
ಕಾವ್ಯಾನಂದ
ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅಭಿನಂದನ

LOTUS PRINTERS BANGALORE-560 010 - PHONE : 80167

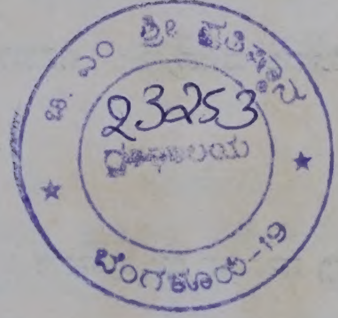

ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ
ಗ್ರಂಥಾಲಯ
ಬೆಂಗಳೂರು-19

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು

ಕಾವ್ಯಾನಂದ

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ

ಸಂಪಾದಕರು :

ಡಾ. ಸಾ. ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅಭಿನಂದನ ಸಮಿತಿ

ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು–೫೬೦ ೦೧೮

KAVYANANDA-Felicitation Volume presented to Dr. Siddaiah Puranika, a well known Poet, Playwrite Critic and Vachanakara in modern Kannada. Edited by Dr. S. S. Marulaiah and Published by Dr. Siddaiah Puranika Abhinandana Samiti, Chamarajpet, Bangalore-18. First Edn. 1981 pp. 840 + 18 Price : Rs. 50/-

ಮೊದಲ ಮುದ್ರಣ : ೧೯೮೧

ಬೆಲೆ : ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು

ರಕ್ಷಾಕವಚ : ಶ್ರೀ ಕಮಲೇಶ್

ಮುದ್ರಕರು :
ಲೋಟಸ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್
ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 010

ಅಭಿನಂದನ ಸಮಿತಿಯ ಪರವಾಗಿ

ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳೂ, ಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ, ವಿಮರ್ಶಕರೂ, ಅನುಭಾವಿಗಳೂ, ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರರೂ, ಉಜ್ವಲ ವಾಗ್ಮಿಗಳೂ ಹಾಗೂ ಸ್ನೇಹಪರರೂ ಒಬ್ಬರೇ ಆಗಿರುವುದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವಿರಳ. ಇಂಥ ಅಪೂರ್ವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು (ಕಾವ್ಯಾನಂದ) ಒಬ್ಬರು. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾರಸ್ವತ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಳೆದ ಶ್ರೀಯುತರು ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಹುಟ್ಟಿದರು, ವಿದ್ವತ್ತನ್ನು ಗಳಿಸುತ್ತಾ ಬೆಳೆದರು ; ಎರಡನ್ನೂ ಸಮಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ದುಡಿಸಿಕೊಂಡ ಸವ್ಯಸಾಚಿಗಳಾದರು.

ಹೈದರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಖಿಲವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಊರುಗೋಲಾಗಿ ನಿಂತು ಅದರ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು ; ನಿಜಾಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಹಿರಿಯ ಸ್ಥಾನ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ನಿರ್ಜೀವವಾಗಿದ್ದ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ತನು-ಮನ-ಧನಗಳಿಂದ ಜೀವ ತುಂಬಿದರು. ಸರ್ಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ದಕ್ಷತೆ ಮತ್ತು ನಿಸ್ಪೃಹತೆಯಿಂದ ಮೇಲೇರಿ ಬಂದು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಉದಯವಾದ ಮೇಲೆ, ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಮುಡುಪಾಗಿಟ್ಟರು. ಪುರಾಣಿಕರು ಇಂದು ಸರಕಾರಿ ಸೇವೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೂ ಅವರು ಹಿಂದೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಪುರಾಣಿಕರನ್ನು ಈಗಲೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಾಗ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಭೆ ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು ಸರಕಾರಿ ಸೇವಾ ಕಾರ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃಷಿಯನ್ನೂ ಕೈಗೊಂಡು ಕಾವ್ಯ, ಕಥೆ, ನಾಟಕ, ವಿಮರ್ಶೆ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ರಚಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಕೊಟ್ಟು ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತು ೧೯೭೭–೭೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಉತ್ತಮ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದ ಹನ್ನೊಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ನಗದು ಬಹುಮಾನವು ಇವರ "ವಚನೋದ್ಯಾನ"ಕ್ಕೆ ಸಂದಿರುವುದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಮೊದಲಿಗರೆಂಬುದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಮಾಡುವವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಉರ್ದು, ಮರಾಠಿ, ಪರ್ಷಿಯನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಭಾಷೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಕನ್ನಡದಿಂದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ತರ್ಜುಮೆಯಾಗಿವೆ.

ಈ ವರ್ಷದ ಜೂನ್ ೧೮ ರಂದು ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ೭೩ ವರ್ಷ ತುಂಬಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡು-ನುಡಿಗೆ ಇವರು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸಹೃದಯರು ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಗೌರವ ಸೂಚಿಸಲು ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಂದನ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದುದು ಉಚಿತವೂ, ನ್ಯಾಯುವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಸಮಾರಂಭದ ಅಂಗವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿಯೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸಿ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಸಲು ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಒಂದು ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಆರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿರುವ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ನಾನು ಈ ಸಮಿತಿಯ ಗೌರವ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿರುವುದು ನನ್ನ ಸೌಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಉನ್ನತ ಸನ್ಮಾನ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿರುವುದು, ಸಮಾರಂಭದ ಅಂಗವಾಗಿ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವುದು, ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟ್ರಸ್ಟ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವುದು ಸಮಿತಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದರೂ, ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚ ತಗಲುವ ಈ ಯೋಜನೆಗಳು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸಹಾಯ ಸಹಕಾರಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಸಹಾಯ ಪಡೆಯಲು 'ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅಭಿನಂದನಾ ಸಮಿತಿ'ಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನವಿಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಲಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಮಹಾಜನರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ದೊರೆಯಿತು. ನಾಡಿನ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪುರಾಣಿಕರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಇದೊಂದು ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಧನ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಡಿನ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ, ಗುರುಮನೆಗಳೂ ಉದಾರವಾಗಿ ಹಣ ಕೊಟ್ಟಿವೆ.

ಸಮಿತಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಸಂಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಗೆ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಜಾಹಿರಾತು ನೀಡಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮಹನೀಯರ, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸಮಿತಿ ಎಂದೂ ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಿತಿ ತನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಭಿನಂದನ ಸಮಾರಂಭದ ಅಂಗವಾಗಿ ಸಂಭಾವನಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನೂ, ಸಂಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದಿರುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಂಗಡ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಾಗ ಆ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹೆಸರಾದ ಕವಿಗಳೂ, ಉತ್ತಮ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಆದ ಡಾ. ಸಾ. ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯನವರು ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿರಲು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಉಪ-ಸಂಪಾದಕರೂ, ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಟಿ. ಆರ್. ಮಹಾದೇವಯ್ಯನವರು 'ಸಹೃದಯ' ಸಂಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಯ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿರಲು ಒಪ್ಪಿ ಮುಂದೆ ಬಂದುದು ಸಮಿತಿಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ತುಂಬ ಹಗುರ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಈ ಇಬ್ಬರು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಬಹು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. "ಕಾವ್ಯಾನಂದ" ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಕವಿ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಭಾವನ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. "ಸಹೃದಯ" ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ನಾಡು-ನುಡಿಗಳ ಸೇವೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುರುಹಾದ ಸಂಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆ ಸಂಗ್ರಹ ಯೋಗ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಸಮಿತಿಯು ಈ ಇಬ್ಬರು ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಲೋಟಸ್ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮಾಲೀಕರಾದ ಶ್ರೀ ಪಾಟೀಲ್ ಅವರಿಗೂ, ರಕ್ಷಾಪತ್ರದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ ಶ್ರೀ ಕಮಲೇಶ್ ಅವರಿಗೂ ನಮ್ಮ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಸಮಿತಿಯ ಉದ್ದೇಶದಂತೆ ಅಭಿನಂದನ ಸಮಾರಂಭ ನಡೆಯುತ್ತದೆ; 'ಸಂಭಾವನಾ' ಗ್ರಂಥ, ಸಂಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಗಳೂ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಆ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಕಾರ್ಯ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಮಹಾಜನತೆ ಎಂದಿನಂತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಸಮಿತಿಯೊಡನೆ ಪೂರ್ಣ ಸಹಕಾರ ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರದು ಈಗ ನಿವೃತ್ತ ಜೀವನ. ಆದರೂ ಅವರಿಗೆ ನಿವೃತ್ತಿ ಎಂಬುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರು ನಿವೃತ್ತರಾಗ ಕೂಡದೆಂಬುದೇ ಅವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಟ್ರಸ್ಟಿನ ಉದ್ದೇಶ. ಅವರಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಡು-ನುಡಿಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಬಹುಕಾಲ ನಿರಂತರ ಸೇವೆ ದೊರೆಯಲಿ ಎನ್ನುವುದೇ ಅವರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೆಲ್ಲರ ಹಾರೈಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು
೨೧-೬-೧೯೮೧

ದೇಶಹಳ್ಳಿ ಜಿ. ನಾರಾಯಣ
ಅಧ್ಯಕ್ಷ

ಅಭಿನಂದನೆ

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಕನ್ನಡಮ್ಮನ ಅಮೃತಪುತ್ರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಕವನ, ವಿಮರ್ಶೆ, ನಾಟಕ ಮೊದಲಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿ ಕನ್ನಡಮ್ಮನ ಮಡಿಲು ತುಂಬಿದ್ದಾರೆ, ಮುಡಿಯು ಸಿಂಗರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಚನ ರಚನೆಯ ಸೀಮಂತ ಮಾಣಿಕವನ್ನಿರಿಸಿ ಆಕೆಯ ಸರ್ವವಿಧ ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳ ಅವಿಶ್ರಾಂತ ದುಡಿಮೆಯಿಂದಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ; ತಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಧೀಮಂತವನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಅಸ್ಖಲಿತ ವಾಗ್ಝರಿಯಿಂದ ನಾಡಿನಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ, ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ಜನಮನವನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖ ವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಅಕ್ಷರಾರಂಭ ಆದದ್ದು ಅಆ ಇಈ ಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲ, ಅಲೀಫ್, ಬೆ ಪೆ ಟೆ ಸೆ ಗಳಿಂದ. ಅಂದರೆ ಕಲಿತದ್ದು ಉರ್ದುವಿನಲ್ಲಿ, ಬರೆದದ್ದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದ್ದು ಅವರ 'ಪುರಾಣಿಕ ಮನೆತನ'. ತಂದೆ-ತಾತಂದಿರ ಪುಣ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಎಡೆಯೂರು ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗನ ಕೃಪಾಶೀರ್ವಾದ ಇವು ಮೇಳೈಸಿ ಆದವರೇ ಕವಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು. ಕಸುವುಳ್ಳ ಕನ್ನಡ, ಬನಿಬೆರೆತ ಅನುಭಾವ, ಅನುಭವದ ದೀಪ್ತನುಡಿ ಹಾಗೂ ಸುಭಗಶೈಲಿ — ಇವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟಿವೆ. "ವಚನೋದ್ಯಾನ" ಇವರ ಆಚಾರ್ಯಕೃತಿ. ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮೊದಲ ವರ್ಷದ (೧೯೮೦) ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಬಿಲ್ವಾರ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಇದಕ್ಕೆ ಲಭಿಸಿರುವುದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹೆಮ್ಮೆ ತಂದ ವಿಷಯ. ಆದರೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಈ ಸನ್ಮಾನವಲ್ಲ. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಆರು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಅಭಿನಂದನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಅದನ್ನು ಆಗುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಈ ಸಂತೋಷವನ್ನು ತಮ್ಮೊಡನೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿಸಿದ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಅಭಿನಂದನಾ ಸಮಿತಿಗೂ, ಸಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಮೂಲ್ಯಲೇಖನಗಳನ್ನಿತ್ತು ಸಹಕರಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಹಿರಿ- ಕಿರಿಯ ಲೇಖಕ, ಲೇಖಕಿಯರಿಗೂ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯ ಪರವಾಗಿ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾದ ವಂದನೆಗಳು.

ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡದ್ದು ಅನೌಪಚಾರಿಕವಾಗಿಯಾದರೂ, ತುಂಬು ಸೌಹಾರ್ದದಿಂದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜಿ. ನಾರಾಯಣರವರು ಸಂಪಾದಕತ್ವದ ಹೊರೆ

ಹೊರಿಸಿದಾಗ ನಾನು ನಿಜಕ್ಕೂ ಭಯಬಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಪೂಜ್ಯ ಗುರುಗಳಾದ ಡಾ. ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರು, ಮಿತ್ರರಾದ ಎಚ್. ಆರ್. ದಾಸೇಗೌಡರು ಹಾಗೂ ಡಾ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿಯವರು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದರು. ಅಂತೆಯೇ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯ ಇತರ ಸದಸ್ಯರಾದ ಡಾ. ಸಿ.ಪಿ.ಕೆ. ಪ್ರೊ. ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್, ಪ್ರೊ. ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಪ್ರೊ. ಕು. ಶಿ. ಹರಿದಾಸಭಟ್ಟ, ಪ್ರೊ. ಶಾಂತರಸ ಹಾಗೂ ಚೆಂಬೆಳಕಿನ ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ—ಇವರುಗಳ ಆತ್ಮೀಯತೆ, ಸಲಹೆ, ಸಹಕಾರಗಳು ನನಗೆ ದಾರಿದೀಪವಾದವು; ಈ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥದ ಆವಿರ್ಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುವು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಜಿ. ನಾರಾಯಣರವರಿಗೆ, ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿಯ ಸರ್ವ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ನನ್ನ ನಮನಗಳು.

ಕನ್ನಡದ 'ಸಂಭಾವನಾ ಶಿಶು'ವಿಗೆ ಇಂದಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷ. ೧೯೪೧ರಂದು ಆಚಾರ್ಯ 'ಶ್ರೀ'ಯವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾದಂದು ಮೊದಲು ಜನ್ಮ ತಳೆಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಈ ನಲ್ವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನಾನ್ನೂರಾದರೂ ಸಂಭಾವನಾ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ. ನಾಡು-ನುಡಿಗಳಿಗಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಗಣ್ಯರ ಗುಣಗಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಅವುಗಳು, ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸನ್ಮಾನಿತರ ಆದರ್ಶಜೀವನ, ಅವರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ಆಶಂಸನ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ವಿಮರ್ಶೆ ಹಾಗೂ ತಮಗೆ ಮೆಚ್ಚಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗೆಗಿನ ವಿಶುದ್ಧ ಲೇಖನ ಇವುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪುರವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾದ 'ಗಂಗೋತ್ರಿ' ಬೇರೊಂದು ರೂಪ ತಳೆಯಿತು. ಕವಿಯ ಬದುಕು ಹಾಗೂ ಅವನ ಕೃತಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ಲೇಖಕರಿಂದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿ ಸಂಕಲಿಸಲಾಯಿತು. ಇದಾದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದ-ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾದ — 'ಕಾದಂಬರಿ ದರ್ಶನ', ಶ್ರೀ ಎಚ್. ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾದ — 'ನಾಗವಲ್ಲಿ' — ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥಗಳದೇ ಬೇರೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಅವು ಒಂದೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಬರೆಹಗಳ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ ಪುರಾಣಿಕರ ಸಂಭಾವನ ಗ್ರಂಥ ಕೇವಲ ಕಾದಂಬರಿ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಯಿತು. ನಾಗೇಗೌಡರ 'ನಾಗವಲ್ಲಿ' ಭಾಷಾಂತರ ಕಲೆಗೆ ಮುಡಿಪಾಯಿತು. ಇದೇ ಹಾದಿಯ ಮೂರನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ'. 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಲೇಖನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ. ಹತ್ತು ಜನ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಇದು ನೆರವಾದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಶ್ರಮ ಸಾರ್ಥಕ.

'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥದ ಶಿರೋನಾಮೆಯೂ ಹೌದು, ಶ್ರೀಯುತರ ಕಾವ್ಯನಾಮವೂ ಹೌದು. ಇದೇ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೊಂದು ಸಂಭಾವನಾ ಗ್ರಂಥ ೧೯೭೩ರಲ್ಲಿ ದಿ॥ ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣ ಕೊಲ್ಹಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಇವರ ಸಂಪಾದಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಔಚಿತ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದೇ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಇರಲೆಂದು ಮಂಡಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕಾವ್ಯಾನಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸಹೋದರ ಅಲ್ಲವೆ! ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಕಾವ್ಯಾನುಭೂತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಉಪಯುಕ್ತ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಈ ಕೃತಿಯ ಸಾರ್ಥಕ ಶಿರೋನಾಮೆ.

ಡಾ. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಸಿಕ್ಕಾಗಲೆಲ್ಲ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು : ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಧವಾದ ಒಂದೂ ತಪ್ಪು ಇರಕೂಡದು ; ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಪ್ರೂಫ್ ನೋಡಬೇಕು – ಎಂದು. ಆದರೆ ದುರದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ನನ್ನ ಅನಾರೋಗ್ಯ ನಿಮಿತ್ತ ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಒಂದು ತಪ್ಪುಮಾತ್ರವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ! ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಡಾ. ಮೂರ್ತಿಯವರ ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕ್ಷಮೆ ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಲೋಟಸ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್‌ನ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ಹಿಂಗಿಸುವುದು ಎಂತಹ ಬಾಣಸಿಗನಿಗೂ ಕಷ್ಟ. ಎಷ್ಟೋ ಪುಟಗಳಷ್ಟು ಆಹಾರವಿರಲಿ ಕೆಲವೇ ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೂ ಧ್ವಂಸ! ಅದರ ಅಗಾಧ ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಗೆ ಶರಣು ಶರಣಾರ್ಥಿ. ಅಂತೆಯೋ ಸಂಕಟ ಬಂದಾಗ ತಾನೇ ವೆಂಕಟರಮಣ ಅನ್ನುವುದು! ಹಾಗೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದೆ ಸನ್ಮಿತ್ರ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯರ್, ಟಿ. ಆರ್. ಮಹಾದೇವಯ್ಯ, ಷಣ್ಮುಖಯ್ಯ ಅಕ್ಕೂರಮಠ, ಸಾಸಲು ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಹಾಗೂ ಸುಭಾಷ್‌ಖೋತ್–ಇವರನ್ನು. ಇವರೆಲ್ಲರ ದುಡಿಮೆ ಇದೆ ಈ ಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ರಶಿಲ್ಪಿ ಶ್ರೀ ಕಮಲೇಶ್ ರವರ ಕೈವಾಡವಿದೆ ಇದರ ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ, ಲೋಟಸ್ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಮಾಲೀಕ ಹಾಗೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿವರ್ಗಕ್ಕೂ ನನ್ನ ಪ್ರಣಾಮಗಳು.

ಬೆಂಗಳೂರು
೨೫ ಮೇ ೧೯೮೧ — **ಸಾ. ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯ**

ಪ ರಿ ವಿ ಡಿ

ಕಾವ್ಯದರ್ಶನ

ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ಆಶೀರ್ವಚನ

ಪ್ರಿಯ ಶ್ರೀ ಮರುಳಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾಪನೆಗಳು.

ತಮ್ಮ ಪತ್ರ ತಲುಪಿತು. ಬರೆಯಲು ತಡವಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ಷಮೆಯಿರಲಿ.

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರನ್ನು ನಾನು ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಬಲ್ಲೆ. ಜ್ಞಾನ, ಅಧಿಕಾರ, ವಿನಯ, ಸೌಜನ್ಯ, ಸೃಜನಶೀಲತೆಗಳು ಏಕತ್ರ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳು ವುದು ತುಂಬ ಅಪರೂಪ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ ವಿಷಯ ವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ನಿಂತ ಪ್ರತಿಭಾಶೀಲ–ಸತ್ಪುರುಷರ ವಿರಳ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು. ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೇ ಅವರು ನನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ದಿಂದಲೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿದರು. ಆ ಆಕರ್ಷಣೆ ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಮಾಸದೆ ಹಾಗೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಅವರ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ವಚನಗಳು ನನಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷ ವನ್ನು ನೀಡಿವೆ.

ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ಗುಜರಾತಿ ಕವಿ ಶ್ರೀ ಉಮಾಶಂಕರ ಜೋಷಿಯವರು ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಕವನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಗುಜರಾತಿ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಕನ್ನಡ ದಿಂದ ಅವರು ಆರಿಸಿದ್ದು ಮಿತ್ರ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಕವನ ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ ನಾನು ಹರ್ಷ ಪುಳಕಿತನಾದೆ!

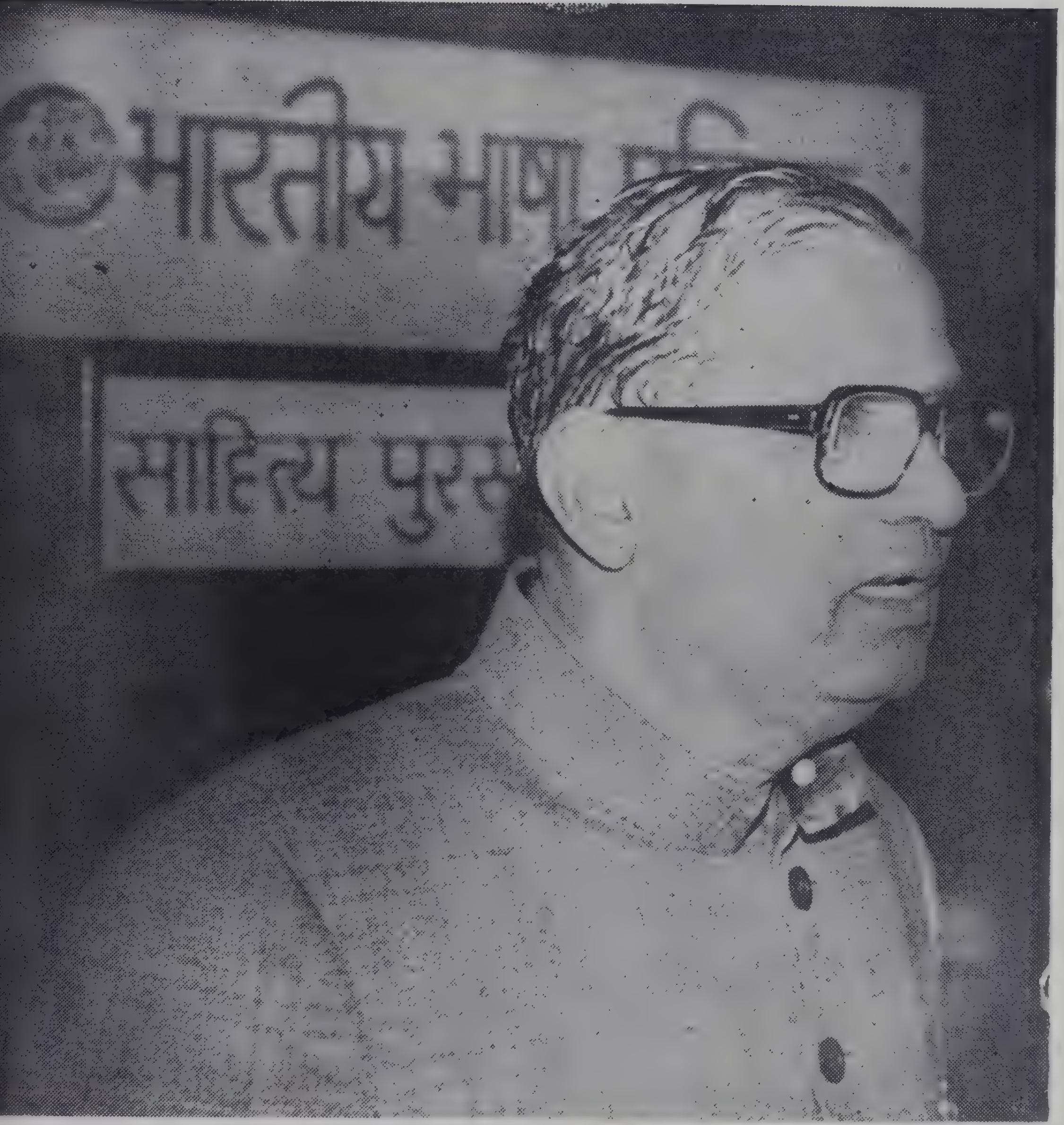
ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳಿಂದಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಾಲ ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ವನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆದರ್ಶವನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರರೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಆಡಳಿತ ದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಶುಭ್ರಜೀವನ ವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರುವುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಮಂಗಳಗಳೂ ದೊರಕಲಿ ಎಂದು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ,

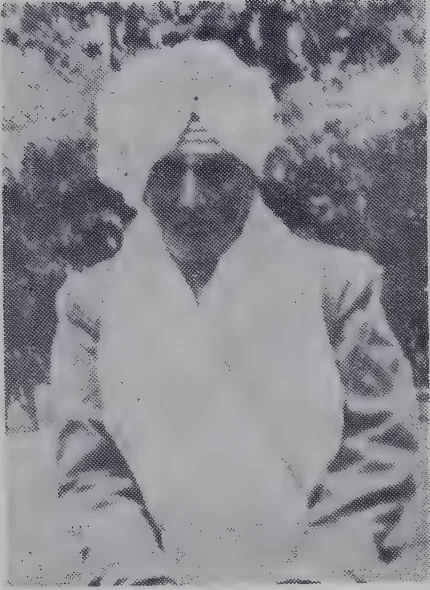
ಕುವೆಂಪು

ನನ್ನ ನಿನ್ನೆಗಳೊಡನೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ

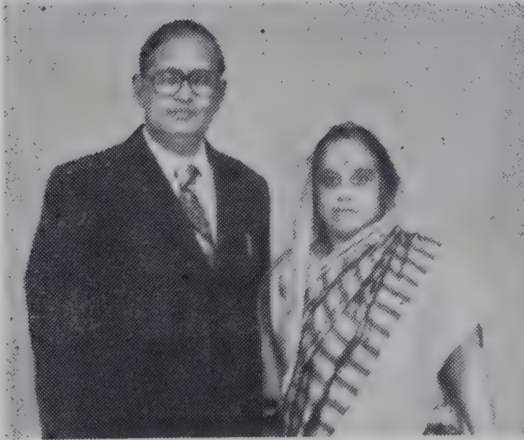

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು

ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ ನೀಡಿದ ಭಿಲ್ವಾರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ತಂದೆ ಶ್ರೀ ಕಲ್ಲಿನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು

ತಾಯಿ ಶ್ರೀಮತಿ ದಾನಮ್ಮನವರು

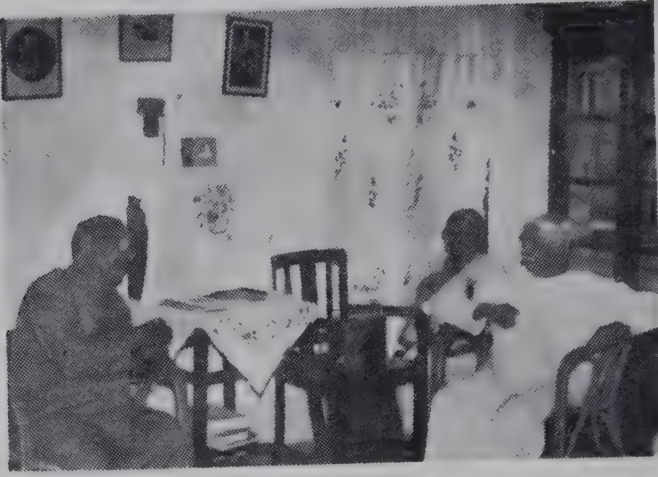

ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರು

ಮಡದಿ, ಮಕ್ಕಳು, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಹಾಗೂ ಅಳಿಯಂದಿರೊಂದಿಗೆ

ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದ

ಭಾರತರತ್ನ ಜವಾಹರಲಾಲರಿಗೆ ಸ್ವಾಗತ ಕೋರುವಲ್ಲಿ

ಉದಯರವಿಯಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ದಂಪತಿಗಳೊಡನೆ

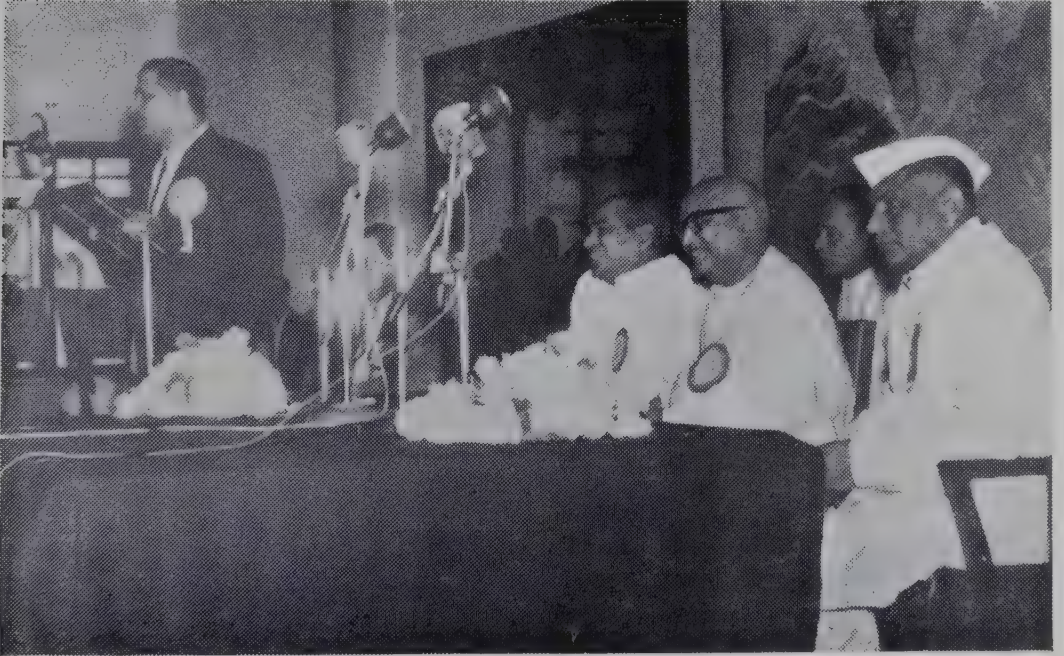

ನೌಕಾವಿಹಾರ ಕಂಬರ್ಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತನಿಗೆ
ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ

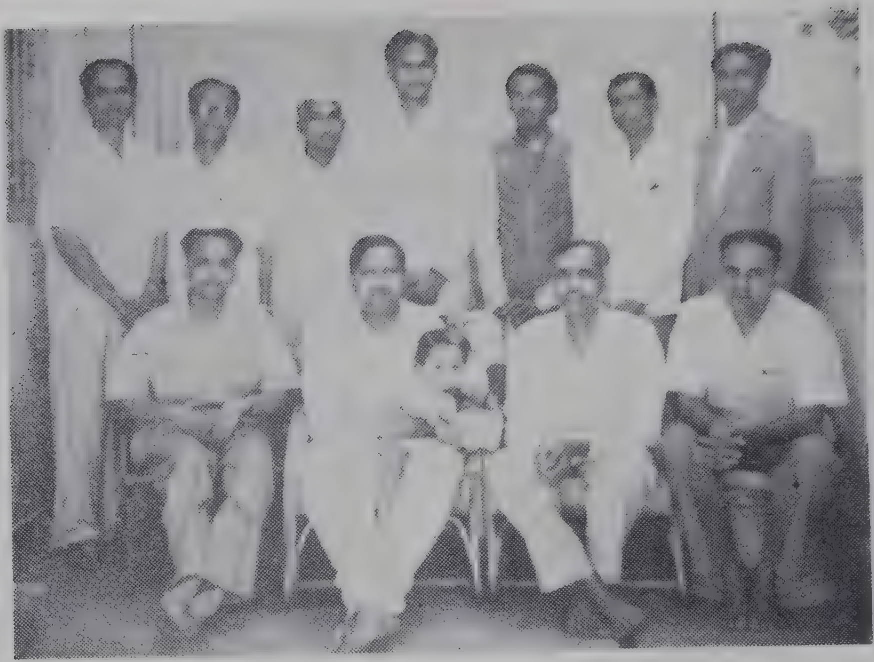

ವಿಶ್ವಕವಿ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಟ್ರ್ಯಾಡ್‌ಫರ್‌ಹೆವೆನ್

ಪ್ರಧಾನಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀಮತಿ ಗಿರಿಜಾದೇವಿ ಪುರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಮಗಳು ಶ್ರೀಮತಿ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ

ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ

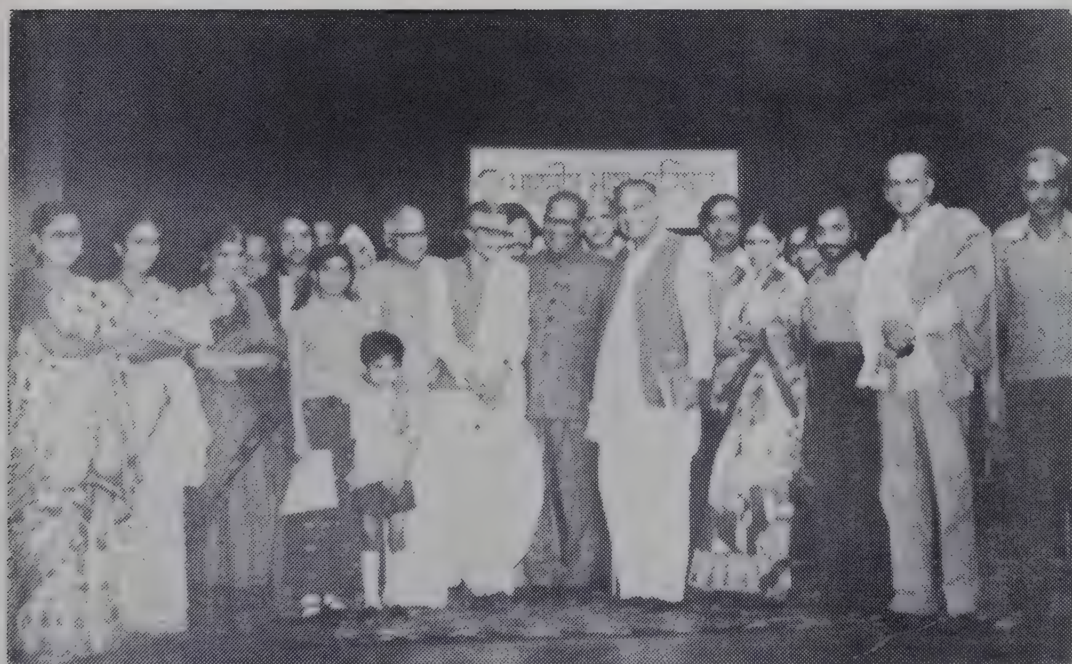
ಬರೆಹಗಾರರ ಬಳಗದಲ್ಲಿ

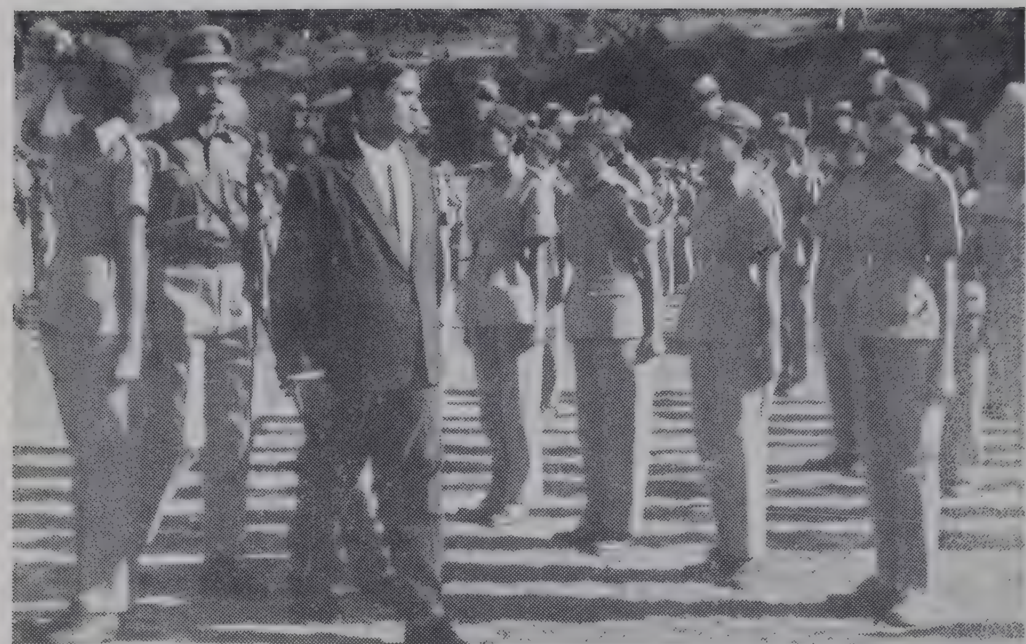
ಗಡಿನಾಡ ಗಾಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ

ಭಿಲ್ವಾರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರದಾನ ಸಮಾರಂಭ (೨೬-೧೨-೧೯೮೦)

ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರದಾನಾನಂತರ

ಕೊಡಗಿನ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ

ಮಲಪ್ರಭ ಮುಳುಗಡೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ

भारतीय भाषा परिषद

द्वारा

एच. ई. जी. पुरस्कार-१९८०

१९७७-७८ में प्रकाशित कन्नड़ की

श्रेष्ठ साहित्यिक कृति

'वचनोद्यान'

पर

श्री सिद्धैया पुराणिक

को

सादर प्रदत्त।

२६, दिसम्बर, १९८०

ಕೊಡಗಿನುಡುಗೆಯಲ್ಲಿ

ನನ್ನ ನಿನ್ನೆಗಳೊಡನೆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ

—ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ

ಅಗ್ನಿದಿವ್ಯ :

"There is only one fruitful form of memory —remembering what still has to be done." **—Ernst Block**

ಈ ಉಕ್ತಿ ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೇ ನಾನಿದೇ ನಂಬಿಕೆಯೊಡನೆ ಬಾಳಿದವನು. ದಿನಚರಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮರೆಯಲಾಗದ ಘಟನೆಗಳಿದ್ದರೆ ಬರೆದಿಡದಿದ್ದರೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ ; ಮರೆತು ಹೋಗ ಬಲ್ಲುದನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟು ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ? ಮರೆತುದರಲ್ಲಿಯೂ ಮರೆಯಬಾರದ ಒಂದೆರಡು ಅಂಶಗಳಿರಬಹುದು. ಅಷ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ದಿನ ದಿನ ದಿನಚರಿ ಬರೆವ ಕಷ್ಟವೇಕೆ ? ಮೇಲಾಗಿ, ಸಣ್ಣ ಬಡಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಡಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ನಾನು ದಿನಚರಿ ಬರೆಯುವಷ್ಟು ಮಹತ್ವದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುವೆನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಂಬುವುದು ? ಅಲ್ಲದೆ, ಆಯುಷ್ಯದ ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಸೇವಾಜೀವಿಯಾಗಿ ಕಳೆದ ನನಗೆ ನಾ ಮಾಡಿದ ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಸರಕಾರೀ ದಿನಚರಿ ಬರೆಯುವುದು ಕಡ್ಡಾಯವಾದ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ದಿನಚರಿ ಬರೆವ ತಲೆನೋವಿನ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ದಿನಚರಿಯನ್ನು ಬರೆವ ಶಿರೋವೇದನೆ ಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವಾಗತಿಸುವುದು ? ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ, ಬರೆದು ನೋಡೋಣವೆಂದು ನಾಲ್ಕಾರು ಸಲ ಬರೆಯಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದುದಾಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಬರೆದರೆ ಒಂದು ವಾರ ಚಕ್ಕರ್ ! ಆಗಾಗ ಬರೆದ ಹತ್ತಾರು ಪುಟಗಳು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ದಿನಚರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಉಳಿದುಕೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಈಗ ಓದಿದಾಗ ದಿನಚರಿ ಬರೆಯದಿದ್ದುದೊಂದು ಘನಪ್ರಮಾದವೆಂದೇನೂ ಎನಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ನನಗೆ ! ದಿನಚರಿ ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಬೇಕಿದ್ದ ಸಮಯವನ್ನು ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದಿದ್ದೇನೆ—ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನ ನನಗೆ ! ಸಮಯವೊಂದೇ ನನ್ನ ಪಾಲಿನ ಸಂಪತ್ತು ಎಂದು ಪ್ರಜ್ಞೋದಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ನಂಬಿದ ನಾನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ

ಯಾಗಿ, ಸೇವಾಜೀವಿಯಾಗಿ, ನಿವೃತ್ತ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷದ ಲೆಕ್ಕವಿಟ್ಟು ಸಮಯದ ಸದುಪಯೋಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆನಾಗಲಿ ಬಂದ ಸಂಬಳದ ಲೆಕ್ಕವಿಡಲಿಲ್ಲ. ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿ ಉಳಿದುದೆಷ್ಟು–ಎಂಬುದು ತಿಳಿದರೆ ಸಾಲದೆ ? ಕರಿಬೇವು, ಕೊತ್ತುಂಬರಿ, ಎಣ್ಣೆ, ಬೆಣ್ಣೆ, ಬಟ್ಟೆಬರೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಷ್ಟು ವೆಚ್ಚವಾಯಿತೆಂದು ಬರೆದಿಡುವುದ ರಿಂದ ಯಾವ ಪ್ರಯೋಜನ ? ಅಂತೆಯೇ, ಇನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟರೆ ಸಾಲದೆ, ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದುದನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟು ಯಾವ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಹಾಕುವುದಿದೆ ? ಹೀಗೆ ಸಾಗಿಬಂದಿದೆ ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ನೋಟ.

ಹೀಗೆಂದುಕೊಂಡು ತೆರೆಮರೆಯ ಹಿಂದಿದ್ದೇ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಸೇವೆಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದ ನನಗೆ ಈಗ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಅಗ್ನಿದಿವ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ–ಅನಿಮಿತ್ತ ಬಂಧುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಜಿ. ನಾರಾಯಣರು ನನಗೊಂದು ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಕೊಡಲೇಬೇಕು, ಸನ್ಮಾನ ಸಮಾರಂಭ ಮಾಡಲೇಬೇಕು–ಎಂದು ಹಟಹಿಡಿದ ಕಾರಣ. ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಆತ್ಮಕಥನವಿರಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ಹಟ ಬೇರೆ ! "ಇದೊಂದು ಅಪ್ರಯೋಜಕ ಪ್ರಯಾಸವನ್ನೇಕೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಹೇರುತ್ತಿರುವಿರಿ ?" ಎಂದು ನಾನು ವಾದಿಸಿದರೆ, "ಇಂದಿನವರಿಗಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮುಂದಿನವರಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ವುಂಟು ; ನೀವು ಬರೆಯಲೇಬೇಕು" ಎಂಬುದವರ ಉತ್ತರ ! ಮುಂದಿನವರು ಗಾಂಧೀಜಿಯ "ಸತ್ಯಶೋಧನ" ಪಂಡಿತಜಿಯ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆ, ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ "ನೆನಪಿನ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ", ಮಾನ್ಯ ಮಾಸ್ತಿಯವರ "ಭಾವ", ಡಾ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ "ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದಿಂದ" ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಓದಿದರೂ ಸಾಕು. ನನ್ನಂಥವನ ಆತ್ಮಕಥನ ಅದಾವ ಗಿಡದ ತೊಪ್ಪಲು ?

ಈ ತುಮುಲಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಳೆದ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀ ಜಿ. ನಾರಾಣಯರ, ಡಾ. ಸಾ. ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯನವರ ನೆನಪೋಲೆಗಳ, ದೂರವಾಣಿ ಕರೆಗಳ ಒತ್ತಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿಯೂ ನೆನಪುಗಳ ಮಥನ, ಆತ್ಮಕಥನಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಲೇ ಇಲ್ಲ ನಾನು. ಮನದ ತಿಮ್ಮ ಹಲವು ಸಲ 'ಅಂತರ್ಲಾಗ, ಜಂತರ್ಲಾಗ, ತಿಪ್ಪರ್ಲಾಗ' ಹಾಕಿದ ಮೇಲೆ ಎಂಥದೋ ಒಂದು ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆಯಲು 'ಷುರು' ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕನ್ನಡದ ಚಳುವಳಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಕನ್ನಡ ಬರಹಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ, ಕನ್ನಡ ಹೋರಾಟಗಾರರ ಬಗ್ಗೆ, ನನಗೆ ನೆರವಾದವರ ಬಗ್ಗೆ, ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಕನ್ನಡ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದವರ ಬಗ್ಗೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ತಿಳಿವಳಿಕೆ ನೀಡಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳವರಿಗೂ ಅವರ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲ ; ಅವರ ಬಗೆಗೂ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಉದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲ–ಎಂಬುದೇ ಆ ಸಮರ್ಥನೆ.

ನನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮಡಿಲು :

ಹುಟ್ಟಿದ ಹಳ್ಳಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾನು ಅದೃಷ್ಟಶಾಲಿ. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಹಳ್ಳಿ ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಲಬುರಗಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿಗೆ ಸೇರಿದ ದ್ಯಾಂಪುರವೆಂಬ ಹಳ್ಳಿ. ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕ ಹಳ್ಳಿ. ಸುಮಾರು ಒಂದು ನೂರು ಕುಟುಂಬಗಳು ಊರಲ್ಲಿಯೂ, ಅದರ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳು ಕೇರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಹಳ್ಳಿ. ಸುತ್ತಣ ಹತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮೂರವರೇ ಶಾಲಾಗುರುಗಳು. ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ಕವಿರತ್ನ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳು, ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಾದ ಪಂಡಿತ ಕಲ್ಲಿನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಸೋದರಮಾವಂದಿರಾದ ಶ್ರೀ ಕಾಲಕಾಲೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಶಿವಯೋಗ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಹಿರೇಮಠದ ಶ್ರೀ ಮಹಾಲಿಂಗಯ್ಯನವರು, ಜೀವದಯಾಸಂಘದ ಜೀವನಾಡಿಯಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕಲ್ಲಿನಾಥ ಹಿರೇಮಠರು, ಸಾತ್ವಿಕ ಶಿರೋಮಣಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮಠದ ಚೆನ್ನಯ್ಯನವರು, ಮಠದ ರುದ್ರಯ್ಯನವರು, ಜಂಗ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರು ದ್ಯಾಂಪುರದ ಹೆಸರು ದೂರ ದೂರದವರೆಗೆ ಹರಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ನೋಟಗಾರ ಸಣ್ಣಬಸಪ್ಪನವರು ಶಾಲಾಗುರುಗಳಾಗಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲಸಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಬಹುಶ್ರುತರಾಗಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿ ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಾಸ್ಯದ ಹೊನಲು ಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ದಾದಾಸಾಹೇಬರು ನಮ್ಮೂರ ಧನ್ವಂತರಿ. ಯಾರಿಗೆ ಏನೇ ಕಾಯಿಲೆ ಬರಲಿ, ತಾವೇ ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಾಜಾ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ತಂದು, ಅವು ಯಾವ ವನಸ್ಪತಿಗಳೆಂಬುದು ಜನರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗದಿರಲೆಂದು ಕುಟ್ಟಿ ಗುಳಿಗೆ ಮಾಡಿಯೋ, ಹಿಂಡಿ ರಸ ಮಾಡಿಯೋ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳು ಯಾವ ರೋಗಗಳಿಗೆ ಔಷಧಗಳಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ಪೈಗಂಬರವಾಸಿಗಳಾದರು. ನನ್ನ ತಂದೆ ಯವರು ಹೀಗೆ ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟು ಈ ದೇಶದ ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಅಲ್ಲ, ಇತರ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಕ್ಷೀಣಿಸಿ ಹೋದುವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದವ ರಾಗಿದ್ದರು. ದಾದಾಸಾಹೇಬರ ಮರಣಾನಂತರ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದ ಮೊದಲನೆಯ ರೋಗಿಗೇ ಅವನು ಸೇವಿಸಬೇಕಾದ ವನಸ್ಪತಿಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಹಿಡಿಯಂತೆ ಅದರ ಎಲೆಗಳನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಹೇಳಿದರು. ಅವನ ಕಾಯಿಲೆಯೇನೋ ವಾಸಿಯಾಯಿತು ; ಆದರೆ ಅದೇ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಂದಾಗ ಆ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ–ಅಲ್ಲಿ ಆ ವನಸ್ಪತಿಯಿದ್ದ ಗುರುತು ಸಹ ಇರಲಿಲ್ಲ ! ಮೊದಲನೆಯ ರೋಗಿ ಅದನ್ನು ಬೇರು ಸಹಿತ ಕಿತ್ತು ತಿಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದ! ಆಗ ತಂದೆ ಯವರು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು : "ಎಂಥ ಅಜ್ಞ ಜನ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ! ಸುತ್ತು ಹತ್ತು ಮೈಲಿ ಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಇದೊಂದೇ ಬಳ್ಳಿ ಔಷಧವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಹಾಲು ಕರೆದುಕೋ ಎಂದರೆ ಕೆಚ್ಚಲನ್ನೇ ಕೊಯ್ದುಕೊಳ್ಳುವ ಇಂಥ ತಿಳಿಗೇಡಿಗಳಿಂದ ಈ ದೇಶ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಾಡು

ತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ವನಸ್ಪತಿನಾಶವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ದಾದಾಸಾಹೇಬರೂ, ಅವರ ತಲೆಮಾರಿನ ಹಳ್ಳಿಯ ವೈದ್ಯರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ! ತಮಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಅನ್ಯರಿಗೂ ಬೇಕಾಗಬಹುದೆಂಬ ಅರಿವು, ಎಚ್ಚರ ಎಂದು ಮೂಡುವುವೋ ನಮ್ಮ ನಾಡವರಲ್ಲಿ!" ಹೀಗೆಂದು ಅವರು ಬಿಟ್ಟ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನ ಬಿಸಿಯನ್ನು ಈಗಲೂ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ನಾನು–ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಪಿಡುಗಿನಂತೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಕಲಾವಸ್ತು ವಿಧ್ವಂಸಕ, ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಪತ್ತಿ ವಿನಾಶಕ ಕರಾಳ ಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲ!

ನಮ್ಮೂರ 'ಗಾಂವಠಿ' ಶಾಲೆಗೆ ಮಾಸ್ತರರು ದೊರೆಯುವುದೇ ದುರ್ಲಭ ವಾಗಿದ್ದಿತು. ಸಣ್ಣಹಳ್ಳಿ; ಬಡವರಿಂದ ತುಂಬಿದ ಹಳ್ಳಿ; ಶಾಲೆ ಸೇರುವ ಬಾಲಕರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಣ್ಣದು; ಅವರು ಕೊಡುವ ಶುಲ್ಕ ಅಗಣ್ಯವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮಾಸ್ತರ ರಾಗಿ ಬಂದು ಬದುಕುವುದು ಹೇಗೆ? ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಶಾಲಾಗುರುಗಳನ್ನಿತ್ತ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗೇ ಶಾಲಾಗುರು ಸಿಕ್ಕುವುದು ಕಷ್ಟವಾದುದು ಸೋಜಿಗವೆನಿಸಿದರೂ ಸತ್ಯಸಂಗತಿ. ಕಂದಗಲ್ ವೀರಯ್ಯನವರೊಬ್ಬರೇ ನಾಲ್ಕುಕಾಲ ನಿಂತ ಮಾಸ್ತರರು. ಅಣ್ಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಆದಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಕಾಲ ತಳ್ಳಿದರು. ಅವರೂ ಬೇಸತ್ತು ನೆರೆಹಳ್ಳಿಯೂ, ಪೇಟೆಯ ಸ್ಥಳವೂ ಆದ ಕುಕ್ಕನೂರಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮೂರವರೇ ಆಗಿದ್ದು ಸಾಹಸದಿಂದ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೇ ದೊಡ್ಡ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಯ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದ ಜಾಧವ ವೆಂಕಪ್ಪನವರಲ್ಲಿ ಕಾರಕೂನರಾಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರು!

ಶಾಲೆ ಈ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತೆಗೆ ಈಡಾಗಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ತಂದೆಯವರೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಾಗಿ ಅವರು ಊರಲ್ಲಿದ್ದಾ ಗಲೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಠ್ಯೇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನನ್ನ ತಲೆಗೆ ಭಾರವೆನಿಸದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಾಹಿತ್ಯ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಲಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ, ಶಬರಶಂಕರವಿಳಾಸ, ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಹೇಳು ತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನವನ್ನೇ ವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಕಾರಣ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ನಿರತರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. 'ಈ ಕಾಯಕಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿದರೂ ಸಾಲದು' ಎಂದು ಆಗಾಗ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಪ್ರತಿಮ ಪುರಾಣಪ್ರವಚನ ಪಟುಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದಂತೂ ಸರಿಯೆ, ದೂರ ದೂರದ ಪಟ್ಟಣಗಳಿಂದಲೂ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆದುದರಿಂದ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಪ್ರವಚನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸುಭಾಷಿತಗಳನ್ನೂ, ಕನ್ನಡ ಶತಕಗಳನ್ನೂ, ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳನ್ನೂ, ವಚನಗಳನ್ನೂ, ಹಾಸ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬರೆದಿಟ್ಟು

ಕೊಳ್ಳುವ ಅವರ ಕಾಯಕ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಗಾಳಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬೀಸುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಕಕ್ಕಂದಿರಾದ ಕವಿರತ್ನ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು–ತಿಳಿಯಲಿ ತಿಳಿಯದಿರಲಿ–ಕೇಳುವ ಭಾಗ್ಯ ನನ್ನದಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿಷಯುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತಾದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ 'ಆರು ಶಾಸ್ತ್ರ'ಗಳ ಅಧ್ಯಯನ, ಮನನ, ಮಂಥನ. ಅದನ್ನು ಬೆರಗು ಮುಸುಕಿದ ಕಿವಿಗಳಿಂದ ಕೇಳುತ್ತ, ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಎಂದಾದರೂ ನನಗೆ ಬಂದೀತೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತ ನಾನು ಕಳೆದ ಘಂಟೆಗಳೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನೀಗ ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು ? ಇನ್ನೇನೂ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಪದೇ ಪದೇ ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ನಿಂತವು ; 'ಕೈವಲ್ಯಪದ್ಧತಿ'ಯ ಮೊದಲ ಹಾಡು–'ಶ್ರೀ ಗುರು ವಚನೋಪದೇಶವನಾಲಿಸಿದಾಗಳಹುದು ನರರಿಗೆ ಮುಕುತಿ' ಮತ್ತು 'ಮಾಡಲಾಗದೆ ತಪವ' 'ನೋಡಲಾಗದೆ ದೇವ' 'ಕೋಗಿಲೆ ಚೆಲ್ವ ಕೋಗಿಲೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ಹಾಡುಗಳು ಮುಖೋದ್ಗತವಾಗಿದ್ದುವು ; ಒಂದು ವಾರ ಬಿಟ್ಟೂ ಬಿಡದೆ ಚರ್ಚೆಗೊಳಗಾಗಿದ್ದ "ಸ್ವಗತಾದಿ ಭೇದವಾತ್ಮನೊಳಿಲ್ಲವೆಂತೆನೆ ! ಗಗನದಂತಿರೆ ನಿರವಯನಾಗಿ" ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೂ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲುಳಿಯಿತು. ಇವೆಲ್ಲ ಆಗ ಅರ್ಥವಾಗದ 'ಮಂಡಿಗೆ'ಗಳೆನಿಸಿದ್ದರೂ ವಯಸ್ಸಾದಂತೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತ ಆನಂದ ನಿರ್ಝರಗಳಾದುವು ನನಗೆ.

ಚರ್ಚೆಗೆ ಕಾವೇರಿದಾಗ ಉಪನಿಷನ್ಮಂತ್ರಗಳೂ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿಯ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ, ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ವಚನಗಳೂ, ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿ, ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿ, ಶಿಶುನಾಳ ಷರೀಫ್ ಸಾಹೇಬರು, ಬಾಲಲೀಲಾ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಮುಂತಾದವರ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳೂ ವಾದಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿಯೋ, ಅರ್ಥವಿವರಣೆಗಾಗಿಯೋ, ನಿಜಗುಣರ ಅಭಿಮತದ ಪುಷ್ಟೀಕರಣಕ್ಕಾಗಿಯೋ ಉದ್ಧೃತವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆದಾಗ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲರೂ 'ಕಾಲಾತೀತ'ರಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರಿಗೂ ಹಸಿವೆ, ನೀರಡಿಕೆ, ನಿದ್ದೆಗಿದ್ದೆಗಳ ಪರಿವೆಯೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗೋಷ್ಠಿಗಳು ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟು ಅಪೂರ್ವವಾಗಿದ್ದುವೆಂದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕುಕ್ಕನೂರು, ಆಡೂರು, ರಾಜೂರು, ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ಮಠ, ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪ, ಸಂಗನಹಾಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಾಮಗಳಿಂದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಮನೆ ದಾಸೋಹದ ಮನೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲೇ ಶಿವೈಕ್ಯರಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಅಜ್ಜ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ಮನೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ದಾಸೋಹದ ಮನೆಯಾಗಿಯೇ ಬಾಳಿ ಬೆಳಗಿದುದಂತೆ. ಆ ಅಜ್ಜ ಬದುಕಿದ್ದಾಗ ಆ ನಿಟ್ಟಿಗೆಲ್ಲ ಹೆಸರಾದ ತೋಟಗಾರನಾಗಿದ್ದನಂತೆ. ಆತನಿದ್ದಾಗ ನಮ್ಮ ತೋಟ ಯಾರೇ ಆಗಲಿ, ನಿಂತು ನೋಡಿ

ಹೋಗುವಂಥ ತೋಟವಾಗಿದ್ದಿತಂತೆ. ವೀಳ್ಯದ ಎಲೆಯು ಒಂದು ಪಾತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ನಿಂತರೆ ಪಕ್ಕದ ಪಾತೆಯಲ್ಲಿದ್ದವನಿಗೆ ಕಾಣದಷ್ಟು ಸಾಂದ್ರವಾಗಿ ಎಲೆ ಬಿಡುವ ಬಳ್ಳಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವಂತೆ. ಆ ಅಜ್ಜ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಊರವರಾರೂ ವೀಳ್ಯದ ಎಲೆಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ತರಕಾರಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಂಡು ತಿನ್ನುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಂತೆ ; ಎಲ್ಲರೂ ಸಿದ್ಧಜ್ಜನ ತೋಟದಿಂದಲೇ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಆಗ ದಾಸೋಹದ ಮನೆಯಾದ ಆ ಮನೆ ಮುಂದೆ ಚಿಕ್ಕಜ್ಜ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿದು ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ, ತಾಯಿ ದಾನಮ್ಮನವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಪಡೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪರಸ್ಥಳದಿಂದ ಯಾರೇ ಬರಲಿ, ಪ್ರಸಾದಕ್ಕೆ ಈ ಮನೆ ಸಿದ್ಧವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ತಂದೆಯವರಂತೂ ಸರಿಯೆ, ಅವ್ವನೂ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ದಾನಮ್ಮನೇ. ತಂದೆಯವರು ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಂದರೆ ನಗದು ಹಣವಷ್ಟೇ ಮನೆಯ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು ; ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ನಾಯಕನ ನಾಮಕರಣೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೋ, ವಿವಾಹೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೋ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನೂರಾರು ಅಂಗಿ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳು, ಕುಪ್ಪಸ ಖಣಗಳು ಅವ್ವನ ಆಸ್ತಿ. ಅವುಗಳನ್ನಾಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನದ ಅಂಗಿ ಖಣಗಳು ಬರುವವರೆಗೂ ಊರ ಬಡವಿಯರಿಗೆ, ಕೇರಿಯ ಕಂಗಾಲರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. 'ಮನೆ ನೋಡಾ ಬಡವರು, ಮನ ನೋಡಾ ಸಿರಿವಂತರು' ಎಂಬ ಸೂಳ್ನುಡಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದಳಾಕೆ.

ಊರೊಟ್ಟಿನ ಕೆಲಸ : ಸಹಕಾರ ಮನೋಭಾವ

ಕಾರಣಿಕರೆನಿಸಿದ್ದ ಹಾನಗಲ್ಲ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ, ಪರಮ ತಪಸ್ವಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದ ಹಾಲಕೆರೆಯ ಅನ್ನದಾನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳೂ, ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದ ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ, ಮಹಿಮರಾಗಿದ್ದ ಮುಂಡರಗಿಯ ಅನ್ನದಾನಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ, ಗಾನಯೋಗಿ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಗವಾಯಿಗಳೂ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಹರ-ಗುರು-ಚರಮೂರ್ತಿಗಳೂ ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಆಗಮಿಸಲು ಅಜ್ಜ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳು, ತಂದೆ ಕಲ್ಲಿನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು,ಮಠದ ಮಹಾಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಂತೆ ನಮ್ಮೂರಿನ ನಿಜವಾದ ಜಾತ್ಯತೀತ ಸದ್ಭಕ್ತರೂ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಜಾತೀಯತೆಯೆಂಬುದೇ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಗ್ರಾಮದ ಎಲ್ಲ ಮತದವರಿಗೆ ಊರಲ್ಲಿ ಏನೇ ನಡೆಯಲಿ–ಹಬ್ಬವಿರಲಿ, ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನವಿರಲಿ, ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಉತ್ಸವವಿರಲಿ–ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ; ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಗು ಹುಟ್ಟಲಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದರು ; ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮದುವೆಯಿರಲಿ, ಎಲ್ಲರೂ ನಿಂತು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ; ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮರಣ ಸಂಭವಿಸಲಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಅಂತ್ಯಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ತಾನೇ ಬಿತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ

ಬಡವನಿದ್ದರೆ ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಸೇರಿ ಅವನ ಹೊಲ ಬಿತ್ತಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು ; ಒಬ್ಬ ನಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಎತ್ತು ಇದ್ದರೆ ಯಾರದೋ ಇನ್ನೊಂದು ಎತ್ತು ಎರವಲಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ದೊರೆತು ಅವನ ಒಕ್ಕಲುತನ ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊಹರಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳು ಹುಲಿವೇಷಧರಿಸಿ ಕುಣಿದರೆ, ದಸರೆಯಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಹಿಂದುಗಳ ಮನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿಕೊಟ್ಟು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮೂರಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನೂ ಯಾರೂ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕರೆದುದನ್ನು ನಾನಾಗ ಕೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ವಯಸ್ಸಿಗನುಗುಣ ವಾಗಿ ಅಪ್ಪಾ, ಕಾಕಾ, ಅವ್ವಾ, ಅಕ್ಕಾ, ಅಣ್ಣಾ, ತಮ್ಮ ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನೂ ಕೂಡ ಜಂಗ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರನ್ನು 'ಅಜ್ಜಾ' ಎಂದೂ, ದಾದಾಸಾಹೇಬರನ್ನು 'ಕಾಕಾ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ನಮ್ಮ ಕೇರಿಯ ಹರಿಜನ ಬಂಧುಗಳೂ ಹೀಗೆಯೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ 'ಮನೆಯ ಮಗ' ಮಾದರ ದುರಗಪ್ಪ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಚಿಕ್ಕ ಅಜ್ಜನಿಗೆ, 'ಎಪ್ಪಾ, ನಿನ್ನ ಮಗಳ ಗಂಡ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ ; ಒಂದು ಸೇರು ಗೋದಿ ಕೊಡು' ಎಂದು ಕೇಳಿದುದೂ, ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಜ್ಜ ಗೋದಿ ಕೊಟ್ಟುದುದಲ್ಲದೆ, 'ನಿನ್ನ ಮಗಳೂ ಅಳಿಯಾ ನಮ್ಮನ್ಯಾಗೂ ಒಂದು ಊಟಾ ಮಾಡಿ ಹೋಗ್ಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ದುದೂ ಇಂದಿಗೂ ನನಗೆ ನೆನಪಿದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಊರೊಂದು ಜಾತ್ಯತೀತ ಗ್ರಾಮರಾಜ್ಯ ಘಟಕವಾಗಿದ್ದಿತು ; ನಿಜವಾದ ಸಹಕಾರ ಸಂಘವಾಗಿದ್ದಿತು, ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದಂತಿದ್ದಿತು. ಮೊದಲು ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬವೊಂದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಂತಿದ್ದರು ಎಲ್ಲ ಮನೆಗಳವರೂ, ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಗಳವರೂ. ಈ ಹೋಲಿಕೆಯೂ ಸರಿಯಲ್ಲವೇನೋ–ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬದಿಂದ ಸಿಡಿದು ಹೋದ ಸಹೋದರರಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯವೆ ?

ಸಂಜೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಊರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲು ಕಂಬದ ಕಟ್ಟೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಮೂರು ಗುಡಿಗಳು. ಈಶ್ವರ ಹನುಮಪ್ಪರ ಗುಡಿಗಳು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ; ಅವುಗಳಿಗೆದುರಾಗಿ ಮಹಾಮಾಯೆಯ ಗುಡಿ. ನಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮುಂದೊಂದು ಬೇವಿನ ಮರ ; ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕಟ್ಟೆ ; ಅದಕ್ಕೆ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಸೀದೆ ; ಊರ ಸೆರಗಿನಲ್ಲಿ ಹಿರೇಮಠ ; ಕೇರಿಯಲ್ಲೊಂದು ದುರಗವ್ವನ ಗುಡಿ ; ಊರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಓಣಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ (ದ್ಯಾಮವ್ವನ) ಗುಡಿ–ಇವಿಷ್ಟು ನಮ್ಮೂರಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಿಡುವಿದ್ದಾಗ, ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಸೇರಿ ಪೂಜೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನೋ, ಭಜನೆಗಳನ್ನೋ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಜನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ, ಸರ್ಪಭೂಷಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ, ಶಿಶು ನಾಳ ಷರೀಫ್‌ಸಾಹೇಬರ ಹಾಡುಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಾಗ ನನ್ನ ಅಜ್ಜನವರೂ, ತಂದೆಯವರೂ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟ 'ಭಜನೆಯ ಪದ'ಗಳನೂ ಅಭಿಮಾನ ದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸುತ್ತು ಹತ್ತು ಗಾವುದಗಳವರೆಗೆ ಇವರು ಬರೆದ ಭಜನೆ

ಪದಗಳೂ, ಡೊಳ್ಳಿನ ಪದಗಳೂ, ಮಂಗಳಾರತಿ ಪದಗಳೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯವರಿಂದ ಹೊಸ ಹೊಸ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿಕೊಂಡು ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದಿಂದ ಅಭಿನಯಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿಯವರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ನಾಟಕ'ವನ್ನು ಆಡುವಲ್ಲಿ ನಮ್ಮೂರಿನವರೂ, 'ಅನ್ನದಾನ ಮಹತ್ವ' ನಾಟಕ ಹಾಗೂ 'ವೈರಾಗ್ಯ ವಿಜಯ' ನಾಟಕವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಂಗನಹಳ್ಳಿ ಯವರೂ 'ಎತ್ತಿದ ಕೈ' ಎನಿಸಿದ್ದರು.

ನಮ್ಮೂರಿನಲ್ಲಿ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ನಾಟಕ'ದ ಕಲಿಕೆಯ ಕಾಲ. ನಿತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ 'ರಂಗತಾಲೀಮಿ'ನಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಯಾವುದೇ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲ ವಾದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣನಾಟಕವನ್ನೇ 'ಬಾಯಿಪಾಠ' ಮಾಡಿದ್ದ ನಾನು ಅನುಪಸ್ಥಿತ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸುವ 'ಡಮ್ಮಿ ನಟ'ನಾಗಿದ್ದೆ. ಸೋದರ ಮಾವಂದಿರಾದ ಕಾಲಕಾಲೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು (ಕಳಕಯ್ಯನವರು) ನಾಟಕ ಕಲಿಸುವವರು; ತಂದೆಯವರಾದ ಕಲ್ಲಿನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು (ಕಲ್ಲಯ್ಯನವರು) ನಾಟಕ ಬರೆದವರು. ಇವೆ ರಡೂ ಅಂಶಗಳನ್ನು ನೆನೆನೆನೆದು ನನಗೆ ಎರಡು ಕೋಡು ಮೂಡಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಿರಿಯನಾದರೂ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಿರಿಯನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ ನಾನು. ಬಾರದಿದ್ದವರ ಪಾತ್ರ ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತ, ಬಂದವರ 'ದೋಷ'ಗಳನ್ನೂ ತಿದ್ದುತ್ತ 'ಹಿರೇಮಣಿ'ಯಾಗಿ ವಿರಾಜಿಸಿದೆ. ಸೋದರ ಮಾವನವರು ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆ ಸಂಗೀ ತಜ್ಞರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ಅವರೊಬ್ಬರೇ. ನನಗೂ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಹಾಡಲು ಕಲಿಸಿದರು; ಹಾಡು ಕಟ್ಟಲೂ ಕಲಿಸಿ ದರು. ನಾಟಕ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲೇಬೇಕೆಂದು ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ನಾನು ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತೆ. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ನಾಟಕ ವನ್ನಾಡಿದರು ನಮ್ಮೂರಿನವರು. ಅದ್ಭುತ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯಿತವರಿಗೆ. ಊರಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗಿನ ಹೊನಲು ಹರಿಯಿತು; ನನ್ನ ತಂದೆ ಮಾವಂದಿರ ಮುಖಗಳರಳಿದುವು, ಅವ್ವ ಹಿಗ್ಗಿ ಹೀರೇಕಾಯಿಯಾಗಿದ್ದಳು; ನನಗಂತೂ ಮುಗಿಲು ಮೂರೇ ಗೇಣು ಉಳಿದಿತ್ತು! ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಈ ಸುದ್ದಿ ಹಬ್ಬಿ ಆ ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಂಡದ್ದೇ ಬರೆದುಕೊಂಡದ್ದು. ಮರುದಿನ ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದ ನಮ್ಮೂರಿನವರು ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಧಬಣ್ಣ ಅಳಿಸಿ ಅರ್ಧ ಬಣ್ಣ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಆಥ್ಯತೆಯಿಂದ ಅಡ್ಡಾಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಗುಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಅವರತ್ತ ನೋಡುವವರೇ ; 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಬಂದ ನೋಡು, ಚಂದ್ರಮತಿ ಬಂದಳು ನೋಡು, ವೀರಬಾಹುಕ ಬಂದ ನೋಡು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಬಂದ ನೋಡು' ಎಂದು ಕೈ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವವರೇ ! ಮೊದಲೇ 'ಕವಿಗಳ, ಶಾಲಾ ಗುರುಗಳ ಊರಿನವರು ನಾವು' ಎಂಬ ಬಿಂಕದಿಂದಿದ್ದ ನಮ್ಮೂರಿನವರಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ಕೋಡು ಮೂಡಿತು ಆಗ.

ನನ್ನೂರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಅನುಭವ ಇಂದಿಗೂ ಹಸಿರಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ ನನ್ನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ. ಅದು ಬಸವ ಪುರಾಣದ ಮಂಗಲ (ಮುಕ್ತಾಯ) ಸಮಾರಂಭ. ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಿಂದ ನಡೆದ ಬಸವ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಸರ್ವಜನಾಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿ ಸಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಂಗಲ ಹಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಸ್ಥ (ಸಮೂಹ ಭೋಜನ) ಮಾಡಿಯೇ ಮಂಗಲ ಹಾಡಬೇಕೆಂದು ಊರಿನ 'ದೈವದವರು' ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಊರವರೆಲ್ಲ ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಧನಧಾನ್ಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ 'ಧರ್ಮ' ನೀಡಿದರು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಂದಲೋ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಪಾತ್ರೆಗಳು ಬಂದುವು. ಊರೊರಳಿಗೆ (ಊರವರೆಲ್ಲರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿದ ಒರಳು) ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಸಲ 'ಭರ್ತಿ' ಕೆಲಸ ಹತ್ತಿತು; ನೂರಾರು 'ರುಬ್ಬುಗುಂಡು'ಗಳು ಗೋದಿಯ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಪುಡಿಮಾಡಿ 'ಮಾದಲಿ' (ಮಲೀದಾ) ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸತೊಡಗಿದುವು; ನೂರಾರು ಹಂಚು (ತವೆ) ಗಳು ಗೋದಿಯ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಬೇಯಿಸತೊಡಗಿದುವು; ಅನೇಕ ಅಗಲ ಒಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬೃಹತ್ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಸಾರುಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗತೊಡಗಿದುವು; ತರಕಾರಿಗಳ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಕರಕರ ಹೆಚ್ಚಿದುವು ಅನೇಕ ಈಳಿಗೆಗಳು; ಪಲ್ಯ ಮಾಡಿದುವು ನೂರಾರು ಕೈಗಳು. ಮೇಲೆ ಈಶ್ವರ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ, ಹನುಮಪ್ಪನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಗೋದಿ ರೊಟ್ಟಿಗಳ ಪುಡಿಗೆ ಬೆಲ್ಲ, ಕೊಬ್ಬರಿತುರಿ ಸೇರಿಸಿ ಮಾದಲಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅದ್ಭುತ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದವರೇ ನಂಬಬೇಕು! ರಾಶಿರಾಶಿ ಮಾದಲಿ; ಹಂಡೆ ಹಂಡೆ ಅನ್ನ; ಕೊಳಗ ಕೊಳಗ ಸಾರು; ಪಾತ್ರೆ ಪಾತ್ರೆ ಪಲ್ಯಗಳನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಸ್ಥ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು — ಕೊಪ್ಪಳ ಗವಿಮಠಾಧೀಶ್ವರರ ಆಶೀರ್ವಚನದೊಡನೆ. ಅವರಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದ ಬಿಲ್ವ ಪತ್ರಿಯ ಮಂಟಪ ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರು ನಿಂತಂತಿದೆ. ಪ್ರಸ್ಥ ಒಂದು ಹಗಲು, ಒಂದು ಇರುಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡೆಯಿತು. ಎಷ್ಟು ಸಾವಿರ ಜನರು ಪ್ರಸಾದ ಸಂತೃಪ್ತರಾದರೆಂಬುದು ಅಂದಿನ ನನ್ನ ಎಳೆಯ ಮತಿಗೆ ಎಟುಕದ ವಿಷಯ! ಇದರಲ್ಲಿ ದುಡಿದವರೆಷ್ಟು ಜನ? ನನ್ನೂರಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ಗಂಡಸರಿದ್ದರೋ, ಎಷ್ಟು ಜನ ಹೆಂಗಸರಿದ್ದರೋ, ಎಷ್ಟು ಜನ ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರಿದ್ದರೋ ಅಷ್ಟೂ ಜನ! ಊರೆಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ದುಡಿದುದು ಊರವರಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂಧುರ ಬಾಂಧವ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಂದರ ನಿದರ್ಶನ.

ನನ್ನೂರಿನವರ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಗೌರವಬುದ್ಧಿ ಬೆಟ್ಟವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಮ್ಮೂರವರು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದೆಂಬುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬಲಿಯಿತು. ಗೆಳೆಯರೊಡನೆ ಕಲ್ಲು ಕಂಬವನ್ನು ಸುತ್ತುತ್ತ, ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಅಲೆಯುತ್ತ, ಹುಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ ಆಡುತ್ತ, ಗುಂಡು, ಗಜಗ, ಚೆಂಡು, ಚಿಣಿಫಣಿ, ತಿಳ್ಳಿ, ತುತತೂತೂಗಳನ್ನು ಆಡುತ್ತ, ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಅನಿಯಮತತೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತ, 'ಸಖನೆ–ಮಿತ್ರನೆ, ಸೋಜಿಗ–ಕೌತುಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಎರಡೂ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನರಿಯದೆ 'ಗೋಖು'

ಹೊಡೆಯುತ್ತ, 'ಸುಳ್ಳನಾಡಲು ಬೇಡ ಜನರಲಿ! ಕಳ್ಳನೆನಿಸಲು ಬೇಡ ನೀ ಮೈ-ಗಳ್ಳನಾಗಲು ಬೇಡ!' 'ತಾಯೇ ನಿನ್ನುಪಕಾರ ಮರೆಯೆ ನಾನೆಂದೂ', 'ಹಸಿರು ಬಣ್ಣದಿಂದೆಸೆಯುವ ಪಕ್ಕವ ಪಸರಿಸಿ ಗಿಳಿ ಹಾರಾಡುವುದು', 'ಎದ್ದು ಬೇಗನೆ ಮೋರೆ ತೊಳೆಯಿರಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡವರೆದುರು ಕಿರಿಚಿ ಕಲಿತವನೆಂಬ ಜಂಬವನ್ನು ಮೆರೆಯುತ್ತ ದಿನಗಳೆದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಜಿ ಹಂಪಮ್ಮ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಡುಗಳು, ಕತೆಗಳು ನನ್ನ ಮೈಮರೆಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಜ್ಜ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ ಸಂತೆಗೆ ಹೋದರೆ ಹೊರಲಾರದಷ್ಟು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಿದ್ದ. ತೋಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮಾವು, ಪೇರಲ, ಪಪಾಯಿ, ಬೋರೆ, ನೇರಿಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಹಣ್ಣುಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದುವಾಗಿ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಹಣ್ಣು ಸವಿಯಲು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಮ್ಮೆ, ಎರಡು ಆಕಳುಗಳು ಇದ್ದುದರಿಂದ ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಬೆಣ್ಣೆಗಳಿಗೆ ಬರ ವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕೈತೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದೆವೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಉಂಡಿಯ ಹರವಿ ಸದಾ ತುಂಬಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅಜ್ಜನ ಊಟಕ್ಕೆ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಉಂಡಿ ಇರಲೇಬೇಕು. ಎಂದಾದರೂ ತಪ್ಪಿದರೆ ಅನ್ನ ಹಾಲು ಬೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಉಣ್ಣುತ್ತಿದ್ದ. ನಾನಿಲ್ಲದೆ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹುಣಸೇಕಾಯಿ, ಮಾವಿನ ಕಾಯಿ, ಹಣ್ಣುಬದನೇಕಾಯಿ, ಬುಡಮೆಕಾಯಿಗಳ ಉಪ್ಪಿನ ಕಾಯಿಗಳು, ಒಂದು ಕಾಳಿನ ಪಲ್ಯ, ಒಂದು ತರಕಾರಿ, 'ಖಾರಬೇಳೆ', ಜೋಳದ ಇಲ್ಲವೆ ಸಜ್ಜೆಯರೊಟ್ಟಿ. ಅಕ್ಕಿಯ ಇಲ್ಲವೆ ನವಣೆಯ ಅನ್ನ. ಸಂಗಟೆ, ನುಚ್ಚು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಊಟಕ್ಕೆ ಒದಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯ ಮನೆತನವಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಆಹಾರ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಮನೆತನ ಅದಾಗಿದ್ದಿತು. 'ಸ್ಥಿತಿವಂತ' ಮನೆತನವೆಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು ಜನರು.

ನನ್ನ ಮೂರು ಜನ ಸೋದರ ಮಾವಂದಿರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯವರಾದ ಕಲ್ಲಯ್ಯನವರು ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಮದುವೆಯಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಊರಿನಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದುದೇ ಅಪರೂಪ. ಊರಿನಿಂದ ಒಂದು ಮೈಲಿನಾಚೆ ಇದ್ದ 'ಗರಬಿನ ಹೊಲ'ದಲ್ಲಿ ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿ ಬಿತ್ತಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಜೋಳದ ಬೀಜಾರೋಪಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಿಳಿ ಜೋಳದ ಬೆಳಸಿ ತಿನ್ನಲು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನು ಜಿಗಿಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅಣ್ಣಂದಿರ ಮಕ್ಕಳಿಗಿಂತ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅವರ ಮಮತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಅಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಜೋಳದ ತೆನೆ ಸುಟ್ಟು ಬೆಳಸಿ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಲು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳ ರುಚಿಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನೇ ಬಲ್ಲ. ಮೇಲೆ ಬಲಿತ ಬಿಳಿ ಜೋಳದ ದಂಟಿನ ಸಿಗುರು ತೆಗೆದು ಕಬ್ಬಾಗಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅದೆಷ್ಟು ಸಿಹಿಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಲಿ? ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಬಿಳಿ ಜೋಳದ ರವದೆಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ತಂದಿಟ್ಟ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅದು ದೇವತೆಗಳೆನ್ನುವವರಿದ್ದರೆ ಅವರೂ ಕರುಬ ಬಹುದಾಂಥ ಸಕ್ಕರೆ! ಇವೆಲ್ಲ ಮುಗಿದ

ಮೇಲೆ ಗುಡಿಸಲಿನಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ದೆ ಬರುವವರೆಗೆ ರಾಜರಾಣಿಯರ, ರಾಜಕುಮಾರ-ರಾಜಕುಮಾರಿಯರ ಕತೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ 'ನಾನೂ, ಒಬ್ಬ ರಾಜಕುಮಾರನೇನೋ!' ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ! ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಕತೆಗಳನ್ನಾತ ನನಗೆ ಹೇಳಿದನೋ! ಅವುಗಳಲ್ಲೀಗ ಕೆಲವೇ ನೆನಪಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಆಗಾಗ ಮೆಲುಕುಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಆ ಹಳ್ಳದ ದಂಡೆಯ ಹೊಲ, ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಡಿಸಲು, ಅಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಬೈರಾಗಿಯಂತಿದ್ದ ನೇಗಿಲಯೋಗಿ ಸೋದರಮಾವ, ಅಲ್ಲಿ ತೊಳೆ ತಳೆದ ಹತ್ತಿಯ ಸಾಲುಗಳು, ನಡುನಡುವೆ ತೆನೆಹೊತ್ತ ಬಿಳಿ ಜೋಳದ ದಂಟುಗಳು, ಅವುಗಳಿಗೆರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಕ್ಕಿಯ ಬಳಗ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸೋದರಮಾವನ ಕವಣೆಗಲ್ಲುಗಳ ಕಾಣಿಕೆ, ಮಂಚಿಗೆಯ ಮೇಲೆ ಮಾವನೊಡನೆ ನಿಂತು ಕಣ್ಣಳವಿಗೆ ಬರುವಷ್ಟು ದೂರವೂ ಹರವಿದ ಹಸಿರು ಪಯಿರುಗಳ ಸೊಬಗನಾಸ್ವಾದಿಸಿದ ಅಮೃತಗಳಿಗೆಗಳು, ಬುತ್ತಿ ತರುತ್ತಿದ್ದ 'ಸೋದರ ಸೊಸೆ'ಯರೊಡನೆ ಮುಟ್ಟಿ ಓಡುವಾಟ, ಅಡಗಿ ಹುಡುಕುವಾಟ-ಯಾವುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದು, ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡುವುದು?

ನಿಸರ್ಗದುಡಿಯುಲ್ಲಿ:

ನಮ್ಮ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಬಾವಿಗೆ ಮುಂದೆ ಕಪ್ಪಲಿ ಎಳೆವ ಎತ್ತುಗಳು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ 'ಬಾರಿಕುಣಿ'; ಅದರ ಒಂದು ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ 'ಪತ್ರಿಯಕಟ್ಟೆ'ಯ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಪತ್ರಿಯ ಮರಗಳ ನಡುವೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಮೂರ್ತಿ, ಅದಕ್ಕೆ ತಾವಾಗಿಯೇ ಉದುರುವ ಪತ್ರಿಗಳ ನಿತ್ಯಪೂಜೆ; ಅದರಾಚೆ ಬಾಳೆಯ ಬನ; ಈಚೆ ತೆಂಗಿನ ಸಾಲು, 'ಎಲೆಯ ತೋಟ'; ಇನ್ನೂ ಆಚೆ ಗೆಣಸು, ಗಜ್ಜರಿ, ಈರುಳ್ಳಿ, ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ, ಬದನೆ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿಗಳ, ಮೂಲಂಗಿಯ, ಮೆಂತ್ಯ, ಸಬ್ಬಸಗಿ, ಕೊತ್ತಂಬರಿ ಮೊದಲಾದ ಸೊಪ್ಪುಗಳ 'ಪಟ್ಟೆ' ತೋಟದ ಸುತ್ತಲೂ ಬಿಗಿಯಾದ ಬೇಲಿ; ಅದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೀಳವಾಗಿ, ನೀಟಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಸೆಂಬಿಯ, ಅರೆಬೇವಿನ, ನುಗ್ಗೆ-ಚೊಗಚಿಯ, 'ಜುಟ್ಟದ ಹೂವಿನ' ಮರಗಳು. ಹೋದರೆ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಲು ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಕ್ಕ ವೀರಯ್ಯನವರೋ, 'ಆಳುಮಗ'ನೋ ಕಪ್ಪಲಿ ಹೊಡೆವಾಗ ಎತ್ತುಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಿಣಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಹೆಗಲು ಹಿಡಿದು ಅವರ ಬಳಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, ಅವರು 'ಹುರ್ರ್ಯೋ' ಎಂದಾಗ ಎತ್ತುಗಳು ಕಪ್ಪಲಿ ಎಳೆಯಲಾರಂಭಿಸಲು ಮಿಣಿಯ ಪುಟಿಗೆ, ಎತ್ತುಗಳ ಕೊರಳ ಗೆಜ್ಜೆಗಳು, ಗಂಟೆಗಳ ಇಂಚರಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಹೋದ ಹಾಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಅದೆಷ್ಟು ಆನಂದಕರ! ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ 'ಮಡಿ ಕಟ್ಟುವ', ಎಂದರೆ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಹರಿವಾಗ ಪಾತೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡುವ ಕಾಯಕ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಎಂದಿಲ್ಲದ ಹಿಗ್ಗು ನನಗೆ. ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ, ಬಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ, ಕಂದ ಮೂಲಗಳಿಗೆ, ಕಾಯಿಪಲ್ಯಗಳ ಸಸಿಗಳಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡುವಾಗ ಅವುಗಳಿಗೆ ಉಣಿಸಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂಬ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ. ಗಿಡ ಬಳ್ಳಿ

ಗಳೊಡನೆ, ಸಸ್ಯಕುಲದೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ, ಅವೂ ನನ್ನೊಡನೆ ಮೌನವಾಗಿಯೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿವೆ–ಎಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ. ಈ ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ನೆಚ್ಚೇ ಮುಂದೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಗಿ ಡಾ॥ ಮರಿಗೌಡರ ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ನಾನು ಸೇವೆಗೈದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ತೋಟಗಾರಿಕೆಗೆ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ತೋಟದ ಒಂದು ಅಂಚಿಗೆ–ದಾರಿಯ ಪಕ್ಕದ ಅಂಚಿಗೆ–ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಹುಣಸೇ ಮರಗಳೂ, ಒಂದು ವಿರಳ ತಳಿಯ ಬಹಳ ಹಳೆಯ ಮಾವಿನ ಮರವೂ ಇದ್ದುವು. ಆ ಮಾವಿನ ಮರಕ್ಕೆ ವಿಭೂತಿ ಮಾವು ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆದರ ಬೊಡ್ಡೆ ಒಳಗಿನಿಂದ ಸಿಡಿದೊಡೆದು ಒಳಗೆ ಒಂದು ಪೊಟರೆ ಉಂಟಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಹುಡುಗ ಹುಡುಗಿಯರು ಅಂಜುವಂತೆ ವಿಕಾರಪೂರ್ಣ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಹೊರಡಿಸುವುದು ಆಗಿನ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯ ಹವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಜೇನಿಟ್ಟುದೂ ಉಂಟು. ಅದನ್ನು ಬಿಡಿಸ ಹೋಗಿ ಜೇನು ಹುಳುಗಳಿಂದ ಕಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾತ ಮೋರೆ, ಗಾದರಿಯೆದ್ದ ಕೈಗಳೊಡನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವ್ವನಿಂದ ಬೈಯ್ಸಿಕೊಂಡುದೂ ಉಂಟು. ಇದುವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಜಾತಿಯ ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಸವಿದಿರುವೆನಾದರೂ ಆ ಮರದ ಹಣ್ಣಿನಂತ ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣನ್ನು ಮತ್ತೆ ತಿಂದಿಲ್ಲ ನಾನು! ಅದರ ಮಾಧುರ್ಯ ಮಾತಿಗೆ ನಿಲುಕದ, ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಸಿಲುಕದ ಮಾಧುರ್ಯ. ಆ ಹುಣಿಸೆಯ ಮರಗಳೋ, ಊರಿನ ಹುಡುಗರಿಗೆಲ್ಲ ಎಳೆಗಾಯಿ, ದೋರೆಗಾಯಿಗಳನ್ನೂ, ಉಪ್ಪು ಖಾರದೊಡನೆ ಕುಟ್ಟಿ, ಗಣಕೆಯ ತುದಿಗೆ ಸುತ್ತಲೂ ಮೆತ್ತಿ, ಬಾಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಗಣಕೆಯನ್ನು ಎರಡೂ ಕೈಗಳಿಂದ ತಿರುಗಿಸುತ್ತ 'ಲುಲೂಲೂಲೂ' ಎಂದು ರಸ ಸುರಿಸುತ್ತ ಬಾಯಿ ಚಪ್ಪರಿಸಲು ಹುಣಿಸೇಹಣ್ಣನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಗಳು. ನಮ್ಮ ತೋಟಕ್ಕೆ ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನೂರಿನ ತಾಯಂದಿರು ಮನೆಗೆ ಮರಳುವಾಗ ಈ ಮರಗಳಿಂದ ಒಂದಿಷ್ಟು ಹುಣಿಸೆ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೋ, ಹೂವುಗಳನ್ನೋ, ಚಿಗುರುಗಳನ್ನೋ ತಪ್ಪದೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು–ಖಾರಬೇಳೆಗೆ ಬೆರೆಸಲೆಂದು. ಈ ನಾಲ್ಕು ಮರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಮೋಹ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿತ್ತೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ನಾನು ಕವಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೂ ಇವುಗಳ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಮಲಗಿ ಇವುಗಳ ಹೂವು ಹೀಚುಗಳನ್ನೋ, ಕಾಯಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೋ, ರೆಂಬೆ ರೆಂಬೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೋ, ಅತ್ತಿತ್ತ ಅಲೆವ ಅಳಿಲುಗಳನ್ನೋ, ಹಲ್ಲು ಕಿರಿವ ಕೋತಿಗಳನ್ನೋ ನೋಡುತ್ತ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಒಮ್ಮೆ ಮೂರೂ ಹುಣಿಸೆ ಮರಗಳು ಮೈತುಂಬ ಹೊರಲಾರದಷ್ಟು ಹೂಬಿಟ್ಟು ಹೂವಿನ ತೇರಾಗಿ ತೋರಿದಾಗ ಆ ಹೂತ ಹುಣಸೆಯ ಮರಗಳನ್ನೇ ಕುರಿತು ಕವಿತೆಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದೆ. ಆದರೆ ಅಂದೇ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದಾಗ ಜಯಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ವರಕವಿ

'ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ'ರ 'ಹೂತ್ಯದ ಹುಣಸಿ' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯನ್ನೋದಿ ಮುಗ್ಧನಾಗಿ 'ಇದರ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಕವಿತೆ ಬಾಲಿಶವಾದುದು' ಎಂದೆಣಿಸಿ ಹರಿದು ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟೆ.

ನಮ್ಮ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ 'ಪೋಲೀಸ್'ಗೌಡರ ಹೊಲ. ಅವರು ಮಹ ಮ್ಮದೀಯರು. ಆದರೂ ಗ್ರಾಮಜೀವನ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಗಲ್ಲಾಗದೆ ನಲಿವ ಅಲೆ ಯಾಗಿ ಬೆರೆತುಕೊಂಡವರು. ನೆರೆಯ ಹೊಲದವರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಆದರ ಕಾರಣವಾಗಿಯೂ ನಾನವರಿಗೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರ ದವನಾಗಿದ್ದೆ. ನಾನವರ ಮನೆಯೊಳಗೆ ನಿಶ್ಶಂಕೆಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ನನಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧ, ಪರದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ನಾನು 'ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಕಾಕಾ'ನ ಮೊಮ್ಮಗ, 'ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ' ಮಗ. ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಸ್ವಾಗತ ನನಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಾದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮಹಿಳೆಯರು ನನ್ನ ಮೈದಡವಿ ಮುಂಡಾಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಎಳೆಯರೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರಾಗಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಆಟಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನು ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆ ನೆಂದರೆ ನಾವೂ ಹೊಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವೆವೆಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ನಡೆದು ಮರಮಂಗನಾಟ ದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿಬ್ಬರು ನನಗೆ ತಂಗಿಯರಾಗಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಆಗ ಒಬ್ಬಳೇ ತಂಗಿ–ಸ್ಫುರದ್ರೂಪಿ ಸುಗುಣಶ್ರೀ ವೀರಾಂಬೆ. ಆಕೆ ಆಗ ಬಹಳ ಚಿಕ್ಕವಳು. ಅಂತೆಯೇ ಈ ತಂಗಿಯರೊಡನೆ ಆಡಿ ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ.

ನಮ್ಮೂರಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಮ್ಮೆ ನಯನ ಮನೋಹರವಾಗಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಮಾವಿನ ತೋಪು. ವಾರಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲವಾದರೂ ಊರ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ, ಮುಟ್ಟಾಟ, ಮರಮಂಗನಾಟ ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಯಿಂದ ತಂದ 'ಅರಳು'ಗಳನ್ನೋ, 'ಮಂಡಕ್ಕಿ'ಗಳನ್ನೋ ತಿಂದು ನಲಿಯು ತ್ತಿದ್ದರು. ಹಣ್ಣಿಗೆ ಬಂದ ಮಾವಿನ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು 'ಇಳುಹುವ' ಸಮಯ ಬಂದಿ ತೆಂದರೆ ಊರೆಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬದ ವಾತಾವರಣ. ಶಾಲೆಗೆ ರಜೆ. ಊರ ನರನಾರಿಯರೆಲ್ಲ, ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರೆಲ್ಲ ಮಾವಿನ ತೋಪಿನಲ್ಲಿ 'ಹಾಜರ್'. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾವಿನ ತೋಪು ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸೇರಿದುದಲ್ಲ–ಊರವರೆಲ್ಲರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸೊತ್ತು. ಇಳಿಸಿದ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿಯ ಕಾಯಿಗಳೆಂದೂ, ಹಣ್ಣಾಗಲು ಅಡೆಗೆ ಹಾಕುವ ಕಾಯಿಗಳೆಂದೂ ಬೇರೆ ಬೇರಾಗಿ ರಾಶಿ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದರು ಊರಿನ ಹಿರಿಯರು. ಕಾಯಿ ಇಳಿಸುವ 'ದೋಟಿ'ಯಲ್ಲಿ ಮರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಗಿದ ಒಂದೊಂದು ಹಣ್ಣು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂಥ ಹಣ್ಣುಗಳೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ. ಸಂಜೆಯಾಗುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರೂ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿರಿವವರೆಗೆ ಹಣ್ಣು ತಿಂದು ತಾವು ಹೊರುವಷ್ಟು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮನೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿ

ದ್ದರು. ಬಾನವರೆನ್ನುವವರು ಇದ್ದುದೇ ಆದರೆ ಅವರೂ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನೋಡಬೇಕಾದ ನೋಟವದು !*

ಮರುದಿನ ಊರ ತುಂಬ ಉಪ್ಪಿನಕಾಯಿ ಹಾಕುವ, ಮಾಗಲಿದ್ದ ಮಾವಿನ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಅಡೆಗೆ ಹಾಕುವ ಸಂಭ್ರಮ. ಹೀಗೆಯೇ, ಊರ ಹೆಂಗಳೆಯರು ಅಘೋಷಿತ ಸಹಕಾರ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟೆಗೆ ಜೋಡಿಸಿದ ಸಾಲು ಮಣೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸೇವಿಗೆ ಹೊಸೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನೋಟ, ಊರ ಗಂಡಸರು ಕಲ್ನಾರಿನಿಂದ ಬೇಸಾಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಹಗ್ಗ, ಕಣ್ಣಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಸೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನೋಟ, ಕಮ್ಮಾರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಡಿಯುಗಾಲಿಗೆ 'ಹಳಿ'ಯನ್ನು ಜೋಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ನೋಟ, ಗುದ್ದಲಿ, ಕೊಡಲಿ, ಕುಡಗಳ ಬಾಯಿಗಳನ್ನು ಹರಿತಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನೋಟ, ಬಡಿಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂರಿಗೆ, ಕುಂಟೆ, ನೇಗಿಲು, ಬಂಡಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ನೋಟ, ನಾಗರ ಪಂಚಮಿಯ ಜೋಕಾಲಿಗಳ, 'ಬೋಲ ಬಗರಿ'ಗಳ ನೋಟ, ಊರಿಗೆ ವಿನೋದವನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವೇಷಗಾರರ, ಹಾವಾಡಿಗರ, ದೊಂಬರಾಟದವರ, ಕರಡಿ ಕುಣಿತದವರ, ದುರುಗಮುರಗಿಯವರ, ಕೌಲೆತ್ತಿನವರ, ಸಾರುವ ಬಸವರ ನೋಟ, ಬಲಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಗರಡಿಮನೆಯ ಮಲ್ಲರ ಕುಸ್ತಿ, ಗುಂಡೆತ್ತುವುದು, ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೊಡ ಎತ್ತುವುದು, ಒಂದೇ ಕೈಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ದೊಡ್ಡ ಕೊಡ ಸೇದುವುದು—ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ನೋಟ, ಪೇರಲ, ನೇರಿಳೆ, ಕವಳಿ, ಕಾರಿಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೋ, 'ಉಪ್ಪುಗಡಲೆ', 'ಒಡೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ತಿನಿಸುಗಳನ್ನೋ ಮಾರಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದ 'ಅಜ್ಜಿ'ಯರ ನೋಟ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಭಿಕ್ಷುಕರ ನೋಟ,—ಒಂದೇ, ಎರಡೇ—ನೂರಾರು ನೋಟಗಳ ಸುರುಳಿ ಬಿಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು ಹಳ್ಳಿಯ ಬಾಳಿನ ರಜತ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ! ಯಾರಿಗೂ ಇಲ್ಲೆನ್ನದ, ಯಾರನ್ನೂ ಬರಿಗೈಯಿಂದ, ಬರಿಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಕಳಿಸದ ಧರ್ಮಾತ್ಮರು ಆಗಿನ ಹಳ್ಳಿಯವರು.

ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಂಜು :

ಇಂಥ ಹಳ್ಳಿಯ ಬಾಳಿನ ಹಾಲಿನ ಹೊಳೆ ನಂಜಿನ ಹೊನಲಾಗುವ ದುರ್ದಿನವೂ ಬಂದಿತು. ನಮ್ಮೂರಿನ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿ ಸಹಕಾರಗಳ ವಿಜೃಂಭಣೆಗೆ ಯಾರ ಕೆಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಿ ತಾಕಿತೋ ಏನೋ—ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಅಲ್ಪ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ 'ಖೂನಿ'ಯ ಪ್ರಕರಣ

---

* ಕಾಲು ಶತಮಾನದ ತರುವಾಯ ನನ್ನೂರನ್ನು ನೋಡಲು ಆಸೆಪಟ್ಟು ಹೋದೆ ; ಮಾವಿನತೋಪು ಮಾಯವಾಗಿದೆ ! ಅದು ಇದ್ದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದರ ಗುರುತು ಕೂಡ ಉಳಿಯದ ಹಾಗೆ ಒಂದೂ ಮರ ಉಳಿದಿಲ್ಲ ! ನನ್ನೂರವರ ಬಡತನ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಕಸಿವಿಸಿ ಯಾಯಿತು. ಆ ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುವ ಬಡತನವನ್ನು ನೋಡಲಾಗದೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಅಲ್ಲಿರ ಬೇಕೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದವನು ಬೇಗ ಹೊರಟು ಬಂದೆ ! ನನ್ನೂರಿನ ಬನ್ನವನ್ನು ದೇವರೇ ಕಳೆದು ಕಾಪಾಡಬೇಕು ನನ್ನೂರಿನವರನ್ನು.

ವೊಂದು ನಡೆದು ಹೋಯಿತು. ಊರುಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋದವರಾರೋ, ಪೋಲೀಸರು ಬಂಧಿಸಿ ಕೊಂಡೊಯ್ದವರಾರೋ–ಊರಿಗೆ ಊರೆಲ್ಲ ಬೆಗಡು ಮುಸುಕಿ, ಭೀತಿಯಿಂದ ತಲ್ಲಣಿಸಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ನಮ್ಮೂರಿನತ್ತ ಹಣಿಕಿ ಸಹ ನೋಡದಿದ್ದ ಪೋಲೀಸರು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಬಂದು ಅವರಿವರ ಮನೆಯ ತಪಾಸಣೆ ನಡೆಸಿ ಹೋಗತೊಡಗಿದರು. ನಮ್ಮ ತಂದೆತಾಯಿವರಂತೂ ತುಂಬ ಗಾಬರಿಗೊಂಡರು. 'ನಮ್ಮ ಮನೆಗೂ ಪೋಲೀಸರು ಬರದಂತೆ ಮಾಡಪ್ಪಾ' ಎಂದು 'ಮನೆಯ ದೇವ'ರಾದ ಅಡೂರ ವೀರಭದ್ರನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡರು. 'ಮೊದಲೇ ಉಲ್ಲಾಸ, ಮೇಲೆ ಫಾಲ್ಗುಣ ಮಾಸ' ಎಂಬಂತೆ ಮೊದಲೇ ಕುಂಟುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದ ನಮ್ಮೂರ ಶಾಲೆ ಹಾಸಿಗೆ ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು! ಭಯಗ್ರಸ್ತ ಊರಿಗೆ ಬರಬೇಕಾರು ಶಾಲಾಗುರುಗಳಾಗಿ? ಉಳಿದವರಿಗೇನೋ ಶಾಲೆ ಮುಚ್ಚಿದ ಸಂಗತಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ದುಃಖಕರವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ನನ್ನನ್ನು ವಿದ್ಯಾವಂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ಪಣ ತೊಟ್ಟಿದ್ದ, ನನ್ನೂರಿನ ಬಾಲಕರೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಕರುಳು ಕತ್ತರಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಶಾಲೆ ಮುಚ್ಚಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ! ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಓದು ನಿಲ್ಲಕೂಡದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆಗ ಸಮೀಪದ ಹಳ್ಳಿಯಾದ ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಸೋದರಮಾವ ಕಳಕಯ್ಯನವರ ಶಾಲೆಗೇ ನನ್ನನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಆ ಅನಿವಾರ್ಯ ತೀರ್ಮಾನ ನನಗೆ ತಿಳಿದಾಗ ನಾನರಿವ ಮೊದಲೇ ನೀರು ತುಂಬಿದ್ದಿತು ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ! ಹುಟ್ಟೂರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವಾತ್ಸಲ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ತಾಯಿಯನ್ನೂ, ಮೈವೆತ್ತ ಮಮತೆಯಂತಿದ್ದ ತಂದೆಯನ್ನೂ, ನಾನಿಲ್ಲದೆ ಊಟವನ್ನೇ ಮಾಡದ ಅಜ್ಜನನ್ನೂ, ಹಾಡಿ, ಕತೆಹೇಳಿ ನನ್ನ ಬಿಡುವಿನ ಸಮಯ ಮಧುಸಂಚಯದ ಸಮಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಜ್ಜಿಯನ್ನೂ, ಹೆಣ್ಣಜ್ಜಹೆಣ್ಣಜ್ಜಿ ಬಸವಯ್ಯ – ರುದ್ರಮ್ಮರನ್ನೂ, ಕಕ್ಕುಲತೆಯ ಕಕ್ಕ ವೀರಯ್ಯ ಕತೆ ಹೇಳುವ ಸೋದರಮಾವ ಕಲ್ಲಯ್ಯರನ್ನೂ, ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೇ ಕುಕ್ಕುನೂರಿನ ಸಂತೆಗೂ, ಗುಡ್ನೆಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆಗೂ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಸೋದರಮಾವ ಚೆನ್ನಯ್ಯನನ್ನೂ, ಓರಗೆಯ ಗೆಳೆಯರನ್ನೂ, ತೋಟದ ಮರಗಳು ಹಾಗೂ ಆ ಅಂದದ ಮಾವಿನ ತೋಪನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು, ಆ ಪ್ರೀತಿಯೇ ಪರಿಸರವಾಗಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಜನರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಅರಿಯದ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅರಿಯದ ಜನರೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಬದುಕುವುದು? ಸೋದರಮಾವನೇ ಶಾಲಾಗುರು. ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವರೊಬ್ಬರೇ ನನಗೆ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಬಂಧು, ಬಳಗ, ಗೆಳೆಯ ಆಗಿ ಈ ತುಂಬಲಾಗದ ತೆರಹನ್ನೂ ತುಂಬಬಲ್ಲರೆ? ಅಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಹಾಡು ಹೇಳುವವರಾರು? ಕತೆ ಹೇಳುವವರಾರು? ಬಲವಂತ ಮಾಡಿ ಉಣ್ಣಿಸುವವರಾರು? ಹಣ್ಣು ತಂದು ಕೊಡುವವರಾರು? ಆಟಕ್ಕೆ ಒದಗುವವರಾರು? ಅಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೇ ಕೊರತೆಯಂತೆ; ತೋಟ ತೋಪುಗಳೆಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಾವು? ಇಲ್ಲಿ ಈಜಲು ಮೂರು

ಬಾವಿಗಳಿವೆ ನನಗೆ; ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಈಸುವುದು ? ಗುದ್ನೆಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆ, ಕಳಕಪ್ಪನ ಜಾತ್ರೆ, ಹಾಲಕೆರೆಯ ಜಾತ್ರೆ, ಕೋಡೀಕೊಪ್ಪ ಹುಚ್ಚವೀರಪ್ಪಜ್ಜನ ಜಾತ್ರೆ, ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಮಹಾಮಾಯೆಯ ಜಾತ್ರೆ ಹಾಗೂ ವಾರ ವಾರದ ಸಂತೆ ಇವೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗಿನ್ನು ಗಗನ ಕುಸುಮಗಳೆ ?

ನಾನು ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ದಿನ ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ನನ್ನ ವ್ಯಾಕುಲ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಬಾಯಿ ಸುಟ್ಟ ಬೆಕ್ಕಿನಂತೆ ಮನೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಬಂದೆ; ಕೇರಿಯ ಹಿತ ಬಂಧುಗಳಂತಿದ್ದ ದುರಗಪ್ಪ, ಫಕೀರಪ್ಪ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಬಂದೆ; ಗೆಳೆಯರೊಡನೆ ಮಾವಿನ ತೋಪಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮನದಣಿಯೆ ಮರಮಂಗನಾಟವಾಡಿ ಬಂದೆ; ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹುಣಸೆ ಮರ, ಮಾವಿನ ಮರಗಳೊಡನೆ, ಎಲೆ ಬಳ್ಳಿಗಳೊಡನೆ, ಬಾಳೆಯ ಬನದೊಡನೆ ಲಲ್ಲೆಗೈದು ಬಂದೆ; ಚಿಣಿಫಣಿ, ಚೆಂಡು, ಗುಂಡು, ಗಜುಗ, ತಿಳ್ಳಿ, ತುತತೂತೂ (ಕಬಡ್ಡಿ) ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಕಾಗುವರೆಗೆ ಆಡಿದೆ; ಮನೆಯ ಅಂಗಳದಿಂದ ಊರ ಅಗಸೆಯವರೆಗೆ ಉನ್ಮತ್ತನಂತೆ ಓಡಾಡಿದೆ; ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೊಮ್ಮೆ ಓಡಾಡಿ, ಹುಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆದಾಡಿ ಬಂದೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಿಯೂ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವೆನೆಂಬ ದುಃಖ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ಹೋಯಿತಾಗಲಿ ಸಾಂತ್ವನ ಸಿಕ್ಕಲೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿದವರೆಲ್ಲ 'ಪಾಪ, ಹಸುಗೂಸು ಬೇರೂರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆ ?' ಎಂದು ಕನಿಕರಿಸಿದಾಗ ನನ್ನ ಅಳಲಿನ ಕಟ್ಟೆ ಒಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು !

ಕೊನೆಗೂ ಹೊರಡುವ ದಿನ ಬಂದಿತು. ಮಾಸ್ತರ–ಮಾವ ಕಳಕಯ್ಯನವರೇ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಬಂದಿದ್ದರು. ಹೊರಡುವ ದಿನ ಹೋಳಿಗೆ ಊಟ ಮನೆಯಲ್ಲಿ. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಹೋಳಿಗೆ ತುಂಬಿದುದು ಸಾಲದೆ ಎರಡು ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಹೋಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟರು ದಾರಿಯ ಬುತ್ತಿಯೆಂದು. ನನ್ನ ಪುಸ್ತಕಗಳ, ಬಟ್ಟೆ ಬರೆಗಳ ಗಂಟನ್ನೂ, ಮಾಸ್ತರ–ಮಾವಂದಿರ ಗಂಟನ್ನೂ ಹೊರಲು ಮನೆಯ 'ಆಳುಮಗ' ಹೊರಟ. ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಹಿರಿಯರಿಗೆಲ್ಲ ಪಾದಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲರೂ 'ದೊಡ್ಡವನಾಗಪ್ಪಾ, ಜಾಣನಾಗಿ ಬಾರಪ್ಪಾ' ಎಂದು ಹರಸಿದರು. ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಂತೂ ಸರಿಯೆ, ಅಜ್ಜ ಅಜ್ಜಿಯರು, ಕಕ್ಕ ಕಕ್ಕಿಯರು, ಅತ್ತೆ ಮಾವರು ನೆರೆ ಹೊರೆಯವರು ಕಂಬನಿದುಂಬಿದರು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಂತೂ ಗಂಗೆಯಮುನೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕೇರಿಯ ಪಕ್ಕದಿಂದ ಹೋಗುವಾಗ ಅಲ್ಲಿಯೂ ತೇವಗೊಂಡ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಕಂಡೆ. 'ನನ್ನ ಸಲುವಾಗಿ ಮಿಡುಕುವವರು ಎಷ್ಟು ಜನ !' ಎಂಬುದರ ಅರಿವಾಗಿ 'ಅಳು ನುಂಗಿ ನಗು ಒಮ್ಮೆ !' ಎನ್ನುವಂತಹ ಅನುಭವವಾಯಿತು.

ಊರು ದಾಟಿ ಕೂಗಳತೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿದೆ. ಹುಟ್ಟೂರು, ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ತೋಟ ಪಟ್ಟೆಗಳು, ಮರಗಳ ಗುಂಪುಗಳು ಮಸಕು

ಮಸಕಾಗಿ ತೋರಿದುವು. ಎಲ್ಲ ಹಿಂದುಳಿದಿದ್ದರೂ ನಮ್ಮೂರ ಸೂರ್ಯ ನಮ್ಮೊಡನಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿರುವವನೂ ಒಬ್ಬನೇ ಸೂರ್ಯ ಎಂದು ಮಾಸ್ತರ–ಮಾವ ಹೇಳಿದರು. ಅವರೆದುರು ಒಪ್ಪಿದಂತೆ ತಲೆದೂಗಿದರೂ ಒಬ್ಬನೇ ಸೂರ್ಯ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದು ಹೇಗೆ ? ನಾವು ನಡೆದರೆ ನಮ್ಮೊಡನೆಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಈ ಸೂರ್ಯ ನಮ್ಮೂರಿನ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲವೆ ? ಹಿಂದೆ ಜಾತ್ರೆಗಳಿಗೆ, ಸಂತೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಾಗ ಹೋಗುವ ಮರಳುವ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಹೊರಟು, ನಮ್ಮೊಡನೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಘಟನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಇಬ್ಬರೇ ಬೇರೂರಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾಗ ಮೂರನೆಯವನಾಗಿ ಸೂರ್ಯ ನಮ್ಮೊಡನೆ ನಡೆದಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ನೆಮ್ಮದಿಯೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. 'ಚಂದ್ರನೂ ಒಬ್ಬನೇ, ಮಾಮಾ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. 'ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಚಿಕ್ಕೆಗಳೆಲ್ಲ ಲೋಕಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಮಾನರು. ನಮಗೆ ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅವರೆಲ್ಲ ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಮಡಿ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದವರು. ಬಹಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸಣ್ಣ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ಊರುಗಳವರಿಗೂ, ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು. ಖಗೋಲವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಥಮ ಪಾಠ ನನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಇದರಿಂದ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ನನಗಾದ ಲಾಭವೆಂದರೆ ಊರನ್ನು ಮರೆತು ಆಕಾಶವನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಡೆದೆ. 'ಚಂದ್ರ ಯಾವಾಗ ಮೂಡುವನೋ, ಚಿಕ್ಕೆಗಳು ಯಾವಾಗ ಮೂಡುವುವೋ, ಅವೆಲ್ಲ ನಮ್ಮೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದುವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಯಾವಾಗ ಮನಗಾಣುವೆನೋ' ಎಂಬ ತವಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದೆ. ಅದುವರೆಗೆ ಉಮ್ಮಳ ತುಂಬಿ ಬಿಗಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಎದೆ ಹಗುರಾದಂತೆನಿಸಿತು. ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ, ಹೊಸ ಹೊಸ ಹೊಲಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳ ಕತ್ತಾಳೆ, ಲೆಕ್ಕಿ, ಜಾಲಿಗಳ ಬೇಲಿಗಳನ್ನೂ, ತೋಟಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನೂ, ಹೊಸ ಮನುಜ–ಮುಖಗಳನ್ನೂ, ಹೊಸ ಪಶು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನೂ ನೊಡುತ್ತಾ ನಡೆದಾಗ ಮುದುಡಿದ್ದ ಮುಖ ತಂತಾನೆ ಅರಳಿದ್ದಿತು.

ಹೊಸ ಪರಿಸರ

ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಸಂಜೆಯ ಹೊಂಬಿಸಿಲಿನ ಕಡಲಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ ನಡುಗಡ್ಡೆಯಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು ಆ ಎರೆನಾಡಿನ ಕಿರಿಯ ಹಳ್ಳಿ. ಹುಟ್ಟೂರಿನ ಸುತ್ತಲೂ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಯಿದ್ದಿತಾಗಿ ಸಂಜೆಯ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಈ ರೀತಿ ರಂಜಿಸಿದುದನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಮುಂದಿನ ಹಳ್ಳ, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಇದ್ದ 'ಚೌಕಿ' ಯನ್ನು ದಾಟಿದಾಗ ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಹೊನ್ನೂರಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಪುಲಕಿತನಾದೆ. ಊರಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಮಠಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಮಠದ ಹುಚ್ಚಮ್ಮ ತುಂಬಿದ ತಂಬಿಗೆ

ಯೊಡನೆ ಕಾದಿದ್ದಳು. ಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ನನ್ನ ಹಂಪಜ್ಜಿಯಷ್ಟೇ ಸಲುಗೆಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ತಬ್ಬಿ, ‘ದೂರದ ದಾರಿ; ಕಾಲು ನೋಯುತ್ತಿವೆಯೆ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು ಹುಚ್ಚಮ್ಮ. ನನ್ನ ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ದಾರಿ ಕಾಯದೆ ತಾವೇ ನನ್ನ ಕಾಲಿಗೆ ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಕೊಬ್ಬರಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಚ್ಚಿ ನೀವಿ ಸುಡುನೀರಿನ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಿದರು; ಮೈ ಒರೆಸಿ ಉಗಿ ಹಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಸೇವಿಗೆ, ಹಾಲು, ಸಕ್ಕರೆ ಉಣಿಸಿದರು. ನೋಡ ನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾನಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದೇನೋ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಆ ಮನೆ ನನ್ನ ಮನೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಆ ಹುಚ್ಚಮ್ಮ ಹಾಗೂ ನನ್ನ ತಾಯಿ ದಾನಮ್ಮರಲ್ಲಿದ್ದ ದಾಸೋಹ ಬುದ್ಧಿಯ ಏಕರೂಪತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಬೆರಗಾದೆ. ಮಠಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಾದಾರ್ಥಿಗಳು ಬಂದಷ್ಟೂ ಹುಚ್ಚಮ್ಮನಿಗೆ ಹಿಗ್ಗು ಎಂಬುದು ಆಮೇಲೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಗಡದ್ದಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡಿದೆ. ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂದುದು ಮರೆತೇ ಹೋಗಿತ್ತು !

ಮಠದ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಸ್ತರ್–ಮಾವನವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನೂ ಆ ಕೋಣೆಯ ‘ಭಾಗೀದಾರ’ನಾದೆ. ಅದೇ ಮಠ ಹಗಲು ಪಾಠ ಶಾಲೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು; ಸಂಜೆ ಭಜನೆ, ಕೀರ್ತನೆ, ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ, ನ್ಯಾಯಪಂಚಾಯತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಬಂದವರೆಲ್ಲ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಹುಚ್ಚಮ್ಮನ ಉಪಚಾರ ಪಡೆದೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನನ್ನ ಸೋದರಮಾವ ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿದ್ದ ಘನತೆ ಗೌರವಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆರಗಾದೆ ನಾನು. ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಮರ್ಥ ಶಾಲಾಗುರುಗಳು; ಆ ಮೇಲೆ ಊರವರ ಹಲವು ಹನ್ನೆರಡು ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಸೂಚಿಸುವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು: ನೆಂಟಸ್ತಿಕೆ, ಬಾಂಧವ್ಯಗಳ ಮಾತುಕತೆಗಳು ನಡೆದಾಗ ಮಧ್ಯಸ್ಥಿಕೆ ವಹಿಸಿ ಕೊಡಕೊಳ್ಳುವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿ, ವಧೂವರರ ಸಾಲಾವಳಿಯಿಂದ ಮದುವೆಯ ಮುಹೂರ್ತದವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಾವೇ ಗುಣಿಸಿ ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿ, ಮದುವೆಯ ಪೌರೋಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ತಾವೇ ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜ್ಯೋತಿಷಿ–ಪುರೋಹಿತರು; ಊರಲ್ಲಿ ಜನರಿಗಾಗಲಿ, ದನಗಳಿಗಾಗಲಿ ಏನೇ ಕಾಯಿಲೆ ಕಸಾಲೆಗಳು ಬಂದರೂ ಔಷಧ ಕೊಡುವ ವೈದ್ಯರು: ಭಜನಾ ಸಂಘದವರಿಗೆ, ಬಯಲಾಟದವರಿಗೆ, ಗರತಿಯರಿಗೆ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಡುವ ಕವಿಗಳು; ಪುರಾಣ ಕೀರ್ತನೆಗಳ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಬಂದರೆ ಪುರಾಣಕಾರರು, ಕೀರ್ತನಕಾರರು: ಸಂಗೀತದ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದವರ ಪಾಲಿಗೆ ಸಂಗೀತಗಾರರು ! ಇಂಥವರ ಅಳಿಯನೆಂದು ನನಗೂ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಪ್ರೀತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳ ಅಭಿಷೇಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ. ಸೋಮವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ, ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಯ್ಯತನದ ಪರೀಕ್ಷೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕಾರು ಮನೆಗಳಲ್ಲಾದರೂ ಸವಿಯೂಟ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು–ಅದೂ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸಿಹಿಯೂಟ. ಗೋದಿ ಬೆಳೆವ ಸೀಮೆಯಾದುದರಿಂದ ಗೋದಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ

ತರತರದ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನಗಳಂತೂ ಸರಿಯೇ; ಹಾಲು, ಖವಾ, ಕೆನೆಯ ಮೊಸರುಗ ಳಿಂದಾಗುವ ಕೀರು, ಬಾಸುಂದಿ, ಶ್ರೀಖಂಡ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಿಹಿತಿಂಡಿಗಳೂ ಹೇರಳ, ಧಾರಾಳ. ಅಲ್ಲಿ ತಿಂದ ಎಳ್ಳುಹಚ್ಚಿದ ಸಜ್ಜೆರೊಟ್ಟಿ, ಎಣ್ಣೆಬದನೆಕಾಯಿಪಲ್ಯ, ಕೆನೆಮೊಸರು, ಅಗಸಿ–ಗುರೆಳ್ಳು–ಎಳ್ಳುಗಳ ಪುಡಿಚಟ್ನಿ, ಹಕ್ಕರಕ್ಕಿಸೊಪ್ಪು, ಮಕ್ಕೆ ಹಿಂಡಿ, ಮೊಳಕೆಯೊಡೆದ ಮಡಕೆಕಾಳಿನ ಪಲ್ಯ, ಚವಳಿಕಾಯೀ (ಗೋರೇಕಾಯಿ) ಪಲ್ಯಗಳ ನೆನಪಾದರೆ ಇಂದಿಗೂ ನಾಲಿಗೆ ನೀರೂರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಹಕಾರಿ ಸಿದ್ಧಪ್ಪನವರು ಪುರಾಣ ಓದುವವರು; ಕಳಕಯ್ಯನವರು ಪುರಾಣ ಹೇಳುವವರು. ಇಬ್ಬರದೂ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಜೋಡು. ಇಂದು ಕವಿಗಳಾಗಿ, ಕತೆಗಾರರಾಗಿ, ವಿಮರ್ಶಕರಾಗಿ, ವಾಗ್ಮಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಡಾ. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿಯವರ ತಂದೆಯರಾದ ಹಕಾರಿ ಸಿದ್ದಪ್ಪನವರು ಆ ನಿಟ್ಟಿಗೇ ಹೆಸರಾದ ಸಂಗೀತಗಾರರು; ಹಾರ್ಮೋನಿಯಮ್‌ವಾದಕರು; ಸಾಹಿತ್ಯ ಜ್ಞರು; ರಸಿಕರು. ಅವರು ಪುರಾಣ ಓದಿದಾಗ ಸಭೆ ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧವಾದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು; ಕಳಕಯ್ಯನವರು ಪುರಾಣ ಹೇಳಿದಾಗ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಸ್ಮಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹೋದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಹುಕಾರ ದೊಡ್ಡಮನೆಯ ಹುಚ್ಚಪ್ಪನವರು, ಒಕ್ಕಳ ಚನ್ನಪ್ಪನವರು ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಕೇರಿಯ ಬಂಧು ಭಗನಿ ಯರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕೌಲೆತ್ತಿನಂತೆ ತಲೆದೂಗುತ್ತಲೇ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ನಾಗರೆಡ್ಡಿ ಚೆನ್ನಪ್ಪನವರಂಥವರು ಕುಳಿತು ತನ್ಮಯರಾಗಿ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಆಲಿ ಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ದೃಶ್ಯಗಳು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ. ಪ್ರಿಯ ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ ಯವರು ಆಗ ತಾನೆ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದರು. ನನಗೆ ತಮ್ಮನಂತಿದ್ದರು; ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಂಗಾತಿ ಮುಟಗಿ ಮಹಾದೇವಪ್ಪನವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮುಟಗಿ ಸಂಗಪ್ಪನವರು. ಮುಂದೆ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕಡೆಗಿದ್ದು ಓದಿದೆವು. ನಾನೇ ಬರೆದು ನಾನೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಆಡಿದ ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮನ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾನು ಶಿವಾಜಿ, ಅವರು ತಾನಾಜಿ. ಆಗ ನನಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೇಲಿನ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಈಗ ಯಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ವಕೀಲರಾಗಿರುವ ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು ನನ್ನ ಹಿರಿಯ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಆ ಭಾಗಕ್ಕೇ ಆಗರ್ಭಶ್ರೀಮಂತರೆನಿಸಿದ್ದ ದೊಡ್ಡಮನಿ ಹುಚ್ಚಪ್ಪನವರ ಸುಪುತ್ರ ರಾದ ಬಸಪ್ಪ ಅಳಿಯುಂದಿರಾದ ಈರಪ್ಪರೂ ನನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅವರ ಸಂಪರ್ಕ ತಪ್ಪಿ ಹೋದರೂ ನನ್ನ ನೆನಪಿನಲ್ಲವರು ಹಸಿರಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ದೊಡ್ಡಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಗಲೆಲ್ಲ ಹೋಳಿಗೆ ಊಟ ನಮಗೆ. ತುಪ್ಪದ ಗಿಂಡಿಗೆ ಸೌಟನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಗಿಂಡಿಯನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ಹೋಳಿಗೆ ತೊಯ್ಯುವವರೆಗೆ ಹೊಯ್ಯು ತ್ತಿದ್ದರು ಮಗಮಗಿಸುವ ತುಪ್ಪವನ್ನು. ಆ ದೊಡ್ಡಮನೆಯ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ಕಾವಲಿಗೋ, ಇನ್ನಾವ ಕಾವಲಿಗೋ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿದ್ದ, ಬಾಗಿಲ

ಮುಚ್ಚಿ ಬೀಗಮುದ್ರೆ ಜಡಿದ ಉಗ್ರಾಣವೊಂದಿತ್ತು. ಅದರೊಳಗೆ ಎಷ್ಟು ಹಂಡೆಗಳ ತುಂಬ ಹೊನ್ನಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತೆರೆದು ನೋಡುವ ಧೈರ್ಯ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ ಈ ಸಂಗಡಿಗರೊಡನೆ ಅದರ ಬಾಗಿಲೆದುರು ನಿಂತು "ತೆರೆದು ನೋಡಬಾರದೇಕೆ ? ತೆರೆದರೆ ಏನಾಗುವುದೋ ನೋಡಿಯೇ ಬಿಡೋಣ !" ಎಂದು ಎದೆಗಾರಿಕೆಯ ನುಡಿಗಳನ್ನಾಡಿ, ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ 'ನಮಗೇಕೆ ಈ ಪೀಕಲಾಟ ?' ಎಂದು ಮೆತ್ತಗೆ ಜಾರಿಕೊಂಡುದುಂಟು. ಚೌಕಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಮೈಯೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ದೊಡ್ಡವಾಳದ ಗೊಗ್ಗರುಸ್ವರದ ನಿಷ್ಠುರ ಸ್ವಭಾವದ ನಿರ್ಮಲ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ಹೂ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಹರಿದು ತರುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಮಳೆಯಾಗಿ ಊರ ಮುಂದಿನ ಹಳ್ಳ ತುಂಬಿ ಹರಿವಾಗ ಅದರ ಸೆಳವು ಹೆಚ್ಚೋ ನಮ್ಮ ಬಲವು ಹೆಚ್ಚೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಲು ಅದರ ಪ್ರವಾಹದ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ನಡೆದೋ, ಇಲ್ಲವೆ ಒಂದು ದಂಡೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ದಂಡೆಯವರೆಗೆ ಹೋಗಿಯೋ ಬಲಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಹರಿವ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ ಕಾಲ ಕೆಳಗಿನ ಮರಳು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಸರಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ನನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಹವ್ಯಾಸವಾಗಿತ್ತು. ಊರಿಗೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆರೆಯ ಒಡ್ಡನ್ನೇರಿ ತುದಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಜಾರಿ ಜಾರುಬಂಡೆಯಾಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಇನ್ನೊಂದು ಸೊಗಸಿನ ಸೆಲೆಯಾಗಿದ್ದಿತೆಮಗೆ. ಚಿಣಿ, ಚೆಂಡು, ಬುಗುರಿ, ಗುಂಡು, ಗಜಗ, ಚಿಕ್ಕ, ಸರಮನಿ, ಕಬಡ್ಡಿ—ಕಾಸು ಸಹ ಖರ್ಚಿಲ್ಲದ ಹಳ್ಳಿಯ ಆಟಗಳಿಗಾವ ಕೊರತೆ ? ಅವಾಗಿದ್ದವು ನಮ್ಮ ಹಿಗ್ಗಿಗೆ ಒರತೆ. ಹುಚ್ಚಮ್ಮನವರ ಮಗ ಮುಪ್ಪಿನಯ್ಯನವರು ಅಣ್ಣನಾಗಿಯೂ, ಅವರ ತಂಗಿ ಅಕ್ಕನಾಗಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಿದ ನನಗೆ ಮುಂದೆ ಸೋದರಳಿಯ ಜೋಡಬಸವಯ್ಯನೂ ಒಡನಾಡಿಯಾಗಿ ದೊರೆತು ಹೆಜ್ಜೆಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಹಿಗ್ಗು ಹೊಮ್ಮುವಂತಾಯಿತು. ಕವಿಗಳೂ, ಶಾಸ್ತ್ರಕೋವಿದರೂ, ಲಿಂಗೈಕ್ಯ ಜಯದೇವ ಜಗದ್ಗುರುಗಳವರ ಪೂರ್ವಾಶ್ರಮದ ಬಳಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೂ ಆಗಿದ್ದ ಗುರುಮಠದ ಕಾನಯ್ಯನವರೂ ನನ್ನನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನನ್ನ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದವೂ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಈಗ ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಶರಣರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಪೂಜ್ಯಶ್ರೀ ಚೆನ್ನವೀರಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ತೀರ್ಥರೂಪರಾದ ಇವರು ಒಂದು ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ನೀಡಿರುವರು. ಹಕಾರಿ ಅಪ್ಪಣ್ಣನವರಂತೂ ನನ್ನನ್ನು ಸದಾ ಮೆಚ್ಚಿ ಅಚ್ಚುಗ ತೋರುತ್ತಿದ್ದವರು.

ಗೋದಿಯ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಂಘೆಗಳವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಜಂಗೀ ಬೆಳೆ ಕಣ್ಣಿಗೊಂದು ಹಬ್ಬ. ಸುತ್ತಲೂ ಕುಸಬಿಯ ಕೇಶರವರ್ಣದ ಹೂಗಳ ಅಂಚು; ಸುಳಿಗಾಳಿ ಬೀಸಿದರೂ ತೆನೆಗಳ ಭಾರದಿಂದ ಮೊದಲೇ ಬಾಗಿದ್ದ ಗೋದಿಯ ಬೆಳೆ

ಬಳುಕುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಡಗಿನ ನೋಟ; ಗೋದಿಯ ತೆನೆ ಸುಟ್ಟು ಕಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಜುಂಗು ಕೂಡಿಸಿ ಹಿಡಿದು ಬ್ಯಾಕೋಲಿನಿಂದ ಬಡಿದು ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಉಮ್ಮಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ನೇಗಿಲಯೋಗಿಗಳು; ತುದಿಯ ಹೂವೂ ಉದುರದಿದ್ದ ಎಳೆಯ ಸವತೇ ಕಾಯಿಗಳನ್ನು ಎಣಿಸದೆ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಮೋಜು; ಹಸಿಕಡಲೇ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಸುಲಿದು ಹಸಿರು ಮುರಿವ ಕಾಳುಗಳನ್ನೂ ಬೊಗಸೆ ಬೊಗಸೆ ಮುಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಉಲ್ಲಾಸ: ಸಂಜೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹತ್ತಿಯ ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಸಾಲಾಗಿ ಮನೆಯತ್ತ ಹೊರಟಿರುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಂಗಳೆಯರು; ಎರಡು ಮೂರು ಹಿಡಿ ಹತ್ತಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡೋ ಕಸಿದುಕೊಂಡೋ ಮಿಠಾಯಿ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹತ್ತಿಯ ತೂಕದ ತಿನಿಸುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಯರು; ಗೆಜ್ಜೆಯ ಸರಗಳ ಇಂಚರವನ್ನು ಹಾದಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹರಡುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಮರಳುವ ಸೀಮೆ ಹೋರಿಗಳು, ಹಸುಗಳು, ಎತ್ತರದ ಎತ್ತುಗಳು–ಇವೆಲ್ಲ ನೆನಪಾದಾಗ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಹಿಂದಿನ ಸಿರಿ ಸೊಬಗು ಸಂತಸಗಳು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋದು ವೆಂಬುದೇ ತಿಳಿಯದಾಗುತ್ತದೆ.

ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಮಾಸ್ತರ–ಮಾವನವರೊಡನೆ ಹುಟ್ಟೂರಿಗೆ ಪಯಣ. ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಜೋಳ ಇಲ್ಲವೆ ಗೋದಿ ತುಂಬಿದ ಚೀಲ, ಉಂಡಿಗಳ, ಗಿಟಕಗಳ, ಬೆಲ್ಲದ, ಕಡಲೆಯ, ಕಾಯಿಪಲ್ಯಗಳ ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ಮೂಟೆಗಳು ಗುರು ದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ಸಂಗಡ ಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಎಂದೂ ಬರಿಯ ಬಂಡಿ ಬಂದುದಿಲ್ಲ ಮಾವನ ಮನೆಗೆ. ಮಾವನವರು ಊರಿಗೆ ಬರುವ ದಿನ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ನಮ್ಮೆರಡು ಮನೆಯ ಮಕ್ಕಳಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಓಣಿಯ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲ ಸುಗ್ಗಿ. ತಂದುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಉಂಡಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹಂಚದಿದ್ದರೆ ಮಾವನವರಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವರ ತಂಗಿ ಕಲ್ಲವ್ವನಿಗೂ ತವರೂರು ಗಂಡನೂರು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಿತು. ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ತವರುಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಗ್ಯ ಅವರದು. ಹೊರಗಿನ ಬೀಗರು ಬಂದಾಗಲೇ ಈ ಏಕರೂಪತೆಗೆ, ಏಕತಾನತೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಿನ್ನವಾದ ಬಾಳು. ನಾವು ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಎರಡೇ ಎರಡು ದಿನ. ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಮತ್ತೆ ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ. ಆ ಎರಡು ದಿನಗಳೂ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಬಹಳ ಉಸಿರು ಕಟ್ಟಿಸುವ ದಿನಗಳು. ಎಲ್ಲರೂ ಬಂದು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಹೋಗುವವರೇ; ನನ್ನ ಗಲ್ಲ ತುಂಬಿದ್ದುವು ತುಂಬಿದಂತಿವೆಯೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಎಂದು ನೋಡಿ ಹೋಗುವವರೇ! ನನಗೋ, ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯರೊಡನೆ ಆಟವಾಡಲು, ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯಲು, ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಶಾಲೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಯವೇ ಸಾಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಂಚಮಿಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗಲಂತೂ ಊರಿಗೆ ಉಂಡೆಗಳ ಜಾತ್ರೆಯೇ ಬಂದ ಹಾಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು! ಎಷ್ಟು ಬಗೆಯ ಉಂಡಿಗಳನ್ನು

ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಉದಾರಿಗಳು! ಅಂದು ನಮ್ಮ ಊರಿಗೆ ಊರೇ ಅವುಗಳ ರುಚಿ ನೋಡುತ್ತಿತ್ತು!

ಯಂತ್ರ ದರ್ಶನ

ದೊಡ್ಡ ಜಮೀನುದಾರರಾಗಿದ್ದ ದೊಡ್ಡಮನಿ ಹುಚ್ಚಪ್ಪನವರು ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಹೊಡೆಸಿದರು. ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ಯಂತ್ರ ಬಂದದ್ದು ಅದೇ ಮೊದಲು. ಆದುದರಿಂದ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರು ಹೊಡೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಲೆ ನಾವೆಲ್ಲ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಅದರ ರಕ್ಕಸ ಹಲ್ಲು ಮಣ ತೂಕದ ಹೆಂಟೆಗಳನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುತ್ತ, ಕರಿಕೆಯನ್ನು ಬೇರು ಸಹಿತ ಕಿತ್ತೊಗೆಯುತ್ತ. ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಗಿಡಗಂಟಿಗಳನ್ನು ಉರುಳಿಸುತ್ತ, ಕರ್ಕಶ ಶಬ್ದದೊಡನೆ ಮುಂದುವರಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆಗ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಪದವಿನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ತಾಕಿರಲಿಲ್ಲ: ಕಾರು ಲಾರಿಗಳನ್ನು ನಾನಲ್ಲಿಯವರೆಗ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ: ಗಿರಣಿ ಗಣಿಗಳ ಮಾತಂತಿರಲಿ. ಹೊಗೆ ಬಂಡಿಯನ್ನೂ ಕಂಡಿರದಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಆವಾಗ ಈ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಸ್ಮಿತನಾದೆ ನಾನು. ಅದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಯಂತ್ರವಾಹಕನೇ ನನಗಾಗ ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯದ್ಭುತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ತೋರಿದ್ದ. ಹೇಗೆ ಅಂಜಿಕೆಯಿಲ್ಲದೆ ನಿಂತು ಈ ಯಂತ್ರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ! ಏನಾದರೂ ಕೆಟ್ಟು ಯಂತ್ರ ನಿಂತಾಗ ಎಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ! ಎಷ್ಟು ನೇರವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ! ಅದುವರೆಗೆ ಮುಂದೆ ನಾನೇನಾಗಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸದಿದ್ದ ನಾನು ಅಂದು ಆದರೆ ಆ ಯಂತ್ರವಾಹಕನೇ ಆಗಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳವನಾದೆ.

ಇದಾದ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾವನವರು ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕಿದರು: "ನಿಮಗೆ ಏನು ಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಪಾಟಿಯ ಮೇಲೆ ಬರೆದು ತಂದು ತೋರಿಸಿರಿ!" ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ತಮಗೆ ತೋಚಿದುದನ್ನು ಗೀಚಿ ತಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ನನಗೆ ಅಂಗಿ ಬೇಕು, ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಬೇಕು, ಪಾಟಿ ಬೇಕು, ಪುಸ್ತಕಬೇಕು, ಪೆನ್ಸಿಲ್ ಬೇಕು, ಚೆಂಡು ಬೇಕು, ಗುಂಡುಬೇಕು–ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉಳಿದವರು ಬರೆದಿದ್ದರೆ ನಾನು 'ವಿದ್ಯೆ ಬೇಕು' ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದೆ. ಮಾಸ್ತರ್ ಮಾವನವರು ಹಿಗ್ಗಿ ಹೀರೇಕಾಯಿಯಾದರು. ಅದನ್ನು ಊರವರಿಗೆಲ್ಲ ತೋರಿಸಿ ತಮ್ಮ 'ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಅಳಿಯ'ನ ತಲೆಗೆ ಕೋಡು ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಊರವರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಆದರವೂ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಕರೆ ಕರೆದು ಕರಜಿಕಾಯಿ ತುಪ್ಪ ತಿನ್ನಿಸ ತೊಡಗಿದರು. ತಿಂದು ತಿಂದು ಗೂಳಿಯಾದೆ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ನನ್ನ 'ದೇಹದ ಪ್ರಗತಿ'ಯನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ

ತಾಯಿಗೂ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಾಯಿತು. ಯಾರಾದರೂ 'ಕಣ್ಣುಬಿಟ್ಟಾರೆಂದು' ನನಗೆ 'ದೃಷ್ಟಿತೆಗೆ'ದಳು.

ಹೀಗೆ ಸಾಗಿತು ನನ್ನ ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಜೀವನ– ಹೇಗೆ ದಿನಗಳು ಕಳೆದು ವೆಂಬುದೇ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗೆ! ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೂ ಓಡಿ ಬಂದಿತು ವಿಧಿ! ಆ ಊರಿನ ಸಿರಿ ಸುಖ ಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಕರುಬಿತೇನೋ! ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು 'ಖೂನಿ' ಪ್ರಕರಣ ನಡೆದು ಹೋಯಿತು! 'ಖೂನಿ' ಮಾಡಿಸಿದವರೂ ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ಓಡಿ ಹೋದರು; ಮಾಡಿಸದವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರು ಮರ್ಯಾದೆ ಉಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಬೇರೂರಿಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದರು. ಊರನ್ನೆಲ್ಲ ಭೀತಿಯ ಕರಾಳಛಾಯೆ ಆವರಿಸಿತು! ಪಾಪಭೀರುಗಳಾಗಿದ್ದ, ಇಂದಿಗೂ ಮಾದರಿ ಮೊಹರಮ್ ಆಚರಿಸು ವುದರ ಮೂಲಕ ಮತೀಯ ಸಾಮರಸ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿರುವ ಊರವರು ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಕೊಂಡೇ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊಲ–ಮನೆ–ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಶಾಲೆ ಹಾಳು ಬಿದ್ದಿತು. ಮಾವನವರೊಡನೆ ನಾನೂ ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿದೆ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾವನವರು ಭಯದಿಂದ ಕಂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಖ ಬಿಳಿಚಿ, ತುಟಿ ಯೊಣಗಿ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಾಂತಿಹೀನವಾಗಿದ್ದುವು! ಹತ್ತು ಮಾರುಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಪೋಲೀಸರು ಎದುರಾದರು. ಆಗಂತೂ ಅವರ ಮುಖ ನೋಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪೋಲೀಸರು ನಮ್ಮ ಉಸಾಬರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೋ ದ್ಯಾಂಪುರ ತಲುಪಿ ಉಸ್ಸೆಂದು ತಳ ಊರಿದೆವು!

ಬುತ್ತಿ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಕೆಲಸ:

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷೀದಾರರಾಗಿಯಾಗಲಿ, ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದಾಗಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಪಾರಾಗುವುದು ಹೇಗೆಂಬುದೇ ಪೂಜ್ಯ ತಂದೆಯವರ, ಮಾವನವರ ಪ್ರಬಲ ಚಿಂತೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಮಾವನವರಿಗೆ ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪ ಎರಡನೆಯ ಹುಟ್ಟೂರಾಗಿದ್ದಂತೆ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಸಂಗನಹಾಳು ದ್ವಿತೀಯ ಜನ್ಮಸ್ಥಳದಂತಿದ್ದಿತು. ಆ ಊರಿನ ಮಠದ ಗುರಯ್ಯನವರೂ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರೂ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಂದೆಯವರು ಕೆಲಕಾಲ ಅಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಗುರುಗಳಾಗಿಯೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಊರವರಿಗೆಲ್ಲ ಬೆಲ್ಲವಾಗಿದ್ದರು. ಆಗ ಆ ಊರಿನ ಗೌಡರು ತುಂಬ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಶಾಸಕರಾದ ಶ್ರೀ ಅಯ್ಯನಗೌಡರ ತಂದೆಯವರಾದ ಅವರು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆದರಭಾವ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿ ದ್ದರು. ತಂದೆಯವರು ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಾವನವರ ಉಸಾಬರಿಗೆ ಪೋಲೀಸರು ಬರದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಸಿ ಬಂದರು. ಆದರೆ ಆರೋಪಿಗಳ ಕಡೆಯವರು ಬಿಡ ಬೇಕಲ್ಲ. ಮಾವನವರ ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ, ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯ ಲಾಭ ಪಡೆದು ಆರೋಪಿ ಯನ್ನು ಉಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ದುರಾಲೋಚನೆ ಅವರಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಿತು. ಮಾವನವರು

ತಮ್ಮ ಪರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದವರ ಹೆಬ್ಬಯಕೆಯಾಯಿತು. ಅವರ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರು ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮಾವನವರಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ತಲೆಮರೆಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರು. ನಮ್ಮ ತೋಟದ ಬಾಳೆಯ ಬನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಲವಂಗಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಗಿಡವಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತರೆ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುವವರೆಗೂ ಕುಳಿತವರು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಹಾಸಿಗೆ ಹಾಸಿದರು ಮಾವನವರು. ಅಲ್ಲಿಂದಾಚೆ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಬಾಳೆಗೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗದಿರಲೆಂದು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದ ದಟ್ಟವಾದ ಬೇಲಿ; ಈಚೆ ಬಾಳೆಯ ಬನ! ಅವರು ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಮನೆಯವರೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಯವರಿಗೆ, ಬುತ್ತಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ನನಗೆ, ಮಾವನವರ ತಂದೆತಾಯಿಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಸೋದರಮಾವರಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾಗಿ ನನಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಉಣಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಬುತ್ತಿ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಕೆಲಸ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದುದಕ್ಕಾಗಿ ನನಗೆ ಪರಮಾನಂದವಾಗಿದ್ದಿತು. ನಿತ್ಯ ಜನರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ಬುತ್ತಿ ಒಯ್ದು ಸಂಜೆಯಾಗುವವರೆಗೆ ತೋಟದಲ್ಲಿಯೇ ಸುತ್ತಾಡಿ, ಬರಹೋಗುವವರ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು, ಸಂಜೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅವರ ರಾತ್ರಿ ಊಟ ಮಾಡಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಮರಳುತ್ತಿದ್ದೆ.

ಆರೋಪಿಯ ಕಡೆಯವರು ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅಡಬಡಿಸಿ ಹುಡುಕದ ಸ್ಥಳವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ತೋಟಕ್ಕೂ ಹಲವು ಸಲ ಬಂದು ಅಡರಾಸಿ ಹುಡುಕಿ ಹೋದುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದೆ. ಅವರು ಬಂದಾಗ ಬಾಳೆಯ ಬನದ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿದ್ದ ಅತ್ತಿಯ ಹಣ್ಣಿನ ಮರ ಏರಿ ಹಣ್ಣು ಹುಡುಕುವವನ ಹಾಗೆ ನಟಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ನಿಜವಾದ ಉದ್ದೇಶ ಬಂದವರ ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಆಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಆ ಅತ್ತಿಯ ಮರ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಕಾವಲುಗೋಪುರ! ಬಂದವರು ಬೇಲಿಯಲ್ಲಿ ಇಣಿಕಿ ಇಣಿಕಿ, ಬಾಳೆ, ಬಳ್ಳಿ, ಬಾವಿ, ಬಾರಕುಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಣಿಕಿ ಹಣಿಕಿ ಹೋದಮೇಲೆ ನಾನು ಕೆಳಗಿಳಿದು ಮತ್ತೊಂದು ಕುತ್ತದಿಂದ ಪಾರಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮಾವನವರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ ಕ್ಷಣ ಅರಳುತ್ತಿತ್ತು ಅವರ ಮುಖ; ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಮ್ಲಾನವಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ಮೌನ ಆವರಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಕೊರಗಿ ಸೊರಗುತ್ತಲಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಕರುಳು ಕಿವಿಚಿದ ಅನುಭವ! ಯಾರೂ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ; ಯಾರೊಡನೆಯೂ ಮಾತನಾಡುವಂತಿಲ್ಲ! ಜನರ ಗುಂಪಿನೊಳಗೇ ಬಾಳಿ ಬೆಳಗಿದ ಅವರಿಗಾಗ ಏಕಾಂತ ಕಾರಾಗೃಹಶಿಕ್ಷೆ! ಎಂಥ ಪುಣ್ಯಜೀವಿಗೆ ಎಂಥ ಯಾತನೆಯಿದೆಂದುಕೊಂಡು ಪರಿತಪಿಸುವುದೊಂದನ್ನುಳಿದು ಇನ್ನೇನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು ನಾನು?

ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ :

ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ ಒದಗಿಬಂದಿತು. ಮಾವನವರನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಅವರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಬೇಕಾಗಿದ್ದವರೂ ನನಗೆ ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅತಿಶಯವಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ತೋರಿದವರೂ ಆಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಹಿರಿಯರೇ ಬಂದುಬಿಟ್ಟರು ! ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಾಕ್ಕಾದೆ ನಾನು. ಆದರೆ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು, ನಾನು ಗಾಬರಿಗೊಂಡರೆ ಮಾವನವರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ತರ್ಕಿಸಬಹುದೆಂದು ತಿಳಿದು ನಗುತ್ತಲೇ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡೆ. ಅವರೂ ಉಪಚಾರದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ 'ಮಾವನವರೆಲ್ಲಿ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. 'ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ' ಎಂದೆ ; 'ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬೇಡ' ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ನಾನೂ ವಿಚಲಿತನಾಗದೆ 'ನಾನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವವನ ಹಾಗೆ ಕಂಡೆನೆ ನಿಮಗೆ ?' ಎಂದು ಜೋರಾಗಿಯೇ ಕೇಳಿದೆ. ತೆಪ್ಪಗಾದರು ಅವರು. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. "ನಾವು ಈ ತೋಟದ ತಪಾಸಣೆ ನಡೆಸುತ್ತೇವೆ ; ನೀನೂ ನಮ್ಮ ಜೊತೆಗಿರಬೇಕು" ಎಂದರು. ಒಳಗೆ ಎದೆ ಡವಡವ ಹೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಹೊರಗೆ ಹುಸಿನಗುತ್ತ, "ಆಗಲಿ" ಎಂದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಸುತ್ತಿ ನಿರಾಶರಾಗಿ ಬಾಳೆಯ ಪಟ್ಟೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ನನ್ನ ಕಾಲುಗಳು ಥರಥರ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ತೋರಗೊಡದೆ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದೆ. "ಲವಂಗ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಗಿಡ ಎತ್ತಿ ನೋಡಿಬಿಟ್ಟರೆ ಗತಿಯೇನು ?" ಎಂದು ಚಿತ್ತ ತತ್ತರಿಸಿತು. ಸುದೈವದಿಂದ ಪೋಲಿಸಗೌಡರ ಮನೆಯ ನನ್ನ ಮುಸಲ್ಮಾನ ತಂಗಿಯರು ಬಂದರು. ಅವರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ "ಲವಂಗ ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಮರದ ಆಚೆ ಈಚೆ ನಿಂತು ಕಾಯಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರಿ" ಎಂದು ಪಿಸುಗುಟ್ಟಿದೆ. ಅವರು ಹೋಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದರು. ಅವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದಾವಣಿಯನ್ನು ಗಿಡದ ಮೇಲೆ ಗಾಳಿಗೆ ಹಾರಿಬಿಟ್ಟು ಗಿಡ ಮುಚ್ಚುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟರು. ನಾವು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಕಂಡವರು ಈ ಹುಡುಗಿಯರು ಮಾತ್ರ. ಅವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಸರಿಸಿ ಕೆಳಗೆ ನೋಡುವ ಗೊಡವೆಗೆ ಅವರು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಕಳಿಸಿ, ಅತ್ತಿಯ ಮರವನ್ನೇರಿ, ಅವರು ದೂರ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಹುಬ್ಬುಗೈಯಾಗಿ ನಿಂತು, ಕಾಣದಾದ ಮೇಲೆ ಕೆಳಗಿಳಿದು ಹೋಗಿ ಆ ತಂಗಿಯರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡೆ. ಮಾವನವರೂ ಅವರ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿದರು. ಅಂತೂ ಮಾರಿಯಾಗಿ ಬಂದುದು ಮಂಜಾಗಿ ಕರಗಿಹೋಯಿತು !

ಇದಾದ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆರೋಪಿಗಳ ಪರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿದಾರರ ಯಾದಿಯನ್ನು ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತೆಂದೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮಾವನವರ ಹೆಸರಿಲ್ಲವೆಂದೂ ತಿಳಿದುಬಂತು. ಅವರ ಎದೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಬೆಟ್ಟ ಕೆಳಗಿಳಿದಂತಾಯಿತು. ನಮಗೂ ತಲೆಭಾರ ಹಗುರವಾದಂತೆನಿಸಿತು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಮಾವನವರು ಇನ್ನೂ

ಕೆಲವು ದಿನಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದರು. ಅಂತರವಿಷ್ಟೆ : ತೋಟದಲ್ಲಿಯೇ ಸುತ್ತಾಡುತ್ತಿದ್ದರು : ಬಂದವರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ; ಮೆಣಸಿನಕಾಯಿ ಗಿಡ ಬಿಟ್ಟು ಪತ್ರಿಯ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಡಾರ ಬಿಟ್ಟರು. ಒಟ್ಟು ಒಂದು ತಿಂಗಳು ತೋಟದಲ್ಲಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಅವರಿಗೆ ಅಭಯಾರಣ್ಯ ವಾದ ಭಾಗ್ಯ ನಮ್ಮ ತೋಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಆಸ್ತಿಪಾಲು :

ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದ ಅವರಿಗೆ 'ಮುಂದೇನು ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶಾಲಾ ಗುರುವಿನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದುಬಿಟ್ಟರವರು. ಬೇರೂರವರು ಬಂದು ಕರೆದರೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ದ್ಯಾಂಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಅದು ನೀಡುವುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲು ಸನ್ನದ್ಧರಾದವರು. ಆದರೆ ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಗತಿಯೇನೆಂದು ತಂದೆಯವರು ಚಿಂತೆಗೊಳಗಾದರು. ಹುಟ್ಟೂರಿನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಐದನೆಯ ತರಗತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದಷ್ಟೂ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೇ ಎಂಬಂತೆ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ನನಗೇನೋ ನಿತ್ಯ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಹಿಗ್ಗು : ಆದರೆ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಒಳಗೊಳಗೇ ಕುಗ್ಗು ! ಇದೂ ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಪತ್ತು ಅಪ್ಪಳಿಸಿತು ಅವರ ಎದೆಗೆ. ಒಂದು 'ಹೊಸಲು ದಾಟಿದ ಹೆಣ್ಣು' ನಮ್ಮ ಕಕ್ಕನ ಬಾಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕಿತು : ಅವರಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾಗುವ ಬಯಕೆಯ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿತು. ಇದ್ದುದೊಂದು ತೋಟ, ಒಂದು ಹೊಲ. ಕಕ್ಕ ರಟ್ಟೆ ಮುರಿದು ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ; ತೋಟ ಹೊಲಗಳಿಂದ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಆದಾಯ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ತಂದೆಯವರ ಕೀರ್ತನ. ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಾದಿ ಗಳಿಂದಲೂ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಆದಾಯ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಎರಡೂ ಸೇರಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳುವಂತಾಗಿತ್ತು. ಇದೂ ವಿಧಿಗೆ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲವೇನೋ ! ಕಕ್ಕನ ಬೇರೆಯಾಗ ಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯ ಕಿಚ್ಚಿಗೆ ಆಜ್ಯವನ್ನೆರೆದರು ಆಗದವರು. ತಂದೆಯವರೆಷ್ಟು ಪರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸರಿ, ಪಂಚರು ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟರು. ದೈವದವರು ದುರ್ಬಲ ಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಷ್ಟೆ? ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರೇ ಅವರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಸಬಲರಾಗಿ ತೋರಿದರು. ಮೂಲ ಮನೆಯನ್ನು ಕಕ್ಕನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅದರ ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಕೋಣೆಗಳನ್ನೂ, ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಮನೆ ಎರಡಾದುವು : ತೋಟ ಎರಡು ತುಂಡಾಯಿತು : ಹೊಲ ಎರಡು ತುಂಡಾಯಿತು : ನಾಲ್ಕು ಎತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಎತ್ತು. ಎಮ್ಮೆ ಹಸು ಗಳಲ್ಲಿ ಹಸು ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದುವು. ಸರಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿ ಬೇರೆ ಒಲೆ ಹೂಡಿಯಾಯಿತು : ಮೂಲ ಮನೆಯ ಅಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉಣ್ಣುತ್ತಿದ್ದ ನಾವು ಈ ತುಂಡು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಊಟ ಉಂಡಾಗ ತುತ್ತು ಕತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕಂತಹ ಅನುಭವ! 'ಕಣ್ಣೀರು ಕೂಳು' ಏಕವಾದ ಕಾಲವದು. ಉಪಾಯವಿಲ್ಲ. ಅನಿವಾರ್ಯ

ವಾದುದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲೇ ಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಊರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮೋಜೆನಿಸಿತಾದರೂ ನಮಗೆ ಕರಕಷ್ಟದ ಕಾಲವಾಯಿತದು !

ಬೀರಪ್ಪನೆಂಬ ಆಳುಮಗನನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಹಾಗೂ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಬೇಸಾಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ತಂದೆಯವರಂತೂ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದವರು'. ಬೀರಪ್ಪ ಕಪ್ಪಲಿ ಹೊಡೆಯುವವ, ನಾನು ಮಡಿ ಕಟ್ಟುವವ. ಇಬ್ಬರೂ ಸೇರಿ ಮುಂಜಾವಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಹೊಲ ತೋಟಗಳ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಮನೆಗೆ ಬರುವಾಗ ಬೀರಪ್ಪ ಮೇವಿನ ಹೊರೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ನಾನು ಉರುವಲ ಹೊರೆ ಹೊತ್ತು ತರುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಅವ್ವ ಬುತ್ತಿಕೊಡಲು ಬಂದಾಗ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಹಳ ಭರಭರಾಟಿಯಿಂದ ಸಾಗಿತು ನಮ್ಮ ಒಕ್ಕಲುತನ. ಅವ್ವ ಹಸುವಿನ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಧ ಮಾರಿ ಅರ್ಧ ನನಗಾಗಿ, ತಂಗಿ ವೀರಾಂಬೆ. ತಮ್ಮ ಅನ್ನದಾನಿಗಾಗಿ, ಮೊಸರು ಮಜ್ಜಿಗೆಗಳಿಗಾಗಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಸೋದರ ಮಾವಂದಿರು ಆಗಾಗ ಬಂದು 'ದೇಖರೇಖಿ' ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ತೋಟದಿಂದ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಊರವರು ಏನನ್ನೇ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋದರೂ ಸುಮ್ಮನಿರುತ್ತಿದ್ದ ನಾನು. ನನ್ನ 'ಸಡಿಲುತನ'ವನ್ನು ಕಂಡು ಬರಬರುತ್ತ ಸೋಮಾರಿಯಾದ ಆಳುಮಗ, ಸರಿಯಾಗಿ ಸಂತೆಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಬಹುಬೇಗ ಬೇಸಾಯ ನಷ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆದುದನ್ನು ಮನಗಂಡೆವು.

ಊರವರೆಲ್ಲ ನನ್ನ ತಾಯಿಯವರಿಗೆ, 'ಭಾಳ ಬಾಳ್ವೆಂತ ಮಗನ್ನ ಪಡದೀಯವ್ವಾ; ನಿನ್ನ ನಸೀಬಾನೇ ನಸೀಬ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರೂ ಅವ್ವನಿಗೆ ಬೇಸಾಯದಲ್ಲಿ ನಷ್ಟ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಳಗೊಳಗೇ ಗಾಬರಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದಿತು. ತಂದೆಯವರಾದರೋ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಳೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ದುಡಿದು ತಂದುದು ಆಳುಮಗನ ಸಂಬಳಕ್ಕೆ, ಬೇಸಾಯದ ಖೋತಾ ತುಂಬಲಿಕ್ಕೆ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ-ಎಂಬ ತಳಮಳ, ಕಳವಳ ಅವ್ವನಿಗೆ. ತಂದೆಯರಿಗಾದರೋ ಮುಂದೆ ನನ್ನನ್ನು ಯಾವ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು, ಹೇಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಪದವೀಧರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು-ಎಂಬ ಒಳ ಕೊರೆತ, ಚಿಂತೆಯು ಇರಿತ ! ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ತೃತೀಯ ಪುತ್ರ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಸಿ. ಮಠ (ಮುಂದೆ ಡಾಕ್ಟರರಾದರಿವರು) ಅವರನ್ನು ಗದಗಿನಲ್ಲಿ ಓದಲಿರಿಸಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಗೇ ನನ್ನನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವೂ ಸುಳಿದು ಹೋಯಿತವರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ನಿಜಾಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊರಗಿನ ಪದವಿ ತಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಗೆದು ದೂರದರ್ಶಿಗಳಾದ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಆ ವಿಚಾರದ ಕೈಬಿಟ್ಟರು. ನಿಜಾಮರಾಜ್ಯದ ಶಾಲೆ

ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಓದಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ಉರ್ದುಭಾಷೆ ಕಲಿಸ ತೊಡಗಿದರು.

ತಾಯಿಯ ತವರುಮನೆಯಲ್ಲಿ 'ಮನೆಯೊಳಗಣ ಮಹಾಸಭೆ' ನಡೆದು ಒಕ್ಕಲುತನವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಡುವುದೆಂಬ ಖೇದಕರ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಎರಡು ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಮಾವನ ಮನೆಯವರೇ ಕೊಂಡುಕೊಂಡರು; ಅವರೇ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ತೋಟ ಹೊಲವನ್ನು ಲಾವಣಿಯ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಂತಿಷ್ಟು ಕೊಡುವುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವ್ವ ಹಸುವನ್ನು 'ನಾನು ಸಾಕುವೆ' ನೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಳು. ಒಂದು ಬಿಳಿ ಎತ್ತು, ಒಂದು ಕೆಂದೆತ್ತು ನಮ್ಮ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಮಾವನ ಮನೆ ಸೇರುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಕಂಬನಿಯ ಕೋಡಿ ಹರಿಯಿತು! ಹಿಂದೆ ಮೂಲ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಅವರ ಮುಂಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಬೇರೆ ಒಲೆ ಹೂಡಿ ಬೇರೆ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಉಂಡಾಗ ಉಕ್ಕಿದ್ದ ಕಂಬನಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಈ ಸಲದ ಕಂಬನಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬಿಸಿಯಾಗಿದ್ದವು; ಹೆಚ್ಚು ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿದ್ದವು. ಅಂತಿಂಥ ಎತ್ತುಗಳಲ್ಲ, ಹೋದ ವರ್ಷ ತಾನೆ ಊರ 'ಕರಿ' ಹರಿದು ಊರ ತುಂಬ ಮೆರವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಎತ್ತುಗಳು! ಬೀರಪ್ಪ 'ಕರಾರು' ಹಿಡಿದು ಮೈ ಕೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನನ್ನ ಕೈಯಿಂದ ನುಗ್ಗೆಯ, ಚೊಗಚಿಯ ಕಾಯಿಗಳನ್ನೋ, ಕೆಂಜೋಳದ ತೆನೆಗಳನ್ನೋ ತಿನ್ನುತ್ತ ತೃಪ್ತಿ ತುಂಬಿದ ನೋಟದಿಂದ ನನ್ನ ಕಡೆಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದುವು ಆ ಅಂದದ ಚೆಂದದ ಎತ್ತುಗಳು. ಅವುಗಳ ಆ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಣೆಯ ಭಾವ ಚಿಮ್ಮುತ್ತಿತ್ತು! ಕಪ್ಪಲಿಗೇ ಹೂಡಲಿ, ನೇಗಿಲಕ್ಕೇ ಹೂಡಲಿ, ಬಂಡಿಗೇ ಹೂಡಲಿ ಸಗ್ಗದ ಸತ್ವ, ಕುಗ್ಗದ ಹುರುಪು ಅವುಗಳದು. ಅವುಗಳೊಡನಿದ್ದಾಗ ನಾನು ಜಗತ್ತನ್ನೆ ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವು ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟಾಗ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅತ್ತುಬಿಟ್ಟೆ. ಹೆಣ್ಣಜ್ಜ ಸಂತೈಸಿದರು. "ಬಹಳ ದೂರ ಹೊರಟಿಲ್ಲವಪ್ಪ ನಿನ್ನ ಎತ್ತುಗಳು; ಎಣಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುವಿನ್ನು. ಬೇಕಾದರೆ ನೀನೂ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದು ಬಿಡು; ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗುವಿಯಂತೆ; ಅವುಗಳಿಗೆ ನೀನೆ ಮೇವು ಹಾಕಿ ನೀರು ಕುಡಿಸುವಿಯಂತೆ!"

ನಾನೇನೂ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅವರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗುವಾಗ ಮುಖ ಆ ಕಡೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ—ನಮ್ಮ ಎತ್ತುಗಳು ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಾವೆಂದು. ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟೆ. ಬೇಸಾಯ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಸಂಗನಹಾಳಿನ ಮಠದ ಗುರಯ್ಯನವರು ನನ್ನ ತಂದೆಯವರನ್ನು ಸಂಗನಹಾಳಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ನಾನೂ ಸಂಗಡ ಹೋದೆ. ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಹುಚ್ಚಮ್ಮಜ್ಜಿಯವರ ಮಗಳು ಆ ಮಠಕ್ಕೆ

ಗುರಯ್ಯನವರ ತಮ್ಮ ಸಂಗಯ್ಯನವರ ಮಡದಿಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ನನಗದು 'ಅಕ್ಕನ ಮನೆ'ಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಕ್ಕ ತುಂಬ ಕಕ್ಕುಲತೆಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಂಡಳು ನನ್ನನ್ನು. ಭಾವ ಸಂಗೀತಗಾರ. ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರ ಸಂಗೀತ ಸಾಧನೆ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಗನಹಾಳು ನಾಟಕಪ್ರಿಯರ ಊರು. ಒಳ್ಳೆಯ ನಟರೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದರು; ನಾಟಕ ಕಲಿಸಲು 'ಭಾವ' ನವರಿದ್ದರು. ನಾಟಕ ಬರೆಯಬಲ್ಲ ತಂದೆ ಯವರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕೇಳುವುದೇನಿದೆ ? ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ನಾಟಕ ಬರೆದು ಕೊಡಬೇಕು, ಭಾವನವರು ಕಲಿಸಬೇಕು, ಊರ ನಟರು ಅಭಿನಯಿಸಬೇಕು ಎಂದು 'ಮಠದೊಳಗಣ ಮಹಾಸಭೆ' ಯೊಂದರಲ್ಲಿ ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ತಂದೆ ಯವರು ಒಪ್ಪಿದರು. ಎಂಟು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಸ್ವಂತ ಕಲ್ಪನೆಯ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟರು. ಅದನ್ನು "ಅನ್ನದಾನ ಮಹತ್ವ" ವೆಂದು ಕರೆದರು. ಅದೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕೂಸು. ಅದುವರೆಗೆ ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಭಾರತ ಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿತವಾದ, ಇಲ್ಲವೆ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನೇ ನೋಡಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ ಇದೊಂದು ವಿನೂತನ ನಾಟಕವಾಗಿ ತೋರಿತು. ಬಹಳ ಹುರುಪು ಹುಮ್ಮಸುಗಳೊಡನೆ ನಾಟಕ ಕಲಿತರವರು. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಲಿತು ಆಡಿಯೂ ಬಿಟ್ಟರದನ್ನು. ಆ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯಿತು. ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಹತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನರೂ ಬಂದಿದ್ದರು ಆ ನಾಟಕ ನೋಡಲಿಕ್ಕೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಆ ನಾಟಕ ಆಡಿದರಂತೆ ಆಮೇಲೆ. ಅಂತೂ ತಂದೆಯವರ ಯಶೋದುಂದುಭಿ ಮೊಳಗಿತು ಈ ನಾಟಕ ದಿಂದ. ಇದೇ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಜನಾಪ್ರಿಯರಿಗೆ ಭಜನೆಪದಗಳನ್ನೂ, ಕುರುಬ ಬಾಂಧವರಿಗೆ ಡೊಳ್ಳಿನ ಪದಗಳನ್ನೂ, ಹೆಂಗಳೆಯರಿಗೆ 'ಒಗಟೆ'ಗಳನ್ನೂ ಜೋಗುಳ ಪದಗಳನ್ನೂ, ಮಂಗಳಾರತಿ ಪದಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ನನ್ನಂತೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಇಯತ್ತೆಯವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಲಿತಿದ್ದ ತಂದೆಯವರು ನೀರು ಕುಡಿಯುವಂತೆ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಕವಿತೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲ, ನಾಟಕ ರಚಿಸಬಲ್ಲ , ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಮಾಡಬಲ್ಲ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನೀಡಬಲ್ಲ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆ-ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡುದು ಹೇಗೆಂಬುದು ಆಗ ನನ್ನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದ, ಬೆರಗು ಮಲ್ಲಿಗೆಯನ್ನು ಅರಳಿಸಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಯಿತು. "ನಾನೂ ಇವರಿಗೆ ತಕ್ಕಮಗನಾದೇನೆ ? ಇವರಂತೆ ಕವಿತೆ-ನಾಟಕ ಬರೆದೇನೆ ? ಪ್ರವಚನಪಟುವೆನಿಸೇನೆ ?" ಎಂದು ಮನ ದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಮೆಲ್ಲುತ್ತಲಿದ್ದೆ. ಅವುಗಳ ಗೋದಿಯ ಲೆಕ್ಕ ಯಾರೂ ಕೊಡಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ !

ನೂತನ ಪಾಠಶಾಲೆ

ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಗನಹಾಳಿನ ಸಾಧನೆಗಳು ಸ್ಮರಣೀಯವೇ ಸರಿ. ಆದರೆ ನನ್ನ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ಘಟನೆಯೊಂದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಕುಕ್ಕನೂರಿನ 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ'ಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಗುರಯ್ಯನವರೂ ತಂದೆಯವರೂ ಸಾರಾಸಾರ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಕೈಕೊಂಡುದೇ ಆಗಿದೆ. ದೇಶಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದ ದೇಸಾಯಿ ಬಂಧುಗಳು (ಮಾನ್ಯರಾದ ರಾ. ಭೀ. ಹಾಗೂ ಪಾ. ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರು) ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಂದೋಲನದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ, ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಕುಕ್ಕನೂರಿನಲ್ಲಿ 'ನಿಜಾಮ ಕರ್ನಾಟಕ ನೂತನ ಪಾಠ ಶಾಲೆ'ಯೆಂಬ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅದು 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ'ವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನದೊಡನೆ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಾಠಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು; ಶೀಲ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿದ್ದಿತು; ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು; ಶಾರೀರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷ ಗಮನ ನೀಡಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಶಿಕ್ಷಕರೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಖಾದಿ ಧರಿಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟಳೆಯಿತ್ತು; ಯಾವ ದುಶ್ಚಟಗಳೂ ಇವರಲ್ಲಿ ಇರಕೂಡದೆಂಬ ಕಟ್ಟು ಇದ್ದಿತು.

ಈ ಶಾಲೆಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿದುದೇನೋ ಸರಿ. ಆದರೆ ಹೇಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ತೋಚದೆ ಪುನಃ ಪುನಃ ಚರ್ಚೆಗೊಳಗಾಯಿತು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಇಯತ್ತೆ ಮುಗಿಸಿದುದನ್ನು ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲದ ನಿಯಮಾವಳಿ ಪ್ರಕಾರ ಒಪ್ಪಬಹುದೆ ? ಒಪ್ಪಿ ನನ್ನನ್ನು ಐದನೆಯ ಇಯತ್ತೆಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಾರೆ ? ಅಲ್ಲದೆ, ಅದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಾಲೆಯೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದಿದೆ ; ಅಂದಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶೂದ್ರರೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿತರಾಗಿದ್ದ ನನ್ನಂಥವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆ ? ಇದಲ್ಲದೆ, ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ದ್ಯಾಂಪುರದಿಂದ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಇವನೊಬ್ಬನೇ ಎರಡು ಸಲ ನಡೆದು ಹೋಗಿ ಎರಡು ಸಲ ನಡೆದು ಬರುವುದು ಹೇಗೆ ?

ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಪಯಣ :

ಕೊನೆಯ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದೆ–ಒಬ್ಬನೇ ನಡೆದೇಹೋಗಿ ನಡೆದೇ ಬರಬಲ್ಲೆನೆಂದು. ಇನ್ನುಳಿದ ಎರಡು ಸಂಶಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲದ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ದೇಸಾಯಿ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯರನ್ನು ಕಂಡು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಗನಹಾಳಿನ ಋಣ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿದು ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಟೆವು. ಊರ ಜನರೆಲ್ಲ ಊರು ದಾಟಿ ದೂರದವರೆಗೆ ತಂದೆಯವರನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡಲು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಅಶ್ರುಗಳು ! ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ

ಹೊಳೆದ ಆ ಅಶ್ರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯ ಪಾರಿಜಾತವಿತ್ತು : ನಲ್ಮೆಗೆಯ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಿತ್ತು ; ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಮಂದಾರವಿತ್ತು; ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಬಿಲ್ವ ತುಳಸಿಗಳಿದ್ದುವು !

ಎರಡನೆಯ ಸಂಶಯವನ್ನೇ ಮೊದಲು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರು ತಂದೆಯವರು ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರೆದುರು—"ತಮ್ಮ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರರಿಗೂ ಪ್ರವೇಶ ಸಿಕ್ಕುವುದೇ ?" ಎಂದು ನೇರವಾಗಿ ಕೇಳಿಯೇಬಿಟ್ಟರು. ಮುಗುಳ್ನಗೆಯೊಡನೆ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಉತ್ತರವಿತ್ತರು : "ತಮ್ಮ ಈ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ ದಿಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೆ ; ಇದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯಾದರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಓಣಿಯಲ್ಲಿರು ವುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಕ್ಕಳು ಮೊದಲು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಯವರೂ ಬರಲಿ, ಇದು ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯಾಗಲಿ —ಎಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಹಂಬಲ. ಆದರೆ ಅದೇಕೋ ಬೇರೆಯವರು ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಗೆ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನೇ ಕಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ನೀವು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಪಂಡಿತರು, ಕವಿಗಳು. ನಿಮ್ಮ ಮಗ ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರೆ ಇನ್ನುಳಿದವರೂ ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸಬಹುದು. ಆಗ ಇದಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಅಂಟಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಲೆಯೆಂಬ ಕಲಂಕ ತೊಳೆದು ಹೋಗ ಬಹುದು. ನೀವು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ನಿಮ್ಮ ಮಗನನ್ನು ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲೇ ಬೇಕು !"

ನಿರಾಶೆಯ ನಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಆಶೆಯ ಶಶಿ ಉದಿಸಿಬಂದಂತೆನಿಸಿತು ತಂದೆಯವರಿಗೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿದರು. "ಐದನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಯಾವ ಅಭ್ಯಂತರವೂ ಇಲ್ಲ ; ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮಗ ಈಗ ಉರ್ದೂ ಲಿಪಿ ಕಲಿತು ಉಳಿದವರೊಡನೆ ಆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಕನಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ?" ಎಂಬ ಆತಂಕ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು. "ನಾನಿದಾಗಲೇ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ಬಂದಷ್ಟು ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಕಲಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಬೇಕಾದರೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ನೋಡಬಹುದು" ಎಂದರು ತಂದೆಯವರು. ಮುಖ್ಯೋಪಾ ಧ್ಯಾಯರಿದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿ ಶಾಲೆಯ ಉಪಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಂತಿದ್ದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ದೇಸಾಯಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾಯರ ಬಳಿಗೆ ನನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಶಾಲೆಯ ವಾಚನಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಅಂಜುತ್ತ, ಅಳುಕುತ್ತ ಹೋದೆವು. ಅವರ ಶಾಂತ ಮುಖಮುದ್ರೆ ನಮ್ಮ ಕುಸಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಧೈರ್ಯಕ್ಕೆ ಆಸರಗೋಲಾಯಿತು. ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಮುಂದೆ ಹಾಸಿದ್ದ ಹುಲ್ಲಿನ ಚಾಪೆಯ ಮೇಲೆ (ಆ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪೀಠೋಪಕರಣಗಳಿರಲಿಲ್ಲ–ಕಲಿಸುವ ವರಿಗೂ ಚಾಪೆ, ಕಲಿಯುವವರಿಗೂ ಚಾಪೆ) ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ನನಗೆ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ

ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ "ಫ್ರೂಲ್" ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದರೊಳಗಿನ ಒಂದು ಕತೆಯನ್ನು ಓದಲು ಹೇಳಿದರು. ಓದಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಪತ್ರಿಕೆ ಮುಚ್ಚಿ ಅದೇ ಕತೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಆಣತಿಯಿತ್ತರು. ಆಗ ನನ್ನ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನೀಗ ನೆನೆದರೆ ಇಂದು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯೇ ಉಳಿದಿಲ್ಲವೇನೋ ಎಂದೆನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ ! ಆ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ನಾನು ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದಂತೆಯೇ ಆ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟೆ. ಗುರುಗಳಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯಾಯಿತು. ಬೆನ್ನುತಟ್ಟಿ ಯಾವ ಸಂಕೋಚವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಐದನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ಬರೆದರು ; ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಒಪ್ಪಿದರು ; ತಂದೆಯವರು ಪ್ರವೇಶಶುಲ್ಕ ತುಂಬಿಯೇಬಿಟ್ಟರು. ನಾನು ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲದ ಐದನೆಯ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದೆನೆಂದು ಉಬ್ಬಿಹೋದೆ ! ತಂದೆಯವರು ನನಗಾಗಿ ಎರಡು ಖಾದಿಯ ಜುಬ್ಬಗಳನ್ನು ಕೊಂಡರು ; ಖಾದಿ ಪಂಚೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಲು ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ನಾವು ಮನೆಗೆ ಮರಳುವಾಗ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು : "ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೇ, ನಿಮ್ಮೂರಿಂದ ಇನ್ನೂ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತರ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರಿ. ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಈ ಶಾಲೆ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯಾದುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಬೇಕಾಗಿದೆ !" ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದಾಗಿ ತಂದೆಯವರು ವಚನ ಕೊಟ್ಟರು.

ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನಡೆದುದನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆರಗಾಗಿ ಬೆರಳು ಕಚ್ಚಿದರು. ತಂದೆಯವರು ತಾವಿತ್ತ ವಚನದಂತೆ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ವಯಸ್ಸಿನ ಮಕ್ಕಳಿದ್ದವರನ್ನು ಕರೆಸಿ 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ'ಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲು ಮನವಿಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಆ ಮನವಿಗೆ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯಶಸ್ಸು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ : (೧) ಅದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶಾಲೆ ; ಶೂದ್ರರನ್ನು ಸೇರದವರ ಶಾಲೆ. (೨) ಅದು ಚಳುವಳಿಗಾರರ ಶಾಲೆ ; ಒಮ್ಮಿಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಸರಕಾರದವರು ಅಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದು. (೩) ನಮ್ಮೂರಿನ ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುವ ಬಡತನ. ಆ ಶಾಲೆಯ ಶುಲ್ಕ ಕೊಡುವಷ್ಟು, ಖಾದಿಬಟ್ಟೆ ಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ?

ಹೊಸಶಕ್ತಿ ಸಂಚಾರ :

ಆದರೂ ಮೊಳಗಾಯಿ ಸಕ್ರಪ್ಪ, ಆರೇರ ರಾಜಪ್ಪ ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ ಸೇರಿದರು. 'ನಾವು ಮೂರು ದಾರಿಕಾರರು' ನಿತ್ಯ ಬೆಳಗಿನ ಏಳು ಗಂಟೆಗೆ ದ್ಯಾಂಪುರದಿಂದ ಹೊರಟು ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ೭॥ ಗಂಟೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ 'ಶರಣು ದೇವಿಯೇ ನಿನಗೆ ಶರಣು' ಎಂಬ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗೆ ಹಾಜರಾಗತೊಡಗಿದೆವು. ಶಾಲೆ

ಮಹಾಮಾಯಾ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ಮೊದಲು ದೇವಿಯ ಸ್ತೋತ್ರ, ಆಮೇಲೆ 'ರಕ್ಷಿಸು ಕರ್ನಾಟಕ ದೇವಿ–ಸಂ-ರಕ್ಷಿಸು ಕರ್ನಾಟಕದೇವಿ' ಎಂಬ ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತೆಯ ಸ್ತುತಿ, ಆಮೇಲೆ 'ವಂದೇ ಮಾತರಂ' ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ–ಹೀಗಿತ್ತು ಆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸ್ವರೂಪ. ಅವ್ವ ಬೆಳಗಿನ ಐದು ಗಂಟೆಗೇ ಎದ್ದು ನೀರು ಕಾಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ; ನಾನು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಬಿಳಿ ಜೋಳದ ರೊಟ್ಟಿ ಬೇಯಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ; ಎರಡು ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ರೊಟ್ಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಣ್ಣೆ ಮುದ್ದಿ ಇರಿಸಿ, ನಸುವೆ ಉಪ್ಪುಕಾರಪುಡಿಗಳನ್ನು ಉದುರಿಸಿ, ಬೆಣ್ಣೆಕರಗಿ ರೊಟ್ಟಿ ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೋಯ್ಸಿದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸುರುಳಿ ಸುತ್ತಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವು ಗಳನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡು ತಿಂದು, ಒಂದು ಲೋಟ ಹಾಲು ಕುಡಿದು ಬೆಳಗಿನ ಶಾಲೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಗೆ ಬೆಳಗಿನ ಶಾಲೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಮೂವರೂ ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ 'ಲೆಫ್ಟ್ ರೈಟ್ ಲೆಫ್ಟ್' ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು ; ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟ ಮುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು; ಮತ್ತೆ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಮರುಪಯಣ ! ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ೧ ರಿಂದ ೫ರವರೆಗೆ ಪಾಠಗಳು ; ೩ ಗಂಟೆಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕವಾಯಿತು ; ೫ ಗಂಟೆಗೆ ಆಟಗಳು, ಲೇಝಿಮ್, ಮಲ್ಲಕಂಬ, ಸಿಂಗಲ್‌ಬಾರ್, ಡಬಲ್‌ಬಾರ್, ಸರಮನಿ, ಕಬಡ್ಡಿ ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ ! ಇವೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ಹೊಸವು. ಒಂದೊಂದೂ ಹಿಗ್ಗಿನ ಬುಗ್ಗೆಯಾದುವು ನಮಗೆ. ನಮ್ಮ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಉಳಿದಿದ್ದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಗಳ ಸಂಚಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂತೆ ನಾವು ಅನುಭವಿ ಸಿದೆವು ಆಗ ; ಅನುಭವಿಸಿ ಕುಣಿದೆವು, ಕೇಕೆ ಹಾಕಿದೆವು, ನಕ್ಕೆವು, ನಲಿದೆವು.

ಆದರೆ ಈ ಉಕ್ಕಂದ ಬಹಳ ದಿನ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಬಹು ಬೇಗನೆ ನಗೆ ಹೋಗಿ ಹೊಗೆಯಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣೀಯ ಪಾ.ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸು ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. 'ಶೂದ್ರ ಮುಂಡೇದು, ಉರುಳೇಗಡ್ಡೆ ತಿಂಬೋದು,' ಇತ್ಯಾದಿ 'ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭ ವಾದುವು ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು. ರವಿವಾರ ರಜೆಯಿದ್ದರೂ ನಾವು ಸಗಣಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ತರಗತಿಗಳ ನೆಲಗಟ್ಟು ಸಾರಿಸಬೇಕು : ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಪಟ್ಟಿ ತೆಗೆಯ ಬೇಕು ; 'ಮಾಸ್ತರರ' ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆ ಬಂದರೆ ನಮ್ಮ ತೋಟದಿಂದ ತೆಂಗಿನ ಗರಿ ಬಾಳೆಕಂಬ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಡಬೇಕು : ಅವರ ಪತ್ರಾವಳಿಗಳಿಗಾಗಿ ಎಲೆಗಳ ಮೂಟೆ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕು. ಒಮ್ಮೆ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿ ಗುಡಿಯ ಎರಡು ಅಂಕಣಗಳನ್ನು ಕೋಣೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ನಾವೇ ಮಣ್ಣು ತಂದು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಮಾಡಿ, ನಾವೇ ನಿಂತು ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿದೆವು. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಮಾಡಿಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿಕೃಷ್ಟರನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹುಡುಗರು ನಮ್ಮಿಂದ ದೂರ ಸರಿದು ಕೂಡ್ರುತ್ತಿದ್ದರು ; ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು 'ಮೇಸ್ಟ್ರು' ಗಳು ಮಾತುಮಾತಿಗೆ 'ನಿಮ್ಮ ದಪ್ಪನ್ನ ತಲೆಬುರುಡೆಯೊಳಗೆ ಹೊಕ್ಕಿತೋ

ಇಲ್ಲವೋ ನಾ ಹೇಳಿದುದು ? ' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವುಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಕ್ರೋಧ ಕೆರಳುತ್ತಿತ್ತು. ' ಬಡವನ ಸಿಟ್ಟು ದವಡೆಗೆ ಮೂಲ ' ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿಯು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೆ ಸಿಟ್ಟಿನ ಬೆಂಕಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನಿಂದ ಆರಿ ಬೂದಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಶಾಲೆಯ ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಲು ಪದೇ ಪದೇ ಧನ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ' ನಿಧಿಯಾತ್ರೆ ' ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ, ಓದಲು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಸಾಲದಾಗಿ ಕಿಟ್ಟೆಲ್ ಕೋಶವನ್ನೇ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಉಪಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಧೈರ್ಯ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ !

ನಂಜಿನ ಗುಟುಕು :

ಈ ನಂಜಿನ ಗುಟುಕುಗಳನ್ನು ಉಗುಳಲೂ ಆಗದೆ, ನುಂಗಲೂ ಆಗದೆ ಗುಟುಕರಿಸುತ್ತ ಕೆಲ ದಿನ ಕಳೆದೆವು. ಒಮ್ಮೆ ' ಮೇಲಿನವರ ' ತೀರ ಅಸಹ್ಯವಾದ ವರ್ತನೆಗೆ ಈಡಾದಾಗ ನಾವು ಮೂವರೂ ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬಂದೆವು. ಮಾರನೆಯ ದಿನದಿಂದಲೇ ಆ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದೆವು. ಎಂದಿನಂತೆ ಮನೆಯಿಂದ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವೆವೆಂದು ಹೊರಡುವುದು : ಆ ಮೇಲೆ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗದೆ ಕಳ್ಳೀಒಡೆಯರ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಡಿಗೇರರ ಭಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಈಜಾಡುವುದು, ಕಾರೆ ಬೋರೆ ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೇಟೆಗೆ ಹೊರಡುವುದು : ಜೇನಿನ ತಾಣಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಸಿಕ್ಕ ಮರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಏರುವುದು : ಪೊದೆಗಳನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಹುಡುಕುವುದು ; ಮುಂಗಾರಿನ ಬೆಳೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಾಗ ಹೆಸರುಕಾಯಿ, ಮಡಕೆಕಾಯಿ ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುವುದು ; ಸೆಜ್ಜೆಯ ಬೆಳಸಿ ಬಕ್ಕರಿಸುವುದು ; ದ್ಯಾಂಪುರ–ಕುಕ್ಕನೂರುಗಳ ನಡುವಣ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಹುತ್ತಗಳನ್ನು ಅಗಿದಗಿದು ಹಾವುಗಳು ಶೋಧ ನಡೆಸುವುದು ; ಕೆಂಪು ಸೀರೆಯ ' ಅಮ್ಮ 'ಗಳನ್ನು " ನಡುವ ಮಾಡುವುದು ; " ಏನಾದರೂ ಆಟ ಆಡವುದು ; ಊಟದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮನೆ ಸೇರುವುದು ; ಊಟವಾಗುತ್ತಲೇ ಮತ್ತೆ* ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವೆವೆಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಮತ್ತೆ ಎತ್ತೆತ್ತಲೋ ಸುತ್ತಿ, ಏನೇನೋ ಕಿತಾಪತಿ ನಡೆಸುವುದು ; ಮತ್ತೆ ಸಂಜೆಗೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಏನನ್ನಾದರೂ ಓದಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಾಡಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಉಂಡು ಗಡದ್ದಾಗಿ ಮಲಗಿ ಬಿಡುವುದು !

ಒಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ಕಿಡಿಗೇಡಿ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಒಂದು ಯೋಜನೆ ಸ್ಫುರಿಸಿತು. ಕೆಮ್ಮಣ್ಣ

---

* ಎದುರಾದ 'ಅಮ್ಮ'ಗಳನ್ನು ನಡುವೆ ಮಾಡಿ ಹೋದರೆ ಅಶುಭ ಪರಿಹಾರವೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ 'ಅಮ್ಮ' ಯಾರೇ ಎದುರಾಗಲಿ, ನಾವು ಮೂವರಲ್ಲಿ ಇಬ್ಬರು ಆಚೆ, ಒಬ್ಬರು ಈಚೆ ಹೋಗಿ 'ನಡುವೆ ಮಾಡಿ'ಯೇ ತೀರುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಅವರೂ ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆದಷ್ಟು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿಗರೆಯ ಚಪಲದ ವೇಗದ ನಾವೆಲ್ಲಿ, ಅವರೆಲ್ಲಿ ? ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ ಅಮ್ಮ ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಎರಡು ಫರ್ಲಾಂಗಾದರೂ ಓಡಿರಬೇಕು. ಕೊನೆಗೂ ಸೋತು 'ಹೋಗ್ರಪ್ಪೋ ಹೋಗ್ರಿ, ನಿಮಗೆ ಜಯಾ ಆಗ್ಲತೆ ಹೋಗ್ರಿ' ಎಂದುದುಂಟು.

ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಾರಿಗಳು ಕೂಡಿದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಹಲಗೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕೂಡ್ರಿಸಿ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆವು; ಒಂದು ಗುಂಡುಕಲ್ಲಿಗೆ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕ ಜಾದುಗಲ್ಲು ತೆಯ್ದು ಅದರ ಬಣ್ಣ ಬಳಿದು ದೇವರು ಮಾಡಿ ಆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ' ಅಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಹೊನ್ನವರೆ ಹೂಗಳನ್ನು ಏರಿಸಿ, ಮರೆಗೆ ನಿಂತು ನೋಡ ತೊಡಗಿದೆವು. ಒಬ್ಬ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ತಾನಷ್ಟು ಹೊನ್ನವರೆ ಹೂಗಳನ್ನೇರಿಸಿ ಗುಂಡುಕಲ್ಲಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹೋದಳು. ಆಮೇಲೆ ಒಬ್ಬರು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು, ಮಗುದೊಬ್ಬರು ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡಿ ಹೋದರು. ನಮ್ಮ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತೆಂದು ಕೈತಟ್ಟಿ ಕುಣಿದೆವು. ಮಾರನೆಯದಿನ ನೋಡಿದಾಗ ಗುಂಡುಕಲ್ಲಿನ ಹಣೆಗೆ ಅರಿಶಿನ ಕುಂಕುಮ ಗಳ ಬೊಟ್ಟಿಟ್ಟಿದ್ದರು; ಹಂಗನೂಲು ಹಾಕಿದ್ದರು; ಹೊನ್ನವರೆ ಹೂಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬಿಲ್ವಪತ್ರೆ ತುಳಸೀದಳಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಮುಂದೆ ಅದೊಂದು 'ಜಾಗೃತ ಸ್ಥಾನ'ವಾಗಿಯೇ ಮೆರೆಯಿತು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ! ಈಗ ಅದರ ಅವಸ್ಥೆ ಏನಾಗಿದೆ ಯೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ! ಇಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ನಿಜ: ಆಮೇಲೆ 'ಅಂಬಿಕಾತನಯ ದತ್ತ'ರ 'ಮೂರ್ತಿ' ಎಂಬ ನೀಳ್ಗವಿತೆಯನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಹುಡುಗಾಟಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಈ ನಕಲಿ ಗುಡಿಯು ಅಸಲಿ ಅರ್ಥ ಹೊಳೆದ ಹಾಗೆನಿಸಿತು.

ತಪ್ಪಿದ ಹೊನ್ನವರೆ ಚಡಿಯೇಟು:

ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳವರೆಗೆ 'ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ' ನಡೆಯಿತು ನಮ್ಮ ಈ ಉಡಾಳತನ, ಉಚ್ಛೃಂಖಲ ವೃತ್ತಿ, 'ಸ್ವರಾಜ್ಯ!' ಶುಲ್ಕ ತೆರದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ 'ಹೆಸರು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ' ವಿಷಯವೂ ಸಹ ಗೊತ್ತಾಗಿರಲಿಲ್ಲ– ಈ ಗೂಳಿಗಳಿಗೆ! ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಈ ಪೋಲಿತನ ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ, ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತೋ ಯಾರು ಬಲ್ಲರು? ಒಮ್ಮೆ ತಂದೆಯವರು ನಮ್ಮ 'ಪ್ರಗತಿ'ಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲೆಂದು 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ'ಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ನಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ತರಗತಿಯ ಮೇಷ್ಟ್ರು ಹಾಜರಿ ವಹಿ ತೋರಿಸಿ ನಮ್ಮ ಹೆಸರು ಹೊಡೆದು ಹಾಕಿದ್ದುದನ್ನು ಅವರ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರಿಗೆ ಏನೆನ್ನಿಸಿರಬೇಕು? ಯಾರಾದರೂ ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಅದನ್ನು! ಸಿಟ್ಟಿ ನಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತ ಮನೆಯತ್ತ ಹೊರಟರು. ಅವರು ದ್ಯಾಂಪುರ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿ ದ್ದಂತೆ ನಾವು ಅಂದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ 'ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ' ಮುಗಿಸಿ ಅದೇ ದಾರಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದೆವು.

ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ಒಂದು ಹೊನ್ನವರೆಯ ಚಡಿಯನ್ನು ಸೆಳೆದು ಕೊಂಡಿತು ಅವರ ಬಲಗೈ. ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಿಡಿಕಾರುತ್ತಿದ್ದುವು. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಸಿಟ್ಟಿನ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ 'ಹತ್ತಿರ ಬಾ' ಎಂದು ಕರೆದರು. ನಾನು ಹತ್ತಿರ ಹೋದುದಲ್ಲದೆ

ಅವರ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಅಂಗೈ ಚಾಚಿ 'ಹೊಡೆಯಿರಿ!' ಎಂದೆ. ಅವರು ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತು ಅವಾಕ್ಕಾದರು. 'ನಾವು ಶಾಲೆ ತಪ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವುದೇತಕ್ಕೆಂಬುದನ್ನು ತಾವು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ ನಮ್ಮ ಮೇಲಿನ ಕೋಪ ಕರಗಿ ಹೋಗುವುದು,' ಎಂದು ಮೆತ್ತಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಮೂಲತಃ ಪ್ರೇಮಲ ಸ್ವಭಾವದವರಾದ ಅವರು ಪ್ರಶಮನಿತರಾಗಿ ಕೇಳಿದರು: 'ಯಾತಕ್ಕಾಗಿ?' ಧೈರ್ಯ ಬಂದಂತಾಗಿ ನಡೆದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅವರ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವೂ ಸಿಡಿದೆದ್ದಿತು. 'ನಡೆಯಿರಿ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರ ಬಳಿಗೆ,' ಎಂದರು. 'ರೈಟ್ ಅಬೌಟ್ ಟರ್ನ್' ಎಂದಂತಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ತೆರಳಿದೆವು. ಸುದೈವದಿಂದ ಸಿಟ್ಟಿನ ಸ್ವಭಾವದವರಾದ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಇರಲಿಲ್ಲ; 'ಸಮುದ್ರ ಗುಣ'ದ ಉಪ-ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಇದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ತಂದೆಯವರು ನಡೆದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ಕೆಡುಕೆನಿಸಿತು. 'ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಇಂಥ ಅವಹೇಳನೆ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವೆ; ಈ ಮಕ್ಕಳು ನಾಳೆಯಿಂದ ಮತ್ತೆ ಶಾಲೆಗೆ ಬರಲಿ,' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿಸಿದರು. ಮಧ್ಯಾವಧಿಯ ಶುಲ್ಕ ಕೊಡಹೋದರೂ ಬೇಡವೆಂದು ಬಿಟ್ಟರು. "ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳಕಾಲ ಇವರ ಓದು ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಈ ಶುಲ್ಕದ ದಂಡ ವಿಧಿಸುವುದು ಬೇಡ. ಇನ್ನು ಇವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ನಾನೇ ಮಾಡುವೆನು," ಎಂದು ಹೇಳಿ, ನನ್ನತ್ತ ತಿರುಗಿ – 'ಸಿದ್ದಣ್ಣ, ನೀನು ಬಹಳ ಜಾಣ ಹುಡುಗ. ನೀನು ಬಹಳ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯುವಿಯೆಂದು ನಾನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹುಸಿಗೊಳಿಸಬೇಡ. ಇನ್ನು ನಿನಗೆ ನಾನೇ ಈ ವಾಚನಾಲಯದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಓದಿ ತಂದು ಸಾರಾಂಶ ನನಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತ ಹೋಗು. ಈಗ ಈ ಪುಸ್ತಕ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು. ಇದನ್ನು ಓದಿ ಮುಗಿಸಿ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಾ; ಅದರಲ್ಲಿ ಏನಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿ ಇನ್ನೊಂದು ಪುಸ್ತಕ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು!' ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿ ನನ್ನ ಕೈಗಳಲ್ಲೊಂದು ಪುಸ್ತಕವಿರಿಸಿದರು. ಅದರ ಹೆಸರು 'ಶಿವಭಕ್ತ ಭದ್ರಾಯು' ಎಂದಿದ್ದಿತು. ಬರೆದವರ ಹೆಸರು ನೆನಪಿಲ್ಲ. ಅದುವರೆಗೆ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನುಳಿದು ಬೇರಾವ ಪುಸ್ತಕವನ್ನೂ ಓದದಿದ್ದ ನನಗೆ ಅಂದು ಮೈಜುಮ್ಮೆನ್ನಿಸುವ ಅನುಭವ ಆ ಪುಸ್ತಕ ಕೈಗೆ ಬಂದಾಗ.

ದ್ಯಾಂಪುರದ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಲೆ ಪುಸ್ತಕ ತೆರೆದೆ. ಓದುತ್ತಲೇ ಮನೆ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಮನೆಯ ಮೂಲೆ ಸೇರಿ ಓದುತ್ತ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟೆ. ರಾತ್ರಿ ಊಟವಾದ ಮೇಲೂ ಓದುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೆ. ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಮುಗಿಸಿಯೇ ಮಲಗಿದೆ. ಕನಸಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮುನ್ನಿನ ಸಂಜೆ ನಡೆದ ಘಟನೆಗಳೇ! ಗುರುಗಳು ಆ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಗಿತ್ತ ಘಟನೆ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸ್ವಪ್ನಪಟಲದ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಯಿತು.

ಅಂದು ಗುರುಗಳು ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಪುಸ್ತಕ ಮಾತ್ರವನ್ನು ಇತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ, ನನ್ನ ಭವಿತವ್ಯವನ್ನೇ ನನಗೆ ನೀಡಿದ್ದರು ! ಅದು ನನ್ನ ಜೀವನದ ಮಹಾಪರಿವರ್ತನೆಯ ದಿನ.

ಮರುದಿನ ಸಂಜೆ ಬರುವುದನ್ನೇ ಕಾತರತೆಯೊಡನೆ ಕಾದಿದ್ದೆ. ಸಂಜೆಯಾಗುತ್ತಲೇ ಗುರುಗಳ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಬೇರೊಂದು ಪುಸ್ತಕ ಬೇಡಿದೆ. ಓದಿದ ಪುಸ್ತಕದ ಸಾರಾಂಶ ಹೇಳಲು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಸಮಗ್ರ ಪುಸ್ತಕದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದೆ. ಗುರುಗಳ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲೆಯೇ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ಪುಸ್ತಕ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದನ್ನು ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಮುಗಿಸಿದೆ. ಮರುದಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊತ್ತಗೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದೂ ಒಂದೇ ರಾತ್ರಿಯ ಆಹಾರವಾಯಿತು. ನನ್ನ ಜ್ಞಾನಲಾಲಸೆಯ ಕುಂಭಕರ್ಣ ಎಚ್ಚತ್ತಿದ್ದ; ಅವನಿಗೆ ಆಹಾರ ಹಾಕಿದಷ್ಟೂ ಅವನ ಹಸಿವೆ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿತು ! ಗುರುಗಳು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ತಂದೆಯವರು ತರುತ್ತಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ನಮ್ಮೂರಿನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಾಚನಾಲಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಸಾಲದಾದುವು ನನಗೆ.

ಸಕ್ರುಪ್ಪ ರಾಜಣ್ಣರು ಕೈಬಿಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ಗೇರಿಯ ರಾಘಣ್ಣ, ದೇಸಾಯಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ್ ಕೂಡಿಕೊಂಡರು ನನ್ನನ್ನು. ನಾವು ಮೂವರು ಹೊಸ ದಾರಿಕಾರರಾದೆವು. ಚೆಂಡೂರು ರಾಘಣ್ಣ, ಮುರಡಿ ಭೀಮಣ್ಣ (ಮುಂದೆ ಇವರು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಕ್ಕೆ ಒಲಿದು ಭೀಮಜ್ಜರೆಂದು ಹೆಸರಾದರು) ಇವರಿಬ್ಬರೂ ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ ಸೇರಿದ ಕಾರಣ ನಾವು 'ಪಂಚಪಾಂಡವ'ರಾದೆವು ಊರವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ. ಇವರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ಗೇರಿ ರಾಘಣ್ಣನನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮೂರ ದೇಸಾಯಿ ರಾಘವೇಂದ್ರರಾಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಇವರು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ನಾನು ನನ್ನ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟು ಹೊಸದಾಗಿ ನನಗೆ ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದ ದೇಸಾಯಿಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ ; ಅಲ್ಲಿಂದ ರಾಘಣ್ಣನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ. ದೇಸಾಯಿಯರ ಮಗಳು ಸೀತಮ್ಮ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ತಂಗಿ, ಅವರ ಮಗ ಸೀನಣ್ಣ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಆದರು. ನನ್ನ ರಾಘಣ್ಣರ ಮೈತ್ರಿ ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಹುಬ್ಬುಗಳು ಏರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇದನ್ನರಿತು ಇನ್ನೂ ಹತ್ತಿರವಾದ ನನಗೆ ರಾಘಣ್ಣ. ಬೇಕೆಂತಲೇ ಅವರೆದುರು ನನ್ನ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ತನ್ನ ತೋಳಿರಿಸಿ ಅಡ್ಡಾಡ ತೊಡಗಿದ. ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನೂಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಊಟ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮೈತ್ರಿ ವರ್ಣಾತೀತವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ದೃಢ ಪಡಿಸಿದ.

ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ಪ್ರಭಾವ : ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ನಿರಾಕರಣೆ

ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಎಲ್ಲ ಆದರ್ಶಗಳೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ

ಎತ್ತುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ—ಗುರು ಪಾ. ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರೊಬ್ಬರನ್ನುಳಿದು. ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಹಿರಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಬಾವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ 'ಮುಟ್ಟೀ, ಮುಟ್ಟೀ' ಎಂದು ಮನೆಗೆ ಬರುವವರರೇ ! ನನಗೇಕೋ ಈ ಸನಾತನತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಗಳ ವಿರಸ ದಾಂಪತ್ಯ ವಿಕಾರವಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದುವ ಭಾಗ್ಯ ಲಭಿಸಿತು. ನನ್ನ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಸಿಕ್ಕಿತು. 'ಕರ್ಣದಲಿ ಜನಿಸಿದವರುಂಟೆ ಜಗದೊಳಗೆ ?' ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಜಾತಿಗೀತಿಗಳ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ತೋರಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡಿದ್ದೆ; ಕುರುಬರ, ಆರೇರರ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಂಡಿದ್ದೆ : ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಭಾವನೆಯೂ ಬಯಲಾಗುವಂತೆ ಪರಿಜನರ ಕೈಯ ನೀರನ್ನೂ ಕುಡಿದು ಬಿಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಆ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿಯೂ ಬಿಟ್ಟೆ ! ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಪುರಾಣಿಕರಾದರೂ ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಅವರದು. ಸಂಗನಹಾಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಬಸವಜಯಂತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಬಸವಭಕ್ತರವರು. ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಸ್ಪೃಶ್ಯಾಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಭಾವನೆ ಅಧಾರ್ಮಿಕವಾದುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯವರವರು. ಆದರೂ ಮಗನ ಈ 'ದುಸ್ಸಾಹಸ' ಅವರನ್ನೂ ಕ್ಷಣ ಕಾಲ ವಿಚಲಿತಗೊಳಿಸಿತು. ಆದರೆ ಬಹುಬೇಗನೆ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿ 'ಸರಿಯಾದುದನ್ನೇ ಮಾಡಿದೆ'ಯೆಂದು ಧೈರ್ಯನೀಡಿದರು.

ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಆಡೂರಿನ 'ವಿಶ್ವನಾಥ ವಾಚನಾಲಯ' ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಿತು ಶ್ರೀ ಶಿರೂರು ವೀರಭದ್ರಪ್ಪನವರು ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ. ಅದರ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆಂದು 'ಕರ್ನಾಟಕ ಗಾಂಧಿ'ಯೆಂದು ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಆಗಮಿಸಿದರು. ಅವರನ್ನು ಕಂಡಾಕ್ಷಣವೇ ಅವರ ಉಜ್ವಲ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಎಂದಿಗೂ ಮಾಸದ ಪ್ರಭಾವ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿತು. ಅವರ ವಿಶಾಲ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನನಗೂ ಸ್ಥಳ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಮೂರು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಅವರು ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದೆ. 'ತಮ್ಮಾ' ಎಂದೇ ನನ್ನನ್ನವರು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ; 'ಅಣ್ಣನವರು' ಎಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ಅವರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಾಲುಗಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹದಂತಿದ್ದ ಅವರ ಧವಳೋಜ್ವಲದೇಹ, ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪುವಂತೆ ಒಂದು ಖಾದಿ ಪಂಚೆ, ಒಂದು ಖಾದಿ ಉತ್ತರೀಯ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಕಲಿ, ನಡುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪೆನ್ನು, ಕೊರಳಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಶ್ರೀಗಂಧದ ಕರಡಿಗೆ, ಹೊಳೆಹೊಳೆವ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಸದಾಸಸ್ಮಿತವದನ-ಗಾಂಧೀಜಿಯವರನ್ನು ಅದುವರೆಗೂ ಕಂಡಿರದಿದ್ದ ನಮಗೆ ಅವರೇ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಅಚ್ಚರಿಯೇನಿದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ?

ಆಗ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ಖಾದೀ ಧಾರಿಯಾಗಿದ್ದ, ಬಸವ-ಬಾಪೂಜಿಯುವರ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣನವರಿಗೆ ಅತೀವವಾದ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಮೂಡಿತು. ನಾನು ಧರಿಸಿದ ಖಾದಿ ಪಂಚೆ, ಖಾದಿ ಅಂಗಿಗಳು ನನ್ನ ಅಜ್ಜಿ, ತಾಯಿಯರು ನೂತ ನೂಲಿನಿಂದಲೇ ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ನೇಕಾರರು ನೆಯ್ದವುಗಳೆಂಬುದು ತಿಳಿದಾಗ, ನಾನು ನಿಜವಾದ ಬಸವ ಭಕ್ತನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರ ಕೈಯ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದವನೆಂಬುದು ತಿಳಿದಾಗ, ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಅಕ್ಕರೆ ಉಕ್ಕಿತು ಅವರೆದೆಯಲ್ಲಿ. 'ನಿಮ್ಮೂರಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ರಾಟೆಗಳಿವೆ ? ಎಷ್ಟು ಮಹಿಳೆಯರು ನೂಲುತ್ತಾರೆ ? ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ನೂಲುತ್ತಾರೆ ? ಎಷ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯನ್ನೇ ಸುರಿಸಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರವರು. ಮುಂದೆ ಖಾದಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಏಕಮೇವ ಅಧಿಕೃತ ಗ್ರಂಥವೆನಿಸಿದ 'ಖಾದೀಶಾಸ್ತ್ರ'ವನ್ನೇ ಬರೆದ ಅವರು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದುದು ಸಹಜವೇ. ಆಗ ಅಂಕುರಿಸಿದ ಅವರ ನನ್ನ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ಅವರು ಲಿಂಗೈಕ್ಯರಾಗುವವರೆಗೂ ಮುಂದುವರಿದು ಬಸವಾದಿಪ್ರಮಥರ ಹೃದಯವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ. ದೇಶವಿದೇಶಗಳ ವಿವಿಧ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು.

ತಂದೆಯುವರೂ ಮಾವನವರೂ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳೂ ಮಹಾಲಿಂಗಯ್ಯನವರೂ ಖಾದೀಧಾರಿಗಳಾದರು ಅಣ್ಣನವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ. ಆಗ ನಮ್ಮೂರಿನ ಜನರ ಮನಗಳ ಮೇಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಬೀರಿದ್ದ ಹಾಲಕೆರೆಯ ಅನ್ನದಾನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ, ಕೊಪ್ಪಳ ಗವಿಮಠದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ, ಮುಂಡರಗಿಯ ಅನ್ನದಾನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ ಶುದ್ಧ ಖಾದಿಯ ಕಾಷಾಯಾಂಬರಗಳನ್ನೇ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ ಖಾದೀ ಸಂದೇಶದ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೇ ಕಾರ್ಯಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಖಾದೀ ಪ್ರಸಾರ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಯಿತು. ಆಗ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ನಾನೂ ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಬರುವಾಗ ತಕಲಿ ಹಿಡಿದು ನೂಲುತ್ತಿದ್ದೆ. ಪುಸ್ತಕದ ಬದಲಾಗಿ ತಕಲಿ ಬಂದಿತ್ತು ಕೈಗೆ. ಗಳಗನಾಥರ, ಛಿ. ಪ. ಕಾಳೆ ಅವರ, ಬಿ. ವೆಂಕಟಾಚಾರ್ಯರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ 'ಸತ್ಯಶೋಧನೆ' 'ಬಸವ ವಚನ' 'ಕರ್ನಾಟಕ ಗತವೈಭವ' 'ಭಾರತೀಯರ ದೇಶಭಕ್ತಿ' 'ಧರ್ಮ ಸಂಭವ' 'ಕೊಳಲು' 'ಗರಿ' 'ಭರತ ಖಂಡದ ಜೀವಜ್ಯೋತಿಗಳು' ಇತ್ಯಾದಿ ದೇಶಭಕ್ತಿ ಪ್ರೇರಕ, ಕನ್ನಡ ಅಭಿಮಾನೋತ್ತೇಜಕ, ಸಮಾನತಾ ಬೋಧಕ ಗ್ರಂಥಗಳು ಮನಸ್ಸನ್ನಾಳತೊಡಗಿದ್ದುವು.

ತಂದೆಯುವರು ಎಷ್ಟೊಂದು ಬಸವಣ್ಣನ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದರೆ ಆಗ ನಮ್ಮೂರಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಹೇಳಿದ ಪುರಾಣ ಮಂಗಲದ ಸಮಾರಂಭಲ್ಲಿ ಬಸವಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗ ಬಯಸಿ ಲಿಂಗವಂತರಾಗಲಿಚ್ಛಿಸಿದ ನಮ್ಮೂರಿನ ನೂರಾರು ಲಿಂಗಾಯತೇತರಿಗೆ

ಲಿಂಗಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಇದು ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕೋಲಾಹಲವನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿತು, ಸುತ್ತಲಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯನಿಷ್ಠ ಲಿಂಗಾಯತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ. ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಕಾದವರಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವರು ಅವರಿಂದ ದೂರ ಸರಿದರು. ನಮ್ಮೂರಿನಲ್ಲೇನೋ ಎಲ್ಲ ಹಳೆಯ ಲಿಂಗಾಯತರೂ ಈ ಹೊಸ ಲಿಂಗವಂತರೊಡನೆ ಭೋಜನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು–ಆದರೆ ಶರೀರ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸಲು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. 'ಉಂಬಲ್ಲಿ ಉಡುವಲ್ಲಿ ಕುಲವಳಿಯಿತ್ತೆಂಬ, ಕೊಂಬಲ್ಲಿ ಕೊಡುವಲ್ಲಿ, ಕುಲವನರಸುವ' ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಬಸವಯುಗದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ಆಗಲೂ ಇದ್ದಿತು, ಈಗಲೂ ಇದೆ, ಇನ್ನಷ್ಟು ಬಲವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅದರ ಒಂಟೆ ಹಿಡಿತ, ಕಪಿಮುಷ್ಟಿ ಸಡಿಲುವ ಸೂಚನೆಗಳಾವುವೂ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ.

ತಂದೆಯವರು ಯೋಚನೆಗೊಳಗಾದರು. ಇವರು ಹೊಸದಾಗಿ ಲಿಂಗವಂತರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ ಇವರು ಬಸವಭಕ್ತರಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ? ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗವಾವುದೆಂದು ಒಬ್ಬರೇ ಬಹಳ ಯೋಚಿಸಿದರು ತಂದೆಯವರು. ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪುವುದು ಎಲೆತುಂಬು ಮುರಿಯುವಷ್ಟು ಸುಲಭ; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕೃತಿಗಿಳಿಸುವುದು ಬೆಟ್ಟಕೀಳುವಷ್ಟು ಕಷ್ಟವೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ತಮ್ಮನ್ನು ನಂಬಿ ಲಿಂಗವಂತರಾದ ಈ ಹೊಸ ಲಿಂಗಾಯತರ ಭವಿತವ್ಯವೇನು ? ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಇಂಥ ಹೊಸ ಲಿಂಗವಂತರನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಅವರವರಲ್ಲಾದರೂ ಅನ್ನೋದಕಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಶರೀರ ಸಂಬಂಧಗಳೂ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಿಂದ ಇದ್ದ ಒಳ ಪಂಗಡಗಳ ಪಟ್ಟಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಂತಾಗವುದಾಗಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಕಲ್ಪನೆಯ, ಕನಸಿನ ಸಮಾಜದ ನಿರ್ಮಾಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಲಿಂಗಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು, ಬಸವ ಬೋಧಿಸಿದ ಕಾಯಕ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಜೀವಂತ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿ, ನಿಂತಿದ್ದ ಲಿಂಗಾಯತ ಅಗಸರು, ಕ್ಷೌರಿಕರು, ಕುಂಬಾರರು, ಅಂಬಿಗರು ಮೊದಲಾದವರನ್ನೇ ತಮಗೆ ಸಮಾನಸ್ಕಂಧರೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸದ ಈ ಜನ ಹೊಸದಾಗಿ ಲಿಂಗಾಯತರಾದವರನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಆಲಿಂಗಿಸುವರೆಂದು ನಂಬುವುದು ಹುಚ್ಚುತನ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇತಿಶ್ರೀ ಹಾಕುವುದೇ ಮೇಲು-ಹೀಗೆ ಹರಿಯಿತವರ ವಿಚಾರಧಾರೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ ಅವರು ಬಯಸಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ಬಸವಧರ್ಮವನ್ನು ಧಾರೆಯೆರವ ಹಂಬಲ, ಹಾರೈಕೆಗಳಿಗೆ ಎಳ್ಳುನೀರು ಬಿಟ್ಟರು.

ಆರ್ಥಿಕ ತೊಂದರೆ

ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿಯೂ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸುಳಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರವರು. ಕೀರ್ತನ, ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆದಾಯವೇ ಆದಾಯ. ನಾಟಕಗಳು, ಗ್ರಾಮೋಫೋನುಗಳು, ಚಹಾದ ಅಂಗಡಿಗಳು, ಗೋವಾ ಲಾಟರಿ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ

ಅಧಿಕಪ್ರಸಾರ ಕಾರಣವಾಗಿ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಪುಣ್ಯಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಆಸಕ್ತಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕ್ಕಾಗಿ ಕರೆಗಳು ಬರುವುದೇ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕೈದು ಕರೆಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದುದು ಎರಡು ಮೂರಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ಆಗ ಅನ್ನದಾನಿಯೂ ಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದ ; ಶರಣವ್ವ ಬಸವರಾಜರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮೂವರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು. ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಸೇರಿ ಏಳು ಜನ ಆ ಗೇಣುಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ತಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಈ ಏಳು ಜನರ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬರ ಹೋಗುವವರ ಆತಿಥ್ಯ, ನಿರ್ಗತಿಕರ ಆರಭಾರ, ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ವೆಚ್ಚ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು ಅವರು. ಅತ್ತ ಮಾವನವರಿಗೂ ಕುಳಿತು ಕುಳಿತು ಸಾಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ, "ಶಿವಪುರಾಣ ಸದ್ಬೋಧ ಮಂಡಳಿ" ಯೆಂಬ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಮ್ಮಿದರು. ಮಾವನವರು ಪುರಾಣವನ್ನು ಸಂಗೀತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಓದುವವರು; ತಂದೆಯವರು ಪುರಾಣವನ್ನು ರಸಭರಿತವಾಗಿ ಹೇಳುವವರು. ಇಬ್ಬರೂ ಕರೆದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಳೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಗೊಳಿಸಿ ಒಂದು ವಾರದ 'ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಸಪ್ತಾಹ' ವನ್ನು ನಡೆಸುವುದು; ಊರವರು ಕೊಟ್ಟ ಒಟ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗುವುದು.

ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು ಈ ಯೋಜನೆ. ಮೊದಲು ಪುರಾಣಪ್ರವಚನ ಏರ್ಪಡಿಸುವುದೆಂದರೆ ಬಹಳ ದುಬಾರಿ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಊರವರು ಒಮ್ಮೆ ಆ ಸಾಹಸ ಕೈಕೊಂಡರೆ ಮತ್ತೆ ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷ ಪುರಾಣಪ್ರವಚನದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವನ್ನೇ ಎತ್ತದಷ್ಟು ವೆಚ್ಚಕ್ಕೀಡಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಏಳು ದಿನಗಳ "ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಶಿವಪೂಜಾವಿಧಿ"ಯಂಥ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಶಿವಪುರಾಣ ಸಪ್ತಾಹ ಯೋಜನೆಯು ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನವೆಂಬುದು ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತೆನಿಸಿದ್ದವರಿಗೂ ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಸಾಹಸಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಜೋಡಿಯೂ ಅಪೂರ್ವ ಜೋಡಿಯೇ ಆಗ. ಪುರಾಣಕ್ಕೆಂದು ಹೋದವರು ಅದೊಂದನ್ನೇ ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಡುವುದು, ದಾದೇಸಾಹೇಬರ ಗುಳಿಗೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಟ್ಟು ಕಾಯಿಲೆ ಕಸಾಲೆಗಳನ್ನು ವಾಸಿಗೊಳಿಸುವುದು, ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು, ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ಜಗಳಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುವುದು. ಊರ ಶಾಲಾಬಾಲಕರಿಗೆ ಬಿಡುವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು–ಹೀಗೆ 'ಮಲ್ಟಿ ಪರ್ಪಸ್' ಸೇವಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು ಅದು. ಇದು ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ.

ಇತ್ತ 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ'ದ ಖ್ಯಾತಿ ಪಸರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬ 'ಎದ್ದು ಕಾಣುವ' ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ–ಗುರು ಪಾ. ಭೀ.

ದೇಸಾಯಿಯವರ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ. 'ಏಕಾದಶಿ ಸಭೆ'ಗಳಿರಲಿ, ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವಗಳಿರಲಿ, ಪ್ರಬಂಧ ಸ್ಪರ್ಧೆ ವಾಕ್ಪಟುತ್ವ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಿರಲಿ, ಅಂಗ ಸಾಧನೆಯಿರಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ 'ಎದ್ದು ಕಾಣುವ' ಹಾಗೂ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಬಿಡದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ. 'ಲಾರಿ' ತಿರುಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಾಟಿ ಇಲ್ಲದದವನಾಗಿದ್ದೆ. ನಾನು ಲಾರಿ ತಿರುಗಿಸುವಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಿಂದ ಗೆಳೆಯರು ಕಲ್ಲೆಸೆದರೆ ಅದು ನನಗೆ ತಾಕದೆ ಲಾರಿಗೆ ಬಡಿದು ಸಿಡಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಜಿದ್ದಿಗೆ ಬಿದ್ದು ಈ ಸಾಹಸ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಾಗ 'ಆಗದವರೊಬ್ಬರು' ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಎಸೆದ ಕಲ್ಲು ನನ್ನ ಮೂಗಿನ ಮೂಲಕ್ಕೆ ಬಲವಾಗಿ ಬಡಿದು ಗಾಯವಾಗಿ ಅದು ಮಾಯುವವರೆಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕಾಯಿತು. ಗಾಯ ಮಾಯ್ದರೂ ಭ್ರೂಮಧ್ಯದ ಕೆಳಗೆ ಮೂಗಿನ ಮೇಲೆ ಕಚ್ಚು ಕಲೆ ಕಾಯಂ ಆಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ನಾನೇ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕನೆಂದು ಗುರುತಿಸಲು 'ಶಾರೀರಿಕಸಾಕ್ಷ್ಯ'ವಾಗಿ ಕಲೆಯೊಂದನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಾಗ ನಾನಿದೇ ಕಲೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಇಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಆ 'ಮಿತ್ರ'ರಿಗೆ ನನ್ನ ವಂದನೆಗಳು ಸಲ್ಲಲೇ ಬೇಕು.

ನಾಟಕದ ಗೀಳು

ತಂದೆಯವರಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ನಾಟಕದ ಗೀಳು "ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ" ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದರೂ ಒಂದು ನಾಟಕ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದೇ ತೀರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರವಿಲ್ಲದ ನಾಟಕವಾಗಿರಬೇಕು—ಅಷ್ಟೇ. ಅದರಲ್ಲಿ ನನಗೊಂದು ಪಾತ್ರವಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ವರಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ "ಉದ್ಧಾರ" ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾನು ರುದ್ರಯ್ಯನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದೆ. ಗುರುಕುಲದ ಸಹಾಯಾರ್ಥವಾಗಿ ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿ ಪಡೆದಿದ್ದ ವಾಮನರಾವ್ ಮಾಸ್ತರ ನಾಟಕ ಕಂಪೆನಿಯ ಉಚಿತ ನಾಟಕ ನೋಡಲು ಗೆಳೆಯರೆಲ್ಲ ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಆ ನಾಟಕ ನೋಡಿ ಬಂದೆವು. ಕೊಪ್ಪಳ ನೋಡಿದ್ದೂ ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ; ಅಂಥ "ಭಾರಿ" ನಾಟಕ ನೋಡಿದ್ದೂ ಮೊದಲನೆಯ ಸಲ. ಎರಡೂ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದ್ದುವು ನನ್ನನ್ನು. ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿರುವವರು, ವಾಮನರಾಯರ ಕಂಪನಿಯ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರವಹಿಸುವವರು ಎಂಥ ಪುಣ್ಯವಂತರು—ಎಂದೆನಿಸಿತ್ತು ಆಗ. ಯಾವ ಊರಲ್ಲಿ ಬಯಲಾಟ ಆಡಿದರೂ ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ನಾನು, ತಂದೆಯವರು ಬರೆದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವೇ ಆ ಕಲೆಯ ಕಳಸವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಕಾಲ ಹೋಗಿ, ಶಾಲೆಯ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ನಟನಾಗಿ, ಕಂಪೆನಿಯ ನಾಟಕಗಳ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಾಲವಾಗ ಬಂದಿತ್ತು. ಗದಗಿಗೆ ಹೋಗಿ "ಗರುಡ" ಕಂಪೆನಿಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದೆ; "ವಾಣೀವಿಲಾಸ" ಕಂಪೆನಿಯ

ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದೆ. ಗದಗಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಸುಲಭವಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮೂರಿನ ಹತ್ತಿಗೆ ಅದೇ ಮಾರಾಟ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಂಜೆಯ ಊಟಮುಗಿಸಿ ಹತ್ತಿ ಅಂಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೇರಿದ ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಡಿಗೆಗಳ ಮಧ್ಯದ ಇಳುವಿನಲ್ಲಿ ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಬೆಳಗಾಗುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಗದಗಿನಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಗದಗ ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕಾರು ಮೈಲಿಗಳಿರುವಾಗಲೇ ಬಂಡಿ ಹೊಡೆಯುವವರು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದರು. "ಅಕೊ, ಗದಗಿನ ಕಲೆಕಟರ್ ದೀಪಗಳು" ಎಂದು. ನಾನು ಎದ್ದು ಅಂಡಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಅನಿಮಿಷನೇತ್ರನಾಗಿ ಆ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್—ಕಲೆಕಟರ್—ದೀಪಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ನೋಡಿ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಗದಗ ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ಕೊಪ್ಪಳವೂ, ಗರುಡ—ವಾಣೀವಿಲಾಸ ಕಂಪೆನಿಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ ಮೇಲೆ ವಾಮನರಾವ್ ಕಂಪೆನಿಯ ನಾಟಕಗಳೂ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿ ತೋರಿದ್ದುವು.

ಆಗ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ನಾಟಕವೆಂದರೆ "ಕಿತ್ತೂರ ಕೇಸರಿ" ಇಲ್ಲವೆ "ವೀರರಾಣಿ ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮ" ಎಂಬ ನಾಟಕ. ದೇಶಾಭಿಮಾನಕ್ಕೇ ಅಗ್ರಪೀಠ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ಆ ನಾಟಕದ ಪ್ರಭಾವ ನನ್ನೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆಯೇ ಆಗಿದ್ದಿತೆಂದಿಲ್ಲ—ಹಳ್ಳಿಗ ಪಟ್ಟಣಿಗರೆನ್ನದೆ, ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷರೆನ್ನದೆ ಎಲ್ಲ ಆಬಾಲವೃದ್ಧರ ಮೇಲೆಯೂ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಅದು ಆಗ 'ಹುಚ್ಚೆಬ್ಬಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ' ನಾಟಕ. ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಚಂಡ ಕರತಾಡನ ; ಥ್ಯಾಕರೆ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ "ಬೂ" ಎನ್ನುವುದು, ಗಹಗಹಿಸಿ ನಗುವುದು ಕುಚೇಷ್ಟೆ ಮಾಡುವುದು, "ಕೆಂಪುಕೋತಿಗಳೇ, ನಿಮ್ಮದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿರಿ" ಎಂದು ಕೂಗುವುದು, "ಭಾರತ ಮಾತಾಕೀ ಜೈ" ಎಂದು ಜಯ ಜಯಕಾರ ಮಾಡುವುದು. ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಮೈಕೊಡಹಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಗರ್ಜಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತ್ತು ಆ ನಾಟಕ. ನಾನು ಆಗಾಗ ನಗೆಯಾಡುವುದುಂಟು–ಆಗಸ್ಟ್ 15, 1947ರ ವರೆಗೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಗುಲಾಮರಾಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ಗುಲಾಮನ ಗುಲಾಮನ ಗುಲಾಮನಾಗಿದ್ದೆ—ಎಂದು. ನಿಜಾಮ ಬ್ರಿಟಿಷರ ಗುಲಾಮ, ನಾನಿದ್ದ ಜಾಗೀರು ಭಾಗದ ನವಾಬನಾದ ಸಾಲಾರಜಂಗ್ ನಿಜಾಮನ ಗುಲಾಮ, ನಾನು ಸಾಲಾರಜಂಗನ ಗುಲಾಮ; ಆದುದರಿಂದ ನಾನು ಗುಲಾಮನ ಗುಲಾಮನ ಗುಲಾಮ ! ಗುಲಾಮಗಿರಿ ಇಷ್ಟು ಘನೀಭೂತವಾಗಿದ್ದ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಹೂಂಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಈ ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ, ಅದರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಟನಟಿಯರ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಅಭಿಮಾನ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿದಿದ್ದಿತು. ನನಗೂ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಂಥದೋ ಒಂದು ಪಾತ್ರವನ್ನು ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾರಾದರೂ ಕೊಡಿಸಿದರೆ ಶಾಲೆಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಈ ನಾಟಕದವರು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವರೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡಬೇಕೆನಿಸಿತು ನನಗಾಗ!

ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರಾರೂ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ; ನನ್ನ ಧೈರ್ಯವೂ ನಾನಾಗಿಯೇ ಹೋಗಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವಷ್ಟು ನನಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ!

ನಾಟಕ ಕಂಪೆನಿಯೇನೋ ಬೇರೆ ದೂರದ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತು; ಆದರೆ ಬಿಚ್ಚುಗತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮ, ರುದ್ರಪ್ಪನಾಯಕರ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇದೇ ತಳಮಳದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಇನ್ನೊಂದು ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿತು. ಆ ಕಂಪೆನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಪಾತ್ರವೊಂದನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವರನಟ ವೀರಭದ್ರಯ್ಯನವರು ಜಗಳಾಡಿ ಕಂಪೆನಿ ತೊರೆದು ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆಂಬುದೇ ಆ ಸುದ್ದಿ. ಅವರು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳೀಯರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ನಾಟಕವನ್ನೇ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದರು. ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಬಸವಣ್ಣನ ಗುಡಿಯಲ್ಲೊಂದು ಖಾಸಗಿ ಶಾಲೆ—ಏಕಶಿಕ್ಷಕ ಶಾಲೆ. ಆ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಮೀಸೆ ಗಡ್ಡ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸ್ತ್ರೀಯರಂತೆ ಸ್ತನಗಳು ಮೂಡಿದ್ದುವು. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಏನೇನೋ ಗುಸುಗುಸು ಮಾತುಗಳು ! ಅವರ ಪುರುಷ ಜನನೇಂದ್ರಿಯ ಸರಿಯಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಅವರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಜನನೇಂದ್ರಿಯಗಳೆರಡೂ ಇದ್ದುವು—ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ. ಈಗ ವರು ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಬಹಳ ಸುಲಭ ವಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆಯಿಂದ ಅವರನ್ನು ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಬಹುದಿತ್ತೇನೋ. ಪುರುಷನನ್ನಾಗಿಯೂ ಪರಿವರ್ತಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಪುರುಷಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ವನಿತಾಂಶ ಹೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಸ್ತ್ರೀಸಹಜ ಸ್ವರ, ಹಾವ ಭಾವಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದ್ದುವು. ಅವರನ್ನು ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಲು ಆರಿಸಿದುದೇ ವೀರಭದ್ರಯ್ಯನವರು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪು. ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಸ್ತ್ರೀವೇಷ ಧರಿಸಿ ಬಂದಾಗ ಕಿತ್ತೂರ ಕೇಸರಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಸರೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದರು. ರಂಭೆ, ಶಚಿ, ಊರ್ವಶಿಯರ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದಂತಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಮರದ ಸೇನಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆ ಪಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ಅಪಚಾರವೆಂದು ನನಗೆನಿಸಿತು. ಆ ನಾಟಕ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ, ಆ 'ಅರೆಪೆಣ್ಣು' ಆಮೇಲೆ ಬಹಳ ದಿನ ಬದುಕಲಿಲ್ಲ, ನಾಟಕ ಕಂಪೆನಿಯೂ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ.

ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಇದೇ ಸುಮಾರಿಗೆ ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಶ್ರೀಮಂತರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಬನ್ನಿಕಟ್ಟೆ ಇಮಾಮ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ನಾಟಕದ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಿತು. ಅವರ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಯೋಗ 'ಕಬೀರದಾಸ'. ಅವರೇ ಕಬೀರದಾಸರ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ ಉತ್ತಮ ಅಭಿನಯ ನೀಡಿದರು. ಅವರ ತಮ್ಮ ಖಲನಾಯಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಮನ್ನಣೆಯಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿ ಅವರು ನಾಟಕ ಕಂಪೆನಿಯೊಂದನ್ನು ಕಾಯಂ ಆಗಿ ನಡೆಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಪರದೆಗಳನ್ನು ಬರೆ

ಯಲು ಒಬ್ಬ ನುರಿತ ಚಿತ್ರಕಾರನನ್ನು ಕರೆಸಿದರು. ಕುಕ್ಕನೂರ ಹೊರಗೆ ಎರಡು ಗಿರಣಿಗಳು. ಒಂದು ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ ಮುದಿ ಬಸಪ್ಪನವರದು, ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಗುಂಡಪ್ಪ ನವರದು. ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿಯವರ ಗಿರಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಯಲು ಬಹಳ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಯಲ್ಲಿ ಪರದೆಗಳ ಚಿತ್ರಣ ಪಾರಂಭವಾಯಿತು. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಾಟಕದ ನೆನಪು ಹಾರಿ ಪರದೆ ಬರೆವಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬೆರಗುಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಬರೆವುದನ್ನು ನೋಡುವ ಚಪಲ ಹೆಚ್ಚಿತು. ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತರೇ ಸಮಾಧಾನ. ಆಗಲೇ ಈಗಿನಂತೆ ಕರ್ಜನ್ ಕಟ್ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮುಹಮ್ಮದೀಯ ಚಿತ್ರಕಾರ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಗಾತ್ರ ಗಳ ಕುಂಚ ಎದ್ದಿ ಬಿಳಿಯ ಪರದೆಯ ಮೇಲೆ ಎಳೆದ ಸೀಸದ ಗೆರೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣ ವಾಗಿ ಬಣ್ಣ ಬಳಿಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನೋಡುತ್ತ ನಾನೂ ಚಿತ್ರಕಾರನಾಗ ಬೇಕೆಂದೆನಿಸಿತು. ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರತಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಇಳಿಸುವ 'ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆ' ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಂಡದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಮರ, ಪಕ್ಷಿ, ಪ್ರಾಣಿ, ಮನುಷ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಇಳಿಸುವ ಕೆಲಸ ಹಗಲಿರು ಳೆನ್ನದೆ ಸಾಗಿತು. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಬರೆವಾಗ ಸಹ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಏನಾದರೂ ಚಿತ್ರ ಬರೆದರೇ ಸಮಾಧಾನ. ಆ ಚಿತ್ರಕಾರ ಅಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳನ್ನಾದರೂ ಕಳೆದಿರಬೇಕು. ಒಮ್ಮೆಯೂ ಅವರ ಬಳಿಹೋಗಿ ನಾನು ಬರೆದು ದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿಸುವ, ಇಲ್ಲವೆ ಅವರಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉದಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಮುಗಿಸಿ ಕುಕ್ಕನೂರಿಂದ ಹೊರಟಾಗ ಮಾತ್ರ ತೇವಗೊಂಡಿದ್ದುವು ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು.

ಚಿತ್ರಕಾರ ಹೋದರೂ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಹುಚ್ಚು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ತಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಗುರುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ನನ್ನ ಮನದ ವ್ಯಾಕುಲವನ್ನು ಅದೆಂತೋ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದ ಗುರು ಪಾ. ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಸುಂದರ ನಿಸರ್ಗ ಚಿತ್ರವ ನ್ನಿರಿಸಿ 'ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಇದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಬರೆ' ಎಂದು ಆದೇಶವಿತ್ತರು. ಚಿತ್ರಪ್ರೇಮಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾವ್ಯಪ್ರೇಮಿಯ ಕೈಯಿಂದ ಅದರ ವರ್ಣನೆ ಬರೆದೆ. ಗುರುಗಳು ಓದಿ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ "ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಬರೆದುದು ಮಾತ್ರ ಚಿತ್ರವಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬರೆದುದೂ ಚಿತ್ರವೇ– ಶಬ್ದಚಿತ್ರ" ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದರು. ಆಶ್ಚರ್ಯ! ಒಮ್ಮೆಗೆ ನನ್ನ ಚಿತ್ತಪಕ್ಷಿ ರೇಖಾಚಿತ್ರ ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಚಿತ್ರಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಹಾರಿದ್ದಿತು. ಆಮೇಲೆ ನೋಡಿದುದೆಲ್ಲದರ ಬಗ್ಗೆ ಶಬ್ದಚಿತ್ರಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಯಿತು ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ವಾಚನಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಬಂದು ಸೇರಿದುವು. ಓದುವ ಹವ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮತ್ತೆ ರೆಕ್ಕೆ ಮೂಡಿ

ದುವು. ಗರಿಗೆದರಿ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿ ಓಗ್ಗಿತು ಹವ್ಯಾಸ ಪಕ್ಷಿ ! ಶಬ್ದ ಭಂಡಾರ ಬೆಳೆದಂತೆ ಶಬ್ದ ಚಿತ್ರಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಸುಗ್ಗಿ ಬಂದಿತು.

ಶಾಸನಗಳತ್ತ

ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನೀಯ. ನನಗೆ ನೆನಪಿರುವಂತೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೊದಲನೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆದ ದಿವಂಗತ ನಾ.ಶ್ರೀ. ರಾಜಪುರೋಹಿತರು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳ ಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರ ಅತಿಥಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿದುಕೊಡರು. ಅವರ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ನಡುಕಟ್ಟಿ ನಿಂತರು ಪಾ. ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರು. ಕುಕ್ಕನೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಮಹಾಮಾಯಾ ಮಂದಿರದ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಶಿಲೆಯ ಅಡ್ಡ ತೊಲೆಯ ಮೇಲೊಂದು ಶಾಸನವಿರಲೇಬೇಕೆಂದು ತರ್ಕಿಸಿದ ಅವರು ಅದನ್ನೂ ಶೋಧಿಸುವ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದರು. ಅಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಏಣಿ ಸಿಕ್ಕಬೇಕೆಲ್ಲಿ ? ಅರ್ಧ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರಿನ ಅಟ್ಟವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಏಣಿ ಇಟ್ಟು ಏರಿದರು ಇಬ್ಬರೂ. ಮೇಲೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಸುಣ್ಣದ ಸ್ತರವನ್ನು ಕೆದರಿ ತೆಗೆದು ನೋಡಿದಾಗ ನಿಜವಾಯೂ ಶಾಸನವೊಂದು ಅಲ್ಲಿದ್ದುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಆರ್ಕಿಮಿಡಿಸನಂತೆ 'ಯುರೇಕಾ, ಯುರೇಕಾ' ಎಂದು ಕೂಗಿ ಇಬ್ಬರೂ ಎಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಬಿಡುವರೋ ಎಂದು ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ನಮಗೆ ಭಯವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟು ಆನಂದವಾಗಿದ್ದಿತು ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ. ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ ಈ ಶಾಸನಗಳ ಶೋಧನೆಯನ್ನು. ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಬಂದರು.

ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪಾ.ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಶಾಸನಗಳ ಲಿಪಿಯನ್ನು ಕಲಿತು ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕರತಲಾಮಲಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಶಾಸನಗಳ ಸಂಪಾದನಾ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಸೌಂದರ್ಯ ಶೋಧಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ನಾಡಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಜಿಗಿದಿದ್ದರು. ಅವರ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಶಾಸನಾವಲೋಕನ ಹೆಚ್ಚಿತು. ಶಾಸನಗಳ ಭಾಷೆ, ವ್ಯಾಕರಣ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನನ್ನನ್ನೂ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಎಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದರು. ಆದರೆ ನನ್ನ ದೊಡ್ಡ ದೌರ್ಬಲ್ಯವೆಂದರೆ ತಾರೀಖು, ಇಸ್ವಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಡುವುದು ನನಗೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸ ಓದಿ ಅದನ್ನು ಯಾವ ಅಡತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ, ಆದರೆ ದಿನಾಂಕ ಇಸ್ವಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ ಮಂಕಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಅಂಕಗಳು ಬಂದರೆ ಭೂಗೋಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಕಗಳಿಂದ ಭರ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇದೇ ದೌರ್ಬಲ್ಯ ನಾನು ಒಂದು ಸಲ ಎಲ್‌ಎಲ್. ಬಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಫೇಲಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇದೇ ದೌರ್ಬಲ್ಯ

ನಾನು ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಮೇಲೂ ಕಾಡಿತು. ಕಾನೂನುಗಳ, ನಿಯಮಾವಳಿಗಳ, ಸುತ್ತೋಲೆಗಳ ಸಾರಾಂಶವೆಲ್ಲ ನಾಲಗೆಯ ತುದಿಯ ಮೇಲೆ ಆದರೆ ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಚ್ಛೇದ ನಂಬರು, ಪ್ರಸ್ತುತ ನಿಯಮದ ನಂಬರು, ಸುತ್ತೋಲೆಯ ನಂಬರುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಡಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ನೆನಪಿಡುವವರು ಕಾರು ನಂಬರು, ದೂರವಾಣಿ ನಂಬರು, ಮನೆ ನಂಬರು–ಇನ್ನೂ ಯಾವ ಯಾವುವೋ ನಂಬರುಗಳನ್ನು ನೆನಪಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಮಾತ್ರ circular No. so and so, dated so and so ಎಂದು ಒಮ್ಮೆಯೂ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದುದಿಲ್ಲ. ಈಕ್ಷಣ ನನ್ನ ಕಾರು ನಂಬರನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ಹೇಳಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ಆತ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸ ನನಗಿಲ್ಲ. ಇಂಥವನು ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕನಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ?

ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧಕರಾದುದರಿಂದ ನನಗಾದ ಒಂದು ಪರಮ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಲೇಬೇಕು. ಅದುವರೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ, ವಚನ ದೇವರನಾಮಗಳಿಂದ, ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ತಾವೇ ಮೆಚ್ಚಿ ಆರಿಸಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು–ಪಠ್ಯೇತರ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಅಂಗವಾಗಿ. ಶಾಸನ ಶೋಧನೆ, ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದ ಮೇಲೆ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಕಾವ್ಯಮಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ನಮಗೆ ಕಲಿಸತೊಡಗಿದರು. ಅವುಗಳ ರಮಣೀಯತೆಗೆ ಮನಸೋತೆ ನಾನು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 'ಸಾರ ನಾಲ್ವತ್ತೆಂಟುಂ ಕೇರಿಗಳಿಂ ಬಳಸಿ ಬೆಳೆದ ಬಾಳೆಯ ಬನದಿಂ। ನಾರಂಗದ ತನಿವಣ್ಗಳಿಂ। ತೋರಂತಿರೆ ಕುಕ್ಕನೂರ್' ಚೆಲುವಾಗಿ ಎಸೆದಿದ್ದಿತಂತೆ ಆ ನಾಲ್ವತ್ತೆಂಟು ಕೇರಿಗಳೆಲ್ಲಿ ? ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಾಳೆ ಉಳಿದಿದೆಯಾದರೂ ಆ ನಾರಂಗದ ತನಿವಣ್ಗಳೆಲ್ಲಿ ? ಎಂದು ಅರಸಿ ಬಳಲಿದುದುಂಟು ನಾನು.

ಹೀಗೆ ಏಳನೆಯ ತರಗತಿ ಮುಗಿವಹೊತ್ತಿಗೆ ಈ ಗುರುಪುಂಗವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದವರೆಗೆ, ವಚನ, ರಗಳೆ ದೇವರನಾಮ ತ್ರಿಪದಿಗಳಿಂದ ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳವರೆಗೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನೇಕ ಸಾರವತ್ತಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನನ್ನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂದೆಯವರು ಬಾಯಿಪಾಠಮಾಡಿಸಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ಶಬ್ದಮಂಜರಿ, ಅಮರಕೋಶ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶಬ್ದ ಸಮೃದ್ಧಿ ನನ್ನದಾಗಿತ್ತು; ಚೆನ್ನಕವಿಗಳವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದ ಚರ್ಚಾ ಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಗಹನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಬಂದಿರದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಅಂಕುರಿಸಿತ್ತು. ಇಷ್ಟೊಂದು ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಮೀರಿದ ಭಾರವನ್ನು ಮಿದುಳು ಮನಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿದ್ದರೂ ಮೈ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಬೆಣ್ಣೆ ರೊಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು. ಹಾಲು ಕುಡಿದು ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಮೈ;

ಮಲ್ಲಕಂಬ, ಲಾಠಿ, ಲೇಝಿಮ್, ಸಿಂಗಲ್ ಬಾರ್, ಡಬಲ್ ಬಾರ್, ಡ್ರಿಲ್, ಸೂರ್ಯನಮಸ್ಕಾರ, ಯೋಗಾಸನಗಳಿಂದ ಶಕ್ತವಾಗಿದ್ದ ಮೈ, ಸನ್ನೂರಿನ ಬೇಸಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನೋರಗೆಯುವರೂ ನನ್ನ ಹುರಿಕಟ್ಟಾದ ಮೈಯನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ತಂಟೆಗೆ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಾನು ಹಲ್ಲಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕೊಡ ಎತ್ತಿದ, ಒಂದೇ ಕೈಯಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕೊಡ ಜಗ್ಗಿದ, ಗರಡಿಯು ಮನೆ ಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಟ್ಟಿತನ ತೋರಿದ ಸುದ್ದಿಗಳು ಹಬ್ಬಿದ್ದವು. ನನ್ನ ದೇಹ ಬಲದ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೇ ಹಮ್ಮು !

ಹಮ್ಮು ಯಾವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದರೂ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಒಂದು ವ್ಯಥೆಯ ಘಟನೆ ಘಟಿಸಿತು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ. ಏಳನೆಯ ತರಗತಿ ಯದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ಆಗ 'ಮಿಡಲ್' ಪರೀಕ್ಷೆಯೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಅದನ್ನು ಪಾಸಾದರೆ ಚಿಕ್ಕ ಪುಟ್ಟ ಚಾಕರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಆದುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕೊಪ್ಪಳವೇ ಅತೀ ಸಮೀಪದ ಪರೀಕ್ಷಾ ಕೇಂದ್ರವದಕ್ಕೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಕಳಿಸುವ ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿಯೇ 'ಟೆಸ್ಟ್' ಒಂದನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು ನಮ್ಮ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರೆ ಪಾಸಾಗಬಲ್ಲವರಾರು, ಫೇಲಾಗಬಹುದಾದವರಾರು–ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಈ ಟೆಸ್ಟಿನ ಉದ್ದೇಶ ವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. 'ಟೆಸ್ಟ್' ಎಂದು ಕರೆದರೂ ಇದು ಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದ ಪರೀಕ್ಷೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಬಹಳ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿದೆ ನಾನು. ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟೆ. ಕೊನೆಯ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬಂದು ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದೆ ! ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾನೇ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಕಾಯಿಲೆಯ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ ಮಮ್ಮಲ ಮರುಗಿದರು, ಮುಖ್ಯೋಪಾ ಧ್ಯಾಯರು, ಉಪಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು. ಇಬ್ಬರೂ ಉಳಿದ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನೊಡ ಗೊಂಡು ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ಮನೆಗೇ ಬಂದು ನನ್ನ ಮೈದಡವಿ ಬೇಗ ಗುಣವಾಗಲೆಂದು ಹರಸಿದರು. ಆ ಅಸೀಮ ಶಿಷ್ಯವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಗದ್ಗದಿತನಾದೆ. ಬಾಯಿಂದ ಮಾತುಗಳೇ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. ಎದ್ದು ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ನನ್ನನ್ನು ಏಳಗೊಡದೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹರಸಿ, ನನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ದಿನ ಬರುವಷ್ಟ ರಲ್ಲಿ ನಾನು ನೆಟ್ಟಗಾಗುವೆನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೊಡನೆಯೇ ಹೋದರಂತೆ.

ಆದರೆ ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಿನ ಬಂದರೂ ನನಗೆ ಗುಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರ ಧೈರ್ಯವೇ ಧೈರ್ಯ: ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಯಾರನ್ನೂ ಕಳಿಸು ವುದು ಬೇಡ–ಟೆಸ್ಟ್ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನೇ ಮೇಲಿನವರು ಒಪ್ಪಿ ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರಕೊಡು

ವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಸಾರಿ ಬಿಟ್ಟರು! ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಗಾಗಿ ಇಂಥದೊಂದು ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಕೊಂಡ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಗೌರವ ಬಾನೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಅವರು ಟೆಸ್ಟ್ ಫಲಿತಾಂಶಕ್ಕೆ ಮೇಲಿನವರ ಅಂಗೀಕೃತಿಯ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ತಂದೇ ಬಿಟ್ಟರು! ಆಗ ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಗುರುಕುಲವೇ ಗುರುಗಳ ಜಯಕಾರ ಮಾಡಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಜಾಡ್ಯ ವಿಮುಕ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿದ್ದಿತು.

ದೇಶದ ಎರಡು ಪುಪ್ಪುಸಗಳು: ದೇಶಾಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ

ನಿರ್ಗಮನ ಪತ್ರಿಕೆ ದೊರೆತಾಗ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದ ಅಂಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನಾನೇ ನಂಬದಾದೆ! 'ಗುರುಕುಲ'ಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಗುರು ಪಾ.ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೆ. ಅವರಿಗೆ ಅಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ದಿನ. ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಮಾತುಕೊಟ್ಟಂತೆ ನನ್ನನ್ನು ಕಟೆದು ಮೂರ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆತುದನ್ನು ನೆನೆದು ಅವರು ಹಿರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದ್ದ ಹೆಮ್ಮೆಯ ದಿನ. ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡಿ ಬಹಳ ಹೊಸ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು 'ಮುಂದೆ ಓದು; ಇಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಡ!" ಎಂದು ಹುರುದುಂಬಿಸಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೆ. ನನಗಾಗಿ ಅವರು ಪಟ್ಟ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೆನೆದು ನನ್ನ ಕಣ್ಣು ಕಂಬನಿದುಂಬಿದವು; ಕಂಠಬಿಗಿದು ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಅಂಜುತ್ತ ಅಂಜುತ್ತ ಹೇಳಿದೆ: "ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಇನ್ನು ನಾನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾರೆ ಸರ್, ಇಂದು ತಮ್ಮೆದುರು ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ" ಎಂದೆ. "ಏನದು ? ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಹೇಳು !" ಎಂದರು. "ತಮ್ಮ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಮತಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ತಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯನ್ನು ಆಗಾಗ ಶಂಕಿಸಿದ್ದೆ ಸರ್ ! ಈಗ ನನ್ನ ತಪ್ಪು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ದಯವಿಟ್ಟು ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ !" ಎಂದು ಬಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡೆ. ಮೇಲೆತ್ತಿ ಸಂತೈಸುವ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ನುಡಿದರವರು: "ನೀನೊಬ್ಬನಲ್ಲ, ಅನೇಕರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ತಪ್ಪುಕಲ್ಪನೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಸಿದ್ದಣ್ಣ. ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳು ನಮ್ಮ ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪುಪ್ಪುಸಗಳಿವೆಯಷ್ಟೆ ? ಅವೆರಡೂ ಸರಿಯಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಶರೀರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣ. ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆಟ್ಟರೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ದೇಹಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ. ಅಂತೆಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರಪುರುಷನಿಗೂ ಎರಡು ಪುಪ್ಪುಸಗಳಿವೆ; ಒಂದು ದೇಶಾಭಿಮಾನ. ಇನ್ನೊಂದು ಧರ್ಮ. ದೇಶವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಧರ್ಮವೆಲ್ಲಿ ? ಧರ್ಮವೇ ಇಲ್ಲದಾದರೆ ದೇಶವಿದ್ದೂ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಇಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಹಳ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. 'ಧಾರಣಾತ್ ಧರ್ಮ'ವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಯಾವುದು ನಮ್ಮನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ, ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವುದೋ

ಅದೇ ಧರ್ಮ. ಧರ್ಮ ಪರಾಙ್ಮುಖನಾದವನಿಗೆ ನೀತಿಯು ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಭದ್ರವಾಗಿರಲಾರದು. ಧರ್ಮಬೇಡ, ನೀತಿ ಸಾಕು—ಎನ್ನುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾವುದು ನೀತಿ ಯಾವುದು ಅನೀತಿ—ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಧರ್ಮವೇ ಇಲ್ಲದಾದರೆ ನೀತಿ ಎಷ್ಟು ದಿನ ನಿಂತೀತು ? ಆದುದರಿಂದ ನೀನು ದೇಶ—ಧರ್ಮ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಬಿಡಬೇಡ. ಮತಾಚಾರಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಇದ್ದರೂ ಧರ್ಮ ಒಂದೇ. ಎಲ್ಲರೂ ತಂತಮ್ಮ ಮತಗಳಂತೆ ನಡೆಯಲಿ: ಆದರೆ ಮತಕ್ಕಿಂತ ಧರ್ಮ ದೊಡ್ಡದೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯದಿರಲಿ. ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಾನು ನನ್ನ ಹಣೆಗೆ ನಾಮವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ಎಷ್ಟು ಸಂತೋಷವಾಗುವುದೋ ಅಷ್ಟೇ ನಿನ್ನ ಹಣೆಯ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀವಿಭೂತಿಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಆಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆ ? ಇಬ್ಬರೂ ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಮತಾಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿ ಧರ್ಮವೊಂದರ ಪಾಲನೆಗೆ ಸಜ್ಜಾಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಹೋಗು. ನಮ್ಮ ಶಾಲೆಗೆ ಕೀರ್ತಿ ತಂದಿರುವ ನೀನು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಓದಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೀರ್ತಿ ಸಂಪಾದಿಸು. ಎಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನಿನ್ನ ಈ ಗುರುಕುಲವನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡ: ಗುರುಕುಲವೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ! "

ವ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ ಗುರುಗಳ ಬೋಧೆ ಅನುರಣಿಸುತ್ತಲಿತ್ತು ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿ. ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನು ಈ ಗುರುಕುಲದ ಋಣ ಮುಗಿಯಿತಲ್ಲ, ಇನ್ನು ಕೆಮ್ಮಣ್ಣು ಬಯಲನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತ ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು ತಪ್ಪಿತಲ್ಲ, ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿದೆಯೋ. ಅಲ್ಲಿ ನನಗಾಗಿ ಏನು ಕಾದಿದೆಯೋ—ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಚಾರಲಹರಿಗಳೂ ಏಳುತ್ತಲಿದ್ದುವು ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಇನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯ !

ಬೇರೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯ :

ನಾನು ಮಿಡಲ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುದು ನನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರಿಗೆ, ಬಂಧು ಬಳಗದವರಿಗೆ ಸಂತಸಕರವೆನಿಸಿದಷ್ಟೇ ಊರವರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹವರ್ಧಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದಿತು. ನಮ್ಮೂರಿನ ಹಳೆಯ ಹಿರಿಮೆ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಅನೇಕರು ತಂತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಲು ಮುಂದಾದರು. 'ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಓದು ಎಲ್ಲಿ ?' ಎಂಬುದೇ 'ತಲೆ ತಿನ್ನುವ' ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಯಿತು ತಂದೆತಾಯಿಯರಿಗೆ. ಆಗ ನಿಜಾಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೊಂದು ಹೈಸ್ಕೂಲು, ವಿಭಾಗಕ್ಕೊಂದು ಇಂಟರ್ ಮೀಡಿಯೇಟ್ ಕಾಲೇಜು ಇದ್ದ ಕಾಲ. ಈಗ ಕಾಲೇಜುಗಳಿರುವಷ್ಟು ಆಗ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲವೇನೋ ! ನಮಗೆ ಅತಿ ಸಮೀಪದ ಹೈಸ್ಕೂಲೆಂದರೆ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದುದು. ಆದರೆ ಎಂದಿನಂತೆ ತಂದೆಯವರು ದೂರಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ರಾಯಚೂರಿನ ಹೈಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರೆ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಕಲಬುರಗಿಗೆ

ಹೋಗಬೇಕು ; ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಲಬುರಗಿಯ ಹೈಸ್ಕೂಲಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಒಂದೇ ಸಲ ಮಾಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿವವರೆಗೆ ನಡೆಯುವುದು. ಮೇಲಾಗಿ, ಕಲಬುರಗಿ ಅವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಮಹಾತ್ಮ ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಸ್ಥಾನ. ಆತನ ಕೃಪಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದರಾಯಿತು. ಆತನು ಹಾಲಲ್ಲಾದರೂ ಅದ್ದಲಿ, ನೀರಲ್ಲಾದರೂ ಅದ್ದಲಿ !

ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಧಾರ ಕೈಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ನನ್ನನ್ನು ಅಂದಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವೇತಾಳಿ ವೆಂಕಟಾಪುರ ಸಂಗಯ್ಯನವರ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಭವಿಷ್ಯ ಗಳು ಎಷ್ಟು ನಿಜವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದರೆ ವಕೀಲರೂ ಜಿದ್ದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ನಾವು ಹೋದಾಗ ಅವರು ತೋಟದಲ್ಲಿದ್ದರು. ವಯಸ್ಸು ತೊಂಬತ್ತಾರು ; ಹಲ್ಲುಗಳೆಲ್ಲ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದುವು ; ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡಕ ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ ; ತಾವೇ ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರು ಸೇದಿ ತಣ್ಣೀರ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾವು ಹೋದಾಗ. ತಂದೆಯವರ ಗುರುತು ಹಿಡಿದು ಮಾತಾಡಿಸಿದರು. "ನನ್ನನ್ನು ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ ; ಹೇಗಾದೀತು ?" ಎಂದು ತಂದೆಯವರು ಕೇಳಿದರು. ನನ್ನ ಮುಖ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ "ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುತ್ತದೆ, ಕಳಿಸಿರಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ನಾನು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೂ ಹೋಗು. ವೆನು, ಪದವೀಧರನಾಗುವೆನು, ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗುವೆನು, ಇಷ್ಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿ ನಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಕಾಲ ರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುವೆನು ; ಅದರಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಉಚ್ಚ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಗಿಸುವೆನು ; ಇಷ್ಟನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮದುವೆ ಯಾಗುವೆನು ; ಇಂತಿಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳಾಗುವರು ; ಅವರೂ ವಿದ್ಯಾವಂತರಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಾನ ಸೇರುವರು—ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅರಳು ಹುರಿದಂತೆ ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸಿದರು. ನಾನು ದಂಗುಬಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದೆ. ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಪರಮ ಸಂತೋಷ ವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಒಂದೇ ಒಂದು ಸುಳ್ಳಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದೆನಾಗ ನಾನು. ಅದೆಂದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುವುದು. ನನ್ನನ್ನು ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದಾಗಲೇ ನಾನು ವಕೀಲನಾಗಬೇಕೆಂದು ತಂದೆಯವರು ತಮ್ಮ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯ ವಕೀಲರ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಾಗೆ ಆಶಿಸಿದ್ದರೋ, 'ಬಡವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿ ಯಾಗುವ ಭಾಗ್ಯ ?'ವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕನಿಷ್ಠ ವಕೀಲನಾದರೂ ಆಗಲೆಂದು ಹಾರೈಸಿ ದ್ದರೋ ತಿಳಿಯದು. ಅಂತೂ ಹಾಗೆ ಹಾರೈಸಿದ್ದರು. ನಾನು ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುವೆ ನೆಂದು ಸಂಗಯ್ಯನವರು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವರಿಗೆ ನಿರಾಸೆಯೇನೂ ಆದಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ; 'ಯಾಕೆ ಒಲ್ಲ ? ಇಲ್ಲದುದಕೆ ಒಲ್ಲ !' ಎಂಬಂತೆ ಅಧಿಕಾರ ನಮ್ಮ ಅಳುವಿಗೆ, ಎಟುಕಿಗೆ ನಿಲುಕದುದೆಂದೇ ವಕೀಲಿಗೆ ಮತ ನೀಡಿರಬೇಕು ಅವರು. ಆದರೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ

ವಕೀಲನಾಗಿ ಈ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಸುಳ್ಳಾಗಿಸಲೇಬೇಕೆಂಬ ಹಠ ಮೂಡಿತು. ಆದರೆ ಸಂಗಯ್ಯನವರು ಹೇಳಿದುದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಸುಳ್ಳಾಗಲಿಲ್ಲ, ಎಲ್ಲವೂ ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವುದೊಂದು ಕೌತುಕದ ಸಂಗತಿ ! ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ನಂಬದಂತಹ ಸಂಗತಿ. ನಾನೇ 'ಇದು ಕಾಕತಾಳೀಯವೇಕಾಗಿರಬಾರದು ?' ಎಂದು ಹಲವು ಸಲ ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ಇದನ್ನು ನಂಬಬಾರದೆಂದು ಹೆಣಗಿ ಸೋತಿದ್ದೇನೆ. ಇಂದಿಗೂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಳ್ಳಷ್ಟೂ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ಮನೆಯ ಹೆಂಗಸರ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಮಕ್ಕಳ ಮದುವೆಗಳ ಮುಹೂರ್ತಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಂಚಾಂಗದಂತೆ ನಿರ್ಧರಿಸಿ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸರಕಾರೀ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ 'ಇಂದಿನ ದಿನವೇ ಶುಭದಿನ, ಈ ಕ್ಷಣವೇ ಶುಭ ಕ್ಷಣ' ಎಂದು ನಂಬಿ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ನಾನು ಸಂಗಯ್ಯನವರ ಈ ನಿಜವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನಂಬಲಾರೆ, ನಂಬದಿರಲಾರೆ !

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಪಯಣ :

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಯಿತು. ಹಾಸಿಗೆ ಹೊದಿಕೆಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ನನ್ನದಾದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯವರೆಗೆ ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಯಿತು. ಬಟ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಗಸರ ಮನೆ ಕಂಡುಬಂದುವು. ಹೊಸಬಟ್ಟೆ ಹೊಲಿಸುವುದನ್ನು ನಾನೇ ವಿರೋಧಿಸಿದೆ. ದೂರದ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ರೇಲ್ವೆ ಪ್ರಯಾಣದ ವೆಚ್ಚವೆಷ್ಟೋ. ಹೈಸ್ಕೂಲು ಸೇರಲು ಪ್ರವೇಶ ಶುಲ್ಕವೆಷ್ಟೋ, ಪುಸ್ತಕಗಳ ವೆಚ್ಚ ವೆಷ್ಟು ಬರುವುದೋ, ನನ್ನ ಊಟ ವಸತಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗಾಗಿ ತಿಂಗಳಿಗೆಷ್ಟನ್ನು ತೆರಬೇಕಾಗುವುದೋ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಂದೆಯವರು ಹೇಗೆ ಒದಗಿಸುವರೋ, ಯಾವುದೂ ತಿಳಿಯದ ನಾನು ತಂದೆಯವರೆದುರಿಸಲಿದ್ದ ತೊಂದರೆಗಳನ್ನು ನೆನೆದು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮರುಗಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಾನವರ ಸಂಕಷ್ಟಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುವೆನೋ ಎಂಬುದು ನನ್ನನ್ನು ಒಳಗೊಳಗೇ ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕೊರಗಾಗಿ ದ್ದಿತು. ತಂದೆಯವರೂ ಮುಂದುಗಾಣದಿದ್ದಾಗ ಅವ್ವ ಆಗಾಗ ಆಣೆ ಪೈಸೆಗಳನ್ನುಳಿಸಿ ಕೂಡಿಟ್ಟಿದ್ದ ಹಣದ ಹಮ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಳು. ಅಪ್ಪನ ಮುಖ ಅರಳಿತು. ಹಣದ ಚಿಂತೆ ದೂರಾಯಿತು.

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೊರಟು ನಿಂತ ದಿನದ ದೃಶ್ಯ ಮರೆಯಲಾಗದುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಇಷ್ಟು ದೂರದ 'ಶಹರ'ಕ್ಕೆ ನಮ್ಮೂರಿನಿಂದ ಹೊರಟವರಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಮೊದಲಿಗ. ಅಂತೆಯೇ ಅಂದು ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಸೈನೊಸ್ಯೂರ್–ಜ್ಯೋತಿ ಪಥವಾಗಿದ್ದೆ. ಎಲ್ಲರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ಅಜ್ಜ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳನ್ನು ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಹೋದಾಗ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಎದ್ದು ಬಾಗಿಲವರೆಗೆ ಬಂದು 'ಶುಭಮಸ್ತು' ಎಂದು

ಹರಸಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಚೆನ್ನಪ್ಪಮಾವ ಮೊದಲು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಿಳಿ-ಕೆಂದು ಎತ್ತುಗಳಿಗೇ ಬಣ್ಣದ ಜೂಲು ಹೊದಿಸಿ ಸಿಂಗರಿಸಿದ ಕೊಲ್ಲಾರಿ ಬಂಡಿಗೆ ಹೂಡಿದ್ದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತಂದೆಯವರೂ ನಾನೂ ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪ ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೊರಟೆವು. ಊರು ದಾಟುವವರೆಗೆ ಊರವರು ಹಿಂದೆ ಹಿಂದೆ ಬಂದೇ ಬಂದರು. ಅವ್ವನಿಗೆ ಅಳು ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ಕಾಣದಂತೆ ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತದು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೀರೂರಿತು. ಎತ್ತುಗಳು ಎಂದಿನಂತೆ ಭರಭರಾಟೆಯೊಡನೆ ಹೊರಟುವು. ಅವುಗಳು ಎಬ್ಬಿಸಿದ ಕೆಂಧೂಳಿಯಲ್ಲಿ ಅವ್ವನ ಮುಖ ಮಸಕುಮಸಕಾಗುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಕಾಣದಾಯಿತು. ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಅವ್ವನ ಮುಖ ನೋಡುವೆನೋ ಎಂದು ಉಮ್ಮಳಿಸಿದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕುಕ್ಕನೂರು ಸಮೀಪಿಸಿತ್ತು. ಗುರುಕುಲವಿದ್ದ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದೆ. ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಉಗಿಬಂಡಿ ಏರಿ, ಗದಗಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಹೊಗೆಬಂಡಿ ಹತ್ತಿ, ಹೊಟಗಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೈಲು ಹಿಡಿದು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಕಲಬುರಗಿ ಸೇರಿದೆವು. ಇಷ್ಟೊಂದು ದೀರ್ಘವಾದ ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ತಂದೆಯವರೂ ಆ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಕಲಬುರಗಿ ಬಂದಾಗ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ತಲೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ಹೆಬ್ಬಂಡೆ ಕೆಳಗಿಳಿದಂತೆನಿಸಿತು,

ಜಟಕಾ ಏರಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ಗದ್ದುಗೆಮಠಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀಗಳು (ಅವರ ಹೆಸರು ಶ್ರೀ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳೆಂದಿರಬೇಕು) ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬರ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ನಮ್ಮನ್ನು. ಅದೇ ವರ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಿಯ ಚೌದಾಪುರೀ ಹಿರೇಮಠ ದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯವೊಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಲಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವರೇ ತಿಳಿಸಿ ಅದರ ಸಂಚಾಲಕರಾದ ಶ್ರೀ ಶಾಂತವೀರಸ್ವಾಮಿಗಳವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಹೇಳಿದರು. ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಅಪ್ಪ ಅವರ ದರ್ಶನವನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದರು. ಮಠದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ-ಪೂಜೆ-ಪ್ರಸಾದಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಕರುಣಾಕರ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಅಪ್ಪ ಅವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ತ್ರಿಕಾಲ ಪೂಜಾ ನಿಷ್ಠರೂ, ಸದಾಚಾರ ಗರಿಷ್ಠರೂ, ಧಾರ್ಮಿಕ ವರಿಷ್ಠರೂ ಆಗಿದ್ದ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಆದರ, ಅಭಿಮಾನ, ಭಕ್ತಿ! ಎಲ್ಲರೂ ಅವರನ್ನು 'ಯಜಮಾನ'ರೆಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಮುಖದ ಸಾತ್ವಿಕ ತೇಜಸ್ಸು ಇಂದಿಗೂ ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಅವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಮುಗುಳನಾಗಾಯಿಯ ಪೂಜ್ಯ ಪಟ್ಟದ ದೇವರು ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ತಪಃಪ್ರಭಾಪುಂಜರಂಜಿತವಾಗಿದ್ದ ಅವರ ವದನ ಮಂಡಲ ನೋಡಿದವರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಭಕ್ತಿ ಉಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು.

ಮಾತು ಬಹಳ ಕಡಮೆ: ಮೌನವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ: ಪ್ರಫುಲ್ಲ ಮುಖಮುದ್ರೆಯೇ ಪ್ರವಚನ.

ಪರಿಚಯ ಗಿರಿಚಯ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು ತಂದೆಯವರು. ಸುದೈವದಿಂದ ಶ್ರೀ ಶಾಂತವೀರಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಪಂಡಿತರ, ವಿವಿಧ ಕಲಾಮಂಡಿತರ ಪೋಷಕರಾಗಿದ್ದ ಯಜಮಾನರು ಯಾವ ಮುಜುಗರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಸದುದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಲು ಮುಂದಾದರು. ನನ್ನ ಮುಖವನ್ನೂ ತೀಕ್ಷ್ಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಯ ಭಾವವನ್ನು ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಮೆರೆದರು. ಉದ್ದೇಶಿತ ಉಚಿತ ಪ್ರಸಾದ ನಿಲಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. 'ಎಂಟನೆಯ ತರಗತಿಗೆ ಹೆಸರು ಹಚ್ಚಿಸಿದ ದಿನವೇ ಪ್ರಸಾದ ನಿಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಿಡಲಿ ನಿಮ್ಮ ಮಗ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು.

ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಇಷ್ಟೊಂದು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಪಡೆಯುವುದೆಂದು ತಂದೆಯವರು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಶರಣ ಮಂದಿರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, 'ಎಲ್ಲ ನಿನ್ನ ದಯೆ' ಎಂದು ಪ್ರಣತರಾಗಿ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಗದ್ದುಗೆಮಠ ತಲುಪಿ ನಡೆದ ವಿಷಯ ಶ್ರೀಗಳ ವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಗಳವರೂ, ಮರಿದೇವರೂ, ಕಾರ್ತಿಕೇಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳೂ, ಆಗ ಅಲ್ಲೊಂದು ಎಂಥದೋ ಬೇಂಕು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಭಾನಾಪುರೆ ಅವರೂ ತುಂಬ ಸಂತೋಷ ಪಟ್ಟರು. ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನವರೆಗೆ ತಂದೆಯವ ರೊಡನೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಶಿವಾನುಭವ, ಷಡಕ್ಷರದೇವ, ನಿಜಗುಣರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ನಡೆಯಿತು.

ಮರುದಿನ ಎಂಟನೆಯ ತರಗತಿಗೆ 'ಹೆಸರು ಹಚ್ಚಿಸಲು' ಸರ್ಕಾರೀ ಹೈಸ್ಕೂಲಿಗೆ ಹೋದೆವು. ಕೆಳಗೆ ಹೈಸ್ಕೂಲು, ಮೇಲೆ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೆಟ್ ಕಾಲೇಜು. ಎರಡಕ್ಕೂ ಸೇರಿಯೇ ಒಬ್ಬರು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು– ಮೌಲ್ವಿಜುಲ್ಫಕಾರ್ ಅಲಿ ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರು, ಒಬ್ಬ ವೈಸ್ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು– ರಾಮಚಂದ್ರ ಐಯರ್ ಅವರು. ಹೈಸ್ಕೂಲಿಗಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೆಡ್‌ಮಾಸ್ತರರಾಗಲಿ, ಕಾರ್ಯಾಲಯವಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಬಳಿಗೇ ಹೋಗಬೇಕಿತ್ತು. ಅವರನ್ನು ಕಾಣಲು ಮೆಟ್ಟಲು ಏರಿ ಮೇಲೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಕಾಲುಗಳೂ ನಡುಗಿದುವು. ಆ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿಯೇ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಎಷ್ಟು ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳವರಿರಬಹುದು. ಎಷ್ಟು ಶ್ರೀಮದ್ಗಂಭೀರರಾಗಿರ ಬಹುದು, ಎಷ್ಟು ಬಿಗುಮಾನದವರಿರಬಹುದು. ಎಷ್ಟು ಸಿಟ್ಟಿನವರಿರಬಹುದು— ಎಂದು ಏನೇನೋ ಯೋಚಿಸುತ್ತ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮೆಟ್ಟಲೇರಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಸಮ್ಮುಖ

ದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಂತ ನಮಗೆ ನಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಕಾದಿತ್ತು. ಬಹಳ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಕುಳ್ಳವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಸಿಲ್ಕಿನ ಷೇರವಾನಿ, ಚಿನ್ನದ ಚೌಕಟ್ಟಿನ ಕನ್ನಡಿಗಳಿಂದಲೇ ಅವರೊಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರೆಂದು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಡುವೆ ಬೈತಲೆ ತೆಗೆದು ಆಚೆ ಈಚೆ ಬಾಚಿದ್ದ ಅವರ ಮಿರುಗುವ ಕರಿ ಕೂದಲುಗಳು ಅವರ ವಾರ್ಧಕ್ಯದ ವಯಸ್ಸನ್ನು ಹುಸಿಗೊಳಿಸುವಂತಿದ್ದುವು.

ಸಂದೇಹ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿತು :

ಮುಜರೆ ಮಾಡಿ ಎಂಟನೆಯ ತರಗತಿಯ ಪ್ರವೇಶದ ಅಪೇಕ್ಷಾ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. ನಿರ್ಗಮನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ಲಗತ್ತಿಸಿದ್ದೆ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಕನ್ನಡಾಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ನಿರ್ಗಮನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಖಾದೀಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಾಶಂಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, 'ಕುಕ್ಕನೂರಿನಲ್ಲಿ ಅದೆಂಥ ಮಿಡಲ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಇದೆ ?' ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಖಾರವಾಗಿಯೇ ಕೇಳಿದರು. ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ತಡವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ನಮ್ಮ ಸುದೈವದಿಂದ ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬೋಧಕರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಧಾರವಾಡಕರ್ ಮಾಸ್ತರರು "ಕುಕ್ಕನೂರಲ್ಲಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರ ಮನ್ನಿಸಿರುವ ಮಿಡಲ್‌ಸ್ಕೂಲೇ" ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೆ ವೈದೃಶ್ಯ ಒದಗಿಸಿದಂತಿತ್ತು ಧಾರವಾಡಕರ್ ಮಾಸ್ತರರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ದೊಡ್ಡ ಮುಖ, ಉದ್ದ ಬಿಳಿ ಮೀಸೆ, ಎದ್ದುಕಾಣುವ ನಾಮವಿದ್ದ ಹರವಾದ ಹಣೆ, ನುಣ್ಣಗೆ ಬೋಳಿಸಿದ ತಲೆ, ಶುಭ್ರ ಖಾದಿ ಪಂಚೆ, ನೆಹ್ರೂ ಶರ್ಟ್, ಅಚ್ಚಿಸಿದ ಅಂಚಿನ ಉತ್ತರೀಯಗಳು ಸೇವಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋವೃತ್ತಿಯವರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ನುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಪಂಜರದ ಸಿಂಹವಾಗಿ ತೋರಿದರು ನನಗವರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಅವರತ್ತ ತಿರುಗಿ, ನಿರ್ಗಮನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಅವರತ್ತ ಎಸೆದು, "ಅಂಕಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೂ ಮಿತಿ ಬೇಡವೆ ? ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇಷ್ಟೊಂದು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆವ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಂಬುವುದು ?" ಎಂದು ನುಡಿದರು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾದೆವು. ನಾನಂತೂ ಮುಂದೆ ಇವರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಹೇಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದೆಂದು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಿಡುಕಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಧಾರವಾಡಕರ ಮಾಸ್ತರರೇ ನಮ್ಮ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದರು. 'ತಾವು ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹುಡುಗನ 'ಟೆಸ್ಟ್' ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಆ ಮೇಲೆ ಪ್ರವೇಶ ನೀಡಬಹುದು' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ನಾನು 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ'ದಿಂದ ಬಂದವನೆಂದೂ, ಖಾದೀಧಾರಿಯೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಉಂಟಾಯಿತೆಂದು ತೋರಿತು ನನಗಾಗ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಒಪ್ಪಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹಾಗೂ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ನ್ನನ್ನು ಒರೆದು ನೋಡಲು ಆಯಾ ಶಿಕ್ಷಕರ ಬಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರು ಹೊರಗೆ ಬರುವವರೆಗೆ ಕಾದಿದ್ದು ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಲೆ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಆದೇಶವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದೆ.

ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಮೂರು ಮೂರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರ ಹೇಳಲು ಇಬ್ಬರೂ ನೂರಕ್ಕೆ ನೂರರಷ್ಟು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಕುತೂಹಲಿಗಳಾಗಿ ತಾವೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವ್ಯಾಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದರು. ಅಂಕಲಿಯವರ "ಭಾಷಾಂತರಪಾಠಮಾಲೆಯ" ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಅರೆದು ಕುಡಿದಿದ್ದ ನಾನು ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದೆನು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಸಂದೇಹ ವಿಶ್ವಾಸವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಪರವಾನಗಿಯಿತ್ತು, ನನ್ನ ಹೆಸರು, ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಎರಡೆರಡು ಸಲ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ನನ್ನ ತಂದೆಯವರ ಗಂಭೀರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಅವರು ತಂದೆಯವರು ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಂಡಿತರೆಂದೂ, ಕವಿಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಯಲು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬ ಪ್ರೀತಿ ತೋರಿಸಿದರು. "ಶಾಸ್ತ್ರೀಜಿ, ನಿಮ್ಮ ಮಗನ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಬೇಡಿರಿ ; ಅವನ ಇಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಮುಗಿವ ವರೆಗೆ ಅವನು ನನ್ನ ಮಗ" ಎಂದು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಕೈಕುಲುಕಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಮಾತು ನಡೆಸಿಕೊಡು :

ತಂದೆಯವರಿಗೆ ನಡೆದುದೆಲ್ಲ ಒಂದು ಪವಾಡವೆಂಬಂತೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಎಷ್ಟು ಅನುಮಾನದೊಡನೆ ಅಂಜುತ್ತ, ಅಳುಕುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರೋ ಅಷ್ಟು ಸಲೀಸಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಕೈಗೂಡಿದ್ದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಶರಣಬಸವೇಶ್ವರರ ಕರುಣೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ದೃಢವಾಗಿ ನಂಬಿ, ಅವರ ಪುರಾಣ ಬರೆದೇ ಅವರಿಗೆ ಅಲ್ಪಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸ ಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಅದಾಗಲೇ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ಎರಡು ಪುರಾಣಗಳನ್ನೂ, ಒಂದು ಗದ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕಲಬುರಗಿ ಬಿಡುವ ಮುನ್ನ ಮಾನ್ಯ ಅಪ್ಪಾ ಅವರೊಡನೆ, ಪೂಜ್ಯ ಮುಗಳನಾಗಾಯಿಪಟ್ಟದದೇವ ರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ಚೌದಾಪುರಿ ಮಠಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಸ್ಥಾನಾಂತರವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅದಾಗಲೇ ಐವರು ಸೇರಿದ್ದರು. ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಗರಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಸಬನಾದ ನನ್ನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಶಾಂತವೀರಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಅಣಿಯಾದರು. ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನ ನನ್ನನ್ನು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಕಂಡು, 'ಸಿದ್ದಪ್ಪ, ನಾನು ಇದುವರೆಗೂ ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಕೇಳಿಲ್ಲ ; ಈಗ ನಿನ್ನಿಂದ ಒಂದು ಆಶ್ವಾಸನೆ ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ನಡೆಸಿಕೊಡುವಿಯಾ ?" ಎಂದರು. ನನಗೆ ಮಾತೇ ಹೊರಡದಂತಾಯಿತು. "ತಾವು ನನ್ನ ಪಾಲಿನ ದೇವರು, ತಾವು ಹೇಳಿದರೆ ಹುಲಿಯ ಬಾಯಿಗೆ ತಲೆ ಕೊಡಲೂ ನಾನು ಸಿದ್ಧ" ಎಂದು ಉದ್ವೇಗದೊಡನೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. "ಅಂಥದೇನೂ ಇಲ್ಲಪ್ಪ ; ನೀನು ನನಗೆ ಮದ್ಯ-ಮಾಂಸಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂದು, ವ್ಯಭಿಚಾರದ ಬಲೆಗೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವಚನವಿತ್ತರೆ ಸಾಕು !" ಎಂದರು.

ನಾನು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಅವರ ಪಾದಹಿಡಿದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅವರ ಮನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕೊನೆಯ ತಳ್ಳಂಕ, ಕೊನೆಯ ಅಳುಕು ಇದರಿಂದ ಮಾಯವಾಗಲು ಅವರು ಪ್ರಸನ್ನ ವದನರಾದರು. ಆ ಬಡ ಹಳ್ಳಿಯ ಸಣ್ಣಮಣ್ಣಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತಂದೆಯವರಂಥ ಅಸಾಧಾರಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿದರೆಂಬುದೇ ಆಗಲೂ ನನಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ತೋರಿತು, ಈಗಲೂ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ನನ್ನ ಕಕ್ಕನೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ, ನನ್ನೂರಿನ ಉಳಿದವರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅವರದು ಬಹು ಭವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ.

ಅಂದು ಸಂಜೆ ನಾವು ನಾಲ್ವರು ನಿಲ್ದಾಣದವರೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಂದೆಯವರನ್ನು ಉಗಿ ಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ್ರಿಸಿ ಬಂದೆವು. ಅತ್ತ ಉಗಿ ಬಂಡಿ ನಡೆಯಿತು ; ಇತ್ತ ನನ್ನ ಜಂಘಾಬಲ ಉಡುಗಿತು. ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿರುವಾಗಲೂ, ಹುಟ್ಟೂರಿನ ಹೊರಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಜನಮಧ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದೇ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ನನಗೆ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಪರಿಚಿತ ಪರಿಸರ, ಪ್ರೀತಿಸುವ ಜನರು, ಜೀವದ ಗೆಳೆಯರು ನೂರಾರು ಮೈಲಿ ದೂರವಾಗಿ, ಅಪರಿಚಿತ ಪರಿಸರ. ಅಪರಿಚಿತ ಜನ, ಅಪರೀಕ್ಷಿತ ಸಂಗಡಿಗರೊಡನೆ ಕಾಲಕಳೆಯಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಅಪ್ಪ, ಅವ್ವ, ತಮ್ಮ-ತಂಗಿಯರು, ಅತ್ತೆ-ಮಾವರು, ಸೋದರಳಿಯ-ಸೊಸೆಯರು-ಮುಸ್ಲಿಂ ತಂಗಿಯರು-ಗೆದ್ಗೇರಿ ರಾಘಣ್ಣ—ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನಿಂದ ಎಷ್ಟು ದೂರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರಲ್ಲ–ಎಂದು ಎದೆಯೊಡೆಯಿತು. ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಮೂವರು ಮಿತ್ರರು ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿ ಪ್ರಸಾದ ನಿಲಯಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಅವರು ಮುಂದೆ ನನಗೆ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದ ಗೆಳೆಯರಾದರು. ಹೆಸರು ಮಡಿವಾಳಯ್ಯ, ಮುಂಡಲಗಿರಿ ಹನುಮಂತರೆಡ್ಡಿ, ಚಿಂಚೋಳಿ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಎಂದು. ಮೊದಲಿನ ಇಬ್ಬರು ನನಗಿಂತ ಮೇಲಿನ ತರಗತಿಯವರು ; ಕೊನೆಯವರು ನನ್ನ ಸಹಪಾಠಿ.

ಯಾವುದೊಂದು ತೊಂದರೆ ತಲೆದೋರದೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಜೀವನ ಬಹು ಬೇಗನೆ ಒಂದು ಅನೀರಿಕ್ಷಿತವಾದ, ಆದರೆ ನನ್ನ ಭಾವೀ ಜೀವನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ದೂರಗಾಮಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದ ತಿರುವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಚಿಕ್ಕೇನಕೊಪ್ಪದಲ್ಲಿ ಚಿಗುರಿದ್ದ ಬಯಕೆಯಂತೆ ನಾನು ಯಂತ್ರಜ್ಞನಾಗ ಬಯಸಿ ಮೇಲ್ತರಗತಿಯ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು (Higher Mathematics) ನನ್ನ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಗೆಳೆಯ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪನವರೂ ಅದನ್ನೇ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಆ ವಿಷಯದ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಮೌ. ರಹಮತುಲ್ಲಾಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರೆಂಬವರಿದ್ದರು. ಅವರು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಮನೆಗೆಲಸ (Home Work) ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಆಕಾಶವೇ ಕಳಚಿ ಬೀಳಲಿ, ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಮನೆಗೆಲಸ ಮಾಡಿ ತರಲೇ ಬೇಕು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ. ನಾನೂ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಹೋಮ್‌ವರ್ಕ್ ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ತರಗತಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಗಣಿತಜ್ಞಾನ ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಮೇಲಾದುದಿದ್ದಿ

ತೆಂಬುದನ್ನು ಉಪಾಧ್ಯಾಯರೇ ಹಲವು ಸಲ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ತಂದೆಯವರ ಪತ್ರ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಹಳ ಕಳವಳಿಸಿದೆ. ಭಾವನಾ ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದ ನನಗೆ ಆ ದಿನದ ಊಟ ಸೇರಲಿಲ್ಲ; ಹೋಮ್‌ವರ್ಕ್ ಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟೆ.

ಬಿರುಗಾಳಿ :

ಮರುದಿನ ಹೋಮ್‌ವರ್ಕ್ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದಾಗ ಅದು ಮೊದಲ ತಪ್ಪಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಕ್ಷಮಿಸಿಬಿಡುವರೆಂದೆಣಿಸಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಎಣಿಕೆ ತಪ್ಪಾಯಿತು. ಅವರ ಮುಖ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉರಿಯತೊಡಗಿತು, ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡದೆ, 'ನೀನು ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿರಲು ತಕ್ಕವನಲ್ಲ; ಬೇರೆ ವಿಷಯವನ್ನು, ಬೇರೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೋ !' ಎಂದು ಖಡಾಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು ! ತರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಹಪಾಠಿಗಳೆಲ್ಲ ಗೊಳ್ಳೆಂದು ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರು. ನನಗೂ ನಖಶಿಖಾಂತ ಸಿಟ್ಟುಬಂದಿತು. ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾರಿಂದಲೂ ಏನನ್ನೂ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದ ನಾನು ಇಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೆದುರು ಅಪಮಾನಿತನಾದುದು ನನ್ನ ಸಹನೆಯ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನೊಡೆದಿತ್ತು. ಏನೇ ಅನಾಹುತ ಉದ್ಭವಿಸಲಿ, ಸೇರಿಗೆ ಸವ್ವಾಸೇರು ಕೊಟ್ಟೇತೀರಬೇಕೆಂದು, "ನನಗೂ ತಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುವ ಇಚ್ಛೆಯಿಲ್ಲ–ಅಲ್ವಿದಾ !" ಎಂದುಬಿಟ್ಟೆ. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನಕ್ಕರು. ಮುಯ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಯ್ಯಿ ಸರಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೊರಬಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ತರಗತಿಯ ಕೋಣೆಯತ್ತ ಕಾಲೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆದೆ.

ಮನದಲ್ಲಿ ಬಿರುಗಾಳಿ ಎದ್ದಿತ್ತು. ಮಾಡಬಾರದುದನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ ! ಆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಇದನ್ನು ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಬಿಡಲಾರರು : ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರವರೆಗೂ ನನ್ನ ಉದ್ಧಟ ವರ್ತನೆಯ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ತಲುಪಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ತರಗತಿಯಿಂದ ತೆಗೆಸಿಬಿಡಬಹುದು. ಪದವೀಧರನಾಗುವುದು ದೂರವೇ ಉಳಿಯಿತು : ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸಾಗುವುದೂ ನನ್ನ ಅದೃಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ; ತಂದೆಯವರು ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟುದೆಲ್ಲ ನಷ್ಟವಾಯಿತು : ಮುಂದೇನು ಮಾಡುವುದು ? ಇನ್ನೇನು, ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು; ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಬೇರೆ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಸೇರುವುದು – ಹೀಗೆ ಹರಿಯಿತು ನನ್ನ ಉದ್ವಿಗ್ನ ಮನದ ಚಿಂತನ ಪ್ರವಾಹ ! ಆ ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗ, ರಭಸ, ಆರ್ಭಟಗಳಿಗೆ ತತ್ತರಿಸಿ ಹೋದೆ !

ಮಿತ್ರರೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿದರು : "ವಿಷಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಸಮಯವಿದೆ; ಶ್ರೀ ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗು; ಅವರೇ ಕನ್ನಡ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮೇಲಿನವರ ಅನುಮತಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡು ನಿನ್ನನ್ನು ಕನ್ನಡ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು."

ಕಟ್ಟೆಯಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟೆ ಸೇರಿತು :

'ಕನ್ನಡವೆನೆ ಕುಣಿದಾಡುವುದೆನ್ನೆದೆ, ಕನ್ನಡವೆನೆ ಕಿವಿ ನಿಮಿರುವುದು !' ಎಂಬ ಕವಿವರಕುವೆಂಪು ಅವರ ಕವನವನ್ನು ಅದಾಗಲೇ ಓದಿದ್ದೆ. ಈಗ 'ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಕೇಳಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ನಾನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆಯಲು ಯತ್ನಿಸಿದುದೇ ನನ್ನ ಅಪಮಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಬಗೆದು ಭೀಮಸೇನ ರಾಯರಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದೆ. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಒಪ್ಪಿ ನನ್ನನ್ನು ಕನ್ನಡ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮೇಲಿನವರ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ತಾವೇ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕಟ್ಟೆಯ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು ! ಮರುದಿನ ನಾನು ಗಣಿತ ವಿಷಯದ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗದಿದ್ದಾಗ ಮರೆವಿನ ಸ್ವಭಾವದ ರಹಮತುಲ್ಲಾ ಸಾಹೇಬರು 'ಸಿದ್ಧಯ್ಯನೇಕೆ ಬಂದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಕೇಳಿದರಂತೆ. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವರು ಮುನ್ನಿನ ದಿನ ನಡೆದ ರಾದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಅವರ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದು, 'ಅವನೀಗ ಕನ್ನಡ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ವಿನಾಕಾರಣ ಒಬ್ಬ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡೆ' ಎಂದು ಮರುಗಿದರಂತೆ. ನನಗಿದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಲೇ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕ್ಷಮೆಕೇಳಿಕೊಂಡು, 'ತಾವು ದೊಡ್ಡವರು ; ಇನ್ನಾರಾದರೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನೇ ಭಸ್ಮಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದರು !' ಎಂದೆ. ಅದಕ್ಕವರು, 'ಅಂಥ ನೀಚರೂ ಇರುವರೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಕುಲದಲ್ಲಿ ? ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಪ್ಪಾ. ನನ್ನ ಮಗನೇ ಕದಾಚಿತ್ ನನಗೆ ಏನಾದರೂ ಅಂದರೆ ಅವನ ಭವಿತವ್ಯ ಹಾಳುಮಾಡುವೆನೆ ನಾನು ? ನೀನು ಮತ್ತೆ ನನ್ನ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಬರಲಿಚ್ಛಿಸಿದರೆ ನಿನಗೆ ನನ್ನ ತೆರೆದ ತೋಳಿನ ಸ್ವಾಗತ !' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. "ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ವಿಷಯ ಪರಿವರ್ತನೆ ಬೇಡ ಸಾರ್ ! ನನಗೇಕೋ ಕನ್ನಡವನ್ನೇ ಕಲಿಯಬೇಕೆನ್ನಿಸಿದೆ !" ಎಂದೆ. 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದರು. ಅವರಿಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕೈಮುಗಿದು ಕನ್ನಡ ವರ್ಗದತ್ತ ಹೋದೆ. ಆಮೇಲೆ ಕನ್ನಡವನ್ನುಳಿದು ಬೇರೆ ವಿಷಯವನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ನೆನೆಯಲಿಲ್ಲ !

ನನ್ನ ಕನ್ನಡಗುರುಗಳಾದ ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರಾಗ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪುನರುತ್ಥಾನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಕರ್ಣಧಾರರಾಗಿದ್ದರು. ವಕೀಲರಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತ್ಥ ರಾಯರು, ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿ ಅವರು, ಕಪಟ್ರಾಳ್ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕನ್ನಡದ ಚಳವಳಿಗೆ ಚಾಲನೆ ನೀಡಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರು, ವಾಜೇಂದ್ರರಾವ್ ಮಾಸ್ತರರು, ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ ಪಲ್ಲಾಪುರಮಠ ಅವರು ಶಿಕ್ಷಕರಲ್ಲಿಯೂ, ಮಹಾಂತಪ್ಪ ಅಲ್ಲದೆ ಹಾಗೂ ಅಣ್ಣಪ್ಪ ನವೋಶಿ ಅವರು ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರಲ್ಲಿಯೂ, ಪೂಜ್ಯ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಾ ಅಪ್ಪಾ ಅವರು ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಚೌದಾಪುರಿ ಹಿರೇಮಠದ ಶ್ರೀ ಶಾಂತವೀರಸ್ವಾಮಿಗಳೂ, ಗದ್ದುಗೆ ಮಠದ ಶ್ರೀ ಶಿವಮೂರ್ತಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಮಠಾಧಿಪತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ

ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ನಾನು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಈ ಕನ್ನಡ ಚಳವಳಿಯು ಪ್ರವರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರವಾಹದ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದೆ. ತನ್ನ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಉಕ್ಕುಬಂದಿತು. ಕುಕ್ಕನೂರಿನಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯ ಹಾಗೂ ಕಾಲೇಜಿನ ವಾಚನಾಲಯ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿದ್ದುವಲ್ಲಿ. ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರ ಸ್ವಂತ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಿತ್ತು. ಅವರೂ ಓದಲು ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಷ್ಟಾದರೂ ಕವಿತೆ ಬರೆಯುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಯೋಗವೂ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಒದಗಿ ಬಂದಿತು. ಕನ್ನಡ ಕವನ ಸ್ಪರ್ಧೆಯೊಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಕವಿತೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಸ್ಪರ್ಧೆಯೆಂದ ಮೇಲೆ ಕನಿಷ್ಠ ಎರಡು ಕವಿತೆಗಳಾದರೂ ಇರಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಸ್ಪರ್ಧೆಯ ಆಯೋಜಕರು ಕನ್ನಡ ಸಭೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯದ ಸಖೇದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆರೆದವರಲ್ಲಿ, ಯಾರಾದರೂ ಇನ್ನೊಂದು ಕವಿತೆ ಕಳಿಸಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ವಿಫಲವಾಗದಂತೆಸಗಬೇಕೆಂದು ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಅದೇ ಯೋಚನೆ ನನಗೆ. ಯಾವಾಗ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕವಿತೆ ಬೆಳಗನ್ನು ಕುರಿತುದಾಗಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ಬರೆಯಲು ಕುಳಿತೆ. ಕವಿತೆಯೆಂದು ಕೊಸರಿತು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ. ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಕಳಿಸಿದೆ. ಅದಕ್ಕೇ ಪ್ರಥಮ ಪಾರಿತೋಷಕ ಬಂದಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಾನು ಕವಿಯೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿ ಹರಡಿತು. ಅಂತೂ ಅಂದು ಕವಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟೆ !

ಕವನ ಅರಳಿತು :

ನನ್ನ ಕನ್ನಡ ಗುರುಗಳೂ ಹಿಗ್ಗಿದರು. ಕವಿತೆಯನ್ನು ಓದಿಸಿ ಕೇಳಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸರಿಪಡಿಸಿದರು. ಪೂಜ್ಯ ತಂದೆಯವರೂ ಕವಿತೆಯ ಪ್ರತಿ ತರಿಸಿಕೊಂಡು ನೋಡಿ ತಮ್ಮ ಆನಂದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ನಾನು ಬರೆದ ಕವಿತೆ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಅವರ ಸಂತೋಷ ಇಮ್ಮಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕವಿತೆಗಳೆಲ್ಲ ಷಟ್ಪದೀ ರೂಪ ತಳೆದೇ ಮೈದೋರಿದ್ದುವು. ಇಕಬಾಲರ ಒಂದೆರಡು ಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ನಾನು ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ್ದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು ಮುಂದೆ 'ಜಯಕರ್ನಾಟಕ'ದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾದಾಗ ನನ್ನ ಹೆಮ್ಮೆ ಗರಿಗೆದರಿದ ಗರುಡನಂತಾಗಿದ್ದಿತು. ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅಲೆದು ಬಂದಿದ್ದ– ಯಾರಾದರೂ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ 'ಭಲೆ' ಎನ್ನುವರೇನೋ ಎಂದು. ಮೊದಲೇ ಕನ್ನಡ ಬಾರದವರೇ ಹೆಚ್ಚಿಗಿದ್ದ ಕಲಬುರಗಿ, ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಟವಾದುದು ಕತೆಯಲ್ಲ, ಕವಿತೆ. ಯಾರು ಓದಬೇಕು ? ಯಾರೂ ಓದದೆ ನನ್ನನ್ನು ಮುನ್ನಿನಂತೆಯೇ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದೇ

ಆಯಿತು. ನನ್ನ ಅಂಕುರಿಸಲಿದ್ದ ಅಹಂಕಾರ ಮೊಳಕೆಯಾಗುವ ಮುನ್ನವೇ ಅಳಿದು ಹೋಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಕೊನರದಂತೆ ಮುರುಟಿ ಹೋಯಿತು.

ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರು ಕನ್ನಡ ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಅವರ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಗಮಕ ಕಲೆಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದುವು. ಪಾಠಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಹಾಸ್ಯಚಟಾಕಿಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅವರ ಮನೆ ಮುಕ್ತದ್ವಾರ ; ಕನ್ನಡ ಸಮಾರಂಭಗಳಿಗಾಗಿ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಯಾರೇ ಬಂದರೂ ಅವರಿಗದು ಅತಿಥಿಭವನ. ಅವರೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕಲಬುರಗಿಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಘವಿಂದು ಒಂದು ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಥೆ. ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ 'ಮಿಂಚು' ಎಂಬ ಕೈಬರಹದ ಕನ್ನಡ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನೇ ಸಂಪಾದಕನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದರವರು. 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲ'ದಲ್ಲಿ ಗುರುವರ್ಯ ಪಾ. ಭೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಜ್ಞಾನ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕುಸುಮಿತವಾಗತೊಡಗಿದ್ದಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಎಲ್ಲಿಯೇ ಜರುಗಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ನಾನಿರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಬರಬರುತ್ತ ಪರಿಚಯದ, ವಂದನಾರ್ಪಣೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸತೊಡಗಿದೆ. ನಾನೇ ಮುಖ್ಯಭಾಷಣಕಾರನಾಗುವ ದಿನಗಳೂ ಮುಂದೆ ಬಂದುವು.

ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತು

ಮತ್ತೊಂದು ಬಿರುಗಾಳಿ ಬೀಸಿತು ನನ್ನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ. ನಾನಿದ್ದ ಉಚಿತ ಪ್ರಸಾದ ನಿಲಯ ಅನುಚಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ಶ್ರೀಗಳವರೇನೋ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶಾಂತರು ; ಆದರೆ ವೀರರಲ್ಲ ! ಅವರು ನಂಬಿ ನೇಮಕ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ. ಅವನೊಬ್ಬನಿಗೇ ನಮ್ಮಂಥ ನಾಲ್ವರ ಆಹಾರ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಟ್ಟ ಅಡಿಗೆಯ ಬಹುಪಾಲು ಈ ಬಕಾಸುರ ಹಾಗೂ ಹೊಲಸುತನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಅಡುಗೆಯವನ ಪಾಲಿಗೆ. ಹೆಸರು ನಮ್ಮದು ; ಕೊಸರು ಅವರದು. ಏನೋ ಸದುದ್ದೇಶದಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದ ಕಲಬುರಗಿಯ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಉಚಿತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯ ನಮ್ಮ ದುಡುಕಿನಿಂದ ಕೆಡಬಾರದೆಂದು ನಾವು ಏಳೆಂಟು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬಹಳ ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದೆವು. ನಮ್ಮ ದುಗುಡವನ್ನು ಶ್ರೀಗಳವರಿಗೂ ಸೌಮ್ಯವಾಗಿ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆಡಳಿತದ ಅನುಭವವಿಲ್ಲದುದರಿಂದಲೋ, ಅಥವಾ ಘಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅವ್ಯವಹಾರಗಳ ಅವಮೂಲ್ಯನದಿಂದಲೋ ಅವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸರಿಯಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ ಆ ಬಕಾಸುರನ ಮೇಲಿನ ಮಮತೆಯಿಂದಲೋ ಅವರು ನಮ್ಮ ಅರಿಕೆಗೆ ದರಕಾರ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, 'ನೀವು ಬಡವರ ಮಕ್ಕಳೆಂದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವಿರಿಲ್ಲಿ. ನೀಡಿದುದನ್ನುಂಡು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡ

ಬೇಕು ನೀವು. ನೀವೇನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಬಂದಿರುವಿರೋ ರುಚಿ ರುಚಿ ಊಟ ಬಯಸಿ ಬಂದಿರುವಿರೋ ?' ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ನನಗೆ ತಡೆಯದಾಯಿತು : "ಬುದ್ಧೀ, ಪ್ರಸಾದನಿಲಯಕ್ಕೆ ಆರ್ಥಿಕ ಅಡಚಣೆಗಳೇನಾದರೂ ಒದಗಿದರೆ ಒಂದೇ ಹೊತ್ತು ಊಟ ಮಾಡಿ ಓದಲೂ ಸಿದ್ಧರು ನಾವು ; ಆದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಖಾನಾವಳಿಯವರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ತೋರಿಸಿ, ನುಚ್ಚನ್ನೂ ಸಹ ಸರಿಯಾಗಿ ನಮಗೆ ನೀಡದಿರುವುದು ಅದಾವ ನ್ಯಾಯ ? ಸಮಾಜದ ದಾನಿಗಳು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಗೆ ದಾನ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದು ನಮಗಾಗಿಯೆಂದು, ಈ ಖೂಳರಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ!" ಎಂದು ಖಾರವಾಗಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಶ್ರೀಗಳವರಿಗಿದು ನುಂಗಲಾಗದ ತುತ್ತೆನಿಸಿತು. ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಹನುಮಂತ ರೆಡ್ಡಿಯವರೂ, ಮಡಿವಾಳಯ್ಯನವರೂ ನನ್ನ ವಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಮೇಲಂತೂ ಕೆರಳಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದರು ಶ್ರೀಗಳವರು. ಅಂದೇ ಯಜಮಾನರಿಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಚಾರ್ಜ್‌ಷೀಟ್ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಯಜಮಾನರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಯಜಮಾನರು ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲಿನಂತೆಯೇ ವಾತ್ಸಲ್ಯಭರಿತರಾಗಿದ್ದರು. "ನಿಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಯೇನಿದ್ದರೂ ನೀವು ಶ್ರೀಗಳವರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು" ನಮಗೆ ತಿಳಿಹೇಳಿದರು. "ಅದನ್ನಿದಾಗಲೇ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿದ್ದೇವೆ ಪೂಜ್ಯರೆ ; ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗದ್ದರಿಕೆಯೊಂದೇ ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಫಲ. ಈಗವರು ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರು. ಅವರೇ ಮತ್ತೆ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಲಾರರು. ತಾವೇ ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕು."

ಬಹುಶಃ ನಾನು ಮರ್ಯಾದೆ ಮೀರಿ ಮಾತನಾಡಿದೆನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಜಮಾನರ ಸದಾ ಶಾಂತ ಸೌಮ್ಯವದನವೂ ಕಿಂಚಿದುಗ್ರವಾದಂತೆ ತೋರಿತು. ಮುಂದೆ ಆ ಉಚಿತ ಪ್ರಸಾದ ನಿಲಯದಲ್ಲಿರುವುದೇ ಬೇಡವೆನ್ನಿಸಿತು ನನಗೆ. ಬಡವರಾದವರು ಆತ್ಮಗೌರವಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಲ್ಲ ; ಏನೆಂದರೂ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಂಡು, ಏನನ್ನು ನೀಡಿದರೂ ಪಿಟ್ಟೆನ್ನದೆ 'ಮಹಾಪ್ರಸಾದ' ವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಎಂತಿರಿಸಿದರೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬದುಕಬೇಕೆನ್ನುವವರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಉಚಿತ ಪ್ರಸಾದನಿಲಯಕ್ಕೆ ಅಂದೇ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಪಕ್ಕದ ಊರಿನವರೂ ನಿಜವಾದ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಆಗಿದ್ದ ಕಲ್ಲೂರಿನ ಹಿರೇಮಠದ ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗುರುಬಸವಮಠಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಗುರುಬಸವ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ತಮ್ಮ ಮಠದ ಮಹಡಿಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೆಳಗೆ ಬಾವಿಯ ನೀರು ಸೇದಿಕೊಂಡು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದು ; ಖಾನಾವಳಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ಖಾನಾವಳಿಗೆ, ವಾರದ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವವರು ವಾರದ ಮನೆಗಳಿಗೆ, ಸ್ವಯಂಪಾಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರು ಅಡುಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ; ಊಟ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೋ ಕಾಲೇಜಿಗೋ ಹೋಗಿ ಬರುವುದು ; ಉಳಿದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ. ನನಗೆ ಈ ಸ್ವಾಧೀ

ನತೆಯ ಪರಿಸರ ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನಿಜವಾದ ಗೆಳೆಯರು ಸಿಕ್ಕರು. ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರು, ಕೊಪ್ಪಳದ ಸಿದ್ಧರಾಮಪ್ಪ ಸಂಕ್ಲಾಪುರ ಹಾಗೂ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪನವರು, ಕನಕಗಿರಿಯ ಹಿರೇಮಠದ ಮಹಾಂತಯ್ಯನವರು, ಗಂಗಾವತಿಯ ಕೆ. ಆರ್. ಹಿರೇಮಠರು, ಕಲ್ಲಯ್ಯನವರು, ತೊಂಡಿಹಾಳಿನ ಪಟ್ಟದಯ್ಯನವರು—ಎಲ್ಲರೂ ತೆರೆದ ತೋಳುಗಳೊಡನೆ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು ನನ್ನನ್ನು. ನನಗೂ ಅವರ ಸಹವಾಸ ಬಹಳ ಹಿತಕರವೆನಿಸಿತು. ಆಗ ತಾನೆ ಕಿತ್ತೂರ ಚನ್ನಮ್ಮನ ನಾಟಕವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ ಆ ಭಾಗದ ಎಲ್ಲರ ಮನೆಮಾತಾಗಿದ್ದರವರು. ನಾನೂ ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಿಂದ ಬಂದು ನೋಡಿದ್ದೆ ಆ ನಾಟಕ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು. ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದ್ದ ಕಂಪೆನಿಯ ನಾಟಕಕ್ಕಿಂತಲೂ ಯಶಸ್ವೀ ಪ್ರಯೋಗವದೆಂದು ನನಗೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಸಂಕ್ಲಾಪುರ ಸಿದ್ಧರಾಮಪ್ಪನವರು ಕಿತ್ತೂರ ಚೆನ್ನಮ್ಮನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ, ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರು ಮಲ್ಲಪ್ಪಸೆಟ್ಟಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ, ಮಹಾಂತಯ್ಯನವರು ರುದ್ರಪ್ಪ ನಾಯಕನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಲಯ್ಯನವರು ಥ್ಯಾಕರೇ ಪಾತ್ರವಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದ ಅಭಿನಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆ ನಾಟಕ ನೋಡಿದಾಗಿನಿಂದ ನಾನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನನಗೂ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲೊಂದು ಪಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದಿತಲ್ಲ, ಆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಎಂಥದಾದರೂ ಒಂದು ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ನನ್ನ ಬಹುದಿನಗಳ ಆಸೆ ಈಡೇರುತ್ತಿದ್ದಿತಲ್ಲ–ಎಂದು ಒಳಗೊಳಗೇ ತಳಮಳಿಸಿದ್ದೆ ; ಇವರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಇರುವ ಸುಯೋಗ ಸಿಕ್ಕೀತೇ– ಎಂದು ಹಾತೊರೆದಿದ್ದೆ. ಈಗ ತಾನಾಗಿ ಆ ಸುವರ್ಣ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿ ಬರಲು ಬಹಳ ಹಿಗ್ಗಿದ್ದೆ. ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೇಡಿಕೆ ಜಂಗಮರಿಗೆ ಆ ಓಣಿಯಲ್ಲಿ. ನಾನೂ ಜಂಗಮನೆಂದು ನನ್ನನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕರೆಯತೊಡಗಿದರು ಆ ಓಣಿಯ ಸದ್ಭಕ್ತ ಬಾಂಧವರು. ಕರೆದಾಗ ಕರೆದವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ, ಅದಿಲ್ಲದಾಗ ಸ್ವಯಂಪಾಕ, ಶ್ರೀಮಠದಿಂದ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪ್ರಸಾದ– ಹೀಗೆ ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿ ಸಾಗಿತು ಹೊಸ ಜೀವನ.

ತಂದೆಯವರಿಗಿದನ್ನು ತಿಳಿಸಲೋ ಬೇಡವೋ ಎಂದು ಬಹಳ ಆಲೋಚಿಸಿದೆ. ತಿಳಿಸಿದರೆ ಅವರೆಷ್ಟು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವರೋ, ಅವ್ವನೆಷ್ಟು ಗಾಬರಿಯಾಗುವಳೋ ಎಂಬ ಅಳುಕು. ಕೊನೆಗೆ ತಕ್ಕ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನೇ ಕೈಕೊಂಡೆ. "ನಾನು ತಿಳಿಸದಿದ್ದರೂ ಒಮ್ಮಿಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಈ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿದೇ ತಿಳಿಯುವುದು ; ಈಗ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಆಗುವ ನೋವಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂತಾಪ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಾನಾಗಿ ತಿಳಿದಾಗ ಆಗಬಹುದು. ಮಗನೇ ಏಕೆ ತಿಳಿಸಲಿಲ್ಲ, ನಮ್ಮನ್ನು ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ – ಎಂದವರು ವ್ಯಥೆಪಡಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ತಿಳಿಸಿಬಿಡುವುದೇ ಮೇಲು" ಎಂಬುದೇ ಆ ತೀರ್ಮಾನ. ತಿಳಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ.

ತಂದೆಯವರ ಉತ್ತರ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ನೆತ್ತರ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. "ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟಬಂದಲ್ಲಿ ಇರು, ಇಷ್ಟವೆನಿಸಿದವರೊಡನೆ ಇರು ; ನನ್ನಿಷ್ಟದಂತೆ ಪ್ರಥಮ

ತರಗತಿಯ ಪದವೀಧರನಾಗು ! ಮದ್ಯ, ಮಾಂಸ, ವ್ಯಭಿಚಾರಗಳಿಂದ ದೂರವಿರು" ಕೂಡಲೇ ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. "ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟ ಪೂರ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಪಣಕ್ಕೊಡ್ಡಿ ಓದುವೆ. ತಾವು ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳೂ ಈಗ ಕಳಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ ಕಳಿಸ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಕಳಿಸಿರಿ. ನನಗೀಗ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಸಹ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಸಹಪಾಠಿಗಳ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅಭ್ಯಾಸ ಕೂಡ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಡೆಯು ತ್ತಿದೆ" ಇತ್ಯಾದಿ, ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರೊಡನೆ ಇರುವೆನೆಂದು ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ ತಂದೆಯವರು ಆನಂದಭರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಕಲ್ಲೂರಿನ ಕಲ್ಲಿನಾಥನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಅವರಿಗೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕಲ್ಲೂರಿನ ಹಿರಿಯಮಠ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಬೇಕಾಗಿದ್ದವರ ಮಠ ವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಗುರುಬಸವ ಮಠದ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪ್ಪರಿಗೆಯ ಮೊಗಸಾಲೆ. ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಮತ್ತು ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು ನಮ್ಮ ಗೆಳೆ ಯರು. ಅವರ ಈ ಔದಾರ್ಯ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೊಂದು ವರದಾನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗವಾಕ್ಷಗಳಿಂದ ಅರುಣ ಕಿರಣಗಳ ಪ್ರವೇಶ ; ಮಠದ ಮುಂದಿನ ಮರಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಕಲಕಲ ಕೂಜನ ; ಮುತ್ತೈದೆಯರು ನೀರು ತರುವ, ಹೂವು ಬಿಡಿಸುವ, ರಂಗವಲ್ಲಿ ರಚಿಸುವ ದೃಶ್ಯಗಳು ; ಮನೆಮನೆಗಳಿಂದ ಜೋಗುಳಗಳ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳ, ನಾಮಸಂಕೀರ್ತನೆಗಳ ಮಂಗಳ ಸ್ವರಗಳು ; ಇವುಗಳನ್ನು ಆಲಿಸುತ್ತ ನನ್ನೆದೆಯಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು ಸದ್ಭಾವನೆಗಳು, ಕವಿಹೃದಯ ಕುದುರುತ್ತ ನಡೆಯಿತು; ಪದ್ಯ ಬರೆಯುವುದು ಸಲಿಲವನ್ನೀಂಟುವಷ್ಟು ಸುಲಭವೆನ್ನಿಸತೊಡಗಿತು.

ಆನಂದಕಂದ

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅಮಲ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ನೆರವಾದ ಅಲಿಬಿನ್‌ಗಾಲಿಬ್ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ನಾನು ನೆನೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಅವರೇ ಓಡಾಡಿ ನನಗೆ ಆ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ 'ಬಡವರ ನಿಧಿ'ಯಿಂದ ಸಹಾಯಧನ ಕೊಡಿಸಿದರು ; ನಗರದ ಪ್ರಮುಖರಿಗೆ ನನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು : ನನ್ನ ಪ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಯನ್ನು ತೋರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ 'ವೀರಶೈವ ಬಂಧು ಸಮಾಜ'ವೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದ್ದಿತು. ನನ್ನಂಥ ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ನಾನು ಅದಕ್ಕೆ ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಿದೆ. ಆಗ ಅದರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಗಳಾಗಿದ್ದ ಅಲ್ಲದ ಮಹಾಂತಪ್ಪನವರು ಹತ್ತುರೂಪಾಯಿ ನನಗೆ ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಾಯ ಧನವೆಂದು ನೀಡಿದರು. ಈ ಸಹಾಯ ಧನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ ! ನಾನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಲಿ, ಎಷ್ಟು ಜನರ ಮಧ್ಯ ದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಲಿ, ಅಲ್ಲದ ಮಹಾಂತಪ್ಪನವರು ಈ ಸಹಾಯಧನವಿತ್ತುದನ್ನು ನನ್ನ ನೆನಪಿಗೆ ತರದೇ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಅವರಿಗೆ ಸಾವಿರಾರು ರೂಪಾಯಿಗಳ

ಲಾಭ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಮೇಲೂ 'ಈ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯ'ವನ್ನವರು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ! ಸಂಸ್ಥೆಯ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇ ಇಷ್ಟು ಹಂಗಿಸಿದರು, ಸ್ವಂತದ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಹಂಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೋ–ಎಂದು ನನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದುದುಂಟು. ಅವರಿಗಿದರಿಂದ ಆನಂದವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತಾಗಿ ನಾನೂ ಅದಕ್ಕೇಕೆ ಅಡ್ಡ ಬರಬೇಕೆಂದು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮೌನವಾಗಿ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡ ಚಳವಳಿಯ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದರೆ ನಾಡಹಬ್ಬದ ಆಚರಣೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ನಾಡಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ಟಿ. ಕೆ. ತುಕೋಳರು ಬಂದು 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ವತ್ಪೂರ್ಣ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನಿತ್ತರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಆಸಕ್ತಿ ಕೆರಳಿ, ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಓದಿದ್ದ ನಾನು ಎಲ್ಲ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದಲು ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ಆಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಇಂದಿಗೂ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಓದಿದ ಸಲಕೊಮ್ಮೆ ಹೊಸ ಹಿಗ್ಗನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಅರ್ಥದ ಅಕ್ಷಯಪಾತ್ರೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ ಅದು. ಡಾ. ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರು ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸೋದಾಹರಣ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನಿತ್ತು ನನಗೆ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕವಿತೆಯ ಹೃದಯ ತಿಳಿಯುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಕಂಠದ ಮಾರ್ದವ, ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣ ಶೈಲಿ, ಪ್ರಗಾಢ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಮುಗ್ಧನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುವು. ಆಗ ಅಂಕುರಿಸಿದ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಬಾಂಧವ್ಯ 'ಜಯಂತಿ'ಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕವಿತೆಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದಕ್ಕೂ, ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ 'ಆನಂದ ಕಂದ'ರ ಸದಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ದೊರೆತು ನನ್ನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ವರ್ಧಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಬೆಲ್ಲದ ಹೇರು

ಗುರುಬಸವ ಮಠದ ಗೆಳೆಯರು ಇನ್ನೊಂದು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಆಡಲು ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿದರು. 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕಾನಂದನ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ ನಾನು. ನಾಟಕವನ್ನು ಎರಡೇ ವಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿತು ಮಠದಲ್ಲಿಯೇ ರಂಗ ರಚಿಸಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದೆವು. ಬಹಳ ಜನಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ಆ ಪ್ರಯೋಗ. ಚಂಚಲೆಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗಪ್ಪನವರೂ, ಚಂದ್ರಕಾಂತನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಯ್ಯನವರೂ, ಹಾಸ್ಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಅಭಿನಯವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ನನ್ನ ಅಭಿನಯವೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಮಂದಿಯ ಮನೋರಂಜನೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಚಿಮ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದುವು ಈ ನಾಟಕಗಳು. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ನಮಗಾದ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ, ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳ, ಮದುವೆ ಮೋಜುಗಳ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ ಭೋಜನ ನಡೆಯಲಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯಲು ಮರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ, ನನ್ನ

ತಂದೆಯವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ,–'ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೆಲ್ಲದ ಹೇರಾಗಿ' ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ರುಚಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳೂ, ಸ್ವಭಾವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳೂ. ವರ್ತನ ವೈಪರೀತ್ಯಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಲಾಗದು. ನಾಲ್ಕುಜನ ಸೇರಿ ಇರುವಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ತಲೆದೋರುವ ಇವೆಲ್ಲ ಇದ್ದವು. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮೀರಿ ಮೇಲೇರಬಲ್ಲ ಸಹಜ-ಸ್ನಿಗ್ಧ-ಶುದ್ಧ ಸ್ನೇಹ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಏಕ ಹೃದಯ ಬಂಧಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿಸಿದ್ದಿತು.

ವಾರ್ಷಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯಿತು. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಂತೆ ಎಲ್ಲರ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಫಲಿತಾಂಶ ತೇರ್ಗಡೆಯಾದವರ ಯಾದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದಿತು. 'ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ' ನನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಇಲ್ಲಿಯೂ ದಕ್ಕಿದ್ದಿತು ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಕುಣಿದೆವು, ಹಾಡಿದೆವು. ಹಾಸ್ಯ ಚಟಾಕಿಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿದೆವು, ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರನ್ನು ಅಣಕಿಸಿದೆವು. ಮರುದಿನ ಸ್ವಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದೆವು. ತಂದೆಯವರು ಕಳಿಸಿದ್ದ ಹಣದಲ್ಲಿ, ನನಗಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದ್ದ ನೆರವಿನ ಹಣದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾನು ತಮ್ಮಂದಿರಿಗೆ, ತಂಗಿಯರಿಗೆ ಹೊಸಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕೊಂಡು, ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಕಾಯಿ ಒಡೆಸಿ ಪ್ರಸಾದ ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಸಣ್ಣ ಬೆಲೆಯ ಆಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಊರಿಗೆ ಹೊರಟೆ. ಗೆಳೆಯ ಗುರು ಶಾಂತಯ್ಯನವರೂ ಜೊತೆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಬೇಸರ ಬರದಂತೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಊರು ತಲುಪಿದಾಗ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಬಂಧುಬಳಗ ಸುತ್ತುಗಟ್ಟಿದರು ನನ್ನನ್ನು. "ಕಲಬುರಗೆಂಬುದು ಕೈಲಾಸಪುರ ! ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ಶಿವನವತಾರ" ಎಂದು ಭಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ, "ಪಾಹಿಮಾಂ ಶರಣ ಬಸವ, ಪಾಹಿಮಾಂ ಶರಣ ಬಸವ, ಪಾಹಿಮಾಂ ಶರಣ ಬಸವ ಬಸವ ಪಾಹಿಮಾಂ" ಎಂದು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನಮ್ಮೂರಿನವರಿಗೆ ಕಲಬುರಿಗಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ತಿಂಗಳು ಇದ್ದು ಬಂದಿದ್ದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಒಂದು ಭಾಗ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಪ್ರಸಾದ ಹಂಚಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹರಸುತ್ತ ಹೋದರು ನನ್ನನ್ನು. ನಾನು ತಂದಿದ್ದ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ, ತಮ್ಮ-ತಂಗಿಯರಿಗೆ ಖುಷಿ, ನೆರೆಹೊರೆಯವರಿಗೆ ಬೆರಗು. ಇನ್ನೂ ಓದುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಆದಾಯ ತೋರಿದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೆಂದು ನನ್ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಹಳೆಯ ಸ್ನೇಹಿತರು-ಅಡ್ಡಗೋಡೆ :

ನನಗೆ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಯಾವಾಗ ನೋಡುವೆನೋ ಎಂಬ ಲವಲವಿಕೆ, ತವಕ. ಎಲ್ಲರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಎಡತಾಕಿ ಬಂದೆ ಮುದುಡಿದ ಮುಖದೊಡನೆ. ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರದಾಗಲೇ 'ಛೋಟಾ ಕಿಸಾನ್' ಆಗಿ

ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಸಂಜೆಗೆ ಅವರು ಮನೆಗೆ ಮರಳುವವರಿಗೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲ–ಎಂದು ಕಳವಳಿಸಿದೆ. ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ಒಂಟಿತನದ ಅನುಭವ ಬರುವಂತಾದುದು ನಾನು ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೋದುದರ ಪರಿಣಾಮವೆಂಬುದು ಆಗ ನನಗೆ ಹೊಳೆಯದಿದ್ದರೂ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮನದಟ್ಟಾಯಿತದು. ಸ್ವಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಕೀಯನಾಗುತ್ತ ಆಗುತ್ತ ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಎರವಾದೆ ನಾನು! ಈಗಂತೂ ಹುಟ್ಟೂರು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೊಂದು ಕನಸಿನ ಊರು, ಕಲ್ಪನೆಯ ಹಳ್ಳಿ. ಗೆಳೆಯರು ಹೊಲಗಳಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವರನ್ನು ಕಂಡೆನಾಗಲಿ ಮೊದಲಿನ ಸಲಿಗೆಯ ಸವಿಯನ್ನು ಉಂಡೆನೆಂದು ಹೇಳಲಾರೆ. ಅದಾಗಲೇ ಅವರ ನನ್ನ ನಡುವ ಅದಾವುದೋ ಅಂತರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಡ್ಡಗೋಡೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನು ಮೈತುಂಬ ಕಿವಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದರಾಗಲಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲಿಲ್ಲ ಅವರು. ಕೀಳರಿಮೆಯ ಒಳಗೊಳಗಿನ ಕೊರಗೋ, ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ಈರ್ಷೆಯೋ ನಾನರಿಯೆ. ಅಂತೂ ಒನ್ ವೇ ಸಂವಹನಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡಿತು ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹ ಸಮ್ಮೇಲನ.

ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ತಂಗಿ ವೀರಾವತಿಯೊಡನೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತು ಕಳೆಯತೊಡಗಿದೆ. ಆ ಊರಿಗೇ ರೂಪವತಿ ಗುಣವತಿ ಸಾಕಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದೆನಿಸಿದ್ದ ಅಂಥ ತಂಗಿ ನನಗೆ ದೊರೆತುದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದೆ. ಹಿಂದೆ ತಾಯಿ ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಾಗಲೆಲ್ಲ ನಾನು ಅಡಗಿ ಕುಳ್ಳಿರುತ್ತಿದ್ದ ತಾಣಕ್ಕೆ ತಾಯಿಯ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ರೊಟ್ಟಿ ಬೆಣ್ಣೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ತಂಗಿಯಾಕೆ. ನಮ್ಮೂರ ಶಾಲೆ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಾಲೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಓದು-ಬರಹಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಓದಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಪರಿಣತಳಾಗಿದ್ದಳಾಕೆ. ಮಾವನ ಮನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೋಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಮಾವನ ಹಿರಿಯ ಮಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ನನಗ ಕೊಡುವುದೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೋದರೆ ಮುಂದೆ ಮದುವೆಯಾಗಲಿರುವ ಸೋದರ ಸೊಸೆಯನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋದನೆಂದು ಜನರು 'ಆಡಿಸ್ಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಗೇಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೀತಕ್ಕನನ್ನು ನೋಡಿ ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಬರೋಣವೆಂದು ಹೋದರೆ ಬಾಗಿಲ ಮರೆಯಿಂದಲೇ 'ಯಾವಾಗ ಬಂದೆ ಅಣ್ಣಾ! ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಹೆಣ್ಣು ಹುಡಿಗೆಯರು ಎಷ್ಟುಬೇಗ ಬೆಳೆದುಬಿಡುತ್ತಾರೆ! ಸೀತಕ್ಕನಾಗ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿಯಲ್ಲ! ದೂರದಿಂದಲೇ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ಆಡಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆ. ಪೋಲಿಸ್ ಗೌಡರ ಮನೆಗೂ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮುಸ್ಲಿಂ ತಂಗಿಯರೂ ಈಗ ಪ್ರಬುದ್ಧರಾಗಿರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗದಿರುವುದೇ ಮೇಲೆಂದೆನಿಸಿತು. ತಮ್ಮಂದಿರಿನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕವರು; ಇನ್ನೊಬ್ಬ ತಂಗಿಯಿನ್ನೂ ಹಸುಳೆ; ಆದುದರಿಂದ

ತಂಗಿ ವೀರಾವತಿಯೊಬ್ಬಳೇ ನನಗೆ ಪ್ರೀತಿ ಉಣಿಸುವ, ಒಂಟಿತನ ಕಳೆಯುವ ಆಧಾರವಾದಳು.

ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗುರುಕುಲವನ್ನೊಮ್ಮೆ ಕಣ್ತುಂಬ ನೋಡಿ ಬಂದೆ. ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ, ಉಪ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರಿಗೆ, ಸಮದೃಷ್ಟಿಯ ಸರಮುಕದ್ದಮ್ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯರಿಗೆ, 'ದತ್ತಪ್ಪ'ನವರಿಗೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಪೇಟೆಯತ್ತ ಪಯಣಿಸಿದೆ. ತಂದೆಯವರ ಹಿತೈಷಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕಪ್ಪತ್ತಪ್ಪನವರು, ಜಾಧವ ವೆಂಕಪ್ಪ ನವರು, ಸಂಗನ ಬಸಪ್ಪನವರು, ಗುಡಿಹಿಂದಲ ರಾಜಾಸಾಹೇಬರು, ಬನ್ನಿಕಟ್ಟಿ ಇಮಾಮ ಸಾಹೇಬರು, ಲಂಗಟಿ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ತಟ್ಟೆ ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ತಡಕಲ್ ಮರ್ದಾನ ಸಾಹೇಬರು–ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಲ್ಮಠಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಸಹಪಾಠಿಯಾಗಿದ್ದ ಗೆಳೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಯ್ಯನವರೊಡನೆ, ಅವರ ಅನುಜ ಸಂಗನಬಸವಶಿವಾಚಾರ್ಯರೊಡನೆ, ತಂಗಿ ರುದ್ರಾಂಬೆಯೊಡನೆ ಸಂಜೆ ಯಾಗುವವರೆಗೆ ಸಲ್ಲಾಪ ನಡೆಸಿ ಊರಿಗೆ ಮರಳಿದೆ. ಉಳಿದ ರಜೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಳೆಯುವುದು–ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದುರಾಯಿತು. ತಂದೆಯವರಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಹೊತ್ತು ಕಳೆದು ನನ್ನ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ: ಮಾಸ್ತರ–ಮಾವನವರೊಡನೆ ಹೊಲ, ತೋಟಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸಾಗಿತು ನನ್ನ ಅನೌಪಚಾರಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ. ಒಮ್ಮೆ ಕಲ್ಲೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರೊಡನೆ ಎರಡು ದಿನ ಕಳೆದು ಬಂದೆ. ಉಳಿದ ಸಮಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿದೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ ಷಡಕ್ಷರದೇವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಓದಿ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸಿದ್ದ ಆಂಡಯ್ಯನ "ಕಬ್ಬಿಗರ ಕಾವ"ವನ್ನು ಅರೆದು ಕುಡಿದೆ. ಇಕಬಾಲರ ಉರ್ದೂ ಕವನಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಸಂಗಡ ತಂದಿದ್ದೆ. ಅವುಗಳನ್ನೂ ಓದಿದೆ. 'ಗೀತಾಂಜಲಿ'ಯ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಿದೆ: 'ಕೊಳಲು,' 'ಗರಿ'ಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಓದಿದೆ; 'ಚೆನ್ನಕವಿ'ಗಳವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಲ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದೆ; ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಓದಿ ನಕ್ಕು ಹರಿದು ಹಾಕಿದೆ; ಗೆಳೆಯರಿಗೆಲ್ಲ ಉದ್ದುದ್ದ ಪದ್ಯಮಯ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದೆ; ಅಂತೂ ಇಂತೂ ಮೂವತ್ತು ಹಗಲು ಮೂವತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಗಳನ್ನು ಕಳೆದೆ! ಮತ್ತೆ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೊರಡುವ ದಿನ ಬರಲು ಹಿಗ್ಗಿದೆ!

ಪ್ರಭಾವಗಳ ಮುಪ್ಪುರಿ:

ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ನನ್ನ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವರ್ಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ವರ್ಷದ ಪ್ರಾರಂಭಕ್ಕೇ 'ಗುರುಬಸವ ಮಠದ ಗೆಳೆಯರು' ನಾನೇ ಹೊಸ ನಾಟಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂದೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಪಾತ್ರವಹಿಸಬೇಕೆಂದೂ

ಹಟ ಹಿಡಿದರು. 'ಬೆಳವಡಿ ಮಲ್ಲಮ್ಮ'ನ ನಾಟಕ ಬರೆದೆ. ಶಿವಾಜಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ನಾನೇ ವಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ತಮತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಒಂದು ತಿಂಗಳಿನ ಶ್ರದ್ಧಾನ್ವಿತ ಸಾಧನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ನಾಟಕ ಪ್ರಯೋಗ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಗಳಿಸಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ 'ಗುರುಬಸವ ಮಠದ ಗೆಳೆಯರ' ಹೆಸರುಗಳು ಹರಡಿದುವು. ನಮ್ಮನ್ನು ನಮ್ಮ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಕರೆಯುವುದೇ ಕಡಮೆಯಾಗಿ ನಾವು ವಹಿಸಿದ್ದ ಪಾತ್ರಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆಯ ತೊಡಗಿದರು ಓಣಿಯವರು. ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದವರಂತೂ ಮುಖ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಓಡಾಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದೊದಗಿತು. ಮರುಳುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎಕ್ಕೆಯ ಗಿಡವೇ ಹೆಮ್ಮರವಾಗಿ ತೋರುವಂತೆ ಕನ್ನಡ ಕ್ಷೀಣದೆಶೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆಗಿನ ಕಲಬುರ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಕವಿ, ನಾಟಕಕಾರ, ವಾಗ್ಮಿಯೆನಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಎಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಈ ಮೇಲ್ಮೆ ನನಗೆ ದೊರೆಯಿತಲ್ಲ—ಎಂದು ಅಚ್ಚರಿಯೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು — ಆಗಾಗ! ನನ್ನ ಪೇಟೆ ಬೆಲೆ **(Market Value)** ಯೂ ಹೆಚ್ಚಿತು ; ಪಠ್ಯೇತರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಪಕ್ಕದ ಗದ್ದುಗೆ ಮಠದಲ್ಲಿದ್ದ 'ವೀರಶೈವ ತರುಣ ಸಂಘ'ದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು ನನ್ನನ್ನು ; ತರಗತಿಯ ಚರ್ಚಾಕೂಟದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡೆ ; ಕಾಲೇಜಿನ ಕನ್ನಡ ಸಂಘದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ಗಾರುಡಿಗ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಬಂದು ಕನ್ನಡದ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಕವಿತೆಗಳ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸಿ ಹೋದರು ; ಮಧುರ ಮುಗುಳಿಯವರು ಬಂದು ತಮ್ಮ 'ಹೊಸ ಕಾಲದ ನವಿಲು' ಹಾಡಿ ಹಿಗ್ಗು ಹರಿಸಿ ಹೋದರು ; ತೂಕದ ಗೋಕಾಕರು ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನಿತ್ತು ನಮಗೆಲ್ಲ ಕೋಡು ಮೂಡಿಸಿ ಹೋದರು. ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರೊಡನೆ ಎದೆದೆರೆದು ಮಾತನಾಡುವ, ಅವರಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆವ, ಅವರಿಂದಲೇ ಅವರ ರಚನೆಗಳ ರಹಸ್ಯಾರ್ಥ ಕೇಳುವ ಸುಯೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು ನನ್ನ ಸೌಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. 'ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ'ರು 'ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ'ರೇ. ಅವರ ಮಾತು, ಕವಿತೆ, ಕವಿತೆ ಹೇಳುವ ಪಾಂಗು, ನಿಲ್ಲುವ ಭಂಗಿ, ಅಂಗ ಚೇಷ್ಟೆ, ಹಾಸ್ಯಲಾಸ್ಯ—ಎಲ್ಲ ಅವರವೇ. ಅಷ್ಟು ಅನನುಕರಣೀಯರು ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತರು. ಮುಗುಳಿಯವರು ಹೇಳಿ ಕೇಳಿ 'ರಸಿಕರಂಗ'ರು. ರಸವಂತಿಕೆ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಗೋಕಾಕರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ 'ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ'ರು. ಅವರ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಪ್ರತಿಭೆ, ಪರಿಶ್ರಮ—ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ದೊಡ್ಡದೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸ ಹೋಗುವುದು ದಡ್ಡತನವೇ ಸರಿ, ಈ ಮೂವರ ಪ್ರಭಾವ ಮುಪ್ಪುರಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಕನ್ನಡದ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿತು ನಮ್ಮನ್ನು.

ಗುರುಸ್ಮರಣೆ

ತರಗತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸ ಚುರುಕು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಅಲಿಬಿನ್ ಗಾಲಿಬ್

ಸಾಹೇಬರ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮೀನಾಯಿ ಸಾಹೇಬರು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉರ್ದೂ ಕವಿ ಅಮೀರ್ ಮೀನಾಯಿಯವರ ವಂಶಜರಾದ ಅವರ ರೋಮ ರೋಮವೂ ಕವಿತೆ, ಕವಿ ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಿತ್ತು. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವಾಗ ಅವರ ವಿಪುಲ ಸ್ಥೂಲಕಾಯವೂ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಕವಿತೆಗಳ ಪಾಠ ಹೇಳಲು ಕರಿಹಲಗೆ ಖಡು ಬಳಸಿದವರು ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವರೊಬ್ಬರೇ ನಾನು ಕಂಡಂತೆ! ಅವರ ಉಚ್ಚಾರವೂ ತುಂಬು ಗಾಂಭೀರ್ಯದ ಉಚ್ಚಾರ. ಅವರು ನಮ್ಮ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ ಪಕ್ಕದ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಧ್ವನಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯಂತರ! ಅದೇ ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಾಠ ಕ್ರಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಂಗ್ಲ ಮಾಧ್ಯಮದ ತರಗತಿಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಾನುಮೂರ್ತಿಯೆಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧ್ಯಾಪಕರಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಮರ್ಥ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬೋಧಕರೋ, ಮೀನಾಯಿ ಸಾಹೇಬರೋ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ವಿರಾಮ ಕಾಲದ ಚರ್ಚೆಯ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ಮೂರ್ತಿಯವರೇ ಹೆಚ್ಚಿನವರೆಂದು ವಾದಿಸಿದರೆ ನಾವು ಮೀನಾಯಿ ಸಾಹೇಬರೇ ಹೆಚ್ಚಿನವರೆಂದು ಹಾರಾಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಇದು ಕೈಕೈವರೆಗೂ ವಿಕೋಪಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಮೂರ್ತಿಯವರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಶಿಷ್ಯ ಪ್ರಕಾಶಚಂದ್ರ ಕೋಠಾರಿ. ಮೀನಾಯಿ ಸಾಹೇಬರ ಮೆಚ್ಚಿನ ಶಿಷ್ಯ ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತರಾದುದು ಈ ಜಗಳಗಳಲ್ಲಿಯೇ. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉರ್ದೂ ಹಾಸ್ಯ ಲೇಖಕರಾಗಿದ್ದ ಫರಹತ್-ಉಲ್ಲಾ ಬೇಗರ ನಗೆ ಬರಹಗಳು ನಮಗೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲೊಂದು—ಬಡಾ ಮಜಾ ಉಸ್ಮೇ ಹೈ ಜಬ್ ಸುಲಹ್ ಹೋ ಜಾಯೆ ಜಂಗ್ ಹೋಕರ್ (ಯುದ್ಧವಾಗಿ ಸಂಧಾನವಾದಾಗಲೇ ಬಹಳ ಮಜಾ) ಎಂಬುದು. ಜಗಳಾಡಿ ರಾಜಿಯಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಈ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ನಮ್ಮ ಘೋಷಣೆಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿಯೂ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಮುಷಾಯಿರಾ-ಕವಿಮೇಳ. ಕವಿತೆಯ ಕೊನೆಯ ಸಾಲೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದರೊಡನೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವ 'ಗಜಲ'ನ್ನು ಬರೆದು ತರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಈ 'ಮುಷಾಯಿರಾ'ಗಳಿಗೆ! 'ದನವಂ ಕಡಿಕಡಿದು ಬಸದಿಯೊಳ್ ಎಸೆಯುತ್ತಿರ್ದರ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಂತಿಹಂಪರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸುವ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಅಂಥಿಂಥವರು ಮುಷಾಯಿರಾಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಕ್ಕದಂತೆ ತಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೂ ಆಯಾ ಕವಿ ಹೇಗೆ ಗಜಲನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿವ ತವಕವಿರುವುದರಿಂದ, ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಸಾಲು ಕೇಳಲು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸಾಲುಗಳನ್ನೂ ಕೇಳುವ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನು ಅವರು ತೋರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವನಾದರೊಬ್ಬ ಕವಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಚಮತ್ಕಾರ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಹೊಸತನ ಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಸಭಾಂಗಣ ನಡುಗುವಂತೆ ಕೇಕೆ, ಕರತಾಡನ.

ವಾಹವ್ವಾ, ಸುಬಹಾನಲ್ಲಾ, ದುಬಾರಾ ಇರಷಾದ ಹೋ' ಮೊದಲಾದ ಕೂಗುಗಳು ! ಕವಿಗೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೇನು ಬೇಕು ? ಕೇಳುವವರಿಗೂ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೇನು ಬೇಕು ?

ನಾನು ಅತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಈ ಮುಷಾಯಿರಾಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೋತೃವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು ರದ್ದಿ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದೆನಾಗಲಿ ಮುಷಾಯಿರಾಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಓದಲಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಷಾಯಿರಾಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಫರಹತ್ ಉಲ್ಲಾ ಬೇಗ್ ಸಾಹೇಬರು, 'ಯಗಾನಾ' ಸಾಹೇಬರು, ಮೀನಾಯಿ ಸಾಹೇಬರು, ಇನ್ನೂ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರು ಗಜಲು, ನಗ್ಮಾ, ನಜಮ್, ಕಸೀದಾ, ರುಬಾಯಿ, ಮರಸಿಯಾ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಮಗನಾಗಿದ್ದ ಹಫೀಜ್ ಹಕ್ಕಾನಿಯವರೂ ಒಬ್ಬರು. ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಗೆಳೆತನ ಬೆಳೆಯಿತು. ಹಫೀಜರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲೇ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿದ್ದ ಅವರಲ್ಲಿ ನನಗಾಗಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಸಕ್ತಿ ಉದಿಸಿತು. ಒಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಡಿಬೇಟ್ ಇದ್ದಾಗ ಪೂರ್ವಸೂಚನೆ ನೀಡದೇ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ನಮ್ಮ ತರಗತಿಗೆ ಬಂದು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಬೆಂಚಿನ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟರು. ನನ್ನ ಸರದಿ ಬರುವವರೆಗೆ ಕಾದು ನಾನು ಮಾತನಾಡಿದುದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ, ಬೆನ್ನುತಟ್ಟಿ ಹೋದರು. ಅವರೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದ ಉಪಪ್ರಾಚಾರ್ಯ ರಾಮಚಂದ್ರ ಐಯರ್ ಅವರೂ ಕಪ್ಪೆ ಕುಪ್ಪಳಿಸುವಂತೆ ಪುಟು ಪುಟು ಪುಟಿಯುತ್ತ ಹೋದರು. ಗಿಡ್ಡ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅವರು. ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಯಾವಾಗಲೂ ತಾಂಬೂಲ–ತಂಬಾಕು ಅಗಿವ ಬಾಯಿ, ಬಾಯಿಂದ ಉಗುವ ಲಾಲಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಲಾಲಾರಸ, ಗೋಪುರ ಟೋಪಿ, ಘಂಟೆಗೊಮ್ಮೆ ಹಲ್ಲುಜ್ಜಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಸದಾಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಂಪು ಮುಸುಗಿದ ಬ್ರಷ್, ನಡೆವಾಗ ಎರಡೂ ಬದಿಯ ಭುಜಗಳ ಹಾರಿಕೆ, ತಂಬುಲ ತುಂಬಿದ ಬಾಯಿಂದಲೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದ ಅವರಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗಿದ್ದ ವಿಚಿತ್ರ ಉಚ್ಚಾರಗಳು –ಅವರನ್ನು ತಮಾಷೆಯ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದುವು. ವಿವಿಧ ವಿನೋದಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಣಕವೊಂದು ಇದ್ದೇ ತೀರುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ನನ್ನ ಹಾಗೂ ಹಫೀಜರ ಸ್ನೇಹವೇನೋ ನಿಕಟವಾಗುತ್ತ ಹೋಯಿತಾದರೂ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲ, ನಾನು ಉರ್ದೂ ಕವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಉರ್ದೂ ಕವಿಯಾಗುವುದು. ಅದರಲ್ಲೂ ಉರ್ದೂ ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾಗಿಲ್ಲದವರು ಉರ್ದೂ ಕವಿಯಾಗುವುದು ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪರವಾನಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಂತಿದ್ದಿತು. ಹೀಗಿದ್ದೂ ಅದೇಕೋ ನಾನು ಉರ್ದೂ ಕವಿಯಾಗದೆಯೇ ಉಳಿದೆ. ನನ್ನ ಹಲವು ಹಿಂದೂ ಗೆಳೆಯರೂ

ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದರು ನನ್ನನ್ನು–ನೀನೂ ಉರ್ದೂ ಕವಿಯಾಗೆಂದು. ಆದರೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶರಣಾಗತನಾಗಿದ್ದೆನಾಗಿ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಕವಿಯಾಗುವ ಆಸೆ ಕೊನರಲೇ ಇಲ್ಲ ನನ್ನಲ್ಲಿ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯುಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತೇನೋ. ಆದರೆ ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನಪ್ರದವಾಗಿದ್ದ ಉರ್ದೂ ಕವನ ರಚನೆಗೇ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡದಿದ್ದ ನಾನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿತೆಗಳಿಗೆ ಕೈಯಿಕ್ಕುವುದು ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು.

ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೆಂದರೆ ಒಬ್ಬರು ಒಂದು ಉರ್ದೂ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ; ಆದರ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಪದ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಹೇಳುವುದು ; ಅದರ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಪದ್ಯವನ್ನು ಮಗುದೊಬ್ಬರು ಹೇಳುವುದು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಹೋಗುವುದು. ಯಾರು ಹೇಳುವರೋ ಅವರಿಗೆ ಅಂಕಗಳು ; ಹೇಳದಿದ್ದವರಿಗೆ ಸೊನ್ನೆ. ಹೀಗೆ ಘಂಟೆಗಟ್ಟಳೆ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಜಯಶಾಲಿಗಳಾರೆಂಬುದರ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ : ಒಮ್ಮೆ ಬಹುಮಾನವೂ ಬಂದಿತು. ಆದರೂ ಉರ್ದೂ ಕವಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ ನಾನು. ಕನ್ನಡವೇ ನನ್ನ ಕಾಮಧೇನು !

ಉರ್ದೂ ಕವಿಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಉರ್ದೂಭಾಷೆಗಳ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ನನ್ನ ಮನದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿತು. ಉರ್ದೂ ಕವಿತೆ ಅವರ ಬಾಳ ಮಗ್ಗದ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕು. ಲೇಖನ ಭಾಷಣಗಳಿರಲಿ, ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಮಾತುಕತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಉರ್ದೂ ಕವನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಬಿಡರು. ಸಂದರ್ಭೋಚಿತವಾಗಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದನ್ನು ಬೆರಗಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೆ ನಾನು. “ನಮ್ಮವರೇಕೆ ಹೀಗೆ ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ ?” ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಇಂದಿಗೂ ಉತ್ತರ ದೊರಕಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಹೀಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ, ಸೂತ್ರಾತ್ಮಕ, ಲೋಕಾನುಭವ ಪೂರಿತ, ಸಾರಭರಿತ ಸೂಕ್ತಿಗಳು ಕನ್ನಡದಲಿಲ್ಲವೆಂತಲ್ಲ. ರಾಶಿ ರಾಶಿಯಾಗಿವೆ ; ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಸಮೃದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂರೆಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೂ ನೂರಕ್ಕೊಬ್ಬರೂ ತಮ್ಮ ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಮೆರುಗುಕೊಟ್ಟುದನ್ನು ಕಾಣೆ ! ಉರ್ದೂ ಮಾತನಾಡುವವರಲ್ಲಾದರೋ ಹೀಗೆ ಮಾಡದವರೇ ವಿರಳ ; ಮಾಡುವವರು ಹೇರಳ ! ಒಬ್ಬ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಕ, ವರ್ತಕ, ಗುಮಾಸ್ತ, ಕೊನೆಗೆ ಜಟಕಾಸಾಬಿ—ಎಲ್ಲರೂ ನೂರಾರು ಸಾಲುಗಳನ್ನಾದರೂ ನೆನಪಿಟ್ಟು, ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಹಿಗ್ಗುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಕೃಷಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಬಾಂಧವರಿಗೆ ಕೆಲವು ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳಾದರೂ ನೆನಪಿರಬಹುದು ; ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ವರ್ತಕರಿಗೆ, ಸರಕಾರೀ ಕರ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೆ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ,

ಕೊನೆಗೆ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕನ್ನಡ ಸಾರೋಕ್ತಿಗಳು, ಸೂಳ್ನುಡಿಗಳು, ಸರಸ ಸೂಕ್ತಿಗಳು ನೆನಪಿರುವುವೆಂಬುದು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ವಿಷಯ ! ನನಗೇನೋ ಉರ್ದೂಭಾಷಿಗಳ ಒಡನಾಟ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡಿತು ; ನನ್ನ ಕನ್ನಡ ಕವಿತೆಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿತು.

ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಕ್ರೀಡಾರಂಗ ವ್ಯಾಸಂಗರಂಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆ ಪಡೆದವರೂ ಅವರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರ ರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ನನಗೂ ಕ್ರೀಡೆಗಳೆಂದರೆ ಮೈಯುಬ್ಬುತ್ತಿತ್ತು; ನವಿರೇಳುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ಪದೇ ಪದೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಪದಪದಕ್ಕೂ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು ನನಗೆ : "ಸುಖಾರ್ಥಿನಃ ಕುತೋ ವಿದ್ಯಾ ನಾಸ್ತಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಃ ಸುಖಂ। ಸುಖಾರ್ಥೀ ವಾ ತ್ಯಜೇದ್ವಿದ್ಯಾಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥೀ ವಾ ತ್ಯಜೇತ್ ಸುಖಮ್ ॥" (ಮಹಾಭಾರತ: ಉದ್ಯೋಗ ಪರ್ವ) ಅಲ್ಲದೆ, ಕ್ರಿಕೆಟ್, ಹಾಕಿ ಆಡಲು ಕಾಸಿರಲಿಲ್ಲ ಕೈಯಲ್ಲಿ ; ನಾನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಯ ಆಟಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ ! ಕಾಲ್ಚೆಂಡಿನ ಕ್ರೀಡೆಗೇನೋ ಸೇರಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಕೊಳ್ಳದೆ ಮಿತ್ರರ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೇ ಓದಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಿ ತಂದೆಯವರ ಮೇಲಿನ ಭಾರವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಮಾಡಿದ್ದ ನಾನು ಉಳಿದವರು ಆಟ ಗಳಿಗೋ, ನೋಟಗಳಿಗೋ ಹೋದ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೋ ಅವರ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಿ ನನ್ನ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಸ್ಕೌಟ್‌ದಳ ಸೇರಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಟ್ರೂಪ್ ಲೀಡರ್ ಆಗುವವರೆಗೂ ಪ್ರಗತಿ ಪಡೆದೆ. ಜಿಮ್ನೇಸಿಯುಮ್ ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಸ್ಥಳವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹೋಗಿ ಅಂಗಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಾಸನ, ಸೂರ್ಯನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟಾಗಿಯೂ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಂದ ಬಹುಮಾನಗಳೆಲ್ಲ ನಿಬಂಧ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ವಾಕ್‌ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿಯ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ಬಂದ ಬಹುಮಾನಗಳೇ ; ಕ್ರೀಡೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬಂದುದು ಒಂದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ! ಸ್ಕೌಟಿನ ಶಿಬಿರಾಗ್ನಿ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿ ಒಂದೆರಡು ಬೆಳ್ಳಿ ಪದಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದುದುಂಟು. ಆದರೆ ಇವಾವೂ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ.

ಸೊನ್ನಲಾಪುರಕ್ಕೆ

ಗುರುಬಸವ ಮಠದ ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯ ತಲೆದೋರಿದ್ದಿತು. ಶ್ರೀ ವ್ಹಿ. ಎಸ್. ಸಾಲಿಮಠರು ನಮ್ಮ ಸಂಗೀತ ಪಟುಗಳಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಪೂರ್ಣ ಹೆಸರು ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಸಾಲಿಮಠ ಎಂದು. ಅವರು ಈ ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿದ ಹೆಸರು ಬಳಸಲು ಕಾರಣವೊಂದಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಅಣ್ಣಂದಿರಾದ ಷಡಕ್ಷರಸ್ವಾಮಿ ಸಾಲಿಮಠರು ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾಗಿದ್ದರು. ಸುದೈವದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನೌಕರಿಯೂ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಿತು. ನೇಮಕಾತಿಯ ಆಜ್ಞೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಅವರು ಶಾಲಾ ಇಲಾಖೆಯ ಚೀಫ್

ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರರ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದಾಗ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಚೀಫ್ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರರು ಎದುರಾದರು. ಇವರು ಸಲಾಮು ಹೊಡೆದು ನೌಕರಿ ನೀಡಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಿಸಿದರು. ಸಾಹೇಬರು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ, 'ಅಚ್ಛಾ, ಜಾವ್, ಕಾಮ್ ಅಚ್ಛಾ ಕರೋ' ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರು. ಇವರೂ ದೊಡ್ಡ ಕುತ್ತಿನಿಂದ ಪಾರಾದವರಂತೆ 'ಅಚ್ಛಾ ಸಾಬ್' ಎಂದು ಮುಂದುವರಿದರು. ಸಾಹೇಬರ ಮಸ್ತಿಷ್ಕ ದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಯಾವ ತರಂಗ **(Brain Wave)** ಉದಿಸಿತೋ, ಷಡಕ್ಷರ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. 'ಅಜಿ, ಆಪಕಾ ನಾಮ್ ತೊ ಬತಾಕೆ ಜಾವ್' ಎಂದು ಆದೇಶವಿತ್ತರು. ಇವರು ಮತ್ತೇಕೆ ಈ ಪೀಡೆ ಒದಗಿತೆಂದು ಗದಗದ ನಡುಗುತ್ತ 'ಷ. ಷ. ಷಡಕ್ಷರಸ್ವಾಮಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರು 'ಕ್ಯಾ, ಕ್ಯಾ' ಎಂದು ಎರಡು ಸಲ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದರೂ ಇವರು ಇನ್ನಷ್ಟು ಭೀತರಾಗಿ 'ಷ. ಷ. ಷ. ಷಡಕ್ಷರ ಸ್ವಾಮಿ' ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತರು. ಸಾಹೇಬರು ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ನೇಮಕಾತಿ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು, 'ಅಜಿ, ಯ ಕ್ಯಾ ಕಡಕಡಕಡ ಲಗಾಯೆ ; ತುಮ್‌ಸೆ ಆಸಾನ್ ನಾಮು ವಾಲೆ ಬಹುತ ಸೆ ಪಡೇ ಹೈಂ–ಜಾವ್' (ಇದೇನು ಕಡಕಡಕಡ ಹಚ್ಚಿರುವಿರಿ ; ನಿಮಗಿಂತ ಸುಲಭ ಹೆಸರಿನವರು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜನ ಬಿದ್ದಿದ್ದಾರೆ ; ಹೋಗಿ !) ಎಂದು ಕಳಸಿಬಿಟ್ಟರು ! ಕೈಗೆ ಬಂದ ತುತ್ತು ಬಾಯಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೋರೆ ಒಣಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು ಷಡಕ್ಷರಸ್ವಾಮಿಗಳವರು. 'ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಅದಕ್ಕೂ ಕಠಿನವಾದ ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಹೋದರಂತೂ ಕೆಲಸ ಸಿಗುವು ದಿರಲಿ, ಒಳಗೇ ಪ್ರವೇಶ ಸಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಜಾಣರಾದ ಅವರು ಹೆಸರು ಬದಲಾಯಿಸಿ ವ್ಹಿ. ಎಸ್. ಸಾಲಿಮಠ ಆಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಾಲಿಮಠರೆಂದೇ, ಸಂಗೀತದ ಸಾಲಿಮಠರೆಂದೇ ಅವರನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾವಾಗಲೂ ಹಾಡು ತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರವರು. ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವಾಗ, ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ, ಬರುವಾಗ ಬಾಲಗಂಧರ್ವರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಗುನುಗಿದ್ದೇ ಗುನುಗಿದ್ದು.

ನಮ್ಮ ಕಿತಾಪತಿ ಕಲ್ಲಯ್ಯನವರಿಗೆ ಒಂದು ಕುಚೋದ್ಯ ಹೊಳೆಯಿತು. ಓದು ಬರಹದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಕ್ಕಷ್ಟೇ ಆಗಿದ್ದ ಅವರು ಕಿಡಿಗೇಡಿತನದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ನಡೆಯಲಿದ್ದ ತಮ್ಮ ಕುಚೇಷ್ಟೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಿದರು. ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಸಂಗೀತದ ಸಾಲಿಮಠರು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುವವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬೇಸೂರು ಸಂಗೀತ ಷುರು ಮಾಡಿದರು. ಮಠಕ್ಕೆ ಮಠವೇ ಮಾರ್ದನಿ ಕೊಟ್ಟಿತು. ಗುರುಬಸವ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಬಂದು ಎಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದ ದೊಂದಡಿ ಧ್ವನಿಯಲಿ ಇದೇನೆಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಶಿರಬಾಗಿ ಬಿನ್ನವಿಸಿದೆವು : "ಪೂಜ್ಯರೆ, ಇದರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ; ಸಂಗೀತದ ಸಾಲಿಮಠರು ಸಂಗೀತ ಸುರಿಸುತ್ತಲೇ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದ ಕಾರಣ ಬಾವಿಯ, ನಲ್ಲಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತ ಸೇರಿಹೋಗಿದೆ. ಆ

ಆ ನೀರಿನಿಂದ ಜಳಕ ಮಾಡಿದ ನಮಗೂ ಸಂಗೀತದ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದಂತಾಗಿ ನಾವೂ ಸಂಗೀತ ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ !" ಶ್ರೀಗಳವರೂ ನಕ್ಕರು ; ನಾವೂ ನಕ್ಕೆವು ; ಸಾಲೀಮಠರು ನಗಲಿಲ್ಲ !

ಅಂದಿನಿಂದ ಸಾಲೀಮಠರ ಸಂಗೀತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ನಾವು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರು ಹಾಡುವುದು ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ಸ್ವಭಾವತಃ ಸಾತ್ವಿಕ ರಾದ ಅವರೂ ಬೇಗ ನಮ್ಮ ಕುಚೇಷ್ಟೆಯನ್ನು ಮರೆತು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಸಮರಸರಾದರು. ಆ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಕನಕಗಿರಿ ಮಹಾಂತಯ್ಯನವರಿಂದ ಪದರು ಚಪಾತಿ, ಆಲೂ-ಗೋಬಿ ಪಲ್ಯ ಮಾಡಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿರಿಯುವವರೆಗೆ ಹೊಡೆದೆವು,ಬಿ .ಆರ್. ಪಟೇಲರು ಹನ್ನೊಂದು ಚಪಾತಿ ಹೊಡೆದು ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದರು. ಇನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಲೆಂದು ಅವರ ಮುಂದೆ ಒಂದು ಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ಚಿಪ್ಪು ಹಿಡಿದೆವು. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಹನ್ನೆರಡು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನೂ ಬಕ್ಕರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರವರು. ಅಂದಿನಿಂದ ಬಿ. ಆರ್. ಪಟೇಲರೆನ್ನುವುದು ಹೋಗಿ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸ ಪಟೇಲರೆಂದು ಅವರ ಹೆಸರಾಯಿತು. ಅವರಿಗೂ ಹೀಗೆ ಕರೆಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಹಿಗ್ಗು! ಪಟ್ಟದಯ್ಯನವರೂ, ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಭಾವಿಕಟ್ಟೆಯವರೂ ಪಾಠ ಕ್ಕಿಂತ ಮಠದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ನೀಡಿದ್ದರು. ಪಟ್ಟದಾರ್ಯರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮಠದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು, ನಾವು ಮೇಲೆ ಓದುತ್ತಲಿರುವಾಗ ಕೆಳಗೆ "ಅಪಾ ಯಾವಾಗ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ..." ಎಂಬ ಪುರಾಣಿಕರ ಪಲ್ಲವಿ ! ಇದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸಲ ಪುನರುಚ್ಚರಿಸಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ! ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕಾರರು ಎಂದೆನ್ನುವುದು ಹೋಗಿ 'ಅಪಾ ಯಾವಾಗ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ' ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಹೆಸರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು.

ಹೇಗೂ ಈ ಪುರಾಣ ಮುಗಿವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಅಭ್ಯಾಸ ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಆದುದರಿಂದ ಸೊನ್ನಲಾಪುರಕ್ಕಾದರೂ ಹೋಗಿ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಬರುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆವು. ಹನ್ನೆರಡು ಜನ ಹೋಗಿ ವಾರದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಾರ ಬಿಟ್ಟೆವು. ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು, 'ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಜಂಗಮರು ಎಷ್ಟು ಜನ 1' ಎಂದೇ ಮೊದಲ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಬೇಕೆ ? ಯಾಕೆ ಕೇಳಿದರೆಂಬುದು ಆ ಕ್ಷಣ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅದು ಶ್ರಾವಣಮಾಸ ; ಜಂಗಮರಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಬೇಡಿಕೆ ಆಗ – 'ಮನೆ ತೀರಿಸಲು !' ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಮನೆ 'ತೀರಿಸಿ ತೀರಿಸಿ' ಸುಸ್ತಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದ ಜಂಗಮರನ್ನೂ ಕೆಲವು ಮನೆಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ತಮ್ಮ ತಲೆನೋವು ಕಡಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದರವರು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಆರುಜನ ಜಂಗಮರಿದ್ದೆವು. ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ರನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟಿಹಿಡಿದರವರು. ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸಿ, 'ಮಡಿ' ಹೊದಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಮನೆ 'ಮುಗಿಸಿ' ಬರಲು ಕಳಿಸಿದರು. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಊಟದ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿದರು.

ನನಗೆ ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ. 'ಮನೆ ತೀರಿಸಲು' ಹೋದಾಗ ಏನೇನು ನಡೆಯುತ್ತದೆ, ನಾವೇನು ಮಾಡಬೇಕು, ಏನು ಮಂತ್ರ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದೇ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಮಂತ್ರಗಳೇನೋ ಮುಖೋದ್ಗತವಾಗಿದ್ದುವು. ಆದರೆ ಪಾದಪೂಜಾದಿಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಜಾತಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣ ಕಟ್ಟಿದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಈ ಜನ್ಮದಿಂದ ಜಂಗಮತ್ವ ಯಾವಾಗ, ಏಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದೇ ಇಂದಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಈಚೆಗೆ ಇದು ಸಡಿಲುಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ಬರಬರುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು. ಆದರೆ ನಾವು ಸೊಲ್ಲಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಜಂಗಮನಿಗಿದ್ದ ಸ್ಥಾನ ಜಂಗಮನದೇ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಭೂಸುರರೆಂದು ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಜಂಗಮರು ಜಕಾರದಿಂದ ಜನನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಗಕಾರದಿಂದ ಗಮನವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ, ಮಕಾರದಿಂದ ಮರಣವಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆಗೆ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರು ಐದು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಐಯ್ವರಿಗೆ–ಐದು ಜನ ಅಯ್ಯಗಳಿಗೆ–ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪಾದಪೂಜಾವಿಧಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದರು. ಒಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನೂ ನೀಡಿದರು : "ಜೋಕೆ, ಸೊಲ್ಲಾಪುರದ ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಹೆಸರಾದ ಹೆಣ್ಣುಗಳು! ಉಪಾಯದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬನ್ನಿರಿ! ತಗ್ಗಿಗೆ ಬಿದ್ದೀರಿ!"

ನಾನು ಹೋದ ಮೊದಲನೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನನಗಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡಿದ ತಾಯಿ ಪರಮಸಾಧ್ವಿ. ನನಗೆ ಮಾತೃಸ್ವರೂಪೆಯರಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದರವರು. ನನ್ನ ಅನನುಭವಿಕತೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ ತಾವೇ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಹೋಳಿಗೆ ತುಪ್ಪ ನೀಡಿದರು. ಇನ್ನೂ ಮೂರು ಮನೆಗಳಿಗೆ ಜಾಗ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಊಟ ಮಾಡಿ ಹೊರಟೆ. ದಕ್ಷಿಣೆ ದೊರೆಯಿತು. ಅವರಿಗೆ 'ಶುಭಮಸ್ತು' ಎಂದು ಹೇಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಮನೆಯವರು ಬಂದು ಬಿಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿ ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡಿದವರು ಮೊದಲಿನ ಮನೆಗಿಂತ ಕಿರಿಯವಯಸ್ಸಿನ ಮಹಿಳೆ. ಯಾಕೆ ಎಲ್ಲ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಹಿಳೆಯರೇ ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಸ್ತಿಷ್ಕದಲ್ಲಿ ಸುಳಿದು ಹೋಗದಿರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಮನೆಯ ಮಹಿಳೆ ತಾಯಿಯಾಗಿ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತಾಯಿತನ ತುಂಬಿರಲಿಲ್ಲ; ಇನ್ನೇನೋ ಇಣುಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಗಾಬರಿಯಾದೆ. ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಕುಳಿತವನು ಅಲ್ಪ ಭೋಜನ ಮುಗಿಸಿಯೇ ತಲೆಯೆತ್ತಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಎರಡು ಮನೆಗಳ ಅನುಭವ ಇದಕ್ಕೂ ಕಂಪನಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಪರೆಯದ ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಹಸ್ತ ಸ್ಪರ್ಶವಾದುದೇ ಮೊದಲ ಸಲ; ಅದರಲ್ಲೂ ಪಾದ ತೊಳೆವ ನೆಪದಿಂದ ಪಾದ ಗೀರುವುದು ಮೊದಲಾದ ಚೇಷ್ಟೆಗಳು ನಡೆದಾಗ ನಡುಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ಕೊನೆಯ ಮನೆಯ ಕನ್ನೆಯಂತೂ ನಾನು ಯಾವ ಒನಪು ಸನ್ನೆಗಳಿಗೂ ಸೋಲದಿರಲು ನನ್ನ ಕಾಲು ತೊಳೆದ ನೀರನ್ನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಎರಚಿ ಹೋಗಿದ್ದಳು! ಈ ಅಗ್ನಿಪರೀಕ್ಷೆ

ಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ವಾರದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ವಾಪಸ್ಸಾದಾಗ ಥರಥರ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಅಂತಃಸಾಕ್ಷಿಯಂತಿದ್ದ ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರಿಗೆ ನಡೆದುದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅವರಿಗೂ ಅಂತಹ ಅನುಭವಗಳೇ ಆಗಿದ್ದುವು. ಇಬ್ಬರೂ ಆಪ್ತಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದೆವು : ಈಗ ತಂಗಿರುವ ವಾರದ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆಗೆ ಹೋಗುವುದೂ ಬೇಡ, ಈ 'ಮನೆ ಮುಗಿಸುವ' ಜಂಜಾಟದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಬೇಡ ; ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಏಳಬೇಕು ; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೊದಲೇ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಬೇಕು ; ಪಾಠಶಾಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡಬೇಕು ; ಎಲ್ಲಿ ಹಸಿವೆಯಾಗುವುದೋ ಅಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡಿ ಅಡ್ಡಾಡಿ ನೋಡುವುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಬೇಕು ; ಒಮ್ಮೆಗೆ ರಾತ್ರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಮಲಗಲು ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಬೇಕು. ಮರು ದಿನದಿಂದಲೇ ಆಚರಣೆಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು ಈ ಯುಕ್ತಿ. ಶೃಂಗಸಮಯ (peak hour) ದಲ್ಲಿ 'ನಾವೆಲ್ಲಿ, ನೀವೆಲ್ಲಿ ?' ಎಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಹುಡುಕಿಸಿಯೇ ಹುಡುಕಿಸಿದರಂತೆ ಪಾಠಶಾಲೆಯ ವಟುಗಳು. ನಾವು ಸಿಕ್ಕದಿರಲು ಒಟಗುಟ್ಟುತ್ತ ತಾವೇ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದರಂತೆ ಆ ವಟುಗಳು ! ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗಂತೂ ಆ ಉಪಾಧಿ ಅದೇ ಮೊದಲು, ಅದೇ ಕೊನೆ !

ಒಂದು ದಿನ ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದಿನ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಮೈದಣಿವವರೆಗೆ ಈಸಿದೆವು. ಮೈದಣಿದರೂ ಮನ ದಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಈಸಿ ಈಸಿ ಸುಸ್ತಾಗಿ ದಂಡೆಯತ್ತ ಹೊರಟಿದ್ದೆ. ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಸಂಕ್ಲಾಪುರ ಸಿದ್ಧರಾಮಪ್ಪನವರ ಸೋದರ ಗುರುಸಿದ್ಧಪ್ಪ ನೀರಲ್ಲಿಳಿಯಲು ಅಂಜಿ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತ ನಿಂತಿರುವುದು ಕಾಣಿಸಿತು. ತಣ್ಣೀರಿಗೆ ಅಂಜಿ ನಿಂತಿರಬೇಕೆಂದು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇ ಕೈಹಿಡಿದೆಳೆದೆ. ಅವರಿಗೆ ಈಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನನಗೆ ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಿದ್ದರೆ ಈ ತಪ್ಪು ನನ್ನಿಂದ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಚಿಟ್ಟನೇ ಚೀರಿ ನನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡೇ ಕೆರೆಯೊಳಗೆ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟರು. ನನ್ನ ಕೈಗಳೋ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೋತು ಹೋಗಿದ್ದುವು. ದಂಡೆಗೆ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಇಬ್ಬರೂ ಮುಳುಮುಳುಗಿ ಏಳತೊಡಗಿದೆವು. ಇನ್ನೊಂದೆರಡು ಸಲ ಮುಳುಗಿದ್ದರೆ ಇಬ್ಬರ ಇತಿಶ್ರೀ ಆಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತೇನೊ ! ಕೊಪ್ಪಳ ವೀರಭದ್ರಪ್ಪನವರು ಓಡಿ ಬಂದವರೇ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ದಂಡೆಗೆ ಎಳೆದರು ! ಇಬ್ಬರ ಹೊಟ್ಟೆಗಳೂ ನೀರು ತುಂಬಿ ಕಾಲ್ಚೆಂಡಿನಂತಾಗಿದ್ದುವು. ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರೂ ಮಹಾಂತಯ್ಯನವರೂ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಹೊಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ನೀವಿ ನೀವಿ ನೀರು ತೆಗೆದರು. ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಸನ್ನಿಧಿಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಎಳೆದೊಯ್ದು 'ನೀನೆ ರಕ್ಷಿಸಿದೆ ಇವರನ್ನು' ಎಂದು ಕೈಮುಗಿದು ಕಾಯಿ ಒಡೆಸಿದರು. ಅಂತೂ ಸಾವಿನ ದವಡೆಯಿಂದ ಪಾರಾದೆವು.'

ಅಲ್ಲಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪೂಜ್ಯ ಶರಣಮ್ಮನವರ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಮಹಾಶರಣ ನಾಲ್ವತ್ವಾಡದ ವೀರೇಶ್ವರರ ಪಾವನ ಪುತ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದ ಆ ಶರಣಮ್ಮನವರು

ಶರಣಧರ್ಮದ ದೀಪವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅವರ ಪ್ರಭಾಪುಂಜರಂಜಿತ ಪ್ರಸನ್ನ ವದನವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೆ ನಮ್ಮೆದೆಗಳಲ್ಲಿ ಧನ್ಯತೆಯ ವನಜ ವಿಕಸಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ನಮಗೆ ಭಾಸವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಅಡಿಗೆರಗಿದೆವು. ಅವರು ಅದನ್ನು ತಡೆದು 'ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರು ನಿಮಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದು ಮಾಡಲಿ' ಎಂದು ಹರಸಿದರು. ಆಶ್ರಮ ದಲ್ಲಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಲಿಂಗಪೂಜೆ, ಪ್ರಸಾದಸೇವನೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಆ ಪ್ರಸಾದ ಅಮೃತವಾಗಿ ತೋರಿತು ನಮಗೆ. ಸಿದ್ಧರಾಮ ಸರಸಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ, ಶರಣಮ್ಮನವರ ದರ್ಶನಾಶೀರ್ವಾದ, ದಾಸೋಹ ಮಂದಿರದ ಪ್ರಸಾದಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಅಂಗಾಂಗಗಳೆಲ್ಲ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದಂತೆ ನಮಗೆನ್ನಿಸಿತು. ಇನ್ನು ಈ ಪ್ರಸಾದಕಾಯವನ್ನು ಕೆಡಿಸಲಾಗದು– ಎಂಬ ಎಚ್ಚರವೂ ಉದಿಸಿತು. ಹೊರಡಲು ಅಣಿಯಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡು ಶರಣೆ ರುದ್ರಮ್ಮ ತಾಯಿಯವರು, 'ಬಸವ ಜಯಂತಿಗೆ ಬರಬೇಕ್ರಪಾ' ಎಂದರು. 'ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹವಿದ್ದರೆ ಬರುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಆದರೆ ಆ ವರ್ಷದ ಬಸವಜಯಂತಿಗಿರಲಿ, ಯಾವ ವರ್ಷದ ಬಸವಜಯಂತಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೋಗಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಶರಣಮ್ಮನವರೂ ಲಿಂಗೈಕ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ; ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಸೊನ್ನಲಿಗೆಯೂ ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಹೊರಗುಳಿದಿದೆ : ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಹೊರಗೇ ಉಳಿಯುವ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಕಾಸರಗೋಡು ಮಡಕಶಿರಾ ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆ ಮುಂತಾದ ಅಚ್ಚಕನ್ನಡ ಭಾಗಗಳೇ ಇನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹೊರಗೇ ಉಳಿದಿರುವಾಗ ಸೊನ್ನಲಾಪುರ ಒಮ್ಮಿಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದೀತೆಂದು ಆಶಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ?

ಗುರುಬಸವ ಮಠದಲ್ಲಿ 'ಅಪಾ ಯಾವಾಗ ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ' ಇನ್ನೂ ಮುಗಿ ದಿರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕಾಲಹರಣ ಕೂಡದೆಂದು ಮೇಲಿನ ಕಿಟಕಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಚ್ಚಿ, ಸಂದುಸಂದಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ತುರುಕಿ ಬಿಟ್ಟು ಓದಲು ಆರಂಭಿಸಿದೆವು. ಪಟ್ಟದಯ್ಯನವರೂ ಭಾವಿಕಟ್ಟೆಯವರೂ ಪುರಾಣದ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಪುರಾಣ ಮುಗಿದಾಗ ಪಟ್ಟದಾರ್ಯರ ಮಂಗಳಾರತಿ ಪದ, ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿ ಮಂತ್ರಗಳು ನಮ್ಮ ಮುಚ್ಚಿದ ಕಿಟಕಿ ಗಳನ್ನೂ ಭೇದಿಸಿ ಒಳನುಗ್ಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಭಾವಿಕಟ್ಟೆ ಬಹಳ ಸರಳ ಹೃದಯದ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಪಟ್ಟದಾರ್ಯರೂ ಅಷ್ಟೇ. ಅವರು ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಕಡೆಗಣಿಸಿದುದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟದಾರ್ಯರು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿದ್ದಿತು. ಯಾವಾಗಲೂ ಮನೆಮನೆಗೆ ಎಡತಾಕಿ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನು ಕರೆತರುವ ಹವ್ಯಾಸ ಅವರಿಗೆ. ಭಾವಿಕಟ್ಟೆಯವರು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕರು. "ಇನ್ನೂ ಪರೀಕ್ಷೆ ದೂರವಿಲ್ಲ ; ಇನ್ನಾದರೂ ನೀವು ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಗಮನಕೊಡಬೇಕು" ಎಂದು ವಿನಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ವಿನಂತಿಮಾಡಿಕೊಂಡೆ. ತಟ್ಟನೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತರವರು ; ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದೇನೂ ಬಹಳ ಉಳಿದಿಲ್ಲ ಅಣ್ಣಯ್ಯ-ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಓದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಉರ್ದೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; ಲೆಖ್ಖ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; ವಿಜ್ಞಾನ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ; ಇತಿಹಾಸ ಭೂಗೋಲ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಷ್ಟೇ !' ಬೆಪ್ಪಾವೆ ಈ

ಉತ್ತರ ಕೇಳಿ. ಆಗಾಗ ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೆ ; ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಇದೇ ಉತ್ತರವನ್ನವರು ಕೊಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೇವಲ ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳು ಉಳಿದಾಗ ಮತ್ತೆ ಎಚ್ಚರಿಸಿದೆ ; ಎಂದೆಂದೂ ಮರೆಯಲಾಗದ ಉತ್ತರವಿತ್ತರವರು ; "ಹೇಗೂ ಫೇಲಾಗುತ್ತೇನೆ. ಇದು ಖಾತ್ರಿ. ಮತ್ತೇಕೆ ಓದಲಿ ?" ನನ್ನನ್ನು ನಿರುತ್ತರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು ಈ ಉತ್ತರ ! ಊರಲ್ಲಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ನೂರು ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ನುಂಗಿ ಪರಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದಿರಲಿ, ಅವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಸಾಗಲಿ–ಎಂದು ಸಾಲವನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಿ, ಇದ್ದ ಬಿದ್ದ ಒಡವೆಗಳನ್ನಾದರೂ ಮಾರಿ ಹಣ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಕ್ಕಳಾದರೋ ವ್ಯಾಕರಣ ಪುಸ್ತಕ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮೆ, ಗ್ರಾಮರ್ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮೆ, 'ಕವಾಯಿದ್' ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮೆ, ಗಣಿತ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮೆ, ಅರಿಥ್‌ಮೆಟಿಕ್ಸ್ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮೆ, ಇಲ್ಮ್–ಉಲ್–ಹಿಸಾಬ್ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮೆ ಹಣ ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ, ಮೋಜು ಮಾಡುತ್ತ ವಿಲಾಸಿಗಳಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಾರೆ ! ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರಾಳ ಕಾಯಿಲೆ ಈಗ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆಯಂತೆ. ದೇವರೇ ಕಾಪಾಡಬೇಕು ಈ ದೇಶವನ್ನು ! ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ರತ್ನ ಕೆ. ಆರ್. ಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿದು ; "ತಾಯಿಯ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಸದೆ ಬಾಟ್ಲಿಯ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಸಿ ಹಸುಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದೆವು ; ಅವರು ದೊಡ್ಡವರಾದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಬಾಟ್ಲಿಗಳಿಗೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆಯದೆ ಬಾಟ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೇ ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು ! ಅವರ ಕೃತಜ್ಞತಾ ಭಾವನೆ ಬಾಟ್ಲಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದುದು !" ಈ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೋ ಅಲ್ಲವೋ ನಾನರಿಯೆ ; ಆದರೆ ಸಕಾಲಿಕವೆಂದು ಎನ್ನದಿರಲಾರೆ !

ಉರ್ದುಕವಿ ಹಫೀಜ್

ವಾರ್ಷಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮೊದಲು ನಡೆದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉರ್ದೂ ಕವಿ ಹಫೀಜ್ ಜಾಲಂಧರಿಯವರ ಸ್ವವಿರಚಿತ ಕವಿತೆಗಳ ವಾಚನ. ಬಹಳ ಜನರು ಸೇರಿದ್ದರು ಅದನ್ನು ಆಲಿಸಲು. ಬದನೆಹೊಲದ ಬೆದರಿನಂಥ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಬೆಳ್ಳನೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿ, ಉದ್ದ ಷೇರವಾನಿ, ಗೋಪುರ ಟೋಪಿಗಳಿಂದ ಬರಿಯ ಎತ್ತರವೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಿತಾಗಲಿ ಅಗಲ ಕಾಣಿಸುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಸ್ಯಲೇಖಕ ಷೌಕತ್ ಥಾನವಿ ಬರೆದುದು ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ ; "ಎಲ್ಲರೂ ಆಂಗ್ಲಭೂಮಿಗೆ ಹೋಗಿ ಎಂಥದೋ ಒಂದು ಪದವಿ ತರುತ್ತಾರೆ ; ನೀವೇನನ್ನೂ ತರದೆ ಹೋದ ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂದಿರುಗಿರುವಿರಲ್ಲಾ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ ; ಅದಕ್ಕವರು, 'ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆ, ಆಂಗ್ಲ ಭಾರ್ಯೆಯನ್ನು ತಂದಿರುವೆ !' ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತರು. ಕವಿಯೆಂದು ಆ ಬಿಳಿಯಳು ಮೋಸ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ನಿಮಗವಳು ಸೋಡಚೀಟಿ

ಕೊಡುವ ದಿನ ಬಹಳ ದೂರಿಲ್ಲ– ಎಂದೆ ನಾನು. ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವರು ಒಮ್ಮೆಗೆ ಸೆಟೆದು ನಿಂತರು. ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ನಗುತ್ತಿರುವರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು."

ಆದರೆ ಈ ಬರಲು ಬಡಕಲು ಮನುಷ್ಯ ಅಂದು ತರನ್ನುಮ್(ಸುಸ್ವರ) ದೊಡನೆ ವಾಚಿಸಿದ ಕವಿತೆಗಳ ಪರಿಣಾಮ ರಮಣೀಯತೆ ಅವರ್ಣನೀಯ. ಮಾನವ ಸ್ವರಕ್ಕೂ ಅವನ ಮೈಕಟ್ಟಿಗೂ ಅನುರೂಪತೆ ಇರಲೇಬೇಕೆಂಬ ನಿಸರ್ಗನಿಯಮವೇನೂ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ. ಭೀಮಕಾಯನಿಗೆ ಕೀರಲು ಸ್ವರ, ಕಡ್ಡಿ ಪಹಿಲ್ವಾನನಿಗೆ ಘೋರಸ್ವರವಿರುವುದು ವಿರಳ ವೇನಲ್ಲ. ಈ ಕವಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅದು ಕೀರಲು ಸ್ವರವೂ ಅಲ್ಲ. ಘೋರ ಸ್ವರವೂ ಅಲ್ಲ– ಕಂಚಿನ ಸ್ವರ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದ ಕವಿತೆ ತುಂಬ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ಹಾಡಿದಾಗ ಆದರಿಂದ ಮೋಡಿ ಚಿಮ್ಮಿತು. ಅದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ 'ನಾನೂ ಎಂದಾದರೂ ಕಾಶ್ಮೀರ ನೋಡಬಹುದೆ? ನಾನೂ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿತೆ ಬರೆಯಬಹುದೇ ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ನನ್ನ ಮನದ ವನದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸತೊಡಗಿತು. ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ 1954ರಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದೆಂದು ಆಗ ಅದೆಂತು ಊಹಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು ? ಇದೊಂದು ಬಂಜೆ ಬಯಕೆಯಾಗಿ ತೋರಿದ್ದಿತು ನನಗೆ ಆಗ. ಮುಂದೆ ಡಾ. ಎಮ್. ಚನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಸಪತ್ನೀಕನಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಾರ ಕಳೆದಾಗ ನನ್ನ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವ ಹರಳುಗಟ್ಟಿ 'ಕಾರ್ಗಾಲ ಬಂತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಶ್ರೀಗೆ ಶ್ರೀಗಂಧ ಸ್ನಾನವೊಗಿ' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯಾಗಿ ಹೊರಬಿದ್ದಾಗ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರೂ, ವಿದ್ವಾನ್ ಮಾನ್ವಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರೂ ಹಿರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದ್ದರು ; ಗೆಳೆಯರ ಹೆಮ್ಮೆ ಗರಿಗೆದರಿ ಹಾರಿದ್ದಿತು !

ಕವಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುದ್ರೆ :

ಸುಮಾರು ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ನನ್ನದೊಂದು ಕವಿತೆ 'ಜಯಕರ್ನಾಟಕ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು ; ಕಲಬುರಗಿಯ ಕವಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮುದ್ರೆ ಬಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೇ ಎಂಥ ಭ್ರಾಂತಿ ಕವಿಯಿತೆಂದರೆ 'ಜಯ ಕರ್ನಾಟಕ'ದ ಆ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಕಂಕುಳದ ಕೂಸನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಊರೆಲ್ಲ ಅಲೆದು ಬಂದೆ ; ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನಿ ಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವರ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಬಂದೆ; ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯರೆನ್ನುವವರು ಇದ್ದರೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಆದರೆದುರು ಸುಳಿದು ಬಂದೆ. ಯಾರೊಬ್ಬರೂ 'ಜಯಕರ್ನಾಟಕ' ದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಕವಿತೆ ನೋಡಿದೆವು. ಅಭಿನಂದನೆಗಳು" ಎಂದು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕವಿತೆ ಬರೆದುಬಿಟ್ಟರೆ ಕೀರ್ತಿಗೆ ವಿಮೆ ಮಾಡಿಸಿದಂತೆ– ಎಂದು ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ನನಗೆ ಭ್ರಮನಿರಸನವಾಯಿತು. ಒಳ್ಳೆಯದೇ ಆಯಿತು. ಆದರೂ ಒಬ್ಬರೂ 'ಸೈ' ಎನ್ನ ಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ– ಎಂಬ ಕೊರಗು ಒಳಗೊಳಗೇ ಉಳಿಯಿತು. ತಂದೆಯವರು ಹೇಳಿದ್ದ ಕತೆಯೊಂದು ನೆನಪಾಯಿತು. ಒಬ್ಬ ಬಡವಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ತನ್ನ ಕರ್ಮಣಿ ಸರಕ್ಕೆ

ಚಿನ್ನದ ದಾರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಕರ್ಮಣಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಚಿನ್ನದ ಮಿಂಚು ಮೂಡಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಅವಳದನ್ನು ಕೊರಳಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಾಗ. ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡಿ 'ಎಂದು ಮಾಡಿಸಿದೆ ಇದನ್ನು ? ಎಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿದೆ ಇದನ್ನು ?' ಎಂದು ಕೇಳಿಯೇ ಕೇಳುವರೆಂದು ಊರೆಲ್ಲ ಅಲೆದು ಬಂದಳು ; ಗೆಳತಿಯರ ಮುಂದೆ ಸುಳಿದು ಬಂದಳು. ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅವಳ ಚಿನ್ನದೆಳೆಯ ಕರ್ಮಣಿಸರ ಯಾರ ಕಣ್ಣಿಗೂ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗಾದರೂ ಕಾಣಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ಅವಳಿಗೆ ಹಟ ಬಂದಿತು. ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ಚಪ್ಪರಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಕೊಳ್ಳಿಕೊಟ್ಟು, "ಅಯ್ಯೋ, ನನ್ನ ಚಪ್ಪರಕ್ಕೆ ಬೆಂಕಿ ಬಿದ್ದಿದೆ ; ಯಾರಾದರೂ ಆರಿಸಿರಿ" ಎಂದು ಬೊಬ್ಬೆಯಿಟ್ಟಳು. ಓಣಿಯ ಹೆಂಗೆಳೆಯರೆಲ್ಲ ಓಡಿ ಬಂದರು. ಬೆಂಕಿ ಆರಿಸುವವರು ಕೆಲವರಾದರೆ ಸುಮ್ಮನೇ ಅತ್ತಿಂದ ಇತ್ತ ಓಡಾಡುವವರು ಹಲವರು. ಆ ಓಡಾಡಿದ ಹಲವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ಆ ಬಡವಿಯ ಕೊರಳ ಕರ್ಮಣಿಸರ ನೋಡಿ, "ಏನೇ, ಇದಕ್ಕೆ ಚಿನ್ನದ ದಾರ ಎಂದು ಮಾಡಿಸಿದೆ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. ಬಡವಿಗೆ ಕಡುಸಂತಸವಾಯಿತು. "ಅಯ್ಯ ನನ ಶಿವನ, ನೀನು ಮೊದಲೇ ಇಷ್ಟ ಕೇಳಿದ್ರೆ ನನ್ನ ಚಪ್ರಾ ಎಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಕೋತಿದ್ದೆ ?" ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದಳು ! ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಚಪ್ಪರ ನನಗಿರಲಿಲ್ಲ ಆಗ. ನಾನಾವ ಚಪ್ಪರಕ್ಕೂ ಬೆಂಕಿಯಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ ! ನನ್ನ ಕವಿಯೆಂಬ ಹಮ್ಮು ಮಾತ್ರ ಸರ್ರನೆ ಇಳಿದು ತಿರುಗಿ ತಲೆಯೆತ್ತದಂತೆ ಕರಗಿ ಹೋಯಿತು!

ತಂದೆ ಜೊತೆ :

ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ ಮಿತ್ರರೊಡನೆ ಉಗಿಬಂಡಿ ಏರಿದೆ. ಯಥಾ ಪ್ರಕಾರ ಹೊಟಗಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಪೂರಿಪಲ್ಯ ತಿಂದು, ಗದಗಿನ ಖಾನಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು 'ಮುಂಬೈ ಮಾದರಿ ಊಟ' ಉಂಡು ಊರು ತಲುಪಿದೆ. ತಂದೆಯವರು ಒಂದು ಶ್ರೀಮಂತರ ಊರಿಗೆ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕ್ಕೆಂದು ಹೊರಟು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಅವರಿಲ್ಲದ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ತುಂಬ ಬೇಸರ ಬರಿಸುವ ಸಂಗತಿಯಾಗಿ ತೋರಿತು ನನಗೆ. 'ನಾನೂ ನಿನ್ನೊಡನೆ ಬರುವೆನೆಂದು' ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಂಕೋಚ–ತಾಯಿಯವರೆಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ. ತಂದೆಯವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಾರಿ ಚಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಬಂದಿದ್ದವರು ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ 'ಇವರೂ ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಬರಲಿ,' ಎಂದು ಆಗ್ರಹಪಡಿಸಿದರು. ತಂದೆಯವರಿಗೂ ಒಳಗೊಳಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತೆಂಬುದು ಅವರ ಅರಳಿದ ಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. 'ಬರಲಿ' ಎಂದರು. ಹೊರಟೆ ನಾನು,

ಆ ಊರಿಗೇ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದವರ ಮನೆಯ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬಿಡಾರ. ತಂದೆಯವರೂ, ಮಾವನವರೂ ಮೇಲೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಡಮೆ. ಕೆಳಗೆ ಬಂಕದಲ್ಲಿ ಊರಹಿರಿಯರೊಡನೆ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಷಯವೊಂದನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಲೇ

ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನು ಆಸನ, ಸೂರ್ಯನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಏನಾದರೂ ಓದುತ್ತ ಕೂರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಸಾಹುಕಾರರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಆಗಲೇ ಪ್ರಬುದ್ಧರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವರು ಮೊದಲು ನಾನು ಆಸನ–ಸೂರ್ಯ ನಮಸ್ಕಾರ ಹಾಕುವುದನ್ನು ನೋಡಲೆಂದು ಮೇಲೆ ಬರತೊಡಗಿದರು. ಎರಡು ಮೂರು ದಿನಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ತಮಗೂ ಪದ್ಮಾಸನ ಕಲಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ನನಗದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷ ದುರುದ್ದೇಶಗಳೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಕುಳಿತು ಪದ್ಮಾಸನ ಹಾಕುತ್ತ ಅದರಂತೆ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದವರೆಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ನಾನು ಓದುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದೆ. ತುಸು ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಕ ಬಂದಳು. ಪದ್ಮಾಸನ ಹಾಕುವುದನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ತೋರಿಸಿರಿ ಎಂದಳು, ಕುಳಿತಲ್ಲಿಯೇ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅವಳು ತನ್ನ ಬಲಪಾದ ಎಡತೊಡೆಯ ಮೇಲಿರಿಸಿ, ಎಡಪಾದ ಬಲತೊಡೆಯ ಮೇಲಿರಿಸಲಿಕ್ಕಾಗದೆ ನನ್ನ ಸಹಾಯ ಕೋರಿದಳು. ಯಾವ ಕೆಟ್ಟ ವಿಚಾರವೂ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ ಆ ಕೋರಿಕೆಯಲ್ಲಿ. ಆದರೂ ಸೊನ್ನಲಾಪುರದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಮರೆತಿರದಿದ್ದ ನಾನು ಅಂಜುತ್ತ, ಅಳುಕುತ್ತ ಅವಳ ಎಡಪಾದವನ್ನೆತ್ತಿ ಬಲತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸಿದೆ. ಅವಳು ಅಪ್ಪಿಬಿಟ್ಟಳು. ಗದಗದ ನಡುಗಿದೆ; ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೆವರಿದೆ. ಹೇಗೋ ಅಪ್ಪುಗೆಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕೆಳಗೆ ಓಡಿ ಹೋದೆ. ಅವ್ವನ ನೆನಪಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಅಂದೇ ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ತಂದೆಯವರೊಡನೆ ಪುರಾಣಪ್ರವಚನಕ್ಕೆ ಹೋದುದು ಅದೇ ಮೊದಲು, ಅದೇ ಕಡೆ!

ಊರಿನ ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯರೆಲ್ಲ ದೂರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದರೂ ದೂರ! ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಅತಿಪ್ರಿಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದ್ದ 'ಸುಭಾಷಿತ ರತ್ನ ಭಾಂಡಾಗಾರ' ಹೇಳುವಂತೆ, "ದೂರಸ್ಥೋಽಪಿ ಸಮೀಪಸ್ಥೋ ಯೋ ಯಸ್ಯ ಹೃದಿ ವರ್ತತೇ। ಯೋಯಸ್ಯ ಹೃದಯೇ ನಾಸ್ತಿ ಸಮೀಪಸ್ಥೋಽಪಿ ದೂರಗಃ॥ (ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದವರು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಹತ್ತಿರ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಲ್ಲದವರು ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ದೂರ!). ಗುರುಬಸವಮಠದ ಗೆಳೆಯರು, ಕಲಬುರಗಿಯ ಕೆಳೆಯರು, 'ದೂರಸ್ಥೋಽಪಿಸಮೀಪಸ್ಥ'ರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು; ದ್ಯಾಂಪುರದ ಬಾಲ್ಯ ಸ್ನೇಹಿತರು ಸಮೀಪಸ್ಥರಿದ್ದೂ ದೂರಸ್ಥರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು–'ಸಮಾನ ಶೀಲ ವ್ಯಸನ'ಗಳ ಕೊಂಡಿ ಕಳಚಿ! ಕವಿತೆ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಪ್ರಬಂಧಾದಿಗಳನ್ನು ಓದುವುದು, ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ಭಾವಾತಿರೇಕದ ಉದ್ದುದ್ದ ಪದ್ಯಗಂಧಿ ಪತ್ರ ಬರೆಯುವುದು ಇವೇ ನನ್ನ ಪಾಲಿನ ಕಾಲಹರಣ ಸಾಧನಗಳಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುವು. ತಮ್ಮ ಅನ್ನದಾನಿ ಅದೇ ಶಾಲೆಯ ಶಿಸ್ತನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದ. ತಂಗಿ ವೀರಾಂಬೆಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯರಸವೊಂದೇ ನಿತ್ಯದ ರುಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಆರ್ದ್ರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದಿತು ಆಗ. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೋ

ಕಲಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಆಕೆಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯ–ಅಣ್ಣನಾದೆ. ತೋಪು, ತೋಟಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವುದೊಂದು ಬತ್ತದ ಹಿಗ್ಗಿನ ಬುಗ್ಗಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದಿತು.

ಈ ರಜೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಒಂದು ಘಟನೆ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ. ರಾಜೂರಿನ ವಜೀರ ಗೌಡರು ಮುಹಮ್ಮದೀಯರಾದರೂ ವೀರಶೈವರೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಹೆಂಡತಿ ವೀರಶೈವ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಕೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವೀರಶೈವ ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಂದಿನ ವೈರಾಗ್ಯವೀರರೆನಿಸಿದ್ದ ಹಾಲಕೆರೆಯ ಅನ್ನದಾನ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರನ್ನು ರಾಜೂರಿಗೆ ಆಮಂತ್ರಿಸಿ ಆರಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಆಗಾಗ. ನನ್ನ ರಜೆ ಮುಗಿವ ಮೊದಲೇ ರಾಜೂರಿನಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯ ಅನ್ನದಾನ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡರವರು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ತಂದೆಯವರೂ ಆಮಂತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು ಆ ಆರಾಧನೆಗೆ. ಶ್ರೀಗಳವರ ದರ್ಶನಾಶೀರ್ವಾದ ದೊರೆಯಲೆಂದು ನನ್ನನ್ನೂ ಜೊತೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ರಾತ್ರಿ ಪೂಜಾನಂತರ ಪ್ರಸಾದ ಸೇವನೆ ಮುಗಿವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತು ಘಂಟೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ತಂದೆಯುವರು ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಿಸಿದರು ಶ್ರೀಗಳವರು. ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೊರಟೆ–ತಂದೆಯುವರು ತಡೆದರೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ. ಅಂದು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ. ಕಾಳ ಕರಾಳ ರಾತ್ರಿ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದಾರಿ ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಂಡೆ. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತಡವರಿಸುತ್ತ, ಎಡವುತ್ತ, ತಡವುತ್ತ ನಡೆದೇ ನಡೆದೆ. ದ್ಯಾಂಪುರದ ಸುಳಿವೇ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ದೂರದಿಂದ ಕಾಣುವ ಅದರ ಬಣವೆಗಳು, ಕೋಟೆಯ ಹುಡೆಗಳು ಗೋಚರಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಡು ನಡುವೆ ನಿಂತು ನಿಂತು ಕತ್ತಲೆಯ ಬಸಿರನ್ನು ಭೇದಿಸುವಂತೆ ಸುತ್ತಲೂ ದಿಟ್ಟಿ ಓಡಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ದ್ಯಾಂಪುರ ಬರಲಿಲ್ಲ, ಬರಲಿಲ್ಲ...ಬರಲಿಲ್ಲ ! ಹೋಗ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತಂದೆಯುವರು ಕೂಗಿದಂತೆನಿಸಿತು. "ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ, ನಿಲ್ಲು; ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ನಿಲ್ಲು !" ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿದೆ. ತಂದೆಯುವರಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ನೋಡಿದೆ, ಗರಗಸವಳ್ಳಿಗಳ ಗುಂಪು ! ಇನ್ನು ಎರಡೇ ಅಡಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಏನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ನಾನು ! ತಂದೆಯುವರಿಗಿದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು? ಹೇಗೆ ಅವರ ಕರುಳು ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಕೂಗಿ ಇಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕಿವಿಗಳಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು ! "ಕಣ್ಣರಿಯದಿದ್ದರೂ ಕರುಳರಿಯದೆ ?" ಅರಿಯುವುದು. ನಿಜ. ಆದರೆ ದೂರವನ್ನೂ ಮೆಟ್ಟಿ ಕರೆಯುವುದೆ ? ಕರೆದು ಮುಂದಾಗಲಿದ್ದ ಅನಾಹುತವನ್ನು ತಡೆಯುವುದೆ ? ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಂದೆಯುವರ ಕರುಳು ಕರೆದಿದೆ. ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ನನಗೆ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ಕರೆದಿದೆ, ವಿಪತ್ತಿನಿಂದ ಪೊರೆದಿದೆ. ಇದೊಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಘಟನೆಯೆನ್ನುವವರು ಅಂದುಕೊಳ್ಳಲಿ; ಆದರೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯುರ ಅಮಿತ ಅಮಲ ವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನು ಬಲ್ಲ ನಾನು ಇದು ಅವರ ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ವಿಜಯವೆಂದೇ ನಂಬಿದ್ದೇನೆ.

ಮತ್ತೆ ಕಲಬುರಗಿಗೆ :

ಮತ್ತೆ ಕಲಬುರಗಿ ಮುಟ್ಟಿದಾಗಿ ಸಂತಸದ ಸುದ್ದಿಗಳ ಸುರಿಮಳೆಯೇ ಸುರಿಯಿತು. ನನಗೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ನನ್ನ ಜೊತೆಗಾರರೆಲ್ಲ ಪಾಸಾಗಿದ್ದರು. ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ವಿಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಗಣಿತಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ಯೂಲೇಶನ್ ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾಗಿದ್ದರು. ಅದುವರೆಗೆ ಆ ಗೌರವನ್ನು ಕಲಬುರಗಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೆ ಮುಗಿಲು ಮೂರೇ ಬೆರಳು ಉಳಿದಿದ್ದಿತು. ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಹೆಸರೇ ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲೂ. ನಾವೂ ಮನ್ಸಬ್‌ದಾರರ ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದ ಸರಕಾರೀ ಹಾಸ್ಟಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಬಂದೆವು. ಅವರೂ ಆತ್ಮೀಯತೆಯೊಡನೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಅವರ ತಂದೆಯವರಾದ ಪಂಡಿತ ಪ್ರಭುರಾಯರು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉರ್ದು, ಅರಬ್ಬಿ, ಫಾರಸೀ ಪಂಡಿತರು. ಅವರನ್ನೂ ಕಾಣುವ ಸುಯೋಗ ದೊರೆಯಿತು. ಅವರಿಗಿಬ್ಬರೇ ಮಕ್ಕಳು–ಬಸವಣ್ಣ ಮತ್ತು ಮುದ್ದಣ್ಣ. ಇವರಿಬ್ಬರ ಸ್ನೇಹವೂ ಅಂದು ಅಂಕುರಿಸಿದುದು ಮುಂದೆ ಮಾಮರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವರ ತಾಯಿ ಸೂಗಮ್ಮನವರು ಪರಮ ಸಾಧ್ವಿ. ನನಗೂ 'ಮಗಾ' ಎಂದೇ ಸಂಬೋಧಿಸಿದರು; ಇಂದಿಗೂ ಮಗನಂತೆಯೇ ಮಮತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದುವರೆಗೆ ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಕಾಲೇಜಿನ ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೊರಗು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತಂತೆ. ನನ್ನನ್ನು ವರ್ಷಾದಿಯಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರೆ ನನ್ನಿಂದ ಆ ಕೊರತೆ ತುಂಬಬಹುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅವರಿಗೆ ಬಂದಿರಬೇಕು. ಕೂಡಲೇ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಸಿದರು. 'ನೀನಿರುವುದೆಲ್ಲಿ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. 'ಮಠದಲ್ಲಿ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. 'ಬೇಡ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸರಕಾರೀ ಹಾಸ್ಟೆಲಿಗೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನೀನು ಒಂದು ಪೈಸೆ ಸಹ ಕೊಡಬೇಕಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾದ ಅಜೀಜ್‌ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರು ನಿನಗೆ ನಿತ್ಯವೂ ತಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಲಿಸಿ ಕೊಡುವರು. ನೀನು ಮಾತ್ರ ಈ ಸಲದ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮನಾಗಿ ಪಾಸಾಗಬೇಕು' ಎಂದು ಒಂದೇ ಉಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು. ನಾನು ನನ್ನ ಕಿವಿಗಳನ್ನೇ ನಂಬದಾದೆ. ಏನುತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೂ ಬೇಗ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಮಂಕಾಗಿದ್ದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ, 'ತಮ್ಮ ಈ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನಾನೆಂದೂ ಮರೆಯಲಾರೆ; ತಮ್ಮಿಷ್ಟವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರ ಉದರದಲ್ಲಿ ಮಸ್ತಕವನ್ನಿರಿಸಿದೆ. 'ಪೇಟ ಮೇ ಮೂಂಡಿ' ಉಪಕಾರಸ್ಮರಣೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ

ವಿಧಾನವಾಗಿದ್ದಿತಾಗ. ಅವರು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿರಿಸಿ, 'ಇಂದಿನಿಂದ ನೀನೂ ನನ್ನ ಮಗ!' ಎಂದರು. ಕೃತಜ್ಞತೆ ಕಂಬನಿಯು ಕೋಡಿಯಾಗಿ ಹರಿದಿತ್ತು ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ! ಎಂಥ ಕಾಲವದು! ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲಿಂ ಎಂಬ ಭೇದ ಭಾವವಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಕಾಲ. ಎಂಥ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರವರು! ನನ್ನಂಥ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವನನ್ನೂ ಮಗನೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು. ಇಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಇಂಥ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದುದು ನನ್ನ ಸುದೈವವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಸರಕಾರೀ ಹಾಸ್ಟೆಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಉಬ್ಬು ಗುರುಬಸವ ಮಠದ ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವಾಗ ಕಸಿವಿಸಿಯಾಗಿ ಪುಟಿದಿದ್ದಿತು. ಅವರಿಗೂ ತಮ್ಮವನೊಬ್ಬನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ, ಹಿಗ್ಗು ಇದ್ದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಕಳಿಸುವಾಗ ದುಸ್ಸಹ ವ್ಯಥೆಯುಂಟಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದೇ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಓಣಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಓಣಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೆನಾದರೂ ದೂರದ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವೆನೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಂಬನಿ ಮಿಡಿದು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರವರು. ಸರಕಾರೀ ಹಾಸ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳು ; ಒಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರದು, ಇನ್ನೊಂದು ಲಿಂಗಾಯತರದು. ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ. ಆದರೆ ಅಡುಗೆ ಮನೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಮಾತ್ರ ಸೇರಬಹುದಿತ್ತು; ಲಿಂಗಾಯತ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಾಯತರಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಜಾತಿಯದರೂ ಸೇರಬಹುದಿತ್ತು. ನಾನು ಲಿಂಗಾಯತ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನು ತೆರೆದ ತೋಳುಗಳೊಡನೆ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಲಿಂಗಾಯತರಲ್ಲದ ಎಸ್. ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿ, ಆಶರೆಡ್ಡಿ ಮೊದಲಾದವರೂ ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯತೆಯೊಡನೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಎಸ್. ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರಂತೂ ಆಗ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರರು. ಎರಡೂ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರು ಬೆಂಬಳಗಿ ಬಸವರಾಜಪ್ಪನವರು. ವ್ಯಾಸಂಗರಂಗಕ್ಕಿಂತ ಕ್ರೀಡಾರಂಗದಲ್ಲಿ, ಬಹುಮಾನ ಗಿಟ್ಟಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಗುಂಪು ಕಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಬಲಾಢ್ಯರೆನಿಸಿದ್ದ ಅವರು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಗೂ, ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ಬೇಕಾದವರೆನಿಸಿದ್ದರು. ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಮಣಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಶಾಂತಗಿರಿ ಇಟಗಿಯ ದೇಸಾಯಿ ಬಂಧುಗಳೂ, ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರೂ, ರಾಯಚೂರು ಕಡೆಯ ರಾಮೇಶ್ವರ ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಹಾಸ್ಟೆಲ್ ಜೀವನದ ವೈವಿಧ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದರು. ಆಗ ನನ್ನೊಡನಿದ್ದ ಎಲ್ಲರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿಭಾಗದ ವಿನಾಯಕರಾವ್ ಹಾಗೂ ಹನುಮಂತರಾವ್ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಇವರು ನನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರು. ಇರುವ ಕೋಣೆಗಳ ವರ್ಗೀಕರಣವೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಯಾವ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಇರಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು.

ಹಾಸ್ಟೆಲಿನ ಕಟ್ಟಡದ ಬಾಡಿಗೆ, ನೀರು ಬೆಳಕುಗಳ ಬಿಲ್ಲು, ಅಡಿಗೆಯವರ, ನೌಕರ ಚಾಕರರ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಸರಕಾರ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಊಟದ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಮಾತ್ರ

ಹಾಸ್ಟೆಲ್‌ವಾಸಿಗಳು ಕೊಡಬೇಕಿತ್ತು. ತಿಂಗಳಿಗೊಬ್ಬರಂತೆ ಆಹಾರಾಧಿಕಾರಿಯ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ತಿಂಗಳು ಅವರೇ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ, ಲೆಕ್ಕವಿಟ್ಟು, ಮಾಸಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಹಾಸ್ಟೆಲ್‌ವಾಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ಹಂಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಊಟದ ವೈಭವವೇ ವೈಭವ. ಯಾರು ಏನು ಬೇಡಿದರೂ ಅದು ಮರುದಿನವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರು ಬಸಿರ ಹೆಂಗಸನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿದ್ದರು ಬಯಕೆಗಳಲ್ಲಿ ! ತರ ತರದ ತರಕಾರಿ, ಚಪಾತಿ, ಜೋಳದ ರೊಟ್ಟಿ, ಸಜ್ಜಿಯ ರೊಟ್ಟಿ, ಪೂರಿ, ಕೀರು, ಬಾಸುಂದಿ, ಬೋಂಡಾ–ತರ ತರದ ಭಕ್ಷ್ಯಗಳು. ಶುಕ್ರವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ರಜೆ, ಅಂದು ಮೇಜುವಾನಿಯಾಗಲೇಬೇಕು. ಭೋಜನಪ್ರಿಯರು ಸಾಮು ಹೊಡೆದು ಹೊಡೆದು ಮೃಷ್ಟಾನ್ನಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ಆ ದಿನ. ಕೀರು ಬಾಸುಂದಿಗಳ ಸಿಹಿ ಸಾಲದೆ ಮತ್ತೆ ಸಕ್ಕರೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು. "ಮೊದಲೇ ಸಕ್ಕರೆ ಸಪ್ಪಗೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಕೂಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೂ ಸಪ್ಪಗೆ" ಎಂಬುದು ಈ ಮಹನೀಯರ ವಾದವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇನ್ನ ಕೆಲವರು ತರಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಖಾರ, ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಂಪು ಚಟ್ನಿಯ ಖಾರ ಸಾಲದೇ ತುತ್ತಿಗೊಂದು ಹಸಿ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿಯನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. "ಮೊದಲೇ ಮೆಣಸಿನ ಕಾಯಿ ಸಪ್ಪಗೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ?" ಎಂಬುದು ಈ ಮಹಾನುಭಾವರ ವಾದವಾಗಿದ್ದಿತು. 'ಕತಲೆ ಆಮ್' ತುಪ್ಪ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಬಳಕೆ ಬಹಳ. ತುಪ್ಪದ ಗಿಂಡಿಯನ್ನೇ ಬಾಗಿಸಿ ಬಿಡುವ ಈ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಕರ್ಬಲಾದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿ, ಮೋಹರಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ನೆನೆವ ಕತಲೆ ಆಮ್ (ಸರ್ವ ಸಂಹಾರ) ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿಯ ರಸಿಕ ಶಿಖಾಮಣಿಗಳು. ಎಷ್ಟು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಿದರೂ, ಎಷ್ಟು ದುಂದುಗಾರಿಕೆ ತೋರಿದರೂ ಒಬ್ಬರ ತಿಂಗಳ ವೆಚ್ಚ ಐದು, ಐದೂಕಾಲು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮೀರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂದು ಅದಕ್ಕೇ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚ ಬರಬಹುದೇನೋ !

ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರಂತೆ ಅಜೀಜಖಾನ ಸಾಹೇಬರೂ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯರು ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ. ನಿತ್ಯ ಬೆಳಗಿನ ಎಂಟೂವರೆ ಘಂಟೆಗೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರವರು. ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಬಿಗುಮಾನ ಅವರದು. ಅದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಮೂರ್ತಿ. ಬಹಳ ಸರಳ ಜೀವನ ಅವರದು. ಬಟ್ಟೆ ಬರೆಗಳು ತೀರ ಸಾದಾ. ಅವರ ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಲಾಸ ಸಾಮಗ್ರಿಯೆಂದರೆ ತಾಂಬೂಲ. ದಿನಕ್ಕೆಷ್ಟು ಬೀಡಾಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದುವೋ ಅವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಷೇರವಾನಿಯ ಬೊಕ್ಕಣದಲ್ಲಿ ಬೀಡಾದ ಡಬ್ಬಿ ಇರಲೇ ಬೇಕು. ಅವರಿಗಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಭುತ್ವ ವಿಸ್ಮಯಕರವಾದುದು. ಕಲಿಸುವ ಕ್ರಮವೂ ನಾವೀನ್ಯಪೂರ್ಣ. ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದರೆ ಹಬ್ಬವೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ. ಉಚಿತ ವಿಶೇಷ ಪಾಠದೊಡನೆ ಅವರೊಡನೆ ಚಹಾಪಾನದ ಸೌಭಾಗ್ಯವೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ. ಎಷ್ಟು ಜನ ಸಿಕ್ಕಾರು ಇಂಥ ಆದರ್ಶ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ?

ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರಿರುತ್ತಿದ್ದ ಮನ್ಸಬ್‌ದಾರ್ ಓಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಂಗೀತ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದಿತು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನೋಡಲು ಹೋದೆವು. ಬಯಲಾಟದ ಚೌಕಟ್ಟು; ನಾಟಕದ ಅನುಕರಣೆಯ ನಾಟಕ ಅದರಲ್ಲಿ. ನೋಡಲು ತಮಾಷೆಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಮರೆಯದಂತೆ ಮಾಡಿದವನು ಕೃಷ್ಣನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದ 'ನಟವರ' ಅಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಅಟ್ಟಹಾಸದೊಡನೆ ಬಂದ. ಮುಖಕ್ಕೆ ನೀಲಿ ಬಣ್ಣ, ಮೈ ತುಂಬ ಕೈತುಂಬ ನೀಲಿ ಬನೀನು, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನವಿಲುಗರಿಯ ಕಿರೀಟ, ತೋಳುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ ಹೊಳೆವ ಭುಜಬಂಧಗಳು, ಕಟಿಯಿಂದ ಕೆಳಗೆ ಜರತಾರಿ ಅಂಚಿನ ನೀಲಿ ಪೀತಾಂಬರ, ಕೃಷ್ಣನಂತೆ ಕಾಣಲು ಏನೇನೋ ಬೇಕೋ ಅದೆಲ್ಲ ಇದ್ದಿತು. ಇನ್ನೂ ತರುಣ. ಕೃಷ್ಣನ ಪಾತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದಿತು ಅವನಿಗೆ. ನಾವೆಲ್ಲ ಆಸನದ ತುದಿಗೆ ಸರಿದು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಅವನ ಮಾತುಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾದೆವು. ಆದರೆ ಆ ಭೂಪ ಮಾತು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವ ಬದಲು ಕುಳಿತವರ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಾಡಿಸ ತೊಡಗಿದ-ಅದೂ ಹೆಂಗಳೆ ಯರ ಮೇಲೆ. ಕುಳಿತವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಗುವುದರಲ್ಲಿದ್ದುವು-ಇವನೆಂಥ ಘಟಿಂಗನೆಂದು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಟ್ಟದಿಂದಿಳಿದ ಕೃಷ್ಣ. ಎಲ್ಲರೂ ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿ. ಕೆಳಗಿಳಿ ದವನೇ ಮನೆಯತ್ತ ಓಡಿದ. ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ದರದರ ಎಳೆದು ತಂದ. "ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಯಾರ ಸಲುವಾಗಿ ಸಿಂಗಾರಾಗಿದ್ದೇನೆಯೆ ? ನೀನೇ ಮುಂದಿಲ್ಲದಿ ದ್ದರೆ ನಾ ಹೇಗೆ ನಾಟಕವಾಡಲಿ ? " ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿ ಅಟ್ಟವೇರಿದ. ಕುಣಿಯುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತ ಮಾತು ಹೇಳ ತೊಡಗಿದ. ಕುಳಿತವರೆಲ್ಲ ಖೊಳ್ಳೆಂದು ನಕ್ಕರು. ಪಾಪ ಆ ಹರೆಯದ ಹೆಣ್ಣು ಮುಖ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೂ ಅವಳ ಗಂಡನ ಆಸೆ ಈಡೇರಲಿಲ್ಲ !

ಆ ವರುಷದ ಅಸಾಧಾರಣ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ಆಚಾರ್ಯ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ ಅವರ ಆಗಮನ, ನಾಡಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ 'ಪಂಪ'ನ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೋಘವಾದ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನಿ ತ್ತರು. ನೂತನ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ್ನು ಕುರಿತು ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಪಮವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದರು; ಕಲಬುರಗಿಯ ಕನ್ನಡಗರಲ್ಲಿ ನವಚೈತನ್ಯವನ್ನು ತುಂಬಿದರು. ನಾನಂತೂ ಪಂಪನ ಬಗ್ಗೆ ಅಂಥ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿಲ್ಲ. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಗುರುಗಳಾದ ಪ್ರೊ. ಟಿ. ವೀರಭದ್ರುಡು ಅವರಿಂದ ಅಂಥವೇ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದೆನಾಗಲಿ ಪಂಪನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಂಥ ಮೈನವಿರೆಬ್ಬಿಸುವ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ಕೇಳಿಲ್ಲ, ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಅವರಂಥ ಭವ್ಯ ಪುರುಷರನ್ನು ಅದುವರೆಗೆ ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಸಾಮಾನ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅವರದು. ಅದರ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಉಳಿಯುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಅಸಾಧ್ಯ ವಿಷಯವೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೂತನ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮರಾಠೀ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ ಅವರಿಗೆ ತಲೆ ಬಾಗಿದರೆಂದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದವರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವುದೇ ಬೇಡ. ಅಚ್ಚಳಿಯದ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿ ಹೋದರವರು ಕಲಬುರಗಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ

ಜೀವನದ ಮೇಲೆ. ಅವರು ಹೋದ ಮೇಲೂ ಅನೇಕ ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಅವರದೇ ಚರ್ಚೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ. ಆಗ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಂಥ ನಾಯಕರತ್ನ ದೊರೆತುದು ಕನ್ನಡದ ಭಾಗ್ಯ ವೆಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ಎಣಿಸಿದರು.

ಆರ್ಯಸಮಾಜ :

ಇನ್ನೊಂದು ಮರೆಯಲಾಗದ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಪ್ರಚಾರ ಕರಾಗಿದ್ದ ಬನ್ಸೀಲಾಲಜಿಯವರು ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಲಿಂಗ ಗಳನ್ನು ತೆಗೆಸಿ ಅವರಿಗೆ ಯಜ್ಞೋಪವೀತ ತೊಡಿಸುವೆನೆಂದು ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗಿಂತ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವಿಷಯ ಮುಖ್ಯ. ಹಿಂದೂಧರ್ಮದಿಂದ ಪರಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಮತಾಂತರ ಹೋದಿದ್ದ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ ದೀಕ್ಷೆಯಿತ್ತು, ಆರ್ಯಸಮಾಜಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡ ಹೊರಟ ಆಂದೋಲನವಿದೆಂದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿಪತ್ತೊದಗಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಹಾರ್ದಿಕವಾದ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು ಆ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ. ಅನೇಕ ಗಣ್ಯ ವೀರಶೈವರೂ ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ವೇದಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಹಿಂದೂ ಪುನರು ಜ್ಜೀವನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನ್ಯಾಯ ವಾದಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶಿವೈಕ್ಯರಾದ ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಉದ್ಗೀರದ ಆರ್ಯ ಸಮಾಜ ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿಯೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಕ್ರಿಯ ಸಮಾಜವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಿತು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ವೀರಶೈವರಾದ ಸರ್ವಶ್ರೀ ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪ, ಶಂಕರರಾವ್, ಪ್ರಭುರಾವ್, ಮೊದಲಾದ ವೀರಶೈವ ಮುಖಂಡರೇ ಕಾರಣರಾಗಿ ದ್ದರು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ಬನ್ಸೀಲಾಲಜೀಯವರು. ಕೆಲವು ಅಜ್ಞವೀರಶೈವ ರನ್ನೇ ಆರ್ಯಸಮಾಜಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಇದನ್ನು ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಮೂಲೋದ್ದೇಶಕ್ಕೇ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರು ಖಂಡಿಸಿ ದರು, ಆರ್ಯಸಮಾಜವಿರುವುದು ಪರಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಹೋದ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಆರ್ಯ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವರಿಗೆ ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಹಣೆಪಟ್ಟಿ ಹಚ್ಚುವುದಕ್ಕಲ್ಲ. ಆರ್ಯಸಮಾಜವೊಂದು ಶುದ್ಧ ಸಂಘಟನೆಯ ಆಂದೋಲನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅದೊಂದು ಜಾತಿಯಾಗಿ ಜಡವಾಗಬಾರದು–ಎಂಬುದವರ ವಾದವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದ ಕುಪಿತ ರಾದ ಬನ್ಸೀಲಾಲಜಿಯವರು ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಪುಟಿದುಕ್ಕಿತು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ. ಆಲಮಟ್ಟಿಯಿಂದ ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜ ಪ್ಪನವರೂ ಈ ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆ ಪುರಸ್ಕಾರವಿತ್ತರು. ಅದೇ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದರು. ಅಣ್ಣನವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ನೋಡುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ಹಿರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದೆ ನಾನು. ಅವರೂ ನನ್ನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಮಾತನಾಡಿಸಿ, ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾ

ಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರಗತಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇತರ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಣ್ಣನವರ ವಿಚಾರಸರಣಿಗೆ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ವಾದ ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ವೇದಿಕೆಗೆ ಆಚಾರ್ಯಶ್ರೀ ಹೇಗೋ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವೇದಿಕೆಗೆ ಮಂಜಪ್ಪಣ್ಣನವರು. ಅವರೂ ಅದ್ಭುತ ವಾಗ್ಮಿಗಳು, ಅವರ ಅಸ್ಖಲಿತ ವಾಣಿ ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿತು ಆ ಭಾಗದ ಜನರನ್ನು. ಸಾವಿರ ಹೋಗಲಿ, ಒಂದೂ ಲಿಂಗ ತೆಗೆಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ ಆ ವರುಷದಲ್ಲಿ. ಉದಗೀರದಲ್ಲಿ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಒಂದು ವೀರಶೈವ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಕರೆಯಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನ ವಾಯಿತು.

ಅಣ್ಣನವರು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯತ್ತ ಪೂರ್ಣ ಗಮನ ಹರಿಸಿದೆ. ಆ ವರ್ಷ ನಾಟಕ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯಾಸಮಗ್ನನಾದೆ. ನನ್ನ ಸ್ಮರಣಶಕ್ತಿ ನನ್ನ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಓದಿದುದೆಲ್ಲ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿತು. ಪರೀಕ್ಷೆ ಬಂದಿತು. ಎಂದಿನಂತೆ ಶ್ರೀಶರಣಬಸವೇಶ್ವರರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹೋದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ದಿನದ ಮೊದಲ ವಿಷಯವೇ ಇಂಗ್ಲಿಷ್. ಪ್ರಶ್ನೆಪತ್ರಿಕೆ ಕೈಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಓದಿ ನೋಡಿದೆ. ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರಿ ಗಿತ್ತ ವಚನವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವೆನೆಂಬ, ಅಜೀಜ್‌ಖಾನ್‌ಸಾಹೇಬರ ಶ್ರಮವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುವೆನೆಂಬ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು. ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಬರೆದೇ ಬರೆದೆ. ಕೊನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಮುಗಿಯುವುದಕ್ಕೂ ಸಮಯ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಸೂಚಿಸುವ ಘಂಟೆ ಬಾರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸರಿ ಹೋಯಿತು. ಅತ್ತ ಉತ್ತರಪತ್ರಿಕೆ ಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಕಟ್ಟಿ ಅರಗಿನ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಇತ್ತ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಿಂದ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅಜೀಜ್‌ಖಾನ್‌ಸಾಹೇಬರೂ, ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನವರೂ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದರು. ಪ್ರಶ್ನೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಹಿಡಿದೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು. ಯಾವ ಯಾವ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಏನೇನು ಉತ್ತರ ಬರೆದೆನೆಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ಅಜೀಜಖಾನಸಾಹೇಬರ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನವರ ಮುಖ ನೋಡಿದರು, ಅವರು 'ಎಲ್ಲ ಸರಿ'ಯಾಗಿದೆ ಎಂದರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ವದನ ವಿಕಸಿಸಿತು. ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು. ನಾನು ಮೂವರಿಗೂ ವಂದಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಅಣಿಯಾದೆ.

ಉದಗೀರ ಸಮ್ಮೇಳನ :

ಕೊನೆಯ ದಿನದ ಕೊನೆಯ ಉತ್ತರಪತ್ರಿಕೆ ಬರೆದು ಮುಗಿಸಿದವನೇ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳ ಅರೆನಿದ್ದೆಯಿಂದ ಕಣ್ಣು ಭಾರವಾಗಿ ದ್ದುವೋ-ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತರವರೆಗೆ ಪೊಗದಸ್ತಾಗಿ ನಿದ್ದೆಹೊಡೆದೆ. ಸಂಗಡಿಗರು ಎಬ್ಬಿಸಿ ಊಟಮಾಡಿಸಿದರು. ಕೈ ತೊಳೆಯುತ್ತ ತೊಳೆಯುತ್ತಲೇ ಮತ್ತು ಮಲಗಿದೆ.

ಮರುದಿನ ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ತೂರಿ ಬಂದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳು ಎಬ್ಬಿಸಿದುವು ನನ್ನನ್ನು. ಅಂದೇ ಉದಗೀರ ಸಮ್ಮೇಳನ ಆಹ್ವಾನಪತ್ರಿಕೆಗಳು ತಲುಪಿದವು. ಬಸವರಾಜಪ್ಪ ಬೆಂಡೆ ಬೆಂಬಳೆಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೆರಡು ಜನರು ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಹೊರಟೆವು. ಶರಣಕವಿ ಮಹಾಗಾಂವ್, ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣ, ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪ್ಪ ಬೆಂಡೆ ಬೆಂಬಳಿ, ನಾನು. ಹೊರಟವರಲ್ಲಿ ಆದಾಗಲೇ ಕಲಬುರಗಿಯ ಹೊರಗೂ ಪರಿಚಿತರಾಗಿದ್ದವರು. ಉದಗಿರಿಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರು ಬಹಳ ಭವ್ಯಪುರುಷರಾಗಿದ್ದರು. ಮುಖದ ಮೇಲಿನ ವರ್ಚಸ್ಸು ವಿಶೇಷವಾದುದು. ಅವರಂತೆ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಬೋಧಕವಾಗಿ, ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವವರನ್ನು ನಾನು ಮತ್ತೆ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಭಾಲ್ಕಿಯ ದೇಶಮುಖರಾಗಿದ್ದ ರಾಯ್‌ಕಾಶೀನಾಥರಾಯರು, ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಸಮ್ಮೇಳನದ ಜೀವನಾಡಿ, ಅಮರಾವತಿಯ ಬಾಮಣಗಾಂವ್‌ಕರ್ ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿ. ಖೇಣಿ ಮಡಿವಾಳಪ್ಪನವರೂ, ದುಬಲ್ಗುಂಡಿ ಶರಣಪ್ಪನವರೂ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರು; ಅಲ್ಲಿ ನಾವು ವಹಿಸಿದ ಪಾತ್ರವೂ ಗಣನೀಯ. ಬಸವರಾಜಪ್ಪನವರು ಜೋಳಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಹೊರಟು ಒಂದೂವರೆ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೂಡಿಸಿಕೊಟ್ಟರು—ಉದಗಿರಿಯ ವೀರಶೈವ ಸಮಾಜಕ್ಕಾಗಿ ನಿವೇಶನ ಕೊಳ್ಳಲು. ನನ್ನಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರು.

ಸಮ್ಮೇಳನ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕಲಬುರಗಿಯಿಂದ ಹೋಗಿದ್ದ ನಾವು ಉದಗಿರಿಯಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣದವರೆಗೆ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರು ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ 'ಇಲ್ಲ, ಒಲ್ಲೆ' ಎನ್ನುವ ಮನಸ್ಸು ಯಾರಿಗೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾವೂ ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಶಿರಸಾವಹಿಸಿ ಹೊರಟೆವು. ಮೊದಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ನಿಲಂಗಾದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ರಾಚಪ್ಪಾ ಹರ್ತೆ ಮೊದಲಾದ ವೀರಶೈವರು ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಆಧಾರಸ್ತಂಭವಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಆರ್ಯ ಸಮಾಜದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಶೇಷರಾವ್ ಅವರೊಡನೆ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಉದಗಿರಿಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೋ ಏನೋ ಶೇಷರಾವ್ "ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರ ನಿಲುವು ಸರಿಯಾದುದು. ಹಿಂದುಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮತಾಂತರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಾರದು. ಹಿಂದುಗಳು ಮತಾಂತರಗೊಳ್ಳದಂತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮಾಡುವುದು, ಮತಾಂತರಗೊಂಡವರನ್ನು ಶುದ್ಧೀಕರಣದ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೆ ಹಿಂದುಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು–ಇವೇ ನಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಆಂದೋಲನವಾಗಬೇಕು. ನಾವು ನಿಮ್ಮನ್ನು, ನೀವು ನಮ್ಮನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದು ಇನ್ನು ನಿಲ್ಲಬೇಕು" ಎಂದು ಪ್ರಾಂಜಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೇಳಿದರು. ನಾವೂ ಇದನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದೆವು. ಅಂದಿನ ಸಭೆ ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಸಭಾಂಗಣ

ದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಕ್ರಾಂತಿಕವಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಶರಣಕವಿಗಳು ಕನ್ನಡ ದಲ್ಲಿ, ನಾನು ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿದೆವು. ಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಆರ್ಯಸಮಾಜಿಗಳೂ ಬಸವ–ದಯಾನಂದರ ಬೋಧೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ ಯೆಂದೂ, ಇವರಿಬ್ಬರ ಸಂದೇಶವನ್ನೇ ಎಲ್ಲರೂ ಬಿತ್ತರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು.

ಅಲ್ಲಿಂದ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಾವಿರಾರು ಜನರಿಗೆ ಬಸವ ಬೋಧಾಮೃತದ ಪಾನ ಮಾಡಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣ ತಲುಪಿದೆವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಅನು ಭವಿಸಿದ ಸಂಕಷ್ಟಗಳ ಲಿಸ್ಟು ದೊಡ್ಡದು. ಬಸ್ಸುಗಳೇ ವಿಮಾನಕ್ಕಿಂತ ದುರ್ಲಭ ವಾಗಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿ, ಕುದುರೆ, ಕತ್ತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರವಾಸ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಗಂಟು ಮೂಟೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದಲೂ ಹೋದು ದುಂಟು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಎಂಥದೋ ಊಟ, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಉಪವಾಸ ; ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭೂಮಿಯೇ ಹಾಸಿಗೆ, ಆಕಾಶವೇ ಹೊದಿಕೆ. ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾಣುತ್ತಲೆ ನಮ್ಮ ಮಾರ್ಗಾಯಾಸ ಮಾಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಹಸಿವೆ ನೀರಡಿಕೆಯೆನ್ನದೆ ಶರಣರ ಸ್ಥಳ ಗಳನ್ನು ಓಡಾಡಿ ನೋಡಿದೆವು. ಅವರ ಅಗೋಚರ ಆತ್ಮಗಳು ನಮ್ಮ ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂಚು ಸಂಚರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವೆಂದು ನಮಗನ್ನಿಸಿತು. ಮಡಿವಾಳ ಮಾಚಯ್ಯನ ಗುಂಡ ದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ, ಬಟ್ಟೆ ತೊಳೆದುಕೊಂಡು, ಪ್ರಭುದೇವರ ಗದ್ದುಗೆಗೆ ಪ್ರಣಾಮ ಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವಚನ-ಪಠನ-ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆವು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಿ. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ವಚನಪ್ರಚಾರಕೇಸರಿಗಳೆಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ವಚನ-ವಾಚನ ಶೈಲಿ ಮನೋಹರವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು.

ಭೀಷಣ ಸನ್ನಿವೇಶ :

ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ನಾವು ಎದುರಿಸಿದುದು ಭೀಷಣ ಸನ್ನಿವೇಶ. ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಸಭೆ. ನೂರಾರು ವರ್ಷ ದಮನ–ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿಯ ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲರೂ, ಅವರಿವರೆನ್ನದೆ ಎಲ್ಲರೂ, ಸಭೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ನಿಲಂಗಾ ಒಪ್ಪಂದ ದಂತೆ ಆರ್ಯಸಮಾಜೀಯರೂ ಉತ್ಸಾಹದೊಡನೆ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಶರಣ ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ 'ಅಂದಿನ ಕಲ್ಯಾಣ', 'ಇಂದಿನ ಕಲ್ಯಾಣ' ಎಂಬ ಕವನಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದರು. ಸಭಿಕರು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರಾದರು. 'ಇಂದಿನ ಕಲ್ಯಾಣ'ವಂತೂ ಕೆಚ್ಚು ಕೆರಳಿಸುವ ಕವಿತೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 'ಪರುಷಗಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಪಶುಗಳ ಕತ್ತು ಕಡಿಯುವ ನೋಟವು!' ಎಂಬ ಸಾಲನ್ನು ಹಾಡಿದಾಗ ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಗಲಾಟೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಹಿಂದುಗಳೂ ಧೈರ್ಯದಿಂದ, 'ಮಹಾತ್ಮ ಬಸವೇಶ್ವರಕೀ ಜೈ, ಹಿಂದೂಧರ್ಮಕೀ ಜೈ !' ಎಂದು ಕೂಗಿದರು. ರಕ್ತಪಾತ ಅನಿವಾರ್ಯವೇನೋ ಎನ್ನುವಂತಹ ಭೀಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ! ಕನಿಷ್ಠ ಸಭೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಆಜ್ಞೆಯಂತೂ ಖಂಡಿತ ಬರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದೆವು. ಆದರೆ ಇಂಥ ಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗ

ಗಳನ್ನು ಆ ಮೊದಲು ಎದುರಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಬಂಧುಗಳು, 'ಹೆದರಬೇಡಿರಿ, ನಾವಿದ್ದೇವೆ', ಎಂದು ಧೈರ್ಯಹೇಳಿ, "ಜೋ ಬೋಲೇ ಸೋ ವಿಜಯ್-ವೈದಿಕ ಧರ್ಮಕೀ ಜೈ!" ಎಂದು ಗರ್ಜಿಸಿದರು. ಗಲಾಟೆ ನಿಂತಿತು. ನಾನು ಬಸವಣ್ಣ ನವರ ಬಗ್ಗೆ ಭಾಷಣ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಕೇಳುತ್ತ, ಕೇಳುತ್ತ ಮುಸ್ಲಿಂ ಸೋದರರರೂ ಶಾಂತರಾದರು. 'ಅರೆ, ಯಹ ತೋ ಇಸ್ಲಾಮೀ ನಜರಿಯಾ ಹೈ!– ಅರೆ ಇದು ಇಸ್ಲಾಮೀಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ಅಂತೂ ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರ ಸದಿಚ್ಛೆಯಂತೆ ನಮ್ಮ 'ವಿಜಯ ಯಾತ್ರೆ' ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಕರವಾಗಿ ಮುಗಿಯಿತು.

ಮತ್ತೆ ದ್ಯಾಂಪುರದಲ್ಲಿ. ತಂದೆಯವರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡೆನು. ಮೊದಲನೆಯದು, ಅವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಆಯುರ್ವೇದದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ನೀಡಿದ್ದುದು; ಎರಡನೆಯದು, ಎಂದೂ ಶುಭ್ರ ಪಂಜೆಯನ್ನಲ್ಲದೆ ಮಾಸಿದ ಪಂಜೆಯನ್ನು ಉಡದಿದ್ದ ಅವರು ಹಳೆಯ ಪಂಜೆ ಯನ್ನುಟ್ಟುದು. ಒಂದು ಜೊತೆ ಹೊಸ ಪಂಜೆ ಇದ್ದಿತಾದರೂ ಅದು 'ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನ'ಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಉಡಲು ಇರಲೆಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ತಂದೆ ಯವರ ಆದಾಯ ಕಡಮೆಯಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣವಿದಕ್ಕೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ತಡವಾಗಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ನಿಜ, ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಗಳಿಗೆ ಬೇಡಿಕೆಯೇ ಕಡಮೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು: ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಕರೆದರೂ ಕಾಣಿಕೆಯ ಮೊತ್ತ ಕರಗಿರದಿದ್ದರೂ ಸೊರ ಗಿದ್ದಿತು. ತಂದೆಯವರಿದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರಕಾಂಡ ಪಂಡಿತರೂ, ಆಯುರ್ವೇದ ವಿಶಾರದರೂ ಆಗಿದ್ದ ಕೊಪ್ಪಳ ಗವಿಮಠಾಧ್ಯಕ್ಷ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಮರಿಶಾಂತವೀರ ಮಹಾ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತಆಯುರ್ವೇದ ಕಲಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದರು. ನಿಜ ಗುಣರ'ಆರುಶಾಸ್ತ್ರ' 'ಸುಭಾಷಿತ ರತ್ನ ಭಾಂಡಾಗಾರ' 'ವಚನಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾರ' 'ಸಿದ್ಧಾಂತ ಶಿಖಾಮಣಿ' 'ಶೈವ ಸುಧಾರ್ಣವ' 'ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ' 'ಶಬರಶಂಕರ, ರಾಜಶೇಖರ ವಿಳಾಸಗಳು ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಚರಕ ಸಂಹಿತೆ, ವಾಗ್ಭಟ, ಮಾಧವ ನಿದಾನ ಮೊದಲಾದುವು ಆಕ್ರಮಿಸಿದ್ದುವು. ಯಾವಾಗಲೂ ವನಸ್ಪತಿಗಳ ಸಂಗದಲ್ಲಿ. ಒಂದೊಂದು ವನಸ್ಪತಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಲಕೋಟೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅದರ ಮಾದರಿ, ಅದರ ಗುಣಧರ್ಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಟಿಪ್ಪಣಿ, ಅದು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳ ವಿವರ. ತಂದೆ ಯವರು ಏನನ್ನೇ ಮಾಡಲಿ, ತುಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂತೆಯೇ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಎಂದೂ ಮಾಸಿದ ಪಂಜೆಯನ್ನುಟ್ಟಿರದಿದ್ದ ತಂದೆಯವರು ಹಳೆಯ ಹರಕು ಪಂಜೆಯನ್ನುಟ್ಟುದುದನ್ನು ನೋಡಿದ ನನಗೆ ಎಂದಿಲ್ಲದ ಕಸಿವಿಸಿಯಾಯಿತು. ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನದಿಂದ ಇನ್ನು ಉದರ ನಿರ್ವಹಣೆ ಸುಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ

ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಆಯುರ್ವೇದವನ್ನು ಆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ನನಗಿದ್ದ ಗೌರವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಮರುಕವನ್ನೂ ವರ್ಧಿಸಿತು. 'ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅಪ್ಪಾಜಿಯವರು ಈ ಬಡತನದೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕು ? ಮೂವರು ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳ, ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಭವಿತವ್ಯದ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರಗಿ ಸೊರಗಬೇಕು ?' ಎಂದು ನೊಂದು ಬೆಂದೆ. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪತ್ರಿತರುತ್ರಯದ ಮಧ್ಯದ ಬಸವಣ್ಣನ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಭೂತದಂತೆ ಬೆಂಬತ್ತಿದ್ದ ಬಡತನದ ಬಗ್ಗೆ ಯೋಚಿಸಿಯೇ ಯೋಚಿಸಿದೆ. ಬಡತನವೆಂಬುದು ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಪ್ರಾಣಿಯೇನಾದರೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅದರ ಕತ್ತು ಹಿಚುಕಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೇನೋ ! ಆದರೆ ಅದು ಅದೃಶ್ಯತಾಪ. ಈ ತಾಪದಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ಕೋಪದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ದೃಢನಿರ್ಧಾರ, ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಲೇ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ನನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನೆಯ ಬಡತನವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಮೇಲೇರಿ, ಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಸ್ಥಿತಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಡಲೇ ಬೇಕೆಂದು ಶಪಥ ಮಾಡಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿದ್ದ ಬೆಟ್ಟದಷ್ಟು ಭಾರ ಹಗುರವಾದಂತೆನಿಸಿತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಸೋನಾಮುಖಿ, ಕಾಡುಕವಡೆ ಕಾಯಿ, ಅಮೃತವಲ್ಲಿ, ಮದುಗುಣಿಕೆ, ಅಡುಸೋಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ತಂದೆಯವರ ಮುಂದಿರಿಸಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. 'ನೀನೂ ಆಯುರ್ವೇದ ಕಲಿಯುವಿಯಾ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಗ 'ಹೂಂ' ಎನ್ನದಿದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಈಗ ಪರಿತಪಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೂ ವನಸ್ಪತಿಗಳನ್ನು ಅರೆದು ಪುಡಿ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ಗುಳಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಲ್ಲಿ, ಕಾಷಾಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾಸಿ ಸೋಸಿ ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತೆ. ಅವರು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತರಾಗಿ, "ಈ ಮನೆ ನಿನ್ನಿಂದಲೇ ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕಪ್ಪ ; ಅನ್ನದಾನಿಯ ಆಸೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ !" ಎಂದರು. ನಾನು ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದೆ. ಅವರೇ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. "ಅವನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿ ಹೇಳಿ ಬೇಸತ್ತು ಈಗ ಹೇಳುವುದನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಊರಿನ ಉಡಾಳರನ್ನೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಈ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ದ್ಯಾಂಪುರದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ ! ಪಕ್ಕ ಬಲಿಯದ ಮುನ್ನ ಹಕ್ಕಿ ಹಾರ ಬಯಸಿದರೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆಂಬುದೇ ತಿಳಿಯದು ಅವನಿಗೆ !" ಎಂದರು. ಆಗ ನನಗೆ ಅರಿವಾಯಿತು: ಅಣ್ಣನಾಗಿ ತಮ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಾನು ನಿರ್ವಹಿಸಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು. ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿ ತಂಗಿ ವೀರಾಂಬೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿರಲೇ ಇಲ್ಲ. 'ನಾನೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನೋಡಲೆ ?' ಎಂದು ಮೆತ್ತಗೆ ಕೇಳಿದೆ. 'ನೋಡು', ಎಂದರು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಸರಿಯಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯವರನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ್ದ ಆರ್ಥಿಕ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆ, ವೈಕಲ್ಪಿತ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ನಡೆಸಿದ್ದ ಭಗೀರಥ

ಪ್ರಯತ್ನ, ಇದಾವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸದೆ ಅನ್ನದಾನಿ ನಡೆಸಿದ್ದ ತೌಡು ಕುಟ್ಟುವ ಕೆಲಸ– ಒಂದೊಂದಾಗಿ ತಲೆದೋರಿ ನನ್ನ ನಿದ್ರಾಭಂಗ ಮಾಡಿದುವು. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಆ ದಿನದ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿರುವ ಸಂಗತಿ ನೆನಪಾಯಿತು. ಧಿಗ್ಗನೆ ಎದ್ದು ಕುಳಿತೆ. ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಕೈಜೋಡಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡೆ : "ತಂದೆ, ತಂದೆಯವರ ಭಾರ ಹಗುರಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಉತ್ತೀರ್ಣನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡು !"

ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಇಮಾಮ ಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ 'ರಹಬರ್-ಎ-ದಕ್ಕನ್' ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಬರುತ್ತಿದ್ದುದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಾದರೂ ಪೂರ್ವಾಹ್ನ ದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೆ. ಅವರೂ ಅಂದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಾಗಿ ಆತುರರಾಗಿದ್ದರು. ಪತ್ರಿಕೆ ಬರುತ್ತಲೇ ತೆರೆದು ನೋಡಿ, 'ಭಲೆ, ಭಲೆ ಸಿದ್ದಣ್ಣ !' ಎಂದರು. ಏನೆಂದು ಕೇಳಿದೆ. 'ನೀನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಮೂರನೆಯವನಾಗಿ ಪಾಸಾಗಿದ್ದೀ ; ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ನಿನ್ನದು !' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಗಿತ್ತು, 'ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು ; ಪುಣ್ಯವಂತರಾದ ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ತೋರಿಸು', ಎಂದು ಹೇಳಿದುದಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಸೇರು ಮಿಠಾಯಿ ತರಿಸಿ ಸಂತೋಷ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಕುಳಿತವರಿಗೆ ಹಂಚಿ, ಉಳಿದುದನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಗಿತ್ತರು. 'ನಾ, ನೀ' ಎನ್ನುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಈ ಸುದ್ದಿ ಪೇಟೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಸಂಗನಬಸಪ್ಪ, ಕಪ್ಪತ್ತಪ್ಪ, ಜಾಧವ ವೆಂಕಪ್ಪ, ತಟ್ಟಿ ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರು ಧಾವಿಸಿ ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ತಂದೆಯವರೂ, ಮಾವನವರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಆನಂದದ ಅಲೆಗಳು.

ಮರುದಿನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಅಭಿನಂದನ ಪತ್ರಗಳ ಸುರಿಮಳೆ. ನೆರೆ ಹೊರೆಯ ಊರುಗಳ ಹಿತೈಷಿಗಳು ಬಂದು ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಮುಖತಃ ಅಭಿನಂದನೆ ಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಹೋದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುದರ ಫಲವಾಗಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ದೊರೆಯಲಿದ್ದುದಾಗಿ ನನ್ನ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲೇಜು ಶಿಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಗೌರವ ಕಲಬುರಗಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲ ಸಲ ನನಗೆ ದೊರೆತುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರ ಆನಂದ ಉಕ್ಕೇರಿದ್ದಿತು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾಪಕರೂ, ಅಜೀಜ್‌ಖಾನ ಸಾಹೇಬರೂ ಅಭಿನಂದನ ಪತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದರು ನನಗೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿದ ಅನ್ನದಾನಿಗೆ ತಾನು ಹಿಡಿದ ದಾರಿ ಸರಿಯಲ್ಲ, ಅಣ್ಣನ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿಯಬೇಕೆಂದೆನಿಸಿತು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಒಂದು ಸುದೀರ್ಘ ಪತ್ರ ಬರೆದು ನನ್ನ ಅಂಗಿಯ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮಲಗಿದನಾತ. ಮರುದಿನ ಅದನ್ನೋದಿ ನಾನು ಪ್ರಥಮ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದಷ್ಟೇ ಸಂತೋಷ

ವಾಯಿತು. ಓಡಿ ಹೋಗಿ, 'ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನೀನಿನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗುವಿಯಾ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಕೌಲೆತ್ತಿನಂತೆ ತಲೆದೂಗಿದನವನು. ತಂದೆಯವರಿಗಿದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಅವರಿಗಾದ ಆನಂದ ಅವರ್ಣನೀಯ. ಅನ್ನದಾನಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಆತನನ್ನು ಕೊಪ್ಪಳ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸುವುದೆಂದು ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಚರ್ಚೆಯನಂತರ ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು.

ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಲು ಆಹ್ವಾನ :

ಒಳ್ಳೇಯದಾಗಲಿ, ಕೆಟ್ಟದ್ದಾಗಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ ? ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದು ನಿಜವಾಯಿತು. ತಂದೆಯವರು ಕೊಪ್ಪಳದ ಗವಿಮಠದ ಶ್ರೀಗಳವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಅಲೀಗಢದ ಆಯುರ್ವೇದ ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅದರ ಫಲಿತಾಂಶವೂ ಒಂದು ವಾರದೊಳಗಾಗಿ ಬಂದು ತಂದೆಯವರು 'ವೈದ್ಯಭೂಷಣ' ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಸಾಗಿದ್ದರು. ಬೇಗ ಸನದು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಿಗೆ ಬರೆದುಕೊಂಡು 'Registered Medical Practitioners' ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇನ್ನು ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ವೈದ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂದು ನೆಮ್ಮದಿಯ ಉಸಿರ್ಗರೆದರು. ಆದರೆ ಆ ನೆಮ್ಮದಿಯನ್ನು ಕಲಕುವ ಪತ್ರವೂ ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಬಂದಿತು. ಅದು ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಸುದೀರ್ಘ ಪತ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಸುಂದರ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳ ಹಿಂದೀ ಪತ್ರ, "ಶಾಸ್ತ್ರೀಜಿ, ಇಂದು ನಾನು ತಮ್ಮಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಿರುವ ಕಾಣಿಕೆ ದೇವತೆಗಳು ದಧೀಚಿ ಋಷಿಯಿಂದ ಕೇಳಿದ ಬಲಿದಾನಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದ್ದು" ಎಂದೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದಿತು ಆ ಪತ್ರ. ಉದಗಿರಿಯ ಹಾವಗಿಸ್ವಾಮಿ ಮಠ ಆ ಭಾಗದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಠವೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಶಾಖಾಮಠಗಳೂ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಶಿಷ್ಯಸಂಪತ್ತೂ ಇದ್ದು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಗಳೊಬ್ಬರಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಅರಾಜಕತೆ ಉದಿಸಿದೆಯೆಂದೂ, ನಿಮ್ಮ ಸುಪುತ್ರ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನನ್ನು ಈ ಮಠಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿ ಮಾಡಲು ಸಮ್ಮತಿಸಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ನಿಮ್ಮ ಮಗ ಸ್ವಾಮಿಯಾದರೆ ನಿಮಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಹಾನಿಯಾಗುವುದಾದರೂ ಅಸಂಖ್ಯ ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಲಾಭವಾಗುವುದೆಂದೂ ಬರೆದಿದ್ದರು.

ಪತ್ರ ಓದಿ ಮಂಕಾದರು ತಂದೆಯವರು. 'ನೀನೀಗ ಸಣ್ಣವನಲ್ಲ. ನಿನ್ನಿಚ್ಛೆಯೇನಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆಯೇ ಉತ್ತರ ಕೊಡೋಣ. ನೀನೇ ನಿನ್ನ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬಾ. ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೇಳಿ ತೀರ್ಮಾನ ಮಾಡಬೇಡ. ನಿನ್ನ ಜೀವನದ ಶಿಲ್ಪಿ ನೀನೇ. ನೀನು ಏನೇ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೂ ಸಂತೋಷ ನನಗೆ' ಎಂದು ನನಗೆ ಹೇಳಿ ಆ ಪತ್ರವನ್ನೇ ನನ್ನ ಕೈಗಿತ್ತರು. ನಾನು ಸಂಯಮಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದೆ, ನಿಜ. ಆದರೆ ಎಂಥ ಸಂಯಮಿ ? ಬಡತನ ಜಡಿದು ರೂಪಿಸಿದ್ದ ಸಂಯಮಿ. ನಾನು ಕಡು

ಬಡವನಾಗಿರದಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ತಂದೆಯವರು ನಡೆಸಿದ್ದ ಬದುಕಿನ ಹೋರಾಟ ಸದಾ ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗಿರದಿದ್ದರೆ, ಅವ್ವ ಐಯ್ವರು ಮಕ್ಕಳ ಆರೈಕೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಮುಂಜಾವಿನಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತರವರೆಗೆ ದಣಿವರಿಯದೆ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದುದು ನನ್ನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯುತ್ತಿರದಿದ್ದರೆ, ನನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ನಾಲ್ವರು ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರ ಭವಿತವ್ಯದ ಪ್ರಶ್ನೆ ನನ್ನ ಕಿವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಿನದಿಸುತ್ತಿರದಿದ್ದರೆ ಸೊನ್ನಲಾಪುರದಲ್ಲಿ, ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನಕ್ಕೆಂದು ಹೋದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂಯಮದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆನೆಂಬುದು ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದವಾದುದೇ ಸರಿ. ಇಂದಿಗೂ ಹೆಂಗಳೆಯರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವಲ್ಲಿ ಸಂಕೋಚ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನಾನು ತೊರೆದಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಆಗಂತೂ ಹೆಣ್ಣನ್ನೇ ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ನೋಡದಷ್ಟು ಬಿಗಿಯಾಗಿದ್ದೆನಾದರೂ ಆಜೀವಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಇರಬಲ್ಲೆನೆಂದು ಎದೆ ತಟ್ಟಿ ಹೇಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ ನಾನು. ಸೊನ್ನಲಾಪುರದ ಆ ಕಾಮಿನೀ ಕೋಮಲ ಕರಸ್ಪರ್ಶ, ಆ ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಡುಗಿಯ ಆಲಿಂಗನ ಆಗಾಗ ನೆನಪಾಗಿ ಮೈ ಜುಮ್ಮೆನ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದುವು. ಬಡತನದ ಉಡದ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಪಾರಾಗುವವರೆಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಕೂಡದೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದೆನಾದರೂ ಮದುವೆಯೇ ಕೂಡದೆಂದು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯೋಚಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಸಂನ್ಯಾಸವೇ ? ಸಂಸಾರವೆ ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಧುತ್ತೆಂದು ನಿಂತಿದ್ದಿತು ಎದುರಿಗೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಏನುತ್ತರ ಕೊಡುವುದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದೆ ಕಿಂಕರ್ತವ್ಯವಿಮೂಢನಾದಾಗ ಒಂದು ಸಂಗತಿ ಸ್ಮರಣೆಗೆ ಬಂದಿತು. ದ್ಯಾಂಪುರ-ಕುಕ್ಕನೂರುಗಳ ನಡುವಣ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ, ನಾನಿನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ, ಒಂದು ಗುಹೆಯನ್ನು ತೋಡಿ ಒಬ್ಬ ಯೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಯೋಗಸಾಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದ. ಆಗ ನಾನೂ ಆಗಾಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಯೋಗಿಯೇನೋ ಗಟ್ಟಿಗನಾಗಿಯೇ ತೋರಿದ್ದ ನನಗೆ. "ಈಗ ಆ ಯೋಗಿಯನ್ನೇ ಏಕೆ ವಿಚಾರಿಸಬಾರದು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ?" ಎಂದೆನಿಸಿತೆನಗೆ. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಗಲು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಘಂಟೆ ಸಮಯವಿತ್ತು. ಹೋಗಿಯೇ ಬರೋಣವೆಂದು ಹೊರಟೆ. ದೂರದಲ್ಲಿ ಆ ಗುಹೆಯಿದ್ದ ತಾಣ ಕಾಣಿಸಿತು. ಬರ ಹೋಗುವರಾರೂ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಿರ್ಜನ, ನೀರವ ಸ್ಥಳವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿತು. ಆದರೂ ಹೋದೆ. ಎರಡೇ ಮೆಟ್ಟಿಲು ಕೆಳಗಿಳಿದೆ. ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದೆ. ಒಳಗೆ ಕೇರಿಯ ಚೆಲುವೆಯೊಬ್ಬಳೊಡನೆ ಊರಿನ ಮಡಿವಂತನೊಬ್ಬ ರತಿಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನನಾಗಿದ್ದ! ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲುಕಿತ್ತೆ; ಮನೆಯತ್ತ ಹೊರಟೆ. ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿದರೂ ಮನದ ಕಣ್ಣಿನ ಮುಂದೆ ಅದೇ ನಗ್ನಚಿತ್ರ! ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ, ಆ ಯೋಗಿಯೂ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ಭೋಗಿಯೇ ಆಗಿದ್ದನೆಂಬುದೂ, ಅದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತೆಂಬುದೂ, ಅವನು ಹೋದಮೇಲೆ ಆ ಯೋಗ ಸಾಧನೆಯ ಗುಹೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಸಾಧನೆಯ ಗುಹೆಯಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು ! ಮುಂದೆ ಯೋಚಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದೆನಿಸಿತು. ಸಂನ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದಂಥ ಶಂಕರಾ

ಚಾರ್ಯರಂಥವರು ಅಲ್ಲೊಬ್ಬರು, ಇಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ನನ್ನಂಥವರು ವಿವಾಹ ವಾಗಿಯೇ ಸಾಧ್ಯವಿರುವಷ್ಟು ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕು. 'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾಃ ಅಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ.' ಅಂದೇ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ– ನನ್ನಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಕುಳಿತು ಅವರು ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪ ನವರಿಗೆ ಉದ್ದವಾದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಬರೆದರು. ಏನು ಬರೆದರೆಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡದೆ ಲಕೋಟೆ ಅಂಟಿಸಿ, ಮರುದಿನ ನಾನೇ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಂಚೆಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹಾಕಿ ಬಂದೆ. "ವೈರಾಗ್ಯ ವಿಜಯ"ವೆಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ತಂದೆಯವರು ಬರೆದಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅರಸನೊಬ್ಬ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ವಿರಾಗಿಯಾದ ವಸ್ತುವಿದ್ದಿತು. ಸಂಗನಾಳವರು ಆ ನಾಟಕ ಆಡಿದಾಗ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೆ ನಾನು. ಆದರೂ ನನ್ನ ಮೈಮೇಲೇ ಬಂದಿದ್ದ ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯದ ವಿಜಯವೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ, ಸಂಸಾರದ ವಿಜಯವೇ ಆಯಿತು. "ಮುಂದೆ ನಾನು 'ಸಂಸಾರ ವಿಜಯ' ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯುವೆನೆ ?" ಎಂದು ನನಗೆ ನಾನೇ ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಗುಳ್ನಕ್ಕೆ.

ಓದುವ ಹುಚ್ಚು :

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೆ ಮೊದಲ ಒಂದು ವಾರ 'ಗಲೇ ಮಿಲನಾ'ಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಯಿತು. ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರ ಔದಾರ್ಯವೇ ಔದಾರ್ಯ ! ನನಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೇಲೂ ಉಚಿತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೆಂದೇ ನನ್ನನ್ನು ಸರಕಾರೀ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದರು; ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೂರನೆಯವನಾಗಿ ಪಾಸಾದರೇನು, ನನ್ನ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಪ್ರಥಮನಾಗಿ ಪಾಸಾಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎಂಟು ರೂಪಾಯಿ 'ಬರ್ಸರಿ' ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿದರು ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆದೆನೆಂದು 'ಫೀ ಮಾಫಿ' ಕೊಟ್ಟರು ! ಅಲಿಬಿನ್ ಗಾಲಿಬ್ ಸಾಹೇಬರು, ಮೀನಾಯಿ ಸಾಹೇಬರು, ಅಜೀಜಖಾನ ಸಾಹೇಬರು, ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರುಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆ. ನನ್ನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಹಫೀಜ್ ಓಡಿಬಂದು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡರು ; ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರು ಮಿಠಾಯಿ ತಿನಿಸಿ ಇಂಟರ್‌ಮೀಡಿಯೇಟ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಬಿಡ ಕೂಡದೆಂದರು. ಮರುದಿನವೇ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನವರು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು—"ನೀನು ನನಗೂ ಕೀರ್ತಿ ತರಬೇಕು " ಎಂದು. 'ಶಕ್ತಿಮೀರಿ ಪ್ರಯತ್ನಿ ಸುವೆ ಸಾರ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಕೂಡಲೇ "ವಾಚನಾಲಯದಲ್ಲಿ English Men of Letters ಶೃಂಖಲೆಯ ಎಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕಗಳಿವೆ ; ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಓದು" ಎಂದರು. ಅಂದೇ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ಪಡೆದುಕೊಂಡೇ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯಕ್ಕೆ ಮರಳಿದೆ. ಓದುವ ಹುಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೇ ನಡೆಯಿತು ; ಇಂದಿಗೂ ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ ಆ ಹುಚ್ಚು.

ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೆಸರು ಹಚ್ಚಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಆಜೀವಮಿತ್ರರಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಳವಂಡಿಯ ಕಟ್ಟೀಮನಿ ಹಿರೇಮಠದ ಚೆನ್ನವೀರಸ್ವಾಮಿ ಇನಾಮದಾರರು ಒಬ್ಬರು. ಇವರು ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಕಲ್ಮಠದ ಗೆಳೆಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಯ್ಯನವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಕರಾದುದರಿಂದ ಬಹುಬೇಗ ನನಗೆ ಹತ್ತಿರದವರಾದರು. ಇವರ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಶಿವಮೂರ್ತಿಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಇಂದಿಗೂ ನಾಡಿನ ಗಣ್ಯನಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಚೌಡಯ್ಯದಾನಾಪುರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಒಡೆಯರ್ ಕುಟುಂಬದವರೇ ಇವರ ತಾಯಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇವರ ಮೂಲಕ ಹಾಗೂ ಮುಂದೆ ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವ ಒಡೆಯರವರ ಸೋದರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರ ಮೂಲಕ ಆ ದೊಡ್ಡ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೂ ನಾನು ಹತ್ತಿರದವನಾದೆ. ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪನವರ ಮಗ ಉಮಾಕಾಂತ, ಅವರ ಅಣ್ಣನ ಮಗ ವಿಶ್ವನಾಥರಾವ್ ನನಗೆ ಸಮೀಪದವರಾದರು. 'ಹುಟ್ಟುವವರಿಗೆ ಅಣ್ಣ, ಬೆಳೆಯುವವರಿಗೆ ತಮ್ಮ'–ಎನ್ನುವಂತಿದ್ದ ಕೆಲವರು ಎರಡೆರಡು ವರ್ಷ 'ಪಲ್ಟಿ' ಹೊಡೆದು ಮೂರನೆಯ ವರ್ಷವೂ ಅದೇ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್‌ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿರದಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸಾಗಿ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸಹಿತ ಇಂಟರ್ ಪಾಸಾಗಲಾಗದೆ ನಾಲ್ಕೈದು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಅಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಂತೂ ಮಹಡಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಲೇಜು ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳನ್ನೇರಿ ಹೋಗುವ ಹೆಮ್ಮೆ, ಹಿರಿಮೆ ನಮ್ಮದಾಯಿತು !

ಪ್ರೊ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನಯ್ಯನವರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ತರಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದೇ ಬೇಡ. 'ಏ ಒನ್'–ಎನ್ನುವರಲ್ಲ ಹಾಗೆ. ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರೂ ಬಹಳ ಸಿದ್ಧತೆಯೊಡನೆ ತರಗತಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವೂ ಸೇರಿದುದರಿಂದ ಪ್ರೊ. ಧಾರವಾಡಕರರ ಶಿಷ್ಯತ್ವ ಲಭಿಸಿತು. ಅವರು ನಮಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿಸಿದ ರೀತಿ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಪಠ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲ ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ನಮಗೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ನಾನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಹಿಂದೀ ಕಲಿತದ್ದರಿಂದ ನನಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಷ್ಟು ಕಠಿನವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಇತರ ಸಹಪಾಠಿಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ತರಗತಿ ಬಂದಿತೆಂದರೆ ಮೈಗೆ ಮುಳ್ಳು ಚುಚ್ಚಿದಂತೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೂ ಕಲಿಯಬೇಕಿತ್ತು ನಾವು. ಅದರ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಅಬೂತಾಲಿಬ್ ಸಾಹೇಬರು ಆ ನೀರಸ ವಿಷಯವನ್ನೂ ರಸವತ್ತಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

'ಕಾಲೇಜು ಯೂನಿಯನ್ನಿ'ನ ಆಯ್ಕೆಗಳು ಬಂದುವು. ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಗೆ ಇಬ್ಬರು ಸ್ಪರ್ಧಿಸಿದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರು. ನಾನು ಅವಿರೋಧವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಚ್ಚರಿ. ಹಿಂದೆ ಯಾವ ಹಿಂದೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡಿರದಿದ್ದ ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇವನೊಬ್ಬ ಅವಿರೋಧ

ವಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಹೊಂದಿದನಲ್ಲ–ಎಂಬುದೇ ಆ ಅಚ್ಚರಿಗೆ ಕಾರಣ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಸಾಹೇಬರಿಗೂ ತುಂಬ ಖುಷಿಯಾಯಿತು. ಉದ್ಘಾಟನಾ ಸಮಾರಂಭದಂದು ಗೌನ್ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕುಳಿತೆ–ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಸಾಹೇಬರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ. ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಮೇಲಿನಿಂದ ಹೂಮಳೆಗರೆದರು. ಧಾರವಾಡಕರ ಮಾಸ್ತರರಂತೂ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು 'ವಜೀರ'ನೆಂದೇ ಕರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಮಿತ್ರರೆಲ್ಲ ಒಂದು ಮಾತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಒಮ್ಮತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು: 'It is his finest hour' ಎಂಬುದೇ ಅದು. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕುಕ್ಕನೂರು ದ್ಯಾಂಪುರಗಳನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ ಹಾಲು ಸಕ್ಕರೆ ಕುಡಿದರು ಹಿತೈಷಿಗಳು. ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಅಧಿಪತಿಗಳಾದ ಪೂಜ್ಯ ದೊಡ್ಡಪ್ಪ ಶರಣಬಸವಪ್ಪ ಅಪ್ಪಾ ಅವರು ಕರೆಸಿ ಹರಸಿದರು. ಕಲಬುರಗಿಯ ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರಿಗೆ ಹೊಸ ಹುರುಪು ಹುಟ್ಟಿತು; ಕನ್ನಡದ ಕಾರ್ಯಗಳು ಬಿರುಸಿನೊಡನೆ ಮುಂದುವರಿದುವು.

ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಜೀವದಾನ :

ಹರವಾಳ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಮಿತ್ರರೊಬ್ಬರ ಮದುವೆಗೆ ಹೋದೆ. ನನ್ನೊಡನೆ ಆ ಭಾಗದ ಮಿತ್ರರೆಲ್ಲ ಇದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಭೀಮಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಈಜಾಡಿ ಬರೋಣವೆಂದು ಹೋದೆವು. ನವಯೌವನ ಉಬ್ಬುಕೊಬ್ಬುಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ. ಭೀಮಾ ನದಿಯ ಸೆಳೆವನ್ನು ಸವಾಲೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಈಸಿದರು ಎಲ್ಲರೂ. ನನ್ನನ್ನಂತೂ ಹಿಡಿದು ತಡೆಯುವವರೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡದೆ ಮುಂದುವರಿದೆ. ಒಮ್ಮೆಗೆ ನಡುನೀರಿನ ಸೆಳೆವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುಬಿಟ್ಟೆ. ಅದರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥವಾದುವು. ಅತ್ತ ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ, ಇತ್ತ ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ– ಸೆಳೆವು ಎಳೆದತ್ತ ಹೋಗಬೇಕು. ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡಿದೆ, ಸಂಗಡಿಗರೊಬ್ಬರೂ ಕಾಣಿಸಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಮದುವೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು– ಹಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಹೋಳಿಗೆ ತುಂಬಲು. ನನ್ನ ಕೈ ಸೋತಿವೆ; ಹಸಿವೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ; ಧೈರ್ಯ ಕುಸಿಯುತ್ತಿದೆ; ಮುಂದೆ, ಹಿಂದೆ, ಎಡಕ್ಕೆ, ಬಲಕ್ಕೆ–ಎತ್ತ ನೋಡಿದರೂ ನೀರು! ಅಂದಿಗೆ ನನ್ನ ಇಹಲೋಕದ ಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಬಗೆದೆ. ತಂದೆ ತಾಯಿಯರ, ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರ, ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರ ಚಿತ್ರಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಬಂದು ಹೋದುವು ಕಣ್ಣಮುಂದೆ. ಎಚ್ಚರಗೇಡಿಯಾಗಿ ಒಬ್ಬನೇ ನಡುಹೊಳೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರೆಲ್ಲರ ಆಸೆಗಳನ್ನು ಭಗ್ನಗೊಳಿಸಿ ಹೊರಟಿರುವೆನೆಂಬ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ನನ್ನನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ಬೇರೆ ದಾರಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದರಿದು ದೇವರ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಸೆಳೆವಿಗೆ ಶರಣಾಗತನಾಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ಕಾಲನ್ನೂ ಬಡಿಯದೆ, ಕೈಯನ್ನೂ ಬಡಿಯದೆ– ಬಡಿಯಲು ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದರಲ್ಲವೆ ?– ತೇಗಿನ ಮುಂಡಿಗೆಯಂತೆ ಶರೀರವನ್ನು ತೇಲಬಿಟ್ಟೆ. ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿದ್ದುವು. ತೇಲುತ್ತ ಹೊರಟೆ_ಹೊರಟೆ– ಹೊ-ರ-ಟೆ!

ಎಷ್ಟೋ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಶಿವದಾರ ಕಂಟಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸಿದ ಅನುಭವ! ಕಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡಿದೆ– ಬಲದಂಡೆ ಒಳನುಗ್ಗಿ ಬಂದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕಂಟಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಶಿವದಾರ ಸಿಕ್ಕಿ ನನ್ನನ್ನು ಉಳಿಸಿದೆ! ಆ ಕಂಟಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ದಂಡೆಗೆ ಬಂದು ಬಿದ್ದೆ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಜೀವದಾನವನ್ನಿತ್ತಿದ್ದಿತು ದೈವ!

ಮದುವೆ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋಳಿಗೆ ಜಿಗಿದು ತಾಂಬೂಲ ಅಗಿಯುತ್ತ ಬೇವಿನ ಮರದ ಕಟ್ಟೆಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಅವರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲವೆಂಬುದೇ ಅವರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. "ಯಾಕೆ, ತಡಮಾಡಿದೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದವರಿಗೆ "ಸೆಳವಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆ. ಪಾರಾಗಿ ಬರಲು ತಡವಾಯಿತು" ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. ಸತ್ತು ಸತ್ತು ಉಳಿದೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಮದುವೆಯ ಹಿಗ್ಗಿನ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಕೆಡಿಸಬಾರದೆಂದೆನಿಸಿತು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಈಸಿದುದಿಲ್ಲ! ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಮರಳಿದ ಮೇಲೂ ಇರುಳು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಭೀಮಾನದಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ತೇಲುತ್ತ, ಸಾವಿನ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತ ಹೊರಟ ಚಿತ್ರ ಮರುಕಳಿಸುತ್ತಿತ್ತು! ಭಯ ಬರಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಸಂಗ ಪ್ರವಾಸವೊಂದು ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇಪ್ಪತ್ತು ಜನರಿರಬೇಕು ಹೊರಟವರು. ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಉಗಿಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮದೇ ಗದ್ದಲ, ಗಟಾಟೆ. ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಹಾಸ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವಸತಿ ಊಟಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಪೂಜಾರಿ ಎಂಬ ಯುವಕರು ನಮ್ಮನ್ನು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಗೋಲಗುಮ್ಮಟ, ಇಬ್ರಾಹಿಮ್ ರೋಜಾ, ಉಪಲಿ ಬುರುಜ್, ಮಲಿಕೆ ಮೈದಾನ, ತೋಪು ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ನಲಿದಾಡಿದೆವು. ನನಗೆ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯೋದ್ಧಾರಕ ಪೂಜ್ಯ ಫ. ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರನ್ನು ಯಾವಾಗ ನೋಡುವೆನೋ – ಎಂದೆನ್ನಿಸಿತ್ತು. ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆವು. ಸಣ್ಣದೊಂದು ಬಾಡಿಗೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶರಣರಂತೆ ತೋರಿದ ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಧನ್ಯರಾದೆವು. ಅವರೂ ಅತ್ಯಂತ ಮಮತೆಯೊಡನೆ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಕಳೆದರು. ಮಾತು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕಲಬುರಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶರಣರ ಸ್ಥಳಗಳತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗಿದ್ದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಂಡು ನಮಗೇ ನಾಚಿಕೆಯಾಯಿತು. ಅವರೇ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಒಪ್ಪಿಸುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಂತೆ ಶರಣರ ಸ್ಥಳಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರು ; ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಅವಶೇಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಅವರ ಬಗ್ಗೆ, ಜನಜನಿತ ಐತಿಹ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಉಪಲಬ್ಧತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲು ತಿಳಿಸಿದರು ; ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳಿದ್ದರೆ ಪಡಿಯಚ್ಚು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಉಪದೇಶಿಸಿದರು ; ಸಿಕ್ಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ 'ಶಿವಾನುಭವ'ಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿಕೊಡಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಆಮೇಲೆ

ಮಾತು ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬೋಧನ ಭಾಷೆಯತ್ತ ಹೊರಳಿತು. ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದುದು ಅವರ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ನಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರ ಪಡೆದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿದರು. ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು ? ಇವುಗಳು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಷ್ಟೇ ಚೆನ್ನಾಗಿವೆಯೆ ? ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆಯೆ ಇಲ್ಲವೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆಯೆ ? ಉದಾಹರಣೆಗೆ H_2SO_4 ಇದನ್ನು ಏನೆಂದು ಅನುವಾದಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ?– ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ದಂಗಾಗಿಸಿದರು ನಮ್ಮನ್ನು. H_2SO_4– ಅನ್ನು ಅನುವಾದಿಸುವ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ ; ನಾವೂ H_2SO_4 ಎಂದೇ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ–ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಅವರು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು : "ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಈ ಪದ್ಧತಿ. ನಾಳೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದರೆ ಕನ್ನಡವನ್ನೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಈ ಪದ್ಧತಿ ನಮಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪಸಂಖ್ಯಾತರ ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಹಿಂದೂಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿರುವ ಅನೌಚಿತ್ಯವೊಂದನ್ನುಳಿದರೆ ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಮಾಡಿದ ಈ ಪ್ರಯೋಗ ದಿಟ್ಟ ಪ್ರಯೋಗ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣವಾದ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ."

ನಾನು ನಡುವೇ ಬಾಯಿ ಹಾಕಿ, "ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ಆಗಿಯೇ ತೀರುವುದೆಂದು ತಾವು ನಂಬಿರುವಿರಾ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಬಾಪೂಜಿಯವರ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿಯೇ ತೀರುತ್ತದೆ ; ಆಮೇಲೆ ಅವರದೇ ತತ್ತ್ವವಾದ ಭಾಷಾನುಗುಣ ಪ್ರಾಂತ್ಯ ರಚನೆ ಆಗಲೇಬೇಕು" ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವಿತ್ತರು. ಈ ಶರಣರು ಆಡಿದ ಮಾತು ಹುಸಿಯಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ಎನಿಸಿತು. ನಮನಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂದುಕೊಂಡೆವು : "ಗೋಲಗುಮ್ಮಟವನ್ನು ನೋಡಿದುದು ಎಷ್ಟು ಘನ ವಿಷಯವೋ, ಅದಕ್ಕೂ ಘನವಾದ ವಿಷಯ ನಾವು ಈ ಮಹಾನುಭಾವರನ್ನು ನೋಡಿದುದು" ಎಂದು.

ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂತರ್‌ಕಾಲೇಜು ವಕ್ತೃತ್ವ ಸ್ಪರ್ಧೆಗೆ ಕಲಬುರಗಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದೆ. ಪಾರಿತೋಷಕವನ್ನೇನೂ ತರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಭವ್ಯಕಟ್ಟಡ, ಆ ಹಾಸ್ಟೆಲು

ಗಳ ಭವ್ಯ ಭವನಗಳು, ಆ ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ನವಾಬನಂದನರು, ಆ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಖ್ಯಾತಿಯ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು– ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮೈನಡುಕ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಿತು ನನಗೆ. ಸ್ಪರ್ಧೆ ಗೆಲ್ಲುವುದಿರಲಿ, ನಿಂತು ಮಾತಾಡಿದುದೇ ಮಹತ್ಸಾಧನೆ ಯೆನಿಸಿದ್ದಿತು ನನಗೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಭರ್ಜರಿ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಬಡತನದ ಉಡುಪು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿ ನನ್ನ ಕೀಳರಿಮೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೊನರಿಸಿತು. ಅಂತೂ ಮುಂದೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಸೇರಲು ಬಂದಾಗ ಗಾಬರಿಯಾಗ ದಿರಲೆಂದು ಪೂರ್ವಪರಿಚಯವೊಂದನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ನೆರವಾಯಿತು ನನಗೆ ಈ ಸ್ಪರ್ಧೆ. ಕೈ ಬಿಗಿಹಿಡಿದೇ ಹೈದರಾಬಾದು ಸಿಕಂದ್ರಾಬಾದುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸಂಗ, ಕವನ ರಚನೆ, ಕನ್ನಡ ಸೇವೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದೆ.

ವಾರ್ಷಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು ಹತ್ತು ತಿಂಗಳುಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಹಾಗೂ ಬರ್ಸರಿ ೨೩೦ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಪಡೆದುಕೊಂಡೆ. ಯಾರೂ 'ಮಾಮೂಲು' ಬೇಡಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಬರಿಸುವ ಮಾತೇ ಸರಿ. ಇಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಆ ಮೊದಲು ನೋಡಿರದಿದ್ದ ನನಗೆ ಆ ಹಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ತೋಚಲಿಲ್ಲ. ಮಿತ್ರರು ಒತ್ತಾಯ ತಂದರು! 'ಒಂದು ಉಣ್ಣೆಯ ಕೋಟು ಹೊಲಿಸಿಕೋ, ಎರಡು ಸಿಲ್ಕ್ ಶರ್ಟ್ ಹೊಲಿಸಿಕೋ, ಒಂದು ಜತೆ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಪಂಚೆ ಕೊಂಡುಕೋ, ಒಂದು ಪಟ್ಟಣಕರ್ ಫರ್ ಕ್ಯಾಪ್ ಮಾಡಿಸಿಕೋ, ಒಂದು ಜೊತೆ ಪೇಟೆಂಟ್ ಲೆದರ್ ಬೂಟುಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸು, ಒಂದು...' ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರನ್ನು ತಡೆದ ಹೇಳಿದೆ ! "ನನ್ನ ಖಾದೀವ್ರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೂಡಲೆ ? ಇದು ನನ್ನಿಂದಾಗದು." "ಖಾದಿ ಬಿಡು ಎಂದು ಯಾರು ಹೇಳಿದ ರಯ್ಯಾ ? ನೀನೀಗ ನಮ್ಮ ಕಾಲೇಜು ಯೂನಿಯನ್ನಿನ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ. ಪ್ರಸಂಗವಶಾತ್ ದೊಡ್ಡವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಬೇಕು ನೀನು. ಆ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಸೆಟ್ ಈ ತೆರ ಇರಲಿ. ದೇವರು ಪದವಿ, ದುಡ್ಡು, ಎರಡನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವಾಗ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಇರಬೇಡವೆ ?".

ನಾನೆಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಅವರು. ಐದು ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭರ್ಜರಿ ಉಣ್ಣೆಯ ಕೋಟು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು; ಎರಡೂವರೆ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಸಿಲ್ಕ್ ಶರ್ಟುಗಳು ತಯಾರಾದುವು; ಒಂದೂಕಾಲು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಒಂದು ಫರ್‌ಕ್ಯಾಪ್, ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಬೆರಳಗಲ ರೇಷ್ಮೆ ಅಂಚಿನ ಮ್ಯಾಂಚೆಸ್ಟರ್ ಪಂಚೆ ಜೊತೆ, ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಜೊತೆ ಪೇಟೆಂಟ್ ಲೆದರ್ ಬೂಟ್ಸ್ ದೊರೆತುವು. ನನಗೆ ಈ ವೇಷ ತೊಡಿಸಿ–'ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್, ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್' ಎಂದು ಕೈ ತಟ್ಟಿದರು ಗೆಳೆಯರು. ನನ್ನ ಖಾದಿವ್ರತ ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಿತು. ಮತ್ತೆ ತಲೆ ಯೆತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪುನರಾರಂಭಿಸ

ಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅದು ಕಪಟಾಚರಣೆಯೆನಿಸೀತೆಂದು ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ಒಂದು ಅಂಶದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಂಯಮ ಸಬಲವಾಗಿ ಉಳಿಯದಿದ್ದುದು ವ್ಯಥೆಯನ್ನಂತೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ ನನಗೆ. ಮಿಂಚಿ ಹೋದ ಮಾತಿಗೆ ಚಿಂತಿಸಿ ಫಲವಿಲ್ಲ.

ನನ್ನೊಬ್ಬನ ಸಲುವಾಗಿ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ, ತಂದೆ ತಾಯಿ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರ ಸಲುವಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತೆ ಪೇಟೆಗೆ ಹೋದೆ. ಅವ್ವನಿಗೊಂದು ನೂಲಿನ ಸೀರೆ, ತಂಗಿಯರಿಗೆ ರೇಷ್ಮೆಸೀರೆ, ತಂದೆಯವರಿಗೆ ನಿಲುವಂಗಿ, ಪಂಜೆ, ಮಾವನವರಿಗೆ ಸೆಲ್ಲೆ, ಇಬ್ಬರು ತಮ್ಮದಿರಿಗೆ ಸಿಲ್ಕ್ ಅಂಗಿಗಳು–ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಂಡು, ಪ್ರಯಾಣವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಿ ಮನೆ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಇನ್ನೂ ನೂರೈವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಉಳಿದಿದ್ದುವು ! ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಪಾದ ಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದೆ. ತಲೆಯೆತ್ತುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವರ ಆನಂದಾಶ್ರುಗಳು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದುವು ! ಪುನೀತನಾದೆ, ಧನ್ಯನಾದೆ ! ಅವ್ವನಂತೂ ನಾನು ಒಯ್ದಿದ್ದ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಊರವರಿಗೆಲ್ಲ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಳು. ಊರವರೆಲ್ಲ 'ನೀನೇ ಪುಣ್ಯವಂತಿ; ಇನ್ನೂ ಓದುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಹಣ ತರುವ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆದೆ !' ಎಂದರಂತೆ. ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿ ಈಗ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬದಲಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ. ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೆಂದೆನಿಸಿದ್ದ. ನನ್ನಂತೆ ಯಾವ ಉಸಾಬರಿಗೂ ಹೋಗದೆ 'ನಾನಾಯಿತು ನನ್ನ ಓದಾಯಿತು' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅವನದಲ್ಲ. ಗೆಳೆಯರ ಗುಂಪು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಊರಲ್ಲಿ ಮಲೆತದರ ಮೇಲೆ ಎರಗುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠುರ ನೀತಿ ಇಂದಿಗೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಒರಟುತನವಿದ್ದರೂ ಮನದಲ್ಲಿ ಉರುಟುತನವಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯವಾದಿ, ಸ್ನೇಹಪರ, ಸಜ್ಜನ, ಸಾಹಸಿ ನನ್ನ ತಮ್ಮ. ತಂಗಿ ವೀರಾಂಬೆಯ ಮದುವೆ ಕೊಪ್ಪಳದ ಸಿದ್ನೇಕೊಪ್ಪ ಬಸವಯ್ಯನವರ ಪುತ್ರ ಕಲ್ಯಾಣಯ್ಯನವರೊಡನೆ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳು, ಸ್ಥಿತಿವಂತರು, ಸಜ್ಜನರು, ಸದಾಚಾರಿಗಳು.

ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯ ಮದುವೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಭರ್ಜರಿ ಪೋಷಾಕನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನೇ ವರನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿದರು. ಪಾಪ, ನಿಜವಾದ ವರನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೇಗೊ ಎನಿಸಿತು. ನಾನು ಕೂಡಲೇ ಆ ಭಾರೀ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಾದಾವೇಷ ತೊಟ್ಟೆ. ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನವೀರಸ್ವಾಮಿ ಇನಾಮದಾರರು ಶ್ರೀ ಸದಾಶಿವಣ್ಣ ಒಡೆಯರರೊಡನೆ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಬಂದು ಹೋದುದೊಂದು ಸ್ಮರಣೀಯ ಘಟನೆ. ಆಗ ಅಂಕುರಿಸಿದ ನನ್ನ ಸದಾಶಿವಣ್ಣನವರ ಸ್ನೇಹ ಮಧುರದಿಂದ ಮಧುರತರವಾಗುತ್ತಲೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ,

ಕಲಬುರಗಿಯ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಷದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಇಂಟರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆವೆನೆಂಬ

ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ನಿರೀಕ್ಷೆ. ನಾನೂ ಎಲ್ಲರ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ದೇಹದ ದಣಿವನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ವ್ಯಾಸಂಗ ನಡೆಸಿದೆ. ತನ್ನನ್ನು ಇಷ್ಟೊಂದು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿದನಿವ–ಎಂದು ದೇಹಕ್ಕೆ ರೊಚ್ಚು ಬಂದಿತೋ ಏನೋ–ಐನ್ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕೈಕೊಟ್ಟಿತು ಕಾಯ! ವಾರ್ಷಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಶುಲ್ಕ ತುಂಬಿ ಮನವಿ ಪತ್ರ ಕಳಿಸಿದ ಮೇಲೂ ಒಂದೆರಡು ವಾರ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಇದ್ದೆ. ತದನಂತರ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಜ್ವರ ಬಂದು ಮಲಗಿದೆ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಸಾಹೇಬರು ಹೌಹಾರಿ ಹಾಸ್ಟೆಲಿಗೇ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟರು! ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮಗ ಹಫೀಜರಿಗೆ ಜ್ವರ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಅವರಿಷ್ಟು ಗಾಬರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದರೋ ಇಲ್ಲವೋ ಹೇಳಲಾರೆ. ಸಂಗಡ ಇಬ್ಬರು ಡಾಕ್ಟರರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡೇ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ವಿಧಿಸಿದರು: "ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಒಂದು ವಾರದೊಳಗಾಗಿ ಇವನ ಕಾಯಿಲೆ ಕಳೆಯಲೇ ಬೇಕು. ಇವನು ಇನ್ನೊಂದು ತುರಾಯಿ ತರುವವನಿದ್ದಾನೆ ನನಗೆ, ನನ್ನ ಕಾಲೇಜಿಗೆ." ಡಾಕ್ಟರರಿಬ್ಬರೂ ಸರ್ವಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಆಶ್ವಾಸನವಿತ್ತರು. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಬದಿಗೆ ಹಣ್ಣಿನ ಬುಟ್ಟಿಯಿರಿಸಿ ಹೋದರು. ಅವರು ಹೋದ ಹಾದಿಯನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ ಉದ್ಗರಿಸಿದೆ: 'ಯಾವ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಏನು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದೆನೋ–ಇವರ ದಯಾದೃಷ್ಟಿಗೆ ಬೀಳಲು!'

ಜ್ವರ ಎಂಥ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತ್ತೋ, ಇಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ; ಇಬ್ಬರು ಡಾಕ್ಟರರು ಸಾಲರೆಂಬಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಡಾಕ್ಟರರೊಬ್ಬರನ್ನು ಕರೆದು ತಂದರು ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಸಾಹೇಬರು. ಮೂವರೂ ನನ್ನ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಮಾಡಿದ್ದು; ಔಷಧ ಬದಲಿಸಿದ್ದೇ ಬದಲಿಸಿದ್ದು; ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು ಕೊಟ್ಟದ್ದೇ ಕೊಟ್ಟದ್ದು! ಅಧಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾದೆ ನಾನು! ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಶಕ್ತನಾದೆ, ನಿರಾಶನಾದೆ ನಾನು. ನನ್ನ ನಿರಾಶೆಗಿಂತ ನನ್ನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರ ನಿರಾಶೆ ದೊಡ್ಡದು. ಅವರು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಬಂದು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ವಿಷಮ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ಹೆಣ್ಣು ಕೊಡಲು ಬಂದಿದ್ದರು ಇಬ್ಬರು! 'ಮಾನವ ಜೀವನ ಎಷ್ಟು ವಿಚಿತ್ರವಾದುದು' ಎಂದು ಗೇನಿಸಿ ಒಳಗೊಳಗೇ ನಕ್ಕಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಭವಿತವ್ಯ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ತಿರ್ರನೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರೇನು, ಅವರ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನವರು ಮಾಡಲು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ–ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದೆದ್ದು ಉಪಚರಿಸಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಅವರು, 'ಬೇಗ ನಿಮಗೆ ಗುಣವಾಗಲಿ; ನಿಮಗೆ ನೆಟ್ಟಗಾದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಮಾತುಕತೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವೆವು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದರು. ಅವರ ಹುಡುಗಿಗಾಗಿ ನಾನು ಬೇಗ ಗುಣವಾಗಬೇಕು, ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ; ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ತುರಾಯಿ ತರಲು ನಾನು ಬೇಗ ಗುಣ ಹೊಂದಬೇಕು–ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ; ಬೇಗ ಪದವೀಧರನಾಗಿ ಮನೆಯ ಭಾರ ಹೊರಲು ಗುಣವಾಗಬೇಕು ತಂದೆತಾಯಿಯರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ–ಎಲ್ಲರ ಪ್ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಹಿತಾಸಕ್ತಿಯ ಅಂಶವೊಂದು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ

ರಂತೂ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಬಂಧು, ಬಳಗ, ಸತಿ, ಸುತ, ಹಿತರೆಲ್ಲ ಸ್ವಂತದ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರಿಯರಾಗುವರೇ ಹೊರತು ಅವರು ಅವರ ಸಲುವಾಗಿ ಯಾರೂ ಪ್ರಿಯರಾಗುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಸಾರಿದರು. ಇದರಿಂದ ರೇಗಿ, 'ಹೆಂಡರು ಮಕ್ಕಳು ಹೆರವರು ಪ್ರಾಣಿ!' ಎಂದು ತತ್ತ್ವಪದ ಹಾಡುತ್ತ ತಂಬೂರಿ ಹಿಡಿಯಬೇಕಿಲ್ಲ. ಮನುಜಪ್ರೀತಿ ಸ್ವಹಿತಾ ಸಕ್ತಿ ಮಿಶ್ರಿತವಾದರೂ ಅದು ನನ್ನ ಹಿತವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದರಿಂದ ಅದು ಪವಿತ್ರವಾದುದೇ. ಸಂಪೂರ್ಣ ದೋಷರಹಿತವಾದುದು ಯಾವುದಿದೆ ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ? 'ಏಕೋ ಹಿ ದೋಷೋ ಗುಣ ಸನ್ನಿಪಾತೇ ನಿಯಜ್ಜತೀಂದೋರಿವ,' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನನುಸರಿಸಿ, 'ಸದೋಷಮಪಿ ನ ತ್ಯಜೇತ್' ಎಂಬ ಗೀತೋಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅಲ್ಪದೋಷ-ಸಂಯುಕ್ತ ಮಾನವ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ಸೂಕ್ತ.

ಹಗಲಲ್ಲೇ ಕತ್ತಲೆ :

ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೊರಡುವ ದಿನ ಬಂದರೂ ನನಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಭಾಗ್ಯ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಸಾಹೇಬರು ನನಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನ-ಶೇಷವನ್ನು ತಾವೇ ತರಿಸಿ ನನ್ನ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ, "ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ಕಾಲೇಜು ತೆರೆಯುತ್ತಲೇ ಬಂದು ಸೇರು ; ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಚಿಸಬೇಡ ; ನಾನಿದ್ದೇನೆ" ಎಂದು ಧೈರ್ಯಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದರು. ನನಗೇನೋ ಅನುಮಾನ—ಇನ್ನು ಈ ಕಾಲೇಜಿನ ಮೆಟ್ಟಲು ಹತ್ತುವ ಭಾಗ್ಯ ನನಗಿದೆಯೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ. ಆಗ ಕೈಗೆ ಬಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನವೇ ಕೊನೆಯದು ; ಮತ್ತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಸೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಾನು ಮತ್ತೆ ನಿರೋಗಿಯಾದರೂ ಮುಂದೆ ಓದುವೆನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು ? ಇಲ್ಲಿಗೇ ನನ್ನ ಓದು ಮುಗಿದರೂ ಮುಗಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಏನೇನೋ ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪಗಳ ಚಕ್ರತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಲೇ ದ್ಯಾಂಪುರ ಸೇರಿದೆ. ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳು ಅದಾಗಲೇ ಹಿಂಡಿ ಹಿಪ್ಪೆಯಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಮುಖಗಳನ್ನು, ತಂಗಿ ತಮ್ಮದಿರ ಮುಖಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅಳು ಬಂದಿತು ನನಗೆ. ಎಂದೂ ಅಳದಿದ್ದ ನನ್ನ ಅಳು ಕಂಡು ಅವರೂ ಅತ್ತರು ! ಹಗಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕತ್ತಲೆ ಕವಿದ ಅನುಭವ ನಮಗೆಲ್ಲ !

ಅವರಿವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಆಗಿನ ಧನ್ವಂತರಿ ಡಾ. ರಾಮರಾಯರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಅಪ್ಪನಗೌಡರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಪಂಡಿತರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ. ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗದಗಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಡಾ. ಕಲ್ಲೋಳಗಿಯವರ ಔಷಧೋಪಚಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣ ವಾದಂತೆನಿಸಿದರೂ ಜ್ವರ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಗದಗಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ; ಅವರಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ; ಅವರು ಹೇಳಿದ ಔಷಧ ಕೊಳ್ಳುವುದು ; ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಔಷಧ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಮೂರು ಘಂಟೆಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಜ್ವರಮಾಪಕ

ಯಂತ್ರವನ್ನು ಬಾಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ತೆಗೆದು ಜ್ವರ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಜ್ವರದ ಚಾರ್ಟ್ ಬರೆಯುತ್ತಾ ಕಾಲ ತಳ್ಳುವುದು, ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಹೀಗೆ ಕಳೆದರೂ ಜ್ವರ ನಿಲ್ಲದಿರಲು ಡಾಕ್ಟರರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಕ್ಷಯರೋಗ ಬಂದಿದೆಯೇನೋ ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಉದಿಸಿತು. ಆಗ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕ್ಷ–ಕಿರಣದ ಯಂತ್ರವಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಒಡೆಯು ಡಾ. ಗಿಂಡೆಯುವರಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಎಕ್ಸ್-ರೇ ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು ನನ್ನನ್ನು. ಹೋಗಿ ತೆಗೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ಅದು ಯಾವ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಎರಡುವಾರ ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಅದೇ ವಿಧವಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆಯಿತು. ಶರೀರ ಶಾಖ 99°ಗೇರುವುದು ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ, ನನ್ನ ಸ್ವೈರಣೆ ಸಮತೆ ಗಳು ನಷ್ಟವಾಗಿದ್ದುವು. ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದು ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ನಿರ್ಧನಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೊನೆಯ ದೈವಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಬೇಕೆಂದೆನಿಸಿತು. ಎರಡು ದಿನ ಆಳವಾದ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಕೊನೆಯ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟೆ!

ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳದೆ ಊರನ್ನು ತೊರೆದು, ಉಗಿ ಬಂಡಿಯೇರಿ ಮದನಪಲ್ಲಿ ತಲುಪಿದೆ. ಈ ರೋಗ ಅಲ್ಲಿ ಗುಣವಾದರೆ ಆಗಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಜೀವ ಬಿಡಬೇಕು–ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವತ್ತು ಉಳಿದಿದ್ದುವು. ಇಷ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ರಾಜರೋಗ ವಾಸಿಯಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆ ? ಇಲ್ಲ ! ಆದರೆ ಇನ್ನೇನು ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ? 'ಕೊಲ್ಲು, ಕಾಯಿ–ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ' ಎಂದು ದೇವರಲ್ಲಿ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕಿದ್ದೆ. ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಡಾಕ್ಟರ್ ಬೆಂಜಾಮಿನ್ ಮುಲ್ಲರ್‌ಸಾಹೇಬರೆದುರು ನಿಂತು ಗದಗಿನ ಡಾಕ್ಟರರ ನಿದಾನ-ಅನುಪಾನ ಪತ್ರಿಕೆಯುನ್ನೂ, ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕ್ಷ–ಕಿರಣ ವರದಿಯುನ್ನೂ ಅವರ ಕೈಗಿತ್ತೆ. ಪರಮ ದಯಾಳುಗಳು ಅವರು. ಎಲ್ಲ ತರದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗಾಗಿ ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತರು. ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು—ಮಲ, ಮೂತ್ರ, ರಕ್ತ, ಕಫ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು, ಎಕ್ಸ್-ರೇ–ಎಲ್ಲ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು ಮುಗಿದುವು. ಅವುಗಳ ವರದಿಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮತ್ತೆ ಮುಲ್ಲರ್‌ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಂಡೆ. ಅವರು ವರದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ, ನನ್ನನ್ನು ಮಲಗಿಸಿ ನನ್ನ ಸಮಗ್ರ ದೇಹದ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿದರು. ನಾನಂತೂ ಜೀವದಾಶೆಯನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಏನಾಗುವುದೋ ಆಗಲಿ, ಆಗುವುದೆಲ್ಲ ಆಗಿ ಹೋಗಲಿ–ಎಂಬ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರಣಾಗತಿಗೆ ಸಂದಿದ್ದೆ!

ಎಲ್ಲ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಮುಲ್ಲರ್ ಸಾಹೇಬರ ಮುಖ ಅರಳಿತು. ನನಗೆ ವಿಸ್ಮಯ. ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು : 'There is nothing wrong with you my young boy ! Go home and be happy. Don't show your hand to any doctor now!'' ನನಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಪಡೆದ ಅನುಭವ! "But, Sir, what about my persistent

fever?'' ಎಂದು ಕೇಳಿಯೇಬಿಟ್ಟೆ. ''Where is fever? you are free from everything. You are perfectly healthy'' ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು! ಅವರಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿ ವಂದಿಸಿ, ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಬಿಲ್ಲು ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಟೆ. ಹತ್ತಿರ ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಉಳಿದಿದ್ದುವು. ಊರು ಬಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಊಟವನ್ನೇ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೂ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಲಿದೆ ಈ ದೇಹ, ಇದಕ್ಕೆ ಬೀಳುವ ಮುನ್ನ ಶುದ್ಧಿ ದೊರೆಯಲಿ ಎಂದು ಊಟ ತೊರೆದಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹಸಿವೆಯು ಕಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿದೆನೆಂಬ ಭರವಸೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಹಸಿವೆ ಜಾಗೃತವಾಯಿತು, ನೀರಡಿಕೆ ಜಾಗೃತವಾಯಿತು. ಎದುರಿಗೆ ಕಂಡ ಒಂದು ನಾಯರ್ ಹೋಟಲು ಹೊಕ್ಕೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಸಾರು ನೀಡಿದರು. ಸಾರಿನಲ್ಲಿ ಮೀನು ತೇಲುತ್ತಿತ್ತು! ಮೀನು ನೋಡಿ ಊಟ ಮಾಡಬಾರದೆನಿಸಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪಣ ಕೊಟ್ಟಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಊಟ ಮಾಡಿ ಬಿಲ್ಲು ತೆತ್ತರೆ ಊರು ಸೇರಲು ಹಣದ ಕೊರತೆ ತಲೆದೋರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಪದ್ಧರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಮೀನು ತೆಗೆದೊಗೆದು ಅದೇ ಅನ್ನ ಸಾರು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡೆ. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉಗಿಬಂಡಿ ಬರುವುದಿತ್ತು. ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ನಾಗಾಲೋಟದಿಂದ ಓಡಿಹೋಗಿ ಟಿಕೇಟುಕೊಂಡು ಉಗಿಬಂಡಿ ಏರಿದೆ.

ಬಡವನಿಗೆ ನೆರವಾಗುವವ ದೇವನೊಬ್ಬನೇ :

ಉಗಿಬಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗದ ಅಡಿಕೆ ಏಜೆಂಟರ, ವಾರಣಾಸಿಯ ಬನಾರಸಿ ಸೀರೆಗಳ ಏಜೆಂಟರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಹಗುರಾಗಿ ಹೊತ್ತುಗಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಬನಾರಸೀ ಸೀರೆಯ ಏಜೆಂಟ್ "ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಿಯತಮೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಬನಾರಸೀ ಸೀರೆ ಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಕ್ಕೆ; ಜೇಬಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಬಿಡುಕಾಸುಗಳೂ ನಕ್ಕುವು. ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅಡಿಕೆಯ ಏಜೆಂಟ್, 'ನಿಮ್ಮ ನಲ್ಲೆಗೆ ಒಂದು ಮಣ ಹಾಲಡಿಕೆ ಒಯ್ಯಿರಿ' ಎನ್ನಲಿಲ್ಲ! ಇಲ್ಲದ ನಲ್ಲೆಗೆ ಕೊಳ್ಳದ ಸೀರೆ, ಅದೂ ಝಗಝಗಿಸುವ ಬನಾರಸೀ ಸೀರೆ! ಬಹುತ ಅಚ್ಛಾ! ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಊಟದ ವೆಚ್ಚವನ್ನೂ ಅವರೇ ವಹಿಸಿದರು! ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸಹಾಯಕರನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾನೆ ಶಿವ ಎಂದುಕೊಂಡೆ. ಅವರು ಊಟ ಮಾಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿಯೇ ಊರು ಮುಟ್ಟಬೇಕಿತ್ತು. ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪ ನಿಲ್ದಾಣ ಬಂದಿತು. ಉಗಿಬಂಡಿಯಿಂದಿಳಿದು ಬನ್ನಿಕಟ್ಟೆ ಬಸ್ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋದೆ. ಬಸ್ಸು ಮುಷ್ಕರ ಹೂಡಿತ್ತು. ಚಾಲಕ ಅದರ ಸೆಡವು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಚಾಲಾಕಿ ನಡೆಸಿದ್ದ. ಇನ್ನೇನು ಮಾಡುವುದು? ಉಳಿದ ಪ್ರವಾಸಿಗರೊಡನೆ ಚಹಾ ಬಿಗಿದು ಬಂದೆ; ಅತ್ತಿತ್ತ ಸುತ್ತಿದೆ. ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲ ದ್ಯಾಂಪುರದಲ್ಲಿ. ಯಾವಾಗ ಮನೆ ಮುಟ್ಟುವೆನೋ, ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿರಬಹುದಾದ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳೆದೆಗೆ ಯಾವಾಗ ತಂಪನ್ನು ತಳೆವೆನೋ–ಎಂದು ಆತುರನಾಗಿದ್ದ, ಕಾತರನಾಗಿದ್ದ ನನಗೆ ಆ

ಬಸ್ಸಿನ ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳಿ ಅಸಹನೀಯವಾಗಿದ್ದಿತು! ಅದರದೇನು ತಪ್ಪು ಇದರಲ್ಲಿ. ಉಪಯೋಗಿಸುವವರು ನಿಷ್ಕರುಣೆಯಿಂದ ಉಪಯೋಗಿಸಿದರೆ ಮನುಷ್ಯನೇನು ಯಂತ್ರವೇನು–ಮುಗ್ಗರಿಸಲೇ ಬೇಕಲ್ಲವೆ–ಎಂದೆನಿಸಿತು ಮರುಚಣದಲ್ಲಿ. ಬಸ್ ರಿಪೇರಿಯಾಗುವವರೆಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಆಲೋಚಿಸಿದೆ— "ಎಂಥ ಹುಚ್ಚು ಸಾಹಸ ನನ್ನದು! ನನಗೆ ಆ ರೋಗವಿದ್ದುದೇ ನಿಜವಾಗಿದ್ದರೆ ಮುಂದಾವ ಗತಿಯೊದಗುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ? ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಗತಿಯೇನಾಗುತ್ತಿತ್ತು? ಇಬ್ಬರು ತಮ್ಮದಿರ, ಒಬ್ಬ ತಂಗಿಯ ಗತಿಯೇನಾಗುತ್ತಿತು? ಎಂಥ ತಿಳಿಗೇಡಿತನದ, ದುಡುಕಿನ, ದುಸ್ಸಾಹಸದ ತೀರ್ಮಾನ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದೆ? ದೇವರು ಪಾರು ಮಾಡಿದ, ಎಲ್ಲ ಸರಿಯಾಯಿತು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ?... ತುಸು ಹೊತ್ತು ಎದೆ ನಡುಗಿತು! ಆಮೇಲೆ ಅಂದುಕೊಂಡೆ, 'ಉಳ್ಳವರಿಗೆ ನೆರವಾಗುವವರಿಗೆ ಬರವಿಲ್ಲ. ನನ್ನಂಥ ಬಡವನಿಗೆ ನೆರವಾಗುವವ ದೇವನೊಬ್ಬನೇ!"

ಬಸ್ ಹೊರಟಿತು; ಊರು ಬಂದಿತು; ಮನೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದೆ. ಎಂಥ ಸಂತಸ ಎಲ್ಲರಿಗೆ! ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದಾಗ ನನ್ನ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳಿದರು ಕೆಲವರು; ಬುದ್ಧಿಗೇಡಿಯೆಂದು ಬೈದರು ಕೆಲವರು. ನಿರೋಗಿಯೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ ತಂದುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಗ್ಗಿದರು ಎಲ್ಲರೂ.

ಹಂಪೆ ಪ್ರವಾಸ:

ನನ್ನ ಉತ್ಸಾಹ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಮುಂದೇನು ಮಾಡುವುದೆಂಬುದು ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಕಾಲೇಜಿನ ಬೇಸಿಗೆಯ ರಜೆ ಮುಗಿದು ಕಾಲೇಜಿನ ಹೊಸ ವರ್ಷ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರುವ ಕಾಲ ಮೀರಿದ್ದಿತು. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಶುಲ್ಕ ಕಟ್ಟಿ ಫಾರ್ಮು ತುಂಬಿ ಕಳಿಸಿದ್ದೆನಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕಟ್ಟುವ ಅವಕಾಶ ನನಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಮಾಡುವುದೆಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಓದ ತೊಡಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೂ ಕಾಡಾಟ ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಂಗಾವತಿಯ ಗೆಳೆಯರು ಕಾಗದ ಬರೆದರು—'ಹಂಪೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೇವೆ. ಬಂದು ಬಿಡು' ಎಂದು. ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಕಳಿಸುವ ಮನಸ್ಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ನನ್ನ ಉಲ್ಲಾಸಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಬರಬಾರದೆಂದು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದರು. ಗಂಗಾವತಿ ತಲುಪಿದಾಗ ಗೆಳೆಯರಾದ ಕೆ. ಆರ್. ಹಿರೇಮಠ, ಮಹಾಂತಯ್ಯ ಹಿರೇಮಠ, ಕಲ್ಲಯ್ಯ, ಮಲ್ಲೇಶಗೌಡರು ಸಿದ್ಧರಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಹಂಪೆಯನ್ನು ಹದಿನೇಳು ಸಲ ನೋಡಿದ್ದ ಸಂಗಪ್ಪನೆಂಬವರು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಗಂಗಾವತಿಯಿಂದ ಹಂಪೆಯವರೆಗಿನ ಪ್ರವಾಸ ಹಾಸ್ಯಪ್ರವಾಹವೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ನಗೆಗಾರರೇ. ಅದರಲ್ಲೂ ಸಂಗಪ್ಪನ ಹಳ್ಳಿಯ ಸೊಗಡಿನ ಹಾಸ್ಯ ಚಟಾಕಿಗಳು ನಗೆಯನ್ನಲ್ಲ, ನಗೆಯ ಬುಗ್ಗೆಯನ್ನೇ ಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಹಂಪೆ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸಿತು ನಮಗೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಾನರರೊಡನೆ ವಾನರರಾಗಿ ದೇಗುಲದಿಂದ ದೇಗುಲಕ್ಕೆ, ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಜಿಗಿದಾಡಿದೆವು. ತುಂಗಭದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮೈದಣಿವವರಿಗೆ ಈಸುವುದು, ಮಹಾಂತಯ್ಯನವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಡುಗೆಯ ರುಚಿ ನೋಡುವುದು, ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗುಡಿಯನ್ನೂ ಬಿಡದಂತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುತ್ತಿ ಸುತ್ತಿ ನೋಡುವುದು. ವಿರೂಪಾಕ್ಷನ ಗಗನಚುಂಬಿ ಗೋಪುರವೆ, ವಿಠ್ಠಲರಾಯನ ಗುಡಿಯ ಬಹು ಪ್ರಕಾರಗಳ ಬಹು ಘಟಕಗಳ ಬಹುರೂಪೀ ಸ್ತಂಭಗಳೆ, ಮಹಾನವಮಿ ದಿಬ್ಬವೆ, ಕಮಲ ಮಹಲೆ, ಹಜಾರಿ ರಾಮನ ಗುಡಿಯ ಶಿಲ್ಪ ವೈಭವವೆ, ಉದ್ದಾನಿ ವೀರಭದ್ರನೆ, ಉಗ್ರನರಸಿಂಹನೆ, ಬಡವಿಲಿಂಗವೆ, ವಾಲಿ ಭಾಂಡಾರವೆ, ಪಂಪಾಸರೋವರವೆ, ಕಲ್ಲಿನ ರಥವೆ,—ಏನೇನ ನೋಡಿದೆವು, ಏನೇನ ನೋಡಲಿಲ್ಲ ನಾವು ? ಒಂದೊಂದೂ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬೆರಗು, ನಿಬ್ಬೆರಗುಗಳನ್ನು ಪುಟಿಸಿದುವು ; ಸುಪ್ತ ಕವಿಹೃದಯವನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸಿದುವು. ನಿತ್ಯರಾತ್ರಿ ಒಂದು ಕವಿತೆ ಬರೆದು ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ಓದಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ : ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ತಾಯಿ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಈಸಲು ಹೋದಾಗ ಚಕ್ರತೀರ್ಥದಲ್ಲಿ ತೇಲ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅದು ಗಿರ್ರನೆ ಸುತ್ತಿ ತಳಕ್ಕಿಳಿದಾಗ ಕೈತಟ್ಟಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಏಳು ದಿನಗಳ ಅಲ್ಲಿಯ ವಾಸ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನೆಷ್ಟು ಸಲ ರೋಮಾಂಚಿತನಾದೆ, ಎಷ್ಟು ಸಲ ವಿಸ್ಮಿತನಾದೆ, ಎಷ್ಟು ಸಲ ಹಿಗ್ಗಿ ಹೊರೆಯೇರಿದೆ ನೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡುವುದು !

ಹಂಪೆಯಿಂದ ಚಳಿ ಜ್ವರ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ಬೆಂಕಿಯಂಥ ಜ್ವರ, ನಾಲ್ಕು ಕಂಬಳಿ ಹೊದಿಸಿದರೂ ನಿಲ್ಲದ ನಡುಗು ! ತಂದೆಯವರು ಭೂಮಿ ಯಲ್ಲಿಳಿದು ಹೋದರು ; ತಾಯಿಯವರ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೂ ವರ್ಣನಾತೀತ ! ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿಯು ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿ. ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅವನ ಅಭ್ಯಾಸ ಆತಂಕವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗಿ ದ್ದಿತು. ಚಿ. ಶರಣವ್ವನದು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಓದು ; ಚಿ. ಬಸವರಾಜನಿನ್ನೂ ಸಣ್ಣವ. ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಏನು ತೋಚಿತೋ, ಏನು ತೋರಿತೋ —ಕ್ಷಿಪ್ರ ನಿರ್ಣಯ ವೊಂದನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರು. ಎಲ್ಲರೂ ಗದಗಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ; ಅಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ದೊಂದು ಬಾಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು 'ಸಿದ್ದಪ್ಪ'ನಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಗುಣವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಹಿಂದಿರುಗುವುದು ! ಸತ್ತು ಬದುಕಿ ಮತ್ತೆ ಮರುಹುಟ್ಟನ್ನು ಮದನಪಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಮೇಲೂ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ದುಡುಕಿ ಹೊಸದೊಂದು ವಿಪತ್ತನ್ನು ಕೊಂಡುತಂದೆನೆಂಬ ಅಪರಾಧೀಭಾವ ನನ್ನ ಕರುಳುಗಳಿಗೆ ಚೇಳಿನ ಕೊಂಡಿಯಂತೆ ಕುಟುಕುತ್ತಿದ್ದಿತಾಗಿ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಯೋಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಾಗಲಿ, ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಚೈತನ್ಯವಾಗಲಿ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮತಿಗೆ ಮಂಕು, ಮನಕ್ಕೆ ಲಕ್ವ, ಮೈಗೆ ಉರಿ—ಜಡವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ, ಜರ್ಜರಿತ ನಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ, 'ನಡೆವೆಣ—ನುಡಿವೆಣ'ನಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದೆ !

ಗದಗು :

ಗದಗಿನ ಒಂದು ಚಾಳಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಿರಿಯ ಮನೆಯನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿರತೊಡಗಿದೆವು. ಒಂದೇ ಉದ್ದವಾದ ಕೋಣೆ ; ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಡ್ಡಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿ ಆಚೆ ಅಡುಗೆಮನೆ, ಬಚ್ಚಲಮನೆ ಮಾಡಿದ್ದರು—ಈಚೆ ಕೂಡ್ರಲು, ಮಲಗಲು ಕೋಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಊರಿಂದ ಓಟ್ಟು ಬೇಳೆ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ 'ಸಾಹಿತ್ಯ' ತಂದಿದ್ದೆವಾಗಿ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಲು ತಡವಾಗಲಿಲ್ಲ ಅವ್ವನಿಗೆ. ಅಂದೇ ಡಾ. ರಾಯಬಾಗಕರ್ ಎಂಬ ಆಯುರ್ವೇದ ವೈದ್ಯರ ಹತ್ತಿರ ಹೋದೆವು. ಕಲಬುರಗಿ ಯಲ್ಲಿ ಜ್ವರ ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಅಂದಿನವರೆಗಿನ ಜಡ್ಡಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳಿದೆವು. ಜ್ವರ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಬಗ್ಗೆ ಆತಂಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು ತಂದೆಯವರು. "ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ಜಂತು ತುಂಬಿರುವಾಗ ಜ್ವರ ಹೇಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ?" ಎಂದರು ವೈದ್ಯರು. ಜುಲಾಬಿನ ಪುಡಿಕೊಟ್ಟರು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಲಗಿದೆ. ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಗಾಬರಿಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ಜಂತುಗಳು ಬಿದ್ದುವು. ಅಂದೇ ಜ್ವರ ಇಳಿಯಿತು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಪಾಂಡುರೋಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ವೈದ್ಯರು ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಇದ್ದು ವಾಸಿಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಹೋಗಿ ರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಲೋಹಭಸ್ಮ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮೊದಲಾದುವುಗಳ ಸೇವನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಗುಣಮುಖನಾಗುತ್ತ ನಡೆದೆ. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮೈಲು, ಸಂಜೆ ಒಂದು ಮೈಲು ವಾಯುವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಕೆಲವರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಹಡಗಲಿ ಮಠದಲ್ಲಿದ್ದ ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯ ಪಂ. ನಾಗಭೂಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿದ್ದರು ; ಶಿವಾನಂದ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ವೀಣೇಕರ ಮಡಿವಾಳಪ್ಪ ನವರಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಎಂದಿಲ್ಲದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು ನಾವು. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿತಾಯದ ಹಣ ಕರಗಿಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಮನೆ ಬಾಡಿಗೆ, ವೈದ್ಯರ ಫೀ, ಔಷಧಗಳ ವೆಚ್ಚ, ಊಟೋಪಚಾರಗಳ ಖರ್ಚು— ಎಲ್ಲ ಸೇರಿ ಹೊರಲಾಗದ ಹೊರೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ತಂದೆಯವರು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೈಗಡ ಬಾಯ್ಗಡ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರು ; ಹಳೆಯ ಸ್ನೇಹಿತರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಬಂದರು. ಆದರೂ ಲೆಕ್ಕ ಬಾಯಿಗೂಡಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಅವ್ವನಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದ್ದ ಆರು ತೊಲೆ ಬಂಗಾರ ಮಾರಿಬಿಟ್ಟರು ; ಅಂದು ಅವ್ವನಿಗೆ ಏನೇನೋ ಒಮ್ಮೆಗೆ ನೆನಪಾದಂತಾಗಿ ಅತ್ತು ಬಿಟ್ಟಳು. ನನಗಂತೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಹಗೆತನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆನಿಸಿತು, "ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟಕೊಡಲು ನೀನು ಹುಟ್ಟಿದೆಯಾದರೂ ಏಕೆ ?" ಎಂದು ನನ್ನನ್ನೇ ನಾನು ಕೇಳಿದೆ ! ಈ ಬೆಂಬತ್ತಿರುವ ಬಡತನವನ್ನು ಒಮ್ಮಿಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಬಗ್ಗು ಬಡಿದು, ನುಗ್ಗುನುಸಿ ಮಾಡಿ, ಸ್ವಪೂರ್ಣತೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನೇರಿ ತೂರಿ ಬಿಡ ಬೇಕೆಂದು ಪಣತೊಟ್ಟೆ. ಬಡವನ ಸಿಟ್ಟು ದವಡೆಗೆ ಮೂಲವೆಂಬಂತೆ ನನ್ನ ಸಿಟ್ಟು ನಾನು ವಾಸಿಯಾಗುವ ದಿನವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮುಂದೂಡುತ್ತಿತ್ತು, ಅಷ್ಟೆ !

ನನಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ತೊಂದರೆ ನಮ್ಮೂರಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ರೋಗ ತೋರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವವರದು. "ಹೇಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಮನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ; ನಾವೂ ನಿರೋಗಿಗಳಾಗಲು ಇದೇ ಸುಸಮಯ," ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ನಮ್ಮೂರಿನ ಕೆಲವು ಹಳೆಯ ರೋಗಿಗಳು ನಮ್ಮ ಮನೆ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರತೊಡಗಿದರು. ಬಂದವರಿಗೆ ಊಟ ವಿತ್ತು, ಮಲಗಲು ಸ್ಥಳ ಬಿಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅವರನ್ನು ವೈದ್ಯರ ಹತ್ತಿರ ಕರೆದೊಯ್ದು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು! ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರಂತೂ ಎಲ್ಲ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ತೃಪ್ತರಾಗದೆ, ಔಷಧದ ಬಿಲ್ಲನ್ನೂ ತಂದೆಯವರಿಂದ ಕೊಡಿಸಿ. ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಹಣ ಕಳಿಸುವೆ ವೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದರು. ಹಣ ಕಳಿಸುವುದಿರಲಿ, ನಾವು ಊರಿಗೆ ಹೋದ ಮೇಲೂ ಆದರ ನೆನಪು ಸಹ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ—ತಂದೆಯವರು ಕೊಟ್ಟುದನ್ನು ತಿರುಗಿ ಕೇಳಿದವರೇ ಅಲ್ಲ! ಎಷ್ಟು ಸಲ ತಾವು ನಂಬಿದ್ದ, ತಾವು ನೆರವು ನೀಡಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯರಿಂದಲೇ ಮೋಸ ಹೋಗಿದ್ದರೂ ಮನುಷ್ಯಕುಲದಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಶ್ವಾಸ ಕಡಮೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ!

ನಾವಿದ್ದ ಮನೆಯ ಪಕ್ಕದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬ. ಗಂಡ, ಹೆಂಡತಿ, ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು. ಗಂಡ ಎಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೋ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ನಮಗೆ. ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಗೋಜಿಗೂ ನಾವು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಏಕೆನೆ, ಒಮ್ಮೆಗೆ ಸಂಜೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮಹಾನುಭಾವ ಬರುತ್ತಲೆ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹೂವೇರಿಸಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಕಡಿದಾಡುತ್ತಲೇ ರಾತ್ರಿ ಊಟ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆಮೇಲೆ ಅತ್ತ ಹುಡುಗರು ಮಲಗುತ್ತಲೆ ಇತ್ತ ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರ ಗುದುಮುರಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಮೊದಲು ಮಾತಿನ ಯುದ್ಧ, ಆಮೇಲೆ ಗಂಡನ ಬೈಗಳು—ಹೆಂಡತಿಯ ಎದುರುತ್ತರ, ಅನಂತರ 'ಧಪ್ ಧುಪ್' ಸದ್ದು, ರೋದನ ಶಬ್ದ. 'ಕೊಂದು ಹಾಕಿರಿ ನನ್ನನ್ನು—ನನ್ನನ್ನು ಕೊಂದ ಮೇಲಾದರೂ ನಿಮ್ಮ ಸಿಟ್ಟು ಶಾಂತ ವಾಗಲಿ!" ಎಂಬ ಚೀತ್ಕಾರ! ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಇದೇ ಗದ್ದಲ. ಮುಂಜಾನೆ ಗಂಡನಿಗೆ ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ತಿಂಡಿ ತಿನಿಸಿ ಕಳಿಸಿ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಶಾಲೆಗೆ ದಬ್ಬಿ, ಹೆಂಡತಿಯ ಹಾಡು: "ಮನುಜ ಶರೀರವಿದೇನು ಸುಖ?" ಎಂದು ನಿತ್ಯರಾತ್ರಿ ಅದೇ ನಾಟಕ, ನಿತ್ಯ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ ಅದೇ ಉದಯರಾಗ! "ಮದುವೆಯೆಂದರೆ ಬಾಯಿ ಬಾಯಿ ಬಿಡುವ ಯುವಕ ಯುವತಿಯರಿಗೆ ವಿವಾಹವೀಯುವುದು ಇದೇ ಸುಖವನ್ನೇ?" ಎಂದು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಚಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವಾಗ ನಿರಕ್ಷರಿಗಳ, ದಾರಿದ್ರ್ಯಪೀಡಿತರ, ಮೂಢ ರೂಢಿಬಂಧಿತರ ವರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೆಂಥ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ದೊರೆಯಬಹುದೋ ಎಂದು ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಯಾಯಿತು ನನಗೆ. ಮದುವೆಯೆನ್ನುವುದು ಮುತ್ತಿಗೆಗೊಳ ಗಾಗಿರುವ ಕೋಟೆಯಂತೆ; ಹೊರಗಿರುವವರು ಒಳಗೆ ಹೋಗಲು ಹಾತೊರೆಯು ತ್ತಾರೆ; ಒಳಗಿರುವವರು ಹೊರಗೆ ಬರಲು ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾರೆ—ಎಂದು ಯಾರೋ ಅಂದಿರುವುದು ನಿಜವೇನೋ!

ಪರಮತಪಸ್ವಿಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದ:

ವೈದ್ಯರು "ವಾಸಿಯಾಗಿದೆ ರೋಗ; ಹೋಗಬಹುದೆಂ"ದು ಹೇಳಿದರು. ಊರಿಗೆ ಮರಳಿದೆವು. ಬಾಯಿ ಸುಟ್ಟ ಬೆಕ್ಕು ಮಜ್ಜಿಗೆಯನ್ನೂ ಊದಿಕೊಂಡು ಕುಡಿಯುವಂತೆ ಔಷಧವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲು, ಪಥ್ಯದ ಆಹಾರ ಬಿಡಲು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ನಾನು ನಿರೋಗಿಯೆಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಅಳುಕು, ಉಳುಕು, ಅಂಜಿಕೆ! ಜಪ್ಪಿಸಿ ನಡೆಯುವುದು, ಸುಮ್ಮ ಸುಮ್ಮನೆ ಜ್ವರ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ತುತ್ತುಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿ ಊಟ ಮಾಡುವುದು, ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ 'ಔಷಧ' 'ಔಷಧ' ಎಂದು ಬಡಬಡಿಸುವುದು ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ತಂದೆಯವರು ಮತ್ತೆ ಮುಂದುಗಾಣದಾದರು. ದೇವರೇ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕುಕ್ಕನೂರಿಗೆ ಪರಮತಪಸ್ವಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮುಂಡರಗಿಯ ಶ್ರೀ ಅನ್ನದಾನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ಆಗಮಿಸಿದರು. ಅವರು ಮಹಿಮಾಶಾಲಿಗಳೆಂದೂ, ಶಾಪಾನುಗ್ರಹ ಸಮರ್ಥರೆಂದೂ ಭಾಗದ ಬಹು ಜನರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಲಂಗಟೆ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪ್ಪ, ತಟ್ಟಿ ಗುರುಲಿಂಗಪ್ಪ, ಸಂಗನ ಬಸವಪ್ಪ, ಕಪ್ಪತ್ತಪ್ಪ ಮೊದಲಾದವರಿಗಂತೂ ಅವರು ಧರೆಗಿಳಿದ ದೇವರು. ತಂದೆಯವರ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ ಶ್ರೀಗಳವರದು. ತಂದೆಯವರು ಪರಮ ಪೂಜ್ಯರನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆದು ತಂದು ರುದ್ರಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಪೂಜ್ಯರ ಪಾದಪೂಜೆ ಮಾಡಿದೆ ನಾನು. ಅವರು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ನನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಅಂದೇ ನಾನು ನಿರೋಗಿಯೆಂಬ ಧೈರ್ಯ ನನಗೆ ಬಂದಿತು. ಅವರು ಕುಕ್ಕನೂರಿನಲ್ಲಿರುವವರೆಗೂ ನಿತ್ಯ ಅವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದೆ. ಅವರು ವಾಯುವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟರೆ ಅವರು ಬರೀ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ನಾವು ಅವರ ಹಿಂದೆ ಓಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಜಿತೇಂದ್ರಿಯತ್ವದ ದಿವ್ಯತೇಜಸ್ಸು ಅವರ ಮುಖಮಂಡಲದ ಮೇಲೆ ಸದಾ ಬೆಳಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದುಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪರಮತೀಯರೂ ಅವರ ದರ್ಶನಾಶೀರ್ವಾದಗಳಿಗಾಗಿ ಹಿಂಡುಹಿಂಡಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಇನ್ನೇನು, ಎಲ್ಲ ಪೀಡೆಗಳೂ ತೊಲಗಿದುವು ಎಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಏಳು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅವಧಿಯಿತ್ತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದರೆ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದು ಮತ್ತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ಪಡೆದು ಪದವೀಧರನಾಗಬಲ್ಲೆನೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಉದಿಸಿತ್ತು. ಪದವಿ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆದವರಿಗೂ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಬಲ್ಲ ನಾನು ಕನ್ನಡದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮನಮುಟ್ಟಿ ಮಾಡತೊಡಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸಂಗವೇನೋ ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಸಾಗಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಗೂ ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ ವಿಘ್ನ ಪರಂಪರೆ. "ಶುಭಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವಲ್ಲದೆ ಅಶುಭಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವುಂಟೆ, ಅಯ್ಯಾ?" ಎಂದು

ಸಿದ್ಧರಾಮೇಶ್ವರ ಹೇಳಿಯೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಈ ಸಲದ ವಿಘ್ನ ಲಗ್ನ ಪ್ರಸ್ತಾಪದ ರೂಪ ತಾಳಿ ಬಂದಿತು– ರೋಗದ ರೂಪದಲ್ಲಲ್ಲ. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ವರ ಷುರು ಆದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಬಂದಿತ್ತು ಲಗ್ನದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ; ಈಗ ರೋಗ ಪರ್ವ ಮುಗಿದಾಗ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿತು ಅದಕ್ಕೂ ಜಟಿಲವಾದ ವಿಘ್ನರೂಪ ತಾಳಿ ಲಗ್ನಪ್ರಸ್ತಾಪ. ನನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ, ನನ್ನ ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಸೋದರಮಾವನ ಮಗಳಿಗಾಗ ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸು. ಮದುವೆ ಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂದು ನನ್ನ ತಾಯಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ತವರು ಮನೆಯ ನೆಚ್ಚು ನನ್ನ ಭವಿತವ್ಯಕ್ಕೆ ಕಿಚ್ಚಾಗ ಬಯಸಿತು. ಸೋದರ ಮಾವ ಸೋದರತ್ತೆಯರು ಯಾವುದೋ ದುರ್ಬಲ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ, ಹುಟ್ಟಿದ ಮಗಳನ್ನು ನನಗೇ ಕೊಡುವೆವೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟು ತಾವೂ ಜನರ ಗುಸು ಗುಸು ನುಡಿಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ನನ್ನ ತಾಯನ್ನೂ ಧರ್ಮಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಹರಿಬ್ರಹ್ಮರೇ ಬಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಕೊಂಡಿಯನ್ನು ಕಡಿದು ಕೊಳ್ಳೆನೆಂಬುದು ತಾಯಿಯ ನಿಲುವು. ನನಗಿದ್ದುದು ತಂದೆಯವರ ಬಲವೊಂದೇ. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ "ಮದುವೆಯಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಜನ ಪದವೀಧರರಾಗಿಲ್ಲ ? ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ರಾವ್ ಪಟವಾರಿಯವರ ಉದಾಹರಣೆಯಿಲ್ಲವೆ ? ಅವರು ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸಾಗಿ ವಿದ್ಯಾನಂದ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇರಿ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳಾದ ಮೇಲೆ ಎಂ. ಎ. ಪಾಸಾಗಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿಲ್ಲವೆ ? ಸಿದ್ದಣ್ಣನೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಲಿ" ಎಂದು ಎನ್ನುವವರೇ. ನಾನದೇ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯಕಾರಿ ರೋಗದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾದು ದರ ಕಡೆಗೆ ಅವರ ಗಮನ ಹರಿಯಲಿಲ್ಲ; ನನ್ನ ಆರೋಗ್ಯವಿನ್ನೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸದೃಢ ವಿಲ್ಲವೆಂಬುದರತ್ತ ಅವರ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಚೊಚ್ಚಲು ಮಗನಾದ ನಾನು ಬೇಗ ಓದು ಮುಗಿಸಿ ಗಳಿಸಲು ಆರಂಭಿಸದೇ ತಂದೆಯವರ ಭಾರ ಇಳಿಯದು, ತಮ್ಮಂದಿರ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮುಂದುವರಿಯದು, ತಂಗಿಯ ಮದುವೆಯಾಗದು–ಎಂಬುದರ ಪರಿವೆ ಅವರಿಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಯಸ್ಕಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ; ಇವನಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೈತೊಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅವರ ಏಕಮಾತ್ರ ಆಬ್ಸೆಷನ್ ಆಗಿರು ವಂತಿತ್ತು. ಆದರೂ ತಂದೆಯವರ ವಿಚಲಿತವಾಗದ ವಿರೋಧದೆದುರು ಅವರ ಆಟ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಮದುವೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪ :

ಈ ಕೊನೆಯ ಕೋಟೆಯನ್ನೂ ಭೇದಿಸಿದರು ವಿವಾಹೋತ್ಸುಕರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಿರಿಯರಂತಿದ್ದ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳಿಂದಲೂ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಹೇಳಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ತಂದೆಯವರ ಸ್ಥಿತಿ ಅಡಕೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಅಡಿಕೆಯಂತಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಹಗ್ಗ ಜಗ್ಗಾಟದಲ್ಲಿ ಅವರೊಬ್ಬರೇ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ, ಉಳಿದೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ, ಸಹಜವಾಗಿಯೇ

ತಂದೆಯವರು ಸೋತರು. ನನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ನನಗೆ ಆಗಾಗ ವರದಿ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಈ ಅವಸರದ ವಿವಾಹವನ್ನು ಅವನೂ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿಸಿದ್ದನಾದರೂ ಎಲ್ಲರೆದುರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯವರು ನಿರುಪಾಯರಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನೀಯುತ್ತಲೆ ಓಡಿ ಬಂದು ನನಗೆ ಆ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಸಿದ. ನನ್ನ ಮೈಮೇಲೆ ಆಕಾಶ ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಂತೆನಿಸಿದರೂ ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನ ಕೈಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆಯವರು ಸಪ್ಪೆಮುಖದೊಡನೆ ಬಂದು ತಾವು ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು. "ಕೊಪ್ಪಳದ ಮಾಮಾರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಿರಾ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಅವರು ಕ್ಷಣಕಾಲ ಬೆಚ್ಚಿಬಿದ್ದರು. ಯಾರೂ ಅವರನ್ನು ಗಮನಿಸಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಬೀಗರು, ಸ್ಥಿತಿವಂತರು, ಪಟ್ಟಣವಾಸಿಗಳು–ಅವರನ್ನೂ ಒಂದು ಮಾತು ಕೇಳದೆ ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾದೀತೆ ? ತಂದೆಯವರು "ಸಿದ್ಧೇ ಕೊಪ್ಪದ ಬಸವಯ್ಯನವರನ್ನೂ ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಕೊನೆಯ ನಿರ್ಣಯ," ಎಂದು ಸಾರಿಬಿಟ್ಟರು. ಎಲ್ಲರೂ, ಸಿದ್ದಣ್ಣ ಸಣ್ಣವನಾದರೂ ದೊಡ್ಡವರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬುದ್ಧತೆಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾನೆ ! ಎಷ್ಟೆಂದರೂ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಟ್ಟೆಯೇರಿ ಬಂದಾತ. ಆತ ಹೇಳಿದುದೇ ಸರಿ. ನಾಳೆಗೇ ಬಸವಯ್ಯನವರನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ, ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿಯೇ ಮದುವೆ ಪತ್ರ ಬರೆಸೋಣ" ಎಂದು ನುಡಿದರು. ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳ ವಿಚ್ಛಿತ್ತಿ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿಯೇ ಆನಂದವೆನಿಸಿತು. ಉಳಿದವರಿಗೆ, 'ಇನ್ನೇನು, ಹುಡುಗ ಒಪ್ಪಿದಂತೆಯೇ ! ಬಸವಯ್ಯನವರನ್ನಷ್ಟು ಕೇಳಿರಿ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ; ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇಡ ಎಂದಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟೆಂದರೂ ಹರೆಯದ ಹುಡುಗ. ಚೆಲುವೆಯಾದ ಸೋದರ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಒಲ್ಲೆನೆಂದು ಯಾವ ಬಾಯಿಂದ ಅಂದಾನು ? " ಎಂದೆನಿಸಿತು. ಕೆಲವರು ರಾತ್ರಿಗಾಡಿ ಹಿಡಿದು ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಯೇ ಬಿಡುವೆವೆಂದು ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟರು. ಸೋದರ ಮಾವನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಓಣಿಯ ಓರಗಿತ್ತಿಯರೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ಆ ಸೋದರ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದ್ದೇ ಪೀಡಿಸಿದ್ದು–'ಹೆಸರು ಹೇಳು, ಒಗಟಿಟ್ಟು ಹೇಳು' ಎಂದು.

ಎಲ್ಲರೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಗೆ ತಿನ್ನುತ್ತ, ಮದುವೆಯ ಹಂದರದ, ಹೋಳಿಗೆಯ, ಓಲಗದ ಕನಸು ಕಾಣುತ್ತ ಹಾಸಿಗೆ ಹುಡುಕುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ ಅನ್ನದಾನಿಯ ನನ್ನ ಗಂಭೀರ ಸಮಾಲೋಚನೆ ನಡೆದಿದ್ದಿತು ಯಾರಿಗೂ ಕಾಣದಂತೆ. "ನಾಳೆ ಬಸವಯ್ಯನವರು ಬಂದುಬಿಟ್ಟರೆ ಮದುವೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಇದು ನಡೆಯದಂತೆ ಏನಾದರೂ ಉಪಾಯ ಮಾಡಲೇಬೇಕು ! " ಎಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಒಮ್ಮತದ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದೆವು. ಆದರೆ ಏನು ಉಪಾಯ ಮಾಡುವುದು ? ಇಬ್ಬರಿಗೂ ತೋಚಲಿಲ್ಲ ಸರಿಯಾದ ಉಪಾಯ. ಒಮ್ಮೆಗೇ ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರ ನೆನಪಾಯಿತು. ಉದಗಿರಿಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಕಾರಣವಾಗಿ ನಾನವರಿಗೆ ತುಂಬ ಹತ್ತಿರದವನಾಗಿದ್ದೆ. ಆಗ ಅವರು 'ಒಮ್ಮೆ ಆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾ' ಎಂದು ಕರೆ

ದಿದ್ದರು. ಈಗ 'ಆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾ' ಎಂಬ ಅವರ ಸ್ವರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಅನುರಣಿಸ ತೊಡಗಿತು... "ಆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾ, ಆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾ...ಆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾ !" ಅಹುದು, ಇದು ಅವರದೇ ಸ್ವರ, ಅದೇ ಅಭಯಸ್ವರ. ಬೇರಾವ ವಿಚಾರವೂ ಬೇಡ ಅವರಲ್ಲಿಗೇ ಹೋಗಬೇಕು, ಅವರ ಆಶ್ರಯವನ್ನೇ ಕೋರಬೇಕು !

ಅನ್ನದಾನಿಗೆ ಈ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸಲು ಅವನೂ 'ಇದೇ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿ' ಎಂದು ಅನುಮೋದಿಸಿದ. ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಯಾನ್ವಿತಗೊಳಿಸಲು ಇದೇ ರಾತ್ರಿಯೇ ಕೊನೆಯ ಅವಕಾಶವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. "ಮಂಡಲಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯ ಹನುಮಂತರೆಡ್ಡಿ ಇದ್ದಾರೆ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಜೊತೆಗೆ ಬರುವಿಯಾ ? ಪುಸ್ತಕ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ನಾನು ಹೊರುತ್ತೇನೆ. ಹಾಸಿಗೆಯ ಗಂಟು ನೀನು ಹೊರಬೇಕು" ಎಂದೆ. ಕೂಡಲೆ ಒಪ್ಪಿದ ಅನ್ನದಾನಿ, ಆಗ ಅವನ ವಯಸ್ಸು ಹನ್ನೆರಡು ಮಾತ್ರ. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು, ಅಭಿಮಾನವೂ ಎನಿಸಿತು ತಮ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ. "ಇಂದೇ, ಈ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರಬೇಕು,–ಒಬ್ಬನೇ! ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ವಿಚಾರಿಸಿ ಹೇಳು" ಎಂದೆ. "ಎಲ್ಲ ಯೋಚಿಸಿಯೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದೇನೆ. ತಡಮಾಡಿದರೆ ನೂತದ್ದೆಲ್ಲ ಹಂಜಿಯಾದೀತು; ಹೊರಟು ಬಿಡೋಣ" ಎಂದ. ಹೊರಟೆವು, ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಣು ತಪ್ಪಿಸಿ ಹೊರಟೆವು, ದೇವರ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ಹೊರಟೆವು, ಹುಚ್ಚು ಧೈರ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿ ಹೊರಟೆವು.

ಮಂಡಲಗಿರಿ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತು ಘಂಟೆ. ಹನುಮಂತರೆಡ್ಡಿಯವರಿನ್ನೂ ಮಲಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿ ಅವಾಕ್ಕಾದರು. ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅವರೂ 'ಮದುವೆಯ ವಿಚಾರ ಅವಿಚಾರ ಪರ' ವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರು. ಚಿ॥ ಅನ್ನದಾನಿ ಹಿಂದಿರುಗಲೇ ಬೇಕಿತ್ತು ಅದೇ ರಾತ್ರಿ. ಅವನು ಹೊರಡಲನುವಾಗಲು ನನ್ನ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಕಟ್ಟೆಯೊಡೆಯಿತು; ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳೂ ಕಂಬನಿಯ ಕಾಲುವೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಹೇಗೆ ಹೋಗುವನೋ ಎಂದು, ಮತ್ತೆ ಎಂದು ಇವನನ್ನು ಕಾಣುವೆನೋ ಎಂದು, ಇವನ ಮುಂದಿನ ಓದು ಹೇಗೆ ಸಾಗುವುದೋ ಎಂದು, ಈ ಕೆಲಸಮಾಡಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲಿ ಇವನ ನೆತ್ತಿ ಕುಕ್ಕುವರೋ ಎಂದು ನನ್ನ ದುಃಖ ಉಕ್ಕಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅಣ್ಣನ ಮುಂದಿನ ಗತಿಯೇನೋ ಎಂದು ಮರಳಿ ಮನೆಗೆ ಬರುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು, ಮತ್ತೆ ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಎಂದು ಅವನ ಉಮ್ಮಳ ಉಕ್ಕಿ ಬಂದಿದ್ದಿತು. 'ನನ್ನ ಯೋಚನೆ ಬಿಡಣ್ಣ; ನೀನು ಸುಖವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬಾ' ಎಂದು ಅನ್ನದಾನಿ ಅಂದಾಗ ರಾಮಾಯಣದ ಈ ಶ್ಲೋಕ ನೆನಪಾಯಿತು ನನಗೆ: "ದೇಶೆ ದೇಶೇ ಕಲತ್ರಾಣಿ ದೇಶೇದೇಶೇ ಚ ಬಾಂಧವಾಃ। ತಂತು ದೇಶಂ ನ ಪಶ್ಯಾಯಿ ಯತ್ರ ಭ್ರಾತಾ ಸಹೋದರಃ॥" ಶ್ರೀರಾಮನ ನುಡಿಯಿದು–ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಭ್ರಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಗದ್ಗದಿತನಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಮನ ನುಡಿಯಿದು : "ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಾದರೂ

ಮಡದಿಯರು ದೊರಕಬಹುದು; ಬಂಧುಗಳು ಸಿಕ್ಕಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ತಮ್ಮನು ಲಭಿಸುವ ಯಾವ ದೇಶವನ್ನೂ ನಾನು ಕಾಣೆ!" ತಮ್ಮನು ಓಂದಿರುಗುವಾಗ ಹಾದಿ ತಪ್ಪಿ ಸ್ಮಶಾನವೊಂದರ ರುದ್ರದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಯಿತೆಂದೂ, ಆಲಮಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಂದೆಯುವರಿಗೆ ನನ್ನ ಪತ್ರ ಬರುವವರೆಗೆ ಈ ಗುಟ್ಟು ರಟ್ಟಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕಿರುಕುಳ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತೆಂದೂ ಆಮೇಲೆ ತಿಳಿಯಿತು ನನಗೆ.

ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುವ ಸಂಭವವಿದೆಯೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ರಾತ್ರೋರಾತ್ರಿ ಹರ್ಲಾಪುರ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು ನಾವು. ಆಗ ಹನುಮಂತರೆಡ್ಡಿಯವರು ನನ್ನ ಹಾಸಿಗೆ ಗಂಟು ಹೊತ್ತರು! ಅಂಥ ಗೆಳೆಯರೊಬ್ಬರನ್ನು ಪಡೆದದು ನನ್ನ ಸುದೈವ. ನನ್ನನ್ನು ಗದಗಿನ ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿಸಿ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯರಾದರು ಅವರು. ಉಗಿಬಂಡಿ ಹೊರಟಿತು ಎರಡನೆಯಸಲ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟ ನನ್ನನ್ನು ಹೊತ್ತು ಗದಗಿನಲ್ಲಿಳಿದು ವಿಜಾಪುರ-ಸೊಲ್ಲಾಪುರ ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿದೆ. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಒಂದೇ ಯೋಚನೆ. "ಮಂಜಪ್ಪಣ್ಣನವರು ಏನೆನ್ನುವರೊ? ನನ್ನ ನಿರ್ಣಯ ಸರಿಯೆಂದು ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವರೋ, ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಮಾತು ಮೀರಿ ಬಂದವನೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವರೊ? ಅವರೂ ನಿರಾಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಮುಂದಾವ ಗತಿ? ಹೋದಸಲ ಐಯ್ವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಾದರೂ ಇದ್ದುವು ಹತ್ತಿರ; ಈ ಸಲ ಹನುಮಂತರೆಡ್ಡಿಯರಿತ್ತ ಹತ್ತೇ ರೂಪಾಯಿಗಳು! ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ ಸುಸ್ತಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಆದದ್ದಾಗಲಿ, ಎಂದು ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತು ಬಿಟ್ಟೆ. ಇನ್ನೇನ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು?

ಮಂಜಪ್ಪಣ್ಣನವರಿಗೆ ಮಣಿದು ಮುಂದೆ ನಿಂತಾಗ ಸಹಜವಾಗಿ ಅವರು ಕೇಳಿದರು: 'ಇದೇನು, ಕಾಗದ ಕೂಡ ಬರೆಯದೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟೆ?" ಅವರು ಸಹಜವಾಗಿ ಕೇಳಿದರೂ ಅಂಜುತ್ತ ಅಳುಕುತ್ತಲೇ ಹೋಗಿದ್ದ ನನಗದು ಅಪ್ರಸನ್ನತೆಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ತೋರಿ ಅಧೀರನಾದೆ; ಉತ್ತರವೀಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲನಾದೆ; ಮುಖ ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿತು. ಕುಶಾಗ್ರಮತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಆ ಕ್ಷಣ ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಮಾತು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು: "ಮೊದಲೇ ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದರೆ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ; ಪೆಟ್ಟಿಗೆ, ಹಾಸಿಗೆ ಎರಡನ್ನೂ ನೀನೇ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುವ ತ್ರಾಸು ತಪ್ಪುತ್ತಿತ್ತು. ಸಾಮಾನು ಆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಬಿಡು. ಮೊದಲು ಪ್ರಸಾದ ಸೇವನೆ ಮುಗಿಯಲಿ; ಆಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಮಾತನಾಡೋಣ". ನನಗೊಂದು ಕೋಣೆ ದೊರೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನು ಇರಿಸಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಊಟ ಮಾಡಿದೆ. ಅಣ್ಣನವರ ಕೋಣೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವರು ನನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರಿತು, ನಡೆದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಆಜನ್ಮ

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ನಾನು ಮದುವೆ ನಿರಾಕರಿಸಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷವೇ ಆಯಿತು. "ನಿನ್ನಿಂದ ನಾನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರುವುದು ಬಹಳವಿದೆ; ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಭವಿತವ್ಯವೇ ಹಾಳಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು; ನನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷೆಗಳೂ ಹುಸಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಮದುವೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸರಿಯಾದುದನ್ನೇ ಮಾಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟುದಿನ ಬೇಕಾದರೂ ಇರು. ನಿನ್ನಂಥವರಿಗಾಗಿಯೇ ಇದೆ ಈ ಆಶ್ರಮ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಓದಿ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಾ. ನಿನ್ನ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ನೀನಿಲ್ಲಿ ಇರುವ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿ ನೀನೇ ಕಾಗದ ಬರೆಯುವೆಯಾ, ನಾನು ಬರೆಯಲೆ ? "

ನನ್ನ ಕುಸಿದಿದ್ದ ಚೇತನ ಪುಟಿದೆದ್ದಿತು. ನಾನೇ ಕಾಗದ ಬರೆಯುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವರೇ ಕಾಗದ, ಲಕೋಟೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ನಾನು ಅಂದೇ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆದು ನಾನು ಆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಇಬ್ಬಗೆಯ ಆನಂದ; ಒಂದು, ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕ ಗಾಂಧಿಯೆಂದು ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಮಂಜಪ್ಪನವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸುಕ್ಷೇಮವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದು. ಇನ್ನೊಂದು, ಹೀಗೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಅವರ ಒಳ ಆಸೆ–ನನ್ನ ಮದುವೆಯ ಮುರುಗಡೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ–ಈಡೇರಿದುದು. "ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಮದುವೆ ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಸಾಕಿತ್ತು; ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟ ಪಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ" ಎಂದವರು ಉತ್ತರವಿತ್ತರು. "ತಾವು ಮಾತು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿರಿ ; ತಿರುಗಿಬಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ನಾನು ಬೆಲೆ ಕೊಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ತಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆ ತಾವು ನಡೆದುಕೊಂಡರೂ ಈ ಮುತ್ಯಾಳ ಎಲ್ಲ ಕೆಡಸಿ ಬಿಟ್ಟ ಎಂದು ನನ್ನ ಮೇಲೆಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲ ದೋಷವನ್ನೂ ಹೊರಿಸಲಿ ಎಂದು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದೆ"ನೆಂದು ಮಾರುತ್ತರವಿತ್ತೆ. ಅವರು ಪ್ರೀತರಾದರು.

ಆಲಮಟ್ಟಿ ಆಶ್ರಮ :

ಆಲಮಟ್ಟಿಯ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಾನು ಕಳೆದ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳು ನನ್ನ ಜೀವಮಾನದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಅವಧಿಯೆಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲೆ. ನಾನೇ ಬರೆದ "ಹರ್ಡೇಕರ ಮಂಜಪ್ಪನವರು" ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇಂತು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದೇನೆ : "ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಸಮೀಪದ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅಣ್ಣನವರ ಅರಿವಿನ ತೊರೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮಿಂದು ಮಡಿಯಾಗತೊಡಗಿದೆ. ನಿತ್ಯ ಕೋಳಿ ಕೂಗುವ ಮುನ್ನ ಏಳುವುದು, ಅವರೊಡನೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಪೆರ್ದೊರೆ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದು, ಉತ್ತರಾಣಿಯ ಬೇರಿನಿಂದ ಹಲ್ಲುಜ್ಜಿ ತೊರೆಯ ತಿಳಿನೀರಿನಲ್ಲಿ ಈಸುವುದು, ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಮಡಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಮರಳಿ, ಲಿಂಗಪೂಜೆ ಮುಗಿಸಿ, ಒಂದು ಬಟ್ಟಲು ಹಾಲು ಸೇವಿಸುವುದು–ನಿಯಮಿತ ತನದಿಂದ ನಡೆಯಿತು, ನದಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಾಗ ಹಾದಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಕೋಕಿಲ

ಕೂಜನ, ಹಕ್ಕಿಗಳ ಹಾಡು, ಅಲ್ಲಿಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿಷ್ಟು ಬಿರಿಮುಗುಳುಗಳ ನರುಗಂಪು, ತಂಗಾಳಿಯ ಸುಖಸ್ಪರ್ಶ, ಉಷೆಯ ಸೊಬಗಿನ ಸೂರೆ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಅಣ್ಣನವರಿಂದ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚನೆ. ಒಮ್ಮೆ ವೇದಾಗಮೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಒಮ್ಮೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಒಮ್ಮೆ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಉಜ್ವಲ ವಿಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಒಮ್ಮೆ ಲೋಕಮಾನ್ಯತಿಲಕರ, ಗೋಖಲೆಯವರ, ಮಹಾತ್ಮಾಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಬಗ್ಗೆ, ಒಮ್ಮೆ ರಾಮತೀರ್ಥ, ರಾಮಕೃಷ್ಣ, ವಿವೇಕಾನಂದರ ಬಗ್ಗೆ, ಒಮ್ಮೆ ಡಾರ್ವಿನ್, ಹರ್ಬರ್ಟ್ ಸ್ಪೆನ್ಸರ್, ನ್ಯೂಟನ್, ಐನ್‌ಸ್ಟಾಯಿನ್ನರ ಬಗ್ಗೆ—ಇನ್ನೂ ಯಾರಾರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಹೋದರೆ ಈ ಪುಸ್ತಿಕೆಯ ಪುಟಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಬೇಕಾದೀತು. ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವ ಬಹುವಿಷಯ ಪರಿಣತಿ ಅವರದು. ಅವರ ವಿಷಯ ವಿವೇಚನೆಯ ವೈಖರಿ ಅವರದೇ. ವಿಷಯ ಎಂಥ ಗಹನವಾದುದೇ ಇರಲಿ, ಜಟಿಲವಾದುದೇ ಇರಲಿ, ಅದನ್ನು ಪಾಮರರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಹೇಳುವ ಕಲೆ ಅವರಿಗೆ ಕರತಲಾಮಲಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಫೌಂಟನ್‌ಪೆನ್ನು ಅಸಂಸ್ಕೃತರನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತರನ್ನಾಗಿಯೂ. ನಿರಕ್ಷರರನ್ನು ಸಾಕ್ಷರರನ್ನಾಗಿಯೂ, ಬೆಳ್ಳಕ್ಕರಿಗರನ್ನು ಅಕ್ಕರಿಗರನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡಲು ಕರ್ಮಯೋಗಿಯಂತೆ ತೊಡಗಿದೆ" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ನಾಡ ಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು. ಇದು ಸರಿಯೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಫೌಂಟನ್‌ಪೆನ್ ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನೇ ಅವರ ಜಿಹ್ವೆಯೂ ಮಾಡಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವ ಹಾಗಿಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಗಾಂಧಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ :

ದಿನಗಳೆದಂತೆ ಅವರ ಋಷಿಸದೃಶ ಜೀವನ, ಸತತ ಕಾಯಕತತ್ಪರತೆ, ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯರತಿ, ವಿಶಾಲ ಹೃದಯ, ದೂರದೃಷ್ಟಿ, ಪ್ರಗತಿಪರ ವಿಚಾರಸರಣಿ, ಬಹುಮತಗಳ ಬಹುಪಥಗಳ ಬಹುಜನರೊಡನೆ ಸುಮಧುರ ಸಂಬಂಧ, ಸಕಲಧರ್ಮ-ಸಮಭಾವ–ಸಮನ್ವಿತ–ಸ್ವಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ, ತಮ್ಮ ತಪ್ಪನ್ನು ಯಾರು ತೋರಿದರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಉದಾರತೆ, ತಪ್ಪು ಯಾರಿಂದಲೇ ಆಗಿರಲಿ–ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕರಿಂದಲೇ ಆಗಿರಲಿ, ಪರಮಪ್ರಿಯರಿಂದಲೇ ಆಗಿರಲಿ–ಅದನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಎತ್ತಿ ತೋರುವ ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠುರತೆ, ಒಪ್ಪು ವೈರಿಗಳಿಂದಲೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿವ ಹಿರಿಯತನ, ಯಾವುದನ್ನೂ ವಿವೇಕದ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ತಿಕ್ಕಿ ನೋಡಿಯೇ ಪರಿಗ್ರಹಿಸುವ ವೀರವ್ರತ, ತಾವು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ನಂಬಿದುದನ್ನು ಮಂಡಿಸುವಲ್ಲಿ, ತಮಗೆ ಸರಿದೋರದುದನ್ನು ಖಂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಚಕ್ಷಣತೆ, ವಿಷಯವಾವುದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಶೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಿಶಿತಮತಿ, ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಹಿಗ್ಗದ ತೆಗಳಿಕೆಗೆ ಕುಗ್ಗದ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞತೆ, ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಪಾದನೆ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ, ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಮೂಲಕ ಗ್ರಾಮಾಭಿಮುಖಿ

ಯಾದ ಅರ್ಥನೀತಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಗ್ರಾಮೋದಯ ಸಾಧನೆ, ಆದಿಜನರ ಪುನರುತ್ಥಾನ, ಹೆಂಗಳೆಯರ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟು, ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯ ಸುಧಾರಣೆ, ನೈತಿಕತೆಯ ನವೋದಯ, ಹಿಂದೂ ಸಂಘಟನೆ, ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಪಥದರ್ಶನ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿಚಾರ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ—ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ನಿಶ್ಚಲ ನಿಷ್ಠೆ, ದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಅವುಗಳ ನಿವಾರಣೋಪಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಅಗಾಧವಾದ ತಿಳಿವು, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗಾಗಿ ಏಕಾಂಗವೀರರಾಗಿ ಅವರು ನಡೆಸಿದ್ದ ಹೋರಾಟ–ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೋಡಿದ ನನಗೆ ಅವರೊಬ್ಬ ಮಹಾಮಾನವರಾಗಿ ತೋರಿದರು. ದಿ. ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಅವರನ್ನು 'ತಪಸ್ವಿ ಮಂಜಪ್ಪನವರು' ಎಂದೂ, 'ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಹಾಪುರುಷ'ರೆಂದೂ, ದಿ. ದೇಶಪಾಂಡೆ ಗಂಗಾಧರ ರಾಯರು ಅವರನ್ನು 'ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಾಂಧಿ'ಯೆಂದೂ ಕರೆದುದು ಸಮುಚಿತವಾದುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಲಗ್ನದ ರಾದ್ಧಾಂತದಿಂದ ನನ್ನದೊಂದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವರ್ಷ ನಷ್ಟವಾಯಿತೆಂದು ನಾನೇನೋ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಿಡುಕಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಅಣ್ಣನವರಿಂದ ಪಡೆದ ಪಲಮೊಗದ ಪರಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ನೆನೆದಾಗ ನಾನು ಶಾಪವೆಂದು ತಿಳಿದುದು ವರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತೆಂದೇ ನನಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವ್ಯಾಸಂಗವೆ, ಆಂಗ್ಲಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನವೆ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮದ ಪರಿಜ್ಞಾನವೆ, ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯವೆ, ಬರಹಗಾರಿಕೆಯೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯೆ, ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಪರಿಚಯವೆ, ಆರೋಗ್ಯವಿಜ್ಞಾನ ಆಹಾರ ವಿಜ್ಞಾನಗಳೆ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ಸಮಾಜದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೆ, ದೇಶದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯೆ—'ಅಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ಪಡೆದೆ ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, 'ಏನನ್ನು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ ?' ಎಂಬ ಮರುಪ್ರಶ್ನೆಯೆ ಉತ್ತರ !

ಅವರ ಆತ್ಮವೃತ್ತದಂತಿರುವ ಅವರ ಹೊತ್ತಗೆ, "ನನ್ನ ಕಳೆದ ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಣಿಕೆ"ಯನ್ನವರು ಹೀಗೆ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ: "ನಾನು ಈ ದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯದೆ ವಿವಾಹಿತನಾಗಿದ್ದರೆ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ೪-೫ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ನಾಲ್ಕೈದು ಸಾವಿರ ಕಾದಿಟ್ಟು, ಈಗ ತಿಂಗಳಿಗೆ ೧೫-೨೦ರೂಪಾಯಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿವೇತನ (ಪೆನ್‌ಶನ್) ಹೊಂದುವ 'ಮಾಸ್ತರ'ನಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ನಾನು ಈಗ ಎಷ್ಟೋ ಹೆಚ್ಚು ಜನಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆಂದು ನನಗೆ ಬಹು ಸಮಾಧಾನ."

"೧೯೩೦ರಲ್ಲಿ ಮಹಾನುಭಾವ ಮಂಜಪ್ಪಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡದೆ ಹೋಗಿದ್ದರೆ ನಾನೂ ಆಗಲೇ ವಿವಾಹಿತನಾಗಿ, ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ೪-೫ ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ನಾಲ್ಕೈದು ಸಾವಿರ ಕಾದಿಟ್ಟು, ಈಗ ತಿಂಗಳಿಗೆ ೧೫-೨೦ (ಈಗಿನ ಮಾನದಿಂದ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು) ವಿಶ್ರಾಂತಿವೇತನ ಹೊಂದುವ 'ಮಾಸ್ತರ'ನೋ,

'ಗುಮಾಸ್ತ'ನೋ ಆಗಿರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವರು ಆಗ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತರೆಂದು ಈಗ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ನಾಡು-ನುಡಿಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದೆನೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೇನೆ. 'ನಿನ್ನಿಂದ ನಾನು ಬಹಳಷ್ಟು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಅಂದವರು ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಷ್ಟು ನಾನು ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲ, ನಿಜ. ಅವರಂತೆ ನಾನು ನೈಷ್ಠಿಕ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ; ತಪಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು ನನ್ನಂಥ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ನಿಲುಕುವ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರು ಅಂದಿತ್ತ ಆಶ್ರಮವನ್ನು ವ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ನನಗೆನ್ನಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವರ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧನಾಗಿಯೂ ಜೀವನ ವ್ಯರ್ಥತೆಯ ಪ್ರಲಾಪ ಮಾಡಬೇಕಿಲ್ಲ." (ಶ್ರೀ ಹರ್ಡೆಕರ ಮಂಜಪ್ಪನವರು : ಪ್ರಕಾಶಕರು : ವೀರಶೈವ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ, ಶ್ರೀ ಜಗದ್ಗುರು ತೋಂಟದಾರ್ಯಮಠ, ಗದಗ).

ಆಶ್ರಮದ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿತ್ತು. "ಸ್ಪೆಕ್ಟೇಟರ್" ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಿರುವಿ ಹಾಕಿದೆ; ಮಿಲ್, ಬೆಂಥಮ್, ಎಮರ್ಸನ್, ರಸ್ಕಿನ್, ಟಾಲಸ್ಟಾಯ್, ಕಾರ್ಲಾಯಿಲ್ ಮೊದಲಾದವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದೆ; ಎಲ್ಲ ವಚನ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನೂ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡೆ; 'ಶರಣ ಸಂದೇಶ'ಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿವಾರವೂ ಕಥೆಯನ್ನೋ, ಕವಿತೆಯನ್ನೋ, ನಗೆಬರಹವನ್ನೋ, ಅನುವಾದಿತ ಲೇಖನವನ್ನೋ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ; ಅಣ್ಣನವರು ದೂರದ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಹೊಣೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆನೆಂದು ಅವರಿಂದ 'ಶಹಭಾಸು' ಪಡೆದೆ; ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಓದುವುದೇ ವಿನೋದಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕೈಬರಹಗಳು, 'ವೈವಿಧ್ಯಮಯ' ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು, ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರ ವಿಷಯಗಳು! ಒಮ್ಮೆ ಒಬ್ಬ 'ಲೇಖಕ' ಮಹಾಶಯರು ಬರೆದಿದ್ದರು: "ಅಣ್ಣನವರೆ, ನೀವು ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಟ್ರೆಜರಿಯವರ ಲೇಖ ವಾರ ವಾರವೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತೀರಿ; ನನ್ನ ಲೇಖನವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಯೂ ಪ್ರಕಟಿಸಲಿಲ್ಲ! ಇದು ನ್ಯಾಯವೆ?" ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಟ್ರೆಜರಿಯ ಜಾಹೀರಾತನ್ನೇ ಲೇಖನವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿದ ಬರಹಗಾರರಿವರ ಬರಹಗಳು ಹೇಗಿರಬೇಡ?

'ಕಾವ್ಯಾನಂದ':

ಆಲಮಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ನನ್ನ ಕಾವ್ಯನಾಮ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ನನಗೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಾಯಿತು. 'ಕಾವ್ಯದೇವಿ' ಎಂಬ ನೀಳ್ಗವಿತೆ ಬರೆದೆ. ಅದು 'ಶರಣ ಸಂದೇಶ'ದ ಸಂಚಿಕೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಈಗ ಮರಹಿನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಹೋಗಿದೆ! ಆದರೆ ಆದರ ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಸಾಲು ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಎಂದೂ ಮರೆಯಲಾಗದ ಸಾಲುಗಳು: "ನಿನ್ನಾತ್ಮವಾನಂದ ನನ್ನಾತ್ಮ ಕಾವ್ಯ! ಇಂತು

'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ನಾಮ ಸುಶ್ರಾವ್ಯ." ಅಂದಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ನಾದ ; 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಯಾರು–ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೊತ್ತಾದ ಮೇಲೆ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ + ಪುರಾಣಿಕ' ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ (ಕಾವ್ಯಾನಂದ) ಎಂದು ಏನೇನೋ ಆಗಿ ಈಗ ಬಚ್ಚಬರಿಯ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ. 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಪ್ರತಿ ವಾರ 'ಶರಣ ಸಂದೇಶ'ದಲ್ಲಿ ಕಾಣತೊಡಗಿದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕರು ಅಣ್ಣನವರನ್ನು ಕೇಳಿದರಂತೆ : 'ಇವನ ಬರವಣಿಗೆ ನಮಗೆ ಹಿಡಿಸಿದೆ ; ಇವನು ಯಾರು ?' ಎಂದು. ಅವರು, "ಪ್ರಸಂಗ ವಶಾತ್ ನಿಮಗೇ ತಿಳಿಯುವುದು ; ಈಗ ರಹಸ್ಯ ರಹಸ್ಯ ವಾಗಿಯೇ ಇರಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಂತೆ. ಮಾನವ ಜೀವನದ ಕೇಂದ್ರವಲಯ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ರಹಸ್ಯವೇ ; ಅದರ ಬಹಿರ್ವಲಯ ಮಾತ್ರ 'ಓಪೆನ್ ಸಿಕ್ರೆಟ್' !

ಅಣ್ಣನವರಿಗೆ ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ ಹಾಡುಗಳೆಂದರೆ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿ. 'ಸಕಲಕೆಲ್ಲಕೆ ನೀನೇ ಅಕಲಂಕ ಗುರು' ಎಂಬ ಹಾಡಂತೂ ಅತಿ ಪ್ರೀತಿಯದು. ಅವರ ಲಿಂಗಪೂಜೆಯೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ. ವಚನಗಳು, ಶರಣರ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳು ಅವರ ಮಂತ್ರಗಳು. ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿಯ 'ಕಾಡಲೇಕೆ ನರರುಗಳನು ?' ಎಂಬ ಹಾಡೂ, ಅದರ 'ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಆದ್ಯರುಗಳ ವಚನವುಂಟು, ಉದ್ಧರಿಸುವೊಡೆ ಶಿವನ ಮಂತ್ರವೈ' ಎಂಬ ಭಾಗ ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿತ್ತು. 'ಏಕಧಾರೆ'ಯನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ಅವರು ಶರಣರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಇರುಳಿನ ಮೌನವೀಣೆಯನ್ನು ಮಿಡಿದು ವನದ ಕೊರಳು ಹಾಡಿದಂತೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. 'ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಿ'ಯ ವಚನ (ಹಾಡು)ಗಳನ್ನು ಒಂದು ಹೊತ್ತಿಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅವರ ಆಸೆ ಈಡೇರಿದ ದಿನಗಳವು. ಆಗ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ದೇವರು ಆಡ್ನೂರು ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಡಾ॥ ಜ. ಚ. ನಿ. ಯೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವ ಮಹಾಚೇತನ, ಅವರ ಹಾಡು ಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುತ್ತಿನಂತಹ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಕಳಿಸಿದ್ದಿತು. ಅಣ್ಣನವರಲ್ಲಿದ್ದ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ದೇವರು ಆಡ್ನೂರು ಕಳಿಸಿದುವು ಗಳೊಡನೆ ಸರಿನೋಡಿ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ವಚನಗಳ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದೆ. ಹಳೆಯ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ, 'ಇಂತಿದು ಮುಪ್ಪಿನ ಷಡಕ್ಷರಾರ್ಯರ ಸುಬೋಧಸಾರ' ಎಂದಿದ್ದಿತು. ಅಣ್ಣನವರಿಗೆ 'ಸುಬೋಧ ಸಾರ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ತುಂಬ ರುಚಿಸಿತು. ಅದೇ ಹೆಸರನ್ನು ಹೊತ್ತ ಸಂಗ್ರಹ ಅಚ್ಚಾಯಿತು. ಕರಡು ತಿದ್ದುವ ಕೆಲಸ ನಾನೇ ಮಾಡಿದ್ದೆ, ಅಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯೆಂದೂ ತಿಳಿದಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಅಣ್ಣನವರು 'ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ನೀನೇ ಬರೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಂಕುಹಿಡಿಸಿಬಿಟ್ಟರು ನನಗೆ. ಹಗಲಿರುಳು ವಚನಗಳ, ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳ, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕದ ಹಳೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳ ಅವಲೋಕನ ಮಾಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೀರ್ಘವೇ ಆದ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಅದನ್ನು ಓದಿ ಆನಂದಭರಿತರಾದರು ಅಣ್ಣನವರು. 'ನನ್ನ

ನಿರೀಕ್ಷೆ ಹುಸಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆ ಹುಟ್ಟಿತು' ಎಂದರು. 'ಸುಬೋಧಸಾರ' ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ನಾಲ್ಕೈದು ಪ್ರತಿಗಳೊಡನೆ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟೆ–ಅಣ್ಣನವರ ಅನುಮತಿ, ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದು.

ಊರಿನಲ್ಲಿ ಎರಡುವಾರ ಕಳೆದು, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲ ಓದಿಕೊಂಡು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವೀರಶೈವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳಂತಿದ್ದ ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಳೆಯ ದಾಖಲೆಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫೀ ತುಂಬಿ 'ಹಾಲ್‌ಟಿಕೆಟ್' ಪಡೆದುಕೊಂಡೆ. ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂದೆ ವಿಶದವಾಗಿ ಬರೆಯಲಿರುವನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ: ಅಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಸರಕಾರೀ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವರಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದವರು ನನಗೆ ತಿಳಿದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರೊಬ್ಬರೇ. "ಮುಂಬರುವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಾದರೂ ನನಗೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ದೊರೆಯದು; ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನವಿಲ್ಲದೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿದ್ದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮುಂದುವರಿಸುವುದು ನನ್ನಂಥವನಿಂದ ನೀಗದ ಮಾತು" ಎಂದು ನನ್ನ ಮನದ ಅಳುಕನ್ನು ಅವರೆದುರಿಗೆ ತೋಡಿಕೊಂಡೆ. 'ಅಂಜದಿರಿ, ನಾನಿದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಲಿಂಗಂಪಲ್ಲಿಯ ಲಿಂಗಾಯಿತ ಬೋರ್ಡಿಂಗಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅದು ಸಾಂಬಯ್ಯನ ಮಠವೆಂದು ಮೊದಲು ಮಠವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯಿಲ್ಲದೆ ಸಮಾಜದ ಸೊತ್ತಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಹಾಳು ಮನೆ. ಅವರಲ್ಲೊಂದು ಗದ್ದುಗೆ; ಒಂದು ಕೋಣೆಯು ಅಡುಗೆಮನೆ; ಇನ್ನೂ ನಾಲ್ಕಾರು ಹೆಂಚಿನ ಸೋರುವ ಕೋಣೆಗಳು. ಇದನ್ನು ಸ್ವಾಹಮಾಡಲು ಬಂದಿದ್ದ ನೆರೆಯ ತುರುಕರಿಂದ ಪ್ರಾಣವನ್ನೇ ಪಣವಾಗಿಟ್ಟು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅಂದಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು. ಮುಂದೆ ಓದಲು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಬಂದರೆ ಇದೇ ನಿನಗೆ ಆಶ್ರಯವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿದಂತಿತ್ತು ನನಗೆ ಸ್ವಾಮಿಜಿಯವರು. ಆಗಲೇ ಒಂದೊಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಜನರು! ಹೇಗೆ ಓದುತ್ತಿದ್ದರೋ, ರಾತ್ರಿ ಹೇಗೆ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದರೋ ಅವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ನನಗೆ ಸಂಕೋಚವೇನೂ ಎನ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕುಳಿತು ಓದಬಹುದಾದಷ್ಟು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿದ್ದಿತು ಆಗ ನನ್ನಲ್ಲಿ. ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಉತ್ತರಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಬರೆದಿದ್ದೆ. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಯಿಲೆ ಬೀಳುವ ಮೊದಲಿನ ವಜ್ರಕಾಯ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟಮೇಲೂ ಆಯಾಸವೆನಿಸದಷ್ಟು ಆರೋಗ್ಯ ಸುಧಾರಿಸಿದ್ದಿತು.

ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯ ಸಿದ್ಧರಾಮಪ್ಪ ಸಂಕ್ಲಾಪುರ ಅವರು ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಸೂತ್ರಧಾರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಸಂಘದ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು. ಕಾರ್ಯ

ಕ್ರಮದ ವಿವರಗಳನ್ನು ನಾನೂ ಶ್ರೀ ವ್ಹಿ. ಎಸ್. ಸಾಲಿಮಠರೂ ಸೇರಿ ಅಂತಿಮ ಗೊಳಿಸಿದೆವು. ಸಾಲಿಮಠರೂ ಆಗ ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿದ್ದು ತುಂಬ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದರು. "ಚೀಳಿಗೇರಿಯ ಅಯ್ಯ ಬಂದು ಚಳುವಳಿ ಎಬ್ಬಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎಂದು ಜನ ಹೇಳುವಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದರು. ನಾವು ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರನ್ನು ಕರೆಸುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ಅನುಮತಿಗಾಗಿ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೆವು. ಅವರು ನಮ್ಮ ಮನವಿಯನ್ನು ಓದಿ, ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಗೆಮಾಡಿ, 'ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರನ್ನು ಹೈದರಾ ಬಾದು ಸರಕಾರ ಗಡೀಪಾರು ಮಾಡಿದೆ ; ಅವರನ್ನು ಕರೆಸುವಿರಾ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ನಾವು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿದೆವು : "ಗಡೀಪಾರು ಮಾಡಿರುವುದು ಸಿದ್ದವ್ವನ ಹಳ್ಳಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರನ್ನು ; ನಾವು ಕರೆಯಬೇಕೆಂದಿರುವುದು ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮ ರನ್ನು ; ಅವರು ರಾಜಕಾರಣಿ, ಇವರು ಸಾಹಿತಿ : ಆದುದರಿಂದ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಡಲು ಅಭ್ಯಂತರವೇನೂ ಇರಲಾರದು." ಇನ್ನಷ್ಟು ರೇಗಿ ಹೇಳಿದರವರು : "ಯಾವ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರೇ ಆಗಲಿ ; ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮಾಚ್ ನಕೋ !"

ಇಂಥ ಕತೆಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಕೇಳಿದ್ದೆವು ನಾವು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಉದಾ ಹರಣೆಗೆ–'ಗುರುರಾವ್' ಎನ್ನುವವನನ್ನು ಹಿಡಿದು ತರಬೇಕಾಗಿತ್ತು ; 'ಗುರುರಾವ್' ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ ; 'ಗಿರಿರಾವ್' ಸಿಕ್ಕಿದರು ; ಅವನನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ತಂದರು ; ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗೆ ಇದ್ದ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿದರು ; ಮೇಲಧಿಕಾರಿಯೆಂದ : 'ಗುರುರಾವ್' ಆದರೇನು. 'ಗಿರಿರಾವ್' ಆದರೇನು ? 'ಗು' 'ಗಿ'ಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭೇದವಿದೆ ? ಇವನನ್ನೇ ಜೇಲಿಗೆ ಹಾಕಿರಿ !" ಇಂಥ ಕತೆಗಳು ಹಲವಾರು–ಅಂದಿನ ಸರಕಾರದ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ. ಆದರೆ ಅಂದು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಮುಂದೆಯೇ ಇಂಥದೊಂದು ಪ್ರಕರಣ ನಡೆದು ಹೋಯಿತು ! ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶುದ್ಧಶಿಕ್ಷಣವೇತ್ತರಾದ ಹು. ಘ. ಕಟ್ಟೀಮನಿಯವರನ್ನು ಕರೆಸಲು ಅನುಮತಿ ಕೇಳಿದೆವು. ಅನುಮತಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕರೆಹೋಯಿತು ; ಕಟ್ಟೀಮನಿಯವರು ಒಪ್ಪಿ ಬಂದರು ; ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಹಾರ ಹಾಕಿ ಕರೆದೂತಂದೆವು. ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಗಲು ಮೂರುಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಉಳಿದಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಮತ್ತೊಂದು ಆಜ್ಞೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು : "ಕಟ್ಟೀಮನಿಯವರು ಬಹಿರಂಗ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡ ಕೂಡದು ; ಬೇಕಾದರೆ ನಾಲ್ಕುಗೋಡೆಗಳ ನಡುವೆ ಕುಳಿತು ತರುಣರಿಗೆ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಗಳಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಏನಾದರೂ ಹೇಳಲಿ !" ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಗವಿ ಮಠದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ದರ್ಶನಪಡೆದು ನಡೆದುದನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡೆವು. ಅವರು ಶ್ರೀಮಠದಲ್ಲಿಯೇ ಕಟ್ಟೀಮನಿಯವರು ಕುಳಿತು ಮಾತನಾಡಲು ಒಪ್ಪಿಗೆ ಯಿತ್ತರು. ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಡಂಗುರ ಹೊಡೆಸಿದೆವು. ಮಠದ ಖಾಸಗಿ ಸಭೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನ ಬಂದು ಕಟ್ಟೀಮನಿಯವರ ಮಾರ್ಮಿಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಹೋದರು. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಕಟ್ಟೀಮನಿಯವರನ್ನು ರೈಲಿಗೆ ಹತ್ತಿಸಿ ಕೈತೊಳೆದುಕೊಂಡೆವು.

ಆಮೇಲೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ. ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮನಾಗಿಯೂ, ಒಟ್ಟು ಅಂಕಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೂರ ನೆಯವನಾಗಿಯೂ ಪಾಸಾಗಿದ್ದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ದಂಗಾದರೂ, ಪಾಸಾಗುವುದೇ ಅನು ಮಾನವೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದವರಿಗಂತೂ ವಿದ್ಯುತ್‌ಶಾಖ ತಗುಲಿದಷ್ಟು ಕುಲುಕು. ತಂದೆ ತಾಯಿಯರಿಗೆ ಕಳೆದು ಹೋದ ನಿಧಿ ಕೈಗೆ ಬಂದಂತೆನಿಸಿತು. ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹಿಗ್ಗು. ಅವನ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಫಲ ದೊರೆತಿದ್ದಿತು. ಮದುವೆಯ ವಿಚಾರ ಮರೆತು ಹೋಗಿತ್ತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ. ನಾನು ಪದವೀಧರನಂತೂ ಆಗುವೆನೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಡಿತು. ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಯಿತು. ಬಟ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಗಸರ ಮನೆ ಕಂಡುಬಂದವು. ಒಂದೆರಡು ಹೊಸಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಸಿದುದಾಯಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸಮವಸ್ತ್ರ ಕರಿಯ ಷೇರವಾನಿಯನ್ನು ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಲಿಸುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು.

ಹಕ್ಕನಿ ಸಾಹೇಬರ ಸಹಾಯ :

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹಕ್ಕನಿ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಂಡೆ. ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿತ್ತು. "ಇಷ್ಟು ಕಾಯಿಲೆ ಸಹಿಸಿಯೂ, ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕಟ್ಟಿಯೂ ನೀನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದೆ. ಎಲ್ಲರಂತೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಓದಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ ಸುದೈವ ನಿನಗೂ ಇಲ್ಲವಾಯಿತು ; ನನ್ನ ಕಾಲೇಜಿಗೂ ಇಲ್ಲ ವಾಯಿತು. ಚಿಂತೆಯಿಲ್ಲ. ಪದವೀ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದರೆ ಕಡೆತನಕ ಹೆಸರು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡು. ಹೇಗೂ ಹದಿನೆಂಟು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನ ದೊರೆಯುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯವನ್ನೇ ಸೇರಿಬಿಡು. ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಇದ್ದು ನಿನ್ನ ಭವಿತವ್ಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಡ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಕ್ಕೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಕಾಲೇಜು ಶುಲ್ಕಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಉಳಿದೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಮೇಲಿನ ವೆಚ್ಚ ಹೆಚ್ಚಲಾರದು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಹಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನ ಉಪಹಾರ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟ, ಸಂಜೆಯ ಹಾಲು, ರಾತ್ರಿ ಊಟಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅಗಸ ಕ್ಷೌರಿಕರ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಅವರೇ ವಹಿಸು ತ್ತಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರು. ಕದಾಚಿತ್ ಹಣದ ಕೊರತೆಬಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ಕಾಗದ ಬರೆ!"

ಅವರ ಒಂದೊಂದು ಮಾತೂ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನ ಗೌರವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿಯಂತೂ ಇವರ ಉಪಕಾರ ತೀರಿಸಲಾರೆ; ಇವರ, ಇವರ ಕುಟುಂಬವರ್ಗದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದೊಂದೇ ನಾನು ಮಾಡಬಹುದಾದ ಸೇವೆ

ಯೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಅವರ ಹೆಸರು ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ, ನನ್ನ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಲ್ಲಿ! ನಿರ್ಗಮನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತಾವೇ ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಆರ್ಟ್ಸ್‌ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರೊ ಫೋಸ್ಸರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ. ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಪತ್ರವೊಂದನ್ನು ಬರೆದು ನನ್ನ ಕೈಗಿತ್ತರು. 'ಓದು, ಇನ್ನು ಏನಾದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವುದಿದ್ದರೆ ಹೇಳು, ಸೇರಿಸುವೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಪತ್ರ ಓದಿ ಸ್ತಂಭೀಭೂತನಾದೆ. ಈ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನನ್ನ ಕಾಲೇಜಿನ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಕೊಡುಗೆ– ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ. ಮುಂದೆ ಇವನು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿ ತರುವನು. ಇವನಿಗೆ ತಾವೇನು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದು" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದರು. ಇದೇ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು; ಇನ್ನೇನೂ ಬೇಡವೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ 'ಷುಕರಯಾ' ಹೇಳಿ ಹೊರಬಿದ್ದೆ.

ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರ ಮುಂದೆ ನಿಂತಾಗ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರೊಬ್ಬರಮುಂದೆ ನಿಂತಂತೆನಿಸಿತು. ಬಹಳ ಭವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅವರದು. ಅಜಾನುಬಾಹು; ದೊಡ್ಡಮುಖ, ಹರವಾದ ಹಣೆ, ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣುಗಳು, ನೀಳವಾದ ಮೂಗು, ಹಿಟ್ಲರ್ ಮೀಸೆ, ಗಂಭೀರ ನಡೆನುಡಿಗಳು. ಗ್ರೀಕ್‌ವೀರಪುರುಷರನ್ನೋ, ರೋಮನ್ ಸೆನಟರರನ್ನೋ ನೆನಪಿಗೆ ತರುವ ಮೂರ್ತಿಸ್ವರೂಪ. ಅವರಿಗೆ ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರು ಕೊಟ್ಟ ಪತ್ರವನ್ನಿತ್ತು ಅವರದನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವರ ಮುಖಚರ್ಯೆಯನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದುದು ಪ್ರಸನ್ನತೆಯೆಂಬುದನ್ನರಿಯಲು ತಡವಾಗಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಅವರು ನಗುವುದೇ ಕಡಮೆಯೆಂದು ಗೆಳೆಯರು ಹೇಳಿದ್ದರು. ಅವರು ಆ ಪತ್ರ ಓದಿ ಮುಗಿಸಿ ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳಾಗಿ ಹೇಳಿದರು; "ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರು ಬರೆದುದರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ವಿಶ್ವಾಸ ಬಹಳ. ಅವರು ಸುಮ್ಮನೆ ಬರೆಯುವವರಲ್ಲ. ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರಲೇಬೇಕು. ನಿನಗೆ ನನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತೇನೆ. ಈಗ ಕೂಡಲೆ ಏನು ಬೇಕು ಹೇಳು !"

ಮಿತ್ರಬಳಗ

ಹೇಳಲೋ ಬೇಡವೋ ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತಲೇ ಹೇಳಿದೆ. "ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಹಾಸ್ಟೆಲಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಳಿದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಶುಲ್ಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲೇಜಿನ ಶುಲ್ಕ ಮಾಫ್ ಮಾಡಿದರೆ ನಿರಾಂತಕವಾಗಿ ಓದಿ ಹಕ್ಕಾನಿ ಸಾಹೇಬರ, ತಮ್ಮ ಸಹಾಯ ಸಹಾನುಭೂತಿಗಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುವೆ." "ಮಂಜೂರ್" ಎಂದರು ಅವರು. ಹಾಸ್ಟೆಲ್ ಸೇರುವುದಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಒಂದೇ ಅಡಚಣೆ ದೂರಾಯಿತು. ಅಂದೇ ಹಾಸ್ಟೆಲು ಸೇರಿದೆ. ಎ.ಬಿ.ಸಿ. ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಿ ಹಾಸ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಸಹವಾಸಿಗಳಾಗಿ ಕೆ. ಮುದ್ದಣ್ಣ, ಬಲವಂತ

ರಾವ್, ಸಿ. ಎಸ್. ಇನಾಮದಾರ, ಮಹಬೂಬ್ ಹುಸೇನ್ ಜಿಗರ್, ಆಬಿದ್ ಅಲಿಖಾನ ಮೊದಲಾದವರು ದೊರೆತರು. ಮುದ್ದಣ್ಣನವರಂತೂ ಕಲಬುರಗಿ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಕವಿಮಿತ್ರರಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರದು ವಿಜ್ಞಾನಪ್ರಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದರೆ ಇವರಿಗೆ ಗಣಿತದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿ. ಬಸಣ್ಣನವರಂತೂ ಇಂಜಿ ನಿಯರಾಗಲು ಹೊರಟಿದ್ದರು; ಮುದ್ದಣ್ಣ ಡಾಕ್ಟರನಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವರ, ಅವರ ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಕಂಬನಿದುಂಬಿ ಹೇಳಿದರು : 'ನಾನು ಓದಿದರೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೇ ಓದುವೆನು. ಇಲ್ಲಿ ಇವರದನ್ನು ಓದಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ನೀವು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋಗಿ ಲಿಂಗರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ ಓದಲು ಪ್ರವೇಶ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟರೆ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಕೃತಜ್ಞನಾಗುವೆನು ನಿಮಗೆ." "ನೀವು ಕೆ. ಬಸಣ್ಣನವರೊಬ್ಬರಿಗೇ ತಮ್ಮನಲ್ಲ, ನನಗೂ ತಮ್ಮ, ಅಗತ್ಯ ವಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿಕೊಡುವೆನು" ಎಂದು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋದೆ.

ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲ ಡಾ. ಎಸ್.ಸಿ. ನಂದೀಮಠರಿರಲಿಲ್ಲ. ವಾಚನಾಲಯದಲ್ಲಿರುವರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋದೆ. ಬರಿ ತಲೆ, ಒಂದು ಕಾಲಲ್ಲಿ ಚಪ್ಪಲಿ, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ, ಉದ್ದಕೋಟು ಕುರ್ಚಿಗೆ ನೇತಾಡುತ್ತಿದೆ. ರೂಮಾಲು ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎತ್ತಲಾಗದ ಹೊತ್ತಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಓದುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅದು **Encyclopaedia of Religion and Ethies** ಸಂಪುಟವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ನಾನು ಬಂದು ನಿಂತುದೇ ಅವರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಾಗಿ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನೋಡಿದಾಗ ಮುದ್ದಣ್ಣನವರ ಮನವಿ ಕೈಗಿತ್ತೆ. ಓದಿ "Sorry ಮುಂಬೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾ ಲಯ ನಿಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನೇ ನೀಡಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಮನವಿಯನ್ನು ನನಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಪುಸ್ತಕಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿಬಿಟ್ಟರು!

ಕೆ. ಮುದ್ದಣ್ಣನವರಿಗೆ ಬಹಳ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಡಾಕ್ಟರರಾದರು ; ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಉನ್ನತಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅಂದು ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಲು ಅವರಿಗೆ ಅವಕಾಶ ದೊರೆತಿದ್ದರೆ ಅವರೊಬ್ಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಣಿತಜ್ಞರಾಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ನನಗೆ ಈಗಲೂ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಗ ಆದ ನಿರಾಶೆಯನ್ನವರು ಕವಿಯಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆಂಬುದು ಸ್ಮರಣೀಯ ಸಂಗತಿ. ಚತುರ್ಭಾಷಾ ಕವಿಗಳೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿ ತಂದೆಯವರಿಗೆ ತಕ್ಕ ಮಗನೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ, ಆಮೇಲೂ ನನ್ನ ಸಮೀಪದ ಸಂಗಡಿಗ ರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿ ಉಳಿದಿರುವ ಇವರು ಈಗ ಮನ್ನಣೆವೆತ್ತ ಉರ್ದೂ ಕವಿಗಳು, ಉರ್ದೂ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರು.

ನಾಟಕ : ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ :

ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ನಾಟಕಪಾಡುವ ನಮ್ಮ ನಿಯಮವನ್ನು ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಪಾಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಗುರುಬಸವ ಮಠದ ಗೆಳೆಯು ರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರಾಗಿ ಒಂದು ಹೊಸ ನಾಟಕ ಆಡಲೇ ಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ನಾಟಕ ಬರೆಯಲು–ಅದೂ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಲು 'ಹುಕುಮ್' ನೀಡಿದರು ನನಗೆ. ಮುಂದೆ 'ಜೋ ಹುಕುಮ್,' 'ಜೀ ಹುಜೂರ್' ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅಣಿಯಾಗಲೆಂದೋ ಏನೋ, ಈ ಪ್ರೀತಿಯ ಹುಕುಮಿಗೆ ತಲೆಬಾಗಿದೆ. 'ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ'ವೆಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ನಾಟಕ ಬರೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ–ಎಂದು ವಾದಿಸಿದವ ರಿದ್ದರು ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು. ಅವರು ನಾಟಕ ನೋಡಿ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾದರು. ನಾಟಕ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಯಿತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಕಲಿಕೆ ಮುಗಿದು ರೆಡ್ಡಿಹಾಸ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಆಡಿದೆವು ಅದನ್ನು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆಗ ಕರ್ನೂಲಿನಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುನ್ಸಿಫರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಟಿ. ಹೆಚ್. ಎಮ್. ಸದಾಶಿವಯ್ಯನವರು ಆಗಮಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು ಚತುರ್ಭಾಷಾ ಪಂಡಿತರು ; ವೀರಶೈವಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೋವಿದರು ; ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶಾರದರು ; ಸರಸ ವಾಗ್ಮಿಗಳು. ಅವರು ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿ ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮಾತದಂತಿರಲಿ, ಕನ್ನಡಬಾರದ ರೆಡ್ಡಿವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು ನಾಟಕ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು. ನಾನು ಬಸವೇಶ್ವರರ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ್ದೆ ; ಶ್ರೀ ಸಿ.ಎಸ್. ಇನಾಮದಾರರು ಬಿಜ್ಜಳ, ಶ್ರೀ ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರು ಕೊಂಡಿಯ ಮಂಚಣ್ಣ, ಶ್ರೀ ಕೆ. ಬಸಣ್ಣನವರು ಪ್ರಭುದೇವ, ಶ್ರೀ ಕೆ. ಮುದ್ದಣ್ಣ ಶೀಲವಂತ, ಶ್ರೀ ನೀಲಕಂಠರಾವ್‌ಪಾಟೀಲ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಶ್ರೀ ಕೆ. ಆರ್. ಹಿರೇಮಠ ಬಲದೇವ, ಶ್ರೀ ಎನ್. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ ಗೂಗಲ್ (ಕಲಾನಂದ) ಮಧುವರಸ, ಶ್ರೀ ಜಿ. ಎಸ್. ಹಿರೇಮಠ ಹರಳಯ್ಯ, ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧರಾಮಪ್ಪಹೇರೂರು ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಶ್ರೀ ಪರ್ವತರೆಡ್ಡಿ ಎಲೇರಿ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ. ಎಲ್ಲರೂ ತಂತಮ್ಮ ಪಾತ್ರವನ್ನು ತುಂಬ ತನ್ಮಯತೆಯೊಡನೆ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಸಂಪ್ರೀತ ರಾಗಿ ಆಗ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಮಾತೆಯಂತಿದ್ದ ವೈನಾತಾಯಿ ಖೇಣಿಯವರು ನನಗೆ ಸುವರ್ಣಪದಕವನ್ನಿತ್ತು ಗೌರವಿಸಿದರು ; ಅಂದಿನ ನಮ್ಮ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಎಲ್. ಜಿ. ಹೊಂಬಳ ಅವರು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗೂ ಕಾಪ್ಯಪದಕವನ್ನಿತ್ತು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದರು. ಗೆಳೆಯ ಅಂಚೆ ಸುಗೂರ ಶರಣಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಾದ ಶ್ರೀ ಹನುಮಂತರಾಯರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಥವಾಗಿ 'ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ'ವನ್ನು ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಸ್ವಸಂತೋಷದೊಡನೆ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಶ್ರೀ ಟಿ. ಎಚ್. ಎಂ. ಸದಾಶಿವಯ್ಯನವರ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಡನೆ 'ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ' ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು ; ನಟ ನಾಗಿದ್ದ ನನ್ನನ್ನು ನಾಟಕಕಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು,

ರಾಜರತ್ನಂ :

ಆ ವರ್ಷ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೂವರ ನೆನಪು ಹಸಿರಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ : ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮೂವರೂ ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಮೇಲೆ ಮೂದೆರನಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದ ಮಹನೀಯರು. ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ, ರತ್ನನ ಪದಗಳ, ಬೌದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಡಾ॥ ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ, ಬಹು ಭಾಷಾ ಪರಿಣತಿಯ, ಅಸೀಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ, ಸರಸಸಜ್ಜನಿಕೆಯ ತೀಂ. ನಂ. ಶ್ರೀ, ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಚಾರ್ಯ ಪುರುಷ ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ—ಇವರೇ ಆ ಮೂವರು. ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ಅವರು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಬುದ್ಧನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿದರು, ಉದ್ಬೋಧಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಲಿಂಗಂಪಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಕ್ಕೂ ಅವರನ್ನು ಕರೆದುತಂದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೋಘವಾದ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನಿತ್ತರು. ಆದರೆ ಒಂದು ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿದರು : "ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪರದೈವ ಪರಮತಗಳ ದೂಷಣೆ ಸುಸುಳಿದೆ. ಅದೊಂದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇನ್ನೂ ಲೇಸಿತ್ತು" ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟರು. ನಾನು ವಂದನಾರ್ಪಣೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ, "ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯ ಚಿತ್ರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿ ನಿಂತಿರುವುದೇ ಆ ವಚನ ಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಿದ್ಧಾರ್ಥನಂತೆ ಬುದ್ಧನಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬೋಧೆ ಯನ್ನು ಬೀರಲಿಲ್ಲ : ತಮ್ಮ ಅರಕೆಗಳೊಡನೆ, ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳೊಡನೆ ಹೋರಾಡುತ್ತಲೇ ವಚನಗಳನ್ನು ಉಸಿರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ತಾರುಣ್ಯದ ಉದ್ರೇಕವೂ ಇದೆ, ಸಾಧಕನ ಹೋರಾಟ-ಹೊಯ್ದಾಟಗಳೂ ಇವೆ ; ಸಿದ್ಧನ ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬಿತ್ವವೂ ಇದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು, ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಡಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು ; ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಏನನ್ನೂ ಬಚ್ಚಿಡದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟುದೇ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಹಿರಿಮೆ, ಗರಿಮೆ" ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದೆ. ಜಿ. ಪಿ. ರಾಜರತ್ನಂ ರೋಮಾಂಚಿತರಾದರು. ಕುರ್ಚಿಯಿಂದಿಳಿದು ಬಂದು ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದ ನನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿ ದೆಳೆದು ತಮ್ಮ ಪಕ್ಕದ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಹೇಳಿದರು : "ಇಂದು ನನಗೆ ಈ ಕಿರಿಯ ಬಂಧು ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ನೋಡ ಬೇಕಾದ ನೈಜನೋಟವೊಂದನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿಯುವರಾರು ?' ಎಂಬ ಬಿಮ್ಮಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಈ ಬಂಧು ಅದನ್ನು ಕರಗಿಸಿ ಎಂಥವನಿಗೂ ಇನ್ನೂ ಕಲಿಯಬೇಕಾದುದು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ-ಎಂಬ ಸತ್ಯದ ಅರಿವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಹಿರಿಯರಿಂದಲೂ ಕಲಿಯಬಹುದು, ಕಿರಿಯರಿಂದಲೂ ಕಲಿಯಬಹುದು. 'ಅರುಹಿಂಗೆ ಹಿರಿದು ಕಿರಿದುಂಟೆ ?' ಎಂಬ ಶರಣರ ವಾಣಿ ಸತ್ಯವಾದುದು. ಈ ಬಂಧು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಲೆಂದು ಹರಸುತ್ತೇನೆ, ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡರು. ಆ ಅಪ್ಪುಗೆಯ ನೆನಪಾದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಪುಲಕಿತನಾಗುತ್ತೇನೆ ನಾನು !

ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀ :

ಸದಾ ಸ್ಮರಣೀಯ ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀ ಅವರು ಮುದ್ದಣನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಒಂದೂವರೆ ಘಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ನಾವು ರಸಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿದ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಪಡೆದೆವು. ಮರುದಿನ ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರೊಡನೆ ಅವರು ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಬಸ್ಸು ಹತ್ತಿದರು. ನಾನೂ ಹಿಂದಿನ ಸೀಟಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಿತು. ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀ : "There is a richness in it; I am not for dull uniformity" ಎಂದರು. ಆದರೂ ವ್ಯಾಕರಣಪ್ರಿಯರಾದ ಡಿ. ಕೆ. ಭೀ. ಸುಮ್ಮನಾಗಲಿಲ್ಲ. "ಕನಿಷ್ಠ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಭಾಷೆಯಾದರೂ ಏಕರೂಪ ಪಡೆಯಬೇಡವೆ ?" ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎತ್ತಿದರು. ಉತ್ತರವಿತ್ತರು ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀ: "ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಕನ್ನಡ ಏಕರೂಪ ಪಡೆಯಬೇಕು ; ಆದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣವಾದಾಗಲೇ ಇದು ಸುಲಭಸಾಧ್ಯ ವಾಗುವುದು." ನನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ವಿಷಯ ಬರುತ್ತಲೆ ನಡುವೆ ಧುಮುಕಿದೆ ನಾನು : "ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ನಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಬಹುದೆ, ಸರ್ ? ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಅದನ್ನು ನೋಡುವ ಪುಣ್ಯವಿದೆಯೆ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಯಾವ ಅನುಮಾನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತರವರು : "ಏಕಿಲ್ಲ ? "ಮಂಗಳೂರಿನ ಮಣ್ಣ ಹಣತೆಯನು ಹದಗೊಳಿಸಿ, ಮೈಸೂರ ಸಿರಿಗಂಧದೆಣ್ಣೆಯೆರೆದು, ರಾಯಚೂರಿನ ಹತ್ತಿಯಲಿ ಬತ್ತಿಯಣಿಗೊಳಿಸಿ, ಧಾರವಾಡದ ಕೆಚ್ಚುಕಡ್ಡಿ ಕೊರೆದು, ಕನ್ನಡದ ಹೊಂದೀವಿಗೆಯ ಹಚ್ಚಲಿನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬಸವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಪುಟ್ಟಿಬರಲಿ !" ಎಂದು ಹಾಡಿದ ಕವಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಕನ್ನಡದ ದೀಪ ಹೊತ್ತದಿರುತ್ತದೆಯೇ ? ನಾನು ಅವಾಕ್ಕಾದೆ–ನನ್ನ "ಕನ್ನಡದ ದೀಪ" ಎಂಬ ಕವಿತೆ 'ಜಯಂತಿ'ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ 'ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿ'ಯ 'ನಾಡ ಹಾಡುಗಳು' ಎಂಬ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಲೇ ಅದನ್ನು ಓದಿದುದಲ್ಲದೆ ಅದರ ಒಂದು ಚರಣವನ್ನೂ ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವರಲ್ಲ ಈ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ! ದೊಡ್ಡವರದೆಲ್ಲವೂ ದೊಡ್ಡದೆಂಬುವ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ !

ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ :

ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಅವರು ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿದುದು ಇನ್ನೊಂದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಘಟನೆ. ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು ಸಂಘದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿಷ್ಯವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಪ್ರತೀಕ ವಾಗಿ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದ ನನ್ನನ್ನೇ ಸ್ವಾಗತ ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಮೊದಲ ಸಲ ನಡುಕ ನನಗೆ. ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಅವರ ಭವ್ಯವಕ್ತಿತ್ವ ಅಪಾರ ವಿದ್ವತ್ತು ಅನುಪಮ ವಕ್ತೃತ್ವಗಳ ನೆನಪಾದರೆ ಯಾರಿಗೆ ತಾನೆ ನಡುಕ ಹುಟ್ಟದು ? ಸಾಲದು

ದಕ್ಕೆ ಅವರಷ್ಟೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ. ಟಿ. ವೀರಭದ್ರುಡು ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಅವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಿದ್ದರು. ಪ್ರೊ. ಎಂ. ಎಸ್. ದೊರೆಸ್ವಾಮಿ ಯಂಥವರು ಇವರಿಬ್ಬರೆದುರು ನತಮಸ್ತಕರಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾಗ ನನ್ನ ಪಾಡೇನು? ಆದರೂ ಧೈರ್ಯಮಾಡಿ, "ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಾಹಿತ್ಯಾಚಾರ್ಯರಾದ ಮಾನ್ಯ ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಕಣ್ವಮುನಿಯೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಉಪಮೆ. ಪರಿತ್ಯಕ್ತ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಆ ಕಣ್ವಋಷಿ ಸಾಕಿ ಬೆಳೆಸಿದಂತೆ ಅಲಕ್ಷಿತ ಕನ್ನಡ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಈ ಕಣ್ವಋಷಿ ಗಳು ಸಾಕಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ" ಎಂದು ಸ್ವಾಗತ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ, ಕಿವಿ ಗಡಚಿಕ್ಕು ವಂತೆ ಕರತಾಡನ ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ. ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀ ಉದ್ಘಾಟನ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ವಿನೋದವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು : "ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಮಾತನ್ನು ನಂಬಬೇಡಿ ; ಯಾಕೆಂದರೆ, "We are lovers; although both of us are males, we are nevertheless lovers!" ಸಭೆಯು ತುಂಬೆಲ್ಲ ನಗೆಯು ಹೊನಲು. ಅವರ ಅಂದಿನ ಭಾಷಣ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಸೂರೆಮಾಡಿದ ಭಾಷಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ಕನ್ನಡ ಬಾರದ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮಗೆ ಅವರ ಕತ್ತುರಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಬೇಕೋ, ಅಪರಂಜಿ ಇಂಗ್ಲಿಷನ್ನು ಮೆಚ್ಚಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅಂದು ಕನ್ನಡದ ಜಯಭೇರಿ ಮೊಳಗಿತು.

ಅವರನ್ನು ಲಿಂಗಂಪಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದವನಾಗಿದ್ದೆ. ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರೂ, ಅವರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿದ್ದ ವಿದ್ವಾನ್ ಮಾನ್ವಿನರಸಿಂಗರಾಯರೂ ನನ್ನನ್ನು ಅವರ ಸಮೀಪಸ್ಥನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. 'ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಲಿ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು ಆಚಾರ್ಯರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ. "ಕನ್ನಡ ಚಳವಳಿಯ ಭವಿತವ್ಯ" ಎಂಬ ವಿಷಯ ಸೂಚಿಸಿದೆ. "ಭವಿತವ್ಯ—ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಬೇಡ ; ಕನ್ನಡ ಚಳವಳಿ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಸಾಕು" ಎಂದರು. ನಾನು ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ಅವರು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಮರೆತರೋ ಇಲ್ಲವೆ ಬಸವಣ್ಣನ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸ್ತುತವೆಂದು ಬಗೆದರೋ—ತಿಳಿಯದು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿ ದರು. ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಕೊನೆಗೆ "ಬಸವಣ್ಣ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಿದುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ—ಅವರ ರಕ್ತ ಯಾರದು ?" ಎಂದು ಮುಗಿಸಿದರು. ವಂದನಾರ್ಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೆತ್ತಗೆ ಹೇಳಿದೆ – "ಬಸವಣ್ಣನ ರಕ್ತದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಪಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವವರು ಬಸವತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಬಿಡಲಿ ; ಆಗ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಾವು ಕಾಣಬಯಸಿರುವ ಕ್ರಾಂತಿಮೂಡುವುದು !" ಅವರಿದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು ; "ಇದು ಈಗ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆದಿದೆ ; ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀ. ಅಂಥವರು ಸಾವಿರ

ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಸವಣ್ಣನ ತತ್ತ್ವಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಅಂಗೀಕೃತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು" ಎಂದು ಆಶಿಸಿದರು. ಅವರ ಆಶೆ ಈಡೇರಿಲ್ಲ ಇನ್ನೂ.

ಧಾರವಾಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ

ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ನೆಡೆಯಿತು. ಅದು ಬೆಳ್ಳಿಹಬ್ಬದ ಸಮ್ಮೇಳನ. ಮಹಾಪಂಡಿತ ಪ್ರೊ. ಎಸ್.ಎನ್. ಬಸವನಾಳರೇ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರು; ವ್ಯಾಕರಣ ತೀರ್ಥ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರು. ನಾವು ಕೆಲವರು ಸಮ್ಮೇಳನ ನೋಡಬಯಸಿದೆವು. ಆಗ ತಾನೆ ಮಹಾಗಾಂವಿಗೆ ಬಂದು ಹೋಗಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬೆಳಕು ಬೀರಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ನವ ಕಲ್ಯಾಣಮಠ ಅವರ ಕರೆಯೂ ಬಂದಿತು. ಹೋದೆವು. ನಮಗೆಲ್ಲಾ ನವ ಕಲ್ಯಾಣ ಮಠದಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ರಯ ದೊರೆಯಿತು. ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡರು ನಮ್ಮನ್ನು. ಬಿಡುವು ದೊರೆತಾಗಲೆಲ್ಲ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಪ್ರವಚನ ಕೇಳುವ ಸುಯೋಗ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಅನುಯಾಯಿಗಳು, ಸಂಚಾಲಕರು ಅನಾವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಇತರ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅವಹೇಳನ, ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ವೈಭವೀಕರಣ ನನಗೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಸಮ್ಮೇಳನ ಬಹಳ ವೈಭವದೊಡನೆ ನಡೆಯಿತು. ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಭಾಷಣ ಬಹಳ ಬೋಧಪ್ರದವಾದುದಾಗಿತು. ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವಂತೂ ಅಸದೃಶ. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅಂಥ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಲ್ಲ. ಆಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಯವರೇ ಆರಂಭಿಸಿದರು ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ತಮ್ಮದೊಂದು ನೀಳ್ಗವನದ ಭಾಗ ಓದಿ. ಕವಿತೆ, 'ಅಲ್ಲೊಬ್ಬ ನಮಗಿಹನು ನಾಯಕನು' ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ನಾಲ್ವಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ್ ಅವರನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದುದಾದರೂ ಯಾರಿಗೂ ಅಪಥ್ಯವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಅವರು ಓದಿದ ರೀತಿ, ಅವರ ಕಂಠಶ್ರೀ, ಅವರ ಓಜಸ್ವೀವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಆ ಕವಿತೆಗೆ ಕಳೆಕಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಆಮೇಲೆ ಕವಿತೆ ಓದಿದವರು ಕನ್ನಡದ ಆಸ್ತಿಯೆಂದೇ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಮಾಸ್ತಿ ಅವರು. ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೋಡಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯದು. ಬಳಿಗೆ ಬಂದವರನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಬಳಗದವರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರದ ಠೀವಿಯಾಗಲಿ, ಸ್ಥಾನೌನ್ನತ್ಯದ ಬಿಗುಮಾನವಾಗಲಿ, ಪಡೆದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಬಿಂಕವಾಗಲಿ ಆಗಲೂ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಈಗಲೂ ಇಲ್ಲ. ಅವರ ಹೃದಯ ಹಿಂದೂಸಾಗರದಷ್ಟು ವಿಶಾಲ, ಅವರ ವಿಚಾರಗಳು ಹಿಮಾಲಯದಷ್ಟು ಉನ್ನತ. ಅವರ ಕವಿತೆ ಭಕ್ತಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಕೇಳಿದವರ ಮನದಲ್ಲಿ ತಂಬೂರಿ ಮೀಟಿದಂಥ ಅನುಭವವುಂಟಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಎದ್ದರು ಕೆ.ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು. ಎದ್ದರು, ಗೆದ್ದರು ಎಲ್ಲರ ಎದೆಗಳನ್ನು. ಅವರನ್ನು ಅಂದೇ ಮೊದಲ ಸಲ ನೋಡಿದ ನನಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗು! ಅದಾಗಲೇ ಅವರ 'ಕೊಳಲ'ನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸಲ

ಓದಿದ್ದೆನೋ ! ಅಂದು ಅವರ ಆಜಾನುಬಾಹು ಭವ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕಣ್ಣು ಮಿಳುಕಿಸದೆ ನೋಡಿದೆ–ನೋಡಿಯೇ ನೋಡಿದೆ. ಕೊರಳು ಮುಚ್ಚಿದ ಉದ್ದ ಕೋಟು, ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಇಳಿದ ಉತ್ತರೀಯ, ಮಿರಮಿರನೆ ಮಿಂಚುತ್ತಿದ್ದ ಕರಿಯ ಉಂಗುರುಗೂದಲು, ತೇಜಸ್ವಿನೇತ್ರಗಳು–ಸಭಿಕರಲ್ಲಿ 'ಮಿಂಚಿನ ಹೊಳೆ ತುಳುಕಾಡಿತು!'. ಸುತ್ತಲೂ ಸಭಿಕರ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಾಡಿಸಿ ಎರಡು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಓದಿದರು ಅವರು : "ಆನಂದಮಯ ಈ ಜಗ ಹೃದಯ ಏತಕೆ ಭಯ ಮಾಣೊ–ಸೂರ್ಯೋದಯ ಚಂದ್ರೋದಯ ದೇವರ ದಯ ಕಾಣೊ!" ಎಂಬುದು ಒಂದು, 'ತೇನೆಹಕ್ಕಿ' ಇನ್ನೊಂದು. ಮೊದಲನೆಯ ದನ್ನು ಹಾಡಿದರು, ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಓದಿದರು. ಸಭಿಕರ ಮೇಲಾದ ಪರಿಣಾಮ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ. ಸಮ್ಮೇಳನ ಮುಗಿವವರೆಗೂ ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲೂ-'ಆನಂದಮಯ ಈ ಜಗ ಹೃದಯ ಏತಕೆ ಭಯ' ಎನ್ನುವ ಪಲ್ಲವಿಯೇ ಪಲ್ಲವಿ! ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲೂ ಅವರದೇ ಮಾತು ! ಅವರಾದ ಮೇಲೆ ಗಾರುಡಿಗ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಕವನವಾಚನ. ಅವರು ಓದಿದುದು ಅನುಭಾವಗೀತೆಯೊಂದು. ಸಭಿಕರಿಗೆ ಪೂರ್ತಿ ಅರ್ಥವಾಗದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪದಲಾಲಿತ್ಯ, ನಾದ ಮಾಧುರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮರುಳಾದರೆಲ್ಲರೂ. 'ವಿನಾಯಕ'ರು ಅದೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ತಮ್ಮ 'ಸಮುದ್ರ ಗೀತಗಳು' ಎಂಬ ಕವನಸಂಕಲನದಿಂದ ಎರಡು ಗೀತೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಹಜ ಗಂಭೀರ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಓದಿದರು. ಆಗ ತಾನೆ ಆಂಗ್ಲರ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜಯಭೇರಿ ಬಾರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅವರು ಎಲ್ಲರ ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಸೆಳೆದರು. ಅವರ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸ ತಿರುವು ಒಂದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರು ಎಲ್ಲರೂ. ಮುಂದವರು 'ನವ್ಯಕವಿತೆ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಹೊಸಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ತೆರೆಯಲಿದ್ದುದರ ಮುನ್ಸೂಚನೆ ಆ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಮುಗಳಿಯವರ 'ಮಂದಾರ ಹೂವು'. ಇನ್ನುಳಿದ ಕವಿಗಳ ಹೊಸ ಹೊಗರಿನ ಚಿಗುರುಗವಿತೆಗಳು ಅಂದಿನ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದುವು.

ಕುವೆಂಪು

ಅಂದೇ ಸಂಜೆ ಹಾವೇರಿ ಪೇಟೆಯ ಮುರುಘಾ ಮಠದಲ್ಲಿ, ತ್ರಿವಿಧದಾಸೋಹ ಮೂರ್ತಿ ಶ್ರೀ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಮಹಾಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ತಮ್ಮ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ಸಾವಿರಾರು ಸಭಿಕರ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡರು. ಇದನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿದವರು ಕನ್ನಡದ ಶಿವಯೋಗಿಗಳೆಂದು ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ನವಿಲುಗುಂದದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಬಸವಲಿಂಗ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳವರು. ನನ್ನ ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟವರು ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ನಮ್ಮ ಮನೆತನದ ಹಿತೈಷಿಗಳಾಗಿರುವ ಪಂಡಿತ ನಾಗಭೂಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು. ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಖಾಸಗಿ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಓದಿ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪುರಾಣಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದ ಚೆನ್ನಕವಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ

ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಬಹಳ ಹರ್ಷಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. 'ಲತಾನಟಿ' 'ನಾನೆ ವೀಣೆ ನೀನೇ ತಂತಿ ಅವನೇ ವೈಣಿಕ' ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವನಗಳನ್ನು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಹಾಡಿದರು, ಓದಿದರು ಅವರು. ಕವಿ, ಕಾವ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ನೀಡಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಂತೂ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದ್ದಿತು, ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದ್ದಿತು, ಮನನೀಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನಂತೂ ನನ್ನನ್ನೇ ಮರೆತು ಮೈಕೂದಲೆಲ್ಲ ಕಿವಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿದೆ. ಅಂದು ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು, ಮುಂದೆ 'ಕುವೆಂಪು' ಆಗಿ ಬಾನೆತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದವರು ನನ್ನ ಮನವನ್ನು ಮಾರುಗೊಂಡ ಕವಿಯಾದರು. ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಅವರ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ; ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಪದಕ್ಕೆ ಪಂಡಿತ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರ ಹೆಸರನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತ 'ನಾವು ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದವರಿಂದು ವರನ ಕಡೆಯವರು' ಎಂದಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತರಾಗಿ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವರನ ಕಡೆಯವರಂತೆಯೇ ಎದೆಯುಬ್ಬಿಸಿ ಓಡಾಡಿದೆವು. ಮಹಿಳಾ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷಿಣಿಯವರಾಗಿದ್ದ ಶಾಂತಕ್ಕ ಮಳೀಮಠರು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಕುಶಲತೆ ಹಾಗೂ ವಾಕ್‌ಪ್ರೌಢಿಮೆಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೆಳೆದರು. ಪ್ರೊ. ಬಸವನಾಳರಂತೂ ವಿದ್ವತ್ತಿನ ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿಯಾಗಿ ತೋರಿದರು ನಮಗೆ. ಹಸ್ತಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲೆಂದಲ್ಲ, ಮಾತನಾಡಿಸುವ ಚಪಲದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಖ್ಯಾತ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಬಂದೆವು. ಪ್ರೊ. ಎಸ್ ವಿ. ರಂಗಣ್ಣನವರು ತುಂಬ ಆತ್ಮೀಯತೆಯಿಂದ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಕಿಲಾಡಿತನವನ್ನೂ ತೋರದಿರಲಿಲ್ಲ ಆಗಾಗ. ಮುದವೀಡು ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂತೂ ಕನ್ನಡದ ಕಲಿಭೀಮರಾಗಿ ತೋರಿದರು. ನಾವಿಳಿದ ಮಠಕ್ಕೆ ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳಂತಿದ್ದ ಹರ್ತಿಸಾಹೇಬರ, ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಕೊಪ್ಪಳ ಅವರ, ಮೂರುಸಾವಿರಪ್ಪ ಸಾದರಹಳ್ಳಿ ಅವರ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು.

ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಂದವರೆಂಬ ತುರಾಯಿ ನಮ್ಮ ತಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ! ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಧುರೀಣರಾಗಿದ್ದ ಜಿ. ರಾಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ, ಜನಾರ್ಧನರಾವ್‌ದೇಸಾಯಿ ಅವರಿಗೂ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಜೋಶಿ ಅವರಿಗೂ, ಅನ್ವರಿ ಮಧ್ವರಾಯರಿಗೂ ಪರಿಚಿತರಾದೆವು. ಕನ್ನಡದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಹಾಪೂರ ಬಂದಿತು. ಮೈನಾತಾಯಿ ಖೇಣಿಯವರು ಆಗಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು 'ನಿನ್ನ ಹೊಸ ಕವಿತೆ ಹೇಳು' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಹೊಸೆಯಲೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಅತಿಥಿಯಾಗಿಯೋ, ಮುಖ್ಯ

ಭಾಷಣಕಾರನಾಗಿಯೋ ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಾನ್ವಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರ, ಜಿ. ವಿ. ಸೂಳಿಭಾವಿಯವರ, ಗಣೇಶ ಜೋಶಿಯವರ, ರಾಮಚಂದ್ರರಾಯರ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕಸಾಹಿತ್ಯಮಂದಿರದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಗವಹಿಸ ತೊಡಗಿದೆ. ಪ್ರೊ. ವೀರಭದ್ರುಡು ಅವರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ, ಸ್ವಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ರವೀಂದ್ರ ಇಕಬಾಲ ಗಾಲಿಬರ, ಡಾ. ಆರ್ಯೇಂದ್ರ ಶರ್ಮರ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ ಕಾಳಿದಾಸನ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದೆ. ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ವಂತೂ ಸರಿಯೆ. ರನ್ನ, ರುದ್ರಭಟ್ಟ, ಮುದ್ದಣ, ಜನ್ನ, ಹರಿಹರ, ರಾಘವಾಂಕರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಆಯಿತು. ಕುಕ್ಕನೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಮೋಡಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದೆ. ಹೀಗೆ ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಾಲು, ಹೊರಗೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ಸಾಹಿತ್ಯವ್ಯಾಸಂಗ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಬಸವಣ್ಣ ಹಾಗೂ ರವೀಂದ್ರರ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡುಲೇಖನಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದೆ. ಎರಡೂ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾದವು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು.

ಮಾರನೆಯ ವರ್ಷ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ವೀರಶೈವ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡೆ. ಮುಂದೆ ಉಪಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ಸಜ್ಜನ ರಾಜಕಾರಣಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾದ ವೈ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪನವರು ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರು, ನಾನು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ, ಸಮ್ಮೇಳನದ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ದುಡಿದೆವು. ಈ ನೆಪದಿಂದ ಲಿಂಗಂಪಲ್ಲಿಯ ಸಾಂಬಯ್ಯಮಠ ಒಂದು ಭವ್ಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಭವನವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದೆಂಬ ಆಶೆಯಿಂದ ದುಡಿದೆವು. ಆಶೆ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು. ಬಂದವರೆಲ್ಲ 'ಭಯಂಕರ' ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಬಿಗಿದು ಹೋದರು. ಮತ್ತೆ ಇತ್ತ ಹೊರಳಿ ನೋಡಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರೊಬ್ಬರೇ ಆಧಾರವಾಗಿ ನಿಂತರು. ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆಂದು ನಾನು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಆಡಿಸಿದ್ದೆ. ಅದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೇ ಮಾಯವಾಗಿ ಅದರ ಪ್ರಕಟನೆ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ಮತ್ತೆ ಬರೆಯಲು ಮನಸ್ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಮ್ಮೇಳನ ನನಗೆ ನೀಡಿದ ವರವೆಂದರೆ ರಕ್ತಾತಿಸಾರ. ಡಾ, ಜಿ. ಎಸ್. ಮೇಲ್ಕೋಟೆಯವರು ಗುಣಪಡಿಸಿದರು. ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಸಂಗಡಿಗರು ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡಿದರು. ಉಳಿದವರು ? ಹೇಳುವುದೇ ಬೇಡ !

ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ

ವ್ಯಾಧಿ ಮುಕ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿದೆ. ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ೨೬ ನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು. ಪ್ರೊ. ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಪಂ. ಜಿ. ರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರು. 'ಮಾನ್ವಿ' ಅವರು ಸಮ್ಮೇಳನನಾಟಕ ಸೂತ್ರಧಾರಿ. 'ಮಾನ್ವಿ' ಎಲ್ಲಿಯೊ

ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅಲ್ಲಿಯೆ. ಸಮ್ಮೇಳನ ವಿಜೃಂಭಣೆಯೊಂದಿಗೆ ನಡೆಯಿತು. ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನವಾಬ್ ಮೆಹದಿ ಮಾರಜಂಗರು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು. 'ಮಾಸ್ತಿ'ಯವರು ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟ ಸ್ವಾಗತ ಭಾಷಣವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರು ತಪ್ಪು ತಪ್ಪಾಗಿ ಓದಿದರು. ಪಾಪ, ಅವರ ಕನ್ನಡಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ್ದ ಭಾಷಣವಾಗಿದ್ದಿತದು. ಪ್ರಾರಂಭವೇ 'ನನ್ನ ನಾಡಿನ ಒಡನಾಡಿಗಳೇ' ಎಂದಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನು ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಏನೆಂದು ಓದಿದರೆಂಬುದು ಓದುಗರ ಊಹೆಗೆ ಬಿಟ್ಟ ವಿಷಯ! ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಭಾಷಣವಂತೂ ಲೋಕೋತ್ತರವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ವಿಷಯ ವೈಪುಲ್ಯ, ವಿಚಾರ ಪರಿಪ್ಲುತತೆ, ಭಾಷೆಯ ಬೆಡಗು, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ವಾಚನಗಳಿಂದ ಸಭಿಕರನ್ನು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು ಎ. ಆರ್. ಕೃ. ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣ. ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೂ ಅಷ್ಟೇ ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ನಡೆ-ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಭಿರ್ಯ, ನೋಡಲು ಏಕಾಂತಪ್ರಿಯರೂ ಮಿತಭಾಷಿಗಳೂ ಆಗಿ ತೋರಿದರೂ ಹತ್ತಿರ ಹೋದವರೊಡನೆ ಹೃದಯ ಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತು, ತಿಳಿಯಾದ ಹಾಸ್ಯ ಇವುಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆದರಣೀಯರಾದರವರು.

ಸಮ್ಮೇಳನದ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ ಭಾಗ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವೇ ಸರಿ. ಆಗ ಕವಿಯಾಗಬೇಕು, ಕೇವಲ ಕವಿಯಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಗುಂಗಿನಲ್ಲಿದ್ದ ನನಗೆ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವೇ ಸಮಗ್ರ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಧಾರವಾಡದ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನದ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿ ತೋರಿದರೂ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ 'ಶ್ರಾವಣಾ ಬಂತು' ಎಂಬ, 'ಲೀಲಾಲಿಲೇಸೋ ಲೇಲಾಲಿಯೋ' ಎಂಬ ಜನಪ್ರಿಯ ಕವನಗಳು ಸಭೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮ್ಮೋಹನಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಂಥ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿದುವು. ಕವಿಭೂಷಣ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ 'ಬಾಳಿದು ಕನಸಲ್ಲ', 'ಕರೆಯುತಿದೆ ಕಹಳೆಯು' ಕವನಗಳೂ ಸಭಿಕರ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದುವು. 'ವಿನಾಯಕ'ರ ಕವಿತೆಗಳ ವಿಚಾರವೈಭವಕ್ಕೆ ತಲೆದೂಗಿದರು ಶ್ರೋತೃಗಳು. ನನ್ನ ಸರದಿ ಬಂದಿತು. ಅಂಥ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ 'ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಕವನ ವಾಚಿಸಿದುದು ಅದೇ ಮೊದಲು. ಕಂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲುಗಳು, ತೊದಲುತ್ತಿದ್ದ ಜಿಹ್ವೆ, ಉಡುಗುತ್ತಲಿದ್ದ ದೇಹ—ಅಂತೂ 'ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳು', 'ಮನ್ನಿಸೆನ್ನನು ಚೆನ್ನೆ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಎಂತೋ ಓದಿ ಮುಗಿಸಿದೆ. ಸಭಿಕರ ಕರತಾಡನ ದಂಗುಗೊಳಿಸಿತು ನನ್ನನ್ನು. ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರು ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿದರು; ಬೇಂದ್ರೆ ಗೋಕಾಕರು ಕೈಹಿಡಿದೆಳೆದು ತಬ್ಬಿಕೊಂಡರು; ಮಾಸ್ತಿಯವರಂತೂ ದೂರ ಕರೆದೊಯ್ದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಓದಿಸಿ ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ತಿದ್ದಿ ಸರಿಪಡಿಸಿದರು. "ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೀಯಪ್ಪ; ಬರೆಯುವುದನ್ನು ಬಿಡಬೇಡ; ಮುಂದುವರಿಸು; ನೀನು ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಯಾಗುವಿ" ಎಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನನಗೆ

ವರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಆಮೇಲೆ ಹೊಸ ಹುರುಪು ಹುಮ್ಮಸುಗಳೊಡನೆ ಬರೆಯ ತೊಡಗಿದೆ.

ಆಗ ನನ್ನ ಒಡನಾಡಿಗಳಾಗಿದ್ದ 'ಕಲಾನಂದ' (ಎಸ್. ಎಸ್. ಪಾಟೀಲ, ಗೂಗಲ್' ಅವರ 'ತಪ್ಪೇನು ?' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಗೆಳೆಯ 'ಅಮರಾನಂದ' (ಚೆನ್ನಬಸವಪ್ಪ ಬೆಟ್ಟದೂರ) ಅದನ್ನು ಬಹಳ ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ವಾಚಿಸಿದರು. 'ಅಮರಾನಂದ'ರು ಇನ್ನೂ ಬರಹಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ; ಆಗಾಗ ಮನನೀಯವಾದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ 'ಕಲಾನಂದ'ರು ಬರೆಯುವುದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದು ನನಗೆ ವಿಷಾದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ. ರಾಯಚೂರಿನ ವೀರಶೈವ ಫ್ರೀ ಬೋರ್ಡಿಂಗಿನ ಶಿಲ್ಪಿ ಸೂಗವೀರಶರ್ಮರ 'ಕಿರಣ' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ ಪ್ರಕಟವಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯೂ ಉಳಿದಿದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಜ. ಶ್ರೀ. ದೇಸಾಯಿಯವರೂ ಬಹಳ ಆಶೆ ಹುಟ್ಟಿಸಿ ಸ್ತಬ್ಧರಾಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಗ ತಾನೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಕವಿತೆ ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಹುಸಿಯಾಗುವುದೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ತಲೆದೋರಿದಾಗ 'ಹುಸಿಯಾಗಗೊಡೆವು'–ಎಂದು ಮುಂದೆ ಬಂದವರು ಶಾಂತರಸರು, ರಾಘವೇಂದ್ರ ಇಟಗಿ ಅವರು, ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ ಅವರು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು, ಶರಣಬಸವ ಜಾವಳಿ ಅವರು, ಇನ್ನಿತರರು. ಪಂಡಿತ ತಾರಾನಾಥ ರಾಯರು, ಕೊಪ್ಪಳದ ನಾ.ಭಾ., ಶಿ.ಭಾ., ಗ. ಭಾರು (ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಸಹೋದರರು) ಡಾ. ದೇಸಾಯಿ ಪಾಂಡುರಂಗರಾಯರು, ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು, ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು, ವಿದ್ವಾನ್ ಮಾನ್ವಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರು, ಪ್ರೊ. ರಾಮಚಂದ್ರ ರಾವ್ ಪಟವಾರಿ ಅವರು, ಪ್ರೊ. ತವಗ ಭೀಮಸೇನರಾಯರು, ವ್ಯಾಕರಣತೀರ್ಥ ಚಂದ್ರಶೇಖರಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಗುರುಮಠಕಲ್ ಶ್ರೀಶಾಂತವೀರಸ್ವಾಮಿಗಳವರು, ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು, ಅಜ್ಜಂದಿರು, ಮಸ್ಕಿ ಬಸವಪ್ಪಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಯಾದಗಿರಿಯ ಪಂ. ಬಸವರಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಜಿ. ಎಮ್. ಗುರುಸಿದ್ಧಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ವಿದ್ವಾನ್ ವೀರೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಚೌದಾಪುರಿ ಹಿರೇಮಠದ ಶ್ರೀಶಾಂತವೀರಸ್ವಾಮಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಚಳವಳಿ ಚೌಳುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಳ್ಳು ಬಿತ್ತಿದಂತೆ ಹುಸಿಯಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆ ?

ಮಾಸ್ತಿ :

ಬಹು ಬೇಗ ಮಾಸ್ತಿಯವರಿಗೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹತ್ತಿರವಾಗುವ ಸುಯೋಗ ಒದಗಿ ಬಂದಿತು. ಉಸ್ಮಾನಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಅವರ ಉಪನ್ಯಾಸವೇರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಭಾರ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಅಂದೇ ಬಂದಿದ್ದ 'ಜೀವನ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರದೊಂದು ಕವಿತೆ ಪ್ರಕಟ

ವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಓದಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಹೃದಯುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದುದೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಓದಿಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ವಯಸ್ಸದು. ಅವರ ಕವಿತೆಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಪರಿಚಯು ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿದೆ. ಮಾಸ್ತಿಯವರಿಗೆ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆನಂದ—ಆಶ್ಚರ್ಯ ! ಅಂದೂ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಿದ್ದರು ; ಇಂದಿಗೂ ಭೇಟಿಯಾದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಸೀಮ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬಲವಾದ ಪ್ರೇರಣೆ, ಪ್ರಚೋದನೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದೆ.

ವಾರ್ಷಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆ ಸಮೀಪಿಸಲು ಅಭ್ಯಾಸದತ್ತ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯ. ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧತೆಮಾಡಿಕೊಂಡೆ. ಮೊದಲ ದಿನದ ಮೊದಲ ಉತ್ತರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ವಿಷಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಪ್ರೊ. ಟಿ. ವೀರಭದ್ರುಡು ಅವರೇ ಪರಿವೀಕ್ಷಕರು. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಬರೆಯುವುದಿದ್ದಾಗ "ಸಮಯವೆಷ್ಟು ಉಳಿದಿದೆ ಸರ್ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಅರ್ಧ ಘಂಟೆ ಉಳಿದಿದೆಯೆಂದರು. ನಾನು ಹರ್ಷಿತನಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಉತ್ತರವನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಮುಗಿಸಿ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ, ಆಗ ಅವರು ಬಂದವರೇ, 'ನಾನು ತಪ್ಪು ಹೇಳಿದೆ ಪುರಾಣಿಕ, ಸಮಯ ಮುಗಿದು ಹೋಗಿದೆ !' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಉತ್ತರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡೇ ಬಿಟ್ಟರು ! ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಬರೆಯಲು ಆಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ನಾನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮ, ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ. ಆದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಪಾರಿತೋಷಕವೆನ್ನಿಸಿದ್ದ ಸರ್ ಅಕಬರ ಹೈದರಿ ಸುವರ್ಣಪದಕದಿಂದ ವಂಚಿತನಾದೆ ! ಕಾರಣ ? ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆವುದಲ್ಲದೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಅರುವತ್ತು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿರ್ಬಂಧವಿದ್ದಿತು ನಿಯಮಗಳಲ್ಲಿ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನೇನೋ ಪಡೆದೆ ; ಆದರೆ ಸರಾಸರಿ ಅರುವತ್ತು ಪ್ರತಿಶತ ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಹೋದೆ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎರಡೇ ಎರಡು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಡೆದಿದ್ದರೆ ಅದುವರೆಗೆ ಯಾವ ಭಾಷಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಪಡೆಯದಿದ್ದ ಆ ಸುವರ್ಣಪದಕ ನನ್ನದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಅರುವತ್ತೊಂದು ಅಂಕಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದುವು : ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಅರುವತ್ತು ಮಾತ್ರ ! ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡ ಮಕ್ಕಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಅನ್ನು ಪಡೆವ ಹಂಬಲವೇ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೆನೆದಾಗ ಕನ್ನಡ ಪರೀಕ್ಷಕರು ಕನ್ನಡ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಅಂಕಗಳನ್ನೇ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಕೊಡುತ್ತ ಬಂದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅದೆಂಥ ದ್ರೋಹಗೈದಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್‌ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಎಂಬತ್ತು ಅಂಕಗಳನ್ನು, ಇಂಟರ್ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೆ ಎಪ್ಪತ್ತೇಳು ಅಂಕಗಳನ್ನು

ಪಡೆದಿದ್ದ ನಾನು ಬಿ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪಡೆದುದು ಹೇಗೆ—ಎಂಬುದು ಇಂದಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗದ ಒಗಟಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ ನನಗೆ! ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಆ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಉತ್ತರ ಬರೆದಿದ್ದರೆ? ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೆರಡು ಅಂಕಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದರೆ? ಕನ್ನಡ ಪರೀಕ್ಷಕರು ನನ್ನ ಬೆನ್ನಲ್ಲಿ ಚೂರಿ ಇರಿಯದಿದ್ದರೆ? ಇವೆಲ್ಲ 'ರೆ' ಕಾರಗಳು ಅರ್ಥಹೀನ ಈಗ! ಆಗ ನಿಜವಾಗಿ ಹಳಹಳಿಸಿದವರು ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರು. ಕೇವಲ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಯಾವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇಷ್ಟು ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ: ಕೇವಲ ಎರಡು ಅಂಕಗಳು ಕಡಮೆ ಇವೆಯೆಂದು ಸರ್ ಅಕಬರ ಹೈದರಿ ಸುವರ್ಣಪದಕವನ್ನಿವನಿಗೆ ಕೊಡದಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ—ಎಂದು ವಾದಿಸಿದರವರು, ಆದರೆ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು ಅವರ ವಾದವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಂ. ಎ. ತರಗತಿಗೆ ಬಾ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಎಂ. ಎ. ಮಾಡಿಕೋ, ಕನ್ನಡ ಎಂ. ಎ. ಓದು ಎಂದು ಮೂರೂ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಒತ್ತಾಯ ಬಂದಿತು ನನ್ನ ಮೇಲೆ. ನನಗೇನೋ ಹುಸೇನ ಆಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ನಡೆವಾಸೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ತಂದೆಯವರಾದರೋ ಆದರೆ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಕೀಲನಾಗು—ಎಂದು ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಆದೇಶವಿತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುವುದು ಈಗ ಮಂತ್ರಿಯಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕಠಿಣವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಆಸೆಯನ್ನೇ ತ್ಯಜಿಸಿ ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ. ತರಗತಿ ಸೇರಿದೆ. ಅದೊಂದು ಅಪರಾಧವನ್ನೇ ಮಾಡಿದೆ. ನಾನೇನೂ ವಕೀಲಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದವನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದುವರೆಗೆ ನಾನೋದಿದ ಕಾವ್ಯಗಳಾಗಲಿ, ಕಾದಂಬರಿಗಳಾಗಲಿ, ಇತರ ವಾಙ್ಮಯವಾಗಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬರುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರುಕ್ಷದಿಂದ ರಸದತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದ ಪಯಣ ರಸದಿಂದ ರುಕ್ಷದತ್ತ ನಡೆಯತೊಡಗಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಾನೂನುಗಳ ಮೂಲೋದ್ದೇಶಗಳು, ಮೂಲ ಸೂತ್ರಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿಯೆ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು ನನಗೆ; ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಅನುಚ್ಛೇದಗಳು, ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಖಚಿತ ಭಾಷೆ, ಪದಪದಕ್ಕೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೂದಲು ಸೀಳಿಕೆಯ ಕೌಶಲ್ಯ—ಇವೆಲ್ಲ ತಲೆನೋವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುವು ನನಗೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಈ ಶುಷ್ಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಒಲಿಯುಲು ಕಲಿತೆ. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಒಂದು ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತಿದ್ದೆ. ಶ್ರೀ ಅನ್ನಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಕೆ. ಎಲ್. ಈ. ಸೊಸೈಟಿಯನ್ನು ಮಾದರಿಯನ್ನಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಎಚ್. ಎಲ್. ಈ. ಸೊಸೈಟಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಆ ಸೊಸೈಟಿಯನ್ನು ಪ್ರೊ. ಬಸವನಾಳರು, ಡಾ॥ ನಂದೀಮಠರು, ಪ್ರೊ. ಸಾಖರೆಯವರು. ಪ್ರೊ. ಬಾಗಿಯವರು, ಹು. ಫ. ಕಟ್ಟೀಮನಿಯವರು, ಇನ್ನಿತರರು ತಮ್ಮ ತ್ಯಾಗ ಸೇವೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿದಂತೆ ನಾವೂ ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂದೂ ಕೆಲವರು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದೆವು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದೂ,

ಅದಕ್ಕೆ ನಾನು ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಬೇಕೆಂದೂ, ಬಸಪ್ಪ ಮಂಡಗೆಯವರು ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಬೇಕೆಂದೂ, ಗುರುಶಾಂತಯ್ಯನವರು ವಿಜ್ಞಾನ ವಿಷಯದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಬೇಕೆಂದೂ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಬೇಕೆಂದೂ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆವು. ಅನ್ನಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಆಗ್ರಹದಂತೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸಮಾಜದ ಕೆಲವು ಶ್ರೀಮಂತರ ಮುಂದೆ ಇರಿಸಿದಾಗ ಮಾತುಗಳು ಮರ್ಮಭೇದಕವಾಗಿದ್ದುವು: "ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕಾರೀ ನೌಕರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡು ಈ ತಂತ್ರ ಹೂಡಿರುವಿರೇನು ? ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವರಂತೆ ತ್ಯಾಗ—ಏನಾದರೂ ಇದ್ದರೆ ತಾನೆ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ?"

ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸುವ ಘಟನೆ :

ನಿಜ, ಬಡವರ ತ್ಯಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯೆಲ್ಲಿ ? ಲಕ್ಷಾಧೀಶರು ತಮ್ಮ ಆದಾಯದ ಶೇಕಡಾ ಒಂದರಷ್ಟು, ಅಲ್ಲ, ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅದು ತ್ಯಾಗ: ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಬಿಸಾಡಿದರೂ ಅದು ತ್ಯಾಗ ; ಅದೇ ಬಡವರು ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ, ಹಗಲಿರುಳು ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಓದಿ ಗಳಿಸಿದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ ಬಿಡಿಕಾಸುಗಳಿಗೆ ಬಿಕರಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧರಾದರೂ ಅದು ತ್ಯಾಗವಲ್ಲ! ಎಂಥ ವಿಪರ್ಯಾಸ ವಿಚಾರ ಸರಣಿ, ಎಂಥ ಮೈಸೊಕ್ಕು ಉಳ್ಳವರಿಗೆ ! ಎಂಥ ಅವಹೇಳನ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ! ದಿನಕ್ಕೊಂದೇ ರೂಪಾಯಿ ದುಡಿವ ಬಡವ ಕೊಡುವ ಒಂದು ಪೈಸೆ ಹೆಚ್ಚೋ, ಬಡವರ ರಕ್ತ ಕುಡಿವ ಸಿರಿವಂತರು ಕೊಡುವ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಹೆಚ್ಚೋ ?

ಈ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸುವ ಘಟನೆ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೊಸ ಮನುಷ್ಯನಾದೆ. ತ್ಯಾಗ, ಸೇವೆ, ಸುಧಾರಣೆ, ಕ್ರಾಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ನಾನು ಬಡವನಾಗಿರುವವರೆಗೆ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೆಲೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರಿತ ನಾನು, ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆಯ ಬಡತನವನ್ನಡಗಿಸುವುದೇ ನನ್ನ ಮೊದಲ ಕರ್ತವ್ಯ, ಪರಮಧರ್ಮ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತಂದೆಯವರ ಚಿತ್ರ ಕಣ್ಮುಂದೆ ಸುಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ವಿದ್ವತ್ತೆ ? ಸದ್ಗುಣಸಂಪತ್ತೆ ? ಪವಿತ್ರ ಜೀವನವೆ ? ಅವರಲ್ಲಿ ಏನಿಲ್ಲ ? ಆದರೂ ಅವರಿಗೆ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ! ಯಾಕೆ ? ಅವರಲ್ಲಿ ದುಡ್ಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಹಮ್ಮಿಣಿಯಿಲ್ಲ, ಹೊನ್ನಿಲ್ಲ, ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳಿಲ್ಲ, ವಾಹನ ವೈಭವವಿಲ್ಲ ! ಅಂತೆಯೇ, ಅಂತೆಯೇ ಬಡತನದೊಡನೆ ಕುಸ್ತಿಯನ್ನಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ವಿಜಯ ಪಡೆಯುವುದೇ ಗುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುರಿ ! ಇಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಇದೊಂದೇ ದಾರಿ !

'ಛಲವಿಲ್ಲದವರ ಮೆಚ್ಚ, ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವ' ಎಂಬ ಬಸವೋಕ್ತಿಯನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನಾನು ಛಲದಿಂದಲೇ ಮುಂದುವರಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಎಂ. ಎ. ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಿದರೆ ನನ್ನದಾಗುತ್ತಿದ್ದ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೂವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಅದುವರೆಗೆ ಆರಾಧಿಸಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯದೇವಿಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ವಕೀಲನಾಗುವ ನಿರ್ಧಾರದೊಡನೆ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದೆ–ಅದುವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸದಂಥ ಆರ್ಥಿಕ ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ, ಅದುವರೆಗೆ ಎದುರಾಗದಿದ್ದ ಒಳಗಿನ ಒಲವು ಹೊರಗಿನ ವ್ಯಾಸಂಗಗಳ ನಡುವಣ ವಿರಸದಾಂಪತ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ 'ಸಲಾವುತ್ ಸಾಬ್' 'ಬೆಟ್ಟದಾರಿ' 'ಕನ್ನಡದ ದೀಪವದು ಕಾಣದಿಹುದು' ಮುಂತಾದ ಕವಿತೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪಡೆದಿದ್ದ ಕವಿಯೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಮರೆತು ಭಾವೀವಕೀಲನೆಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದಾಗ ಹೇಗೆ ಹೇಗೋ ಎನ್ನಿಸುತ್ತಿತ್ತು ನನಗೆ.

ಈ ಅಂತರಂಗದ ತುಮುಲ ತುಯ್ತಗಳನ್ನು ಮರೆಯಲು ಏನಾದರೂ ಕಿತಬಿಕಿತಾಪತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ತಾನು ಸಿರಿವಂತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಣ ತನ್ನ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಬೀಗರೊಬ್ಬರ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ತನಗೆ ಅಗೌರವವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅದೇ ಹುಡುಗೆಯ ಹುಚ್ಚು ಹಿಡಿಸಿ ಅವಳನ್ನೇ ಮದುವೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು ಇಂಥದೊಂದು ಕಿತಬಿ. ಅವರೀರ್ವರಲ್ಲಿ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಎರಡೂ ಕಡೆಯ ಪತ್ರಗಳ ಭಾಷೆ ನನ್ನದೇ ! ಇತ್ತ ಗೆಳೆಯನಿಗೆ 'ಪ್ರಿಯತಮೆ, ನಿನ್ನನುಳಿದೆನ್ನ ಬಾಳು ಬೀಳು' ಮುಂತಾಗಿ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟು ಇದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಿಯತಮ, ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೀವೇ, ನನಸಿನಲ್ಲಿ ನೀವೇ, ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ನೀವೇ !' ಇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ತರ ಬರೆದು ಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆ ತಂಗಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ ತಂಗಿ ಅದೇ ರೀತಿ ಉತ್ತರ ಬರೆದು ಕಳಿಸಿದಾಗ ಅದನ್ನೋದಿ ಕೋತಿಯಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಿದ್ದ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ ! ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕಾರು ತಿಂಗಳುಗಳವರೆಗೆ ಈ ನಕಲಿ ಪ್ರೇಮಪತ್ರಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರೂ, ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಇಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯಮಯ ಭಾಷೆಗೆ ಮಾರುಹೋಗಿ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕೈ ಹಿಡಿದರು !

ಇನ್ನೊಂದು ವಿನೋದದ ಘಟನೆ. ಮದುವೆಯಾಗಲು ಮನಸ್ಸು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕದೆ ಮದುವೆಯಾಗಲು ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲದ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರೊಬ್ಬರು ಹಗಲಿರುಳು ಹೆಣ್ಣಿನ ಹಳವಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಕದ್ದು ಓದುತ್ತಿದ್ದರು ; ಅವರ ಪರ್ಸ್ ಜಾಡಿಸಿದರೆ ಪೈಸಾಗಳಲ್ಲ, ಅರೆನಗ್ನ ಸುಂದರಿಯರ ಚಿತ್ರಗಳು ಸುರಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು ! ಒಮ್ಮೆ ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾವಿಬ್ಬರೇ ಮಲಗಿದ್ದೆವು. ಮಾತಿಗೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದರವರು :

"ನೋಡ್ರಿ, ನಿಮಗೊಂದು ಗುಟ್ಟಿನ ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತೇನೆ, ಯಾರ ಮುಂದೂ ಹೇಳಬಾರದು ನೀವು !"

"ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಏನದು ಹೇಳಿರಿ."

"ಯಾರ ಮುಂದೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಣೆಮಾಡಿರಿ !"

"ನನ್ನಾಣೆ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ; ಏನದು ಹೇಳಿ ಬಿಡಿರಿ !" (ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಇದನ್ನು ನಾನು !)

"ನೋಡ್ರಿ, ನನಗೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನೆ ಹುಡುಕಿರಿ. ನಾನಿನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗದೆ ಇರಲಾರೆ !"

"ಆಗಲಿ, ಹುಡುಕುವೆನು."

"ನೋಡ್ರಿ, ಹುಡುಗಿ ಹದಿಹರೆಯದವಳಾಗಿರಬೇಕು."

"ಹೂಂ."

"ಬಹಳ ಸುಂದರಿಯಾಗಿರಬೇಕು."

"ಹೂಂ."

"ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತ ಮನೆತನದವಳಿರಬೇಕು."

"ಹೂಂ."

"ಆ ಮನೆಗೆ ಅವಳೊಬ್ಬಳೇ ವಾರಸುದಾರಳಾಗಿರಬೇಕು ; ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಾಗಲಿ, ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರಾಗಲಿ ಇರಕೂಡದು."

"ಹೂಂ."

"ಮ್ಯಾಟ್ರಿಕ್ ಪಾಸಾಗಿರಬೇಕು."

"ಹೂಂ."

"ತಂದೆಯಿರಬಾರದು ; ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳೇ ಇರಬೇಕು."

"ಹೂಂ."

"ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಹೂಂಗುಟ್ಟುತ್ತಿರುವಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಗುಂಭ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ನನಗೆ? ಇಂಥ ಅಪರೂಪ ಕನ್ನೆ ಸಿಕ್ಕರೆ ನೀವೇ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಬಿಡುವಿರಿ, ನನಗೆಲ್ಲಿ ಬಿಡುವಿರಿ ?"

ನನಗೆ ನಗೆ ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸಾಕಾಗುವ ತನಕ ನಕ್ಕು ಹೇಳಿದೆ : "ನೋಡ್ರಿ, ನೀವು ಹೇಳುವಂಥ ಹುಡುಗಿ ಈ ಬಡದೇಶದಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಬಡಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಲಾರಳು ; ಅಮೇರಿಕಾ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲಂಡುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸಿ ನೋಡಿರಿ ! ನಿಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆ ನೋಡಲು ಹಾರಿ ಬಂದಾಳು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ !"

ಕನ್ನಡವನ್ನು ನಾನು ಕೈಬಿಡಬೇಕೆಂದರೂ ಕನ್ನಡ ನನ್ನ ಕೈಬಿಡಲಿಲ್ಲ, ಇಂದಿಗೂ ಕೈಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಕಂದ ಕಾವ್ಯನಂದನೆಂದೇ ಕವಿತೆ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದೆ ; ಇಂದಿಗೂ ಕನ್ನಡದ ಕಂದನಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದೇನೆ. ಕನ್ನಡತಾಯಿಯ ಕೃಪೆಯಿಂದಲೇ ನನಗಿಂದು ನನ್ನ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಸಂಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. "ವಕೀಲನಾಗಿಯೂ ಕನ್ನಡದ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದು ಏಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ? ಆಲೂರ ವೆಂಕಟರಾಯರು, ಫ. ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿಯವರು, ಕೆರೂರು ವಾಸುದೇವಾಚಾರ್ಯರು ವಕೀಲರಲ್ಲವೆ?" ಎಂದು ನನಗೆ ನಾನೇ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ ; ಕನ್ನಡದ ಕರೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೇ ಬರಲಿ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಕನ್ನಡದ ಕವಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಉಜ್ವಲ ವಾಗ್ಮಿಯೆಂಬ ಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಯಾವ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಉತ್ಸವ ನಡೆದರೂ ನಾನಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದೆ ; ಯಾವ ಸಂಘದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆದರೂ ನಾನದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಜಿ. ರಾಮಾಚಾರ್ಯರು, ದೇಸಾಯಿ ಜನಾರ್ದನರಾಯರು ವಕೀಲನಾಗುತ್ತಲೇ ನನ್ನನ್ನು ರಾಜಕೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಎಳೆಯುವ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು ; ಶ್ರೀ ಅನ್ನಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಮೈನಾತಾಯಿ ಖೇಣಿಯವರು, ಎಲ್. ಜಿ. ಹೊಂಬಳರೇ ಮೊದಲಾದವರು ನನ್ನನ್ನು ವೀರಶೈವ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಎಳೆವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಆದರೆ ದೈವ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದುದೇ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದಿತು.

ತಂಗಿ:

ನನ್ನ ತಂಗಿ ವೀರಾಂಬೆಗೆ ತುಂಬಾ ಕಾಯಿಲೆಯೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿತು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕಳವಳದ ಕಾರಂಜಿ ಪುಟಿಯತೊಡಗಿತು. ಹೋಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನದ ಬಲವಿರಲಿಲ್ಲ; ಪರೀಕ್ಷೆಯೂ ಧುತ್ತೆಂದು ಮುಂದೆ ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ನಿಸ್ಸಹಾಯಕತೆ ನನ್ನ ಅಳಲನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿತು. ಊರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯುವುದು, ಉತ್ತರಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುವುದು. ಉತ್ತರ ಬರಲು ಒಂದು ವಾರವಾದರೂ ಬೇಕಿತ್ತು. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿಯ ಚಿಂತೆಯೇ ಚಿಂತೆ. ಅಂಥ ತಂಗಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿರಬೇಕು ಅಣ್ಣನಾದವನು. ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿ ನಿಂದಲೂ ಆಕೆಗೆ ಕಾಯಿಲೆಯೆಂಬುದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಇಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾದ ಕಾಯಿಲೆ ಏಕೆ ಬಂದಿರಬೇಕು? ನಾನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಸಿ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಉಳಿದಾಳೆ? ನಾನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ತಂಗಿಯನ್ನು ನೋಡೇನೆ? ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿಂತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟು ಊರಿಗೆ ಹೋದೆ. ತಂಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕಂಬನಿಗಳುಕ್ಕಿದುವು. ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿ ಗುಣವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಗದಗಿಗೆ ಕರದೊಯ್ದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವುದಿನ ಡಾ. ಶೇಷಗಿರಿಯವರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಗುಣವಾಗಲು ಮತ್ತೆ

ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದೆವು. ಆಕೆಯ ಮಕ್ಕಳು ನೀಲಾಂಬಿಕೆ, ಸಂಗಮನಾಥರ ಮುಖ ನೋಡಿದಾಗ ಎಂದಿಲ್ಲದ ದುಃಖ ಉಕ್ಕಿಹರಿಯಿತು.

ಅದೇ ಕೊನೆಯ ದುಃಖವೇನೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಆಘಾತ ಕಾದಿದ್ದಿತು ನನಗಾಗಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಫೇಲಾಗಿದ್ದೆ. ಶಾಲೆ ಸೇರಿದಂದಿನಿಂದ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಫೇಲಾಗದಿದ್ದ ನನಗೆ ಬರಸಿಡಲು ಬಡಿದಂತಾಯಿಶು. ಇತ್ತ ತಂಗಿಯ ಅನಾರೋಗ್ಯ ಅತ್ತ ಮನೆಯ ಆರ್ಥಿಕ ದುಃಸ್ಥಿತಿ, ಇವೆರಡೂ ಸಾಲವೆಂಬಂತೆ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ! ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು ದಿಕ್ಕು ತೋರದ ದಾರುಣಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ನಾನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಗೆ ಸೇರದಿದ್ದುದು ತಪ್ಪಾಯಿತೆಂದೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಗೆ ಸೇರಬೇಕು, ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಎಲ್‌ಎಲ್.ಬಿ. ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಡಬೇಕು–ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಇಂಥ ದುರ್ಧರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ನಿರ್ಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಸ್ಥಿಮಿತತೆಯನ್ನಿತ್ತ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಿಗೆ ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ವಂದಿಸಿದೆ.

ತಂದೆಯವರನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರ ದುಃಖವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಾನೇ ನಮ್ಮ ಹಿತೈಷಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕೆಲವರಿಂದ ಆರ್ಥಿಕ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಂ.ಎ. ತರಗತಿಗೆ ಹೆಸರು ಹಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಪ್ರೊ. ಹುಸೇನ ಆಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರು, ಪ್ರೊ. ಟಿ. ವೀರಭದ್ರುಡು ಅವರು, ಪ್ರೊ. ಎಂ. ಎಸ್. ದೊರೆಸ್ವಾಮಿ ಅವರು, ಪ್ರೊ. ಕೃಷ್ಣನ್ ಅವರು ಆನಂದಪಟ್ಟರು. ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಮುಗಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಸುಮ್ಮನೆ ಕಾಲ ಕಳೆವುದಕ್ಕಿಂತ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಕ್ಲುಪ್ತ ಕಾಲದ ಕೆಲಸ ಕೈಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಬರುವ ಸಂಬಳದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಿ, ಉಳಿದುದನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದೆ.

ಪಾರ್ಟ್‌ಟೈಂ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಯತ್ನ

ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಕೇಶವ ಮೆಮೋರಿಯಲ್ ಹೈಸ್ಕೂಲ್ ಎಂಬ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಿದ್ದಿತು. ಅದು ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿ ತಿಂಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಂಬಳ ನೀಡುವ ಸಂಧ್ಯಾಕಾಲೀನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಕನ ಕೆಲಸವೊಂದು ಖಾಲಿ ಇದ್ದಿತು. ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಬ್ಯಾ. ವಿನಾಯಕರಾಯರು ನನ್ನನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದರು. ನಾನು ಹೋಗಿ ಮನವಿಪತ್ರ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಬಿ. ಎ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಮೊದಲಿಗನಾಗಿ ಪಾಸಾದುದರ ಪ್ರಮಾಣಪತ್ರವನ್ನು ಅಂಟಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಯಜದಾನಿಯರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ್ದ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಪ್ರಾಚ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಓದಿದ್ದ ಪ್ರಬಂಧದ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ತಗುಲಿ

ಸಿದ್ದೆ. ಪಂ. ವಿನಾಯಕರಾಯರು ಪ್ರಸನ್ನರಾದಂತೆ ತೋರಿತು. "ನಾಳೆ ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಾ ; ಆರ್ಡರ್ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗು" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಕೆಲಸ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದೇ ಹಿಗ್ಗಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಆ ನಾಲ್ವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಳಸುವುದೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕಿದೆ. ಕನಿಷ್ಠ ಅರ್ಧ ಸಂಬಳವನ್ನಾದರೂ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕು, ತಂಗಿಯನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಗದಗಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಪೂರ್ಣ ಗುಣ ವಾಗುವವರೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕೊಡಿಸಿರೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಇನ್ನುಳಿದ ಅರ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯದ ವೆಚ್ಚ ಹೋಗಲಾಗಿ ಎರಡು ಪರೀಕ್ಷೆಗಳ ಫೀ ಉಳಿಸಬೇಕು—ಇತ್ಯಾದಿ ಏನೇನೋ ಲೆಕ್ಕಹಾಕುತ್ತ ರಾತ್ರಿ ಕಳೆದೆ.

ಮರುದಿನ ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಪ್ರಾತರ್ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ, ತರಗತಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದು, ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಪಂ. ವಿನಾಯಕರಾಯರನ್ನು ಕಂಡೆ. ಅವರ ಮುಖಚರ್ಯೆ ಅಧೀರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು ನನ್ನನ್ನು. ನನ್ನ ಮನವಿ ಪತ್ರವನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುತ್ತ ಹೇಳಿದರವರು : "ನಿನಗಿಂತ ಯೋಗ್ಯನನ್ನು ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪಡೆಯಲಾರೆವು, ನಿಜ, ಪುರಾಣಿಕ. ಆದರೆ ನೀನು ಈ ಹಿಂದೆ ಬನ್ಸೀಲಾಲರ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಆರ್ಯ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿದ ಬಗ್ಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಗಳು ದೊರೆತಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ಸಮಾಜ ಬಾಂಧವರ ವಿರೋಧವನ್ನು ನೆನೆದು ನಿನ್ನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದವನಾಗಿದ್ದೇನೆ !" ನನಗೆ ಈ ಉತ್ತರದಿಂದ ಅಸಹನೀಯವಾದ ಆಘಾತವಾದರೂ ಆರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ತಾತ್ವಿಕ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರಂಥ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಖ್ಯಾತಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಧುರೀಣರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಆಂದೋಲನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಭಾಗವಹಿಸಿದುದು ಇವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟ ವಿಷಯವಾಗಿ ಕಂಡಿತಲ್ಲ—ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದು, ಇಂಥವರ ಅಧೀನತೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಿತಲ್ಲ ಎಂದು ಹಿಗ್ಗಿದೆ. ಆರ್ಯಸಮಾಜವು ಹಿಂದೂಸಂಘಟನೆಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿತಾದರೂ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅದೊಂದು ವಿಶಾಲ ಮನೋ ಭೂಮಿಕೆಯ ಆಂದೋಲನವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಅದೇ ಒಂದು ಜಾತಿಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ದರ ಕುರುಹು ನನಗೆ ಕೆಲಸ ನಿರಾಕರಿಸಿದುದು – ಎಂದುಕೊಂಡು ಹಿಂದೂಸಮಾಜದ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆಗೊಂಡೆ. ಜಾತಿನಿರ್ಮೂಲನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಂದೋಲನಗಳೂ ಈ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಗಳಾಗಿ ಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದು ಈ ದೇಶದ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಬುದ್ಧ-ಬಸವರ ಆಂದೋಲನ ಗಳಂತೆಯೇ ದಯಾನಂದ ಸರಸ್ವತಿಯವರ ಆಂದೋಲನವೂ ಮೊದಲಿದ್ದ ಜಾತಿಗಳ ಯಾದಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸೇರಿಸಿದುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಜನಕ ಸಂಗತಿಯೇನೂ ಅಲ್ಲವಲ್ಲ ! ವರ್ಣಾಶ್ರಮವನ್ನು ತಿದ್ದುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೆ ಫಲ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಇದುವರೆಗೆ. ಈ ದೇಶ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಜಾತ್ಯತೀತ ರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಬುಡಸಹಿತ, ಬೇರು ಸಹಿತ ಕಿತ್ತೊಗೆಯಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಇದಾಗಲೇ

ಬೇಕಾದಷ್ಟು ತಿದ್ದುಪಡಿಗಳಾಗಿವೆ ; ಇನ್ನೊಂದು ತಿದ್ದುಪಡಿಯನ್ನು ತಂದು ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲೇಬೇಕು. ಇದಾಗದಿದ್ದರೆ ಈ ದೇಶ ದುರ್ಬಲದೇಶವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯು ವುದು ; ಜಾತೀಯತೆಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಸದಾ ಧಗಧಗಿಸಿ ಉರಿಯುತ್ತ, ಸರ್ವರ ಸತ್ವವನ್ನೇ ಹುರಿದು ತಿನ್ನುತ್ತಲಿರುವ ದೇಶವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು !

ನನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಿಲ್ಲದ ಕೆಚ್ಚು ಮೂಡಿದಂತೆನಿಸಿತು. ತರಗತಿಯ ಪಾಠ ಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ನೀಡಿದೆ. ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತದಿಂದ ಆಂಗ್ಲಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದೆ ; ಕಾನೂನುಗಳ ಮೇಲೆ ಹಿಡಿತವನ್ನು ಬಿಗಿಗೊಳಿಸಿದೆ ; ಇಕಬಾಲರನ್ನು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ ; ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸರಸಿಯಲ್ಲಿ ಈಜಾಡಿದೆ ; ಹಿಂದಿಯ ನಿರಾಲಾ, ಮಹಾದೇವಿ ವರ್ಮಾ, ಸುಮಿತ್ರಾನಂದನ ಪಂತ, ಬಚ್ಚನರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದೆ ; ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಾಸ, ಕಾಳಿದಾಸರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾದೆ ; ರವೀಂದ್ರರಂತೂ ಸರಿಯೆ–ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಉಪಾಧ್ಯಾಯನಾಗಲು ಹೊರಟಿರುವೆನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಯೊಡನೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಿದ್ಧನಾಗತೊಡಗಿದೆ.

ಊರಿನಿಂದ ಘೋರ ವಾರ್ತೆ ಬಂದಿತು. ತಂಗಿ ವೀರಾವತಿಯ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತೆ ಕೆಟ್ಟಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ ಗದಗಿಗೆ ಹೋಗಿ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರು. "ಶಿವ ಶಿವಾ, ಏನನ್ನು ಮಾಡಲೂ ಬಿಡದಂತೆ ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದೆಯಲ್ಲ ಪ್ರತಿಕೂಲ ಕಾಲ !" ಎಂದು ಮಿಡಮಿಡನೆ ಮಿಡುಕಿದೆ. ಮತ್ತೆ ತಂದೆಯವರು ಎದುರಿಸಿರಬಹುದಾದ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಯೋಚನೆ ಬಂದು ಇನ್ನಷ್ಟು ವ್ಯಾಕುಲಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದೆ. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹೈದರಾಬಾದು ಸರಕಾರ ಹದಿನಾರು ತಹಸೀಲ್ದಾರರ ಸ್ಥಳಗಳಿಗಾಗಿ ಅರ್ಜಿಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿತು. 'ನಾನೂ ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಲೆ ?' ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ ; ಉತ್ತರರೂಪವಾಗಿ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ನಕ್ಕೆ. "ನೀನೆಲ್ಲಿ, ಆ ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಾನವೆಲ್ಲಿ ? ನಿನ್ನಂಥವರು ಇದಕ್ಕೆ ಆಸೆ ಪಡುವುದೂ ಅವಿವೇಕತನ ! ಅಂಗೈ ತೋರಿಸಿ ಅವಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಯಾಕೆ ಅನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿ ?' ಎಂದು ಒಳದನಿ ನುಡಿಯಿತು. ಆದರೆ ಅನ್ನಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮಿಗಳೂ, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಂತವೈದ್ಯ ಡಾ॥ ಬಿ. ಆರ್. ನಾಯಕರೂ, ಮೈನಾತಾಯಿ ಖೇಣಿ ಅವರೂ 'ಆ ಸ್ಥಳ ದೊರೆಯಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಅರ್ಜಿ ಹಾಕುವುದು ನಿನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯ'ವೆಂದು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಶನ ಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವುದಾದರೂ ಏನು–ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಲಿಕ್ಕಾದರೂ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ.

ತಹಸೀಲ್ದಾರ ಹುದ್ದೆಗೆ ಅರ್ಜಿ :

ಪ್ರೊ. ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರೂ, ಪಿ.ವ್ಹಿ.ಸಿ.ಯವರಾಗಿದ್ದ ಕಾಜಿ ಸಾಹೇಬರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಿಫಾರಸು ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರ ಪತ್ರವಂತೂ ಕಟ್ಟುಕನ್ನಡಿ ಹಾಕಿಸಿ ಇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದಂಥ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ

ಪತ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಪ್ರತಿಯೊಂದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದ ಕೊರಗು ನನಗೆ ಇಂದಿಗೂ. ಶ್ರೀ ದಿವಾನ ಸಂಗಯ್ಯನವರು ಅಂದಿನ ವರಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದ ಕುರೇಷಿ ಸಾಹೇಬರಿಂದ (ಮುಂದೆ ನವಾಬ್ ಮಹಮೂದ ಯಾರಜಂಗ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾದವರು) ನಾನು ಸತ್ಕುಟುಂಬ ಸಂಜಾತನೆಂಬ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಕೊಡಿಸಿದರು; ರಾಯಚೂರಿನ 'ದಕ್ಕನ್ ಪ್ರಭಾತ' ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಪಿ. ರಾಚೋಟಯ್ಯನವರು ಕಂದಾಯ ಬೋರ್ಡಿನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಜಹೀರ ಹುಸೇನ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಉಳಿದವರು ಮಾಡಿದ ಮಹಾ ಪ್ರಯತ್ನಗಳ ಮುಂದೆ ದರಿದ್ರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇ ಸರಿ! ನನಗೇನೋ ಇದೊಂದು ಮೋಜಿನ ಪ್ರಸಂಗವಾಗಿದ್ದಿತು; ಆದರೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಇದು ಜೀವನ–ಮರಣದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಅವರು ಹೊಲಿಸಿದ ಹೊಸ ಬಟ್ಟೆಗಳೇನು, ಅವರು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರುಗಳೇನು, ಅವರು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ನೋಟುಗಳೇನು! ಇವರ ಮುಂದೆ ಈ ಹಳ್ಳಿಯ ಗುಗ್ಗು ಯಾವ ಮರದ ತೊಪ್ಪಲು?

ಯಾರೋ ಹೇಳಿದರು — 'ನಿನ್ನ ತಾಲೂಕಿನ ಜಾಗೀರದಾರ್ ನವಾಬ್ ಸಾಲಾರಜಂಗ ಬಹಾದ್ದುರರಿಗೂ ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿ ಗ್ರಿಗ್ಸನ್ ಹಾಗೂ ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಜನರಲ್ ಲಿಲ್ಲಿಯವರಿಗೂ ನಿಕಟಸ್ನೇಹ; ಅವರಿಂದ ಸಿಫಾರಸು ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆ' ಎಂದು. ಅಂಜುತ್ತ ಅಳುಕುತ್ತ ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದೆ. ಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ಸಿಫಾರಸು ಪತ್ರಗಳನ್ನಿತ್ತರು. ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ "My trust is in my God" ಎಂಬ ಅವರ ಆದರ್ಶಸೂತ್ರ ಅಚ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. "ನನಗೂ ಇದೇ ಆದರ್ಶಸೂತ್ರವೇಕಾಗಬಾರದು?" ಎಂದುಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಅಂಚೆಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹಾಕದೆ ಮನೆಗೆ ತಂದುಬಿಟ್ಟೆ. ಉಳಿದವರು ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯ ಉಣ್ಣೆಯ ಸೂಟು ಹೊಲಿಸಿದರೆ ನಾನು ಅರಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಲಿಸಿದ್ದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ಮಾಡಲು ಹಣವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲ ಸಲ ಟೈ ಕೊಂಡೆ. ಕಟ್ಟಲು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗೆಳೆಯರಿಂದ ಕಲಿತುಕೊಂಡೆ. ಅರ್ಜಿಗೆ ಲಗತ್ತಿಸಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಫಾರ್ಮುಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಆದರೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿ ಅಂಟಿಸಬೇಕಿದ್ದ ಮುಲ್ಕಿ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಇನ್ನೂ ಸಿಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಸಿಕ್ಕಿದುದೇ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ.

ಹೈದರಾಬಾದು ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ (ಅತರಾಫ್-ಎ-ಬಲ್ದಾ)ಯ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರ ಸಹಿ ಬೇಕು ಅದಕ್ಕೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುವ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ಅದು. ಕಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿದವರೇನೋ ಬೇಗ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅದನ್ನು; ಆದರೆ ಬಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡಿದ ನನಗೆ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕೊನೆಯ ದಿನದವರೆಗೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ ಅದು. ಕೊನೆಯ ದಿನ ಕಛೇರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಸೇಗಾದಾರರು

(ಗುಮಾಸ್ತರು) ಹೇಳಿದರು: 'ನೀವು ದುರ್ದೈವಿಗಳು; ಎಲ್ಲ ಮುಗಿದಿದೆ; ಆದರೆ ಸಾಹೇಬರ ಸಹಿ ಆಗಿಲ್ಲ; ಸಾಹೇಬರಿಂದು ನಿಜಾಮಾಬಾದಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ; ಆಫೀಸಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ!'

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ತಣ್ಣಗಾದೆ ನಾನು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಫಾರ್ಮುಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿದ್ದ ಮನವಿಪತ್ರವಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ: "ನಾನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದುರ್ದೈವಿ; ನನ್ನಂಥ ದುರ್ದೈವಿಗೇಕೆ ಇಂಥ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರ ಸ್ಥಾನ? ಈ ಅರ್ಜಿಯನ್ನು ನೀವೇ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದ ಹರಿದು ಹಾಕಿಬಿಡಿರಿ!"

ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. "ಯಾರಿಗೆ ಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಾಹನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಾನೆ ಮಹಾರಾಜ. ನೀವಿಷ್ಟು ನಿರಾಶರಾಗಬೇಡಿರಿ. ನಾನೀಗ ಕಾಚೀಗೂಡಾ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೇನೆ. ನೀವೂ ನನ್ನೊಡನೆ ನಡೆಯಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಕಡತವನ್ನೂ ಸಂಗಡ ತರುವೆನು. ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ರುಜು ಮಾಡಿದರೂ ಮಾಡಬಹುದು ನಮ್ಮ ದಯಾಳುಗಳಾದ ಸಾಹೇಬರು. ಅವರನ್ನು ನಾನು ನಿಮಗೆ ದೂರದಿಂದ ತೋರಿಸುವೆನು. ನೀವು ಹೆದರದೆ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಸಲಾಮು ಹೊಡೆಯಿರಿ. ಮುಂದಿನದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವೆ" ಎಂದು ಉತ್ತೇಜನವನ್ನಿತ್ತರವರು. "ಲಾಖ್ ಲಾಖ್ ಷುಕರಿಯಾ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿದೆ. ನಿಲ್ದಾಣ ಬಂದಿತು; ನಿಜಾಮಾಬಾದಿನ ಹೊಗೆಬಂಡಿಯೂ ಬಂದಿತು; ಸಾಹೇಬರ ಸುಳಿವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ? ಇಲ್ಲಿಯೂ ನನಗೆ ಕೈಗೆ ಬಂದ ತುತ್ತು ಬಾಯಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಗತಿಯೊದಗುತ್ತದೆಯೆ? ಒದಗಿದರೆ ಒದಗಲಿ, ದೇವರಿಚ್ಛೆಯಿದ್ದಂತಾಗಲಿ — ಎಂದು ನಾನು ಗೇನಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಸೀಟಿಯಾಯಿತು. ಆಗ ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರಿಯರೊಡನೆ ಓಡಿ ಬರತೊಡಗಿದರು ಸಾಹೇಬರು. ಅವರು ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆಯ ಅಂಕಣ ತಲುಪಿದಾಗ ಹೊಗೆಬಂಡಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಲಿಸತೊಡಗಿತು. ಮೊದಲು ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ಒಳಗೆ ನೂಕಿ ತಾವು ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಡಿ ಏರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹುಚ್ಚು ಧೈರ್ಯದೊಡನೆ ಸಲಾಮು ಹೊಡೆದೆ. "ಕ್ಯಾ ಹೈ, ಕ್ಯಾ ಹೈ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರವರು; ನಾನು ತೊದಲುತ್ತ 'ಮುಲ್ಕಿಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್–ಆಜ್ ಆಖರಿದಿನ್..." ಎಂದೇನೇನೋ ಗಳಹಿದೆ. ಸೇಗಾದಾರರೂ ಓಡಿ ಬಂದು ಕಡತ ಕೈಗಿತ್ತರು. ರುಜು ಮಾಡುವಷ್ಟು ಹೊತ್ತೂ ಇಲ್ಲದಿರಲು ನನ್ನನ್ನೇ ಅಂಕಣದೊಳಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರು—ತಮ್ಮೊಡನೆ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿ ಹಾಗೂ ಹರೆಯದ ಪುತ್ರಿಯರಿದ್ದುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸದೆ! 'ಘಬರಾವ್ ನಹಿಂ' ಎಂದು ಧೈರ್ಯಹೇಳಿ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟಿಗೆ ರುಜುಹಾಕಿ ಕಡತ ನನ್ನ ಕೈಗಿತ್ತರು. ಫಲಕ್‌ನುಮಾ ಸ್ಟೇಶನ್ ಬರಲು ನನ್ನನ್ನು ಇಳಿಸಿ, ಸ್ಟೇಷನ್ ಮಾಸ್ತರರಿಗೆ ತಾವು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದು ತಂದುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ನನ್ನಿಂದ ಏನನ್ನೂ ವಸೂಲ್ಮಾಡಕೂಡದೆಂದು

ಹೇಳಿದರು : "Wish you success !" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೈ ಬೀಸಿದರು. ಗಾಡಿ ಚಲಿಸಿತು. ಅದು ದೂರ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ಹುಬ್ಬುಗೈಯಾಗಿ ನೋಡಿದೆ—ಮೂಕವಿಸ್ಮಿತನಾಗಿ, ಸ್ತಂಭೀಭೂತನಾಗಿ ನೋಡಿದೆ. ಎಂಥ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪಿ ಈ ಸಾಹೇಬರು—ಎಂದೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. ಅವರ ಹೆಸರು ಅಬ್ದುಲ್ ಸತ್ತಾರ್ ಸಾಹೇಬರೆಂದು. ಇಂದಿಗೂ ಆಗಾಗ ನಾನು ಅವರ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ಅವರ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕೋರುತ್ತೇನೆ. ಇಂದು ಆಡಳಿತರಂಗವನ್ನೆಲ್ಲ ದೀಪ ಹಚ್ಚಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಅಂಥವರೊಬ್ಬರು ಸಿಕ್ಕಾರೆ ? ಅದು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಯುಗವಲ್ಲ, ನಿಜಾಮರ ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುತ್ವದ ಕಾಲ ; ಆಗ ಕಲೆಕ್ಟರರ ಮಾತದಂತಿರಲಿ, ಒಬ್ಬ ಚಪರಾಸಿಯೂ ಎಂಥೆಂಥವರನ್ನೂ ಅಂಜಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ ; ಆಡಂಬರದ ಕಾಲ, ದರ್ಪದ ಕಾಲ, ದಿಮಾಕಿನ ಕಾಲ. ಅಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥ ಪುಣ್ಯಪುರುಷ ರಿದ್ದರು ! ಈಗ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯ—ನಾಮಕೇವಾಸ್ತೆ ! ಆದರೆ ಈಗಿನಷ್ಟು ಅಹಂಕಾರಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆಂದು ನೋಡಿದ್ದೆವು ? ನೂರು ಸಲ ಅವರ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಎಡತಾಕಿದರೂ ಅವರ ರುಜು ದೊರೆವುದಿಲ್ಲ ; ಇನ್ನು ಚಲಿಸುವ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನಂಥ ಅಪರಿಚಿತ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು—ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರಿಯರ ಪರಿವೆ ಯಿಲ್ಲದೆಯೇ ಒಳಗೆಳೆದುಕೊಂಡು—ರುಜು ಮಾಡಿ ಕಡತವನ್ನೇ ಕೈಗಿಡುವರೆ ? ಇಂಥ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆಯನ್ನು ನೋಡಲು ಮುವ್ವತ್ತುಮೂರು ವರ್ಷ ವ್ಯರ್ಥ ಕಾದೆ ! ಈ ಘಟನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೋ ಏನೋ—ನಾನೂ ಎಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕಡತಗಳ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತೆ.

ನಾನು ಕಾಚೀಗೂಡಾಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಸೇಗೇದಾರರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಾದಿದ್ದರು. ಅವರ ಕೈಗೆ ಕಡತವಿತ್ತು ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಪಡೆದುಕೊಂಡೆ. 'ನಿಮ್ಮ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಯಾಗಿ ನಾನೇನ ಮಾಡಿದರೂ ಕಡಿಮೆಯೆ ಸಾಹೇಬರೆ. ಆದರೆ ನಾನೀಗ ಬಡವ. ತಮಗೆ ಕೊಡಲು ನನ್ನ ಬಳಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ" ಎಂದೆ. ಅವರು ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿ, "ಬಡವರಿಗೆ ಬಡವರೇ ಆಧಾರ ಮಹಾರಾಜ, ನೀವು ಆರಿಸಿ ಬಂದರ ನನ್ನನ್ನು ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ. ಇಷ್ಟೇ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಸಾಕು !" ಎಂದರು. 'ನಾನು ಆರಿಸಿ ಬರಲಿ, ಬರದಿರಲಿ—ನಿಮ್ಮನ್ನೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯೆ ; ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಾನು ಮರೆತರೆ ನನ್ನನ್ನೇ ನಾನು ಮರೆತಂತೆ" ಎಂದೆ ನಾನು, ಅವರೂ ಭಾವನಾವಶರಾದರು. 'ಇಂದು ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕೊನೆಯ ದಿನ. ಹೊತ್ತು ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಬೇಗ ಹೋಗಿ ಅರ್ಜಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರಿ. ಅಲ್ಲಾಹನು ನಿಮಗೆ ನೆರವಾಗಲಿ !' ಎಂದು ಹಾರೈಸಿದರು. ನಾನು 'ಪೇಟ್ ಮೇಂ ಮೂಂಡಿ' ಮಾಡಿ ಹೊರಟೆ. ನಾನು ಮಾಲಗುಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸೇಗೇದಾರರು ಕೂಡ್ರುವ ಸ್ಥಳದ ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೂ ಅರ್ಜಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಹೊತ್ತು ಮುಗಿವುದಕ್ಕೂ ಸರಿ ಹೋಯಿತು !

"ಈಗ ಹೊತ್ತು ಮುಗಿದಿದೆ; ನಿಮ್ಮ ಅರ್ಜಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾರೆ"ನೆಂದು ಖಂಡಿತ ವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರವರು. ನೂತದ್ದೆಲ್ಲ ಹಂಜಿಯಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ನಾನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಡೆಸ್ಪರೆಟ್ ಆದೆ. "ಮೌಲ್ವಿ ಸಾಹೇಬ್, ಈ ಅರ್ಜಿಯ ಫಾರ್ಮುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮುವ್ವತ್ತು ದಿನ ಹುಚ್ಚುನಾಯಿಯಂತೆ ತಿರುಗಿದ್ದೇನೆ—ಬಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ. ಇದನ್ನು ಬೇಕಾದರೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರಿ, ಬೇಡವಾದರೆ ನನ್ನೆದುರಿಗೇ ಹರಿದು ಚೆಲ್ಲಿರಿ. ನಾನು ಪಿಟ್ಟೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಾಣೆ!" ಎಂದು ನುಡಿದೆ. ಅವರ ಕಲ್ಲೆದೆಯೂ ಕರಗಿತು. 'ಅಚ್ಛಾ, ಲೇತಾಹೂಂ ಮಹಾರಾಜ್. ತುಮ್‌ಭೀಕ್ಯಾ ಯಾದ ಕರೋಗೆ ಜಾವ್" ಎಂದರು. ಕೊನೆಗೂ ಅರ್ಜಿ ಬದುಕಿತೆಂದು ಉಬ್ಬಿ 'ಷುಕರಿಯಾ' ಗಳ ಮಳೆ ಸುರಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ.

ತಂಗಿಯ ಸ್ಥಿತಿ ಕೆಡುತ್ತಲೇ ನಡೆದಿತ್ತು. ತರಗತಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು, ಮನದ ವ್ಯಾಕುಳವನ್ನು ಮರೆಯಲು ಷಾ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರರ ನಾಟಕಗಳನ್ನೋ, ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವನ್ನೋ ಓದುವುದು, ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಸುದ್ದಿಗಳನ್ನೋ, 'ಭಾರತ ಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿರಿ' ಆಂದೋಲನದ ರೋಮಾಂಚಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನೋ ಅವಲೋಕಿಸುವುದು, ಗೆಳೆಯರೊಡನೆ ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುವುದು ನಡೆಯಿತು, ಹೋಟೆಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಬಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಿನಿಮಾಗಳಲ್ಲಿ ಇವೆರಡರ ಬಗ್ಗೆ ಗುಸುಗುಸು ಮಾತುಗಳು. ಪದವೀಧರ ವಲಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತಹಸೀಲ್ದಾರಿಯ ಆಯ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಚಾನ್ಸು ಹೆಚ್ಚಿದೆ, ಯಾರಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಿದೆ ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಕಾವೇರಿದ ಚರ್ಚೆಗಳು. ಅದುವರೆಗೆ ನವಾಬರ ಮಕ್ಕಳ, ಅಳಿಯಂದಿರ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದ ಎಚ್. ಸಿ. ಎಸ್. ಹಾಗೂ ತಹಸೀಲ್ದಾರಿ ಆಯ್ಕೆಗಳು ಉಳಿದವರಿಗೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಲಭ್ಯವಾಗತೊಡಗಿದ್ದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಂದಾಯ ಸಚಿವ ಗ್ರಿಗ್ಸನ್ ಹಾಗೂ ಮಹಾನಿರ್ದೇಶಕ ಲಿಲ್ಲಿ ಆವರ ಅರ್ಹತಾ ಮಾನ ದಂಡವೇ ಮೂಲಕಾರಣವೆಂದು ಬಲ್ಲವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ 'ಸತ್ಕುಟುಂಬ ಸಂಜಾತ'ರೆಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಸರ್ಟಿಫಿಕೇಟ್ ಆಗಲೂ ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದುದಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರವರ ಕುಟುಂಬದ ಪ್ರಭಾವವೆಷ್ಟೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಎಂದೂ ಮುಗಿಯದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರವರು. 'ಇವರ ತಾಯಿಯ ಅಣ್ಣನಿಗೆ ಇಂಥಿಂಥ ನವಾಬರ ಮಗಳ ಮೈದುನನ ಮಾವನ ತಮ್ಮನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಇವರು ಆಯ್ಕೆಯಾಗಲೇ ಬೇಕು' ಎಂದು ಒಬ್ಬರು ವಾದಿ ಸಿದರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು, "ಅವನ ಅಕ್ಕನನ್ನು ಇಂಥಿಂಥ ನವಾಬನ ಅಳಿಯನ ಅಕ್ಕನ ಮಗಳ ಗಂಡನ ತಮ್ಮನ ಮಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಚಾನ್ಸು ಹೆಚ್ಚು' ಎಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಮೋಜೆನಿಸಿ ತಂಗಿಯ ಕಾಯಿಲೆ, ತಂದೆತಾಯಿಯರ ದುಃಖ, ಅನ್ನದಾನಿ, ಬಸವರಾಜ, ಶರಣಮ್ಮರ ಭವಿತವ್ಯ, ನನ್ನ ಮುಂದಿನ ಮಾರ್ಗ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಒತ್ತಡಗಳನ್ನು ಕೆಲ ಹೊತ್ತು ಮರೆಯುವಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಇವೆಲ್ಲ ವಿಪತ್ತುಗಳು, ಹೊಣೆಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಬಳಸಿ ಬಂಧಿಸಿಟ್ಟಿರದಿದ್ದರೆ ನಾನೂ 'ಭಾರತಬಿಟ್ಟು ತೊಲಗಿರಿ' ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ಧುಮುಕಬಹುದಾಗಿತ್ತಲ್ಲ—ಎಂದು ಆಗಾಗ ಕೊರಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ನೇತಾಜಿ ಸುಭಾಷ್‌ಚಂದ್ರಬೋಸರ ಬಾನುಲಿ ಸಂದೇಶ ಕದ್ದು ಕೇಳಿದಾಗಲೆಲ್ಲ, ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ 'ಮಾಡು ಇಲ್ಲವೆ ಮಡಿ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರ ವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತೊರೆದು ಬಿಡುಗಡೆಯ ಆ ಕೊನೆಯ ಹೋರಾಟ ಕ್ಕಾದರೂ ಧುಮುಕಬೇಕೆಂದು ಧಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಹಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಚೊಚ್ಚಲು ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ನಾನು ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧನಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಕೀಯ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಮಾತು ಕೇಳಬರತೊಡಗಿದ್ದಿತು. ಸ್ವಾಮಿ ರಮಾನಂದ ತೀರ್ಥರ ಸಂಸ್ಥಾನ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಕಾರಣ ಮರಾಠವಾಡಾ, ತೆಲಂಗಾಣಾ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿಷತ್ತು ಗಳ ಮೇಲೆ ಹೋರಾಟದ ಭಾರಬಿದ್ದಿತು. ಅವರೆಲ್ಲ ಈ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಮಂಕು ಬೂದಿಗೆ ಮರುಳಾಗದವರೇ. ಅವುಗಳನ್ನು ಇದ್ದಂತೆಯೇ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೂ ಸಂಧಾನ ಮೂಲಕ ಇನ್ನಷ್ಟು ಉದಾರಗೊಳಿಸಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೆಂದೇ 'ಹಿಂದೂ ಪ್ರಜಾಮಂಡಲ' ವೆಂಬ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಪ್ರಮುಖ ನ್ಯಾಯವಾದಿ ಅಂಬಾದಾಸರಾಯರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಇದರ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಡಾ॥ ಬಿ. ಎಸ್. ಮುಂಜೆ ಅವರು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು. 'Hinduise all politics, militarise all Hindus' ಎಂಬುದವರ ಘೋಷಣೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಅವರ ಭಾಷಣ ವೊಂದೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಮೇಲೆ ನಡೆದುದು ಸುಧಾರಣೆ ಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಕೂಡದೆಂಬ ಪಂ. ನರೇಂದ್ರಜಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಮತ್ತು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂಬ ಅಂಬಾದಾಸರಾಯರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಹಿಂಬಾಲಕರ ನಡುವೆ ವಾಗ್ಯುದ್ಧ. ನನಗೆ ನೆನಪಿರುವ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕು. ನಾವು ಕೆಲವರು ಡಾ॥ ಮುಂಜೆಯವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ 'ಹಿಂದೂಗಳು ಮಾಂಸ ತಿನ್ನಬಹುದೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದೆವು. ಅದಕ್ಕವರು, "ಸಬ್ ಕುಚ್ಛ್ ಖಾವ್ ; ಮುರಗಿ ಖಾವ್, ಅಂಡೆ ಖಾವ್, ಬಕರಿ ಖಾವ್—ಏಕ ಮತ್ ಖಾವ್, ಜೂತೆ ಮತ್ ಖಾವ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದುದು ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲವೆನಿಸಿತು.

ಇತ್ತ ಕವಿಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದ ಮಖದೂಮ್ ಮೊಹಿಯುದ್ದೀನರು ತಮ್ಮ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಪ್ರಣಾಲಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಈ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. 'ಜಾಪಾನಾ ಹಮಾರಾ ದುಷ್ಮನ್ ಹೈ' ಎಂಬ ಘೋಷಿತ ಉದ್ದೇಶದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಯಹ ಜಂಗ್ ಹೈ ಜಂಗೆ ಆಜಾದಿ ಆಜಾದಿಕೆ ಪರಚಮ್ ಕೆ ತಲೆ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ನಾನು ಹೈದರಾಬಾದು

ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ 'The logey of Japan's Asiatic now order' ಎಂಬ ಭಾಷಣ ಬಿತ್ತರಿಸಿದ್ದೆ. ಅಂದು ಆಕಾಶವಾಣಿಯು ಪ್ರಥಮ ಸಂಪರ್ಕ ನನಗಾಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅದರ ಎಷ್ಟು ಸಂಪರ್ಕಗಳು ನನಗೊದಗಿವೆಯೋ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಮೊದಲ ಸಂಪರ್ಕ ಮೈಜುಮ್ಮೆನ್ನಿಸಿದ್ದಿತು ನನಗೆ.

ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಫಲಿತಾಂಶ ಸಂಶಯದ ತೂಗುಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ; ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಂಗ್ರಾಮದ ಪರಿಣಾಮ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ; ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣ ಕನಸಿನ ಲೋಕದಲ್ಲಿ; 'ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿ' ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದ 'ನಾಡ ಹಾಡುಗಳು' ಎಂಬ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ನನ್ನ 'ಕನ್ನಡದ ದೀಪವದು ಕಾಣದಿಹುದು' ಎಂಬ ಕವಿತೆ ಸೇರಿದ್ದಿತಾದರೂ ಆ ದೀಪ ಹೊತ್ತಿದುದನ್ನು ನನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ನೋಡುವೆನೆಂದು ನನಗೆನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಹಲವು ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನನ್ನ ಭಾವೀ ಜೀವನದ ಅನಿಶ್ಚಿತತೆಯೂ ಸೇರಿ ಡೋಲಾಯಮಾನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದೆ. ಆದರೂ ಹೊಯ್ದಾಡುತ್ತಲೇ ಹಡಗು ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿತ್ತು. ತರಗತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪ್ರೊ. ವೀರಭದ್ರುಡು ಅವರ ಪಾಠ ಪ್ರವಚನ ಕೇಳಿದಾಗ ಎಲ್ಲ ಮರೆತು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮನಸ್ಸು ಎಲ್ಲ ವ್ಯಾಕುಲಗಳನ್ನೂ ಮೆಟ್ಟಿ ಮೇಲೇರಿ ನಿರ್ಮಲಿನ ವಾಯುಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಸಂದರ್ಶನ :

ತಹಸೀಲ್ದಾರಿಯ ಸಂದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಕರೆ ಬಂದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಬಹುಶಃ ಮೊದಲನೆಯ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ಹಾರಿ ಹೋಗುವೆನೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದೆ. ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಿದ್ದ ಇನ್ನಿಬ್ಬರೆಂದರೆ ಶ್ರೀ ಸಿ. ಎಸ್. ಇನಾಮದಾರರು ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಗುಂಡೇರಾವ್ ಪಾಟೀಲರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ನನಗಿಂತ ಸ್ಥಿತಿವಂತರು. ಶ್ರೀ ಇನಾಮದಾರರಂತೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಒಡೆಯರ್ ಕುಟುಂಬದ ಸಂಬಂಧಿಕರು. ನೋಡಲೂ ನನಗಿಂತ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರು. ನಾವು ಮೂವರಲ್ಲಿ ಆರಿಸಿ ಬಂದರೆ ಅವರೇ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರೂ ನಾನೂ ಅದೇ ವಕೀಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಜಿ. ಎಸ್. ಹಿರೇಮಠರ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಶ್ರೀ ಹಿರೇಮಠರ (ಗುರುಲಿಂಗಣ್ಣನವರ) ತಾಯಿ ಬಸಮ್ಮನವರು ತುಂಬ ವಾತ್ಸಲ್ಯಮಯಿಯಾಗಿದ್ದರು. ನಾವು ಮೂವರೂ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಮೂವರನ್ನೂ ಸಮಾನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಡುಗೆ, ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಊಟ ಅವರ ವಾತ್ಸಲ್ಯರಸ ಬೆರೆತು ತುಂಬ ರುಚಿಯಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಆ ತಾಯಿಯ ಆತ್ಮಶಾಂತಿಗಾಗಿ ಈಗಲೂ ಆಗಾಗ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ.

ಇಂಟರ್‌ವ್ಯೂ ದಿನಾಂಕ ಸಮೀಪಿಸಿತೆಂದು ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಹೊಸ ಬೂಟ್ಸು ಕೊಳ್ಳಲು ಹೋದೆವು. ಶ್ರೀ ಇನಾಮದಾರರು ತಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯ ಬೂಟ್ಸುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡರು; ನಾನು ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಯುವನ್ನು ಕೊಂಡೆ. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಪೊಟ್ಟಣ ಬಿಚ್ಚಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ–ನನ್ನ ಬೂಟ್ಸ್‌ಗಳ ರಟ್ಟಿನ ಡಬ್ಬದ ಮೇಲೆ 'ತಹಸೀಲ್ದಾರ' ಎಂದು ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿದೆ; ಶ್ರೀ ಇನಾಮ ದಾರರ ರಟ್ಟಿನ ಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ 'ಸ್ಟೂಡೆಂಟ್' (ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ) ಎಂದು ಅಚ್ಚಾಗಿದೆ. 'ಸಿದ್ದಣ್ಣ, ನೀನೇ ಆರಿಸಿ ಬರುವಿ' ಯೆಂದು ಇನಾಮದಾರರು, 'ಪ್ರತಿಫಲ ಯಾವಾ ಗಲೂ ಕಂಡುದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ನೀನೇ ಆರಿಸಿ ಬರುವಿ ಚೆನ್ನಣ್ಣ' ಎಂದು ನಾನು ವಾದಿಸಿದೆವು. 'ಯಾರು ಬಂದರೂ ಸಂತೋಷ ಬನ್ನಿರಪ್ಪ, ಅಡುಗೆ ಆರಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ, ಮೊದಲು ಊಟ ಮಾಡಿರಿ ಎಂದರು ಬಸವ್ಮನವರು. ಮೂವರೂ ನಗುತ್ತ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತೆವು.

ಇಂಟರ್‌ವ್ಯೂದ ಮೊದಲನೆಯ ದಿನ. ಮಾಲಗುಜಾರಿಯ ಮೈದಾನಿನಲ್ಲಿ ಫ್ಯಾಷನ್‌ಪರೇಡ್! ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಿದ್ದ ಮುನ್ನೂರು ಹುರಿಯಾಳುಗಳು ತರತರದ ಬಣ್ಣ ಗಳ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಪೋಷಾಕುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದು ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ವೇಷಭೂಷಣಗಳ ಸಾದೃಶ್ಯ ವೈದೃಶ್ಯಗಳ, ಸಾಮಾನ್ಯತೆ ಆಧುನಿಕತೆಗಳ ತುಲನೆ ತೋಲನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನ ರಾಗಿದ್ದಾರೆ, ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಾಗಿ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬ ರನ್ನು ರಹಸ್ಯ ಭೇದಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಏನೇನೋ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರ ಹಾಕುತ್ತ ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ನಾನು ಅರ್ಜಿ ಕೊಟ್ಟುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತೆನ್ನಿ ಸಿತು ನನಗೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು, ಟೈಗಳನ್ನು, ಟೊಪ್ಪಿಗೆ ಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಬೇರೆಲ್ಲಿ ನೋಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ? ಇನ್ನೆಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಮಾನವ ಮಾದರಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು ?

ಆಯ್ಕೆಯ ಸಮಿತಿಗೆ ಗ್ರಿಗ್ಸನ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನವಾಬ್ ಮೆಹದಿಯಾರ್‌ಜಂಗ್ ಹಾಗೂ ಲಿಲ್ಲಿಯವರು ಸದಸ್ಯರು ಹಾಗೂ ಜಹೀರ ಅಹಮ್ಮದ್ ಸಾಹೇಬರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಯಾರಾರು ಏನೇನು ಪ್ರಶ್ನೆ ಗಳನ್ನು ಕೇಳಬಹುದೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಊಹಾಪೋಹ ನಡೆಯಿತು. ಸರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಬರತೊಡಗಿದರು, ಒಬ್ಬರು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಲೂ ಉಳಿದವರು ಸಕ್ಕರೆಗೆ ಇರುವೆ ಮುಕುರುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಮುಸುರಿ ಮುತ್ತಿ, 'ಏಸು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದರು? ಏನುತ್ತರ ಹೇಳಿದೆ?' ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಇದಾವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಸುತ್ತಿನ ಆಸೆಯಿದ್ದರೆ ತಾನೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು? ಅಂದು ಸಂಜೆಯುವರೆಗೆ ನಡೆಯಿತು ನಸೀಬ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಾನೇ ಕೊನೆಯ ಅರ್ಜಿದಾರನಾದ ಕಾರಣ ನಾನು ಕೊನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದೆ. ಎಲ್ಲರೂ

ಮರುದಿನದ ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಯಾರು ಯಾರು ಬರಬೇಕೆಂಬುದರ ಪ್ರಕಟನೆಗಾಗಿ ಕಾದರು. ತೊಂಬತ್ತಾರು ಜನರ ಯಾದಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಆರಾರು ಉಮೇದುವಾರರನ್ನು ಉಳಿಸಿದ್ದರು. ಉಳಿದವರ ಮುಖ ಕಪ್ಪಿಟ್ಟುವು. ನಾವು ಮೂವರೂ ಮೊದಲನೆಯ ಸುತ್ತು ಗೆದ್ದಿದ್ದೆವು. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ!

ಮರು ದಿನ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರವಾದ ಇಂಟರ್‌ವ್ಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಜಟಿಲವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ನನ್ನ ಸರದಿ ಬಂದಾಗ ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಶಿಫಾರಸು ಪತ್ರಿಕೆ ಗ್ರಿಗ್ಸನ್‌ರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡೆ. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನವರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಗೌರವವಿರುವುದೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದೆ. ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಕಾರಣವಾಗಿ ಬಡವನಾದ ನಾನು ಮೊದಲನೆಯ ಸುತ್ತನ್ನು ಗೆದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದೆ. ನನಗೆ ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ನಾನು ನಿರಾತಂಕವಾಗಿ ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. ನನ್ನ ಉತ್ತರಗಳಿಗೆ ಆಯ್ಕೆಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರು ತಲೆದೂಗಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನ ನೂಲಿನ ಸೂಟೇ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಸಿಲ್ಕಿನ ಸೂಟಾಗಿ ತೋರಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ಗೆಲುಮುಖಮುದ್ರೆಯೊಡನೆಯೇ ಹೊರಗೆ ಬಂದೆ. ನೆರೆದವರೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಮುಖ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತರ್ಕವಿತರ್ಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ನಾಲ್ವತ್ತೆಂಟು ಜನರ ಯಾದಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮೂವರನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಗೇಟು ತೋರಿಸಿದ್ದರು. ನಾವು ಮೂವರಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಉಳಿದಿದ್ದೆ. ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯ ನನಗೆ!

ಮರುದಿನ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬಿಗಿಯಾದ ಇಂಟರ್‌ವ್ಯೂ. ಇನ್ನಷ್ಟು ಗಹನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು ನನಗೆ. ಮೂವ್ವತ್ತೆರಡು ಜನರ ಲಿಸ್ಟು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಒಂದೊಂದು ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಉಳಿದಿದ್ದರೂ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ನಾನಿದ್ದೆ! ಈ ಸಲ ಬೆರಗಾದೆ !

ಮರುದಿನ ಸುದೀರ್ಘ ಸಂದರ್ಶನಗಳು, ತರತರದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು, ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಎಲ್ಲರ ಫಜೀತಿ ಮುಗಿಯಿತು. ಐದನೆಯ ಬಾರಿಗೆ ನನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಕರೆದರು! ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೌತುಕ, ನನಗೆ ನಡುಕ ! ಈ ಕೊನೆಯ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ ಒಂದೇ ಒಂದು: "ನಿನ್ನ ವಯಸ್ಸೆಷ್ಟು–ಇಂದಿಗೆ" ಎಂಬುದೇ ಆ ಪ್ರಶ್ನೆ. 'ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು' ಎಂದೆ. 'ಓ, ಇದು ಇವನ ಕೊನೆಯ ಚಾನ್ಸ್!' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು. ಈ ಉದ್ಗಾರದ ಅರ್ಥ ಆಗ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ ನನಗೆ ತಿಳಿಯಿತು ಅದರ ಅರ್ಥ. ಆಗ ಮಾಲಗುಜಾರಿಯಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಮಲಾಲರ ಇಬ್ಬರು ಸಮೀಪದ ಸಂಬಂಧಿಕರು ಈ ಮೂವ್ವತ್ತೆರಡು ಜನರಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಗುರುದಾಸ ಎಂಬ ಒಬ್ಬರನ್ನಂತೂ ಈ ಸಲ ಆರಿಸುವುದೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾಗಿದ್ದಿತು; ಇನ್ನೊಬ್ಬರಾದ ನರಸಿಂಗರಾಜರಿಗೆ ಇನ್ನು ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ತುಂಬಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ವೇಟಿಂಗ್‌ಲಿಸ್ಟಿನಲ್ಲಿಟ್ಟು

ವಯಸ್ಸು ಮೀರುತ್ತಲಿರುವ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನನ್ನೇಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಾರದು? ಯೋಗ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ–ಎಂದು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಗ್ರಿಗ್ಸನ್ ವಾದಿಸಿದರಂತೆ. ಅವರ ವಾದ ಒಪ್ಪಿತವಾಗಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಆರಿಸಿದರಂತೆ! ಕಾಯಿಲೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ನನ್ನ ಎರಡು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ವರ್ಷಗಳು ಹಾಳಾದುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಗಲೆಲ್ಲ ಹಳಹಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಈಗ ಹೆಚ್ಚಾದ ವಯಸ್ಸೇ ನನ್ನ ಕೈ ಹಿಡಿಯಿತು. ಈಶ್ವರೀಸೂತ್ರ ಅತಿ ವಿಚಿತ್ರ !

ಆನಂದ-ವ್ಯಥೆ

ಮರುದಿನ ಮಾಲಗುಜಾರಿಯ ಚಪರಾಸಿ ನಾನಿದ್ದ ಮನೆ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದ. ತಹಸೀಲ್ದಾರನನ್ನಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕೈಗಿತ್ತು ಸಲಾಮು ಹೊಡೆದ. ಇನಾಮು ಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದೆ. ಓಡಿ ಹೋಗಿ ಅಬ್ದುಲ್ ಸತ್ತಾರ ಹಾಹೇಬರಿಗೂ, ಸೇಗಾದಾರರಿಗೂ ಸಂತೋಷದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಸಿ 'ಷುಕರಿಯಾ' ಹೇಳಿ ಬಂದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ತುಂಬ ಸಂತೋಷಿಸಿದರು. ಸೇಗಾದಾರರಂತೂ, 'ರಾಜಾ, ನೀವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನನ್ನನ್ನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ' ಎಂದರು. 'ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯೆ ನಾನು ಮೌಲ್ವಿಸಾಹೇಬ್, ನಾನೆಲ್ಲಿದ್ದರೂ ನೀವು ನನ್ನ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವಿರಿ ಎಂದೆ. 'ಗಲೆ ಮಿಲೋ' ಎಂದರು. ಅವರ ಕೊರಳಪ್ಪಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆ. ತಂತಿಯೊದನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟ ತಂತಿಇಲಾಖೆಯ ಜವಾನ. ಒಡೆದು ಓದಿದೆ. ಮಂಕಾದೆ, ಮೂಕನಾದೆ, ಮೂರ್ಛಿತನಾದೆ. ತಂಗಿ ವಿರಾಂಬೆ ತೀರಿ ಹೋಗಿದ್ದಳು ! ತಾನಾಜಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸಿಂಹಗಢವನ್ನು ಪಡೆದು, 'ಗಢ್ ಆಲಾ, ಸಿಂಹ ಗೇಲಾ !' ಎಂದು ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ ಉದ್ಗರಿಸಿದಂತೆ. 'ತಹಸಿಲ್ದಾರಿ ಬಂದಿತು, ತಂಗಿ ಹೋದಳು !' ಎಂದು ವಿಲಾಪಿಸಿದೆ ನಾನು! ಕೆಲವೇ ನಿಮಿಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಆನಂದದ ಆಲಾಪ, ಈಗ ವ್ಯಥೆಯ ವಿಲಾಪ! ಎಂಥ ರಹಸ್ಯಮಯವೀ ಜೀವನ !

ಆಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರದೊಳಗಾಗಿ ತರಬೇತಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ತಾಕೀದು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಒಂದು ವಾರದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಂಗಿಯ ಸಮಾಧಿಗೆ ಅಶ್ರುತರ್ಪಣ ನೀಡಿ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಬಲವಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಸಂತಸ್ತ ಹೃದಯದೊಡನೆಯೇ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ನಮಸ್ಕಾರ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಮೊದಲು ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆ. ಎಂದಿನಂತೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯಪೂರ್ಣ ಸವಿಸ್ವಾಗತ ಸಿಕ್ಕಿತಲ್ಲಿ. ಅವರ ಆನಂದ ಅರಳಿದ ಮುಖದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಮಗನಿಗೇ ಅವರಿದನ್ನು ಕೊಡಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ನನಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಿದ್ದರವರು. ಒಮ್ಮೆ ತರಗತಿಗೆ ತಡವಾಗಿ ಹೊರಟು ಬಸ್ಸು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ದಾರಿ ತುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದೆ ನಾನು. ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಟಿದ್ದ

ಹುಸೇನ ಅಲಿಖಾನ ಸಾಹೇಬರದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಾರು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಗ ಯೂಸಫ್ ಅಲಿಖಾನ್ ತನ್ನ ಕೆಟ್ಟ ಮೋಟಾರ್ ಬೈಕ್ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದ. ಅದನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಂತೆ ಮುಂದೆ ನಡೆದಿದ್ದರು ಅವರು. ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದೆ–ನನಗಾಗಿ ಕಾರು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ತಾವು ಯೂಸಫ್‌ಭಯ್ಯಾರಿಗಾಗಿ ಏಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು. ಅದಕ್ಕವರು, "ನನ್ನ ಮಗ ತನ್ನ ಸಾಹಸದಿಂದಲೇ ಬೆಳೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ನನ್ನ ಬಯಕೆ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನ ಹೆಸರು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಕೂಡದೆಂದವನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಮೇಲಾಗಿ, ಯಾವಾಗಲೂ ಕಷ್ಟ ಸೋಸುತ್ತಲೇ ಬೆಳೆದಿರುವ ನಿನಗೆ ನಾನು ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡುದು ಸೂಕ್ತವೇ ; ನಿತ್ಯ ಸುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದಿರುವ ನನ್ನ ಮಗ ಇಂದು ಒಂದು ದಿನವಾದರೂ ಕಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಲಿ ! ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಅಭ್ಯುದಯ ಸಂಪಾದನೆ ಕಷ್ಟ !" ಮುಂದೆ ಯೂಸುಫ್‌ಭಯ್ಯಾ ಸ್ವಪ್ರಯತ್ನದಿಂದಲೇ ರೇಲ್ವೆ ಸರ್ವಿಸು ಸೇರಿದರು. ಅವರ ತಂದೆ ಕೊನೆಗೂ ಅವರಿಗಾಗಿ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ! ಈ ಶೀಲಸಂಪತ್ತು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿ ?

ಜಹೀರ್ ಅಹಮದ್ ಕುರೇಷಿ ಸಾಹೇಬರುಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ 'ಷುಕರಿಯಾ' ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಸಾಲಾರಜಂಗ್ ಸಾಹೇಬರ ದೇವಢಿಗೆ ಹೋದೆ, ಅವರಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ ಕದೀರ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಂಡು ನವಾಬ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ನನ್ನ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸ ಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದೆ. ನವಾಬಸಾಹೇಬರ ಸಿಫಾರಸಿನಿಂದಲೇ ನಿನಗೆ ಖಾಲ್ಸಾದಲ್ಲಿ (ನಿಜಾಮರ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ) ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡಹುದ್ದೆ ಸಿಕ್ಕಿತು–ಎಂದು ಅವರು ಜಂಭ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡರು. ನವಾಬಸಾಹೇಬರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪತ್ರಗಳಾಗ ನನ್ನ ಜೋಬಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ನಾನು ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗ ಲಿಲ್ಲ. ಇಂಟರ್‌ವ್ಯೂಗೆ ಮುನ್ನ ನನ್ನ ದೈಹಿಕಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ್ದ ಡಾ॥ ನಾಯ್ಡು (ಭಾರತಕೋಕಿಲ ಸರೋಜಿನಿ ನಾಯ್ಡು ಅವರ ಪತಿ) ಹಾಗೂ ನನ್ನ ದಂತಗಳನ್ನು ತೊಳೆದಿದ್ದ ಡಾ॥ ಬಿ. ಆರ್. ನಾಯಕರಿಗೆ ವಂದನೆಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಅನ್ನಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮಿ ಗಳವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದುಕೊಂಡೆ.

ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿಗಾಡಿಗೆ ಹೊರಟು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ನಸುಕಿನಲ್ಲಿ ಬನ್ನಿಕೊಪ್ಪ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ತಲುಪಿದೆ. ನನ್ನ ಹಿತೈಷಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಇಟಗಿಯ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎ. ಪಾಟೀಲರು ತಮ್ಮ ಎತ್ತುಗಾಡಿ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಉಪಹಾರ ಮುಗಿಸಿ ದ್ಯಾಂಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮನೆಯ ಪಕ್ಕದ ಮಸೀದೆಯ ಮುಂದೆ ಗಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕೆಳಗಿಳಿದೆ. ಯಾರೋ ಹುದ್ದೆದಾರರು ಬಂದರೆಂದು, ಏನೋ ಪೀಡೆ ತಂದರೆಂದು ಊರಜನರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಬಂದವನು ಸಿದ್ದಯ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗಾದರು. ಅವ್ವನಿಗೆ ಆನಂದ ಆಕ್ರೋಶ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಉಕ್ಕಿಬಂದುವು-

ನಾನು ಆರಿಸಿ ಬಂದುದಕ್ಕಾಗಿ ಆನಂದ, ತಂಗಿ ವೀರಾವತಿ ಹೊರಟು ಹೋದುದ ಕ್ಕಾಗಿ ಕ್ರಂದನ. ಅರ್ಧಘಂಟೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿದ್ದು ತಂಗಿಯ ಸಮಾಧಿ ನೋಡಲು ಹೋದೆ. ನನ್ನೊಡನೆ ನೂರಾರು ಜನರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಸಂಗಡ ತಂದಿದ್ದ ಮಲ್ಲಿಗೆ ದಂಡೆಯನ್ನು ತಂಗಿಯ ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲಿರಿಸಿ ಕಂಬನಿ ಸುರಿಸಿದೆ. ಭಾರ ವಾದ ಹೃದಯದೊಡನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ಕೇರಿಯ ಬದಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹರಿಜನ ಮಹಿಳೆಯರೆಂದರು ; "ಎಪ್ಪಾ, ಅಣ್ಣನ ಸೆಡಗರ ಒಂದು ದಿನಾನರ ನೋಡಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು ನೋಡು ಸಣ್ಣವ್ವ !" "ಹೌದಮ್ಮ, ಆಕೆಗೂ ಅಣ್ಣನ ಸಡಗರ ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ, ನನಗೂ ಕೊನೆಯ ದಿಗಗಳಲ್ಲಿ ತಂಗಿಯ ಬಳಿ ಇರುವ ಭಾಗ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ" ಎಂದೆ. ಅವರೂ ಅತ್ತರು, ನಾನು ಅತ್ತೆ !

ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ, ಊರವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಕಂಡು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿಗಾಡಿಗೆ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೊರಟೆ. ಹಾದಿ ಯುದ್ದಕ್ಕೂ ತಂಗಿಯ ನೆನಪು ತೇವಗೊಳಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು ಅಕ್ಷಿಗಳನ್ನು. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದೊಡನೆ ಅರಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮಂಗಲಮುಖವನ್ನು ನಾನಿನ್ನು ನೋಡಲಾರನೆಂಬ ಉಮ್ಮಳವನ್ನು ಅದುಮಿಡಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಪಕ್ಕದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಪರಿವೆಯಿಲ್ಲದೆಯೆ ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಯಾರು ಏಕೆ ಅಳುತ್ತಿರುವಿಯೆಂದು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ನಿಜ, 'ನೀನು ನಕ್ಕರೆ ಎಲ್ಲರೂ ನಿನ್ನೊಡನೆ ನಗಲು ಸಿದ್ಧರು ; ನೀನು ಅತ್ತರೆ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಅಳಬೇಕು !' ಹೈದರಾಬಾದು ತಲುಪುತ್ತಲೆ ಬಸಮ್ಮನವರು, ಮೈನಾತಾಯಿಯವರು ಕಕ್ಕುಲತೆಯೊಡನೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯ ಕೇಳಿದರು. ಅವರರಿಯದಂತೆಯೇ ಅವರ ಕಣ್ಣು ಗಳಿಂದ ಹನಿಗಳೆರಡು ಉದುರಿದ್ದುವು. ನನ್ನ ಸಹದುಃಖಿಗಳೂ ಇರುವರೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದು ದುಃಖದ ಕಾರ್ಮೋಡದ ಸುತ್ತಲೂ ಸಮಾಧಾನದ ಬೆಳ್ಳಿಗೆರೆ ಮೂಡಿತು !

ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆ

ತರಬೇತಿಗೆ ಹೊರಡುವ ದಿನ ಬಂದಿತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಬೀದರಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇವನಿಯಲ್ಲಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಸಂನ್ಯಾಸಿಯು ಮದುವೆಗೆ ಸಾವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರಯಾ ಣದ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ. ಹಳೆಯ ಹೋಲ್ಡಾಲ್ ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡೆ. ನಾಲ್ಕು ಹೊಸ ಅಂಗಿಗಳನ್ನು ಹೊಲೆಸಿಕೊಂಡೆ ; ಸರಿಕರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರಾಗಬಾರದೆಂದು ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಏನೇನೋ ಕೊಂಡುಕೊಂಡೆ. ನಾಮಪಲ್ಲಿ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಹದಿನಾರು ಜನ ಭಾವೀ ತಹಸೀಲ್ದಾರರು ತಮ್ಮ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳೊಡನೆ ಹಾಗೂ ಬೀಳ್ಕೊ ಡಲು ಬಂದವರೊಡನೆ ಹಾಜರಾದಾಗ ಗದ್ದಲವೋ ಗದ್ದಲ. ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಬಡ ಪಾಯಿ. ಉಳಿದವರ ಸಾಮಾನುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ನನ್ನ ಸಣ್ಣ ಸೂಟ್‌ಕೇಸು, ತೇಪೆ ಹಚ್ಚಿದ ಹೋಲ್ಡಾಲುಗಳು ಬರಗಾಲ ಮುಗಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದ ಬಡಕಲು ಬಾಲಕರಂತೆ ತೋರಿದುವು. ಒಬ್ಬನು ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟ; 'ಇಷ್ಟರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಹೇಗೆ

ಕಳೆಯುವೆ ? " ಎಂದು. 'ಮತ್ತಷ್ಟು ಆಮೇಲೆ ಬರಲಿದೆ' ಎಂದು ಬುರುಡೆ ಬಿಟ್ಟೆ. ಇದಕ್ಕೂ ದೊಡ್ಡ ಅಳುಕು ಬೇರೊಂದು ಇದ್ದಿತು; ಒಳಗೊಳಗೇ ಚಿಟುಕುಮುಳ್ಳಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಅದು. ಆಗ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಉಳಿದಿದ್ದುದು ಹತ್ತುರೂಪಾಯಿಗಳ ಒಂದೇ ಒಂದು ನೋಟು! ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಕಾಲವನ್ನು ಹೇಗೆ ನೂಕಿ ಬರಬೇಕೆಂಬುದೇ ತಿಳಿಯದಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ನಗುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಳಗೆ ಗಾಬರಿಗೊಂಡಿದ್ದೆ ನಾನು. ವಿಕಾರಾಬಾದ ನಿಲ್ದಾಣ ಬಂದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಬಿಸ್ಕಿಟು ಟೀ ತರಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಿರುಪಾಯನಾಗಿ ನಾನೂ ತರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಎಲ್ಲರೂ ನೂರು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ನೋಟು ಕೊಟ್ಟರು ; ನಾನು ಇದ್ದ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಯ ನೋಟನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆ. ಹೋಟೆಲಿನ ಹುಡುಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುತ್ತ ಬಂದ. ನನಗೂ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗಾಡಿ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟಿತು. ಆಗ ಲೆಕ್ಕ ಮಾಡಿ ನೋಡುತ್ತೇನೆ-ನನಗೆ ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿದ್ದನಾತ! ದುಡ್ಡಿನ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಗೆಹರಿಯಿತೆಂದು ಒಂದೆಡೆಗೆ ನೆಮ್ಮದಿಯೆನಿಸಿದರೂ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಹೋಟೆಲಿನವರೆಲ್ಲಿ ಆ ಹುಡುಗನಿಂದ ತೊಂಬತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ವಸೂಲು ಮಾಡಿದರೋ ಎಂದು ಜೀವ ಹುರುಹುರು ಎಂದಿತು. ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ವಿಕಾರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದೆ—ಆ ಹುಡುಗ ಸಿಕ್ಕರೆ ಹಣ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕೆಂದು. ಆ ಹುಡುಗ ಅಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಸಲ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದ ಮುಖ. ನಾನೇ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲವೋ ಅವನೇ ಅಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲವೋ ತಿಳಿಯದು. ಅಂತೂ ಆ ಹುಡುಗನ ಋಣ ತೀರಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕೊರಗು ಕೊರೆಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ ಇಂದಿಗೂ. ಅವನಿಗಾಗಿ ಅನೇಕ ಸಲ ಮಿಡುಕಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಅವನ ಋಣವನ್ನು ತೀರಿಸದೆ ಒಂದು ದಿನ ಈ ಲೋಕ ಬಿಡಬೇಕಲ್ಲ–ಎಂಬ ವ್ಯಥೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿದಿದೆ !

ತರಬೇತಿಯೆಂದು ಹೋದರೂ ಪಡೆದ ತರಬೇತಿ ಸೊನ್ನೆ. ಜೊತೆಗಿದ್ದವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಮಂತರು. ದಿನಕ್ಕೊಂದು ತರದ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಿಸುವುದು: ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿರಿವವರೆಗೆ ಹೊಡೆಯುವುದು, ಎಲೆಗಳನ್ನಾಡುವುದು, ದೊಡ್ಡವರ ಮನೆಯ ಹುಳುಕುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹರಟುವುದು, ಗೊಗ್ಗರುದನಿಯಲ್ಲಿ ಸಿನಿಮಾ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹಾಡುವುದು, ಹುಡುಗೆಯರು ಅತ್ತ ಸುಳಿದರೆ 'ಹಾ' ಎಂದು ಬಾಯ್ಬಿಡುವುದು, ದಿನಕ್ಕೆ ಮೂವತ್ತು ನಾಲ್ವತ್ತು ಸಿಗರೇಟು ಸುಡುವುದು, ಅಪರಾಹ್ನದಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ-ಹೀಗೆ ಮೂರು ಮೂರು ಸಲ ಮಲಗುವುದು, ಮೈ ಮುರಿದೆದ್ದು ಮತ್ತೆ ತುತ್ತಿನ ಚೀಲ ತುಂಬುವುದು, ಇನ್ನೂ ಏನೇನೊ! ನಾನೊಬ್ಬ ಪುರಾತನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ವಿಚಿತ್ರವಸ್ತುವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ! ಇವನನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಬಿಡಬಾರದೆಂದು ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡರವರು. ಮಾಂಸಾಹಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದಂತೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರವರು.

ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಾಟಲಿಗಳನ್ನು ತಂದಿರಲಿಲ್ಲ ಅವರು. 'ಸಿಗರೇಟು ಸೇದುವ ಚಟವನ್ನಾದರೂ ಇವನಿಗೆ ಕಲಿಸಬಾರದೇಕೆ ?' ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದರವರು. ಸರಿ, ಇಬ್ಬರು ನನ್ನ ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಯಾಗಿ ಹಿಡಿದರು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಬಾಯಿಯೊಳಗೆ ಸಿಗರೇಟು ಇಟ್ಟರು, ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ಕಡ್ಡಿ ಕೊರೆದು ಹಚ್ಚಿದರು. ನಾನು ಹೊಗೆ ಎಳೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮೇಲೆ ರೇಗಿದರವರು. 'ಮದನಸಿಂಘ' ರಿಗೆ ಮೊದಲು ಸೇದಿಸಿರಿ, ಆಮೇಲೆ ಸೇದುವೆ ನಾನು' ಎಂದು ನನ್ನ ಗುಪ್ತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟೆ. ತುಸು ಹೊತ್ತು ಮಂಕಾದರವರು. ಇದ್ದುದು ಒಬ್ಬನೇ ಸೀಖನಾದರೂ ಮದನಸಿಂಘ ಭರ್ಜರಿ ಅಸಾಮಿ. ಅವರ ಕುಡಿಮೀಸೆ, ಗಡ್ಡದ ಗಂಟು, ಬಣ್ಣದ ಪೇಟಾ ನೋಡಿದ ಯಾರಾದರೂ ಗರುಡನನ್ನು ಕಂಡ ಹಾವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥವರಿಗೆ ಅವರ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ನಿಷಿದ್ಧವೆನಿಸಿದ್ದ ತಂಬಾಕು ಸೇದಿಸುವ ಎಂಟೆದೆ ಯಾರಿಗಿದ್ದಿತು ? ಬೇರೆ ತರ್ಕವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದರು ಭೂಪರವರು. 'ಸರದಾರಜಿ ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುತ್ತಾರೆ: ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಸೀಗರೇಟಿನ ಮಾಫಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ; ನೀನು ಮಾಂಸವನ್ನಾದರೂ ತಿನ್ನು, ಇಲ್ಲವೆ ಸಿಗರೇಟನ್ನಾದರೂ ಸೇದು' ಎಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದರು. ಎಷ್ಟು ಹೆಣಗಿದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೂ ಸಿಗರೇಟು ಸೇದಿಸಿಯೇ ಕೈ ಬಿಟ್ಟರು.

ದೇವನಿಯಲ್ಲಿ ದೇವನಿಯ ತಳಿಯೆಂದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹೋರಿಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ನೋಡಿದೆವು. ಲಿನ್‌ಲಿಥಗೋ ಪುರಸ್ಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದ. ಹೋರಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿದೆವು. ಮದ್ದಾನೆಯಂತಿದ್ದಿತು ಅದು. ನಮಗೆ ಏನಾದರೂ ಕಲಿಸಲು ಪಟವಾರಿ ನಿತ್ಯ ತನ್ನ ಗಂಟು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ, 'ಮಹಾರಾಜ, ಕಲ್ ಆವ್' ಎಂದು ಕಳಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಅವನಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಂಡೆ. ಅಂತೂ ಇಂತೂ ಮೂವತ್ತು ದಿನ ಋತುಸಂಹಾರ ಮಾಡಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಯುದ್ಧದ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಆರು ತಿಂಗಳಿನ ನಮ್ಮ ತರಬೇತಿಯ ಅವಧಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಇಳಿದಿದ್ದಿತು.

ಇನ್ನುಳಿದ ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ತರಬೇತಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯುವುದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೆ ನಾನು ಫೀಲಖಾನಾ ಓಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣಮನೆ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ತಂದೆತಾಯಿಯವರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡೆ. ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿ ಓದುತ್ತಿದ್ದ ಸೋದರ ಅನ್ನದಾನಿಯನ್ನುಳಿದು ಶರಣಮ್ಮ ಬಸವರಾಜರೂ ಬಂದರು. ಅವ್ವನ ಸ್ಥಿತಿ ಚಿಂತಾಜನಕವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮಡಿದ ಮಗಳಿಗಾಗಿ ಅತ್ತು ಅತ್ತು ಮೆತ್ತಗಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಳು. ಇನ್ನಾದರೂ ಅಳುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಮ್ಮಾ-ಎಂದಾಗ 'ಬೇಗ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಬಿಡಪ್ಪಾ, ಸೊಸೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮಗಳ ದುಃಖವನ್ನು ಮರೆಯು

ತ್ತೇನೆ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದಳು. ತಂದೆಯುವರ ಮೇಲೂ ಅತ್ತಣಿಂದ ಇತ್ತಣಿಂದ ಕನ್ಯಾಪಿತೃಗಳಿಂದ, ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳಿಂದ ಒತ್ತಡಗಳು ಬರತೊಡಗಿದ್ದವು. ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರ ಮಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರವರು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅವಿವಾಹಿತನಾಗಿಯೇ ಉಳಿದು, ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಜ್ಜುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಮದುವೆಯಾಗ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದರೂ ಅವ್ವನ ಆಸೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿ ಆಕೆಯ ದುಃಖವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲೆಂದು ಮದುವೆಯಾಗಲು ಸಿದ್ಧನಾದೆ. ಮೂರುದಿನಗಳ ರಜೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಗೆಳೆಯ ಕೆ. ಆರ್. ಹಿರೆಮಠರಿದ್ದರು ; ಸೋದರಮಾವ ಕಳಕಯ್ಯನವರೂ ದ್ಯಾಂಪುರದಿಂದ ಬಂದು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿ ರಪಾಟಿಯವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದೆವು. ಸ್ನಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಸಂಜೆ ತಂದೆಯುವರು ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಮನೆಗೆ ಕನ್ಯೆ ನೋಡಲು ಹೋದೆವು. 'ಈಗ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತವಾಗಿದೆ, ನಾಳೆ ಬನ್ನಿರಿ' ಎಂದರು. ನನಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು. 'ಈಗ ತಂದಿರುವ ಈ ಹಣ್ಣು ಹೂ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋದುವೆಂದರೆ ಮರಳಿ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರಲಾರವು!' ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟು ಅವರ ಮಾರುತ್ತರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಕಾಯದೆ ಹೊರಟು ಬಿಟ್ಟೆ. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ದೊಡ್ಡವರೊಬ್ಬರೊಡನೆ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದರು—ಈಗಲೇ ಬಂದು ನೋಡಲೆಂದು. ಹೋಗಲಿಲ್ಲ ನಾನು. ಮಾವನವರೂ, ಗೆಳೆಯ ಹಿರೇಮಠರೂ ನನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದರು.

ಮರುದಿನ ಹಾವೇರಿ ಪೇಟೆಯ ಮುರುಘಾಮಠಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತ್ರಿವಿಧ ದಾಸೋಹ ಮೂರ್ತಿಗಳೆಂದು ಕೀರ್ತಿತರಾಗಿದ್ದ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಮಹಾಶಿವ ಯೋಗಿಗಳ ದರ್ಶನ ಪಡೆದುಕೊಂಡೆವು. ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಿಗೂ ನಮಗೂ ಅಂತರಂಗದ ಆರಾಧ್ಯರಾಗಿದ್ದರವರು. ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಹೆಬ್ಬೊತ್ತಗೆಯೇ ಆಗುವುದು. ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯ ಅಥಣಿಯ ಶಿವ ಯೋಗೀಶ್ವರರ ಹಾಲುಗಲ್ಲಿನ ವಿಗ್ರಹದ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯರಾದ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಪ್ಪಗಳವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದಾಗಲೇ ತೃಪ್ತಿ ನನಗೆ. ನನ್ನ ಬಾಳಿನ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ರೂವಾರಿ ಅವರು. ಬಂದ ಕಾರ್ಯ ಹೀಗಾದುದನ್ನು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವರು, 'ನಮಗೆ ಬೇಕಾದವರೊಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ಯೆ ಇದೆ—ಬೇಕಾದರೆ ನೋಡಬಹುದು' ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಡಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೇ ಸಮ್ಮತಿಸಿದೆವು. ಅವರು ಚರಂತಿಮಠಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಕನ್ಯೆಯ ಅಣ್ಣ ಕರೆಯಲು ಬಂದ. ನೋಡಲು ಹೋದೆವು. ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಬಾಳಸಂಗಾತಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜೇನಾಗಲಿದ್ದ ಗಿರಿಜೆಯನ್ನು ನೋಡಿದೆ, ನೋಡುತ್ತಲೇ ಮನದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿ ಬಿಟ್ಟೆ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯದೆ ಬಹಿರಂಗಗೊಳಿಸಬಾರದೆಂದು, ಭಾವಚಿತ್ರ ಕೊಡಿರಿ, ನನ್ನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿ

ಸುವೆ'ನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಭಾವಚಿತ್ರ ನಿಜವಾಗಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ನನಗೆ! ನಾಲ್ಕು ಚಿತ್ರಗಳ ಲಕೋಟೆಯೊಂದನ್ನಿತ್ತ ಅವರಣ್ಣ. ಹೃದಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟೆ.

'ನವಕಲ್ಯಾಣ ಮಠ'ಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶ್ರೀ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಗಳ ದರ್ಶನ ಪಡೆದೆವು. ಹರ್ಶಿ ಸಾಹೇಬರು ತಮ್ಮ ಜವಾನನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. 'ಇಂದು ಹೋಳಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ. ಇವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗದಂತೆ ಮನೆಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಬಾ' ಎಂದು ಆದೇಶವಿತ್ತರು. 'ಈ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ ಸಾಹೇಬರೇ, ನಾವು ಧರಿಸಿರುವ ಈ ಷೇರವಾನಿಗಳೇ ನಮಗೆ ರಕ್ಷೆ' ಎಂದು ವಿನೋದವಾಗಿ ನುಡಿದೆ ನಾನು. 'ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊಸ ಸಾಹೇಬರೇ, ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳಷ್ಟೇ ಹುರುಪಿನೊಡನೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ ಓಕಳಿ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗಡ ಇವನಿರಲಿ' ಎಂದು ಜುಲುಮೆ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ಅವರ ನಿರೀಕ್ಷೆ ನಿಜವಾಯಿತು. ಒಂದು ಗುಂಪು ಬಂದು ನಮ್ಮ ಮೇಲೂ ಬಣ್ಣ ಎರಚಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಹರ್ಶಿಸಾಹೇಬರ ಜವಾನ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದ. 'ಏ ಬೇಕೂಪ್ ಮಕ್ಕಳೇ, ಇವರು ಯಾರು ಗೊತ್ತೆ ? ಹರ್ಶಿಸಾಹೇಬರ ಗೆಸ್ಟು!' ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿ ಹೊಡೆಯಲು ಹೋದ. ಗುಂಪಿನ ಮುಖಂಡ ಗದಗದ ನಡಗುತ್ತ ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಕ್ಷಮಿಸಿರೆಂದು ಕೈಮುಗಿದು ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ನಮಗೆ ಸಿಟ್ಟೇನೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ; ನಾವೂ ಅವರ ಬಣ್ಣವನ್ನೇ ಕಸಿದು ಅವರ ಮೇಲೆ ಸುರಿದು ಸಂತೋಷ ಪಟ್ಟೆವು. 'ಲೊಬೋ ಲೊಬೋ' ಎಂದು ಬೊಬ್ಬೆ ಕುಟ್ಟಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿತು ಸಮೂಹವದು. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾಶ್ರಮ ಮುಗಿದು ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಆರಂಭವಾಗಲಿದ್ದ ಸೂಚನೆ ಈ ಕಾಮನ ಹಬ್ಬದ ಮೂಲಕ ದೊರೆಯಿತೆಂದು ನಾನು ತರ್ಕಿಸಿದೆ. ಮಾವನವರ ಆಗ್ರಹಕ್ಕಾಗಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕನ್ಯೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಮೂವರ ಚಿತ್ರಗಳೊಡನೆ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಮಾವನವರಿಗೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಡಾಕ್ಟರರೊಬ್ಬರ ಮಗಳು ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಆಗಿದ್ದಳು. ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡಿದ್ದಳವಳು; ಮಾವನವರಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣ. ಅಂತೆಯೇ ಆ ಹುಡುಗೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೆ ಲೇಸೆಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಗೆದ್ದರೆ ಹೇಗೆ–ಎಂದು ಒಳಗೊಳಗೇ ಕಳವಳಿಸಿದ್ದೆ ನಾನು.

ಮದುವೆ :

ಯಾರ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅವಸರದ ಮದುವೆಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದೆನೋ ಆ ತಾಯಿ ಯಾರನ್ನೇ ಈ ಮೂರು ಚಿತ್ರನೋಡಿ ಒಪ್ಪಲಿ, ಅವಳನ್ನೇ ವರಿಸುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವ್ವನ ಮುಖ ಅರಳಿತು. ಮೂರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೋಡತೊಡಗಿದಳು. ನಾನು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಚಿನುಮಯನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ–ಅವ್ವನ ಆಯ್ಕೆ ನನ್ನ ಬಯಕೆ ಒಂದಾಗುವಂತೆ ಮಾಡೆಂದು. ಕೊನೆಗೂ ಅವ್ವ ಗಿರಿಜೆಗೇ ತನ್ನ

ಮತವಿತ್ತಳು. ನಾನು ಹಿಗ್ಗಿ ಹೀರೇಕಾಯಿಯಾದೆ. ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಉತ್ತರ ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಮನೆತನ ನೋಡಲು ಬಂದರು ಮುಂದೆ ಷಡ್ಡಕ ರಾಗಲಿದ್ದ ಟಿ. ಡಿ. ಶಿವಲಿಂಗಯ್ಯನವರು, ಅವರ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯ ಬ್ಯಾಂಕ್ ಮ್ಯಾನೇಜರ್ ಭಾವಿಕಟ್ಟಿಯವರು. ಆ ಕಡೆಗೂ ಎಲ್ಲರೂ ಅದಾಗಲೇ ಒಪ್ಪಿದ್ದರಾಗಿ ಮನೆತನ ನೋಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮೂರು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿದು ಭಾವಿಕಟ್ಟಿಯವರ ಹಾಸ್ಯ ಚಟಾಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಹೊತ್ತು ಸರಿದುದೇ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಾವೂ ಬೀಗರು ಬೇಸ್ತು ಬೀಳುವಂಥ ಯುಕ್ತಿಯೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೆವು. ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಹೆಸರಾದ ಹಸಿರುಬಾಳೆಹಣ್ಣಿನ ಸಿಪ್ಪೆ ಕತ್ತರಿಸಿ, ಚಾರಮೀನಾರು ಬಳಿಯ ಮಿರ್ಚಿ ಮಸಾಲೆ ಬೆರೆಸಿ ಪಲ್ಯ ಮಾಡಿಸಿದ್ದೆವು. ಬೀಗರು, 'ಬಹಳ ರುಚಿಯಾಗಿದೆ, ಬಹಳ ರುಚಿಯಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಬಿಗಿದದ್ದೇ ಬಿಗಿದದ್ದು. ಕೊನೆಗೆ, 'ಇದು ಯಾತರ ಪಲ್ಯೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು. ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಇಂಗು ತಿಂದ ಮಂಗಗಳಂತಾಗಿದ್ದರವರು.

ಮದುವೆಯೂ ಬಹುಬೇಗನೆ ನಡೆದುಹೋಯಿತು. ವೆಚ್ಚಕ್ಕಾಗಿ ತಾಂಡೂರಿನ ಚೆನ್ನಮಿಳ್ಳಿ ಚೆನ್ನಬಸವಯ್ಯನವರಿಂದ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕಡ ಪಡೆದೆ. ಮುಂದೆ ಆಗಿಷ್ಟು ಈಗಿಷ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ಮುಟ್ಟಿಸಿದೆ. ನನ್ನ ದ್ಯಾಂಪುರದ ಬಡಬಳಗ ದವರು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ತಲೆತಗ್ಗಿಸಿ ಅಡ್ಡಾಡುವಂತಾಗದಿರಲೆಂದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹೊಸ ಅಂಗಿ, ಪಂಚೆ, ಕೋಟು, ರೂಮಾಲು, ಸೀರೆ ಕುಪ್ಪಸ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಹೈದರಾಬಾದಿ ನಿಂದ ಸೌ. ಮೈನಾತಾಯಿ ಖೇಣಿ, ಶ್ರೀ ಎಲ್. ಜಿ. ಹೊಂಬಳ್, ಶ್ರೀ ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ದಿವಾನ್ ಸಂಗಯ್ಯನವರು, ಇಪ್ಪತ್ತು ಜನ ಗೆಳೆಯರು ಹೊರಟರು. ಡಾ॥ ಕೆ. ಮುದ್ದಣ್ಣ, ಡಾ॥ ಬಿ. ವ್ಹಿ. ಪಾಟೀಲರು ಆಗ ಯುವಕರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿ ದ್ದರು. ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪರವಾಗಿ ಅವರೇ ಓಡಾಡಿದರು. ಯುದ್ಧಕಾಲ. ಗೋಧಿ ಸಿಕ್ಕದ ದಿನಗಳು. ಆದರೂ ಚರಂತಿ ಮಠವಾಗ ಶ್ರೀಮಂತ ಮಠವೆನಿಸಿದ್ದ ಕಾರಣ ಊರಿಗೆಲ್ಲ ಹೋಳಿಗೆ ಊಟ ಹಾಕಿದರು. ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಪರಮ ಪೂಜ್ಯ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದೆವು. ಅವರು ಆಗ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಇತ್ತ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಬಳಸದೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಲಿಂಗೈಕ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯಶರಣ ಪ್ರೊ. ಬಸವನಾಳರ, ಆಲೂರ ವೆಂಕಟ ರಾಯರ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡೆವು. ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದುದು ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕನ ಶರೀರ ಮಾತ್ರ.

ವಿರಹ–ಪ್ರೇಮ ಕವನ :

ಅದುವರೆಗೆ ಹೇಗೆ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಿತ್ತವನ್ನು ತಡೆದು ಹಿಡಿದಿದ್ದೆನೋ ಏನೋ–ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಮುಚ್ಚದಿಯಿಲ್ಲದೆ ಅಡುಗೆ ರುಚಿಸ

ದಾಯಿತು. ಕನಿಷ್ಠ ತರಬೇತಿ ಮುಗಿದು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪೋಸ್ಟಿಂಗ್ ಸಿಕ್ಕಿದ ಮೇಲೆ ಕೈ ಹಿಡಿದಾಕೆಯನ್ನು ಕರೆಸಿಕೋ–ಎಂದು ವಿವೇಕವೇನೋ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು; ಆದರೆ ಮನ ವಿಲವಿಲನೆ ಒದ್ದಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು, ತನು ಚತುರ್ಭುಜ ನಾಗಲು ತವಕಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದಿತು. ನಾನು ಬರೆದ ಪ್ರೇಮ ಕವನಗಳೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಜೀವನದ ಜೊತೆಗಾರ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದಾದ ಮೇಲೆ, ಅವಳು ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬರುವವರೆಗಿನ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುವು ; ಆಮೇಲೆ ಅವಳು ತವರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಬರೆದುವು.

ಮಡದಿಯೇನೋ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು ; ಸಂತಸದ ಸುಗ್ಗಿಯನ್ನೇ ತಂದಳು. ಆದರೆ ಆ ಸಂತಸ ಅಲ್ಪಾಯುವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಿತು. ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಉದ್ಗೀರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತು. ನಾನು ಹಿಗ್ಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಶಿವೈಕ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪ ನವರಿದ್ದಾಗ ಹೋಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳವದು ; ಆಮೇಲೆ ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬೆಕ್ಕಸ ಬೆರಗಾಗುವಂಥ ಸ್ವಾಗತ ಸತ್ಕಾರ ಸನ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ಸ್ಥಳವದು ; ಊರ ತುಂಬ ಅಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಹಿತಬಂಧುಗಳೂ ಇದ್ದ ಸ್ಥಳವದು. ಆದುದರಿಂದ ತಂದೆ ತಾಯಿ ತಮ್ಮ–ತಂಗಿಯರನ್ನು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು, ಅವರಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿ, ಹೆಂಡತಿ, ಅವಳ ತಾಯಿ ಪಾಪಮ್ಮ, ಒಬ್ಬ ಅಡುಗೆಯವ ನೊಡನೆ ಉದಗೀರಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿತ ಸ್ವಾಗತವೇ ದೊರೆಯಿತು. ಅಭಿನಂದನ ಸಮಾರಂಭಗಳಾದುವು. ಆದರೆ ಅತ್ತೆಯವರಿಗೆ ಮುಂದೆ ಎಂದೂ ನೆಟ್ಟ ಗಾಗದ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯೊಂದು ತಲೆದೋರಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಹುಟ್ಟುವ ಮುನ್ನವೇ ತಂದೆ ಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಗಿರಿಜೆಗೆ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಆಕಾಶವೇ ಕಳಚಿಬಿದ್ದಂತೆನಿಸಿತು. ಅವಳ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಕೋಡಿ ಹರಿಯಿತು. ತಂದೆಯವರು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಚಿರಂತಿಮಠಕ್ಕೆ ತಲುಪಿಸಿ ಬಂದರು. ಅವರಿವರು ತರತರದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಜನರ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಬಲ್ಲವರಾರು ? ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವೈವಾಹಿಕ ಜೀವನದ ಆರಂಭವೇ ಸೋಕಮಯವಾಗಿ ಆಯಿತು.

ವ್ಯಥೆಯ ಕಥೆ ಇಲ್ಲಿಗೇ ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ನಾಂದೇಡಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರ ಭೂಮಿ ದಾಖಲೆಗಳ ಸಹಾಯಕನನ್ನಾಗಿ ಕಳಿಸಿದರು. ತಹಸೀಲ್ದಾರ ನಾಗಿ ಹೋಗಬೇಕಿದ್ದ ನನಗೆ ಇದಾವುದೋ ಅರಿಯದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿ ಅರಿಯದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದುದು ನನ್ನ ದುಮ್ಮಾನವನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಿತಗೊಳಿಸಿತು. ಶ್ರೀ ಜಹೀರ್ ಅಹಮ್ಮದ್ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ಕಳವಳವನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡೆ. ಅವರು, "ದೇವರು ನಿನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೋ. ಇದು ಯುದ್ಧಕಾಲ, ತಹಸೀಲ್ದಾರನ ಕೆಲಸವೀಗ ಹೂವಿನ ಹಾಸಿಗೆಯೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಅಪಾಯ. ಆದುದರಿಂದ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದುದೇ ಪಂಚಾಮೃತವೆಂದು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೋ. ಮುಂದೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ನಾನೇ ನಿನ್ನನ್ನು

ತಹಸೀಲ್ದಾರನನ್ನಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವೆ" ಎಂದು ಸಾಂತ್ವನ ನೀಡಿದರು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ತಲೆಬಾಗದೆ ಇನ್ನೇನನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು ? ಪರಾವಲಂಬನದ ಪ್ರಥಮ ಪಾಠವದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಾಂದೇಡಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದೆ, ಎಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದೆವು. ಇರಲು ಮನೆಯೇನೋ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಹವಾಮಾನ ಯಾರಿಗೂ ಒಗ್ಗಲಿಲ್ಲ. ಗಿರಿಜೆಗೆ ಮೈಯೆಲ್ಲ ಬೊಕ್ಕೆಗಳಾದುವು. ಗಾಬರಿಯಾದೆ. ಅವಳು ಗುಣ ಹೊಂದುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅವ್ವನ ಪ್ರಕೃತಿ ಕೆಟ್ಟಿತು ; ತಮ್ಮ ಬಸವರಾಜನಿಗೆ ವಿಪರೀತ ಕಜ್ಜಿ; ತಂಗಿ ಶರಣವ್ವನಿಗೆ ಇನ್ನೇನೋ. ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿ ಉಸಿರ್ಗರೆವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಟಿ. ಡಿ. ಶಿವಲಿಂಗಯ್ಯನವರ ಹಿರಿಯ ಮಗಳು ಅನಸೂಯಾ ತೀರಿಹೋದ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿತು. ಗಿರಿಜೆಗೆ ಗರ ಹೊಡೆದಂತಾಯಿತು. ತಾಯಿಗೆ ಒದಗಿದ ವಿಚಿತ್ರ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಮೊದಲೇ ವಿಷಣ್ಣಳಾಗಿದ್ದ ಅವಳಿಗೆ ಅಕ್ಕನ ಮಗಳ ಮರಣವಾರ್ತೆ ಬರಸಿಡಿಲಿನಂತೆರಗಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಬೆಳೆದವರು, ಕೂಡಿ ಆಡಿದವರು, ಕೂಡಿ ಕಲಿತವರು. ಮಂಚದ ಮೇಲೊರಗಿ ಬಿಕ್ಕುತ್ತ, 'ನನ್ನನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿಕೊಡಿರಿ, ಕಳಿಸಿಕೊಡಿರಿ !' ಎಂದು ವಿಲಪಿಸಿದಳು. ನಾಂದೇಡ ಎಲ್ಲಿ, ಧಾರವಾಡ ಎಲ್ಲಿ ? ಒಬ್ಬಳನ್ನೇ ಕಳಿಸುವುದೆಂತು ? ನಾನೇ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದೆ. ಗಿರಿಜೆಯ ಅಕ್ಕ ಸಿದ್ದಕ್ಕ, ಮಾವ ಶಿವಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ಗಾಣ ಹಿಂಡಿ ಬಿಸುಡಿದ ಕಬ್ಬಿನ ಸಿಪ್ಪೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ನಾವೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಸಾಂತ್ವನ ಹೇಳಿ ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸಿದೆವು. ರಜೆ ಮುಗಿವ ಮೊದಲು ನಾಂದೇಡ ಸೇರಿದೆವು.

ಅಲ್ಲಿಗೂ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ ಕಾಲನ ಕ್ರೂರಲೀಲೆ. ನಾಂದೇಡಕ್ಕೆ ತೀವ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಪ್ಲೇಗು ಬಂದಿತು. ಮತ್ತೆ ಸತಿಯನ್ನು ತವರುಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿ ಊರ ಹೊರಗಿನ ಕುಟೀರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಒಂಟಿ ಬದುಕಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡೆ. ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಅಕ್ಷರಶಃ ವನವಾಸ ಮುಗಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಕರೆದುತಂದೆ. ಆಗ ಅವಳಿಗೆ ಐದನೆಯ ತಿಂಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿರಬೇಕೆ ? ಮತ್ತೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳು ಕಳೆಯುತ್ತಲೇ ಹೆರಿಗೆಗೆ ಕಳಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಹಂಗಾಮೀ ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಸಹಪಾಠಿ ಹಾಗೂ ಸ್ನೇಹಿತ ರಾಮರಾವ್ ನಾಂದೇಡ ತಾಲೂಕಿನ ತಹಸೀಲ್ದಾರರಾಗಿ ಬಂದರು. ಮದುವೆಯಾಗಿ ಮೂರೇ ತಿಂಗಳುಗಳು ಕಳೆದಿದ್ದುವು. 'ನಿನ್ನ ಭಾಬಿ ನೋಡು ಬಾ' ಎಂದು ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಬಹಳ ರೂಪವತಿಯಾದ, ಗುಣವತಿಯಾದ ಸತಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಳವರಿಗೆ. 'ನನ್ನ ಭಾಬಿ ಬರುವುದರೊಳಗೆ ನಿನ್ನ ಭಾಬಿ ಹೆರಿಗೆಗೆ ಹೋದಳಲ್ಲ' ಎಂದೆ. 'ಪರವಾ ಇಲ್ಲ, ನನ್ನ ಭಾಬಿ ಬರುವವರೆಗೆ ನಿನ್ನ ಭಾಬಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿರು' ಎಂದರವರು. 'ಇಲ್ಲ ಮಿತ್ರ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರಾವ್ ಅವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇದಾಗಲೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಆಗಾಗ

ರುಚಿ ಬದಲಾವಣೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ 'ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗುವೆ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ.

ಕ್ರೂರ ಕರಾಳ ಘಟನೆ :

ಈ ಮಾತಿಗೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನೆನೆದರೆ ಇಂದಿಗೂ ಮೈ ಕಂಪಿಸುವ ಕ್ರೂರ ಕರಾಳ ಘಟನೆಯೊಂದು ನಡೆದುಹೋಯಿತು. ಅದು ಲೇವಿ ವಸೂಲಿಯೇ ದಕ್ಷತೆಯ ಮಾನದಂಡವೆನಿಸಿದ್ದ ಕಾಲ. ಅವ್ವಲ್‌ತಾಲೂಕದಾರ ಷಹಾಬುದ್ದೀನ್ ಖಾನ ಸಾಹೇಬರು ಲೇವಿ ವಸೂಲಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯ ಬೇಕೆಂಬ ಛಲ ಹೊಂದಿದ್ದವರು. ತಹಸೀಲ್ದಾರರಿಗೆಲ್ಲ ಸುತ್ತೋಲೆ, ನೆನಪೋಲೆ, ತಂತಿಗಳು ದಿನದಿನವೂ. ಅವರೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸ ಬದಿಗಿರಿಸಿ ಇದೇ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನ ರಾಗಿದ್ದರು. ಹಳ್ಳಿಗರು ತತ್ತರಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಮನೆಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಇದ್ದ ಬಿದ್ದ ಜೋಳ ಗೋಧಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಲೇವಿ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಭರ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಪಾಶವೀಕೃತ್ಯಗಳಿಂದ ರೋಸಿ ಹೋಗಿದ್ದರವರು. ಆದರೂ ಬಡವನ ಸಿಟ್ಟು ದವಡೆಗೆ ಮೂಲವೆಂಬಂತೆ ಅವರ ಸಿಟ್ಟು ಅವರ ರಕ್ತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸುಡುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ರಾಮರಾಯರೂ ಹೊಸ ಹೆಂಡತಿಯ ಮುಖಾವಲೋಕ ನಕ್ಕೂ ಎರವಾಗಿ ಹಗಲಿರುಳು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿ ಸುತ್ತುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ನಾಂದೇಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು–ಒಂದು ವಾರದ ತರುವಾಯ. ಅವರ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಹಿಗ್ಗೋಹಿಗ್ಗು. ನನಗೂ ರಾತ್ರಿಯ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಹೋದೆ. ಊಟವಾಯಿತು. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಗಾಡಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ. ಭಾಬಿ ಬೇಡವೆಂದಳು, ನಾನೂ ಬೇಡವೆಂದೆ, ಡಾ॥ ಕನಕಯ್ಯ ಕೂಡ ಬೇಡವೆಂದರು. ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ ಹೋಗಿಯೇ ತೀರುವೆನೆಂದು ಹಟಹಿಡಿದ. 'ಏನು ಹೀಗೆ ಮುದುಗರಂತೆ ಹಟ ಮಾಡಿದರೆ! ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೋದರೆ ಆಕಾಶ ಹರಿದು ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ; ಇಂದು ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ. ಹೋಗಬೇಡ' ಎಂದು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದು ಕೂಗಿದೆ. ಅವರೂ ಅಷ್ಟೇ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ, 'ನಿನ್ನ ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಸುಳ್ಳುಗೊಳಿಸಲಿಕ್ಕಾದರೂ ಈ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿ ಬರುವೆ!' ಎಂದು ಕೂಗಿದರು. ನನಗೆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ಪ್ರಯಾಣ ಅಪಾಯಕಾರಿಯೆಂಬ ಕುರುಡುನಂಬಿಕೆಯೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಇದರಿಂದಲಾದರೂ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ ತನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ಬದಲಿಸಲೆಂದು ಕೊನೆಯ ಅಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಿ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದೆ. ಆ ಅಸ್ತ್ರವೂ ಹುಸಿಯಾಗಲು ತಪ್ಪಗಾದೆ. ಟಾಂಗಾ ಬಂದಿತು. ನನ್ನ ಗೆಳೆಯನದನ್ನೇರಲು ಹೋಗಿ ಬಿದ್ದುಬಿಟ್ಟ. 'ಯಾಕೋ ಅಪಶಕುನವಾಯಿತು ರಾಮೂ, ಈಗಲಾದರೂ ಪ್ರಯಾಣ ನಿಲ್ಲಿಸು' ಎಂದೆ. 'ನಿನ್ನ ಶಕುನಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಸುಳ್ಳುಗೊಳಿಸಲೆಂದೇ ಹೊರಟಿದ್ದೇನೆ ನಾನು'

ಎಂದು ಎಟ್ಟೆ ಉತ್ತರವನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟು ಟಾಂಗಾ ಏರಿ 'ಚಲೋ' ಎಂದ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ. ಟಾಂಗಾ ಹೊರಟಿತು, ಭಾಬಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದೆ.

ಮರುದಿನ ಆಫೀಸಿನ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿ ಸಂಜೆ ಕ್ಲಬ್ಬಿಗೆ ಹೋದೆ. ಕ್ಲಬ್ಬಿಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದವರನ್ನು ಸಂಶಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು. ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ಸಲಾಮು ಹೊಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಲದೆ ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಹೊಡೆಸಿಕೊಂಡಾಗಲೇ ಅವರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತೇನೋ ! ಅಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳನ್ನು ಆಡುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ ಜೂಜಾಡುವವರು ಕೆಲವರಾದರೆ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯ ಪುಟಗಳನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಿ ಕೆಳಗಿನವರಿಂದ ಸೈ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳು ಕೆಲವರು ; ತಾವು ಪಡೆದ ನಿಜಾಮರ, ನವಾಬರ, ಗ್ರಿಗ್ಸನ್, ಲಿಲ್ಲಿ ಸಾಹೇಬರ, ಇತ್ತಿಹಾದಉಲ್ – ಮುಸ್ಲಿಮೀನ್ ಪಕ್ಷದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಬಹಾದ್ದುರ್‌ಯಾರ್ ಜಂಗರ, ಇತರ ಪರಮಗಣ್ಯರ ಸಂದರ್ಶನಗಳ ಸೊಗಸನ್ನು ಸವಿನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ ಹೇಳುವವರು ಕೆಲವರಾದರೆ, ತಾವು ಪಾಲುಗೊಂಡ ಮಹಾ ಮಹಾ ಮೇಜವಾನಿಗಳ ಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜ್ಯಗಳನ್ನು ಆಧ್ಯತೆಯೊಡನೆ ವಿವರವಾಗಿ ಬಿತ್ತರಿಸಿ ಕೇಳುವವರ ಬಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರೂರಿಸುವವರು ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ; 'ಚಾರಮೀನಾರದ ಬಳಿ ಪಾಜೀರಾ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ, ಮುದಲಿಯಾರನ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಗಾರ್ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯದು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ, ಷೇರವಾನಿ ಹೊಲಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಇಂಥಿಂಥವನು ಎತ್ತಿದ ಕೈ, ಕುರ್ತಾ ಹೊಲಿಸಿದರೆ ಇಂಥಿಂಥವನಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಲಿಸಬೇಕು, 'ಅತ್ತರ್' ಎಂದರೆ ಇಂಥವನ ಹತ್ತಿರ ದೊರೆವ ಅತ್ತರೇ – ಎಂದು ಎಂದೂ ಮುಗಿಯದ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿರುವವರು ಇನ್ನು ಹಲವರು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೂಲೆ 'ಕವಿಗಳ ಕೋನ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೊತ್ತುಗಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಲ್ಲಿಯೇ. ಅಲ್ಲಿ ನನ್ನಂಥ ಇನ್ನು ನಾಲ್ವರು ತಾವು ರಚಿಸಿದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಭಾವಪರವಶರಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು ; ತಾವು ರಚಿಸಿದ ಕವಿತೆಗಳು ತೀರಿದಾಗ ಮೀರ್, ಮೋಮಿನ್, ಗಾಲಿಬ್, ಇಕಬಾಲ್, ಜಿಗರ್, ಜೋಷ್ ಮೊದಲಾದವರ ಗಜಲುಗಳಿಂದ, ಕವಿತೆಗಳಿಂದ ತಮಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಸಂತೋಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ; ನನಗೂ ನನ್ನ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು, ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವುಗಳ ಉರ್ದೂ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಎದ್ದು ಹೋದ ಮೇಲೂ ಕೆಲವು ಸಲ 'ಕವಿಗಳ ಕೋನ' ತುಂಬಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಅಂದು ಕ್ಲಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಮನವನ್ನೆಲ್ಲ ಮುನ್ನಿನರಾತ್ರಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಯೇ ತುಂಬಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ರಾಮರಾಯರ ಹೋಗಿಯೇ ತೀರುವೆನೆಂಬ ಹಟ, ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದ ಕಣ್ಣುಗಳು, ವಿಹ್ವಲಿತ ಮುಖ, ನನ್ನ ನಿಷ್ಫಲ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಕಲಕಿ ಮರೆಯಾಗು

ತ್ತಿದ್ದುವು. 'ರಾಮರಾವ್ ಬಹಳ ಸ್ನೇಹಶೀಲ, ಸಹನಶೀಲ—ನಿನ್ನೆ ಅದೇಕೆ ಎಲ್ಲರ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳದೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟ ? ಯಾವ ಶಕ್ತಿ ಅವನನ್ನು ಇರಗೊಡದಂತೆ ಎಳೆದೊಯ್ಯಿತು ? ಸೇವಾಜೀವನದ ಅತಂತ್ರತೆಯೆನಿತು, ಅಸಹಾಯಕತೆಯೆಷ್ಟು ! ಬೇರೆ ತಹಸಿಲ್ದಾರರಿಲ್ಲವೆ ? ಅವರು ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಸಹ ಹೊಸ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಕಳೆಯದೆ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಲೇವಿ ವಸೂಲಿಗೆ ಹೋಗುವರೆ ? ನನ್ನ ಗೆಳೆಯ ಸೇವಾಜೀವನಕ್ಕಿನ್ನೂ ಹೊಸಬ. ಬಹುಶಃ ಈ ಹೊಸ ತಹಸಿಲ್ದಾರ ಹಳೆಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥನೆಂಬ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಲು ಹೀಗೆ ಬಾಯಿ ಸುಟ್ಟ ಬೆಕ್ಕಿನಂತೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಅಪಾಯವಾವುದೂ ತಟ್ಟದಿರಲಿ. ಅವನು ಹೋದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಫಲನಾಗಿ ಬೇಗ ಬರಲಿ, ಭಾಬಿಗೆ ಹಿಗ್ಗನ್ನು ತರಲಿ !

ತಹಸಿಲ್ದಾರನ ಕೊಲೆ :

ಹೀಗೆ ಏನೇನೋ ಗೇನಿಸುತ್ತ ಮಲಗಿದೆ. ಸರಿಯಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಹತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಏನೇನೋ ಕನಸು, ಕನವರಿಕೆಗಳು. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಜೋರಾಗಿ ಕದ ತಟ್ಟಿದರು. ಕಣ್ಣುಜ್ಜಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಎದ್ದು ಬಾಗಿಲ ತೆರೆದೆ. ರಾಮರಾಯರ ಚಪರಾಸಿ ! ಎದೆ ಧಸ್ಸೆಂದಿತು. 'ಏನು ಸಮಾಚಾರ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. 'ಬಹಳ ಕೆಟ್ಟ ಸುದ್ದಿ ಸಾಹೇಬರೆ, ಹೇಳಲು, ಹೇಳಲು...' ಎಂದು ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳತೊಡಗಿದನವ. ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಉಸಿರಿದ—' ನಮ್ಮ ಸಾಹೇಬರ ಕೊಲೆಯಾಗಿದೆ !'. ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಬಟ್ಟೆ ತೊಟ್ಟು ರಾಮರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದೆ. ಭಾಬಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಹೊರಳಾಡುತ್ತ ಭೋರಾಡಿ ರೋರಾಡಿ ರೋದಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪತಿಯ ಶವ ನಾಂದೇಡಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದೆಯೆಂಬ ಹೃದಯಭೇದಕ ವಾರ್ತೆಯಾಕೆಗೆ ತಲುಪಿದ್ದಿತು ! ಭಾಬಿಯೊಡನೆ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮರಣೋನ್ಮುಖನಾಗಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಮೊದಲು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ಅಸು ಉಳಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಲು ಅವನ ಶವವನ್ನು ಅವನ ಮನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದೆ. ಎರಡು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಹಿಗ್ಗಿನ ಬುಗ್ಗೆ ಪುಟಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ಸುಖವನ್ನು ಮೂರೇ ತಿಂಗಳು ಪಡೆದು ವಿಧವೆಯಾಗಿದ್ದ ಸಾಧ್ವಿಯೊಬ್ಬಳ ಕ್ರಂದನದ ಕಾರಂಜಿ ಪುಟಿಯುತ್ತಿತ್ತು ! ಎಲ್ಲರೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೋದರು, ರಾಮರಾವ್ ಮರಳಿ ಬರುವಂತಿಲ್ಲ ! ಇನ್ನು ಈ ಸಾಧ್ವಿಗೆ ಆಜೀವ ಶಿಕ್ಷೆ ಅವಳ ಉಳಿದ ಜೀವನ ! ಜಹೀರ್ ಅಹಮ್ಮದ್ ಸಾಹೇಬರು ಹೇಳಿದುದು ನಿಜ : ದೇವರೇ ಈ ತಹಸಿಲ್ದಾರಿಯಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿದನು ನನ್ನನ್ನು ! ಎಂದುಕೊಂಡೆ ನಾನು.

ಬಹಳ ನಿರ್ದಯತೆಯೊಡನೆ ಲೇವಿ ವಸೂಲಿ ನಡೆಸಿದುದೇ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯನ ಕೊಲೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾಂದೇಡದಿಂದ ಹೋದ ಮರುದಿನ ನಾಲ್ಕಾರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಠೋರವಾಗಿ ವಸೂಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದಲೂ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೂರಿಗೆ

ಹೊರಟನಾತ. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ರೈತರ ರೊಚ್ಚಿನ ವಾಸನೆಯನ್ನು ಮೂಸಿಸಿದ್ದ ಗ್ರಾಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೂ ತಡೆದರು. ಅವರ ಮಾತಿಗೂ ಕಿವಿಗೊಡದೆ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿದ. ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿ ಹಳ್ಳವೊಂದನ್ನು ದಾಟುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ ಸೈರಣೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ರೈತರ ಕೊಡಲಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದ. ಷಹಾಬುದ್ದೀನ ಖಾನರು ಕೊಡ ಕೊಡ ಮೊಸಳೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದರು. 'ನನ್ನ ಮಗ ಸತ್ತ' ಎಂದು ಹಲುಬಿದರು ಉಳಿದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಮರ ಮರ ಮರುಗಿದರು. ಆದರೆ ಭಾಬಿಗೆ ಆಕೆಯ ಪತಿಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವವರಾರು ? ಪತಿಯ ಅಣ್ಣ ಶೇಷಗಿರಿರಾಯರು ಬಂದರು, ತಮ್ಮನ ಶವದ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿ ತಮ್ಮನ ಕುಂಕುಮ ಭಾಗ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಂಡ, ಮಂಗಳಸೂತ್ರ ಹರಿದುಕೊಂಡ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರು ! ನಾನು ನಿಂತಲ್ಲೇ ಕಂಬನಿಯ ಕಾಣಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆ. ಕೆಲವು ದಿನ ನನಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರಲ್ಲಿ ಸಾವೇ ತನ್ನ ಶೀತಲಸ್ಪರ್ಶವನ್ನಿತ್ತು ನನ್ನ ಮೈಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಹಸುಗೂಸುಗಳ ಹಸನ್ಮುಖಿಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರೇಮಿ ಪ್ರೇಯಸಿಯರ ಮಾದಕಲೋಚನಗಳಲ್ಲಿ, ವಯಸ್ಕರ ಇನ್ನೂ ಬಾಡದ ಗಲ್ಲಗಳಲ್ಲಿ—ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಗಿನ ಹೊಳಪಿನ ಹಿಂದೆ ಸಾವಿನ ಕರಿನೆರಳು ಕಾಣಿಸತೊಡಗಿತು ನನಗೆ ! 'ಸಾವು' ಎಂಬುದು ಎಂದೋ ಆಗಂತುಕವಾಗಿ ಆಗಮಿಸುವ ಅನಿಷ್ಟ ಅತಿಥಿಯೇನಲ್ಲ–ನಮ್ಮ ಹುಟ್ಟಿನೊಡನೆಯೇ ನಮ್ಮೊಡನೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿ, ನಮ್ಮೊಡನೆಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತ, ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಂತೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಮಸಣಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವ ಸಹಚರನೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬೆಳೆಯಿತು ನನ್ನಲ್ಲಿ. ಹುಟ್ಟಿದವರು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರೋ, ನರಕಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲರೂ ಮಸಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವರೆಂಬುದಂತೂ ನಿಶ್ಚಿತವಾದುದು. ಆದುದರಿಂದ ಸಾವಿನೊಡನೆ ಸೆಣಸುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸರಸವಾಡುವುದೇ ಲೇಸೆನ್ನಿಸಿತು.

ಗೆಳೆಯನ ಮರಣ ಇನ್ನೊಂದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಇರುಕಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿತು ನನ್ನನ್ನು. ಅವರ ಕೊಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ವರದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದರು ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು. ಗ್ರಿಗ್ಸನ್ ವ್ಯಾಸಂಗಪ್ರಿಯರು, ಗಿರಿಜನರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅತೀವ ಆಸಕ್ತರು, ಬಿಗಿಯಾದ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದವರು. ಅವರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗುವಂತೆ ವರದಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲವರಾರು, ನಾಂದೇಡದಲ್ಲಿ ? ಉರ್ದೂ ಉಸ್ಮಾನಿಯಾವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪರಿಣತಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಸ್ಪದವಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಹೇಳಿದರೋ ಏನೋ–ನಾನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲೆನೆಂಬುದು ಷಹಾಬುದ್ದೀನ್‌ಖಾನ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಕರೆಸಿದರು. ಹೋದೆ. ವರದಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟೆ. ಅದನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಪತ್ರ ಬಂದಿತು ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ. ಸರಿ ಅಂದಿನಿಂದ ಅವರ 'ಭೂತ ಬರಹಗಾರ' (ghost writer) ಆಗಿ ಬಿಟ್ಟೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗುವುದೇನೇ ಇರಲಿ, ನಾನೇ ಬರೆಯಬೇಕದನ್ನು. ನಾನೆಲ್ಲಿ

ಗಾವರೂ ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸದ ಮೇಲೆ ಹೋದರೆ, ನಾನು ಬರುವವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕರಡುಗಳು ಕಾದಿರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಯಾವ ಘಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಭೂತ ಬರಹಗಾರನಾದೆನೋ. ಮುಂದೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಗೋಸ್ಟ್‌ರೈಟರ್‌ನಾಗಬೇಕಾಯಿತು ನಾನು ! ನಾನು ಅನ್ಯರಿಗಾಗಿ ಬರೆದುದೇ ಬೆಟ್ಟದಷ್ಟಾಗುವುದೇನೋ ! ಸೇವಾ ಜೀವನದ ಒತ್ತಡಗಳಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಬರೆದೆ; ಕನ್ನಡದ ಚಳವಳಿಗೆ ಧುಮುಕಿದ ಕಾರಣ ಬರೆದೆ : ಹಳ್ಳಿಗರ ಹಿತ ಸಾಧಿಸಿದರೆ ಸಾಕೆಂದು ಬರೆದೆ ; ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಬರೆದೆ ; ದುರ್ಜನರ ವಿರೋಧ ಬೇಡವೆಂದು ಬರೆದೆ ; ಅಂತೂ ಬರೆದೇ ಬರೆದೆ. ನನ್ನ ಸ್ವಂತದ ಬರವಣಿಗೆ ಬರಡಾಗುವಷ್ಟು, ಬರೆಯುವುದೇ ಬೇಜಾರೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟು ಬರೆದೆ ! ಹೀಗೆ ಬರೆದುದರಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಗಳಿವೆ, ಶುಭ ಸಂದೇಶಗಳಿವೆ, ಮುನ್ನುಡಿಗಳಿವೆ, ಮಾನಪತ್ರಗಳಿವೆ, ಸರಕಾರೀ ಖಾಸಗೀ ಪತ್ರಗಳಿವೆ, ಅರ್ಜಿಗಳಿವೆ, ಹೇಳಿಕೆಗಳಿವೆ, ಹೇಳಿಕೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಗಳಿವೆ—ಏನೇನು ಇವೆ, ಏನೇನು ಇಲ್ಲ ? ಬರೆಯಲು ಕಲಿತ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ, ಪರಾಧೀನನಾಗಲು ಒಪ್ಪಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಸಹಿಸಬೇಕಾಯಿತು ಇದನೆಲ್ಲ ! ಆಗ ಇದನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ !

ಲೇವಿ ವಸೂಲಿಯ ಕಷ್ಟ :

ಹೀಗೆ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳು ಕಳೆದಿದ್ದುವು. ನಾಂದೇಡ ತಾಲೂಕಿನ ರೈತರು ಜುಲುಮೆಯಿಂದ ಲೇವಿ ವಸೂಲ್ಮಾಡಲು ಹೋದ ತಹಸೀಲ್ದಾರರ ತಲೆಯನ್ನೇ ಬಲಿ ಕೊಂಡರೆಂಬ ಕೋಲಾಹಲಕಾರಕ ವಾರ್ತೆಯು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲೇವಿ ವಸೂಲಿಗೆ ಲಕ್ವಾ ಹೊಡೆದಿದ್ದಿತು. ಹದ್‌ಗಾಂವ್ ತಾಲೂಕಿನ ಮೂವತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಯಾರು ಬಂದರೂ ಲೇವಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ, ಖಂಡತುಂಡಾಗಿ ಸಾರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಆಗ ಆ ತಾಲೂಕಿನ ತಹಸಿಲ್ದಾರರಾಗಿದ್ದ ಸಾಹೇಬರು ಲೇವಿ ವಸೂಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿ ಆ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ 'ಕುರ್ಬಾನಿ' ದೂರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಜನರು ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳ ತೊಡಗಿದ್ದರಂತೆ. ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಷಹಾಬುದ್ದೀನ್ ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ತುರ್ತುಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗರ್ಜಿಸಿದರು : 'ನನ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಲೇವಿ ವಸೂಲ್ಮಾಡುವ ಖಂಬೀರರು ಯಾರಾದರೂ ಇರುವರೆ ? ಇದ್ದರೆ ಎದ್ದೇಳಲಿ !"

ಯಾರೂ ಏಳಲಿಲ್ಲ, ತಗ್ಗಿಸಿದ ತಲೆಯನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಯಾರಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಬರಬೇಕು—ಇನ್ನೂ ಎಲ್ಲರ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ನಿಂತು ವಿತಂಡ ತಾಂಡವನ್ನಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ ರಾಮುರಾಯರ ಘೋರಹತ್ಯೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ? ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರು ಅಬ್ಬರಿಸಿದರು : "ಯಾರಿಗೂ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಹೇಡಿಗಳು ! ಸಮಗ್ರ

ಸರಕಾರಕ್ಕೇ ಸವಾಲೊಡ್ಡಿ ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಯ ಹುಂಬರು! ಅವರನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿಯಲು ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಧೀರನೂ ಇಲ್ಲ! ಷರಮ್ ಕೀ ಬಾತ್ ಹೈ!"

ನಾನು ಎದ್ದು ಹೇಳಿದೆ: "ನನಗೆ ನಾನು ಕೇಳುವ ಅಧಿಕಾರವನ್ನಿತ್ತರೆ ನಾನೀ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ಬರಬಲ್ಲೆ!" ಎಲ್ಲರೂ ಚಕಿತರಾದರು. "ಇವನಿಗೆ ವಿಧಿ ಕಾಡುತ್ತಿದೆ" ಎಂದರು. ಕೆಲವರು ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ, "ಪಾಪ, ಇವನೂ ರಾಮರಾಯರ ದಾರಿಯನ್ನೇ ಹಿಡಿಯುವನು" ಎಂದುಕೊಂಡರು ಇನ್ನು ಕೆಲವರು! ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರು ಉಬ್ಬಿ ಕೇಳಿದರು, "ಹೇಳು, ಯಾವ ಅಧಿಕಾರ ಬೇಕು? ಗೋಲಿಬಾರಿನ ಅಧಿಕಾರವೊ, ದಸ್ತಗಿರಿಯ ಅಧಿಕಾರವೊ. ಮನೆ ಮಾರುಗಳ ಹರಾಜಿನ ಅಧಿಕಾರವೊ? ಯಾವ ಅಧಿಕಾರ ಬೇಡಿದರೂ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ಬೇಗ ಹೇಳು!"

ನಾನಂದೆ: "ನನಗೆ ಇವಾವ ಅಧಿಕಾರಗಳೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ; ಪೋಲೀಸ್ ಸಹಾಯವೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ; ನನ್ನೊಡನೆ ಒಬ್ಬ ಗಿರ್ದಾವರ್, ಒಬ್ಬ ಚಪರಾಸಿ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು. ಆದರೆ ಒಂದು ಅಧಿಕಾರ ಮಾತ್ರ ಬೇಕು; ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ರ್‍ಯಾಷನ್ ಕಾರ್ಡು (ಪಡಿತರ ಚೀಟಿ) ಗಳನ್ನು ಒಯ್ಯಗೊಡಿರಿ; ಯಾವುದೇ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ, ನನ್ನ ಸ್ವಂತ ತನಿಖೆಯ ತರುವಾಯ, ಪಡಿತರ ಪಡೆಯಲು ಪಾತ್ರರಾದ ನಿರ್ಗತಿಕರು ಹೊರಟರೆ ಅವರಿಗೆ ಪಡಿತರ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಹಂಚುವ ಅಧಿಕಾರ ಕೊಡಿರಿ: ನಾನು ಕೊಟ್ಟ ಪಡಿತರ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಆ ಭಾಗದ ಎಲ್ಲ ಪಡಿತರ ಅಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ಆದೇಶ ಕಳಿಸಿರಿ. ಇಷ್ಟೇ ಸಾಕು."

ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರೆಂದರು, "ಬಹುತ್ ಅಚ್ಛಾ, ಒಂದು ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಎರಡು ಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದಂತಿದು. ನಿಜವಾಗಿ ಅಗತ್ಯವಿದ್ದವರಿಗೆ ಪಡಿತರ ಚೀಟಿಗಳೂ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ; ಲೇವಿ ವಸೂಲಾಗಿ ಸರಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯೂ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. "ಮೇರೀ ಮಂಜೂರಿ ಹೈ; ಕಲ್ ಹೀ ಜಾವ್; ಜಲ್ದೀ ಯಹ ಕಾಮ್ ಕರಕೆ ತಾಟೋ ಖುದಾ ಹಾಫಿಜ್!" ನಾನೂ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿ ಎದ್ದೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಗಿರಿಜೆಯಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟು ಗಾಬರಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಏನೋ. ಅವಳು ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅವಳಿಗೆ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಕೆಲಸ ಕಡಮೆಯಾಯಿತು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ. ಸರಿಕರೂ, ಊರಿನ ಕೆಲವು ಹಿತಚಿಂತಕರೂ "ಇವನನ್ನೂ ವಿಧಿಯೇ ಎಳೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದೆ; ಇವನೂ ಬದುಕಿ ಬರಲಾರ; ರಾಮರಾಯನಿಗಾದ ಅವಸ್ಥೆಯೇ ಇವನಿಗೂ ಆಗುವುದು" ಎಂದು ಮಾತನಾಡಿಕೊಂಡರಂತೆ. ನಾನಂತೂ ಹೊರಟೇ ಬಿಟ್ಟೆ. ನನ್ನೊಡೆನೆ ಬರಲು ಗಿರ್ದಾವರರಾರೂ ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ, ಚಪರಾಸಿಗಳಾರೂ ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೋ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಸಂಗಡ ಕರೆದೊಯ್ದೆ.

ಮೊದಲ ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಘಂಟೆಯ ಸಮಯ. ಯಾರೂ ಎದುರುಗೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ; ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕರೆಸಿದರೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು

ನೆಪ ಹೇಳಿ ಗಂಡಸರೆಲ್ಲ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಹೆಂಗಸರೊಡನೆ ಅವಿನಯ ದೊಡನೆ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಇಕ್ಕರಿಸಿ ಬಿಡಬೇಕೆಂಬುದವರ ಮಸಲತ್ತು. ನಾವೇ ಚಾವಡಿ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಸಾಮಾನು ಇರಿಸಿ ಕಾರ್ಡುಗಳೊಡನೆ ಕೇರಿಯತ್ತ ಹೊರಟೆವು. ನಾನು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಮಹಿಳೆಯರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಿದೆ. 'ನಿಮಗೆ ನಾಳಿಗಾಗಿ ಕಾಳು ಇವೆಯೆ ?'. ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಕಾಳು ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುವವರನ್ನೇ ಕಂಡಿದ್ದರವರು ; 'ಕಾಳು ಇದೆಯೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳುವವರನ್ನು ಕಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಶಯ, ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ಮಯ, ಸ್ವಲ್ಪ ಭಯ ಬೆರೆತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ದುರದುರನೆ ನೋಡಿದರು ನಮ್ಮನ್ನು. "ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿರಮ್ಮ, ಕಾರ್ಡು ಕೊಡು ತ್ತೇನೆ, ಆ ಕಾರ್ಡು ತೋರಿಸಿ ರ್‍ಯಾಷನ್ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಅಗ್ಗದ ಬೆಲೆಗೆ ಕಾಳು ಕೊಂಡು ತರಬಹುದು" ಎಂದು ನಂಬಿಸುವ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ನಮಗೆ ಇಂದೇ ಕಾಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರಾಗ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರೆಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳೆಷ್ಟು ಎಂದು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ, ಕಾರ್ಡು ಬರೆದು ಅವರ ಕೈಗಿತ್ತೆ. ಅವರು ಕಾಳು ತರಲು ರ್‍ಯಾಷನ್ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೊರಟರು ; ನಾವು ಚಾವಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು.

ಚಾವಡಿಗೆ ಬಂದಾಗ ನಮಗಾಗಿ ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಕಾದಿತ್ತು : ಊರ ಗಂಡಸ ರೆಲ್ಲ ನೆರೆದಿದ್ದರಲ್ಲಿ. ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯ ಮುಂದೆ ಬಂದು ನುಡಿದ : "ಸಾಹೇಬರೆ, ಇದುವರೆಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದು ದನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವವರೇ ಬಂದಿದ್ದರು ನಮ್ಮೂರಿಗೆ. ನಮಗಿಲ್ಲದಾಗ ಕೊಡುವವರಾರೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ನೀವು ಕೊಟ್ಟ ಕಾರ್ಡು ತೋರಿಸುತ್ತಲೇ ಆ ಬಡ ಹರಿಜನ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಕಾಳು ಸಿಕ್ಕವು. ಅವರು ಬದುಕಲು ದಾರಿ ದೊರೆಯಿತು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಜನ ಅಂಥವರೇ ನಮ್ಮೂರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗಷ್ಟು ಕಾರ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಿರಿ. ನೀವು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದೇ ಬೇಡ ; ನಾವೇ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಲೇವಿ ಧಾನ್ಯವನ್ನು ತಂದು ನಿಮಗೊಪ್ಪಿಸುವೆವು".

ನಾನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದೆ. "ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ಕಾರ್ಡು ಕೊಡಿಸ ಬೇಡಿರಿ ; ನಿಜವಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆವಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಿಸಿರಿ, ಲೇವಿ ವಸೂಲಿ ಇರುವುದೇ ಅವರಿಗಾಗಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವರು "ದೇವರಾಣೆಯಾಗಿ ಅಗತ್ಯ ವಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕೊಡಿಸುವೆವು" ಎಂದು ವಚನವಿತ್ತು ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಮನೆಯವರಿಗೆ ಕಾರ್ಡುಕೊಟ್ಟು ಚಾವಡಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ಲೇವಿ ಧಾನ್ಯ ಬರತೊಡಗಿತ್ತು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿಯೇ ಆ ಊರಿನ ಲೇವಿ ವಸೂಲಿ ಮುಗಿದು ಹೋಯಿತು. ಪಟೇಲ ಪಟವಾರಿಗಳು ಅದನ್ನು ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೀಪದ ಸರಕಾರಿ ಗೋದಾಮಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿ ರಸೀದಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಮುಂದಿನ ಊರಿಗೆ ಹೊರಟೆ. ಈ ಸುದ್ದಿ ಆ ಮುಂದಿನ ಊರಿಗೂ ಮುಟ್ಟಿ

ಆ ಊರವರೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯಲು ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ಊರವರು ಹಾರ್ದಿಕವಾಗಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಊರವರು ಸಂತಸದೊಡನೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಕಾರ್ಡುಕೊಟ್ಟು ಉಳ್ಳವರಿಂದ ಲೇವಿ ಪಡೆದೆವು. ಈ ಸುದ್ದಿ ಉಳಿದ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಹರಡಿ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದೇ ಪದ್ಧತಿ ಮುಂದುವರಿದು ಎಂಟು ದಿನಗಳೊಳಗಾಗಿ ಮೂವತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳೂ 'ಬೇಬಾಕ್' ಆದುವು. ನಾಂದೇಡಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರಿಗೆ ವರದಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಮೊದಲೇ ಡೊಳ್ಳು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಪಿಟಿಪಿಟಿಯಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅವರ ಷೇರವಾನಿ ಎಲ್ಲಿ ಪಿಸಿದು ಹೋಗುವುದೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬರುವಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗಿ ಹೋದರವರು. ಮತ್ತೆ "ವಿಶೇಷ ವರದಿ" ಬರೆಸಿದರು ನನ್ನಿಂದ. ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ಶಭಾಸಗಿರಿ ಬಂದಿತವರಿಗೆ. ಬಂದವರ ಮುಂದೆಲ್ಲ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು.

ನನ್ನ ಅಳುಕು ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಈ ಹುಳುಗಡಿತನ ಹೊಗಳಿಕೆ ಎಷ್ಟು ದಿನ ನಡೆವುದೋ - ಒಮ್ಮಿಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಇದು ತಿರುಗುಮುರುಗಾದರೆ ನನ್ನ ಗತಿಯೇನು? ಮೇಲಾಗಿ, ಎಷ್ಟುದಿನ ನಿದ್ದೆ ನೀರಡಿಕೆಯೆನ್ನದೆ ಈ ಬಿಟ್ಟಿಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕು? ಇತ್ಯಾದಿ ಏನೇನೋ ಯೋಚನೆಗಳು ನನ್ನ ಮನಶ್ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕದಡತೊಡಗಿದ್ದುವು. ಮಹಾಯುದ್ಧ, ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿಜಯದೊಡನೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೊದಲು ಮಗಳಿಗೆ 'ವಿಜಯಾ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಲು ಕಾಗದ ಬರೆದಿದ್ದೆ. ವಿಜಯಾಳಿಗೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ತುಂಬುತ್ತಲೇ ನಾಂದೋಡಿಗೆ ಕರೆತರುವುದೆಂದು ಎಣಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಬಂದಾಗಲೂ ಈ ಕರಡಿ ಹೀಗೆಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೇಗೆ ?

ಈ ಹಳವಂಡದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಆಗ ನನ್ನ ಇಲಾಖೆಯ 'ನಾಜುಮ್' (ಕಮೀಷನರ್) ಆಗಿದ್ದ ಫಖರುದ್ದೀನ ಅಲಿ ಮಸೂದ್ ಸಾಹೇಬರು ನಾಂದೇಡಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಬಂದಾಗಿನಿಂದ ಮರಳಿ ಹೋಗುವವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರು ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದೇ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದು. 'ನಾನಿವನನ್ನು ಹದ್‌ಗಾಂವಿಗೇ ತಹಸೀಲ್ದಾರನನ್ನಾಗಿ ಕಳಿಸಿಕೊಡುವೆ, ಇವನನ್ನು ನನಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಿರಿ' ಎಂದು ಕೇಳಿಯೂ ಬಿಟ್ಟರವರು. ಅವರು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಏನು ತಿಳಿಯಿತೋ, ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕರೆಸಿ, "ನಿನ್ನ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸದಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ನಿನಗೇನಾದರೂ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಿದ್ದರೆ ಕೇಳಿಕೋ", ಎಂದರು. ನಾನು ಕಲಬುರಗಿಗೆ ವರ್ಗಮಾಡಿರೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. 'ಯಾಕೆ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರವರು. "ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಊರು ಧಾರವಾಡ, ನನ್ನ ಹುಟ್ಟೂರು ರಾಯಚೂರು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷ ಮುಗಿಸಿದ್ದೇನೆ. ವರ್ಗ ಮಾಡಿದರೆ ಉಪಕೃತನಾಗುವೆ" ಎಂದೀ

ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ಅವರಿಗದು ಸಮಂಜಸ ಕಾರಣವೆನಿಸಿ ವರ್ಗಮಾಡುವೆನೆಂದು ವಚನ ವಿತ್ತರು. ಆದರೆ ಆ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮ ಇನ್ನೊಂದು ಇರುಕಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಹೋದ ತನ್ನನ್ನು. ನಾಂದೇಡ ಬಿಡುವ ಮುನ್ನ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರ ಆತಿಥ್ಯ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ "ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಾನೂ ಸಂಪ್ರೀತನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಅವರ ಕೆಲಸದಿಂದ. ಅವರು ಕಲಬುರಗಿಗೆ ವರ್ಗ ಬೇಡಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಗ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಚನವಿತ್ತಿದ್ದೇನೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಡಬೇಕೆ?

ನಾಜುಮ್ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತೇನೆ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕ ದಾರರು ಧಗ ಧಗ ಉರಿವ ಉರಿಮೋರೆಯೊಡನೆ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ! ನನಗೆ ಅರ್ಥ ವಾಯಿತು ಅವರ ಸಿಟ್ಟಿನ ಗುಟ್ಟು. ನನ್ನ ವರ್ಗದ ಪ್ರಯತ್ನ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿ ದಿಲ್ಲ, ಅದು ಇವರಿಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇಷ್ಟು ಸಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಗ್ರಹಿಸಿ ಅವ ರನ್ನು ವಾದದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಲು ಸಿದ್ಧನಾದೆ. "ಸಾಹೇಬರೆ, ನನ್ನಿಂದ ಏನಾದರೂ ತಪ್ಪಾಗಿದೆಯೆ?' ಎಂದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಕೇಳಿದೆ. 'ನಾನು ನಿಮಗೇನು ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೆ?' ಎಂದು ರೋಷದಿಂದಲೇ ಕೇಳಿದರವರು. ಶಾಂತನಾಗಿಯೇ ಉತ್ತರ ವಿತ್ತೆ: "ತಾವು ನನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ, ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಕೆಟ್ಟದನ್ನು ಮಾಡಿರುವಿರೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ತರಲಾರೆ." "ಹಾಗಾದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಏಕೆ ಹೊರಟಿರುವಿರಿ". ಸಿಟ್ಟಿನ ಕಾರಣ ನಾನು ಊಹಿಸಿದುದೇ ಎಂಬುದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ದೇವರು ದೊಡ್ಡವನು; ನಿಮಿಷಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ತೋರಿಸಿದ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರು ಸೂಬೇದಾರರಾಗಿ ಬಢತಿ ಪಡೆದು ಔರಂಗಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಸುಳಿದು ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ಆಗಾಗ. ಅದನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ: "ಇನ್ನು ನಾಂದೇಡದಲ್ಲಿ ನಾನೇಕೆ ಇರಬೇಕು ಸಾಹೇಬರೆ?" "ಯಾಕೆ, ಏನಾಯಿತು?" "ತಾವೇ ಔರಂಗಾಬಾದಿಗೆ ಸೂಬೇದಾರರಾಗಿ ಹೊರಟಿರು ವಾಗ ನಾಂದೇಡದಲ್ಲಿ ನನಗಾವ ಆಕರ್ಷಣೆ?". ಉಬ್ಬಿಹೋದರು ಸಾಹೇಬರು; ಶೀಘ್ರ ಲಿಪಿಕಾರನನ್ನು ನನ್ನೆದುರಿಗೇ ಕರೆಸಿ, "ಪ್ರಿಯ ಮಸೂದ್, ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆ ನಿಮಗೂ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆಯಷ್ಟೆ? ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಲು ನನಗೆ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಅವರ ಅನಾನುಕೂಲಗಳನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕಲಬುರ್ಗಿಗೆ ವರ್ಗಮಾಡಲು ಕೋರುತ್ತೇನೆ" ಎಂಬ ಕಾಗದ ಬರೆಸಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಕಳಿಸಿಯೂ ಬಿಟ್ಟರು. ನಾನು ಬೆಟ್ಟ ಕೆಳಗಿಳಿಸಿದವನಂತೆ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಟ್ಟೆ.

ಆಲಸ್ಯದಿಂದ ಅಮೃತವೂ ವಿಷವಾಗುವುದೆಂದು ಬಗೆದು ಮಡದಿ ಮತ್ತು ಮಗಳನ್ನು ಕರೆತರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋದೆ ಹೋಗುವಾಗ ಪ್ರೊ. ವೀರಭದ್ರುಡು ಅವರನ್ನು ಕಂಡೆ. ಅವರು ನಾನು ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿರು

ವುದನ್ನು ಕಂಡು, "ಪ್ರೊ. ಬಿ.ಎಮ್. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಈಗ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ನೀನವರನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋದರೆ ನನ್ನ ನಮಸ್ಕಾರ ತಿಳಿಸು" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. "ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತೇನೆ, ತಮ್ಮ ನಮಸ್ಕಾರ ತಿಳಿಸುವೆನು. ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಹೇಳುವುದಿದೆಯೆ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಇದೆ; ನನ್ನ ಬಿನ್ನಹವೊಂದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸು; ಇದುವರೆಗೆ ಅವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡನಾಡನ್ನೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರರ ಅತಿಮುಖ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾದರೂ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಲಿ. ಇದನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅವರೇ ಮಾಡಬೇಕು " ಎಂದರು. ನಾನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ 'ಶ್ರೀ' ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟರು ಅವರು. ಆಮೇಲೆ ಕಣ್ದೆರೆದು ಹೇಳಿದರು: "ಅವರು ಎರಡು ವರ್ಷ ಮೊದಲೇ ಈ ಸಲಹೆ ನೀಡಬಾರದಿತ್ತೆ! ಈಗ **The flesh is weak, although the spirit is still strong.** ಮಾಡಬೇಕಾದ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಯಾವ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಲಿ?" ಆ ಮಾತು ಕೇಳಿ ನನಗೂ ಕಳವಳ. ಅದಾದ ಒಂದು ತಿಂಗಳೊಳಗಾಗಿ ಅವರು ಇಲ್ಲವಾದರು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿವಲಿಂಗಣ್ಣನ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಆತ್ಮೀಯರಾಗಿದ್ದ ಅ.ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ಇದ್ದರು. ಎರಡು ದಿನ ಅವರ ಧಾರವಾಡದ ಗೆಳೆಯರ ಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಂತಸದೊಡನೆ ಕಳೆದು ಗಿರಿಜಾ, ವಿಜಯಾರೊಡನೆ ನಾಂದೋಡಿಗೆ ಮರಳಿದೆ. ಅ.ನ.ಕೃಷ್ಣರಾಯರಾಗ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಯ ನೇತಾರರು. ಅವರ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಶಿವಲಿಂಗಯ್ಯನವರು. ಅವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ನಾನೂ ಪ್ರಗತಿಶೀಲನಾದೆ. ನನ್ನ ಎರಡು ಕವಿತೆಗಳು ಅವರ "ರಸಋಷಿ" ಸಂಕಲನವನ್ನು ಸೇರಿದುವು. ಉದ್ದಕ್ಕೂ ವಿಜಯಾ ಅತ್ತಾಗಲೆಲ್ಲ ನಾನು ಸಣ್ಣ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಘಂಟೆ ಬಾರಿಸುತ್ತ ಬಂದುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ನಾಜುಮ್ ಸಾಹೇಬರನ್ನು ಕಂಡು ವರ್ಗದ ಬಗ್ಗೆ ನೆನಪಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ; ಬರುವಾಗ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ನೆನಪಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಅದುವರೆಗೆ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಬದುಕಿದ್ದ ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ನಾನು ಮೆಚ್ಚಿದ ಮಡದಿ, ಮೋಹದ ಮಗಳೊಡನೆ ಒಂದೆರಡು ವಾರ ಕಳೆದೆ. ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದಿದ್ದುದರಿಂದ ಲೇವಿ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಸಡಿಲುಗೊಂಡಿದ್ದುವು. ವಿಜಯದ ಆನಂದೋತ್ಸವಗಳು ನಡೆದುವು. ಯಾರ ವಿಜಯ? ಭಾರತೀಯರ ವಿಜಯವೆ? ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ತಮ್ಮ ವಿಜಯವೆಂದೇ ಎನ್ನಿಸಿದ್ದಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕರು ಕಾರಾಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯೋತ್ಸವಗಳು ನಡೆದುವು. ಒಂದು ಉರ್ದೂ 'ಮುಷಾಯಿರಾ' ನಡೆಯಿತು. 'ಮಿಥ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಸತ್ಯ ವಿಜಯ ಪಡೆದಿದೆ' ಎಂಬುದದರ ಸೂತ್ರವಾಕ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಂಥ ಮಿಥ್ಯೆ ಎಂಥ ಸತ್ಯ! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ವರ್ಗದ ಆಜ್ಞೆ ಬಂದಿತು; ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ.

ನಾಂದೇಡದ ನೆನಪು :

ನಾಂದೇಡದ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅಲ್ಲಿಯ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ನೆನಪುಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಲೇ ಬೇಕು. ನಾಂದೇಡಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಯೇ ಗೋದಾವರಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲ ಸಲ ಅದರ ತೀರದಲ್ಲಿ ನಿಂತಾಗ "ನೃಪತುಂಗನು ಹೇಳಿದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರದ ಗಡಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಇದ್ದಿತೆ ?" ಎಂಬ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದೆ. ಬಹುಬೇಗ ನನ್ನ ಸಂದೇಹ ನಿವಾರಣೆಯಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕಂಡೆ. ಅವುಗಳ ಯಾದಿ ಮಾಡಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಪುರಾತತ್ವ ವಿಭಾಗದ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಅವುಗಳ ಅಚ್ಚು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕೋರಿದೆ. ನಾನಿರುವಾಗಲೇ ಅವುಗಳ ಅಚ್ಚು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಆಗ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಪೋಲಿಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ತರುವಾಯ ತೆಲುಗಿನ ಹಿರಿಯ ಕವಿ, "ಶಿವತಾಂಡವ" ಕರ್ತೃ ಪುಟ್ಟಪರ್ತಿ ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಸಹೋದರರೂ, ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರೂ ಆದ ಡಾ॥ ಪಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದು, ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ಅಚ್ಚಿನ ಪ್ರತಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಸರಕಾರದ ಸ್ವಾಧೀನಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷ ಅಜ್ಞಾತವಾಸ ಅನುಭವಿಸಿ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದ ಪಗಡಿ ಸೇತೂಮಾಧವರಾಯರು ಅಲ್ಲಿ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದಾಗ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು ! ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯ ಎಷ್ಟು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೆ, ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಆಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ ಈ ಸಭ್ಯಸಮಾಜದಲ್ಲಿ !

ದೇಗಲೂರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಂತೂ ಕೆಲವು ಶುದ್ಧ ಕನ್ನಡ ಹಳ್ಳಿಗಳೇ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದುವು ನನಗೆ. ತಾಲೂಕಿನ ಹೆಸರೇ ದೇಗಲೂರು ! ಔರಂಗಾಬಾದ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲೂಕಿಗೇ 'ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರು. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ಆಗಿನ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉತ್ತರ ಗಡಿ ಗೋದಾವರಿ. ದೇಗಲೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಖಂಡೆ ಬಿಲ್ಲೂರು ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಒಂದು ಕೆರೆಯ ಪರಿಶೀಲನೆಗಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಲು ತಕ್ಕ ಸ್ಥಳ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂದು ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಲ್ಲಿ ; ಆದರೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ಭೂಮಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ ! ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ಹುದುಲು ಬೀಳುವ ಆಳವಾದ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಭೂಮಿಯದು. ಅಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಹೊಲಕ್ಕೆ ಹೋದ ಎತ್ತುಗಳೇ ಹುದುಲಿನ ಪಾಲಾಗಿದ್ದುವು. ರೈತರು ಇಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಸಾಧ್ಯ ವಿಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನೀರಿನ ಕರ ಹೇರಬೇಡಿರಿ–ಎಂದು ಎಷ್ಟು ಸಲ ಬೊಂಬಡಿ ಹೊಡೆದಿದ್ದರೂ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. "ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಭರ್ತಿ ನೀರಿದ್ದರೂ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ರೈತರದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿಲ್ಲ ; ಆದುದರಿಂದ ದಂಡರೂಪದಲ್ಲಾದರೂ ಇವರಿಂದ ನೀರಿನ ಕರ ವಸೂಲ್ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು ; ಇವರು

ನೀರಾವರಿಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಇದೊಂದೇ ದಾರಿ" ಎಂಬುದು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಇಂಜಿನಿಯರರ ವಾದವಾಗಿದ್ದಿತು ; ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಂದಾಯ ಬರುವುದು ಬೇಕಾಗಿ ಆ ಇಲಾಖೆಯೂ ಅದನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿದ್ದಿತು. ಎಂಥ ಅನ್ಯಾಯವಿದು—ಎಂದು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮರುಗಿದೆ ನಾನು. ಇದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವುದೆಂದು ನನ್ನೊಳಗೆ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ಚಾವಡಿಗೆ ಮರಳಿದೆ.

ಆಗ ನಡೆದ ಘಟನೆಯಿದು: ನಾನು ಲಿಂಗಾಯತನೆಂದು ಹೇಗೋ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಲಿಂಗಾಯತನಾದ ಗೌಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಿಸಿ ತರಿಸಿದ್ದರು. ನಾನು ಅಂಗಿ ಧರಿಸಿಯೇ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತೆ. ಆ ಊರಿನ ಪಟುವಾರಿ ಜಲಾಲುದ್ದೀನ್ ಎಂಬ ಮಹಮ್ಮದೀಯರು. ಗೋಡೆಯಾಚೆ ಗೌಡನಿಗೆಂದರು ; "ಏನಪ್ಪಾ ಗೌಡಾ, ನಿಮ್ಮವರಂತಾ ಹೇಳ್ದಿ; ಅಂಗಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡೇ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ! ನಿನ್ನ ಆಚಾರ ಎಲ್ಲಿ ಉಳೀತು?"

ಕನ್ನಡದ ನೆಲ

ಮೊದಲೇ ಮಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿ ಪಟವಾರಿಗಳಿರುವುದು ಅಪರೂಪ ; ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಇನ್ನೂ ಅಪರೂಪ. ಈ ಪಟವಾರಿ ಮರಾಠವಾಡಾದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವನಲ್ಲಾ–ಎಂದು ಮೈ ಜುಮ್ಮೆಂದಿತು. ಅದೂ 'ಆಚಾರ' ಎಂದರೇನೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ನನ್ನ ಅಚಾರವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ತೀರ್ಪು ಹೇಳುತ್ತಿರುವನಲ್ಲಾ–ಎಂದು ಅತೀವ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಕರೆದು ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅದೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡದ ನೆಲವೆಂಬುದನ್ನು ಖಾತ್ರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ. "ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದನ್ನು ಏಕೆ ಜರುಗಿಸಬಾರದು ?" ಎಂದು ನನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಎಂದುಕೊಂಡೆ. ಆ ಆಸೆ ಆಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈಡೇರಲಾಗದ ಆಸೆಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಸುಪ್ತಚೇತನ ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಹೈಬರ್ನೇಟ್ ಆಗುತ್ತ ನಿಶ್ಚೇಷ್ಟಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಮುಂದೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದು, ನಾನು ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದಾಗ ದೇಗಲೂರು ತಾಲೂಕು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಅಪೂರ್ವ ಉತ್ಸಾಹ ವೈಭವಗಳೊಡನೆ ಜರುಗಿಸಿ ಆ ಆಸೆಯನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಂಡೆ.

ನಾನಿದ್ದ ಮನೆ ಗುರುದ್ವಾರ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಆಗಾಗ ಗುರುಗೋವಿಂದಸಿಂಗಜಿಯವರ ಗುರುದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಇದರಿಂದ ನನಗೆ ಸೀಖಧರ್ಮದ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು ; ಅದರ ಗುರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಹೆಚ್ಚಿತು. ನನ್ನೊಡನೆ ತಹಸೀಲ್ದಾರರಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದ ಮದನಸಿಂಗರ ತಂದೆ ಸರದಾರ್ ಬಲದೇವಸಿಂಗರು ಆ ಹಿಂದೆ ಆ ಗುರುದ್ವಾರದ ಸುಪರಿಂಟೆಂಡೆಂಟರಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಮದನಸಿಂಗರೂ ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ತಹಸೀಲ್ದಾರರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರ ನನ್ನ

ಸ್ನೇಹ ಗಾಢವಾಯಿತು. ಅದು ಮುಂದೆ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಆಗ ಪರಿಚಿತರಾದ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಬಿ. ಚವಾಣರು ಇಂದು ಕೇಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳು; ಆಗ ದೊರೆತ ಗೆಳೆಯ ರಂಗನಾಥರಾವ್ ಕದಮ್ ಈಗ ಎಲ್ಲಿರುವರೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ.

ನಾಂದೇಡದ ಬೇಸಗೆ ಅತ್ಯುಗ್ರವಾದುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಸಹ್ಯಗೊಳಿಸಲು ನಿಸರ್ಗ ಹಲವು ದೇಣಿಗೆಗಳನ್ನಿತ್ತಿದೆ ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ. ಒಂದು ಹಸಿರುಹಾವಿನಂತಹ ಉದ್ದನೆಯ ಸೌತೆಕಾಯಿ; ಇನ್ನೊಂದು ಗೋದಾವರಿಯ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಬೆಳೆಯುವ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಹಣ್ಣು; ಇನ್ನೊಂದು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೂ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಹಿಲಿಂಬೆಯ ರಸ. ಗೋದಾವರಿಯಲ್ಲಿ ನಡುವಿನ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ಆಗ. ಅದರ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಕಲ್ಲಂಗಡಿ ಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಹಣ್ಣು ಬಿಟ್ಟಾಗ ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಗೋದಾವರಿಯ ಹರಿವ ನೀರಿನ ತಳದ ಮರಳಿನಲ್ಲಿ ಹುಗಿಯುತ್ತಾರೆ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ನೀರು ಹರಿದು ಅವು ತುಂಬ ತಂಪಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ನಿಸರ್ಗದತ್ತ ಶೈತ್ಯೀಕರಣ ಶಾಲೆ! ಅವುಗಳನ್ನು ತಂದು ತಿಂದಾಗ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯೆಲ್ಲ ಹಿಂಗಿ ಆ ಭಯಂಕರ ಬೇಸಿಗೆಯನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕೆಚಿಕ್ಕೆಯ ಬಾಳೆಹಣ್ಣುಗಳಂತೂ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವುಗಳು. 'ಟಾಲ್ಕಿ' ಬಿಳಿ ಜೋಳ, 'ಬನ್ಸಿ' ಗೋಧಿ, ನಿಜಾಮಾಬಾದಿನ ಅಕ್ಕಿ, ಹಣ್ಣು ತರಕಾರಿಗಳ ರಾಶಿಗಳು-ಎಲ್ಲ ಸೊಗಸು. ಅಲ್ಲಿ ನಾವಿದ್ದುದು ೧೯೪೪-೪೫ರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಹದಿನಾರು ಸೇರು ಬಿಳಿಜೋಳ, ಹನ್ನೆರಡು ಸೇರು ಬನ್ಸಿಗೋಧಿ, ಹತ್ತು ಸೇರು ಸಣ್ಣಕ್ಕಿ, ಐದು ಸೇರು ಮನೆಯ ಮುಂದೆಯೇ ಕರೆದ ಹಾಲು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದವು! ಒಮ್ಮೆ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಉಸ್ಮಾನಶಾಹಿ ಮಿಲ್ಸ್‌ಗೆ ಹೋಗಿ ಬಟ್ಟೆ ಕೊಂಡೆ. ಒಂದು ಟಾಂಗಾದಲ್ಲಿ ತರುವುದು ಕಷ್ಟವಾಯಿತು! ಅಷ್ಟು ಬಟ್ಟೆಗಳು ಬಂದಿದ್ದವು ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು, ತಂದೆ ತಾಯಿ ತಂಗಿಯರಿಗೆಲ್ಲ ಕಳಿಸಿದ್ದೆವು! ಇದು ಮಹಾಯುದ್ಧ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಮೃದ್ಧಿ! ಈಗ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೊಂದೇ ಬೆಳೆದು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಕೊರತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ; ಹಣದುಬ್ಬರ ಹೆಣ ಹಾಕುತ್ತಿದೆ ನೂರಕ್ಕೆ ತೊಂಬತ್ತು ಜನರನ್ನು; ಬೆಲೆಯೇರಿಕೆ ಬೆನ್ನೆಲುವು ಮುರಿಯುತ್ತಿದೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜನರ! ಕಲಬೆರಕೆಯ ಕತೆ ದೊಡ್ಡದು!

ನಾಂದೇಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಲಿಂಗವಂತ ಕುಟುಂಬಗಳಿದ್ದುವು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಕು ಮುರುಕು ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನನ್ನನ್ನೂ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಆಗಾಗ ಹಬ್ಬ, ಉತ್ಸವಗಳಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ವರ್ಧಿಸಿತ್ತು. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಆಗಾಗ ಹೋಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈಗ ಅವರಲ್ಲಿ, ದೇಗಲೂರಿನ ಕನ್ನಡ ಪಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ

ಉಳಿದಿದೆಯೋ ಅಳಿದಿದೆಯೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಡಿಯ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳೂ ಹಬ್ಬಿ ಹರಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಕನ್ನಡ ಮಾತ್ರ ಕ್ಷಯಿಸುತ್ತಿದೆ! ಇದು ಕನ್ನಡದ ದುರ್ದೈವವಲ್ಲ, ಕನ್ನಡಿಗರ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಕಡೆಗಣಿಸಿದರೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೇನಾಗುವುದು ? ಆದರೆ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದರೆ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಏನುಳಿಯುವುದು ?

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಾಗ ಮರಾಠೀ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಂದ ಮರಾಠೀ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಮರಾಠಿಯನ್ನೂ ಕಲಿತಿದ್ದೆ. ಕಂದಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ತೆಲಗು, ಮರಾಠಿ, ಫಾರಸಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಸಾದ ಏಕೈಕ ಅಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ನಾಲ್ಕುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಹುಮಾನವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದೆ. ಆಗಿನ ನಾಲ್ಕುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಇಂದಿನ ನಾಲ್ವತ್ತುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಘನವಾದುವೆನಿಸಿದ್ದುವು ನನಗೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಇವೆಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳೂ ನನಗೆ ಬರುತ್ತವೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ. ಬರ ಬರುತ್ತ ಕನ್ನಡವೇ ನನ್ನ ಉಸಿರಾಗಿ, ಅಸುವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಕಾರಣ ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳ ನನ್ನ ಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋಯಿತೆಂಬುದು ಕಟುವಾದ ಸತ್ಯ.

ಮತ್ತೆ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ :

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ತುಂಬ ಹಿಗ್ಗಿನೊಡನೆ ಬಂದೆವು ನಾವು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಮನೆ ಬದಲಿಸಿ ಕೊನೆಗೆ ಕಡಗಂಚಿ ಪಾಟೀಲರ ಮನೆ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳು ಸುಖವಾಗಿದ್ದೆವು. ನಾವು ಕಲಬುರಗಿ ತಲುಪುತ್ತಲೆ ಶ್ರೀ ಶರಣಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಪೂಜ್ಯ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಾ ಅಪ್ಪಾ ಅವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದೆವು. ಮಹಾಗಾಂವಿನ ಸಂಗಸೆಟ್ಟಿ ಪಾಟೀಲರು ಧಾವಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಮೈನಾತಾಯಿ ಖೇಣಿಯವರ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಪಾಟೀಲರ ತಂದೆಯವರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಬಹಳ ವಾತ್ಸಲ್ಯಪರರು. ಅವರ ಎರಡನೆಯ ಮಗಳು ಪಾರ್ವತಕ್ಕನವರ ಮದುವೆ ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರೊಡನೆ ಮಹಾಗಾಂವಿನಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದಾಗ ನಾನು ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅವರ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಡಾ॥ ಬಿ. ವ್ಹಿ. ಪಾಟೀಲ ಹಾಗೂ ರಾಯ್ಚೂರಿನ ಚಂದ್ರಶೇಖರರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟರವರು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರೇ. ಅವರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮಗ ರುದ್ರಸೆಟ್ಟಿಯವರ ಸ್ನೇಹ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆತಿದ್ದಿತು ; ಅವರ ಕೊನೆಯ ಮಗ ನೀಲಕಂಠ ಪಾಟೀಲರಂತೂ ನನ್ನ 'ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿ ನನಗೆ ಅಳಿಯರಾದವರು. ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನನ್ನು ಮಾಮಾ ಎಂದೇ ಕರೆಯುವವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಮನೆತನದೊಡನೆ ನನ್ನ ಸಂಬಂಧ ಘನಿಷ್ಠವಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಇದೇ ರೀತಿ ಕಮಲಾಪುರದ ಶಂಕರಸೆಟ್ಟಿಯವರೊಡನೆಯೂ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದಿತು. ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯರಾದ ಮಹಾಗಾಂವ್ ಶರಣಯ್ಯನವರು, ಪಲ್ಲಾಪುರಮಠ ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯನವರು, ಪ್ರಕಾಶಚಂದ್ರ ಕೊಠಾರಿ ಅವರು, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಅವರಾದಿ

ಅವರು, ಶರಣಗೌಡ ಇನಾಮದಾರರು, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರು ನಮಗೆ ಸ್ನೇಹದ ವಾತಾವರಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದರು. ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯದ ಒತ್ತಡವೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಕೈಕೆಳಗಿನ ಜನರೂ ಒಳ್ಳೆಯವರಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ ನೆಮ್ಮದಿಯೊಡನೆ ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳು ಉರುಳಿದುವು.

ಒಂದು ದಿನ ಹೊಸಪೇಟೆ–ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ವೆಂಕೋಬಸೆಟ್ಟರು ಬಂದರು. ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಲಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸ್ವಾಗತಸಮಿತಿಯ ಕೋರಿಕೆಯ ಕಾಗದದೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದರವರು, ನಾನು ಮಂಕಾದೆ. 'ನಾನದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನೆ ?' ಎಂಬ ಅನುಮಾನವೊಂದು ಕಡೆಗೆ: 'ಇದಕ್ಕೆ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳಿಂದ ಅನುಮತಿ ಸಿಕ್ಕೀತೆ ?' ಎಂಬ ಸಂದೇಹವಿನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ. ಹನೇ ಆಗಲಿ ಎಂದುಕೊಂಡು ಅಂದಿನ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರಾಗಿದ್ದ ಅಬ್ದುಲ್ಲಾಖಾನ ಸಾಹೇಬರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅನುಮತಿ ಕೋರುವ ಮನವಿಯೊಂದನ್ನಿತ್ತೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವು ಶುದ್ಧ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನವೆಂದೂ, 'ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿ'ಯಂತೂ ಅದರ ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾತ್ರವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಗೋಷ್ಠಿಯೆಂದೂ ಬರೆದಿದ್ದೆ. ಅವರು ನಿಸ್ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಅನುಮತಿಯಿತ್ತುಬಿಟ್ಟರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, 'ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದವರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಈ ಗೌರವ ಬಂದುದು ಅಭಿನಂದನೀಯ' ಎಂದು ಕೈ ಕುಲುಕಿದರು. ನಾನು "ಇದಕ್ಕೆ ಮಾಲಗುಜಾರಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯೂ ಬೇಕಾಗಬಹುದೇನೋ" ಎಂದು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹಿದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುದು ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗೆ. "ಅದು ಬೇಕೆನಿಸಿದರೆ ಆಮೇಲೆ ಬರೆದು ತರಿಸಿಕೊಂಡರಾಯಿತು. ನೀವು ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿರಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಲಿಖಿತ ಅನುಮತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇಬಿಟ್ಟರು! ಗುಡ್ಡದಷ್ಟು ಭಾರವಾದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದುದು ಕಡ್ಡಿಯಷ್ಟು ಹಗುರಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು!

ಹರಪನಹಳ್ಳಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಜರುಗಿತು. ದಿ. ಸಿ. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಅಧ್ಯಕ್ಷಭಾಷಣವನ್ನು ಅವರು ಪೂರ್ಣ ಓದದೆ, ಅಲ್ಲಿಷ್ಟು ಇಲ್ಲಿಷ್ಟು ಓದಿ ತಮ್ಮ ಅಸ್ಖಲಿತವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸ್ಫೂರ್ತ ಉಪನ್ಯಾಸ ನೀಡಿದುದು ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಉದ್ಘಾಟಕರಾದ ಮದ್ರಾಸ್ ಮಂತ್ರಿ ಅತ್ತಾವರ್ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಶೆಟ್ಟಿಯವರ ಉದ್ಘಾಟನಾ ಭಾಷಣವೂ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮನೋಜ್ಞವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷ ಶ್ರೀ ಇಜೇರಿ ಸಿರಸಪ್ಪನವರು ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ನಾನು ಚತುರ್ಭಾಷಾ ಪಂಡಿತರೂ, ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರೂ ಆಗಿದ್ದ

ಶ್ರೀ ಟಿ. ಎಚ್. ಎಮ್. ಸದಾಶಿವಯ್ಯನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದೆ. ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಸಾಧ್ವಿ ಸರ್ವಮಂಗಳಮ್ಮನವರ ವಾತ್ಸಲ್ಯರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸುಖವಾಗಿದ್ದೆ, ನನಗೆ ಬೀಚಿಯವರ, ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯರ, ಕೋ. ಚೆ. ಅವರ, ಪ್ರೊ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಹಾಲಪ್ಪನವರ, ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ, ಜೋಳದ ರಾಶಿ ದೊಡ್ಡನ ಗೌಡರ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದುದು ಅಲ್ಲಿಯೇ. ನನ್ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷಭಾಷಣಕ್ಕೆ 'ಸಾಹಿತಿಯ ಸಮಾಜದರ್ಶನ' ವೆಂಬ ಹೆಸರುಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಭಾಷಣ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕೇಳಿದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಬಂದು ಹೇಳಿದರು ನನಗೆ. ಆಗ ಇನ್ನೂ ೨೬ ಇಲ್ಲವೆ ೨೭ ವರ್ಷದವನಾಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಆ ಗುರುತರವಾದ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದೆಂದು ಅಂಜಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಭಾಷಣವನ್ನೂ, ಕವಿಮೇಳದಲ್ಲಿ ಓದಿದ ಕವಿತೆ 'ಮುಸುಕು ತೆರೆ'ಯನ್ನೂ ಅನೇಕರು ಮೆಚ್ಚಿದುದನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ನಿಜವಾಗಿ ಧೈರ್ಯಬಂದಿತು. ಮಾಸ್ತಿಯವರಿಗಂತೂ ಅತ್ಯಾನಂದವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ಏಕೀಕರಣ ಧುರೀಣ ಶ್ರೀ ಜಿನರಾಜ ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರಿಗೆ ನನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತ, "ಈ ಹುಡುಗನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆಯಿದೆಯೆಂದು ಇವನಿನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಗುರುತಿಸಿದ್ದೆ. ನನ್ನೆಣಿಕೆ ಹುಸಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗನಿವ ನನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಂತೆಯೇ ಬೆಳೆಯುವಂತಿದ್ದಾನೆ. **He is not a mere writer; he is a thinker, too'** ಎಂದು ಹಿಗ್ಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ನಾನು, "ಸರ್, ನಾನು ತಹಸೀಲ್ದಾರನಾಗಿ ಆರಿಸಿ ಬಂದ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಾಗ ತಾವು ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿದ್ದಿರಂತೆ. ಈ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ "ಇದು ಕನ್ನಡಕ್ಕೊಂದು ನಷ್ಟ"ವೆಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದಿರಂತೆ. ನಾನು ಕನ್ನಡದ ಕೈಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದವಿದ್ದರೆ ಸರಕಾರೀ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದೇ ತಾವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದಂತೆ ನಾನೂ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ತಮ್ಮಷ್ಟಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿರುವಷ್ಟು ಮಾಡುವೆನೆಂದು ವಚನವೀಯುತ್ತೇನೆ" ಎಂದೆ. ಅವರು, "ನನ್ನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಶೀರ್ವಾದ ನಿನಗಿದೆಯಪ್ಪಾ. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ನೀನು ನಿನ್ನ ವಚನ ಪೂರೈಸುವಿ" ಎಂದು ಹರಸಿದರು. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಿ. ಕೆ. ವೆಂಕಟರಾಮಯ್ಯನವರೂ ಹರಸಿದರು.

ಆದರೆ ಇವರೀರ್ವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೋವು ಉಂಟಾಗುವಂಥದೊಂದು ವಿಷಯ ಕೋ. ಚೆ. ಅವರು ಓದಿದ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನವರು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರಾದರೂ ನನ್ನ ಉಪಸಂಹಾರ ಭಾಷಣ ಕೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಮರೆತು ಮುನ್ನಿನಂತಾದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಎಂಬ ಚರ್ಚೆ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯಲೆಂದು ಹೇಳಿ ತಮ್ಮ ಹಿರಿತನ ಮೆರೆದರು. ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಪಾಲುಗೊಂಡರು.

ಶ್ರೀ ಬೆಟಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮರ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣ ನನಗೆ ಬಹಳ ಹಿಡಿಸಿದ್ದಿತು. ಜಿನೈಕ್ಯರಾದ ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯರಿಗೆ ಅವರ

'ನಿಸರ್ಗ' ಕಾದಂಬರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪರವಾಗಿ ನೀಡಿದಾಗ ನನಗೆ ಹಿಗ್ಗೋ ಹಿಗ್ಗು. 'ನಾನೂ ಒಮ್ಮೆಲ್ಲೊಮ್ಮೆ ಬಹುಮಾನ ಪಡೆದೇನೆ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಉದ್ಭವಿಸಿ ಮರೆಯಾಯಿತು ಮನದಲ್ಲಿ. ಆಶು ಕವಿತಾ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಗಮಕ ಸ್ಪರ್ಧೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆದುವು. ಆಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಉಪಸ್ಥಿತಿ, ಉದಯೋನ್ಮುಖ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಕಲಿವ ಹಂಬಲ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಜಕೀಯ ಧುರೀಣರನೇಕರ ಅಕೃತಕ ಆಸಕ್ತಿ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಗೌರವಭಾವ, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿದ್ದ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಭಿರುಚಿ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೀತಿ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳು, ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ನಿಜವಾದ ಕಳಕಳಿ, ಕನ್ನಡಿಗರ ಬಗ್ಗೆ ಸಹಜ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಈಗಿನ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕೊರಗಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ ಧುರೀಣರಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಆಸಕ್ತಿ, ಸದಭಿರುಚಿ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ, ಅದರ ಪ್ರಬಲ ಉತ್ಕಟ ಅದಮ್ಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ತ್ಯಾಗ ಬಲಿದಾನಗಳಿಗೆ ಪ್ರಖರ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ತರ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸತ್ಫಲಗಳು ಸರ್ವರಿಗೆ ತಲುಪುವ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ, ಸಬಲ ಭಾರತ ನಿರ್ಮಾಣದ ಮಹಾಮಣಿಹ ಸುಗಮವಾಗುವಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಸಾಮಂತಶಾಹೀ ಅವಶೇಷಗಳು, ಜಮೀನ್‌ದಾರೀ ಬಂಡವಾಳಶಾಹೀ ಅಭಿಶಾಪಗಳು, ಪುರೋಹಿತಶಾಹಿಯ ವಿಷಫಲಗಳಾದ ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ, ತರ್ಕಶೂನ್ಯತೆ, ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆ, ಪರಿವರ್ತನ ಪರಾಙ್ಮುಖತೆ, ಪಾರಲೌಕಿಕತೆ, ಪಲಾಯನವಾದ, ಕರ್ಮಾವಲಂಬನ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ, ಅಸಮತೆ, ಅನ್ಯಾಯ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ, ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸದಿದ್ದುದೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯು ಕಡಮೆಯಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಇದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೇನಲ್ಲ, ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಿಸಬಹುದಾದ ಘಟನೆಯೇನೋ. ರಾಜಕೀಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ; ರಾಜಕೀಯ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ರಾಜಕೀಯವ ದಿಕ್ಕನ್ನೇ ಬದಲಿಸುವ, ಸಮಾಜದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಸರ್ವಹಿತ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಾಧ್ಯತೆ ನೀಡುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ. ಮನುಜನ ಮಾನಸ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಲಭೂತ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ತರುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಮಣಿಹಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ, ಸಾಹಿತಿಗಳೇ ನೇತಾರರಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನಿನ್ನೂ ಕಾಣಬೇಕಿದೆ. ಈ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು, ಸಾಹಿತಿಗಳು ಆ ಕಾಲದ ಕರೆಗೆ ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದಿಸಿದರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಮುಂದೆ ಒಂದು ವರ್ಷ ಕಲಬುರಗಿಯ ಜೀವನ ನಿಂತು ನಿಂತು ಮುಂದೆ ಸಾಗುವ ಮಾಲಗಾಡಿಯಂತೆ, ಜಂಬೂಸವಾರಿಯಂತೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹೊರಗೆ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಲೀಗುಗಳ ನಡುವಣ ಕಂದಕ ಅಗಲವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಒಳಗೂ ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಂಬಂಧಗಳು ಕಹಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ತೂಕದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನವಾಬ್ ಬಹಾದ್ದೂರ್ ಯಾರಜಂಗರು ಇಲ್ಲವಾದದ್ದು ದೊಡ್ಡ ತೆರಪನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಿದ್ದಿತು. ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿಯಂಥವರು ಮುಸ್ಲಿಂ ಸಮಾಜದ ಮುಂದಾಳುಗಳಾಗಲು ಇದು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಜಕಾರಣ ಸಂಧಾನ ಸೌಧಗಳಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಬೀದಿಗಿಳಿಯಿತು ; ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ, ಚರ್ಚೆ, ರಾಜೀ ಸೂತ್ರಗಳ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಭಾವಾವೇಶ, ದ್ವೇಷ, ತ್ವೇಷಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿದುವು. ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಮರಲ್ಲಿ ಬಾಲ್ಯಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದವರೂ ಸಹ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಶತ್ರುಗಳಂತೆ ತೋರತೊಡಗಿದರು. ವಾಯುಮಂಡಲ ವಿಷಮಯವಾಗತೊಡಗಿತು.

ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ:

ನನ್ನ ಸತ್ವ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿಯೋ ಸ್ನೇಹ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆಂದೋ, ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮಿತ್ರ ಮದನಸಿಂಗರೂ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ತಾಲೂಕದಾರರ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಹಾಯಕರಾಗಿ ಬಂದರು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಬಂದಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರವಿಭಜನೆ ಹೆತ್ತ ಶನಿಸಂತಾನವಾಗಿ ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ, ಬಂಗ್ಲಾದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲೆದೆಯೂ ಕಂಪಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಕಗ್ಗೊಲೆಗಳು ನಡೆದುವು. ಇತ್ತ ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋದಯದ ಸಂಭ್ರಮದ ಸಮಾರಂಭ ನಡೆದಿದ್ದರೆ ಅತ್ತ ಪಂಜಾಬ, ಬಂಗ್ಲಾಗಳಲ್ಲಿ, ಇನ್ನೂ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ರಕ್ತದ ಕಾಲುವೆಗಳು ಹರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದುವು! ಬಾಪೂಜಿಯ ನವಾಖಾಲಿ ಯಾತ್ರೆ ಮುಸುಕುತ್ತಲಿದ್ದ ಕರಾಳ ಕಾರ್ಮೋಡದ ಬೆಳ್ಳಿಗೆರೆಯಾಗಿ ಮೂಡಿದ್ದಿತು. ಪಂಜಾಬಿನಲ್ಲಿ ಪುಟಿದೆದ್ದ ಮುಸ್ಲಿಂ-ಸಿಖ್ ದ್ವೇಷ ಹೈದರಾಬಾದಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ತನ್ನ ರಕ್ಕಸನಾಲಗೆ ಚಾಚಿದ್ದಿತು. ಮದನಸಿಂಗ ನಿಜವಾಗಿ ಹೆದರಿ ಹೌಹಾರಿದ್ದರು. ಹೆಂಡತಿಮಕ್ಕಳನ್ನು ತವರೂರಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಒಬ್ಬರೇ ಬಂದಿದ್ದರು. 'ನನಗೆ ನಿನ್ನನ್ನುಳಿದು ಉಳಿಸುವವರಾರೂ ಇಲ್ಲ, ನಿನ್ನ ಬೆನ್ನು ಬಿದ್ದಿದ್ದೇನೆ'–ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ನನಗೂ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಕನಿಕರವೆನಿಸಿತು. ಆದಷ್ಟು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಸುದೈವದಿಂದ ಮಾನ್ವಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ನಾವು ಮೂವರೂ ಹೇಗೋ ಧೈರ್ಯ ತಂದುಕೊಂಡು

ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿ ಕಾಲ ನೂಕುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆದರೂ ಮದನಸಿಂಗ್ ಹೊರಗೆ ಹೊರಟನೆಂದರೆ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ ರಝಾಕಾರರೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕೆಂಪಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದುವು. ರಝಾಕಾರರೆಂದರೆ ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿಯವರ ಅಕ್ರಮ ಸೈನ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು.

ಬಾಪೂಜಿ ಹತ್ಯೆ :

ಉಕ್ಕಿನ ಮನುಷ್ಯ ಸರದಾರ ಪಟೇಲರ ಅದ್ವಿತೀಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು ಭಾರತದ ಯೂನಿಯನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ತ್ರಿವಿಧ ಮುಖವಾಗಿ, ಲೋಕವೇ ಬೆರಗಾಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಅದರ ವಿವರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಸೇರದೆ ಹಿಡಿದು ನಿಂತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನವೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದಿತು. ನಿಜಾಮರ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಲೀಗಿನ ದ್ವಿಮುಖ ನೀತಿ–ಎಂದರೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಜನಮತದಂತೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಬೇಕು, ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕನ ಮನಸ್ಸಿನಂತೆ ಅದರ ನಿರ್ಣಯವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ದ್ವಿಮುಖ ನೀತಿ, ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಗ ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಂದೀತೆಂಬ ಭೀತಿ–ಮುಂತಾದ ಕಾರಣಗಳು ಸೇರಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಸಮಸ್ಯೆ ಜಟಿಲವಿದ್ದುದು ಜಟಿಲತರ, ಜಟಿಲತಮವಾಗುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ಲಾರ್ಡ್ ಮೌಂಟ್‌ಬ್ಯಾಟನ್ನರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಮಾಂಕಟನ್ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಬರುವುದೂ, ನಿಜಾಮರೊಡನೆ–ಅವರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡಿ ಹೋಗುವುದೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಬಾಪೂಜಿಯವರ ಅಮಾನುಷ ಹತ್ಯೆ ಭಾರತವನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮಾನವಲೋಕವನ್ನೇ ಶೋಕಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿತು. ಆ ರಾತ್ರಿ ನನ್ನ ಪತ್ನಿ, ಮಕ್ಕಳು ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತರು. ನಾನೂ ಶೋಕಿಸಿದೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಉಪವಾಸ ಮಲಗಿದೆವು. ಆದರೆ ಆಗ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿಯಾಗಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರು ಒಂದು ಸೇರು ಹಾಲು ತರಿಸಿಕೊಂಡು, ಏನೂ ನಡೆದಿಲ್ಲವೇನೋ ಎಂಬಂತೆ ಗಟಗಟ ಕುಡಿದು, ಗಡದ್ದಾಗಿ ಮಲಗಿದರು. ಇಂಥವರೂ ಮನುಜಕುಲದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಅಗ ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಕೆಡುಕಿನತ್ತ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂತಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯಕುಲದಲ್ಲಿ ದೇವ-ದಾನವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದೆ; ರಸಿಕತನ ಪಶುತನಗಳೆರಡನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದೆ; ತ್ಯಾಗ ಪ್ರೀತಿ ಸೇವೆ ಸ್ನೇಹ ಸಹಾನುಭೂತಿಗಳಂತೆಯೇ ಸ್ವಾರ್ಥ, ದ್ವೇಷ, ಶೋಷಣೆ, ವೈರ, ಮತ್ಸರಗಳನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಈ ಯುಗದ ಪರಮೋನ್ನತ ಪುರುಷನ ಕ್ರೂರ ಕೊಲೆಯಾದಾಗಲೂ ಕರಗದಿದ್ದ ಕಲ್ಲೆದೆಯವರೂ ಇರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ ! ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಥವರೊಬ್ಬರು ಎದುರಿಗೇ ಇದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಸ್ತಂಭೀಭೂತ

ನಾದೆ ನಾನು! ಪದವೀಧರರಾಗಿ, ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಆರಿಸಿಬಂದು, ಸಮಾಜದ ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿದ್ದ ಇಂಥವರೂ ಆ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಕಟುಕರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡೆಯಾಗಿ ವರ್ತಿಸಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಇಂಥದೇ ಇನ್ನೊಂದು ನಂಬಲಾಗದ ಹೀನತನದ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ನನಗೊದಗಿತು, ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರು ನಿಧನರಾದ ಸುದ್ದಿ ಬರುತ್ತಲೇ ಅಂದು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಜನನಾಯಕ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿ ಶೋಕಸಭೆ ಕರೆದರು. ಆಗ ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿದ್ದ ನಾನೂ ಕಂಬನಿದುಂಬಿದ ಕಣ್ಣುಗಳೊಡನೆ ಹೋದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿ ಅಶ್ರುಪೂರಿತ ಅಕ್ಷಿಗಳವರೇ. ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಕುತ್ತಿಗೆ ಬಿಗಿದುಬಂದಿತ್ತಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡಲು ಅವರಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಗದ್ಗದಿತ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ರಜೆ ಘೋಷಿಸಿದರು. ಭಾರವಾದ ಹೃದಯದೊಡನೆ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟೆ. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ವಿಧಾನಸೌಧದ ಮಾಲಿಯೊಬ್ಬ ನಗುತ್ತ ಕೇಳಿದ : "ಎಷ್ಟು ದಿನ ರಜೆ ಕೊಟ್ಟರು, ಸಾರ್ ?" ನನಗೆ ಈಟಿಯಿಂದ ಇರಿದಷ್ಟು ನೋವಾಯಿತು. ಬಾಪೂಜಿ ಈ ದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ದೀನದಲಿತರ ಪತಿತ ಪದಹತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಒಂದು ನಿಮಿಷವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗದ ಹಾಗೆ ಹಗಲಿರುಳು ದುಡಿದರು ; ಪಂಡಿತಜಿ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷ ಪ್ರಧಾನಿ ಪದದಲ್ಲಿದ್ದೂ 'ಬಡವ ಬಡವ'ನೆಂದು ಬಡಬಡಿಸುತ್ತಲೇ ಮಡಿದರು. ಇಂಥವರು ನಮ್ಮನ್ನಗಲಿದಾಗ ಹಾಲು ಕುಡಿದವರನ್ನೂ ನೋಡಿದೆ, ಹಲ್ಲು ಕಿರಿದವರನ್ನೂ ನೋಡಿದೆ! ಎಂಥ ಕೃತಘ್ನರ ದೇಶವಿದು! ಅಥವಾ ಎಂಥ ಅಜ್ಞರ ದೇಶವಿದು–ಎಂದು ನೆನೆದು ಈ ದೇಶದ ಭವಿತವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಭಯಭರಿತನಾದೆ. ಕಾಲಕಳೆದಂತೆ ಈ ದೇಶದ ಅನೇಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನವಾಗಿದ್ದ ಪಶುತನ ನಿಶ್ಶಂಕೆಯೊಡನೆ ಪ್ರಕಟವಾಗತೊಡಗಿದುದನ್ನು ಕಂಡು ಕಳವಳಿಸಿದ್ದೇನೆ, ತಳಮಳಿಸಿದ್ದೇನೆ, ಹಳಹಳಿಸಿದ್ದೇನೆ! ಇನ್ನೇನ ಮಾಡಬಲ್ಲೆ?

ನಿಜಾಮಶಾಹಿ :

ಒಂದು ವರ್ಷದ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿ ಒಪ್ಪಂದ **(Stand Still Agreement)** ವಾದ ಮೇಲೂ ಭಾರತ ಸರಕಾರದೊಡನೆ ನಿಜಾಮ ಸರಕಾರದ ಸಂಬಂಧಗಳು ಸುಧಾರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಕೆಡುತ್ತಲೇ ನಡೆದುವು. ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ಮೂರನೆಯ ಭಾಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಭ್ರಮೆ ಹಲವರಲ್ಲಿ ; ನಿಜಾಮರನ್ನು 'ಹಿಜ್ ಮೆಜೆಸ್ಟಿ' ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಇನ್ನು ಹಲವರಲ್ಲಿ. ಆಗ ಒಲ್ಲದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿಜಾಮರ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ, ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಗೌರವಾನ್ವಿತವಾದ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಸಲು ವಿಫಲ ಪ್ರಯತ್ನಮಾಡಿ, ಭಗ್ನಹೃದಯದೊಡನೆ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿಯನ್ನಿತ್ತ ಸರ್ ಮಿರ್ಜಾ ಇಸ್ಮಾಯಿಲರ ನಿರ್ಗಮನದ ತರುವಾಯವಂತೂ ಅಬದ್ಧಕ್ಕೆ

ಅಪ್ಪಣೆ ದೊರೆತಂತಾಯಿತು. ಏನಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನೇ ಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ ನಿಜಾಮರ ಹಾಗೂ ಅವರ ಬೆಂಬಲಿಗರ ತಲೆಗೇರಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಕರೆತಂದು ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಸುವ ಭ್ರಾಮಕ ಪ್ರಯತ್ನ ಗಳು ನಡೆದುವು ; ಸಿಡ್ನಿಕಾಟನ್ ರಾತ್ರೋರಾತ್ರಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡ ತೊಡಗಿದ ; ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯವಿಸ್ತರಣೆ ಭರದಿಂದ ನಡೆಯುತೊಡಗಿತು ; ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಜ಼ಾಕಾರರ ಜಾಲ ಹರಡತೊಡಗಿತು ; ಅರಬರನ್ನೂ, ಪಠಾಣ ರನ್ನೂ, ರೋಹಿಲಾ ಜನರನ್ನೂ ತಂದು ತಂದು ತುಂಬಲಾಯಿತು ಜಿಲ್ಲಾ-ತಾಲ್ಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ; ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ, ಸರಕಾರೀ ಕರ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೂ ಸೈನಿಕಶಿಕ್ಷಣ ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿತು !

ದಿನ ದಿನಕ್ಕೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಭಯಾನಕವಾಗುತ್ತ ನಡೆಯಿತು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಲೂಟಿ, ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಕಲಬುರಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದುವು. ಹೆದರಿ ಹೌಹಾರಿದ ಹಿಂದುಗಳು ಮನೆಮಾರುಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಸೊನ್ನಲಾಪುರಕ್ಕೋ, ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೋ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬೀಗರು ಬಂಧುಗಳ ಸ್ಥಳ ಗಳಿಗೋ ಓಡಿಹೋಗುವುದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನನ್ನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳೂ ಭಯಭೀತರಾಗಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸಮೀಪದ ಮಣಕವಾಡ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಗೆ ವಲಸೆ ಹೋಗಿದ್ದರು. ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿ ಮುಂಡರಗಿ ಶಿಬಿರದ ಪ್ರಚಾರಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗಡಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಹೋರಾಟ ಹೂಡಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಶಿವಮೂರ್ತಿಸ್ವಾಮಿ ಅಳವಂಡಿ ಅವರೊಡನೆ. ಅವರು ಶಿಬಿರದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಇದರಂತೆ ಶರಣಗೌಡರೂ ಇತರರೂ ಸುತ್ತಲೂ ಶಿಬಿರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಹೋರಾಟ ಆರಂಭಿಸಲು ರಜ಼ಾಕಾರರು ಇನ್ನಷ್ಟು ಕೆರಳಿದರು ; ಇನ್ನಷ್ಟು ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದುವು. ನಿರಪರಾಧಿಗಳೂ ಅವರ ಸುಲಿಗೆಗೆ, ಹಿಂಸೆಗೆ, ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗತೊಡಗಿದರು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡ ಘಟನೆಯೊಂದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು—ಆ ಕಾಲದ ಭೀಕರತೆಯ ಕಲ್ಪನೆ ಬರುವುದು. ಒಬ್ಬ ಹಿಂದೂ ಅಂಗಡಿಕಾರ ತನ್ನತ್ತ ಇವರ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿ ಬೀಳದಿರಲೆಂದು ನಿಜಾಮರ ಫೋಟೋ ಇಟ್ಟು, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿ ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟು ಇಟ್ಟಿದ್ದ. ನಾಲ್ಕು ಜನ ಪಠಾಣರಲ್ಲಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದರು. 'ಅರೆ ನಮ್ಮ ನಿಜಾಮು ಪ್ರಭುಗಳ ಫೋಟೋ ಹೊಲಸು ಗೊಳಿಸಿರುವೆಯಲ್ಲ ! ನಿನ್ನ ಮೈ ಸೊಕ್ಕು ಎಷ್ಟು ?' ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ಆ ಬಡಪಾಯಿ ಗಡಗಡ ನಡುಗುತ್ತ, 'ಸಾಬ್, ಇದಕ್ಕೆ ನಾನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂಜೆಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ದೇವರಿಗೆ ಹಚ್ಚುವ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿದ್ದೇನೆ !' ಎಂದು ಅಂಗಲಾಚಿ ಹೇಳಿ ಕೊಂಡ. ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಮುತ್ಸದ್ದಿಗಳು, "ನಮ್ಮ ನಿಜಾಮು ಪ್ರಭುಗಳನ್ನೂ ಮೂರ್ತಿ ಪೂಜೆಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿದೆಯಾ ಉಲ್ಲೂ" ಎಂದು ಕೂಗಿ ಅವನನ್ನು ಹೊಡೆದು, ಅವನ

ಅಂಗಡಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಲೂಟಿಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು ! ನಾನಾಗ ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರರ ಸಹಾಯಕರಲ್ಲೊಬ್ಬ ; ಗೆಜೆಟೆಡ್ ಅಧಿಕಾರಿ. ನನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಇದೆಲ್ಲ ನಡೆದುಹೋಯಿತು ! ಪಿಟ್ಟೆನ್ನಲೂ ಬರದಂಥ ಉಸಿರುಕಟ್ಟಿಸುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ! ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಂತೆ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ !

ಇನ್ನು ತಡಮಾಡಕೂಡದೆಂದು ನಾನೂ ನನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಣಕವಾಡಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಅಂದೇ ಸಂಜೆ ಗಾಡಿಗೆ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಡಬ್ಬಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ್ರಿಸಿ ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಮಾಡಬೇಡಿರೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯ ಉತ್ತರ ಅಶ್ರುಧಾರೆಯಾಗಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಕಂಡು ಇನ್ನೂ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದ ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಶಿವಗೀತಾರೂ ಅಳತೊಡಗಿದರು. ಮತ್ತೆ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡುವೆವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ಎಲ್ಲರ ಎದೆಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. 'ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟರೆ ನೌಕರಿಗೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಂದುಬಿಡಿರಿ–ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಬದುಕೋಣ' ಎಂದಳು ಕೈಹಿಡಿದಾಕೆ. 'ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುವೆನೆಂದು' ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿ ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಶರಣಬಸವೇಶ್ವರರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಮರಳಿದೆ. ಅಂದು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ತಲೆದಿಂಬು ತೊಯ್ಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ ! ಮರುದಿನ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಕಾತರತೆಯ ಕಾರಂಜಿ ಪುಟಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ. ಸಂಜೆ ತಂದೆಯವರ ತಂತಿ ಬಂದಿತು–ಸೊಸೆ, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಮುಟ್ಟಿದರೆಂದು. ತಲೆಯ ಮೇಲಿನ ಬೆಟ್ಟ ಕೆಳಗಿಳಿದಂತೆನಿಸಿ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ ಮಾನಸಿಕ ಯಾತನೆ, ವೇದನೆಗಳ ಫಲವಾಗಿಯೋ ಏನೋ-ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ದೆ ಬಂದಿತು.

ಮರುದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಓದಿ ಥರಥರ ನಡುಗಿಬಿಟ್ಟೆ! ಮುನ್ನಿನ ಸಂಜೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ಗಾಡಿಯ ಮೇಲೆ ಗಾಣಗಾಪುರದಲ್ಲಿ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ರಝಾಕಾರರು ಹಿಂದೂಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊಡೆದಿದ್ದರು, ಲೂಟಿ ಮಾಡಿದ್ದರು, ಹೆಂಗಸರ ಮಾನಭಂಗ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಎಷ್ಟೋ ಜನರು ದಾರಿ ಸಿಕ್ಕ ಕಡೆಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದರು. ಇವುಗಳ ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕ ವರದಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಮುನ್ನಿನ ಸಂಜೆ ನನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದ ಗಾಡಿಯೇ ಅದು ! ಒಂದೇ ಒಂದು ದಿನ ನಾನು ತಡಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳ ಗತಿಯೇನಾಗಬಹುದಿತ್ತೆಂಬ ಯೋಚನೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಸುಂಟರಗಾಳಿಯಾಗಿ ಸುಳಿಯಿತು. ಮೈಯೊಳಗಿನ ರಕ್ತವೆಲ್ಲ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟಿದಂಥ ಅನುಭವವಾಯಿತು ! 'ವಿಶ್ವತೋ ಬಾಹು' ಎನಿಸಿರುವ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನ ಕಾಣದ ಕೈಯೊಂದು ಕಾಪಾಡಿತವರನ್ನೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ತಲೆದೋರಿತು. ಕಬೀರದಾಸರ ಉಕ್ತಿ ನೆನಪಾಯಿತು : "ಜಾಕೋ ರಾಖೇ ಸಾಯಿಯಾ, ಮಾರ

ಸಕೇ ನ ಕೋಇ । ಬಾಲ ನ ಬಿಂಗಾ ಕರ ಸಕೆ, ಜೋ ಜಗ ಬೈರಿ ಹೋಇ !"
ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಇದೇ ಅನುಭವ ವಚನವಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿತು :

"ನೀನು ಕಾಯಲೆಳಸಿದರೆ ಕೊಲ್ಲುವವರಾರಯ್ಯ ?
ನೀನು ಕೊಲ್ಲ ಬಯಸಿದರೆ ಕಾಯುವವರಾರಯ್ಯ ?
ನೀನು ಎತ್ತಿ ಒಡಿದರೆ ಇಳಿಸುವವರಾರಯ್ಯ ?
ನೀನು ಕೆಳಗೊತ್ತಿದರೆ ಮೇಲೆತ್ತುವರಾರಯ್ಯ ?
ನೀನು ಕ್ಷಮಿಸಿದರೆ ಶಿಕ್ಷಿಸುವರಾರಯ್ಯ ?
ನೀನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲೆಳಸಿದರೆ ರಕ್ಷಿಸುವವರಾರಯ್ಯ ?
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ, ರಕ್ಷಿಸು ಇಲ್ಲವೆ ಶಿಕ್ಷಿಸು–
ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಯ್ಯ !"

ಈ ದುರ್ಘಟನೆ–ನಾಗರಿಕ ಜನಾಂಗ ನಾಚಿ ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸುವಂಥ ದುರ್ಘಟನೆ-ನಡೆದ ಮೇಲಂತೂ ಭಾರತದ ಒಕ್ಕೂಟದ ನೆರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂದುಗಳ ಎಕ್ಸೊಡಸ್ ಇನ್ನೂ ತೀವ್ರವಾಯಿತು, ವ್ಯಾಪಕವಾಯಿತು, ಅವ್ಯಾಹತವಾಯಿತು. ಈ ರೀತಿ ಹಿಂದುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಮೆಯಾಗುವುದೂ, ಹೊರಗಿನಿಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ತಂದು ತಂದು ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದೂ ಲಾಯಕ್ ಅಲಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳದ, ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿಯವರ. ಪಾಕಿಸ್ತಾನೀ ನಾಯಕರ ನೀತಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಿರಬಹುದು ಆಗ. ಇದರಿಂದ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಪೀಕಲಾಟಗಳು ಹಲವು : ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳು ಹಾಲಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಭಾರತ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮನಿ ಆರ್ಡರ್ ಕಳಿಸುವುದು ; ಎರಡನೆಯದಾಗಿ. ನನ್ನನ್ನೇ ಇಡಿಯಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದ ಮಿತ್ರ ಮದನಸಿಂಗರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು : ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಓಡಿ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು. "ಸ್ವಾಮಿಗಳೆ. ನಾವಂತೂ ಹೊರಟೆವು ; ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವೆವೋ ಇಲ್ಲವೋ ಭಗವಂತನೇ ಬಲ್ಲ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಈ ಚಿನ್ನದ ಒಡವೆಗಳು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿರಲಿ : ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದರೆ ನಮಗೆ ಕೊಡಿರಿ ; ಬರದಿದ್ದರೆ ಜಂಗಮರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿತೆಂದು ಸಂತೃಪ್ತರಾಗುವೆವು" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೇರಳವಾದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಿಂದುಗಳು,–ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಿಧವೆಯರ-ಸುವರ್ಣನಿಧಿಯನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುವುದು; ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ, ಆಗ ನಿತ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ ಅಮಾನುಷ ಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಭಾಗಿಯಾಗದೆ ಉಳಿದೂ ಪೋಲಿಸನವರು ಸಂಶಯಗ್ರಸ್ತರಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ; ಐದನೆಯದಾಗಿ. ನಿಷ್ಕಾರಣ ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದ ಯುವಕರ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಬಂದು ಗೋಗರೆದಾಗ ಪೋಲಿಸರ ಮನವೊಪ್ಪಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು — ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ !

ಮದನಸಿಂಗ್ ಹಾಗೂ ನಾನು ವಕೀಲ ಬಸವಂತರಾಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಇರಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆವು. ಅಡಿಗೆಯುವ ತಂದು ಮಾಡಿ ಹಾಕಿದ್ದನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ, ಅಡುಗೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೋವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತ ಕಾಲ ನೂಕ ತೊಡಗಿದೆವು. ನಾವು ನೋವನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆವು, ನೋವು ನಮ್ಮನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಲಿದ್ದಿತು! ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧವಾಯಿತು ; ಹಿಂಸಾಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಹಾಪೂರ ಬಂದಿತು! ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆಯುವುದು, ಪತ್ತನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಳ್ಳವರ ಮನೆಗಳನ್ನು ಲೂಟಿ ಮಾಡುವುದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು! ನನ್ನ ಅಂತರಂಗ ರಣರಂಗವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿತು. ಇಂಥ ಸೈತಾನೀ ಸರಕಾರದ ಗುಲಾಮನಾಗಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇದನ್ನೊದೆದು ಹೋಗಿ ತಮ್ಮನ ಶಿಬಿರವನ್ನೇ ಸೇರಿ ಈ ರಾಕ್ಷಸೀ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಕೊನೆಗಾಣಿಕೆಗೆ ನನ್ನ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಬಹಳ ಪ್ರಬಲವಾಯಿತು. ಒಂದು ವಾರ ಈ ಒಳಗಿನ ತುಮುಲಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾದೆ. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ನೌಕರಿಗೆ ತ್ಯಾಗಪತ್ರ ನೀಡಿ ಭೂಗತನಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ, ಆಗ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದವರಾಗಿದ್ದ ವಾಜೇಂದ್ರರಾವ್ ಮಾಸ್ತರರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವರು ಸಂತೋಷದೊಡನೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು ಅದನ್ನು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಒಬ್ಬರು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಗಡಿಯಾಚೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕಿತ್ತು. ಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೇ ಹೋಗಲು ಧೈರ್ಯ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹೋಗುವುದು ತಪ್ಪಿತು. ನಿರ್ಧಾರದ ನವೀಕರಣಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ನಿಂತುದು ಎರಡು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಂದು ಮಗುವನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಕೈಹಿಡಿದಾಕೆಯ ಕರುಣಾಜನಕ ಚಿತ್ರ ; 'ನನ್ನ ಕೈಬಿಡಬೇಡ' ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದ ಮದನಸಿಂಗನ ಚಿತ್ರ ; ಅನಾಥರಾಗಿ ಪರಸ್ಥಳ ಸೇರಿದ್ದ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳ, ತಮ್ಮ-ತಂಗಿಯರ ಕರುಳು ಕಿವುಚುವ ಚಿತ್ರ! ನನ್ನೊಬ್ಬನ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟು ಜನರು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದಾರೆ! ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಅನಿಶ್ಚಿತ ಭವಿತವ್ಯದ ಅಂಧಕೂಪಕ್ಕೆ ನೂಕಿ, ಊಹಾತೀತವಾದ ವಿಪತ್ಪರಂಪರೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿ ನಾನೊಬ್ಬ ಹೋಗಿ ಯಾವ ಮಹಾಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಿದೆ? ನನ್ನಲ್ಲೇನು ಅಣುಬಾಂಬು ಇದೆಯೆ? ಹೋಗುತ್ತಲೆ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಲು ಪೆರವರನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು! ನನ್ನ ನಸೀಬದಲ್ಲಿರುವುದು ನೌಕರಿಯ ಜೀವನ ಮಾತ್ರ! ಇದನ್ನೇ ಉರಿ ಬರಲಿ, ಸಿರಿ ಬರಲಿ–ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು! ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯಂತೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆಯನ್ನು, ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರನ್ನು ಸುಡುವ ಬಡತನದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡುವುದು—ಹೀಗೆ ಹರಿಯಿತು ಹೃದಯದ ಹಳವಂಡ! ಹೈದರಾಬಾದನ್ನು ಹಣಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ಇದ್ದುದು ಸರದಾರ ಪಟೇಲರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಅವರು ಹೆಚ್ಚು ಮಾತನಾಡುವವರಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು: "ಹೈದರಾಬಾದು ಭಾರತದ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ ಹುಣ್ಣಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ ; ಅದನ್ನು ಕಾಲ ಪಕ್ವವಾದಾಗ ಕೊಯ್ದೊಗೆಯುವೆವು! ಆದರೆ ಹೇಗೆ

ಕೊಯ್ಯುವೆವೆಂದರೆ ಆದಷ್ಟು ಕಡಮೆ ರಕ್ತ ಹರಿಯಬೇಕು, ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಕೊಯ್ದು ಗಾಯ ಮಾಯಬೇಕು!" ಅವರ ಈ ಆಶ್ವಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿತ್ತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ. ಆದರೆ 'ಕಾಲ ಪಕ್ವ'ವಾಗುವುದು ಯಾವಾಗ? ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಈ ಯಮ ಯಾತನೆಯನ್ನು ಸೈರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಯಾರಿಗೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆ-ತಾಯಿಯರೂ ಮಣಕವಾಡದಿಂದ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿ ಅಲ್ಲಿ ಜ. ಗಂಗಾಧರ ವಾಣಿಜ್ಯ ವಿದ್ಯಾಲಯ ಸೇರಿದ್ದ. ವೆಚ್ಚವೇನೋ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆದಾಯದ ಮೂಲಗಳು ಬತ್ತಿದ್ದುವು. ನಾನು ಕಳಿಸುತ್ತಲಿದ್ದ ಮನಿಆರ್ಡರಿನ ಮೇಲೆಯೇ ಸಕಲವೂ ಸಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನೂ ಏನೇನೋ ಉಪಾಯ ಹೂಡಿ ಕಳಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋದೆ.

ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ವಿಘ್ನ ಒದಗಿ ಬಂದಿತು. ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಮನಿಆರ್ಡರ್ ಕಳಿಸುವುದನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿತು ನಿಜಾಮ ಸರ್ಕಾರ. ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆಯ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರ ರೊಬ್ಬರನ್ನು ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆಗೆ ಕಳಿಸಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮನಿ ಆರ್ಡರ್ ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಸಂಚಕಾರ ಬಿದ್ದಿತು. ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ರೂಪಾಯಿಗಳೇ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು! ಕೊನೆಯ ಕಂತೆಂದು ಇದ್ದಷ್ಟು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಆ ಇನ್‌ಸ್ಪೆಕ್ಟರರೊಡನೆ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಅವರು ತಂದ ಸುದ್ದಿ ನನ್ನ ಮೈ ನಡುಗಿಸಿತು. ಆಗ ನನ್ನ ಪತ್ನಿಗೆ ಎಂಟು ತಿಂಗಳು ತುಂಬಿದ್ದುವು. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೆರಿಗೆಯಾದರೆ ಅದರ ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ತಾಯಿಗೆ ಕಾಯಿಲೆ ಬರುತ್ತಲೆ ತವರು ಮನೆಗೆ ಎರವಾಗಿದ್ದ ಆಕೆ ತವರುಮನೆಗೂ ಹೋಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲನೆಯ ಹೆರಿಗೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿದ್ದ ಆಕೆಯ ಅಕ್ಕ-ಮಾವಂದಿರೂ ನನ್ನ ಭವಿತವ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಭೀತರಾಗಿ ಆಕೆಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಲು ಮುಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳ ಗತಿ ನೋಡಿ ಕರುಳಿಗೆ ಚೇಳು ಕಚ್ಚಿದಂತಾಯಿತು. ಇದ್ದಷ್ಟು ತಂದೆತಾಯಿಯರ ಕೈಗಿತ್ತು ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಪುಣೆಗೆ ಹೊರಟೆ. ಅಲ್ಲಿ ಆಕೆಯ ಕಕ್ಕಿ ಇದ್ದರು. ಅವರೇನಾದರೂ ಆಶ್ರಯವಿತ್ತರೆ ಸರಿ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಲಬುರಗಿಗೇ ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ.

ಉಗಿಬಂಡಿ ನಡೆದಿತ್ತು. ನಾವು ಮೌನವಾಗಿ ಕುಳಿತಿದ್ದೆವು—ಒಣಗಿದ ಮೋರೆ ಗಳೊಡನೆ, ಬತ್ತದ ಕಂಬನಿಗಳೊಡನೆ. 'ಮುಂದೇನು? ಮುಂದೇನು? ಮುಂದೇನು?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಿಪ್ಪರಲಾಗ ಹಾಕುತ್ತಲಿದ್ದಿತು ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ. ಇನ್ನೂ ತಾಯಿ ಬದುಕಿರು ವಾಗಲೇ ತವರಿಗೆ ಎರವಾಗಿದ್ದ, ಅಕ್ಕ ಮಾವಂದಿರ ಪ್ರೀತಿ ಪ್ರೇತವಾದುದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದ, ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರ ಅಸಹಾಯಕತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದ, ಒಮ್ಮೆ ಎರಡೂ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಭಾವಿ ಪಾಲಾಗಲು ಹೋಗಿದ್ದ ಈ ಅಭಾಗಿನಿಯನ್ನು ಇದ್ದ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳು, ಬರಲಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗುವಿನೊಡನೆ ಚಿಕ್ಕಮ್ಮ ಇರಿಸಿಕೊಂಡಾರೆ?

ಇದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದೂ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವಾದುದು. ಏನೋ ಒಂದು ಮಾತು ಕೇಳಿ ನೋಡಬೇಕು; ಅವರು ಮೌನ ಮುರಿಯದಿದ್ದರೆ ಅಂದೇ ಮತ್ತೆ ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಏನು ಬಂದರೂ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಟ್ಟಿಗೇ ಬರಲಿ. ಬಹಳವಾದರೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಬಂದೀತು! ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಪಾಯವಿನ್ನಾವುದು? ಇದೂ ಬಂದರೆ ಬರಲಿ; ಆದರೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಬರಲಿ!

ಹೀಗೆ ಬಗೆಯ ಶೂನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಕೊಂಡ ಉರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಪುಣೆ ಬಂದಿತು. ಗಾಡಿ ಇಳಿದು ಅಂಜುತ್ತ, ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತ, ಅಳುಕುತ್ತ, ಅನುಮಾನಿಸುತ್ತ ಡಾ॥ ಎಮ್. ಎಮ್. ಮುರಗೋಡ ಹಾಗೂ ಇಂಚಲಮಠ ಗೌರಕ್ಕರ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆವು. ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಆನಂದ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ! ಯಾರ ಮುಖದ ಮೇಲೂ ಯಾಕೆ ಬಂದರಿವರೆಂಬ ಬೇಸರದ ಕರಿನೆರಳು ಮೂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಭ್ರಮದೊಡನೆ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು. ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ, ಅಪ್ಪಾಸಾಹೇಬ ಬಾಳಾಸಾಹೇಬರೂ ಅಷ್ಟೇ, ಹಿಗ್ಗಿನೊಡನೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಸಂತಸದ ಮಳೆ ಸುರಿಯಲೆಂದೇ ಮನದ ದುಗುಡದ ಮೋಡ ಇಷ್ಟು ಕಪ್ಪೇರಿದ್ದಿತೋ ಏನೋ—ಎಂದೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. ಎಷ್ಟೋ ದಿನಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಅಭ್ಯಂಜನ—ಅಕ್ಕಯ್ಯನವರಿಂದ. ಸುಗ್ರಾಸ ಭೋಜನ; ವಿನೋದ; ಸುಖನಿದ್ರೆ. ಸಾಯಂಕಾಲ ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಉದ್ದೇಶ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಬಾವಾಜಿ (ಡಾ॥ ಮುರಗೋಡ) ಅಕ್ಕಾಜಿ (ಗೌರಕ್ಕ)ಯರಿಬ್ಬರೂ ಏಕಕಂಠವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು: "ಹೆರಿಗೆಯಾಗುವವರೆಗೇಕೆ, ನಿಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಂಡು ಶಾಂತಿ ನೆಲೆಸುವವರೆಗೂ ಗಿರಿಜಾ, ಆಕೆಯ ಮಕ್ಕಳು ಇಲ್ಲಿರಲಿ. ಡಾ॥ ಮಧುಮತಿಯ ಹೆರಿಗೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆರಿಗೆ ಮಾಡಿಸುವೆವು; ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಓದಿಸುವೆವು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ತೀರ ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ರಜೆ ಹಾಕಿ ನೀವೂ ಬಂದು ಬಿಡಿರಿ. ದೇವರ ದಯೆಯಿದ್ದರೆ ನಿಮಗೆ ಒದಗಿರುವ ವಿಪತ್ತು ದೂರಾಗಿ ನಿಮಗೂ ಭಾಗ್ಯೋದಯ ಕಾಲ ಬರುತ್ತದೆ!" ನನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಮಾತುಗಳೇ ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ! ಕಂಠ ಬಿಗಿದು ಬಂದಿತ್ತು. "ನಿಮ್ಮ...ನಿಮ್ಮ...ಉಪಕಾರ..." ಎಂದು ಬಹು ಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಹೇಳಲು ಹೆಣಗಿದೆ. ಬಾವಾಜಿಯವರು ತಡೆದರು. "ಇದೆಲ್ಲ ಮನೆಯುವರಲ್ಲಿ ಯಾಕೆ?" ಎಂದು ಸಂತೈಸಿದರು.

ಹತ್ಯಾಕಾಂಡ :

ಅಂದೇ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹೊರಟೆ. ರಜೆ ಮುಗಿದಿತ್ತು, ವಿಸ್ತರಿಸಲು ಅಂಜಿಕೆ ಅಡ್ಡ ನಿಂತಿತ್ತು, ಎಲ್ಲರೂ ಕಳಿಸಲು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳ ಮುಖ ಅರಳಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡೆ. ಎಷ್ಟೋ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು. ಮುಂದುಗಾಣದವನಾಗಿ ಕಲಬುರಗಿಯಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದೆ; ಯಾವುದೋ ಆಸರೆ ದೊರೆತ ಸಮಾಧಾನ

ದಿಂದ ಅದೇ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದ. ಆದರೆ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನದ, ಭಯದ, ಹಿಂಸೆಯ, ಕ್ಷೋಭೆಯ ಹೊಗೆ ಮೊದಲಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಿತು. ಚಕ್ರ ಕಟ್ಟೆಯ ಬಳಿ ಮನೆ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಹಿಡಿದೆ. ಎದುರಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀ ರಘುನಾಥ ರಾವ್ ಎಂಬ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರಿದ್ದರು. ಅವರೂ, ಅವರ ಅಣ್ಣ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಊಟ ಮಾಡಿರೆಂದು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಬ್ಬರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯರೂ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ತೋರಿದರು. ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಹಫ್ತ್‌ಗುಂಬದ್' ಬಳಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸೈನಿಕ ತರಬೇತಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ; ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಂದು ರಘುನಾಥರಾಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡುವುದು ; ಮದನಸಿಂಗರೊಂದಿಗೆ ಆಫೀಸಿಗೆ ಹೋಗುವುದು.

ಸೈನಿಕ ತರಬೇತಿಯೊಂದು ನಗೆಪಾಟಲು. ಮದ್ದುಗುಂಡಿಲ್ಲದ ಕೋವಿಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ವೈರಿಯತ್ತ ಹುಸಿಗುಂಡು ಹಾರಿಸುವುದು. ಮೇಜರ್ ಮ್ಯಾಥ್ಯೂ ಎಂಬ ಭಾರತ ಸೈನ್ಯದ ನಿವೃತ್ತ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬ ನಮಗೆ ತರಬೇತಿ ನೀಡಲು ನಿಯುಕ್ತ ನಾಗಿದ್ದ. ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರಹೈದರಾಬಾದಿನ ಸಮರ್ಥಕರಿಗೆ ಸ್ಥೈರ್ಯ ನೀಡುವ ಮಾತುಗಳನ್ನಲ್ಲ-ಧೈರ್ಯ ಹೋಗುವ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಆಡಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದ. "ನೋಡಿರಿ, ನಿಮ್ಮ ಕೈಗಳಲ್ಲಿರುವುವು ಕಂತ್ರಿಕೋವಿಗಳು ; ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮದ್ದು ತುಂಬ ಬೇಕು ಇವುಗಳಿಗೆ. ಆದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಒಂದೊಂದು ಸೀಟಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಭಾರತದ ಸೈನಿಕರು ಸ್ವಯಂಚಾಲಿತ ರೈಫಲ್ಲುಗಳೊಡನೆ ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೇರಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಸೀಟಿ ಊದಿ 'ಸ್ಟಾಪ್' ಎನ್ನಿರಿ ; ನಿಮ್ಮ ಕೋವಿಗಳಲ್ಲಿ ಮದ್ದು ತುಂಬಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಮಯ ಯಾಚಿಸಿರಿ ; ಮದ್ದು ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸೀಟಿ ಊದಿರಿ ; 'ಹಾಂ, ಈಗ ನೀವು ಗುಂಡು ಹಾರಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರಿ..." ಹೀಗೆ ಅವನು ಗೇಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೇ ಮಾಡಿದ್ದು. ಅವನನ್ನು 'ದಬಾಯಿಸು' ವ ಧೈರ್ಯ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸೂಬೆದಾರ್, ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರ, ಎಸ್. ಪಿ. ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್‌ಜಜ್-ಎಲ್ಲರೂ ಈ ಮುಖಭಂಗಗಳನ್ನು ಮುಕ್ಕಿ ಮುಕ್ಕಳಿಸಿಯೇ ತೇಜೋ ಹೀನ ಮುಖಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಫೀಸಿಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲ–ಯುದ್ಧಸಿದ್ಧತೆಗಳ ವಿಷಯವೇ ವಿಷಯ. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ರಝಾ ಕಾರರ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ದೂರುಗಳ ರಾಶಿ ; ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ 'ಶಿಬಿರ' ಗಳ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಒಳನುಗ್ಗಿ ಬಂದು ಸರಕಾರದ ಸೊತ್ತುಗಳನ್ನು ದೋಚಿ ಕೊಂಡು ಹೋದರೆಂಬ ವರದಿಗಳ ರಾಶಿ. ಒಂದು ಸಲ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಯೊಬ್ಬ ಧೈರ್ಯ ದಿಂದ ಒಳನುಗ್ಗಿ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರ ಎತ್ತರದ ಮರವೊಂದಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನೇರಿಸಿ ಹೋಗಿದ್ದ. ಹತ್ತಾರು ಪೋಲಿಸರೂ, ನೂರಾರು ರಝಾಕಾರರೂ ಪೋಲಿಸ ಅಧಿ ಕಾರಿಯೊಬ್ಬರ ಮುಂದಾಳುತನದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಆ ಧ್ವಜವನ್ನಿಳಿಸಿ ತರುವ 'ಮಹಾ ಸಾಹಸ' ಮಾಡಿದ್ದರು. ತಾವು ತಂದುದು ಭಾರತ ಸರಕಾರದ ಧ್ವಜವೆಂಬ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ

ಮೆರೆಸಿ ಬಿಟ್ಟರದನ್ನು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ! ಅಂತೂ ತಮಗರಿವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನು ಮೆರೆಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದರವರು!

ಇದರ ಮುಂದಿನ ಮಜಲೆಂದರೆ ತಾವೇ ದೂರದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರಕಾರದ ಸೊತ್ತುಗಳ ಲೂಟಿ ಮಾಡಿ ' ಶಿಬಿರ ' ಗಳ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳು ಬಂದು ದೋಚಿಕೊಂಡು ಹೋದರೆಂದು ವರದಿ ಕೊಡಲಾರಂಭಿಸಿದುದು. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆಯೆಂದರೆ ತಮಗಾಗದವರ ಕೊಲೆ ಮಾಡಿ ಶಿಬಿರದವರೇ ಕೊಲೆಮಾಡಿ ಹೋದರೆಂದು ಸಾಕ್ಷಿ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟು ಹಾಕುವುದು! ಎತ್ತ ಹೋದರೂ ದೈತ್ಯರಂತೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಪಠಾಣರು, ರಝಾಕಾರರು, ಪೋಲೀಸರು! ನಾನೂ ಮದನಸಿಂಗರೂ ನಿತ್ಯ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತಿದ್ದ ಪಠಾಣರ ಚಾಚಿದ ಕೋವಿಗಳ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಫೀಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಮದನಸಿಂಗರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೆ, ' ಯಹ ಶಿಖಡಾ ಕಿಧರ್ ಸೇ ಆಯಾ? ' ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದರವರು. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಯಳಸಂಗಿಯೆಂಬ ಗಡಿಹಳ್ಳಿಯ ಮೇಲೆ ಭಾರತಸೈನ್ಯದ ತುಕಡಿಯೊಂದು ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ಹೋಯಿತೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಆ ತುಕಡಿಯಲ್ಲಿ ಸೀಖ ಸೈನಿಕರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರೆಂಬ ವಾರ್ತೆಯೂ ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಆಮೇಲೆಯಂತೂ ಮದನಸಿಂಗರನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವರ ಕಣ್ಣುಗಳು ಕಿಡಿ ಕಾರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಒಂದು ದಿನವಂತೂ ಒಬ್ಬ ಪಠಾಣ ತನ್ನ ಸಿಟ್ಟು ತಡೆಯುಲಾಗದೆ ತನ್ನ ಕೋವಿಯ ದಂಡಕದಿಂದ ಮದನಸಿಂಗರ ಬೆನ್ನನ್ನು ಬಾರಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟ! ಪಾಪ, ಅವರು ತಗ್ಗಿಸಿದ ತಲೆ ಮೇಲೆತ್ತಲಿಲ್ಲ! ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ! ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ರಾತ್ರಿ ಒಂದೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗುವುದು ಅಪಾಯಕಾರಿಯೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆವು ನಾವಿಬ್ಬರೂ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಓಣಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಏಳು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಮನೆಯಂತೆ ಮಲಗ ತೊಡಗಿದೆವು. ಈ ಮನೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಗೌಪ್ಯವಾಗಿರಿಸಿದ್ದೆವೆಂದರೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ವಿನಾ ಮೂರನೆಯವರಾರಿಗೂ ಅವುಗಳ ಸುಳಿವೇ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ! 'ನಿದ್ದೆಗೊಮ್ಮೆ ನಿತ್ಯ ಮರಣ, ಎದ್ದ ಸಲ ನವೀನ ಜನನ' ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗಂತೂ ಅಕ್ಷರಶಃ ನಿಜವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು.

ರಝಾಕಾರರ ಹಾವಳಿ :

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಮುಜಾಹಿದ್-ಎ-ಆಜಮ್, ಫೀಲ್ಡ್‌ಮಾರ್ಷಲ್ ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿಯವರು ಬರುವರೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯ ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಜೀವಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕುಳಿತರು. ಏನೇನು ಅನಾಹುತಗಳಾಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸುತ್ತಲೇ, ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಲೇ ಕಾಲ ತಳ್ಳ ತೊಡಗಿದರವರು. ಆಗಂತೂ ಉನ್ಮಾದದ ಅವಸ್ಥೆ ಸ್ವತಂತ್ರಹೈದರಾಬಾದವಾದಿಗಳಿಗೆ. ಮುಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿಯೂ ವಿವೇಕಿಗಳೂ, ರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಂ-ಸಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕರೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಂಥವರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ನವಾಬ್ ಮೆಹದಿ ನವಾಜ್

ಜಂಗ್, ಬ್ಯಾರಿಸ್ಟರ್ ಅಕಬರ ಅಲಿಖಾನ್, ಸಂಪಾದಕ ಷೊಯಿಬುಲ್ಲಾಖಾನ್. ನವಾಬ್ ಅಲಿಯಾವರ್‌ಜಂಗ್ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕರು ಸ್ವತಂತ್ರ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಬೇಡಿಕೆಯು ಭ್ರೂಣಜನ್ಯವಾದುದೆಂದೂ, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೇ ಹಾನಿಕಾರಕ ವಾದುದೆಂದೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಬಲವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಅವರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೆಲ್ಲ ಅರಣ್ಯರೋದನವಾಯಿತು. ಬಹುಶಃ ನಿಜಾಮರ ಆಳಿಕೆಗೆ ಅಳಿಗಾಲ ತುಂಬಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಮೊದಲನೆಯ ನಿಜಾಮರಿಗೆ ಪೀರರೊಬ್ಬರು ತಿನ್ನಲು ಚಪಾತಿ ಕೊಟ್ಟು, 'ತಿನ್ನು' ಎಂದರಂತೆ. ಅವರು ತಿನ್ನ ತೊಡಗಲು ಇನ್ನೂ ತಿನ್ನು, ಇನ್ನೂ ತಿನ್ನು ಎಂದು ಒತ್ತಾಯಿಸಿದ್ದರಂತೆ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ. ಸರ್ವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿ ಏಳು ಚಪಾತಿಗಳನ್ನು ತಿಂದರಂತೆ ಮೊದಲನೆಯ ನಿಜಾಮರು. ನಿನ್ನಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ನಿಜಾಮಶಾಹಿ ಏಳು ತಲೆಮಾರುಗಳವರೆಗೆ ಮುಂದುವರಿದು ಏಳನೆಯ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವುದೆಂದು ಆ ಪೀರರು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿದಿದ್ದರಂತೆ. ಆ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಸಲೆಂದೇ ಈ ಏಳನೆಯ ನಿಜಾಮ ದಾರಿತಪ್ಪಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಲಿದ್ದಾನೆ—ಎಂದು ಕೆಲವು ಸಾತ್ವಿಕ ಮುಸಲ್ಮಾನರೇ ನನ್ನೆದುರು ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದುಂಟು.

ಅಂತೂ ರಝಾಕಾರರ ರಾಜ ಬಂದ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ; ಅಂದು ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿದ್ದ ರಝಾಕಾರರ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟು ? ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಳೆ. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಅವರೇ ! ತಮ್ಮ ಮಹಾನಾಯಕನ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು 'ನ ಭೂತೋ, ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ' ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದರವರು. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಕಲಬುರಗಿಯ ಸೂಫಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಖಾಜಾ ಬಂದೇ ನವಾಜರ ಉರುಸಿಗೆ ನಿಜಾಮರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೂ ಎಂದೂ ಇಂಥ ಸ್ವಾಗತ, ಇಂಥ ಅದ್ದೂರಿಯ ಮೆರವಣಿಗೆ ದೊರೆತಿರಲಿಲ್ಲ. "ಷಾಹ್–ಎ–ದಕ್ಕನ್ ಜಿಂದಾಬಾದ್, ಮುಜಾಹಿದ್–ಎ–ಆಜಮ್ ಜಿಂದಾಬಾದ್' ಘೋಷಗಳು ಗಗನಭೇದಿ ಯಾಗಿ ಚಿಮ್ಮಿದುವು. "ಲಾಲ್‌ಕಿಲೇ ಪೇ ಆಸಫಿ ಪರಚಮ್–(ಕೆಂಪು ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಜಾಮರ ಬಾವುಟ) ಎಂಬುದು ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿ ಕೊಟ್ಟ ಕರೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಕೇಳಿದ ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲ ತಲ್ಲಣಿಸಿದರು, ತತ್ತರಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭಾರತಿಯ ಸೈನಿಕರ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪೆಟ್ಟು ತಿಂದಿದ್ದ ಯಳಸಂಗಾದ ಬಡ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಬಂದರು. ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿಯವರಿಗೆ ಮನವಿ ಪತ್ರ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಒದಗಿದ್ದ ವಿಪನ್ನಾವಸ್ಥೆಯ ವರ್ಣನೆಯಿದ್ದಿತು ; ಇನ್ನು ಸ್ವಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಲು ಸಹಾಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಿನ್ನಹ ವಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನೋದಿ ಕೆರಳಿ ಕಿಡಿಕಿಡಿಯಾದರು ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿಯವರು. ಸಿಟ್ಟಿ ನಿಂದ ಕುದಿಯುತ್ತ ಕೇಳಿದರು : "ನೀವು ನಿಜವಾಗಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರೊ ?" ಹೌದೆಂದು ಒಕ್ಕೊರಲಿನಿಂದ ಉತ್ತರವಿತ್ತರು ಆ ಬಡಪಾಯಿಗಳು. ತಲೆಯಲ್ಲಾಡಿಸುತ್ತ ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ನುಡಿದರು ರಜವಿ ಸಾಹೇಬರು : "ಅಲ್ಲ, ನೀವು ನಿಜವಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ರಲ್ಲ ! ನಾಳೆ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಭಾರತದ ಸೈನಿಕರು ಬಂದರೆ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಓಡಿ ಬಂದೀರಿ ;

ಹೈದರಾಬಾದಿಗೂ ಅವರು ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗುವಿರಿ ?" ಮುಂಬರುವ ಘಟನೆಗಳು ಇಂದಿನ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತವೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಿಯತಿ ರಜವಿಯವರ ಬಾಯಿಂದ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಿತೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕಲಬುರಗಿಯ ವಿಭಾಗದ ರರಕ್ಷಾಕಾರರು ಏನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮಹಾನಾಯಕನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು ! ಕೊನೆಗೆ ಏನನ್ನು ಪಡೆದರು ? ಇದ್ದ ಬಿದ್ದ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ನುಚ್ಚುನುರಿಗೊಳಿಸಿದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ! ಬಹುಶಃ ಇದೇ ಕಾಸಿಮ್ ರಜವಿಯವರ ಕೊನೆಯ ಮೆರವಣಿಗೆ ; ಕೊನೆಯ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭಾಷಣ— ಕನಿಷ್ಠ ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಜನಸಮೂಹದ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದ ಕೊನೆಯ ಭಾಷಣ !

ಮೂರು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಿತ್ರ ನಡೆಯಿತು : ಸುರಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಕೊಡೇಕಲ್ ಗ್ರಾಮದ ಬಸವಣ್ಣನ ಗುಡಿಯಲ್ಲೊಂದು ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಪೂಜಾರಿಯೂ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಮುಟ್ಟಬೇಕು. ಅವನೂ ಆದನ್ನು ತೆರೆದು ನೋಡುವಂತಿಲ್ಲ, ಒಳಗೆ ಏನಿದೆಯೆಂಬುದು ಯಾರಿಗೂ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರೋ ಹೇಳಿದರಂತೆ—ಅಂದಿನ ಅಲ್ಲಿಯ ವರಿಷ್ಟ (ಅರಿಷ್ಠ ?) ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ— ಆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮರ ಭವಿಷ್ಯ ಬರೆದಿದೆಯೆಂದು. ಸರಿ, ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಕಳಿಸಿದರು ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕಿತ್ತು ತರಲು ! ಅವರು ಕಾಲ್ಮರೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತೆಗೆಯದೆ ಒಳಹೊಕ್ಕು ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪೂಜಾರಿ ಕೈಮುಗಿದು ಬೇಡಿಕೊಂಡರೂ ಕೇಳದೆ ಕಸಿದು ತಂದರಂತೆ. ಆಗ ಆ ಪೂಜಾರಿ ಆ ಕ್ಷಣದಿಂದಲೇ ನಿರಶನವ್ರತವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನಂತೆ ! ಈ ಆಸುರೀ ಆಡಳಿತ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವವರೆಗೆ ಅನ್ನ ಕಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಘೋಷಿಸಿ ಬಿಟ್ಟನಂತೆ !

ಆ ಗ್ರಂಥ ಅವಲೋಕನೆಗಾಗಿ ಮಾನ್ವಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಬಿಚ್ಚಿದೆವು ಅದನ್ನು ಸುತ್ತಿದ್ದ ರೇಶ್ಮೆ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು. ಒಂದಾದ ಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಏಳು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿದ್ದರದಕ್ಕೆ. ಏಳುಸುತ್ತಿನ ಕೋಟೆಯೊಳಗೆ ಇದ್ದ ಆ ಗ್ರಂಥ ಏನಿರಬಹುದೋ ಎಂಬ ಕುತೂಹಲ ಒಂದೊಂದು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚುತ್ತಲೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಗ್ರಂಥ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಕುತೂಹಲದ ಗರುಡ ಗರಿಗೆದರಿ ಹಾರಿದಂಥ ಅನುಭವ. ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಓದಿದಾಗ ಅದು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿದ್ದ ವಚನಗಳ, ಸ್ವರ ವಚನಗಳ, ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳ ಸಂಕಲನವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ವರದಿಯೊಡನೆ ಆ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆವು ; ಎಂಥ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಎಂಥ ಗತಿಯೊದಗಿತೆಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರಿಟ್ಟೆವು. ಆ ಗ್ರಂಥವೇನೋ ಕೊಡೇಕಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿತು ; ಆದರೆ ಅರ್ಚಕನ ಅನ್ನ ಸತ್ಯಾಗ್ರಹ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ ! ಏಳನೆಯ ತಲೆಗೆ ನಿಜಾಮುಶಾಹಿ ಮುಗಿವುದೆಂಬ ಪೀರರ ಹೇಳಿಕೆ, ನಿಜಾಮರ ಆಳಿಕೆ ಕೊನೆಗಂಡ ಮೇಲೆಯೇ

ಕಲಬುರಗಿಯ ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರ ದೇಗುಲದ ಗೋಪುರದ ಮೇಲೆ ಕಳಸ ವೇರುವುದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಈ ಅರ್ಚಕರ ಆಮರಣ ಉಪವಾಸ ಸೇರಿ ಇನ್ನು ಈ ಸೈತಾನೀ ಸರಕಾರ ಬಹಳ ದಿನ ಬದುಕದೆಂದು ಜನರು ಪಿಸುಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಆಡಿಕೊಳ್ಳ ತೊಡಗಿದ್ದರು, ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಜಿನ್ನಾ ಸಾಹೇಬರ ನಿಧನ ವಾರ್ತೆ ಬಂದಿತು. ಸ್ವತಂತ್ರ ಹೈದರಾಬಾದು ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಿಡಿಲೆರಗಿದಂತಾಯಿತು !

ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅವಸರದ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದೆವು. ಸೂಬೇದಾರರು ಸೊನ್ನಲಾಪುರದಿಂದ ಹೊರಟ ಭಾರತ ಸೇನೆ ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸುಭದ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದ್ದ ನಳದುರ್ಗವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಭರಭರಾಟೆಯೊಡನೆ ಸಿಕಂದರಾಬಾದು-ಹೈದರಾಬಾದುಗಳತ್ತ ಮುನ್ನುಗ್ಗುತ್ತಲಿದ್ದ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿ, "ನೀವೆಲ್ಲ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದಂತೆ ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ; ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬದುಕಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ; ಬದುಕಿ ಉಳಿದರೆ ತಾನೆ ಏನೆಲ್ಲವೂ ?" ಎಂದು 'ದಿವ್ಯೋಪದೇಶ' ನೀಡಿ, ಹೊರಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಕಾರು ಏರಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿದರು. ಉಳಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕಾಲಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದರು ; ಕೆಲವರು ಬಂದದ್ದು ಬರಲೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕದಾರ ಹುಸೇನಿಯವರು ಮಾತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿಷ್ಠರಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರು. ರಝಾಕಾರರು ರಸ್ತೆಗಳಿಗೆ ವಿದಾಯ ಹೇಳಿ ಮನೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತರು ; ಪಠಾಣರೂ ರೋಹಿಲಾ ಜನರೂ ಅವರಂಥವರೂ ಎತ್ತ ಹೋದರೆಂಬುದೇ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ! ಸಿಡ್ನಿ ಕಾಟನ್ ಸರಬರಾಜು ಮಾಡಿದ್ದ 303 ಗನ್ನುಗಳನ್ನೂ, ಸ್ಟೆನ್‌ಗನ್ನುಗಳನ್ನೂ ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡೇ ಓಡಿ ಹೋದ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ 'ಜೋಕು'ಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಒಬ್ಬನು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ 303, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆನ್‌ಗನ್ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೇ ಓಡುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ ; ಯಾರೋ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, 'ಓಡಿ ಹೋಗುವೆಯೇಕೆ, ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ "ಅರೆ ಭಾಯಿ ಇಸ್ ಹಾಥ್ ಮೇಂ 303, ಉಸ್ ಹಾಥ್ ಮೇಂ ಸ್ಟೆನ್ ಗನ್ ಹೈ ; ಕಿಸ್ ಹಾಥ್‌ಸೇ ಲಡೂಂ—ಈ ಕೈಯಲ್ಲಿ 303, ಆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸ್ಟೆನ್‌ಗನ್ ಇದೆ—ಯಾವ ಕೈಯಿಂದ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲಿ ?' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನಂತೆ ! ಹುಸಿ ಪ್ರಚಾರ, ಉರ್ದೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಆಕಾಶವಾಣಿ, ಬಾಯಿ ಬಡಾಯಿಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದ 'ವೀರಾಧಿವೀರ'ರ ಪಡೆ ಒಂದೇ ಉಸುರಿಗೆ ಕೆಡೆದು ಬಿದ್ದಿದ್ದಿತು.

'ಪೋಲಿಸ್ ಕ್ರಿಯೆ' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಕಾಳಗದ ವಿವರವಾದ ವರ್ಣನೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಒಂದು ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟ : ಹಿಡಿದು ತಂದ ನಾಯಿಗಳು ಮೊಲವನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಾರವು ; ಹಣದಾಸೆಗೆ ಬಂದ ಯಾರೂ ಜೀವ ಪಣಕ್ಕಿಟ್ಟು

ಹೋರಾಡಲಾರರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಸಾಧುವಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಡೆವ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಧೈರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಕಲಿತನದ ಕೆಚ್ಚಿರುವುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನಾದರೂ ಅಪ್ಪುವೆನೆಂಬ ಛಲವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಯ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಇಂಥದೇ ಅನಿಸಿಕೆ ಉದಿಸಿತು ನನ್ನಲ್ಲಿ. ಆ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಉಲ್ಲೇಖವೂ ಬರುವುದು.

ಐದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮು ಶರಣಾಗತನಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಸರದಾರ ಪಟೇಲರು ಹೊಸ 'ಪಂಚರಾತ್ರ' ನಾಟಕವೊಂದರ ಸೃಷ್ಟಾರರಾದರು. ಭಾರತ ಸೇನೆ ತೋರಿದ ಕಾರ್ಯ ಸಾಹಸಗಳೂ ಹೆಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವಂಥವು. ಯಾರಾದರೂ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಅದ್ಭುತಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಈ 'ಪೋಲಿಸ್ ಕ್ರಿಯೆ'ಯ ಸಾದ್ಯಂತ ಸಂಕಥನವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಆಗ ಒಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ನನಗೆ ಉಳಿದ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳು ತಿಳಿಯವು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ ಭಾರತ ಸೇನೆ ಇನ್ನೂ 25-26 ಮೈಲಿ ಆಚೆ ಇರುವಾಗಲೇ ನಿಜಾಮರ ಪರವಾಗಿ ಅವರ ಯುವರಾಜ ಜನರಲ್ ಜೆ. ಎನ್. ಚೌಧರಿಗೆ ಶರಣಾಗತರಾದುದು—ಅದೂ ಐದೇ ದಿನಗಳ ಅಲ್ಪಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊಂಡೆಯೂರಿದುದು ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಬೆಕ್ಕಸಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದ ಮಹಾಘಟನೆ! ವಲ್ಲಭಭಾಯಿ-ಬೆನಕಗೆ ಲಡ್ಡುಗೆಗಳಾಗಿದ್ದುವು ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳು! ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ಲಡ್ಡುಗೆಯಾಗಿದ್ದ ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಡಿಯಾಗಿ ನುಂಗಲಾಗಲಿಲ್ಲ ಅವರಿಗೂ; ತುಣುಕು ಮಾಡಿ ತಿನ್ನಬೇಕಾಯಿತು!

ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಡೆಗಳ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗತಿಯ ದಿನವೇ ವಿಪನ್ನಾವಸ್ಥೆಯಿಂದ ವಿಮೋಚನೆ ದೊರೆತಿದ್ದರೂ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಮಗೆ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟ ದಿನಗಳು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುವು! ಕಲಬುರಗಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ಭಾರತ ಸೇನೆಯ ತುಕಡಿಗೆ ಆಳಂದೆಯಲ್ಲಿ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಎದುರಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ನಿಜಾಮ ಸೇನೆ-ರಝಾಕಾರರ ಮೇಳ ಆ ತುಕಡಿಯ ಮುಂಬರಿವನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದುವು. ಕೆಲವು ಗಂಟೆಗಳವರೆಗೆ. ಆಮೇಲೆ ಮರಮಳೆ ಬಿದ್ದು ಆ ಎರೆಮಣ್ಣಿನ ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಹುದುಲಾಗಿ ಅವರ ಸಶಸ್ತ್ರ ವಾಹನಗಳು ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡವು ಆ ಹುದುಲಿನಲ್ಲಿ! ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳ ವಿಜಯೋತ್ಸವ ವಾರ್ತೆಗಳನ್ನು ಆಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ನಮಗೆ ಹೊರಗೆ ಕರ್ಣ ಕಠೋರ ಘೋಷಣೆಗಳು ಕೇಳಬಂದುವು. "ಹಾಗೂ ಸಾಯುತ್ತೇವೆ, ಹೀಗೂ ಸಾಯುತ್ತೇವೆ, ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಹಿಂದುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೊಂದೇ ಸಾಯುತ್ತೇವೆ!" ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಹೊರಟಿದ್ದರು ರಝಾಕಾರರು. ರೇಡಿಯೋ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಾನೂ ಮದನಸಿಂಗ್ ಒಬ್ಬರ ಮುಖವನ್ನೊಬ್ಬರು ನೋಡಿಕೊಂಡೆವು. 'ಕೈಗೆ ಬಂದ ತುತ್ತು

ಬಾಯಿಗೆ ಬಾರದೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡಬಹುದೆ ?" ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಸುಳಿದು ಇಬ್ಬರ ಮುಖಗಳೂ ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿದ್ದುವು ! ಇಬ್ಬರೂ ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಮನೆಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿ ಬೇರೊಂದು ಭದ್ರವಾದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆವು.

ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ರಝಾಕಾರರು ಹಿಂದುಗಳ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚುವರೆಂದೂ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೀಮೆ ಎಣ್ಣೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಲಿರುವರೆಂದೂ ಸುದ್ದಿ ಹರಡಿತು, ಹಿಂದೂ ನರನಾರಿಯರೆಲ್ಲ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕಿಯ ಕಾಳು ಹಾಕಿ ಕೊಂಡು ರಾತ್ರಿಯ ದಾರಿ ಕಾಯತೊಡಗಿದರು. ನಿಮಿಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸಾಯುತ್ತ, ನಿಮಿಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತ ! ಸಂಧ್ಯಾಸಮಯ ಸಮೀಪಿಸಿದಂತೆ ಅವರ ಭಯ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಭೂತಾಕಾರ ಧರಿಸಿ ನಿಂತಿತು. ಎಂದಿನಂತಿದ್ದ ಸಂಜೆಯ ಕೆಂಪು ಕೂಡ ಅಂದು ರಕ್ತದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ತೋರಿ ಭಯದ ಬೆಂಕಿಗೆ ಸೌದೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿತು. ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸ್ಮಶಾನ ಮೌನ. ಸಂಜೆಯಾಗುತ್ತಲೇ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿತೋ ಮುಸಲಧಾರೆಯ ಮರಮಳೆ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಧೋ ಧೋ ಎಂದು ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಅಪ್ಪಳಿಸಿತು. ಮನೆ ಸುಡುವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡವರೇ ಮನೆ ಸೇರಿ ಕುಳಿತರು ! ನಿರಪರಾಧಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಿಸರ್ಗ ವಿಧಿಸಿದ್ದ 'ಕರ್ಫ್ಯೂ' ಇದೆಂದು ನಾವಾಡಿಕೊಂಡೆವು. ವಿಷವೆಂದು ಕೊಂಡುದು ರಸವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿದ್ದಿತು ಪ್ರಕೃತಿಲೀಲೆಯಿಂದ !

ಆ ಮಳೆ ಮರುದಿನವೂ ಮುಂದುವರಿದು, ಮೂರನೆಯ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಕುಟ್ಟಿ, ನಂತರದ ದಿನದ ಅಪರಾಹ್ನದ ವರೆಗೆ ತೆರಪಿಲ್ಲದೆ ಸುರಿಯಿತು. ಅಂಥ ಮಳೆಯನ್ನು ನಾನು ಆ ಮೊದಲು ನೋಡಿರಲಿಲ್ಲ, ಆ ತರುವಾಯವೂ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಕಲಬುರಗಿಯ ಶರಣಬಸವೇಶ್ವರ ಕೆರೆ ತುಂಬಿ, ಕೋಡಿ ಸೂಸಿ ಹರಿಯ ತೊಡಗಿದ್ದಿತು. ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ನೀರೇ ನೀರು. ಅಪರಾಹ್ನ ಮಳೆ ನಿಂತಾಗ ಭಯ ಮತ್ತೆ ಭುಗಿಲೆಂದು ಎದ್ದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಮಾಳಿಗೆಯೇರಿ ಹುಮನಾಬಾದಿನ ಹಾದಿಯ ಮೇಲೆ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸಿದರು. ಯಾರೋ ಕೂಗಿದರು–'ಭಾರತ ಸೈನ್ಯ ಬಂತು !' ಗೋಲಗುಮ್ಮಟದಂತೆ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪುನರುಕ್ತಗೊಳಿಸಿ ನಲಿಯಿತು ಕಲಬುರಗಿ ! 'ಭಾರತ ಸೈನ್ಯ ಬಂತು, ಭಾರತ ಸೈನ ಬಂತು' ಎಂದು ಜನರೆಲ್ಲ ಬೀದಿಗಿಳಿದರು ಹರ್ಷೋತ್ಸಾಹಗಳೊಡನೆ. ಮೇರೆ ಮೀರಿದ್ದ ಸಂಭ್ರಮದೊಡನೆ ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಬಂದೇ ಬಿಟ್ಟಿತು ಭಾರತ ಸೇನೆ. ಸೈನಿಕರ ಸಶಸ್ತ್ರ ವಾಹನಗಳು ಕಾಣುತ್ತಲೇ 'ಭಾರತ ಮಾತಾ ಕೀ ಜೈ, ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧೀ ಕಿ ಜೈ, ಸರದಾರ ಪಟೇಲ ಕೀ ಜೈ'ಎಂದು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದರು ಪೌರರು. ಒಳಗಿದ್ದ ಸೈನಿಕರೂ ಹೆಮ್ಮೆ ಹಿಗ್ಗುಗಳ ಹೊಗರು ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖಗಳಿಂದ ಜೈಹಿಂದ್ ಎಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದರು. 'ಜೈಹಿಂದ್, ಜೈಹಿಂದ್, ಜೈಹಿಂದ್' ಧ್ವಾನ ಆಕಾಶೋನ್ಮುಖವಾಗಿ ಚಿಮ್ಮ ತೊಡಗಿತು. ಕಿಡಿಗೇಡಿಗಳು ಕೆಲವರು ರೂಮಿ

ಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳನ್ನು ಕಸಿದು ತಂದು ಕೆರೆಯ ಕಾಲುವೆಗೆ ಎಸೆದರು. ಅವು ತೇಲಿ ಹೋಗ ತೊಡಗಲು ಕೈತಟ್ಟಿ ಕುಣಿದು ಕೇಕೆಹಾಕಿದರು.

ಇನ್ನು ಏನೇನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೋ, ಅವ್ವಲ್ ತಾಲೂಕುದಾರರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ತುಕಡಿಯ ಕಮಾಂಡರ್ ಕರ್ನಲ್ ಶಿವಚರಣಸಿಂಗರನ್ನು ಬಿಳಿಯ ಬಾವುಟದೊಡನೆ ಬರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋಗಿದ್ದ ಮದನಸಿಂಗ್ ಮತ್ತು ನಾನು ನಡುವೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ತಡೆದೆವು. ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಉಗ್ರವಾದಿಯೊಬ್ಬ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೇಳಿದ : "ಇಷ್ಟುದಿನ ನಾವು ನಿತ್ಯವೂ ಕಣ್ಣೀರು ಕೂಳು ಏಕ ಮಾಡಿ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾಗ ನೀವೆಲ್ಲಿದ್ದಿರಿ ? ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ?" ನಾವು ಸಿಟ್ಟಾಗದೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದೆವು : "ನೀವೆಂದುದು ನಿಜ : ನಾವಿಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದೂ ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿದ್ದೆವು. ನಾವೂ ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದೆವು. ಈಗ ನಾವು ಗೆದ್ದಿದ್ದೇವೆ. ಗೆದ್ದವರು ಸೋತ ವರನ್ನು ಔದಾರ್ಯದೊಡನೆ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ದಯವಿಟ್ಟು ಈ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾಂಧವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡಿ. ಅವರ ಮೈ ಕೂದಲು ಕೊಂಕಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ಅತ್ಯಾಚಾರ ಮಾಡಿದವರು ಇವರಲ್ಲ; ಅಮಾನುಷ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವ ರೆಲ್ಲ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಓಡಿ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಅಲ್ಲಿಂದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಹೋಗಿರಬಹುದು ! ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಇವರ ಬಲಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ."

ಗಾಂಧಿಯ ತಾರಕ ನಾಮ

ಈ ವಾದ ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಯಿತಾದರೂ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬ ಅಗ್ನಿಭಕ್ಷಕ ರಿಗೆ ಆಪ್ಯಾಯಮಾನವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರು 'ಸೇಡು, ಸೇಡು, ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೇ ಬೇಕು ನಾವು' ಎಂದು ಕೂಗಿದರು. ನಾನೂ ಅಷ್ಟೇ ಎತ್ತರದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಗಿದೆ: "ಸೇಡಿನ ಸುದ್ದಿ ತೆಗೆದರೆ ನಿಮಗೆ ಮಹಾತ್ಮಗಾಂಧಿಯವರ ಆಣೆ!"ದ್ವೇಷದ ವಿಷವೇರಿದ್ದ ಅವರ ಮೇಲೆ ಗಾರುಡವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆಣೆ. ಅವರೆಲ್ಲ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಹೆಸರಿಗೆ ಕೆಸರು ತೊಡೆವ ಕೆಲಸವಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮಾತುಕೊಟ್ಟು, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಕೈಕುಲುಕಿ ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಆಗ ಆ ಹೆಸರಿ ನಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ, ಈಗ ಆ ಹೆಸರಿಗೊದಗಿರುವ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ನೆನೆದು ಆಗಾಗ ತಳಮಳಿಸುತ್ತೇನೆ ನಾನು ! ಸೈನಿಕರಿಂದ, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ, ಸರಕಾರದಿಂದ, ಶಾಸನ ಗಳಿಂದ ಆಗದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಆಗ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿತ್ತು ಆ ಹೆಸರಿನ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ ! ಈಗ ಆ ಹೆಸರು ಎತ್ತುವವರೇ ವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯರು, ಇಲ್ಲವೆ ಅಲೌಕಿಕರು !

ಕಲಬುರಗಿ ತೊರೆದು ಹೋದವರೆಲ್ಲ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದರು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ದಿಂದ ಇರಿಸಿದ್ದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಚಿನ್ನ ಕಾಯುವ ಹೊಣೆ ಮುಗಿಯು ವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಕಾಯುವ ಹೊಣೆ ಹೆಗಲೇರಿತು ! ನಾನಿದ್ದ ಓಣಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾಂಧವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತ ವಯಸ್ಕ ಪುತ್ರಿಯರನ್ನು ತಂದು

ಅವರನ್ನು ಕಾಮುಕರಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು, ನಾನಿದ್ದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಕದಲ್ಲೊಂದು ಕೊಠಡಿ ಇದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಾನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿನ ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟೆ. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಾಷ್ಟಮಿಯ ದಿನವೇ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ. ಬಹಳ ಚೆನ್ನಿಗನಾಗಿರುವನೆಂದು ಅರ್ಧಾಂಗಿಯ, ಅಕ್ಕಯ್ಯನ ಕಾಗದಗಳು ಬಂದಿದ್ದುವು. ಯಾವಾಗ ಅವನು ಹಾಗೂ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳ ಮುಖ ವನ್ನು ನೋಡುವೆನೋ ಎಂದು ಕಾತರಗೊಂಡಿತ್ತು ಮನಸ್ಸು, ಆದರೂ ಈ ಕನ್ಯೆಯರ ಮಾನರಕ್ಷಣೆಯೂ ಪವಿತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಬಗೆದು ಎರಡುವಾರ ಪುಣೆಯ ಪ್ರಯಾಣವನ್ನು ಮುಂದೂಡಿದೆ. ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿರ್ಭಯರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಬಂದ ರೈತರ ಗೋಳನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಸಿವ್ಹಿಲ್ ಎಡ್ಮಿನಿಸ್ಟ್ರೇಟರ್ ಆಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎ. ಘಾಟಗೆಯವರ ಕಿವಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯವೂ ಕೈಗೂಡಿತು. ನಾನೇ ಅವರ ಮನವಿ ಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು, ನಾನೇ ಅವರನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದು ಸಿ.ಎ. ಅವರಿಗೆ ರಝಾಕಾರ ರಿಂದ ಆ ನಿರಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಆಗಿದ್ದ ಹಾನಿಯ ವಿವರ ನೀಡಬೇಕು. ಅವರು ಪರಿಹಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಲೆ ನಾನೇ ಅದು ಆಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಹೊರಬೀಳುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ನನ್ನ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ದಿನದಿನವೂ ಜನಗಳ ಜಾತ್ರೆಯೇ ನೆರೆಯ ತೊಡಗಿತು. ನಾನೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋದಯದ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹಗಲಿರುಳೆನ್ನದೆ ದುಡಿದೆ ಅವರಿಗಾಗಿ.

ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಪ್ರಕಟವಾದಾಗ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಂಭ್ರಮವೇ ಸಂಭ್ರಮ. ನನಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಷ್ಟು ಹರ್ಷೋತ್ಕರ್ಷ ನನ್ನ ಸತಿಗೆ, ಸುತೆಯರಿಗೆ ; ನಾನು ಮೃತ್ಯುಮುಖದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಬಂದಷ್ಟು ಅಪಾರ ಆನಂದ ಬಾಪಾಜಿ, ಅಕ್ಕಾಜಿಯ ರಿಗೆ, ಅವರ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ, ಮಗನ ಮೊಗವನ್ನು ನೋಡಿ ನಲಿದೆ ; ವಿಜಯಾ, ಗೀತಾರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಎತ್ತಿ ಎದೆಗೆ ಅವಚಿಕೊಂಡೆ ; ಗಿರಿಜೆಯತ್ತ ಹೊರಳಿ ಹೊರಳಿ ನೋಡಿದೆ. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದಾಗಿನಷ್ಟೇ ಸಂತೋಷ ಈ ಪೋಲಿಸ್ ಕ್ರಿಯೆಯ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಸೂಸಿ ಹರಿದಿದ್ದಿತು. ಅಂದು ಸಂಜೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಿನಿಮಾ ನೋಡಿ ಬಂದೆವು. ರಾತ್ರಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತಿನ ವರೆಗೆ ಮಾತನಾಡಿದೆವು. ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ಮಲಗಿದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮಾತುಗಳು ಮೊದಲಾದವು. ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ರಾತ್ರಿಯೇ ಸರಿದು ಹೋಯಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ಕರಾಳ ದಿನಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಲ್ಲ ತನ್ನ ಮಂಗಲಸೂತ್ರವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೊತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು ಗಿರಿಜಾ–ನನ್ನ ಗಿರಿಜಾ !

ಆಗ ಮುಂಬೈ ರಾಜ್ಯದ ಅಸೆಂಬ್ಲಿ ಅಧಿವೇಶನ ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. 'ಬನ್ನಿ, ಎಂ. ಪಿ. ಪಾಟೀಲರ ಭೇಟಿ ಮಾಡಿಸುವೆ' ಎಂದು ಕರೆದರು ಬಾಪಾಜಿ.

ಸ್ವಲ್ಪ ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಟಾಂಗಾ ಕರೆದರು. ಟಾಂಗಾದವ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಬೇಡಿದ. ಅವಾಕ್ಕಾದರು ಬಾವಾಜಿ. ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ದೂರವದು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹನಿ ಉದುರುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಕೇಳುತ್ತಿರುವನಲ್ಲ–ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪಗೊಂಡರು ಕೂಡ. ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯ ಪಶು ವೈದ್ಯಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರು. 'ನಾನಾರು ಗೊತ್ತಿದೆಯೇನಯ್ಯಾ ?' ಎಂದು ಜೋರಾಗಿಯೇ ಕೇಳಿದರು. 'ಗೊತ್ತಿದೆ ಸ್ವಾಮಿ, ನೀವು ನಮ್ಮ ಕುದುರೆ ಪಾಸು ಮಾಡುವವರು. ನಿಮಗೆ ಐದು ರೂಪಾಯಿ ದಂಡ ಹಾಕುವ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಐದು ರೂಪಾಯಿ ದಂಡ ಕೊಟ್ಟೆನೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ ; ಐದು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟು ಟಾಂಗಾ ಹತ್ತಿರಿ!" ಆ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲೇ ಬಂದಿದ್ದಿತಲ್ಲವೆ? ಅದರ 'ಸತ್ಫಲ'ಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಆಗಲೇ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದ್ದುವೆಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಉಜ್ವಲ' ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದ್ದಿತು ಆ ಘಟನೆ. ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಅಲ್ಲ, ನಾನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಶ್ರೀಮಂತರೊಬ್ಬರು ಆಹಾರಧಾನ್ಯ ಸಾಗಾಣಿಕೆಯ ನಿಯಮವೊಂದನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಮುರಿದ ತಪ್ಪಿಗಾಗಿ ಒಂದು 'ಬಿಲ್ಲೆ' ದಂಡಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಪರಮ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರೆಂಬುದನ್ನರಿತಿದ್ದ ಕಲೆಕ್ಟರರು ನಿಯಮ ಪೂರ್ತಿಗಾಗಿಯೆಂದು ಒಂದು 'ಬಿಲ್ಲೆ' ಮಾತ್ರ ದಂಡವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೂ ದಂಡ ತೆತ್ತವನೆಂಬ ಕಲಂಕದೊಡನೆ ಸಾಯಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ–ಎಂಬ ವ್ಯಥೆ ತಡೆಯದಾಗಲು ಅವರು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಯುದ್ಧನಿಧಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಆ ಬಿಲ್ಲೆಯ ದಂಡವನ್ನು ವಜಾ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಈಗ ಈ ಟಾಂಗಾವಾಲಾ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ದಂಡ ಹಾಕಿರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ; ದಂಡ ಹೋಗಲಾಗಿ ಒಂದು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಐದು ರೂಪಾಯಿ ಬಾಡಿಗೆಯನ್ನು ನಿಸ್ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಲಿದ್ದಾನೆ. ಇದಾಗಲೇ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥರು ಜಾಹೀರಾತಿಗಾಗಿ ಹಣ ತೆಗೆದಿಡುವಂತೆ ದಂಡಕ್ಕೆಂದು, ಲಂಚಕ್ಕೆಂದು ಹಣ ತೆಗೆದಿಡತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ! ಇನ್ನೂ ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಎಂಥೆಂಥ 'ಸತ್ಫಲ'ಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದೋ ನಮ್ಮ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ !

ನನ್ನ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಯೋಚನೆಗಳು ಉಯ್ಯಾಲೆಯಾಡುತ್ತಿದಂತೆಯೇ ಮಂತ್ರಿ ಮಲ್ಲನಗೌಡಾ ಪಾಟೀಲರ ಮನೆ ಬಂದಿತು. ಬಾವಾಜಿಯವರಿಗೂ ಅವರಿಗೂ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳ ಬಹಳ ಘನಿಷ್ಠ ಸ್ನೇಹವಿದ್ದಿತು. ಎದ್ದು ಬಂದು ಆತ್ಮೀಯತೆಯೊಡನೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ, 'ಇವರಾರು ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. 'ಇವರು ನಮ್ಮ ಅಳಿಯ ; ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ತಹಸೀಲ್ದಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ' ಎಂದು ಪರಿಚಯಿಸಿದರು ಬಾವಾಜಿ. ಆಗ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಪೋಲಿಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಸುದ್ದಿಯೇ ಸುದ್ದಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು 'ಈಗ ಹೇಗಿದೆ ರೀ, ನಿಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದು ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. 'ಎಲ್ಲ ಸರಿ ಹೋಗಿದೆ, ಸಾರ್' ಎಂದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಮೇಜರ್ ಜನರಲ್ ಒಬ್ಬ ಕೊಬ್ಬಿನ ಮಾತ

ನಾಡಿದ ; "ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಹಿಂದುಗಳು ಹೇಡಿಗಳು ; ನಾವು–ಭಾರತದ ಸೈನಿಕರು ಒಳಹೊಕ್ಕು ಉಳಿಸಬೇಕಾಯಿತವರನ್ನು !"

ನನ್ನ ಸ್ವಾಭಿಮಾನ ಸಿಡಿದೆದ್ದಿತು. "ಸೇನಾನಿಗಳೇ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಾರಾಸಾರ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿ ಮಾತನಾಡಿರಿ. ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದಂತೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿಯೂ ನುಗ್ಗಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಕಾಶ್ಮೀರ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸೈನಿಕ ಪರಿಹಾರ ದೊರೆಯಿತೆ ? ಸಮಸ್ಯೆ ನಮ್ಮ ಕೈ ಮೀರಿ ರಾಷ್ಟ್ರಸಂಘಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂರಾಜನಿದ್ದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರಾದ ನೀವು–ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಹಿಂದುಗಳು–ಹೇಡಿಗಳು ! ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳು ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದರೆ ಅದು ಸಮಗ್ರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೆ? ಮತಾಂತರ ಹೊಂದಿ–ಮತಾಂತರ ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ನೀರು ಕುಡಿಯುವಷ್ಟು ಸುಲಭ !- ಅತ್ಯಂತ ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆಯೊಂದು ಉದ್ಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದಿರಿ ! ಅದೇ ನಾವು— ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ಹಿಂದುಗಳು–ದೊರೆ ಮತಾಂಧನಾದ ಮುಸ್ಲಿಮನಾಗಿದ್ದೂ ಇಸ್ಲಾಂ ಮತ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ವಿಧದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ತನ್ನ ಸರಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೂ ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಆ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗೆ ಮಣಿಯದೆ, ಆ ಪ್ರಲೋಭನೆಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಹಿಂದುಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದೇವೆ; ನಮ್ಮ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದೇವೆ. ನಾವು ಆ ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿಯೇ ಉಳಿದೆವೆಂದೇ ಒಳಗೆ ಕಾಲಿಡಲು ನಿಮಗೆ ಆಸ್ಪದ ಸಿಕ್ಕಿತು. ನಾವೂ ನಿಮ್ಮಂತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರಾಗಿದ್ದರೆ ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನವು ದಕ್ಷಿಣದ ಪಾಕಿಸ್ತಾನವಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿತ್ತು ! ನೀವೆಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿರಿ ?"

ಸುಸ್ತಾಗಿ ಬಿಟ್ಟ ಆ ಸೇನಾನಿ. ಪಾಟೀಲರೂ ಬಾವಾಜಿಯವರೂ ನನ್ನ ದಿಟ್ಟತನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ತಟ್ಟಿದರು ಬೆನ್ನ. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಅಳಿಯ ಶ್ರೀ ಐ. ಎಮ್. ಮಗ್ದುಮ್ ತಮ್ಮ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯೊಡನೆ ಬಂದರು. ಮುಂಬೈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಪ್ರಥಮರಾಗಿ ಅವರು ಬಿ. ಈ. ಪರೀಕ್ಷೆ ಪಾಸಾಗಿದ್ದರಾಗಿ ಆಗಿನ ನಿಯಮದಂತೆ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಆಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಇಂಜನಿಯರರಾಗಿ ನೇಮಕಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಗ ಮೊದಲ ಸಲ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದ ನಾನು ಮುಂದೆ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅವರೂ ನಾನೂ ಒಂದೇ ರಾಜ್ಯದ ಸೇವೆಗೈಯುವೆವೆಂದು ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕಲ್ಪಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಒಂದೇ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಉಪಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ, ಅವರು ತಾಂತ್ರಿಕ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಸಮೀಪದ ಸ್ನೇಹಿತರಾದೆವು. ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ಕಳೆದು ಗಿರಿಜಾ, ವಿಜಯಾ, ಶಿವಗೀತಾ. ಪ್ರಸನ್ನ ಕುಮಾರ [ಮಗನ ಮೊಗವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೆ ಗಂಡುಮಗ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ನಮಗೆ ಶರಣಬಸವ ಪ್ರಸನ್ನನಾದ–ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದೆ ನಾನು. 'ಪ್ರಸನ್ನ' ಎಂದೇ ಇವನ ಹೆಸರು, ಎಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರು ಅಕ್ಕಯ್ಯ]–ರೊಡನೆ ಕಲಬುರಗಿಗೆ

ಹೊರಟೆ. ಅದೊಂದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಪಯಣ. ನೂರು ದುಃಖಿಗಳನ್ನು ನುಂಗಿದ ಮೇಲೆ ಸುಖದ ಸುಗ್ಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದೆವು ಆಗ ನಾವು. ಜೊತೆಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಮುಖದ ಮೇಲೂ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಹೊಗರು; ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ಜನಸಂದಣಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಂತಸ ; ರೇಲ್ವೆ ಚಾಕರರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವದೇಶಾಭಿಮಾನ ಪ್ರೇರಿತ-ಸ್ವಜನ ಪ್ರೇಮ ಪೂರಿತ ಸೇವಾರತಿ—ಎಲ್ಲ ಬೆಲ್ಲದಚ್ಚು ! ಹೀಗೆಯೇ ಈ ದೇಶ ಬೆಳೆದರೆ ಬಹು ಬೇಗ ಸಿರಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿ, ಸಂತಸಗಳ ತವರಾಗುವುದೆಂಬ ಆಸೆ ಸುಳಿದು ಹೋಯಿತು ಒಳಗೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ

ಆದರೆ ಬಯಸಿ ಪಡೆದುದೊಂದು, ಹೊರಗೆ ಹಡೆದುದು ಇನ್ನೊಂದು—ಎನ್ನುವಂತಾಯಿತು ಮುಂದಿನ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ನಾನೂ ಜೊತೆಗೆ ಬರುವೆನೆಂದರೂ ಬೇಡವೆಂದು ತಡೆದು, ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗಿ, ತನ್ನೊಬ್ಬನ ಪದೋನ್ನತಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂದುರುಗಿದ ಮಿತ್ರ ಮದನಸಿಂಗ್. ಯಾರಿಗಾಗಿ ನಾನು ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನೇ ಗಂಡಾಂತರಕ್ಕೆ ಒಡ್ಡಿದ್ದೆನೋ, ಯಾರನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಪರಮಮಿತ್ರನೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೆನೋ ಆ ಮಿತ್ರನಿಂದ ಇಂಥ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯಿತು ! ನಾನು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಘಟನೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದಿತು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಗೌರವ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ. ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾಯರು ನನಗೊಂದು ಕಾಗದ ಬರೆದು ಆ ಸಲದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುವಲ್ಲಿ ನಾನು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಕಲಬುರಗಿಯ ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಆ ಕಾಗದ ತೋರಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟು ಪಡೆದ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ಹುರುಪುಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಮ್ಮತದಿಂದ ಆ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಶಿಬಿರದ ಸಾಹಸಿಯೆನಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಶರಣಗೌಡರೂ, ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ರಾಮಪುರೆ ಅವರೂ, ಶ್ರೀ ಅವರಾದಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯರಾಯರೂ, ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದೊಡನೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನೂ ಕರೆಯಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆ ಸೂಚನೆಯೂ ಸ್ವೀಕೃತವಾಯಿತು.

ಎಲ್ಲರೂ ಒತ್ತಾಯ ಪಡಿಸಿ ನನ್ನನ್ನೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀ ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ, ಪ್ರೊ॥ ತವಗ ಭೀಮಸೇನ ರಾಯರೂ, ನ್ಯಾಯವಾದಿ ಶ್ರೀ ಅಶ್ವತ್ಥರಾಯರೂ ಶ್ರೀ ಘಾಟಗೆಯವರ ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಆವರ ಅನುಮತಿಯನ್ನೂ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಕುಕ್ಕನೂರಿನ ಗುರುಕುಲದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸಹಪಾಠಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಸುಬ್ಬಾಚಾರ್ಯ ಕಟ್ಟೆ ಅವರನ್ನು ನಾನು

ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡೆ ; ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಪ್ರೊ|| ತವಗ ಭೀಮಸೇನ ರಾಯರು ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಾದರು ; ಏಕೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಶ್ರೀ ಶರಣಗೌಡರೂ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವಪ್ಪ ರಾಮಪುರೆ ಅವರೂ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡರು. ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಯಲಿನಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಸಭಾಮಂಟಪದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನಾನು ಹಣ ಕೂಡಿಸಲು ರಾಯಚೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದೆ. ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣ ಸಹಕಾರ ದೊರೆಯಿತು. ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಬಂಧುಗಳೂ ದೇಣಿಗೆಗಳನ್ನಿತ್ತು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ನನ್ನನ್ನು ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಎಲ್. ಎನ್. ಗುಪ್ತಾ ಅವರು ಆಗ ಹಣಕಾಸಿನ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಅಂಚೆ ಮೂಲಕ ಅರ್ಜಿ ಕಳಿಸುತ್ತಲೇ ಅಧಿಲಾಭ ಕರನಿಧಿಯಿಂದ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು, ಕಲಬುರಗಿಯ ನಾಗರಿಕರೂ ಮುಕ್ತಹಸ್ತದಿಂದ ನೆರವು ನೀಡಿದರು. ಸರ್ವ ಶ್ರೀ ಅಣ್ಣಪ್ಪ ನವೋಶಿ, ಶರಣಕವಿಗಳು, ಮಹಾಗಾಂವ್, ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯನವರು ಪಲ್ಲಾಪುರ ಮಠ, ವೀರಭದ್ರಪ್ಪ ಭಾವಿಕಟ್ಟಿ, ಗುರಪ್ಪ ನಂದ್ಯಾಳ ಇನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದ ದೇವೇಂದ್ರ ಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ, ವಾಮದೇವ ದೀಕ್ಷಿತ, ಸತ್ಯನಾರಾಯಣ, ಇತ್ಯಾದಿ ಮಿತ್ರರು ಹಗಲಿರುಳು ಹೆಣಗಿ ಈ ಹಿರಿಯ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೊರುವಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಏಕೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ ; ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸರ್ವವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ಅವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಕ್ಕು ಬಿಡಲಿದ್ದುವು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಹೊರೆ ಹಗುರವಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲ ಭಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿದ್ದಿದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ದುಡಿದರು ಕೂಡ ಗೆಳೆಯರು.

ಏಕೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ಟಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಅವರು, ಜಿನರಾಜ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಅವರು ಆಮಂತ್ರಿತರಾದರು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದಿ. ಚೆನ್ನಪ್ಪ ಉತ್ತಂಗಿಯವರ ಹೆಸರು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು. ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಐತಿಹಾಸಿಕತೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೂ ಉತ್ತಂಗಿಯವರಿಗೂ ಹಣಾಹಣಿಯಾಗಿದ್ದಿತಾಗಿ ಕಪಟರಾಳರು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಡಾ|| ಎಸ್.ಸಿ. ನಂದೀಮಠರ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾರೆಂಬುದರ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಪರಿಷದಧ್ಯಕ್ಷ ಶ್ರೀ ತಿ. ತಾ. ಶರ್ಮಾರೂ ನಾನೂ ಬಾಗಲಕೋಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಪದಕ್ಕೆ ಡಾ|| ಎಸ್. ಸಿ. ನಂದೀಮಠರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಯಿತು. ಬಾಗಲಕೋಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದಾಯಿತು. ಡಾ|| ನಂದೀಮಠರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಪ್ರೊ. ಬಸವನಾಳರ ಪರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಂತೆ ಅಂದು ಉತ್ತಂಗಿಯವರ ಪರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಹಿಂದೆಗೆದುಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರು. ಅವರ ನಿಸ್ಪೃಹತೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಚಕಿತರನ್ನಾಗಿ

ಮಾಡಿತು. ಬಾಗಲಕೋಟೆಗೆ ಹೋದ ಉದ್ದೇಶ ಈಡೇರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಶ್ರೀ ಶರ್ಮ ರೊಡನೆ ಕಳೆದ ಕಾಲ ಶಾಸನಸಾಹಿತ್ಯದೊಡನೆ ಕಳೆದ ಕಾಲವಾಗಿದ್ದಿತು ನನಗೆ. ಅನೇಕ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಶಾಸನಗಳು ಮುಖೋದ್ಗತವಾಗಿದ್ದುವು ಅವರಿಗೆ ! ನಗೆಗಾರರು ಕೂಡ ಆಗಿದ್ದ ಅವರೊಡನಿದ್ದಾಗ ಹೊತ್ತು ಹೋದುದೇ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ.

ಕೊನೆಗೂ ಅನುಭಾವಿಗಳಾದ ಉತ್ತಂಗಿಯವರು ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಗೊಂಡುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಉದ್ಘಾಟನೆಗೆ ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಎಂ. ಶೇಷಾದ್ರಿಯವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದೆವು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೇಯ ಮಾಸ್ತಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರನ್ನೂ, ಮಹಿಳಾ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷಿಣಿಯರನ್ನಾಗಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಗೌರಾದೇವಿ ಇಂಚಲಮಠರನ್ನೂ ಆಮಂತ್ರಿಸಿದೆವು. ಸಮ್ಮೇಳನದ ದಿನಾಂಕಗಳು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ನನಗೆ ನಿದ್ರೆಗಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಘಂಟೆಗಳ ಸಮಯವೂ ಸಿಕ್ಕದಂಥ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡೆ. ಬೆಳಗಿನ ಹತ್ತು ಘಂಟೆಯವರೆಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ರೈತರಸೇವೆ, ಆಮೇಲೆ ಆಫೀಸಿನ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಕೆಲಸ, ತರುವಾಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳ ಸಿದ್ಧತೆಗಳ ಕೆಲಸ. ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳುಮುಗಿದರೂ ಭವ್ಯಮಂಟಪದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ರಜೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತೇಬಿಟ್ಟೆ. ಮೂರು ಹಗಲು, ಮೂರು ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಊಟ–ಅಡ್ಡಾಡುತ್ತಲೇ, ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಕೆಲಸವೆಂದ ಮೇಲೆ ನಿದ್ದೆಯ ಸುದ್ದಿಯೇ ಇಲ್ಲ ! ಒಂದು ದಿನ ಮೊದಲು ಬಂದ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಸಮ್ಮೇಳನದ ಮುನ್ನಾ ರಾತ್ರಿ ರಟ್ಟೆ ಹಿಡಿದೆಳೆದೊಯ್ದು ಮಲಗಿಸಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಂಟಪ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಿದ್ದುದರಿಂದ ನಿದ್ದೆಮಾಡಿ ಎದ್ದು ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ-ಉದ್ಘಾಟಕರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಿಜಾಮರು ಮಾತ್ರ ತಂಗುತ್ತಿದ್ದ ಐವಾನ್-ಎ-ಷಾಹಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ–ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ಟಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ನವರು, ಜಿನರಾಜ ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರು, ಹಳ್ಳೀಕೇರಿ ಗುದ್ಲೆಪ್ಪನವರು ಇತ್ಯಾದಿ–ಇಳಿಸಿದೆ. ಉತ್ತಂಗಿಯವರೂ, ಗೌರಕ್ಕನವರೂ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರೂ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನು ಉಪಚರಿಸುವಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ವಹಿಸಿದ ಶ್ರಮ, ಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಅಸಾಧಾರಣ.

ಜಾತಿಭೂತ :

ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭೂತ ಎದ್ದು ಕುಳಿತಿದ್ದಿತು. ಊಟಕ್ಕೆ ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ದಾಸೋಹ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದೆವು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನೂತನ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದೆವು. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಊಟ ಮಾಡುವಂತಾಗಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದರು. 'ಇದಾಗಲೇ ಎಲ್ಲ ಏರ್ಪಾಟುಗಳು ಮುಗಿದು ಹೋಗಿವೆ ; ಇನ್ನು ಮುಂದೆ

ಈ ರೀತಿ ಮಾಡೋಣ. ಈ ಸಲ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಉಳಿಯಲಿ' ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಕೆಲವರು ನನಗೆ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಬಗಲ್ ಬಚ್ಚಾ' ಎಂದು ಕರೆದರಂತೆ. ಉದಾರಮತ ವಾದಿಯಾಗಲು ಹೋಗಿ ವೀರಶೈವರಿಂದ 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪರ' ಎಂದೂ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ 'ವೀರಶೈವರ ಪರ' ಎಂದೂ ಅನೇಕ ಸಲ ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಜಾತೀಯತೆ ಓತಪ್ರೋತವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿರುವ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜಾತೀಯತೆಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿದವರೇ ತಮ್ಮನ್ನುಳಿದು ಅನ್ಯರೆಲ್ಲ ಜಾತ್ಯಂಧರೆಂದು ವಾದಿಸುತ್ತ ಹೊರಟಿರುವುದು ವಿಷಾದಕರ. ಜಾತಿವ್ಯವಸ್ಥೆ ಚಿತೆಗೇರದೆ ನಿಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆ 'ಗಗನ ಕುಸುಮ ಪರಿಮಳದಿಂದಿತ್ತತ್ತ ಗುಹೇಶ್ವರ!'

ಇನ್ನೊಂದು ಅವಿವೇಕ ನಡೆದು ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಏನೇನೋ ಯತ್ನಮಾಡಿ 'ಐವಾನ್-ಎ-ಷಾಹಿ'ಯನ್ನು ಶಿಖರನಾಯಕರಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೆ. ನಾನಿತ್ತ ಬರುತ್ತಲೇ ಗಾಂಧೀ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಗುಂಪೇ ಒಳನುಗ್ಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲ ಕೋಣೆಗಳನ್ನೂ ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡುದಲ್ಲದೆ ದಾರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಸಿಗೆ ಹಾಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು ಆ ಭೂಪರು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಬೀಡಿ ಸಿಗರೇಟು ಸೇದಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಆರಿಸುವಷ್ಟು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಸಹ ವಹಿಸದೆ ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕೆಂದರಲ್ಲಿ ಎಸೆದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾರಿ ಬೆಲೆಯ ಕಾರ್ಪೆಟ್ಟನ್ನು ಸುಡಲು ದಾರೋಗಾ ನನ್ನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಓಡಿಬಂದ. ಅವನ ಮುಖದ ಮೇಲೆ ಹುಡಿ ಹಾರುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಅವನೊಡನೆ ಹೋಗಿ ಆ ಮಹಾಶಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಬೇರೆಡೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿರಬೇಕಾದವರ ಯಾದಿಕೊಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಯಾರನ್ನೂ ಒಳಗೆ ಬಿಡದಂತೆ ಕಾವಲುಗಾರರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ಬಂದೆ.

ಸಮ್ಮೇಳನಗಳೆರಡೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕೊನೆಗೊಂಡುವು. ನಾನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದ ಸ್ವಾಗತಗೀತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಲೋಳಿಮಠ ರಾಜಮ್ಮನವರೂ, ಏಕೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದ ಸ್ವಾಗತಗೀತೆಯನ್ನು ದೇವೇಂದ್ರ ಕುಮಾರ ಹಕಾರಿಯವರೂ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಹಾಡಿ ಸೈ ಎನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಉತ್ತಂಗಿಯವರ, ಮಾಸ್ತಿಯವರ, ಗೌರಾದೇವಿ ಇಂಚಲಮಠರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣಗಳೂ, ಅನೇಕ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳೂ ಮನನೀಯವಾಗಿದ್ದುವು. ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ನೋಡಿದವರು 'ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವೋ ರಾಷ್ಟ್ರಸಭೆಯ ಅಧಿವೇಶನವೋ' ಎಂದು ಬೆರಗಾದರಂತೆ. ಏಕೀಕರಣ ಸಮ್ಮೇಳನವಂತೂ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಶರಣಗೌಡರ ಸ್ವಾಗತಭಾಷಣ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಕೋ. ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪ, ಪಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ಇವರು ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಲಯನದ ಗೊತ್ತುವಳಿ ತರ ಬಯಸಲು ಟಿ. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂ ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ಜಿನರಾಜ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಅವರು, ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ

ಗುದ್ಲೆಪ್ಪನವರು ಶಮನಗೊಳಿಸಿದರು ಅವರ ಕೋಪವನ್ನು. ಇದೊಂದು ಅಪ್ರಿಯ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದುದೆಲ್ಲ ಉತ್ಸಾಹಪೂರ್ಣ, ಸಫಲ. ಮುಂದೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಲಯನವಾಗಿಯೇ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕವಾಯಿತಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಭಜನೆಯೂ ಆಗಿ ಸಮಗ್ರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮೈದೋರಿ ತೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದಾಗ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಈ ಎರಡು ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಅದೆಷ್ಟು ಸಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದು, ಅದೆಷ್ಟು ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಗುವುದು.

ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ಮಾರಕೋತ್ಸವ :

ಇನ್ನೂ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಿಗೆ ಎರಡು ವಾರಗಳ ಅವಧಿ ಉಳಿದಿರುವಾಗಲೇ ಆತ್ಮೀಯರಾದ ಶ್ರೀ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಪಾಟೀಲರು ಬಂದು, 'ನನಗೂ ಏನಾದರೂ ಕೆಲಸ ಹಚ್ಚಿರಿ' ಎಂದು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ಸರಳತೆಯೊಡನೆ ಕೇಳಿದರು. ನಾನು 'ವಿಜಯನಗರ ಸ್ಮಾರಕೋತ್ಸವ'ವನ್ನು ಈ ಹಿಂದೆ ವಿಜೃಂಭಣೆಯೊಡನೆ ನಡೆಸಿದಂತೆ ಈಗ 'ಕಲ್ಯಾಣದ ಸ್ಮಾರಕೋತ್ಸವ'ವನ್ನೇಕೆ ಜರುಗಿಸಬಾರದು ?' ಎಂದೆ. ಅದು ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಹಿಡಿಸಿತು. ಅಂದೇ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸರ್ವರ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದು ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿ ಬಂದರು. ಅವರೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರೂ ಅದನ್ನು ಮನಃ ಪೂರ್ವಕನಾಗಿ, ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನ ಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸೊನ್ನಲಾಪುರದ ಬಾಬಾಸಾಹೇಬ ಪಾರದ ಅವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದೆವು. ಅವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿ ಆಗಮಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಕಲ್ಯಾಣದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ಟಿ. ಸುಬ್ರಮಣ್ಯಂ, ಜಿನರಾಜ ಹೆಗ್ಗಡೆ, ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಗುದ್ಲೆಪ್ಪ ನವರು ಬೇಗ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರನ್ನುಳಿದು, ಕಲಬುರಗಿಯ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮುಖರನ್ನೂ ಎರಡು ಬಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದೆ. ದಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹುರುಪಿನ, ಹಿಗ್ಗಿನ ಸ್ವಾಗತ–ಬಾಜಾ ಬಜಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ, ತಳಿರು ತೋರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುತ್ತೈದೆಯರು ಆರತಿ ಬೆಳಗಿ ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟಿಟ್ಟರು ಉತ್ತಂಗಿ ಯವರಿಗೆ, ಉತ್ಸವದ ಉದ್ಘಾಟಕ ಟಿ. ಆರ್. ನೇಸ್ವಿ ಅವರಿಗೆ, ಗೌರಕ್ಕನವರಿಗೆ, ಪ್ರೊ. ದೀಕ್ಷಿತರಿಗೆ, ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೆ ! ಶಾಲಾ ಬಾಲಕ-ಬಾಲಕಿಯರು ನಾಡ ಹಾಡು ಹಾಡಿ ಕುಣಿದರು.

ಕಲ್ಯಾಣದ ಸಾಹಸ್ರಿಕ ಸ್ಮಾರಕೋತ್ಸವ ಅಭೂತ ಪೂರ್ವಜನಸಮೂಹ, ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಅಭಿಮಾನ-ಉತ್ಸಾಹಗಳೊಡನೆ ಜರುಗಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲದೆ

ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾಂಧವರೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದುದು ನನಗೆ ಬಹಳ ಹಿಗ್ಗನ್ನೂ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳವರೊಡನೆ ನಾನು ಪಡೆದ ಸಂಪರ್ಕ-ಸ್ನೇಹಗಳು ಮುಂದೆ ನನಗೆ ಬಹು ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದುವು. ಆ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವೆನು. ಕಲಬುರಗಿಯಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣದ ವರೆಗೆ ಕನ್ನಡದ ಭೇರಿ ಮೊಳಗಿತು. ಹಿಂದಿನ ಕಹಿ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರೇನೋ ಸಹಜ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದ್ದರು ; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ 'ಜೈಹಿಂದ್ ಕಂಪನಿ'ಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಸುಲಿಗೆ ನಡೆಸಿದ್ದುವು–ದೇಶಭಕ್ತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ. ಎಷ್ಟು ಬೇಗ ಬಣ್ಣ ಬದಲಾಯಿಸುವರು ಕೆಡುಕರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ : ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಭಾರತಸೇನೆ ಬಂದ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ನಾನಿದ್ದ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಭಾರತದ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹಾರೈಸಿ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿದೆ. ಮರುದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಮಾಳಿಗೆಯೇರಿ ನೋಡುತ್ತೇನೆ–ನನ್ನ ಎಡ ಬಲಗಳ ಮನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಆದಾಗಲೇ ಭಾರತದ ಬಾವುಟಗಳು ಪಟ ಪಟ ಹಾರುತ್ತಲಿದ್ದುವು ! ಅವೆಲ್ಲ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದವರೂ ಕುಖ್ಯಾತ ರಝಾಕಾರ ಪ್ರಮುಖರು ! ಇವರ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಲಾರದೆ ಒಯ್ದ ಬಾವುಟವನ್ನು ವಾಪಸ್ಸು ತಂದುಬಿಟ್ಟೆ; ಅತ್ತ ಶಿಬಿರಗಳ 'ಹೀರೋ'ಗಳು ತಾವೇ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಹಿಂದುಗಳ ವಿಮೋಚಕರೆಂಬ ಹಮ್ಮಿನೊಡನೆ ತಮಗೆ ಬೇಡಾದವರ ದಸ್ತಗಿರಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತ, ಹಣ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಅವರನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತ, ಆ ಈ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತ, ಉಳ್ಳವರ ಮನೆಗಳ ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದರೆ ಇತ್ತ ಹಳೆಯ ರಝಾಕಾರ ಹೀರೋಗಳು ರೂಮಿ ಟೊಪ್ಪಿಗೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಖಾದಿ ಟೋಪಿ ಧರಿಸಿ, 'ನಾವು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲವೆ, ಭಾರತ ಒಕ್ಕೂಟ ಸೇರುವುದೇ ಒಳ್ಳೆಯ ದಾರಿಯೆಂದು ?' ಎಂದು ಯಾರೇ ನಂಬಲಿ ಬಿಡಲಿ ಉಸಿರುತ್ತ, ತಾವೂ ಈ 'ಜೈಹಿಂದ್ ಕಂಪೆನಿ'ಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಸುಲಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಪಡೆಯುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸ್ವಮತದವರನ್ನೂ ಸುಲಿದದ್ದುಂಟು. ಆ ಮತ ಈ ಮತ ಎಂಬುದೆಲ್ಲ ಸುಳ್ಳುನೆಪ ; ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹಾವಳಿ ನಡೆಸುವುದು ಒಂದೇ ಒಂದು–ಅದು ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಾರ್ಥ, ದುರಾಶೆ !

ಹಿಂದೆ ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಬೇಕಾದಂತೆ ಆಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಬೇಕಾಯಿತು. ಪ್ರಿಯಸ್ನೇಹಿತ ಶರಣಯ್ಯನವರು ಮಹಾಗಾಂವ್ ಉಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಓಡಿಬಂದಿದ್ದ ಇಬ್ಬರು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅಗ್ರಜಾನುಜರನ್ನು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಅವರೂ ಆಗ ನಿರಪರಾಧಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ಎರಡೂ ಹುಡುಗರಿಗೆ ನಾನು ಆಶ್ರಯ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಾಗಿಯೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅನರಿಗೆ ಉಪಟಳ ತಪ್ಪಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಾತ್ಪೂರ್ತಿಕ

ವಾಗಿ ಲಿಂಗಧಾರಣೆ ಮಾಡಿ ರೇವಣಸಿದ್ಧ, ಬಸವ–ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಇರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಮುಂದೆ ಕೆಲ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರೂರು ಶಾಂತವಾಗಲು ಅವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅವರೂರಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಅಂತೂ ಈ ಅನೀರಿಕ್ಷಿತ, ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಕರಾಳಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು "ಇದು ಮುಗಿವುದೆಲ್ಲಿ ? ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಃಪತನದಲ್ಲಿಯೆ ?" ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು.

ಸಿವಿಲ್ ಅಡ್‌ಮಿನಿಸ್ಟ್ರೇಟರ್ :

ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ನಡೆದ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕು. ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮಹಾಸೇನಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಐಸನ್ ಹೋವರ್ ಅವರು ಆಗ ಕೋಲಂಬಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಂದ ಒಂದು ಕಾಗದ ಬಂದಿತು. ಮೇಲಿದ್ದ ವಿಳಾಸವನ್ನೋದಿಯೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು ನನಗೆ. ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಎ. ಘಾಟಗೆ, ಸಿವ್ಹಿಲ್ ಎಡ್ಮಿನಿಸ್ಟ್ರೇಟರ್, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ, ಹೈದರಾಬಾದು ರಾಜ್ಯ, ಇಂಡಿಯಾ–ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಿತು. ಘಾಟಗೆಯವರು ಬಂದು ಬಹಳ ದಿನಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ಒಂದು ಅಕ್ಷರ ತಪ್ಪಿಲ್ಲದೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದ್ದಿತು. 'ಸಿವಿಲ್ ಎಡ್ಮಿನಿಸ್ಟ್ರೇಟರ್' ಎಂಬುದು ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ಹೆಸರು. ಆ ಹಿಂದೆ ಆ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನೂ ಕರೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಪೋಲಿಸ್ ಕ್ರಮದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ಅಗತ್ಯದ ಪೂರೈಕೆಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಿದ್ದ ಪದ. ಅದನ್ನೂ ಅಷ್ಟು ಬೇಗ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಬರೆಯಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಮುಂದುವರಿಯುವ ಮುನ್ನ ಮುಂದೆ ಸಂಭವಿಸಿದ ಒಂದು ಲಾಂಛನಾಸ್ಪದವಾದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿಬಿಡಬೇಕು. ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾನು ವಾರ್ತಾ‌ಇಲಾಖೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ಶ್ರೀ ತಿಪ್ಪಯ್ಯನವರಿಗೆ ಚಾರ್ಜುಕೊಟ್ಟು ಹಣಕಾಸಿನ ಇಲಾಖೆಯ ಉಪಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಹಾಗೂ ಸುವರ್ಣ ನಿಯಂತ್ರಣಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿಯೇ ಬೇರೊಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ಭಾರತ ಸರಕಾರದ ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಸರಣ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಿಗೆ, ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಮುಖ್ಯ ವಾರ್ತಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಪ್ರಚಾರ ಇಲಾಖಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ–ಎಲ್ಲ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ಶ್ರೀ ತಿಪ್ಪಯ್ಯನವರಿಗೆ ಚಾರ್ಜುವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿ, ಮುಂದೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಅವರ ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದ್ದೆ. ಆದರೂ ನಾನು ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿರುವವರೆಗೆ ನನ್ನ ಹೆಸರಿಗೇ ಕಾಗದಗಳು ಬರುವುದೂ, ಅವು ನನಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ನಾನು ಅವುಗಳನ್ನು ಆ ಇಲಾಖೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದೂ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಕೊಡಗಿಗೆ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಹೋದೆ. ಆಗಲೂ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬರತೊಡಗಿದುವು

ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಇಲಾಖೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಗದಗಳು. ತಿಪ್ಪಯ್ಯನವರು ಹೋಗಿ ಶಾಂತೇಶ ಪಾಟೀಲರು ಬಂದರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರೀಗ ಈ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಲ್ಲ, ಹೊಸ ನಿರ್ದೇಶಕರ ವಿಳಾಸ ಗಮನಿಸಿರಿ–ಎಂದು ಎಷ್ಟು ಬೊಬ್ಬೆ ಹೊಡೆದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿರುವವರೆಗೂ ಬರುತ್ತಲೇ ಇದ್ದುವು. ಬರುವುದು ಮುಂದೆ ಯಾವಾಗ ನಿಂತಿತೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ !

ಇದು ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಅಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಇಲಾಖೆಯ ದಕ್ಷತೆಯ ಮಾದರಿ ! ಇದಕ್ಕೆ ಕೋಲಂಬಿಯಾ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯವು ಯಾರೂ ತಿಳಿಸದೆ, ಅಷ್ಟು ಬೇಗ ಒಬ್ಬ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಬದಲಾದ ಡೆಸಿಗ್ನೇಷನ್ ಅನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಸರಿಯಾದ ವಿಳಾಸ ಬರೆದುದನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ ದಾಗ ಏನೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ? ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ. **Span** ಪತ್ರಿಕೆ ನನ್ನ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಮನೆಯ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಕೊಡಗಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಹೋದ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ. ಆದರೂ ಮುಂದಿನ ಸಂಚಿಕೆಯೇ ಕೊಡಗಿನ ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ವಿಲಂಬವಿಲ್ಲದೆ ಬಂದಿದ್ದಿತು ! ಇದರೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಲು ನಾನು 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ'ದ ಅಜೀವ ಚಂದಾದಾರನಾಗಿ ಅನುಭವಿ ಸಿದುದನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು, ಬೇಡ. ಅದೊಂದು ವಿನೂತನ ಆಡಿಸಿ. ಸ್ಥಳಾವಕಾಶ ಸಾಲದು. ಇಂಥ ಅನುಭವಗಳನ್ನೇ ಹೆಣೆದರೆ ಹಿಮಾಲಯದ ಕೊರಳಿಗೆ ಹಾಕಬಹು ದಾದಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಹಾರವಾದೀತು ! ನನ್ನಿಂದ ಆಜೀವ ಚಂದಾ ಹಣ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಒಂದೇ ಸಂಚಿಕೆ ಕಳಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವರಾರೋ, ಪಡೆದ ತಿಂಗಳೇ ಪತ್ರಿಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿದವರಾರೋ, ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಮುಂಗಡ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಪ್ರತಿ ಕಳಿಸದವರಾರೋ, ಉತ್ಸವಗಳಿಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಲು ಮಾತ್ರ ಟಿಕೆಟ್ಟು ಕೈಯೊಳಗಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ ವೆಚ್ಚದ ಬಗ್ಗೆ ಚಕಾರ ಶಬ್ದವೆತ್ತದವರಾರೋ, ಎರಡೂ ಬದಿಯ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೂ 'ಚಕ್ಕರ್' ಕೊಟ್ಟವರಾರೋ, ನನ್ನ ಹೆಸರಿಗೆ ವೆಚ್ಚ ತೋರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಕೈ ಬೆಚ್ಚಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡವರಾರೋ, ಮಾರಿ ಕಳಿಸುವೆನೆಂದು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಮೋರೆ ತೋರಿಸದವರಾರೋ—ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ ! ಹಿಂದಿನದನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಹಿತ್ತಲದಲ್ಲಿ ಅತ್ತರೆ ಬರುವುದೇನು ? ಕರ್ತವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ, ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತೆ, ನಿಯಮಿತತೆ, ಸಮಯನಿಷ್ಠೆ, ಸಹಾಯ ಮಾಡಿ ಸಂತೋಷ ಪಡುವ ಗುಣ, ಕೊಟ್ಟ ಕೆಲಸ ಯಾಕೆ ಆಗದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯದೆ ಹೇಗೆ ಆಗಬಹುದೆಂಬುದರ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ನೀಡುವುದು, ಸರಾಸರಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ದೇಶಹಿತದೃಷ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ನಮ್ಮ ರಕ್ತದಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲವೇನೋ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಕೆಡುತ್ತ ನಡೆದಿವೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳು, ಆಡಳಿತ, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು !

ಐಸನ್ ಹೋವರ್ ಕಾಗದ

ಕೋಲಂಬಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಲಕೋಟೆಯುಮೇಲಿನ ವಿಳಾಸ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಪ್ರಚೋದಿಸಿತು. ಇನ್ನು ಅದರ ಒಳಗಿನ ಕಾಗದ ಏನೇನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸು ವುದೋ ನೋಡೋಣ. ಒಳಗಿನ ಕಾಗದಕ್ಕೆ ಸ್ವತಃ ಐಸನ್‌ಹೋವರರೇ ರುಜು ಮಾಡಿದ್ದರು. ಅದಾವ ಘನವಿಷಯವಿರಬಹುದು ಆ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ–ಎಂದು ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವೇ ಸರಿ. ವಿಷಯ ಬಹಳ ಸಣ್ಣದು—ನಮ್ಮ ಮಾನದಂಡ ದಿಂದ. ಆದರೆ ಅವರ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಘನವಾದುದೇ ಇರಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈ ಕಾಗದವೇಕೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು ಇಷ್ಟು ದೂರ? ವಿಷಯವಿಷ್ಟೆ: ಪ್ರಿಯ ಘಾಟಗೆ ಯವರೇ, ಕೊಲಂಬಿಯಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ತನ್ನ ವಿಶ್ವಕೋಶದ ಪರಿಷ್ಕರಣ ಕಾರ್ಯ ವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿದೆ. ಈಗ ನಮಗೆ ಒಂದು ಸಂಶಯ ಎದುರಾಗಿದೆ. ಭಾರತ ಸರಕಾರದ ಸರ್ವೆಷೀಟುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ 'ವಾಡಿ'ಯನ್ನು ಕೊಪ್ಪಲು (Hamlet) ಎಂದು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ; ಅದನ್ನೇ ಹೈದರಾಬಾದು ಸರಕಾರದ ನಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಗ್ರಾಮ' ಎಂದು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಸರಿಯೆಂಬುದನ್ನು ದಯವಿಟ್ಟು ತಿಳಿಸಿ ಉಪಕರಿಸುವಿರಾ? ಇತಿ ನಿಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸದ, ಐಸನ್ ಹೋವರ್."

ಕಾಗದವನ್ನೋದಿ ಸುಸ್ತಾದೆ ನಾನು. ಇಂಥ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ತೆಕ್ಕೆ ತೆಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಬಹುದು ನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿಯೂ. ಮೂಲ ಭೂಮಿ ರಿಕಾರ್ಡುಗಳೇ ಈಗ ಅನುಪಯುಕ್ತವೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟು ಹಳೆಯವಾಗಿವೆ; ಕಡತಗಳ ವಿಷಯ ವನ್ನಂತೂ ಕೇಳುವುದೇ ಬೇಡ; ಕಡತಕ್ಕೆ ಕಡತಗಳೇ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ ಈಗ! ಇನ್ನು ಬಿಡಿ ಮನವಿಗಳ ಪಾಡೇನು? ಇನ್ನು ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವುದೇ ಬೇಡ. ಅವು ಹೇಳುವಷ್ಟು ಸುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ನಾವೂ ನೀವೂ ಹೇಳಲಾರೆವು. ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜ್ಯೋದಯವಾದಾಗ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಎಷ್ಟೆಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದರೋ ಈಗ–ಕಾಲು ಶತಮಾನ ಕಳೆದ ಮೇಲೂ–ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆ ಅಷ್ಟೇ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ಇಂತಿಷ್ಟು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿಗಳನ್ನು ತೋಡಿಸಿದೆವೆಂದು ವರದಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಗ್ರಾಮೀಣ ರಸ್ತೆಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ನಂಬುವುದಾದರೆ ಈಗ ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಗಟ್ಟಿರಸ್ತೆಗಳಿರಲೇಬೇಕು! ವರದಿಯಾದ ಕಂಪೋಸ್ಟ್ ಕುಣಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸರಿಯೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಈಗ ಬಿತ್ತಲು ಭೂಮಿಯೇ ಉಳಿದಿರಬಾರದು ಎಲ್ಲಿಯೂ! ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ವಾಡಿ' ಹಳ್ಳಿಯೋ ಕೊಪ್ಪಲೋ ಎಂದು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ 'ನಿರರ್ಥಕ ಪ್ರಯತ್ನ'ವನ್ನು ಯಾರು ಮಾಡಬೇಕು, ಯಾಕೆ ಮಾಡಬೇಕು ಇಲ್ಲಿ? ಅಮೇರಿಕೆಯು ಇದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದೆಯೆಂದೇ ತಾಂತ್ರಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಶುಕ್ರಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಲಗ್ಗೆಯಿಟ್ಟಿದೆ!

ನನ್ನ ಬಡತಿಯ ಆಜ್ಞೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಕತ್ತೆಗಳೂ ಹೋಗಿ ಕುದುರೆಗಳಾಗಿ ಬಂದುವು. ನಾನು ಮೇಲಿನವರ 'ನ್ಯಾಯಬುದ್ಧಿ'ಯನ್ನು ನಂಬಿ ಕುಳಿತವನು ಕುಳಿತೇಬಿಟ್ಟೆ. ನಾನೂ ಹೈದರಾದಿಗೆ ಹೋದೆ–ಕೋಟೆ ಸೂರೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಬಾಗಿಲ ಮುಚ್ಚಿದವರಂತೆ ! ಅಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಖಾಲಿ ಆಗಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳೆಲ್ಲ ಭರ್ತಿಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದವರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರದವರಿಗೂ, ಹೊಂದಿದವರಿಗೂ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಢತಿ ಆಜ್ಞೆಗಳನ್ನು ಕೈಗಿತ್ತು ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಇನ್ನುಳಿದುವನ್ನು ಹರಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದಿತು. "ಮುರಗಿ ಖಾನೇ ವಾಲೇ ಗಯೆ, ಖುಲಗಾ ಖಾನೇ ವಾಲೇ ಆಯೆ" "ರಝಾಕಾರ್ ಗಯೆ, ಮಂಜಾಕಾರ್ ಆಯೆ" ಎಂದು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರು. ನನಗೆ ಮತ್ತೆ ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಲೀನ್ (Lien)ಇಟ್ಟು ಸರ್ವೇ ಸೆಟ್ಲಮೆಂಟ್ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಖಾಲಿಯಿದ್ದ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಢತಿಕೊಟ್ಟರು. ಕತ್ತು ಕೊಯ್ಯುವ ಊರಲ್ಲಿ ಕೆನ್ನೆಗೆ ಹೊಡೆಸಿಕೊಂಡುದೇ ಕ್ಷೇಮವೆಂದು ಅಂದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಆಗ ಘಟಿಸಿದ ಈ ಅಕ್ರಮ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ಮೂಗು ಹಿಡಿದು ಐ.ಎ.ಎಸ್.ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಸೀನಿಯಾರಿಟಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿತು ! ಆ ವಿಷಯ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮತ್ತೆ ಮಾಡೋಣ.

ಬೀಳ್ಕೊಡಿಗೆ :

ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಚಾರ್ಜು ಕೊಟ್ಟು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದೆ. ಶ್ರೀ ಶರಣಬಸವೇಶ್ವರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪೂಜ್ಯ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಾ ಶರಣಬಸಪ್ಪಾ ಅಪ್ಪಾ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಮಾರಂಭ ನಡೆಯಿತು. ಅನೇಕರು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು, ಅಪ್ಪಾ ಅವರು ಅಭಿನಂದಿಸಿದರು. "ಎಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದ ಬಲ, ಶರಣ ಬಸವರ ಅನುಗ್ರಹದ ಫಲ' ಎಂದೆ. 'ಇನ್ನೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ.' ಎಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಕಲಬುರಗಿ ಬಿಡುವಾಗ ಕಾಲೇ ಕೀಳಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಐದಾರು ವರ್ಷ, ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಮೂರು ಮೂರೂವರೆ ವರ್ಷ ಕಳೆದಿದ್ದ ಕಲಬುರಗಿಯೇ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಹುಟ್ಟೂರು ಆಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದರೆ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ ನನಗೆ.

ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ವಾಸಿಸಿದ್ದೆನಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಷ್ಟವಾಗಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಮೊದಲು ಹುಸೇನಅಲಿ ಖಾನ್ ಸಾಹೇಬರ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆ. ಎಂದಿನಂತೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯದೊಡನೆ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿ ಮುಖ ಸಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಪೋಲಿಸ್ ಕ್ರಮದ ಕಾಲದಲ್ಲೇನಾದರೂ ಅವರಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಯಿತೇನೋ ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಬಂದಿತು ನನಗೆ. ಅವರೆ

ಅವರ ಕಳವಳಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರೇ ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟರು. "ಸಿದ್ದಯ್ಯ, ನೀನೀಗ ಬಢತಿ ಪಡೆದಿರುವುದು ಸಂತೋಷವೇ ನನಗೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಮುಟ್ಟಿಸಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ನೀನು ತಹಸೀಲ್ದಾರನಾಗಿ ಅಯ್ಕೆಗೊಂಡಾಗ ನಾನು "ಫಾರೆನ್ ಸ್ಕಾಲರ್‌ಷಿಪ್ ಕಮೀಟಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದೆ, ನೀನು ಎಂ.ಎ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮುಗಿಸಿಕೋ; ನಿನಗೆ ಫಾರೆನ್ ಸ್ಕಾಲರ್‌ಷಿಪ್ ಕೊಟ್ಟು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್‌ಗೆ ಕಳಿಸುವೆನು; ಹಿಂದಿರುಗಿದೊಡನೆ ನೀನು ರೀಡರ್ ಆಗುವಿ–ಎಂದು ನಾನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಯಾಕೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೋ ಎಂದು ವ್ಯಾಕುಲವಾಗುತ್ತಿದೆ ಈಗ. ಆಗ ನೀನು ರೀಡರ್ ಆಗಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನ ಮಾತೃ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೇ ಉಪಕುಲ ಪತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ!"

ಅವರ ಹೃದಯ ವೈಶಾಲ್ಯಕ್ಕೆ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಕ್ಕೆ ಎಂದೋ ಮಾರು ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅಂದು ಅವರಾಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಅವರೊಬ್ಬ ದೇವತಾತ್ಮರೆಂದೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. "ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ ಸರ್, ತಮ್ಮ ಆಶ್ರಯ, ಆಶೀರ್ವಾದಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗಾದರೂ ತಲುಪಿದೆ. ನನ್ನ ತಂದೆಯವರು ನನ್ನನ್ನು ಓದಿಸಿ ದೊಡ್ಡವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಈಗ ನಾನು ಇಬ್ಬರು ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಓದಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ; ತಂಗಿಯ ಮದುವೆ ಮಾಡ ಲಿದ್ದೇನೆ; ನನಗೂ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳೀಗ; ಅವರೂ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಜೀವನ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಓದಿಸಿ ಬೆಳೆಸುವೆನು. ನನಗೆ ಉಪಕುಲಪತಿಯಾಗುವ ಭಾಗ್ಯವಿಲ್ಲ!" ಆಗ ಆಡಿದ ಈ ಕೊನೆಯ ವಾಕ್ಯ ಕೊನೆಗೂ ನಿಜವಾಯಿತು! ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಉಪಕುಲಪತಿ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ, ಕಲಬುರಗಿ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯದ ಉಪಕುಲಪತಿ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನನ್ನ ಹೆಸರು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು, ಎರಡೂ ಸಲವೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಯಿತು! ನನಗಾವ ನಿರಾಶೆಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆಶಿಸುವ ಮುನ್ನವೆ ಈಶ ಏನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿರುವಾಗ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ನಿರಾಶನಾಗುವುದೆಂದರೆ ಆ ದೈವಕ್ಕೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದಂತೆ ಎಂಬುದು ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ!

ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸ

ನಾನು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋದುದೇ ತಡ-ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸ 'ಕಡಕೊಂಡು ಬಿತ್ತು' ನನ್ನ ಮೇಲೆ. ಪ್ರೊ|| ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು ನನ್ನನ್ನು. ನಾನು ಬಹಳ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಲು 'ಮಾನ್ವಿ' ಅವರು ನಾನು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಯಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೆಲಸವಾಗುವುದೆಂದು ಎಣಿಸಿ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷ ನನ್ನನ್ನು— ಮಾನ್ವಿಯವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಡಿಮೋಟ್ ಮಾಡಿ–ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಎಲ್ಲ ಮೂಲಗಳಿಂದ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ನೂತನ ಭವನ ನಿರ್ಮಾಣದ ಕಾರ್ಯ ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡೆ. ಅಂದಿನ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರ

ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಕೇಂದ್ರ ವಾರ್ತಾ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಆರ್. ಆರ್. ದಿವಾಕರರಿಂದ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡದ ಅಡಿಗಲ್ಲನ್ನಿಡಿಸಿದೆ–ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದೆ ; ಇಟಗಿ ರಾಘವೇಂದ್ರರೊಡನೆ 'ಪ್ರಬಂಧ ಮಾಲೆ' 'ಶ್ರೀಕಾರ'ಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಮಂದಿರದಿಂದ ಅವು ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ ; ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಯಾವ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿ–ಕಲಾವಿದ ಬಂದರೂ ಮಂದಿರದಲ್ಲೊಂದು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅವರಿಗಾಗಿ ಕಾದಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಮೇಲ್ಕೋಟೆಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ನಾಡ ಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಗೆ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಗೆಳೆಯರಾದ ಕುಸುಮಾಕರ ದೇಸಾಯಿ, ವ್ಹಿ. ಎಚ್. ದೇಸಾಯಿ, ಆರ್. ಎಸ್. ದೇಸಾಯಿ ಮೊದಲಾದವರೊಡನೆ ಸತತ ಮೂರುವರ್ಷ ಒಂಬತ್ತುದಿನಗಳ ನಾಡಹಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು 'ನಭೂತೋ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ' ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ದುಡಿದೆ. ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು, ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು, ಸಿ. ಎಮ್. ಪೂಣಚ್ಚ ಅವರುಗಳಂಥ ಹಿರಿಯ ನಾಯಕರೆಲ್ಲ ಆ ನಾಡಹಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಬಂದವರೇ. ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಂತೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಾರ ದಿದ್ದವರೇ ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಅ.ನ.ಕೃ.

ಒಂದು ಸಲ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಬಂದರು. ಅವರಿಗೆ ಹೈದರಾಬಾದು ಅರಿದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಅಳಿಯರವರು. ಆ ಸಲ ಹಳೆಯ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ "ನಿಮಗೆ ನಾಡಹಬ್ಬದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಏನುಬೇಕು ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. 'ನನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಅಜಂತಾ ಸಂಪುಟಗಳ ಒಂದು ಸೆಟ್ಟು ಬೇಕು. ಅಜಂತೆಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಾನೊಂದು ಹೊತ್ತಗೆ ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಹೇರಾಸೆ ನನಗೆ,' ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತರವರು. ನಾನು ಮಂಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸೆಟ್ಟು ಅದು. ಯಾವುದೋ ಅಗ್ಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದ ಆ ಸಂಪುಟಗಳ ಪ್ರತಿಗಳೆಲ್ಲ ಮಾರಾಟವಾಗಿ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಸೆಟ್ಟುಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾರು ಎಷ್ಟೇ ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟರೂ ಮಾರಕೂಡದೆಂದು ಸರಕಾರದ ಆಜ್ಞೆ ಬೇರೆ ಹೊರಟಿದ್ದಿತು. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕಾಣಿಕೆಯ ಸೆಟ್ಟನ್ನು ಪಡೆವೆನೆಂಬುವರ ಬುದ್ಧಿ ನೆಟ್ಟಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭವದು. ಆದರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನೋಡೋಣವೆಂದು ಹೊರಟೆ. ಆಗ ಎಲ್. ಎನ್. ಗುಪ್ತಾ ಸಾಹೇಬರು ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಮನವಿ ಪತ್ರ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. 'ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಘಂಟೆ ಬಂದು ನೋಡು' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಿದರು, ಹೇಳಿದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹೋದೆ–ಆ ಅಮೂಲ್ಯ ದುರ್ಲಭ ಸಂಪುಟಗಳ ಒಂದು ಸೆಟ್ಟು' 'ಸರಕಾರದ ಪರ ವಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಕಾಣಿಕೆ' ಎಂಬ

ಚೀಟಿಯೊಡನೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಅವರ ಮುಂದಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಹೋಗುತ್ತಲೆ ನನಗದನ್ನು ನೀಡಿ, ಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ನನ್ನ ನಮನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ ಎಂದರವರು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ನಾನೇ ನಂಬದಾದೆ. 'ನೀವೇ ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಿಂದಲೇ ಇದನ್ನವರಿಗೆ ಏಕೆ ಕೊಡಬಾರದು ? ' ಎಂದೆ. "ಬಹಳ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ; ಆದರೆ ನಾನೀಗ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕು; ಆದುದರಿಂದ ನೀವೇ ನನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿರಿ," ಎಂದರವರು. ಅವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಅಭಿನಂದಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ತೋಚಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಏನೇನೋ ತೊದಲಿದೆ. ಅವರೂ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು ನನ್ನ "ಬಿನ್ನಹಕೆ ಬಾಯಿಲ್ಲವಯ್ಯ" ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು. ಮುಗುಳ್ನಗೆಯೊಡನೆ ಕೈಕುಲುಕಿ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು.

ಅಂದು ನಾಡಹಬ್ಬದ ಮಹೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಪುಟಗಳ ಅಲಭ್ಯ ಸೆಟ್ಟನ್ನು ಅ. ನ. ಕೃ. ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದಾಗ ಅ. ನ. ಅವರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಆಶ್ಚರ್ಯ ಆನಂದಗಳೋ ನೆರೆದ ಸಾವಿರಾರು ಸಭಿಕರಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಆನಂದಗಳು. ಎಲ್ಲರೂ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದೇ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದು. ನಾನು ಧ್ವನಿವರ್ಧಕ ಯಂತ್ರದ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, "ಇದರ ಸರ್ವಶ್ರೇಯಸ್ಸೆಲ್ಲ ಶ್ರೀ ಎಲ್. ಎಸ್. ಗುಪ್ತಾ ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು," ಎಂದು ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಸಾರಿದೆ. ಪ್ರಚಂಡ ಕರತಾಡನದೊಡನೆ ಸಭಿಕರು ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಈ ದಕ್ಷತೆ, ಈ ಕರ್ತವ್ಯ ಪರಾಯಣತೆ, ಈ ಜನ ಸೇವಾರತಿ, ಈ ನಿಷ್ಕಪಟ ದೇಶ ಪ್ರೇಮ—ಎಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ಈಗಲೂ ಆಗಾಗ ಯೋಚಿಸುತ್ತಿರುತ್ತೇನೆ ನಾನು. ಶ್ರೀ ಗುಪ್ತಾ ಅವರ ಮಾತೃ ಭಾಷೆ ಹಿಂದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರವರು. ಇಂಥವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಬೆಳೆಯಲೆಂದು ಬಯಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ.

ಒಮ್ಮೆ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರಸಾಹಿತ್ಯಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ನಡೆಸಿದೆವು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಉದ್ಬೋಧಕವಾದ ಉದ್ಘಾಟನ ಭಾಷಣವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಅವರ ಏಕ ಪಾತ್ರ ಪುತ್ರ ರಂಗನಾಥರಾವ್ ನನ್ನ ಆತ್ಮೀಯ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರೂ ನಾನೂ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸೂತ್ರಧಾರರಾಗಿದ್ದೆವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತೆಲುಗು ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದ ದಾಶರಥಿ, ಸಿ. ನಾರಾಯಣರೆಡ್ಡಿ, ರಾಮರಾಜು ಮೊದಲಾದವರು ನಿಕಟವರ್ತಿಗಳಾದರು, ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ತೆಲುಗು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಓದಿ ಅರ್ಥವಿಸುವುದೂ, ನಾವು ಕನ್ನಡ ಕೃತಿರತ್ನಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಓದಿ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳುವುದೂ ನಡೆದುವು. ಒಮ್ಮೆ ಕರ್ನಾಟಕಾಂಧ್ರ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನೂ ನಡೆಸಿದೆವು. ತುಂಬ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು.

ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ :

ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ಎರಡು ಮೂರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲೇಬೇಕು. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ. ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ನೂರಾರು ಜಾಗೀರುಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿ ಜಾಗೀರದಾರರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಧನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದರಿಂದ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಎರಡು ಕಾರ್ಯಗಳು ಬಂದಿದ್ದುವು : ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಜಾಗೀರದಾರರು ಮನಬಂದತೆ ವಿಧಿಸಿದ್ದ ಜಾಗೀರುಗಳ ಕಂದಾಯವನ್ನು ಖಾಲ್ಸಾ (ಜಾಗೀರೇತರ ನಿಜಾಮರಾಜ್ಯ)ದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಇಳಿಸುವ ಕೆಲಸ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಜಾಗೀರದಾರರಿಗೆ ತಿಂಗಳು ತಿಂಗಳೂ ಪರಿಹಾರ ಧನವನ್ನು ವಿತರಣೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ. ಮೊದಲನೆಯವರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮೇಲಿನಿಂದ ಆಜ್ಞೆ ಬಂದಿತು. ಮೂವರು ಕ್ಷಿಪ್ರಲಿಪಿಕಾರರನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಟ್ಟು ನಾನೀ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ನಿತ್ಯ ಹದಿನೆಂಟು ಘಂಟೆಗಳಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ನಾನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಬರೆದುಕೊಂಡು ಬರೆದುಕೊಂಡು, ಬೆರಳಚ್ಚಿಸಿ ಬೆರಳಚ್ಚಿಸಿ ಮೂವರೂ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಕಾರರು ಸುಸ್ತಾಗಿ ಹೋದರು. ನಿಗದಿ ಪಡಿಸಿದಂತೆ ಒಂದೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದುನೂರು ಮೂವತ್ತು ಕಂದಾಯ ಪುನರ್‌ನಿರ್ಣಯ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದೆನು. ಅವುಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಲು ಒಂದು ವಾಹನವನ್ನೇ ಗೊತ್ತುಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಅದರ ತುಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳು ಒಮ್ಮೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಮಿಕಿ ಮಿಕಿ ನೋಡಿದರಂತೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಮಂಜೂರಿ ಬರಲು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳು ಬೇಕಾದುವು. ನನ್ನ ಒಂದೂ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಅಸ್ವೀಕೃತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ನಾನು ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಕಳಿಸಿದ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ 'ಧೋಬಿ ಮಾರ್ಕ್' ಹಾಕಲು ಮೂರುವರ್ಷ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರವರು !

ಜಾಗೀರದಾರರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಧನ ವಿತರಣೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಮನೋವೇಧಕವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಮೊದಲು ವೈಭವದಿಂದ ಮೆರೆದು ಆಗ ಪುಡಿ ಪರಹಾರಧನಕ್ಕಾಗಿ ಸೈಕಲ್‌ರಿಕ್ಷಾಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು 'ಕ್ಯೂ' ನಿಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ನನ್ನ ಜೀವ ಹುರು ಹುರು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಾನೂ ಕಾರ್ಯಾಲಯದ ವೇಳೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೂ ರಾತ್ರಿ ಎಂಟು ಒಂಬತ್ತು ಘಂಟೆಗಳವರೆಗೂ ಕುಳಿತು ಅವರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೂ ಅವರು ಘಂಟೆಗಟ್ಟಳೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತು ಘಂಟೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಮುಚ್ಚಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದೆ : ಒಬ್ಬ ಪರಿಚಿತ ಜಾಗೀರದಾರರು ಎದುರಾದರು. ಅತ್ಯಂತ ದೀನ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು : "ರಾಜಾ, ನೀವೀಗ ನನ್ನ ಚೆಕ್ಕು ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ನಾಳೆ ನಾನು ಒಂದು

ವಾರದ 'ರ್‍ಯಾಷನ್' ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು !" ಬಹಳ ಕೆಡುಕೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. ಮತ್ತೆ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ತೆರೆದು ಅವರ ಚೆಕ್ಕು ಕೊಟ್ಟೇ ಮನೆಗೆ ಹೋದೆ.

ಈ ಜಾಗೀರುಗಳನ್ನು ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದುದರ ಫಲಸ್ವರೂಪವಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರವೂ ನನ್ನ ಮೂಲಕ ಆದುದು ನನಗೆ ತುಂಬ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿತು. ನಾನು ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧೀನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಆಗ ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು. ಜಾಗೀರುಗಳು ರದ್ದಾದುದನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನೂ ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳನ್ನೂ ಪುನರ್‍ರಚಿಸುವ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರ ಒಂದು ಅಧಿಕಾರಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರೇತರ ಸದಸ್ಯರನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದ್ದಿತು, ಅದರ ವರದಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ' ಬಂದಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಪ್ರೊಸೆಸ್ ಮಾಡಿ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ನೋಟು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ವರದಿ ಓದಿ ಅವಾಕ್ಕಾದೆ. ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಅದರ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳೊಡನೆ ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಿಫಾರಸು ಮಾಡಲಾಗಿದ್ದಿತು ! ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರೇತರ ಸದಸ್ಯರಾರು–ಎಂಬುದನ್ನು ಹುಡುಕಿ ನೋಡಿದೆ. ಶ್ರೀ ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೇ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಅಧಿಕಾರೇತರ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದರು ! ಅವರಿದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಮ್ಮತಿಸಿದರೆಂಬುದೇ ಹೊಳೆಯದಾಯಿತು ನನಗೆ. ಇದಾಗಲೇ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಭಾಷಾನುಗುಣ ವಿಭಜನೆಯ ಕೂಗು ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದೆ ; ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪಂ. ಜಿ. ರಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಕರೆದಿದ್ದ ಖಾಸಗಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಮೂದಯಾರಜಂಗ್, ಕಾಶಿನಾಥರಾವ್ ವೈದ್ಯ, ಡಾ॥ ಎಂ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿ ಹಾಗೂ ನನ್ನನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಉಪಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು–ಈ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಸಬಲ ಪ್ರಸ್ತಾವವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಲು. ಹೈದರಾಬಾದು ಸಂಸ್ಥಾನದ ವಿಭಜನೆಯಾದರೆ ಆಂಧ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಭಾಗಗಳಾವುವು, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಭಾಗಗಳಾವುವು, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಭಾಗಗಳಾವುವು–ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೂ ಆ ಉಪಸಮಿತಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈಗ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನೂ, ಅದರ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನೂ ಮರಾಠವಾಡಾದ ಉಸ್ಮಾನಾಬಾದು ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮುಂದೆ ಅವೆಲ್ಲ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿಬಿಡುವುದಿಲ್ಲವೆ ?

ಇದೊಂದು ಗಂಭೀರ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿ ತೋರಿತು ನನಗೆ. ಕೂಡಲೆ ಕಲ್ಯಾಣದ ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ವಿಷಯ ವಿವರಿಸಿ ಖಾಸಗಿ ಕಾಗದ ಬರೆದೆ. ಕೂಡಲೇ ಹೊರಟು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಬರಲು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಮೂವರು ಮುಂದಾಳುಗಳು ಬಂದರು–ಒಬ್ಬರು ವೀರಶೈವರು, ಒಬ್ಬರು ಆರ್ಯಸಮಾಜಿಗಳು, ಒಬ್ಬರು ಮಹಮ್ಮದೀ

ಯರು. ನಾನೇ ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೊಂದು ಮನವಿ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ಅವರಿಂದ ರುಜು ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಅವರೊಡನೆ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರಿಗೆ ಆ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಅವರು ಓದಿ, 'ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಕಲ್ಯಾಣವಿಲ್ಲದ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ನಾನು ಕಲ್ಪಿಸಲೂ ಆರೆ' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿ ಕಲ್ಯಾಣವೂ, ಅದರ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯತಕ್ಕದ್ದೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಅದನ್ನು ಕಡತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು, ನಾನು ಆ ಪ್ರಕಾರವೇ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ನೋಟು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದೆ. ಯಾವ ಬದಲಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅದು ಅಂಗೀಕೃತವಾಯಿತು. 'ಶ್ರೀ' ಅವರಿಂದ 'ಕನ್ನಡಿಗರ ಕಾಶಿ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಿತು.

ಉಪರ್ಯುಕ್ತ ಉಪಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಕಾಶೀನಾಥರಾವ್ ವೈದ್ಯರು ತಮ್ಮ ಕಾರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ನನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ 'ಪುರಾಣಿಕ' ಪದ ಸೇರಿದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ನನ್ನೊಡನೆ ಮನಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದೆ: "ವಿಧಾನಸಭೆಗೆ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸುವ ಬದಲು ಈಗ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಹಾಗೂ ನಗರಸಭೆಗಳಿಗೇಕೆ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡಿದ್ದೀರಿ?" ತಟ್ಟನೆ ಉತ್ತರ ಬಂದಿತು ಅವರಿಂದ: "ಈ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಯ್ಯ ಮಲ್ಲಯ್ಯರನ್ನು ಆರಿಸಿಬಿಟ್ಟೆವೆಂದರೆ ಮುಂದೆ ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಟಿಕೆಟ್ಟು ಸಿಕ್ಕಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವುದು!" ದಂಗಾದೆ ಈ ಉತ್ತರ ಕೇಳಿ. ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಮತಿಯಿಲ್ಲದ ನನಗೆ ಅದರ ಒಳಗಿನತ್ತ ಮೊದಲ ಇಣಿಕುನೋಟ ದೊರೆಯಿತು. ಹೊರಗಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಕರಾಳ ಕಾರಸ್ಥಾನಗಳು ನಡೆದಿರುತ್ತವೆಯೆಂಬುದರ ಅಲ್ಪ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಇದೇ ಮಹಾಶಯರು ಅಲ್ಪ ಅಪವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಓರ್ವ ಧೀಮಂತ ಕನ್ನಡಿಗರೆನಿಸಿದ್ದ ಎಚ್. ಜಿ. ಮುದ್ಗಲರು ಲೋಕಸಭಾ ಸದಸ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ನೀಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದಾಗ ನನಗಾವ ಅಚ್ಚರಿಯೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ವಿಧಾನ ಸಭೆಗಳಿಗೆ ಬೇಗ ಚುನಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯದಿರಲು ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಸ್ಟೇಟ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸು ಗೋಸಾವಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್-ದೇಸಾಯಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಎಂದು ಇಭ್ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಿತು. ಸ್ವಾಮಿ ರಮಾನಂದತೀರ್ಥರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ತಾನೇ ನಿಜವಾದ ಸ್ಟೇಟ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಎಂದೂ, ದೇಸಾಯಿ ಜನಾರ್ದನರಾಯರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ತಾನೇ ನಿಜವಾದ ಸ್ಟೇಟ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಎಂದೂ ಸಾಧಿಸತೊಡಗಿದ್ದುವಾಗ. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಾಮಿ ರಮಾನಂದ ತೀರ್ಥರು, ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಮೇಲ್ಕೋಟೆ ಮೊದಲಾದವರು, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ದೇಸಾಯಿ ಜನಾರ್ದನರಾಯರು, ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು, ಜಿ. ರಾಮಾ

ಚಾರ್ಯರು, ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ ವಿನಾಯಕರಾಯರು. ಕೆ. ವಿ. ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿ ಅವರು, ಡಾ॥ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿ ಅವರು, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಹೆಡಾ, ಗ್ಯಾನಕುಮಾರಿ ಹೆಡಾ ಮೊದಲಾದವರು. 1969ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಒದಗಿದ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಆಗ ಹೈದರಾಬಾದ ಸ್ಟೇಟ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿಗೆ ಒದಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ 1969ರ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಆಗಿನ ಸಿಂಡಿಕೇಟ್ ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ದೇಸಾಯಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸೇ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರೇ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾದರು. ಸ್ಟೇಟ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅನಭಿಷಕ್ತ ಸಾಮ್ರಾಟರೆಂದೆನಿಸಿದ್ದ ಸ್ವಾಮಿ ರಮಾನಂದ ತೀರ್ಥರ ಪ್ರಭಾವ ಇಳಿಮುಖವಾಯಿತು. ಇದು ನನಗೆ ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಒಗಟೆನ್ನಿಸಿದ್ದಿತು. ನಾನಿನ್ನೂ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಲಿಸ್ ಕ್ರಮದ ನಂತರ ಮೊದಲಸಲ ಬಂದಿದ್ದ ಸ್ವಾಮಿ ರಮಾನಂದತೀರ್ಥರಿಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದ ನನಗೆ, ಸಂಸ್ಥಾನದ ಯಾವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ 'ಸ್ವಾಮಿ ರಮಾನಂದ ತೀರ್ಥ ಕೀ ಜೈ' ಎಂಬ ಜಯ ಘೋಷಗಳನ್ನೇ ಕೇಳಿದ್ದ ನನಗೆ ಈ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಭಾವದ ಹಸ್ತಾಂತರ ಅಚ್ಚರಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ್ದಿತು. ಯಾರಾದರೂ ರಾಜಕೀಯ ತಜ್ಞರು ಇದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ ಅದೊಂದು ರೋಚಕ ವಿಷಯವೇ ಆದೀತು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ನನ್ನ ಉತ್ಸುಕತೆಯನ್ನು ಅದುಮಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಆಗದೆ ಕೆ. ವಿ. ವೆಂಕಟರಂಗಾರೆಡ್ಡಿಯವರನ್ನೇ ಕೇಳಿಬಿಟ್ಟೆ–ಇದರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಲು. ಅವರು ಹೇಳಿದುದು ಸರಿಯೋ ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿ ಹೇಳಲಾರೆ. ಆದರೆ ಹುಲ್ಲು–ಬೇರು–ಹಂತದಿಂದ **(Grass-root level)** ಹಿರಿಯ ನಾಯಕ ಪದವಿಗೇರಿದ್ದ ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಅವರೆಂದುದು : "ಅಜಿ ದೇಖೋ–ನಾವೆಲ್ಲ ರಾಜಕೀಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದುದು ಉಪಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ, ಉದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ದೇಶಭಕ್ತಿ, ಜನಸೇವೆ–ಹೀಗೆ ಏನೋ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಧ್ಯೇಯಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ಸೇರಿದವರು. ನಮ್ಮಲ್ಲೂ ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ : ನಮಗೂ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸ್ವಾರ್ಥಗಳಿವೆ–ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ ದೊರೆಯಲಿ, ನಮ್ಮ ಹಿಂಬಾಲಕರಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿ–ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೆ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳಲೂ ರಾಜಕೀಯವನ್ನೇ ನಾವು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಬಡವರೂ ಇದ್ದಾರೆ; ಅವರಿಗೆ ಅಗತ್ಯಬಿದ್ದಾಗ ಕೊಟ್ಟು ನಡಸುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ದೇವರ ದಯೆಯಿಂದ ನಮಗೆ ಇವೆ. ಆದರೆ ಆ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯದು ಹೀಗಿಲ್ಲ. ಏನಾದರೂ ಹಣಕಾಸಿನ ಪ್ರತಿಫಲ ಪಡೆದೇ ತಮ್ಮ ಜಯಘೋಷ ಮಾಡುವ ಪೋಲಿ ಪೋಕರಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಹಣ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವವರೆಗೆ ಅವರಿಗೆ 'ಜಿಂದಾಬಾದ್' ಎಂದರು; ಈಗ ಅವರೇ 'ಮುರ್ದಾಬಾದ್' ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಣದ ಬಲದಿಂದ ರಾಜಕೀಯ

ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರೆ ಅದು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟುವುದೋ ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂಬಾಲಕರು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಕೇಳುತ್ತ ಹೋಗಬಹುದು ; ಅದನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಹಣ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು : ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರಕ್ಕಿಳಿಯಬೇಕಾಗಬಹುದು ! ಬೇಡಪ್ಪಾ, ಹಣದ ರಾಜಕೀಯ–ಅದು ಮಾಡಿದವರ ಹೆಣ ಹಾಕುವ ರಾಜಕೀಯ ! ”

ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿತ್ವ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಸುಖದ ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆ, ಹೂವಿನ ಹಾಸಿಗೆಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ವಿಧಾನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಪರ ಪ್ರಜಾಸತ್ತಾತ್ಮಕ ರಂಗ (Progressive Demacretic Front) ದ ನಾಲ್ವತ್ತು ನಾಲ್ವತ್ತೊಂದು ಸದಸ್ಯರು ! ಆಳುವ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಾಡುವ ಬಹುಮತ. ವರಂಗಲ್ ನಲಗೊಂಡಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಹುಚ್ಚಿನಲ್ಲಿ ಹುಚ್ಚರಂತೆ ಯುದ್ಧ ಸಿದ್ಧತೆಗೆ ಹಣ ಪೋಲು ಮಾಡಿ ಖಾಲಿ ಖಜಾನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದರು ಲಾಯಖ್ ಅಲಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದವರು. ಆದರೂ ಆ ಕುಳ್ಳ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ತೋರಿದ ಎದೆಗಾರಿಕೆ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದು. ನಾನೇ ಒಂದು ಮತದಾನ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ Presiding Officer ಆಗಿ ಹೋಗಿ ಪಿ. ಡಿ. ಎಫ್. ಜನರ ದಮನದ ದಾರಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿದ್ದೆ. ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹತ್ತೇ ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಮುನ್ನಾ ರಾತ್ರಿ ಮುಟ್ಟಿ ಮತದಾನದ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿಧದಿಂದ ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಮಲಗಿದೆವು. ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಿನ ಎಂಟು ಘಂಟೆಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಮತದಾನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೆಳಗಿನ ನಾಲ್ಕು ಘಂಟೆಗೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಎಬ್ಬಿಸಿದೆ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅದು ನಮ್ಮ ಮೊದಲ ಅನುಭವವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಸಣ್ಣದೆಂದು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ ನಾನು ಬಹಿರ್ದೆಶೆಗೆಂದು ಪಕ್ಕದ ಹೊಲದ ಬೆಳೆಗಳೊಳಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಸಹಾಯಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೌಹಾರಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದರು. ಅವರ ಮುಖ ಭಯದಿಂದ ಕಪ್ಪಿಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಕಾರಣ ಕೇಳಿದೆ. ಆ ಬೆಳೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಅವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಫ್ರಂಟಿನವರ ಕೊನೆಯ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರ ಸಭೆ ಸೇರಿದ್ದಿತಂತೆ — ಮತದಾನಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿನ ಮುಂಚೆ ಚುನಾವಣಾ ಸಭೆಗಳು ನಿಲ್ಲಬೇಕೆಂಬ ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಆಗ ಫ್ರಂಟಿನ ಮುಖಂಡ ಬಿಗಿದ ಮುಷ್ಟಿಯ ತನ್ನ ದಷ್ಟಪುಷ್ಟ ಹಸ್ತವನ್ನು ಮುಂದೆ ಮಾಡಿ ಗರ್ಜಿಸಿದನಂತೆ :" ಇಕೊ ನೋಡಿರಿ : ಇದು ಹಸ್ತ–ನಮ್ಮ ಚುನಾವಣಾ ಚಿಹ್ನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನೀವು ಮತ ಕೊಟ್ಟರೋ ನಿಮ್ಮ ಕೈಕುಲುಕುವೆವು ; ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮತಕೊಟ್ಟರೋ, ಈ ಹಸ್ತ ನಿಮ್ಮ ಮಸ್ತಕದ ಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಳಿಸುವುದು !"

ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ ನನ್ನ ಸಹಾಯಕರು, "ಸಾಹೇಬರೇ, ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಈ ನೌಕರಿ ಹೆಚ್ಚಿನದಲ್ಲ. ಬಂದದ್ದು ಬರಲಿ, ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗಿಬಿಡೋಣ ! ಪ್ರಾಣ

ಉಳಿದರೆ ಮತ್ತೇನನ್ನಾದರೂ ಕಾಣಬಹುದು ! ಪ್ರಾಣವೇ ಹೋದರೆ ?" ಪೋಲಿಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆಯೂ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವೆಂಬುದು ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ-ಎಂದು ನಾನೂ ತಲ್ಲಣಿಸಿದೆ. ಆದರೂ ಇದ್ದಬಿದ್ದ ಧೈರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಅವರನ್ನೂ ಏನೇನೋ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಒಲಿಸಿ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಮತದಾನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅಪ್ರಿಯ ಘಟನೆಗಳೂ ಜರುಗಲಿಲ್ಲ. 'ಒಬ್ಬ ಹಳ್ಳಿಯ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮಹಿಳೆ ಬಂದು ನಮ್ಮೂರಿನವರೆಲ್ಲ ಯಾರಿಗೆ ಮತ ಹಾಕಿದರು ?' ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದಳು. ನಾನು ಇದು ಗುಟ್ಟಿನ ವಿಷಯ ; ಹೇಳಕೂಡದು ಎಂದೆ, ಆಕೆ ಗಾಬರಿಯಾಗಿ 'ಅರೆ ಅಲ್ಲಾ, ಅಬ್ ಕ್ಯಾ ಕರನಾ ?' ಎಂದು ಓಡಿ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಆಗಿನ್ನೂ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಎಂ. ಕೆ. ವೆಲ್ಲೋಡಿಯವರೂ, ಅವರ ಪತ್ನಿ ಕುಟ್ಟಿ ವೆಲ್ಲೋಡಿಯವರೂ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಘಂಟೆಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುಹೋದರು. ಕುಟ್ಟಿ ವೆಲ್ಲೋಡಿಯವರು, 'ಹೆಂಗಳೆಯರು ಯಾರಿಗೆ ಮತ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ?' ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಎಂ. ಕೆ. ವೆಲ್ಲೋಡಿಯವರು ರೇಗಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕಾರಿನೊಳಕ್ಕೆ ದಬ್ಬಿ, ತಾವೂ ಕುಳಿತು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು. ರಾತ್ರಿ ಮತಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನೂ, ಇತರ ಲವಾಜಿಮೆಗಳನ್ನೂ ರಿಟರ್ನಿಂಗ್ ಆಫೀಸರರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಮನೆ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಮತ್ತೆ ಮರು ಹುಟ್ಟು ಪಡೆದಂತೆನಿಸಿದ್ದಿತು ನನಗೆ. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಕೈಯೇ ಗೆದ್ದಿದ್ದಿತು.

ಇಂಥ ವಿರೋಧಿ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹೊಯ್ದಾಡುವ ಹಡಗವನ್ನು ಅನುಭವಿಕ ನಾವಿಕನಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟಿದ್ದರು ಬಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು. ಅವರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಕಲಬುರಗಿಯ ಗಣ್ಯ ವಕೀಲರೂ, ಕರ್ನಾಟಕ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮಾಜಿ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ, ಲೋಕಸಭೆಯ ಮಾಜಿ ಸದಸ್ಯರೂ ಆಗಿದ್ದ ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿಯವರು ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ, ವಸತಿ ಹಾಗೂ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ನನ್ನ ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ನಾನೂ ಅವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ತರಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದ ಹಗಲಿರುಳೆನ್ನದೆ ದುಡಿಯತೊಡಗಿದೆ. ಅವರಂತೂ ನನ್ನನ್ನು ಪೂರ್ಣ ನಂಬಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅಂಥವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಸರಹುಟ್ಟಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ನಡೆಯದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವರಾರೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಾದಾಗ ನನಗೆ ಆಘಾತ ! ನನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ನನ್ನಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಅಣ್ಣಾರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಚಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದವರು. ನರರ ನೀಚತನದ ನವ ನವ ನಮೂನೆಗಳನ್ನು ನೋಡತೊಡಗಿದೆ. ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಎಂಥ ಸತ್ಯವಂತರೆಂಬುದನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವ ಘಟನೆಯೊಂದು ನಡೆದು ಹೋಯಿತು. ವಿಧಾನಸಭೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಆಯ್ಕೆ ನಡೆಯಿತು. ಒಬ್ಬ ಪಕ್ಷೇತರ ಹುರಿಯಾಳು ಆಯ್ಕೆಯ ಕಣಕ್ಕಿಳಿದರು. ಅವರು ಇಳಿಯುವಂತೆ ಹುರಿ

ದುಂಬಿಸಿದವರು ಆಳುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತರು. ಆಯ್ಕೆಯ ಪರಿಣಾಮ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ಅವರಿಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮತ ದೊರೆತಿದ್ದಿತು. ಅದು ಅವರದೇ ಮತ. ತನಗೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಸ್ನೇಹಿತರೆಲ್ಲರ ಬಳಿಗೆ ಹೋದರು ; 'ಮಾತು ಕೊಟ್ಟು ಮೋಸಗೊಳಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯವೆ ?' ಎಂದು ಕೆರಳಿ ಕೇಳಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಉತ್ತರವಿತ್ತರು : "ಆ ಒಂದು ಮತ ನಿನಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದೆಯಲ್ಲ–ಅದು ಯಾರದೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವಿ ? ಅದು ನಾನು ಕೊಟ್ಟ ಮತವೇ."

ಬರಬರುತ್ತ ಭೀಭತ್ಸವೆನಿಸತೊಡಗಿತು ನನಗೆ ರಾಜಕಾರಣದ ಒಳಗಿನ ಕರಾಳ ಸ್ವರೂಪ. ಆದರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣರಾಗಿ ಬಂದವರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಅಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಆಸ್ಪದ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವವರು ಇಲ್ಲದಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಗಳಿದ್ದರು. ಅವರು ಭೂ ಪರಿಮಿತಿ ಕುಟುಂಬವೊಂದಕ್ಕೆ ಕನಿಷ್ಠ 130 ಎಕರೆಗಳಷ್ಟಾದರೂ ಇರ ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಭೂ ಸುಧಾರಣಾ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಜು ಗುದ್ದಿಗುದ್ದಿ ಜೋರಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ತಮ್ಮ ವಾದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಗಳನ್ನೂ ಧಾರಾಳ ವಾಗಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಈ 130ರ ಅಂಕಿಯೇ ಏಕೆ ? 120 ಏಕಲ್ಲ, 140 ಏಕಲ್ಲ– ಎಂಬ ಸಂಶಯವಿದ್ದೇ ಇದ್ದಿತು. ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಮಾಹಿತಿ ತರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅವರ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ 130 ಎಕರೆ ಭೂಮಿ ಇದ್ದುದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು !

ಅಣ್ಣಾರಾವ್

ಎಲ್ಲರೂ ಅಪ್ರಮುಖವೆಂದು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದ ಇಲಾಖೆಗಳೇ ಅಣ್ಣಾರಾಯರ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದುವೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವೇ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ಪುನಶ್ಚೇತನಗೊಳಿಸಿ ನಗರ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ, ಪಂಚಾಯತಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕ ವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜನ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಅವೇ ಇಲಾಖೆ ಗಳಿಗೆ ಎಂದಿಲ್ಲದ ಮಹತ್ವ ಬರತೊಡಗಿತು. ಜಿಲ್ಲೆ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಜನಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳ ಅಂದಾಜು ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ, ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಜೂರಿ ನೀಡಿ ಬರತೊಡಗಿದೆವು. ಅನೇಕ ನಗರ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಯೋಜನೆಯೋ, ಚರಂಡಿ ಯೋಜನೆಯೋ, ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಯೋಜನೆಗಳೋ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಬೀದ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಪಿಲಧಾರಾ ಎಂಬುದೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರ. ಬಹಳ ನಿಸರ್ಗರಮಣೀಯವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಅಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾತ್ಮರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಮನ್ಮಥಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಸಮಾಧಿಯಿದ್ದು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಕಾಲು ದಾರಿ ಮಾತ್ರವಿದ್ದಿತು. ಜನರು ಬಿದ್ದು ಸಾಯುವುದು ನಡೆದಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ

ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿಸಿದೆವು. ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಭಕ್ತರು ಸಂತುಷ್ಟರಾದರು. ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಳ್ಳಿಗರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅನೇಕ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದವು. ನಾನು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಟನೆಗಳನ್ನು ಕಳಿಸತೊಡಗಿದೆ. ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು, ಭಾಷೆ ಶೈಲಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಒಗ್ಗುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದು ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಣ್ಣಾರಾಯರಿಗೆ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಚಾರ ಸಿಕ್ಕತೊಡಗಿತು. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗೂ ದೊರೆಯದಿದ್ದಷ್ಟು ಸ್ಥಳ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ದೊರೆಯತೊಡಗಿತು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಅಸೂಯೆಯೂ ಉಂಟಾಗದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇದರಿಂದ ಉತ್ಸಾಹಿತರಾದ ನಾವು ದೆಹಲಿಯ ಯಾತ್ರೆ ಕೈಕೊಂಡೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದುಹೌಸಿನಲ್ಲಿಳಿದೆವು. ದೆಹಲಿ ಆಗ್ರಾಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕಾದುದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿದೆವು. ನನ್ನ ಮನದ ಮೇಲೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದುದು 'ರಾಜಘಾಟ' ಮಾತ್ರ. ಮುಂದೆ ರಾಜಘಾಟಿನ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿತೆಯೊಂದು ಮೂಡಿ ಬಂದಿತು. ಹರದ್ವಾರ ಹೃಷಿಕೇಶಗಳಿಗೂ ಹೋಗಿ ಬಂದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶಿವಾನಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ದರ್ಶನ ಪಡೆದೆ. 'ಗಂಗಾಮಾಯಿ'ಯ ಸುಧಾಸ್ಪರ್ಶವನ್ನೂ ಪಡೆದು ಪುಲಕಿತನಾದೆ. ಹಿಮಗಿರಿಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಮೈಮರೆತೆ. ಕೊನೆಗೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಉಳಿದುವು ನಾಲ್ಕೇ – ದೆಹಲಿಯ ರಾಜಘಾಟ, ಆಗ್ರಾದ ತಾಜಮಹಲು, ಹರದ್ವಾರದ ಗಂಗಾನದಿ, ಹಿಮಾಲಯಪರ್ವತಶ್ರೇಣಿ. ಇವುಗಳನ್ನು ಆ ಮೇಲೆಯೂ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ನೋಡಿ ನವಿರಾಂತಿದ್ದೇನೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸಲ ನೋಡಿದರೂ ತೃಪ್ತಿಯಿಲ್ಲ ನನಗೆ.

ದೆಹಲಿಯ ಯಾತ್ರೆ ನಮಗೆ ಕ್ಷಿಪ್ರ ಫಲ ಕೊಡದಿದ್ದರೂ ನಾವು ಒಯ್ದಿದ್ದ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳು ಸಮಗ್ರ ಭಾರತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲಿಸಲ್ಪಡತೊಡಗಿದುವು. ಮೊದಲನೆಯಪ್ರಸ್ತಾವ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ ಯಾರೂ. ಆದರೆ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯುಳ್ಳ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕೆಂಬುದರ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರವರು. ಯೋಜನಾ ಆಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವರೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಸಲು ಸಲಹೆ ನೀಡಲಾಯಿತು ನಮಗೆ. ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಯೋಜನಾ ಭವನಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದರೂ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ವಿಷಯ ಯಾರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದೆಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕೊಟಡಿಯಿಂದ ಕೊಟಡಿಗೆ ಓಡಾಡಿದೆ. ಕೊನೆಗೂ ಒಬ್ಬ ಆಸಕ್ತ ಉಪಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ

ಗಳು ಸಿಕ್ಕರು. ಕೇರಳೀಯರು. ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅವರಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಒಲವು ಇದ್ದಿತು. ನನ್ನ ಟಿಪ್ಪಣಿ ನೋಡಿ 'ಇಂತಹ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯವನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿರುವೆವಲ್ಲ' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ನನ್ನೆದುರಿಗೇ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಕಾರರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಇಲಾಖೆಗಳ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ನೋಟಿನ ಪ್ರತಿ ಲಗತ್ತಿಸಿ ಕಾಗದವೊಂದನ್ನು ಬರೆದರು– "ಹೈದರಾಬಾದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವೆಲ್‌ಸಿಂಕಿಂಗ್ ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್' ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಇಲಾಖೆಯೇ ಇದೆ – ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಶುದ್ಧವಾದ ಕುಡಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಒದಗಿಸಲು, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆಯೆ ? ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈಗಲಾದರೂ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಿಹಿತವಲ್ಲವೆ ?" ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ನನಗೂ ಅದರದೊಂದು ಪ್ರತಿ 'ಮಾರ್ಕ್' ಮಾಡಿದರು. ಅಷ್ಟೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟುದಕ್ಕಾಗಿ ದೊರೆತ ಫಲವೆಂದರೆ ಆ ಪ್ರತಿ ! ಅದನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಹೈದರಾಬಾದು ಹೌಸಿಗೆ ಮರಳಿದೆ. ಅಣ್ಣಾರಾಯರು ಎಲ್ಲ ಕೇಳಿ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ನಕ್ಕರು.

ಮರುದಿನ ವಸತಿ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ. ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಸಚಿವರು ಸರದಾರ ಸ್ವರ್ಣಸಿಂಗರು ; ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಎಂ. ಕೆ. ವೆಲ್ಲೋಡಿಯವರು. ಸಚಿವರು ಸಭ್ಯರು ; ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ಮೆರೆದು ಬಂದಿದ್ದವರು. ಆದರೂ ಪ್ರಯೋಜನ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ನಾವು ನಮ್ಮೊಡನೆ ಕೇವಲ ಏಳುನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಬಹುದಾದ ಹಳ್ಳಿಯ ಮನೆಯ ನಕ್ಷೆ, ಅಂದಾಜು ಪತ್ರ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಒಯ್ದಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಯೋಜನಾಂತರ್ಗತ ಸ್ಥಾನ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಹೈದರಾಬಾದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಬಡ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಅಂಥ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಕ್ಕಲು ಕಾಲ ಪಕ್ವವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಅವರು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಹೈದರಾಬಾದೂ ಸೇರಿದಂತೆ ನಾಲ್ಕಾರು ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ವಸತಿಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು 21 ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ಬಂದು ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವಂತಾಗಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ – ಎಂಬ ಸುಳ್ಳು ಸಮಾಧಾನದೊಡನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಸತಿ ಸಮಸ್ಯೆಯತ್ತ ದೆಹಲಿಯ ದೇವತೆಗಳ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಲು ಸಮರ್ಥರಾದೆವೆಂಬ ಸಂತೋಷವೂ ಇಲ್ಲದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಯಾದಗಿರಿ ಕಾಲೇಜು

ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಂಪಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಕ್ಕಾಗಿ ಭವ್ಯಭವನವೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು ಅಣ್ಣಾರಾಯರು – ಅನ್ನಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಯಾದಗಿರಿಯ ವಿಶ್ವನಾಥರೆಡ್ಡಿಯವರು, ಹಾಗೂ ಕೋನಪ್ಪನವರ ನೆರವಿನೊಂದಿಗೆ.

ಕಾರ್ಯಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಒಡಕು ಕವಡೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಭವ್ಯ ಭವನದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು– ದಾನಿಗಳ ಔದಾರ್ಯದಿಂದ. ಆಗ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನವಾಬ್ ಮೆಹದಿನವಾಜ್‌ಜಂಗರು ಬಹಳ ಕಡಮೆ ಬಾಡಿಗೆಗೆ ಎರಡು ಮಿಕ್ಸರ್ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಒಂದು ಹಳೆಯ ಮಹಲನ್ನು ಹರಾಜಿನಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಗವಾನಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅನ್ನಪೂರ್ಣಸ್ವಾಮಿಗಳೂ, ಕೋನಪ್ಪ ವಿಶ್ವನಾಥರೆಡ್ಡಿಯವರೂ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು. ನನ್ನನ್ನು ಕೊಪ್ಪಳಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಯಜಮಾನ್ ಮುದಗಲ್ ಸಂಗಪ್ಪನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೂಡಿಸಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟೆ. ಬೇರೆಯವರೂ ನಡಕಟ್ಟಿ ನಿಂತರು. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿಯಿತು. ಮೈಸೂರಿನ ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಅದರ ಉದ್ಘಾಟನೆಯಾಯಿತು.

ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದ ಕೋನಪ್ಪನವರು. ಆಗ ಕೋನಪ್ಪನವರೂ ವಿಶ್ವನಾಥರೆಡ್ಡಿ ಮುದ್ನಾಳ ಅವರೂ ಯಮಳರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತರು ; ಇಬ್ಬರೂ ಪದವೀಧರರು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದರು ಆ ಭಾಗದ ಜನರು. ಅವರ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರೈಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರು ಈ ಇಬ್ಬರೂ. ಕಾಲೇಜಿನ ಉದ್ಘಾಟನೆಗೆ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನೇ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಅವರು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು "ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನೇಕೆ ನಡೆಸಿ ಬಿಡಬಾರದು ?" ಎಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದರು ಅಲ್ಲಿಯ ಪುರ ಪ್ರಮುಖರು. ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಅಂಥ ಸಮ್ಮೇಳನ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ॥ ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಅದರ ಎರಡನೆಯ ಸಮ್ಮೇಳನವೇ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯನ್ನೂ ರಚಿಸಿದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಆಗ ಸುರಪುರದ ತಹಸೀಲ್ದಾರರಾಗಿದ್ದ ಕಡಗಂಚಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದ್ದರು. ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ನಾನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಬೇಕೆಂದು ಕಾಗದ ಬರೆದರು. ನಾನು 'ಮಾನ್ವಿ' ಯವರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ, ಕಪಟರಾಳ ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಸಂಶೋಧಕರು ; ಅವರನ್ನೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸುವುದು ಉಚಿತವೆಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. ಅದಕ್ಕವರು 'ಸಮಯ ಬಹಳ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಳಿದಿದೆ ; ಬದಲಾವಣೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಸಂಗತಿ ; ನೀವೇ ಬರಬೇಕು ; ನೀವು ಒಪ್ಪಿರುವಿರೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಮುಂದುವರಿಯುವೆವು' ಎಂದು ಬರೆದುಬಿಟ್ಟರು. ಯಾದಗಿರಿಯ ಆ ಅನಿಮಿತ್ತ ಬಂಧುಗಳ, ಆತ್ಮೀಯರ ಅಪೇಕ್ಷೆಗೆ ತಲೆಬಾಗಲೇಬೇಕಾಯಿತು. ಒಪ್ಪಿದೆ.

ಸಮ್ಮೇಳನ ಎಲ್ಲೆಯರಿಯದ ಉತ್ಸಾಹ, ವಿಜೃಂಭಣೆಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಸಿದ್ಧಯ್ಯರನ್ನು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೆರೆಸಿದರು. ಆ ಮೆರವಣಿಗೆಯೂ ಅದ್ಭುತ

ಪಾದುದು. ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಜನಸಾಗರ. ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೂರೂ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ನೂರಾರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದರು. ಸ್ಥಳೀಯರಂತೂ ಸರಿಯೆ. ಸುತ್ತು ಮುತ್ತಲಿನ ಗ್ರಾಮೀಣ ಬಾಂಧವರೂ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಶೋಭೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ಸಮ್ಮೇಳನ. ಯಾದಗಿರಿಯ ಉದಾರ ಹೃದಯಿಗಳ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನ ವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಹೈದರಾಬಾದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಕಾರ್ಯ ಸುಸಂಘಟಿತ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸ :

ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಮೊದಲು ನಾನು ಹೈದರಾಬಾದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿ ಗೊಂದು ಕಾರ್ಯಾಲಯ ತೆರೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಬಿಡಿ ಕಾಸೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾರಂಭ ವಾಗಿದ್ದ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಬಾಡಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಟಡಿಯೊಂದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿ ಸಿದೆ. ಸಿಬ್ಬಂದಿ ಸೊನ್ನೆ. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ವಿದ್ವಾನ್ ವೀರೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ. ಆದುದರಿಂದ ನಾನೇ ಪತ್ರ ಬರೆಯುವವ, ನಾನೇ ವಿಳಾಸ ಬರೆಯುವವ, ನಾನೇ ಅಂಚೆ ಚೀಟಿ ಅಂಟಿಸುವವ, ನಾನೇ ಒಯ್ದು ಅಂಚೆ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ಹಾಕಿ ಬರುವವ. ಸರಕಾರದಿಂದ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಹಾಯ ಧನ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಸದ್ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ವರದಿ, ಲೆಕ್ಕ ಒಪ್ಪಿ ಸುವ ಭಾರ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆ ಸವಾಲನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಬೆಳೆಸಿದೆ. ಅಣ್ಣಾರಾಯರ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದು ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ನಗರ ಸಭೆಗಳಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದೆ ; ಜಿಲ್ಲಾ ಸಮಿತಿಗಳಿಂದ ಸಹಾಯ ಧನ ಕೊಡಿಸಿದೆ ; ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲಿನ ತರಗತಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಯುವಂತೆ, ಇಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವಂತೆ ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯೊಡನೆ ಗುದ್ದಾಡಿದೆ. ಪರಿಣಾಮ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೂ ಮೀರಿದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಯ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನನ್ನಿಂದ ಒಂದು ದೂರವಾಣಿಯ ಕೋರಿಕೆ ಹೋದರೂ ಕೆಲಸವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿತು. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೆಲಸ ತೀವ್ರಗತಿಯಿಂದ ನಡೆಯಿತು.

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ ಆಗ ಮರಾಠಿ ಮುಖಂಡರ ಮುಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಬಾಪೂರಾವ್ ದೇಶಪಾಂಡೆಯವರು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಿರೀಟರಹಿತ ಸಾಮ್ರಾಟರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ತಲೆಎತ್ತತೊಡಗಿದುದು ಇಷ್ಟವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಪ್ರಭಾವ ವನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕನ್ನಡದ ಮುನ್ನಡೆಗೆ ಕಾಲ್ತೊಡಕುಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸತೊಡಗಿದರು.

ಒಮ್ಮೆ ಮಾನ್ವಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರು ಬೀದರ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕನ್ನಡ ದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಲು ಹೋದರು. ಮರಾಠಿಯ ಉಗ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಅವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡದಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ನನ್ನ ಪಿತ್ಥ ಕೆರಳಿತು. ಅದೇ ಬೀದರಿ ನಲ್ಲಿ ಮರಾಠೀ ಭಾಷಣವೊಂದನ್ನು ಬಂದು ಮಾಡಿಯೇ ತೋರಿಸುವೆನೆಂದು ಆ ಅಗ್ನಿ ಭಕ್ಷಕರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ನಾಡ ಹಬ್ಬಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಎರಡು ತಿಂಗಳುಗಳ ಅವಧಿ ಉಳಿ ದಿದ್ದಿತು. ಶ್ರೀ ಪ್ರಭುರಾವ್ ವಕೀಲ, ಗುತ್ತೇದಾರ ಲಿಂಗಪ್ಪ, ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಕರಾದ ರಾಜ, ದಿದ್ದಗಿ, ಫರ್ನಾಂಡಿಸ್ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡೆ. ಬೀದರದಲ್ಲಿ ಏಳು ದಿನಗಳ ನಾಡಹಬ್ಬವನ್ನು ಬೃಹತ್ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸಲು ಅವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಓರ್ವ ಕನ್ನಡ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನೂ, ಖ್ಯಾತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಯನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವ ಆಶ್ವಾಸನವಿತ್ತೆ. ಬರಿಗೈಯಿಂದ ಕಳಿಸದೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದೆ.

ನಾಡಹಬ್ಬ :

ಅವರು ಹೋಗಿ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿ ರಚಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರೂ ದಿನಾಲು ಕಾಗದ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ; ನಾನೂ ದಿನಾಲು ಉತ್ತರವೀಯುತ್ತಿದ್ದೆ. ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರು ಭಾಗ ವಹಿಸುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಸಭಾಮಂಟಪವನ್ನು ರಚಿಸಿದರವರು. ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುವವರಿಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. ನಾನು ಉದ್ಘಾಟನೆಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರನ್ನೂ, ಸಮಾ ರೋಪ ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಎನ್. ದಾತಾರರನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಉಳಿದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಮೇಲ್ಕೋಟೆ ಯವರು, ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿ ಅವರು, ಜಗನ್ನಾಥರಾವ್ ಚಂಡರಕಿ ಅವರು, ಶಂಕರದೇವ ಅವರು, ಮತ್ತಿತರರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ಬರುವರೆಂದು ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಡಂಗುರ ಹೊಯ್ಸಿದೆವು. ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹುರುಪು ಹುಟ್ಟಿತು. ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೀದರ ನಾಡಹಬ್ಬ ನೋಡಲು ಬಂದು ಬಿಟ್ಟರು.

ಶ್ರೀ ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೆ ನನಗೆ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿ ಮಾನ ಹುಟ್ಟಿತು. ತುಂಬ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅವರದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ನಿರಾಶೆಗೊಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರೊಡನೆ ಬೀದರಕ್ಕೆ ಹೋದೆ, ಹಾದಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ತಾವು ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ, ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರು. ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ಸ್ವಾಗತ ಕಾದಿತ್ತು ಅವರಿಗೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಜೆ ಮರಾಠಿಗರು. ನನ್ನ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬಂದು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದರು : "ಹನುಮಂತಯ್ಯ ನವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವರೋ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿಯೋ ?" ಅವರ ಪ್ರಶ್ನೆಯು

ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನರಿತು ನಾನು ಕೇಳಿದೆ: "ಯಾಕೆ ?" ತಟ್ಟನೆ ಉತ್ತರಿಸಿದರವರು : "ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ?" ನಾನು ಮರು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಿದೆ: "ಬೀದರ ಲಂಡನ್ನಿನ ಪ್ರಿಯ ಪುತ್ರಿಯೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ !" ಬೆಪ್ಪಾಗಿ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡರವರು.

ನಾಡಹಬ್ಬದ ಉದ್ಘಾಟನಾ ಸಮಾರಂಭ ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರಿಗೇ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವಷ್ಟು ಅದ್ಭುತವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಸಭಾಮಂಟಪವನ್ನು ನೋಡಲೆಂದೇ ನೂರು ಮೈಲಿಗಳ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರೂ ತಪ್ಪಲ್ಲವೆನಿಸಿತು. ಹತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಕಡಮೆಯಿಲ್ಲದ ಜನಸ್ತೋಮ; ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದ ಕನ್ನಡಪ್ರೇಮ; 'ಕರ್ನಾಟಕ ಮಾತಾ ಕಿ ಜೈ' ಎಂಬ ಕಿವಿ ಗಡಚಿಕ್ಕುವ ಜಯಘೋಷಗಳು. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರಿಗೂ ಭಾವಾವೇಶ ಬಂದಿತು. ಉಜ್ವಲವಾದ ಉದ್ಘಾಟನ ಭಾಷಣವನ್ನಿತ್ತರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳೊಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿದ ಹಿಗ್ಗೇ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟಾಗಿತ್ತು; ಈ ನೆತ್ತರು ಬಿಸಿಗೊಳಿಸುವ ಭಾಷಣ ಕೇಳಿದ ಮೇಲಂತೂ ಕೇಕೆ ಹಾಕಿ ಕುಣಿದರವರು! ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ತಮಗಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಸರಕಾರೀ ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಭಿಕರಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಸಮೂಹ ಭೋಜನದಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರೊಡನೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಾಗಿ ಕುಳಿತು ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು ಊಟ ಮಾಡಿದಾಗಂತೂ ಅವರ ಅಭಿಮಾನ ಕಾರಂಜಿಯಾಗಿ ಪುಟಿಯಿತು, ಬುಗ್ಗೆಯಾಗಿ ಚಿಮ್ಮಿತು. ಭೋಜನಾನಂತರ ಎಂಜಲು ಪತ್ರಾವಳಿಗಳೊಡನೆ ಮರಾಠಿ ಮುಖಂಡರ ಭಯವನ್ನೂ ಎಸೆದುಬಿಟ್ಟರವರು'. ಆಮೇಲೆ ಪ್ರತಿ ದಿನ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ, ಖ್ಯಾತಸಾಹಿತಿಗಳೊಡನೆ ಬೀದರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದೆ ನಾನು. ಅದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ಹೋಗಿದ್ದ ಧೈರ್ಯಸ್ಥೈರ್ಯಗಳನ್ನು ಮರುಕಳಿಸಲು ಹೂಡಿದ್ದ ನಾಡಹಬ್ಬವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಷ್ಟು ಜನ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು, ಎಲ್ಲರೂ ಕನ್ನಡದ ಕೆಚ್ಚಿನ ಬೀಜಾರೋಪಣ ಮಾಡಿದರು. ಒಂದು ದಿನ ಮಾಸ್ತಿಯವರ ವಿಶೇಷ ಉಪನ್ಯಾಸ—ಹಿಂದೆ ಅವರ ಭಾಷಣವನ್ನು ತಡೆದಿದ್ದುದರ ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಪ್ರತೀಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ, ಒಂದು ದಿನ ನನ್ನದೇ ಭಾಷಣ. ಇದುವರೆಗೆ ಸಾವಿರಾರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಆ ದಿನದ ಭಾಷಣ ನನ್ನನ್ನೇ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸಿದಂಥ ಭಾಷಣ. ಮಾತು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬೀಳತೊಡಗಿತು. ಜೋರಾಗಿ ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದೆ; 'ಈ ಮಳೆ ನಿಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತಿಯ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಎದೆಯೊಡ್ಡಿ ನಿಲ್ಲಿರಿ. ಅದೇ ಸೋತು ಮುಖ ಮರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು !" ಚೆದುರುತ್ತಲಿದ್ದ ಜನ ಮಳೆಗೆ ಸವಾಲಾಗಿ ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟರು. ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಮಳೆ ನಿಂತು ಹೋಯಿತು. ಅದೊಂದು ಆಕಸ್ಮಿಕ ಘಟನೆ; ಕಾಕತಾಳೀಯ. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಅದ್ಭುತ ಪರಿಣಾಮವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮೇಲೆ,

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಶಕ್ತಿ ಹುದುಗಿದೆಯೆಂಬ ಭಾವನೆ ಅವರಿಗೆ ಬಂದು ಕನ್ನಡದ ಜಯ ಜಯಕಾರ ಮಾಡಿದರು. ಕೊನೆಯ ದಿನ ಬಂದ ದಾತಾರರಂತೂ, 'ಇದು ನಾಡಹಬ್ಬವಲ್ಲ, ಏ.ಐ.ಸಿ.ಸಿ. ಅಧಿವೇಶನ' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ನಾಡಹಬ್ಬ ವೈಭವ ವಿಜೃಂಭಣೆ ಉತ್ಸಾಹ ಅಭಿಮಾನಗಳ ಮಹಾಪೂರ ಬರಿಸಿ, ಹಿರಿ ಹೊನಲು ಹರಿಸಿ ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನ್ನಡಿಗ ರಲ್ಲಿ ನವಜಾಗೃತಿ, ನವ ಚೈತನ್ಯಗಳು ಮೂಡಿದುವು.

ಈ ಹೊಸ ಹುರುಪು ಹಾರಿ ಹೋಗುವ ಮೊದಲೇ ಅದನ್ನು ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಬೀದರ ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಮುಖ ಪಟ್ಟಣಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆವು. ಇದಕ್ಕೆ ರಾಜ-ದಿದ್ದಿಗಿಯವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಕರು ನೀಡಿದ ವೇತನ ರಹಿತ ಸೇವೆ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾದುದು. ಮೇಲೆ ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ, ಅದರ ಕೆಳಗೇ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿತವಾದ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ 'ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯಿರಿ' ಎಂಬ ದ್ವಿವರ್ಣದ ವರ್ಣಮಾಲಾ ಭಿತ್ತಿ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಯ ಪಂಚಾಯತಿ ಆಫೀಸುಗಳಲ್ಲಿ, ಶಾಲಾಭವನಗಳಲ್ಲಿ, ಜಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಟಿಸಿದೆವು. ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಕೆ. ಕರೀಮಖಾನರ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರವಚನಗಳನ್ನು, ಶ್ರೀ ಶಿವಲಿಂಗಸ್ವಾಮಿ ಹಿರೇಮಠರ ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಡಿಸ ಲಾಯಿತು. ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಕಹಳೆಯ ಮೊಳಗು ಕೇಳುವಂತಾಯಿತು.

ಆದರೆ ಅಪ್ರಿಯ ಘಟನೆಯೊಂದು ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಡೆದು ಹೋಯಿತು. ಗೋಪಾಲರಾವ್ ಏಕಬೋಟೆ ಎಂಬ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರು ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ರಾಯರಿಗೆ ಹತ್ತಿರದವರಾಗಿದ್ದರು, ಅವರು ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ ಸೇರಲು ಕಾತುರರಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದಾಗಲೇ ಹದಿಮೂರು ಜನರಿದ್ದ ಆ ಸಂಪುಟ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿ ದೊಡ್ಡ ಸಂಪುಟವೆಂದೆನ್ನಿಸಿದ್ದಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಸಂಪುಟವೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ಮಾತು ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಆಗ ಅದೇ ದೊಡ್ಡದು. ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರೂ, ಮೌಲಾನಾ ಅಬುಲ್ ಕಲಾಮ್ ಆಜಾದರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ಹಿಂದೆ ಬಂದಾಗ ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಯೊಂದು ನಿದರ್ಶನವಿದಕ್ಕೆ. ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು ತಮ್ಮ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ಸದಸ್ಯರೆಲ್ಲರ ಹೆಸರುಗೊಂಡು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಲಿದ್ದರು ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಗಳಿಗೆ. ಆಗ ಮೌಲನಾ ವಿನೋದಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೇಳಿದರು, ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರನ್ನ; "ನಿಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಸಂಪುಟದ ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ನೆನಪಿದೆಯೆ ?" ಬಿ. ರಾಮ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೆಂದರು ನನ್ನ ಸಂಪುಟದ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ನನಗೆ ಹೇಗೆನೆನಪಿರು

ವುದಿಲ್ಲ ?" ಇದಕ್ಕೆ ಆ ಮುದುಕ ಹುಸಿನಗುತ್ತ ಹೇಳಿದ ; "ಹಾಗಲ್ಲ. ಸಂಖ್ಯೆ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದಿದೆ ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೇಳಿದೆ !" ಚೇಷ್ಟೆಗಾಗಿಯೇ ಆಗಲಿ, ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಗಳ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದ ಮೌಲಾನಾ ಅವರಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದ ಮೇಲೆ ಸಂಪುಟದ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧರಿರಲಿಲ್ಲ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ರಾಯರು. ಆಗ 'ಏಕಬೋಟಿ ಸೂತ್ರ' ಹೊರಬಿದ್ದಿತು—ಹಿಂದೆ ವೈದ್ಯಸೂತ್ರ ನನ್ನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಂತೆ–"ಈ ಕಲ್ಲಯ್ಯ ಯಲ್ಲಯ್ಯಗಳಿಗೆ ಕ್ಯಾಬಿನೆಟ್ ದರ್ಜೆಯ ಮಂತ್ರಿಪದವಿಗಳೇಕೆ—ಉಪಮಂತ್ರಿಸ್ಥಾನ ಒಗೆದುಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕು !"

ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಬೇಡವೆಂದು ಬೂರ್‍ಗುಲ (ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯ)ರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಬೋರ್‍ಗಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಮಳೆಗರೆದಂತಾಯಿತು. ಈ ಸೂತ್ರ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗಿಯೇ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿ, ದೇವೀಸಿಂಗ್ ಚೌಹಾಣ, ಶಂಕರರಾವ್ ದೇವರು ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಿಂದ 'ವಜಾ' ಆದರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಶಂಕರರಾವ್ ಉಪಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಒಪ್ಪಿದುದರಿಂದ ಅವರು ಉಪಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದರು. ಆ 'ಮಹಾತ್ಯಾಗ'ಕ್ಕಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಸಮಾರಂಭವೊಂದರಲ್ಲಿ ಅಭಿನಂದಿಸಿದುದೂ ಆಯಿತು. ಅಣ್ಣಾರಾಯರು ಉಪಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಲು ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ಯಾದಗಿರಿಯ ವೈ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪನವರು ಉಪಮಂತ್ರಿಗಳಾದರು. ಇವೆಲ್ಲ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾವೇನೂ ಹೇಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಏಕಬೋಟೆಯವರು ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಲು ಬೀದರ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೆತ್ತಗಾಗಿದ್ದ ಮರಾಠಿಗರ ಮೈಯುಬ್ಬಿತು. ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಂತೆ ಏಕಬೋಟೆಯವರು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮರಾಠಿಗರ ಬೆನ್ನು ತಟ್ಟಿದರು. ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬಿಡುವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಹತ್ತೆಂಟು ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊರಗಿನ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ವರ್ಗ ಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ಕುಗ್ಗುವುದೆಂದು ಬಗೆದರು. ಆದರೆ ನಾವು ಮೋಡಿಯೂರಲಿಲ್ಲ. ಬೀದರಿನ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯದ್ಭುತವೆನಿಸಿದ ಪ್ರತಿಭಟನಾ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದೆವು. ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರು ಬೀದರಿನ ಬೀದಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ 'ಕನ್ನಡ ಜಿಂದಾಬಾದ್, ಏಕಬೋಟೆ ಮುರ್ದಾಬಾದ್' ಘೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಕೂಗಿದರು. ಚಾಣಾಕ್ಷರಾದ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿಬಿಟ್ಟರು ಆ ವರ್ಗಾವಣೆಗಳನ್ನು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹಿಗ್ಗು ಕೋಡಿವರಿಯಿತು ; ಅಲ್ಲಿಯ ಮರಾಠೀ ಮುಖಂಡರಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿಯಾಗಿ ಅವರ ಉಪದ್ವ್ಯಾಪ, ಉಪಟಳಗಳು ಕಡಮೆಯಾದುವು.

ಏಕಬೋಟೆಯವರು ತಮಗಾದ ತೇಜೋವಧೆಯಿಂದ ಕುಪಿತರಾದರು. ನನ್ನನ್ನೂ 'ಮಾನ್ವಿ'ಯವರನ್ನೂ ಕರೆಸಿ, "ನೀವು ಸರಕಾರದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಚಳವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರು

ವುದು ಸೇವಾನಿಯಮಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ಇನ್ನಾದರೂ ಇದರ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೊಡನೆ ನಡೆಯಿರಿ ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಕೆಟ್ಟಪರಿಣಾಮ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟ ಗಂಟು," ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ನಾನು ಸೌಮ್ಯಸ್ವರದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರಿಸಿದೆ : "ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ಸಿ. ಆರ್. ಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿರಿ. ಹಿಂದೆ ರಝಾಕಾರ ಸರಕಾರ ನಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ಬರೆದುದು ನಮಗೀಗ ಅನಕೂಲವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ ; ಈಗ ನೀವು ಬರೆಯುವುದು ನಾಳೆ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ಸರಕಾರ ಬಂದಾಗ ನಮಗೆ ಪ್ರಯೋಜನಕರವಾಗುವುದು." ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮೆತ್ತಗಾದರು. ಏನೇನೋ ಗುಂಡು ಗುಂಡಗೆ ಮಾತನಾಡಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಆಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಭೇಟಿ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಅವರೂ ಆ ವಿಷಯ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ನಾನೂ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅವರೇ ಒಂದೆರಡು ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದುದೂ ಉಂಟು.

ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿ

ಅಣ್ಣಾರಾಯರ ನಿರ್ಗಮನ ನನಗೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ತಂದೊಡ್ಡಿತು. ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದಿದ್ದೆನೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ—ಎಂದರೆ ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧೀನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೆಳಸಿದೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದವರು ಪ್ರಬಲರು. ಕೆ. ವಿ. ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿಯವರೇ ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದೂ ನನ್ನನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅವರಿಂದ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಕಾಯದರ್ಶಿ ದಾರಿತಪ್ಪಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ. ಏನಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಸರ್ವೇ ಇಲಾಖೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತೆ ಹೋಗ ಕೂಡದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ನನ್ನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ದಬ್ಬಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಕೆಲವರ ಕುತಂತ್ರ ನನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನರಿತ ಡಾ॥ ಎಮ್. ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರು ತಾವೇ ಕರೆಸಿ ನನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿತ್ವದ ಕೆಲಸ ನನ್ನ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಯೇ ನನಗೆ ಉದರ ವಾಯುವ್ಯಾಧಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಸೇರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಡಾ॥ ಬೆಂಕಟಚಂದ್ರರು, **'Avoid hurry, worry and curry'** ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಅವರ ಹಿತೋಪದೇಶವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಬೇರೆ ದಾರಿ ತೋರದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆ. ಮತ್ತೆ ಸುತ್ತಾಟ, ಜನಗಳ ಕಾಟ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಅವರ ಬಳಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ದೊಡ್ಡದು. ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ರೇಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಯಾರೋ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಫೋನ್‌ಮಾಡಿ, 'ಮಂತ್ರಿಗಳಿದ್ದಾರೆಯೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ನಾನು, 'ಇದ್ದಾರೆ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ. ತುಂಬ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತವರಿಗೆ. ಕಿರಚಿದರು ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ, "ಯಾವ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ಸ್ನಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಊಟಮಾಡು

ತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಉತ್ತರಗಳೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿವೆ. ಇವರನ್ನು ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದೆ ನಾನು !" ನನಗೆ ನಗೆ ತಡೆಯದಾಯಿತು." ಈ ತಪ್ಪು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಮಾಡಬೇಡಿರಿ. ಅನ್ಯರನ್ನು ಮಂತ್ರಿ ಮಾಡುವ ಬದಲು ನೀವೇ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ಬಿಡಿರಿ," ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟೆ. ಟೆಲಿಫೋನ್ ಕೆಳಗಿಟ್ಟರವರು—ಇಟ್ಟ ಶಬ್ದ ನನಗೆ ಕೇಳುವ ಹಾಗೆ.

ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಗರು ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರು. ಸಿಕ್ಕಾಪಟ್ಟೆ ಮಾತು ಕೊಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ—ಆದರೆ ಮಾತು ಕೊಟ್ಟರೆಂದರೆ ಕೆಲಸವಾದಂತೆಯೇ. ವಿಲಂಬಗಳ ವೈರಿ. ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಯಾರೇ ವಿಲಂಬ ಮಾಡಲಿ, ಅವರ ಫಜೀತಿ ಮಾಡಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಅವರೆಂದರೆ ಸಿಂಹಸ್ವಪ್ನ. ಕೃಷಿ, ಯೋಜನೆ, ನಾಗರಿಕ ಸರಬರಾಜು, ಹಾಗೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಇಲಾಖೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಅವರು ಅಷ್ಟೇ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ದುಡಿಯುತ್ತಲೂ ಇದ್ದರು. ರಫಿ ಅಹಮ್ಮದ್ ಕಿದ್ವಾಯಿ ಸಾಹೇಬರಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಕಾದವರಾಗಿದ್ದರು. ಕಿದ್ವಾಯಿ ಸಾಹೇಬರು ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಮಗುವಿನಂತೆ ಅತ್ತರು. ಆಮೇಲೆ ಎಸ್. ಕೆ. ಡೇಗೆ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿನವರಾದರು. ಎನ್. ಈ. ಎಸ್ ಹಾಗೂ ಸಿ. ಡಿ. ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿತೋರಿಸಿದುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ನನಗೆ ಕೃಷಿ, ಅಭಿವೃದ್ಧಿ, ಯೋಜನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ತಕ್ಕ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಳವಾದ ಅನುಭವ ಹಾಗೂ ಪರಿಜ್ಞಾನಗಳು ದೊರೆತುದು ಅವರೊಡನಿದ್ದಾಗಲೇ. ಆಗ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳು ಹೇರಳ. ದಕ್ಷಿಣ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣ ಔರಂಗಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ನಾನು ಆಪ್ತಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. "ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಾಜ ವಿಕಾಸ ಯೋಜನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಆಗಿದ್ದ ಸೌಕರ್ಯ (Amenity) ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾರ್ಪಾಟಾಗಿ ಹಳ್ಳಿಗರ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಿಸುವಂಥ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತ ಹೋಗುವುದು. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿ, ಶಾಲಾಭವನ ಮೊದಲಾದ ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ ಸೌಕರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ಥಳವಿತ್ತು, ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣವನ್ನು ಭೂಸಾರ ರಕ್ಷಣೆ, ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ, ಹೈನುಗಾರಿಕೆ, ಕುರಿ, ಕೋಳಿ ಸಾಕಣೆ, ಕುಟೀರ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಎತ್ತಿ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದೆ. ಮೊದಲು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿರುವ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಮುಗಿಯಲಿ ; ಏತನೀರಾವರಿ, ನೀರಾವರಿ ಭಾವಿಗಳು, ಕೆರೆ-ಕಟ್ಟೆ ಬಾಂದುಗಳು ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗೆ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಾಗ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲೊಲ್ಲದೇಕೆ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೊದಲು ಮುಟ್ಟಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು—ಎಂದು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವಾದಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾರ

ಮೇಲೂ ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ವಾದ ಸರಣಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರು. ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಿ, ಬಿಡಲಿ—ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದನ್ನು ಮಾಡಿಬಿಡೋಣವೆಂದರು. ಆ ರೀತಿ ಮಾಡಿಯೂ ತೋರಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀನಗರಕ್ಕೆ

ಶ್ರೀನಗರದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಭೆ ಸೇರುವುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಧರ್ಮ ಪತ್ನಿ ಸಾವಿತ್ರಿದೇವಿಯವರೂ ಹೊರಟರು. ನೀವೂ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆ ತನ್ನಿ,' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೊರಟೆವು. ಹದಿನೈದು ಪ್ರಗತಿಪರ ಬೇಸಾಯಗಾರರನ್ನೂ ಕರೆದೊಯ್ಯಬೇಕಿದ್ದಿತು. ಕರೆದೊಯ್ದೆವು. ಅವರಲ್ಲಿ ದೇವದುರ್ಗದ ಅಂಚೆಸುಗೂರು ಶರಣಪ್ಪನವರೂ ಒಬ್ಬರು. ರೇಲ್ವೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮೋಜಿನೊಡನೆ ಮುಗಿಯಿತು. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಪರ ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಕೆಲಸ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಐದು ಟ್ಯಾಕ್ಸಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಟೆವು. ಮೊದಲು ರಾಜಘಾಟಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಷ್ಟ್ರಪಿತನಿಗೆ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆವು. ಆಮೇಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿ ಭವನ, ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಭವನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕುತುಬ್ ಮೀನಾರದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೆವು. ಹಾದಿಯಲ್ಲೀ ಒಂದೆಡೆಗೆ ಹೊಸ ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ಅವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೆ ಭುಗಿಲೆಂದು ಮೇಲೆದ್ದಿತು ನಮ್ಮ ಟ್ಯಾಕ್ಸಿ ಚಾಲಕ ಸರದಾರಜಿಯ ಸಿಟ್ಟು. ಯಾವ ಚಿತಾವಣೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಹಲುಬಿದನಾತ ; "ದೇಖೋ ಸಾಬ್, ಕಳ್ಳರು ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ !" ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ನನ್ನ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿತು. "ಯಾವ ಕಳ್ಳರಣ್ಣಾ ? " ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. 'ಪೋಚ್ ಸಾಬ್, ಆ ಚೌಧರಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಬಂಧಿಕರು ! ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ. "ಯಾವ ಚೌಧರಿ"—ಎಂದು ಕೇಳಲು ಆವರ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದ. ಅವರಾಗ ದಿಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ !" ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಏನು ? ಯಾರೂ ಒಳ್ಳೆಯವರಲ್ಲವೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಯಾಕಿಲ್ಲ ಸಾಹೇಬ್, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಬೆಳಗೂ ಬೈಗೂ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಪಂಡಿತಜಿ ಇದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆ ಆವರು. ಸರದಾರಜಿ ಸರಿಯೇ. ಅವರಿಂದಲೇ ಬದುಕಿ ಉಳಿದಿದ್ದೇವೆ ನಾವು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಿದ್ವಾಯಿ ಸಾಹೇಬ್," ಎಂದು ಹೇಳಿದನಾತ. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು—ಒಬ್ಬ ಸರದಾರಜಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರೊಬ್ಬರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ. "ಏನಿದು ಸರದಾರಜಿ, ನೀವು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೆ ?" ಎಂದು ಕೆಣಕಿ ಕೇಳಿದೆ. "ಇಂಥ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿದ್ದರೆ ಅವರ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವೆವು ಸಾಹೇಬ್," ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತನಾತ ! ಆ ಮುನ್ನ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸೈಕಲ್ ರಿಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅದರ ಚಾಲಕನಾಗಿದ್ದ 'ಗೋಪಾಲ'ನನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೆ. 'ನಿನ್ನ ಮೆಚ್ಚಿನ ಮಂತ್ರಿ ಯಾರು ?' ಎಂದು. ತಟ್ಟನೆ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟಿದ್ದನಾತ– 'ಮೆಹದಿ

ನವಾಜ್ ಜಂಗ್' ಎಂದು. ಆಗ ಎನ್ನಿಸಿತು. ನನಗೆ—ನಾವು ಕಲಿತವರು, ಮೇಲಿನ ಶ್ರೇಣಿಯವರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವರವರ ಜಾತಿಯ ಮಾನದಂಡದಿಂದಲೇ ಅಳೆದರೂ ಈ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರು ಜಾತಿಗೆ ಬೆಲೆಕೊಡದೆ ಗುಣಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ–ಇದೊಂದು ಸಮಾಧಾನದ ಸಂಗತಿ, ಎಂದು.

ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಾರ ಇದ್ದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿದುದನ್ನೆಲ್ಲ, ಅನುಭವಿಸಿದುದನೆಲ್ಲ ಬರೆಯಲು ಇದು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪುಸ್ತಕವೇನಲ್ಲ. ನನ್ನ 'ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಗಾಲ' ವೆಂಬ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅದೆಲ್ಲ ಘನೀಭವಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಎರಡು ಮೂರು ಮಾತ್ರ. ಪಂಜಾಬಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ನಮ್ಮ ಕೃಷಿ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕೃಷಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕಾದರೆ ತತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ತಜ್ಞರು. ಕೇಂದ್ರ ಕೃಷಿ ಮಂತ್ರಿ ಪಂಜಾಬರಾವ್ ದೇಶಮುಖರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕೃಷಿ ಪ್ರೇಮಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಷೇಖ್ ಅಬ್ದುಲ್ಲಾರೇ ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಪ್ರಿಯ ನಾಯಕರಾಗಿದ್ದರು. ನಾವು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರವರೆಗೆ ಅನೇಕರನ್ನು ಕಾಶ್ಮೀರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಳಿವ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿಸಿರೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆವು. ಅವರಿಂದ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕಿತು : ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಉಳಿದರೇ ನಮಗೆ ಸುಖವೆಂಬುದು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದೆ ; ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಪವಿತ್ರ ಕುರಾಣವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆಗೆ, ಭಾರತದ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಇರಿಸಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಯಾವುದು ಬೇಕು—ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ ನಾವೇನು ಮಾಡಬೇಕು ನೀವೆ ಹೇಳಿರಿ. ಧರ್ಮವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಲಾಗುವುದೆ ?" ಇದು ೧೯೫೩ ರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಂದಿನಿಂದೀಚೆಗೆ ಜೆಹಲಮ್ ಸೇತುವೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ನೀರು ಹರಿದಿದೆ.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಶಿಖರ ಹತ್ತಿ ಶಿವಲಿಂಗ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆವು. ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭಾರತ ಸೇನೆಯ ಕೆಲವು ಜವಾನರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಅರ್ಚಕನಿಗೆ ಒಂದು ಶಿವಸ್ತೋತ್ರ ಹಾಡಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಹಾಡಿದ ಅರ್ಚಕ. ಅವನ ಹಾಡು ಆ ಶೃಂಗಮಂದಿರದ ಅಂತರಾಳವನ್ನು ತುಂಬಿ, ಕೆಳಗೆ ಕುಹರ ಕಂದರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸಿತು. ಪರವಶತೆಯೋ ಪರಶಿವವಶತೆಯೋ ಆವರಿಸಿತ್ತು ನಮ್ಮನ್ನು. ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಒಬ್ಬ ಸ್ಥೂಲಕಾಯದ ಕೋಟ್ಯಾಧೀಶನೂ ಬಂದಿದ್ದನಲ್ಲಿಗೆ. ಅವನ ಶರೀರ ಬಾಧೆಯನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಯಾರಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಆಶೆ ಬಿಟ್ಟ ಮೇಲೆ ಯಾರೋ ಹೇಳಿದರಂತೆ 'ಅಲ್ಲಿಗೊಮ್ಮೆ ಹೋಗಿ ಬಾ' ಎಂದು. ಬಂದಿದ್ದ. ಹತ್ತು ಮೆಟ್ಟಲುಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಕುಳಿತು ದಣುವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೇಗೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದ. ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಯಾವ ಆವೇಶ ಆವರಿಸಿತೋ

ಅವನಿಗೆ — ಎದ್ದು ಓಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ. ಓಡುತ್ತ ಓಡುತ್ತಲೇ ದಾಲ್ ಸರಸಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ತನ್ನ ನೌಕಾಗೃಹ ತಲುಪಿದ. ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ ಬೆಮರತೊಡಗಿದನಂತೆ. ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬೆವರುವುದು ನಿಂತಾಗ ಮೈನೋವೆಲ್ಲ ಹೊರಟು ಹೋಯಿತಂತೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶಿಖರಗಳ ಮೇಲೆ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ ಹಿಂದಿನವರು !

ಆ ಘಟನೆಯನ್ನೇನೋ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡೆವು ನಾವು. ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆ ಅದೇ ರಾತ್ರಿ ನಡೆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ತಾರ್ಕಿಕ ಉತ್ತರ ಇದುವರೆಗೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ನನ್ನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಆದಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆ ಶಿಖರ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಮನೋಹರ ಚಿತ್ರ ನೋಡಿದ್ದೆನಾಗಿ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂಡುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೆನಿಸಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಸುಮ್ಮನಿರದೆ, "ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮಕ್ಕಳೇ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿನಗೆ ದುಗುಡವಿದೆಯಷ್ಟೆ ? ಚಿಂತಿಸಬೇಡ, ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಗಂಡು ಮಗು ಜನಿಸುವುದು !" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಾಣದಾದರು. ನಾನು ಎದ್ದು ಸುಖನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸತಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದೆ. ಆ ಕನಸಿನ ವಿಷಯ ಹೇಳಿದೆ. ಯಾವ ಸ್ನೇಹಿತರ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಕಳವಳ ನಮಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಬೇಗ ಹೊಳೆಯಲಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಪರೀಕ್ಷಿಸೋಣವೆಂದು ಕನಸು ಬಿದ್ದ ದಿನಾಂಕವನ್ನೂ ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆವು. ಮರುದಿನ ಶಿಕಾರಾದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿರುವಾಗ ಹೊಂಬಳ ಗುರುಸಿದ್ದಪ್ಪ—ವಿರೂಪಾಕ್ಷಮ್ಮರೇ ಅವರಾಗಿರಬಾರದೇಕೆ ? ಅವರಿಗೂ ಮದುವೆಯಾಗಿ ಒಂದು ಪಟ್ಟ ಮೇಲಾಗಿದ್ದರೂ ಮಕ್ಕಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದರೆ ಅವರೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ತರ್ಕಿಸಿದೆವು. ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಹೊರಟು ನಾವು ವಾರ್ಧಾ ಸೇವಾಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಬಾಪೂಜಿಯ ಪಾದುಕೆಗಳಿಗೆ ವಂದಿಸಿ, ನಾಗಪುರದ ಪಾರವೇಕರ್ ದೇಶಮುಖರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನ ಕಳೆದು ಎರಡು ವಾರಗಳ ತರುವಾಯ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಮರುದಿನವೇ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಮ್ಮನನ್ನು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಕೇಳಿದೆವು. ಈ ಸಲ ಯಾಕೋ ಮಾಸಿಕ ಪಾಳಿ ಹದಿನೈದು ದಿನ ತಡವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದರು. 'ಇದೇಕೆ ಎಂದಿಲ್ಲದೆ ಇಂದು ಈ ವಿಷಯ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ?' ಎಂದವರು ಕೇಳಿದಾಗ ಕಂಡ ಕನಸನ್ನು ವಿವರಿಸಿದೆವು. 'ನಿಮ್ಮ ಕನಸು ನನಸಾಗಲಿ' ಎಂದು ಹಿಗ್ಗಿ ಹೇಳಿದರವರು. ಗರ್ಭನಿಂತುದು ದೃಢಪಟ್ಟಿತು. ನವಮಾಸ ತುಂಬಿ ಪುತ್ರರತ್ನವನ್ನು ಹೆತ್ತರು. 'ಶಿವಕುಮಾರ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಇದನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದ್ದೂ ನಡೆದುದನ್ನು ನಡೆದಂತೆ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಯಾರಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ವೈಚಾರಿಕ ಸಮರ್ಥನೆ ನೀಡಿದರೆ ನೀಡಲಿ.

ಆ ವರ್ಷದ ನಾಡಹಬ್ಬವನ್ನು ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದೊಡನೆ ಆಚರಿಸುವಂತೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿ ಸಿದ್ಧತೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ

ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘಗಳು ಎಂದಿನಂತೆ ತಮ್ಮ ವೆಚ್ಚದಿಂದಲೇ ನಾಡಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರು ; ಆದರೆ ಅಷ್ಟು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಕನ್ನಡ ಸಂಘಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ವಿನೂತನ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆವು. ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಹಲವರೊಡನೆ ಮೊದಲೇ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ನಾಲ್ಕೈದು ನಾಡಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಹಾಗೆ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ನಾವೇ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಕಳಿಸಿದೆವು. ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಾಗ ಆಯಾ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಮ್ಮತಿಯನ್ನೂ ಮೊದಲೇ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಕಾರಣ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇದರಿಂದ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ದೊರೆತುದಲ್ಲದೆ ಬಹಳ ಕಡಮೆ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಅವರು ವಹಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಮೊದಲ ದಿನ ಯಾವ ನಾಡಹಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಆ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸುವರೋ ಆ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಯವರು ಆ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಊರಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಊರಿನ ವರೆಗಿನ ಪ್ರಯಾಣ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕಿದ್ದಿತು ; ಎರಡನೆಯ ದಿನ ಅವರು ಯಾವ ನಾಡಹಬ್ಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವರೋ ಅಲ್ಲಿಯವರು ಮುನ್ನಿನ ಊರಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಊರಿನವರೆಗಿನ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಸಾಗುತ್ತ ಕೊನೆಯ ಊರಿನವರು ಅವರು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗುವ ವೆಚ್ಚವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮೊದಲನೆಯ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗಾಗಿ ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿಯೇ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಗಳನ್ನು ಆರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರೇ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾವ ಸಂಸ್ಥೆಗಾದರೂ ಭಾರವೆನಿಸಿದಾಗ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಭರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಉದಾರದೃಷ್ಟಿ ; ಸಣ್ಣತನ :

ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲದೆ ಆ ವರ್ಷ ನೂರಾರು ಕಡೆಗೆ ನಾಡಹಬ್ಬಗಳು ಬಹಳ ಉತ್ಸಾಹ ವೈಭವಗಳೊಡನೆ ಜರುಗಿದುವು. ನಾನೇ ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳೂ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳ ರಜೆ ಬೇಕೆಂದು ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಡಾ॥ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರು ಕೇಳಿದರು : "ಯಾತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ರಜೆ ?" ನಾನು ಕಾರಣ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅವರು ನಕ್ಕು ಹೇಳಿದರು : "ಇದಕ್ಕೆ ರಜೆ ಬೇಕೆ ? ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸ ಈ ಸರಕಾರದ ಕೆಲಸವಲ್ಲವೆ ? ಸರಕಾರ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೀವೇ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ರಜೆ ಬೇರೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆ ? ಹೋಗಿರಿ, ನಿಮ್ಮ ನಾಡಹಬ್ಬದ ಕೆಲಸವನ್ನು 'ಆನ್ ಡ್ಯೂಟಿ' ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ನಿಮಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಭತ್ಯ ದಿನ ಭತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಲಾಗುವುದು !" ನಾನು ವಿಸ್ಮಿತನಾದೆ–ಅಲ್ಲ ಸ್ತಂಭಿತನಾದೆ. ನಮ್ಮದೇ ಆದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಅಲ್ಲಿ 1–11–1956ದಿಂದ ಜೂನ್ 1976ರವರೆಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷ ನಿದ್ದೆ ನೀರಡಿಕೆ

ಗಳೆನ್ನದೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿಗಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಜನಕ್ಕಾಗಿ, ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯ ತೆಯ್ದ ನನಗೆ, ಇಲ್ಲಿ ಒದಗಿದ ಕಟು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ನೆನೆದಾಗ 'ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಈ ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿಯ ವರ್ತನೆ ನಿಜವಾಗಿ ನಡೆದ ಘಟನೆಯೆ ?' ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಸುಳಿದುಹೋಗು ತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಒಂದೆರಡು ಕಟು ಅನುಭವಗಳನ್ನಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲೇಬೇಕು –ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಈ ಉದಾರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು. ನನಗೆ ಕೊಡಗಿನಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿತ್ತು. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಮಡಿಕೇರಿಯ ನಗರ ಸಭೆಯುವರು ನನಗೆ ನಗರ ಸಭೆಯ ಪರವಾಗಿ ಮಾನಪತ್ರ ಕೊಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಅನುಮತಿಗಾಗಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಬರೆದುಕೊಂಡರು. ಅದು ಮೈಸೂರಿನ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು ಅಲ್ಪತನಕ್ಕೆ, ಅಹಂಕಾರಕ್ಕೆ, ಅಸೂಯೆಗೆ ಹೆಸರಾದವರು. ನಾನು ಮಡಿಕೇರಿ ಬಿಡುವವರೆಗೆ ಅವರು ಆ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ವಿಧಾನಸೌಧಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಾನು ಮಾನಪತ್ರ ಬೇಡಿ ರೆಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟು ಬಂದೆ. ಅವರಿಗೆ ಉತ್ಸಾಹ ಭಂಗವೇನೋ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಉಪಾಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೇವಾಜೀವನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮೇಲೆ ಬಂದುದೆಲ್ಲವನ್ನು ನುಂಗಿ ನೀರು ಕುಡಿಯುತ್ತಲೇ ಹೋಗಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ರಾಯಚೂರು ನಗರ ಸಭೆಗೆ ಇಂಥದೇ ಒಂದು ಉತ್ಸಾಹಭಂಗ ಉಂಟಾಯಿತು. ನಾನಾಗ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ, ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದರು. ನನ್ನ ಪರಮ ಬಂಧುಗಳೂ, ಕನ್ನಡದ ಹುಟ್ಟು ಹೋರಾಟ ಗಾರರೂ. ಆಗ ಮೈಸೂರಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರು ಉದ್ಘಾಟಕರು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನರಿತ ರಾಯಚೂರು ನಗರ ಸಭೆಯುವರು ನನಗೂ, ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರಿಗೂ ಮಾನಪತ್ರ ಕೊಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ತಾವೇ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿಗಾಗಿ ಬರೆದುಕೊಂಡರು. ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ವಿಧಾನ ಸೌಧದಿಂದ ಯಾವ ಉತ್ತರವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಮೌನವೇ ಸಮ್ಮತಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ನಗರಸಭೆಯುವರು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಮಾನಪತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಆಮಂತ್ರಣ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದರು. ಅವುಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ಗೊತ್ತಾದ ದಿನ ಅವರಿಗೊಂದು ವಿಧಾನಸೌಧದಿಂದ ತಂತಿ ಬಂದಿತು – 'ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಮಾನಪತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಪರವಾನಗಿ ಕೊಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ,' ಎಂದು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಜಿ. ನಾರಾಯಣ ಅವರಿಗೆ ಸಖೇದಾಶ್ಚರ್ಯ ! ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರೊಬ್ಬರಿಗೇ ಅರ್ಪಿಸಿ ಮಾನ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಗರಸಭೆಯುವರು ನಾನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮೀಷನರ್ ಆಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ೫೫ ನೆಯ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡರು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತಿ ಮಿತ್ರರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವ ಸಿದ್ಧತೆ

ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಓಡಿಸಾದ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿದ್ದ ಮಾನ್ಯ ಬಿ. ಡಿ. ಜತ್ತಿಯವರು ಭುವನೇಶ್ವರದಿಂದ ಬಂದರು. ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ಅನುಮತಿಗಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದೆ. ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನಾದಿನ ಉತ್ತರ ಬಂದಿತ್ತು : "ರಜೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬನ್ನಿರಿ !" ಎಂದು. ನಾನಾಗಲೇ ರಜೆಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ: ನನ್ನ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಿಬರಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿಯೂ ಇದ್ದೆ. ಆದರೆ ಪರವಾನಗಿ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಕರಾರು ಹಾಕಿ ತಮ್ಮ ಕ್ಷುದ್ರತೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನವೊಂದನ್ನುಳಿದು ಇನ್ನೇನನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೋ ವಿಧಾನಸೌಧದ ಸಣ್ಣಮನಸದ ದೊಡ್ಡವರು ! ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನಾಡಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಸರಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಭತ್ಯೆ, ದಿನ ಭತ್ಯೆ ಪಡೆದುಕೋ ಎಂದು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು ಡಾ॥ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರು–ಒಂದು ತ್ರಿಭಾಷಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದವರು, ತೆಲುಗು ಮಾತೃಭಾಷೆಯಾಗಿದ್ದವರು. ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ, ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿಯೇ, ಕನ್ನಡ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಗಳೇ, ಕನ್ನಡ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮೂಗಿನ ಕೆಳಗೇ ಇಂಥ ಕ್ಷುದ್ರತನವನ್ನು ತೋರಿದರು. ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೈರಿಗಳಿರುವುದು ವಿಧಾನ ಸೌಧದಲ್ಲಿ, ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ — ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ? ಇವರ ಕ್ಷುದ್ರತನವನ್ನು, ಕನ್ನಡ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕಿರುಕುಳ ತಪ್ಪಿಸುವಂಥ ಖಂಬೀರರೂ ಬಂದಾರೆ ? ಜಾತೀಯತೆಯ ಮಾತನ್ನಿಲ್ಲಿ ನಾನೆತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದರೆ ಅದೇ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕವಾದೀತು !

ಒಂಬತ್ತು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ನಾನು ಹೋದಲ್ಲೆಲ್ಲ ನಾಡಹಬ್ಬಗಳ ವೈಭವೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಪುಲಕಿತನಾದೆ. ನಾವು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಂತೆ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಉದ್ಬೋಧಕ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಶ್ರೋತೃಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷ ಸರಸಿಯಲ್ಲಿ ಮೀಯಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಪ್ರೀತರಾದ ಮಾನ್ಯ ಮಾಸ್ತಿಯವರು ತಮ್ಮ 'ಜೀವನ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದರು : "ನಮ್ಮ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಿತ್ರರು ಈ ಸಲದ ನಾಡಹಬ್ಬವನ್ನು ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ಸಾಹದೊಡನೆ ಆಚರಿಸಿದುದು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ಕರ್ಣಧಾರರಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರಬೇಕು."

ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನೆ :

ನಾಡಹಬ್ಬಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಅನೇಕ ಹೊಸಹೊಸ ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ನಮ್ಮವೇ ಆದ ಕನ್ನಡ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು

ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಪರಿಷತ್ತು ಆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿತು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ "ಕನ್ನಡ ಪ್ರಥಮ" ಎಂಬ ಒಂದೇ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನಡೆಸಲಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಮಾನ್ವಿ'ಯವರೂ ನಾನೂ ಸೇರಿ 'ಕವಿತಾವಲಿ' ಹಾಗೂ 'ಕಥಾವಲಿ' ಎಂಬ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆವು. ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷವೇ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಅರ್ಧಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಪಾಸಾದರು. 'ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯ ರತ್ನಾಕರ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಮಾನ್ವಿಯವರೂ ನಾನೂ ಬಹು ಪ್ರಯಾಸಪಟ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿದೆವು. ಅದು ಪ್ರಾಯೇಣ ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸು ವಾಗ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ನನಗಾದ ಲಾಭವೆಂದರೆ ಅದುವರೆಗೂ ಓದದಿದ್ದ ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು 'ಮಾನ್ವಿ'ಯವರೊಡನೆ ಓದಿದುದು. ಅವರ ಅಗಾಧವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ರಸಪ್ರಜ್ಞೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಮರ್ಶನ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ನನಗೆ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಆದುದು ಆಗಲೇ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಯಾವ ಯಾವುದೋ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡುವಂತಾದುದು ಕನ್ನಡಕ್ಕಾದ ದೊಡ್ಡ ನಷ್ಟವೆಂದು ನಾನು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ನಂಬಿದ್ದೇನೆ. ಅವರಿಗೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಸ್ಥಾನ ತಪ್ಪಿಸಿ ದವರು ಕನ್ನಡಕ್ಕಾದ ಈ ಅಪಾರವಾದ ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ಹೊಣೆಗಾರರಾಗಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ 'ನಡುಗನ್ನಡ ನಿರ್ಣಯ'ವನ್ನು ಹಠಹಿಡಿದು ಕರ್ನಾಟಕಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರದ ಪ್ರಕಟನೆಯಾಗಿ ಹೊರತಂದ ತೃಪ್ತಿ ನನಗೆ. ಇತ್ತ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಹೆಗಲುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಕರ್ನಾಟಕಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರ, ನಾಡಹಬ್ಬ ಉತ್ಸವ ಸಮಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹೊಣೆ ಹೊರಬೇಕಾಗು ತ್ತಿದ್ದಿತು. ಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ ಹೊರುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಹಗಲೂಟ ತಪ್ಪಿದ ಹಗಲು ಗಳೆಷ್ಟೋ, ನಿದ್ರೆಗೆ ಎರವಾದ ರಾತ್ರಿಗಳೆಷ್ಟೋ—ಯಾರು ಲೆಕ್ಕ ಹೇಳಬೇಕು ?

ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿಯ ಮದುವೆ ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟೂರಾದ ದ್ಯಾಂಪುರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ತಂಗಿ ವೀರಾಂಬೆಯ ಸುಪುತ್ರಿ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯೇ ಅವನ ಕೈಹಿಡಿದಳು. ಮೊದಲು ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳಿಲ್ಲದ ನೀಲಾಂಬೆಯನ್ನು ವರಿಸಲು ಹಿಂದೆಗೆದ ಅನ್ನದಾನಿ. ಅವನ ಅತ್ತಿಗೆ ಗಿರಿಜಾದೇವಿ ಒಪ್ಪಿಸಿದಳು ಮೈದುನನ್ನು –'ಅಕ್ಕನ ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಶಾಂತಿ ಸಿಕ್ಕಲು ನೀವಿದನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕೆಂದು,' ವಾದಿಸಿ. ಚಿ. ಶರಣಮ್ಮನ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಂತೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಮದುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದೆ. ಇದೊಂದು ಮದುವೆ ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಲೆಂದರು. ಉಪಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿಗೇ ಹೋದೆವು. ಕೊಪ್ಪಳದಿಂದ ಒಂದು ಬಸ್ಸಿನ ತುಂಬ ಗಣ್ಯರು ಹೊರಟರು. ಕೊಪ್ಪಳ ಬದಿಯ ಹಿರೇಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಬಸ್ಸು ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿತು. ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್‌ದಿಂದ ಎಳಿಸಿ ಆಚೆಗೆ ಒಯ್ಯಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ಕಟು ಅನುಭವ ನಾನು ನವಾಬ್ ಮೆಹದಿನವಾಜ ಜಂಗರನ್ನು

ಕಂಡು ಹಿರೇಹಳ್ಳಿಕ್ಕೆ ಸೇತುವೆ ಮಂಜೂರುಮಾಡಿಸುದುದಲ್ಲದೆ, ಕೊಪ್ಪಳ-ಗಜೇಂದ್ರಗಡ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಅವರು ದೊಡ್ಡ ಮನದವರು.

ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ॥ ಎ. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿ ರಾಯರು ಕಾಗದ ಬರೆದು ಅಖಿಲಕರ್ನಾಟಕ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯ ಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಬೀದರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಕೋರಿದರು. ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿದುದಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯ ಸಮಿತಿಗೆ ಬರುವ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿ ಗಳೆಲ್ಲ ಎರಡು ದಿನ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಚಾರೋ ಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನೀಡಲೂ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿಕೊಡುವೆನೆಂದು ಬರೆದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅವರೂ, ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಗೆ ಬರಲೊಪ್ಪಿದ್ದ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಒಪ್ಪಿದರು. ಬೀದರದ ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತರು ಎಂದಿನಂತೆ ಸಕ್ರಿಯ ಸಹಕಾರ ನೀಡಿದರು. ಬಹಳ ಅಚ್ಚು ಕಟ್ಟಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

21-7-1954ರಂದು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಹಾಸ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಮೇಲ್ಕೋಟೆಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ॥ ಎ.ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾಯರೂ, ಪ್ರೊ॥ ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರೂ, ಪ್ರೊ॥ ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರೂ ಅಮೋಘ ವಾದ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತರು. 22ಕ್ಕೆ ಅವರೂ, ಶ್ರೀ ನಿಟ್ಟೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಾಯರೂ, ಶ್ರೀ ಡಿ. ಸಿ. ಸುಬ್ಬರಾಯಪ್ಪನವರೂ ಬೀದರಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಬಹಿರಂಗ ಸಭೆಯೊಂದನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿಯ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಮರುದಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಭೆಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಐವತ್ತು ಸಹಸ್ರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕನ್ನಡಿಗರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಉದ್ಬೋಧಕ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದೇ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಕೇಂದ್ರಮಂತ್ರಿ ಕೆ. ಸಿ. ರೆಡ್ಡಿಯವರಿಂದ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿಸಿ, ಅದರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಅನ್ನದಾನಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರೂ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದರು. ಭಾಲ್ಕಿಯ ಬೃಹತ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ॥ ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರೂ ಮತ್ತು ಪ್ರೊ॥ ಭೀಮಸೇನರಾವ್ ತವಗ ಅವರೂ ಮಾತನಾಡಿದರು ; ಪ್ರೊ॥ ಜಿ. ವೆಂಕಟಸುಬ್ಬಯ್ಯನವರೂ ಶ್ರೀ ಅನ್ನದಾನಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರೂ ಬಂದು, ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಕನ್ನಡ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಬಾಂಧವ ರನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದರು ; ಪ್ರೊ॥ ಎ. ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾಯರು ಬೀದರಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದರು ; ಮರುದಿನ ಇವರೆಲ್ಲರೂ, ನಿಟ್ಟೂರು ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾಯರೂ, ವರದರಾಜ ಆದ್ಯರೂ ಬೀದರಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬೃಹತ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ದುಂದುಭಿ ಮೊಳಗಿತು !

ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸ :

ಕೀರ್ತನಾಚಾರ್ಯ ಶಿವಲಿಂಗ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನೆಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಅವರ ಮೊದಲನೆಯ ಕೀರ್ತನೆ ಆಗ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಪ್ಪ ಕೊಲ್ಲೂರರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ವಿದ್ಯಾವರ್ಧಕ ಹಾಸ್ಟೆಲಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಉದಗಿರಿ, ಹುಮನಾಬಾದು, ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣ, ಬೀದರ, ಚಿಟಗುಪ್ಪಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ರಸವತ್ತಾದ ಕನ್ನಡ ಕೀರ್ತನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಮೂಡಿಸಿದರು, ಶ್ರೀ ಎಸ್. ಕೆ. ಕರೀಮಖಾನರೂ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜಾನಪದ ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡದ ಕೆಚ್ಚನ್ನು ಕೊನರಿಸಿದರು. ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನ್ನಡಿಗರ ಒಟ್ಟು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದು ಸುದೀರ್ಘ ಮನವಿ ಪತ್ರವನ್ನು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ತುಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವಾಯಿತು. ಮರಾಠಿ ಶಿಕ್ಷಕರೇ ತುಂಬಿದ್ದ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಕಾಣತೊಡಗಿದರು. ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಬೆಳೆಯಿತು.

ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಪರಿಷತ್ತು ತನ್ನದೇ ಆದ ಜ್ಞಾಪಕ ಪತ್ರವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದುದು ಇನ್ನೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಸಾಧನೆ. ಬಹಳ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿ, ಬಹಳ ಆಧಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದ್ದ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಅಂಟಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಬೇಕಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಬೇರೆ ಬಣ್ಣದಿಂದ ತೋರಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಸಮಗ್ರ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ, ತಾಂಡೂರು, ಮಹಬೂಬನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಲೇಬೇಕೆಂದು ಬಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು ಅದರಲ್ಲಿ. ಏತನ್ಮಧ್ಯೆ ಮರಾಠವಾಡಾ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಹೋಗಲಿ, ತೆಲಂಗಾಣಾ ಹಾಗೂ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕಗಳು ಸೇರಿ 'ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯ'ವೆಂಬ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ಚಳುವಳಿಯೊಂದು ಆಸಕ್ತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಇದಕ್ಕೆ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು 'ಮುಂದಾಳು'ಗಳ ಬೆಂಬಲವೂ ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಮಾತ್ರ ಅದನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿತು. ಮತ್ತೆ ಅಪೂರ್ಣ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಈ ಪರಿಷತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ಬಲವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುವುದೆಂದು ಘಂಟಾಘೋಷವಾಗಿ ಸಾರಿತು.

ಏಕಾಂತರಾಮಯ್ಯನ ಆಳಂದೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಕೇಳುವವರಿರಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಸುದೈವದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಚಾತುರ್ಮಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಜೈನಗುರುಗಳೂ, ಕನ್ನಡ ಪೋಷಕರೂ, ಪ್ರವಚನ ಪಟುಗಳೂ ಆಗಿದ್ದ ಪೂಜ್ಯ ಪಾಯಸಾಗರ ಮುನಿಗಳು ಆಗಮಿಸಿದರು. ಇದೊಂದು ಸದವಕಾಶವೆಂದು ಬಗೆದು ಆಳಂದೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದೆ.

ಆಳಂದೆಯಲ್ಲಿ, ಆಳಂದ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಜೈನರೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಅವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದರು, ಅವರ ಪ್ರವಚನಗಳೇನೋ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದಿದ್ದುವು. ನಾನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, 'ಜೈನರಿಗೆ ಕನ್ನಡವೇ ತಾಯಿಹಾಲು ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳೆಲ್ಲ ದಾಯಿ ಹಾಲು ; ತಾಯಿ ಹಾಲು ತೊರೆದು ದಾಯಿ ಹಾಲಿಗೆ ಬಾಯಿ ಬಿಡಬೇಡಿರಿ,' ಎಂದು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ಚಾತುರ್ಮಾಸ ಮುಗಿವವರೆಗೂ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಚನಗಳ ಒಂದು ಅಂಗವನ್ನಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟರು ಆ ಪೂಜ್ಯ ಮುನಿವರ್ಯರು. ತತ್ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆಳಂದ ತಾಲೂಕಿನ ಜೈನ ಬಾಂಧವರೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿದರು. ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ ಅವರಿಗೆ ಆಳಂದೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪರವಾಗಿ ಸನ್ಮಾನ ಸಮಾರಂಭವೊಂದನ್ನು ವಿಜೃಂಭಣೆಯೊಡನೆ ಜರುಗಿಸಿ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಪರವಾಗಿ ಮಾನಪತ್ರ ಅರ್ಪಿಸಿ, 'ಪ್ರವಚನಪರಮೇಷ್ಠಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆವು ಅವರನ್ನು.

ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಗೆ ಸರಕಾರದಿಂದ ಮೂರುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಸಹಾಯ ಧನವನ್ನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಸಿದುದು ಇದೇ ಪರಿಷತ್ತೇ ; ಆಗ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದೀ ಪ್ರಚಾರಕರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಆಂಜನೇಯ ಶರ್ಮರ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಬಹುಭಾಷಾ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಗಳ ಸಮಾರೋಹವನ್ನೂ, ಗ್ರಾಮ ಗೀತೋತ್ಸವನ್ನೂ ನಡೆಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ದಿನಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿತು ಈ ಪರಿಷತ್ತು ; ಹಿಂದೀ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರದರ್ಶನವೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿತು. ಈ ಪರಿಷತ್ತು ; ಪಂಚಭಾಷಾಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿ ಕನ್ನಡ, ತೆಲಗು, ಮರಾಠಿ, ಹಿಂದಿ ಹಾಗೂ ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯ ಕವಿಗಳು ಒಂದೇ ವೇದಿಕೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಕವನಗಳನ್ನೂ ವಾಚಿಸುವಂತೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು ಈ ಪರಿಷತ್ತು. ಈ ಪಂಚಭಾಷಾ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಅದೆಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವೆಂದರೆ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಜಿಲ್ಲೆ–ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆದುವು. ಜಹೀರಾಬಾದು ಚಮ್ಮಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಪಂಚಭಾಷಾ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಗಳಿಗೆ ನಾನೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದೆ ; ಉದಗೀರ ಹಾಗೂ ಮೆಹಬೂಬ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಇವೇ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಪರವಾಗಿ ನಾನು, ಶ್ರೀ ಮಾನ್ವಿ ತೆಲುಗಿನ ಪರವಾಗಿ ದಾಶರಥಿ ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣರೆಡ್ಡಿ, ಹಿಂದಿಯ ಪರವಾಗಿ ಭವಾನೀ ಪ್ರಸಾದ ಮಿಶ್ರ ಹಾಗೂ ಡಾ॥ ಆರ್ಯೇಂದ್ರ ಶರ್ಮಾ, ಮರಾಠಿಯ ಪರವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಮ್. ಜೋಶಿ, ಉರ್ದೂವಿನ ಪರವಾಗಿ ಷಾಹಿದ್ ಹಾಗೂ ಸರವರ್ ಡಂಡಾ ಈ ಪಂಚ ಭಾಷಾ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಿಗೆ ತಪ್ಪದೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಇವ

ರಿಂದ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಐದೂ ಭಾಷೆಗಳ ಕವಿ—ಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಅನುಭವದ ಕ್ಷಿತಿಜ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿತು.

ಇದಲ್ಲದೆ ಈ ಪರಿಷತ್ತು ತೆಲಂಗಾಣಾ ಲೇಖಕರ ಸಂಘ, ಹೈದರಾಬಾದು ಹಿಂದೀ ಪ್ರಚಾರ ಸಂಘ, ಸಾಧನ ಸಮಿತಿ ಹಾಗೂ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ ಆಂಧ್ರಭಾಷಾ ನಿಲಯಗಳ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರ ದಿನವನ್ನು ಆಚರಿಸಿತು. ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿದ್ದ ಡಾ॥ ಪಿ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರಿಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು ; ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು. ತೆಲಗು ಲೇಖಕರ ಸಂಘದ ಸಹಕಾರದೊಂದಿಗೆ ಈ ಪರಿಷತ್ತು 'ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿ' ಎಂಬ ತೆಲುಗು – ಕನ್ನಡ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿತು. ಇದರಿಂದ ಉಭಯ ಭಾಷಾ ಬಾಂಧವ್ಯ ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ನಾನು ನಗರ ಹಿಂದೀಪ್ರೇಮೀಮಂಡಳಿಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷನೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಹಿಂದೀ ಮಾತನಾಡುವವರಿಗೂ, ಹಿಂದೀಪ್ರೇಮಿಗಳಾದ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳವರಿಗೂ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಎಲ್. ಎನ್. ಗುಪ್ತಾರೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೇಮಚಂದ ಸೊಸೈಟಿಯ ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನಾನಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ವೇದಿಕೆಯನ್ನೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡುದುಂಟು.

ಅದುವರೆಗೆ 'ಕನ್ನಡ ಪ್ರಥಮಾ' ಪರೀಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಷತ್ತು 'ಕನ್ನಡ ಮಧ್ಯಮ' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಗಳನ್ನೂ, ಪರೀಕ್ಷಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನೂ ಆರಿಸಿತು. ಆ ವರ್ಷ ಎರಡೂ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿ ಐದು ಸಾವಿರ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಗಳು ಪರೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಉತ್ಸಾಹ ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ಯಾವ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯವಾಗಿ ನಡೆದಿದ್ದ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೂವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ವೇತನದ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಗುಮಾಸ್ತನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ನಾನೂ, ಶ್ರೀ ಮಾನ್ವಿಯವರೂ ಎಣಿಕೆಯಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಸಲ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ತಿರುಗಿದುದುಂಟು. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೆಯೂ ಒಂದು ಪೈಸೆಯನ್ನೂ ಪರಿಷತ್ತಿನಿಂದ ಪ್ರಯಾಣ ಭತ್ಯವೆಂದು ನಾವು ಸ್ವೀಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸವೆಂದಲ್ಲ, ಕನ್ನಡದ ಆರಾಧನೆ ಎಂಬ ಪವಿತ್ರ ಭಾವನೆಯೊಡನೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆವು.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನೊಡನೆ ಸಂಪರ್ಕ ಏರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಿ ನಿಂತುದಲ್ಲದೆ, ಹಿಂದೀ ಉರ್ದೂ ಸಂಸ್ಥೆಗಳ ಸಂಪರ್ಕ ಪಡೆದು ಆ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದೆವು.

ಮಾನ್ವಿಯವರ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚಯು' ಎಂಬ ಹಿಂದೀ ಕಿರುಹೊತ್ತಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು ; ನಾನು ಹಿಂದೀ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ತಿ, ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ, ಬಸವೇಶ್ವರರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದೆನು. ರಾಜ್ಯ ಹಿಂದೀ ಪ್ರಚಾರ ಸಭೆಯು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ 'ಸ್ರವಂತೀ' ಎಂಬ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಚಯು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆವು. ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಾಗಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರ ಹೈದರಾಬಾದು, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಶಹಾಪುರ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಸುರಪುರ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಶಹಬಾದ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಹನುಮಸಾಗರ, ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಮಿತಿ, ಬೀದರ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘ ಗುರುಮಠಕಲ್, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ರಾಯಚೂರು, ಇತ್ಯಾದಿ ಅಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರ ನೆರವು ನೀಡಿತು ಈ ಪರಿಷತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನಾಡ ಹಬ್ಬಗಳ ಆಚರಣೆ ಸರ್ವತ್ರ ಸುಲಭವೂ, ಸ್ವಲ್ಪ ವೆಚ್ಚದ್ದೂ ಆಗುವಂತೆ ಪರಿಷತ್ತು ಕೈಕೊಂಡ ಯೋಜನೆ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಕಟನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸುವುದು ಅಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸದೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ನಾಡಹಬ್ಬವನ್ನು ಆಚರಿಸುವವರಿಗೆ ನಮ್ರ ನಿವೇದನ :

"ಈ ವರುಷದ ನಾಡಹಬ್ಬವು ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಲಿದೆ. ಹೋದ ವರ್ಷ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾಡಹಬ್ಬವು ವೈಭವೋತ್ಸಾಹಗಳೊಡನೆ ಆಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂಬುದು ನಿಜ. ಆದರೆ ಯಾದಗಿರಿ ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇಕೆಣೋ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡಲಿಲ್ಲ. ಈ ವರ್ಷ ಹಾಗಾಗದೆ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸಾಧ್ಯವಿರುವೆಡೆ ಹಳ್ಳಿಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಾಡಹಬ್ಬವು ಹುರುಪಿನೊಡನೆ ಆಚರಿಸಲ್ಪಡಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ನಾಡಹಬ್ಬವು ನಮ್ಮ ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಗೆಲುವು ಚೆಲುವುಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ನಾಡನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನೂತನೋತ್ಸಾಹ ನವ ನಿರ್ಧಾರಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಹಬ್ಬವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಬ್ಬದ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲ ರಾಜನೈತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಲೌಕಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು, ಸರ್ವ ಸಾಮರಸ್ಯದೊಡನೆ, ವೈಭವ–ವಿಜೃಂಭಣೆ–ವಿಧಾಯಕತೆಗಳೊಡನೆ, ಶಕ್ತ್ಯಾನುಸಾರ ಒಂದು ದಿನದಿಂದ ಒಂಬತ್ತುದಿನಗಳವರೆಗೆ ನಾಡಹಬ್ಬವನ್ನಾಚರಿಸಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ನಾಡಹಬ್ಬದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಕನ್ನಡ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಸಂವರ್ಧನೆಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದುವುಗಳಿರಬೇಕು ; ನಮ್ಮ ನಾನಾತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಏಕತ್ವದ ಎಳೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿದು ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದ ರಮ್ಯಾಂಬರವನ್ನು ನೆಯ್ಯಲು ಸಮರ್ಥವಾದುವುಗಳಿರಬೇಕು. ವ್ಯರ್ಥ ಕೋಲಾಹಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಾರದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ನಾಡಹಬ್ಬಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಗಳೇ ನೇರವಾಗಿ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನೂ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತರನ್ನೂ, ಕವಿ-ಗಮಕಿ ಗಾಯಕ-ನರ್ತಕರನ್ನೂ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಆಮಂತ್ರಿಕರ ಬರಹೋಗುವ ವೆಚ್ಚವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಕೆಲವು ಸಲ ಮುಂಬರುವ ನಾಡಹಬ್ಬದ ಹೆಸರೆತ್ತದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಯಾದಗಿರಿ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಗಳೂ ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮುಖಾಂತರವಾಗಿಯೇ ತಮಗೆ ಬೇಕೆನಿಸುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತರನ್ನೂ ಕಲಾವಿದರನ್ನೂ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಗೊತ್ತುವಳಿಯೊಂದು ಸ್ವೀಕೃತವಾಯಿತು. ಎಲ್ಲ ಸಮಿತಿಗಳೂ ತಮಗೆ ಯಾರಾರು ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಈಗಲೇ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಅವರೊಡನೆ ಪರಿಷತ್ತು ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳ ನಾಡಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆಯೂ, ಅವರ ಬರ ಹೋಗುವ ವೆಚ್ಚವು ಆ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಳಗಳ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಗಳಮೇಲೆ ಉಚಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬೀಳುವಂತೆಯೂ ಅವರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿವರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು. ಹೋದ ವರ್ಷದ ನಾಡ ಹಬ್ಬದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿ ನೋಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಬಹು ಮಿತವ್ಯಯದ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮನವರಿಕೆಯಾಗಿರಲು ಸಾಕು. ಈ ವರ್ಷವೂ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸೇವೆ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ನಾಡಹಬ್ಬ ಸಮಿತಿಗಳು ಕೂಡಲೇ ತಮಗೆ ಈ ಸಲದ ನಾಡಹಬ್ಬದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತರ, ಕಲಾವಿದರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ, ಯಾರು ಯಾರು ಯಾವಯಾವ ತಾರೀಖಿಗೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನಹ." (ಆಕರ : 'ಸಾಧನಾ' ವಾರಪತ್ರಿಕೆ, ಹೈದರಾಬಾದು. ದಿನಾಂಕ 26-8-1954)

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರದ ಆರ್ಥಿಕ ಸುಭದ್ರತೆಗಾಗಿ ಕೈಕೊಂಡ ಒಂದು ವಿನೂತನ ಪ್ರಯೋಗದ ಉಲ್ಲೇಖವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದರ ೧೬ನೆಯ ವರ್ಷದ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿಷಯ ಬಂದಿದೆ (ಪುಟ–೧೩) ಅದು ಇಂತಿದೆ. "ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದ ಬಂದ ಹಣ :– ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಮಂದಿರದ ಒಡೆಯರಾದ ಶ್ರೀ ಜೆ. ಕೆ. ಪ್ರಾಣೇಶಾಚಾರ್ಯರು ತಾವು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಂಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರವು ವಹಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಮತ್ತು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಲೇಖಕರು ನೂರಕ್ಕೆ ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿಗಳಂತೆ ತಮಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದಂತೆ, ಅವರ ಪ್ರತಿಫಲ ಧನವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಂದಿರವು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ಬರೆದುದನ್ನು ಮಂದಿರವು ಕೃತಜ್ಞತಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದು,

ಈಗಾಗಲೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಪ್ರತಿಫಲಧನ (ರೂ. ೬೨೨೩-೩-೦) ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ಸಂದಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಣವನ್ನು ಮಂದಿರದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಡುಮೀನಿಯನ್ ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಠೇವಾಗಿ ಇಟ್ಟಿದೆ. ತಮ್ಮ ತ್ಯಾಗದಿಂದ ಮಂದಿರದ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಭದ್ರಗೊಳಿಸಿದ ಈ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಮಂದಿರವು ಋಣಿಯಾಗಿದೆ." ಇದು ಲೇಖಕರು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಕನ್ನಡ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಉದಾಹರಣೆ.

ಕಥಾಮಂಜರಿ, ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ :

ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆಗಾಗಿ ವಿಶ್ವಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಯ್ದ ಆಣಿ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ 'ಕಥಾಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ಕಥಾಸಂಗ್ರಹವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಕ್ರಮಿಕ ಪುಸ್ತಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೊ. ಡಿ.ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಮ್ಮೆ ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು, ಕಾಗದ ಪೆನ್ಸಿಲ್ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಕನ್ನಡ ಎರಡನೆಯ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆಯ ತರಗತಿಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳು ಬೇಕು, ಈಗಲೇ ಬರೆದು ಕೊಡು–ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ಅದುವರೆಗೆ ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರಲಿಲ್ಲ ನಾನು. ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ನೋಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಲೆಯೊಂದರ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದೆ. ಅದೆಂಥ ಗಳಿಗೆಯೋ– 'ಕುದುರೆ' ಹಾಗೂ 'ಕರಡಿಯ ಕುಣಿತ' ಎಂಬ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳು ಸ್ಫುರಿಸಿದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರು ಉಬ್ಬಿಹೋದರು. "ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ನೀವು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತೀರಿ. ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋಗಿರಿ– ಬಿಡಬೇಡಿರಿ," ಎಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಇವುಗಳೆರಡೂ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲೂ ಸೇರಿ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಮಕ್ಕಳ ಮನ ತಣಿಸಿರುವುದು ನನಗೆ ತುಂಬ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ತಂದಿದೆ. ಈಗಲೂ ನಾನು ಪ್ರಾಥಮಿಕ-ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳ ಸಮಾರಂಭಗಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳುವ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗದೆ, 'ಇವರು ಅಜ್ಜನ ಕೋಲಿದು ನನ್ನಯ ಕುದುರೆ' ಬರೆದವರು ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೇ ಪರಿಚಯ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ. ಅವರು ಬೆರಗುಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ನನ್ನ ಎದೆ ಕುಣಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯೇ ಮೂರು ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು– 'ತುಪ್ಪಾರೊಟ್ಟಿ ಗೇಗೇಗೇ' 'ಗಿಲ್‌ಗಿಲ್‌ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ' ಹಾಗೂ 'ತಿರುಗೆಲೆ ತಿರುಗೆಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ' ಗಳನ್ನು–ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಲು ನನಗೆ ಶಕ್ತಿ ನೀಡಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಭಾರತ ಸರಕಾರದ ಬಹುಮಾನ ಬಂದುದು ನನ್ನ ತೃಪ್ತಿಯ ತೆನೆಗೆ ಹಾಲುಗಾಳು ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಜಲಪಾತ :

'ಪ್ರಜಾ' ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಆರ್.ಜಿ.ಜಾಗೀರದಾರರು ನನ್ನ ಪ್ರಥಮ ಕವನ ಸಂಕಲನವಾದ 'ಜಲಪಾತ'ವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಮುಂದೆಬಂದರು.

ನಾನು ಯಾವ ಕರಾರೂ ಇಲ್ಲದೆ ಒಪ್ಪಿದೆ. ಮಹಾಕವಿ ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ ಅವರಿಂದ ಮುನ್ನುಡಿ ಕೋರಿದೆ. ಅವರು ಬಹಳ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನಿತ್ತು ನನ್ನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನಂಬಿಕೆ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೂಲಕ ಅವರು ನೀಡಿದ ಉತ್ತೇಜನ, ಉದ್ದೀಪನಗಳೇ ನನ್ನ ಕಾವ್ಯಕೃಷಿ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಕಾರಣವಾದುವೆಂದರೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಕಾಶಕರಿಂದ ನನಗೆ ದೊರೆತ ಭ್ರಮನಿರಸನವೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರಗಾಢ ವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದ 'ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ' ರಿಗೇ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ನಾನು ಕೊಂಡು ಕಳಿಸಬೇಕಾಯಿತು ! ನನಗೂ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ಕೊಂಡು ಕೊಂಡೆ ! ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಮರ್ಶೆಗಳೇನೋ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಆದರೆ ನನ್ನ ನಿಕಟ ಹಿತಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಸಹ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಕೊಡಲು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಗಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ-ಎಂಬ ಕೊರಗು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯಿತು. ರಾಯಚೂರಿನ 'ಸಂಗಡಿಗರ ಸಮಿತಿ'ಯ ಸಂಗಡಿಗರೂ, ಆತ್ಮೀಯ ಮಿತ್ರರೂ ಆದ ಗದ್ವಾಲ್ ಶಂಕರಪ್ಪನವರು ಅದರ ದ್ವಿತೀಯ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಆ ಕೊರಗನ್ನು ಕಳೆದರು. ಒಂದು ನೂರು ಪ್ರತಿ ಗಳನ್ನು ನನಗೆ ಕಳಿಸಿದರು. ಉದಿತೋದಿಕ ಕವಿಗಳೆನಿಸಿದ್ದ ಶಾಂತರಸರು, ಕಲಾನಂದರು, ಅಮರಾನಂದರು. ಶಂಕರಣ್ಣ ಮೊದಲಾದವರು ಸೇರಿ 'ಸಂಗಡಿಗರ ಸಮಿತಿ' ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು 'ಮುಸುಕು ತೆರೆ' ಎಂಬ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಅದಾಗಲೇ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು.

'ಜಲಪಾತ'ದ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಕರಿಂದ ದೊರೆತ ಕಟು ಅನುಭವ ಹೈದರಾ ಬಾದಿನಲ್ಲೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನೇಕೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಬಾರದೆಂಬ ಯೋಚನೆಗೆ ಹಚ್ಚಿತು ನನ್ನನ್ನು. ತಮ್ಮ ಅನ್ನದಾನಿ ಅದಾಗಲೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನವನ್ನೇ ಸಾಗಿಸುವು ದೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಮನೆತನಕ ಬಂದಿದ್ದ ಎರಡು ಒಳ್ಳೆಯ ಹುದ್ದೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಮುಂಡರಗಿ ಶಿಬಿರದಲ್ಲಿ, ಬಂಡಾಯಗಾರನಾಗಿ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನೇತಾರನಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣ ಚಳವಳಿಯ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದು ಜೇಲಿಗೆ ಸಹ ಹೋಗಿ, ಏಕಾಂಗವೀರನಾಗಿ ಅಖಿಲಕರ್ನಾಟಕ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಪರಿಷತ್ತನ್ನು ಕಟ್ಟಿ, ಅದರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ಸಂಘಟನಾಚಾತುರ್ಯ ವನ್ನೂ ತೋರಿದ್ದ ಅವನೇ ಈ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಂಡರೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಬಹು ದೆಂದು ನನಗೆನಿಸಿತು. ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯ ಕೆ. ಆರ್. ಹಿರೇಮಠರ ಮುದ್ರಣ ಯಂತ್ರವೊಂದಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ತಂದು 'ಶ್ರೀ ಭಾರತೀ ಪ್ರಿಂಟರಿ' ಎಂಬ ಮುದ್ರಣಾಲಯವನ್ನು, 'ಸಹಜೀವನ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾಲೆ' ಎಂಬ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಕಾಚೀಗುಡಾ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ತೆರೆದಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ 'ಕರುಣಾ ಶ್ರಾವಣ' ಕವನ ಸಂಗ್ರಹವೂ, 'ತುಷಾರ ಹಾರ' ಎಂಬ ಕಿರುಗತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೂ, 'ಮಾಸ್ತಿ' ಅವರ 'ಸಂಸಾರನೀತಿ' ಎಂಬ ಕಿರು ಹೊತ್ತಗೆಯೂ ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿಯೇ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸಂಪಾದಿಸಿದ 'ಚೆನ್ನಬಸವನ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ

ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಯೂ ಇದೇ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನೆಯೊಡನೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಇವೆರಡೂ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾಯಿತು.

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಇಟಗಿ ಅವರು ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಕವನ, ಭಾಷಣಗಳಂತೂ ಸರಿಯೆ, ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. 'ಸೈರಂಧ್ರಿ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ ಮೇಲ್ಕೋಟೆಯವರು ಸೈರಂಧ್ರಿಯಾದರೆ ನಾನು ಕೀಚಕನಾಗಿದ್ದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದೆನೆಂದು ಕೇಳಿದವರು ಹೇಳಿದರು. ನನ್ನ ಪತ್ನಿಯೂ ಎರಡು ಸಲ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸಿದಳು. ಇಟಗಿ, ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ, ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಎಚ್. ಜಿ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ, ಶರಣ ಬಸವ ಜಾವಳಿ ಮೊದಲಾದವರು ಅಂದಿನ ಉದಯೋನ್ಮುಖ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಆಗಾಗ ಸೇರಿ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಕವಿತೆ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದೆವು, ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು, ಬೇರೆ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದೆವು ; ಕಾಲೇಜುಗಳ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು ; ನಾಡಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೆವು ; ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಹೋಗಿ ಕೈಗೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದೆವು– 'ಮಾನ್ವಿ'ಯವರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರೊ॥ ಎಚ್. ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರು ಬಂದುದು ನಮ್ಮ ಬಲ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದಿತು. ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್, ಮೇಲ್ಕೋಟೆ. ವಿದ್ವಾನ್ ಎಫ್. ಜಿ. ಮಠದ, ಪ್ರೊ॥ ಪದ್ಮನಾಭ ಪುರಾಣಿಕ, ಜಿ. ವ್ಹಿ. ಸೂಳಿಭಾವಿ, ಗಣೇಶ ಜೋಶಿ, ಪ್ರೊ॥ ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್ ಪಟವಾರಿ, ಪಾಂಡುರಂಗಾಚಾರ್ಯ ವೈದ್ಯ, ಪ್ರೊ॥ ಅಚ್ಯುತರಾವ್. ಎನ್. ಎಸ್. ರಾಘವನ್, ಸಿ. ರಂಗಾಚಾರ, ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ ಜೋಶಿ, ಜಿ. ರಾಮಾಚಾರ್, ಜನಾರ್ದನರಾವ್ ದೇಸಾಯಿ, ಎಲ್.ಜಿ. ಹೊಂಬಳ್, ಸೌ. ಮೈನಾತಾಯಿ ಖೇಣಿ, ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಸ್ವಾಮಿಗಳು. ದಿವಾನ್ ಸಂಗಯ್ಯನವರು, ಮಧ್ವರಾವ್ ಅನ್ವರಿ, ಜಯಾಚಾರ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ– ಮೊದಲಾದ ವೀರ ಕನ್ನಡಿಗರು ಅಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡ ಆಂದೋಲನದ ಆಧಾರಸ್ತಂಭಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಪೋಲಿಸ್ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ತರುವಾಯ ತಹಸೀಲ್ದಾರರಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಯುವಕರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರೂ ಇದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು ಜಯತೀರ್ಥ ರಾಜ ಪುರೋಹಿತರು. ಅವರೀಗ ಖ್ಯಾತಸಾಹಿತಿಗಳು. ಒಳ್ಳೆಯ ಕವಿಗಳಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಜಿ. ರಾಮರಾವ್ ತೀರಿ ಹೋದರು. ಒಳ್ಳೆಯ ಕತೆಗಾರರಾಗಿದ್ದ ಕಠಾವಿಯವರು ಬರೆಯುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು ; ನರಸಿಂಗ್‌ರಾವ್ ಮುದರಕಲ್ ಅವರೂ ಮುಂದುವರಿಸಲಿಲ್ಲ ಬರಹಗಾರಿಕೆಯನ್ನು, ಇನ್ನಾದರೂ ಅವರಿತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸುವರೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆ :

ಡಾ॥ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಆಪ್ತಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭವೇನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಬೆಳಗಿನ ಐದು ಘಂಟೆಗೆ ಹೈದರಾಬಾದು ತಲುಪಿ, ಆರು ಘಂಟೆಗೇ ಮತ್ತೆ ಅವರು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧರಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳುಂಟು. ನನಗೂ ಅವರೊಡನೆ ಅಂಥ ಸತ್ವ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಒದಗುತ್ತಿದ್ದುದುಂಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದರೆ ಸಾಕೆನ್ನಿಸುತ್ತಿದೆ. ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ತಾವೂ ಒಂದು ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು, ಅದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ತೆಲಂಗಾಣಾ ರಾಜ್ಯದ ರಚನೆ ಯನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಮನವಿಯಾಗಿರಬೇಕು–ಎಂದು ಡಾ॥ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿ ಯವರೂ ಅವರ ಬೆಂಬಲಿಗರೂ ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಬಹಳ ತಡವಾಗಿ ಈ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದರು ಅವರು. ಮನವಿಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಲು ಒಂದು ವಾರ ಮಾತ್ರ ಅವಧಿ ಉಳಿದಿದ್ದಿತು. ಅಂಥದೊಂದು ಮನವಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಎರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧ ಪಡಿಸಿಕೊಡಲು ನನಗೆ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರವರು. 'ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?' ಎಂದು ನಾನು ಕೇಳುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ, ಅವರು ವಿಚಾರಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ದ್ಯೂತವಾಗಿದ್ದಿತು ; ನನಗೆ ಸತ್ವಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಮಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ನನ್ನ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲದಿನ ಮುಂಜಾನೆ ಕುಳಿತೆ ; ಎರಡು ಹಗಲು, ಎರಡು ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಎದ್ದೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಊಟ ; ನಿದ್ರೆಗೆ ಸೂಟಿ : ನಾಲ್ಕುಜನ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಕಾರರು ನಾನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಘಂಟೆಗೊಮ್ಮೆ ಬದಲಾಗಿ ಬರೆಸಿದುದನ್ನು ಬೆರಳಚ್ಚಿಸಿ ತರುತ್ತಾ ಹೋದರು. ಅವರು ಬೆರಳಚ್ಚಿಸಿ ತಂದುದನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಮತ್ತೆ ಅವರಿಗೆ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಬೆರಳಚ್ಚಿಸಲು ಕೊಟ್ಟು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಕಾರರಿಗೆ ಬರೆಸುವುದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವುದು. ಪ್ರತಿ ಯೊಂದು ಇಲಾಖೆಗೂ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದೆ– ತೆಲಂಗಾಣಾ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿ ಸಿದಂತೆ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು. ತೆಲಂಗಾಣಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರಾಜ್ಯವಾಗಿಯೂ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಬಲ್ಲುದೆಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲ ಇಲಾಖೆ ಗಳಿಂದ ಅವರು ತಂದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ, ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ವಿವರಗಳನ್ನು ದೂರವಾಣಿಯ ಮೂಲಕ ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ ; ಆಮೇಲೆ ಬರೆಸುವುದನ್ನು ಮುಂದು ವರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ನಾಲ್ಕೂ ಶೀಘ್ರಲಿಪಿಕಾರರು ಸುಸ್ತಾಗಿ ಬಿಟ್ಟರು. ನನ್ನ ಪಾಡೇ ನಾಗಿರಬೇಕು ? ಆದರೂ ಕುಳಿತವನು ಮೇಲೇಳಲಿಲ್ಲ. ಬರೆಸಿದುದೆಲ್ಲ ಬೆರಳಚ್ಚು ಗೊಂಡು ಬಂದಾಗ ನೂರು ಪುಟಗಳಿಗೂ ಮಿಕ್ಕಿದ ಹೊತ್ತಗೆಯೇ ಆಗಿ ಹೊರ ಬಂದಿತು. ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಮಂತ್ರಿಗಳ ಕೈಗಿತ್ತೆ. ನೋಡಿ ದಂಗಾದರವರು. 'ಹೋಗಿ ಮಲಗಿಬಿಡಿರಿ ; ಇಂದು ಆಫೀಸಿಗೆ ಬರುವ

ಆಗತ್ಯವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಹೋಗಿ ಕೊರಡು ಮಲಗಿದಂತೆ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ಎದ್ದುದು ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತಕ್ಕೆ !

ಮನವಿಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಪುನರ‍್ರಚನಾ ಆಯೋಗಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದುದಾಯಿತು–ಅವಧಿ ಮುಗಿವ ಮುನ್ನವೇ. ಆಯೋಗದವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿತು ಅದು. ಅವರ ವರದಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತೆಲಂಗಾಣಾ ರಾಜ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿದ್ದಿತು. ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಕೊನೆಯ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲಾಂಧ್ರ ರಚನೆಗೆ ತಮ್ಮ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೀಡಿರದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ತೆಲಂಗಾಣಾ ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದಿತೋ ಏನೋ ! ಮಹಾಂಧ್ರೋದಯ ವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ಆಂಧ್ರ—ತೆಲಂಗಾಣಾ ತಿಕ್ಕಾಟ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ತೆಲಂಗಾಣಾ ಆಂದೋಲನ, ಒಮ್ಮೆ ಆಂಧ್ರ ವಿಭಾಗದ ಆಂದೋಲನಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಮುಂದೆಯೇ ಕರಾಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿವೆ. ಆಗ ಆಗ್ರಾ ರಾಜ್ಯವೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣ ವಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸಿಫಾರಸನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದಿತು ಆಯೋಗ. ಅದು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ಬೇಡಿಕೆಯಿನ್ನೂ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿಲ್ಲ ! ಹೀಗೆಯೇ 'ವಿದರ್ಭ' ಮೊದಲಾದ ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಹೈಬರ್ನೇಟ್ ಆಗುತ್ತ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೈಕೊಡಹಿ ಮೇಲೇಳುವುವೋ ! ಈ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷಗಳೂ ಒಮ್ಮತಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಈಗಿರುವ ರಾಜ್ಯ ಗಳು ಸಾಕು, ಈಗಿರುವ ಗಡಿಗಳೇ ಇದ್ದಂತೆ ಇರಬೇಕು—ಎಂದು ಸರ್ವಪಕ್ಷೀಯ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ 'ಇತಿಶ್ರೀ' ಹಾಡದಿದ್ದರೆ ಒಮ್ಮಿಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆ ಅಪಾಯ ತಪ್ಪಿ ದ್ದಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಏಕತೆಗೆ !

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ

ಮೂರನೆಯ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಶಹಾ ಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಯಾಳಗಿ ಎಂಬ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿಸಿದೆವು. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮಾನ್ವಿಯವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆವು. ಅಂಥ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಜಾತೀಯತೆಯ ಹಾವು ಹೆಡೆಯೆತ್ತದಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕೊಲ್ಲದೆ ಹಲ್ಲು ಮುರಿದು ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಸಂಭ್ರಮದೊಡನೆಯೇ ಜರುಗಿಸಿದೆವು. ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಹಲವು ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವು ನೀಡಿದ್ದ, ನೀಡಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಎಲ್. ಎನ್. ಗುಪ್ತಾಜಿಯವರನ್ನೇ ಉದ್ಘಾಟನೆಗೆ ಕರೆದಿದ್ದೆವು. ಅವರು ಒಪ್ಪಿ ಆ ಹುಡಿ ಹಾರುವ ಹಳ್ಳಿಯ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಬಂದರು. ಆಗರ್ಭ ಶ್ರೀಮಂತರಾಗಿದ್ದ, ಸರಕಾರದ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರು ಆ ಶ್ರಮವಹಿಸಿದುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡಿದ್ದಿತು. ಅವರು ಬಂದಾಗ ಅವರ ಮೋರೆಯ ಮೇಲೆ, ಬಟ್ಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ದಟ್ಟವಾಗಿ ಹುಡಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಿತು. ಅವಸರವಸರವಾಗಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿ, ಬಟ್ಟೆ ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಪೆಂದಿಯಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾದ ಉದ್ಘಾಟನ ಭಾಷಣವನ್ನು ನೀಡಿದರು ಅವರು. ಯಾಳ- ಗಿಯ ರೈತಬಾಂಧವರ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಅವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ

ಶಾಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಜೂರಿ ನೀಡಿದರು. ಯಾಳಗಿಯ ಜನರ ಹರುಷದ ಹೊಳೆ ತುಂಬಿ ಹರಿಯಿತು. ಸಮ್ಮೇಳನ ಕರೆದುದಕ್ಕೆ ಆ ಕಾಲದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯಿತವರಿಗೆ. ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣ—'ಸರಸ್ವತೀ ತತ್ತ್ವ'–ಅಲ್ಲಿಯವರ ಸಣ್ಣ ಬಾಯಿಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ತುತ್ತೆನಿಸಿದರೂ ಬಹಳ ವಿಚಾರ ಪೂರ್ಣವಾದ ಭಾಷಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಾದಿಗಳೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಜರುಗಿದುವು. ಮನೋರಂಜನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದವು. ಸರ್ವಶ್ರೀ ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ ಹೋಳಿ ಹಾಗೂ ಅವರ ಬಂಧುಗಳು, ಸಗರ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು, ರಂಗಂಪೇಟೆಯ ಬುದ್ಧಿವಂತಶೆಟ್ಟರು, ಯಾದಗಿರಿಯ ವೀರೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಗುರುಸಿದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಶಹಾಪುರದ ವಿರುಪಾಕ್ಷ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಗವಾಯಿಗಳು–ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತರು ತೋರಿದ್ದ ಆಸ್ಥೆ, ವಹಿಸಿದ್ದ ಶ್ರಮ, ನೀಡಿದ್ದ ಸಹಕಾರಗಳು ಸಫಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಾಸ್ತಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ನನ್ನನ್ನು "ಡಿಮೋಟ್" ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ನಾನೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡೆ. ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಯ ರಚನೆಯೂ ಸರ್ವಸಮ್ಮತಿಯೊಡನೆ ನಡೆಯಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ, ಯಾಳಗಿಯ ಜನರ ಔದಾರ್ಯವನ್ನೂ, ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮವನ್ನೂ ಕೊಂಡಾಡಿ ತೆರಳಿದರು.

ತಾಲ್ಲೂಕು ಸಮ್ಮೇಳನ

ನಾಂದೇಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದೇಗುಲೂರು ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಜರುಗಿಸಿದುದು ಮತ್ತೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆ. ಮೇ ೭, ೧೯೫೫ ಕ್ಕೆ ಜರುಗಿದ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ದೇಗಲೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಕನ್ನಡ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದಲೂ, ಬೋಧನ, ಬಿಲೋಲಿ, ಸಂತಪುರ ಔರಾದ, ಉದಗಿರಿ, ಬೀದರ ತಾಲೂಕುಗಳಿಂದಲೂ ಸಾವಿರಾರು ಕನ್ನಡಿಗರು ಉಕ್ಕುವ ಅಭಿಮಾನ ಉತ್ಸಾಹಗಳೊಡನೆ ಬಂದಿದ್ದರು' ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭವ್ಯ ಸಭಾಮಂಟಪವೊಂದು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ವಿದ್ವಾನ್ ನರಸಿಂಗ್‌ರಾವ್ ಮಾನ್ವಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವೂ, ಶ್ರೀ ಆರ್. ಎಂ. ಜೋಶಿ ಅವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಭಾಷಾ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವೂ ವೈಭವ ಸಂಭ್ರಮಗಳೊಡನೆ ನಡೆದುವು. ಎರಡನ್ನೂ ಆಗ ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಗಳ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಮೇಲ್ಕೋಟೆಯವರು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯಿರೆಂದು ಹೇಳಿದರು, ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಸರಕಾರ ಸ್ವಿಕರಿಸುವದೆಂದು ಸಾರಿದರು. ನೆರೆದವರೆಲ್ಲ ಸಹರ್ಷ ಕೈ ತಟ್ಟಿದರು. ಆಂಜನೆಯಶರ್ಮರು ತೆಲುಗು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತೂ, ಭವಾನೀಪ್ರಸಾದ ಮಿಶ್ರರು ಹಿಂದೀ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತೂ,

ಪ್ರೊ॥ ಹಮೀದುದ್ದೀನ್ ಷಾಹಿದರು ಉರ್ದೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಷಯವಾಗಿಯೂ ಮಾತನಾಡಿದರು. ನಾನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡಿದೆ. ಆರ್. ಎಂ. ಜೋಶಿಯವರು ಮರಾಠಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿ ಸರ್ವಭಾಷಾ ಸಮಭಾವದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು. ಪಂಚಭಾಷಾ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನ ಎಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಗಳಿಸಿತು.

ಮರುದಿನ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಬಿಚಕುಂದಾದ ಬಂದಯ್ಯಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಸ್ವಾಮಿಗಳವರು ದೇಗಲೂರು ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯದ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುವುದಾಗಿ ವಚನವಿತ್ತರು, ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ 250 ರೂಪಾಯಿಗಳ ಕಾಣಿಕೆ ನೀಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಉಳಿದವರೂ ದೇಣಿಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಯು ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಗೊತ್ತುವಳಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ದೇಗಲೂರು, ಬೋಧನ್, ಬಿಲೋಲಿ ತಾಲೂಕುಗಳ 85 ಕನ್ನಡ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಲು ದೇಗಲೂರಿನ ವಿಶ್ವನಾಥರಾವ್ ಬಿ. ಎ., ಎಲ್ ಎಲ್.ಬಿ. ಅವರನ್ನು ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಗೆ ನಾಮಕರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ದೇಗಲೂರು ತಾಲೂಕು ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ 60 ಕನ್ನಡ ಹಳ್ಳಿಗಳಿದ್ದುದು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಜನಗಣತಿ ಕಮೀಷನರರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದ ಮಾತೃಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಕಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಸಮ್ಮೇಳನಗಳ ಫಲವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮ ಕೊನರಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಉಳಿದಿದೆಯೋ, ಕನ್ನಡವನ್ನು ಮರಾಠಿ ತಿಂದು ತೇಗಿದೆಯೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ! ಕರ್ನಾಟಕವು ಕನ್ನಡಿಗರ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯದಿಂದ, ಕನ್ನಡ ನಾಯಕರ ನಪುಂಸಕತೆಯಿಂದ, ನೆರೆಹೊರೆಯ ಭಾಷೆಗಳ ಬಕಾಸುರತೆಯಿಂದ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿದೆಯೆ? ಈ 85 ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಆ ಅಜ್ಞಾತಯಾದಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ!

ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಲ್ಕಿ ತಾಲೂಕಿನ ಭಾತಮ್ರಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕೊನೆಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು– ಜೋರಾಗಿಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಡಾ॥ ಪದ್ಮನಾಭ ಪುರಾಣಿಕರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು; ಜನನಾಯಕ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ಉದ್ಘಾಟಕರು. ಆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷೆಗೂ ಮೀರಿ ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸಿದವರು ಆ ಗ್ರಾಮದ ಪಂಚರು, ಪ್ರಮುಖರು ಹಾಗೂ ಬಾಲ್ಕಿಯ ಮುಂದಾಳುಗಳು. ಸರ್ವಶ್ರೀ ಪ್ರಭುರಾವ್ ವಕೀಲ, ಭೀಮಣ್ಣ ಖಂಡ್ರೆ, ಬಿ. ಕೆ. ಕೇಸ್ಕರ್, ಆರ್. ವ್ಹಿ. ಬಿಡಪ್, ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಪ್ಪ ಕಾಕ, ಬಂಡೆಪ್ಪ ವಕೀಲ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಹುಮನಾಬಾದ, ವೀರಶೆಟ್ಟೆಪ್ಪ ವಂಕಿ, ಕಾಶೀನಾಥರಾವ್ ದೇಶಮುಖ, ಧರ್ಮಪಾಲ, ಮಾಣಿಕಪ್ಪ

ವಕೀಲ, ಬಿ.ಎಂ. ಬಿಜಾಪುರ, ಕಾಂತಾಚಾರ್ಯ, ಮಹೇಶ ಶಂಕರ ಮಾಸ್ತರ, ಅಡಿವೆಪ್ಪ ನಂದಗಾವ, ಎಸ್. ಆರ್. ಕಲಮಂಗಿ, ಸುಗನಲಾಲಜಿ ಸೂರಾಣಾ, ತಿಮ್ಮಣ್ಣಾಚಾರ್ಯ, ಅನ್ನದಾನಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ, ಶ್ರೀಮತಿ ನೀಲಾಂಬಿಕಾದೇವಿ ಅಷ್ಟೂರೆ ಫಡನೀಸ ದಂಪತಿಗಳು, ಕೆ. ಎಸ್. ರಾಜ್ ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರು, ಅಬ್ದುಲ್, ರಜಾಕ್ ವಕೀಲ, ಇಸಾಕ್‌ಸಾಹೇಬ, ಕನ್ನಯ್ಯಲಾಲ ತ್ರಿವೇದಿ, ಕಲ್ಲಪ್ಪ ಮುದ್ದಾ, ಕಚರುಲಾಲ ಮುಂತಾದ ಗಣ್ಯರು ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದ ಆ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯ ಸಮ್ಮೇಳನವು ಶ್ರೀ ಲಿಂಗಪ್ಪ ಗುತ್ತೇದಾರರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಭವ್ಯವಾದ ಸಂಗ್ರಾಮಪ್ಪಾ ಸಭಾಭವನದಲ್ಲಿ ಬಸವರಾಜಗಾಯನ ಕೋಕಿಲ ಅವರಿಂದ 'ಉದಯವಾಗಲಿ' ನಾಡಹಾಡಿನೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕದ ಕನಸು ನನಸಾಗಲಿದ್ದ ಆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಏಕೀಕರಣದ ಶಿಲ್ಪಿಯೆಂದು ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರೇ ಆ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದುದು ನೆರೆದ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಸಭಿಕರಿಗೆ ರೋಮಾಂಚನಕಾರಕ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರೂ ಆ ಭಾಗದ ಜನರಿಗೆ ಭರವಸೆ ಹುಟ್ಟುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಡಾ॥ ಪದ್ಮನಾಭ ಪುರಾಣಿಕರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣವೂ ಮನನೀಯವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲ ಇಲಾಖೆಗಳವರೂ ಸಹಕರಿಸಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಕೃಷಿಪ್ರದರ್ಶನ, ಆರೋಗ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಪಶು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಬಹಳ ಆಕರ್ಷಕವಾದುವಾಗಿದ್ದುವು. ಮಹಿಳಾ ಗೋಷ್ಠಿಯೂ ಬಹಳ ಹುರುಪಿನೊಡನೆ ನಡೆಯಿತು.

ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿ

ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಅನೇಕರು– ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಉಪಕುಲಪತಿಗಳು, ಹಿರಿಯಸಾಹಿತಿಗಳು ಶುಭಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನನ್ನ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾದ ಡಾ॥ ಪಿ. ಬಿ. ದೇಸಾಯಿಯವರು ಕಳಿಸಿದ ಸುದೀರ್ಘ ಸಂದೇಶ ತುಂಬ ಮನನೀಯವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಲು ಮನ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸ್ಥಳಾಭಾವ ಅಡ್ಡ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬೇಕು. "ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೈದರಾಬಾದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕರ್ನಾಟಕವೆಂಬ ವಿಶಾಲ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಹೆಸರಿನ ಹಿಂದಿನ 'ಹೈದರಾಬಾದ' ಎಂಬ ಉಪಾಧಿ ತೊಲಗಿ ಹೋಗುವುದು. ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಾದಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾವನೆ ಮಾಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕನ್ನಡಿಗರು ಒಬ್ಬ ಮಾತೃದೇವಿಯ ಮುದ್ದುಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತಾರೆ. (ಇನ್ನೂ ಆಗಿಲ್ಲ ! ಲೇ.)

"ಹೈದರಾಬಾದು ಕನ್ನಡಿಗರು ಹೈದರಾಬಾದಿಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯದಿದ್ದರೂ ತಲತಲಾಂತರಗಳಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದು ರಕ್ತಗತವಾಗಿರುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಅವರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಮಾತ್ರ ಸಹಜವಾಗಿ ಅಳಿದು ಹೋಗಲಾರದು. ಈ

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪರಂಪರೆ ಭದ್ರವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವುದರ ಮೂಲಕ ಅದಕ್ಕೊಂದು ವಿಶೇಷತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ...ಹೀಗೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇಂದಿನ ಹೈದರಾಬಾದು ಕನ್ನಡಿಗರು ನಾಳಿನ ವಿಶಾಲ ಕರ್ನಾಟಕದ ದೊಡ್ಡ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಮರಸ ಭಾವನೆಯನ್ನು ತಳೆಯದೆ, ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಒಂದು ಗುಂಪನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಾಳಬೇಕು–ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ಎಣಿಸಬೇಡಿ. ಅಂತಹ ಪ್ರತ್ಯೇಕತಾವಾದಿ ನಾನಲ್ಲ. ಜನ ಜನಗಳ ವಿಶೇಷತೆಯಲ್ಲಿ ಜನಾಂಗದ ಸಾಮಾನ್ಯತೆ ಉಂಟು. ಇಂಥ ವಿಶೇಷತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ನಾಡಿನ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕ ವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಅರಿತು ಬಾಳಬೇಕು." ಆ ಭಾಗದ ಕನ್ನಡಿಗರೇನೋ ಇದರಂತೆ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ; ಆದರೆ ಉಳಿದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಅವರತ್ತ ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿನ್ನೂ ಹರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಮಾತನಾಡುವವರ ನೆಲದ ಕ್ಷಿತಿಜದ ಮೇಲೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಏಕೀಕರಣದ ಜ್ಯೋತಿರ್ಗೋಲ ಮೂಡುವ ಮುನ್ನ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ನಡೆಯಿತು– ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ. ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಸಮಾವೇಶ ಗೊಂಡ ಕನ್ನಡ ಲೇಖಕರ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದು ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂದ ಗೌರವವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಕವಿಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಅವರೇ ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರೆಂದ ಮೇಲೆ ಕೇಳುವುದೇನಿದೆ ? ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಗಳೂ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದುವು. ನನ್ನನ್ನೂ ಮಹಾಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆ ಯವರನ್ನೂ ಒಂದೇ ಕಡೆಗೆ ಇರಿಸಿದ್ದು ನನಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ, ಹಿಗ್ಗಿನ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರೊಡನೆ ಕಳೆದ ದಿನಗಳೆಂದರೆ ಅರಿವಿನ ತೊರೆಯಲ್ಲಿ ಅವಗಾಹನ ಮಾಡಿದ ದಿನ ಗಳೇ ! ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಕಾರಂತರೂ ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ನಾವು ಮೂವರೂ ಕೂಡಿಯೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ನಾನು ತಪ್ಪು ತಪ್ಪಾಗಿ ಫೋಟೋ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕ್ಯಾಮರಾ ಉಪ ಯೋಗಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿಸಿದರು. ಎಷ್ಟು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಲ್ಲವರೆಂಬುದನ್ನರಿತು ವಿಸ್ಮಿತನಾದೆ ನಾನು.

10-6-1955ಕ್ಕೆ ಜರುಗಿದ ಮೂವತ್ತೇಳನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ಸೇರಿದ್ದ ಸಮ್ಮೇಳನವೆಂಬಂತೆ ತೋರು ತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಕೆ. ವಿ. ರಾಘವಾಚಾರ್ಯರೂ, ಪರಮಮಿತ್ರ ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರೂ, ಅದೇ ಅಮೇರಿಕೆಯಿಂದ ಮರಳಿದ್ದ ಡಾ॥ ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕರೂ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಜ್ಜನರೂ ನನಗೆ ಸ್ನೇಹ ಸುಧೆಯನ್ನು ಉಣಿಸಿದರು.

ಬೇಂದ್ರೆಯವರೊಡನೆ 'ಉದಯರವಿ'ಗೆ ಹೋದೆ. ಅವರಿಬ್ಬರ ಸಮಾಗಮ ನನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದು ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಅನುಭವ. ಇಬ್ಬರೂ ನಗೆಯಾಡಿದರು, ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಉಭಯಕುಶಲೋಪರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಗಹನ ವಿಷಯಗಳ ಮಂಥನ ಮಾಡಿದರು. ನಾನು ಬೆರಗಾಗಿ ಅವರ ಬಾನೆತ್ತರದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವಾಗ ಕುವೆಂಪು ಅವರು, 'ನಾನು ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಗೆ ಯಾವ ವಿಶೇಷಣವನ್ನೂ ಅಂಟಿಸುವ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಯಾಕೆಂದರೆ 'ಬೇಂದ್ರೆ' ಎಂಬುದೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ನಿಜ, 'ಬೇಂದ್ರೆ' 'ಕುವೆಂಪು' ಎಂಬುವೇ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ದೊಡ್ಡ ವಿಶೇಷಣಗಳು.

ಲೇಖಕರ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಉಪಸಂಹಾರ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕಾರಂತರೇ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ನನಗೂ ಹೊರೆ ಇಳಿದ ಅನುಭವವಾಗಿ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಆಮೇಲೆ ಅದು ನಾನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಭಾಷಣವೆಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ, 'ಪುರಾಣಿಕರೆ, ಸಿದ್ದೆಗೆಟ್ಟ ನಾನು ಈ ಅಚಾತುರ್ಯ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ ; ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ,' ಎಂದುಬಿಟ್ಟರು. ನನಗೆ ಅವರ ದೊಡ್ಡತನವನ್ನು ನೋಡಿ ಅವರ ಬಗೆಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಗೌರವ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ನಾನು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ದಾನವೀರ ಜಿ. ಎಂ. ಮಂಜುನಾಥಯ್ಯನವರು ಕಾರಣರಾಗಿ ನಮ್ಮೀರ್ವರ ಸಂಬಂಧ ಇನ್ನೂ ಮಧುರವಾಯಿತು. ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಅವರ ಒಂದೆರಡು ಸನ್ಮಾನ ಸಮಾರಂಭಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸುವ ಗೌರವವೂ ನನಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ಆದರೆ ಒಂದು ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ನನ್ನ ಅವರ ನಡುವೆ ಗೋಡೆಯೆದ್ದುದು ದುರ್ದೈವದ ಸಂಗತಿಯೇ ಸರಿ !

ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಮಿತ್ರರೊಬ್ಬರ ನೆರವಿನಿಂದ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿಯ ದರ್ಶನ ಪಡೆದೆವು. ಜೊತೆಗೆ ಜೋಳದರಾಶಿ ದೊಡ್ಡನಗೌಡರಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಭಾವಾವೇಶ ಬಂದಿತು. ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ 'ಪಾಲಿಸೆನ್ನನು ಪದುಳವೆರಸಿ ಪರಶಿವನರಸಿ' ಎಂಬ ಹಾಡುಗಬ್ಬವನ್ನು ಭಕ್ತಿಪರವಶತೆಯೊಡನೆ ಹಾಡಿದರು. ಅವರ ಕಂಚಿನ ಕಂಠದ ಇಂಚರ ದೇವಾಲಯವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಕೆಳಗಿಳಿಯುತ್ತಿರುವಂತೆ ಅನುಭವವಾಯಿತು ನಮಗೆ. ಮುಖ್ಯ ಅರ್ಚಕರು ಮುಂದೆ ಬಂದು, "ಸ್ವಾಮಿ, ಇಲ್ಲಿಯೇ ಆಯುಷ್ಯ ಕಳೆದವ ನಾನು ; ಇಂಥದನ್ನು ಇದುವರೆಗೂ ಕೇಳಿರಲಿಲ್ಲ, ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಹಾಡಿರಿ, ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಗೌಡರು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಹಾಡಿದರು. ನಮಗೂ ಪರವಶತೆ ಆವರಿಸಿತ್ತು.

ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರವಣ ಬೆಳುಗೊಳ, ಬೇಲೂರು, ಹಳೇಬೀಡುಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ನನ್ನ ಜೊತೆಗಿದ್ದ ಟಿ. ಡಿ. ಶಿವಲಿಂಗಣ್ಣನವರ ಮಗಳು ಚಿ॥ ವಿಮಲಾನನ್ನು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದುರುಗಿದೆ.

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಅ.ನ.ಕೃ. ಮತ್ತು ಪಂಡಿತ ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಗುಬ್ಬಿವೀರಣ್ಣನವರ ಹೊಸ ನಾಟಕ 'ದಶಾವತಾರ'ದ ಕೆಲವು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ರಾತ್ರಿ ಗಾಡಿ ಏರಿದ್ದೆವು. ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜರೇ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಆ ನಾಟಕ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರೆನ್ನಿಸುವಂತಿದ್ದಿತು.

ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್ :

ಭಾಷಾನುಗುಣ ರಾಜ್ಯಪುನರ್ರಚನೆಗೆ ರಾಷ್ಟ್ರಧುರೀಣರ, ಲೋಕಸಭೆಯ 'ಅಸ್ತು' ದೊರೆಯಲಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಸೇವಾ ವೃತ್ತಿಯ ಭವಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು. ಶ್ರೀ ಜಹೀರ್ ಅಹಮ್ಮದರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಮೀಷನರರಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಹಿಂದೊಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ವಿಫಲ ರಾಗಿದ್ದರು. ತುಂಗಭದ್ರಾ ಜಲಾಶಯದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರದೇಶದ ರೈತರ ಭಾಗ್ಯ ಶಿಲ್ಪಿಯಾಗ ಬಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿ ಮಂತ್ರಿಯೋರ್ವರ ಆಪ್ತಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯ ಹರಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ವಿಹಿತವಲ್ಲ, ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರನ್ನು ತುಂಗ ಭದ್ರಾ ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ ; ಅವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡಿ–ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದರವರು. ಡಾ॥ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡ ಬೇಕೆಂದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸಾವಿತ್ರೀ ತಾಯಿಯವರು ಅಡ್ಡ ಬಂದರು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾವು ಅವರ ಪರಿವಾರದವರೇ ಆಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ 'ಬೆರಕಿ' ಜಹೀರ್‌ಅಹಮ್ಮದರು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ. ತಾಂಡೂರು ಸಬ್‌ಡಿವ್ಹಿಜನ್ ಡಾ. ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಚುನಾವಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಅವರು ತಾಂಡೂರಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಎಂದು ಕಳಿಸುವ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಅದಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರ ಒಪ್ಪಿಗೆ ದೊರೆಯಿತು. ನಾನು ತಾಂಡೂರಿಗೆ ಹೋದೆ.

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದುದೇ ತಡ, ಯಾದಗಿರಿ ಸಬ್‌ಡಿವ್ಹಿಜನ್ನಿನ ಅಡಿಷನ್ ಚಾರ್ಜು ಕೊರಳಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಜಹೀರ್ ಅಹಮ್ಮದ್ ಸಾಹೇಬರ ಒಳಗಿನ ಉದ್ದೇಶವೇ ಅದಾಗಿದ್ದಿತು. ಯಾದಗಿರಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರಚಾರದೊಡನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಯೋಜನೆ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯಷ್ಟೂ ಮುಂದೆ ಸಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿ ಬಿಡಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟು ದೂರ ವರಿಷ್ಠರು ಹೋಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆ ತಾಲೂಕಿನವರು ಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಂದ ವರ್ಗಾಯಿಸು ವುದೆಂದರೆ ಕೊಲ್ಲೂರು ಮಲ್ಲಪ್ಪ, ಜಗನ್ನಾಥರಾವ್ ಚಂಡರಕಿ, ವೈ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪ ರಂಥ ಮುಂದಾಳುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಯಾದಗಿರಿಗೆ ಅವಹೇಳನ ಮಾಡಿದಂತಾಗು ತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸಿಯೇ ಈ ಧರ್ಮ ಸಂಕಟದಿಂದ ಪಾರಾಗಲೆಳಸಿದ್ದರು ಅವರು. ಅಂತೆಯೇ ಅದನ್ನು ನನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟರು !

ಎರಡು ಕೆಲಸ:

ಒಂದು ವಾರ ತಾಂಡೂರಿನಲ್ಲಿ, ಒಂದು ವಾರ ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ! ಆಗ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಸ್ವಂತ ವೇಗವಾಹನ–ಸೌಂದರ್ಯಶೂನ್ಯ, ವಿರಾಮವಿಹೀನ, ವೇಗವಾಹನ–ಜೀಪು ಇದ್ದುದರಿಂದ ತಾಂಡೂರು ಯಾದಗಿರಿಗಳ ನಡುವಣ ದೊಡ್ಡ ದೂರವನ್ನು ದಾಟಿಯೇ ಎರಡೂ ಉಪವಿಭಾಗಗಳ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ತಾಂಡೂರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ, ಯಾದಗಿರಿ ಬ್ಲಾಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಆರಂಭಿಸಿದೆ, ರಾ. ವಿ. ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಾರ್ಯ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳಲು ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆಗೇ ಹೊಂದಿ ಇದ್ದ ರಾಮಸಮುದ್ರದ ಶಾಲಾಕಟ್ಟಡ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತುದು–ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಲು ಅದರ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಯಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಒಂದೇತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ; ಅದ್ದೂರಿಯ ಉದ್ಘಾಟನಾ ಸಮಾರಂಭವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಸ್ಥಾವರತ್ವ ಕರಗಿ ಜಂಗಮತ್ವ ದೊರೆಯಿತದಕ್ಕೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ನಿರಾಶೆ ಆಶೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗ ತೊಡಗಿತು.

ತಾಂಡೂರು ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎನ್.ಈ.ಎಸ್. ಬ್ಲಾಕುಗಳಾವುವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಗ (Cash grant) ಪದ್ಧತಿಯೊಂದು ಇದ್ದಿತು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಯ ಬಳಿ ಒಂದು ಕೂಪನ್ ಬುಕ್ ಕೊಟ್ಟು, ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮಿಕ್ಕದಂತೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವರು ಕೂಪನ್ ಕೊಡಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಅನೇಕ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಂದ ಕೂಪನ್ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಆ ಉಪವಿಭಾಗದ ನಾಲ್ಕು ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಲಾಭವನ ನಿರ್ಮಾಣ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಬಾವಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಜನೋಪಯೋಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಶೆ ಅಂಕುರಿಸಿತು. ಸೇಡವ್ ತಾಲೂಕಿನ ಕೇಂದ್ರ. ಅಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ ಸ್ಕೂಲ್ ಹಳೆಯ ಮುರುಕು ಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದ್ದಿತು. ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡದ ವೆಚ್ಚದ ಅರ್ಧ ಭಾಗ ಸ್ಥಳೀಯರಿಂದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ದೊರೆಯದೆ ಕಟ್ಟಡ ಮಂಜೂರಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಗ ಬಡತನದಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಐವತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾದುದೇ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅವರು ಹೊಸಕಟ್ಟಡದ ಆಶೆಯನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಏನೋ ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲು ಒಗೆದು ನೋಡೋಣವೆಂದು ನನಗೂ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ನಾನಾವ ಆಶ್ವಾಸನವನ್ನೂ ನೀಡಲಿಲ್ಲ. ತಾಂಡೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತ ಸಂಗಡ ಇದ್ದ ತಹಸೀಲ್ದಾರರನ್ನು ಕೇಳಿದೆ—"ಈ ರಸ್ತೆಗಾಗಿ ಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ರೈತರಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಕೊಡಲಾಗಿದೆಯೆ?" ಎಂದು. 'ಇಲ್ಲ' ಎಂದರವರು. ಹಿಗ್ಗಿದೆ. ಈ ತಾಲೂಕಿನ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರ ಭೂಮಿ ಎಷ್ಟುಎಷ್ಟು ಹೋಗಿದೆಯೆಂಬುದರ ಸರ್ವೇ ಮಾಡಿಸಿರಿ–ಒಂದು

ಪಾರದಲ್ಲಿ–ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವರು ಒಪ್ಪಿದರು. ಒಂದು ಪಾರದಲ್ಲಿ ಆ ವಿವರ ಬರಲು ಅವರಿಗೆ ಆಗಿನ ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಪರಿಹಾರಧನ ನಿಗದಿಮಾಡಿದೆ. ಒಂದೂಕಾಲು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟಾಯಿತು. ನಾನೇ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿಯವರನ್ನು ಕಂಡು ಒಂದೇದಿನದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮಂಜೂರಿ ದೊರಕಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ಪೋಲಿಸ್ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಕಾಲು ಲಕ್ಷ ಹಣ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದೆ. "ನಿಮಗೀಗ ದೊರೆಯಲಿರುವ ಪರಿಹಾರ ಧನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗ ಹಾಯ್‌ಸ್ಕೂಲ್ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡಿರಿ," ಎಂದು ರೈತರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. ಪರಿಹಾರದ ಆಶೆಯನ್ನೇ ತೊರೆದಿದ್ದ ಅವರು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ತೀರ ಬಡವರಿಗೆ ಪೂರ್ಣಪರಿಹಾರಕೊಟ್ಟೂ ಸ್ಥಳೀಯ ಕೊಡುಗೆಗೆ ಸಾಲುವಷ್ಟು ಧನಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಮುಂದೆ ಹದಿನೈದೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂದಾಯ ಮಂತ್ರಿ ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿಯವರಿಂದ ಅದರ ಅಡಿಗಲ್ಲನ್ನಿಡಿಸಿ ಸರಕಾರದ ಪಾಲಿನ ಹಣವನ್ನೂ ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ನೀಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಸೇಡಮ್ಮಿನಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷ ಸೂಸಿ ಹರಿಯಿತು. ಮುಂದೆ ಜೇವರಗಿಹಾಯ್‌ಸ್ಕೂಲಿನ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೂ ಇದೇ ತಂತ್ರ ಬಳಸಿದೆ. ಜೇವರಗಿ–ಜೇರಟಗಿ ರಸ್ತೆಯ ಪರಿಹಾರ ಧನದಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ವಂತಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ.

ಜನಹಿತ ಕಾರ್ಯ :

ತಾಂಡೂರಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಎಂ. ರಾಘವೇಂದ್ರರಾವ್ ತಹಸೀಲ್ದಾರರಾಗಿಯೂ, ಶ್ರೀ ಶಾಂತಗಿರಿ ಸಬ್‌ಇನ್ಸಪೆಕ್ಟರರಾಗಿಯೂ ದೊರೆತುದು ನನ್ನ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ವರ್ಧಿಸಿತ್ತು. ವಕೀಲ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಗೌಡರು, ಪರ್ವತಪ್ಪ ಕೋರವಾರ, ಅನಂತರೆಡ್ಡಿ, ನಾರಾಯಣಶೆಟ್ಟಿ, ಪಸಾರೆ ಮೊದಲಾದ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯಕರ್ತರ ಸಹಕಾರವೂ ದೊರೆತು ಬಹಳ ಚುರುಕಾಗಿ ಜನಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದುವು, ತಾಂಡೂರಿನ ಹಾಯ್‌ಸ್ಕೂಲಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಬಿಟ್ಟೆವು. ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ದಾನಗಳಿಂದಲೇ ಕೆಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲಾಭವನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸಿದೆವು. ಆದರೆ ನಾನಲ್ಲಿರುವುದು ಅಲ್ಪಾವಧಿಗಾಗಿಯೆಂಬುದು ಅವರ ಮನಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನನ್ನನ್ನು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರೂ, ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರೂ. ರಂಗಾರೆಡ್ಡಿಯವರೂ, ಡಾ॥ ಮೇಲ್ಕೋಟೆಯವರೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ನಾನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೇ ಹೋಗುವೆನೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದೆ. ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನನ್ನ ಸೀನಿಯಾರಿಟಿ ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ; ನಾನು ಕನಿಷ್ಠ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನಿವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಯ ಕರೆ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದಿತು ನನ್ನನ್ನು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನೆಂದೂ ವಿಷಾದಿಸಿಲ್ಲ. ರೂಪಾಯಿ, ಆಣೆ, ಪೈಗಳ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ನಾನು ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಅಳೆದವನೇ ಅಲ್ಲ.

ಒಂದು ಮೈ ನಡುಗಿಸುವ ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು–ನಾನು ತಾಂಡೂರಿಗೆ ತುಳಿಲೆನ್ನುವ ಮುನ್ನ. ಆಗ ಕೊಡಂಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅಣ್ಣನಂತಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಜಿ. ಎಸ್. ಹಿರೇಮಠರು ಮುನ್ಸಿಫರಾಗಿದ್ದರು. ಅದೇನು ತಿಳಿಯಿತೋ, ನನ್ನ ನಾಲ್ಕೂ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳನ್ನು– ವಿಜಯಾ, ಗೀತಾ, ಪ್ರಸನ್ನ, ಭಾರತಿಯರನ್ನು – ತಾಂಡೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು, ಹಿರೀಮಠರನ್ನೂ, ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಗಿರಿಜಕ್ಕನವರನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಸಪತ್ನೀಕನಾಗಿ ಹೊರಟೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೋದಾಗ ಕೋಸಗಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬರುವುದೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು. ಹಿರೇಮಠ ಗಿರಿಜಕ್ಕನವರೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಒಬ್ಬರೇ ನಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಹೊರಟರು. ನನ್ನ ಜೀಪನ್ನು ನಾನೇ ನಡೆಸುತ್ತಲಿದ್ದೆ. ಕೋಸಗಿ ಸ್ವಲ್ಪದೂರ ಉಳಿದಾಗ ಒಂದು ಹಳ್ಳ ಎದುರಾ ಯಿತು. ಅದರ ಮೇಲೆ ತಗಡು ಹಾಕಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಮರಳು ಹರವಿದ್ದರು. ಅದೇಕೆ ಹಾಗೇ ಮಾಡಿದ್ದರೋ ದೇವರಿಗೇ ಗೊತ್ತು. ಅಪಾಯ ಸೂಚಕ ಕೆಂಪು ಬಾವುಟವಾಗಲಿ, ಬೇರಾವ ನಿಶಾನೆಯಾಗಲಿ ಅಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಭದ್ರವಾದುದೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಜೀಪು ಬಿಟ್ಟೆ. ತಗಡು ಜಾರಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ದೇವರು ಯಾವ ಬುದ್ಧಿ ಕೊಟ್ಟನೋ, ಆಗ ನಾನೇನ ಮಾಡಿದೆನೋ, ನನಗೇ ನೆನಪಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣು ತೆರೆದಾಗ ಜೀಪಿನ ಎರುಡು ಗಾಲಿಗಳು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ, ಎರಡು ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ! ಜೀಪಿನ ಚಲನೆ ನಿಂತಿದ್ದಿತು ; ಅನಾಹುತ ತಪ್ಪಿದ್ದಿತು. ಒಳಗಿದ್ದ ಒಬ್ಬರಿಗೂ ಯಾವ ಅಪಾಯವೂ, ಏನೊಂದು ತೊಂದರೆಯೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ ! ಆಗ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಅಲ್ಲಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ್ದರೆ ತಾಂಡೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ನನ್ನ ನಾಲ್ಕೂ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳ ಗತಿಯೇನಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದು ನನ್ನ ಮೈಯೆಲ್ಲ ನಡುಗಿತು. ತಮ್ಮಂದಿರಾರೂ ತಮ್ಮ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ತಾವು ಇನ್ನೂ ನಿಂತಿರಲಿಲ್ಲ ; ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಕ್ಕಳೂ ತಬ್ಬಲಿಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಊಹಿಸಲೂ ಭಯವಾಯಿತು ನನಗೆ ! ದೇವರು ಎಷ್ಟುಸಲ ನನ್ನನ್ನು ಮೃತ್ಯುಮುಖ ದಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿದ್ದಾನೆ–ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದು ಅವನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೂ ಉಕ್ಕೇರಿತು. ಅಂದೇ ವಾಹನ ಚಾಲಕತ್ವಕ್ಕೆ ಕೈಮುಗಿದೆ. ನನ್ನ ಮೇಲಿದ್ದ ಹೊಣೆಗಳೆಲ್ಲ ಪೂರೈಸುವ ವರೆಗೆ, ಹೊರೆಗಳೆಲ್ಲ ಇಳಿಯುವವರೆಗೆ ಮತ್ತೆ ವಾಹನ ನಡೆಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿರ್ಣಯ ಕೈಕೊಂಡೆ. ಆದರೆ ಈಗಲೂ ನಡೆಸುವ ಧೈರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ನಡೆಸುವ ವಿಧಾನವೂ ಮರೆತು ಹೋಗಿದೆ !

ನಾನಿನ್ನೂ ತಾಂಡೂರಿನಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ನಡೆದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆಯೆಂದರೆ ಆಚಾರ್ಯ ವಿನೋಬಾ ಭಾವೆಯವರ ಭೂದಾನಯಾತ್ರೆ ನನ್ನ ಉಪವಿಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆದುದು. ಅವರ ಎರಡು ಬಿಡಾರಗಳು ನನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಯೋಜಿತವಾದುವು. ಅವರು ದಿನಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಮೈಲು ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಿಂದ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಿಡಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅವರಿಗಾಗಿ ಏರ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕ್ಯಾಂಪಿಗೂ ಕನಿಷ್ಠ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಎಕರೆಗಳ ದಾನಪತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸ

ಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಬಿಡಾರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ದಾನಪತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹ-ಎರಡೂ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರನ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ನಾನು ಎರಡೂ ಬಿಡಾರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೆ ದಾನ ಪತ್ರಗಳ ಶೇಖರಣೆ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾದುದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ನಮಗಿದ್ದ ಅವಧಿ ಒಂದೇ ವಾರದ್ದು. ರಾತ್ರಿ ಸಹ ದೀವಟಿಗೆಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹಿಡುವಳಿದಾರರನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ದಾನಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆವ ಕಾರ್ಯ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ಸುದೈವದಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಕ್ಯಾಂಪಿಗೂ ಮೂರು ಮೂರು ಸಾವಿರ ಎಕರೆಗಳ ದಾನಪತ್ರಗಳು ದೊರೆತುವು. ಧೈರ್ಯದೊಡನೆ ಆಚಾರ್ಯರನ್ನು ನನ್ನ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಿದೆ. ಅದೇ ಅಲ್ಲೊಂದು ಇಲ್ಲೊಂದು ನರೆಗೂದಲು ಮೂಡಿದ್ದ ಆ ಜ್ಞಾನಯೋಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನಿರಾಂತೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಹಿಂದೆ 'ಉಘೋ ಉಘೋ' ಎನ್ನುತ್ತ ಬಂದ ಎರಡುನೂರು ನಿರರ್ಥಕ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿ ಎದೆ ಝಲ್ಲೆಂದಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ನನಗೆ ಗುರುತಿನವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭ್ರಷ್ಟರೆನಿಸಿ ಬೇರೆಲ್ಲಿಯೂ ಇವರನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಳ ಉಳಿಯದೆ, ಸೂಳೆ ಮುಪ್ಪಾಗಿ ಜೋಗಿತಿಯಾದಳೆಂಬ ಗಾದೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಭೂದಾನ ಯಜ್ಞದ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರು. 'ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಅಶನವಸತಿಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದು ಕಸಿವಿಸಿಯಾಯಿತು.

ಆಚಾರ್ಯರು ಹಸುವಿನ ಹಾಲನ್ನು ಕಡೆದು ತೆಗೆವ ಖವಾ ಮಾತ್ರ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಕಡೆವ ಕೈಯಂತ್ರವೊಂದು ಅವರ ಜೊತೆಗೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಎರಡೂ ಬಿಡಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹನ್ನೆರಡು ಕರೆವ ಹಸುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಗೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೆ. ಆ ಹನ್ನೆರಡೂ ಹಸುಗಳ ಹಾಲಿನಲ್ಲಿ ಆ ಕೈಯಂತ್ರವಿಟ್ಟು ಕಡೆದು ಕ್ರೀಮನ್ನು ಆಚಾರ್ಯರಿಗಾಗಿ ಒಳಗೆ ಕಳಿಸುವುದೇ ತಡ, ಹದ್ದುಗಳಂತೆ ಎರಗುತ್ತಿದ್ದರು ಹಾಲಿನ ಹರವಿಗೆ ಆ ಹಿಂಬಾಲಕರು ! ಇನ್ನೂ ಹಾಲು ಬೇಕೆಂದು ಹುಯ್ಯಲೆಬ್ಬಿಸುತ್ತಿದ್ದರು ! ಮೊದಲನೆಯ ಬಿಡಾರ ಮುಗಿವವರೆಗೆ ನಾನು ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನೇನೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅವರ ಉಪಟಳ ಇನ್ನು ಮಿತಿ ಮೀರಲು, ಹಾಲು ಮುಗಿಯಿತು : ನಮ್ಮ ಮೈಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಶಕ್ತಿ ಉಳಿದಿದೆ ; ಕುಡಿಯುವಿರಾ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿಬಿಟ್ಟೆ ! ಮೋರೆ ಗಂಟು ಹಾಕಿ, ಸಿಂಡರಿಸಿದ ಮುಸುಡುಗಳೊಡನೆ ಹೋದರವರು. ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ದೂರು ಹೇಳಲು ಅವರಲ್ಲಿ ನೈತಿಕ ಧೈರ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಅದು ಆಚಾರ್ಯರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಹೋಗಲೇ ಇಲ್ಲ. "ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಾಠ ಕಲಿಸಿದಿರಿ ಸಾರ್, ಈ ಚಾಂಡಾಲರಿಗೆ." ಎಂದು ಹಿಗ್ಗಿ ಹರಸಿದರು ನನ್ನನ್ನು ಹಳ್ಳಿಗರು.

ಎರಡೂ ದಿನ ಸಂಜೆ ಬಹಿರಂಗ ಸಭೆ. ಮೊದಲು ದಾನಪತ್ರಗಳ ಸಮರ್ಪಣೆ ; ಆಮೇಲೆ ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನಗಳು ನಡೆದುವು. ಜನಸಮೂಹ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ

ದಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಆಚಾರ್ಯರ ಪ್ರವಚನ ಮಾತ್ರ ಅವರಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಚಾರ್ಯರು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಅವರ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿವುದು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಾಗ ಅನುವಾದಕರು ಅಪ್ಪೊಂದು ಉಚಿತವಲ್ಲದ ಪದ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಉರಿದೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೇಗ ನಕ್ಕುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಎರಡನೆಯ ದಿನದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದ ಆಚಾರ್ಯರು ನನ್ನ ಬೆನ್ನು ಚಪ್ಪರಿಸಿ, ಆರುಸಾವಿರ ಎಕರೆಗಳ ದಾನಪತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. "ಏನಾದರೂ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುವುದಿದೆಯೆ ?" ಎಂದು ತಾವಾಗಿಯೇ ಕೇಳಿದರು. "ಒಂದೇ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ ಬಾಬಾಜಿ : ತಾವು ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ," ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡೆ," "ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಕೇಳು," ಎಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರವರು. "ಬಾಬಾಜಿ, ಭೂಮಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು ಕಠಿನ, ಹಂಚುವುದು ಕಠಿನವಲ್ಲ, ಹೀಗಿದ್ದೂ ಭೂದಾನವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ 33 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ 3 ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಏಕೆ ಹಂಚಿಕೆಗೊಂಡು ಉಳಿದುವು ಯಾಕೆ ಆಗಿಲ್ಲ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಅದಾವ ಘನ ವಿಷಯ ? ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿ ಬಿಡುವೆ." ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತರವರು. ಒಬ್ಬ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿ, 'ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ಬಾಬಾಜಿ ?' ಎಂದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಂಶಯದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದೆ. "ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಭೂಮಿ ಹಂಚಲೆಂದೇ ಒಂದು ದಿನ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಬಿಡುವೆನು. ಆ ದಿನ ಎಲ್ಲ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಂಚಿಬಿಡುವೆವು" ಎಂದು ಸಾಂತ್ವನ ನೀಡಿದರವರು. "ಒಂದೇ ದಿನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಡೆ ಎಲ್ಲ ತಕ್ಕವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹಂಚುವುದು ?" ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದೆ. "ಒಂದೇ ದಿನ ದಸರೆ ದೀಪಾವಳಿಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆ ?" ಎಂದು ಶಂಕಾಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದರವರು. ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನವೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ದೊಡ್ಡವರೊಡನೆ ಬಹಳ ವಾದಿಸುವುದು ವಿಹಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಸುಮ್ಮನಾದೆ.

ಮರುದಿನ ಆಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಬೀಳ್ಕೊಡಿಗೆಯನ್ನಿತ್ತೆವು. ಅವರೂ ಹಸನ್ಮುಖದೊಡನೆ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿ ತಮ್ಮ ಪಾದಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅವರು ಹೋದ ದಾರಿಯನ್ನೇ ನಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ನಿಟ್ಟುಸಿರುಬಿಟ್ಟೆ ನಾನು ! ಬಹಳ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಕ್ರಮವೊಂದು ಅವಾಂಛನೀಯ ಜನಗಳ ಪ್ರವೇಶ, ಅನಾವಶ್ಯಕ ಅವಸರ, ಖೊಟ್ಟಿ ಭೂದಾನ ಪತ್ರಗಳು, ಆಡಳಿತದ ಯಂತ್ರದ ಅನುಚಿತ ಉಪಯೋಗಗಳಿಂದ ಸಫಲವಾಗದೆ ಹೋಗಬಹುದಾದ ಸಂಭವವನ್ನು ನೆನೆದು ಹೊರಟಿದ್ದಿತು ಆ ನಿಟ್ಟುಸಿರು !

ನಾನು ಕೊನೆಯ ಸಲ ತಾಂಡೂರಿಗೆ ಹೋದುದು ಅದರ ವಿಭಜನೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಲು ! ನನಗೆ ಯಾದಗಿರಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿದ್ದಿತು ; ತಾಂಡೂರಿಗೆ ಬೇರೊಬ್ಬರನ್ನು

ಕಳಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು ; ತಾಂಡೂರಿನ ಚಿಂಚೋಳಿ ಸೇಡಮ್ ತಾಲೂಕುಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದುವು ; ತಾಂಡೂರು ಕೊಡಂಗಲ್ ತಾಲೂಕುಗಳು ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದುವು. ಆ ಎರಡು ತೆಲುಗು ತಾಲೂಕುಗಳ ಚಾರ್ಜು ಹೊಸಬರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಚಿಂಚೋಳಿ ಸೆಡಮ್‌ಗಳ ಆಡಳಿತ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ನನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ತಾಂಡೂರಿಗೆ ಹೋದೆ. ತಾಂಡೂರಿನ ಜನಗಳನ್ನು ವಿಷಣ್ಣತೆ ಆವರಿಸಿದಿದ್ದಿತು. ಜಾಗೀರುಗಳ ವಿಲಯನಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಅದೊಂದು ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದಿತು; ವಿಲಯನದ ತರುವಾಯ ಉಪವಿಭಾಗವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದಿತು ; ಈಗ ಕೇವಲ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕು ! ಉರಿಯುವ ಗಾಯಕ್ಕೆ ಉಪ್ಪೆರಚಿದಂತೆ ಒಬ್ಬ ಶುಂಭನನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ನನ್ನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಕಳಿಸಿದ್ದರು ! ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವ್ಯಸನಾಕ್ರಾಂತರಾಗಿದ್ದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯತೆಯೊಡನೆ ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟರು. ಅನೇಕರ ಕಣ್ಣುಗಳು ತೇವವಾಗಿದ್ದುವು ! ಎಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಸೇವೆಗೆ ಎಂಥ ದೊಡ್ಡ ಪುರಸ್ಕಾರ ! ಇಂದಿಗೂ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದಾಗಲೆಲ್ಲ ನನಗೆ ಕರೆಯೋಲೆ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ನಾನು ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಒಂದು ಬಸ್ಸಿನ ತುಂಬ ತಾಂಡೂರಿನ ಹಿತೈಷಿಗಳು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿ, ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಿ ಹೋದರು ! ಇದೇ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕೃತಜ್ಞರೂ ಇದ್ದಾರೆ, ಘೋರ ಕ್ರೂರ ಕೃತಘ್ನರೂ ಇದ್ದಾರೆ !

ಮುಂದೆ ಸೇಡಮ್ ಕಲಬುರಗಿಯ ಉಪವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರೂ ಚಿಂಚೋಳಿ ಯಾದಗಿರಿಯ ಕೆಳಗೇ ಉಳಿಯಿತು. ಜೇವರಗಿಯಿಂದ ಚಿಂಚೋಳಿಯ ವರೆಗಿನ ಅಂತರ ಬೆಂಗಳೂರು ಮೈಸೂರುಗಳ ನಡುವಣ ಅಂತರದ ಒಂದೂ ಕಾಲಿನಷ್ಟು ! ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲ ಮೈಸೂರಿನ ಮೊದಲ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲದಲ್ಲಿಯೇ ಗೃಹ ಶಾಖೆಯ ಉಪಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಚಿಂಚೋಳಿ ತಾಲೂಕಿಗೂ ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಯೋಜನೆ ದೊರೆಯಿತು. ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲಿದ್ದ ಯಾದಗಿರಿಯ ಬ್ಲಾಕು ಉತ್ತಮ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿತೆಂದು ಸಿ. ಡಿ. ಬ್ಲಾಕ್ ಆಗಿ ಬಢತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಿತು ; ಶಹಾಪೂರ ತಾಲೂಕಿಗೂ ಒಂದು ಎನ್. ಈ. ಎಸ್. ಯೋಜನೆ ಮಂಜೂರಾಗಿದ್ದಿತು. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಗೂ ನಾನು ಪಿ. ಈ. ಓ (ಪ್ರಾಜೆಕ್ಟ್ ಎಕ್ಸಿಕ್ಯೂಟಿವ್ಹ ಆಫೀಸರ್) ! ನನಗೆ ಮಂಕುಕವಿಯಿತು !

ಯಾದಗಿರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ತಪಸ್ಸೆಲ್ಲ ಖರ್ಚಾಗಿದ್ದಿತು. ಏನೇನೋ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಹಂಚಿಕೆಗಳನ್ನುಹೂಡಿ ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಸಂಚಾರ ಮಾಡಿಸಿದ್ದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನಾದರೂ ಆಡಳಿತವೆಂಬುದು ಬರಿಯ ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವಲ್ಲ, ಮಾನವ

ಪ್ರೇಮಪ್ರೇರಿತವಾದ ಮುಂದಾಲೋಚನೆಯು, ಮುಂತೊಡಗುವಿಕೆಯು, ಮುಂದಾಗುವಿಕೆಯ ಶಕ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ವಿವರಿಸುವುದು ವಿಹಿತ.

ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಗೌಡ 'ಗೂಂಡಾ' ಎಂದು ಹೆಸರಾದವ. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯವೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಆಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಉಪಾಯ ಹೊಳೆಯಿತು. ಸಮಾಜ ವಿಕಾಸ ಯೋಜನೆಗಳ ನಿರ್ದೇಶಕರನ್ನು ಆ ಊರಿನಾಚೆ ಇನ್ನೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದ ಶಾಲಾಭವನದ ಉದ್ಘಾಟನೆಗಾಗಿ ಕರೆಸಿದೆ. ಈ ಗೌಡನ ಊರಿನೊಳಗಿಂದ ಹಾಯ್ದೇ ಆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಗ್ರಾಮಸೇವಕನ ಮೂಲಕ ಗೌಡನಿಗೆ ಕಿವಿಮಾತು ಹೇಳಿಸಿದೆ : "ಗೌಡರೆ, ಇಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ನಿಮ್ಮೂರೊಳಗಿಂದ ಹೋಗುವಾಗ ನೀವೊಂದು ಹಾರವನ್ನು ಹಾಕಿ ಅವರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೇಕೆ ?" ಆ ಕಿವಿಮಾತು ನಾಟಿತು. ಗೌಡ ಹಾರ ಹಾಕಲು ಹುರುಪಿನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಿದ. ಇತ್ತ ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ ನಾನು ಕಿವಿಮಾತು ಹೇಳಿದ್ದೆ : "ಆ ಗೌಡ ಹಾರ ಹಾಕಲು ಬಂದರೆ ಹಾಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಡಿರಿ ; 'ನಿಮ್ಮೂರಲ್ಲಿ ಏನೊಂದೂ ವಿಕಾಸ ಕಾರ್ಯವಾಗಿಲ್ಲವಾಗಿ ನನಗೆ ನಿಮ್ಮ ಹಾರ ಬೇಡ,' ಎಂದು ನಿರಾಕರಿಸಿಬಿಡಿರಿ," ಎಂದು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ತಳಿರು ತೋರಣ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಹಾರ ಹಿಡಿದು ನಿಂತಿದ್ದ ಗೌಡ. ಅವನ ಹಾರ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗದಿರಲು ನೆರೆದ ನೂರಾರು ಊರಿನವರೆದುರಿಗೆ ಗೌಡ ತಲೆತಗ್ಗಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಓಡಿ ಬಂದ ಗೌಡ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ. ತಮ್ಮೂರಿಗೂ ಏನಾದರೊಂದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ ಕೊಡಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡ. ಅವರ ಊರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ವಂತಿಗೆಯನ್ನು ನಾನೇ ಕೊಡಿಸಿದೆ. ಗೌಡನೇ ಸಿಂಹಪಾಲು ಕೊಟ್ಟ. ಸ್ಥಳೀಯ ವಂತಿಗೆ ಕೂಡುತ್ತಲೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಶಾಲಾಭವನ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಮಂಜೂರಿಯನ್ನಿತ್ತೆ. ಗೌಡನೇ ದಿನರಾತ್ರಿಯೆನ್ನದೆ ನಿಂತು ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿಸಿದ. ಆಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆ ಆ ಊರಿಗೆ. ಅದನ್ನೂ ಬೇಗ ಮಾಡಿಮುಗಿಸಿದ. ಆಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸ–ಇನ್ನೊಂದು, ಇನ್ನೊಂದು. ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಾದರಿ ಗ್ರಾಮವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು ಆ ಊರು, ಆದರ್ಶವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಆ ಗೌಡ !

ಇನ್ನೊಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಅಲ್ಲಿಯ ಗೌಡನೂ ಅಂಥವನೇ. ಆ ಊರಿಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಬರದಂತೆ ಅವನೇ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಅಡ್ಡ ನಿಂತಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹೂಡಿದೆ. ಆ ಊರ ನೆರೆಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಎರಡು ಮೂರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಆ ಗೌಡ ಈ ಊರಿಗೆ ಬಂದಾಗ, ಈ ಊರಿನವರು ಆ ಗೌಡನ ಊರಿಗೆ ಹೋದಾಗ, "ನಮ್ಮೂರಲ್ಲಿ ಇಂಥಿಂಥ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದಿವೆ ; ನಿಮ್ಮೂರಲ್ಲಿ ಏನೂ ನಡೆದಿಲ್ಲ ; ನಿಮ್ಮೂರು ಕುಗ್ರಾಮ ; ನಿಮ್ಮ ಗೌಡಿಕೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹಚ್ಚಬೇಕು," ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಂಗಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿದೆ. ಈ

ಉಪಾಯವೂ ನಾಟಿತು. ಓಡಿ ಬಂದ ಗೌಡ. ತಮ್ಮೂರಿಗೂ ವಿಕಾಸ ಕಾರ್ಯ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದ. ತಾನೇ ನಿಂತು ಮಾಡಿಸಿ ಮುಖ ಮೇಲೆತ್ತಿ ತಿರುಗತೊಡಗಿದ.

ಇನ್ನೊಂದು ಊರು. ಊರವರು ತಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ಮಂಜೂರಿಗಾಗಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸ್ಥಳೀಯ ವಂತಿಗೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಊರ ಗೌಡನ ಪಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಿಂಹಪಾಲು ಬಂದಿತು, ಅವನ ಯೋಗ್ಯತೆಯಂತೆ. ಆದರೆ ಗೌಡ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಗೌಡನು ಕೊಡುವವರೆಗೆ ತಾವೂ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಊರವರು ಪಟ್ಟು ಹಿಡಿದರು. ಇದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತಲೆ ಮತ್ತೊಂದು ಹೊಸ ಉಪಾಯ ಹಮ್ಮಿದೆ. ಆ ಊರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಗೌಡ ನನ್ನನ್ನು ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವಂತೆ ಮಸಲತ್ತು ಮಾಡಿದೆ. ಗೌಡ ಉಬ್ಬಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆದ, ಹೋದೆ. ಊಟಕ್ಕೆ ಬಡಿಸಿ ಆಯಿತು. ಊಟ ಪ್ರಾರಂಭಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತೆ. ಊಟ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಂತೆ ಗೌಡ ಬೇಡಿಕೊಂಡ. ದಕ್ಷಿಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಜಂಗಮರು ಊಟ ಮಾಡುವವರಲ್ಲ–ಎಂದೆ ; ಊರ ಶಾಲೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡುವ ವರೆಗೆ ಊಟ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಕುಳಿತು ಬಿಡುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಬೇರೆ ದಾರಿ ತೋಚದೆ ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ತಂದಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡಬಿದ್ದ ಗೌಡ. ಊಟ ಮಾಡಿದೆ. ಉಳಿದ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಹಣ ಅದೇ ರಾತ್ರಿ ಊರವರಿಂದ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟಡದ ಕೆಲಸ ಮರುದಿನದಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಇನ್ನೊಂದು ಉಕ್ಕಿನ ಕಡಲೆ ಕಡಿದ ವಿವರ ಹೇಳಿ ಈ ವಿಷಯ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಸ ಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಗೌಡನಿದ್ದ. ಅವನು ತಾನು ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ತಮ್ಮೂರಿಗೆ ಶಾಲೆ ಬರಗೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ? "ಶಾಲೆ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲರ ಮಕ್ಕಳೂ ಕಲಿತು ಜಾಣರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆಮೇಲೆ ನನಗೆ ವಿಧೇಯರಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ," ಇದು ಆತ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಣ ! ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು, "ಸಾಹೇಬರೇ. ನೀವು ಕೆಲವು ಕಟ್ಟು ಆಸಾಮಿಗಳಿಂದ ವಂತಿಗೆ ವಸೂಲು ಮಾಡಿರುವುದು ನಿಜ : ಆದರೆ ಆ ಮೊಟ್ಟೆ ಗೌಡನಿಂದ ವಸೂಲ್ಮಾಡಿದಾಗಲೇ ನಿಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರ ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವೆವು," ಎಂದು ಸವಾಲು ಹಾಕಿದರು : ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಹಿತೈಷಿಗಳು. "ಆ ಕರಿಯಕ್ಕಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೇಳಬೇಡಿರಿ ಸಾಹೇಬರೆ ; ನೀವು ಇದುವರೆಗೆ ಕೇಳಿದುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹುಸಿ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇವನ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಹುಸಿ ಬೀಳುವುದು ಬೇಡ." ಎಂದು ತಡೆಯಲು ಹವಣಿಸಿದರು. ನಾನು ಆಗ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.

ಒಂದು ದಿನ ಇದ್ದಕ್ಕಿದಂತೆ ಆ ಗೌಡನ ಊರಿಗೆ ಹೋದೆ. ನೇರವಾಗಿ ಗೌಡನ ಮನೆಗೇ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟೆ. ಗೌಡನಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಬಿಳಿ ಕಂಬಳಿ

ಹಾಸಿ ಕೂಡ್ರಿಸಿದ. ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಚಹಾ ಮಾಡಿಸಿ ತಂದುಕೊಟ್ಟ. ಕುಡಿಯುತ್ತ, "ಏನು ಗೌಡರೆ, ಒಂದು ಕಪ್ಪ ಚಹಾ ಕುಡಿಸಿ ಕಳಿಸಿ ಬಿಡುವಿರೋ ಊಟವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸುವಿರೊ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಛೆ. ಊಟ ಮಾಡಿಸದೆ ಕಳಿಸುವುದುಂಟೆ ದೊಡ್ಡವರನ್ನು? ಊಟ ಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಊಟ ಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಹೋಗಿರಿ." ಎಂದು ಮಾರ್ನುಡಿದ ಗೌಡ. ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಕಳಕಳಿಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ: "ಗೌಡರೆ, ನಿಮ್ಮೂರಿಗೇನೋ ಶಾಲೆ ಬರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡಿರಿ. ಇದರಿಂದ ಏನಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ನಿಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯೆ ? ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಕಲಿಸುವ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಾಗುವುದೆ ? ಅವರೀಗ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೆರೆಯೂರಿನ ಶಾಲೆಗೆ ಕಳಿಸತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಮಕ್ಕಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಶಪಿಸುತ್ತ ನಿತ್ಯ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಮೈಲು ನಡೆದು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದಾರೆ. ಮುಳ್ಳು ತುಳಿದಾಗ, ಮಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ, ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಬಸವಳಿದಾಗ "ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಶಾಲೆ ಬರದಂತೆ ಮಾಡಿದ ಗೌಡನ ಮನೆ ಹಾಳಾಗ" ಎಂದು ನೆಟಿಕೆ ಮುರಿಯುತ್ತಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಮೊಮ್ಮೊಕ್ಕಳ ಹುಟ್ಟುಹಗೆಗಳಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗೌಡರೆ, ನೀವೇನೋ ದೆಶವಾನರು ; ನೀವು ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಮ್ಮೊಕ್ಕಳಿಗೆ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆಮೇಲೆ ? ನಿಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಮೊಮ್ಮೊಕ್ಕಳಿಗೆ ಗಂಡಾಂತರ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ತುಸು ಶಾಂತ ಮನಸ್ಕರಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ನೋಡಿರಿ !"

ನನ್ನ ಆತ್ಮೀಯತೆಯ ಕಿವಿಮಾತುಗಳು ನಾಟಿದುವು ಗೌಡನೆದೆಯಲ್ಲಿ. ಗೌಡನ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದುವು. ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಹಮ್ಮಿಣಿ ತಂದು ನನ್ನ ಮುಂದಿಟ್ಟು ಅಡ್ಡಬಿದ್ದ. "ಸಾಹೇಬರೆ, ಈ ಹಣದಿಂದ ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಶಾಲೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡಿರಿ ; ಊರವರಿಂದ ಒಂದು ಪೈ ಸಹ ಕೇಳಬೇಡಿರಿ ; ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಶಾಲೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿರಿ ; ಶಾಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಲು ನನ್ನ ಜಾಗವನ್ನೇ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುವೆ," ಎಂದು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಿದ. ನನಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ಣಾಯಕ ಯುದ್ಧ ಗೆದ್ದಷ್ಟು ಆನಂದವಾಯಿತು. ಊರವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕರೆಸಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿ ಬಹಿರಂಗ ಪಡಿಸಿದೆ. ಗೌಡನನ್ನು ಶಪಿಸುತ್ತಿದ್ದವರೇ ಗೌಡನ ಜಯಘೋಷ ಮಾಡಿದರು. ಯಾದಗಿರಿಗೆ ಮರಳಿ ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಕೆಲವರದನ್ನು ನಂಬಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಅವರು ನಂಬಲಿ, ಬಿಡಲಿ–ಗೌಡನೇ ನಿಂತು ತಾನೇ ಇತ್ತ ನಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದಂತೂ ನಿಜ ; ಅವನನ್ನು ಆ ಊರವರು ಮೆಚ್ಚಿ ಕೊಂಡಾಡಿದುದೂ ನಿಜ.

ದಸರಾ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನ :

ಒಂದು ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯೇ ಇಷ್ಟು ಚೆಳ್ಳೆಹಣ್ಣು ತಿನ್ನಿಸಿದ್ದಿತು ನನಗೆ ! ಇನ್ನೆರಡು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದು ಹೇಗೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬೃಹದಾಕಾರ

ವಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ಘುತ್ತೆಂದು ನಿಂತಿರುವಾಗಲೇ ಏಕೀಕೃತ ಕರ್ನಾಟದ ಪ್ರಥಮ ದಸರಾ ಮಹೋತ್ಸವ ಬಂದಿತು. ಅದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಆಯೋಜಿತವಾಗಿದ್ದ ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ದಸರಾ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ನನಗೆ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಅಧ್ಯಕ್ಷರು. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬೇಂದ್ರೆ-ಕುವೆಂಪು ಸಂದರ್ಶನ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ; ಹೊಸ ಪೋಣೆಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ರೀತಿನೀತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಲು ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ–ಎಂದು ಆಶಿಸಿ ಕರೆಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ರೈಲಿನಲ್ಲಿಯೇ "ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜೇಶ್ವರಿಗೆ" ಎಂಬ ಕವನ ಬರೆದೆ—ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕಾಗಿ. ಮೈಸೂರು ನಿಲ್ದಾಣ ಬಂದಿತು. ಉತ್ಸವ ಸಮಿತಿಯಿಂದ ಯಾರಾದರೂ ಸ್ವಾಗತಿಸಲು ಬಂದಿರುವರೇನೋ ಎಂದು ಅತ್ತಿತ್ತ ಸುತ್ತಾಡಿದೆ. ಯಾರೂ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ ! ಸಮಿತಿಯ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಕೂಡ ಅಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಎಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುವುದೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ ! ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದು ಯೋಚನೆಗೆ ಈಡಾಗಿದ್ದಾಗ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಹಳೆಯ ಗೆಳೆಯ ಮಧ್ವರಾಯರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರು. ಅವರೂ ಯಾರನ್ನೋ ಹುಡುಕುತ್ತ ಇತ್ತಿಂದ ಅತ್ತ. ಅತ್ತಿಂದ ಇತ್ತ ಸುತ್ತುತ್ತಲಿದ್ದರು. "ಯಾರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಲಿದ್ದೀರಿ ?" ಎಂದು ನಾನೇ ಭುಜ ಅಲುಗಿಸಿ ಕೇಳಿದೆ. ಕತ್ತೆತ್ತಿ ನೋಡಿ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡರು. "ನನ್ನ ಒಬ್ಬ ಸ್ನೇಹಿತರು ಬರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದರು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಹುಡುಕಿಯೇ ಹುಡುಕಿದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ಬಂದಿಲ್ಲ," ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತರವರು. "ನಾನು ಬಂದಿರುವೆನಲ್ಲ," ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. "ಬಂದುದು ಬಹಳ ಸಂತೋಷ: ನಡೆಯಿರಿ ಮನೆಗೆ," ಎಂದು ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದರು.

ಸ್ನಾನ ತಿಂಡಿ ತೀರ್ಥ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ವಿಷಾದಿಸಿದರು. "ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಗಳೆಂದರೆ ಆದರ ಭಾವವೇ ಇಲ್ಲ" ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ನನಗೆ ಆಘಾತವೆನಿಸಿತು. ಮೈಸೂರು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಅತಿಪುರಾತನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕೇಂದ್ರ ; ಕನ್ನಡ ಅರಸರ ರಾಜಧಾನಿ: ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ, ಟಿ. ಎಸ್. ವೆಂ. ಎ. ಆರ್. ಕೃ, ಕುವೆಂಪು, ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀ, ದೋ. ಲ. ನ. ಮೊದಲಾದ ಕನ್ನಡ ದಿಗ್ದಂತಿಗಳ ಆಭಯಾರಣ್ಯ–ಹೀಗಿದ್ದೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಬಗ್ಗೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾದರವಿರುವುದೆಂಬುದು ಆಶ್ಚರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿತು ನನಗೆ. "ಸತ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಗಿಂತ ಸೋಜಿಗದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ, ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರೆ ? ನನ್ನ ಅನುಭವವಂತೂ ಹೀಗಿದೆ. ನನ್ನಂತೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬಂದ ಅನೇಕರಿಗೂ ಇದೇ ಅನುಭವವಾಗಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಗೋಷ್ಠಿ, ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಗಳಿಗಿಂತ ಉಪಹಾರ ಗೃಹ, ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ; ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಸೊರಹುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಸಾಹ," ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ನುಡಿದರು. ನನ್ನ ಮನಸು ಒಂದೊಂದೇ

ಆಘಾತವನ್ನು ಹೀರಿ ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕೊನೆಗೆ ಸುಸ್ತಾಗಿ ಕುಸಿದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಹಾಸಿಗೆಗೆ ಮೈಚಾಚಿದೆ. ಪ್ರವಾಸದ ಆಯಾಸ, ಮಧ್ವರಾಯರ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ನಿರಾಶೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಲೇ ನಿದ್ದೆ ಹತ್ತಿತು. ಎದ್ದಾಗ ಊಟ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದಿತು. ಹರಟೆ ಕೊಚ್ಚುತ್ತ, ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಹಳೆಯ ಇನಿನೆನಪುಗಳನ್ನು ಮುಕ್ಕಳಿಸುತ್ತ ಊಟ ಮಾಡಿದೆವು.

"ಹೇಗೂ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡಿ ಎದ್ದಿದ್ದೇನೆ, ಬೇಂದ್ರೆಯವರನ್ನು ಕಂಡು, ಅವರೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪಹೊತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಸಲ್ಲಾಪಮಾಡಿ, ಅವರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡೇ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ ಮಧ್ವರಾಯರೆ," ಎಂದೆ. ಅವರೂ ಆನಂದದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದರು. ಇಬ್ಬರೂ ದಸರಾ ಮಹೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಹೇಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗೆ ನಾನು. ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಂತೆ ಕಣ್ಣು ಪಿಳುಕಿಸತೊಡಗಿದರು. ಮಧ್ವರಾಯರು ತಾವೇ ಮುಂದಾಗಿ ಕೇಳಿದರು : "ಬೇಂದ್ರೆಯವರೆಲ್ಲಿ ?" ತಕ್ಷಣ ಹೊರಟಿತವರ ಮರುಪ್ರಶ್ನೆ : ''Who is Bandre ?'' ಮೊಗಲಾಯಿಗಿಂತ ಮೊಗಲಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ತಿಳಿಗೇಡಿಗಳನ್ನು ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ ನಾನು! ಒಬ್ಬ ಕನ್ನಡ ಅಧಿಕಾರಿ – ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಕಮೀಷನರ್ ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ–ತನ್ನ ಸಾಮಾನ್ಯಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯಾದರೂ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಾರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಹೋಗಲಿ, ತನ್ನ ರುಜುವಾತಿನೊಡನೆಯೇ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಗೆ ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಗೆ ಕರೆಯೋಲೆ ಕಳಿಸಿದ ಮೇಲಾದರೂ ಅವರ ಹೆಸರು ನೆನಪಿಡಬೇಕಿತ್ತು. "ಬಾಂದ್ರೆ ಯಾರು ?" ಎಂದು ಕೇಳಿಬಿಡುವುದೆ ? ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಬಂದರು. ಅವರು ಹೊತ್ತಿಸಲೆಂದು ಕೈಯಲ್ಲೊಂದು ಸಿಗರೇಟು ಹಿಡಿದಿದ್ದರು. ಅದನ್ನು ಅವರ ಕೈಯಿಂದ ಕಿತ್ತುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಬಾಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಜೇಬಿಗೆ ಕೈಹಾಕಿ ಕಡ್ಡಿಪೆಟ್ಟಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಕಡ್ಡಿಗೀರಿ ಸಿಗರೇಟು ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಗೆ ಬಿಡುತ್ತ ಹೇಳಿದರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಮಹಾಶಯರು : "ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ಗುಮಾಸ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ; ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಬಹುದು !" ನನ್ನ ತಲೆ ಕಾಯ್ದು, ಸೀಯ್ದು ಹೋಯಿತು. "ಏ ರಾಸಭ" ಎಂದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥ ಗೊತ್ತಾಗದೆ ಮಿಕಿ ಮಿಕಿ ನೋಡಿದರವರು. "ನಾನೂ ನಿಮ್ಮ ಸಮಾನ ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿ ; ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಆಮಂತ್ರಿತನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಕರೆಯೋಲೆಗೆ ನೀವೇ ಸಹಿ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ–ನೋಡಿ ! ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸಹಿಮಾಡಿರುವಿರಾ ? ನಾನೀಗ ನಿಮ್ಮ ಗುಮಾಸ್ತನ ಬಳಿಗಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ಚೇರ್‌ಮನ್ನರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ," ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿ ಹೊರಟೆ. ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಅಧಿಕಾರದ ಅಮಲಿನಿಂದ ಎಚ್ಚೆತ್ತರು. ಎದ್ದುಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ತಡೆದರು. ಕಾಫಿ ತರಿಸಿ ಕುಡಿಸಿದರು. ಬೆಲ್ ಬಾರಿಸಿ ಗುಮಾಸ್ತನನ್ನು ಕರೆದು ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಬಿಡಾರದ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕಿಸಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪದಗಳಿವೆಯಲ್ಲ

–ನಮ್ಮ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಂತೆ — 'Sorry' 'Please' Thank you' ಎಂದು ! ಅವು ಗಳಲ್ಲಿ 'Sorry' ಪದ ಉಪಯೋಗಿಸಿರು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ! 'Sorry' ಎಂದಾ ಕ್ಷಣ ಆದದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆಯಬೇಕು ; 'Please' ಎಂದಾಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಬೇಕು ; 'Thank you' ಎಂದರೆ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಫಲ ಕೇಳದೆ ಹೊರಟು ಹೋಗಬೇಕು !

ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಬಿಡಾರ ತಲುಪಿದೆವು. ಯುವರಾಜಾ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕೋಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದರು ಅವರನ್ನು. ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಸ್ನಾನ ವಿಲ್ಲ, ಉಪಹಾರವಿಲ್ಲ, ಊಟವಿಲ್ಲ, ಕೇಳುವವರಿಲ್ಲ, ಮುಂದೇನೆಂದು ಹೇಳುವ ವರಿಲ್ಲ! ನಾವು ಹೋಗುತ್ತಲೆ ಕತ್ತಲೆಯ ಬಸಿರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಜಾಲವೊಂದು ಕಾಣಿಸಿದಂತಾಯಿತು ಅವರಿಗೆ. ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಜಿಕನಾಸಿ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಅವರನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ತಂದು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದ. ಆಮೇಲೆ ಮೋರೆ ತೋರಿಸಿರಲಿಲ್ಲವವನು. ನಾನು ಆಳುಗಳನ್ನು ಗದ್ದರಿಸಿ ನೀರು ಕಾಯಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ : ಮಧ್ವ ರಾಯರು ಓಡಿಹೋಗಿ ಊಟ ತಂದರು. ಕವಿವರ್ಯರು ಸ್ನಾನ ಮುಗಿಸುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಅನ್ನಸಾರು ಬಂದಿತ್ತು. ಊಟ ಮಾಡಿದರು. ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು. 'ಸುಜನಾ' ಬಂದರು. ಅವರೂ ನಡೆದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ತಳಮಳಿ ಸಿದರು. ಕವಿ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಕರೆಯಲು ಯಾರಾದರೂ ಬಂದಾರೆಂಬ ಭರವಸೆ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನವೇನೋ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಕವಿವರ ಕುವೆಂಪು ಅವರನ್ನು ಕಂಡು ಗೌರವಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಬಂದೆ. ಮರುದಿನ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೊರಟೆ. ಕೆ. ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಗಳವರೂ ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಬೆಂಗಳೂರು ತಲುಪುವವರೆಗೆ ಅವರ ಮಧುರ ಸಹವಾಸ ಸಿಕ್ಕಿ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಫುಲ್ಲವಾಯಿತು. ಅವರ ಸಿಫಾರಿಸಿನ ಮೇರೆಗೆ ಮದ್ದೂರಿನಲ್ಲಿ ಮದ್ದೂರು ವಡೆಯ ರುಚಿ ನೋಡಿದೆ. ಕೆಲವು ವಡೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡೆ.

ಹೀನಮನದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು :

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಚಿ॥ ಅನ್ನದಾನಿಯೊಡನೆ ಒಂದು ದಿನ ಕಳೆದೆ. ಎಲ್ಲಿಯ ಹೈದರಾಬಾದು, ಎಲ್ಲಿಯ ಬೆಂಗಳೂರು ? ಆದರೂ ಅಸಾಧಾರಣ ಧೈರ್ಯ ತೋರಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದು ಬೋರ್ಡು ಹಾಕಿದ್ದನಾ ಹುಟ್ಟು ಹೋರಾಟಗಾರ. ಅದೂ ಹೈಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಕೀಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ನನಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯೆನಿಸಿತು. ಚಿ. ನೀಲವ್ವನೂ ತುಂಬ ದಿಟ್ಟತನ, ಗಟ್ಟಿತನ ತೋರಿದ್ದಳು. ಶ್ರೀ ವೈ. ಸಿ. ಬಸಪ್ಪನವರ ಮನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರಿದ್ದರು. ಬಸಪ್ಪ ನವರೂ, ಅವರ ಮನೆಯವರೂ ಇವರನ್ನು ತುಂಬ ವಾತ್ಸಲ್ಯದೊಡನೆ ನೋಡಿ

ಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ನನ್ನ ನೆನಿಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಯಾದಗಿರಿಗೆ ಹೊರಟೆ. ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮೂರು ಬ್ಲಾಕುಗಳ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ವಿಷಯ ನೆನಪಾಗಿ ಹೇಗೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿಯೇ ಯೋಚಿಸಿದೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವಿದ್ದೇವೆಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಆ ಭಾಗದ ಕನ್ನಡಿಗರು ಹಿಗ್ಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಮೇಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದವರು ಬಹಳ ಹೀನಮನದವರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಜನಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳು ತ್ವರಿತಗತಿಯಿಂದ ಸಾಗುವುದು ಬೇಕಿರಲಿಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಹಮ್ಮಿನ ಸಂತೃಪ್ತಿ ಮುಖ್ಯವೆಂದೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಕೆಳಗಿನವರಿಗೆ ಕಿರುಕುಳಕೊಟ್ಟು ಹಿಗ್ಗುವ ಹೀನ ಮನ, ತಮಗಿಂತ ಮೇಲಿನವರು ಬಂದಾಗ ಸೋಪು ಟವಲು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಸ್ನಾನಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ಗುಲಾಮ ಬುದ್ಧಿ, ಸ್ವಂತದ ಕೆಲಸ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಸಮಯ ಉಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಸರಕಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಕುಟಿಲಚಿತ್ತ, ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಗೊಬ್ಬರ ತುಂಬಿದ್ದರೂ ತಾವೇ ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂಬ ಅಜ್ಞಸಹಜ ಅಹಂಕಾರ-ಇವುಗಳಿಂದ ಬಹುಬೇಗ ಅಗ್ಗವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರವರು. ಮೊದಲಿನ, "ಮಂಜೂರಿ ಮಂಜೂರಿ ಎಂದೇಕೆ ಬಡಬಡಿಸುವಿ? ಜನರಿಗೆ ಹಿತವಾಗುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಮುಂದುವರಿ; ಮುಂದಿನ ತಿಂಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೇ ಬಂದು ಜಾಲಿಯ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದೇಟಿಗೆ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ," ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಜಹೀರ ಅಹಮ್ಮದ್ ಸಾಹೇಬರಂಥ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಹೋಗಿ, ಕೂದಲುಸೀಳಿಕೆಯೇ ಚರಮಗಮ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದ, ಏನಾದರೂ ತಪ್ಪು ಹುಡುಕುವುದೇ ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನ ಪರಮಲಕ್ಷ್ಯವೆನಿಸಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದರು! ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಜಾಪಾನೀ ಪದ್ಧತಿಯ ಭತ್ತದ ಬಿತ್ತನೆ ಏಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೇಳುವುದೂ. ಮಳೆಗಾಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯವೇಕೆ ನಿಂತಿದೆಯೆಂದು ಕೇಳುವುದೂ ಈ ದೇವಾನಾಂಪ್ರಿಯರ ಹೆಚ್ಚುಗೆಯೆನಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಒಬ್ಬ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಹುಚ್ಚಾಟಗಳಂತೂ ಮುಹಮ್ಮದ ತೊಘಲಖನ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರ್‌ಸೃಷ್ಟಿ ನಡೆಸಿದ್ದುವು. ನನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಸಾರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಹು ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಜನರೂ ಬಹಳ ಸಂತೃಪ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ದುಡಿದವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುವ ಹಣದ ಸೋರಿಕೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲೆಂದು ನಾನೇ ಹೋಗಿ ಅವರ ವೇತನ ವಿತರಣೆ ಮಾಡಿಬರುತ್ತಿದ್ದೆ. ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿಯರು ಕೆಲವರು ಕೂಲಿಯ ಹಣ ಉಳಿಸಿ ಹೊಲ ಕೊಂಡು ಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹಿಡಿದ ಕಾರ್ಯ ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತೆಂದು ಹಿಗ್ಗಿದ್ದೆ. ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಎಕರೆಗಳ ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವತ್ತ ಭರದಿಂದ ಹೊರಟಿದ್ದೆ. ವಿಭಾಗೀಯ ಭೂಸಾರ ಸಂರಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶೆಟ್ಟರ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಿದರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಭಾಗ್ಯೋದಯ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ನಂಬಿದ್ದರು. ಈ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿ ಅದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟರು.

ತೊಗಲಲ್ಲಿ ಏನು ಬಲ್ಲ ತಿಮ್ಮಣ್ಣ–ಎಂಬ ಗಾದೆಯಿದೆ. ಭೂಸಾರಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ವಿಷಯವನ್ನೇನು ಬಲ್ಲ ಈ ಹುಚ್ಚೋಜಿ—ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ನಕ್ಕರು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ಬಂದುದೇ ಬೈಬಲ್ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಆ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿ ಅದು ನಿಷ್ಫಲ ಯೋಜನೆಯೆಂದು ಸಾರಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟ. ದೇವರೇ ಕಾಪಾಡಬೇಕು ದೇಶವನ್ನು ಇಂಥವರಿಂದ !

ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿರಿಸುತ್ತಲೇ ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದ ಈ 'ಮಹಾನುಭಾವ' ಅವರನ್ನೂ ಅವರ ಕುಟುಂಬವನ್ನೂ ಕರೆತರಲು ಸರಕಾರೀ ವಾಹನ ಹೋಗಿದ್ದಿತು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ. ಸರಕಾರೀ ವಾಹನವನ್ನೂ ಸ್ವಂತದ ಕೆಲಸಕ್ಕಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಕೂಡ ದೆಂಬ ನಿಯಮ ನೆನಪಿಸಿ ನಡೆದುಕೊಂಡೇ ಹೊರಟರವರು. ಹೇಗೂ ವಾಹನ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತ್ತು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಕುಳಿತು ಹೊಟ್ಟೆ ಬಿರಿವಂತೆ ನಗುತ್ತ ಬಂದರು ! ಇವರು ಟೂಅರ್ ಹೊರಟರೆಂದರೆ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಲೆನೋವು. ಊಟ ಬಹಳ ಸಾದಾ ಮಾಡಿಸಿದರೆ "ಇದು ವಿಭಾಗಾಧಿ ಕಾರಿಯ ಊಟವೆ ?" ಎಂದು ರೇಗುತ್ತಿದ್ದರು ; ಸ್ವಲ್ಪ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಸಿದರೆ "ಇಷ್ಟೇಕೆ ಅದ್ದೂರಿಯ ಊಟ ಮಾಡಿಸಿದಿರಿ ?" ಎಂದು ರೇಗುತ್ತಿದ್ದರು ! ಕಲಬುರ ಗಿಗೆ ವಿಭಾಗೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಭೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಕೆಲವು ತಹಸೀಲ್ದಾರರು ತಮ್ಮ ಭವಣೆಯನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡರು ನನ್ನ ಮುಂದೆ. ನಾನಿದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದನೆ ಮಾಡುವೆ ನೆಂದು ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದೆ.

ಸ್ವಾರ್ಥ

ಒಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪಶುವೈದ್ಯಶಾಲೆಗೆ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದೆ. ಅದರ ಉದ್ಘಾಟನೆಗೆ ಆ ಮಹಾನುಭಾವರನ್ನು ಕರೆದೆ. ಒಪ್ಪಿದರು. ಆ ಊರವರಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೆ– ಊಟ ಬಹಳ ಅದ್ದೂರಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು. ಅವರು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಭಕ್ಷ್ಯ ಭೋಜ್ಯಗಳ ನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಉದ್ಘಾಟನಾ ಸಮಾರಂಭ ಮುಗಿದು ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಒಂದೊಂದೇ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ ಬಡಿಸುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಅವರ ಮುಖಕ್ಕೆ ಕೆಂಪ ಡರಿತು. ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಉರಿಯ ತೊಡಗಿದರು. Who asked you to arrange such a sumptuous lunch ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. "Who says it is sumptuous, sir ? It is our ordinary lunch," ಎಂದೆ. ಕೆಲವರು ಕಿಸಕ್ಕನೆ ನಕ್ಕರು ; ಕೆಲವರು ಬಾಯಿ ಬಿಗಿ ಹಿಡಿದು ನಗೆ ತಡೆದರು. ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳು ತಲೆ ತಗ್ಗಿಸಿ ಬಡಿಸಿದ್ದು ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಕ್ಕರಿಸಿದರು. ಮತ್ತೆ ಊಟದ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದ್ವ್ಯಾಪ ಮಾಡಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಇವರ ಪರಮ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಒಬ್ಬ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಬಂದರು. ಸುರಪುರ ಶಹಾಪುರಗಳ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯವರು ಇರಿಸಿದ್ದ ಫಲಾಹಾರ ವನ್ನು ತುಂಬ ತಿಂದು ಬಿಟ್ಟರು. ಯಾದಗಿರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಸುಸ್ತಾಗಿ ನನಗೆ ಊಟ

ಬೇಡವೆಂದು ಮಲಗಿ ಬಿಟ್ಟರು, ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳು. "ಸಾಹೇಬರು ಊಟ ಮಾಡದಿದ್ದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಿ ?" ಎಂದು ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಪೀಕಲಾಟ. ಅವರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಚಂದ್ರ ಶೇಖರ ಪಾಟೀಲರ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕರು. ಅವರು ಬಂದು, "ನಮ್ಮ ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ ನೀವು ಉಪವಾಸ ಮಲಗಿದರೆ ನಮಗೆ ಪಾಪ ತಟ್ಟೀತು–ನಡೆಯಿರಿ, ಹೋದಷ್ಟು ಉಂಡು ಮಲಗಿರಿ," ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದರು. ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮುಂದೆ ಟೈಟಾನ್ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಸಾಹೇಬರು ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ಮುಂದೆ ಕುಬ್ಜ ಲಿಲಿಪುಟ್ಟ ರಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಊಟ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿದರು. ಆದರೂ ಮಂತ್ರಿ ಮಹೋ ದಯರಿಗೆ ನಿದ್ದೆ ಹತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಖಾತ್ರಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಳ್ಳ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತ ಅವರ ಕೋಣೆಯ ಬಳಿ ಹೋಗಿ ಕಿಟಿಕಿಯಲ್ಲಿ ಇಣಿಕಿ ನೋಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿದುದು ಖಚಿತವಾದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೇ ಮೆತ್ತಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಡುತ್ತ ಹಿಂದುರುಗಿ ಬಂದು ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತರು. ಬಾಸುಂದಿಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಕಬಳಿಸಿದರು. ಬಹಳ ಸೇರಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲರ ತಟ್ಟೆಗಳ ಬಳಿಯ ಬಾಸುಂದಿಯ ಬಟ್ಟಲುಗ ಳನ್ನೂ ಬಾಗಿ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಬಟ್ಟಲುಗಳನ್ನು ಬರಿದು ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟರು ! ಗಡದ್ದಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸಿದರು. ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಹೋಟೆಲಿನವ ಹಣ ಕೇಳಲು ಬಂದಾಗ, "ನಾನು ಬಾಸುಂದಿ ಮಾತ್ರ ಭಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇನೆ ; ಆದುದರಿಂದ ನಾಲ್ಕಾಣೆ ಮಾತ್ರ ಕೊಡುವೆ," ಎಂದು ಅವನೊಡನೆ ವಾದಿಸಿದರು !

ಇವರ ಕಿರುಕುಳವನ್ನೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ನಾನೇನೋ ಧೈರ್ಯವಾಗಿಯೇ ಜನ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಕೆಳಗಿನವರ ಎದೆಯೊಡೆದಿದ್ದಿತು. ಮೊದಲಿನಷ್ಟು ಎದೆಗಾರಿಕೆಯೊಡನೆ ಮುಂದೆ ಬಿದ್ದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ಬಿ. ಡಿ. ಓ. ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕೆಲಸ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಮಹಮ್ಮದಿಯರು ; ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ. ಹೇಳಿ ಹೇಳಿ ಸಾಕಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟೆ ; "ಏಕೆ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವಿರಿ ? ನಿಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆ ಅದಕ್ಷನೆಂದು ರಿಮಾರ್ಕ್ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆ ?" ನಿಮಿಷ ಮಾತ್ರವೂ ಯೋಚಿಸದೆ ಉತ್ತರವಿತ್ತರವರು : "ಕೆಲಸ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಕೆಲಸಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಒಂದೇ ರಿಮಾರ್ಕ್ ಬರುತ್ತೆ ಸರ್, ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಒಂದೊಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ರಿಮಾರ್ಕ್ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟ ಗಂಟು! ಮಾಡಿದರೆ ಏಕೆ ಮಾಡಿದೆಯೆಂಬ, ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಏಕೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಈ ಅವಿಶ್ವಸನೀಯ ವರಿಷ್ಠ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಒಂದೇ ರಿಮಾರ್ಕ್ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಮೇಲಲ್ಲವೆ ? ಜನರ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸ ಲೆಂದು ಬಂದವರೆ ಇವರು ? ನಮ್ಮ ಕತ್ತು ಕೊಯ್ಯಲು ಬಂದವರು !" ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ಪುಷ್ಪಗಳನ್ನು ಉದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೊ ಅವರು ! ತಡೆದೆ. "ಕೆಲಸ ಪೂರ್ಣ ಲ್ಲಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲ ; ಮೈತುಂಬ ಕಣ್ಣಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರಿಸಿರಿ. ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೆ

ಯಾವ ಆಕ್ಷೇಪ ಬಂದರೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ!" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬಂದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ವಿಷಣ್ಣತೆ, ಖಿನ್ನತೆ ಆವರಿಸಿದ್ದಿತು. ಎಷ್ಟು ಭರಾಟೆಯೊಡನೆ ನಡೆದಿದ್ದುವು ಪ್ರಜಾಹಿತ ಕಾರ್ಯಗಳು! ಅವು ಇನ್ನು ಕ್ರಮೇಣ ನಿಂತು ಬಿಡುವುವೆ? ಯಾರು ರಾಜರಾದರೂ ರೈತನಿಗೆ ರಾಗಿ ಬೀಸುವುದು ತಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ, ಎಂಬ ಗಾದೆ ನಿಜವಾಗುವುದೆ?" ಎಂದುಕೊಂಡು ಕುದಿದೆ.

ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯ :

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮೊದಲನೆಯ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಎಸ್. ಎಸ್. ಹಿರಣ್ಣಯ್ಯನವರು ಹೀಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಜನಾಭಿಮುಖಿ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಅವರಿಗಿದ್ದಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ತಲೆದೋರಲು ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಡೆಪ್ಯುಟಿಕಲೆಕ್ಟರರೂ ಜನಧನ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಆದೇಶವಿತ್ತರು. ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಅರ್ಧ ಲಕ್ಷರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಕಾರ್ಯ ಬಂದಿತು. ಕೂಡಿಸಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಟೂರಿಗೆ ಬಂದರೆ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಠೋರವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಕಾರ್ಯಾಲಯ ವೇಳೆ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೆ ನಮ್ಮೊಡನೆ ಸಮರಸರಾಗಿ ಸರಸಸಲ್ಲಾಪ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಾಗ ವಿಕ್ಷಿಪ್ತತೆ ತಲೆದೋರುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಸಿನಿಕತನವಲ್ಲ. ಆಗ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿದ್ದರೆ ತೀರಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಮುಖ್ಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಇದ್ದ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿಯ ತನಿಖೆ ನಡೆಸಿದರು. ಆಗ ಯಾವ ಲಹರಿ ಎದ್ದಿತೋ ಅವರ ಮನದಲ್ಲಿ–'ಪುರಾಣಿಕರೆ, ನಾನೀ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮಾದರಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ರಿಂಗ್ ರೋಡು ಮಾಡಿಸಿರಿ; ಎಲ್ಲ ತಿಪ್ಪೆಗಳನ್ನು ಅದರಾಚೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿರಿ; ಊರೊಳಗಿನ ತಗ್ಗುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಸಿರಿ; ರಿಂಗ್ ರೋಡಿನ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳಲ್ಲೂ ಹಣ್ಣು ಕೊಡುವ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿರಿ..." ಇತ್ಯಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಒಂದು ಘಂಟೆ ಕಾಲ ಹೇಳುತ್ತಲೇ ಹೋದರು. ಅದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಯೋಜನೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಹಳ್ಳಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಣ ಎಲ್ಲಿಂದ ಒದಗಿಸುವುದೆಂದು ನಾನು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಡಿಗೆ ತಿನ್ನುತ್ತಲಿದ್ದೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭರತವಾಕ್ಯ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು: "ನಾನು ಇನ್ನೊಂದು ತಿಂಗಳೊಳಗಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಈ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವೆನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಮುಗಿದಿರಬೇಕು!"

ನಾನು ಅವಾಕ್ಕಾದೆ. ಕೆಲವು ತಿಂಗಳುಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ನಡೆದಿದ್ದ ಇಂಥದೇ ಒಂದು ಘಟನೆ ನೆನಪಾಗಿತ್ತು. ಗುರುಮಠಕಲ್ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಮುನ್ನಿನ ಹೈದರಾಬಾದು ಸರಕಾರದ ಹರಿಜನ ಮಂತ್ರಿಗಳೊಬ್ಬರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಹರಿಜನರು ಮನೆ

ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಬೇಡಿದರು. ಕೊಡುವಂತೆ ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು ಮಂತ್ರಿವರ್ಯರು. "ಇಲ್ಲಿ ಸರಕಾರೀ ಭೂಮಿಯಿಲ್ಲ; ಖಾಸಗಿ ಜಮೀನನ್ನು ಭೂಸ್ವಾಧೀನ ಕಾನೂನಿನ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಕೊಡಬೇಕಾಗುವುದು," ಎಂದೆ. "ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಡಿರಿ," ಎಂದು ಆಜ್ಞೆಯಿತ್ತರು. 'ಆಗಲಿ' ಎಂದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದು, "ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರಾ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಅವರ ಜನರ ಮುಂದೆಯೇ ಅವರ ಮರ್ಯಾದೆ ಹೋಗದಿರಲೆಂದು, "ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡೆಸಿಕೊಂಡೆ," ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಮಂತ್ರಿಗಳು ನೆರೆದ ಜನರಿಗೆ ಸಾರಿಬಿಟ್ಟರು : "ನೋಡಿರಿ, ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರರು ನನ್ನ ಆಜ್ಞೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಖಾಸಗಿ ಜಮೀನು ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ; ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಿವೇಶನ ಗಳನ್ನು ನೀಡುವರು !" ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿ ಕಾರು ಹತ್ತಿ ಭುರ್ರೆಂದು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರವರು; ನನ್ನನ್ನು ಸುತ್ತಿಬಿಟ್ಟರು ಜನರು. ಆಗಿನ್ನೂ 'ಘೇರಾವ್' ಶಬ್ದ ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅದು 'ಘೇರಾವ್' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಆರು ತಿಂಗಳು ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ, ಭೂಸ್ವಾಧೀನ ಕಾನೂನಿನ ಎಲ್ಲ ಮಜಲುಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ನಿವೇಶನ ನೀಡಿದ್ದೆ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗಲ್ಲ :

ಈಗ ಒಂದು ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಮಾಯಾದೀಪದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಒಂದು ಕುಗ್ರಾಮವನ್ನು ಮಾದರಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ವಿಚಲಿತನಾಗದೆ ಮಾರನೆಯ ದಿನವೇ ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದ ಒಂದೊಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ವೆಚ್ಚದ ಅಂದಾಜು ಪತ್ರಿಕೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಅಂದಾಜು ಪತ್ರಗಳ ಒಂದು ಗಂಟನ್ನೇ ಒಬ್ಬ ಕಾರಕೂನನ ಮೂಲಕ ಅವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ರಸಿದಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡೆ. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ ಹತ್ತೇ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳು ! ಒಂದು ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಆ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ನೆನಪಿಟ್ಟು ಮರು ಭೇಟಿ ನೀಡಿದರವರು. ಹಳ್ಳಿ ಮೊದಲು ಹೇಗಿದ್ದಿತೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ರೇಗಿದರು. ನಾನು ವೆಚ್ಚದ ಅಂದಾಜು ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ರಸೀದಿಯನ್ನೂ ಸಂಗಡ ಒಯ್ದಿದ್ದೆ. ತೋರಿಸಿದೆನು. ತೆಪ್ಪಗಾದರು. ಆಮೇಲೆ ಅವರೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ನಾನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ ! ಆಮೇಲೆ ಇಂಥದೇ ಒಂದು ಘಟನೆ ಮತ್ತೆ ನಡೆಯಿತು. ನಾನಾಗ ವಾರ್ತಾ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪುರಾತತ್ವ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಲಚ್ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯಿತು. ಅದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಮಂತ್ರಿಗಳೊಬ್ಬರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಬರದೆ ಏನು ? ಇಂಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವರು ಮಾಡಬೇಕಿನ್ನೇನು ? ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ

ಹೇಳಿದರು : "ಪುರಾಣಿಕರ, ಇವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯುವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡೂವರೆ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದಿರಿಸಿದ್ದೇನೆ ; ಇಷ್ಟೇ ಹಣ ಭಾರತ ಸರಕಾರದಿಂದ ಮ್ಯಾಚಿಂಗ್ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಬರಬಹುದು. ಇನ್ನು ಐದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ದೊರೆತು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ," ಎಂದು ಉತ್ಸಾಹಿತರಾಗಿ ನುಡಿದರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುದುರೆಯ ನಾಲು ಕಂಡವನೊಬ್ಬನು ಇನ್ನು ಮೂರು ನಾಲು, ಒಂದು ಕುದುರೆ ಸಿಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ನಾಲಿನ ಉಪಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲ–ಎಂದು ಹಳಹಳಿಸಿದ್ದನಂತೆ, ಅವನ ಕತೆ ನೆನಪಾಯಿತು ನನಗೆ. ಆದರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮನ ನೋಯಿಸಬಾರದೆಂದು, "ಅದೇನು ಮಹಾ, ಸರ್ ? ಜನರಿಗೆ ಅಪೀಲು ಮಾಡಿಬಿಡಿರಿ. ನಾನು ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರವೀಂದ್ರ ಕಲಾಕ್ಷೇತ್ರದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಸರಕಾರ ಅಪೀಲು ಮಾಡಿತ್ತು. ಐದು ಲಕ್ಷ ಹಣ ಕೂಡಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕೂಡಿಸಿದುದೇ ಅರ್ಧ ಲಕ್ಷವಿತ್ತು," ಎಂದು ಅವರ ಯೋಜನೆ, ಅಲ್ಲ–ಯೋಜನೆ ಬೆಂಬಲಿಸಿದೆ. ಮಂತ್ರಿ ಗಳು ತಮ್ಮ 'ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವ' ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸಿಬಿಟ್ಟರು : "ನನ್ನಲ್ಲಿ ಎರಡೂವರೆ ಲಕ್ಷ ಹಣವಿದೆ ; ಇಷ್ಟೇ ಭಾರತ ಸರಕಾರದಿಂದ ದೊರೆವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ ; ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ದಾನಿಗಳಿಂದ ಐದು ಲಕ್ಷ ಕೂಡಿಸಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಕ್ಕಳ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಸ್ಥಾಪಿಸಿಯೇ ಬಿಡುವೆನು !" ಆಗ ಕರತಾಡನ ; ಮರುದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ದಪ್ಪಕ್ಷರಗಳ ತಲೆಕಟ್ಟಿನೊಡನೆ ಈ ಸುದ್ದಿಯ ಪ್ರಕಟನೆ. ಅದನ್ನೋದಿ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಹೌಹಾರಿದಳು. "ನಿಮಗೇನು ಹುಚ್ಚು ನಾಯಿ ಕಡಿದಿದೆಯೆ ? ಎಲ್ಲಿಂದ ಐದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಕೂಡಿಸುವಿರಿ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದಳು. "ಸುಮ್ಮನಿರೆ, ಅವರು ಸುದ್ದಿಗಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿದುದು. ಸುದ್ದಿ ಬಂದು ಬಿಟ್ಟಿತು ; ಇನ್ನದರ ಸುದ್ದಿ ಎತ್ತಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ ಅವರು !" ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದೆ. ಅದು ಅಂತೆಯೇ ಆಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಕಂಡೆ ಆ ಮಂತ್ರಿ ಮಹೋದಯರನ್ನು. ಅವರೂ ಆ ಸುದ್ದಿ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ, ನಾನೂ ಅದರ ತಂಟೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಸುದ್ದಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ–ಕಾರ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಯಲ್ಲ !

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಸ್ತರಣ ಯೋಜನೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವುದು ಕಠಿನ ವಾಗುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಕೆಲಸಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬ ನನ್ನ ಛಲವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಮೇಲಿನಿಂದ ಬಂದ ಯೋಜನಾಬದ್ಧ ಆಯವ್ಯಯ ಪತ್ರಿಕೆ **(Schematic budget)** ಯನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಪಾಲಿಸದೆ ಯಾವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜನರ ಬೇಡಿಕೆ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದಿತೋ ಅದಕ್ಕೇ ಆದ್ಯತೆ ಕೊಡತೊಡಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕ್ಷೇತ್ರ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯ ಸಮ್ಮತಿಯೂ ಇದ್ದಿತು. ಚಿಂಚೋಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡಿಕೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ

ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ ; ಯಾದಗಿರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಹೋದ ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿಗೆ, ಹೊಸ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೇಡಿಕೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗಿನ ಈ. ಈ. ಕೆ. ಬಸಣ್ಣನವರ ಸಹಕಾರದೊಡ ನೆ ಅರುವತ್ತು-ಎಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಡೆದಿದ್ದ ನೂರಾರು ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಂಡೆ ; ಶಹಾಪುರ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಾಲಾ ಭವನಗಳಿಗೆ ಒತ್ತಾಯ ಹೆಚ್ಚಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡೆ. ಇದು ದೊಡ್ಡ ಅನಾಹುತವಾಗಿ ತೋರಿತು ಮೇಲಿನವರಿಗೆ, "ಒಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆಂದು ನಿಗದಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಣವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಯಾರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ ?" ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದರು. "ನನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರೀಯ ಸಲಹಾ ಸಮಿತಿಯೇ ನನ್ನ ಶಾಸನ ಸಭೆ, ಅದರ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ," ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಹಸುಗಳಿಗಾಗಿ ಕೃತ್ರಿಮ ಗರ್ಭದಾನ ಕೇಂದ್ರವೊಂದನ್ನು ತೆರೆದೆ. ಅಕೌಂಟಂಟ್ ಜನರಲ್‌ರ ಆಫೀಸಿನಿಂದ ಒಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಬಂದಿತು. "ಅಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತೆ ?" ಎಂದವರು ಕೇಳಿದ್ದರು. "ಇದಕ್ಕೆ ನೀನೇನು ಹೇಳುವಿ ?" ಎಂದು ಮೇಲಿನವರು ಕೇಳಿದರು. "ಅಗತ್ಯ ಅನಗತ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸರಕಾರದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ; ಎ. ಜಿ. ತನ್ನ ಕೆಲಸ ಮಾತ್ರ ಗಮನಿಸಲಿ !" ಎಂದು ಹೇಳಿರಿ ಅವರಿಗೆ– ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ.

ಯಾವುದಕ್ಕೂ ಇಂಥ ಎಟ್ಟಿ ಉತ್ತರಗಳನ್ನೇ ಕೊಡುವ ಇವನನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ 'ಬಲಿಗೆ ಹಾಕಬೇಕು,' ಎಂದು ಸಂಚು ನಡೆಯಿತು. ಲೆಕ್ಕಪತ್ರಗಳ ಆಡಿಟ್ ನಡೆಯಿತು. ಯಾವ ತಪ್ಪೂ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಕಿದ ಹಣಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸವೇ ಆಗಿದ್ದಿತು ; ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ತಪ್ಪು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅದು ನನ್ನ ತಪ್ಪೂ ಅಲ್ಲ, ಹೊಸ ಮೈಸೂರು ಸರಕಾರದ ನಿಯಮಾವಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಅದು ತಪ್ಪೆಂಬುದನ್ನು ನನಗೆ ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸದ ಮೇಲಿನವರ ತಪ್ಪು. ಮೊದಲಿನ ಹೈದರಾಬಾದು ಸರಕಾರವು ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸುಗಮವಾಗಿ ಸಾಗಲೆಂದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯದ ವೆಚ್ಚದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಮುಂಗಡವಾಗಿ ತರಿಸಿ ಜೋಡು ಬೀಗದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸರಕಾರೀ ಟ್ರೆಜರಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದ್ದಿತು. ಹಣಕಾಸಿನ ವರ್ಷ ಮುಗಿದ ಮೇಲೂ ಹಾಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ಹಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಪಡೆದು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ 35 ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು 1-11-1956ಕ್ಕೆ ಟ್ರೆಜರಿಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಹೊಸ ಸರಕಾರದ ಯಾವ ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳ ಪುಸ್ತಕದ ಸರಬರಾಜೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ, ಗೆಜೆಟ್ ಪ್ರತಿ ಬರಲಿಕ್ಕೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳು ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಅರಿಯದೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಆ ಹಣದ ಬಗ್ಗೆ ಬೊಬ್ಬಾಟವನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿಬಿಟ್ಟರು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳು. ಅದನ್ನು ಪಬ್ಲಿಕ್ ಅಕೌಂಟ್ಸ್ ಕಮೀಟಿಯ ಮುಂದೆಯೂ ತಂದು ನನಗೆ 'ವಾರ್ನಿಂಗ್' ಕೊಡಿಸಿದರು. ಇದೂ, ನನ್ನ

18

ಸೀನಿಯಾರಿಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆದ ವಾದವಿವಾದಗಳೂ ನನಗೆ ಬೇಗ ಐ.ಎ.ಎಸ್. ದೊರೆಯದಂತೆ ಮಾಡುವ ಕುಟಿಲ ಕಾರಸ್ಥಾನದ ಅಂಗಗಳಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ನನಗೆ ಆಮೇಲೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು! ಎಂಥ ಘಾತುಕರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ ಎಂದು ನಾನೂ ಮೊದಲ ಸಲ ಬೆದರಿದೆ!

ಜನೋಪಕಾರಿ ಕೆಲಸಗಳು :

ನಾನಿನ್ನೂ ಹೈದರಾಬಾದು ಸರಕಾರದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಕೃಷ್ಣಾಮೇಲ್ದಂಡೆ ಯೋಜನೆ ಬೇಗ ಬರಲೆಂದು ಕೈಲಾದ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದೆ: ಪ್ರಜಾಮತ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದೆ; ಸುರಪುರದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನೇ ಕರೆದಿದ್ದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಲಬುರಗಿ, ರಾಯಚೂರು, ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಪ್ರಮುಖರು ಬಂದಿದ್ದರು. ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರಿಂದಲೇ ಅದರ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿಸಿದ್ದೆ. ಅದು ಮುಗಿದುದನ್ನು ನೋಡುವಾಸೆ ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಅಸಿಸ್ಟಂಟ್ ಇಂಜಿನಿಯರರಿಗೆ ಅದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಹೋದೆ. ಅವರ ಮತ್ತು ನನ್ನ ಪತ್ನಿ ಪುತ್ರ ಪುತ್ರಿಯರು ಸಂಗಡ ಇದ್ದರು. ಛಾಯಾ ಭಗವತಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೊರಟಾಗ ಸಂಜೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಹುಣಸ್ಗಿಯ ಬದಿಯ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣಗೆ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸಣ್ಣಹಳ್ಳ, ದಾಟಿಬಿಡಬಹುದೆಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಜೀಪು ಬಿಟ್ಟೆವು. ನಮ್ಮ ಜೀಪು ಅದೆಂತೋ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳ ದಾಟಿತು; ಎ. ಇ. ಅವರ ಜೀಪು ನೀರು ಹೊಕ್ಕು ನಿಂತು ಬಿಡಲು ಅವರೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಓಡಿ ಬಂದರು. ಅದು ನೀರಿನೊಡನೆ ಹರಿದು ಹೋಗಿ ಹತ್ತು ಮೈಲಿಗಳಾಚೆ ಅರ್ಧ ಮರಳಲ್ಲಿ ಹೂತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು–ಮಾರನೆಯ ದಿನ! ಅಂತೂ ಅದೃಶ್ಯ ಶಕ್ತಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಿದ್ದೆವು ಎಲ್ಲರೂ!

ಶ್ರೀ ಕೊಂಪಾ ನಾರಾಯಣಪ್ಪನವರು ಎಂ.ಎಲ್.ಸಿ. ಒಂದು ಹೆದ್ದಾರಿಗೆ ಹೊಂದಿದ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತೋಟವನ್ನೇ ಯಾದಗಿರಿ ವಿಕಾಸ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ದಾನವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮನೆ, ಒಂದು ಭಾವಿ, ಸಾಕಷ್ಟು ಭೂಮಿ ಇದ್ದುವು. ಆ ಮನೆಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದ ಬೀಜಗಳ, ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರಗಳ, ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕ ಔಷಧಗಳ, ವ್ಯವಸಾಯೋಪಕರಣಗಳ ಉಗ್ರಾಣವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದೆ; ಆ ಭಾವಿಯ ನೀರಿನಿಂದ ಸುತ್ತಲಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ನರ್ಸರಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಉಚಿತವಾಗಿ ಹಣ್ಣಿನ ಮರಗಳ, ಸಂಕರ ಹುಲ್ಲುಗಳ, ಬಗೆಬಗೆಯ ತರಕಾರಿಗಳ, ಹೂವಿನ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಸಸಿಗಳನ್ನೂ, ಕಂಟಿಂಗುಗಳನ್ನೂ ರೈತರಿಗೆ ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಒದಗಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ; ಮುಂದೆ ಒಂದು ಸುಂದರ ವರ್ತುಳ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕಸ್ತಂಭ, ಬಸ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಡ್—ಹಸ್ನೇನೋ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆ. ಆ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೋಡುವವರು, 'ಎಂಥ ಮಾದರಿ ಗ್ರಾಮ!' ಎಂದು

ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಊರೊಳಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದಾಗ ಅಸಹ್ಯವೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು, ಅಷ್ಟು ಹೊಲಸಾಗಿತ್ತು ಆ ಊರು. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವರು ಸ್ವಚ್ಛತೆಯ ಪಾಠ ಕಲಿಯಲಿಲ್ಲ. "ಸ್ವಚ್ಛ ಭಾರತ ಸಪ್ತಾಹ" ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗ್ರಾಮಸೇವಕನನ್ನು ಕರೆದು "ಮೊದಲ ದಿನ ನೀನೇ ಪೊರಕೆ ಹಿಡಿದು ಮುಂದಾಗು–ಯಾರೇ ಬರಲಿ, ಬಿಡಲಿ–ಒಮ್ಮೆ ಆ ಊರನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಗೊಳಿಸಿಬಿಡು–ಆಗಲಾದರೂ ಅವರ ಹೃದಯ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾದೀತು," ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ಪಾಪ, ಒಬ್ಬನೇ ಆ ದಿನ ಊರನ್ನೆಲ್ಲ ಗುಡಿಸಿದ ಆ ಬಡಪಾಯಿ. ಒಂದು ವಾರ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಆ ಊರಿನಿಂದ ಒಂದು ಕಾರ್ಡು ಬಂದಿತು ನನಗೆ : "ಸಾಹೇಬರೆ, ಈ ವಾರ ನಿಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಸೇವಕ ನಮ್ಮೂರಿನ ಕಸವನ್ನೇ ಗುಡಿಸಿಲ್ಲ ; ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಹೊಡೆಸಿಕೊಡಿರಿ !" ಕಾರ್ಡು ಓದಿ ತಲೆ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೆ ! "ಈ ಊಪದ ಆವಿಗೆ ಒಲ್ಲದ ಕರುವನ್ನು ಬಿಡುವ ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟು ದಿನ ಸಾಗೀತು ? ಸುಮ್ಮನೆ ಅವರ ಹೊಲಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಬಿಡುವಿನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ಕೈಗಳು ಏನನ್ನಾದರೂ ಉತ್ಪಾದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವರ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಬಿಡಬಾರದೆ ? ಆಗ ಅವರೇ ತಮ್ಮ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಕುದುರೆಯ ಮುಂದೆ ಜಟಕಾ ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಈ ಹುಚ್ಚು ಯಾವಾಗ ಹೋಗುವುದೋ" ಎಂದುಕೊಂಡೆ. ಯಾದಗಿರಿ ಬ್ಲಾಕಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕೆಲಸವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಕೀರ್ತಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನವರೆಗೂ ಹರಡಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಒಂದು ಐ. ಎ. ಎಸ್. ಪ್ರೊಬೇಷನರರ ಗುಂಪು, ಹಾಗೂ ಒಂದು ಸಮಾಜ ಶಿಕ್ಷಣಾಧಿಕಾರಿಗಳ ದೊಡ್ಡಗುಂಪು ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದುವು. ಅವರ ಆರಭಾರ ನಿಜವಾಗಿ ಅವರ ಆರವಾರಗಳ ಸರಮಾಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಶೀಲಸಭ್ಯತೆಗೇಸೋ ಸೊನ್ನೆ ! ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ, ಅವರೊಡನೆ ಒಡನಾಡಿದ ಮೇಲಂತೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭ್ರಮನಿರಸನವಾಯಿತು ನನಗೆ.

ಒಂದು ನೇಕಾರರ ಸಹಕಾರ ಸಂಘ. ಮೂರು ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನೇಕಾರರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಕಾಮಧೇನು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷವಾಗಿದ್ದಿತೆಂದು ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಜನಜನಿತವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮೇಲಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇನ್ನೂ ಉನ್ನತವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಸಹಕಾರ ರಂಗದ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು–ಎಂದು ಆಗಾಗ ಅದನ್ನು ಸಹಕಾರ ಇಲಾಖೆಯ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ನಾನೂ ಮೊದಲು ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದವನಾಗಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನೂ, ನೀರಿನಂತೆ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನೂ ನೋಡಿ, ಅವನಿಗೆ ಬೇರಾವ ಆದಾಯ ಮೂಲಗಳು ಇಲ್ಲದಿದ್ದುದನ್ನೂ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ಕುಛ್ ದಾಲ್ ಮೇಂ ಕಾಲಾ ಹೋನಾ ಚಾಹಿಯೆ ! ' ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದ್ದೆ. ಸಹಕಾರ ಮಂತ್ರಿಗಳೋ, ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರರೋ ಬಂದರೆ ಆ ಸಂಘದಿಂದ ಅದ್ದೂರಿಯ ಸ್ವಾಗತ, ರಾಜಾನ್ನದ ಮೇಜವಾನಿ ! ಬಹು ಬೇಗ ಗುಟ್ಟು ರಟ್ಟಾಯಿತು. ನನಗೆ ಬಂದ ಒಂದು ಲಿಖಿತ

ಆರೋಪದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಕಾರ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ಭೇಟಿ ನೀಡಿದೆ ! ಅಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರು ನೂಲಿನ ಲಡಿಗಳನ್ನುಳಿದು ಇನ್ನೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ! ಆದರೆ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಯಾರೂ ನೆಯ್ಯದ ಸಾವಿರಾರು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪಂಚೆಗಳ, ಸೀರೆಗಳ, ರಪಿಕೆಗಳ ಇತರ ಬಟ್ಟೆಗಳ ಲೆಕ್ಕ ಅ. ಬ. ಕ. ಡ, ನೇಕಾರರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ; ಅವುಗಳ ಮಾರಾಟದ ವಿವರ ಕೂಡ ಕಖಗಘಜರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ! ಒಟ್ಟು ವ್ಯವಹಾರ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಳೆ ; ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಬ್ಸಿಡಿಯೇ ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎಳೆಂಟು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ! ಈ ಕಂತ್ರಿ ಲೆಕ್ಕ ತಯಾರಿಸಿದ್ದೇ ತಯಾರಿಸಿದ್ದು : ರೂಪಾಯಿಗೆ ಮೂರಾಣೆಯಂತೆ ಸಹಾಯ ಧನ ಪಡೆದದ್ದೇ ಪಡೆದದ್ದು ; ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ಬಿಡಿ ಕಾಸುಗಳನ್ನು ಬಿಸಾಡಿ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಸಿ, ಉಳಿದುದನ್ನು 'ಗಳಂ' ಎಂದು ನುಂಗಿದ್ದೇ ನುಂಗಿದ್ದು ! ನಾನು ಕಾರ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಬೀಗ ಹಾಕಿ, ಮುದ್ರೆ ಜಡಿದು ತನಿಖೆಗೆ ಹಾಕಿದೆ. ತನಿಖೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ವಿಷಯಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುವು !

ವಿನೂತನ ರಾಮಾಯಣ :

ಇನ್ನೊಂದು ಹಳ್ಳಿ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಂತ ದೇವಾಲಯವೊಂದು. ಅದಕ್ಕೊಂದು ದೇವಾಲಯ ಸಮಿತಿ. ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ದೇವಾಲಯದ ಆಭರಣಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಪಹರಿಸಿ ರುವನೆಂಬ ದೂರು ಬಂದಿತು. ಹೇಳದೆ ಕೇಳದೆ ಅವನ ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದೆ. ಆಭರಣಗಳೆಲ್ಲ ಹೊರಬಿದ್ದುವು. ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ಆಭರಣಗಳು ತಹಸೀಲ್ದಾ ರರ ತಾಬಾದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ ; ಆ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಪುನರ್ಘಟಿಸಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ರನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದೆ. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸರಪಂಚ ಪಂಚಾಯಿತಿ ಹಣದಿಂದ ಕೊಂಡ ರೇಡಿಯೋ ಅನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು 'ಮಜಾ' ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ. ಅದನ್ನು ಕಸಿದು ಪಂಚಾಯತಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂಜೆ ಕೇಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಪಂಚಾಯತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಅದೊಂದು ವಿನೂತನ ರಾಮಾಯಣವೇ ಆದೀತು. ಪಂಚಾಯತಿಯ ಚಾಕರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೊಲಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದ ಸರ ಪಂಚರಾರೋ, ಪಂಚಾಯತಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಕೊಠಡಿಯನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟು 'ಫ್ಯಾನ್ಸಿ' ಬಾಡಿಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವರಾರೋ, ತಮ್ಮ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಮಾತ್ರ ಪಂಚಾಯತಿಯ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ದೀವಟಿಗೆ ಉರಿಸುತ್ತಿದ್ದವರಾರೋ, ಯಾವು ದನ್ನು ಬರೆಯುವುದು, ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡುವುದು ? ಇವುಗಳ ತನಿಖೆಗಾಗಿದ್ದ ಅಧಿ ಕಾರಿಗಳು ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಗೆ ಭರ್ಜರಿ ಊಟಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಹಸಿರು ನೋಟು ಕೈಗಿಟ್ಟರಾಯಿತು !

ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳೆಂದು ಮುನ್ನೂರು ಮೈಲಿಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದ ಹಳ್ಳಿಯ ರಸ್ತೆಗಳ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯಾರಂಭ ಮಾಡಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಲಿಚಕ್ರ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಸೈದಾಪುರ ತಲುಪುವ ರಸ್ತೆಗೇ ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ

ಗಳು ವೆಚ್ಚವಾದುವು. ಅದರ ಮಂಜೂರಿ ದೊರಕಿಸಿದುದೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆ. ಅದರ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಎಡೆಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಸ್ತೆಗಳ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆದುವು. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಭೂಸ್ವಾಧೀನ ಕಾನೂನಿನ ಉಪಯೋಗವನ್ನೇ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹೊಲಗಳ ಒಡೆಯರು ಸ್ವಸಂತೋಷದಿಂದಲೇ 'ರಾಜೀನಾಮೆ ಪತ್ರ' (ಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಡುವ ಪತ್ರ) ಬರೆದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಬ್ಬ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್ (ದುವ್ವಮ್ ಸಾಬ್) ಬಂದು ಬೇಡುವುದು ಹೆಚ್ಚೋ, ನಾವು ಕೊಡುವುದು ಹೆಚ್ಚೋ—ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು ಭೂಮಿಯನ್ನು. ಆದರೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ಒಂದು 'ಗರ್ದಿಗಮ್ಮತ್ತು' ನಡೆಯಿತು. ಸುರಪುರದಿಂದ ಕೆಂಭಾವಿಯವರೆಗಿನ ರಸ್ತೆ ನಾವು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡದು, ಯಾವ ರಸ್ತೆಗೂ ಗುತ್ತೇದಾರನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೊಂದು 'ವಿಕಾಸ ಮಂಡಲಿ' ರಚಿಸಿದ್ದೆ. ಆ ವಿಕಾಸ ಮಂಡಲಿಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಹದ್ದುಗಳೊಳಗೆ ಬರುವ ರಸ್ತೆಯ ಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದುವು, ಕಾರ್ಯಗಳು ಎಂದಿಲ್ಲದ ವೇಗ-ಉತ್ಸಾಹಗಳೊಡನೆ ಸಾಗಿದ್ದುವು. ಸುರಪುರ-ಕೆಂಭಾವಿ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಆ ಒಂದು ಗಮ್ಮತು ನಡೆಯಿತು, ಒಬ್ಬ ಹೊಲದೊಡೆಯ ರಸ್ತೆ ತನ್ನ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದು ಹೋಗಲಿರುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಲೆ ಒಂದು ಚಮತ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ. ತನ್ನ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಬರಲಿದ್ದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾತ್ರೋ ರಾತ್ರಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಡುಕಲ್ಲನ್ನಿರಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿಭೂತಿ ಕುಂಕುಮ ಹಚ್ಚಿ. ಹೂವೇರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಕಾಸ ಮಂಡಲದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಓಡಿ ಬಂದ. ಪ್ರತ್ಯುಪಾಯ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಇವರೂ ರಾತ್ರೋ ರಾತ್ರಿ ಆ ಗುಡಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಗೊಳಿಸಿ ಅವನ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಅವನು ಸುರಪುರಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಹೋಗಿ ವಕೀಲರನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿದನಂತೆ. "ಅಲ್ಲಿ ಗುಡಿ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವೇನಿದೆ? ಊರೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗಿರುವಾಗ ಇತ್ತೆಂದು ನಿನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳುವವರಾರು? ಮೇಲಾಗಿ, ರಸ್ತೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಆಗಿ ಹೋಗಿದೆ, ತಡೆಯಾಜ್ಞೆಗೂ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಊರವರೆಲ್ಲರ ವೈರಿಯೆನಿಸಬೇಡ, ನೀನೂ ಆ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೋ," ಎಂದವರು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದರಂತೆ. ಊರವರ ವಿಶ್ವಾಸ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನಾದರೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು, ಯಾವ ವಿಘ್ನವನ್ನೂ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ನಿವಾರಿಸಬಹುದು. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಜ್ವಲಂತ ಉದಾಹರಣೆ ಇದು.

ಮಹಿಳಾ ಮಂಡಲ :

ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಿಳಾ ಮಂಡಲ'ವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೇ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷಳು. ಅದು ಒಂದು ಶಿಶುವಿಹಾರವನ್ನೂ,

ಹೊಲಿಗೆ ತರಗತಿಗಳನ್ನೂ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಿತು ; ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮಹಿಳೆಯರ ಸಭೆ ಸೇರಿ ಮಹಿಳೆಯರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೊದಲು ಡಾ॥ ಚೆನ್ನಾರೆಡ್ಡಿಯವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವರಿಂದ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಅನುದಾನ ಪಡೆಯಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಮುಂದೆ ಮಹಿಳೆಯರೇ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಸ್ವಂತ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು. ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ತಾನು ಅಧ್ಯಕ್ಷಳಾದುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತೆಂಬ ಸಂತೋಷ ; ನನಗೆ ನನ್ನ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಕೈಗೂಡಿದಳೆಂಬ ಸಂತೋಷ. ಅಲ್ಲಿ ನೇತ್ರದಾನಿ ಡಾ॥ ಎಂ. ಸಿ. ಮೋದಿಯವರ ಉಚಿತ ನೇತ್ರ ಪರೀಕ್ಷಾ–ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಿಬಿರ ಏರ್ಪಡಲು ಆಗ ಈ ಮಹಿಳಾ ಸಂಘದ ಸದಸ್ಯೆಯರು ತುಂಬ ನೆರವಾದರು. ಊರವರಂತೂ ಬಂದವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಉಚಿತ ಭೋಜನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು ಶಿಬಿರ. ಡಾ॥ ಮೋದಿಯವರು ಪವಾಡ ಪುರುಷರಾಗಿ ತೋರಿದರು ಅಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ. ಮುಂದೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಶಿಬಿರಗಳೊಡನೆ ನನಗೆ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಯಾದಗಿರಿ ಶಿಬಿರ ಸ್ಮರಣಾರ್ಹ. ಇದು ಡಾ॥ ಮೋದಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೂಡ.

ಹರಿಜನರಿಗಾಗಿ :

ಹರಿಜನರಿಗಾಗಿ ಏನನ್ನಾದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನನ್ನ ಹಂಬಲ ಒಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿ ಕಾಸೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿರುವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯ ಕೈಕೊಂಡೆ. ಅವರಿಗೆ ಪಂಚಾಯತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಮೊದಲನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ: ಅಲ್ಲಿ ಮನೆಗಳ 'ಮಾರ್ಕ್‌ಔಟ್' ಕೊಡಿಸಿ ಶ್ರಮದಾನದ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳ ಬುನಾದಿ ತೋಡಿ ತುಂಬಿ ನೆಲಗಟ್ಟಿನವರೆಗೆ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸುವುದು ಎರಡನೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ; ಒಡ್ಡರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಒಡೆದು ಕೊಟ್ಟ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ರೈತರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಬಂಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತಂದು ಉಪ್ಪಾರರಿಂದ ಉಚಿತವಾಗಿ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದು ಮೂರನೆಯ ಮಜಲು: ಉಳ್ಳವರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಇತ್ತ ಮರಗಳನ್ನು ಕಡಿದು ಬಡಿಗರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೆತ್ತಿಕೊಟ್ಟ ಕಿಟಕಿ ಬಾಗಿಲ, ತೊಲೆ ಜಂತಿಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಂತ ; ಹರಿಜನರೇ 'ಮೇಲು ಮುದ್ದಿ' ಹಾಕಿ ಮಾಳಿಗೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕೊನೆಯ ಹಂತ. ಹತ್ತಿಗುಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಾಹು ಶಿವಣ್ಣನವರ ಸಕ್ರಿಯ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡ ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಬೇರೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಸರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಹರಿಜನರಿಗಾಗಿ ನೂರಾರು ಕಲ್ಲಿನ ಮನೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾದುವು ! ಮುಂದೆ ನಾನೆಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೂ ಹರಿಜನರಿಗೆ ಭೂಮಿ ಕೊಡುವುದು, ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುವುದು, ನೂರಕ್ಕೆ

ಹದಿನೆಂಟರಂತೆ ನೌಕರಿ ನೀಡುವುದು–ಈ ಮೂರು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹರಿಜನರ ಹಳೆಯ ಕಂದಾಚಾರಗಳೇ, ಅವರ ಅದೂರದರ್ಶಿ ನಾಯಕರೇ ಅವರ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ವಿಷಾದಿಸಿದುದೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ, ಒಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರಿಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದುದಿನ ನಿರ್ಧರಿತವಾಯಿತು. ಅದರ ಮುನ್ನಾ ದಿನ ಗ್ರಾಮಸೇವಕ ಓಡಿ ಬಂದ ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ, ಗಾಬರಿಗೊಂಡಂತಿದ್ದ. ಕಾರಣ ಕೇಳಿದೆ. 'ಸರ್, ಘಾತವಾಯಿತು. ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಮುನ್ನವೇ ಇಂದು ಎಡಗೈ ಹರಿಜನರು ಆ ಭಾವಿಯಿಂದ ನೀರು ಸೇದಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟರು ! ಈಗ ಬಲಗೈಯವರು ಆ ಭಾವಿಯ ನೀರು ನಾವು ಮುಟ್ಟೆವು, ನಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾವಿಯೇ ಬೇಕು–ಎಂದು ಹಟಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ ! " ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ನಾನು ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತನಾಗಿ ಆ ಊರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಇಬ್ಬರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನೂ ಕರೆಸಿ ಕಂಠ ನೋಯುವವರೆಗೆ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಯ ಅಸ್ತ್ರವೆಂದು ನಾನೇ ಆ ಭಾವಿಯ ನೀರು ಸೇದಿ ಕೊಂಡು, " ಇದೊ ನೋಡಿರಿ, ನಾನು ಕುಡಿಯುತ್ತೇನೆ ಈ ನೀರನ್ನು ! " ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರೆದುರಿಗೇ ನೀರು ಕುಡಿದು, "ಇನ್ನಾದರೂ ನೀವಿಬ್ಬರೂ ಯಾವ ಸಂಕೋಚವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಈ ಭಾವಿಯ ನೀರು ಕುಡಿಯಿರಿ," ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. "ನೀವು ಕುಡಿಯಬಹುದು ಸಾಹೇಬರೆ, ನಾವು ಕುಡಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ !" ಎಂದು ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ನುಡಿದು ಬಿಟ್ಟರು ಬಲಗೈಯವರು ! ಮುಂದೆ ನಾನು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ದ್ದಾಗ ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗಲಿದ್ದ ಹರಿಜನ ಕುಟುಂಬಗಳಿ ಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಮನೆಗಳನ್ನು ಇದೇ ತಂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರವೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದೆ. ಸಮಾಜ ಕಲ್ಯಾಣ ಇಲಾಖೆಯಿತ್ತ ಐದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ – ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆಯಿತ್ತ ಎರಡು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೆ, ತಾಲೂಕು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಯಿತ್ತ ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ–ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಮನೆಗೆ ಎಂಟು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸಂಚಯ ಮಾಡಿ ಈ ಮಣಿಹಕ್ಕೆ ಕೈಯಿಟ್ಟೆ. ಲಾರಿಗಳ ಒಡೆಯರು ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿಕೊಟ್ಟರು ; ಬಡಿಗರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಬಾಗಿಲ ಕಿಟಕಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು ; ಕಮ್ಮಾರರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಮೊಳೆ ಚಿಲಕಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರು ; ಉಪ್ಪಾರರು ಉಚಿತವಾಗಿ ಗೋಡೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಅರಣ್ಯದಿಂದ ಲಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾರಿಗಾಗಿ ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕೈಕೊಂಡು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಜನರ ಉಚಿತ ಸೇವೆ ಪಡೆದಿದ್ದೆನೋ ಆ ಹರಿಜನ ಬಾಂಧವರ ನೆರವು ಕೋರಿದೆ. ಅವರು ನೆರವು ನೀಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದರು, ಆದರೆ ಅವರ ಸ್ಥಳೀಯ ನಾಯಕರು ಬಂದು ತಡೆದರು : "ನೀವೇಕೆ ಇಳಿಸುವಿರಿ ? ಇಷ್ಟು ದಿನ ಬಿಟ್ಟಿದುಡಿದು ಸಾಕಾಗಿಲ್ಲವೆ ? ಯಾರ

ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು ಮನೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮ್ಮ ಹಕ್ಕು ನಿಮಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸು ತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಳಿಸಬೇಡಿರಿ!" ಕೊನೆಗೆ ನಾವೇ ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು! ನನ್ನದು ಶಿಥಿಲವಾದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಎಂದೋ ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಅಚಲ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮರೆತು ಎಂದಿನಂತೆ ಪರಿಜನ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಹೋದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಗ್ರಾಮ ಲೆಕ್ಕಿಗರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ನೂರಕ್ಕೆ ಹದಿನೆಂಟಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಅವರನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ನಾನು ಬಸವನ ಭಕ್ತನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದಲೇ ಇದು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು—ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪೇನಲ್ಲ.

ಅಧೀನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ :

ಜೇವರಗಿಯಿಂದ ಚಿಂಚೋಳಿಯವರೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಜನಹಿತ ಕಾರ್ಯ ಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ; ಇನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಮನಸ್ಸಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾ ಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಮೇಲಿನವರ ಕ್ಷುದ್ರತೆ, ಕಿರುಕುಳ. ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳಲ್ಲಿ ರಿಟರ್ನಿಂಗ್ ಆಫೀಸರನಾಗಿ ಎಷ್ಟು ನಿಷ್ಪಕ್ಷ ಪಾತದಿಂದ ವರ್ತಿಸಿದರೂ ಜಗನ್ನಾಥರಾವ್ ಚಂಡರಕಿಯವರ ಸೋಲಿನಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆ—ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಯಾದಗಿರಿಯಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದರೆ ಲೇಸೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬರತೊಡಗಿತು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲ ಹೋಗಿ ಜತ್ತಿಯವರ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಲ ಅಧಿಕಾರಾರೂಢವಾಯಿತು. ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿ ಯವರು ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳಾದರು. ನನ್ನನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಆಪ್ತಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಯಾಗಲು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಆಗಿನ ಆರೋಗ್ಯ ತಡೆಯ ದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು, ಬೇರಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಾದರೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರೆ ಬರುವುದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟೆ. ಅವರು ಅಧೀನಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರು ನನ್ನನ್ನು. ಹೊರಟೆ.

ಯಾದಗಿರಿಯ ಪುರಜನರೂ, ಸುತ್ತಲಿನ ಗ್ರಾಮಗಳ ಬಾಂಧವರೂ ಯಾದಗಿರಿ ಯಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಟ್ಟ ರೀತಿ ಅನ್ಯಾಸದೃಶವಾದುದು. ವಿಶ್ವನಾಥರೆಡ್ಡಿಯವರು ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಒಂದು ಲಾರಿ ತುಂಬ ಹಾರಗಳನ್ನು ತಂದರು. ವೈ. ವಿರೂಪಾಕ್ಷಪ್ಪನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಾರಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿಬಿಟ್ಟರು ನನ್ನನ್ನು! ಅಂದು ಮಾತನಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ, ಎಲ್ಲ ಪಕ್ಷ ಗಳ, ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಜನರಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಹೃದಯಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಮಾತ ನಾಡಿದರು. ನನ್ನನ್ನು ಕಳಿಸಲು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದವರೆಷ್ಟು ಜನರೆಂಬುದರ ಲೆಕ್ಕ ಹೇಳಲಾರೆ. ಆ ನಿಲ್ದಾಣದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಅಷ್ಟು ಜನ ಸಮೂಹ

ಅಲ್ಲಿ ಆ ಹಿಂದೆ ನೆರದಿರಲಿಲ್ಲವಂತೆ. ಎಲ್ಲರೂ ಪ್ರೀತಿವಿಶ್ವಾಸಗಳ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು ನನ್ನನ್ನು. ಕೆಲವರು ಕಂಬನಿಯು ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರು. ಅದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೊಡುಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಅಮೂಲ್ಯ ವಾದುವುಗಳಾಗಿದ್ದುವು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾಸವೀರರಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಗೌಡರ, ರೈತರ, ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ, ಕಂಬನಿಗಳು! ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದು, ಸಹಕರಿಸಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಉಗಿಬಂಡಿಯೇರಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೆಲ್ಲ ಬೆರಗುಗಣ್ಣುಗಳಿಂದ ನನ್ನತ್ತಲೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು!

ಜಾತಿ ಪಿಡುಗು :

ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಕೆಲಸ ಆರಂಭಿಸಿ ಒಂದು ವಾರವೂ ಕಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗಿನ ಇಬ್ಬರು ಶಾಸನಕಾರರು ನನ್ನ ಭೇಟಿಗೆ ಬಂದರು. ನನ್ನ ಹೆಸರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕೇಳಿದರು. ಏಕೆ ಕೇಳುತ್ತಿರುವರೆಂಬುದು ಅರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ. ನನ್ನ ಹೆಸರಿನ ಮೇಲಿಂದ ನನ್ನ ಕುಲ ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಕಠಿಣವಾಗಿದ್ದಿತವರಿಗೆ. ಕಡೆಗೆ ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಕೇಳಿಯೇ ಬಿಟ್ಟರು : "ನಿಮ್ಮ 'ಕ್ಯಾಸ್ಟ್' ಯಾವುದು ?" ಎಂದು. ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಿತನಲ್ಲದ ನನಗೆ ಬಹಳ ಬೇಜಾರೆನಿಸಿತು. "ನನಗಿದಾಗಲೇ ಮದುವೆಯಾಗಿದೆ," ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. ಈ ಉತ್ತರ ಕೇಳಿ ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾದರವರು. "ಇದೇನು ಸ್ವಾಮಿ, ಹೀಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಿ ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರವರು. "ನಮ್ಮ ಕಡೆ ಕನ್ಯಾಪಿತೃಗಳು ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ನೀವೂ ಕನ್ಯಾಪಿತೃಗಳೇನೋ, ಈ ಬಕರಾಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗಿರ ದಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಮಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಬಿಡಬಹುದೆಂದು ಬಂದವರೇನೋ—ಎಂದು ಊಹಿಸಿ ಆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟೆ. ನಿಮಗೆ ಇದರಿಂದ ಬೇಜಾರೆನಿಸಿದ್ದರೆ ಕ್ಷಮಿಸಿರಿ," ಎಂದೆ. ಇಷ್ಟಕ್ಕಾದರೂ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಮಾನ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದವರು— ಎಂದು ಆಶಿಸಿದ್ದೆ. ಆ ಆಶೆಯೂ ನಿರಾಶೆಯಾಯಿತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರೆಂದರು : "ಇವರು ಹೇಳದಿದ್ದರೇನಾಯಿತು, ಇವರು ಲಿಂಗಾಯತರೆಂಬುದು ಖಾತ್ರಿಯಾಯಿತು. ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿಯವರೂ ಲಿಂಗಾಯತರೇ ಅಲ್ಲವೆ ?"

ನನ್ನ ರೊಚ್ಚು ಕೆರಳಿತು. "ಅಣ್ಣಾರಾಯರಿಗೂ ಈ ಕುರ್ಚಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿ. ಇದು ಲಿಂಗಾಯತರ ಕುರ್ಚಿ. ನಾನು ಬರುವ ಮುನ್ನ ಲಿಂಗಾಯತ ರೊಬ್ಬರು ಇದರ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಿದ್ದರು ; ಈಗ ನಾನು ಕುಳಿತಿದ್ದೇನೆ ; ನಾನು ಹೋಗು ವಾಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಲಿಂಗಾಯತನನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಹೋಗುವೆನು. ಈ ಕುರ್ಚಿಗೇ ಲಿಂಗಧಾರಣೆಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ," ಎಂದು ಗದರಿದೆ. ಸುಸ್ತಾಗಿ ಹೋದರವರು. ಅವರು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಎಷ್ಟೋ ಹೊತ್ತು ಕೈಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಬಿಟ್ಟೆ ನಾನು. ನಿಜಾಮನ

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ ಯಾರೊಬ್ಬರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವರ ಕುಲದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರನ್ನೇ ಕೇಳುವ ಅನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನು ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇವ ಹಿಂದೂ, ಇವ ಮುಸಲ್ಮಾನ, ಇವ ಕ್ರೈಸ್ತ—ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿದು ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದರಾಗಿ ಹಿಂದು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಜಾತಿ ಭೇದ ಹುಡುಕುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಏಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ನೋಡಬೇಕಾಗುವುದೋ - ಎಂದು ಅಳುಕಿದೆ. ನನ್ನ ಅಳುಕು ನಿಜವಾಯಿತು. ಲಿಂಗಾಯತರಲ್ಲಿಯೇ ನನಗೆ ಅದುವರೆಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದ ಒಳಪಂಗಡಗಳು ಇರುವುದೂ, ಒಂದು ಒಳಪಂಗಡದವರಿಗೂ, ಇನ್ನೊಂದು ಒಳಪಂಗಡದವರಿಗೂ ಸಾಮರಸ್ಯವಿಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಹೀಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಜಾತಿಗಳೂ, ಉಪ–ಉಪ–ಜಾತಿಗಳೂ ಹೇರಳವಾಗಿದ್ದುದೂ. ಅವುಗಳ ಒಳಜಾತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೆ ಇಲ್ಲಿ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವುದು ಅಪಾಯಕರವೆಂಬುದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. "ಶಿವಶಿವಾ, ಯಾದಗಿರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಜಾತಿ ಉಪಜಾತಿಗಳ ಗೊಂಡಾರಣ್ಯಕ್ಕೇಕೆ ಬಂದೆ !" ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುವಂತಾಯಿತು ನಾನು ! ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ನಾನು ಬಂದುದು ಆಗಸ್ಟ್, 1958ರಲ್ಲಿ. ಅಂದಿನಿಂದ ಜೂನ್, 1976ರ ವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ನಡೆಸಿದ ಆಡಳಿತ ದೊಂಬರ ಮಿಣಿಯ ಮೇಲಿನ ನಡೆತ !

ನನ್ನ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಭಾರ ವಿಪರೀತವಾಗಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ಮೇಜಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಎಷ್ಟು ಕಡತಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದರೆ ನನ್ನ ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಬಂದವರಿಗೆ ನಾನು ಕಾಣುತ್ತಲೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಆದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಕಡತಗಳ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹತೋಟಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂಬ ಛಲದಿಂದ ಬೆಳಗಿನ ಒಂಬತ್ತು ಘಂಟೆಯಿಂದ ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತು ಘಂಟೆಗಳವರೆಗೆ ಎಡಬಿಡದೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡ ತೊಡಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯೇ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕಿದ್ದ ಧನರಾಶಿ ಹನ್ನೊಂದೂವರೆ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು ; ಆದರೆ ಅದು ರೂಪಿಸಿದ್ದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯೋಜನೆಗಳ ಒಟ್ಟು ಮೊತ್ತ ಅದರ ಎರಡರಷ್ಟಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲ ಇಲಾಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತತೆಯಿದ್ದಿತು. ದಕ್ಷ ಆಡಳಿತಗಾರರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಧಾನಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಪಿ. ವ್ಹಿ. ಆರ್. ರಾವ್ ಅವರು ಎಲ್ಲ ಇಲಾಖೆಗಳಿಗೆ 'ಅಲ್ಟಿಮೇಟಮ್' ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು—ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಸರಿಪಡಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವರ ಅಂಗೀಕೃತಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು. ಅದರಂತೆ ಒಂದು ವಾರ ಹಗಲಾವುದೋ, ರಾತ್ರಿ ಯಾವುದೋ ಎಂಬಂತೆ ದುಡಿದು, ಒಂದೊಂದು ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು 'ಬಾಯಿಗೂಡಿಸಿ' ಕೊಟ್ಟೆ. ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಪ್ರೀತರಾದರು. ಒಂದೇ ಸಲಕ್ಕೆ ಅವರ ಅಂಗೀಕೃತಿ ಪಡೆದುದು ಅದೊಂದೇ !

ಯೋಜನಾವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆ ಬಹಳ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದಿತು. ಅದರ ಆ ಮುನ್ನಿನ ಸಾಧನೆ ನೂರಕ್ಕೆ ಅರುವತ್ತು ಮಾತ್ರ ಆಗಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಿಗಳವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಡತಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಕೇಶರ ವರ್ಣದ ಚೀಟಿಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸುವುದು, ಆ ಚೀಟಿ ಕಾಣುತ್ತಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬೇರೆ ಕೆಲಸ ಬದಿಗಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಮೊದಲು ನೋಡಿ ಕಳಿಸುವುದು, ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮನೆಯಲ್ಲಿರಲಿ, ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿರಲಿ, ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿರಲಿ, ಆ ಕಡತಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಂತಿಮ ಆಜ್ಞೆಗಳೊಡನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸುವುದು—ಇದೇ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಬಹಳ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಬೇಗ ಬೇಗ ಮಂಜೂರಿ ದೊರೆತು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಾಥಮಿಕ. ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳು, ಕಾಲೇಜುಗಳು, ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್‌ಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಮಂತ್ರಿಗಳು ಹಿಗ್ಗಿದರು.

ಬಾಯಿಂದ ರಕ್ತ :

ಆದರೆ ಆರು ತಿಂಗಳೊಳಗಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಜೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ನನ್ನ ಬಾಯಿಂದ ರಕ್ತ ಬರತೊಡಗಿತು. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾನ್ಯ ಮಿತ್ರ ಮುದಿರೆಡ್ಡಿಯವರು ಬೌರಿಂಗ್ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರಿಸಿದರು ನನ್ನನ್ನು. ಡಾ. ವ್ಹಿ. ಆರ್. ನಾಯ್ಡು ಅವರನ್ನು ನಾನೆಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆ. ತಕ್ಷಣ ನನ್ನನ್ನು ಸುದೀರ್ಘವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದರು. ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿಯವರೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಧಾವಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿ ಹೋದರು. ಅವರು ಹೇಳುವ ಮುನ್ನವೇ ಡಾ. ನಾಯ್ಡು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು ನನ್ನನ್ನು. ವ್ಯಾಧಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡಲು ಬರದಂತೆ ಮಲಗಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಹಗಲಿರುಳು ಮೂರು ಘಂಟೆಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಪರೀಕ್ಷೆ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳು ಕಳೆಯುವವರೆಗೆ ಸ್ವಯಂ ಡಾ. ನಾಯ್ಡು ಅವರೇ ಮೌನವಾಗಿದ್ದರು. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳ ಅವಸ್ಥೆ ಏನಾಗಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸದಿರುವುದೇ ಮೇಲು. ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಿಯೂ ಹೌಹಾರಿದ್ದ. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡಲು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ವರು ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳ ಮುಖ ನೋಡುತ್ತಲೇ ದುಃಖ ಉಕ್ಕಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಿತು ನನಗೆ. ನನ್ನ ಕಾರ್ಯೋತ್ಸಾಹದ ಭರದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೆ, ಅವರಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದೆ–ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬಂದು ಬಹಳ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಟ್ಟೆ. 'ನನಗೇನಾದರೂ ಆಗಬಾರದುದು ಆಗಿಬಿಟ್ಟರೆ ಅವರ ಗತಿಯೇನು ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮತ್ತೆ ನನ್ನ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಆದರೂ ಅವರ ಅದೃಷ್ಟ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದಿತು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸಾವಿನ ಬಾಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ

ಬಂದೆ. ಕ್ರಮೇಣ ಪೂರ್ವಾರೋಗ್ಯ ಪಡೆದೆ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಯಿಲೆಯು ನೆನಪಾದಾಗೊಮ್ಮೆ ನಡುಗುವುದು ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ !

ಅಣ್ಣಾರಾಯರು ಬಹಳ ಗಟ್ಟಿಗರೆಂಬ ಹೆಸರು ಗಳಿಸಿದರು. ಬಹಳ ದಿಟ್ಟತನದೊಡನೆ ನಾಡು ನುಡಿಗಳಿಗಾಗಿ, ನಾಡಿಗರಿಗಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಾಕು–ಅವರ ಎದೆಗಾರಿಕೆಯ ಪ್ರತೀಕಾತ್ಮಕವಾಗಿ. ಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ಸ್ಥಾಪಿಸಲೆಂದು ಮಲ್ನಾಡ ಎಜ್ಯುಕೇಷನ್ ಸೊಸಾಯಿಟಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅದರ ಪ್ರಭಾವಶಾಲೀ ಸದಸ್ಯರು ಬಹುಬೇಗ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದರು, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರದ ಅನುಮತಿ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಯ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಚಂದಪ್ಪ ಪಟೇಲರು ಕೊನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದರು. ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. 'ಕೊಟ್ಟವರ ಹಣ ಅವರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿಸಿಬಿಡಿರಿ' ಎಂದವರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ನನಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಾಕುಲವಾಯಿತು. ಅಣ್ಣಾರಾಯರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ, 'ಹೀಗೆ ಸೋಲು ಒಪ್ಪುತ್ತ ಹೋದರೆ ಹೇಗೆ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. 'ಏನು ಮಾಡೆನ್ನುವಿರಿ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. "ಕೇಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿ ಪ್ರೊ. ಹುಮಾಯೂನ ಕಬೀರರಿಗೆ ಇದೀಗ ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಜೋರಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿ ಬಿಡಿರಿ ; ಇದು ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರಿ," ಎಂದು ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದೆ. ಒಪ್ಪಿದರು. ಮಾತನಾಡಿದರು. ಗೆದ್ದರು. ಹಾಸನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಚಂದಪ್ಪನವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಅನುಮತಿಯಿತ್ತು ಕಳಿಸಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರು ಇದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುವರೋ ಇಲ್ಲವೋ ನಾನರಿಯೆ ; ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಕಾಲೇಜು ಸಿಕ್ಕಿದುದು ಅಣ್ಣಾರಾಯರ ಧೈರ್ಯದ ಮಧ್ಯಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯಸ್ಯ ಸತ್ಯ.

ಇನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ೨೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ ಯೋಜನೆ, ೧೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಅವರ ಅಂಗೀಕೃತಿ ಪಡೆದು ಹಣಕಾಸಿನ ಇಲಾಖೆಗೆ ಸಮ್ಮತಿಗಾಗಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ಆಗ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಟಿ. ಮರಿಯಪ್ಪನವರು ಸಮ್ಮತಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತೀವವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದ ನಾನು ಅಣ್ಣಾರಾಯರ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಸಚಿವಸಂಪುಟದಿಂದ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಸಲೇಬೇಕು ; ಇವೆರಡೂ ಚಿರಕಾಲ ಉಳಿಯುವ ಕೃತಿಗಳಾಗುವುವು—ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡೆ. 'ಕಡತಗಳು ಬಳಿಯಲ್ಲಿವೆಯೆ ? ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. 'ಇವೆ' ಎಂದೆ. 'ನಡೆಯಿರಿ ಟಿ. ಮರಿಯಪ್ಪನವರ ಚೇಂಬರಿಗೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದವರೇ ತಾವೂ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟರು ! ಮರಿಯಪ್ಪನವರು, "ಅಣ್ಣಾರಾಯರೇ, ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗಾಗಿ ನಾಲ್ವತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಉಂಟೆ ?

ಇಷ್ಟು ಹಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಧ್ಯಮ ಗಾತ್ರದ ಜಲಾಶಯವನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿಸಬಹುದಲ್ಲ," ಎಂದರು. ಅಣ್ಣಾರಾಯರು ಮರಿಯಪ್ಪನವರ ಜಲಾಶಯದ ಸಾಮತಿಯನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಉತ್ತರವಿತ್ತು ನಿರುತ್ತರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು ಮರಿಯಪ್ಪನವರನ್ನು : "ಮರಿಯಪ್ಪನವರೇ, ಇವೂ ಎರಡು ಜಲಾಶಯಗಳೇ, ಜ್ಞಾನದ ಜಲಾಶಯಗಳು ! ಎಂದಿಗೂ ಒಡೆಯದ, ಎಂದಿಗೂ ಬತ್ತದ ಜಲಾಶಯಗಳು ! ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡ ಬರಬೇಡಿರಿ. ಒಪ್ಪಿ ಬಿಡಿರಿ !" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಮರಿಯಪ್ಪನವರು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕಾಯಿತು.

ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಯ ಹೆಜ್ಜೆಗಳು :

ಎ. ಸಿ. ದೇವೇಗೌಡರನ್ನು ಡಿ. ಪಿ. ಐ. ಆಗಿ, ಬೊಂದಾಡೆಯವರನ್ನು ಡಿ. ಸಿ. ಈ. ಆಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುದೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟುದೆ, ಬೇರೆ ರೀಜಿನಲ್ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವ ಮೊದಲೇ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಶ್ರೀನಿವಾಸಮಲ್ಯರ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದು ಸುರತಕಲ್ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದೆ, ಕಡ್ಡಾಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಯೋಜನೆಯ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುದೆ, ಅಂತರ ರಾಜ್ಯ ಸೀನಿಯಾರಿಟಿ ವಿವಾದಗಳನ್ನೂ, ಸೇವಾಶ್ರೇಣಿಗಳ ಸಮೀಕರಣವನ್ನೂ ಇತ್ಯರ್ಥಗೊಳಿಸಿದುದೆ, ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಪಸರಿಸಿದುದೆ– ಶಿಕ್ಷಣದ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ತೋರಿಸಿದರವರು. ಕನ್ನಡದ ಮುನ್ನಡೆಗಾಗಿ ನಾನೂ, ಅವರ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಎಸ್. ಎಮ್. ಪಾಟೀಲರೂ ಕೂಡಿ ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಯಾವ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸಲಿಲ್ಲ ಅವರು. ಧೂಳು ತಿನ್ನುತ್ತ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಕನ್ನಡ ಬೆರಳಚ್ಚುಯಂತ್ರದ ಆಡಿಯೆತ್ತರದ ಕಡತವನ್ನು ಹೊರಗೆಳೆದು ಯಂತ್ರಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆಗೆ ಆರ್ಡರ್ ಕೊಟ್ಟೆವು ; ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳ ಕನ್ನಡದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆ ಪಾರಿತೋಷಕ ಕೊಡುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕಾರ್ಯಾನ್ವಿತಗೊಳಿಸಿದೆವು . ಅಚ್ಚಾಗದ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಟನೆಗಾಗಿ ಸಹಾಯಧನ ನೀಡುವ ಉಪಕ್ರಮವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆವು ; ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಗೆ ಕೆ. ಎಸ್. ಧರಣೇಂದ್ರಯ್ಯನವರನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿದರ್ಶನವನ್ನಲ್ಲದೆ, ಲೀಲಾವತೀ ಪ್ರಬಂಧ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ, ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಅಗ್ಗದ ಆವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆವು. ರೆ. ಚನ್ನಪ್ಪ ಉತ್ತಂಗಿಯವರಿಗೆ ಐದುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಪರಿಹಾರಧನವಿತ್ತು ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳ ಅಗ್ಗದ ಆವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆವು. ಇವೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದು ರೂಪಾಯಿಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ದೊರೆಯುವಂತಾಯಿತು. 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ'ವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು.

'ದಾಸಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ'ವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಆಶೆಯಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಸಂಪಾದನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಬ್ಬರಾದ ಮೇಲೊಬ್ಬರಂತೆ ಮೂವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರೂ ಒಬ್ಬರೂ ಕಾರ್ಯಮುಗಿಸಿ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರೊ. ಜಿ. ಎಸ್. ಹಾಲಪ್ಪನವರಿಂದ History of Freedom Movement in Karnataka ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಯಿತು. ಶ್ರೀ ಆರ್. ಆರ್. ದಿವಾಕರರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ Karnataka through the Ages ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆಯಿಸಲಾಯಿತು ; ರವೀಂದ್ರ ಶತಮಾನೋತ್ಸವವನ್ನು ಬಹಳ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಆಚರಿಸಿ, ಕೆಲವು ಪ್ರಕಟನೆಗಳನ್ನು ಹೊರ ತಂದುದಲ್ಲದೆ ರವೀಂದ್ರ ಕಲಾಮಂದಿರವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಲಾಯಿತು ; ಜಿಲ್ಲೆಗೊಂದು ಪಾಲಿಟೆಕ್ನಿಕ್ ಎಂಬ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಲಾಯಿತು ; ಹಿಂದುಳಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಾಗೂ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲಾಭವನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲಾಯಿತು ; ಸರಕಾರೀ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಧಾರವಾಡ ಹಾಗೂ ಕಲಬುರಗಿ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಯಿತು ; ಹೈದರಾಬಾದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದ ನೂರಾರು ಅಲ್ಪವೇತನದ ಹಂಗಾಮೀ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಪೂರ್ಣಾವಧಿಯ ಶಿಕ್ಷಕರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲಾಯಿತು ; ತಾಲೂಕಾ ಶಾಲಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಸಮಿತಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನವೊಂದನ್ನು ಬಾಗಲಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಜರುಗಿಸಿ ಅದನ್ನೊಂದು ಪ್ರಬಲ ಜನಾಂದೋಲನವನ್ನಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ವಿಸ್ತರಿಸಲಾಯಿತು ; ಶಾಲಾಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಉಪಾಹಾರದ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸ ಲಾಯಿತು ; ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಯೋಜನಾವೆಚ್ಚ ಶೇಕಡಾ 60 ರಿಂದ 120ಕ್ಕೆ ಏರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು !

ಬೀದರಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ :

ಬೀದರಿನಿಂದ ಬಹುದೂರ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ನಿಲ್ಲಕೂಡದೆಂಬುದು ನನ್ನ ಉತ್ಕಟ ಅಭಿಲಾಷೆ ಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರೂ ಆಗಿದ್ದ ಪಂಡಿತರತ್ನಂ ಬಿ. ಶಿವಮೂರ್ತಿಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳವ ರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಬೀದರ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತೊಂದನೆಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವು ನಡೆಯುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆನು. ಬೀದರದ ಹಿರಿಯ ಕನ್ನಡಿಗರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ಸಾಹ ದೊಡನೆ ಒಪ್ಪಿದರು. ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬ ರಾಗಿದ್ದ ಚಿ. ಅನ್ನದಾನಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು. ಗೌರವ ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿ ಜೆ. ಶ್ರೀನಿವಾಸನ್, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಕೆ. ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣರಾಯರೂ ತುಂಬ ಸಹಕರಿಸಿದರು. ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಪ್ರಭುರಾವ್ ವಕೀಲರೂ, ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ಬಿ. ಕೆ. ಕೇಸ್ಕರರೂ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಸರ್ವಶ್ರೀ ಪಿ.ಎಂ. ಗಲಗಲಿ ಹಾಗೂ ಎಸ್.ಆರ್. ಫಡನಿಸರೂ,

ಕೋಶಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಗೋಪಿಕಿಷನ್ ಅವರೂ ಬಹಳ ದುಡಿದು ಬೀದರಿನ ನೆಹರು ಪಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಭವ್ಯವಾದ ಬಸವೇಶ್ವರ ಸಭಾಮಂಟಪವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರು ; ಎಲ್ಲ ಏರ್ಪಾಟುಗಳನ್ನೂ ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಸಮ್ಮೇಳನ 1960ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ 11, 12, 13– ಈ ಮೂರುದಿನ ಬಹಳ ವೈಭವ ಹಾಗೂ ಉತ್ಸಾಹಗಳೊಡನೆ ನಡೆಯಿತು.

ಪಂಡಿತಪ್ರಕಾಂಡರಾಗಿದ್ದ ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಎನ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ ಅವರೇ ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷರು ; ಅಂದಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮಾನ್ಯ ಬಿ. ಡಿ. ಜತ್ತಿಯವರೇ ಉದ್ಘಾಟಕರು, ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ. ನನ್ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಗೋಷ್ಠಿಯೂ, ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನಾ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಾಗೋಷ್ಠಿಯೂ, ಆರ್. ಬಿ. ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಪತ್ರಿಕಾಗೋಷ್ಠಿಯೂ, ಜಯದೇವಿ ತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಿಳಾ ಗೋಷ್ಠಿಯೂ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆದುವು. ಅಣ್ಣಾರಾವ್ ಗಣಮುಖಿಯವರು ಪತ್ರಿಕಾಗೋಷ್ಠಿಯ ಉದ್ಘಾಟಕರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ನಾನು ಅವರೊಡನೆಯೇ ಹೊರಟೆ. ಹೈದರಾಬಾದಿನ "ಲೇಕ್ ವ್ಯೂವ್" ಅತಿಥಿ ಭವನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನಾ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಾಗೋಷ್ಠಿಯ ಉದ್ಘಾಟಕರಾಗಿದ್ದ ಮಾನ್ಯ ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರ ಭೇಟಿಯಾಯಿತು. ಅವರು ಅಣ್ಣಾರಾಯರಿಗೆ ಹೇಳಿ ನನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ ಬೀದರದವರೆಗೆ ನನ್ನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಬೀದರಿನ ಜನ ಅವರಿಗೂ ಅಣ್ಣಾರಾಯರಿಗೂ ಆತ್ಮೀಯ ಸ್ವಾಗತ ನೀಡಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಗೆ ಹೋಗಿ ಹೊಗೆಯಾಯಿತು. ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರ ಹಾಸಿಗೆ ಗಂಟು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹೋಗಿದ್ದಿತು. 'ಅದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಕಾಶ್ಮೀರೀ ಶಾಲು ಇದ್ದಿತು,' ಎಂದು ಹೇಳಿ ವ್ಯಥಿತರಾದರು ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರು. ನಾನು ಕೂಡಲೇ ಹುಡುಕಲೆಂದು ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟೆ. ಬಂದ ಹಾದಿಯ ಎರಡೂ ಬದಿಗಳ ಮೇಲೂ ನೋಟ ಹರಿಸುತ್ತ 25-30 ಮೈಲಿಗಳವರೆಗೆ ಹೋದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಪೆಟ್ರೋಲ್ ಸುಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಹೋಗಿಬಿಡುವುದೇ ವಿಹಿತವೆಂದೆನ್ನಿಸಿತು. ಆದರೂ ಮುಂದುವರಿದೆ. ಒಂದೆರಡು ಮೈಲಿ ಹೋಗುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಬಲಗಡೆಯ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಅಣ್ಣತಂಗಿಯರಿಬ್ಬರು ನಿಂತಿದ್ದರು. ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಎಳೆವಯದವರು. ನಾನು ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇತ್ತೊಮ್ಮೆ ನೋಡುತ್ತಲಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಕೈಮಾಡಿ ಕಾರು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರವರು. ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಕೇಳಿದರು ; "ನೀವು ಹಾಸಿಗೆ ಹುಡುಕುತ್ತ ಹೊರಟಿರುವಿರಾ ?" ನಾನು ಹೌದೆಂದು ಹೇಳಲು ಓಡಿಹೋಗಿ ಜೆಳೆಸಾಲುಗಳ ಮರೆಗೆ ಇರಿಸಿದ್ದ ಹಾಸಿಗೆ ಗಂಟು ತಂದುಕೊಟ್ಟರು. ನಾನು ಐದು ರೂಪಾಯಿ ಇನಾಮು ಕೊಡಲು ಹೋದೆ. ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಅವರು ; 'ನಿಮ್ಮ

ಸಾಮಾನು ನಿಮಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದಕ್ಕೇಕೆ ಇನಾಮು ?' ಎಂದು ಓಡಿ ಹೋದರು. ಹಾಸಿಗೆಯೊಡನೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಆನಂದ. ಅವರು ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ತೃಪ್ತರಾಗಲಿಲ್ಲ– ತಮ್ಮ ಉದ್ಘಾಟನ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ, "ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ ಬಸವಭೂಮಿ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮುಖರು ಬಿತ್ತಿ ಹೋದ ಸದಾಚಾರ ಸಂಪತ್ತು ಇನ್ನೂ ಉಳಿದಿದೆ," ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸಿದರು. ಆ ವಿರಾಟ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ಸಂಚಾರ ವಾದಂತಾಯಿತು.

ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ :

ಸಮ್ಮೇಳನಾಧ್ಯಕ್ಷ ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಒಳಗುದಿಯೊಂದಿದ್ದಿತು. ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದುದು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಪೋದ್ರೇಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದು ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರಿಂದಲಾದರೂ ಕಹಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ ಹೇಗೆ ?– ಎಂಬುದೇ ಆ ಒಳಗುದಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ನನ್ನೊಡನೆ ಎದೆ ದೆರೆದು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅವರು ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಊಟ ಮುಗಿದಾಗ, ಸಮ್ಮೇಳನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಮುನ್ನ, ನನ್ನನ್ನು ಬದಿಗೆ ಕರೆದು ತಮ್ಮೆದೆಯ ಅಳುಕನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರು ನನಗೆ. ನಾನವರ ಸಂಶಯ ಕರಗುವಂತೆ ಹೇಳಿದೆ, "ಇದು ನನ್ನ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಯಾವ ಅಹಿತಕರ ಘಟನೆಯೂ ಜರುಗದೆಂದು ತಮಗೆ ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತೇನೆ." ಅವರು ಪ್ರಮುದಿತರಾದರು. ಸಮ್ಮೇಳನ ಯಾವುದೊಂದು ಕಹಿ ನೆನಪಿನ ಸ್ಮರಣೆಯಿಲ್ಲದೆಯೇ ಸಾಂಗವಾಯಿತು. ಸ್ವಾಗತಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಭಾಷಣ ನಾಗರಿಲಿಪಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೊದಗಿದ್ದ ದುರವಸ್ಥೆಯ ದರ್ಪಣದಂತಿದ್ದಿತು. ಗೋಷ್ಠಿಗಳೂ ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆದುವು. ಅವುಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರುಗಳ ಭಾಷಣಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉದ್ಘಾಟಕರಾಗಿದ್ದ ಜತ್ತಿ. ಕೆಂಗಲ್, ಗಣಮುಖಿ, ಡಾ॥ ಟಿ. ಎಂ. ಪೈ, ವಿದ್ಯಾವಿಭೂಷಣ ಎಂ.ಪಿ.ಎಲ್. ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಶ್ರೀಮತಿ ಲೀಲಾವತಿ ಮಾಗಡಿಯವರ ಭಾಷಣಗಳೂ ನೆರೆದ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ–ಸಭಿಕರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಿದುವು.

ರಾಜಾಜಿನಗರದ ಗೆಳೆಯರು– ಪ್ರೊ॥ ಎಂ.ಎಸ್. ನಾಗರಾಜ, ಬಿ.ರಾಮರಾವ್, ರಾಜಾರಾಮ ಗಿರಿಯನ್, ಎಂ. ಜಿ. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ, ಎಸ್. ಪ್ರಮೀಳಾ ಮೊದಲಾದವರು– ಲಲಿತಕಲಾ ನಿಕೇತನವೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗುವ ಗೌರವವನ್ನು ನನಗೆ ನೀಡಿದ್ದರು. ಶ್ರೀರಂಗರ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡುವುದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಅವರು ಈ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಮೂರು ದಿನ ನಾಟಕಗಳನ್ನು– "ಪತಿತೋದ್ಧಾರಕ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ" "ಹಣಹದ್ದು" ಹಾಗೂ "ರಾಹುಕಾಲ"ಗಳನ್ನು– ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಡಿ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಗಳಿಸಿದರು. ನಾಟ್ಯಕಲಾ

ವಿಶಾರದ ಎಂ. ಸಿ. ಮಹಾದೇವಸ್ವಾಮಿ ಎಂ.ಎಲ್.ಸಿ. ಅವರು ಮನರಂಜನೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದರು.

ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದು ಪ್ರದೇಶ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಯ ಸಭೆಯನ್ನು ಕರೆದಿದ್ದೆ – ಅದರ ಭವಿತವ್ಯದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ. ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ಘಟನೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಈಗ ಇಡಿಯ ಕನ್ನಡನಾಡು ಒಂದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತುಗಳ ಅಗತ್ಯ ಉಳಿದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಇದನ್ನು ವಿಸರ್ಜಿಸಿ ಇದರ ಉಳಿತಾಯ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ದತ್ತಿಯಾಗಿಡಬೇಕೆಂದೂ, ಈ ದತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದಯ್ಯಪುರಾಣಿಕರು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಸಮಿತಿ ಸರ್ವಾನುಮತದಿಂದ ನಿರ್ಣಯಿಸಿತು. ಆ ಪ್ರಕಾರ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ದತ್ತಿಯನ್ನಿರಿಸ ಲಾಯಿತು, 'ಮಾನ್ವಿ'ಯವರು ದೈವಾಧೀನರಾಗಲು ಆ ದತ್ತಿಗೆ ಮಾನ್ವಿ ನರಸಿಂಗ ರಾವ್ ದತ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಂದು ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ ಬಂದ ಆ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನ್ವಿಯವರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಬೇಕೆಂದು ಅಂತಿಮ ವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸ:

ಈ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮಂಗಳ ಹಾಡುವ ಮುನ್ನ ಅದು ಆ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಕನ್ನಡ ಜಾಗೃತಿಯ, ಕನ್ನಡ ಪ್ರಸಾರದ ಕಾರ್ಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವ ವುಳ್ಳದೆಂದೂ, ಅದರ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಿವರಣೆಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ ಸಾಲದೆಂದೂ ಹೇಳದಿರ ಲಾರೆ. ಅದರ ಕಾರ್ಯಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೂ, ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಇದನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಸಿದ ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು, ಪ್ರೊ. ತವಗ ಭೀಮಸೇನ ರಾಯರು, ರಾ. ಗು. ಜೋಶಿ ಅವರು, ಅವರಾದಿ ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಅವರು, ಪ್ರಭುರಾವ್ ವಕೀಲರು, ಕೆ. ಎಸ್. ರಾಜ ಅವರು, ಕೆ. ಕೋನಪ್ಪನವರು, ಮುದ್ನಾಳ ವಿಶ್ವನಾಥರೆಡ್ಡಿಯವರು, ಸಗರ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರು, ಪೋಳ ಶೇಷಗಿರಿ ರಾಯರು, ಗ. ಕ. ಸೋಮಯಾಜಿ ಅವರು, ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಗುರುಪಾದಮಠ ಅವರು, ಯಾದಗಿರಿ ಗುರುಸಿದ್ಧ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ವೀರೇಶ್ವರ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ ಅವರು, ಶ್ರೀ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಮತಿ ಫಡನಿಸ್ ಅವರು, ಗಣೇಶ ಜೋಶಿ ಅವರು, ಮಾಧವರಾವ್ ಪಾಟೀಲ ಅವರು, ಶಾಂತರಸರು–ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರ ಸೇವೆ ಸ್ಮರಣಾರ್ಹವಾದುದು.

ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ಸಂಚರಿಸುವವರಿಗೆ ಅಂದು ಈ ಕನ್ನಡ ಹೋರಾಟಗಾರರು ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಗೈದ ಸೇವೆ, ಸಹಿಸಿದ ಶ್ರಮ, ತೋರಿದ ತ್ಯಾಗಗಳ

ಕಲ್ಪನೆ ಬರದೆ ಹೋಗಬಹುದು. ಇಂದು ಆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳು ತಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಪೂಜ್ಯ ದೊಡ್ಡಪ್ಪಾ ಶರಣಬಸಪ್ಪಾ ಅಪ್ಪಾ ಅವರು ಆಗ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದ ಮಹಾದೇವಿ ಕನ್ಯಾಶಾಲೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಅನೇಕ ಕಾಲೇಜು ಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ನಿಂತಿವೆ. ಅವರ ಸುಪುತ್ರ ಶ್ರೀ ಶರಣಬಸಪ್ಪಾ ಅಪ್ಪಾ ಅವರು ಮಹಾಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿರುವ ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದು ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಹಾವೃಕ್ಷವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಎಚ್.ಕೆ.ಈ. ಸೊಸೈಟಿಯ ಕಾಲೇಜುಗಳೂ ಹಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಆದರೆ ನಾನು ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಒಂದು ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕಾ ದರೆ ಅದೆಷ್ಟು ಕಷ್ಟ ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು! ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿ ಕಲಬುರಗಿಗೆ ಬರಲು ಒಂದು ನಾಟಕದ ಆದಾಯವನ್ನು ಆ ಉದ್ದೇಶಿತ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆ ಗಾಗಿ ನೀಡುವಂತೆ ಅವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದೆವು. ಜನ್ಮತಃ ಉದಾರರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಒಪ್ಪಿ 'ಸದಾರಮೆ' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕದ ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನಮ ಗಾಗಿ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ನೀಡಿದ್ದರು. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಗೆಳೆಯರೂ ಮನೆ ಮನೆ ತಿರುಗಿ ಟಿಕೆಟ್ಟು ಗಳನ್ನು ಮಾರಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ನಮಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದುವು. ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ರಕಮು. ಅದರ ಆಧಾರ ದಿಂದಲೇ ಶ್ರೀ ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರ ಕನ್ನಡ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದೆವು. ಗೆಳೆಯ ಸಿದ್ಧವೀರಯ್ಯನವರೇ ಮುಖ್ಯೋಪಾಧ್ಯಾಯರು! ಆ ಕಾರ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ನಮಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ಅಭೂತಪೂರ್ವ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಉಲ್ಲಾಸ, ಉತ್ಸಾಹ ಉಕ್ಕಂದ! ಇಂದಿನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಆ ಉಕ್ಕಂದ ಆಗದಿರು ವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಈಗ ಕಲಬುರಗಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ.

ಆದರೆ, ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆಯೆಂದಾಕ್ಷಣ ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನವೂ ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತು ಆ ಮೂರು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಇದ್ದ ಕನ್ನಡದ ಉತ್ಕಟಾಭಿಮಾನ ಏಕೀಕರಣ ವಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಿಂಜರಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದ ವೆಂದು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಟ್ಟು ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಚಿತ್ರ ಇದು : ನಮ್ಮ ನಾಡು 'ಬದುಕು ಬಲುಹಿನ ನಿಧಿ' ಯಾಗಿ, 'ಸದಭಿಮಾನದ ಗೂಡಾಗಿ' ಬೆಳೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೇ ಬದುಕೂ ಇಲ್ಲ, ಬಲುಹೂ ಇಲ್ಲ – ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸದಭಿಮಾನವೇ ಇಲ್ಲ! ಸದಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದ ಕನ್ನಡಿಗ ಕನ್ನಡಿಗನೇ ಅಲ್ಲ!

ಈ ನಿರಭಿಮಾನಕ್ಕೆದುರಾಗಿ ಒಂದು ದುರಭಿಮಾನವನ್ನೂ ನಿಲ್ಲಿಸೋಣ. ಇದೊಂದು ಅತಿರೇಕವಾದರೆ ಅದೊಂದು ಅತಿರೇಕ! ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬದುಕುವ ಹಕ್ಕು ಅತಿರೇಕಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯವೇನೊ! ಶಿಕ್ಷಣ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಭೆಗಾಗಿ ದೆಹಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು. ಆಗ ಇದ್ದ ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥ ಸಂಧಿ (Gentleman's agreement) ಯಂತೆ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು– ಹಿಂದೀ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇನ್ನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ. ಹಿಂದೀ ರಾಜ್ಯಗಳಾದ ಬಿಹಾರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರೂ ಇಂಗ್ಲೀಷನಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಆದರೆ ಆಗ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಪಂಡಿತ ಕಮಲಾಪತಿ ತ್ರಿಪಾಠಿಯವರು ಮಾತ್ರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬರುತ್ತಿದ್ದೂ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಹಿಂದೀ ಬಾರದ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರು 'ದಯವಿಟ್ಟು ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ; ನಮಗೆ ಹಿಂದೀ ಬರುವುದಿಲ್ಲ," ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಕೇಂದ್ರ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳೂ, ಯು. ಜಿ. ಸಿ. ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸಿ. ಡಿ. ದೇಶಮುಖರೂ ಬೆಂಬಲಿಸಿದರು ಈ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು. ಆದರೂ ಅವರು, "ನಾನು ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಾತನಾಡುವೆ," ಎಂದು ಹಠದಿಂದ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಅವರ ಮಾತು ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಆಗ ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶದ ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪಟ್ಟಾಭಿರಾಮರಾವ್ ಎದ್ದು, ಆ ಮಹಾಶಯಲುಗಾರ," ಎಂದು ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಗುಜು ಗುಜು. ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ಮಾತನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದ ಅವರೆಂದರು: "ನಾನು ನನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅದೆಷ್ಟು ಹೆಣಗುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆಂಬುದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಪಂಡಿತ ತ್ರಿಪಾಠಿಯವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಾನೂ ಹಿಂದೀ ಕಲಿಯುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ; ಆದರೆ ಇಂಥ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವಷ್ಟು ಹಿಂದಿಯನ್ನಿನ್ನೂ ಕಲಿತಿಲ್ಲ. ಕಲಿತಾಗ ನಾನೇ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವೆನು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿಯ ಮಿತ್ರರು ನಮಗಾಗಿ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಬೇಕು. ಅವರು ಇದನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅವರೇ ಹಿಂದೀ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ತರುವರು, ಅಡ್ಡ ಬರುವರು!"

ನನಗೆ ಈ ವಾದ ಬಹಳ ಹಿಡಿಸಿತು. ಅಣ್ಣಾರಾಯರಿಗೆ ಸನ್ನೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅವರೂ ಎದ್ದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಇಂಗ್ಲೀಷಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಆಂಧ್ರ ಬಂಧುವಿನ ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು; ಕೊನೆಗೆ ಶುದ್ಧ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡಿ ವಿರಮಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಕೈ ತಟ್ಟಿ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದರು. ಹಿಂದಿಯವರ, ಮರಾಠಿಯವರ, ತಮಿಳರ, ತೆಲುಗರ, ಮಲಯಾಳಿಗಳ ದುರಭಿಮಾನದ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ನಿರಭಿಮಾನ ಸಿಕ್ಕಿ ಅಕ್ಕಸಬಡುತ್ತಿದೆ. ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮೋಹ ಅನೇಕರಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೋಹ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ, ಕನ್ನಡ ಬೇಡವೇ ಬೇಡ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾತ ಭಾಷೆಗಳ

ಜನರಿಗೆ, ಕನ್ನಡ ನೀಡುವ ಹಣ ಮಾತ್ರ ಬೇಕು, ಕನ್ನಡ ಬೇಡ ಕೆಲವು ನಾಮಾಂಕಿತ (ಕನ್ನಡ) ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೆ ! ಇವೆಲ್ಲ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಾಲಿಂಗನಗಳನ್ನೂ ತಾಳಿಕೊಂಡು ಕನ್ನಡ ಹೇಗೆ ಬದುಕಿ ಬೆಳೆವುದೋ ಎಂಬುದು ಇಂದಿನ ಮಿಲಿಯ ಡಾಲರಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿದೆ !

ಉಜ್ಜಯಿನಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆವು–ಕಾಳಿದಾಸ ಸಮಾರೋಪಕ್ಕಾಗಿ. ಕಾಳಿದಾಸನ ಬಗ್ಗೆ ರಚಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕದ ರೂಪರೇಖೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಚಿವರನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಸಮಾಲೋಚನಾ ಸಭೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹಾರಲಾಲರೇ ಚರ್ಚೆ ಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ತಾವು ಹೇಳಬೆಕೆಂದಿದ್ದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿ ಎದ್ದುಬಿಟ್ಟರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿಕ್ಷಣಮಂತ್ರಿ ಎಸ್. ಡಿ. ಶರ್ಮಾ ಏನನ್ನೋ ಹೇಳಲು, "ಪಂಡಿತ ಜಿ," ಎಂದರು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಕೈಲಾಸನಾಥ ಕಟ್ಜೂ ಅವರು ಕೈ ಮಾಡಿ ಅವರನ್ನು ತಡೆದರು. ಪಂಡಿತಜಿಯವರು ಹೋಗುತ್ತಲೇ ಸಮಾಲೋಚನೆಯೂ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು ! ಅದರ ನಡೆವಳಿಕೆಗಳೂ ಆಮೇಲೆ ಬರಲಿಲ್ಲ : ಎಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸ್ಮಾರಕ ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದರೋ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಂದೇ ಸಂಜೆ ಅಲ್ಲಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ನೀಡಿತು. ಸಮಾರಂಭ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಡೆಯಿತು. ನಿತ್ಯರಾತ್ರಿ ಕಾಳಿದಾಸನ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿದೆವು. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭಿನಯಿಸಲಾಯಿತು. ಉಜ್ಜಯನಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡ ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಇಂದೋರ್, ಗ್ವಾಲಿಯರ್ ನೋಡಿ ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲವನ್ನೂ ದರ್ಶಿಸಿ ಮರಳಿದೆವು. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯ ಬೇಕಾದದು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಾರೆ. ನನ್ನ ಪ್ರವಾಸಾನುಭವಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪುಸ್ತಕದ ರೂಪ ಕೊಡುವ ಆಸೆಯೊಂದಿದೆ ನನಗೆ. ಈಡೆರುವುದೋ ಇಲ್ಲವೋ ಈಗ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ! ಈ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವೆನೆಂದು ಯಾರು ನಂಬಿದ್ದರು ? ನನಗೇ ಸೋಜಿಗವೆನಿಸಿದೆ–ಇವುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಯೋಗ ದೊರೆತುದಕ್ಕಾಗಿ !

ಡಾ. ಟಿ. ಎಂ. ಎ. ಪೈ ಅವರು ಆಗ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಸುದ್ದಿಯಾಗಿದ್ದರು— ಕ್ಯಾಪಿಟೇಷನ್ ಫೀ ಆಧರಿಸಿ ಕಸ್ತೂರಬಾ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜನ್ನು ತೆರೆದು, ಸಹಜ ವಾಗಿಯೇ ಅದು ಮಿಶ್ರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದಿತು. ಅವಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕರಿ ಸಿದ್ದ ಸಮಾಜವಾದದ ಸ್ವರೂಪದ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೆತ್ತ, ಉಳ್ಳವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಉಚ್ಚಶಿಕ್ಷಣದ ದ್ವಾರ ತೆರೆವ ಈ ತಲೆಗಂಡಾಯದ ಶಿಕ್ಷಣ ಪದ್ಧತಿಯೆತ್ತ ? ಬಡತನ ದಲ್ಲಿಯೇ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ನಾನು ಇದರ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿಯೇ ಊಹಿಸಿದೆ : ಅವುಗಳನ್ನು ಅಣ್ಣಾರಾಯರ, ಜತ್ತಿಯವರ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದಾಗ ನನ್ನಂತೆಯೇ ಬಡ ಕುಟುಂಬಗಳಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ್ದ ಅವರೂ ಬೇಗ ಒಪ್ಪಿದರು ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಅನಿಷ್ಟಕಾರಿತ್ವವನ್ನು. ಅದನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಪಾಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆ

ಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಧನವನ್ನು ನೀಡಲು ನಿರಾಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯೊಂದು ನಡೆಯಿತು. ದೆಹಲಿಯಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯ ಜಂಟಿ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೊಬ್ಬರು ಬಂದರು ; ಆಗ ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಎಸ್. ಆರ್. ಸಿ. ಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಡಾ. ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ವಾಮಿ ಮುದಲಿಯಾರ್ ಅವರೂ ಬಂದರು. ನಾನವರನ್ನು ನೋಡಿದದು ಅದೇ ಮೊದಲು. ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಆಳದ, ತೂಕದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ತೋರಿದರು. ಜತ್ತಿಯವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಚರ್ಚೆನಡೆಯಿತು. ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರ ತನ್ನ ನಿಲುವನ್ನು ಬದಲಿಸಲಿಲ್ಲ. "ಕ್ಯಾಪಿಟೇಷನ್ ಫೀ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ ನಮ್ಮ ಪಾಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವದಕ್ಕೆ ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ," ಎಂದು ಜತ್ತಿಯವರೂ ಅಣ್ಣಾರಾಯರೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಡಾ. ಲಕ್ಷ್ಮಣಸ್ವಾಮಿ ಮುದಲಿಯಾರರೂ ಈ ನಿಲುವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಆದರೆ, 'ನಮಗೆ ನೀವು ನೀಡುವ ಯೋಜನಾಂತರ್ಗತ ಧನಸಹಾಯಬೇಕಿಲ್ಲ ; ಕ್ಯಾಪಿಟೇಷನ್ ಫೀ ಇದ್ದರೆ ಸಾಕು," ಎಂದು ಆ ಕಾಲೇಜಿ ನವರು ಸಾರಿ ಬಿಟ್ಟರು. ಇದನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅದೇ ಕಾಲೇಜು ಈ ಲಾಂಛನಾಸ್ಪದವಾದ ಕ್ಯಾಪಿಟೇಷನ್ ಫೀ ರದ್ದುಗೊಳಿಸಿದೆಯೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದು ಬಹಳ ಶ್ಲಾಘ್ಯವಾದ ದಿಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ಕಾಲೇಜಿನ ಆಡಳಿತವರ್ಗ ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹ. ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಖಾಸಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳೂ ಈ ಶನಿಶುಲ್ಕವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಡುವುದು ಸೂಕ್ತವಾದುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಜನರ ಬೇಡಿಕೆ ಬಲಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಂದು ಈ ವ್ಯಾಧಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ–ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ–ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾನ್ವೆಂಟು ಸ್ಕೂಲುಗಳಲ್ಲಿ–ಇದು ಭವನ ನಿಧಿಯ, ಪಾಲಕ ದಿನಾಚರಣೆಯ, ದುಬಾರಿ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರವಾಸಗಳ ರೂಪ ಧರಿಸುತ್ತದೆ ; ಇದಕ್ಕೂ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಶುಲ್ಕದ ವೇಷ ತೊಡುತ್ತದೆ. ಬಡವರಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಪಾಪವೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ? ಅವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಕನಸಿನ ಗಂಟೆ ? ಒಳ್ಳೆಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಅದನ್ನು ಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಉಳ್ಳವರಿಗಾಗಿ ಮಾತ್ರವೆ ?

ಆಗ ಮಾಡಿದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಹೇರಳ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಾಹಿತ್ಯರಚನಾಲಯ'ದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಒಂದು. ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಹೆಸರಾಂತ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬರಹಗಾರರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಅವರಿಗೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಕೊಡುವುದೇ ಅದರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿದ್ದೆ. ಬಹಳ ಯಶಸ್ವಿಯಾಯಿತು ಆ ಪ್ರಯೋಗ. ತರಬೇತಿಗೆ ಬಂದವರೆಲ್ಲ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದವರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೆಡೆಗೆ ವಾರಗಟ್ಟಳೆ ಕೂಡಿ ಇದ್ದುದೇ ಅವರಿಗೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಲಾಭವೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಪರಸ್ಪರ ಪರಿಚಯ, ಪರಸ್ಪರ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯಗಳಿಂದ ಅವರ ಆ ವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನದ

ಕ್ಷಿತಿಜಗಳು ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡುವು. ತರಬೇತಿಯ ಮುಕ್ತಾಯ ಸಂದಿಬಿಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನಗಳ ವಾಸ್ತವ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ತಾವು ಪಡೆದ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಏನಾದರೂ ಬರೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಬರೆದರು-ಕೆಲವರು ಕಥೆಗಳನ್ನು, ಕೆಲವರು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು. ಉಳಿದವರು ಇನ್ನೇನನ್ನೋ ಬರೆದರು. ನಾನೂ ಬರೆದೆ. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ "ಮಕ್ಕಳ ಮುತ್ತು" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನೊಡನೆ ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಬಹು ಜನರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಗಳಿಸಿತು.

ಎರಡು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಉಪೇಕ್ಷೆ

ಸಜ್ಜೆಕ್ಟ್ ಇನ್ಸ್ಪೆಕ್ಟರರ ನೇಮಕ, ಮುದ್ರಣ ಸುಧಾರಣಾ ಸಮಿತಿಯ ನೇಮಕ, ಇತ್ಯಾದಿ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಉಪಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಬೇಕು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಜತ್ತಿ ಸಂಪುಟದ ಅವಧಿ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಅಣ್ಣಾರಾಯರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಕಡತ ಉಳಿಯದಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕಡತಗಳ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡಿ ಹೋದರು. ಒಳ್ಳೆಯ ಹೆಸರು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಮತ್ತೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ ಬಂದಿತು. ಕಂಠೀರವರು ಭರತರಾಗಿ ಕೆಲವುದಿನ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿತ್ವದ ಹೊಣೆ ನಿರ್ವಹಿಸಿದರು. ತುಂಬ ಸಜ್ಜನರು. ಆದರೆ ಎರಡು ವಿಷಯ ಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ನಮ್ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿದರು ಅವರು. ಮೊದಲನೆಯದು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ. ನಾನು, "ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆ—ಮೊದಲು ಕಲಬುರ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ತೆರೆಯೋಣ ; ಯಾಕೆಂದರೆ ಆ ವಿಭಾಗ ಹೈದರಾಬಾದು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ವರಂಗಲ್, ಔರಂಗಾಬಾದುಗಳಿಗೆ ದೊರೆ ತಂತೆ ತಾನಾಗಿಯೇ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದು ದೊರೆತೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು ಬೇಡವಾದರೆ ಶಿವಮೊಗ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸೋಣ : ಅದಕ್ಕೆ ಮಲೆನಾಡು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೆಂದು ಹೆಸರಿಡೋಣ," ಎಂದು ವಾದಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ವಾದ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ಕ್ಯಾಪಿಟೇಷನ್ ಫೀ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜುಗಳಿಗೆ ಅನುಮತಿ ನೀಡುವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು ಆಗಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನಂತೂ ಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿದೆವು—ಉಪಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ನಾನೂ, ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ರಹಮತುಲ್ಲಾ ಸಾಹೇಬರೂ. ಆದರೂ ಈ ಅನಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯ ಹೊಸ ಕಾಲೇಜುಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬಿಟ್ಟುವು! ನನಗೆ ಅಪ್ರದೋ ಅಪರಾಧವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಹ ಅನುಭವ! ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಗೃಹಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಆರ್. ಎಂ. ಪಾಟೀಲರು ವಾರ್ತಾ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಗೆ ನನ್ನನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಕ

ನನ್ನಾಗಿ ಕಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ರೆಬೆಲೋ ಅವರು ನನ್ನ ಸೇವೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವುಕಾಲ ಅಗತ್ಯವಾದುದೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಹಿಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪಟದಿಂದ ಸಾಧಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ಆರ್. ಎಂ. ಪಾಟೀಲರು ಕೊನೆಗೂ ನನ್ನನ್ನು ಆ ಇಲಾಖೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ನನಗೂ ಅವರ ಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಸಂತೋಷವೆನಿಸಿತು. ನಾನು ಯಾದಗಿರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆರೋಗ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು ; ಸುರಪುರ, ಚಿಂಚೋಳಿಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳು ಬೀಳಲಿದ್ದ ಹಾಳು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಮಮ್ಮಲ ಮರುಗಿದ್ದರು. 'ನಾಮಕೇ ವಾಸ್ತೇ' ಎರಡೂ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಐದೈದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಲೇ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಮಂಜೂರಿ ನೀಡುವೆನೆಂದು ನನ್ನ ಮುಂದೆ ಅಂದಿದ್ದರು ; ನಾನು ಒಂದೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ವಂತಿಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವರದಿ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಗೆ ಮಂಜೂರಿ ನೀಡಿದ್ದರು : ಕೊಂಕಲದಂಥ ಹಳ್ಳಿಗೂ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ನೀಡಿದ್ದರು ; ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ಇಂಥವರ ಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದೂ ಒಂದು ಸುಯೋಗವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದೆ.

ಆದರೆ ಆ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಿರಿಸುತ್ತಲೇ ನಾನು ಹೈಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಿಟ್ ಒಂದನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಹಾಕಿದವರು ನನಗೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡಿದರು. ಜಸ್ಟೀಸ್ ಸೋಮನಾಥ ಅಯ್ಯರ್ ಅವರು ಅದನ್ನು ವಜಾ ಮಾಡಿ ಮುಂದೆ ನನ್ನ ತಂಟೆಗೆ ಯಾರೂ ಬರದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟರು. ಅದು ನಡೆದಾಗ ನಾನು ಹೈಕೋರ್ಟಿನ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನೇ ಹತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಗಳು ನನ್ನ ಪರವಾಗಿ ತೀರ್ಪನ್ನಿತ್ತು ನನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ನಡೆದಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಂಚುಗಳಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ನಾನು ಐ. ಎ. ಎಸ್. ಎಂಬ ಮೂರಕ್ಷರ ಪಡೆದಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಸೀನಿಯಾರಿಟಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಹಳಹಳಿಸಲಿಲ್ಲ, ತಳಮಳಿಸಲಿಲ್ಲ ನಾನು. ತಂದೆಯವರಿಂದ, ಶರಣ ಬಸವೇಶ್ವರರಿಂದ, ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಶಿವಯೋಗಿಗಳಿಂದ ಪಡೆದಿದ್ದ ಚಿತ್ತ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ನನ್ನನ್ನು ಎಂಥ ದುರ್ಧರ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧೀರನನ್ನಾಗಿಸಲಿಲ್ಲ.

ಹೊಸ ಇಲಾಖೆಯ ಹೊಣೆ ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಗೋವೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದುದನ್ನು ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯ ನನಗಾಗಿ ಕಾದಿತ್ತು. ಧಾರವಾಡಕ್ಕೆ ಹೊದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶ್ರೀ ದಿವಾಕರ, ಹುಕ್ಕೇರಿಕರ್, ಕಬ್ಬೂರ ಮೊದಲಾದವರ ನೆರವಿನಿಂದ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯ ಕೊಂಕಣಿ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯೊಂದರ ಪ್ರಕಟನೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ ಬಂದೆ. ಪಣಜಿಗೆ ಹೋಗಿ ಕಕೋಡಕರ್ ಮೊದಲಾದ

ವರನ್ನು ಕಂಡು ಗೋಮಾಂತಕದಲ್ಲಿ ಕೊಂಕಣಿ–ಕನ್ನಡ ಚಳವಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದು ಬಂದೆ.

ಆಗ ಜಾಹೀರಾತಿಗಾಗಿ ಇದ್ದ ಧನರಾಶಿ ಬಹಳ ಸಣ್ಣದು; ಜಾಹೀರಾತು ಬೇಡುವ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ದೊಡ್ಡದು. ಇದ್ದಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಸಿಂಹಪಾಲು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕೆಲವು ಬಲಿಷ್ಠ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೂ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳ ಸಣ್ಣ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಲು ದೊರೆಯಲೆಂದು ನಾನು ಆ ಪ್ರಬಲ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಮೆಮಾಡಿ ಆ ಮಿಕ್ಕಿದ ಹಣವನ್ನು ಜಿಲ್ಲಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿದೆ. ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿಲ್ಲ. ಆಗಲೂ ಎರಡು ಸಲ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಬಂದುವು–ಪಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ನಾನು ಜಾಹೀರಾತುಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಆಪಾದಿಸಿ. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ನಾನು ಜಾಹೀರಾತು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದೆ. ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಪಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದುದರ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆರ್. ಎಂ. ಪಾಟೀಲರು ಎರಡೂ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೂ ಸರಿಯಾದ ಉತ್ತರವಿತ್ತರು.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೆದರಿಕೆ ಹಾಕಿ ಜಾಹೀರಾತು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಕೆಲವಿದ್ದುವು. ನಾನು ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗುತ್ತಲೇ ನನ್ನನ್ನು ಹೊಗಳಿದುವು ಆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು. ತಿಂಗಳಿಗೆರಡು ಮೂರು ಸಲ ಜಾಹೀರಾತು ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ವೆನ್ನಲು, "ಹಾಗಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ನಾವು ಬರೆಯಬೇಕಾಗುವುದು," ಎಂದು ಬೆದರಿಸಿದರು. ನಾನು ನಗುತ್ತಲೇ ಉತ್ತರಿಸಿದೆ: "ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಬರೆಯಿರಿ: ನೀವು ನನ್ನ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಬರೆದರೆ ಅದು ನನಗೆ ಶಿಫಾರಸಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯಾಗುವುದು; ನೀವು ಹೊಗಳಿ ಬರೆದರೇ ಮೇಲಿನವರಿಗೆ, ಜನರಿಗೆ ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟುವುದು ನನ್ನ ಬಗ್ಗೆ!" ಅದೇ ಮೊದಲ ಮುಖಾಮುಖಿ, ಅದೇ ಕೊನೆಯದು ಅವರೊಡನೆ. ಮುಂದೆ ನಾನು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಬಿಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲೊಂದು ಪೀತ ಪತ್ರಿಕೆ. ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ, ಕರ್ಮಚಾರಿಗಳನ್ನೂ ಅಂಜಿಸಿಕೊಂಡೇ ಬದುಕಿದ್ದಿತು ಆ ಪತ್ರಿಕೆ. ಅದರ ಹೊಸ ಸಂಚಿಕೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಂಪು ಗೆರೆಗಳನ್ನೆಳೆದು ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರುವುದು ಅಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರ ಬಗ್ಗೆ ಟೀಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತಿದ್ದುವೋ ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಕಟಿಂಗ್ ಕಳಿಸಿ ಅವರಿಂದ ಸಮಜಾಯಿಷಿ ಪಡೆಯುವ ರೂಢಿ ಇದ್ದಿತು. ನಾನದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಕೆಳಗಿನವರು ಹೇಳಿದರು: ಸಾಹೇಬರೇ. ನಿಮ್ಮ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇನ್ನು ಟೀಕೆಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುವು!" "ಆಗಲಿ." ಎಂದೆ; "ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಾ ಪತ್ರ

ಪಡೆಯಲು ನಾನಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿಲ್ಲ ; ಜನರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಪಡೆಯಲು ಬಂದಿದ್ದೇನೆ !" ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟೆ. ಇಲಾಖೆಯವರೆಲ್ಲ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡ ತೊಡಗಿದರು. ನಾನು ಭ್ರಷ್ಟರ, ವೈಗಳ್ಳರ ಮಾಹಿತಿ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ನನ್ನದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆನಾಗಿ ಅವೂ ಕಡಿಮೆಯಾದುವು. ಪೀತ–ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಪಿಡುಗು ಎಂದು ತಪ್ಪುವುದೋ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ !

ಜಾಹೀರಾತಿನ ವಿಷಯ ಮುಗಿಸುವ ಮುನ್ನ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕು. ಹಳ್ಳಿಕೇರಿ ಗುದ್ಲೆಪ್ಪನವರು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದು, "ಪುರಾಣಿಕರೆ, ಪಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರಿಗೆ ಈಗ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ಜಾಹೀರಾತುಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಿಸಿರಿ," ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರ ವಿರುದ್ಧ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬರೆದಿದ್ದರು ಪಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು. ನಾನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಹಿಸುಕಿ ನೋಡಲೆಂದು, "ಏನ್ ಸರ್, ನಿಮ್ಮ ವಿರುದ್ಧ ಬರೆಯುವವರಿಗೇ ನೀವು ಸಹಾಯ ಮಾಡೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಿರಿ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಬರಕೊಳ್ಳಿ, ಬರಕೊಳ್ಳಿ ! ಆದರೂ ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರಿಯೋ ಹುಡುಗ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ. ಇಂಥವರ್ಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡೋದು ತಪ್ಪಲ್ಲ." ಎಂದರು. ನಾನು ಅವರ ದೊಡ್ಡ ಗುಣ ನೋಡಿ ಅವಕ್ಕಾದೆ. ಬೇರೆಅನೇಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೆ.

ಇಲಾಖೆಗೆ ಹೊಸ ಜೀವ :

ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಜೀವ ತುಂಬಲು ಏನೇನೋ ಮಾಡಿದೆ. ಮೈಸೂರಿನ ದಸರಾ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಇಲಾಖೆಯ ಮಳಿಗೆಗೆ ಸುವರ್ಣ ಪದಕ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು ; "ದಸರಾ ದರ್ಶಿನಿ" ಎಂಬ ದಸರಾ ಸಂಚಿಕೆ ವಿಶೇಷ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ; ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಪ್ರಚಾರಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಶಿಬಿರವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದೆ. ಅದು ಆ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪ್ರಯೋಗ. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರೂ, ಕೇಂದ್ರಮಂತ್ರಿ ಬಿ. ಗೋಪಾಲರೆಡ್ಡಿಯವರೂ, ಕೇಂದ್ರಾಧಿಕಾರಿ ಆರ್. ಕೆ. ಚಟರ್ಜಿಯವರೂ ಬಹಳ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು ಅದನ್ನು. ಇದೇ ರೀತಿ ಪ್ರವಾಸೀ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಗಳಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ನಾಲ್ವತ್ತು ಪದವೀಧರರಿಗೆ ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಿಬಿರವೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಿದೆ. ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದ್ದ ಕುಲಪತಿ ಡಿ. ಸಿ. ಪಾವಟೆಯವರೂ, ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಆರ್. ಎಂ. ಪಾಟೀಲರೂ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿದರು ಅದನ್ನು.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದೆ. ಹಾಸನ, ಜೋಗ, ಗೋಕಾಕ, ಕಲಬುರಗಿ, ಕಲ್ಯಾಣ. ಬೀದರ, ಬಿಜಾಪುರ, ಬಾದಾಮಿ, ಐಹೊಳೆ, ಕೆ.ಆರ್. ಸಾಗರ, ಮಂಗಳೂರು, ಹಂಪಿ, ವಾಣೀವಿಲಾಸ ಸಾಗರ, ಮಾಗೋಡು, ತಲಕಾವೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಟೂರಿಸ್ಟ್ ಭವನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲ

ಕಡೆಗೂ ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಅಡಿಗಲ್ಲನ್ನಿರಿಸಿದರು. ಎಂ. ವ್ಹಿ. ರಾಮರಾಯರು ಮಾತ್ರ ಜಿ. ಓ. ನೋಡದೆ ದೇವರಾಯನದುರ್ಗದ ಟೂರಿಸ್ಟ್ ಭವನಕ್ಕೆ ಅಡಿಗಲ್ಲನ್ನಿರಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. ಅದೊಂದು ಉಳಿದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ತಾವೇ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಬಾಲಚಂದ್ರನ್ ಅವರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಕರೆಸಿ, "ನಿಮಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಹಣಕ್ಕಿಂತ ಹತ್ತು ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಬಿಟ್ಟಿರುವಿರಿ. ಇವು ಮುಗಿವವರೆಗೆ ಹೊಸ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ಬೇಡ," ಎಂದು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. "ಸರ್, ರಾವಣನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಅರೆಕಾಸಿನ ಮಜ್ಜಿಗೆಯೆಂಬ ತೆರದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಕಡಮೆ ಹಣ ಕೊಟ್ಟು ನನ್ನನ್ನಿಟ್ಟಿರೇಕೆ ಇಲ್ಲಿ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ನಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರವರು. ಅದಕ್ಕೇನರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಆಗ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ ನನಗೆ.

ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಾಭಿವೃದ್ಧಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತಲ್ಲ – ಎಂಬ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು. ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲಜಿಯವರೂ, ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಂಡಿತ ಅವರೂ, ಇಂದಿರಾಜಿಯವರೂ ನಂದಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಪಡೆದರು. ಮುಖ್ಯ ವಾರ್ತಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ನಾನೂ, ಆಗಿನ ಎಸ್. ಇ. ಆಗಿದ್ದ ಕೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಅವರನ್ನು ಓಲೈಸುತ್ತ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟೆವು. ಆದಷ್ಟು ಗೌರವಾನ್ವಿತದೂರ (Respectable distance) ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ ಯಾವಾಗ ನೋಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೋ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನು, ರಾತ್ರಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಆ ಮಹಾಮಾನವ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರು 'ಆ ಇಬ್ಬರು ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲಿ ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರಂತೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆನ್ನಲು 'ಅವರನ್ನೂ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿರಿ,' ಎಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದರಂತೆ. ಅವರ ಸಂಗಡ ಭೋಜನ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಪರಮಭಾಗ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು ನಮಗೆ ಆ ರಾತ್ರಿ. ಅದು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾರಾತ್ರಿ !

ಮರುದಿನ ಸಂಜೆ ವಿಧಾನಸೌಧದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ನಗರ ಕಾರ್ಪೊರೇಶನ್ನಿನ ಪರವಾಗಿ ಮಾನಪತ್ರ ಸಮರ್ಪಣೆಯಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತ ಅವರು ಆನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ, "ನಂದಿ ಸುಂದರ ಬೆಟ್ಟ. ಆದರೆ ಈಗ ಅಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವರು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದು ಬರಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಬಡವರೂ ಒಂದೆರಡು ದಿನವಿದ್ದು ಆನಂದಿಸಿ ಬರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಬೇಕು," ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಮರುದಿನ ಅದು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದನ್ನೋದಿ ನನಗೆ ಉಪಾಯವೊಂದು ಹೊಳೆಯಿತು. ಅದರ 'ಕಟಿಂಗ್' ಅಂಟಿಸಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಅಂದೇ ಪ್ರಸ್ತಾವವೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ : "ಪ್ರಧಾನ ಮಂತ್ರಿಗಳವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯ. ಆದುದರಿಂದ ಇದರೊಡನೆ ಅಲ್ಲಿ ನೀರು ಸರಬರಾಜಿಗಾಗಿ, ಕುಟುಂಬ ಕುಟೀರಗಳಿಗಾಗಿ, ಉಪಹಾರಗೃಹ

ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಹತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಯೋಜನೆ ಕಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಬೇಗ ಅಂಗೀಕೃತಿ ನೀಡಬೇಕು" ಎಂದು ಅವರಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಜೂರಿ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು. ಪಂಡಿತಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವವೇ ಅಂಥದು. ನಾನು ಎರಡು ವಾರ ಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರೂ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಶಂಕು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಬಿ. ಗೋಪಾಲರೆಡ್ಡಿ ಯವರು ಕ್ಯಾಂಟೀನಿನ ಶಂಕು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಸುದೈವದಿಂದ ಪಂಡಿತ ಓಂಕಾರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಇದ್ದರು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಮೇರೆಗೆ, "ಮಧುವಾತಾ ಋತಾಯತೇ" ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ರೂಪವಾಗಿ ಹಾಡಿದರು. ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಥ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ನಾನು ಬಹಳ ಸಲ ಕೇಳಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಂಟೀನ್ ಬರಗೊಡಬಾರದೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ಪುರೋಹಿತರು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ್ದ ಹುಯಿಲು– ಮಾಂಸಾಹಾರದ ವಾಸನೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಡಿವುದೆಂಬ ಹುಯಿಲು – ಆ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ಕರಗಿ ಹೋಯಿತು !

ಧೂಮಕೇತು :

ಆದರೆ ಈ ನಿರುಮ್ಮಳ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳ ದಿನ ಮುಂದುವರಿಯಲಿಲ್ಲ. ಧೂಮಕೇತುವಿ ನಂತೆ ಮೂಡಿ ಬಂದಿತು ಚೀಣೀಯರ ದ್ರೋಹಪೂರ್ಣ ದಾಳಿ. ದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಗೃಹ ಮಂತ್ರಿಗಳ, ವಾರ್ತಾ ಇಲಾಖೆಗಳ ನಿರ್ದೇಶಕರ ಸಭೆ ನೆರೆಯಿತು. ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರೇ ಸಭೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಎಷ್ಟು ಸಲ ನೋಡಿದರೂ ಸಾಕೆನ್ನಿಸದಂತಿದ್ದ ಅವರ ಗೌರವರ್ಣದ ಮುಖ ಅಂದು ಮ್ಲಾನವಾಗಿ ದ್ದಿತು, ನೀಲವರ್ಣಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿದ್ದಿತು. ಭಯದಿಂದಲ್ಲ, ಚೀಣೀಯರ ಮರ್ಮಘಾತ ದಿಂದ. ದೇಶಕ್ಕೆ ದೇಶವೇ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಎದ್ದುನಿಂತು, ಸಡ್ಡು ಹೊಡೆದು, ಸರ್ವಸಾಮರ್ಥ್ಯದೊಡನೆ ಈ ದಾಳಿಯನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಅಂದಿನ ಅವರ ವೀರವಾಣಿಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಭಿತ್ತಿ ಪತ್ರಗಳ ವಿತರಣೆ, ಸಭೆ ಮೆರ ವಣಿಗೆಗಳ ಸಂಘಟನೆ, ರಕ್ಷಣಾನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹ, ವೀರಗೀತೆಗಳ ಪ್ರಸಾರ–ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು ಹಗಲಿರುಳೆನ್ನದೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದುವು. ವಾರ್ತಾ ಇಲಾಖೆ ಯುದ್ಧ ಸನ್ನದ್ಧತೆಯ ಇಲಾಖೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಿತು. 'ಜಯಭೇರಿ' ಎಂಬ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದೆ. ಅದರ ಸಂಪಾದಕೀಯಗಳು ಓದಿದವರಲ್ಲಿ ವೀರ ರಸ ಉಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದುವು. ನಾನು ಆಕಾಶವಾಣಿಗಾಗಿ ಬರೆದ 'ಯುಧ್ಯಸ್ವ' ಎಂಬ ರಣಗೀತೆ, ಸೆಕ್ರೆಟೇರಿಯೆಟ್ ಕ್ಲಬ್ಬಿನ ಮಿತ್ರರಿಗಾಗಿ ಬರೆದ 'ಭಾರತ ವೀರ' ನಾಟಕ ಗಳು ಆಗಿನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದುವು. 'ಭಾರತವೀರ' ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. 'ರಕ್ಷಣಾ ಯಾಗ'ವೆಂಬ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ಚಿತ್ರ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗತೊಡಗಿತು. ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯ ಎನ್. ಎಸ್, ವೆಂಕೋಬರಾಯರಿಂದ ದೊರೆತ ಸಹಕಾರ ದೊಡ್ಡದು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣದಾನಯಜ್ಞ ಅದ್ಭುತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಕ್ರಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು. ಶ್ರದ್ಧೇಯ ಪಿ. ಎಮ್. ನಾಡಗೌಡರೂ ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರೂ ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧಿಯವರ ಹಾಗೂ ಜನನಾಯಕ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಸುವರ್ಣ ತುಲಾಭಾರವನ್ನೇ ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು! ಆ ಅಭೂತ ಪೂರ್ವಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಬಸ್ಸಿನ ತುಂಬ ಪ್ರಮುಖ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಾಗಲಕೋಟೆಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ, ನವಿಲು ತೀರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯದ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಯು ಶ್ರೀಮತಿ ಇಂದಿರಾಗಾಂಧಿಯವರಿಂದ ನೇರವೇರಿದ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಮರಳಿದೆವು.

ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ "ಸನ್ನದ್ಧ ಭಾರತ" ವೆಂಬ ರಕ್ಷಣಾ ಪ್ರಧಾನ ಪ್ರದರ್ಶನವೊಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದುದು ಆಗಣ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೊಂದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನಾಗರೀಕರು ಹಿಂದೆಂದೂ ನೋಡದಿದ್ದ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳು, ಹೋವ್ಹರ್ ಕ್ರಾಫ್ಟ್ ಮೊದಲಾದ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ವಾಹನಗಳು, ಸೈನಿಕರ ಉಡುಪು ಹಾಗೂ ಉಣಿಸುಗಳು,–ಏನೆಲ್ಲವೂ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗಿದ್ದುವು. ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣಗೊಂಡ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಬಗ್ಗೆ ವಾರಗಟ್ಟಳೆ ವರದಿಗಳು ಬಂದುವು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ; ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಳೆ ಜನರದನ್ನು ನೋಡಿ ಭಾರತವೂ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಧೈರ್ಯ ತಾಳಿದರು.

ಇದೇ ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೈದರಾಬಾದಿಗೆ ತರಬೇತಿಗಾಗಿ ಹೋಗಿ ಬಂದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ತರಬೇತಿ ಮುಂದೆ ನಾನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮೀಷನರ್ ಆದಾಗ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಚೀಣೀಯರ ದುರಾಕ್ರಮಣಪೂರಿತ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದರೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸುವರ್ಣ ನಿಯಂತ್ರಣಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾವಿರಾರು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು ಪರಂಪರಾಗತ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ನಿರುದ್ಯೋಗಿಗಳಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬರತೊಡಗಿದರು. ವಿಧಾನಸೌಧದ ತುಂಬ ಅವರೇ ಕಾಣತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ಪುನರ್ವಸತಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೊಬ್ಬರಂತೆ ಗೋಲ್ಡ್ ಕಂಟ್ರೋಲ್ ಆಫೀಸರರು ನಿಯುಕ್ತರಾದರು. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂಥದೊಂದು ಹುದ್ದೆ ಮಂಜೂರಾಯಿತು.

ಅಪ್ಪಾಜಿ, ನಿಮಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿದೆ:

ಯುದ್ಧ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೆ ನಾನು ನನ್ನ ನೆಚ್ಚಿನ ಕಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಗಮನನೀಡಿದ್ದೆ. ಕೆಮ್ಮಣ್ಣ ಗುಂಡಿಗೆ ಸಮಗ್ರ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಸುತ್ತಾಡಿ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ, ದಿನವೆಲ್ಲ ದುಡಿದು ಸಮಗ್ರ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿ, ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿ, ದಣಿದು ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಮಲಗಿದ್ದೆ. ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಿನ ಪತ್ರಿಕೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಮೊದಲ ಮಗಳು ವಿಜಯಾ ಓಡಿಬಂದು ಕೂಗಿದಳು; "ಅಪ್ಪಾಜಿ ನಿಮಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿದೆ!" ಕಣ್ಣುಜ್ಜಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಎದ್ದು ನೋಡಿದೆ. ಹಣಕಾಸಿನ ಇಲಾಖೆಯ ಉಪ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಹಾಗೂ ಸುವರ್ಣ ನಿಯಂತ್ರಣಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ನನಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿದ್ದಿತು. ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಧಾನ ಸೌಧದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಮಹಡಿಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹಡಿಗೆ, ನನ್ನ ಕೆಮ್ಮಣ್ಣ ಗುಂಡಿಯ ಸಮಗ್ರ ಯೋಜನೆ ಸತ್ತಿತೆಂದು ಆಗಲೇ ತೀರ್ಪು ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆ, ಕೊಡದೇನು? ಎಂಥೆಂಥ ಕನಿಷ್ಠ ವೆಚ್ಚದ ಗರಿಷ್ಠ ಪ್ರಯೋಜನದ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳೇ ನಾನೇ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಬಾರಿಸಿದ್ದರೂ ಮಂಜೂರಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕ ವೆಚ್ಚದ ಯೋಜನೆ ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸಿ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತುವರಿಲ್ಲದೆ ಮಂಜೂರಾದೀತೆ? ನಾನೇ ಕಳಿಸಿದ್ದ ಲಾವಣಿಕಾರರ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. "ಸರಕಾರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಜನರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ ಈಗ: ಮಿತ ಸಂತಾನ, ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ, ಪಾನಪ್ರತಿಬಂಧ, ಸಮಾಜವಿಕಾಸ, ಕೃಷಿ ಕ್ರಾಂತಿ, ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾ ನಿವಾರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳನ್ನು ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಮೂಲಕ, ಫಿಲ್ಮ್ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳ ಮೂಲಕ ಜನರಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದೇವೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿಲ್ಲ. ಜಿಲ್ಲೆಗೊಬ್ಬ ಲಾವಣಿಕಾರನನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿ, ಅವನಿಗೆ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಲಾವಣಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಜಾತ್ರೆ, ಸಂತೆ, ಸಮಾರಂಭಗಳು ನಡೆಯುವಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಕರೆಸಿ, ಹೋಗ ಬರುವ ವೆಚ್ಚ, ಮೇಲೆ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಸಂಭಾವನೆ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರೆ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಜನರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯಗಳು ಬಹಳ ಕಡಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ತಲುಪುವುವು; ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಹತ್ತಿರ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಐದೇ ಸಾವಿರ ಹಣವಿರಿಸಿದರೂ ಒಟ್ಟು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಅರ್ಧ ಲಕ್ಷ ವೆಚ್ಚ ಮಾತ್ರ ಬರುವುದು; ಇಪ್ಪತ್ತುಜನ ಲಾವಣಿಕಾರರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆಯುವುದು," ಎಂದು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಕಳಿಸಿದ್ದೆ. ಆಗ ವಾರ್ತಾ ಇಲಾಖೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳೆಲ್ಲ ಕನ್ನಡ ಬಾರದ ಒಬ್ಬ ಮುಸ್ಲಿಂ ಗುಮಾಸ್ತರ ಕೈಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಈ ಲಾವಣಿಕಾರರ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಹೋಗುತ್ತಲೆ ಅವರು ಓಡಿ ಬಂದು, "ಯಹ ಲಾವಣಿ ಬೋಲೇತೋ ಕ್ಯಾ ಸಾಬ್?" ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೂ ಮಂಜೂರಾಗಲಿಲ್ಲ ಅದು! ಇನ್ನು ಇದು? ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳುವುದೇ ಬೇಡ.

ಹಣ ಕಾಸಿನ ಇಲಾಖೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಲೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿ ಬಿಟ್ಟರು ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಸೂರಾಚಾರ್ ಎಂಬ ವಕೀಲರು ಬಹಳ ದುಡಿದರು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಸುಲಭವಲ್ಲವೆಂದು ಬಗೆದು ನಾನು ಆಗ ಅರ್ಥ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಬಿ. ಡಿ. ಜತ್ತಿಯವರ ಚೇಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ಕಾರಖಾನೆಗಳ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರ ಸಭೆ ಕರೆದೆ. ಅವರವರ ಅಗತ್ಯ–ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಗನುಣ ವಾಗಿ ಅಕ್ಕಸಾಲಿಗರನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟೆವು ಅವರಿಗೆ. ಉಳಿದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಸರಕಾರೀ ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿದೆವು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಮುದ್ರಣ ಕಲೆ ಕಲಿಯು ತ್ತಲೇ ಅವರಿಗೆ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶಗಳು ದೊರೆತುವು. ಇದೇ ರೀತಿ ಸಹಕಾರೀ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರನ್ನು ಸೇರಿಸಿದೆವು ; ಕೆಲವರಿಗೆ ಭೂಮಿ ಕೊಡಿಸಿ, ಕೆಲವರಿಗೆ ಸಾಲ ಕೊಡಿಸಿ, ಇನ್ನು ಏನೇನನೋ ಮಾಡಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಅಪರ ಬೃಹದಾಕಾರವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಹುಪಾಲು ಪರಿಹರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೆವು. ಉಪಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವೈ. ರಾಮಚಂದ್ರ ಅವರು ಸಂಪ್ರೀತರಾದರು. ಅವರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಶ್ರಮಿಸಿದರು.

ಇದಾದ ಮೇಲೆ ನೂರಕ್ಕೆ ಹತ್ತರಿಂದ ಹದಿನೈದರವರೆಗಿದ್ದ ನನ್ನ ಶಾಖೆಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಯನ್ನು ತಿಂಗಳೊಪ್ಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೇ. 77ಕ್ಕೆ ಏರಿಸಿದುದಾಯಿತು, ಯಾವ ಇಲಾಖೆಯ ಯಾವ ಯೋಜನೆಯೇ ಆಗಲಿ, ನನ್ನ ಶಾಖೆಯ ಸಮ್ಮತಿ ದೊರಕಿಸದೆ ಮುಂದುವರಿಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಯೋಜನಾ ಕಾರ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಮಂದಗತಿ ಯಿಂದ ಸಾಗಿದ್ದುವು. ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರಿಗೂ ಈ ವಿಲಂಬಗಳ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರೂ ಕರೆಸಿ ಈ ವಿಲಂಬಗಳನ್ನು ತೊಡೆದು ಹಾಕಲು ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. ನಾನೂ ಛಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದೆ. ಒಂದು ಕಡತ ಕೈ ಗೆತ್ತಿಕೊಂಡೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಧೀನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ನಾನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಇಲಾಖೆಯ ಉಪ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳನ್ನು ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ, ಆ ಮಾಹಿತಿ ಯನ್ನು ಪಡೆದು, ನಾನೇ ಕಡತದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಇದನ್ನೀಗ ಒಪ್ಪಬಹುದೆಂದು ಕಳಿಸಿ ಬಿಟ್ಟೆ. ಅಧೀನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಹೌಹಾರಿ ಓಡಿ ಬಂದರು : "ಇದನ್ನೇನು ಮಾಡಿ ಬಿಟ್ಟಿರಿ, ಸಾರ್ ? " ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. 'ಏನು ಮಾಡಬಾರದುದನ್ನು ಮಾಡಿ ದ್ದೇನೆ ? ' ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. " ನಿಮ್ಮ ಮೇಲೇಕೆ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತು ಕೊಳ್ಳುವಿರಿ, ಸಾರ್ ? ನಾಳೆ ಅವರು ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದರೆ ? " ಎಂದು ಮರುಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು. 'ಅವರಿಗೆ ಪರವಾದುದಕ್ಕೇಕೆ ಅವರು ತಿರುಗಿ ಬೀಳುವರು ? ನಮಗೆ ಸರಕಾರ ದೂರ ವಾಣಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದೇಕೆ ? ಹೋಗಿರಿ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಮಾಹಿತಿಗಾಗಿ ಕಡತಗಳನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸ ಬೇಡಿರಿ," ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಇನ್ನೂ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಅವುಗಳ

ವಿವರಣೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅಂತೂ ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೇವಾರಿ ಶೇಕಡಾ 77ಕ್ಕೇರಿತು.

ಇದನ್ನು ಸಾಧ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತಲೇ ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ನನ್ನ ಕೊರಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟರು ! ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊಸ ಹೋರಾಟ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಕಲಬುರಗಿ ವಿಜಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿದೆ-ಆಯಾ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಜನತಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದು. ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿ ಜತ್ತಿಯವರೇ ಪಾದ ಯಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಅರ್ಧ ಕೋಟಿ ಹಣ ಸಂಗ್ರಹವಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಖ್ಯಾತಿ ಬೇರೆ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ ಹರಡಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಯಾತ್ರೆಗಳಾದುವು. ಸಣ್ಣ ಉಳಿ ತಾಯದಲ್ಲಿ ಹಣತೊಡಗಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಕಂದಾಯ ಸಂದಾಯದ ತೊಂದರೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಬಲ್ಲ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಒಬ್ಬರು ತಾವು ಕೊಡಬೇಕಾದ ಕಂದಾಯದಷ್ಟು ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ತಾಲೂಕು ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನಾಂತರ್ಗತವಾಗಿ ಇರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ಅದರ ಬಡ್ಡಿಯನ್ನು ಅವರ ಕಂದಾಯ ಸಂದಾಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅವರಿಗೆ ಮನೆಗೇ ಪಾವತಿ ಕಳಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದಿತು. ಆ ಯೋಜನೆ ಸ್ವೀಕೃತ ವಾಗಿ ಇನ್ನೇನು ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕೆನ್ನುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಕೊಡಗಿಗೆ ವರ್ಗ ವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು.

ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದರೂ ಹೋಗಲು ಸಿದ್ಧನಿದ್ದ ನನಗೆ ಆಗ ಹೋಗಲು ತುಂಬ ಅನನುಕೂಲಗಳಿದ್ದುವು. ಮೊದಲನೆಯ ಮಗಳ ಮದುವೆ ಕುರಗೋಡಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶರಣೆ ನೀಲಮ್ಮನವರ ಮಠದ ನಂದೀಶ್ವರರೊಡನೆ ಆಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಮಗಳು ಶಿವಗೀತಾ ಮೆಡಿಕಲ್ ಕಾಲೇಜಿಗೂ, ಮಗ ಪ್ರಸನ್ನ ಕುಮಾರ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜಿಗೂ ಅರ್ಜಿ ಹಾಕಿದ್ದರು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಸಹಾಯವೂ ಸಿಕ್ಕದಂತಾಯಿತಲ್ಲ-ಎಂಬ ಮರುಗು ; ಅನಾರೋಗ್ಯ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿಗೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ-ಎಂಬ ಕೊರಗು; ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯರನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಹೋಗಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲ-ಎಂಬ ಕಳವಳ ! ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಎನ್ಕೆ, ಇರಾ, ಸಾಕ್ಷಿ, ಮತ್ತು ಇತರರೊಡನೆ ಪಂಡಿತ ಎಂ. ವ್ಹಿ. ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿ ರವಿವಾರ ಪಂಪಭಾರತ ಹೇಳಿಸಿಕೊಂಡ ನೆನಪು, ಬೆಳಗಿನ ವಿಹಾರಗಳ ನೆನಪು, ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಎರಡು ಸಲ, ಪು. ತಿ. ನ. ಅವರು ಒಂದು ಸಲ ತಮ್ಮ ಕವನವಾಚನ ಮಾಡಿದ ನೆನಪು, ಕೆ. ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ ಗಳು ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನೂ, ಜೋಳದ ರಾಶಿ ದೊಡ್ಡನಗೌಡರು ಶೂನ್ಯ ಸಂಪಾದನೆ ಯನ್ನೂ ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡಿದ ನೆನಪು, ಸುಮತೀಂದ್ರನಾಡಿಗ, ನಿಸ್ಸಾರ ಅಹಮ್ಮದ್ ಮೊದಲಾದವರು ತಮ್ಮ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಓದಿದ ನೆನಪು, ರಾವಬಹಾದ್ದೂರರೂ, ಜಡ

ಭರತರೂ ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಓದಿದ ನೆನಪು, ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನೆನಪುಗಳು ನನ್ನನ್ನು "ಬೆಂಗಳೂರು ಬಿಡುವಿಯಾ ? ಬೆಂಗಳೂರು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವಿಯಾ ?" ಎಂದು ಕೈ ಹಿಡಿದು ಕೇಳಿದಂತೆನಿಸತೊಡಗಿತು. ಆದರೂ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಹೊರಟೆ.

ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರನ್ನು ಕಂಡೆ. ಅವರು. "ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ನಿಮ್ಮನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದ್ದೇನೆ ಪುರಾಣಿಕರೆ : ಕೊಡಗಿನ ಜನರು ಅವರದೇ ಆದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಿ. ರಾಜ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಬಹಳ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರು. ನನ್ನ, ಪೂಣಚ್ಚರ ಮುಲಾಜಿ ಮೀರಲಾರದೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸೇರಿದರು. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋದಯಾನಂತರ ಅವರ ಯಾವ ಕೆಲಸವೂ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಿಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ. ಅದು ಸಹಜ. ನನಗೆ ಯಾವ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದಲೂ ಬರದಷ್ಟು ದೂರುಗಳು ಆ ಸಣ್ಣ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ ಬರುತ್ತಿವೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ನಿಮ್ಮನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ನೀವು ಅವರ ಸಿಟ್ಟನ್ನು ಶಮನಗೊಳಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡುವಿರೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ನನಗಿದೆ," ಎಂದು ಮನಬಿಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. "ತಾವು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸ ವಿರಿಸಿರುವುದು ನನ್ನ ಸುದೈವ, ತಮ್ಮ ಮಾತಿನಂತೆ ಶಕ್ತಿ ಮೀರಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವೆನು," ಎಂದು ಹೇಳಿ, ವಂದಿಸಿ ಹೊರಟು ಬಂದೆ.

ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ :

ಮೊದಲು ಒಬ್ಬನೇ ಕೊಡಗಿಗೆ ಹೋದೆ. ಮೈಯಲ್ಲಿ ರಕ್ತ ಹೆಪ್ಪುಗಟ್ಟುವಂಥ ಚಳಿ, ಹಗಲಿರುಳೂ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ ಹೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಳೆ, ಒಳಗೆ ಅಗ್ಗಿಷ್ಟಿಗೆಯಿಟ್ಟು, ಮೇಲೆ ಕುಕ್ಕೆಯನ್ನಿರಿಸಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆ ಒಣಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಆಫೀಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಟರ್ ಇರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಕುಳಿತಿರಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭ, ಸರಕಾರಿ ರೆಕಾರ್ಡುಗಳನ್ನು ಸತತವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ಉರಿಸಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳ ಬೇಕಾದ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೂ ಘಟ್ಟದ ಮಾರ್ಗಗಳು-ವಾಹನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಲ್ಲಿಯೇ ಪುಟಿದು ಬೀಳುವಂಥ ಪ್ರವಾಸಗಳು–ನನಗೆ ಮಂಕು ಕವಿದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉಂಡುದೆಲ್ಲ ವಾಂತಿಯಾಗತೊಡಗಿತು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸರಕಾರಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆಗ ಡಾಕ್ಟರರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ; ಇನ್ನೇನು, ರಜೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಿಡಬೇಕು ನಾನು. ಕೊನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವೆಂದು ಅಲ್ಲಿಯ ತಹಸೀಲ್ದಾರ್ ಜಯ ದೇವಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಬಿ. ಡಿ. ಓ. ಓಡಿಹೋಗಿ ಡಾ|| ಬೋಪಯ್ಯನವರನ್ನು ಕರೆದು ತಂದರು. ಅವರು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಧನ್ವಂತರಿಯಾದರು. ಎರಡು ಮೂರು ದಿನ ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನನ್ನು ನೆಟ್ಟಗೆ ಮಾಡಿದರು. ಹುರುಪು ಮರುಕಳಿಸಿತು.

ಅಲ್ಲೊಂದು ಕೊಡಗು ಮುತದಾರರ ಸಂಘವೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯಿದ್ದಿತು. ಕೆ. ಪಿ. ಚಿಣ್ಣಪ್ಪನವರು ಅದರ ಜೀವನಾಡಿ. ಅವರು ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡರು. ಉರಿಮುಖದೊಡನೆಯೇ ಬಂದಿದ್ದರು. ಬಂದವರೇ, "ಸ್ವಾಮಿ, ಇದೊಂದು

ಉದ್ದವಾದ ಮನವಿ. ನನ್ನ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯವಶಾತ್ ನಾವು 1–11–1956ರಂದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವಿಲಯನ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಈ ಮೊದಲು ಬಂದ ಎಲ್ಲ ಡಿ.ಸಿ.ಗಳಿಗೆ, ಎಲ್ಲ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ. ಕವಡೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ನಿಮಗೆ ಕೊಟ್ಟರೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ನನಗೆ ಗೊತ್ತು. ಗೊತ್ತಿದ್ದೂ ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ನಿಮಗೊಂದು ಪ್ರತಿ ಕೊಡುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ; ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು!" ಹರಳು ಹುರಿದಂತೆ ಫಳಫಳಫಳ ಮಾತಾಡಿದ ಆ ಆಜಾನುಬಾಹು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೆ ಆದರ ಭಾವನೆಯೇ ಉಂಟಾಯಿತು. ಮನವಿಯನ್ನು ಸಾವಧಾನವಾಗಿ ಓದಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಆಗದ, ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತ ಕಾರ್ಯಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದ್ದಿತು. ಓದಿ," ಈ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ನನಗೆಷ್ಟು ಅವಧಿ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಿದ್ದೀರಿ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ತಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಅವಧಿ ಬೇಕೆನಿಸಿದರೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿರಿ; ದಯವಿಟ್ಟು ಒಂದೆರಡನ್ನಾದರೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ತೋರಿಸಿರಿ," ಎಂದವರು ಹೇಳಿದರು, "ಸರಿ, ಇಂದಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳು ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಕೂಡೋಣ," ಎಂದೆ. ಹೋದರವರು.

ಇದಾದ ಮೂರನೆಯ ದಿನಕ್ಕೇ ಸಮೀಕರಣ ಸಮಿತಿ (**Co-ordination Committee**) ಯ ಸಭೆಯಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಮೊದಲು ಆ ಮನವಿಯನ್ನೇ ಚರ್ಚೆಗೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗದೆ ನಿಂತಿವೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತಿವೆಯೆಂಬುದರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡೆ. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಅವುಗಳ ಬೆಂಬತ್ತಿಬಿಟ್ಟೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ನಾನೇ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸಿದೆ. ಕಾರ್ಯಗಳು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗತೊಡಗಿದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿದ್ದುವು, ಎರಡು ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಗಳಿದ್ದುವು, ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ ಇದ್ದುವು. ಮೂರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುವು. ಚಿಣ್ಣಪ್ಪನವರನ್ನು ನಾನೇ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದೆ, "ನಿಮ್ಮ ಮನವಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿವೆ. ಹೋಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ." ಅವರು ತಮ್ಮ ಕಿವಿಗಳನ್ನು ತಾವೇ ನಂಬದಾದರು. ಹೋಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. "ನೀವೊಬ್ಬ ಪವಾಡ ಪುರುಷರು," ಎಂದು ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಸಂತೃಪ್ತರಾಗಿ ಹೋದರು. ಇದರ ಖ್ಯಾತಿ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬಿತು, ಕೊಡಗಿನವರಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಆಸೆ ಉದಿಸಿತು.

ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಇಂಚು ಮಳೆ ಬಿದ್ದೂ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಕೊರತೆಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಡಿಕೇರಿ ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಆವರೆಗೂ ಆರೋಗ್ಯಕರ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯ ಯೋಜನೆ ಏಕೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ

ವೆಂಬುದೇ ಆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಮಡಿಕೇರಿಯ ನಗರ ಸಭೆಯ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಆ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟೆ. ಅವರು ಆ ರೀತಿ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ, ನಗರ ಸಭೆಯ ಗೊತ್ತುವಳಿಯೊಂದಿಗೆ ನನಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ನಾನೂ ಅದನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಬೆಂಬಲಿಸಿ, ಆ ಯೋಜನೆಯ ಎಲ್ಲ ಕಾಗದಗಳೊಡನೆ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಆಗ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಸಿ. ನರಸಿಂಹ ಮೂರ್ತಿಗಳವರು ಕೊಡಗನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೂಡಲೇ ತಮ್ಮ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದರು ಅದಕ್ಕೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಇಲಾಖೆ ಗಳ ಸಮ್ಮತಿ ದೊರಕಿಸಿ. ಹಣಕಾಸಿನ ಇಲಾಖೆಗೆ ಹೋದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಾನಿದ್ದು ಹೋದವ ನಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಇಲಾಖೆ ಏನೇನು ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಎತ್ತಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲೇ ಊಹಿಸಿ ಅವುಗಳಿಗೆಲ್ಲ ತೃಪ್ತಿಕರ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೇ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಶ್ರೀ ಎನ್. ಎಸ್. ಭರತರ ಬೆಂಬಲದಿಂದ ಆ ಇಲಾಖೆಯ ಸಮ್ಮತಿಯೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆಯಿತು, ಹೀಗಾಗಿ ಮಡಿಕೇರಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಮೂರನೆಯ ದಿನ ಸಂಜೆ ಮೂವತ್ತುಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಯೋಜನೆಯ ಮಂಜೂರಿಯ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡೇ ಮಡಿಕೇರಿ ತಲುಪಿದೆ. ಚಕಿತ ಬೆರಗಾದರು ಮಡಿಕೇರಿಯವರು ! ಅವರ ಆಸೆಯ ಅಂಕುರ ಪಲ್ಲವಿಸತೊಡಗಿತು.

ಇದರಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತನಾಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅನೇಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಸಕ್ರಿಯ ಸಹಕಾರ ಅನನ್ಯವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾಗರ ಹೊಳೆ ಕಾಡಿನ ಕಾಡು ಕುರುಬರ, ಜೇನು ಕುರುಬರ ಕಲ್ಯಾಣ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಆದ್ಯತೆ ಯಿತ್ತೆ. ಅವರಿಗಾಗಿ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ, ಹೊಲಗಳನ್ನು ನೀಡುವ, ಶಾಲೆ ಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ, ಸಂಚಾರೀ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುವ, ಸಹಕಾರೀ ಸಂಘವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪುಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅವರ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿಯೇ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ತಿತ್ತಿಮತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತೆರೆದುದೂ, ಅವರಿಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ನೀರಾವರಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕಾರ್ಯಗಳು.

ಕೊಡಗು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಹಕಾರ, ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆಗಳ, ಸೇತುವೆಗಳ, ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪಗಳ, ಸಣ್ಣನೀರಾವರಿ ಕಾರ್ಯಗಳ ಅಭಾವದಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಗತಿ ಕುಂಠಿತವಾಗಿದ್ದಿತು. ಇದನ್ನರಿತು ಈ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕತೆ ನೀಡಿದೆ. ಆಗ ಸಿ. ಎಮ್. ಪೂಣಚ್ಚ ಅವರು ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾರಿಗೆ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನೂ, ರಾಜ್ಯದ ಲೋಕೋಪ ಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಮಂತ್ರಿ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರನ್ನೂ, ಹಣಕಾಸಿನ ಮಂತ್ರಿ

ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಹೆಗ್ಗಡೆ ಅವರನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಕೊಡಗಿಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ, ಸುದರ್ಶನ ಅತಿಥಿ ಭವನದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ, ಆರೇಳು ಒಳರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಒಂದೇ ವ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವರ ಅಂಗೀಕೃತಿಯ ಮುದ್ರೆ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪಲ್ಲವಿಸಿದ್ದ ಅವರ ಆಸೆ ಕುಡಿಯೊಡೆಯಿತು, ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹದ ಆಚೆ ಈಚೆಯ ಮರಗಳೆರಡಕ್ಕೆ ಹಗ್ಗದ ಇಲ್ಲವೆ ಬಿದಿರಿನ ತೂಗಾಡುವ ಕಾಲು ಸೇತುವೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ದಾಟುತ್ತಿದ್ದರು–ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗೆ. ಹಾಗೆ ದಾಟುವಾಗ ಕೆಲವರು ಬಿದ್ದು ಪ್ರವಾಹದ ಪಾಲಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಆ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೇತುವೆಗಳ, ಗಟ್ಟಿ ರಸ್ತೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಕೊಟ್ಟಮುಡಿ, ಕೋಣಂದೂರು ಸೇತುವೆಗಳು ಅದಾಗಲೇ ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಪುನರಾರಂಭಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಪಟ್ಟ ಕಷ್ಟ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ಅವು ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದುದೂ, ಹೊಸ ಸೇತುವೆ ರಸ್ತೆಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆರಂಭವಾದುದೂ ಅಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತಸವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದ್ದಿತು.

ವಿದ್ಯುದೀಕರಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ಆದ್ಯತೆಯೊಡನೆ ಕೈಗೊಂಡೆ. ಮೊದಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೆಳಕುಕೊಟ್ಟು ತಾನೇ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕಾವೇರಿ ಮಾತೆಗೇ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ತುಂಬ ವೆಚ್ಚದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ನಾನು ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದರೂ ಸಮಿತಿ ಸುದಾಮನ ಮನೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಒಂದು ಉಪಾಯ ಹೂಡಿದೆ. ಭಾಗಮಂಡಲದ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣವನ್ನು ಶೀಘ್ರಾತಿಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮುಗಿಸಿ ಆಗ ರಾಜ್ಯದ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಮಂಡಳಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಜಿ. ಸಾಂಬಸದಾಶಿವಯ್ಯನವರನ್ನು ಅದರ ಉದ್ಘಾಟನೆಗೆ ಕರೆದೆ ; ಅವರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ಸರೋಜಮ್ಮನವರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣದ ಶುಭಾರಂಭ ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ತಲಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ ಮಂಡಳಿ ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೋರಿದೆ. ಅವರು ಇದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಸಾಗವಾನಿಯ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಉಳಿದುದನ್ನು ಮಂಡಳಿ ಉಚಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮುಗಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಕೋರಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದೆಂದು ಮಾತು ಕೊಟ್ಟರು. ಹಿಗ್ಗಿದೆ.

ಆಗ ಬಿ. ರಾಚಯ್ಯನವರು ಅರಣ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ನಾನು ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿದ್ದಾಗ ರಂಗನತಿಟ್ಟು ಪಕ್ಷಿಧಾಮವನ್ನು ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ

ಕೂಡಲೇ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರವರು. ಇದಕ್ಕೂ ಅವರು ಇಲ್ಲೆನ್ನಲಾರರೆಂಬ ಭರವಸೆಯೊಡನೆ ಅವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದೆ. ಮತ್ತೆ ತಲಕಾವೇರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ತೇಗಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಅರಣ್ಯ ಇಲಾಖೆ ಒದಗಿಸುವುದೆಂಬ ಆಶ್ವಾಸನೆ ದೊರೆಯಿತು ಅವರಿಂದ. ಆಶ್ವಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಬಂತು, ಆಜ್ಞೆಯೇ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟಿತು–ಅಲ್ಲಿಯೇ ! ನನ್ನ ಧೈರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿ, "ಸರ್, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ರಾತ್ರಿ ತಂಗಲು ಯಾವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೂ ಇಲ್ಲ; ಇಲ್ಲೊಂದು ಕಾಡ ಕುಟೀರ (Forest Lodge) ವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಕೊಡಿ," ಎಂದೆ, ಅದೂ ಮಂಜೂರಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿತು. ದೇವಾಲಯ ಗಳ ಸಮಿತಿಗೆ ಒಂದು ಪೈ ವೆಚ್ಚವಿಲ್ಲದೆ ಕಾವೇರಿ ತಾಯಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನದವರೆಗೂ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪಗಳೆದ್ದು ಝಗ ಝಗಿಸಿದುವು. ಆ ವರ್ಷದ ತೀರ್ಥೋದ್ಭವವೂ ಅದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಆ ಜಾತ್ರೆಗೆ ನೆರೆದ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಜನರು ಹಿರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದರು. ಕ್ಷೇತ್ರಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ದಾನಿಗಳು ಮುಂದೆ ಬರತೊಡಗಿದರು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದಾನಿಗಳೊಬ್ಬರು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರಲ್ಲಿ ; ಸಿ. ಪಿ. ಕುಶಾಲಪ್ಪನವರೂ ಒಂದು ಯಾತ್ರಿಕ ಭವನ ಕಟ್ಟಿಸಿದರು ; ಕೈಲಾಸಾಶ್ರಮದ ಪೂಜ್ಯ ತಿರುಚಿ ಸ್ವಾಮಿ ಗಳವರು ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕಾವೇರೀ ಆಶ್ರಮವನ್ನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಯಾತ್ರಿಕರಿಗೆ ಅನ್ನ ಸಂತರ್ಪಣೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವರಿಗೆ ನಾನು ನೀಡಿದ ನೆರವೆಂದರೆ ಐದು ಎಕರೆ ಸರಕಾರೀ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಔಪಚಾರಿಕವಾದ ಬೆಲೆಗೆ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುದು. ನಾನು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ಪ್ರವಾಸೀ ಭವನವೂ ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು ; ಯಾತ್ರೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅಸಂಖ್ಯ ಕಾರುಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಬೆಟ್ಟ ಕೊರೆದು ಬಯಲು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು ; ಚೆಟ್ಟಿಯಾರರೊಬ್ಬರು ಮಹಾದ್ವಾರ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಮುಂದಾದರು ; ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಮೇಲೆ ಅರುವತ್ತು ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಲೋಹಸ್ತಂಭ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಸಪ್ತ ವರ್ಣದ ದೀಪಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ತಲಕಾವೇರಿ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಅಭೂತಪೂರ್ವವಾಗಿ ನಡೆಯತೊಡಗಿತು.

ತಲಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣದ ಆಂದೋಲನ ಹಳ್ಳಿ ಗಳಿಗೂ, ಕಾಫೀ ತೋಟಗಳಿಗೂ ಹರಡಿತು. ಮತ್ತೆ ಜಿ. ಸಾಂಬಶಿವಯ್ಯನವರನ್ನು ಕರೆದು ಒಂದು ಜಿಲ್ಲಾಮಟ್ಟದ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನೇ ನಡೆಸಿದೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾಫೀ ಪ್ಲಾಂಟರರೂ, ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಒಯ್ಯಲು ಮುಂದಾದರು. ಈ ಯೋಜನೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಘಟನೆಯೂ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಎಂದೂ 'ಬರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಕೇಳದಿದ್ದ ಕೊಡಗಿಗೂ ದುಷ್ಕಾಲ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟಿತು. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯು ತ್ತಿದ್ದರೂ ಗದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗೆ ಬರಲಿದ್ದ ಭತ್ತದ ಪಯಿರುಗಳು ಬಾಡತೊಡಗಿದುವು, ಪಂಪ್ ಸೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕೂಡಲೇ ಕೂಡ್ರಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಗಿನ್ನೂ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಹೋಗಿರ

ಲಿಲ್ಲ. ಡೆಸ್ಪರೇಟ್ ಆಗಿ ಒಂದು ಉಪಾಯ ಕೈಕೊಂಡೆ. ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸರಕಾರದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆದು 25 ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡೆ: ಅವುಗಳನ್ನು 25 ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ್ರಿಸಿ ಒಂದೊಂದು ಕಡೆಗೆ ಕಳಿಸಿದೆ. ಪ್ರವಾಹಗಳ ಇಲ್ಲವೆ ಬುಗ್ಗೆಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅವು ನೀರುಣಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಕ್ಷಾಮ ಪರಿಹಾರ ನಿಧಿಯಿಂದ ಅವುಗಳ ವೆಚ್ಚ ಭರಿಸಿದೆ. ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ಭತ್ತದ ಪಯಿರು ನಷ್ಟವಾಗದೆ ಉಳಿಯಿತು. ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಗೋದಾಮು ತೆರೆದು ನೋಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲೊಂದು ಹಿಂದೆ ಯಾವಾಗಲೋ ತರಿಸಿದ್ದ ನೂರು ಅಶ್ವ ಶಕ್ತಿಯ ಎಣ್ಣೆ ಇಂಜಿನ್ ದೊರೆಯಿತು; ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಉಳಿದಿದ್ದ ಕೊಳಾಯಿಗಳು ಸಿಕ್ಕುವು. ಅವುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಹಾರಂಗಿ ನದಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದೇ ವಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಯಾತ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರನ್ನೇ ನೀರು ಬಿಡಲು ಕರೆದೆವು. ಅವರು ನೀರು ಬಿಟ್ಟು ಕುಣಿದಾಡಿರು.

ಮುಂದೆ ಆ 25 ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಬಯಸಿದವರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾರುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದುರಾಯಿತು. ಆಗ ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್ ಮಂಜೂರಿಯ ಪ್ರೊಸೀಜರ್–ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ–ತುಂಬ ವಿಲಂಬದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರೆ ವರ್ಷಾವಧಿ ಅದೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ಉಪಾಯ ಹೊಳೆಯಿತು. ಕುಶಾಲನಗರವೊಂದರಿಂದಲೇ ಹದಿನೈದು ಅರ್ಜಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದುವು. ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗಡ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕುಶಾಲನಗರಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಜಿಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದರು. ಯಾವುದಾದರೂ ನಕಲಿನ ಇಲ್ಲವೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರದ ಕೊರತೆಯಿದ್ದರೆ ಹಾಜರಿದ್ದ ಅರ್ಜಿದಾರರು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಒದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮೂರು ಘಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಅರ್ಜಿಗಳು ಮಂಜೂರಾದುವು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ್ದ ಪ್ರಿಯಬಂಧುಗಳಾದ ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರು, ಡಾ. ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಇದು ನಡೆಯಿತು. ಅವರು ಇದನ್ನು ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿದುದಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರಿಗೂ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಆ ರಸಋಷಿಗಳ ಭೇಟಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವರು ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ಆ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಗತಿಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹಿಗ್ಗಿಹೋದರು. ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ನಡೆದರೆ ಭೂಮಿ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದಲೂ ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೇ ನವೆಯುತ್ತಿರುವ ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಭಾಗ್ಯೋದಯವಾಗುವುದೆಂದು ಹಾರೈಸಿದರು. "ಇದು ಆಗುವ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿದೆ; ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಕೆ. ಬಾಲಚಂದ್ರನ್ ಅವರು ನನ್ನಿಂದ ಪೂರ್ಣ ವಿವರಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸುತ್ತೋಲೆಯನ್ನೇ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ," ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವರ ಹಿಗ್ಗು ಮೇರೆ ಮೀರಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ

ಆಗ ಕುಶಾಲನಗರದ ನಗರಸಭಾಧ್ಯಕ್ಷರೂ, ವರದಿಗಾರರೂ ಆಗಿದ್ದ ಆರ್. ಗುಂಡೂ ರಾಯರು ಕಳಿಸಿದ್ದ ವಿಶೇಷ ವರದಿ "ಪ್ರೊಫೈಲ್ ಇನ್ ಎಫಿಷಿಯೆನ್ಸಿ" ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಕೆಳಗೆ "ಇಂಡಿಯನ್ ಎಕ್ಸ್‌ಪ್ರೆಸ್ಸಿ"ನ ಮುಖಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಯೊಡನೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಮಾತುಗಳು ಪ್ರಕಟವಾದುವು. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಭೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಟಿ. ಎ. ಪೈ ಅವರು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ಇದನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ನನಗೆ ಬಂದ ಅಭಿನಂದನ ಪತ್ರಗಳಿಗೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ.

ಇದರಿಂದ ಉತ್ತೇಜಿತನಾಗ ನಾನು 'ಯಾವುದೇ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಹತ್ತು ಅರ್ಜಿಗಳು ಬಂದರೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಾನೇ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳ ವಿಲೇ ವಾರಿ ಮಾಡುವೆ'ನೆಂದು ಪ್ರಕಟಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳವರು ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದರು. ಪೋಲಿಬೆಟ್ಟ, ಮಾದಲಾಪುರ, ಹುದಿಕೇರಿ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮ ಗಳ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣವೂ, ಅದರೊಡನೆ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿ ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್ಟುಗಳ ವಿತರಣೆ, ಹಾಗೂ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿದುವು. ದಾನವೀರ ಜಿ. ಎಂ. ಮಂಜುನಾಥಯ್ಯನವರು ಒಂದು ಯಾತ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ, ಮಾದಲಾಪುರ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಬೇಸಾಯ ಗಾರರು ಒಂದು ಯಾತ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನೂ ಬೇಡಿದರು. ಎರಡನ್ನೂ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಗ ಸಹಕಾರ ಸಂಘಗಳ ರಿಜಿಸ್ಟ್ರಾರ ರಾಗಿದ್ದ ಸಿ. ಜೆ. ಜಮಖಂಡಿಮಠರೂ, ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿಯ ಮುಖ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರ ರಾಗಿದ್ದ ಎಸ್. ಜಿ. ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿಯವರೂ ಬಹಳ ನೆರವಾದರು. ಆಗ ಮಂತ್ರಿ ಗಳಾಗಿದ್ದ ಕೊಡಗಿನ ಕೆ. ಮಲ್ಲಪ್ಪನವರು ತುಂಬ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿದರು. ಮಾದಲಾಪುರದ ಯಾತ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆ ಆಗ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ಯೋಜನೆಯೆನಿಸಿತು. ಇವುಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಹಳೆಯ ಕೆರೆಗಳ ಹೂಳು ತೆಗೆಸುವುದೂ, ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡು ವುದೂ, ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಭರದಿಂದ ಸಾಗಿತು. ಸಮಗ್ರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಸಿ ಅದರ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿಯ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಸಮಗ್ರ ವರದಿ ಯನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸಣ್ಣ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಬಗೆಗೂ ತಜ್ಞರಿಂದ ವರದಿ ತಯಾರಿಸಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ.

ಆಗ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಭತ್ತದ ಒಂದೇ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪರಿಪಾಠವಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬುಗ್ಗೆಗಳೂ, ಹರಿವ ಹೊನಲುಗಳೂ, ಬತ್ತದ ಕೆರೆಗಳೂ ಇರುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಏಕೆ ಬೆಳೆಯಬಾರದು—ಎಂದು ಕೆಲವು ಗಣ್ಯರೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸಿದೆ. "ಕಾವೇರಿ ಮಾತೆ ನಮಗೆ ಒಂದೇ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ನೀಡಿರುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳೆ ಯಾಕೆ? ಇನ್ನೊಂದು ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯುವುದೆಂದರೆ ಆ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅವಿಶ್ವಾಸ ತೋರಿಸಿದಂತೆ," ಎಂದರು ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು. ಆದರೂ ದೇಶದ

ಆಹಾರದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಸಲ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷಾಮ ಕಾರಣವಾಗಿ ಕಡಮೆ ಬೆಳೆ ಬಂದುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಬೇಸಿಗೆ ಬೆಳೆಯ ಆಂದೋಲನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಬಿ. ಎಸ್. ಕುಶಾಲಪ್ಪನವರು ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರು. ಹಿಂದೆ ಶಾಸನಸಭಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದವರು. ಆ ಆಂದೋಲನದ ಯಶಸ್ಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಸಂದೇಹಗಳಿದ್ದುವು. ನನ್ನೊಡನೆ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿದರು. ಅವರ ಸಂದೇಹಗಳ ನಿವಾರಣೆಯಾಗಲು ಅವರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳಲು ಮುಂದಾದರು. ಬೇಸಿಗೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯ ಬಯಸಿದ ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ಎಲ್ಲ ಅನುಕೂಲಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಬೆಳೆಸಾಲ, ಬೀಜ, ಗೊಬ್ಬರ, ಕ್ರಿಮಿನಾಶಕಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅವರ ಮನೆ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅದೇ ತಾನೆ ಅಧಿಕ ಇಳುವರಿಯ ತೈಚುಂಗ್ ಭತ್ತದ ಬೀಜಗಳು ಬಂದಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿದುದಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆವ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡಲಾಯಿತು.

ಆ ಆಂದೋಲನಕ್ಕೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೂ ಮೀರಿ ಯಶಸ್ಸು ದೊರೆಯಿತು. ಹತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಕೊಡಗಿನವರಿಗೆಲ್ಲ ಬೆರಗು. ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುಂಬ ಅದೇ ಮಾತು, ಅದರದೇ ಚರ್ಚೆ. ಮೂರೂ ಬ್ಲಾಕುಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಮಡಿಕೇರಿಯ ಪಿ. ಡಿ. ಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ವೀರರಾಜಪೇಟೆಯ ಸಿ. ಬಿ. ಮುತ್ತಣ್ಣ, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಯ ಸಿ. ಕೆ. ಕಾಳಪ್ಪ, ಬಿ.ಡಿ.ಓ.ಗಳು, ಇಂಜಿನಿಯರರು, ಕೃಷಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಪ್ರಗತಿಪರ ರೈತರು, ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು–ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬೇಸಿಗೆ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಯಾತ್ರೆಮಾಡಿಸಿದೆ. ನೋಡಿದ ಮೇಲೆಯೇ ನಂಬಿದರು ಅವರು– ಆ ಆಂದೋಲನದ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು. ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆಯ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಪ್ರಥಮ ಪಾರಿತೋಷಕ ಪ್ರಥಮ ಸಲ ಎರಡನೆಯ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಕೊಡಗಿನ ಬೇಸಾಯಗಾರರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಇದನ್ನು ನಂಬದ ಆಗಿನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಸಹಕಾರ ಇಲಾಖೆಗಳ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಆರ್. ಭರಣಯ್ಯನವರು ಮುದ್ದಾಮ್ ಕೊಡಗಿಗೆ ಬಂದು ತಾವೇ ಕ್ರಾಪ್ ಕಟಿಂಗ್ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದರು. ಆಗಲೂ ಅದು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇಳುವರಿಯಾಗಿದ್ದಿತು! ಹೆಬ್ಬಾಳಿನ ಕೃಷಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ತಜ್ಞರೂ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೂ ವಿಶೇಷ ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಈ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೈಚುಂಗ್ ಭತ್ತ ಬೆಳೆದ ಜಿಲ್ಲೆ ಕೊಡಗು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದಿತು ಆ ವರ್ಷ ಇಡಿಯ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ!

ನಾನು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಜರುಗಿದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಹದ್ಘಟನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಕೊಡಗಿನ ಈ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣ ವಿರಾಮ ಹಾಕಬಹುದು. ಅದು ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ

ದಾಳಿ. ಅದರ ಸೋಲು ! ಪಾಕಿಸ್ತಾನದ ದುರಾಕ್ರಮಣದ ಸುದ್ದಿ ಬರುತ್ತಲೆ ಕೊಡಗಿನ ಕೆಲವು ಗಣ್ಯ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾಂಧವರು ನನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಭಯಭೀತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ, 'ನೀವು ಭಾರತಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಠರಾಗಿರುವವರೆಗೆ ನಿಮಗಾವ ಭಯವಿಲ್ಲ – ನಾನಿದ್ದೇನೆ," ಎಂದು ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ಅಂದೇ ಸಂಜೆ ಅವರು ಮಡಿಕೇರಿಯ ಮಸೀದಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆಸಿ ನನಗೆ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ರಕ್ಷಣಾನಿಧಿಯಿತ್ತರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ, ದೆಹಲಿಯ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಈ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಿತ್ತರಿಸಿದುವು. ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣಾನಿಧಿಯ ಸುವರ್ಣವೃಷ್ಟಿ ! ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ 'ನಾ ಮುಂದೆ ನೀ ಮುಂದೆ' ಎಂದು ಕೊಡುಗೆಗಳು ಬರತೊಡಗಿದುವು. ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಮಯ ಸಾಲದಾಯಿತು ನನಗೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯವರೆಗೂ ಸಭೆಗಳು, ವಸ್ತುರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೊಡುಗೆಗಳ ಹರಾಜುಗಳು. ಹರಾಜಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ತಾವು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೊಡಬೇಕಿದ್ದಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ಯಾರ ಮೇಲೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾರ ಬೀಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕಡೆ ಒಬ್ಬ ಬಡರೈತ ಒಂದು ಸುವರ್ಣಗೆಡ್ಡೆಯನ್ನು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ. ಅದನ್ನು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಹರಾಜಿಗೆ ಹಾಕಲು ಹನ್ನೆರಡು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಹೋಯಿತು. ಕೊಂಡವರು ಮತ್ತೆ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟರದನ್ನು. ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ಹರಾಜು ಮಾಡಲು ಒಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ದೊರೆತುವು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ಕೊಂಡವರು ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟರು ಅದನ್ನು. ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನೇ ಹರಾಜಿಗೆ ಹಾಕಲು ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ದೊರೆತುವು. ಮತ್ತೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಕೈಸೇರಿತು ಆ ಗೆಡ್ಡೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಸುಸ್ತು ಹೊಡೆದಿದ್ದೆನಾಗಿ ಅದನ್ನು ಹರಿಜನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಮಡಿಕೇರಿಗೆ ಮರಳಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಪತ್ತು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಾಜು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಸಾವಿರ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೈ ತಾಳಬೇಕಲ್ಲ– ಮನಸ್ಸು ತೂಳಿ ತೂಪಿರಿದರೂ !

ಇದೇ ಸುಸಮಯವೆಂದು ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಣಾನಿಧಿ ಯೋಜನೆಗೆ ತಳುಕು ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟೆ. ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಹಣ ತೊಡಗಿಸಿದರೂ ಅದು ವೈರಿ ದಮನಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗುವುದೆಂದು ಸಾರಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನೆಗೂ ಹಣ ಹರಿದು ಬರತೊಡಗಿತು. ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು 'ಬಚತ್ ಗ್ರಾಮ' ಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದೆ. ಒಂದರ ಅನಾವರಣಕ್ಕೆ ಉಪ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿ ಅಬ್ದುಲ್ ಗಫಾರರೂ, ಸೋದರಿ ಲೀಲಾವತಿ ಆರ್. ಪ್ರಸಾದರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕೊನೆಗೆ ಮಡಿಕೇರಿಯನ್ನೇ 'ಬಚತ್‌ನಗರ' ವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದೆ. ಆಗ ಅದು ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಬಚತ್‌ನಗರ ! ಮಡಿಕೇರಿಯ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಯೋಜನೆಯೂ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದೆ. ಅವರು ಕುಡಿಯುವ

ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆಯ ಯೋಜನೆಯ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಹಾಗೂ ಬಚತ್‌ನಗರ್ ಮಡಿಕೇರಿಯ ಉದ್ಘಾಟನೆಗಳೆರಡನ್ನೂ ಏಕ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೆರವೇರಿಸಿದರು. ರಕ್ಷಣಾನಿಧಿಗೆ ಕೊಡುಗೆಗಳು ಬರತೊಡಗಿದುವು. ಮೊದಲು ಸುವರ್ಣದಾನ. ಗಿರಿಜಾದೇವಿ ಪುರಾಣಿಕರೇ ಪ್ರಥಮ ವಾಗಿ ಎರಡು ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ಅದು ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ನಗದು ಕೊಡುಗೆಗಳೂ ಬಂದುವು. ಯಾರೋ ಯೋಧರೊಬ್ಬರು ಬಂದು ತಮ್ಮ ಖಡ್ಗ ವನ್ನೇ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದರು. ಹರಾಜಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಗಳಿಸಿತು. ಕೊಂಡವರು ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರಿಗೇ ಅರ್ಪಿಸಿಬಿಟ್ಟರು! ಅವರಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಹಾರವೂ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಮಾರಿತು!

ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ನೀಡಿದರು :

ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಪಾರವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಕ್ಷಣಾನಿಧಿ, ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ, ಸೈನಿಕ ಭರತಿ – ಈ ಮೂರರೂ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನವರು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ಕೊಡಗಿಗೆ ಸೈನಿಕ ಶಾಲೆ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಸಾರಿದರು. 'ಕೊಡಗಿಗಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ?' ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, 'ಕೊಡಗೇ ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಳ' ಎಂದು ತಾವೇ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿದರು. 'ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಕವಿಗಳು; ಎಲ್ಲಿ ಕೊಡಗಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮರುಳಾಗಿ ಕವಿತೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಕುಳಿತು ಬಿಡುವರೋ ·ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸಿದ್ದೆ" ಎಂದು ಹಾಸ್ಯ ಚಟಾಕಿ ಹಾರಿಸಿದರು. ಮುಂದುವರಿದು, "ಆದರೆ ನನ್ನ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೂ ಮೀರಿ ಇವರು ಕಾರ್ಯಮಾಡಿ ತಾವು ಕವಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕ್ರಿಯಾವೀರರೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ ಇಂಥ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಸಿಕ್ಕರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಚಿನ್ನದ ನಾಡಾಗುವುದು," ಎಂದು ಎದೆದುಂಬಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಅದನ್ನೂ, ಅದನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬಂದ ಕಿವಿ ಗಡಚಿಕ್ಕುವಂಥ ಕರತಾಡನವನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಮೂಕನಾದೆ ನಾನು! ಅದು ಕವಿಗಳೂ ಕಲಿಗಳಾಗಿ ಮೆರೆದಿದ್ದ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಉಜ್ವಲ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸಂದ ಗೌರವವೆಂದು ತಲೆಬಾಗಿದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೆ.

ಮಾತು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಕೊಡಗಿಗೆ ಸೈನಿಕಶಾಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ನವರು. ಸರಕಾರೀ ಆಜ್ಞೆಯೂ ಬಂದಿತು. ಜ್ವರದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದು, ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನೊಡನೆ ತಿರುಗಿ, ಕುಶಾಲನಗರದ ಹತ್ತಿರ ಅದಕ್ಕೆ ಎರಡು ನೂರು ಎಕರೆಯ ಸರಕಾರೀ ಭೂಮಿ ಆರಿಸಿ ಹೋದರು ವಿದ್ಯಾಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಎಸ್. ಆರ್. ಕಂಠಿ ಯವರು. ಆದರೆ ನನಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೇಗ ವರ್ಗವಾದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ನಾನಿರು ವಾಗಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಯಾಕೆ ಆರಂಭವಾಗದೇ ಉಳಿಯಿತೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನನಗೆ ವರ್ಗ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವರ್ಗ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ವಿಧಿ ಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಬಾಡಿಗೆ ಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ

ವಾಸಿಸುತ್ತ, ಅವರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗಲೆಂದು ಒಬ್ಬಳೇ ಎಲ್ಲ ಆರಭಾರ ವನ್ನು ಹೊತ್ತು ಹೊತ್ತು ಸೊರಗುತ್ತಲಿದ್ದ ಹೆಂಡತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಗಾಗ ಕನಿಕರದ ಬುಗ್ಗೆ ಪುಟಿಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿ ಮಳೀಮಠ ಕುಟುಂಬದವರ ಧೈರ್ಯವೇ ಧೈರ್ಯ ಆಗ ಆಕೆಗೆ. ವರ್ಗಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ರಾಜ್ಯ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ್ ಅಲಿ ಸಾಹೇಬರು ಮಡಿಕೇರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ನಾನು ಅಲ್ಲಿ ಆಳು ಕುದಿಸಿದ ಕೂಳು ತಿಂದು ಜೀವಿ ಸಿದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ, ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳೇ ದೇಕುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮರುಗಿದ್ದರು. ಆಗ ನನಗಲ್ಲಿ ಬೇಜಾರಾದಾಗ ಬಂದು, ನನ್ನೊಡನೆ ಆಟವಾಡಿ ನನಗಿನಿಸು ಸವಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದವರೆಂದರೆ ನನ್ನ ಡಿಡಿಎ ಆಗಿದ್ದ ಮಲ್ಲಶೆಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು – ಜ್ಯೋತಿ ಮತ್ತು ಮಹೇಶ. ತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆಯಾದರೂ ನೆರೆಜಿಲ್ಲೆಯ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಎಚ್. ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರ ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅವರು ಅಂದೂ ಅಣ್ಣನಂತಿದ್ದರು ನನಗೆ ; ಇಂದೂ ಅಣ್ಣನಂತಿರುವರು. ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಕೆಲವು ಗಡಿಪಳ್ಳಿಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿದೆವು ; ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಸರಕಾರದವರೆಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದೆವು. ಅವರ ಅನುಭವ ದೊಡ್ಡದು. ಅದರಿಂದ ನಾನು ಪಡೆದುದೂ ದೊಡ್ಡದು.

ಯುದ್ಧ ಭಾರತದ ಪರವಾಗಿ ಮುಗಿದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಮುಗಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಭಾರತಸೇನೆಗೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಿಂದ ಅತ್ಯಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸೈನಿಕ ರನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವ. ಇಬ್ಬರು ಮಹಾದಂಡನಾಯಕರನ್ನೂ. ಅನೇಕ ಉಪ ದಂಡನಾಯಕರನ್ನೂ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಕೊಡಗು ಆ ಯುದ್ಧ ದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನೂ, ವೀರಯೋಧರನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಅವರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನಿತ್ತು ಕಾರ್ಯ ಸನ್ನದ್ಧನಾದೆ. ನನ್ನನ್ನು ತಂದೆಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರಲ್ ಕೆ. ಎಂ. ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆಯಿತು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೃತರಾದವರ ಕುಟುಂಬ ಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಐದೈದು ಎಕರೆ ಪೈಸಾರಿ ಭೂಮಿ, ಐದೈದು ಸಾವಿರ ನಗದು ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಮಡಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಹೊಸಮನೆ ಹಾಗೂ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಪರಿಹಾರವಿತ್ತೆ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೋದರಿ ಶ್ರೀಮತಿ ಸುಧಾರೆಡ್ಡಿಯವರಿತ್ತ ಸಹಾಯ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದುದು ; ಕೂರ್ಗ್ ಪ್ಲಾಂಟರ್ಸ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೀಡಿದ ನೆರವೂ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವಾದುದು. ಗಾಯಗೊಂಡಿದ್ದವರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ಸೂಕ್ತ ಪರಿಹಾರ ವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಕೆಲಸ ಕೊಡಿಸಿದುದೂ ಆಯಿತು. ಅಂತೂ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳಿಗೊಳಗಾಗಿದ್ದವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ

ಪರಿಹಾರ ಒದಗಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯ ಅತ್ಯುನ್ನತ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. ಜನರಲ್ ಕಾರ್ಯಪ್ಪನವರಂತೂ ಬಹಳ ಹಿಗ್ಗಿದರು.

ಆಗ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟು ಸಾವಿರ ಕಡತಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಯ ಯಜ್ಞ ನಡೆಸಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಕೆಳಗಿನಿಂದ ಉತ್ತರ ಬಂದಿರದ ಕಾರಣ ವರ್ಷಗಟ್ಟಳೆ ಕೊಳೆಯುತ್ತ ಬಿದ್ದಿದ್ದುವು. ತಾಲೂಕು ಆಫೀಸುಗಳಿಗೆ ಅವರಿಂದ ಉತ್ತರ ಬರಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಯಾದಿ ಕಳಿಸಿದೆ; ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕಛೇರಿಯಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಅವರಿಂದ ತರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಎರಡೂ ಕಡೆಗೆ ಒಮ್ಮೆಗೇ ವಿಲೇವಾರಿಯಜ್ಞ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನಾನು ತಾಲೂಕು ಆಫೀಸುಗಳಿಗೆ ಹೋದರೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ನೂರು ಹಳೆಯ ಕಡತಗಳೊಡನೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದೆ; ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಕುಳಿತು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟನ್ನಾದರೂ ವಿಲೇವಾರಿ ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ. ನನ್ನ ಆಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ಕಂಡ ಅತಿಪುರಾತನ ಕಡತವೊಂದು ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅದಕ್ಕೆ 43 ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು ಆಗ! ಅದರ ಎತ್ತರ ಎರಡು ಅಡಿ. ಅದು ಒಬ್ಬರ ಭೂಮಿ ಸ್ವಾಧೀನ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ನೀಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕುರಿತುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅರ್ಜಿದಾರ, ಅವರ ಮಗ ಕಾಲವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಅರ್ಜಿದಾರನ ಮೊಮ್ಮೊಗನನ್ನು ಕರೆಸಿ ಪರಿಹಾರಧನ ಕೊಟ್ಟೆ. ಮುಂಕಾದ ಮೊಮ್ಮೊಗ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೇವಾರಿ ಯಜ್ಞ ಫಲಕೊಟ್ಟಿತು. ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಡತಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರಕ್ಕಿಳಿಯಿತು; ಕೆಳಗಣ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಏಕತ್ರಿತೀಯಾಂಶಕ್ಕಿಳಿಯಿತು. ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ತಮ್ಮ ಪರಿಶೀಲನಾ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬರೆದರು.

ಒಂದು ದಿನ ವಿಚಿತ್ರ ಕಾಗದವೊಂದು ಬಂದಿತು ನನಗೆ. ವಿರರಾಜಪೇಟೆಯ ಮಲಯಾಳಂ ಸಂಘದವರಿಂದ. ಮೇಲೆ "ಮಲಯಾಳಂ ಸಂಘ" ವಿರರಾಜಪೇಟೆ (ಕೇರಳ) ಎಂಬ ವಿಳಾಸವಿದ್ದಿತು. ಅದು ಭಯಸೂಚಕ ಘಂಟೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿದೆ. ವೀರರಾಜಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಗಮನವೀಯಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಗಣ್ಯರಾರೂ ಮುಂದೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಡಿ. ಜೆ. ಪದ್ಮನಾಭ ಎಂಬ ಯುವಕರೂ, ಅವರ ಗೆಳೆಯರೂ ಮುಂದೆ ಬಂದರು. ಅವರಿಗೇ ಉತ್ತೇಜನವನ್ನಿತ್ತೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಘದಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ನಿವೇಶನವನ್ನು ನೆಪಮಾತ್ರದ ಬೆಲೆಗೆ ಕೊಟ್ಟೆ. ಸಹಾಯಧನಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಿಫಾರಸು ಮಾಡಿದೆ. ಕೊಡಗಿನ ದಾನಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿ ದೇಣಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿದೆ. ಇಂದು ಅದು ಲಕ್ಷಾವಧಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬೆಲೆಯ ಸ್ವಂತ ಭವನವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆ

ಯೊಡನೆ ಕನ್ನಡದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಾನಾ ಮುಖವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಿನಿಮಾಗೃಹ ಮಲೆಯಾಳಿ ಮಾಲಿಕರದ್ದಾಗಿದ್ದಿತು. ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರ ಗಳನ್ನೇ ತೋರಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಆ ಮಹಾಶಯ. ತಿಂಗಳಿಗೆರಡು ವಾರ ಕನ್ನಡ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯಗೊಳಿಸಿದೆ.

ಮಾದಾಪುರ-ಸುರ್ಲಭಿ ರಸ್ತೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿಗೊಳಿಸಿದುದಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ದಲ್ಲಿ, ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿಯೂ ಹೋಗದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಲು ಗಾರೆಗಳನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊತ್ತೊಯ್ದು ಒಂದು ಅಲ್ಪ ವೆಚ್ಚದ ಬಹು ಪ್ರಯೋಜನದ ಅಣೆಕಟ್ಟನ್ನು ನಿರ್ಮಿ ಸಿದುದೂ, ಪುಷ್ಪಗಿರಿ ರಸ್ತೆಯ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುದೂ, ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದಿಂದ ಮಡಿಕೇರಿಗೆ ಕೂಡು-ರೈಲನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಯೋಜನೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದುದು, ಮಡ ಕೇರಿಯ ರಾಜಾಸೀಟಿನ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಸೆಮಿಟೆರಿಯನ್ನು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಹೈಕಮೀಷನರರ ಪರವಾನಗಿ ಪಡೆದು ಮಡಿಕೇರಿಯ ಹೊರಗೆ ಸಾಗಿಸಿದುದೂ, ಅಲ್ಲಿಯೇ 'ಪ್ರಜಾಸೀಟು' ಒಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದೂ, ಮಡಿಕೇರಿಗೆ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿ ಸಿದುದೂ, ಕುಶಾಲನಗರ-ಗೋಣಿಕೊಪ್ಪಲಗಳಲ್ಲಿ ಹಣ್ಣಿನರಸ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುದೂ, ಚೆಟ್ಟಿಪಳ್ಳಿ ಫಾರ್ಮಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭೂಮಿ-ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದೂ, ಇರ್ಪು-ಇಗ್ಗುತಪ್ಪ ದೇವಾಲಯ ಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದುದೂ, ಸ್ಟೇಡಿಯಮ್ ಯೋಜನೆಗೆ ಚಾಲನೆಯಿತ್ತುದೂ, ಮಡಿಕೇರಿ, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹಮಂಡಳಿಗೆ ಭೂಮಿ ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವಿತ್ತುದೂ. ಡಾ. ಮರಿಗೌಡರ ಸಹಕಾರದೊಡನೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೂವರೆ ಲಕ್ಷ ಬಾಳೆ ಮರಿಗಳನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ತರಕಾರಿ ಬೀಜಗಳ ಪೊಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ಹಂಚಿದುದೂ, ಮಡಿಕೇರಿಯ ಕೊಹಿನೂರ್ ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಶೈತ್ಯಾಗಾರವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದುದೂ, ಆಹಾರಧಾನ್ಯ ಗಳ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ವಿತರಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಕಗೊಳಿಸಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ 'ಕ್ಯೂ' ಗಳು ಕಾಣದಂತೆ ಮಾಡಿದುದೂ ಆ ಕಾಲದ ಇತರ ಸಾಧನೆಗಳು.

ಕೇರಳ ಹಾಗೂ ಕೊಡಗಿನ ಗಡಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ರಾತ್ರಿ ಕೇರಳ ದವರು ಕಾವೇರಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಬಂದು ಕೊಡಗಿನ ಕಾಡು ಹೊಕ್ಕು ಬೀಟೆ ಮರಗಳನ್ನೂ ತೇಗಿನ ಮರಗಳನ್ನೂ ಕಡಿದು ನದಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಆಚೆ ಎಳೆದೊಯ್ದು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳುವ ರೆಂಬ ಸಂಗತಿ ತಿಳಿಯಿತು. ನಾನೂ, ಆಗ ಸಿ. ಎಫ್. ಆಗಿದ್ದ ಜಯರಾಮರೆಡ್ಡಿ ಯವರೂ, ಎಸ್. ಪಿ. ಪೆರೇರಾ ಅವರೂ ವೇಷಮರೆಸಿಕೊಂಡು ಕಾಣನೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಗಡಿ ಭಾಗವನ್ನು ತಲುಪಿದೆವು. ಹಾಡು ಹಗಲೇ ಮರಗಳ ಕಳ್ಳ ಸಾಗಾಣಿಕೆ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪೋಲಿಸರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವೂ ಇತ್ತು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಕೂಡಲೇ ಕ್ರಮ ಕೈಕೊಂಡು, ಮಡಿಕೇರಿಗೆ ಬಂದು ಒಂದು

ತ್ರಿಸೂತ್ರೀ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದೆವು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು–ಭಾಗ ಮಂಡಲದಿಂದ ಗಡಿಯವರೆಗೆ ರಸ್ತೆ–ನಾನಿರುವಾಗಲೇ ಮುಗಿಯಿತು. ಬಿ. ರಾಚಯ್ಯ ನವರೇ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಇನ್ನುಳಿದುವು ಏನಾದುವೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡು ನಾಶವಾದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮೆಟ್ಟೂರಿನವರೆಗೆ ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಬೇಸಾಯ ಗಾರರು ಬಡವರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಜೀವನದಿ ಕಾವೇರಿಯ ಜಲಾನಯನ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದುದು.

ಹೊಂಬೇಗೌಡರಿಂದ ದೂರವಾಣಿ

ಒಮ್ಮೆ ಏಕಾಏಕಿ ಮುಖ್ಯನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಹೊಂಬೇಗೌಡರಿಂದ ದೂರವಾಣಿ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಏಕೆ ಬಂದಿರಬಹುದೆಂದು ವಿವಂಚನೆಗೆ ಒಳಗಾದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಅಕ್ರಮ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದ ಅಕ್ಕಿ ಗಿರಣಿ ಒಂದನ್ನು ಬಂದು ಮಾಡಿ ಬೀಗ ಮುದ್ರೆ ಹಾಕಿ ತನಿಖೆ ನಡೆಸಿದ್ದೆ. ಆ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿರಬಹುದೆ ? ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹರಿಜನರಿಗೆಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಅರುವತ್ತು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಕ್ರಮ ಸಾಗುವಳಿ ನಡೆಸಿದ್ದ ಕೇರಳೀಯರನ್ನು ಹೊರ ಹಾಕಿ ಆ ಭೂಮಿ ಯನ್ನು ಹರಿಜನರ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಆ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿರಬಹುದೆ ? ಈ ದಂದು ಗದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಹೊಂಬೇಗೌಡರ ಸ್ವರ ಕೇಳಿಸಿತು. "ಪುರಾಣಿಕರೇ, ಮಡಿಕೇರಿಯ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಕೂಡು–ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಅದರ ಕಾಗದಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇಂದೇ ಬೆಂಗಳೂರು ತಲುಪಿ ಬಿಡಿ. ನಾಳೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಅಂತಿಮ ನಿರ್ಣಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಿಡೋಣ," ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ನಾನು, "ಸರ್, ಯುದ್ಧ ನಡೆದಾಗ ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯವರ ಅನುಮತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊರಗೆ ಹೋಗಬಾರದು– ಎಂದು ಬಂದಿದ್ದ ಆಜ್ಞೆ ಇನ್ನೂ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಪರವಾನಗಿ ಇಲ್ಲದೆ ಹೇಗೆ ಬರಲಿ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಾನು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ; ನೀವು ಸಾಮಾನು ಕಟ್ಟಲು ಆರಂಭಿಸಿರಿ. ಹಾಂ, ಮರೆತೆ. ನಾಳೆ ಇಲ್ಲಿ 'ರಾಮಾಯಣ ದರ್ಶನಂ' ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಪ್ರವಚನದ ಮುಕ್ತಾಯ ಸಮಾರಂಭ. ನೀವು ಸಮಾರೋಪ ಭಾಷಣ ನೀಡಬೇಕು," ಎಂದರು. 'ನನಗಿದೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಗೌರವ, ಸರ್ !' ಎಂದೆ. 'ನೀವು ಆ ಬಗ್ಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡಬಲ್ಲಿರೆಂದೇ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದಿದ್ದೇವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಗೌರವದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಲ್ಲಿ ಬಂತು. 'ಕುವೆಂಪು' ಅವರು ಬದುಕಿರುವಾಗ ನಾವು ಬದುಕಿರುವುದೇ ನಮಗೆ ದೊಡ್ಡ ಗೌರವ !" ಎಂದರು. 'ನಮಗಷ್ಟೇ ಏಕೆ ಸರ್, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆಲ್ಲ ಗೌರವ,' ಎಂದೆ ನಾನು. 'ನಿಜ ನುಡಿದಿರಿ. ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಿ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ' ಎಂದು ಮಾತು ಮುಗಿಸಿದರು.

ನಾನಿನ್ನೂ ಸಿದ್ಧನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೇ ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂತಿ ಬಂದಿತು. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ. ಹೊಂಬೇಗೌಡರ ಕಾರ್ಯಗಳೇ ಹೀಗೆ ! ಅದ್ಭುತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಅವರದು. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಮರುದಿನ ಅರ್ಧಘಂಟೆಯ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ ನ್ಯಾಯಾಲಯಗಳ ಕೂಡು—ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ನೀಡಿ ಬಿಟ್ಟರವರು. ಸಂಜೆ ಅವರು ಬದುಕಿದ್ದಾಗಲೇ ಹೊಂಬೇಗೌಡ ನಗರವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ ವಿಲ್ಸನ್ ಗಾರ್ಡನ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಾರೀ ಸಭೆ–ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ. 'ರಾಮಾಯಣ ದರ್ಶನ'ದ ಬಗ್ಗೆ ನನಗೆ ತಿಳಿದಷ್ಟನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ಬಹಳ ಪ್ರೀತರಾದರು ಅವರು. ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಿಗೆ ಕೇಳಿದರು. "ಪುರಾಣಿಕರ ಭಾಷಣವನ್ನು ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಂಡಿರಾ?" ಅವರು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗ ರೇಗಿದರವರು ; 'ಎಂಥ ಉಜ್ವಲ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿರಲ್ಲ !' ಎಂದು ಛೀ ಮಾಡಿದರು. 'ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ ಸರ್. ತಾವು ಎಷ್ಟು ಸಲ ಕರೆದರೂ ಬಂದು ಭಾಷಣ ಮಾಡುವೆ ಈ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯದ ಮೇಲೆ. ಇನ್ನೂ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿ ತೋರಿಸುವೆ," ಎಂದು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಿದೆ. 'ಖಂಡಿತ ಕರೆಸುವೆ'ನೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಆದರೆ ಬಹು ಬೇಗ ಅವರೇ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಎಂಥ ದೊಡ್ಡ ನಷ್ಟ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ' ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ! ಓರ್ವ ಅಪರಿಚಿತನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ನನ್ನನ್ನೂ, ನನ್ನಷ್ಟೇ ಅಪರಿಚಿತನಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ನನ್ನ ತಮ್ಮ ಅನ್ನದಾನಿಯನ್ನೂ ಮೊದಲ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮನೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಮಹನೀಯರವರು. ಅವರ ನೆನಪು ಆದಾಗಲೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಹೊರಡುತ್ತದೆ ! ಅವರೀಗ ಬದುಕಿದ್ದರೆ ? ನನ್ನ ತಮ್ಮ ಎಂದೋ ನ್ಯಾಯಮೂರ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ; ನಾನವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನೂರು ಕನ್ನಡ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ !

ಕೆಲವು ದಿನ ಕಳೆಯುತ್ತಲೇ ಏಕಾಏಕಿ ಇನ್ನೊಂದು ದೂರವಾಣಿ ಕರೆ ಬಂದಿತು. ಆಗ ತಾನೆ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮದ ಅಲಿ ಸಾಹೇಬರ ಕರೆ ಅದು. "ಮೇರೆ ಪಾಸ ದೋ ಪೋಸ್ಟ್ಸ ಹೈಂ—ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಪೋರ್ಟ್ ಕಮಿಷನರ್ औರ್ ಜನರಲ್ ಮ್ಯಾನೇಜರ್ ಕೆ. ಎಸ್. ಆರ್. ಟಿ. ಸಿ. ಆಪಕೋ ಕೋನ್ಸಾ ಪಸಂದ ಹೈ, ಬೋಲಿಯೇ," ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ನಾನು ಅವಾಕ್ಕಾದೆ. ನಾನೇನೂ ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟು ಕೇಳಿರಲಿಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ–ನನ್ನ ವರ್ಗ ಮಾಡಿಸಿರಿ, ಇಲ್ಲವೆ ನೀವು ಮಂತ್ರಿಯಾದಾಗ ಮಾಡಿರಿ, ಎಂದು. ನಾನು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದುದನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟು ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗುತ್ತಲೇ ನನ್ನನ್ನು ತಾವೇ ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ನನ್ನ ಇಷ್ಟವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಕೃತಜ್ಞತಾ ಭಾವ ಪುಟಿಯಿತು ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ. "ತಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬರುತ್ತೇನೆ," ಎಂದು ಉತ್ತರವಿತ್ತೆ. ಮೂರನೆಯ ದಿನವೇ ಸರಕಾರದ ಆಜ್ಞೆ ಬಂದಿತು, ಸಾರಿಗೆ ಕಮೀಷನರನನ್ನಾಗಿ

ನನ್ನ ವರ್ಗ ಮಾಡಿ. ನನ್ನ ಹರ್ಷ ಉಕ್ಕೇರಿತು—ಒಂದು ವರ್ಷದಿಂದ ಅಗಲಿದ್ದ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಳ್ಳುವೆನೆಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದು.

ಮಡಿಕೇರಿ, ವೀರರಾಜಪೇಟೆ, ಸೋಮವಾರಪೇಟೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅನೇಕ ಪ್ರಮುಖ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಬೀಳ್ಕೊಡುಗೆ ಸಮಾರಂಭಗಳು ನಡೆದುವು. ಬಹಳ ಆತ್ಮೀಯತೆಯ, ಅಭಿಮಾನದ, ಆದರದ ಅಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು ಕೊಡಗಿನ ಮಹಾಜನರು ನನ್ನನ್ನು. ಎಲ್ಲ ಸಮಾರಂಭಗಳ ವಿವರಗಳು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ವೀರರಾಜಪೇಟೆಯ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರೂ, ಹಿಂದೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಕೊಡಗು ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿಪಾದಕರೂ ಆಗಿದ್ದ ಕರುಂಬಯ್ಯನವರು ಆಡಿದ ಮಾತುಗಳು ಮಾತ್ರ ಮರೆಯಲಾಗದ ಮಾತುಗಳು. "ನಮ್ಮದೇ ರಾಜ್ಯವಿದ್ದಾಗ ನಮಗೊಬ್ಬ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಮುಖ್ಯಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳೂ ಇದ್ದರು ; 25 ಜನ ಶಾಸಕರೂ ಇದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಸೇರಿ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಮ್ಮ ಈ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಒಬ್ಬರೇ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದರು," ಎಂದು ತುಂಬಿದೆದೆಯಿಂದ ಹೇಳಿದರವರು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳು ಹನಿಗೂಡಿದ್ದುವು. ಒಬ್ಬ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ಅಂದು ನಾನು ಪಡೆದಿದ್ದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನನಗೆ ನೆರವಾದವರೆಲ್ಲರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಬರೆದರೆ ಅದೇ ಒಂದು ಕಿರುಹೊತ್ತಗೆಯಾದೀತು. ಆದರೆ ಜನರಲ್ ಕಾರ್ಯಪ್ಪ, ರಾ. ಬಿ. ಕೆ. ಟಿ. ಉತ್ತಪ್ಪ, ರಾ. ಬ. ಚೆಂಗಪ್ಪ, ಜಿ. ಎಂ. ಮಂಜುನಾಥಯ್ಯ, ಪಾರ್ವತಮ್ಮ ಬಸಪ್ಪ, ಬಿ. ಎಸ್. ಕುಶಾಲಪ್ಪ, ಕೆ. ಎಸ್. ಅಪ್ಪಚ್ಚು, ಎ. ಎನ್. ಸೋಮಯ್ಯ, ಸಿ. ಕೆ. ಕಾಳಪ್ಪ, ಸಿ. ಬಿ. ಮುತ್ತಣ್ಣ, ಪಿ. ಡಿ. ಸುಬ್ಬಯ್ಯ, ಮೋಹಿದೀನ್, ಎ. ಪಿ. ಅಪ್ಪಣ್ಣ, ಡಾ॥ ಅಶ್ವಣ್ಣ, ಡಾ. ಚೆಂಗಪ್ಪ, ಎಸ್. ಎಸ್. ರಾಮಮೂರ್ತಿ, ಡಿ. ಶಿವಪ್ಪ, ಬಿ. ಎಸ್ ಶಂಕರ, ಆರ್. ಗುಂಡೂರಾವ್, ಯೂಸುಫ್ ಅಲಿ ಖಾನಸಾಹೇಬ್ ಮೊದಲಾದವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ ?

ಮತ್ತೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ

ನಾನು ಸಾರಿಗೆ ಇಲಾಖೆಯ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲಮಯ ಸ್ಥಿತಿ. ಬಸ್ ಟ್ರಕ್ ಓಡಿಸುವವರು ಒಬ್ಬರ ಮೇಲೊಬ್ಬರು ರಿಟ್ ಹಾಕಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹೈ ಕೋರ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರಿಟ್ ಅರ್ಜಿಗಳ ಸುರಿಮಳೆ ; ವಿಧಾನ ಸೌಧದಲ್ಲಿ ಅವರ ಓಡಾಟವೇ ಓಡಾಟ ! ಆ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಲಂಚದ ಹಾವಳಿ ಮೇರೆ ಮೀರಿದೆಯೆಂಬ ಪುಯಿಲು. ಅಂಥಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪಾರಾಗುವುದೆಂದು ಮೊದ ಮೊದಲು ಹೌಹಾರಿದೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆಪರೇಟರರಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬ ನ್ಯಾಯ ನಿಷ್ಠುರ ಮನುಷ್ಯನೆಂಬ ಭರವಸೆ ಹುಟ್ಟಿತು ; 'ಎಸ್. ಟಿ. ಎ,'ದ ನಿರ್ಣಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ

ಗೌರವ ಬೆಳೆಯಿತು ; ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲೀಗ ಬೇಗ ಬೇಗ ಕಾಗದಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಯಾಗು ತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಅವರಿಗೆನಿಸತೊಡಗಿತು.

ವಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದೆ. ಸ್ವತಃ ನಾಡಗೌಡರೂ ಉಪಸ್ಥಿತರಿದ್ದ ಆಪರೇಟರರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ದೂರುಗಳನ್ನು ಕೇಳಲಾಯಿತು. "ನಿಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಎಷ್ಟು ಪರ್ಮಿಟ್ಟು ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ನೀವು ಹೈಕೋರ್ಟಿಗೆ ಶರಣು ಹೊಡೆಯುವಿರಿ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ಅವರು ತಂತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿಕೊಂಡು 75 ಬೇಕು–ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. 'ಚಿಂತಿಸ ಬೇಡಿರಿ, ಒಂದು ನೂರರವರೆಗೂ ಕೊಡುವೆನು ; ನಿಮ್ಮ ಅರ್ಜಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಾಪಸ್ಸು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಬಿಡಿರಿ.' ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹಿಗ್ಗಿ ಹೋದರವರು. ರಿಟ್ ಅರ್ಜಿ ಗಳನ್ನು ವಾಪಸು ಪಡೆದುಕೊಂಡರು. ಇದೇ ರೀತಿ ಧಾರವಾಡ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಆಪರೇಟರರನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅವರು ಕೇಳಿದುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಪರ್ಮಿಟ್ಟುಗಳ ಆಶ್ವಾಸನ ನೀಡಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. 19 ಜಿಲ್ಲೆಗಳವರನ್ನೂ ಕೇಳಿ ಒಟ್ಟು ಪರ್ಮಿಟ್ಟುಗಳ ಲೆಕ್ಕಮಾಡಿದೆ. ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಮದ್ರಾಸ್, ಹೈದರಾಬಾದು, ಮುಂಬೈ, ಗೋವಾಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ–ರಾಜ್ಯ ಪರ್ಮಿಟ್ಟು ಗಳನ್ನು ತಂದೆ. ಕೇಳಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟೆ. ಲಾರಿ ಪರ್ಮಿಟ್ಟುಗಳ ಜಗಳಗಳೆಲ್ಲ ಶಾಂತವಾದುವು.

ಟಿ. ಪಿ. ಜಿ. ಅಪೀಲುಗಳು ರಾಶಿ ರಾಶಿಯಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದುವು. ಅಪೀಲುದಾರರೊಡನೆ, ಅವರ ವಕೀಲರೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ರಾಜಿ ಸೂತ್ರವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಯಾವ ತೊಂದರೆ ಯಿಲ್ಲದೆಯೇ ಸಾವಿರಾರು ಅಪೀಲುಗಳ ವಿಲೇವಾರಿಯಾಯಿತು. ಸರಕಾರಕ್ಕೂ ದಶ ದಶಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಆದಾಯವಾಯಿತು ; ಆಪರೇಟರರೂ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಹನಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುವಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ವಾಹನಗಳ ಮೇಲಿನ ಕರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸದೇ ಇಲಾಖೆಯು ಹೆಚ್ಚು ಹಣವನ್ನು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ನೀಡುವಂತಾಯಿತು. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೋಟಿಯಂತೆ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಆದಾಯ ಹೆಚ್ಚ ತೊಡಗಿತು. ಜೊತೆಗೆ, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಕೂಡ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಬಸ್ಸುಗಳ ಮೇಲೆ, ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಟ್ಯಾಕ್ಸಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಓಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಖಾಸಗಿ ಕಾರುಗಳ ಒಡೆಯರ ಮೇಲೆ, ವೇ ಬ್ರಿಜ್ಜುಗಳ ಮೇಲೆ ಪದೇ ಪದೇ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿ ಆದಾಯ ಸೋರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ತಡೆಯಲಾ ಯಿತು. ಇದರಿಂದಲೂ ಕರ ಹೆಚ್ಚಿಸದೆ ಆದಾಯ ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ನಾನು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂರುವರೆ ವರ್ಷಗಳೂ ಈ ಹೆಚ್ಚುಗೆ ನಡೆದು ನಾನು ಆ ಇಲಾಖೆ ಯನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಇದ್ದ ಏಳೂವರೆ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಆದಾಯ ನಾನು ಆ ಇಲಾಖೆ ಬಿಟ್ಟಾಗ ಹನ್ನೊಂದು ಕೋಟಿಗಳಿಗೂ ಮೀರಿದ್ದಿತು. ಪಂಚರಾಜ್ಯ ಪರ್ಮಿಟ್ಟುಗಳ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆದಾಯ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು.

ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲೆಂದು ಹಲವು ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಆಯಾರಾಜ್ಯಗಳ ಬಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಆಯಾರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ

ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ ಒಂದು ರಾಜ್ಯದ ಬಸ್ಸು ಇನ್ನೊಂದು ರಾಜ್ಯದ ಮೊದಲನೆಯ ನಿಲ್ದಾಣದವರೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದೆಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ನೆರೆ ರಾಜ್ಯ ಗಳೊಡನೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಸಿ ಕಾರ್ಯಾನ್ವಿತಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ, ಒಂದು ಪ್ರವಾಸೀ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರವಾಸೀ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ, ಮುಂಬೈಯಿಂದ ಮಂಗಳೂರಿಗೆ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಮಂತ್ರಾಲಯ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಬೆಟ್ಟಗಳಿಗೆ, ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಪ್ರಯಾಣಿಕ ಸೌಕರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಹೊಸಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೃತಿಗಿಳಿಸ ಲಾಯಿತು. ವಿಲಾಸೀ ಬಸ್ಸುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೂ ಬಹು ಜನರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿತು.

ಒಮ್ಮೆ ನಾನು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರು ಬಂದರು. 'ಕನ್ನಡಕ್ಕಾಗಿ ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿರಿ,' ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. 'ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ; ಇಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದು ಕೊಡಿರಿ,' ಎಂದು ಹೇಳಿ ದರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಗೀಕೃತಿ ನೀಡಿದರು ಅವರು. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ನನ್ನನ್ನು ಅದರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಹಂತಗಳ ಲ್ಲಿಯೂ ಆಡಳಿತದ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆಯೆಂದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯ ಕೈಪಿಡಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಸಮಿತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದ ಕಾರ್ಯ ವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ನಿಗದಿ ಪಡಿಸಿದ್ದ ಅವಧಿಗೆ ಮೊದಲೇ ಮುಗಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿತು ಸಮಿತಿ. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಅದು ಅಚ್ಚಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೋಯಿತು. ತಾಲೂಕು ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಆಗ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಜಿ. ನಾರಾಯಣರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಇನ್ನುಳಿದ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಲಹೆ ನೀಡಲು ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಿತಿ ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಶ್ರೀ ಕೆ. ನಾರಾಯಣ ಸ್ವಾಮಿಯವರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಯಿತು. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಅದರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದೆ. ಮುಂದೆ ನನಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಲು ಅಣ್ಣ ಎಚ್. ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರು ಅದರ ಕಾಯದರ್ಶಿಯಾದರು. ನಾನು ಸದಸ್ಯನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದೆ. ಸಮಿತಿ ಮದ್ರಾಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಂದು, ಕೆಲವು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ವರದಿ ಅತ್ಯಂತ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲದ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲ–ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆ ಕನ್ನಡವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ.

ಗಾಲಿಬ್ ಶತಮಾನೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದೆ. ಗಾಂಧೀಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಬಂದಿತು.ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗಡಿನಾಡಿನ ಗಾಂಧಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾ

ಗಿದ್ದ ಖಾನ್ ಅಬ್ದುಲ್ ಗಫಾರಖಾನಸಾಹೇಬರು ಬಂದರು. ಅವರು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರವಾಸವನ್ನೂ ಕೈಕೊಂಡರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಸಭೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಅವರು ಉರ್ದೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಅವರ ಕನ್ನಡೀಕರಣದ ಕಾರ್ಯ ವನ್ನು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳವರು ನನಗೆ ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅದಾಗಲೇ 'ಸರಹದ್‌ಗಾಂಧೀ' ಎಂಬ ಸ್ಮರಣ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ರಾಜ್ಯ ಸಮಿತಿಗಾಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದೆ ; ಅರ್ಧ ಲಕ್ಷಕ್ಕೂ ಮೀರಿ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದೆ : ಆಗ ಈ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬರಲು ಹಿಗ್ಗಿದೆ.

ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯ ಸರ್ವ ಶ್ಲಾಘಿತವಾಗಲು ಮೈಸೂರಿನವರೆಗೂ ಅವರೊಡನಿದ್ದು ಅವರ ಉರ್ದೂ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಹೇಳುವ : ಹೊಣೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ರಾಮನಗರ, ಮದ್ದೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಮೈಸೂರು–ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಿಕ್ಕಿರಿದ ಜನಸ್ತೋಮಗಳು. ಎಲ್ಲೆಡೆ ಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದುದು ಇನ್ನೂ ಉಪೇಕ್ಷಿತರಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಬಡವರ ಉದ್ಧಾರದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನೆರೆದಿದ್ದ ವಿರಾಟ್ ಸಭೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಉತ್ಸಾಹಿತರಾಗಿ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡಿದರು. ನನ್ನ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿತು ಆ ಜನಸಾಗರ. ಒಮ್ಮೆ ಸರಹದ್ ಗಾಂಧಿಯವರು ಐದು ಮಿನಿಟುಗಳವರೆಗೆ ನಿಲ್ಲಿಸಲೇ ಇಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಅದೇ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತೂ ಉಳಿಯದಂತೆ ಕನ್ನಡೀಕರಿಸಿ ಹೇಳಿದೆ ನಾನು. ಸಭಿಕರ ಹರ್ಷ ಹೆಚ್ಚಿ ಕೈ ತಟ್ಟಿದರು. ನಾನೂ ಹಿಗ್ಗಿದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಹಿಗ್ಗು ಕುಗ್ಗಾಗಲು ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮಾತಿನ ಭರದಲ್ಲಿ "ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂದುಗಳು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿರುವ ಮುಸ ಲ್ಮಾನರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಖಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ," ಎಂದು ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟರವರು. ನಾನದರ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮಾಡದೆ ಆಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಅನರ್ಥವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದೆನು. ಆದರೆ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ನನ್ನ ಅಸೀಮ ಗೌರವ ವಿಘಾತಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದಿತು. ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಮುಸ್ಲಿಂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಅವರು ಮಾಡಿದ "ದಿವ್ಯೋಪದೇಶ"ವನ್ನು ಕೇಳಿದಮೇಲಂತೂ ನನ್ನ ಮೈ ನಡುಗಿತು !

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಅಷ್ಟ ಶತಮಾನೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಲೆಂದು ಆಗ ಆಹಾರ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಡಿ. ಜತ್ತಿಯವರು ನಾಡಿನ ಪಂಡಿತರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಮುಖರೊಡನೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿ 'ಬಸವ ಸಮಿತಿ' ಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ನಾನು ಅದರ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲೊಬ್ಬ. ತಮ್ಮ ಅನ್ನದಾನಿಯಂತೂ ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ. ಸರಕಾರವೂ ಅಷ್ಟ ಶತ ಮಾನೋತ್ಸವದ ಆಚರಣೆಗಾಗಿ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿತು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಶಿವಾಧೀನರಾದ ಎಸ್. ಆರ್. ಕಂಠಿಯವರೇ

ಕಾರ್ಯಾಧ್ಯಕ್ಷರು. ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಕೂಡಲಸಂಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾರಂಭಗಳು ನಡೆದು ಬಸವ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯ ಸಮಾರಂಭ ಜರುಗಬೇಕಿತ್ತು. ಅದೇ ಉಪರಾಷ್ಟ್ರ ಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವ್ಹಿ. ವ್ಹಿ. ಗಿರಿಯವರು ಉದ್ಘಾಟಕರಾಗಿ ಬರುವವರಿದ್ದರು. ನಾನೂ, ಕೆ. ಬಸಣ್ಣನವರೂ ಎರಡುದಿನ ಮೊದಲೇ ಹೋಗಿ ಸರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳು ಮುಗಿದಿರು ವುದನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆಯಾಯಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋದೆವು. ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಹೌಹಾರಿದೆವು. ಸಭಾ ಮಂಟಪ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ ; ಬರಲಿದ್ದ ಗಣ್ಯರ ವಸತಿ ಊಟಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿಲ್ಲ ; ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲಿದ್ದ ಸಭಿಕರ ಊಟದ ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕಾರು ಖಾನಾವಳಿಗಳು ಬಂದಿದ್ದುವು. ಅವರಿಗೇ ಇಂತಿಷ್ಟು ದರಕ್ಕೆ ಬಂದವರಿಗೆ ಊಟ ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರಂತೆ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಿತಿಯವರು !

ನಾವಿಬ್ಬರೂ ತೋಳೇರಿಸಿ, ನಡಕಟ್ಟಿ ನಿಂತು ಬಿಟ್ಟೆವು. ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಸಭಾ ಮಂಟಪದ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮರಾವ್ ಅಫಜಲಪುರ ಅವರಿಗೆ ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದುನೂರು ಮೂಟೆ ಅಕ್ಕಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಬೇಳೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ದಾನಿಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕಳಿಸಲು ಕೋರಿ ದೆವು. ಅವರು ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕಳಿಸಿದರು. ಅಡಿಗೆಯವರನ್ನೂ ಕಳಿಸಿದರು. ದಾಸೋಹ ಮಂಟಪವನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆವು. ಎರಡು ಹಗಲು ಎರಡು ರಾತ್ರಿ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ಉಂಡು, ನಿದ್ರೆಯಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿದಿದ್ದೆವು. ಮುನ್ನಿನ ಸಂಜೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರನ್ನೆಲ್ಲ ಸ್ವಾಗತಿಸಿ, ಅವರವರ ಬಿಡಾರಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಿ, ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದವರೆಗೆ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿ, ಮಂಟಪಾಲಂಕಾರ ಮೊದಲಾದು ವನ್ನೂ, ಧ್ವಜಸ್ತಂಭ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನೂ ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ ಒಂದು ಘಂಟೆ ಯಾದರೂ ನಿದ್ರಿಸೋಣವೆಂದು ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತೇವೆ–ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ಹಾಸಿಗೆಗಳನ್ನೂ ರಾಜ್ಯ ಸಮಿತಿಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ ಉಪ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಅಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಕೊಂಡು ಮಲಗಿ ಗೊರಕೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಮಂತ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಬೀಗರಂತೆ ಬಂದಿದ್ದರವರು !

ನಮ್ಮ ನಸೀಬದಲ್ಲಿ ನಿದ್ದೆಯೆಂಬುದು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಾತರ್ವಿಧಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಸಭಾ ಮಂಟಪದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದೆವು. "ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯಬೇಡಿರಿ, ಊಟಕ್ಕೆ ಮರೆಯಬೇಡಿರಿ,' ಎನ್ನುವ ನಾಮಾಂಕಿತರೆಲ್ಲ ತಾವೇ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರೋ ಎಂಬಂತಹ ಠೀವಿಯೊಡನೆ ಬರುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಸಮಾರಂಭದ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಸಮೀಪಿಸಿ ದಂತೆ ಅವರದೇ ಆಟಾಟೋಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರನ್ನೂ ನೂಕಿ ಬಿಟ್ಟರು ಮೂಲೆಗೆ ! ಗಿರಿಯವರ, ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರ, ಜತ್ತಿ–ಕಂಠಿಯವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತುಕೊಂಡು ಫೋಟೋಗಳಲ್ಲಿ ತಾವೂ ಮೂಡುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರು ನಾಮಧಾರಿಗಳು. ನನಗೆ

ಅವರು ಕೈಬಿಟ್ಟುದೇ ಕ್ಷೇಮವೆನಿಸಿ ಮೂಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೇ ನಿದ್ದೆ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದೆ. ಗಿರಿಯವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಣವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಲು ಬೇಕಾಯಿತು ನಾನು. ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಮೇಲಿನವರ ಮಾತು ಮೀರಲಾರದೆ ತೂಕಡಿಸುತ್ತಲೇ ಮೈಕಿನ ಮುಂದೆ ನಿಂತೆ. ಬಸವಣ್ಣನೇ ಬೆಂಗಾವಲಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದನೇನೋ–ನನ್ನ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಅಮೋಘವಾಗಿದ್ದಿತು. ನೆರೆದ ಸಹಸ್ರ ಸಹಸ್ರ ಜನರು ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರ ಮಾಡಿದರು. ಗಿರಿಯವರು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಕೈಕುಲುಕಿದರು ; ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪ ನವರು ಬೆನ್ನುಚಪ್ಪರಿಸಿದರು; ಜತ್ತಿಯವರೂ ಕಂಠಿಯವರೂ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರೂ ಶಹಭಾಸು ಹೇಳಿದರು. ನನ್ನನ್ನೂ ತಮ್ಮೊಡನೆ ಊಟಕ್ಕೆ ಎಳೆದೊಯ್ದರು. ಕೆ. ಬಸಣ್ಣನವರನ್ನೂ ಕರೆಸಿಕೊಂಡೆ. ಅಂದೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಅನ್ನ ಕಂಡದ್ದು ನಾವು–ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ !

ಗಿರಿಯವರ ಭಾಷಣ ಅನುವಾದಿಸಿದೆ ; ವಿಚಾರ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದೆ ; ಇನ್ನೂ ಯಾವ ಯಾವುದೋ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ, ಮೈಕಿನ ಮುಂದೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಆದರೂ ಆ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸವಿ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ನಾವಿದ್ದ ಒಂದು ಫೋಟೋಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಯಿ ತೆರೆದೆವು. ಒಂದು ಫೋಟೋದಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಡಿರಲಿಲ್ಲ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ! ಸಮಾರಂಭದ ಸಾಕ್ಷಿ ಚಿತ್ರವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ವಜಾ ಆಗಿದ್ದೆವು ! ಎಲ್ಲರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ದುಡಿದೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಿತ ವಾಗದ ಇಂಥ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಅನೇಕ ನಡೆದು ಹೋಗಿವೆ ನನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ! ಆದರೂ ಹತಾಶನಾಗದೆ, ನಿರಾಶನಾಗದೆ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಂದ ನಾಡು–ನುಡಿ–ನಾಡಿಗರ ಸೇವೆ ಯನ್ನು ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿ ನೋಡಿ ದಾಗ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದುದೇ ವಿಹಿತವೆಂದೆನಿಸಿ, ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗಳಿಂದಲೂ ಲಭಿಸದೆ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಶಾಂತ, ಸಂತೃಪ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದನ್ನು ಈಗ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಆನಂದದಿಂದಿದ್ದೇನೆ. ಇಂಥ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ನನಗೆ ನೀಡಿದ ಗುರುಹಿರಿಯರನ್ನು ಸದಾ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಪ್ರಿಯ ಬಂಧು ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠರು ನನ್ನ 'ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ' ಹಾಗೂ 'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಮನ್ನಣೆ ದೊರೆತಿದ್ದಿತು. ಹುಕ್ಕೇರಿ ಬಾಳಪ್ಪನವರು 'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಸಾವಿರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿ ಅದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯಗೊಳಿಸಿ ದರು.

ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡರು :

ನಾನು ನನ್ನ ತಂದೆಯವರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡುದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖದ ಘಟನೆ ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ. ಅದಾಗಲೇ ಧಾರವಾಡದ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಪ್ಪಗಳವರನ್ನು

ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅನಾಥನಾಗಿದ್ದೆ; ಆಗ ತಂದೆಯುವರೂ ಇಲ್ಲವಾಗಲು ಬಹಿರಂಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅನಾಥನಾದೆ. ತಂದೆ, ಗುರು, ವಾತ್ಸಲ್ಯನಿಧಿ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಮ್ಮೆಗೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಅನುಭವ! ನಾಡಿನ ಉದ್ದಗಲಗಳಿಂದ ಬಂದ ಶೋಕ ಸಂದೇಶಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಶೋಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅ. ನ. ಕೃಷ್ಣರಾಯರಂಥ ವರು ಆಡಿದ ಆದರಾಭಿಮಾನದ ಮಾತುಗಳು ನಮಗೆ ಉಮ್ಮಳದಲ್ಲಿಯೇ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಸೆಲೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದುವು ಆಗ. ಅ.ನ.ಕೃ. ಬರೆದ ಲೇಖನವನ್ನು ಪಿತೃಭಕ್ತನಾದ ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಲೇಬೇಕು.

ನಾನು ಸಾರಿಗೆ ಇಲಾಖೆಯನ್ನು ಬಿಡುವ ಮುನ್ನ ಎಸ್ಟಿಮೇಟ್ ಕಮಿಟಿ ಯವರು ಸಾರಿಗೆ ಇಲಾಖೆಯನ್ನೇ ವಿಶೇಷ ಪರಿಶೀಲನೆಗಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕಮಿಟಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸಕರಾಗಿದ್ದರು. ಉಳಿದ ಸದಸ್ಯರೂ ಅನುಭವಿಗಳು, ತಳಸೋಸಿ ನೋಡುವವರು. ಕಮೀಷನರರ ಕಛೇರಿ ಯನ್ನೂ, ಕೆಲವು ಆರ್. ಟಿ. ಓ.ಗಳ ಕಛೇರಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಇಲಾಖೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತುಂಬ ತೃಪ್ತಿ ಸೂಚಿಸಿ ವರದಿ ಮಾಡಿದರು. ಅದು ಆ ಇಲಾಖೆ ಯಿತ್ತ ಇನಾಮು ಆಯಿತು ನನಗೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು ನನಗೆ. ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರೇ ಅದನ್ನು ಇಚ್ಛಿಸಿ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ನಾನು ಸಂತೋಷದೊಡನೆಯೇ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋದೆ. ಕೊನೆಯ ಮಗಳು ಭಾರತಿ ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಹೆಸರಾಂತ ವಕೀಲರಾದ ಎಸ್. ಎಂ. ರಾಜಶೇಖರಯ್ಯನವರ ಸುಪುತ್ರ ಎಸ್. ಎಮ್. ಮೃತ್ಯುಂಜಯಪ್ಪನವರ ಕೈಹಿಡಿದು ಭದ್ರಾವತಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು; ಎರಡನೆಯ ಮಗಳು ಶಿವಗೀತಾ ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತೊಣಶ್ಯಾಳಿನ ಜಮೀನದಾರ ಶ್ರೀ ಮಲ್ಲಯ್ಯನವರು ಪೂಜಾರಿಯ ಸುಪುತ್ರ ಡಾ. ಗಂಗಾಧರ ಪೂಜಾರಿಯವರನ್ನು ವರಿಸಿ ಅಮೆರಿಕೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಳು; ಮೊದಲ ಮಗಳು ಪತಿಯೊಡನೆ ಸೌಂದತ್ತಿಯ ಸಮೀಪದ ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯ ಕಾಲನಿಯಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಇದ್ದೊಬ್ಬ ಮಗ ಪ್ರಸನ್ನ ಕುಮಾರ ಬಿ. ಇ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಸಾಗಿದ್ದ. ಅವನೊಬ್ಬ ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋದೆವು. ಮೊದಲ ಮಗಳು ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದುದೊಂದು ಹಿಗ್ಗಿನ ಸೆಲೆಯಾಗಿದ್ದಿತು ನಮಗೆ.

ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ :

ಬೆಳಗಾವಿ ಮುಳ್ಳಿನ ಹಾಸಿಗೆಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಿತು. ಕನ್ನಡ–ಮರಾಠಿ ವಿವಾದವಂತೂ ಸರಿಯೆ–ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಜಾತಿ ವೈವಿಧ್ಯ, ಗಡಿ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿ ಗಿರುವ ವಿಶೇಷ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಆಡಳಿತಗಾರರಿಗೆ ಸವಾಲಾಗಿದ್ದ ಜಿಲ್ಲೆಯದು. ನಾನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದುದೂ ಸ್ಫೋಟಕಸಮದಲ್ಲಿ–ಇಂಡಿಕೇಟ್ –ಸಿಂಡಿಕೇಟುಗಳ ಬಲಾಬಲಗಳ ಪರೀಕ್ಷೆ ನಡೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ. ಕಾಂಗ್ರೆಸ್

ಸಂಸ್ಥೆ ಆಪಾದ ಮಸ್ತಕ ಸೀಳಿ ಎರಡು ಹೋಳಾದಾಗ ದೇಶವು ಹಿಂದೆಂದೂ ಎದುರಿಸದಿದ್ದ ಸಂದಿಗ್ಧತೆಯು ಆವರಿಸಿದ್ದಿತು ಸಮಗ್ರ ದೇಶವನ್ನು. ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ಸಂಸ್ಥಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿದುದರ ಫಲವಾಗಿ ವಿರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರೂ ಅವರ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲವೂ ಅವರೊಡನೆ ಉಳಿದುವು. ಕೇಂದ್ರದೊಡನೆ ಶೀತಲ ಸಮರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದರ ಮೊದಲ ಆಸ್ಫೋಟವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು ನಾನು. ಮಹಾಜನ ವರದಿಯನ್ನು ಲೋಕಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಇರಿಸಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಹಿಂಸಾ ಕೃತಿಗಳು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದುವು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ. ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ. ಬರಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಮಾಸವೆಂಬಂತೆ ಆಗ ಎಸ್. ಪಿ.ಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಡಿವೈ.ಎಸ್.ಪಿ.ಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹಗಲುರಾತ್ರಿ ತಿರುಗಿದೆ ಹಿಂಸಾ ಕೃತಿಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ. ವರದಿ ಬರುವ ಮುನ್ನವೆ ನಡೆದ ಅಪ್ರಿಯ ಘಟನೆಗಳೆಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೇ; ಇನ್ನೊಂದು ಅಹಿತಕರ ಘಟನೆಯೂ ನಡೆಯದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡೆವು. ಪಕ್ಕದ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದುದರ ಕಾಲು ಭಾಗದಷ್ಟು ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕೃತಿಗಳೂ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದರು.

ವಿಧಾಯಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ಅಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಧ್ವಂಸಕ ಕೃತ್ಯಗಳ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡಿದ್ದ ನಾನು ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಶಾಂತವಾಗುತ್ತಲೇ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡೆ. ಹತ್ತೂ ತಾಲೂಕುಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರ ಸಹಕಾರ ಪಡೆದು ಹತ್ತೂ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವುದೇ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ನಾಂದಿಯೆಂಬ ನನ್ನ ಹಳೆಯ ಸೂತ್ರದಂತೆ, ತಂತ್ರದಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಕಠಿಣ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಬದಿಯ ಬಳ್ಳಾರಿ ನಾಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬೇಸಾಯಗಾರರಿಗೆ ದುಃಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಅದರ ನೀರು ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಹರಡಿ ನಾಲ್ಕೈದು ನೂರು ಎಕರೆ ಫಲವತ್ತಾದ ಭೂಮಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಭತ್ತ ಬೆಳೆದುದೇ ನೆನಪಿರಲಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ. ಅಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಈ ವಾರ್ಷಿಕ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರವರು. ಅವರಿನ್ನೂ ಅವಿಭಕ್ತ ಮುಂಬೈ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಿನಿಂದಲೇ ಆ ನಷ್ಟದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ, ವರಿಷ್ಠಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದರು. ಆಗಿದ್ದ ಪ್ರಯೋಜನವೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಕೆಲವು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದ್ದ ವೆಚ್ಚದ ಅಂದಾಜು ಏರುತ್ತ ಏರುತ್ತ ಒಂದೂವರೆ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಿತು! ಐದು ನೂರು ಎಕರೆ ಭೂಮಿಗಾಗಿ ಒಂದೂವರೆ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಯಾರು ವ್ಯಯಿಸಬೇಕು?

ಹೀಗಾಗಿ ಅದರ ಆಶೆಯನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು ಆ ಬಡ ಬೇಸಾಯಗಾರರು ನನಗೂ 'ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲು ಒಗೆದರಾಯಿತು. ಊದುವ ಶಂಖ ಊದಿದರಾಯಿತು' ಎಂಬ ಲೋಕ ನೀತಿಯಂತೆ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಾನು ಸ್ಥಳೀಯ ಇಂಜಿನಿಯರೊಡನೆ ಆ ನಾಲೆಯ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಅವಲೋಕನವನ್ನೇ ಕೈಗೊಂಡೆ. ಅದರ ಉಗಮ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿಯೇ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾಲೆ ಹೋದತ್ತ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ ಮುಂದುವರಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಕಡೆಗೆ ನಾಲೆ ಅರ್ಧ ಚಂದ್ರಾಕಾರದ ಡೊಂಕನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಿತು. ಮಳೆಗಾಲದ ನೀರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಪ್ರವಾಹ ಕುಂಠಿತವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಹರಡುತ್ತಿತ್ತು ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ. ಅದನ್ನು ನೇರಗೊಳಿಸಿಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕೆನ್ನಿಸಿತು. ಹೊಲದೊಡೆಯನಿಗೆ ನೇರಗೊಳಿಸಲು ಭೂಮಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಮೊದಲಿನ ನಾಲೆಯ ದಾರಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ತುಂಬಿಸಿ ಬೆಳೆವ ಹೊಲವನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಮಾತುಕೊಟ್ಟೆ. ಹೊಲದೊಡೆಯ ತಕ್ಷಣ ಒಪ್ಪಿದ. ಹಿಡಕಲ್ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರಿ ಬುಲ್‌ಡೋಜರುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ತರಿಸಿ ಆ ಭಾಗದ ಡೊಂಕು ಮಾಯವಾಗುವಂತೆ ನೇರಗೊಳಿಸಿದೆ ನಾಲೆಯ ದಾರಿಯನ್ನು. ಅದೇ ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ಅದರ ಮೊದಲಿನ ಡೊಂಕು ದಾರಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಸಿ ಕೊಟ್ಟೆ. ಆಮೇಲೆ ನಾಲೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಬುಲ್‌ಡೋಜರ್ ಹೊಡೆಸಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಹೂಳನ್ನು ತೆಗೆಸಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಬರುವ ನೀರೆಲ್ಲ ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಹರಿದು ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆ. ಈ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲ ಬಂದಿತು. ವರ್ಷಕ್ಕಿಂತ ಜೋರಾಗಿಯೇ ಬಂದಿತು. ಬಂದ ನೀರೆಲ್ಲ ಹರಿದು ಹೋಯಿತು. ವರ್ಷ ವರ್ಷವೂ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಡುದ್ದ ಭತ್ತದ ಬೆಳೆ ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು. ಬೆಳೆದವರಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಬೆಳಗಾವಿಯವರಿಗೆಲ್ಲ ಅದೊಂದು ಮೋಡಿಯಾಗಿ ತೋರಿತು. ಇದರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿತು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದಿಲ್ಲದ ಆಸಕ್ತಿ ಅರಳಿತು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ವೆಚ್ಚವಾದುದು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಮಾತ್ರ. ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಐದು ಸಾವಿರ ಕ್ವಿಂಟಾಲು ಭತ್ತ ಬೆಳೆದರು ಆ ಮುಳುಗಡೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಭೂಮಿಯ ಬೇಸಾಯಗಾರರು. ತಾವೇ ಸ್ವಸಂತೋಷ ದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದು ಐದು ನೂರು ಕ್ವಿಂಟಾಲು ಭತ್ತ ಲೇವಿಯಿತ್ತರು. ಆ ಸಂತೋಷ ಸಂಭ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯ ವಂತಿಗೆಗಳು ವಸೂಲಾಗಿ ಬಿಟ್ಟವು. ಗ್ರಾಮ ವಿದ್ಯುದೀಕರಣ, ಪುಟ್ಟ ನೀರಾವರಿ, ಶಾಲಾಭವನ, ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದುವು.

ಎಂ. ಕೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯೂ ನೆನೆಗುದಿಗೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಶ್ರೀ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರು ಬಳ್ಳಾರಿ ನಾಲೆಯ

ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ, ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಎಂ. ಕೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನೂ ಮುಗಿಸಿಬಿಡಿರಿ–ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸರಕಾರ ನನ್ನನ್ನು ಅದರ ಮ್ಯಾನೇಜಿಂಗ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಎಂದು ನಿಯಮಿಸಿ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದಿತು. ನಾನೂ ಒಳ ಹೊಕ್ಕು ಅದರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ್ದೆ. ಆ ಆಧಾರದಿಂದ ಹೇಳಿದೆ : "ಈಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಣವೇ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಹಣ ಹಾಕಿಯೂ ಇನ್ನಷ್ಟನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿ ಕಾರಖಾನೆ ಸಕ್ಕರೆಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನೇ ಮಾರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಬಡ್ಡಿ ತೀರಿಸಲು !" ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಚಕಿತರಾದರು ಅವರು. ಅದುವರೆಗೆ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಬಣ್ಣದ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಕೇಳಿದ್ದ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಚಯವಾದಾಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಆಘಾತವೂ ಆಯಿತು. 'ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಹಣ ಹಾಕಬೇಕಾದೀತು ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. "ಐದೇ ಐದು ಲಕ್ಷ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಿರಿ ; ಮತ್ತೆ ಬೇಡುವುದಿಲ್ಲ ; ಒಮ್ಮೆಗೆ ಕಬ್ಬು ನುರಿಸುವುದನ್ನು ಉದ್ಘಾಟಿಸಲಿಕ್ಕೇ ತಮ್ಮನ್ನು ಕರೆಯುವೆನು." ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. "ಇಂದು ನನ್ನೊಡನೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದುಬಿಡಿರಿ," ಎಂದರವರು. ವಿಮಾನ ಹಾರುವ ಹೊತ್ತು ಸಮೀಪಿಸಿತ್ತು. ಲಗುಬಗೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧನಾಗಿ ಅವರೊಡನೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೋದೆ. ನೇರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಬಂಗ್ಲೆಗೇ ಕರೆದೊಯ್ದರವರು. "ನಾಳೆ ಬೆಳಗಾದರೆ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ಸಭೆಯಿದೆ ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀವು ಒಂದು ಅನೌಪಚಾರಿಕ ಟಿಪ್ಪಣಿ ತಯಾರು ಮಾಡಿರಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕುಳಿತು ಬರೆದೆ ; ಆಗಿಂದಾಗಲೇ ಕೆ. ಜಿ. ಚೆನ್ನವೀರಪ್ಪನವರು ಬೆರಳಚ್ಚಿಸಿದರು. ಅದರ ಮೇಲೆ 'ಇದು ನಾಳಿನ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿತವಾಗುವುದು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇದರ ಪ್ರತಿ ಇಂದೇ ಕಳಿಸಿರಿ,' ಎಂದು ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಿಗೆ ಬರೆದರು. "ಕೆಲವು ಮಂತ್ರಿಗಳು ಬೇರೆ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರಖಾನೆಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣ ಕೊಡಿಸುವ ಹವಣಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ; ಅವರ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರವೀಯಲು ನೀವೂ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟ ಸಭೆ ನಡೆದಾಗ ಉಪಸ್ಥಿತರಿರಿ," ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದರು.

ಮರುದಿನ ಚಂದನದ್ವಾರದ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ಸಭಾಂಗಣದ ಬಳಿ ಕುಳಿತಿದ್ದೆ. ಆ ವಿಷಯ ಬಂದಾಗ ನನ್ನನ್ನು ಒಳಗೆ ಕರೆದರು. "ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲ ಕಾರಖಾನೆಗೇಕೆ ಕೊಡಬಾರದು ? ಪಾಂಡವಪುರದ ಕಾರಖಾನೆಗೇಕೆ ಕೊಡಬಾರದು ?" ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು ನಾನು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದೆನಾಗಿ ಉತ್ತರ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡೇ ಹೋಗಿದ್ದೆ. "ಸ್ವಾಮಿ. ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪಾಲುದಾರರಾಗಿರುವ ಕಾರಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದ ಮಿತಿಯನ್ನೂ ಮೀರಿ ಹಣ ನೀಡಬಹುದೆಂದು ಎನ್. ಸಿ. ಡಿ. ಸಿ. ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ. ಎಂ.ಕೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಕಾರಖಾನೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಶರ್ತನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದೊಂದೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೆರವಿಗೆ ಅರ್ಹವಾದ ಕಾರಖಾನೆ," ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡೆ. ವಿರೋಧಿಗಳ

ಬಾಯಿಕಟ್ಟಿತು. ಐದು ಲಕ್ಷ ಹಣ ಮಂಜೂರಾಯಿತು. ಅಂದೇ ಸರಕಾರಿ ಆಜ್ಞೆ ಹೊರಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಆಜ್ಞೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ಆ ಸುದ್ದಿ ಪರಿಮಳದಂತೆ ಹರಡಿ ನಾನು ಹಿಡಿದ ಕೆಲಸ ಬಿಡುವವನಲ್ಲವೆಂಬ ಭರವಸೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬಲಗೊಂಡು ಉಳಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು.

ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರಖಾನೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಯೇ ಬಿಡುವ ಛಲದಿಂದ ಕಟಿಬದ್ಧನಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ನಿತ್ಯ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಛೇರಿಯ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು; ಆಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹದಿನೆಂಟು ಮೈಲಿ ಆಚೆಯಿದ್ದ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರಖಾನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಮಧ್ಯರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದು; ತರುವಾಯ ಮನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಮಲಗುವುದು. ಹೀಗೆ ತಿಂಗಳುಗಟ್ಟಲೆ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮುಗಿಯತೊಡಗಿದುವು. ಎಲ್ಲಿ ವಿಘ್ನ ತಲೆದೋರಿದರೂ ನಾನೇ ಮುಂದಾಗಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಕಾರಖಾನೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಗೊಡಬಾರದೆಂಬ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗುಂಪೂ ಇತ್ತು ಅಲ್ಲಿ. ಆ ಗುಂಪಿನ ಮೇಲೆ ತೀಕ್ಷ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿರಿಸಿದ್ದೆ ನಾನು. ಕಾರಖಾನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭೋತ್ಸವದ ದಿನಾಂಕ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಶ್ರೀ ವಿರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರೂ ಬರಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕವಾಗಿ ಕಾರಖಾನೆ ಚಾಲೂ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದೆವು. ಬಿಸಿ ನೀರು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ ಕೊಳಾಯಿ ಸಿಡಿದು ನೀರು ಸೋರತೊಡಗಿತು. ಆ ಗುಂಪಿನ ಫಿತೂರಿ ಹೊರಬಿದ್ದಿತು. ನಿಂತ ಕಾಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಮುಖ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರನ್ನೇ ಕೆಲಸದಿಂದ ವಜಾಮಾಡಿ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿದೆ, ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಲು ಬಂದರೆ ಅವರನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಸಾರಿಬಿಟ್ಟೆ. ಪಿಟ್ಟೆನ್ನಲಿಲ್ಲ ಒಬ್ಬರೂ. ಶ್ರೀ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರು ಬರಲು ಎರಡೇ ಎರಡು ದಿನಗಳು ಉಳಿದಿದ್ದುವು, ಕಾರಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿವ್ಹಿಲ್ ಇಂಜಿನಿಯರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಲಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಅನಗೋಳರೊಡನೆ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದು ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ವಿಕ್ ಸೆಟ್ಟಿಂಗ್ ಸಿಮೆಂಟನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾರಖಾನೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಪೈಪ್‌ಲೈನಿನ ರಿಪೇರಿಮಾಡಿ ಕಾರಖಾನೆಗೆ ಪೋಲಿಸ್ ಕಾವಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆವು. ನಿಶ್ಚಿತ ದಿನವೇ ಕಾರಖಾನೆ ವೀರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರು, ಕಾರಖಾನೆಯ ಡೈರೆಕ್ಟರುಗಳು, ಪಾಲುದಾರರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಹಾಕಿದ ಕಬ್ಬು ನುರಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ನೆರೆದಿದ್ದ ಸಹಸ್ರಾವಧಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಗಾರರಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ದಿನಗಳನ್ನು ನೋಡುವೆವೆಂಬ ಭರವಸೆ ಮೂಡಿ ಹಿಗ್ಗು ಹೊನಲಾಗಿ ಹರಿಯಿತು. ವಿರೇಂದ್ರ ಪಾಟೀಲರಂತೂ ಓರಿ ಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದರು. ಐದು ಸಾವಿರ ಬಡವರಿಗೆ ಅನ್ನಸಂತರ್ಪಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಖಾನಾಪುರ ತಾಲೂಕುಗಳ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಗಾರರ ಕಾಮಧೇನು ಸಕ್ಕರೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹಾಲು ಕರೆಯತೊಡಗಿತು.

ಮಲಪ್ರಭಾ ಯೋಜನೆ :

ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯ ಯೋಜನೆಗೆ ಇಂದಿರಾ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಅಸ್ತಿಭಾರ ಹಾಕಿದಾಗ ನಾನು ಹಾಜರಿದ್ದುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಅದರ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಸಂತೃಪ್ತಿ ನನ್ನದಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರ್ಣಯ ನೀಡಲು ನಿಯಮಿತರಾಗಿದ್ದ ಬಚಾವತ್ ಅವರು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಬಂದರು. ಅವರಿಗಾಗಿ ರಾಜೋಚಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೆವು. ಆದರೆ ಅವರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ರಾತ್ರಿಯೇ ನಾನವರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದಾಗ ನನಗೊಂದು ಆಘಾತ ಕಾದಿತ್ತು. ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಜೈನಮತೀಯ ಬಚಾವತ್ ಅವರು, "ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನರಿಗೆ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಯಂತೆ, ನಿಜವೆ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ನಾನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು, ಅಲ್ಲ, ವಿಷವನ್ನು ಇವರ ತಲೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಯೇ ಕಳಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಪಾಲು ಹೊಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಹೊಂಚು ಹಾಕಿರುವವರು. ಎಂದು ಮನಗಂಡು ಆದಷ್ಟು ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲವಾಗಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟೆ. "ನಿಮಗೆ ಈ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಯಾರು ಕೊಟ್ಟರೋ ಕಾಣೆ. ಬಸವ-ಬಿಜ್ಜಳರ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ತಪ್ಪು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಈಗ ದೂರಾಗಿದೆ. ಬಿಜ್ಜಳ ಜೈನನಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಜೈನರು ಇಂದಿಗೂ ಎಲ್ಲರಷ್ಟೇ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಜೈನರು ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತರಾಗಿರುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ತಾಲೂಕು–ಚಿಕ್ಕೋಡಿ–ಇದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಜೈನರಾದ ತುಕೋಳರಂಥವರು, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ರತ್ನವರ್ಮ ಹೆಗ್ಗಡೆಯಂಥವರು ಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳ, ಮೂಡಬಿದರೆ, ಕಾರ್ಕಳಗಳನ್ನು ತಾವು ನೋಡಬೇಕು–ಇಲ್ಲಿ ಜೈನರ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು," ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಏನೇನೋ ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಿ ಮರುದಿನ ಅವರನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸುಂದರ ಬಸದಿಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದೆ. ಕನ್ನಡದ ಜೈನ ಮಹಾಕವಿಗಳ, ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸುದೀರ್ಘ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟೆ. ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಶಯ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕರಗಿದಂತೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಲಿದೆಯೆಂದು ಅಂದೇ ನನ್ನ ಅಂತರಾತ್ಮ ನನಗೆ ಹೇಳಿತು. ಅದು ನಿಜವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯ ನೀರನ್ನು–ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಳೆ ಎಕರೆಗಳಿಗೆ ನೀರೊದಗಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರು ! ಆಂಧ್ರರಿಗೋ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರಿಗೋ ಈ ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ತೋರಿ ಅದನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಅಂದಿನ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಿ. ದೇವರಾಜ ಅರಸರಾಗಲಿ, ಅವರ ಸಂಪುಟದ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಲಿ, ಆಗಿನ ಶಾಸನಕಾರರಾಗಲಿ, ವಿರೋಧಪಕ್ಷದವ

ರಾಗಲಿ, ಇತರ ಕನ್ನಡ ಮುಖಂಡರಾಗಲಿ ಪಿಟ್ಟೆನ್ನಲಿಲ್ಲ! 'ಮುಖಂಡರೇ ಶಿಖಂಡಿಗಳಾದರೆ ಹಿಂಬಾಲಕರು ಇನ್ನೇನಾಗಬೇಕಯ್ಯ?' ನನ್ನ ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅನ್ಯಾಯದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಆಚಂದ್ರಾರ್ಕ ಆಗಲಿರುವ ವಾರ್ಷಿಕ ನಷ್ಟ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು! ಈ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನೂ ಬರೆದೆ: "ಕನ್ನಡಿಗರೆ, ನಿಮಗೇಕೆ ನೀರು? ಇದೆಯಲ್ಲ ಕಣ್ಣೀರು!" ಎಂಬ ತಲೆಕಟ್ಟನಿಟ್ಟು. ಆದರೆ ಯಾರು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ ಬಲವಿಲ್ಲದವರ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾತನ್ನು?

ಬಚಾವತರೊಡನೆ ನಡೆದ ಸಂವಾದವನ್ನು ಆಗ ಮಲಪ್ರಭಾ ಯೋಜನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿಯವರೆದುರು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ. ಅವರೂ ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತರಾದರು. ಇಬ್ಬರೂ ಚರ್ಚಿಸಿ ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯದ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಬೇಗ ಮುಗಿಸಿ ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೆ ಆಗಲಿದ್ದ ಹಾನಿಯನ್ನು ಕಡಮೆಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದೆವು. ಅತ್ಯಂತ ಆನಂದದೊಡನೆ ಒಪ್ಪಿದೆ.

ಅಂದಿನಿಂದ ಆ ಯೋಜನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ರೈತರಿಂದ ಭೂಮಿ ಬಿಡಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ; ಮುಳುಗಡೆ ಪ್ರದೇಶದ ಕುಟುಂಬಗಳ ಪುನರ್ವಸತಿಗಾಗಿ ಆ ಸಮಿತಿಯ ಉಪ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅದಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದೆ. ನನ್ನೆದುರಿಗೊಂದು ಪ್ಯಾಂಡೋರಾಳ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನೇ ತೆರೆದಂತಾಯಿತು. ಪರಿಹಾರ ಧನದ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ, ವಿತರಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾದಗಳು ಘಟಿಸಿದ್ದುವು; ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆ, ಪ್ರಾಣಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸಿದ್ದ ಹೊಲ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ತೊರೆದು ಹೊಸದಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದ ನೆಲೆವೀಡುಗಳಿಗೆ ಹಳ್ಳಿಗರು ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ಕನಿಷ್ಠ ಒಂದು ಕುಟೀರವಾದರೂ ಅವರಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಿರಬೇಡವೆ? ಯಾರೂ ಅದುವರೆಗೆ ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ, ಒಂದೇಟಿಗೆ ಗೃಹಮಂಡಳಿಯಿಂದ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಮನೆಗಳನ್ನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ಹಗಲಿರುಳು ಆ ಮನೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಿತು. ಹರಿಜನರಿಗಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಮನೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿಕೊಂಡೆ. ಈ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನಿಂದ ಶಾಲೆಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಸೌಕರ್ಯಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಯುದ್ಧ–ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಕೂಡು ದಾರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು. ಇವೂ ಸಾಲದಾಗಲು ಎರಡು ಸಾವಿರ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ತಂಗುದಾಣಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಯಿತು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಮುಳುಗಲಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಬಾಂಧವರಲ್ಲಿ ಮಿಸುಕು ಹುಟ್ಟಲೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರಿಗಾರೋ ಹೇಳಿದ್ದರಂತೆ— "ಈ ವರ್ಷವೂ ಜಲಾಶಯ ತುಂಬುವುದಿಲ್ಲ, ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮುಳುಗುವುದಿಲ್ಲ, ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದಿರಿ," ಎಂದು. ಎಂತಲೇ ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿದ್ದು

ಬಿಟ್ಟಿದ್ದರು ಅವರು. ನಮಗೆ ಅದೇ ವರ್ಷ ಜಲಾಶಯ ತುಂಬಿಸಿ ಅದಷ್ಟು ನೀರನ್ನಾದರೂ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಟ, ಅವರಿಗೆ ಅದಷ್ಟು ದಿನ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬ ಛಲ. ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಅವರು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳದಿರಲು ನಾನೂ, ಆಗಿನ ಎಸ್. ಪಿ. ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ್ ಅವರೂ ಕೂಡಿ ಆ ಕುಟುಂಬಗಳ ಸ್ಥಾನಾಂತರಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ವಿವರವಾದ ಯೋಜನೆಯನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದೆವು. ಯಾವ ಯಾವ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ಲಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಬೇಕು, ಅವುಗಳ ಚಾಲಕರಾರು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿಸುವುದೆಲ್ಲಿ, ಅವುಗಳೊಡನೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಕರ್ಮಚಾರಿಗಳಾರು, ಪೋಲಿಸ್ ಇಲಾಖೆಯ ಪೇದೆಗಳಾರು, ಅವರ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಯಾರು ಹೇಗೆ ಮಾಡಬೇಕು – ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ವಿವರವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಆ ಯೋಜನೆ ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಸೈನಿಕರ ಯೋಜನೆಯಂತಿದ್ದಿತು.

ಆ ಮಳೆಗಾಲದ ಮೊದಲ ಮಳೆಯೇ ಮಹಾಮಳೆ! ಕೆಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇತುವೆಗಳು ಮುಳುಗಿ ವಾಹನ ಸಂಚಾರ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಮಹಾಪೂರ ನದಿಗಳಿಗೆ. ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯಕ್ಕೆ ಹಲವು ಹಳ್ಳಿಗಳು ತುತ್ತಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಬಂದಿತೆಂದು ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಎಚ್ಚರೋಲೆಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ ಜಲಾಶಯದ ಕಾಲನಿಗೆ ಓಡಿದೆ. ಅವರ್ಣನೀಯ ರಭಸದೊಡನೆ ನೀರು ನುಗ್ಗತೊಡಗಿತ್ತು ಜಲಾಶಯದ ಭೂಮೋದರಕ್ಕೆ. ನೋಡ ನೋಡುತ್ತಲೇ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ ಏರುತ್ತಲಿದ್ದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮರೆಯಾಯಿತು! ಆ ಊರಿನವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಅದಾಗಲೇ ಅವರ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಅವರ ಸಾಮಾನು ಸರಂಜಾಮುಗಳೊಡನೆ, ಎತ್ತು ಎಮ್ಮೆ ಹಸು ಕರು ಕೋಳಿ ಗೀಳಿಗಳೊಡನೆ, ಒರಳು-ಒನಕೆ-ಬೀಸುಕಲ್ಲು ಕಾಳುಕಡಿ ಅರಿವೆ ಅಂಚಡಿಗಳೊಡನೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಗಿದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ತಂತಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರು. ಒಂದು ವೈಯರ್‌ಲೆಸ್ ಸೆಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ವಿಧಾನ ಸೌಧದ ಎಲ್ಲ ಗಣ್ಯರಿಗೆ ವರದಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ಮರುದಿನ ಮುಳುಗಲಿದ್ದ ಹಳ್ಳಿಗಳವರ ಸ್ಥಳಾಂತರವನ್ನೂ ರಾತ್ರೋರಾತ್ರಿ ಮಾಡಿಸಲು ಆ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋದೆ.

ಮುಂದಿದ್ದ ಆಪತ್ತು ಸಾಲದೆಂಬಂತೆ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಪತ್ತನ್ನು ಕಳಿಸಿತು ಅದೃಶ್ಯ ಶಕ್ತಿ! ಜೋರಾಗಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಮೊದಲೇ ಎರೆನೆಲ. ಮಳೆಯಿಂದ ಹುದುಲು ಹುಟ್ಟಿ ಲಾರಿಗಳ ಸಾಗಾಟವೂ ಕಷ್ಟಕರವಾಯಿತು. ಅವರ ಎತ್ತು ಕತ್ತೆಗಳನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಅವರ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುವ ಕೆಲಸ ನಡೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರುಗಳನ್ನು ಕೈವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಸರಕಾರದ ಜೀಪುಗಳು ಶರಣು ಹೊಡೆದು ಬಿಡಲು ನಾವೂ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರಿನಲ್ಲಿಯೋ, ಕಾಲು ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೋ ತಿರುಗಾಡ ಬೇಕಾಯಿತು. ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಊಟವಿಲ್ಲ, ನಿದ್ರೆ

ಯಿಲ್ಲ, ವಿಶ್ರಾಂತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜನರ, ಅವರ ಪಶು ಸಂಪತ್ತಿನ ಸ್ಥಾನಾಂತರ ಒಂದೂ ಪ್ರಾಣಹಾನಿ ವಿತ್ತಹಾನಿಯಾಗದಂತೆ ಆಗಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ಛಲ ನಮ್ಮ ದಣಿದ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹೊಸ ಚೈತನ್ಯ ಹೊಮ್ಮಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆಳೆಯುತ್ತ ಹೊರಟಿದ್ದಿತು ನಮ್ಮನ್ನು. ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ ಅರ್ಧ ಮುಳುಗಿದರೂ ಆ ಊರವರು ಸ್ಥಳಾಂತರಕ್ಕೆ ಸಮ್ಮತಿಸದೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಜಲಸಮಾಧಿ ಹೊಂದುವೆವೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದಿರುವರೆಂಬ ವಾರ್ತೆ ಬಂದಿತು. ನಾನೂ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ್ನರೂ ಒಂದು ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಆ ಹಳ್ಳಿಯತ್ತ ಧಾವಿಸಿದೆವು. ಹಳ್ಳಿಯ ಬಳಿಯ ಹಳ್ಳ ತುಂಬಿ ಹರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಆದರಲ್ಲಿಯೇ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರ್ ಬಿಟ್ಟೆವು. ಹಳ್ಳದ ಆಚೆ ದಂಡೆ ಕೈಯಳತೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪ್ರವಾಹದ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರು ಉರುಳಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ಇಬ್ಬರೂ ಹಾರಿ ದಂಡೆ ಸೇರಿದೆವು. ಆ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರು ದೂರದ ವರೆಗೆ ಹರಿದು ಹೋಗಿ ಹೂತುಬಿಟ್ಟಿತು ಮರಳಿನಲ್ಲಿ. ಅದನ್ನು ಹೊರದೆಗೆಯಲು ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಕ್ರೇನು ಬರೇಬೇಕಾಯಿತು.

ಆ ಊರವರನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಅವರ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಗುರ್ಲ ಹೊಸೂರಿನ ಹತ್ತಿರದ ಚಿದಂಬರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದೊಳಕ್ಕೆ ನೀರು ನುಗ್ಗಿದ ವರ್ತಮಾನ ಬಂದಿತು. ಮುಳುಗಲಿದ್ದ ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸೌಂದತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಅದರಂತೆಯೇ ಕಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ನಾನು ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಮಾಡಿದ್ದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವಿಫಲವಾಗಿದ್ದುವು–ಅರ್ಚಕರ, ಭಕ್ತಾದಿಗಳ ಐಕಮತ್ಯದ ಅಭಾವದಿಂದ. ಈಗ ದೇಗುಲವಂತೂ ಮುಳುಗುವುದು ನಿಶ್ಚಿತ ; ಕನಿಷ್ಠ ಅಲ್ಲಿಯ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನಾದರೂ ಉಳಿಸಿದರೆ ಮುಂದೆ ಎಂದಾದರೂ ಮಂದಿರ ಕಟ್ಟಬಹುದೆಂದು ನೆನೆದು, ಧೈರ್ಯಮಾಡಿ ದೇಗುಲದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನೀರು ಏರತೊಡಗಿದ್ದಿತು. ಶಿವಲಿಂಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ನಾಲ್ವರ ಸಹಾಯದೊಡನೆ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನೆತ್ತಿ ತಂದು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿರಿಸಿದೆವು. ನಾವೂ ಕುಳಿತು ದಂಡೆ ತಲುಪುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಒಂದು ಭಾಗ ಕಳಚಿ ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದ ನೀರಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯವಾಯಿತು ! ನಾವು ಅಲ್ಲಿಂದ ಪಾರಾಗುವುದು ಐದೇ ನಿಮಿಷ ತಡವಾಗಿದ್ದರೂ ನಮಗೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾಧಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೋ ಏನೋ !

ಒಟ್ಟು ಹದಿಮೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳು – ಹಡಗಲಿ, ಸಿಂಗಾರಕೊಪ್ಪ, ಗುರ್ಲ ಹೊಸೂರು, ನಡುವಿನಹಳ್ಳಿ, ಬದಲಿ, ಕೊಟ್ರಾಲ್, ಮತ್ತೊಳ್ಳಿ, ಹಿಟ್ಟಣಗಿ, ಸುತಗಟ್ಟಿ, ಕುಸಲಾಪುರ, ಯಾನಗಿ, ಅಸುಂಡಿ, ಮುಳ್ಳೂರುಗಳು ಮುಳುಗಿ ಮಾಯವಾದುವು ಜಲಾಶಯದ ಜಠರದಲ್ಲಿ ! ಒಂದೊಂದು ಹಳ್ಳಿ ಮುಳುಗಿದಾಗಲೂ ಒಂದೊಂದು ವೈಯರ್‌ಲೆಸ್ ವರದಿ ಹೋಯಿತು ವಿಧಾನಸೌಧದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ. ಒಂದಕ್ಕೂ ಮುಟ್ಟಿತೆಂಬ ಮೂರಕ್ಕರದ ಉತ್ತರವೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ

ಹದಿನೆಂಟು ಎಂ.ಎಲ್.ಎ. ಗಳು, ನಾಲ್ಕಾರು ಎಂ.ಎಲ್.ಸಿ. ಗಳು–ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಅತ್ತ ಹಣಿಕಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಂದಾಯ, ಪೋಲಿಸ್. ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ, ಸಹಕಾರ. ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಗಳ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು, ಕರ್ಮಚಾರಿಗಳು ನಿಷ್ಠೆ ದಕ್ಷತೆ ತೃಪ್ತಿ ಸಾಹಸಗಳೊಡನೆ ಅಹೋರಾತ್ರಿ ದುಡಿದರೆಂದು ಸುಮಾರು ನಾಲ್ವತ್ತು ಸಾವಿರ ಕುಟುಂಬಗಳನ್ನು ಅವರವರ ಜಿರಾಸ್ತಿಗಳೊಡನೆ ಹದಿಮೂರು ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದ ಅನಾಹುತ ನಡೆಯದಂತೆ ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಯಾರೂ ಬರದಿದ್ದರೂ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಧಾರವಾಡಗಳಿಂದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮಿತ್ರರು ಬಂದು ಮಾಡಿದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಿ ಬೆರಗಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ವಿಶೇಷ ವರದಿಗಳನ್ನು ತಂತಮ್ಮ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಉಪಕರಿಸಿದರು. ಮೇಲಿನವರಿಂದ ಮೆಚ್ಚೋಲೆ ಯಾವುದೂ ಬರದಿರಲು ನಾನೂ ಕಾರ್ತಿಕೇಯನ್ನರೂ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಮೆಚ್ಚೋಲೆ ಕೊಟ್ಟು ಕೊಂಡೆವು ! ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲ ಮುಗಿದು ಎಲ್ಲರೂ ತಂತಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ನೆಲೆಯೂರಿದ ಮೇಲೆ ಆಗ ಕೇಂದ್ರಸಚಿವ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿದ್ದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮಂತ್ರಿಣಿಯುವರೊಬ್ಬರು ಮೆತ್ತಗೆ ಆ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು, "ನೋಡ್ರೆಪಾ,ನೋಡ್ರೆಪಾ, ನಾವು ನಿಮಗಾಗಿ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ." ಎಂದು ಬಣ್ಣದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿ, ಮಾಡಿದವರೆಲ್ಲರ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನೂ ತಮ್ಮೊಬ್ಬರ ಉಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹೋದರಂತೆ ! "ಎಲ್ಲಿ ಏನೇ ಒಳ್ಳೆಯದು ನಡೆದಿರಲಿ. ಅದು ನಾವು ಮಾಡಿದುದೇ ; ಎಲ್ಲಿ ಏನೇ ಕೆಟ್ಟುದು ನಡೆದಿರಲಿ, ಅದು ನಮ್ಮ ವಿರೋಧಿಗಳ ಕೈವಾಡದಿಂದಾದುದೇ," ಎಂಬುದೇ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರವಲ್ಲವೆ ?

ಸ್ಥಳಾಂತರದ ಸಮಸ್ಯೆಯೇನೋ ಸುಗಮವಾಗಿ ಮುಗಿಯಿತು ; ಆದರೆ ವೃಷ್ಟಿರಾಜ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ಧ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಮೊದಲ ದಿನದಿಂದಲೇ ಮೋರೆ ಚಾಚಿದುವು. ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋದವರು ಒಲೆ ಹೊತ್ತಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಲೆಗಳು ಒದ್ದೆಯಾಗಿದ್ದುವು. ಅಲ್ಲಿಗಿನ್ನೂ ಕಿರಾಣಿ ಅಂಗಡಿಗಳು ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದ ಕಡ್ಡಿ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳೂ ತೊಯ್ದು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದುವು. ಎಲ್ಲರೂ ಏಕಾದಶಿ ಮಾಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಕೂಡಲೇ ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹದಿಮೂರು ಲಾರಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿದೆವು. ಹಳ್ಳಿಗರ ಔದಾರ್ಯವೇ ಔದಾರ್ಯ. ಒಂದೆರಡು ಘಂಟೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲ ಲಾರಿಗಳೂ ರೊಟ್ಟಿ ಚಟ್ನಿ ಪಲ್ಯ ಅನ್ನ ಸಾರುಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದುವು. ಇದರಂತೆ ಒಂದು ವಾರ ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಯರಿತ್ತ ಆಹಾರವೇ ಆಧಾರವಾಯಿತು ಅವರಿಗೆ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮೊರೆಯನ್ನಾಲಿಸಿ ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿದ್ಯುಚ್ಚಾಲಿತ ಮಗ್ಗಗಳ ಒಡೆಯರೂ, ಬಟ್ಟೆ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸೀರೆ, ರವಿಕೆ, ಪಂಚೆ, ಅಂಗಿ, ಕಂಬಳಿ, ಮಕ್ಕಳ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದರು : ಕಾರಖಾನೆಗಳವರು ಸಾವಿರಾರು ಮೂಟೆ ಜೋಳವನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದರು. ಇವುಗಳನ್ನು ಮನೆಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಲ್ಲಿ ಹಗಲಿರುಳು ದುಡಿದ ಗಿರಿಜಾದೇವಿ ಪುರಾಣಿಕ, ಕಲಾದೇವಿ ಕಾರ್ತೀಕೇಯನ್ನರೇ ಹದಿಮೂರೂ ಹೊಸ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ

ಅವುಗಳನ್ನು ಹಂಚಿ ಬಂದರು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕುಟುಂಬಕ್ಕೆ ಎರಡು ವಾರಗಳ ವರೆಗೆ ಸಾಲುವಷ್ಟು ಜೋಳ, ಒಂದು ಹೊಸ ಕಂಬಳಿ, ಹೊಸ ಸೀರೆ, ಹೊಸ ಪಂಜೆ, ಮಕ್ಕಳ ಬಟ್ಟೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಹೊಸ ಜೀವ ಬಂದ ಹಾಗೆನಿಸಿತು.

ಮುಂದೆ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದೆವು, ಅಂಗಡಿಗಳನ್ನು ತೆರೆಸಿದೆವು, ಸಂಚಾರೀ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯೊಂದರ ಮೂಲಕ ಬೇನಿಗರ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆವು, ಎಲ್ಲ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೂ ಬಸ್ಸು ಹೋಗಿ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆವು, ಅಂಚೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆವು, ಇನ್ನೂ ಏನೇನು ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿತೋ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ಗಣ್ಯರಿಗೆ ಅದೊಂದು ಮಹಾಪೂರದಿಂದಾದ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಅನಾಹುತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ತೋರಿದ್ದಿತಾಗಲಿ ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯ ತುಂಬಿ ಹದಿಮೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಮುಳುಗಿದ ವಿಷಯವಾಗಲೀ, ನಾಲ್ವತ್ತು ಸಾವಿರ ಕುಟುಂಬಗಳ ಸ್ಥಳಾಂತರ ಹಾಗೂ ಪುನರ್ವಸತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಲೀ ತಿಳಿದಿರಲೇ ಇಲ್ಲ ! ನನಗೂ ಬಾಳೇಕುಂದ್ರಿಯವರಿಗೂ ಹಿಗ್ಗೋ ಹಿಗ್ಗು – ಬಚಾವತ್ ಅವಾರ್ಡು ಬರುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ನೀರನ್ನೂ ಕಡೆಯುವರೆಗೆ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾದೆವೆಂದು. ಕೆಲವು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಜಲಾಶಯವೊಂದು ಪ್ರವಾಸೀ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿತು. ನಿತ್ಯ ನೂರಾರು ಜನರು ನೋಡಲು ಬರತೊಡಗಿದರು. ಅದರ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರೂ ಬಂದು ಹೋದರಂತೆ. ಅವರಿಂದ ಉಪಕೃತರಾದವರು ನೂರಾರು ಜನ ಸವದತ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಯಾರೂ ಅವರನ್ನು ಕಣ್ಣೆತ್ತಿ ಕೂಡ ನೋಡಲಿಲ್ಲವಂತೆ ! ಕೃತಜ್ಞತೆಯೊಂದು ಸದ್ಗುಣವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿಲ್ಲ–ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ !

ಬಾಂಗ್ಲಾಯುದ್ಧ :

ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ರಾಯಚೂರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಅದೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣ ಮುಗಿಸಿದ್ದೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಕರೆ ಬಂದಿತು–'ಬಾಂಗ್ಲಾಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದೆ, ಬೇಗ ಬನ್ನಿ' ಎಂದು. ಕೂಡಲೇ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಧಾವಿಸಿದೆ. ಅಂದೇ ರಾತ್ರಿ ಯುದ್ಧದ ವಿಷಯ ಘೋಷಿಸಿದೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸೇನಾ ಕೇಂದ್ರದವರು ಬೇಡಿದ ಆಹಾರಧಾನ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಟ್ರಕ್ಕುಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದೆ. ಯುದ್ಧ ಸನ್ನದ್ಧತೆಗೆ ಆದ್ಯತೆ ಬಂದಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪಾದಯಾತ್ರೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಣಾ ನಿಧಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಲಕ್ಷ, ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನೆಗಳಿಗೆ ಮೂವ್ವತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ಮತ್ತೆ ರಕ್ಷಣಾ ಯಾಗ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಣಾ ನಿಧಿಗೂ, ನಾಲ್ವತ್ತು

ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನೆಗೂ ನೀಡಿ ಬೆಳಗಾವ್ ಜಿಲ್ಲೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯಿತು.

ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ವಿಜಯ ದೊರೆತ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಲಿದ್ದಾಗ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಟ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಟರ್ ಮೂಲಕ ಕೇಳಿದೆ, ಕಾರು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕುಣಿದಾಡಿದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ತಲುಪಿದಾಗ ಸ್ವಯಂ ಸ್ಫೂರ್ತ ವಿಜಯೋತ್ಸವ ದೃಶ್ಯಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದುವು. ಗಡಿಯ ಜಗಳ ನುಡಿಯ ಜಗಳಗಳೆಲ್ಲ ಆಗಿನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮರೆತು ಹೋಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರೂ ಮರಾಠಿಗರೂ ಕೂಡಿಯೇ ನಲಿದು ನರ್ತಿಸುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಈ ಉಲ್ಲಾಸ ವ್ಯಥೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಬಹಳ ದಿನ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ, ಗಾಯಗೊಂಡ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವೀರ ಯೋಧರ ವಿವರಗಳು ಬರತೊಡಗಿದುವು. ಕೊಡಗಿನಂತೆಯೇ ವೀರಭೂಮಿಯಾದ ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಜನ ಕನ್ನಡವೀರರು ಯುದ್ಧರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದಿದ್ದರು ; ಐವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಜನ ಶೂರ ಕನ್ನಡಿಗರು ಗಾಯಗೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದರು : ನಾಪತ್ತೆಯಾದವರು ಸೇರಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಕುಟುಂಬಗಳು ಶೋಕಾಕುಲವಾಗಿದ್ದುವು. ಆ ಕುಟುಂಬಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಒಂದು ವೀರ ಚಕ್ರವನ್ನೂ, ನಾಲ್ಕು ಸೇವಾ ಪದಕಗಳನ್ನೂ, ಎರಡು ವಿಶೇಷ ಸ್ಮರಣೆಗಳನ್ನೂ ದೊರಕಿಸಿದ್ದರು ಆ ಮಡಿದ ಹಾಗೂ ಗಾಯಗೊಂಡ ಧೀರ ಯೋಧರು. ಇಂಥವರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಕಡಮೆಯೇ ಎಂದೆನಿಸಿತು ನನಗೆ.

ಮಡಿದ ಯೋಧರ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ತಲಾ ಐದು ಸಾವಿರ, ಗಾಯಗೊಂಡವರ ಐವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಕುಟುಂಬಗಳವರಿಗೂ ತಲಾ ಒಂದು ಸಾವಿರ, ನಾಪತ್ತೆಯಾದವರಿಗೆ ತಲಾ ಒಂದು ಸಾವಿರ ನಗದು ಹಣ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಸರಕಾರ ನೀಡಿದ ಈ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಮಡಿದವರ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೂ ಎಸ್. ಪಿ. ಬಂಗ್ಲೆಯ ಎದುರಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಅದೊಂದು ಸುಂದರ ಸೈನಿಕ ಕಾಲನಿಯಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಅಖಿಲ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಪರಿಹಾರ ಕಾರ್ಯವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಆ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಅರ್ಹತೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗವನ್ನೋ, ಆಟೋರಿಕ್ಷಾ ಪರ್ಮಿಟ್ಟನ್ನೋ, ಸಾಲವನ್ನೋ ಕೊಟ್ಟು ಅವರು ಗಳಿಸುವವರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅಂಗವಿಕಲರಾದವರಿಗೆ ಇಂಡಿಯಾ ಟೊಬೆಕೋ ಕಂಪನಿಯವರು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಅಂಗಡಿ ಸ್ಟ್ಯಾಂಡನ್ನೂ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಸಿಗರೇಟುಗಳನ್ನೂ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕೊಟ್ಟು ಅವರನ್ನು ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿದರು. ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದವರಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ಅತಿರಿಕ್ತ ಸಹಾಯಧನವನ್ನು ಹಂಚಲಾಯಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವವರಿಗೆ ಭೂಮಿ, ನಿವೇಶನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಉಚಿತವಾಗಿ ಹಂಚಿ ಅವರಿಗೆ ಸಗೌರವ ಜೀವಿಸಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಅಥಣಿ ಬೆಳಗಾವಿಗಳ ಸೈನಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ನಿಲಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೇಳಗಳನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ ಎರಡೂ ಮೇಳಗಳಿಗೆ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದೊಡನೆ ನಡೆದ ಎರಡೂ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಮಡಿದಿದ್ದ, ಗಾಯಗೊಂಡಿದ್ದ ಯೋಧರ ಕುಟುಂಬದವರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಕಾಣಿಕೆ, ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸತ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮೇಳ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯವಾದುದು. ಸಾವಿರಾರು ಸೈನಿಕ ಕುಟುಂಬ ವರ್ಗದವರು ಸೇರಿದ್ದರು. ಮೇಳಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಅತಿಥಿಯನ್ನಾಗಿ ಜನರಲ್ ಕುಮಾರ್‌ಮಂಗಲವ್‌ ಅವರನ್ನೇ ಕರೆದಿದ್ದೆ. ಅವರು ಸೈನಿಕ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ದಾನಿಗಳಿಂದ ಕಾಣಿಕೆಯಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದ ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ಹೊಲಿಗೆ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನೂ, ಸಾವಿರಾರು ಸೀರೆ, ಪಂಜೆ, ಹಚ್ಚಡ, ಕಂಬಳಿ ಮೊದಲಾದು ವನ್ನೂ ಹಂಚಿ, ಸೈನಿಕರ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ನಾಗರಿಕರು ತೋರಿದ ಅಮಿತವಾದ ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಬೆರಗಾದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ದಾನಿಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತ ಕಂಠ ದಿಂದ ಹೊಗಳಿದರು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಹೋಟೆಲುಗಳ ಒಡೆಯರೆಲ್ಲ ಒಂದುಗೂಡಿ ಬಂದವರಿಗೆಲ್ಲ ಸುಗ್ರಾಸ ಭೋಜನ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಜನರಲ್ ಕುಮಾರಮಂಗಲವ್‌ ಹಾಗೂ ಇತರ ಸೇನಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಸ್ಥಳೀಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಗಣ್ಯ ನಾಗರಿಕರೂ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಭೋಜನ ಮಾಡಿದರು. ಚಿಕ್ಕೋಡಿಯ ಮೇಳದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೆಲ್ಲ ನಡೆದು ಮಾಜಿ ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲ ಮುದಿತಮನರಾದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜ್ಯ ಪಾಲರಿಂದ, ದೆಹಲಿಯ ಸೈನಿಕ ಕೇಂದ್ರ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾದ ಈ ಕಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಪತ್ರಗಳು ಬಂದುವು. ಕೊಡಗು ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ, ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಿದ, ಗಾಯಗೊಂಡ, ಅಂಗವಿಕಲರಾದ ಸೈನಿಕರ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗಾಗಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯ ನನಗೊಂದು ವಿಧದ ಧನ್ಯತೆ ಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಾನಿದ್ದುದೇ ಎರಡೂಕಾಲು ವರ್ಷ. ಈ ಅಲ್ಪಾವಧಿ ಯಲ್ಲಿ 1971 ರ ಜನಗಣತಿ, ಎರಡು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳು, ರಾಷ್ಟ್ರಾಧ್ಯಕ್ಷರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಗಳ ಭೇಟಿ, ಬಂಗ್ಲಾಯುದ್ಧ, ಎರಡು ಬರಗಾಲಗಳು, ಮಲಪ್ರಭಾ ಜಲಾಶಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಡೆ ಹೊಂದಿದ ಹದಿಮೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳ ಕುಟುಂಬ ಗಳ ಸ್ಥಳಾಂತರ, ಅವರ ಪುನರ್ವಸತಿ, ಮಡಿದ ಹಾಗೂ ಗಾಯಗೊಂಡ ಯೋಧರ ಪರಿವಾರದವರ ಪುನರ್ವಸತಿ, ರಕ್ಷಣಾನಿಧಿಯ ಸಂಗ್ರಹ, ಮಹಾಜನ ಆಯೋಗದ ವರದಿ ಯನ್ನು ಲೋಕಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದಾಗ ಉಂಟಾದ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ–ಹೀಗೆ ಹಲವು ಹನ್ನೆರಡು ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಯಿತು ನಾನು. ಎರಡನೆ ಸಲ ಬಂದ ಬರಗಾಲ ಬಹಳ ಭೀಕರವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ಕಡತವನ್ನು ನನ್ನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಂತ್ರಸ್ತ ಹಳ್ಳಿಗರು ನನ್ನವರೆಗೆ ಬರುವುದನ್ನು ಕಾಯದೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಸಿಸ್ಟಂಟ್ ಇಂಜಿನಿಯರ್, ತಹಸೀಲ್ದಾರ ಹಾಗೂ ಬಿ.ಡಿ.ಓ.

ಅವರನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲ ಕ್ಷಾಮ ಪೀಡಿತ ಗ್ರಾಮಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದುದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತಲೆ ಸೂಕ್ತ ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಜೂರಿ ಕೊಟ್ಟೆ. ಮಂಜೂರಿ ಆಜ್ಞೆಗಳ ನಮೂನೆಗಳು ಸಂಗಡ ಇರುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮ, ತಾಲೂಕು, ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನೂ, ಹಣದ ಮೊತ್ತವನ್ನೂ ತುಂಬಿ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಅಸಿಸ್ಟಂಟ್ ಇಂಜಿನಿಯರಿಗೂ, ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ತಹಸೀಲ್ದಾರ ಬಿ.ಡಿ.ಒ.ಗಳಿಗೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿಯ ಸರಪಂಚರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟು ಮುಟ್ಟಿದುದಕ್ಕೆ ಅವರ ರುಜು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಕಡತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದಷ್ಟು ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿ, ಕಾಲುವೆಗಳ ಹೂಳು ತೆಗೆಯುವುದು, ಹೊಸ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, ಭೂಸಾರ ರಕ್ಷಣೆ, ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಕವಾದ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೇ ಮಂಜೂರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲೂಕು ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ 60–70 ಕೆರೆಗಳ ದುರಸ್ತಿ, ಆಳಗೊಳಿಸುವಿಕೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಮಳೆ ಬಂದು ಆ ಕೆರೆಗಳೆಲ್ಲ ತುಂಬಿ ತುಳುಕಲು ಅಲ್ಲಿಯ ಹಳ್ಳಿಗರೆಲ್ಲ ಹಬ್ಬ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಕೆರೆಗಳು ಒಡೆದು ಒಂದು ತಲೆಮಾರು ಕಳೆದು ಹೋಗಿದ್ದಿತು. ಅಥಣಿ, ಗೋಕಾಕ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ವಿಧಾನದೊಡನೆ ಅನೇಕ ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುವು. ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಡೆದಿವೆಯೆಂಬುದೇ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹರಿದು ತಿನ್ನಲು ಹೊಂಚು ಹಾಕಿದ್ದವರಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ! ಕಡತ ನನ್ನೊಡನೆಯೇ ನಡೆದಾಡುತ್ತಿದ್ದಿತಲ್ಲವೆ? ನನಗೇನೋ ನಡೆದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳೂ ನೆನಪಿದ್ದುವು. ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಕೇಳಿದರೂ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಡಬಡ ಹೇಳಿಬಿಡುತ್ತಿದೆ.

ರಸ್ತೆಗಳ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾನು ಮಂಜೂರು ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಎರಡು ಕಡೆಗೆ ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನೇ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿದೆ– ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು. ಅಲ್ಲಿ ಕ್ಷಾಮ ನಿಧಿಯಿಂದ ರಸ್ತೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡುವು; ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯವರು ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಸೇತುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು. RTAದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಆ ಎರಡೂ ರಸ್ತೆಗಳ ಮೇಲೆ ಬಸ್ ಓಡಿಸಲು ಕೆ. ಎಸ್. ಆರ್. ಟಿ. ಸಿ.ಗೆ ಪರ್ಮಿಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆ. ಮೊದಲ ಬಸ್ ಬಿಡಲು ನನ್ನನ್ನೇ ಕರೆದೊಯ್ದರು. ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಂಗಳೆಯರು ಬಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಆರತಿಯೆತ್ತಿ ಕಾಯಿ ಒಡೆದರು; ಹಳ್ಳಿಯ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳೂ, ಮಕ್ಕಳು ಮರಿಗಳೂ ಹಿಗ್ಗಿ ಕುಣಿದಾಡಿದುವು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಸ್ಸು ನೋಡಿದ್ದು ಅದೇ ಮೊದಲ ಸಲ! ನನಗೆ ಅವರ ಹಿಗ್ಗನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗೆನಿಸಿತಾದರೂ ಪರಡಾಪ್ಪಗಳು ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿದು ಬಂದಿರುವಾಗಲೂ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಸ್ಸು ನೋಡದ ಹಳ್ಳಿಗರೂ ಇನ್ನೂ ಇರುವರಲ್ಲ–ಎಂದುಕೊಂಡು ಖಿನ್ನನಾದೆ ನಾನು!

ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೂ ಇಮ್ಯಾಜಿನೇಷನ್ ಆಗತ್ಯವೆಂಬುದರ ಅರಿವು ಆದಿಯಿಂದಲೂ ನನಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಶಾಸನ ನಿಯಮಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಜನಹಿತದ ಹೊಸ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು ನನಗೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಮೇಲಿನವರ ಮಂಜೂರಿಯ ಮುದ್ರೆ ಬೀಳಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಮಯ ಹಿಡಿಯುವುದೆಂಬುದನ್ನೂ ಅರಿತ ನಾನು ಮೊದಲು ಅವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದು ನಿಧಾನವಾಗಿ ವಿಧಾನಸೌಧದ ಅಂಗೀಕೃತಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲೂ ಪರವಾನಗಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ದೂರದಿಂದ ಏನನ್ನಾದರೂ ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಇಲ್ಲವೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ದೂರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಗುತ್ತೇದಾರರಿಗೆ ದೂರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ 'ಲೀಡ್' ಎಂದು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೂ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ. ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಪ್ಪಾದವರು, ದಿನತುಂಬಿದ ಗರ್ಭಿಣಿ ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಹಾಸಿಗೆ ಹಿಡಿದವರು, ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು ಕೆಲಸ ಮಾಡಲಾರರಷ್ಟೆ ! ಅವರ ಗತಿಯೇನು? ಇದನ್ನು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕಾರಖಾನೆದಾರರ ಮುಂದಿಟ್ಟಾಗ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೊಂದು ನೂರು ಮೂಟೆ ಜೋಳ ಕೊಟ್ಟರು. ಅವರೇ ನಿಯಮಿಸಿದ ಗ್ರಾಮ ಸಮಿತಿಗಳು ಆ ಜೋಳವನ್ನು ಮುದುಕರಿಗೆ, ಬಸಿರು ಹೆಂಗಸರಿಗೆ, ರೋಗಿಗಳಿಗೆ, ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಾರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಕೆ. ಜಿ. ಯಂತೆ ಹಂಚತೊಡಗಿದುವು. ದನಗಳಿಗೆ ಮೇವಿನ ಪೂರೈಕೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮುಂದಾಯಿತು. ಉಳ್ಳವರಿಂದ ದಾನ ಪಡೆದು ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಹಂಚುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಉಪಾಯವನ್ನು ಹೂಡಿದೆ : ಕಿತ್ತೂರಿನ ಬಳಿಯ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಎದೆಯೆತ್ತರದ ಹುಲ್ಲು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೆ. ಆ ಖಾಸಗಿ ಕಾಡು ದಾಂಡೇಲಿಯ ಕಾಗದದ ಕಾರಖಾನೆದಾರರಿಗೆ ಸೇರಿದುದು. ಫೋನಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಪರವಾನಗಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂಡಲಗಾ ಜೇಲಿನ ಕೈದಿಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಲಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ಅವರು ಕುಯ್ದ ಹುಲ್ಲು ಐವತ್ತು ಲಾರಿಗಳಾಯಿತು. ಅದನ್ನೂ ಹಂಚಿದೆ. ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯಂತೂ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಹುಕ್ಕೇರಿ ಚಿಕ್ಕೋಡಿಗಳಂಥ ತಾಲೂಕು ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ಲಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರು ಒದಗಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯಪಾಲ ಧರ್ಮವೀರರಿಗೆ ಫೋನ್ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಹೈ ಪವರ್ ರಿಗ್ ತರಿಸಿಕೊಂಡೆ. ಮೊದಲು ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಸಂಕೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾದ ಜನನಿಬಿಡ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕೊಳವೆ ಭಾವಿ ಹೊಡೆಸಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಎರಡು ಮೂರು ಭಾವಿಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲು ಅಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅರಬು ಎಷ್ಟೋ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಸುಮಾರು ನೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಯಂತ್ರದಿಂದ ಕೊಳವೆಭಾವಿ ಹೊಡೆಸಿ ಹ್ಯಾಂಡ್ ಪಂಪುಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇಗ ನೀರು ಬರಲೆಂದು ಜೋರಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಮೂರು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮುರಿದಿಟ್ಟ ಊರುಗಳೂ ಉಂಟು.

ಹೊಸದಾಗಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಿ. ದೇವರಾಜ ಅರಸರು ಬರಗಾಲ ಕೆಲಸಗಳ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬರುವರೆಂಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಬಂದಿತು. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷಾಮಪೀಡಿತ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಲಸಗಳು ನಡೆದುದನ್ನೂ, ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ನಾಲ್ವತ್ತುಸಾವಿರ ಜನರು ಆ ಕಾಮಗಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನೂ ಖಚಿತಮಾಡಿಕೊಂಡೆ. ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸ ನಡೆದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಸಿಕ್ಕುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದುದಂತೂ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದರೆ ಒಂದು ಕೊರತೆ ಅವರನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಲಿದ್ದಿತು : ಅದು ಜೋಳದ ಕೊರತೆ. ಗೋಧಿ ಅವರಿಗೆ ಒಗ್ಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟು ತುಪ್ಪವನ್ನೋ ಎಣ್ಣೆಯನ್ನೋ ಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಜೋಳ ತಿಂದ ನಾಲಗೆಗೆ ಗೋಧಿ ರುಚಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಬ್ಬಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಗೋಧಿ ತಿಂದು ಗೊತ್ತಾಗಲಿ ನಿತ್ಯ ತಿನ್ನುವುದು ನೀಗದ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದಿತು ಅವರಿಗೆ. ನನಗೂ ಅವರ ದೂರು ಸರಿಯಾದುದೆನಿಸಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಜೋಳವನ್ನೆಂತು ಒದಗಿಸುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದೆ. ಆಗ ಹರಿಹರ ದಾವಣಗೆರೆಯ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕರಜೋಳ ಬರುವ ಕಾಲವೆಂಬುದು ಥಕ್ಕನೆ ನೆನಪಾಯಿತು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ದೂರವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಕೇಳಿದೆ. ಅವರದನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸಿದರು. ನಾನು ಕೂಡಲೇ, 'ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಸಹಕಾರೀ ಸಂಘಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಕಾಗದಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸುವೆನು ; ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ಸಂಕರ ಜೋಳ ಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡಿರಿ," ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. ಅವರು ಒಪ್ಪಿದರು. 25 ಸ್ಥಿತಿವಂತ ಸಹಕಾರೀ ಸಂಘಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರನ್ನು ಫೋನಿನಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಹಣ ಸಹಿತ ಕರೆಸಿಕೊಂಡೆ. ಅವರಿಗೆ ಕಾಗದ ಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸಿ ಇತ್ತ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳವರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾದೆ.

ಧಾರವಾಡದಿಂದ ಹೊರಟ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು ಸವದತ್ತಿ ತಾಲೂಕು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದರು. ಗಡಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕೆರೆಯ ದುರಸ್ತಿಯ ಕೆಲಸ ನಡೆದಿತ್ತು. ಕೆಲಸಗಾರರನ್ನು ಕೇಳಿದರು–'ಏನಾದರೂ ತೊಂದರೆಯಿದೆಯೇ ?' ಎಂದು. ಪಂಚಾಯತಿಯ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದಿದ್ದ ಆ ಕಾರ್ಯ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ನಡೆದ್ದಿದ್ದಿತಾಗಿ ಅವರು ಯಾವ ತೊಂದರೆಯೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ 'ಲೀಡ್' ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. 'ಭೇಷ್' ಎಂದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೂಲಿ ತಲಪುವವರೊಳಗಾಗಿ ಇನ್ನೆರಡು ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗಿದರವರು. ಹೂಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಹುಲಿ ವೆಂಕರೆಡ್ಡಿಯವರೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಅವರನ್ನು ಕ್ಷಾಮ ಕಾಮಗಾರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಅವರು ಪ್ರಾಂಜಲ

ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ," ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಹಿಂದೆಂದೂ ಆಗದಿದ್ದ ಆದರ್ಶರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾವೇನನ್ನೂ ಬೇಡಲು ಬಿಟ್ಟೇ ಇಲ್ಲ ಅವರು. ಆದರೆ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಜೋಳ ವನ್ನು ಅವರೆಲ್ಲಿಂದ ತಂದಾರು ? ಜೋಳವೊಂದನ್ನು ನೀವು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಒದಗಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನೇನೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿಯವರಿಗೆ," ಎಂದು ಹೇಳಿದರು.

"ಜೋಳ..." ಎನ್ನುತ್ತ ತಲೆ ತುರಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು. ನಾನು ಬದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೆಲುದನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ನಿಂತಲ್ಲಿಯೇ ಜಿಗಿದು ಬಿಟ್ಟರವರು. "ವೆಂಕರೆಡ್ಡಿಯವರೇ, ನಿಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿ ಗಳು ಆವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿಹರದಿಂದ ಹೈಬ್ರಿಡ್ ಜೋಳ ತರಲು ಲಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದ್ದಾರೆ," ಎಂದು ಉಬ್ಬಿ ಹೇಳಿದರು. ಅವರ ಮಾತು ಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಭರ್ತಿ ತುಂಬಿದ್ದ ಲಾರಿಯೊಂದು ಊರನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳ ಹಸ್ತದಿಂದಲೇ ಸಂಕರಜೋಳದ ವಿತರಣೆ ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಹಿಗ್ಗಿ ಹೋದರವರು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಕಾಮಗಾರಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಸಂಜೆ ನೇರ ವಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಭೆಗೆ ಆಗಮಿಸಿದರು ಅವರು. ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಚೇಂಬರಿ ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆ ಸಭೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ಶಾಸನಕಾರರೂ, ಇತರ ಪುಢಾರಿ ಗಳೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರೆದುರು ನನ್ನ ಕಾರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯ ಮಾತು ಗಳನ್ನಾಡಿದರು ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳು. ಆಮೇಲೆ ಬೃಹತ್ ಬಹಿರಂಗ ಸಭೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನನ್ನನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ ಇಂಥ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಗೂ ಸಿಕ್ಕರೆ ನಮ್ಮ 'ಗರೀಬಿ ಹಟಾವ್' ಘೋಷಣೆ ಕಾರ್ಯಗತವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಾರಿದರಂತೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗುತ್ತಲೇ ಅವರೇ ರುಜು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶಂಸಾ ಪತ್ರವೊಂದು ಬಂದಿತು. ನನಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು.

ಒಂದು ವಿನೋದವೂ ನಡೆಯಿತು. ಅವರು ಹೋದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ರೈತರು ಅವರಿಗೆ ಮನವಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ಅದು ಪಾಡಿಕೆಯೇ ಆಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಿತು. ಅದುವರೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ರಾಜ್ಯಪಾಲರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ನನಗೇ ಕೊಟ್ಟು, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನವಿಯ ಸಾಧ್ಯಾಸಾಧ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವರದಿ ಕಳಿಸಲು ಹೇಳಿ ಹೋಗು ತ್ತಿದ್ದರು. ನಾನೂ ಒಂದು ವಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವರದಿ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆ ಸಲವೂ ಆ ಮನವಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಮುಂದಾದೆ. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಗಳು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. "ಇಲ್ಲ, ಇವುಗಳನ್ನು ನಾನು ಇಲ್ಲವೆ ಲಿನ್ (ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ) ಮಾತ್ರ ಮುಟ್ಟಬೇಕು," ಎಂದುಬಿಟ್ಟರು. ನಾನು ಸುಮ್ಮನಾಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮನವಿಯನ್ನೂ ದಿಟ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿ ಲಿನ್ ಅವರ ಕೈಗೆ ಕೊಡುತ್ತ ಹೋದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಮುಟ್ಟುವುದರೊಳಗಾಗಿ ಒಂದು ಹೊರೆ ಮನವಿಗಳು

ಬಂದಿದ್ದುವು. ಅವೂ ವಿಮಾನ ಏರಿ ಬೆಂಗಳೂರು ಸೇರಿದುವು. ಮನವಿ ಕೊಟ್ಟವರೆಲ್ಲ 'ಈ ಸಲ ಮಂಜೂರಿ ಗ್ಯಾರಂಟೀ' ಎಂದುಕೊಂಡರು. ನಾನೂ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮಂಜೂರಾಗಿ ಬರುವುವೆಂದು ಉತ್ತೇಜಿತನಾದೆ. ಒಂದು ವಾರ ಕಳೆಯಿತು, ಎರಡು ವಾರ, ಮೂರು ವಾರ, ನಾಲ್ಕು, ಐದು–ಅವುಗಳ ಸುದ್ದಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಮನವಿಕೊಟ್ಟವರೆಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯ ಕಾರ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಎಡತಾಕಿ ಎಡತಾಕಿ ಸುಸ್ತಾದರು !

ನಾಲ್ಕೈದು ವಾರ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಕಾಗದಗಳ ಕಟ್ಟು ಬಂದಿತು. ಬಿಚ್ಚಿನೋಡಿದಾಗ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಮನವಿಗಳೆಲ್ಲ 'ಕೋರಾ ಕೋರಾ' ಬಂದಿದ್ದುವು. ಯಾವುದರ ಮೇಲೆಯೂ ಏನೆಂದೂ ಆಜ್ಞೆ ಇಲ್ಲವೆ ಆದೇಶ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಲಿನ್ ರುಜುಮಾಡಿ ಚಿಕ್ಕ ಕಾಗದವೊಂದನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ 'ಬೆಳಗಾವಿಯ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಗೆ, ವಿಲೇವಾರಿಗಾಗಿ. (For disposal)' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಬರೆದಿದ್ದಿತು. ನಾನು ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೇಸರಿಲ್ಲದೆ ಓದಿದೆ. ಮಾರ್ಕಾಂಡೇಯ ಯೋಜನೆಯಂಥ ಯೋಜನೆಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲಿಖಿತವಾಗಿದ್ದ ಬೇಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಅನೌಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಅವುಗಳ ವೆಚ್ಚದ ಅಂದಾಜು ಮಾಡಿಸಿದಾಗ ಆ ಬೇಡಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈಡೇರಿಸಲು ಹದಿನೆಂಟು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಬೇಕಾಗಬಹುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು ! ನಾನೂ ಒಂದು ಉಪಾಯ ಹೂಡಿದೆ : ಆ ಮನವಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಇಲಾಖಾವಾರು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಬಂಡಲುಗಳನ್ನಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿ ನಾನೂ 'For disposal' ಎಂದು ಬರೆದು ಆಯಾ ಇಲಾಖೆಗಳ ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಿಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ಅವರು ಗಾಬರಿಯಾಗಿ ಮುಂದೇನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ನೀವು ತಾಲೂಕುವಾರು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ 'For disposal' ಎಂದು ಕಳಿಸಿಬಿಡಿರಿ. ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದರು, ತಾಲೂಕಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮುಂದೇನು ಮಾಡಿದರೋ ತಿಳಿಯದು. ನಾನು ಜಿಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಿಗೆ ಬರೆದ ಕಾಗದದ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ಲಿನ್‌ರಿಗೆ 'For information of action taken' ಎಂದು 'ಮಾರ್ಕ್' ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಮುಂದೆ ಅವರೂ 'ಛುಪ್', ನಾನೂ 'ಛುಪ್ !'

ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಬೀಗಳೆಯಲೆಂದು ನಾನಿದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಲ್ಲ–ಆಡಳಿತದ ಗಂಭೀರ ಸಮಸ್ಯೆಯೊಂದರತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಲು ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ. ಜನರ ಆಶೋತ್ತರಗಳನ್ನು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರು ನಮ್ಮ ನಾಯಕರು. 'ಗರೀಬಿ ಹಟಾವ್' ಪರ್ವ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲಂತೂ ಆಕಾಶವೂ ಸಾಲದಾಯಿತು ಅವರ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಂದ ಅನೇಕ ಮನವಿಗಳು ಬಹಳ ಸರಳವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದುವು : "ಸ್ವಾಮಿ, ನಾನು ಬಹಳ ಬಡವ. ದಯವಿಟ್ಟು ನನ್ನ ಬಡತನವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿರಿ," ಎಂಬುದೇ ಅವುಗಳ ಮಥಿತಾರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಿತು ! ಹೇಗೆ ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದು ?

ಯಾರು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕಿದನ್ನು ? ಪಾಪ, ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಸಮಯವೇ ಸಿಕ್ಕುವು ದಿಲ್ಲ ; ಕೆಳಗಿನವರು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ ! ಯಾರೋ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಯಂತ್ರವೆಂದು ಕರೆದರು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ 'ಆಡಳಿತದ ಯಂತ್ರ' ವೆಂಬುದು ಸಮೀಚೀನ ಪದಪ್ರಯೋಗ. ಯಾರಾದರೂ ಚಾಲಕರು ದೊರೆತಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಚಲಿಸುತ್ತದೆ. ದುರ್ದೈವದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ನಡೆಸಲು ಹೋದವರನ್ನೂ ಯಂತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ ಆ ಯಂತ್ರ ! ಯಕ್ಷನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸದುತ್ತರವಿತ್ತು ಯುಧಿಷ್ಠಿರ ಪಾರಾದಂತೆ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಒಬ್ಬರು ಈ ಯಂತ್ರದ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆದುರಿಸಿ ಜಯಿಸಿ, ಜನರ ಆಶೋತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನಾದರೂ ನೆರವೇರಿಸಿ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ ; ಉಳಿದವರಿಗೆ ಭೀಮಾರ್ಜುನ ನಕುಲ ಸಹದೇವರಿಗೆ ಒದಗಿದ ಗತಿಯೇ ಒದಗುತ್ತದೆ ! ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದು, ಎಲ್ಲ ಮನವಿಗಳನ್ನು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸಿ, ಯಾವುದು ಸಾಧ್ಯವೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಂಗೀಕೃತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ, ಯಾವುದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲವೋ ಅದನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸಿ ಹೋಗಬಹುದಾಗಿ ದ್ದಿತು ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಗಳು. ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪುಕ್ಕಟೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬೇಡಿಕೆಯೂ ಹಲವು ಸಲ ಬೆಂಗಳೂರು ಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಿ ಬಂದುದೇ ! ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುವು ದಿದೆಯೋ ! "ನಾವು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವುದನ್ನೆಲ್ಲ ನಾವೇ ರೂಪಿಸಿದ ಪಾಂಚವಾರ್ಷಿಕ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ ; ಇನ್ನೂ ಅವುಗಳೇ ಮುಗಿದಿಲ್ಲ ; ಆದುದರಿಂದ ಹೊಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೀಗ ವಿಚಾರಿಸುವಂತಿಲ್ಲ," ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಕೆಚ್ಚಾ ದರೂ ಬರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಬರುವ ಅಗತ್ಯದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಬದ್ಧಕಂಕಣರಾಗುವ ನೆಚ್ಚಾದರೂ ಮೂಡಬೇಕು ಮೇಲಿನವರಲ್ಲಿ ! ಅತ್ತ ಗಂಡೂ ಅಲ್ಲ, ಇತ್ತ ಹೆಣ್ಣೂ ಅಲ್ಲದವರು ಏನಾಗುತ್ತಾರೆ ?

ಬೆಳಗಾವಿಗೊಂದು ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರ ಬಂದಿತು ; ಎಲ್ಲ ಯೋಜನೆಗಳಂತೆ ಅದೂ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತಿದ್ದಿತು. ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರ ಉದ್ಧಾರ ಸಾಲದಿಂದಲ್ಲ, ಅವರ ಕುಟುಂಬದ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಲ್ಲ ಉಪಕಾಯಕಗಳಿಂದ–ಎಂಬ ಸತ್ಯ ವನ್ನು ಮನಗಂಡಿದ್ದ ನಾನು ಆ ಕೇಂದ್ರದ ಮೂಲಕ ಕನಿಷ್ಠ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕುಟುಂಬ ಗಳಿಗಾದರೂ ಹಯನುಗಾರಿಕೆಯ ಉಪಕಾಯಕ ನೀಡಿ ಅತ್ತ ಅವರ ಕಿತ್ತು ತಿನ್ನುವ ಬಡತನವನ್ನೂ, ಇತ್ತ ಬೆಳಗಾವಿಯವರ ಹಾಲಿನ ಬರವನ್ನೂ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿವಾರಿಸಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದೆ. ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಸಮೀಕರಣ ಸಮಿತಿಯೊಂದಿದ್ದಿತು. ಅದಕ್ಕೂ ಜಿಲ್ಲಾಧಿಕಾರಿಯೇ ಅಧ್ಯಕ್ಷ. ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಲ್ಲ ಅವನು ? ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ನಾಗಿ ಅದಕ್ಷನಾಗಿ ಬಿಡುವ ಹಣೆಯ ಬರಹ ಅವನದು ! ಆ ಬ್ಯಾಂಕುಗಳ ಸಮೀಕರಣ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರಿಗೆ ಹಸು, ಎಮ್ಮೆಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಲ

ನೀಡುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದೆ. ಅವರು ಇದು 'ಕ್ರೆಡಿಟ್ ಗ್ಯಾರಂಟೀ ಸ್ಕೀಮ್'ನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬಿಟ್ಟರು. "ಕೊಂಡ ಹಸು, ಎಮ್ಮೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್ತುಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಲದ ವಸೂಲಿ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?" ಎಂಬುದವರ ಶಂಕೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂಬೈ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೊಡನೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿದೆ. "ಉಳಿದ ಸಾಲಗಳಿಗೆ ಅವರ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿ ಸಾಕಷ್ಟು ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬಲ್ಲುದಾದರೆ ಈ ಸಾಲಕ್ಕೇಕೆ ಆಗದು ?" ಎಂಬುದು ನನ್ನ ವಾದವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವರು ಒಪ್ಪಿದರು ; ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ಸಾಲಕೊಡಬಹುದೆಂದು ಅನುಮತಿ ನೀಡಿದರು. ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರನ್ನು ಕರೆಕರೆದು ಸಾಲಕೊಡಿಸಿದೆ. ಅವರಿಂದ ನಿಯಮಿತವಾಗಿ ಹಾಲುಕೊಳ್ಳುವ ವಾಗ್ದಾನವನ್ನು ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರದ ಪರವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ನೀಡಿದೆ. ಅವರು ಪೂರೈಸುವ ಹಾಲಿಗಾಗಿ ಹಣ ಕೊಡುವಾಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಂತಿನ ಹಣವನ್ನು ಮುರಿದುಕೊಂಡು ನೇರವಾಗಿ ಬ್ಯಾಂಕಿಗೆ ಕಟ್ಟಲು ಅವರಿಂದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪತ್ರ ಪಡೆದೆ. ಹಾಲಿನ ಕೇಂದ್ರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು ; ಸಾವಿರಾರು ಸಣ್ಣ ಹಿಡುವಳಿದಾರರಿಗೆ ಕಾಮಧೇನುವಾಯಿತು ; ಬೆಳಗಾವಿಯ ಜನರಿಗೆ ಹಾಲು ದೊರೆಯತೊಡಗಿತು.

ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ವರ್ಗವಾಗಿ ಬಂದವರಾರೂ ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ದಿನ ಉಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇರಲು ಮನೆಗಳೇ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಇದ್ದ ಕೆಲವು ಸರಕಾರೀ ಬಾಡಿಗೆ ಮನೆಗಳನ್ನು 'ಕ್ಯೂ'ನಲ್ಲಿ ನಿಂತ ನೂರಾರು ಜನರಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಜಟಿಲ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ಕೋರ್ಟಿಗೆ ಹೋದ ಪ್ರಕರಣಗಳೂ ಇದ್ದುವು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಡಿ. ಸಿ. ಬಂಗ್ಲೆಗೆ ಕಾಯಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಸಿದ್ದೆ. ವಸತಿ ಸಮಸ್ಯೆಯತ್ತ ಗಮನ ಹರಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಆಫೀಸುಗಳಿಂದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದರ್ಜೆಯವರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ದರ್ಜೆಯವರೆಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಒಟ್ಟು ಮನೆಗಳೆಷ್ಟುಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಿದೆ. ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸಮ್ಮತಿ ಪಡೆದು ಅವರ ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿದ್ದ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಕಳಿಸಿದೆ. ಆಗ ರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳ ಆಳಿಕೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದ ಜಿ. ವಿ. ಕೆ. ರಾಯರು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಗ ಮಂಜೂರಿ ನೀಡಿದರು. ಅವರಿಂದಲೇ ಆ ಕಾಲನಿಯ ಅಡಿಗಲ್ಲು ಹಾಕಿಸಿದೆ. ಆಗಿನ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ ಎನ್. ಎಸ್. ರಾಮಚಂದ್ರ ಅವರು ಹರ್ಷಾತಿರೇಕದಲ್ಲಿ 'ಇದಕ್ಕೆ ಪುರಾಣಿಕ ನಗರ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಡಬೇಕೆಂದು ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರು.

ಎಂ. ಕೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಎಂ. ಡಿ. ಆಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಉಗಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ಪದನಿಮಿತ್ತ

ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಗಾರರ ಕ್ಷೇಮ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಕಬ್ಬಿನ ಬೆಲೆ ಟನ್ನಿಗೆ 83 ರೂ. ಇದ್ದುದನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೆ 103 ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೇರಿಸಿದೆ. ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಗಾರರೆಲ್ಲ ಕುಣಿದಾಡಿದರು. ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನೂ ಬಲಪಡಿಸಿದೆ. ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವರ್ಧನೆಗೆ ಮಂಜೂರಿ ತರಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ; ಎಂದೋ ನಿಂತು ಹೋಗಿದ್ದ ಕಿತ್ತೂರ ಯಾತನೀರಾವರಿಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅದಕ್ಕೆ ವಹಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ, ಐನಾಪುರ ಎಂಬುದು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಹಳ್ಳಿ, ದುಡ್ಡಿದ್ದವರ ಹಳ್ಳಿ. ಆದರೂ ಆ ಊರಿಗೆ ಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟಡವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದೊಂದೇ ಊರಿನಿಂದ ಉಗಾರ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ನಾಲ್ವತ್ತು ಸಾವಿರ ಟನ್ನು ಕಬ್ಬು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಟನ್ನಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದ್ದೆನಾಗಿ ಟನ್ನಿಗೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟಡ ಕಟ್ಟಿಸಲು ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆಗಾರರು ಒಪ್ಪಿದರು. ಎರಡು ಮೂರು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ೨೫ ಕೋಣೆಗಳ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡ ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು. ರಾಮದುರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಸ್ಥಿತಿಯಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ, ವೇದಾಂತಕೇಸರಿ ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು ಪ್ರವಚನಕ್ಕಾಗಿ ಆಗಮಿಸಲು ಶಾಲಾಸಮಿತಿಯ ಡಾ. ಕುಲಗೋಡ ಮೊದಲಾದವರು ಶಾಲಾಭವನ ಕಟ್ಟಿಸಲು ಮುಂದಾದರು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದ್ದ ಶಾಲಾಭವನ ನಿಧಿಯ 36 ಸಹಸ್ರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಅದೊಂದಕ್ಕೇ ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟೆ. ಶ್ರೀಗಳವರ ಆರತಿ ರೊಕ್ಕ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಎಂಟು ಕೋಣೆಗಳ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡ ಎದ್ದು ನಿಂತಿತು. ನಾನು ನಿವೃತ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ನನ್ನನ್ನೇ ಉದ್ಘಾಟನೆಗೆ ಕರೆಸಿದ್ದರು ಅಲ್ಲಿಯವರು. ಮನೋಳಿಯ ಮಹಿಳಾ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಡವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷಿಣಿಯರಾಗಿದ್ದ ವಿಮಲಾದೇವಿ ಹಿರೇಮಠರಿಗೆ ಬೇರೊಂದು ದಾರಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಮಹಿಳಾ ಸಮಾಜವನ್ನು ಸಣ್ಣ ಉಳಿತಾಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 'ಏಜೆಂಟ್' ಎಂದು ನಿಯಮಿಸಿದೆ. ಅವರಿವರಿಗೆ ಹೇಳಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಉಳಿತಾಯ ಹಣವನ್ನು ಅದು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸರಕಾರದಿಂದ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿ ಪ್ರತಿಫಲ ಧನ ಅವರಿಗೆ ಕೊಡಿಸಿ ಅವರ ಕಟ್ಟಡವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅವರು ಗಿರಿಜಾದೇವಿ ಪುರಾಣಿಕರಿಂದ ಅದರ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ನಿಪ್ಪಾಣಿಯ ನಗರ ಸಭೆಯ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋಗಿದ್ದೆ. ವಾಡಿಕೆಯಂತೆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಶಾಲೆಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ ನಡೆಸಿದಾಗ ಕನ್ಯಾಶಾಲೆಯ ಕಟ್ಟಡ ಅಂದೇ ಬೀಳುವಷ್ಟು ಶಿಥಿಲ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದುದು ಗೋಚರಿಸಿತು. ವಿಚಾರಿಸಲಾಗಿ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಯವರು ಮಂಡಿಸಿದ್ದ ಬೇಡಿಕೆ ಬಂಗಾರದ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದಿತು. ನಗರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಣವಿದ್ದೂ ಅಷ್ಟು ಸಣ್ಣ ಹಾಗೂ ನ್ಯಾಯವಾದ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಅರ್ಧ ಶತಮಾನ ಕಳೆದರೂ ಗಮನ ನೀಡದಿದ್ದುದು ತಿರಸ್ಕರಣೀಯವಾಗಿ ತೋರಿತು ನನಗೆ. ಅಂದೇ ಅದರ ನಕ್ಷೆ, ಅಂದಾಜು ಪತ್ರಿಕೆ ತಯಾರಿಸಿ, ಅಮಾನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಲು ಅನುಮತಿ ಕೊಟ್ಟೆ, ಭೂಮಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿಯೇ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ.

ಹಿಂದಿರುಗುವ ಮುನ್ನ ನಾನೇ ಆರು ತಿಂಗಳ ತರುವಾಯ ಇಂಥ ದಿನ ಅದರ ಉದ್ಘಾಟನೆಗಾಗಿ ಬರುವೆನೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಆರು ತಿಂಗಳುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸುಂದರ ಶಾಲಾ ಭವನ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ನಾನು ಹೋಗಿ ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದಾಗ ನಿಪ್ಪಾಣಿಯವರಿಗೆ ಎಂದಿಲ್ಲದ ಆನಂದ! ಪುಣೆಯ ಮರಾಠೀ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಶಂಸೆ! ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ರಾಯಬಾಗಗಳ ಸಕ್ಕರೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿಯೂ ತುಂಬ ಶ್ರಮಿಸಿದೆ.

ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ರಸ್ತೆಗಳು 22, ಮುಗಿಯ ಬಂದಿದ್ದುವು 21; ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಯೋಜನೆಗಳು 63, ಮುಗಿದುವು 16, ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಭಾವಿಗಳು 67, ಶಾಲಾ ಕೋಣೆಗಳು 344, ವಿದ್ಯುದೀಕರಣಗೊಂಡ ಹಳ್ಳಿಗಳು 128, ಅರಣ್ಯಾಭಿವೃದ್ಧಿ 1850 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ, ಭೂಸಾರ ರಕ್ಷಣೆ 10,000 ಹೆಕ್ಟೇರುಗಳಲ್ಲಿ. ಹೊಸದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಗಳು 16, ರಿಪೇರಿ ಮಾಡಿದುದಕ್ಕೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲ, ಡಿ.ಪಿ.ಎ.ಪಿ., ಸಿ.ಎಸ್.ಆರ್.ಈ ಯೋಜನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಜನರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ, ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ ಮಾಗಡಿಯವರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಅಂಬರ್ ಚರಖಾ ಕೇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ನೆಯ್ಗೆ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಉದ್ಯೋಗ, 22 ಹೊಸ ಸೇತುವೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, 1,300 ಹರಿಜನ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಮನೆಗಳು, 203 ಹೊಸ ಗೋದಾಮುಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ, 139 ಎಕರೆಗಳಲ್ಲಿ ರೇಷ್ಮೆ ವ್ಯವಸಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಮುಖವಾದ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿತವಾಯಿತು. ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ತೆಂಗಿನ ಮರಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಯೋಜನೆ ಕೈಕೊಂಡು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಸಸಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಾಗಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ವರ್ಗ ಅದನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿತು. ಹಣ್ಣಿನ ಸಸಿಗಳನ್ನೂ, ತರಕಾರಿ ಸಸಿಗಳನ್ನೂ, ಹೂ ಬಳ್ಳಿಯ ಸಸಿಗಳನ್ನೂ ಹಂಚಿದ್ದೇ ಹಂಚಿದ್ದು!

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಯೂ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದೆ. ಅವುಗಳ ಆಯ್ಕೆ ಅವರ ಅಭಿಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಅವುಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾಗುವ ಹಣ ಒದಗಿಸುವ ಹೊಣೆ ನನ್ನದಾಗಿದ್ದಿತು. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ 200ರಂತೆ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 400 ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಕಾರ್ಯಗಳು ಮುಗಿದುವು! ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಒಂದೊಂದು ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆ ಹಳ್ಳಿಗಳೂ ಬೆಳೆದುವು. ಮೀನುಗಾರಿಕೆ, ಕೋಳಿ, ಕುರಿ ಸಾಕಾಣಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಸಬುಗಳಿಗೂ ಗಮನ ನೀಡಲಾಯಿತು. ಭೂಹೀನರಿಗೆ, ಗೃಹ ಹೀನರಿಗೆ ಉಚಿತ ನಿವೇಶನ ವಿತರಣೆಯ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಸರಕಾರ ಘೋಷಿಸಲು ಆ ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಿತ್ತೂರಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ನಿವೇಶನಗಳನ್ನು ಹಂಚಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಪ್ರಥಮಪೊಂದನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟೆ. ನಾನಿರುವಾಗಲೇ 8,000 ನಿವೇಶನಗಳ ವಿತರಣೆಯಾಯಿತು. ಬಲಿಷ್ಠರು

ದೋಚಿಕೊಂಡಿದ್ದ 300 ಎಕರೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಹರಿಜನ ಕುಟುಂಬಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿ, ಅವರಿಗಾಗಿಯೇ ಚಿಕ್ಕ ನೀರಾವರಿ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಮುಗಿಸಿದುದು ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಮರಣೀಯ ಸಾಧನೆ. ತಿಗಡಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾತನೀರಾವರಿಯ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿದುದೂ, ಸೊಗಲಸೋಮೇಶ್ವರಕ್ಷೇತ್ರ, ಸವದತ್ತಿಯ ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಗೊಡಚಿ ವೀರಭದ್ರಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಿದುದೂ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸಾಧನೆಗಳು. ಇವುಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಸ್ಥಳ ಸಾಲದು.

ಮುರಗೋಡದ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು

ಬೆಳಗಾವಿಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿಸುವ ಮುನ್ನ ಮುರಗೋಡದ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲೇಬೇಕು. ಅಥಣಿಗೆ ಹೋದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ ಗದ್ದುಗೆಗೆ ಭಕ್ತಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದೆ, ಅವರನ್ನು ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯ ನನಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಅವರ ಪಟ್ಟದ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಧಾರವಾಡದ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಪ್ಪ ಗಳವರ ಕೃಪಾಛತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದೆ. ಅವರಷ್ಟೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪಟ್ಟ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಮುರಗೋಡದ ಮಹಾಂತಜ್ಜನವರ ದರ್ಶನ ಧಾರವಾಡದ ಅಪ್ಪಗಳವರ ಜೊತೆಗೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಚಾರ್ಜು ವಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಟಾಗ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಪ್ಪಗಳ ಸಮಾಧಿಗೆ ಭಕ್ತಿ ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಮಹಾಂತಪ್ಪಗಳವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದು ಹೊರಟೆ. ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ ಮುರಗೋಡಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ ಆಶೀರ್ವಾದ ಪಡೆದುಕೊಂಡೇ ಬೆಳಗಾವಿ ತಲುಪಬೇಕೆಂದು ಮನದಲ್ಲಿಯೇ ಎಣಿಕೆ ಹಾಕುತ್ತ ಹೊರಟಿದ್ದೆ. ಎದುರಿಗೇ ಬಂದರು ಆ ಶಿವಯೋಗಿ ಗಳು. ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಿದ್ದವರು ಮುರಗೋಡಿಗೆ ಮರಳುವ ಮುನ್ನ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಅಥಣಿಯ ಶಿವಯೋಗಿಗಳವರ ಅಮೃತಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿಗೆ ನಮಿಸಿ ಹೋಗಲು ಬಂದಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಸಂತೋಷ, ದರ್ಶನಾಶೀರ್ವಾದಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಲಭಿಸಲು ನೇರವಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹೋದೆ. ಆಗಾಗ ಮುರಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಬರಗಾಲದೊಡನೆ ನಾನು ಹಗಲಿರುಳು ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ್ದ ದಿನಗಳವು. ಅಜ್ಜನವರ ಕಡೆಯಿಂದ ಯಾರೋ ಬಂದು ಶ್ರಾವಣಮಾಸದ ಪುರಾಣ ಪ್ರವಚನದ ಮಂಗಲಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಅಜ್ಜನವರು ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದ್ದಾರೆ–ಎಂದು ಹೇಳಿದರು ನನಗೆ ಆ ಪುರಾಣ ಮಂಗಲಕ್ಕಿಂತ ಕ್ಷಾಮಪೀಡಿತರ ಸೇವೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿ ತೋರಿತು, ತಾತ್ಸಾರದೊಡನೆಯೇ 'ನೋಡೋಣ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳಿಸಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳಿ ಬಿಟ್ಟಿರಬೇಕು ಹೋಗಿ ಅವರು, ಎರಡೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಅನೀರಿಕ್ಷಿತ ವಾಗಿ ಅಪ್ಪಗಳವರ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಹೋಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಲೇ 'ಪುರಾಣ

ಮಂಗಲಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕ್ರೆಪಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ನಾನು ಬಹಳ ಇರುಕಿಗೆ ಸಿಲುಕಿ ಬಿಟ್ಟೆ. ಒಂದಾದರೂ ಮಳೆ ಬಂದು ಕನಿಷ್ಠ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಾದರೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಜನಗಳಿಗೆ, ದನಗಳಿಗೆ, ಸಿಕ್ಕುವವರೆಗೆ ಇಂಥ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೂ ಹೋಗ ಕೂಡದೆಂದು ನನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾನೇ ಕಟ್ಟು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ಅದನ್ನು ಮುರಿಯದೆ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಆಜ್ಞೆ ಪಾಲಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ: ಪಾಲಿಸದಿರುವಂತೆಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ! ಆದದ್ದಾಗಲೆಂದು ಅವರ ಮೇಲೆಯೇ ಭಾರಹಾಕಿ, 'ಆಗಲಿ ಬುದ್ಧಿ,' ಎಂದು ಹಿಂದಿರುಗಿದೆ ಬೆಳಗಾವಿಗೆ. ಒಳಗೆ ಹೆಸರಿಸಲಾಗದ ವ್ಯಸನವೊಂದು ಸದಿಲ್ಲದ್ದಂತೆ ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಅಂದು ಪುರಾಣ ಮಂಗಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ದಿನ. ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ಕಿತ್ತೂರಿನ ಸುತ್ತಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋಣವೆಂದು ಕಿತ್ತೂರಿಗೆ ಹೋದೆ. ಮೂರು ಹಳ್ಳಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಬಾವಿಗಳ ಒಂದು ತೆಗೆದು ಆಳಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮಂಜೂರಿ ನೀಡಿ, ಕೆಲಸ ಕಣ್ಮುಂದೆಯೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದನ್ನು ನೋಡಿ ಟಿ.ಡಿ.ಬಿ. ಗೆಸ್ಟ್ ಹೌಸ್‌ಗೆ ಬಂದೆ. ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಅದೆಂಥದೋ ಆಯಾಸವೆನಿಸಿತು. ಊಟಮಾಡಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ಆರಾಮ ಕುರ್ಚಿಯ ಮೇಲೆ ಒರಗಿದೆ. ಯೋಚಿಸಿ ಯೋಚಿಸಿ, ಅಲೆದು ಅಲೆದು, ದಣಿದ ಮನ ದೇಹಗಳನ್ನು ನಿದ್ರೆ ಆವರಿಸಿತು. ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಹಾಗೆಯೇ ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದೆನೋ– 'ಖಡ್ ಖಡ್ ಖಡಲ್' ಎಂದು ಸಿಡಿಲಿನ ಶಬ್ಧ ಕರ್ಣಪಟಲಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿತು. ಕಣ್ದೆರೆದು ನೋಡುತ್ತೇನೆ– ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಮಳೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿದೆ! ನನ್ನ ಹರುಷದ ಕಡಲು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯಿತು, ಮಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರಟು ಬಿಟ್ಟೆ. ಮುರಗೋಡು ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೆ ಮಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೋದೆ! ನಿಸರ್ಗ ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದರೆ ಎಷ್ಟು ಕಡೆಗೆ ನೀರು! ಇದರ ಮುಂದೆ ಪಂಪುಸೆಟ್ಟುಗಳ, ಲಾರಿಗಳ, ರಿಗ್ಗುಗಳ ಆಧಾರದ ಮಾನವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆನಿತು ಕುಬ್ಜ ವಾದುವುಗಳು ಎನ್ನಿಸಿತು ನನಗೆ.

ಮುರಗೋಡಿನ ಮಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಜಾನಪದ ಸಂಗೀತರತ್ನ ಬಾಳಪ್ಪ ಹುಕ್ಕೇರಿಯವರು ಅಡರಾಸಿ ಬಂದು, 'ಸಾಹೇಬರೇ, ಒಂದು ಮಹಿಮೆ ನಡೆದು ಹೋಯಿತು,' ಎಂದು ಕುಣಿಯುತ್ತ ಹೇಳಿದರು, "ಏನು?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. "ಇವೊತ್ತು ಭಕ್ತರೆಲ್ಲ ಅಪ್ಪನವರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ತಾವೀಗ ಮಳೆ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ಹಳ್ಳಿಗರು ಬೆಂದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ಬುದ್ಧಿ, ಎಂದು ಗೋಗರೆದರು. ಅಪ್ಪನವರು 'ಕಾಯುವವ ಶಿವ ಇದ್ದಾನ್ರೆಪಾ' ಎಂದು ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು ಆಕಾಶದತ್ತ ಎತ್ತಿದರು, ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ ಸಾಹೇಬರೇ–ಬರಿಯ ಆಕಾಶ ಸುರಿಯ ತೊಡಗಿತು!" "ನಾನೂ ಕಿತ್ತೂರಿನಿಂದ ಮಳೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ ಬಾಳಪ್ಪಣ್ಣ; ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ

ದಾಯಿತು. ಇಂದು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲಿನಿಂದ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟವೊಂದು ಇಳಿದಂತಾಯಿತು," ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅಜ್ಜನವರಿಗೆ, ಆ ಶತಾಯು ಶಿವಯೋಗಿಗೆ ಪ್ರಣಾಮ ಪುಷ್ಪಾಂಜಲಿಯನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದೆ. ಪುರಾಣ ಮಂಗಲ ಜನಮಂಗಲದಾಯಕವಾಗಿ ನಡೆಯಿತು.

ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳು ಕಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸೇನಾಕೇಂದ್ರದ ಭೋಜನ ಸಮಾರಂಭವೊಂದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಹೋಗಿದ್ದೆ. ಇನ್ನೂ ಭೋಜನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿ ಹತ್ತು ಘಂಟೆಯ ಸಮಯ. ಮನೆಯಿಂದ ಹೆಂಡತಿಯ ಫೋನ್ ಬಂದಿತು. ಯಾಕೋ ಎದೆ ಧಸ್ಸೆಂದಿತು, ಹೋಗಿ ಮಾತನಾಡಿದಾಗ ನನ್ನ ಭಯಕಂಪನಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತಿಳಿಯಿತು. ಅಜ್ಜನವರು ಲಿಂಗೈಕ್ಯರಾಗಿದ್ದರು ! ಮನೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದೆ. ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಫೋನ್ ಮಾಡಿ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಸಿ ಅಂದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮುಖಪುಟದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ದುಃಖದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಅಜ್ಜನವರ ಭಾವಚಿತ್ರದೊಡನೆ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ ; ಅವರು ಅಂತೆಯೇ ಮಾಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದರು, ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಮರುದಿನದ ಬೆಳಗಿನ ಪ್ರದೇಶ ವಾರ್ತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಾರ್ತೆ ಓದುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಬೈಲಹೊಂಗಲದ ಡಿ.ವೈ.ಎಸ್.ಪಿ. ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರಿಗೆ ಫೋನ್ ಮಾಡಿ "ನಾಳೆ ಕನಿಷ್ಠ ೨೫ ಸಾವಿರ ಭಕ್ತರು ಬರಬಹುದು ; ನೀವು ತಕ್ಕಷ್ಟು ಪೋಲಿಸ್ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯೊಡನೆ ಹೋಗಿ 'ಕ್ರೌಡ್ ಕಂಟ್ರೋಲ್' ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮಲಗಿದೆ. ಮರುದಿನ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಲೋಕಸಭಾ ಚುನಾವಣೆಯ ಮತ ಪತ್ರಗಳು ಬರುವುವಿದ್ದುವು ; ರಿಟರ್ನಿಂಗ್ ಆಫೀಸರನಾಗಿ ನಾನೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಒಳಗಿರಿಸಿ, ಬಾಗಿಲ ಬೀಗ ಮುದ್ರಿಸಿ, ಕಾವಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಆದುದರಿಂದ ನಾನೂ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಿನ ನಾಲ್ಕು ಘಂಟೆಗೇ ಎದ್ದು ಸ್ನಾನಮಾಡಿ ಮುರಗೋಡಿಗೆ ಹೊರಟೆವು. ಇನ್ನೂ ನಸುಕಿದ್ದಾಗಲೇ ಮುರಗೋಡು ಮುಟ್ಟಿದೆವು. ಅಜ್ಜನವರ ಪಾರ್ಥಿವ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಚಂದನ ಹಾರ ಅರ್ಪಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಹಿಂದಿರುಗಿದೆವು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು ನಾಲ್ಕೈದುನೂರು ಜನ ಮಾತ್ರ. ಬೆಳಗಾವಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನಾನು ಚುನಾವಣಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋದೆ. ಸಂಜೆ ಹೆಗ್ಗಡೆಯವರ ಫೋನು ಬಂದಿತು, "ಸಾಹೇಬರೇ, ಇವೊತ್ತು ನನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಅತ್ಯದ್ಭುತದಿನ, ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜನರು ಮುರಗೋಡಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಸುತ್ತಲೂ ದೂರದೂರದ ವರೆಗೆ ಕಾರುಗಳು, ಲಾರಿಗಳು, ಎತ್ತಿನ ಬಂಡಿಗಳು, ಕುದುರೆಗಳು—ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ !" ನಾನೂ ಅವಾಕ್ಕಾದೆ. ಎಂಥ ರಾಷ್ಟ್ರಧುರೀಣ ಬಂದರೂ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜನ ಸೇರಬೇಕಾದರೆ ಏನೆಲ್ಲ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟು ಶ್ರಮ ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲೊಬ್ಬ ನಿಜವಾದ ಶಿವಯೋಗಿ, ಮಹವನರಿದ ಮಹಾಂತ ಲಿಂಗೈಕ್ಯರಾದರೆ ಯಾರೂ ಕರೆಯದೆ ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಜನ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಬಂದು ಶ್ರದ್ಧಾಂಜಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ! ಎಂಥ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿ ಅಜ್ಜನವರದು ? ದಶಕ ದಶಕಗಳಿಂದ

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜನರಿಗೆ, ಆ ಜಿಲ್ಲೆಯಾಚೆಯ ಜನರಿಗೆ ಗುರು, ತಂದೆ, ಬಂಧು, ಬಳಗ—ಎಲ್ಲ ಆಗಿದ್ದ ಆ ಮಹಾತ್ಮನನ್ನುಳಿದು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಊಹಿಸುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ನಾನಂತೂ ಮಂಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೆ. ತಂದೆಯವರು ಹೋದರು, ಮೃತ್ಯುಂಜಯಪ್ಪಗಳು ಹೋದರು, ಈಗ ಮಹಾಂತ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಹೋದರು. ಸರ್ವವೂ ಶೂನ್ಯವಾಗಿ ತೋರಿತಾಗ !

ಮಂತ್ರಿಗಳ ನಿರಂತರ ಯಾತ್ರೆ :

ಬರಗಾಲ ಕಾಮಗಾರಿಗಳು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದಂತೆ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸವಾರಿ ಬಂದದ್ದೇ ಬಂದದ್ದು ! ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮದೂ ಮುಖ ತೋರಿಸಿ, ತಾವೂ ಅವರಿಗಾಗಿ ಮಹತ್ತರವಾದುದನ್ನೇ ಮಾಡಿದೆವೆಂಬುದನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಹೇಳಿ ಹೋಗಬೇಕೆನ್ನುವವರೇ ! ಬಂದವರ ಹಿಂದೆ ತಿರುಗುವುದು, ತೋರಿಸಿದುದನ್ನೇ ತೋರಿಸುವುದು, ಹೇಳಿದುದನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು ನಡೆಯಿತು. ಜನರೂ ಬೇಸತ್ತರು, ನಾನೂ ಬೇಸತ್ತೆ. ಎಲ್ಲರೂ ರೈತರ ಮನವಿಗಳನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಒಯ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವವರೇ ! ಉಳಿದವರು ಸುಮ್ಮನೇ ಹೋದರೆ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿ ಘೋರ್ಪಡೆಯವರು ಅನರ್ಥ ಮಾಡಿಹೋದರು ! ಅದುವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳ ಕೊರತೆ ತಲೆದೋರದಂತೆ, ಬೆಲೆಗಳು ಮೇಲೇರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ವರ್ತಕರ ಸಹಕಾರವೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಿತು. ಯಾವುದೇ ಅಗತ್ಯ ವಸ್ತುವಿನ ಬೆಲೆಯೇರಿದರೂ ಅವರನ್ನು ಕರೆದು ಅದು ತಗ್ಗುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಟು ಮಾಡಿ ಕಳಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ. ಆದರೆ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿಗಳು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟ ಧಾನ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಗಳನ್ನೇಕೆ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ರೇಗಿದರು. "ಅವುಗಳ ಅರಿವು ನಮಗಿದೆ ; ಪ್ರಸಂಗಾನುಸಾರ ಅವುಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ ; ಈಗ ಕೊರತೆಯ, ಬೆಲೆಯೇರಿಕೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯೇ ಇಲ್ಲ ; ನನ್ನ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಜವಾಬದಾರಿ ನನ್ನದು. ದಯವಿಟ್ಟು ನನ್ನ ನಿರ್ಣಯ ನಾನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಿಡಿ" ಎಂದು ಪರಿಪರಿಯಿಂದ ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಿದರೂ ಗೋರ್ಕಲ್ಲ ಮೇಲೆ ಮಳೆಗರೆದಂತಾಯಿತು. "ಇಂದು ರಾತ್ರಿ ದಾಳಿ ನಡೆಯಲೇಬೇಕು ; ಬೆಳಗಾವಿಯ ಹಾಗೂ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಯೋಗ್ಯದರದ ಅಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ದಾಳಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡ ಧಾನ್ಯಗಳ ವಿತರಣೆಯಾಗಲೇಬೇಕು" ಎಂದು ಹಟ ಹಿಡಿದರು. "ಇಂದಿನ ದಾಳಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತುದು ಒಂದು ದಿನಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಗಬಹುದು; ಧಾನ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಗಳೆಲ್ಲ ಭೂಗತವಾಗಿಬಿಟ್ಟರೆ ಮುಂದೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು—ಈ ಅಂಗಡಿಗಳಿಗೆ ?" ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ. ನಾಳೆಗೇ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯ ಫುಡ್ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ಗೆ ಲಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿರಿ ; ಎಷ್ಟು ಬೇಕಾದರೂ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ," ಎಂದು ಎದೆತಟ್ಟಿ ಹೇಳಿದರು, ಅಂದು ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿದೆವು. ಸಿಕ್ಕ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು ಮುನ್ನೂರು ಮೂಟೆಗಳು

ಮಾತ್ರ: ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದಂತೆ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಧಾನ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಗಳು 'ಕಾಣೆ'ಯಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುವು! ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಲಾರಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಹೇಗೆ ಹೋಗಿದ್ದುವೋ ಹಾಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟುವು! ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಡಕು ಕಾಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ! ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಓದಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಅರ್ಥಮಂತ್ರಿಗಳ ಕ್ರಮ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲ, ಅನರ್ಥವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮುಂದೇ ಈ ಮಹಾಶಯರೇ ಸೊಂಡೂರಿನಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ಹತ್ತು ಹಾಸಿಗೆಗಳ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಲು ನಿವೇಶನ ವೊಂದನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಂತ್ರಿ ಅಜೀಜ್ ಸೇಠ್ ಸಾಹೇಬರು ಸ್ವತಃ ಹೋಗಿ ಕೇಳಿದಾಗ ಸೊಂಡೂರಿನಲ್ಲಿ ನನ್ನದೆನ್ನುವ ನಿವೇಶನವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರ ಜಾಗಗಳೇ ಇದ್ದರೂ! ಇವರ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಬರೆಯುವುದು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುವು ಇಲ್ಲ.

ಈ ಆಘಾತದಿಂದ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆಗಬಾರದುದು ಆಗಿ ಹೋಯಿತು. ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ರಾಜ್ಯ ಸಚಿವರು ಬಂದರು. ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳ ಚೇಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ಅವರಿಗಾಗಿ. ಅದುವರೆಗೆ ಅಂಥ ಎಷ್ಟು ಸಮ್ಮೇಳನಗಳಾಗಿದ್ದುವೋ! ರಾಜ್ಯ ಸಚಿವರು ಕೊರಳು ಮುಚ್ಚಿದ ಕಾಲರು ಬಿಚ್ಚುತ್ತ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ 'ಸೆಕೆ' 'ಫ್ಯಾನ್' ಎಂದರು. ವಿಭಾಗಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಅಡರಾಸಿ ಹೋಗಿ 'ಫ್ಯಾನ್' ಹಾಕಿ ದರು. ನಾನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಳಿದು ಹೋದೆ. ಇನ್ನು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿರಬಾರದೆನ್ನಿ ಸಿತು. ಒಂದು ತಿಂಗಳ ರಜೆಗೆ ಬರೆದುಕೊಂಡೆ. ಎರಡೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಯತಿ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕಾಗಿ ಸಚಿವ ಕೆ. ಎಚ್. ಪಾಟೀಲರು ಬಂದರು. ತುಂಬಿದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದ ಜನಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿ "ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪ್ರಜೆಗಳ ಪರವಾಗಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ, ಪುರಾಣಿಕರು ರಜೆ ರಹಿತಗೊಳಿಸಬೇಕು." ಎಂದು ಹೇಳಿ ದರು. ಒಪ್ಪಿದೆ. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದ ಒಂದು ಹೊಸ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭಿಸಿದೆ; ಮಂಗಳೂರಿನ ರಾಸಾಯನಿಕ ಗೊಬ್ಬರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಷೇರು ಭಂಡವಾಳ ಕೂಡಿಸಿದೆ. ಹದಿನೈದೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮೀಷನರನ್ನಾಗಿ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದ ಆಜ್ಞೆ ಬಂದಿತು! ಆಗ ಕಾರ್ಮಿಕ ವಿವಾದಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದ್ದುವಲ್ಲದೆ ಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದ್ದುವೆಂದೂ, ನಾನೇ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬಲ್ಲೆನೆಂದೂ ಹೊರಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ. ಆದರೆ ಒಳಗಿನ ಕಾರಣ ಬೇರೆ ಯಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಬರೆದು ನನ್ನ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಕರಿದುಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರೆ! ಹತ್ತೂ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಂಡಳಿಗಳ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರೇ ಬಹು ಸಂಖ್ಯೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ನಗರ ಸಭೆಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ ಏಕಕಂಠದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷವಾದರೂ ನನ್ನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಲು ಕೇಳಿಕೊಂಡರು. ಯಾರೂ ಕಿವಿಗೊಡ ಲಿಲ್ಲ ಅದಕ್ಕೆ. ನನಗೆ ಆನಂದವೇ ಆಗಿದ್ದಿತು. ಕೂಡಲೇ ಹೊರಟು ಬರಬೇಕೆಂದು

ಆಜ್ಞೆಯೂ ಆಗಿದ್ದಿತು. ನನ್ನ ಕೊನೆಯ ಮಗಳು ಭಾರತಿಗೆ ಆಪರೇಷನ್ ಮಾಡಿ ಹೆರಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿದರು. ಇನ್ನೂ ಅವಳು ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಬಾಣಂತಿ. ಗಾಯ ಹಸಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು. ಆ ತಾಯಿ–ಮಗುವನ್ನು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಳಿಸಲು ಹೇಳಿ, ಹೆಂಡತಿ ಮಗ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟೆ. ಮಗ ಇಂಡಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ. ಅವನನ್ನೂ, ಸೊಸೆ ಲತಾ ಪುರಾಣಿಕಳನ್ನೂ ಇಂಡಾಲ್ ಕಾಲನಿಯ ಕಿರಿಯ ಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು, ಭಾರತಿ–ರಶ್ಮಿಯರನ್ನು ವಿಮಾನ ಮೂಲಕ ಕಳಿಸಿ, ಸಾಮಾನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಲಾರಿಯ ಮೂಲಕ ಕಳಿಸಿ, ಸ್ವಂತದ ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ತಾನೊಬ್ಬಳೇ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದಳು ಗಿರಿಜಾ—ನನ್ನ ಗಿರಿಜಾ! ನನ್ನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗಳಿದ ಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾರೂ ಆಕೆಯ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ! ಏನು ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಮಾರಂಭಗಳವು–ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುಂಬ, ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳ, ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ, ಎಲ್ಲ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಜನರಿಂದ! ಆದರೆ ಇವಾವೂ ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಡುವ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾಗ ಆಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಲಿಲ್ಲ! ಆ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೆರವಾದವರೊಬ್ಬರೇ–ಶ್ರೀ ಎನ್.ಎಸ್. ಪೈ ಅವರು, ಅವರ ಕುಟುಂಬದವರು. ಇಂದಿಗೂ ಅವರು ನಮ್ಮ ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯ ಹಿತಬಂಧುಗಳು.

ಮೊದಲು ಡಿ. ಸಿ. ಬಂಗ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ಕಂದಾಯ ಇಲಾಖೆಯ ಮೂರನೆಯ ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ನಾನಿರುವ ವರೆಗೆ ಅತ್ತ ಅವರನ್ನು ಸುಳಿಯಗೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ ನಾನು. ಅದೇ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದಲೋ ಏನೋ–ಅವರಾರೂ ಹೊರಳಿ ನೋಡಲಿಲ್ಲ ಆ ಕಡೆಗೆ ಆಗ. ಆದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯವಾದ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಮಾರಂಭಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ನಗರ ಸಭೆ, ಬಾರ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್, ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರ ಸಂಘ, ಕನ್ನಡ ಬರಹಗಾರರ ಸಂಘ, ಜೈನ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸಮಾಜಗಳು, ವಿವಿಧ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಆ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಜನರ ಮುಗ್ಧ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಬೆಳಗಾವಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಲೇಬೇಕೆಂದು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮುಖಂಡರೇ ಮನೆಯ ವರೆಗೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಸೂಚಿಸಿದುದನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ? ನನ್ನ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಬೆಳಗಾವಿಯ ನಗರ ಸಭೆ ಐದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ, ಕೆ. ಹನುಮಂತಯ್ಯನವರಿಗೆ ಮಾನಪತ್ರವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟುದನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ? ಡಾ. ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಷದಧ್ಯಕ್ಷ ಜಿ. ನಾರಾಯಣರೇ "ಇದು ಜಿಲ್ಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವಲ್ಲ, ಅಖಿಲ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ," ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುವಂತೆ ಜಿಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನವನ್ನು ಜರುಗಿಸಿದಾಗ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರೀಯರೂ ಅವಕ್ಕೆ ನೆರವಾದುದನ್ನು ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ?

ಮರಳಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ:

ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಂತ್ರಿಗಳಾದ ಅಜೀಜ್‌ಸೇಠ್ ಸಾಹೇಬರು ಬಹಳ ಕೋಪಿಷ್ಠರೆಂದು ಹಲವರು ಹೆದರಿಸಿದ್ದರು ನನ್ನನ್ನು. ಆದರೆ ನನ್ನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರ ಗಳೊಡನೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರವರು. ನಾನೂ ಚಾರ್ಜು ವಹಿಸಿಕೊಂಡ ದಿನದಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿಶಾಮಕ ಯಂತ್ರದಂತೆ ಕಾರ್ಯತತ್ಪರನಾದೆ. ಬೆಂಗಾಲ್ ಲ್ಯಾಂಪ್ಸ್, ಎಚ್.ಎಮ್.ಟಿ., ಎವ್ಕೋ ಮೊದಲಾದ ಕಾರಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂಸಾಕಾಂಡ ನಡೆದು ದಲ್ಲದೆ ಅಗ್ನಿದೇವನೂ ಅಲೆದಾಡಿದ್ದ. ಮೊದಲು ಎವ್ಕೋ ವಿವಾದವನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿ ಕೊಂಡೆ. ಕಾರ್ಮಿಕರ ಪರವಾಗಿ ಮದ್ರಾಸಿನ ಕುಚೇಲರ್ ಬಂದಿದ್ದರು. ಅವರು ಪ್ರಚಂಡ ಮುಖಂಡರು. ಎರಡು ದಿನ ಬಿಟ್ಟೂ ಬಿಡದೆ ನಡೆಸಿದ ಸಂಧಾನದ ಫಲವಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದಕ್ಕೆ ಅಂಕಿತ ಹಾಕಿದರು ಮಾಲಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಬ್ಬರೂ. ಈ ಸುದ್ದಿ ಹರಡುತ್ತಲೆ ಸಂಧಾನಗಳ ಸುಗ್ಗಿಯೇ ಶುರುವಾಯಿತು. ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಸಂಧಾನ ಗಳು ಫಲಿಸತೊಡಗಿದುವು. ಬೆಂಗಳೂರು, ದಾವಣಗೆರೆ, ಹರಿಹರ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ದಾಂಡೇಲಿ, ಗೋಕಾಕ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಫೀ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ, ಚಹಾ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ–ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಅಶಾಂತಿಯಿದ್ದಿತೋ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದಗಳು ಉಂಟಾಗಿ ಶಾಂತಿ ಮರಳಿತು. ಎಚ್.ಎಮ್.ಟಿ.ಯ ವಿವಾದ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷ ತಂತ್ರವೊಂದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಯಾವುದು ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂಬು ದನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಗುಪ್ತ ಮತದಾನ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೇರೆಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸಂಗ್ರ ಹಣೆಯ ಸಲಹೆ ಮುಂದಿಟ್ಟೆ. ನಾನೇ ರಿಟರ್ನಿಂಗ್ ಆಫೀಸರ್ ಆಗಿ ಆಯ್ಕೆ ನಡೆಸುವುದಾದರೆ ಒಪ್ಪುವುದಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಮಿಕ ಸಂಘಗಳ ನೇತಾರರೂ ಹೇಳಿದರು. ನಾನೇ ರಿಟರ್ನಿಂಗ್ ಆಫೀಸರ್ ಆಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಚುನಾವಣೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವಷ್ಟೇ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಚುನಾವಣೆ ನಡೆಸಿದೆ. ಚುನಾವಣೆಯ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆ ವಿವಾದ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಂಡಿತು. ಕೈಗಾರಿಕಾ ಸಂಬಂಧ ಗಳ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಹೊಸ ರೀತಿ **(Blazing a New trail in Industrial Relations)** ಎಂದು ಹಿಂದೂ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎಚ್.ಎಮ್.ಟಿ.ಯ ವರದನ್ ಅವರು ವಿಸ್ತೃತ ಲೇಖನ ಬರೆದರು. ಆ ವರ್ಷದ ಅಸೆಂಬ್ಲಿಯ ಆಯವ್ಯಯ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯ ಬೇಡಿಕೆಗಳು ಬಂದಾಗ ಇಲಾಖೆಯ, ಇಲಾಖೆಯ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯ ಸಾಧನೆಗಳ ಪ್ರಶಂಸೆ ನಡೆಯಿತು.

ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನ ಕಾನೂನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಿನಿಂದ ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದಿದ್ದವ ರೆಷ್ಟು ಅಸಂಘಟಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರೋ ಅದರ ಮುಮ್ಮಡಿ, ನಾಲ್ವಡಿ ಜನರು ಆದರಿಂದ ಲಾಭ ಹೊಂದುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅಸಂಘಟಿತ ರಂಗದ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಸ್ಥಿತಿ ಶೋಚ ನೀಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಸಂಘಟಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸಂಧಾನದ, ಮುಷ್ಕರದ, ನ್ಯಾಯಾಲಯನಿರ್ಣಯದ ಹಕ್ಕುಗಳಿದ್ದು ಅವರು ಅವುಗಳನ್ನು

ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ನಡೆದಿದ್ದರೂ ಅಸಂಘಟಿತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕಾರ್ಮಿಕರು ಅನಾಥರಂತಿದ್ದರು. ಅವರಿಗಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನ ಕಾನೂನಿನ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಅವರ ಪರವಾಗಿ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಮಾಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಆದ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ಬೀಡಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ಆಗ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಬೀಡಿ ಕಟ್ಟಿದರೆ ಎರಡುವರೆ ರೂಪಾಯಿಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು ಅವರಿಗೆ. ಅವರ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನವನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಐದು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಗೆ ಏರಿಸಿದೆ. ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಹದಿನೆಂಟು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೀಡಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕೈಸೇರತೊಡಗಿದುವು. ಸಂಪಾದನೆಯ ಸಮುಚಿತ ವಿತರಣೆಗೆ ಎಂಥ ಸುಲಭ ಮಾರ್ಗವಿದು– ಎಂದೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಂಗಗಳ ಅರಕ್ಷಿತ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನ ನಿಗದಿಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಪವಿತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ತ್ವರಿತ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡೆ. ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಹೋಟೇಲು ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಸಿನಿಮಾ ಮಂದಿರಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಅಗರಬತ್ತಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಲೋಕೋಪಯೋಗಿ ಇಲಾಖೆಯ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಹೊಲಿಗೆ ಕಾರ್ಮಿಕರ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ರಂಗಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನಗಳು ನಿಗದಿಯಾದುವು. ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ರಂಗಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನ ನಿಗದಿಗೊಳಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸಮಿತಿಗಳು ರಚಿತವಾದುವು.

ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ

ರಾಜ್ಯದ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಮಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಜವಳಿ ಗಿರಣಿಗಳ ಉದ್ಯಮದಲ್ಲಿಯ ವೇತನಶ್ರೇಣಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದಾಗಿದ್ದಿತು. ತಿಂಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ ಮುನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿದ್ದವು ಅದರಲ್ಲಿ. ಅವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಯೋಗ್ಯ ವೇತನ ಶ್ರೇಣಿಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸರಕಾರ ನನ್ನ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಚ್ಚಾಧಿಕಾರ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿತು. ಆದರೆ ಅನೇಕ ಸಭೆಗಳಾದವು. ಕಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಬೇಡಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮಾಲಿಕರ ಪರಮಾವಧಿ ನೀಡಿಕೆಗಳ ಮಧ್ಯದ ಕಂದಕ ದೂರಾಗಲೇ ಇಲ್ಲ. ನನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಕೊನೆಗೂ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾದ ವರದಿಯೊಂದನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದೆ. ಅದರ ಪ್ರಕಾರ ತಿಂಗಳಿಗೆ 150 ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು 250 ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು, 350 ಹಾಗೂ ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು –ಈ ಮೂರೇ ಶ್ರೇಣಿಗಳಿದ್ದುವು. ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅಂಕಿತ ಹಾಕಿ ನಾನು ಸಪತ್ನೀಕನಾಗಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿಗೆ ಹೊರಟೆ– ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳ ವಿಹಾರೀ ವೀಸಾ ಪಡೆದು. ಆಗ ನನ್ನ ಮಗಳು ಡಾ॥ ಶಿವಗೀತಾ ಪೂಜಾರಿ, ಅಳಿಯ ಡಾ. ಗಂಗಾಧರ ಪೂಜಾರಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಒತ್ತಾಯದಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದೆವು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ

ನಗರವನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ವಿವರವಾಗಿ ನೋಡಿದೆವು. ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿನ, ಫಿಲಡೆಲ್ಫಿಯಾದಲ್ಲಿ ಎರಡುದಿನ, ವ್ಹರ್ಜೀನಿಯಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿರೇಮಠ ದಂಪತಿಗಳೊಡನೆ ಒಂದು ದಿನವಿದ್ದು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿಗೆ ಮರಳಿದೆವು. ಸರಕಾರ ಆ ವರದಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಆರ್ಡರು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದ ಸಂತೋಷದ ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿತು. ತಿಂಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಾವಿರಾರು ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗೆ ಒಮ್ಮೆಗೆ ನೂರೈವ್ವತ್ತು ರೂಪಾಯಿಗಳು ಸಿಕ್ಕುವಂತಾದುದನ್ನು ನೆನೆದು ಪುಲಕಿತನಾದೆ. ಅದೇ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ರೇಡಿಯೋ ಸಿಟಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸಿನಿಮಾ, ಸಾಮೂಹಿಕನೃತ್ಯ, ಬೊಂಬೆಯಾಟ ನೋಡಿ ಬಂದೆ.

ಮಗಳು–ಅಳಿಯರ ಒಲುಮೆಯು ಫಲವಾಗಿ ಬೋಸ್ಟನಿನಿಂದ ಓರ್ಲೆಂಡೋದ ವರೆಗೆ ಅಮೆರಿಕೆಯ ಅನೇಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ನಗರಗಳನ್ನೂ, ಜಂಗಲ್ ಹೆಬಿಟಾಟ್, ಡಿಸ್ನಿಲ್ಯಾಂಡ್, ಸೀವರ್ಲ್ಡ್, ಪ್ಯಾರೊಟ್ ಜಂಗಲ್, ನಾಸಾ ಮೊದಲಾದ ಅದ್ಭುತ ರಮ್ಯ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ, ಕೆನಡಾದ ಮಾಂಟ್ರಿಯಲ್, ಓಟಾವಾ, ಟೊರೆಂಟೋ ನಗರ ಗಳನ್ನೂ, ನಯಗಾರಾ ಜಲಪಾತವನ್ನೂ, ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಲಂಡನ್, ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್, ಹ್ಯಾರೋಗೇಟ್, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಮನೆ ಮೊದಲಾದುವನ್ನೂ, ಪ್ಯಾರಿಸ್, ಬ್ರುಷೆಲ್ಸ್, ಆಮಸ್ಟರ್‌ಡಮ್ ಮೊದಲಾದ ನಗರಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ನಲಿದೆವು, ಅವೆಲ್ಲ ವುಗಳ ವರ್ಣನೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪುಸ್ತಕವೇಬೇಕು. ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳುಗಳು ನಾಲ್ಕುದಿನ ಗಳಂತೆ ಕಳೆದುವು. ವಾಲ್ಟ್‌ವ್ಹಿಟ್‌ಮನ್‌ನ ಮನೆ, ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಹುಟ್ಟಿದ ಮನೆ, ವ್ಹಿಕ್ಟರ್ ಹ್ಯೂಗೋನ ಮನೆ, ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್‌ನ ಪ್ರಿಯಸರೋವರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದುದಂತೂ ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವಿಶೇಷವೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಡಾ. ಬಿ. ಡಿ. ಜತ್ತಿಯವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯ ಮೇರೆಗೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬಸವ ಸಮಿತಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು, ಹ್ಯಾಲಿಕಾಪ್ಟರಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ ನಗರವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು, ಜಲಾಂತರ್ಗತ ನೌಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರ ಪರ್ಯಟನ ಮಾಡಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿಯ ವನಭೋಜನ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ರಾತ್ರಿಗಳು, ಮಿಯಾಮಿ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ದಿನಗಳು, ಆ ಕಡಲತೀರ, ಆ ಈಜುಗೊಳಗಳು, ಆ ಸೂರ್ಯಸ್ನಾನನಿರತ ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳು,– ಫ್ಲೋರಿಡಾ ಸ್ಟೇಟಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಸಾವಿರಾರು ಎಕರೆ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಮಾವಿನ, ಸಿಹಿಲಿಂಬೆಯ, ಕಿತ್ತಳೆಯ, ತೆಂಗಿನ ತೋಟಗಳು–ಬೇಡ, ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾದೀತು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ಣವಿರಾಮ ಹಾಕಲೇಬೇಕು.

ಮರಳಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ

ಮುಂಬೈ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿಳಿದಾಗ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದ ದಿಕ್ಕುತಪ್ಪಿಸುವ ನಿಲ್ದಾಣಗಳ ಮುಂದೆ ಅದೊಂದು ಗೊಂಬೆಗುಡಿಯಾಗಿ ತೋರಿತು. ಆದರೂ ಸ್ವದೇಶದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕಾಲಿರಿಸಿದಾಗ ಎದೆ ಕುಣಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ

ಪೊವ್ಮೊಗ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ. ಬೆಂಗಳೂರು ತಲುಪಿದ ದಿನವೇ ಅವನ ನಾಮಕರಣ ಸಮಾರಂಭ. ನಾವು ನಾಸಾ (ಕೇಪ್ ಕೆನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ) ನೋಡಿದ್ದುದರ ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ 'ಗಗನೇಂದ್ರ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆವು. 'ಗಗನ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಮತ್ತೆ ಚಿ॥ ವಿಜಯಾ, ಅವಳ ಪತಿ ನಂದೀಶ್ವರ, ಮಗಳು ಪಲ್ಲವಿ, ಚಿ॥ ಭಾರತಿ, ಪತಿ ಮೃತ್ಯುಂಜಯಪ್ಪ, ಮಕ್ಕಳು ರಶ್ಮಿ ವಿದ್ಯಾ ಇವರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಕಳೆದ ಕೆಲವು ರಸಮಯದಿನಗಳು, ತಂದಿದ್ದ ಕಾಣಿಕೆ ವಸ್ತುಗಳ ವಿತರಣೆ: ಮತ್ತೆ ನೊಗಕ್ಕೆ ಹೆಗಲು.

ನಾನು ಕಾರ್ಮಿಕ ಕಮೀಷನರನಾಗಿದ್ದುದರ ಜೊತೆಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರದ ಪರವಾಗಿ ಗಣಿಕಾರ್ಮಿಕರ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಇದ್ದ ಸೆಸ್ ಮತ್ತು ವೆಲ್ಫೇರ್ ಕಮೀಷನರನಾಗಿಯೂ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಮೊದಲು ಸಿಮೆಂಟು ಕಾರಖಾನೆಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಇದ್ದ ಗಣಿಗಳ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುವ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರು ಪೂರೈಸುವ, ಅವರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಮವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿವೇತನಗಳನ್ನೂ ನೀಡುವ, ಅವರಿಗಾಗಿ ಸಂಚಾರೀ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೆತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಹತ್ತಿರ ಕಾರಗನೂರಿನಲ್ಲಿ ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿಯೇ ೨೫ ಹಾಸಿಗೆಗಳು, ಕ್ಷಕಿರಣಯಂತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂವ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾಗಿದ್ದ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದು ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡದು. ಒಟ್ಟು ೨೫ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಡಾಕ್ಟರರ, ಸಿಬ್ಬಂದಿಯವರ ವಾಸಗೃಹಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಆ ಆಸ್ಪತ್ರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಮಾದರಿಯ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದಾಗಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಉಪರಾಷ್ಟ್ರಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಾ॥ ಬಿ. ಡಿ. ಜತ್ತಿಯವರಿಂದ ಅದರ ಉದ್ಘಾಟನೆ ಮಾಡಿಸಿದೆ. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಡಿ. ದೇವರಾಜ ಅರಸರು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದರು. ಕೊನೆಯ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕ ಇಲಾಖೆಯ ರಾಜ್ಯ ಸಚಿವರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಬಾಲಗೋವಿಂದ ವರ್ಮರು ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಣಿಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ ಆಗಿದ್ದಷ್ಟು ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳು ಭಾರತದ ಬೇರಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದರು. ಅದುವರೆಗೆ ೧,೫೦೦ ಎರಡೆರಡು ಕೋಣೆಯ ಮನೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದುವು. ಒಂದೊಂದಕ್ಕೆ ಹನ್ನೆರಡು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳು ಖರ್ಚಾಗಿದ್ದವು. ಕಲ್ಲಿನಗೋಡೆ, ತೇಗಿನ ಬಾಗಿಲು ಕದ ಕಿಟಕಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವರೂ ಸಂಕೋಚವಿಲ್ಲದೆ ಇರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಬಾಲಗೋವಿಂದ ವರ್ಮರಿಂದಲೇ ಅಮ್ಮಸಂದ್ರ ಗಣಿಕಾರ್ಮಿಕರಿಗಾಗಿ 100 ಮನೆಗಳ ಯೋಜನೆಗೆ ಅಡಿಗಲ್ಲನ್ನಿಡಿಸಿದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುವ ಪ್ರತಿಫಲವೆಂದರೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕೆಲಸವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನನಗೂ ತಮಿಳುನಾಡು, ಆಂಧ್ರರಾಜ್ಯಗಳ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೆಲಸವನ್ನು ವಹಿಸಿಕೊಡಲಾಯಿತು. ಆ

ಎರಡು ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಣಿ ಕಾರ್ಮಿಕರಿರುವೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಗೃಹ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸಂಚಾರೀ ಆಸ್ಪತ್ರೆ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಸಮವಸ್ತ್ರ ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನಗಳ ವಿತರಣೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ.

ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಕಾರ್ಯ ಪೂರೈಸಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನಿಂದ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೆ. ಆ ಕಾರ್ಮಿಕ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಎಸ್. ಎಂ. ಯಹ್ಯಾಸಾಹೇಬರು ಮರುದಿನ ಬೆಳಗಿನ ವಿಮಾನದಿಂದ ಬರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಅವರ ಧರ್ಮ ಪತ್ನಿ, ಸೋದರಿ, ಭಾವಂದಿರನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಒಂದು ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲರೂ; ಇನ್ನೊಂದು ಜೀಪಿನಲ್ಲಿ ಅಧೀನಾಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶಿ, ನಾಗಯ್ಯಸೆಟ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವರು. ಕರ್ನೂಲಿನಲ್ಲಿ ಊಟಮಾಡಿದಾಗ ರಾತ್ರಿ ಒಂಬತ್ತು ಗಂಟೆ. ಆ ರಾತ್ರಿ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪ್ರಯಾಣ ಮುಂದು ವರಿಸೋಣವೆಂದು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಭಾವಂದಿರು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೊರಟು ಬಿಟ್ಟರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಗಡಿ ಕೇವಲ 15 ಕಿಲೋಮಿಟರು ಉಳಿದ್ದಿತು. ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಗೆ ಮುಸಲಧಾರೆಯ ಮಳೆ ಸುರಿಯತೊಡಗಿತು. ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಹಟ ಹಿಡಿದರವರು. ಒಂದೆರಡು ಫರ್ಲಾಂಗು ಹೋಗುವಷ್ಟ ರಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳವೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾರು ಸಿಕ್ಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಅದನ್ನು ತಳ್ಳಲು ಹೋದ ಸಿದ್ಧೇಶಿ ನಾಗಯ್ಯ ಶೆಟ್ಟರು ಪ್ರವಾಹದ ಪಾಲಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರೇನೋ –ಗನ್‌ಮನ್ ಡ್ರೈಯ್ವರರು ಎಳೆದುಕೊಂಡರು. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಮಳೆ ಧೋ ಧೋ ಎಂದು ಸುರಿಯಿತು. ಕಾರಿನ ಗಾಜುಗಳನ್ನೇರಿಸಿಕೊಂಡು ದೈವದ ಮೇಲೆ ಭಾರ ಹಾಕಿ ಕಣ್ಮುಚ್ಚಿಕುಳಿತುಕೊಂಡೆವೆಲ್ಲರೂ. ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಮಿಂಚಿದಾಗ ಕಾರಿನ ಕನ್ನಡಿಗಳೊಳಗಿಂದ ಕಾರಿನ ಸುತ್ತಲೂ ನೀರುಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತ ಹರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದುದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆಗ ಮೈ ನಡುಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯದಿಂದ ಪಾರಾದ ಘಟನೆಗಳೆಲ್ಲ ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದ ಮೇಲೆ ಸುಳಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇದಾಗಲೇ ವಿವರಿಸಿದ ಅಪಘಾತಗಳಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಪಾಯಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಿದ್ದೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ ನೋಡಲು ಹೋಗಿದ್ದೆ ಕುಟುಂಬ ಸಮೇತ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ವಿದ್ಯುದ್ದೀಪವೊಂದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಮಗೆ ಒಳಗಿನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ವಿದ್ಯುದೀಪವನ್ನು ಕೆಳಗಿರಿಸಿದ್ದ. ನನ್ನ ಎಂಟುವರ್ಷಗಳ ಮಗ ಪ್ರಸನ್ನಕುಮಾರ ತಾನೂ ಅದನ್ನೆತ್ತಿಕೊಂಡು ತೋರಿಸಲು ಹೋದ. ಚೀರಿ ದೀಪದೊಡನೆ ಬಿದ್ದು ಬಿಟ್ಟ. ಏನಾಯಿತೆಂದು ನೋಡಲು ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸ ಹೋದೆ. ನನ್ನ ಮೈಯೊಳಕ್ಕೂ ಶಾಖ ಸಿಡಿಯಿತು. ನಾನೂ ಚೀರಿದೆ. ಹೆಂಡತಿ ಅಳುತ್ತ ಬಂದು ನನ್ನನ್ನು ಎಳೆದಳು. ಅವಳಿಗೂ ವಿದ್ಯುದಾಘಾತ. ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ ಓಡಿ ಹೋಗಿ 'ಸ್ವಿಚ್' ತೆಗೆಯದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಮೂವರೂ ಮರುನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಮರಣವನ್ನಪ್ಪುತ್ತಿದ್ದೆವು! "ಆಗ ಉಳಿಸಿತು ದೈವ:

ಅನೇಕ ರಸ್ತೆ ಅಪಘಾತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿಸಿತು! ಈಗ ಉಳಿಸುವುದೆ ?" ಎಂದು ನನ್ನನ್ನು ನಾನೇ ಕೇಳಿಕೊಂಡೆ. ಉತ್ತರ ಯಾರು ಹೇಳಬೇಕು ? ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರವಾಹದ ರಭಸವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಯಾವ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಾದರೂ ನಾವು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಕಾರನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬಹುದಿತ್ತು ಅದು. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ನಮ್ಮ 'ಖಟ್ಲೆ ತುಂಬಿರಲಿಲ್ಲ !' ಕಾರಿನ ಮುಂದಿನ ಚಕ್ರಗಳು ಅಡ್ಡಗಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದುವು. ಬೆಳತನಕ ಮಳೆ ಬಡಿದರೂ, ಬೆಳತನಕ ಪ್ರವಾಹ ಜಡಿದರೂ ಕಾರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಮಿಸುಕಿರಲಿಲ್ಲ ! ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಜೀವದಾನವಾಗಿತ್ತು ನನಗೆ ! ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲ ಉಳಿದವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏನೇನು ನಡೆದಿದ್ದಿತೋ ನಾನರಿಯೆ–ನನ್ನ ವಿಚಿತ್ರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಒಂದು ಹೊಸ ವಚನ ರಚನೆಗೊಂಡಿದ್ದಿತು—ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಇದೇರೀತಿ ಮಳೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾಗ 'ಮಳೆ' ಎಂಬ ಕವಿತೆ ಮನದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ್ದಂತೆ ! "ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡುದೇನೋ ಸರಿ, ಮದುವಳಿಗೆ–ಆದರೆ ಬರುವನೇ ಮದುವಳಿಗ ನಿನ್ನ ಬಳಿಗೆ ? ವಾರಿಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಮರಮಳೆಯಂತೆ, ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲ ಒಡೆದು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರೇ ನೀರಂತೆ, ಸೇತುವೆಗಳು ಕುಸಿದು ವಾಹನ ಸಂಚಾರ ಸ್ಥಗಿತವಂತೆ. ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡೇನೋ ನಿಂತೆ, ನಿಂತಂತೆ 'ಬರುವನೋ ಬಾರನೋ' ಎಂಬ ಚಿಂತೆ !" ಹೀಗೆ ಸಾಗಿದ್ದಿತು ಆ ವಚನ !

ಬೆಳಗಾಗುತ್ತಲೇ ದಾರಿಕಾರರನ್ನು ಒಲಿಸಿ ಕಾರನ್ನೆಳೆಸಿದೆವು ಆಚೆದಂಡೆಗೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ತುಸು ದೂರ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ದೊಡ್ಡಹಳ್ಳ ಎದುರಾಯಿತು. ದಡಸೂಸಿ ಹರಿಯುತ್ತಲಿದ್ದಿತು. ಅಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಕೆರೆ ಒಡೆದು ಅದರ ನೀರೂ ಬಂದು ಸೇರಿ ಹೊಲಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ನೀರು ಹರಡಿದ್ದಿತು. ಮುಂದೆ ನೆರೆ ಬಂದ ಹಳ್ಳ, ಹಿಂದೆ ಹುಚ್ಚು ಹೊನಲಿನ ಹಳ್ಳ, ಆಚೆ ಈಚೆ ನೀರು ತುಂಬಿದ ಹೊಲಗಳು. ನಡುವೆ ನಾವಿದ್ದ ದಿನ್ನೆ! ಆ ದಿನ್ನೆಯೂ ಕಳಚಿದರೆ ? ದೇವರೇ ಗತಿ ! ಸುದೈವದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಮಳೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಸಿವಿನಿಂದ ತಡೆದೆವು. ಆಗ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಆಂಧ್ರದ ಬಸ್ಸು ಬಂದಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಪರಿವಾರ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟೆ. ಬಸ್ಸು ಹಳ್ಳದಾಟಲು ಹಿಗ್ಗಿದೆ. ಅವರು ಬೆಂಗಳೂರು ತಲುಪಿದ ಮೇಲೆಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಏನಾಯಿತೆಂಬುದು ತಿಳಿದದ್ದು. ಯಹ್ಯಾಸಾಹೇಬರ ಆದೇಶದಂತೆ ಗೌರಿಬಿದನೂರಿನಿಂದ ಸಬ್ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ಬಂದರು–ನಾಲ್ಕು ಪೇದೆಗಳು, ಒಂದು ಲಾರಿ, ತೆಂಗಿನ ಹಗ್ಗ, ಹಾರೆ ಗುದ್ದಲಿಗಳೊಡನೆ. ಮೊದಲು ನಮ್ಮನ್ನಾಚೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದರು. ಹಸಿದಿದ್ದ ನಮಗೆಂದು ತಂದಿದ್ದ ತಿಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟನ್ನು ಅದಾಗಲೇ ಬಕ್ಕರಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದ ಆ ಘಾಟಿ ಮುದುಕ ಸಬ್ ಇನ್ಸ್‌ಪೆಕ್ಟರ್ ! ತಿಂದು ಗೊತ್ತವರಿಗೆ, ತಿನಿಸಿ ಗೊತ್ತೆ ? ಅಲ್ಲಿಂದ ಗೌರಿಬಿದನೂರಿಗೆ ಬಂದು ಊಟ ಮಾಡಿ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದಾಗ ಹೊಸದಿನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದಿತು !

ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ತುರ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳು ಕೆಲವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದಿತು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀತದಾಳುಗಳ ವಿಮೋಚನೆಯ ಕಾರ್ಯವೂ ಒಂದಾಗಿದ್ದಿತು. ಮೈಸೂರಿ

ನಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನೇ ಏರ್ಪಡಿಸಿದೆ. ಆ ಮಾದರಿ ಗೋಷ್ಠಿ ಅದೊಂದೇ ಆಗಿದ್ದಿತು ಆಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ. ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಮಿಕರ ವೇತನವರ್ಧನೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಯ ವಾಗಿದ್ದಿತು. ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಬಹಳ ದಿನಗಳಾಗಿರದಿದ್ದರೂ ಮತ್ತೆ ಶೇಕಡಾ 30ರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಕಳಿಸಿದೆ. ಆಗ ಮಂತ್ರಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದ ಎಚ್. ಎಂ. ಚೆನ್ನಬಸಪ್ಪನವರು ನನ್ನ ಮೇಲೆ ರೇಗಿದರು. "ನನ್ನ ಮೇಲೆ ರೇಗಿ ಏನು ಫಲ, ಗಂಡಸುತನವಿದ್ದರೆ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವಿರೋಧಿಸಿರಿ," ಎಂದು ಉತ್ತರ ವಿತ್ತೆ. ಕಾರಖಾನೆಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಮಿಕರೂ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು. ಅದನ್ನೂ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿದೆ. ಹೆಂಡದ ಮರ ಕೆತ್ತುವವರಿಗಾಗಿ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನದ ಸಲಹೆ ಕಳಿಸಿದೆ. ಅದು ಅಬ್ಕಾರಿ ಇಲಾಖೆ ಯಿಂದ ಮರಳಿ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ಗುಮಾಸ್ತರ, ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗಳ ಕೆಲಸಗಾರರ–ಇನ್ನೂ ಅನೇಕರ ಕನಿಷ್ಠ ವೇತನಕ್ಕಾಗಿ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿದೆ. ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ಕೊಳೆಯು ತ್ತಿವೆಯೋ ! ನನ್ನ ಕೈಲಾದುದನ್ನು ನಾನು ಮಾಡಿದೆ. ಅದು ಪೂರ್ಣವಾಗಲಿ, ಬಿಡಲಿ–ವ್ಯಥೆಯೇಕೆ ?

ಮುಗಿಸುವ ಮುನ್ನ ಬೆಳಗಾವಿಯ ಗೆಳೆಯರು ನನ್ನ ೫೫ನೆಯ ಹುಟ್ಟುಹಬ್ಬ ವನ್ನಾಚರಿಸಿ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದುದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಆ ಮುನ್ನ ವಿಜಾಪುರದ ಗೆಳೆಯರು 'ಕಾವ್ಯಶ್ರೀ' ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಚೊಕ್ಕವಾದ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಅರ್ಪಿಸಿದ್ದರು ; ಕಲಬುರಗಿಯ "ಜೀವನ ವಿಕಾಸ'ದ ಗೆಳೆಯರು 'ಜೀವನ ವಿಕಾಸ'ದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂಚಿಕೆ ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯರೂ, ಕೃಷ್ಣಕೊಲ್ಹಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಈ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥ ಗಾತ್ರ ಗುಣಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ದ್ದಿತು. ಅದರ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಲು ಆಗ ಭುವನೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಪಾಲರಾಗಿದ್ದ ಡಾ. ಬಿ. ಡಿ. ಜತ್ತಿಯವರು ಬೆಳಗಾವಿಯವರೆಗೆ ಬಂದುದು ಅವರ ದೊಡ್ಡತನಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಸೇವಾಜೀವನ ಮುಗಿಯುತ್ತ ಬಂದುದು ಹಿಗ್ಗಿನ ಬುಗ್ಗೆಯಾಗಿದ್ದಿತು ನನಗೆ. ವಚನವೊಂದನ್ನು ಬರೆದೆ : "ಸುಖದೊಡನೆ ಸರಸವಾಡುವಾಗಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ ; ದುಃಖದೊಡನೆ ಹೋರಾಡುವಾಗಿನ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ ; ಸುಖದುಃಖಗಳ ಸುದ್ದಿಯನ್ನೇ ಮರೆತಾಗಿನ ಆನಂದವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದೆ ! ಗೆಲವನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗಿನ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ ; ಸೋಲಿನೊಡನೆ ಸೆಣಸುವಾಗಿನ ಸೊಗವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ ; ಸೋಲು-ಗೆಲವುಗಳನ್ನು ಮೀರಿದಾಗಿನ ಮನಃಪ್ರಸಾದ ವನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸಿದೆ ! ಸಿರಿಯ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸವೆದೆ, ಬಡತನದ ಸೈಪನ್ನು ಸವಿದೆ,

ಸ್ಮೃತಿಯ ಸಂಜನ್ನು ಗುಟುಕರಿಸಿದೆ, ನೀದೆಯ ತನಿಯನ್ನು ಮುಕ್ಕಳಿಸಿದೆ, ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ, ಸೇವಾಜೀವನದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನೂ ಮುಗಿಸಲಿಹೆನಯ್ಯ–ಅನತಿದೂರದಲ್ಲಿ !"

ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ-ಜೂನ್ ೧೯೭೬ರಲ್ಲಿ–ಸೇವಾಜೀವನದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಕಾರಾಗಾರದಿಂದ ಹೊರಬಂದೆ. ಅಂತು ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಮಲಗಿದವನು ಹದಿನಾರು ಗಂಟೆ ಸತತವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸಿ ಮೇಲೆದ್ದೆ. ದೇಶದ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಆಗಸ್ಟ್, ೧೯೪೭ಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರೆ ನನಗೆ ೧೯೭೬ರಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಿತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ! ಅಂದಿನಿಂದ ಬಸವ ಸಮಿತಿಯ 'ಬಸವ ಪಥ' 'ಬಸವ ಜರ್ನಲ್'ಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯ ಸಂಶೋಧನ–ಪ್ರಕಟನಾ ವಿಭಾಗದ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡದ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳವರ ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸಗಳು ನನಗೆ ದೊರೆತಿರುವುದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಬಾಂಧವರು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಪವಿತ್ರ ಕುರಾಣದ ಮೊದಲ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದುದು, ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಲ ನಾನು ಪುರಂದರದಾಸರ ಮೇಲೆ ಮಾತನಾಡಿದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಉತ್ತರಾದಿಮಠದ ಜಗದ್ಗುರುಗಳವರು ಇಂದಿಗೂ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಸುಧೆಯನ್ನೆರೆಯುತ್ತಿರು ವುದು, ಧರ್ಮಸ್ಥಳದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ, ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮ್ಮೇಳನ ಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದುದು, ಹೊಂಬುಜದ ಶ್ರೀಗಳವರು ಅಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದುದು, ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಗೆಳೆಯರು ಡಾ. ಶಂ. ಬಾ. ಜೋಶಿ ಸನ್ಮಾನ ಸಮಿತಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಅಧ್ಯಕ್ಷನನ್ನಾಗಿ ಆರಿಸಿದುದು ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು ? ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ನನಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಹಾಗೂ ಪ್ರೊ॥ ಮಳವಾಡ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದುದೂ, ರಾಜ್ಯ ಸರಕಾರ ನನ್ನ 'ಮಾನಸ ಸರೋವರ'ಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಪುರಸ್ಕಾರವನ್ನು ನೀಡಿದುದೂ, ಭಾರತ ಸರಕಾರ ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಪುರಸ್ಕಾರ ನೀಡಿದುದೂ, ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ನನಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡುವುದಲ್ಲದೆ ನನ್ನ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪುಸ್ತಕ ಪುರಸ್ಕಾರ ನೀಡಿದುದೂ, ಕಲಕತ್ತೆಯ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತು 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ಕ್ಕೆ ಬಿಲ್ವಾರಾ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿದುದೂ, ಡಾ. ನಟೇಶರ ಆಗ್ರಹದ ಮೇರೆಗೆ ನಾನು ಬರೆದಿದ್ದ ಗೇಯನಾಟಕ 'ಗಿರಿಜಾ ಕಲ್ಯಾಣ' ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಗೊಂಡುದೂ ವಿಶ್ವಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರ ೭೫ನೆಯ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬದ ರಾಜ್ಯಮಟ್ಟದ ಸಮಿತಿಗೆ ಡಾ, ದೇ. ಜ. ಗೌ., ಡಾ॥ ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠರೊಡನೆ ನಾನೂ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾದುದೂ, ಶ್ರೀ ಜಿ. ನಾರಾಯಣರ ಒತ್ತಾಯದಿಂದಾಗಿ ದೆಹಲಿಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಗೋಷ್ಠಿಯೊಂದಕ್ಕೆ

ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದುದೂ, ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪಂಚಭಾಷಾ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷನಾದುದೂ ನನ್ನ ಭಾಗ್ಯವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು ? ಇನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಹಿರಿಯರೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಏಳಿಗಾಗಿ ನೀಡಿದ ಹರಕೆ ಹಸಾದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ಹೇಳಲಿ ?

ಭಾಗ್ಯ ನನ್ನದು :

ನಾನು ದ್ಯಾಂಪುರದಂಥ ಕಿರುಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಂಥ ಮಹಾನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರುವುದು ನನಗೇ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಬೆಳವಣಿಗೆ. ನಿವೃತ್ತನಾದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಸಬೇಕೆಂಬಾಸೆ ಬಹಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೊರಟು ಹೋಗಿತ್ತು. ಹುಟ್ಟೂರು ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ಉರಿದು ಸುಟ್ಟೂರಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಬಡತನವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅದರ ನಡುವೆ ಜೀವಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆನಿಸಿತು ನನಗೆ. ಅಂತೆಯೇ ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿ ಮನೆಯೊಂದನ್ನು ಕೊಂಡೆ. ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್ರಚನೆಯಾಗಲು ಅದನ್ನು ಮಾರಿ ಕಲಬುರಗಿಯಲ್ಲಿ ಮನೆ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದೆ. ಆದರೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನವನಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿಯತಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿತ್ತು. ಹಳ್ಳಿಗನು ಹೋಗಿ ನಾಗರಿಕನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಹೃದಯವಿನ್ನೂ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದೆ, ದೇಹ ಮಹಾನಗರವಿದರಲ್ಲಿದೆ ! ಆದಷ್ಟು ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳ, ಕವಿಗಳ ಸಂಗದಲ್ಲಿ ದಿನಗಳೆವ ಬಯಕೆ. ಇದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಡಾ. ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕರ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯಾಸಂಗ ಸಮಿತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಿಂಗಳಿಗೊಬ್ಬ ಮಹಾಕವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪರಿಣತರಿಂದ ಪ್ರಗಲ್ಭ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡೆ–ಡಾ. ಕೆ. ಮುದ್ದಣ್ಣ, ಶ್ರೀ ಜಯತೀರ್ಥ ರಾಜಪುರೋಹಿತ ಮೊದಲಾದ ಮಿತ್ರರೊಡನೆ. ಅರವಿಂದ, ರವೀಂದ್ರ, ಹೋಮರ್, ಮಿಲ್ಟನ್, ಇಕಬಾಲ, ಡ್ಯಾಂಟೆ, ವರ್ಜಿಲ್, ವಾಲ್ಟ್‌ವ್ಹಿಟಮನ್, ಸೂರದಾಸ ಮೊದಲಾದವರ ಬಗ್ಗೆ ಬಹುಕಾಲ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿವ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದೆವು. ಎಚ್. ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಜಾನಪದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಹರಿಸುತ್ತಲಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನೊಂದು ವಚನ ಸಂಗ್ರಹ, ಇನ್ನೊಂದು ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ, 'ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ಕಂತೆ' ಇವಿಷ್ಟನ್ನು ಮುಗಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದೇನೆ.

ನನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃಷಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಹೋಗಿಲ್ಲ. ನಾಡಿನ ವಿಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ನನ್ನ ನಿನ್ನೆಗಳತ್ತ ಹೊರಳು ನೋಟ ಮಾತ್ರ. ಒಲ್ಲೆ ಒಲ್ಲೆನೆಂದು ಬರೆಯಲು ಮೊದಲು ಮಾಡಿದಾಗ "ಬರೆಯುವಂಥದೇನಿದೆ–ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ?" ಎಂದೆನಿಸಿದ್ದಿತು. ಈಗ ಇನ್ನೂ ಇದರ ಹತ್ತರಷ್ಟು ಬರೆಯುವುದು ಉಳಿದುಬಿಟ್ಟಿತೆನಿಸಿದೆ. ನಿಜ, ನನ್ನ ನಿನ್ನೆಗಳು ನನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಕಂಡಿಲ್ಲ, ನನ್ನೊಡನೆ ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು, ಲಕ್ಷ ಲಕ್ಷ ಹಳ್ಳಿಗರನ್ನು, ಈ ನಾಡಿನ ಎಲ್ಲ ಜಿಲ್ಲಾ ಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು, ಮುಕ್ಕಾಲುಪಾಲು ಶಾಲೆ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು, ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು, ಪಂಡಿತ ಪಾಮರರನ್ನು ಕಂಡಿವೆ.

ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಹೇಳಬೇಕಾದುದು ಇನ್ನೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಇದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಲು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಆದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ನನ್ನ ನಿನ್ನೆಗಳೊಡನೆ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಾಲೆಯೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದೇನೆ. ನನಗೆ ಕಹಿಯೆನಿಸಿದುದರ ಕಣ್ಣು ನಾನು ಮುಚ್ಚಿರಬಹುದು. ನನ್ನ ಕಣ್ಣನ್ನು ಮರವೆ ಮುಚ್ಚಿರಬಹುದು. ಅಂತೂ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದೆಲ್ಲ ಮಹತ್ವವಾದುದೇನಲ್ಲ, ಇಲ್ಲಿ ಬರದಿದ್ದುದೆಲ್ಲ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲದುದೇನಲ್ಲ.

ಈ ನನ್ನ ನಿನ್ನೆಗಳು ನನ್ನಂತೆ ನಾನೂರು ಕೋಟಿ ನರರಿಗೂ ನಿನ್ನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಅವರವರ ನಿನ್ನೆಗಳು ಅವರವರಿಗೆ ಇತ್ತುದನ್ನು ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಬರೆದಾಗ ವಿರಾಟ್ ಜೀವನದ ಅರುಂಧತೀ ದರ್ಶನವಾದರೂ ಆದೀತು. ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಈಗ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಒಳಗಾದುದಷ್ಟರಿಂದಲೇ ವಿಶ್ವಜೀವನ ಅದೆಷ್ಟು ಅದ್ಭುತ, ಅದೆಷ್ಟು ಅಪಾರ, ಅದೆಷ್ಟು ವಿಸ್ಮಯಕರವೆಂದೆನ್ನಿಸದೇ ಇರಲಾರದು–ಅದರ ಏಕಸಹಸ್ರಾಂಶ ವನ್ನಾದರೂ ಓದಿದವರಿಗೆ. ಓದುವುದರಿಂದಾಗುವ ಉಪಾಕಾರವಿಷ್ಟೇ: ನಾನೊಂದು ಬಿಂದು ಈ ಮಹಾಸಿಂಧುವಿನಲ್ಲಿ ಎಂಬುದರ ಅರಿವು. ಬಿಂದು ಮಾತ್ರವಾದರೂ ಸಿಂಧುವಿನಿಂದ ಅಭಿನ್ನ. ಸಾಗರ ಸಮಸ್ತದ ವಿಸ್ತಾರವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹಕ್ಕುದಾರ. ಅದರ ಅಲೆಯೊಂದರ ಅಂಗವಾಗಿ ಅದರ ಈ ತೀರದಿಂದ ಆ ತೀರಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಪಯಣಿಗ! ಪಯಣವನ್ನು ಮುಗಿಸಿಯೇ ತೀರುವೆನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳೀತು ಆ ಹನಿ? ಆದರೂ, ಪಯಣ ಮುಗಿಯಲಿ, ಮುಗಿಯದಿರಲಿ, ನಾನು ನಡೆದಷ್ಟರೊಳೆ ನನ್ನ ಸಫಲತೆಯೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅದಕ್ಕಿದ್ದರೆ ಸಾಕು!

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂತೃಪ್ತ ನಾನು. ನನ್ನೊಡನೆ ಬದುಕಿದವರಿಗಿದ್ದಂತೆ ಬಾಪೂಜಿಯ ಬಾನೆತ್ತರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬಾವುಟದ ಕೆಳಗೆ ಭಾರತವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುದನ್ನು ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯ ಇನ್ನಾರಿಗಿದೆ? ನಿಜಾಮನ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯೇ ನಿರ್ನಾಮವಾದುದನ್ನು ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯ ಇನ್ನಾರಿಗಿದೆ? ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಒಂದಾದುದನ್ನು ಕಾಣುವ ಭಾಗ್ಯ ಬೇರಾರಿಗಿದೆ? ನಮ್ಮ ಕನಸುಗಳೆಲ್ಲ ನನಸಾಗಿಲ್ಲ. ನಿಜ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣರೂ ನಾವೇ ಅಲ್ಲವೆ? ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ನಾವೆಲ್ಲ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರ ಇಹಲೋಕದ ನಂದನವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತೇನೋ! ಆದರೆ ಕೀಳು ರಾಜಕಾರಣ ಹತ್ತು ಮುಖದ ರಾವಣನಾಗಿ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಶೂರ್ಪನಖಿಯ ಮಾತ ಕೇಳಿ, ಸುಗುಣವೆಂಬ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕದ್ದು ಶೋಕವನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಿರುವನೆಂದೂ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಂಜನೇಯ ಅವಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಶ್ರೀರಾಮ ಅವಳನ್ನು ಗೆದ್ದುತರಬೇಕೆಂದೂ ಈ ಅಲ್ಪನ ಆಸೆ! ಆ ಆಸೆಯನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಬದುಕಿದೆ; ಆ ಆಸೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೈಲಾದಷ್ಟು ದುಡಿದೆ. ಈಗ ದುಡಿದಷ್ಟರಿಂದ, ಪಡೆದಷ್ಟರಿಂದ ಒಂದು ವಿಧದ ತೃಪ್ತಿ.

ನನಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾಡಿದವರನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ನನಗೆ ಕೇಡು ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅವರನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ! ಯಾಕೆ? ನಾನೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡಿರಲಾರೆ. ತಿಳಿದಾಗಲಿ, ತಿಳಿಯದೆ ಆಗಲಿ ಕೆಲವರಿಗಾದರೂ ಕೇಡನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕು, ಇಲ್ಲವೆ ಆಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೇಡಿಗೆ ಅಡ್ಡಬರಲು ನನ್ನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದೂ ಅಡ್ಡಬರದೆ ಹೋಗಿರಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕೋರಿಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಕು, ಇನ್ನು:

ಮುಂದೆ ಹೊಗಳುವರಾರೊ ಹಿಂದೆ ನಿಂದಿಪರಾರೊ
ಬಂಧು ಭಾವವ ನಟಿಸಿ ಸುಲಿವರಾರೋ!
ಮಂದಿಯಲಿ ಮಾನವನು ಕಳೆಯಲೆಳಸುವರಾರೊ
ವಂದಿಸೆಲ್ಲರನೊಮ್ಮೆ-ಮರುಳಸಿದ್ಧ!

ಚಾಡಿ ಹೇಳುವರಾರೊ ಕಾಡಿ ಪೀಡಿಪರಾರೊ
ನೋಡಿ ಕರುಬುವರಾರೊ ನಿಷ್ಕಾರಣಂ
ಕೇಡಗೈಯುವರಾರೊ ಸೇಡ ಬಯಸುವರಾರೊ
ಹಾಡಿಹರಸೆಲ್ಲರನು-ಮರುಳಸಿದ್ಧ!

ಕನ್ನಡದಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಏಳಿಗೆ, ಕನ್ನಡಿಗರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಳಿಗೆ ಬೇಗ ಆಗಲಿ!

ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ

ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ

ವಚನ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು

ಡಾ || ಎಸ್. ಜಿ. ಘಿವಾರಿ, ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.

ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದ ಘನತೆ ಗೌರವಗಳನ್ನು ತಂದಿತ್ತ ಕೀರ್ತಿ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ವಚನಗಳು ಅಂಕಿತವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಶರಣರ ಉತ್ಕಟ ಅನುಭಾವಗೀತಗಳು. ಅವು ಭಾವಗೀತೆಯ ಭಾವ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನೂ ವಸ್ತುವಿನ ಏಕ ಮುಖತೆಯನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠೆಯ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನೂ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅವು ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಾನವಧರ್ಮಗಳ ತಿರುಳು ಸಮರಸಗೊಂಡು ಸುಂದರ ವಾದ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅವು ನೇರವಾಗಿ ಸಹೃದಯರ ಹೃದಯ ವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಆನಂದವನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ ಸತ್ಕಾವ್ಯದ ಉಜ್ವಲ ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪಗಳಾಗಿ ಬೆಳಗಿವೆ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಜಾತಿಮತ ಜನಾಂಗದ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ದೇಶಭಾಷೆಯ ಪರಿಮಿತ ಮೇರೆಯಿಲ್ಲ. ಕಾಲದ ಪರಿಧಿಗೂ ಅವು ಒಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವು ಮಾನ ವರ ಭಾವದ ಮುಸುಕನ್ನು ಓಸರಿಸಿ, ಮನಸ್ಸಿನ ಸಂಕುಚಿತ ನಿಲವನ್ನು ತೊಲಗಿ ಸುತ್ತವೆ. ಸತ್ಯಪ್ರೇಮ, ನೀತಿನಿಷ್ಠೆ, ಸಮತೆಸ್ಮರಣೆ, ಅನುಭವ-ಸ್ವಾನುಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಉದಾತ್ತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಜೀವನದ ಶಾಶ್ವತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಸತ್ಯಸೌಂದರ್ಯದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನೊಳಗೆ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಈ ವಚನರಚನಾಸಂಪ್ರದಾಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ನವೀನ ದೃಷ್ಟಿಯ ವಚನ ಸೃಷ್ಟಿ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆದ್ಯರಿಂದ ಆರಂಭಗೊಂಡು ಬಸವಾದಿ ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಒಂದು ಸಜೀವ ಸತ್ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಅದರ ಚರಿತ್ರೆಯ ಕಥನಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವ ಕೆಲವು ಮೂಲಭೂತ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರಿಯಲು ಯತ್ನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ನಿಬಿಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿಯ ನದಿಯ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನ ಯುಗದ ಮಾನವರಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸವೇನಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾಹಿನಿಯ ಆದಿಯನ್ನು ಅರಸುವುದು ಅತಿ ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರ್ಯ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ವಚನ ರಚನೆಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೇಕ ಆದ್ಯರ (ಶರಣರ) ವಚನಗಳೇ ಆಸ್ತಿವಾರ. ಈ ಆದ್ಯರು ರಚಿಸಿರಬಹುದಾದ ವಚನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ವಚನಗಳು ಮತಮತಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣೆ ಯಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾದ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಯ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿಯೊ ಅಥವಾ ಮೂಢಭಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದ ಫಲವಾಗಿ ಕ್ರಿಮಿಕೀಟಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವಾಗಿಯೊ ಇಲ್ಲವೆ ಕಾಲನ ಕರಾಳ ದವಡೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿಯೊ ವಿನಾಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಳಯ ರಕ್ಕಸನ ದಾಡೆಯಿಂದ ದಾಟಿ ಬಂದು ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಆದ್ಯರ ವಚನಗಳು ಅತಿ ವಿರಳ. ಆದರೂ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ. 'ಆದ್ಯರ ವಚನ ಪರುಷ–ಕಂಡಯ್ಯ ! ಅಧರಕ್ಕೆ ಕಹಿ, ಉದರಕ್ಕೆ ಸಿಹಿ,[1], '...........ಆದ್ಯರ ವಚನವಿರಲು ಬೇರೆ ಬಾವಿಯ ತೋಡಿ ಉಪ್ಪನೀರನುಂಬುವನ ವಿಧಿಯಂತೆ ಆಯಿತ್ತೆನ್ನ ಮತಿ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ'[2]ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ಉಕ್ತಿಗಳು ಆದ್ಯರ ವಚನಗಳ ಹಿರಿಮೆ ಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ–

'ಆದ್ಯರ ಅರವತ್ತು ವಚನಕ್ಕೆ ದಣ್ಣಾಯಕರ ಇಪ್ಪತ್ತು ವಚನ,
ದಣ್ಣಾಯಕರ ಇಪ್ಪತ್ತು ವಚನಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುದೇವರ ಹತ್ತು ವಚನ,
ಪ್ರಭುದೇವರ ಹತ್ತು ವಚನಕ್ಕೆ ಅಜಗಣ್ಣನ ಐದು ವಚನ,
ಅಜಗಣ್ಣನ ಐದು ವಚನಕ್ಕೆ ಕೂಡಲಚೆನ್ನಸಂಗಯ್ಯನಲ್ಲಿ
ಮಹಾದೇವಿಯಕ್ಕಗಳ ಒಂದು ವಚನ ನಿರ್ವಚನ
ಕಾಣಾ ಸಿದ್ಧರಾಮಯ್ಯ !'[3]

ಈ ವಚನ ಆದ್ಯರು ರಚಿಸಿರಬಹುದಾದ ಅಸಂಖ್ಯ ವಚನಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೆ, ಅನುಭಾವದ ಭಾವಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಶರಣರ ನಿಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸು ತ್ತದೆ. ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರು ಆದ್ಯರ ಈ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಗದ್ಯಗೀತ ಗಳನ್ನು ವಚನಗಳೆಂದು ಕರೆದರೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಈ ತೆರನಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ರಚನೆಗೆ ಅನಂತರ 'ವಚನ'–ವೆನ್ನುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಹೆಸರು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ

---

1. 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಗ್ರಹ' ಸಂ : ಫ಼ಹಸನೂರಮಠ ಪು-೬, ವ-೧೬.
2. ಅದೇ ಪು-೮, ವ-2೬.
3. ಹಲಗೆಯಾರ್ಯನ ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆಯ ಕಾಗದ ಪ್ರತಿ, ೧೦೫ ವ. ೧೧೬೨.

ಬಂದು ರೂಢವಾಗಿರಬೇಕು. ಆದ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ–'ವಚನ'ವೆನ್ನುವ ಪದಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದಂತಿಲ್ಲ. ಅವರು ಇಂತಹ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ಶರಣರ 'ಸೂಳ್ನುಡಿ'–ಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

"ಕರಿಯನಿತ್ತಡೆ ಒಲ್ಲೆ, ಸಿರಿಯನಿತ್ತಡೆ ಒಲ್ಲೆ.
ಹಿರಿದಪ್ಪ ರಾಜ್ಯವನಿತ್ತಡೆ ಒಲ್ಲೆ.
ನಿಮ್ಮ ಶರಣರ ಸೂಳ್ನುಡಿಯು ಒಂದರಗಳಿಗೆ ಇತ್ತಡೆ
ನಿಮ್ಮ ನಿತ್ತೆ ಕಾಣಾ ರಾಮನಾಥಾ ![4]

ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಈ ವಚನ ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು 'ಸೂಳ್ನುಡಿ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. 'ಸೂಳ್ನುಡಿ' ಅಂದರೆ ತಿರುಳುಳ್ಳ ಮಾತು, ತತ್ವ, ಎನ್ನುವುದು ನಿಘಂಟು ಕೊಡುವ ಶಬ್ದಾರ್ಥ. ಜೀವನಾನುಭವದ ಸಾರವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡು ತತ್ತ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು ಆನಂದಮಯವಾಗಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದ ಶರಣರ ಶಬ್ದಸಮೂಹವೇ 'ಸೂಳ್ನುಡಿ' ಎನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ಮೇಲಿನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ಯರ ಈ 'ಸೂಳ್ನುಡಿ'ಯೆ ಬಸವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ವಚನ'ವೆಂಬ ಅಭಿದಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ರೂಢವಾಯಿತು.

'ವಚ್'–ಎಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ನಾಮರೂಪವೆ 'ವಚನ' ನುಡಿ ಅಥವಾ ಮಾತು–ಎನ್ನುವುದು ಅದರರ್ಥ. ಹಳಗನ್ನಡ ಚಂಪೂ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಛಂದೋನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡದೆ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾದ ನುಡಿಗಳಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ 'ವಚನಗದ್ಯ'–ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಚನ ಗದ್ಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಶರಣರು ಸೃಜಿಸಿದ ವಚನಗಳಿಗೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಭೇದವಿದೆ. ಶರಣರ "ವಚನವೆನ್ನುವುದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯ ಬರೆಹ. ಅದು ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಭೇದ. ಹೇಳುವುದನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ, ನೇರವಾಗಿ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಅದು ನಿರೂಪಿಸಬಲ್ಲುದು"[5] "ವಚನವೆಂಬುದು ಭಾವಗೀತ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನುಭಾವಗದ್ಯ"[6] "ವಚನ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ. ಅಂಕಿತವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಈ ಅನುಭಾವೀ ಗದ್ಯಗೀತಗಳು ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳಿಗೂ ಹೊಳಪುಕೊಟ್ಟು ಕಾಲದೇಶಗಳ ಕಟ್ಟನ್ನು ಒಡೆಯಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯ ಕಿಡಿಗಳು"[7] ವಚನಗಳ "ಈ ಗದ್ಯ ಕ್ಲಿಪ್ತ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ತೊರೆದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಮೈಕಟ್ಟು ಅಛಂದವಾದುದಲ್ಲ. ಅದು ಗದ್ಯರೂಪಧಾರಣಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕಾವ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆ ಗದ್ಯದ ಪ್ರಕಾ

4. 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ' ಪು-೬, ವ-೧೫.
5. 'ಬಸವಣ್ಣನವರು' ಡಾ॥ ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ ಪು-೧೪೨.
6. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ' ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ ಪು-೧೪೭.
7. 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'–ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕ ಪುಟ vii.

ರಾಂತವೇ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಹೂ ಬಿಟ್ಟಿತು. ವಚನಗಳು ಆ ಗದ್ಯದಿಂದ ಹೊಮ್ಮಿದ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯ ಕಿಡಿ ಹೂಗಳು"[8] ಈ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲಸಿಧಿ ಅದರ ಬಾಹ್ಯರೂಪವಲ್ಲ, ಅದರ ಧಾರೆಯುಲ್ಲ, ಅನುಭಾವವೇ ಅದರ ಅಂತರಂಗ. ಆ ಶಿವಾನುಭವ ತಂತಾನೆ ಅರಳಿ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ."[9] ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಶರಣರ "ಸ್ವಾನುಭಾವಗೀತೆಗಳೆ ವಚನಗಳು"[10]. ಆಧುನಿಕ ವಿಮರ್ಶಕರು ವಚನಗಳ ಬಗೆಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿವು.

ವಚನಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಚನಗಳ ಸ್ವರೂಪವೆಂತಹದು ? ಅವುಗಳ ನೆಲೆ ಬೆಲೆಯೇನು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ತರವನ್ನು ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹುಡುಕುವುದು ಯುಕ್ತಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. "ಕೆರೆ ಹಳ್ಳ ಬಾವಿಗಳು ಮೈದೆಗೆದರೆ, ಗೊಳ್ಳೆ ಗೊರಚೆ ಚಿಪ್ಪುಗಳು ಕಾಣಬಹುದು. ವಾರಿಧಿ ಮೈದೆಗೆದರೆ ರತ್ನಂಗಳು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ಶರಣರು ಮನದೆರೆದು ಮಾತನಾಡಿದರೆ (ಅವರ ವಚನದಲ್ಲಿ) ಲಿಂಗವೆ ಕಾಣಬಹುದು"[11]—ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಬಸವಣ್ಣನವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಶರಣರ (ನುಡಿ) ವಚನ, ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅವರಿಂದಲೇ ಕೇಳಿ—"ನುಡಿದರೆ ಮುತ್ತಿನಹಾರದಂತಿರಬೇಕು, ನುಡಿದರೆ ಮಾಣಿಕ್ಯದ ದೀಪ್ತಿಯಂತಿರಬೇಕು. ನುಡಿದರೆ ಸ್ಫಟಿಕದ ಸಲಾಕೆಯಂತಿರಬೇಕು. ನುಡಿದರೆ ಲಿಂಗ ಮೆಚ್ಚಿ "ಅಹುದಹುದೆನ" ಬೇಕು. ನುಡಿಯೊಳಗಾಗಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವನೆಂತೊಲಿವನಯ್ಯಾ ?"[12] ಲಿಂಗದ ನಡೆ, ಲಿಂಗದ ನುಡಿ, ಲಿಂಗಸ್ವರೂಪವೇ ತಾನಾಗಿದ್ದ ನಿಲವೇ ಶರಣನ ನಿಲವು. ಅದರ ಸ್ವರೂಪವೆ ವಚನ. ಇದು ವಚನದ ನಿರ್ವಚನ. "ಮರ್ತ್ಯಲೋಕದವರ ಮನದ ಮೈಲಿಗೆಯ ಕಳೆಯಲೆಂದು ಗೀತಮಾತೆಂಬ ಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಗಿಕೊಟ್ಟರು ಕೂಡಲ ಚನ್ನಸಂಗನ ಶರಣರು"[13]—ವಚನ ಶರಣರ ಗೀತಮಾತು. ಅದು ಪರಂಜ್ಯೋತಿ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದು ಮಾನವರ ಮನದ ಕಾಳಿಕೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ಅನುಭವದ ವಚನ. 'ತನ್ನ ತಾನರಿದು ನುಡಿದ ಶರಣನ ನುಡಿಯೆಲ್ಲ (ವಚನವೆಲ್ಲ) 'ಪರತತ್ವ'. ಅದು 'ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ'[14]—ಎಂದು ಸಾರುತ್ತದೆ ಪ್ರಭುವಿನ ದಿವ್ಯವಾಣಿ. ಸ್ವಾನುಭಾವವೇ ವಚನದ ಅಂತರಂಗ ; ಅದೇ ಅದರ ಸ್ಥಾಯೀಭಾವವೂ ಅಹುದು. ಅದು ಲೌಕಿಕ

8. ಕುವೆಂಪು ಲೇಕನ 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ' ಸಂಪುಟ-೩೧. ಸಂಚಿಕೆ ೧
9. ಶ್ರೀ ಮೂಜಗಂ ಅವರ "ಚಿತ್ಸುಮನ" ಮುನ್ನುಡಿ ಡಾ॥ ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ ಪುಟ ೪.
10. 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗ್ರಹ' ಭೂಸನೂರಮಠ ಮುನ್ನುಡಿ ಪುಟ CXV.
11. ಅದೇ ಪುಟ ೮, ವ-೨೩.
12. ಅದೇ ಪುಟ ೬,-೭ವ-೧೭.
13. ಅದೇ ಪುಟ ೭, ವ-೧೯.
14. ಅದೇ ಪುಟ ೭, ವ-೨೦, ೨೧.

ಅಲೌಕಿಕಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಸೋಪಾನ. ಇಂತಹ ಉಜ್ವಲ ಅನುಭಾವೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರ ಪುಣ್ಯ. ಅದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೆ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವಾಗ–ಅವನು 'ವಚನಿಕ'–ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಅರ್ಥ—'ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ನುಡಿದಂತೆ ನಡೆಯುವವ, ತನ್ನ ಮಾತು ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆಯಿಲ್ಲದವ, ಆಚಾರವಿಚಾರಗಳೊಂದಾದವ'—ಇದು ವಚನ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಭಾವ, ಕನ್ನಡದ ಜಾನಪದ ಕವಿ ಸರ್ವಜ್ಞ ಅವನು ನಾಡಿನ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಲೌಕಿಕ ಅನುಭವವನ್ನು ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ ಅನುಭಾವ ಸಂಪತ್ತಿದೆ. ಸರ್ವಜ್ಞಾಂಕಿತ ಈ ತ್ರಿಪದಿಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳು ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ತಮಿಳು ಶಿವಭಕ್ತರ ಉತ್ಕಟ ಭಕ್ತಿಯ ಮೂಲಸೆಲೆಯ ಜಲವನ್ನು ಹೀರಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಶರಣರ ಸೂಳ್ನುಡಿಗಳು ಅಂಕುರಿಸಿದವು. ಆದ್ಯರ ಈ ಸೂಳ್ನುಡಿಗಳೇ ವಚನಗಳಿಗೆ ಆದಿ. ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ಬಸವಾದಿ ಅನೇಕ ಶಿವಶರಣರು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯನ್ನು ಹುಲುಸಾಗಿ ಬೆಳೆದರು. ಕಲ್ಯಾಣ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಚನಕಾರ ಶರಣರ ಅನುಭವ ಮಂಟಪ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ಆ 'ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ದಿವ್ಯಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಶಿವಶರಣರು ಅಸಂಖ್ಯಾತರಾದರು ; ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮ ತತ್ತ್ವ ಸಮಾಜಗಳಲ್ಲಿ ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿಯಾದ ಚೈತನ್ಯವುಂಟಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದರು.[15] ಈ ವಚನಕಾರರು 'ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯ ಬೀಜಗಳನ್ನು ನಾಡಿನ ತುಂಬ ತೂರಿದರು. ಸರ್ವ ಸಮಾನತೆ, ಏಕದೇವತ್ವದ ಮತ್ತು ನೀತಿನಿಷ್ಠೆಯ ಮಂತ್ರ ಸಾರಿದರು. ಈ ವಚನಕಾರರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಜ್ವಲ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಪರಂಪರೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ನಾಡು ನುಡಿ ಜನ ಈ ತ್ರಿಕೂಟ ಪಾವನವಾಯಿತು'[16]

ಆದ್ಯರ ಸೂಳ್ನುಡಿಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವಚನ ರಚನೆ, ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಿತು. 'ಹಿಂದೆ ಹಿಂದಿನ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ, ಭಾವ ಭಾಷೆ, ತತ್ತ್ವಸಂಸ್ಥೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಕಾಲಪ್ರವಾಹದ ಕೂಡ ಮುಂದೆ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಹರಿದು ಹೋಗುವುದೇ ಪರಂಪರೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಪರಂಪರೆ

---

15. 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಜ್ಞಾನ ಸಾರಾಮೃತ'–ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿವೇಚನೆ ಪುಟ ೧
ಸಂ. ಡಾ॥ ಆರ್. ಸಿ. ಹಿರೇಮಠ,

16. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ' ಡಾ. ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ ಪುಟ ೨೩

ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೀವನ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುವುದು ಕಷ್ಟ ; ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಇಷ್ಟಿದ್ದರೂ, ಪರಂಪರೆಯ ಮೂಲ ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಎಂಬುದು ಎಂದೂ ಮರೆಯತಕ್ಕ ಮಾತಲ್ಲ. ಪರಂಪರೆ ಪ್ರಯೋಗದ ಶಿಶು. ವಿಜಯಶಾಲಿಯಾದ ಸತ್ವಯುತವಾದ ಮುಂದು ಮುಂದಿನ ವೇಳೆಗೆ ಅನುಸರಿಸತಕ್ಕ ಪ್ರಯೋಗದ ಕೂಸು ಪರಂಪರೆ. ಪ್ರಮಾಣ ಪುರುಷರ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಮುಂದಿನವರಿಂದ ಅನುಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಪರಂಪರೆಯಾಗುತ್ತದೆ.'[17] ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನೊಳಗೆ ಬಸವಾದಿ ಅನೇಕ ಶರಣರ ವಚನ ರಚನೆ ವಿಪುಲವೂ ಸತ್ವಯುತವೂ ಆಗಿ, ಅಂದಿನ ಜನಾಂಗದ ಮೇಲೆ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿ ಜನಜಾಗ್ರತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿತು.

ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಗಣಿತ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಗೋಚರಿಸುವಂತೆ, ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗೆ ಅನೇಕ ಅನುಭಾವೀ ಶರಣರು ವಿಜೃಂಭಿಸಿದರು. ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಅಸಂಖ್ಯ ವಚನಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹೊಸ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು ತಲೆಯೆತ್ತಿದವು. ಜನರಲ್ಲಿ ನೂತನ ಚೇತನ ಸಂಚಾರವಾದಂತಾಯಿತು, ಹೀಗೆ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಹುಲುಸಾದ ಬೆಳೆಯನ್ನು ರಾಶಿಮಾಡಿ ಶರಣರು ಜನರ ಮನಮನಗಳ ಮನೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ, ಕಳ್ಳರು ಬಂದು ಮನೆಗೆ ಕನ್ನ ಹಾಕಿದಂತೆ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಇದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ವಿಪ್ಲವವು ಸಂಭವಿಸಿತು. ಬಿಜ್ಜಳರಾಯನ ಕೊಲೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರದಿಂದ ಒದಗಿ ಬಂದ ಮಹಮ್ಮದೀಯರ ಭಯಂಕರ ಧಾಳಿಗಳಿಂದ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆ ರಕ್ತಪಾತಗಳು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ನಡೆದವು. ಜನರು ಭಯಭೀತರಾಗಿ ಪ್ರಾಣರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸುರಕ್ಷಿತ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪಲಾಯನಗೈದರು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶರಣಧರ್ಮಕ್ಕೂ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಬಲವಾದ ಆಘಾತವುಂಟಾಯಿತು. ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ್ಯ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಗುಪ್ತಗಾಮಿಯಾಯಿತು.[18]

ಬಸವಾದಿ ಶರಣರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆ ರಾಜಕೀಯ ರಕ್ತಕ್ರಾಂತಿಯ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಯಾಣ ಕೇಂದ್ರದಿಂದ ಭಗ್ನವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ

---

17. 'ವರ್ಧಂತಿ'–'ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗ' ಪುಟ ೪೯, ೫೧
ಲೇ ; ಪ್ರೊ॥ ಸಂ. ಶಿ. ಭೂಸನೂರಮಠ

18. 'ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆ–ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ ಪುಟ ೧ ಸಂ. ಫ. ಗು. ಹಳಕಟ್ಟಿ ಹಾಗೂ ನೋಡಿ 'Vijayanagar Sex centanary commemoration Vol. I. P. P. 350, 392. ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎಲ್. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ ಅವರ ಲೇಖನ 'Kannada Literature under Vijayanagar'.

ದೊರೆತುದುದು ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ. ಆಗ ಅಳಿದುಳಿದ ವಚನರಾಶಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತೆಗೆಯುವುದು, ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದು, ಸಂಸ್ಕರಿಸುವುದು ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಲ ವಿಭಾಗವಾಗಿ ಸಂಕಲನಗೈಯುವುದು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಟೀಕೆ, ಟಿಪ್ಪಣಿ ಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಕಾವ್ಯಪುರಾಣಾದಿ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಕಾರ್ಯಗಳು ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಭಸದಿಂದ ನಡೆದವು. ಬಸವಾದಿ ಶರಣರ ಕಾಲವು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕಾಲವಾದರೆ ೧೫ನೆಯ ಶತಮಾನವು ಆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಶಿಯ ವಿಮರ್ಶಾಕಾಲವಾಗಿದೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು ರಚನೆಗೊಂಡವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಲಿಂಗದೇವನ 'ಏಕೋತ್ತರ ಶತಸ್ಥಲ', ಕುಮಾರ ಬಂಕನಾಥನ ಸಟೀಕಾ 'ಪ್ರಭುದೇವರ ವಚನಗಳು', ಜಕ್ಕಣಾರ್ಯನ 'ನೂರೊಂದು ಸ್ಥಲ', ಕಲ್ಲುಮಠದ ಪ್ರಭುದೇವನ 'ಲಿಂಗಲೀಲಾವಿಲಾಸ ಚಾರಿತ್ರ' ಮತ್ತು 'ಪ್ರಭುದೇವರ ಮಂತ್ರಗೌಪ್ಯಟೀಕೆ' ಹಾಗೂ 'ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆ' ಈ ಮೊದಲಾದ ಸಂಕಲನಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರೂಪತಾಳಿದ ಕೃತಿಗಳು. ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನ 'ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತಾಮಣಿ', ಚಾಮರಸನ 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ' ಮತ್ತು ಮಗ್ಗೆಯ ಮಾಯಿದೇವನ 'ಶತಕತ್ರಯ', ಏಕೋತ್ತರಶತಸ್ಥಲ ಷಟ್ಪದಿ', 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲಗದ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ದಾರ್ಶನಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡವು. ಕಲ್ಯಾಣದ ವಾತಾವರಣ ಪುನರಾ ವರ್ತನಗೊಂಡು, ನೂರೊಂದು ವಿರಕ್ತರ ತಪಸ್ಸಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಜನ ಜಾಗೃತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಚನ ರಚನೆಯ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೈಗೊಳ್ಳದಿರುವುದು ಈ ಯುಗದ ಒಂದು ಕೊರತೆಯಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದ ಮಹನೀಯರೆಲ್ಲ ವಚನ ಧರ್ಮದ ಮಹತಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಕಾರ್ಯಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅನಂತರ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದರೆ ಹದಿನೈದನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರಿಂದೊಡ ಗೂಡಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಶರಣಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಕೊಂಡರು. ಅವರ ಹಿರಿತನದಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆ, ವಚನ ರಚನೆ, ಶರಣ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ ಕಾರ್ಯಗಳು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಡೆದವು. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ಸ್ವರಚಿತ ೭೦೧ ವಚನಗಳುಳ್ಳ 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಜ್ಞಾನ ಸಾರ ಮೃತ' ಎಂಬ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ನಿಂತುಹೋಗಿ ಗುಪ್ತಗಾಮಿ ಯಾಗಿದ್ದ ವಚನ ವಾಹಿನಿಗೆ ಚಾಲನೆಕೊಟ್ಟು ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರಿ ಯುಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವಯೋಗ ಸಾಧನೆಯು

ದಿವ್ಯಾನುಭವದ ಸ್ವಾನುಭಾವವು ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ, ಪ್ರಭುದೇವ, ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವದ ತೀವ್ರತೆಯು ಜೊತೆಗೆ ದೊರೆಯುವ ಸರಳತೆ, ಮೆರಗು, ಮಾಧುರ್ಯ, ಪ್ರಸನ್ನತೆ, ಲಾಲಿತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳು ಅಷ್ಟು ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಬಹುಶಃ ಅಪರಿಹಾರ್ಯವೇನೋ. ಈ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪರಂಪರೆ ಸುಮಾರು ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಅವರ ಬಹು ಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಪಲವರು ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರನು ४೦೦ಕ್ಕೂ ಅಧಿಕ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಗುಮ್ಮಳಾಪುರದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶನು 'ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ಲಿಂಗಾಂಗ ಸಂಬಂಧದ ನಿರ್ವಚನ' ಎಂಬ ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಯೆ, ಪಂಡಿತನಾದ ಘನಲಿಂಗನೆಂಬ ಶಿಷ್ಯನೂ ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಘನಲಿಂಗನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವದ ತೀವ್ರತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ತೋರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಸವಾದಿ ವಚನಕಾರರ ಅನುಕರಣೆ ತಲೆದೋರಿದ್ದರೂ ಆವನ ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವ ಸಂಪತ್ತು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿವೆ.

ಜೇವರಿಗೆಯ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ೧೭ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಚನಕಾರರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಸ್ಥಾನ ಉನ್ನತವಾಗಿದೆ. ಅವರ ಅಖಂಡೇಶ್ವರಾಂಕಿತ ವಚನಗಳು ಅನುಭಾವ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಈ ಎರಡೂ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಸವಾದಿ ಮಹಾನುಭಾವಿಗಳ ವಚನಗಳ ಎತ್ತರವನ್ನು ಏರಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಅವು ಹೊಂದಿವೆ. 'ಅವರ ಲೋಕಾನುಭವ ಲೋಕ ಕಾರುಣ್ಯಗಳು ಓದುಗರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವರ ಯೋಗಸಾಧನೆ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾದ ವಚನ ರಚನೆಯ ಸಿದ್ಧಿಯೂ ಅವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿದೆ'[19] 'ಅಖಂಡೇಶ್ವರ ವಚನಗಳೆಂದರೆ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸಾಹಿತ್ಯೋದ್ಯಾನದ ಸರಸಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಚ್ಚಹೊಸ ಗಂಧದೊಡನೆ ಅರಳಿದ ಅಚ್ಚ ತಾವರೆಗಳು'[20] ಈ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ತರುವಾಯ ಕೆಲವು ವಚನಕಾರರು ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ನಿಃಕಲ ಕಾಡಸಿದ್ದೇಶ, ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಮುಕ್ತಣ್ಣ,

19. 'ಜೇವರಗಿ ಜ್ಯೋತಿ'–'ಜ್ಞಾನ ಜ್ಯೋತಿ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿ'– ಡಾ. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ.

20. ಅದೇ 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಸ್ಥಾನ'– ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ.

ವಿರಕ್ತ ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯ ಮುಂತಾದವರು ಪ್ರಮುಖರು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ವೆಗ್ಗಳವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. 'ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಸ್ಥಾನ ಉನ್ನತವಾಗಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೀಮಾಪುರುಷರಾಗಿ, ತಮ್ಮ ಕಾಲದ ಹಾಗು ಅನಂತರದ ವಚನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಯುಗ ಪುರುಷರಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವೊಂದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ದೇವರ ದಾಸಿ ಮಯ್ಯನು ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದನೋ ಅದೇ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ (ಕೊನೆಯು) ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ವಚನಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಸಗರ ನಾಡಿನ ಶರಣರು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮಾತೃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ, ಅವರ ವಚನ ರಚನೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿವೆ'[21]

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಚೀನ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವು ಶರಣರ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವ, ನೀತಿ, ಅನುಭಾವ, ಸಮಾಜಸುಧಾರಣೆ ಮೊದಲಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿತ್ತು. ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿಗಳ ಹಾಗೂ ಅವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ವಚನಗಳ ರಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆ ನಿಂತು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅದು ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದು ವರಿದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆ ಶ್ರೀ ಜಚನಿ, ಶ್ರೀ ಮೂಜಗಂ, ಶ್ರೀ ಶಿವಕುಮಾರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು, ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವ ಬಣಕಾರ, ಶ್ರೀ ವಿಜಯ ಕುಮಾರ, ಮಾತೆ ಮಹಾದೇವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದಿನವರ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಕಾರ ವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅವರು ಶರಣ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ, ವಚನಕಾರರು ಹಾಕಿ ಕೊಟ್ಟ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದು ತಮ್ಮ ಸಾಧನೆಯ ಜೀವನದ ಮುಖಾಂತರ ಕಂಡು ಕೊಂಡ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ವಚನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ವಚನಗಳು ಅಂಕಿತಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಅನುಭಾವೀ ಗೀತಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಅವರು ಸಾಧಿಸಿ ನಿಂತ ಅವರ ನಿಲುವುಗಳನ್ನೇ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ವಿಶಾಲ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು–ಶ್ರೀ ಎಸ್.ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ, ಶ್ರೀ ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪ, ಶ್ರೀ ಪರಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ, ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಮೊದಲಾದವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಲು ವಚನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನಡೆಸಿದರೆಂದು

---

21. ಜೇವರಗಿ ಜ್ಯೋತಿ 'ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೀಮಾ ಪುರುಷ ಷಣ್ಮುಖ ಶಿವಯೋಗಿ' ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ.

ತೋರುತ್ತದೆ. ಅವರ ವಚನಗಳು ಅಂಕಿತ ಮತ್ತು ವಚನ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳ ಅಂತರಂಗ ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಬಹುಮುಖ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೊಸತನವಿದೆ; ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿದೆ; ವಿಶ್ವಸತ್ಯದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇದೆ.

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'-ದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಸಕಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಬಂದಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಭಿನಿವೇಶವಿದೆ. ಅವರ ಈ ವಿಶೇಷತೆಯೇ ಅವರಿಗೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಸ್ನಿಗ್ಧಸ್ನೇಹ, ಸಹಜ ಸೌಜನ್ಯ, ಕೃತಕತೆಯ ಸೋಂಕರಿಯದ ಸದ್ವಿನಯ ಈ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಸಾಕಾರವೇ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು – ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಆಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರ ಈ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಸಿದ್ಧಿಗೆ, ಅವರ ಜನನ, ಶಿಕ್ಷಣ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಕಲಿಸಿದ ಪಾಠಗಳೇ ಮೂಲಕಾರಣ. ಶರಣ ಧರ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಜನಿಸಿದರು. ಅದರ ಪರಂಪರೆಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿಯೆ ಬೆಳೆದರು. ಬುದ್ಧಿ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಣದ ಸಾರವನ್ನು ಹೀರಿದರು. ರಕ್ತಗತವಾಗಿ ಬಂದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ, ಇಂದಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಜನಾಂಗದ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಅರಿತ ಜೀವನಮೌಲ್ಯಗಳ ತಾಕಲಾಟದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಂಡರು. ಬದುಕು ಒದಗಿಸಿದ ಕ್ಷಣಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವನಾನುಭವಗಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಹೀಗೆ ಅವರು ಕಂಡುಂಡ ಬಾಳಿನ ಕಹಿಸಿಹಿ ಅನುಭವಗಳ ರಸಾಯನವನ್ನು ಹಾಗೂ ಅದರ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೋಭಾವದ ತೀವ್ರ ಅನುಭವವನ್ನು ಅವರು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಶರಣ ಚರಿತಾಮೃತ,' 'ಸಿದ್ಧರಾಮ' 'ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂದೇಶ' ಈ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ವಚನ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ನಡೆಸಿದ ಆಳವಾದ ಚಿಂತನ ಮಂಥನದ ಪ್ರತಿಫಲಗಳಾಗಿವೆ. 'ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ' ಮುಕ್ತಕ ಜಾತಿಯ ಅನುಭಾವ ಗೀತಗಳ ಸಂಕಲನ. ಅದರಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರ ವಚನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮುಂಬೆಳಗು ಮೂಡಿದೆ.

'ಕಲ್ಲೋಲಮಾಲೆ'ಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಹೃದಯಸಮುದ್ರದ ಆಳದಿಂದ ನೆಗೆದೆದ್ದು ಆಡುವ ಅನುಭವದ ಅಲೆಗಳ ಲೀಲೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲಹರಿಯೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಸ್ವಚ್ಛಂದದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ತರಂಗಮಾಲೆಯ ಓಟ ಲಲಿತ, ಮಧುರ ಹಾಗೂ ಮನೋಹರ.

'ಬೆಳೆವುದದು ಭೂಮಿಗುಣ
  ಬೆಳೆದು ಬೆಳಕಾಗುವುದೆ ಬಾಳಗುಣವು
ಮೊಳೆವುದದು ಬೀಜಗುಣ
  ಬೆಳೆದು ಸವಿಯಾಗುವುದೆ ಕಾಳಗುಣವು
ಉರಿವುದದು ಅಗ್ನಿಗುಣ
  ಉರಿದು ಬೆಳಕಾಗುವುದೆ ಜ್ಯೋತಿಗುಣವು
ಸವಿಯುಹುದು ನುಡಿಯುಗುಣ
  ಸವಿಯು ಬೆಳಕಾಗುವುದೆ ಗೀತಗುಣವು'[22]

ಕವಿಯ ಸಂವೇದನೆಯೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿ, ಗೇಯಯುತವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಗೀತವಾಗುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಪುರಾಣಿಕರು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಾದೃಶ್ಯಗಳ ಸರಮಾಲೆ ಸಹೃದಯರ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೊಳೆದು, ಭಾವಕ್ಕೆ ಗಮ್ಯವಾಗಿ ರಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಕವಿಯ ಈ ಅನುಭವ, ಗೀತೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಜೀವನದ ಜಟಿಲತೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ವಿಹ್ವಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಪರಿಸರ ಕಲಿಸುವ ಪಾಠದಿಂದ ಸಹನೆಯನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಅದರ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸೊಬಗನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ಗೀತೆ ಹೇಗೆ ಕನ್ನಡಿಸುತ್ತದೆ ನೋಡಿ :

'ಈ ವನದಿ ಮಂದಾರ
  ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ
ಈ ಮನೆಯ ಸಿಂಗಾರ
  ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ
ಈ ಮನದ ಝೇಂಕಾರ
  ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ
ಆನಂದದವತಾರ
  ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ
ಒಳ್ಳೆಯದು ಎಲ್ಲವೂ
  ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ
ಜೀವನವು ಸಾಗುವುದು
  ಹಾಗೊಮ್ಮೆ ಹೀಗೊಮ್ಮೆ'[23]

---

22. 'ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ'–ಪುಟ ೧೩, ಗೀತ ೧೨.
23. 'ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ'–ಪುಟ ೩, ಗೀತ ೨.

ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪುನರಾವರ್ತನವಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೆರಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅನುಭವದ ಆಳವನ್ನೂ ಸಂಪನ್ನತೆಯನ್ನೂ ಹೆಕ್ಕಿದಷ್ಟು ಹಿರಿದಾಗಿ ಸುತ್ತದೆ.

ಜಗತ್ತು, ಜೀವ, ಅವುಗಳ ವಿವಿಧ ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವ ಅನುಭವಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸೂತ್ರಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಗೀತೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

'ಶೈಶವವೆಂದಿತು :
'ನಾನು ಲೀಲಾಲೋಲೆ'
ಬಾಲ್ಯವೆಂದಿತು :
'ನಾನು ಕ್ರೀಡಾಶಾಲೆ'
ತಾರುಣ್ಯವೆಂದಿತು :
'ನಾನು ಒಲವಿನ ಉಯ್ಯಾಲೆ'
ವಾರ್ಧಕ್ಯವೆಂದಿತು :
'ನಾನು ಅನುಭವದ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ'
ವೃದ್ಧಾಪ್ಯವೆಂದಿತು :
'ನಾನು ಭಕ್ತಿಯ ಜಪಮಾಲೆ'
ಜಗತ್ತು ಕೂಗಿ ಹೇಳಿತು :
'ನಾನು ಕರ್ತವ್ಯದ ಯಜ್ಞಶಾಲೆ'[24]

ಅನುಭವದ ತಿರುಳನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಕಲೆ ಇಲ್ಲಿಯ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ, ಬಾಳಿನ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು, ಅಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ತೊಡಗುವ ಕವಿಯ ಮನೋಧರ್ಮವು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

'ಬಾಳಕಡಲಲಿ ಮುಳುಗಿ ಮೂರು ಮುತ್ತನು ತಂದೆ
'ಸ್ನೇಹ, ಸೈರಣೆ, ಸಮತೆ' ಎಂದು ಕರೆದೆ !
ಬಾಳ ಬನದಲಿ ತಿರುಗಿ ಮೂರು ಫಲಗಳ ತಂದೆ
'ದಿಟ, ಚೆಲುವು, ಒಲವುಗಳು' ಎಂದು ಒರೆದೆ !
ಬಾಳಿನಾಗಸದಲಿ ಮೂರು ನಕ್ಷತ್ರಗಳು
'ಒಲಿ, ಒಲಿಸು, ಕೂಡಿನಲಿ' ಎಂದು ಹೆಸರು !

---

24. ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ, ಪುಟ ೬, ಗೀತ ೫.

ಬಾಳ ಭಾಂಡಾರದಲಿ ಮೂರು ರತ್ನಗಳುಂಟು–
'ನೆನಿಕೆ, ನಯ, ನಂಬಿಕೆ'– ಗಳೆಂದು ಉಸಿರು !"[25]

ಜೀವನ ಕವಿಗೆ ಹೃದಯ ಸಂಪನ್ನತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ ; ಸದ್ಭಾವ ಸುಗಂಧ ವನ್ನೂ ಪ್ರೇಮ ಮಧುವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದೆ.

'ಬದುಕಿನ ಕುಲುಮೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದು ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಂಡ ಮಾನವನ ದುರ್ಗುಣಗಳು ಸದ್ಗುಣಗಳಾಗುತ್ತವೆ; ಅವನ ಕರ್ಮ ನಿರ್ಮಲ ಧರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅವನ ಹಮ್ಮುಬಿಮ್ಮುಗಳೂ ಸುಟ್ಟು ಅವನು ಶಿವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ'[26] ಆಗ ಅವನಿಗೆ 'ಈ ಮಣ್ಣು, ಹೊನ್ನು, ಹೆಣ್ಣು, ತನು, ಮನ, ಧನ–ಎಲ್ಲವೂ ಅಹಿತಗಳಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ'. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವು ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕಾರಿ ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾವವು 'ಯಾರು ಅಹಿತರು ನಿನಗೆ ಈ ಮೂವರೊಳಗೆ ?' ಎನ್ನುವ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಈಶಾವಾಸ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ,' 'ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ'–ಎನ್ನುವ ಅನುಭಾವ ಅಲ್ಲಿ ಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.[27] ಆಗ :—

'ಜಗವೆ ದೇಗುಲ ಜೀವದೇವನು
ಜೀವನವೆ ಆರಾಧನೆ
ಹಗಲು ದೀಪವು ರಾತ್ರಿ ಅಕ್ಷತೆ
ಗೈದುದೆಲ್ಲವು ಸಾಧನೆ'[28]

ಹೀಗೆ ಲೌಕಿಕ ಅನುಭವಗಳ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ ಅನುಭಾವ–ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಈ 'ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ'ಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸಗೊಂಡು ಪರಿಪಕ್ವವಾಗುತ್ತಿರುವ ಕುರುಹುಗಳೂ ಅಲ್ಲಿವೆ.

ಎಡೆಯೂರ ಶಿವಯೋಗಿ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗೇಶ್ವರರ ದಿವ್ಯಾನುಗ್ರಹದ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಫಲವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡು, ಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಜೀವನ ವಿಕಾಸ'–ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ೫೨೫ ವಚನಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೇ ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಯ್ಯಪುರಾಣಿಕರ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'. ಅಲ್ಲಿಯ ವಚನಗಳು 'ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ–'ನ ಅಂಕಿತದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕಾರ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಮನೋಧರ್ಮವೂ ವಚನಗಳ ರೂಪ ಸ್ವರೂಪವೂ ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ. ಪುರಾಣಿಕರ ಆರಾಧ್ಯದೈವ

---

25. 'ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ'–ಪುಟ ೭. ಗೀತ ೬
26. ಅದೇ ಪುಟ ೧೮, ಗೀತ ೧೭.
27. ಅದೇ ಪುಟ ೨೩, ಗೀತ ೨೨.
28. ಅದೇ ಪುಟ ೨೭, ಗೀತ ೨೬.

'ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ' ಅವನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುವಂತೆ –'ಏಕೋ ವಶೀ ಸರ್ವಭೂತಾಂತರಾತ್ಮಾ' – ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿ ಆತ್ಮತತ್ವಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ — 'ತಮಾತ್ಮಸ್ಥಂ ಯೇ ಅನುಪಶ್ಯಂತಿ ಧೀರಾಃ'– ಆ ಸರ್ವಗತ ತತ್ವಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುಭವಗಮ್ಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವವರೆ ನಿಜವಾದ ಧೀರರೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. 'ತೇಷಾಂ ಸುಖಂ ಶಾಶ್ವತಂ ನೇತರೇಷಾಂ' — ಅಂಥ ಧೀರರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಶಾಶ್ವತಸುಖವು (ಆತ್ಮಾನಂದವು) ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವರು ಯಾವ ಇತಿ ಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರರು[29] ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿ ಇಲ್ಲಿಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ.

"ನನಗೆ ತೋರಿದಂತೆ ಬರೆದರೆ
ಅದು ರಚನೆ,
ನೀನು ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಬರೆದರೆ
ಅದು ವಚನವಯ್ಯ" —ವ. ೮೭ ಪು.೪೭.

ಹಾಗೆಯೆ, 'ಪುರಾಣಿಕರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ'–ನ ಗುಣವಾಚಕ 'ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ' ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಮಹಾಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಧೀರ ಗುಣಗಳು ಆಧುನಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಆಳುತ್ತವೆ. ಅವು ಹೊಸಕಾಲದ ಬದುಕಿನ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಷ್ಟೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯುವುದಲ್ಲ, ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನ ವಿಧಾನವೇ ಇಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಮಾರ್ಗದ್ದು. ಚಂದ್ರಲೋಕದ ಆಚೆಗೂ ಹೋಗುವ ಧೀರರು ನಮ್ಮ ಸಮಕಾಲೀನರು. ಈ ಜೀವನೋದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಪುರಾಣಿಕರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಪ್ರೇರಕನೂ ಪೋಷಕನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಫಲವೆ ಇಲ್ಲಿನ ವಚನಗಳು' ಎಂದು ಡಾ॥ ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಇಂದಿನ ಯುಗದ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸ್ವತಂತ್ರ ಮನೋಧರ್ಮವು, ಹಿಂದಿನ ಪರಂಪರಾಗತ ಸಹಜ ಅನುಭಾವ ದೃಷ್ಟಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಈ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಅವರ ವಚನಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಡಗಿದೆ.[30]

ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಸಪ್ತವಸ್ತುಗಳೆ, ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಫಲವಾಗಿ, ಆಧುನಿಕ ಭಾವ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು ವಚನ

---

29 ನಿನಗೆ ಶರಣು ಹೋದರೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಯ್ಯಾ

30 ವಚನೋದ್ಯಾನದ ವಚನ ನೋಡಿ ;

"ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಬುದ್ಧಿ,
ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯ ಮನ,
ಕವಿಯ ಹೃದಯವ ಕರುಣಿಸಯ್ಯ!" ವ. ೧೫೭, ಪುಟ ೭೯.

ಗಳಾಗಿ ರೂಪ ತಳೆದಿವೆ. ಅವು ಆಧುನಿಕರ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಉಚಿತ ಮಂತ್ರಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿವೆ.

"'ಭಾರತ--ಕರ್ನಾಟಕ'
ಇದು ನನ್ನ ಸಪ್ತಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವಯ್ಯ ;
'ಕನ್ನಡ–ಬಸವ'
ಇದು ನನ್ನ ಷಡಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವಯ್ಯ ;
'ಸತ್ಯ–ಸೌಂದರ್ಯ'
ಇದು ನನ್ನ ಪಂಚಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವಯ್ಯ ;
'ಪ್ರೀತಿ-ನೀತಿ'
ಇದು ನನ್ನ ಚತುರಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವಯ್ಯ ;
'ಜನತೆ'
ಇದು ನನ್ನ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವಯ್ಯ ;
'ಕಾವ್ಯ'
ಇದು ನನ್ನ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವಯ್ಯ ;
'ನೀ'
ಇದು ನನ್ನ ಏಕಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವಯ್ಯ ;
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ !" —ವ. ೪೨. ಪು.೨೪

ಈ ಸಪ್ತವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪ–ದರ್ಶನವೆ ಇಲ್ಲಿನ ವಚನಗಳ ತಿರುಳಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ, ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಹೃದಯವೂ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ದಿವ್ಯಾತ್ಮದ ಅನಂತ ಪ್ರಭೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಜೀವಾತ್ಮನ ಬಯಕೆಯ ಆತುರಕಾತುರಗಳ ಮಿಡಿತ ಅವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

"ಬೀಜದ ಬಸಿರಿನ ಮೊಳೆಯದ ಬಳ್ಳಿಯ
ಮೂಡದ ಹೂವಿನ ಕಂಪಿನಂತಿಹೆಯೇನಯ್ಯ ?
ನವಿಲಿನ ಮೊಟ್ಟೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಡಗಿಹ
ಗರಿಗಳ ಕಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣದಂತಿಹೆಯೇನಯ್ಯ ?
ಅಳಿದ ಚಿತ್ರಕನ ಉದ್ದೇಶಿತ ಚಿತ್ರದ
ಚೆಲುವು ಚಿಮ್ಮಿಸುವ ನಲವಿನಂತಿಹೆಯೇನಯ್ಯ ?
ಬಂಜೆಯ ಸ್ವಪ್ನದಿ ಸುಳಿಯುವಕಂದನ
ಮುದ್ದು ಮೊಗದ ಮಂದಹಾಸದಂತಿಹೆಯೇನಯ್ಯ ?
ಕಾಣದ ಕಾಮಧೇನುವಿನ ಕರೆಯದ ಹಾಲಿನ

ಕಡೆಯುದ ಬೆಣ್ಣೆಯು ಸವಿಯುಂತಿಹೆಯೇನಯ್ಯ ?
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ಈಡೇರದ ಆಸೆಗಳ ಚಿತಾಭಸ್ಮದಿ ಬೆಳೆದ
ಹೊಸ ಆಸೆಯು ಕಣ್ಣಿನ ಕಾಂತಿಯುಂತಿಹೆಯೇನಯ್ಯ ?"
— ವ.೪. ಪು.೨.

ಅನುಭವ ಅನುಭಾವವಾಗಿ ಹೃದಯಗೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಆತ್ಮಕಥೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹಾತೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಆಗ ಭಾವ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಉಜ್ವಲತೆಯ ಮೆರಗು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾನವ ತನ್ನ ತಾನರಿಯದೆ, ತನ್ನಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯವಲ್ಲದ ಆ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನನ್ನು ಅರಸಲು ಅರಿಯಲು ತವಕಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥಸಾಹಸ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು ತನ್ನ ತಾನರಿದು, ತನ್ನ ಮೂಲ ಸ್ವರೂಪನೇ ಆದ ಆ ಸಿದ್ಧೇಶರನನ್ನು ಅರಿಯಲು ಕಲಿಯಬೇಕು. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಈ ಅನುಭವ – 'ನನ್ನನರಿತಿದ್ದರೆ ನಿನ್ನನರಿಯದಿರುತಿದ್ದೆನೆ ?"(೪೯) "ನನ್ನನರಿದು, ನನ್ನರಿವಿನಿಂದ ನಿನ್ನನರಿದು, ನಿನ್ನಿಂದ ಎಲ್ಲವನರಿದು, ಅರಿವಾಗಿ ಅರಿವ ಬೆರೆದು ಬಯಲಾಗುವುದನ್ನು ಕುರುಣಿಸು" (೪೮)' "ಯಾರು ನನ್ನನ್ನು ಅರಿಯದಿದ್ದರೂ ನಾನು ನನ್ನನ್ನು ಅರಿಯುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಯ್ಯ" (೩.೨) ಮೊದಲಾದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ.

ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನರಿಯಲು ತೊಡಗಿದಾಗ, ಅವನಲ್ಲಿ, ತಾನು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸಾಗಿಸಿದ ಜೀವನದ ವಿಮರ್ಶೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವ್ಯರ್ಥಕಾಲಹರಣ ಮಾಡಿದ ಬಗೆಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಕುಂದುಕೊರತೆಗಳ ಅರಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

"ನಾನು ಕಳೆದ ಐವತ್ತು ವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ
ಹಸಿವೆ, ತೃಷೆ, ವಿಷಯ, ಆಸೆ
ಆಮಿಷಗಳಿಗಾಗಿ ವರುಷ ವರುಷ,
ವಿರಾಮ, ವಿನೋದ, ಆಮೋದ,
ವಿಲಾಸ, ವಿಹಾರಗಳಿಗಾಗಿ, ವರುಷ ವರುಷ,
ಮೋಜು, ಮೆರವಣಿಗೆ, ಹರಟೆ,
ಆತ್ಮಸ್ತುತಿ, ಪರನಿಂದೆಗಳಿಗಾಗಿ ಮಾಸ ಮಾಸ,
ಸುವಿಚಾರ, ಸದಾಚಾರ, ಸತ್ಕೃತಿಗಳಿಗಾಗಿ ದಿವಸ, ದಿವಸ,
ನಿನಗಾಗಿ ಕಳೆದ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ ನಿಮಿಷ, ನಿಮಿಷವಯ್ಯ-
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ !" ವ.೧೪೭, ಪು. ೭೪.

ಆಗ ಅವನು ತನ್ನ ಸರ್ವವನ್ನೂ ಆ ಮಹಾಚೇತನಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕೀಳರಿಮೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೆಳಗುವುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

"ಕಿರಿಯನದಿ ಶರಾವತಿ ಕಾಳಿಗಳು ; ಆದರೆ,
ಅವು ನೀಡಿರುವ ನೀಡಲಿರುವ ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿ, ಕಿರಿದೇನಯ್ಯಾ ?
ಕಿರಿಯ ವಿಮಾನ 'ನ್ಯಾಟ್' ; ಆದರೆ,
ಅದರ ಯುದ್ಧೋಪಯೋಗಿತ್ವ ಕಿರಿದೇನಯ್ಯಾ ?
ಕಿರಿಯ ಆಳು ಲಾಲಬಹಾದ್ದೂರ-ಜಿ ; ಆದರೆ,
ಅದರ ಶೀಲ ಶಕ್ತಿ ಕಿರಿದೇನಯ್ಯಾ ?
ಕಿರಿಯ ಉಪನಿಷತ್ತು ಈಶೋಪನಿಷತ್ತು ; ಆದರೆ,
ಅದರ ಅರ್ಥಪ್ರಪಂಚ ಕಿರಿದೇನಯ್ಯಾ ?
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ಕಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯನಾನು-
ಕಿರಿತನವೇ ನಾನು ! ಆದರೆ,
ನಿನ್ನತನಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯಾದ
ನನ್ನತನ ಕಿರಿದೇನಯ್ಯಾ ?" —ವ. ೧೦೫. ಪು. ೫೪

–ಹೀಗೆ ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ ಜೀವಾತ್ಮ, ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಸ್ವಯಂಪ್ರಭೆಯ ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾಗಿ ವಿಹಾರಗೈದು ಸ್ವಾನುಭಾವಿಯಾಗಲು ಪರಿತಪಿಸುವ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ವಚನದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

"ಪಂಜರದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಪಂಚವರ್ಣದ ಪಕ್ಷಿಗೆ
ಆಗಾಗ ಹಾರಾಡುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ;
ಆಮೇಲೆ ಪಂಜರದಲ್ಲಿ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯ !
ಇದೇ ಅದರ ಕೊರಗಿಗೆ ಕಾರಣ,
ಇದೇ ಅದರ ಬದುಕಿನ ಹೂರಣ !
ಪಂಜರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು
ಪೆಪ್ಪಲೋಘನ ಪಕ್ಷಿಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ,
ವನದ ಗಿಳಿಯಾಗಿ ಹಾರಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುವಂತಿಲ್ಲ !
ಈ ಅತಂತ್ರತೆ ಸ್ವತಂತ್ರತೆಗಳ ಕಲಸುಮೇಲೋಗರವನ್ನೇ
ಉಂಡು ಬದುಕೆನ್ನುವಿಯೇನಯ್ಯಾ—
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ ? ವ. ೨೭೭, ಪು. ೧೩೯.

ಶರಣಧರ್ಮ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆಪಡೆದು, ಆತ್ಮಾನುಭೂತಿಯ ದಿವ್ಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹಂಬಲಿಸುವ ಚೇತನವೊಂದರ ಆತ್ಮಕಥೆ ಪುರಾಣಿಕರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂಲವಸ್ತು ಇಂದು ನಿನ್ನೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾದುದಲ್ಲ. ಅದು ಸದಾಕಾಲಕ್ಕೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವ

ಚಿರಂತನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಂಥದು. ಅದಕ್ಕೆ ದೇಶಕಾಲ ಜನಾಂಗಗಳ ಯಾವ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೊಸತನ ತೋರಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೆ, ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ, ಅವರು ಜೀವಿಸಿರುವ ಜನಾಂಗ, ದೇಶ, ಕಾಲ, ಪರಿಸರ, ಪ್ರಭಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಶಾಶ್ವತ ಸತ್ಯದ ಸಂಶೋಧನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಏರುಪೇರುಗಳ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಆವಿಷ್ಕರಣದೊಂದಿಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ಲೋಕವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬಂದಿವೆ. ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ದುರವಸ್ಥೆಗೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಅಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸೋಗಿನಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜ, ಮಾನವ ಸಹಜ ಸದ್ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೀನ ಬದುಕನ್ನು ಬಾಳುತ್ತಿರುವುದು ಅವರಿಗೆ ಅಸಹ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ.

ವಿದ್ಯೆ ಬಂತು, ವಿನಯ ಹೋಯ್ತು ;
ಬುದ್ಧಿ ಬಂತು, ಶ್ರದ್ಧೆ ಹೋಯ್ತು ;
ಶ್ರದ್ಧೆ ಬಂತು, ವಿವೇಚನೆ ಹೋಯ್ತು ;
ಸಂಮೃದ್ಧಿ ಬಂತು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೋಯ್ತು ;
ವಿಜ್ಞಾನ ಬಂತು, ಸಮಾಧಾನ ಹೋಯ್ತು ;
ಶರೀರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಬಂತು, ಚಿತ್ತ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಹೋಯ್ತು ;
ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಬಂತು, ಜೀವನ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಹೋಯ್ತು ;
ಬೋಧನೆ ಬಂತು, ಸಾಧನೆ ಹೋಯ್ತು ;
ಮಾತು ಬಂತು, ಕೃತಿ ಹೋಯ್ತು ;
ಜಾತಿ ಬಂತು, ಪ್ರೀತಿ ಹೋಯ್ತು ;
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂತು, ಸೌಜನ್ಯ ಹೋಯ್ತು ;
ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಬಂದ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಹೋದ ! —ವ.೧೦೦, ಪು.೫೭.

ಇಂದು ವಿಶ್ವದ ಹಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಅಪನಂಬಿಗೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಯ ಏಕೈಕ ಗುರಿಯಿಂದ ತೀರ ಅವನತಿಗಿಳಿದು, ಕೆಲವೊಂದು ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ ಹವ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿವೆ–ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಪುರಾಣಿಕರು :

ಬರ್ಲಿನ್– ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ
ನಗರವನ್ನು ಒಡೆದರಾಗಲಿ

ಜರ್ಮನ್-ಜನಾಂಗವನ್ನು ಒಡೆದರೇನಯ್ಯಾ ?
ಚೀಣಾ-ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ
ಇನ್ನೇನ ತಡೆದರೂ
ವಿಚಾರ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾದಿತೇನಯ್ಯಾ ?
ಸಾಗರಗಳ ದಿಗ್ಬಂಧನಗೈದು
ಸರಕು ಸಾಗಾಟಗಳ ತಡೆಯುಬಹುದಾಗಲಿ
ಆಶೋತ್ತರಗಳ ಓಡಾಟವನ್ನು ತಡೆಯುಬಹುದೇನಯ್ಯಾ ?
ಹರಡುವ ಗಂಧಕ್ಕೆ ಗಡಿಗಳನ್ನು ಹಾಕುವ ಹವ್ಯಾಸ,
ಹಬ್ಬುವ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂಧನಗಳನ್ನು ಬಿಗಿವ ಹವ್ಯಾಸ,
ಚೆಲ್ಲವರಿದ ಒಲವಿಗೆ ಎಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸ,
ನಿನ್ನ ಕರುಣೆಗೆ ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಹವ್ಯಾಸ,
ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದ ಹವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲವೇನಯ್ಯಾ—
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ ? —ವ.೧೯೭, ಪು.೯೮.

ಹಾಗೆಯೆ, ಪ್ರಜೆಗಳ ಕ್ಷೇಮಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಸರಕಾರ, ಜನರಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ಗದ್ದುಗೆಯೇರಿ, ದರ್ಪದಿಂದ ಮೆರೆಯುತ್ತ, ಸ್ವಹಿತ ಸಾಧನೆಗೆ ತೊಡಗಿ, ಜನತೆಯು ಮೇಲೆ ಎಸಗುತ್ತಿರುವ ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ :– "ಮೂಕಜನತೆಯು ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಕೈಗೆ ಕೊಡುವುದೆ ಅಯ್ಯ ?" (೩೨೫) "ಸರ್ಕಾರ ದರೋಡೆಕಾರನಾದಾಗ ನೌಕರರು ನರ ಭಕ್ಷಕರಾಗದಿರುವರೇನಯ್ಯ ? ಸಚಿವರೇ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಾದಾಗ ಆಪ್ತಸಹಾಯಕರು ಡಕಾಯತರಾಗರೇನಯ್ಯ ?" (೩೩೨) "ಊರಿಗೊಂದು ವಾಗ್ದಾನಮಾಡಿ ನೂರ ಕ್ಕೊಂದನ್ನೂ ನೆರವೇರಿಸದಿದ್ದರೆ ಡಂಗುರ ಹೊಡೆದವನಿಗಿಂತ ಕಡೆಯಲ್ಲವೆ ಅವನು ?" (೩೫೯) "ಈ ಕದ್ದುಣ್ಣುವ ಕದೀಮರ ಕಳ್ಳಭಕ್ತಿಯ ಕಂಡು ಕದ್ದು ನಗುತ್ತಿರುವಿ ಯೇನಯ್ಯಾ ? ನಕ್ಕರೆ ಸಾಲದು, ಇಕ್ಕಯ್ಯಾ ಅವರನ್ನು ಇಕ್ಕುಳದೊಳಗೆ" (೩೬೧) "ತಮ್ಮ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೆ ವಯೋಮಿತಿಯೇ ಇರಕೂಡದೆನ್ನುವವರು ಬಡ ಶಿಕ್ಷಕರ ವಯೋ ಮಿತಿಯನ್ನೇಕೆ ಇಳಿಸುವರಯ್ಯಾ ?"–ಈ ಮೊದಲಾದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇಂದು ತೋರುತ್ತಿರುವ ಅಸಮಾನತೆ, ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅನ್ಯಾಯು ಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವ ಪುರಾಣಿಕರು ಸರ್ವೋದ್ಧಾರ ಸಮಾಜ ನಿರ್ಮಾಣದ ವಿಚಾರ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಆಹ್ವಾನವೀಯುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ಹೋಮರನಂಥ ವಿಶ್ವಕವಿಗಳು ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡಬೇಕು,
ಹೆಂಡ ಮಾರುವವರು ಲಕ್ಷಾಧೀಶರಾಗಬೇಕು–
ಇದೇ ನಿನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯುವೇನಯ್ಯಾ ?

ದುಡಿದವರಿಗೆ ದುಗ್ಗಾಣಿ, ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯ,
ಇದುವೆ ನಿನ್ನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇನಯ್ಯಾ ?
ಮಾನವೋದ್ಧಾರಕರಿಗೆ ವಿಷದ ಬಟ್ಟಲು, ಗುಂಡು–
ಮಾನವೋತ್ಪೀಡಕರಿಗೆ ಸುಖಸಂಪದ–
ಇದೇ ನಿನ್ನ ನೀತಿ ನಿಯಮವೇನಯ್ಯಾ ?
ಇರಲಾರದು, ಇರಬಾರದು ?
ಇದ್ದರೆ ಇದರ ತಪ್ಪು ಯಾರದು ?
ನಿನ್ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ದಿನ ಇವು ಬದುಕಿದುದೇ ತಪ್ಪು,
ನಿನ್ನ ಹೆಸರಿಗೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಪ್ಪು,
ಇನ್ನಾದರೂ ಒಪ್ಪು !
ನೀನು ಒಪ್ಪು, ಬಿಡು, ನಾವು ಮಾತ್ರ
'ಶಿವಮಯ ಶಕ್ತಿ, ಶಕ್ತಿಮಯ ಶಿವ'—ದ ಗುರಿಯ,
ಸರ್ವರಿಗೆ ಸಮಾನಾವಕಾಶದ ಗುರಿಯ,
ಸರ್ವೋದ್ಧಾರದ, ಸರ್ವಜನಸುಖದ ಗುರಿಯ
ಮುಟ್ಟಿಯೇ ತೀರುವೆವು,
ನಾವು ನಮ್ಮನು ಮೀರುವೆವು !" —ವ.೩೨೭, ಪು.೧೬೭.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ– "ಪುರಾಣಿಕರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ, ಒಂದೇ ಧರ್ಮ, ಅದು ಜೀವನಧರ್ಮ. ಬಹುಮತಗಳಿಲ್ಲ, ಒಂದೇ ಮತ, ಅದು ಮಾನವ ಮತ. ಬಹು ಪಥಗಳಿಲ್ಲ, ಒಂದೇ ಪಥ, ಅದು ಶಿವಪಥ".* "...... ಒಂದು ಮತ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ತತ್ವಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚಿನ ಮೇಲೆ ಈ ವಚನಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನಾನುಭವದ, ವಾಸ್ತವಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಬಂದುದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತಿದೆ. ಭಾವ ಮಾಧುರ್ಯದ ಸರಳರಗಳೆಯ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ, ನವ ನಾಗರಿಕತೆಯ ದೃಶ್ಯಗಳು ಚೆಲ್ಲವರಿದಿವೆ. ಸರ್ವಮತ, ಪಂಥ, ಭಾಷಾಜನರ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕದ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ಜನಮನವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅರಿತ ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರ ಅನುಭವದ ರಸಘಟ್ಟಿ ಪ್ರತಿಭೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೊರಬಂದು ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ವನ್ಯಾರ್ಥ ಪಡೆದು ಧನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕವಿ ಹೃದಯದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಭಾವಗಳ ಮಧುರಮಿಲನ ಇಲ್ಲಿ ಲಾಸ್ಯವಾಡಿದೆ.§"

---

* 'ವಚನೋದ್ಯಾನ' ಮುನ್ನುಡಿ, ಪುಟ xvii–ಡಾ. ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕ.
§ ಅದೇ, ಹಿನ್ನುಡಿ –ಡಾ. ಎಂ. ಎಸ್. ಲಠ್ಠೆ.

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ಸತ್ವವನ್ನು ಹೀರಿ, ಆಧುನಿಕ ಜೀವನಾನುಭವಗಳ ಅಡಿಪಾಯದ ಮೇಲೆ ರೂಪಗೊಂಡ 'ಮಾನವತಾವಾದ' ದೊಂದಿಗೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ, ನೂತನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಪುರಾಣಿಕರ ವಚನಗಳು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ

ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಈಗಾಗಲೆ ತಮ್ಮ ನಾಲ್ಕೈದು ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾವಗೀತೆಯ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೃಷಿಗೈದವರು. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ 'ಆನಂದ ನಿಕ್ಷೇಪ'ವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಅದರ ಸವಿ ಹಾಗೂ ಛವಿಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸಾರುತ್ತ ಬಂದವರು. ಮಾನವ ಸಹಜವಾದ ಸ್ನೇಹ, ಕರುಣೆ, ಸಹಕಾರ, ಸಹನೆ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಮಾನವತೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ಥೆ ಹಾಗೂ ನಂಬಿಕೆ. ಕಲ್ಪನೆಯ ನಾವೀನ್ಯ, ಮಾತಿನ ನಿರರ್ಗಳತೆ, ಸದ್‌ಭಾವದ ಆವೇಗ ಅವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುವ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. 'ಭಾವ ಬುದ್ಧಿಯು ಹಸೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವ' ಹಾಗಿರುವ ಯಶಸ್ವಿ ಕವನಗಳನ್ನೂ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಮೊದಲು ಅಂಶತಃ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬರಬರುತ್ತ ಅವರ ಅನಿರ್ಬಂಧವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದನ್ನೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಈ ಮೊದಲೇ ಗುರುತಿಸಿದ 'ಭಾವನೆಯ ವಾಯುವೇಗ, ಬುದ್ಧಿಯ ಅಗ್ನಿಗುಣ ಹಾಗೂ ತತ್ತ್ವಗಳ ತೂಕ'—ಇವುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ವಚನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಕೊಂಡದ್ದು ಕನ್ನಡದ ಸುದೈವವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದುವರೆಗೆ ಅನುಭವಿಸಿದ ಅರಕೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ೫೨೫ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ವಚನ ಪ್ರಕಾರದ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿವಶರಣರ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆನಂತರದ ಕವಿಗಳ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಒಂದಿಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೀರುತ್ತಲೇ ಬಂದಿರುವುದು ನಿಜವಾದರೂ[1] ಅದು

---

1. "ಒಂದು ಎತ್ತರವಾದ ಗೋಪುರದ ಗಂಟೆಯ ದನಿ, ಬಹು ದೂರದವರೆಗೂ ಅನುರಣಿತವಾಗುವಂತೆ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿಚಾರಕ್ರಾಂತಿಯ ಶಿಖರದಿಂದ ಹೊಮ್ಮಿದ ಈ ದನಿ, ಶತಶತಮಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಹಾದು ಬಂದು ಇನ್ನೂ ಅನುರಣಿತವಾಗುತ್ತಲೇ ಇದೆ."
—'ಅನುರಣನ' 1978, ಡಾ. ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ.

ಮೂಲಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೊಸಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂವೇದನ ಗಳಿಂದ ತೂಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಹೊಸ ಕಾಲದ ಭಾವಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು, ಆಯಾ ಲೇಖಕರ ಕೈಗುಣ, ಮೈಗುಣಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಚನ ರಚನೆಯ ವಿಧಾನ, ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಇಂದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಹೀಗೆ ವಚನ ರೂಪವನ್ನು ತಮ್ಮೆಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿಂದ ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡಿ, ಒಡಮುರಿದೇಳುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ನಾಲ್ಕೈದು ಜನ ಪ್ರಮುಖ ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಸಾಧನೆ ಎದ್ದುಕಾಣುವಂತಹದು. ಬದುಕಿನ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ದೊಂದಿಗೆ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತೋರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ, ಹೃದಯದ ಆಳದಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವ ನಿವೇದನದಲ್ಲಿ, ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಕವಿಹೃದಯ ದೊಂದಿಗೆ ಕಸಿಗೊಳಿಸಿ, ಅನುಭಾವದ ಹೊಳಹು ಹಾಕುವಲ್ಲಿ, ಯಾವ ಗಡಿ— ನುಡಿಯೂ ಅಡ್ಡಿ ತಾರದ ಮುಕ್ತ ಮಾನಸದಲ್ಲಿ, ಲೋಕದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ, ಆತ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ, ತಾವು ನಂಬಿ ತಮ್ಮದನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡುದರ ಗಟ್ಟಿತನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಚಿಂತನ ಲಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ನುಡಿಯ ಬೆಡಗನ್ನು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಮೆರೆದಿ ದ್ದಾರೆ. ಶರಣರ ವಚನಗಳ ಸಾರಸತ್ವವನ್ನು ತಣಿಹೀರಿ ಹೊಸ ಕಾಲದ ಬಣ್ಣ ಬೆಡಗುಗಳಿಂದ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ಹೂವುಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ಕಳೆ ಬಂದಿದೆ. ಕೆಲವೇ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿ ಕೊಡುವುದು ಈ ಚಿಕ್ಕ ಲೇಖನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ಅನೇಕ ವಾದಗಳು ತಾಂಡವಾಡುತ್ತಿರುವ, ಹಲವಾರು ಬೋಧೆಗಳು ಬೀದಿ ಗಿಳಿದಿರುವ ಕಾಲ ಇದು. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಾದಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತನ್ನತನವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ :

ಆ ಹಾದಿ ಈ ಹಾದಿಯೆಂದು
ಬಿತ್ತಲು ಭೂಮಿಯೇ ಉಳಿಯದಂತಾದರೆ ಹೇಗಯ್ಯ ?
ಆ ಬೀದಿ ಈ ಬೀದಿಯೆಂದು
ಮನೆ ಕಟ್ಟಲು ಸ್ಥಳವೇ ಉಳಿಯದಂತಾದರೆ ಹೇಗಯ್ಯ ?
ಆ ವಾದ ಈ ವಾದವೆಂದು
ಮನೆಮಾತಿಗೇ ವೇಳೆ ಉಳಿಯದಂತಾದರೆ ಹೇಗಯ್ಯ ?
ಆ ಬೋಧೆ ಈ ಬೋಧೆಯೆಂದು
ತಿಳಿದಷ್ಟೂ ತಿಳಿಗೆಡುತ್ತ ಹೋದರೆ ಹೇಗಯ್ಯ ?

ಎಂದು ಇವರ ಮನಸ್ಸು 'ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ[೭]ನಲ್ಲಿ ಕಳಕಳಿಯಿಂದ ಕೇಳು ತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಾತಿನ ಧಾಟಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದೆಯೆಂದರೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ತಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದರ ಧ್ವನಿಯೇ ನಿರೂಪಿಸು ತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬಿತ್ತಲು ಭೂಮಿ, ಮನೆ ಕಟ್ಟಲು ಸ್ಥಳ, ಮನೆಮಾತಿಗೆ ವೇಳೆ— ಇವು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿಹೇಳುವ ಪದಗಳಾಗಿ ನಿಂತು ಮೇಲಿನ ಮಾತನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂಬೋಧನೆ ಮುಂದೆ ಬಿನ್ನಹಕ್ಕೆ ತಿರುಗುತ್ತದೆ :

ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಮಡಿಯಲ್ಲಿ ನೆಡಬೇಡವಯ್ಯ
ನಿನ್ನ ಈ ಬಡ ಸಸಿಯನ್ನು !
ದಿನಕ್ಕೊಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ಕೊಡಬೇಡವಯ್ಯ
ನಿನ್ನ ಈ ಬಡ ಸಿಸುವನ್ನು !

ಬಡ ಸಸಿ, ಹಾಗೂ ಬಡ ಸಿಸುವಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಭಾವಿಸ ಬೇಕು. ಅವಿನ್ನೂ ಬೆಳೆದು ಬಲಗೊಂಡು ತಮ್ಮ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮೆರೆಯಬೇಕಾ ದವುಗಳು. ಅಂಥವನ್ನು ದಿನಕ್ಕೊಂದು ಮಡಿಯಲ್ಲಿ ನೆಡುವುದರಿಂದ, ದಿನಕ್ಕೊಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು ? ವಚನ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವುದು ಅಂತಃಕರಣದ ಆದೇಶದಿಂದ :

ನಿನ್ನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸು
ನಿನ್ನ ಬೋಧೆಯನ್ನು ಕುಡಿಸು
ನನ್ನಿಯೊಂದನೆ ನುಡಿಸು.

ಹೀಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂಬಲ ಸಂಬೋಧನೆ, ಬಿನ್ನಹ, ಆದೇಶಗಳ ತಿರುವಿನೊಂದಿಗೆ ಅವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಆಕಾರವನ್ನೂ ಈ ವಚನ ತಾನಾಗಿಯೇ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ರಚನಾ ವಿಧಾನವು ಆಯಾ ಅನಿಸಿಕೆ, ಆಲೋಚನೆ, ಅನುಭವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ಅನೇಕ ವಚನ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಬರಿಯ ಅರಿವಿನಿಂದೇನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಅದು ತನ್ನ ಅನುಭಾವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಾಗ ಮಾತ್ರ ನಿಜದ ಅರಿವಾಗಬಲ್ಲುದಷ್ಟೆ ? ಶರಣರ ನಿಲವನ್ನೇ ಈ ವಚನಕಾರರೂ ತಾಳಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಸ್ವಾನುಭವದ ಎರಕದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮೂಡಿ ಸುತ್ತಾರೆ :

---

೭. "ಪುರಾಣಿಕ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ'ನ ಗುಣವಾಚಕ 'ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ' ನಮ್ಮ ಕಾಲದ ಮಹಾ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಧೀರಗುಣಗಳು ಆಧುನಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಆಳುತ್ತಿವೆ. ಅವು ಹೊಸ ಕಾಲದ ಬದುಕಿನ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಿವೆ."
—'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ, ಡಾ. ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕ.

ನೆಲದಲ್ಲಿ ಹೋಗದ ನೇಗಿಲಿಗೆ ಬೆಲೆ ಎಲ್ಲಿ ?
ಅನುಭಾವವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸದ ಅರಿವಿಗೆ ನೆಲೆ ಎಲ್ಲಿ ?
ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸಿದ ಒರತೆಗೆ ಸೆಲೆ ಎಲ್ಲಿ ?
ಹೊಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಜೀವಿಗೆ ಹೊಲೆ ಎಲ್ಲಿ ?
ಆಕಾಶದ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಗೆ ಒಲೆ ಎಲ್ಲಿ ?
ಬಯಲ ಮತ್ಸ್ಯವ ಹಿಡಿಯೆ ಬಲೆ ಎಲ್ಲಿ ?
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ, ನಿನ್ನ ನಿರಾಕರಿಸಿ, ನಾನಿರಬಲ್ಲೆನೆಂದರೆ
ಕಡಲ ಬಿಟ್ಟು ಅಲೆ ಎಲ್ಲಿ ?

ಒಂದು ಪದ ಹೆಚ್ಚು ಒಂದು ಪದ ಕಡಮೆಯಾಗದಂತೆ ಪ್ರಾಸಾನುಪ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಹದವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾತಿನ ತೂಕವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಇಂಥ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ ; ಕಿವಿಗೂ ತಟ್ಟುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಯ ವಚನಗಳಿಗೆ ಕವಿಹೃದಯವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ದೈವೀಶ್ರದ್ಧೆ ಹಾಗೂ ಜೀವನಶ್ರದ್ಧೆ ಎರಡೂ ಅದಕ್ಕೆ ತಳಹದಿಯಾಗಿವೆ. 'ಬಾಳಿನ ಬಾನಿನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯೇ ಭಾನು, ಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಶಶಿಯಾಗಲಯ್ಯಾ' ಎಂದು ಆಶಿಸಿರುವ ಈ ವಚನಕಾರರ ಕೋರಿಕೆ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲವು, ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಶ್ರದ್ಧೆಯ ತಂಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿವೆ. ಅರ್ಥ--ಅನುಭವಗಳ ಸಮರಸವನ್ನೂ ಹೊಳೆವು—ತಿಳಿವುಗಳ ಪರಿಣಯವನ್ನೂ ಸಾಧಿಸುವುದೇ ಇವರ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ 'ಉಳ್ಳವರಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲವೂ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನೀನೊಬ್ಬನೇ ಅಯ್ಯ ! ಇಲ್ಲದವರ ಕೈಬಿಡದಿರಯ್ಯ' ಎಂಬ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಆಧುನಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಜೀವನದ ಆಳವಾದ ಅರಿವು–ಅನುಭವ, ಅದರ ವಿವೇಚನೆ–ವಿಮರ್ಶೆ ಹಲವಾರು ವಚನಗಳ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಿಗಿವಡೆದಿದೆ :

ದಿನ ದಿನ ಗುಡಿಸಿಯೂ ದಿನ ದಿನ ಕಸ
ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ;
ದಿನ ದಿನ ಉಣಿಸಿಯೂ ದಿನ ದಿನ ಹಸಿವೆ
ಈ ತನುವಿನಲ್ಲಿ ;
ದಿನ ದಿನ ಹಿಗ್ಗು, ದಿನ ದಿನ ಕುಗ್ಗು
ಈ ಮನದಲ್ಲಿ ;

ಈ 'ಅಂತವಿಲ್ಲದ ವಿರೋಧಾಭಾಸದ, ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆಯ ಪರಮ ರಹಸ್ಯವೇನು ?' ಎಂದು ಒಮ್ಮೆ ಚಿಂತಿಸಿದರೆ ;

ಬಿತ್ತುವಾಗೊಂದು ಹಿಗ್ಗು,
ಬೆಳೆಯುವಾಗೊಂದು ಹಿಗ್ಗು,
ಬೆಳೆಯ ಕಾಯುವಾಗೊಂದು ಹಿಗ್ಗು,
ಬೆಳೆಯ ಕುಯ್ಯುವಾಗೊಂದು ಹಿಗ್ಗು,
ರಾಶಿ ಮಾಡುವಾಗೊಂದು ಹಿಗ್ಗು,
ಆಯ ಕೊಡುವಾಗೊಂದು ಹಿಗ್ಗು,
ಉಳಿದುದ ಉಣುವಾಗೊಂದು ಹಿಗ್ಗು !

ಹೀಗೆ ತಿಳಿದವರು ಹಿಗ್ಗಿಸಿದಷ್ಟೂ ಹಿಗ್ಗುವ ದರ್ಶನವನ್ನು. ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆದುಣ್ಣುವ ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಸುಗ್ಗಿಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಮೂಲಕ ಸಹಜವಾಗಿ ಮೂಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಲು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಒಂದಕ್ಕೆ ಹತ್ತು ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಾಲಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದುಂಟು. ಅಂಥಲ್ಲಿ ಹೂವು ಬೇರೆಯಾದರೂ ಒಂದೇ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಳವಟ್ಟು ಅವರ ಸೊಬಗನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ತವಕವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಬಾಳಿನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯಿರುವುದು ಬುದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಭಾವನೆ ಯೆರಡರ ಬಲದಿಂದಲೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಮೂಲಕವೆ ನಿರೂಪಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಅವರ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಗಿದೆ :

ಹಕ್ಕಿಯ ಹಾರಾಟ
 ಪಕ್ಕದ ಬಲದಿಂದಲೋ ಪ್ರಾಣದ ಬಲದಿಂದಲೊ ?
ಬೀಜದ ಮೊಳೆತ
 ಭೂಮಿಯ ಬಲದಿಂದಲೋ ನೀರಿನ ಬಲದಿಂದಲೊ ?
ನೋಡುವವನ ನೋಟ
 ಕಣ್ಣಿನ ಬಲದಿಂದಲೋ ಬೆಳಕಿನ ಬಲದಿಂದಲೊ ?
ಬಾಳಿನ ಸಾರ್ಥಕತೆ
 ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲದಿಂದಲೋ ಭಾವನೆಯ ಬಲದಿಂದಲೊ ?
 ಎರಡರ ಬಲದಿಂದಲೆಂದಾತ
 ನಮ್ಮ ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ !

ಒಂದೊಂದು ಭಾವ, ಆಲೋಚನೆಗಳೂ ಸಮರ್ಥವಾದ ನೂತನ ರೂಪಕ ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೈದಾಳಿ ತಮ್ಮ ನಿಲವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅರಳಿಸಿರುವುದನ್ನು 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟ ಕಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣಬಹುದು :

ಹಾಳಾದ ಬಾಳಿನ ಹಾಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೇ
ಹಣ್ಣಾಗದ ಹಾರೈಕೆಗಳ ಗೊರಟೆಗಳನ್ನೂರಿ
ಕೃತಕೃತ್ಯತೆಯ ಕೈತೋಟವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವೆನಯ್ಯ—

೦ ೦ ೦

ನನ್ನ ನೋವಿನ ಕೆನೆಯನ್ನು
ನಿನ್ನ ನಾಮದ ಮಂಥಾನದಿಂದ ಕಡೆದು
ನಲವಿನ ನವನೀತವ ಪಡೆವೆನಯ್ಯಾ !

೦ ೦ ೦

ಹಾಜರಿ ಹಾಕುತ್ತಲೆ ಓಡಿ ಹೋಗುವ ಬಾಲಕನಂತೆ ನಲವು.
ಹಾಜರಿದ್ದು ಕಲಿಯುವ ಬಾಲಕನಂತೆ ನೋವು—
ಜೀವನದ ಪಾಠಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ.

೦ ೦ ೦

ನಿನ್ನ ಉದ್ರಿ ಖಾತೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಹೆಸರೇ ಮೊದಲ ಪುಟದಲ್ಲಿ !
ಉಳಿದವರು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಬಾಕಿ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರೂ
ನಾನು ಒಂದು ಪೈಸೆಯನ್ನೂ ಪಾವತಿ ಮಾಡಿಲ್ಲವಯ್ಯಾ !

೦ ೦ ೦

ಕಲಿತ ವಿದ್ಯೆ, ದೊರೆತ ಕೆಲಸಗಳ
ನಡುವಣ ವಿರಸ ದಾಂಪತ್ಯವೇ
ಇರವಿನ ಉರುಟುತನಕ್ಕೆ ಸೆಲೆಯಾಗಿಹುದಯ್ಯ.

ಜೀವನದ ಆಳದಲ್ಲಿರುವ ನೋವು ಹಾಗೂ ಬದುಕಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಒದಗಿರುವ ಬೆಲೆಯನ್ನು, ಅನುಭವದ ಪಕ್ವತೆಯಿಂದ ಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡುವ ಕಡೆದಿಡುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ—

ಇನ್ನೇನೋ ಇಲ್ಲದೆ ಬದುಕಬಲ್ಲೆ,
ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಲಾರೆನಯ್ಯಾ !
ಕೂರ್ಪರನಗಲಿದ ನೋವು. ಗುರಿಯ ಮುಟ್ಟದ ನೋವು,
ಆಸೆ ಅರಳದ ನೋವು, ಒಲವು ಫಲಿಸದ ನೋವು,
ನಿನ್ನನರಿಯದ ನೋವು, ನನ್ನ ಮರೆಯದ ನೋವು
ಒಂದೊಂದೂ ಊಟೆಯಯ್ಯಾ ಜೀವನದ ಝರಿಗೆ !
ಬಾಳು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವುದಯ್ಯ ನೋವಿನ ಕರೆಗೆ !
ನೋವೆ ನಾವೆಯಯ್ಯ ಬದುಕಿನ ತೊರೆಗೆ !
ನೋವಿನ ಹೂವಿನ ಮಧುವಿಗೆ
ಮಧುಕರನಾಗುವ ಭಾಗ್ಯವ ಕರುಣಿಸಯ್ಯಾ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ !

'ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಲಾರೆ' ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವೆಂದು ತೋರುವ ಭಾವ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಒಳಪದರುಗಳನ್ನು ಮಡಿಕೆ ಕೆಡದಂತೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ, ಮತ್ತೆ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜೀವನವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು ದೃಢವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ, ಕೊನೆಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ನೋವಿನ ಹೂವಿಗೆ ಮಧುಕರನಾಗುವ ಕೋರಿಕೆಯಿಂದ ಮೇಲಿನ ಭಾವ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳಸವಿಟ್ಟಂತೆ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರಚನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಕಡೆದ ಬುಗುರಿಯಂತೆ ಈ ವಚನ ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ವಚನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರೂ ಒಬ್ಬರು. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂವೇದನೆಯಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಭಾವಾಲೋಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಡಂಬರದ ಮೂಲಕ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರವನ್ನು ಮುಚ್ಚಲೆತ್ನಿಸುವ, ಕಳ್ಳಭಕ್ತರ ಕದೀಮತನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು :

ಲಂಚದ ಹಣದಿಂದ ಪಂಚಾಮೃತವ ತರುವರಾರೋ.
ಕಾಳಸಂತೆಯ ಹಣದಿಂದ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ ಕೊಡಿಸುವರಾರೋ
ಖೊಟ್ಟಿ ಪರ್ಮಿಟ್ಟಿನ ಹಣದಿಂದ ಗೋಪುರವ ಕಟ್ಟಿಸುವರಾರೋ,
ಕಂಟ್ರೋಲಿನ ಕಾಂಚಾಣದಿಂದ ಕಳಸವಿಡಿಸುವರಾರೊ
ಈ ಕದ್ದುಣ್ಣುವ ಕದೀಮರ ಕಳ್ಳಭಕ್ತಿಯ ಕಂಡು
ಕದ್ದು ನಗುತ್ತಿರುವಿಯೇನಯ್ಯಾ ?
ನಕ್ಕರೆ ಸಾಲದು, ಇಕ್ಕಯ್ಯಾ ಅವರನ್ನು ಇಕ್ಕುಳದೊಳಗೆ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ !

ಕವಿ ಹೀಗೆ ಜನತೆಯ ನಾಲಗೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೊನೆಯ ಸಾಲು ನಿಷ್ಠುರವಾದ ನಿದರ್ಶನ. ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಮಾನವ ಹಾಗೂ ಕೃತ್ರಿಮ ಜೀನ್ಸ್ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡು ದೇವನಿರ್ಮಿತ ಮಾನವರಿಗೆ ಸವಾಲು ತೂರಿ ನಿಂತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ—

ಸಂಕರಧಾನ್ಯ, ಸಂಕರಪುಷ್ಪ, ಸಂಕರ ಫಲಗಳು ಬಂದಿವೆ.
ಸಂಕರ ತಳಿಯೂ ಬರಲಿದೆಯೇನಯ್ಯಾ ?
ಬಂದರೆ ಅದರ ಇತಿಮಿತಿಗಳೇನಯ್ಯಾ ?

ಎಂಬ ಆತಂಕ ಸಹಜವೇ ಆಗಿದೆ. 'ನಿನ್ನನ್ನುಳಿದ ಮತಿಯ ಪ್ರಗತಿ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ದುರ್ಗತಿಯೇನಯ್ಯಾ ?' ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಆರಾಧಕನಾದ ಈ ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎಂಥದು ? ಕಾಲಪ್ರವಾಹದ ಜೊತೆಗೆ ತೇಲಿ ಹೋಗುವಂಥದಲ್ಲ ಅದು—

ಗತಕಾಲವೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಬಲ್ಲೆ ಪೂಜಿಸಲಾರೆ ನಾನು ;
ವರ್ತಮಾನವೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಆದರಿಸಬಲ್ಲೆ ಅರ್ಚಿಸಲಾರೆ ನಾನು ;
ಭವಿಷ್ಯತ್ತೆ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಬಲ್ಲೆ ಸಮಾರಾಧಿಸೆ ನಾನು ;
ಕಾಲವೆ ನಿನ್ನ ಕೆಳೆ ಬೇಕು, ಆಳಿಕೆ ಬೇಡ ನನಗೆ !
ನಿನ್ನ ಪ್ರವಾಹ ಕೊಂಡೊಯ್ದುತ್ತ ತೇಲಲು
ಸತ್ತ ಮೀನೇನಲ್ಲ ನಾನು.
ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದತ್ತ ನೀನೆಳೆ, ನನಗೆ ಬೇಕಾದತ್ತ ನಾನೀಸುವೆ !

ಕಾಲವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಂದು ಆದರ್ಶವಾದ ನಿಲವನ್ನು ಕವಿ ತಾಳಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಚನದ ಅಂಕಿತ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವೀರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವಿನಯವೂ ಮನೆಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ಒಟ್ಟು ಭಾವಕ್ಕೆ ಬಲ, ಹೊಸ ಹೊಳಪು ಬಂದಿದೆ :

ನನಗೆ ಬಯಸದೆ ಬಂದ ಪದವಿಗಳೆಲ್ಲ
ನಿನ್ನ ಕರುಣೆಯ ಕುರುಹಲ್ಲದೆ
ನನ್ನ ಘನತೆಯ ಗುರುತಲ್ಲ ತಂದೆ !
ಹಿಡಿಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಿಡಿಯೊಂದನಿರಿಸಿ ಕಳಿಸಿದೆ
ಕಿಡಿ ಪುಟಗೊಂಡು ಅಗ್ನಿಯಾಗಿ
ಈಗ ಬೆಳಕಾಗಲು ಹಾರೈಸುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯಾ !

ಈ ಹಾರೈಕೆ, ಈ ಅರಿವು, ಒಂದೊಂದು ವಚನವನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಹಣತೆಯಂತೆ ಬೆಳಕಿನ ಕುಡಿಯಾಗಿ ಹೊಳೆಯಿಸುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಭಕ್ತಿ ಕುರುಡಲ್ಲ, ಕುರುಡು ಗೊಳಿಸುವುದೂ ಅಲ್ಲ. 'ಬದುಕಿನ ಬರಡನಳಿಸು'ವಂಥದು.

ಉರಿವ ಕರ್ಮ, ಉರಿಸುವ ಜ್ಞಾನ
ಎರಡೂ ಸೇರಿ ಬದುಕಿಸುವ ಭಕ್ತಿಯಾಯಿತ್ತಯ್ಯಾ !

ಎಂಬುದಾಗಿ ಶರಣರ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೇ ಸಾರುವಂಥದು.

ಇಲ್ಲಿಯ ಹಲವಾರು ವಚನಗಳು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಾಗುವುದು. ಶಂಕೆಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತೃಪ್ತಿ ಯನ್ನು ನೀಡುವುದು ಅವು ಕಲಾಕೃತಿಯಾಗಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ—

ಹಕ್ಕಿಯ ಗೂಡೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ, ಹಾವಿನ ಬೀಡೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ,
ಜೇಡನ ಬಲೆಯೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ, ಜೇನಿನ ಹುಟ್ಟೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ,
ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯೂ ಕಲಾಕೃತಿಯಯ್ಯಾ !
ನನ್ನ ಒಂದು ಕೃತಿಯಾದರೂ ಕಲಾಕೃತಿಯಾಗುವಂತೆ,

ಅದು ಕಲಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಹೊಮ್ಮಿದಾಗ
ಹೆಮ್ಮೆ, ಹಮ್ಮು, ಬಿಮ್ಮುಗಳು ನನ್ನನ್ನು
ಆವರಿಸದಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಯ್ಯಾ

ಎಂಬುದು ನಿಜವಾದ ಕಲಾವಿದನ ಕೋರಿಕೆ. ಎಷ್ಟೊಂದು ಅನಿಸಿಕೆಗಳು, ಎಷ್ಟೊಂದು ಆಕರಗಳು, ಎಷ್ಟೊಂದು ಆಲೋಚನೆಗಳು, ಎಂಥೆಂಥ ಅನುಭವಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡಿರುವುದು. ಡಾ. ಹಾ.ಮಾ. ನಾಯಕರು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಯೇ ನುಡಿದಿರುವಂತೆ, 'ಇದು ಕಾಡನ್ನು ಸೋಸಿ ಉದ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ ಕಲಾಕಾಯಕ'. 'ಬಹಳ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಒಂದೊಂದು ಸಾಲನ್ನೂ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಪರೀಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸುತ್ತ ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದೇನೆ' ಎಂಬ ಲೇಖಕರ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ವಚನ ರಚನೆಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಒರೆಹಚ್ಚಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. "ಕವಿಯಾಗಿ, ಪುರಾಣಿಕರು ಇದುವರೆಗು ಅನ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ, ಒಂದು ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಈ ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ" ಎಂಬ ಡಾ. ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ[3] ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಸಾಧನೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

3. 'ಸಾಹಿತ್ಯ ವಾರ್ಷಿಕ'–1977, ಪುಟ 274.

‘ವಚನೋದ್ಯಾನ’ದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ದರ್ಶನ

ಎಂ. ಶಶಿಕಲಾ

ಉದ್ಯಾನಗಳು ನಾಗರಿಕ ಜೀವನದ ಸೊಬಗು ಹಾಗೂ ಶಾಂತಿಯ ತಾನಗಳು. ಜಟಿಲ ಜೀವನದ ಹೊಗೆಸುತ್ತಿ ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಆರೋಗ್ಯಕರವಾದ, ಆಹ್ಲಾದಕರವಾದ ವಾಯುವಿಹಾರಕ್ಕೆಂದಿರುವ ಸ್ಥಳ ‘ವಚನೋದ್ಯಾನ.’ ಈ ವನದ ತಂಪಿನಲ್ಲಿ ಬಾಳಿನ ಬೇಗೆಯ ನೆನಹು ಮರುಕಳಿಸುವುದಾದರೂ ಅದು ನೆನಪಿನ ಕಲಾತ್ಮಕ ಭಾವಚಿತ್ರ. ಬದುಕು ಹಿರಿದಾಗಲು ನೆರವಾಗುವ ಸಾಹಿತಿಯೊಬ್ಬನ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಜೀವನ–ವರದಿ.

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ‘ವಚನೋದ್ಯಾನ’ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಲಾಲ್‌ಬಾಗಿನಂತೆ. ಒಳಹೊಕ್ಕರೆ ಹೊರಗಿನ ಸದ್ದುಗದ್ದಲದ ಇರುವು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ, ಎದುರಿಗೆ ಹಸಿರು ವನರಾಜಿ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತದೆ. ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಹೂ, ಬಳ್ಳಿ, ಪೊದರು ಬಿದುರು ಮೊದಲಾಗಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಒಂದೊಂದು ಹೊಸ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಕೂಡಿ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ನೂತನ ಅನುಭವವುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾನುಭವದ ವಚನಗಳಿದ್ದು ಪುಟಶಿರುವಿದಂತೆ ಬೃಹದಾಕಾರ ತಾಳುತ್ತವೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವಗಳು ಲೋಕಾನುಭವದ ಸಾಗರದೊಡನೆ ಸಂಗಮಿಸಿ ವಿಶೇಷ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ದೀರ್ಘಕಾಲದ ವಿಸ್ತೃತ ಜೀವನಾನುಭವವಿದೆ. ಭಾರತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪೂರ್ವಕಾಲದ ಚಳುವಳಿ, ತ್ಯಾಗ, ನಿಷ್ಠೆ, ದೇಶಪ್ರೇಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲ ಒಂದಾಗಿ, ಪ್ರಾಣಪಣಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚಿ ಹೋರಾಡಿದುದನ್ನೂ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಡತನ–ಅನ್ನ ಅರಿವೆ ಅರಿವುಗಳ–ಬಡತನ ಹೃದಯದ ಬಡತನದ ಬೇಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಲುತ್ತಿರುವ ಜನತೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸರಕಾರದ ಉನ್ನತ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ದೇಶದ ಆರ್ಥಿಕ, ಆಡಳಿತದ ಒಳಹೊರಗನ್ನು ಅರಿತವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸದ್ಗೃಹಸ್ಥರಾಗಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಜೀವನದ ಸುಖದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕವಿಯಾಗಿ ಲೋಕದ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮಹತ್ತರ ಸಾಧನೆ, ಸೌಕರ್ಯಗಳು, ಇದರಿಂದ ಮಾನವ

ಜೀವನ ವಿಚಾರಗಳ ಮೇಲಾದ ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವನ ಭಕ್ತರಾಗಿ ಅಂತರಂಗ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನೂ ಲೋಕಜೀವನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಹಿತವಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಯಾದ ಅವರು ಇಂದಿನ ವಿಪರಿತ ವಿಚಾರಸರಣಿಯು ಗೈದ ದೂಷಿತ ಪರಿಣಾಮದ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಾನವ ಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನವೀಯತೆ, ಹೃದಯ ಸಂಪನ್ನತೆ, ಮತ್ತು ವಿವೇಕ ವನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಕೈಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರದ್ಧಾವಂತ ಭಾರತೀಯರಾಗಿ ಭಾರತದ ಭವಿತವ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕೈಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಯೋಜನೆಯ ವಿಚಾರ ತಿಳುಹಿ ಅದರ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ ಓದುಗನಿಗೆ ಆತ್ಮೀಯವೆನಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ ವಿಚಾರಗಳು, ಭಾವಾನುಭಾವಗಳು ತನಗೆ ಕಂಡಂತಹವು ಎನಿಸಬೇಕು. ಅಪರಿಚಿತತೆ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಅಲ್ಲ ಅಪೇಕ್ಷಿತವೂ ಆಗಿರದು. ಇಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೆರೆದ ಕಣ್ಣು, ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಬಾಳುತ್ತಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿಚಾರ, ಅನಿಸಿಕೆಗಳು ವರ್ಣಮಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಅರಳಿವೆ; ಈ ಬೇಡಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲರ ಆಪೇಕ್ಷೆ. 'ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಬುದ್ಧಿ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಿಯ ಕವಿಯ ಹೃದಯ ; ದುಡಿತದ ಬಟ್ಟಲು. ತಿಳಿವಿನ ಹಾಲು, ಒಲವಿನ ಸಕ್ಕರೆ ; ನಯದ ನೌಕೆ, ನಂಬಿಕೆಯ ಹುಟ್ಟು,' ಬಾಳ ನೌಕೆ ಸಾಗಲು ಇವು ಬೇಕಲ್ಲವೆ !

ಈ ವಚನ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಬದುಕು. ಸಮಕಾಲೀನ ವಿಚಾರವಾಹಿನಿ, ಬಸವ ಭಕ್ತಿ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಮತ್ತು ಲೇಖಕರು ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಸನ್ಮಿತ್ರರ ಸದಾಗ್ರಹ, ನಿತ್ಯಜೀವನ, ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸಮಾಚಾರ ಸುದ್ದಿಗಳು, ತಾನೂ ಕಂಡು ಕೇಳಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹೀಗೆ ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳೂ, ಭಾವಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ, ಎಂತಹದೆಂಬುದು ತಿಳಿದುಬರುವುದು. "ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರವೇ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ ವೇಷತೊಟ್ಟಿದೆ, ಶೀಲಶೂನ್ಯತೆಯೇ ಸಭ್ಯತೆಯ ಉಡುಪು ಉಟ್ಟಿದೆ...ಹುಸಿಪ್ರಚಾರ ಕಸಕ್ಕೆ ಕಸವರದ ಸ್ಥಾನ ಕೊಟ್ಟಿದೆ...ಸ್ವೈರವೃತ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಮಾಧಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದೆ...ವಿಕಾರ ವಿಚಾರದ ತಲೆಯನ್ನು ಕುಟ್ಟಿದೆ...ಇದು ಬಿಡುಗಡೆಯ ಹೊಲದ ಬೆಳಸು, ಇದಾಗದಿರಲಿ ದೇಶವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವಿಷದ ಉಣಿಸು" ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ವೈಪರೀತ್ಯದ ಅರಿವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಿದು ಎನ್ನುವಾಗಲೂ, ಅವನತಿಯ ಗೊಬ್ಬರ ದಿಂದ ಉನ್ನತಿಯ ಸಿರಿಬೆಳಸಾಗಲೆಂಬುದರಿಂದ ಇಂದಿನದು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲ ವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹತ್ತು ವರುಷದ ಹಿಂದೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಬರದ ಹಾವಳಿ. ಒಣಬರ, (ಅನಾವೃಷ್ಟಿ), ಹಸಿಯಬರ, (ಅತಿವೃಷ್ಟಿ) ಪತ್ರಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸುದ್ದಿ; ಎಲ್ಲರ ಬಾಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ಮಾತು. ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ

ಬರದ ಭೀಕರ ದೃಶ್ಯ. ವಚನಕಾರರಿಗೆ ಹೊರಗಿನ ಬರ ಕಂಡಂತೆ ಒಳಗಿನ ಬರವೂ ಕಂಡಿದೆ.

ಅಲ್ಲಿ ಬರ ಇಲ್ಲಿ ಬರ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲ ಬರ
ಕೆಲಸದ ಬರ, ಕಾಳಿನ ಬರ, ಕಣಿಕೆಯ ಬರ, ಕುಡಿವ ನೀರಿಗೂ ಬರ,
ಹೊರಗೆ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಅತಿವೃಷ್ಟಿ ತಂದಿರುವ ಭೌತಿಕ ಬರ
ಒಳಗೆ ಅಸಂಯಮ, ಅಸಹನೆ, ಅತಿರೇಕಗಳು ತಂದ ಆತ್ಮಿಕಬರ
ಪ್ರೀತಿಯ ಬರ, ನೀತಿಯ ಬರ, ರೀತಿಯ ಬರ
ಆತ್ಮೌಪಮ್ಯದ ಬರ, ಸಾತ್ವಿಕತೆಯ ಬರ, ಸಹಾನುಭೂತಿಯ ಬರ
ಒಂದು ಬರವಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬರದ ಅಧಿಕಾರ
ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಎರಡೂ ಬರಗಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಸರಕಾರ".

ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಚಾರ, ಲೋಕವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಇರುವುವು. ಈ ವಚನಗಳು ಆತ್ಮಗೀತೆಗಳೂ ಅಗಿರುವಂತೆ ಲೋಕಗೀತೆ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಗೀತೆಗಳೂ ಆಗಿರುವುವು.

ಆತ್ಮೌಪಮ್ಯದ ಕಾಣ್ಮೆಯ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದೇ ಜೀವನ. ಕಂಡಷ್ಟೂ ಆತ್ಮದರೂಪ ಉನ್ನತವಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು. ತನ್ನನರಿವುದು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆ; ಲೋಕವನ್ನರಿವುದು ಎರಡನೆಯದು; ಲೋಕೇಶ್ವರನ ಕಾಣುವುದು ಮುಂದಿನ ಹೆಜ್ಜೆ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನರಸುವುದು ಮೇಲಿನ ಹೆಜ್ಜೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಗುತ್ತದೆ ಜೀವನ. "ನಾನಿಲ್ಲದ ಮುನ್ನ ನೀನಿದ್ದೆಯೆಂದು ನಂಬದಯ್ಯ ನನ್ನ ಮನ." ಅರ್ಥೈಸುವರಿಲ್ಲದೆ ಇದ್ದ ಅರ್ಥದಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದೂ ಅವನನ್ನರಿಯದ ಮನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅವನೂ ಇಲ್ಲದಂತೆಯೆ, ಅಲ್ಲವೆ. ಪುರಾಣಿಕರು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಧೀರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಿದ್ಧನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಧೀರತೆಯಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಇದನ್ನು ಪಡೆದ ಸಿದ್ಧ, ಇವನು ಶಾಶ್ವತ, ಸತ್ಯ, ರಸ ಕೆರಸ, ಚೆಲುವಿಗೆ ಚೆಲುವಾದ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಚೇತನ. ವಿಶ್ವದೇಹ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾಗಿ ವಿಶ್ವಾತೀತನವ. ಅವನೇ ಹರಿಹರ ಸಿದ್ಧ ಬುದ್ಧ ಎಲ್ಲಾ. ಪರಮಾತ್ಮ ಒಂದು ಜಾತಿಮತದವನಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಮತದವನೂ ಅವನು, ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳು ಅವನವೇ. ಮನುಷ್ಯನೇ ಜಾತ್ಯಾತೀತನಾಗಿರುವಾಗ ದೇವರು ಅದಕ್ಕಂಟಿಕೊಳ್ಳುವುದುಂಟೆ! ಈಶ್ವರನು ಲೋಕದ ಸಮರ್ಥ ಸಂಯೋಜಕ. 'ಜೀವರಾಶಿ ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮುನ್ನ' ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ, ಅನ್ನ-ನೀರು, ಅನಿಲ-ತೈಲ, ಔಷಧ-ಖನಿಜ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಈ ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕಟರೂಪ ಪ್ರಕೃತಿ. 'ನೀನೊಲಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವೇರಿ ಕನ್ನಿಕೆಯರು ಉದಿಸುವರು. ನೀನೊಲಿಯದಿರೆ ನೂರಾರು ಅಡಿ ಬೋರು ಮಾಡಿದರೂ ನೀರು ದೊರೆಯದು...ಹೆಚ್ಚೇನು, ತಾನೆ ನಿನ್ನಿಂದ ತಾನೆ ಕಾಣದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಕಾಣುವಂತಾದುದು.' ದೇವ

ಸೃಷ್ಟಿ ಚೆಲುವಿನ ಆಗರ. ಬೆಟ್ಟಬಾನು ಬಯಲು ಸಾಗರ. ಹೂತ ವನ ಫಲಿತವೃಕ್ಷ, ಮಧುರ ಸ್ವನ, ನಿತ್ಯನವೀನ ರೇಖಾವೈಖರಿ. ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ದೇವನ ಸೃಷ್ಟಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ನರನು ಇಂದು ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ವಿಮುಖನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಬರಡುತನ, ಕೊರಡುತನ, ಉರುಟು ಒರಟತನುಗಳುಂಟಾಗಿವೆ. ಈ ಅಪ್ರತಿಮ ಸೊಬಗಿನಲ್ಲಿ ಸುಖಕಾಣದ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮನಗಳು ಮತ್ತಾವುದರಲ್ಲಿ ಚೆಲುವು ಕಾಣಬಹುದು. ಸತ್ವಯುತ ಬೀಜ, ಸುವೃಕ್ಷ, ಸುಫಲ. ಕಹಿಬೀಜದಿಂದ ಸಿಹಿಫಲ ವಾಗಬಹುದೆ ? 'ಯದ್ಭಾವಂ ತದ್ಭವತಿ' ದ್ವೇಷ ಮತ್ಸರ ತುಂಬಿದ ಮನದ ಕಾರ್ಯ, ಪ್ರೀತಿ ನಲುಮೆಯುಳ್ಳವನ ಚೆಲುವಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಮನಾದೀತೆ ?

'ತನುವಿನ ಕುರೂಪ, ಮನದ ಕುರೂಪ
ನುಡಿಯ ಕುರೂಪ ನಡೆಯ ಕುರೂಪ
ಆಡಳಿತದ ಕುರೂಪ ರಾಜಕೀಯದ ಕುರೂಪ

ಎನಿತು ಕುರೂಪಗಳು ನರರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಎರಡೇ? ಈ ಈ ನಾಗರಿಕತೆ ಕುರೂಪಗಳ ಕೂಪ. ಸೌಂದರ್ಯಾರಾಧನೆ, ನಿಸರ್ಗಾರಾಧನೆ, ವಿಶ್ವನಾಥನ ಪೂಜೆಯೆ ಆಗಿರುವುದು.

ಈಶ್ವರನಂತೆ ಆರಾಧ್ಯವಾದುದು ದೇಶ, ನಾಡು ದೇಶಪ್ರೇಮ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ ಈ ಯುಗದ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯ. ರಾಜಕೀಯ ಆಡಳಿತವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಸಂಘಟಿತವಾದ ಜನಬಲವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿತು. ಪುರಾಣಿಕರು ಅನೇಕ ವಚನ ಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಅತೀವ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವರು. 'ಭಾರತವು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ'. ಜಗಜ್ಜನನಿ ತಾಯಿ ಭಾರತೆ ಎಂದು ಸಂಬೋಧನೆ. 'ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವ ಬೇಡಿಕೊಂಡರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೇಡಿಕೊಂಡಂತೆ–ಮರು ಹುಟ್ಟಾದರೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆಗಬೇಕು (ಮಲ್ಲಿಗೆ ಮರುದುಂಬಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲ ವಂತೆ). ಸುರಭಿಯಾಗಿ ಗೊಬ್ಬರವಾಗಿ ಕೃಷಿಋಷಿಯನ್ನು ಸೇವಿಸಲು, ಸುಟ್ಟರೆ ವಿಭೂತಿಯಾಗಿ ಹರಭಕ್ತರ ನೊಸಲ ಸಿಂಗರಿಸಲು ದೇಶದ ಸುಗತಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಬಗೆಯೂ ಹೇಳಿದ್ದು ಇದೆ. ಪರಿಶ್ರಮ ಐಕ್ಯ. ಅಚಲ ಮನೋನಿಶ್ಚಯಗಳಿಂದ ಏನು ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಬೇಡವಾದುವು ಬಂದಿವೆ "ತತ್ತ್ವರಹಿತ ರಾಜಕಾರಣ ಶ್ರಮರಹಿತ ಸಂಪತ್ತು, ನೀತಿಹೀನ ವ್ಯಾಪಾರ, ಶೀಲಶೂನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಯಿಲ್ಲದ ಭೋಗ, ಮನುಷ್ಯತ್ವ ವಿರಹಿತ ವಿಜ್ಞಾನ, ತ್ಯಾಗವಿಹೀನ ಪೂಜನ– ಬೇಡವೆಂದ ಬಲಿಯಾದ ಬಾಪೂಜಿ; ವಿಷಮತೆಯ ವಿಷವೃಕ್ಷ ಕಡಿದಷ್ಟು ಕೊನರು ತ್ತಿದೆಯೆಂಬ ಆತಂಕ ಮನಕ್ಕೆ "ಸ್ವಂತ ಚಿಂತನೆಗಂಜಿ ಸ್ವನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಹಿಂಜರಿದು. ಯಾರನಾದರೂ ನಂಬಿ ನಿಶ್ಚಿಂತರಾಗಿರುವ ನಿರ್ಮಾನುಷತೆ ತೊಲಗಲಯ್ಯ ಈ ದೇಶ ದಿಂದ (ವ, ೪೫೨) ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣಿಕರು ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಭಾವನಾಶೀಲರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ವಚನವನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಂತೆ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನೆಮ್ಮಿಕೊಂಡದ್ದೂ ತಿಳಿದುಬರುವುದು. ಬಾಳಬಂಡಿಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಭಾವಗಳೆರಡು ಗಾಲಿಗಳು; ಶೀಲವೇ ಶೀಲ "ಬಾಳ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲದಿಂದಲೊ ಭಾವದ ಬಲದಿಂದಲೊ ಎರಡರ ಬಲದಿಂದಲೊ" ಬುದ್ಧಿಬಳ್ಳಿಗೆ ಸಂಶಯದ ಹೂ. ಫಲವಾಗದ ಹೂವದು. ಕ್ರಿಯೆ ಜೊತೆಗೂಡಿದರೆ ಆಗದಕ್ಕೆ ಫಲರುಚಿ. ಓದಿಸಿ ಬೋಧಿಸಿ ವಾದಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಅರಿತು ಆಚರಿಸಿ ಆದರ್ಶವಾಗುವುದು ಮೇಲು" ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನಿಗಿಂತ, ಸಕ್ರಿಯ ಸಾಮಾನ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ.

ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಗುರುತಿಸಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದುದು. ಮೊದಲೆಂದೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಇದ್ದುದ್ದು. ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಪರಕೀಯರ ಆಡಳಿತದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ' ಎಲ್ಲಾರೀತಿಯ ಗುಲಾಮಗಿರಿಯಿಂದ ದೂರ. ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆ ಮತಾದಿಗಳ ಕಪಿಮುಷ್ಠಿಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿ. ದೇಶಗಳ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಘೋಷಣೆ. ಇದು ಮಾನವನ ಬದುಕಿಗೊಂದು ಹೊಸಬೆಲೆಯಿಂದ **(Live and let live)** ಬದುಕು ಬದುಕಗೊಡು ಎಂತಹ ಕಷ್ಟ ಸಹಿಸಿಯೂ ಬದುಕು ತಾನು ಬದುಕುವುದೆಂದರೆ ಅನ್ಯರನ್ನು ಬದುಕಗೊಡುವುದೆಂದೇ ಅರ್ಥ. ಜೀವಿ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಇರಲಾರನು ಎಲ್ಲರೂ ಬೇಕು. 'ನನಗಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಎಂಬ ಸ್ವಾರ್ಥ ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ನಾನೆಂಬುದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾನೆಲ್ಲರಿಗಾಗೆಂಬುದು ಸಮಷ್ಟಿಭಾವದ ಬೀಜ. ಸೋಪಲಿಜಂನ ಮೂಲಸೂತ್ರ ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ ಸೇವಾಭಾವದ ಮುಖ್ಯಾಂಶ. ಆತ್ಮೌಪಮ್ಯ ಸಾಧಕ. ಮಾನವನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೂ ಇದೆ. ಬದುಕಿಗೊಂದು ಗುರಿಬೇಕು, ಹಿರಿಯ ಗುರಿ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಜೀವನ ವ್ಯತಿತವಾಗಬೇಕು 'ನಾಚಿನೇಳ್ಗೆಗೂ ಇಲ್ಲ ನುಡಿಯ ಮೇಲ್ಮೆಗೂ ಸಲ್ಲದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಯಾವುದಯ್ಯಾ" "ಏನ ಹೇಳಿದೆವು ಕೇಳಿದೆವೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ ಹೇಗೆ ಬಾಳಿದೆವೆಂಬುದು ಮುಖ್ಯ".

ನವ್ಯ ನವೀಕರಣದ ಸದ್ದುಗದ್ದಲ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ನಿತ್ಯ ಹೊಸದು ಬೇಕು. ಹಳದರಿಂದಲೇ ಹೊಸದರ ಜನ್ಮ. ಹಳೆಯದರ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಸತು. "ಹಳೆಯ ಮರ ಹೊಸ ಚಿಗುರು(ವ.೪೨೭,೪೨೮)ಪಳೆಧಾತು ಹೊಸನಾಣ್ಯ. ಹಳೆತತ್ತ್ವ ಹೊಸ ನಿರೂಪಣೆ(ವ.೨೦೧)ಅದನ್ನೆ ಹೊಸದೆಂದು ಸ್ವೀಕಾರವಾಗುವುದು. ನವೀಕರಣ ಕೂಗೆಬ್ಬಿಸುವವರು ಮಾನವೀಕರಣದತ್ತ ಲಕ್ಷವೀಯಲೆಂಬುದು ಬರಹಗಾರನ ಬಯಕೆ. ಇದು ವಿಜ್ಞಾನ ಯುಗ. ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಜೀವನ ಸೌಕರ್ಯ ಸಾಕಷ್ಟು ಲಭಿಸಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ. "ಕೃಷಿಯ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣ, ಕೈಗಾರಿಕೆಯ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣನ, ಮನೆ ಮನೆಯ ಯಾಂತ್ರೀಕರಣದ ಉಬ್ಬಿನಲ್ಲಿ, ಮಾನವೀಕರಣಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲವಾಯಿತ್ತೇನಯ್ಯಾ. ಅಣುವಿನ ವಿಭಜನೆ, ಮನದ

ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಕುಟುಂಬಯೋಜನೆಗಳ ಅಬ್ಬರದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ ಸಂಯೋಜನೆಗೆ ಸಮಯ ವಿಲ್ಲದಾಯಿತೇನಯ್ಯಾ" ಇದು ಈ ಯುಗದ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಎಲ್ಲದರ ಯಾಂತ್ರೀ ಕರಣದೊಂದಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನೂ ಯಂತ್ರವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಕಂಪ್ಯೂಟರ ಮಾನವ ಯುಗದಕಡೆಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದೆ. ಬೇರೆ ಸಮಸ್ಯೆಗಿಂತಲೂ ಮಾನವ ತನ್ನ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದು ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದಾಗುವುದು ಬೇಡ. ಹೃದಯ ಸಂಪನ್ನತೆ ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿ. ಮಾನವೀಯತೆ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೆಂಬುದು ಪುರಾಣಿಕರ ಹಾರೈಕೆ. 'ತಜ್ಞತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಅಳಿಯುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯಾ. ವ್ಯಕ್ತಿಗೌರವ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವ ಅಳಿಯುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯಾ ಸುಖ ಸಂಪದ ವರ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಶಾಂತಿ ಸಂತೃಪ್ತಿಗಳು ಲುಪ್ತವಾಗುತ್ತಿವೆ'. ಹೀಗಾಗದೇ ಹೃದಯರಸ ಹೆಚ್ಚಲಿ. ಪ್ರೀತಿ ವರ್ಧಿಸಲಿ. ಸ್ನೇಹ ಸುರಿಯಲಿ, ಎಲ್ಲರೂ ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೆ ರೊಚ್ಚಿಗೆದ್ದಿದ್ದಾರೆ ಯಾಕೆ ಈ ರೊಚ್ಚು ?

'ಎದೆಯ ಮೆಚ್ಚು ಮಾಯವಾಗಿ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಿಚ್ಚು ಕಿಡಿಗೆದರಿದರೆ
ಹುಚ್ಚರ ಆಸ್ಪತ್ರೆಯಾಗದೇನಯ್ಯಾ ಜಗವೆಲ್ಲ'.

ಮನದಲ್ಲಿಯ ಚಿಲುಮೆಯ ಒರತೆ ಬತ್ತಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ. ರೊಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ ಅಷ್ಟೇ.

ಆತುರದ ಹೆಚ್ಚಳ. ಶೀಘ್ರಗಾಮಿತ್ವ, ಎಲ್ಲವೂ ಬೇಗ ಆಗಬೇಕು. ತಾಳು ವುದು ಆಗದು. ಆ ತೆರದ ಆಹಾರ ಪಾನೀಯ, ವಾಹನ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸೌಕರ್ಯಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿವೆಯಾದರೂ ಪುರಾಣಿಕರ ದರ್ಶನ ಬೇರೊಂದೆ ಆಗಿರು ವುದು. ಕ್ಷಿಪ್ರವಾಗಿ ಬೇಕೆಂದರೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಚಪ್ಪರದ ಬದನೆಕಾಯಿ, ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದು ಬೇಗ ದೊರೆಯದು. ಕಾಲಾವಕಾಶಬೇಕು. ತಾಳ್ಮೆಬೇಕು. ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ತಪ! ತಪದಿಂದ ಪರಿಪಕ್ವತೆ. ಮಗು ಬೇಕೆಂದರೆ ನವಮಾಸ ಕಾಯಬೇಕು. ಆತುರ ಮಾಡಿದರೆ? ರುಚಿಯಾದ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿರೆ ಕಸುಗಾಯಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಬತ್ತಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೊಟ್ಟು ಇಲ್ಲ ಹಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲದ ಜೊಳ್ಳು ದೊರೆಯುವುದು. ಅಂತೆಯೆ ಮಾನವ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೂ ದುರ್ಲಭ. ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗದಿದ್ದರೆ ಇರಲಿ ಪರಿಪಕ್ವವಾದರೂ ಆಗಲೆಂಬುದು ಹಾರೈಕೆಯಿದೆ. ಪರಿಪಕ್ವನಾಗುವುದೆಂದರೆ ಒತ್ತಿ ಹಣ್ಣು ಮಾಡುವುದಲ್ಲ, ತಪನದಿಂದ ಪಕ್ವಗೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ಪರಿಪಕ್ವ ಮನ ಉಂಟಾದರೆ ಜನತೆಯ ಎಷ್ಟೋ ದುಃಖ ದೂರವಾಗುತ್ತವೆ, ಆತಂಕ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳು ತ್ತದೆ.

ನಾಗರಿಕತೆ, ಪ್ರಗತಿ, ವಿಜ್ಞಾನದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ತಲೆಕೆಳ ಗಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಪುರಾಣಿಕರು ಅದೆಷ್ಟೋ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ

ಕೊಡಲು, ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೆಣಗಿದುದು ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಹೀಗಾದ ದುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ದುಃಖಿಸಿದುದು ಇದೆ.

'ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರವೇ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರದ ವೇಷತೊಟ್ಟಿದೆ
ಶೀಲ ಶೂನ್ಯತೆಯೇ ಸಭ್ಯತೆಯ ಉಡುಪುಟ್ಟಿದೆ
ಶೋಷಣೆಯೇ ಸೌಮ್ಯವಾದದ ಸೋಗುಹಾಕಿದೆ
ಮೋಸವೇ ಲೇಸಿನ ಆಭಾಸ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ
ಹುಸಿ ಪ್ರಚಾರ ಕಸಕ್ಕೆ ಕಸವರದ ಸ್ಥಾನಕೊಟ್ಟಿದೆ
ಜಾತೀಯತೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತೆಗೆ ನಿಧಿಗೆ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ
ಸ್ವೈರವೃತ್ತಿ ಸ್ವತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಿ ಕಟ್ಟುತ್ತಿದೆ'.

ಇಂತಹದೆಲ್ಲ ದೇಶವಾಸಿಗಳಿಗೆ ವಿಷದ ಉಣಿಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದಾಗಬಾರದು. "ಹಣ ಹರಟುತ್ತಿರುವಾಗ ಗುಣ ತೆಪ್ಪಗಿರದೇ ಇನ್ನೇನು ಮಾಡುವುದಯ್ಯಾ. ಮಾತು ಬೊಬ್ಬೆಯಿಕ್ಕಿ ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಕೃತಿ ಕಂಗೆಡದೆ ಮತ್ತೇನ ಮಾಡುವುದಯ್ಯಾ". ಅತಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಹಣದ ಉಬ್ಬರ, ರಾಜಕೀಯದ ಅಬ್ಬರ, ಬಡತನದ ಬವಣೆ, ಶೋಷಣೆ, ಹೃದಯ ಹೀನತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಈ ಜೀವನ ಯಾತನಾಮಯವಾಗಿದೆ. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯತನ, ಒಳ್ಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಯೋಜನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಾಳಿ ಜೀವನಸೌಖ್ಯ ಸಾಧಿಸಬೇಕೆನ್ನುವರು.

ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಪರಿವರ್ತನೆ ಕಾಲದ ಗುಣ. ಅದು ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಾನವಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಸ್ಥಿರ, ಅಸ್ಥಿರ' ಎರಡೂ ಹರನ ವರ. ಯಾವುದಾದರೂ ಆಗಲಿ, ಮನದ ಸ್ಥಿರತೆ ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎಲ್ಲಾ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಅಪಮೌಲ್ಯ **(devaluation)** ತಡೆಗಟ್ಟಬೇಕು. "ಶಿಕ್ಷಣ ಸಾರ್ವತ್ರೀಕರಣವಾಗಲಿ. ಆದರೆ ಸಾಧಾರಣೀಕರವಾಗದಿರಲಯ್ಯ...ಶಿಕ್ಷಣ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೂ ಆಗಲಿ, ಕಾಲೂ ಆಗಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಪಥವೂ ಜೀವನ ರಥವೂ ಸೈಪಿನ ಶಪಥ ವಾಗಲಿ" ಆದರೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯ ಸೊತ್ತಾಗದಿರಲಿ. ಎಲ್ಲವೂ ಸರ್ವರ ಹಿತಸಾಧಕವಾಗಲೆಂಬುದು ಪುರಾಣಿಕರ ಹಾರೈಕೆ. ಇದು ಅವರ ಜೀವನ ದರ್ಶನ.

ಎಲ್ಲ ತನುಗಳ ಮನೆಗಳ ಒಳಗಡೆ
ನಿನ್ನ ಕರುಣೆಯ ಕಿರಣ ಪ್ರವೇಶಿಸಲಿ.
ಎಲ್ಲ ಮನಗಳ ಕಟ್ಟೆಕೆರೆಗಳಿಗೆ
ನಿನ್ನ ಒಲವಿನ ಹೊನಲು ಹರಿಯಲಿ.

ಎಲ್ಲೆಡೆಯೊಳಿರುವ ನೀನು
ಎಲ್ಲರೊಳು ದಿವ್ಯ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿ
ನನ್ನಿ ನಲ್ಮೆ ಚೆಲವು ನಲವುಗಳ
ಸುಗ್ಗಿಯನೆ ಬರಿಸಯ್ಯ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ

ನೀಲಮ್ಮ ಕತ್ನಳ್ಳಿ, ಎಂ.ಎ.

ವಚನಗಳೆಂದರೆ ಶರಣರು ಆಡಿದ ಅನುಭವದ ಮಾತುಗಳು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿರದೆ, ಮಾತು ವಚನದಂತೆ, ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ, ಆ ಮಾತಿಗೆ ವಚನವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ಉಚಿತವಾಗಿದೆ. ಯಾರ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿ, ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿ, ಅನುಭಾವದ ಮೆರಗಿನಿಂದ ನುಡಿಗಡಣವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಬರುವುದೋ ಅದುವೇ ವಚನ. ಅಥವಾ ಮಾತು. ಈ ಮಾತೇ ಮಂತ್ರ, ಜ್ಯೋತಿ, ಈ ಚಿಜ್ಯೋತಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಜನ ಜನ ಜತೆಗೂಡಿ ಇಡಿಯಾಗಬೇಕು. ಅಂತರಂಗ ಸ್ನೇಹದ ಗುಡಿಯಾಗಬೇಕು. ಮಾನವತೆ ಮೂರ್ತಿವೆತ್ತು ಆರಾಧನೆಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದು 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ರಸಋಷಿಯ ಹೃದಯ ಹಂಬಲ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಒಂದು ಕಡೆ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಮಹೋನ್ನತ ಕವಿಗಳಾಗಿ, ವಚನಕಾರರಾಗಿ ಅಖಂಡ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ದಕ್ಷ, ಸಮರ್ಥ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿ, ನೊಂದವರ, ಬೆಂದವರ ಬಂಧುಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಎರಡೂ ಕಾಯಕವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆ, ನಿಷ್ಠೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸಿ, ನಿಜವಾದ ಶರಣ ಜೀವನವನ್ನು ಅಪ್ಪಿ, ಅಪ್ಪಟ ಅಪರಂಜಿಯಾಗಿ ಬಾಳಿ ಬೆಳಗಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವರದು.

ಹರೆಯದ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ರಾಷ್ಟ್ರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೆರೆದ ಇವರು, ದಾಸ್ಯದ ಉರುಳಿನಿಂದ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾದ ಪ್ರಜಾಕೋಟಿಯು, ಪ್ರೀತಿ–ವಿಶ್ವಾಸ, ಸುಖ–ಶಾಂತಿಯಿಂದ ಬಾಳಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸಿ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಹರ್ನಿಶಿ ದುಡಿದರು. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಕಟ್ಟಬಯಸಿದ ರಾಮರಾಜ್ಯ ಇದಾಗಬೇಕೆಂದು ಅವಿಶ್ರಾಂತ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಆದರೆ ಏನಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಅದು ಆಗದೇ ಇದ್ದಾಗ, ಇವರ ಶರಣ ಹೃದಯ ಸಿಡಿಮಿಡಿಗೊಂಡು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಬಂದ ನುಡಿಗಡಣವಿದು.

"ವಿದ್ಯೆ ಬಂತು, ವಿನಯ ಹೋಯ್ತು.
ಬುದ್ಧಿ ಬಂತು, ಶ್ರದ್ಧೆ ಹೋಯ್ತು.
ಶ್ರದ್ಧೆ ಬಂತು, ವಿವೇಚನೆ ಹೋಯ್ತು.
ಸಮೃದ್ಧಿ ಬಂತು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೋಯ್ತು.
ಶರೀರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಬಂತು. ಚಿತ್ತಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಹೋಯ್ತು.
ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಬಂತು. ಜೀವನ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೋಯ್ತು.
ಬೋಧನೆ ಬಂತು. ಕೃತಿಯು ಹೋಯ್ತು.
ಜಾತಿ ಬಂತು, ಪ್ರೀತಿ ಹೋಯ್ತು.
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂತು ಸೌಜನ್ಯ ಹೋಯ್ತು
ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಬಂದ
ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಹೋದ."

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಯ. ವಿನಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಸೇವೆ, ವಿವೇಚನೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ಸತ್ಕೃತಿ, ಸಾಮರಸ್ಯ, ಪ್ರೀತಿ. ಸೌಜನ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ, ಆತ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆಯೇ. ಯಾವ ಯಾವ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಬಾಳಿಗೆ ಕಂಪು, ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪೆಂಪು ದೊರೆಯುವುದೋ ಅವಿಲ್ಲದ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಸುರಾಜ್ಯವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ – ವಿದ್ಯೆಯೊಡನೆ ವಿನಯ, ಸಮೃದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಜಾತಿಯೊಡನೆ ಪ್ರೀತಿ ಬೆರೆತರೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದೊಡನೆ ಸೌಜನ್ಯ ಬಂದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯ ರಾಮರಾಜ್ಯವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜನರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡಿಸಿ ಬದುಕಿನ ದಾರಿ ತೋರಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಬದುಕು ನೋವಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ನಂಜಿನಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವರು ನೋವನ್ನು ಹೀಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ–

"ಏನಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಬಲ್ಲೆ
ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಲಾರೆನಯ್ಯ
ಕೂರ್ಪರ ಅಗಲಿದ ನೋವು
ಗುರಿಯ ಮುಟ್ಟದ ನೋವು
ಆಶೆ ಅರಳದ ನೋವು
ಒಲವು ಫಲಿಸದ ನೋವು
ನಿನ್ನನರಿಯದ ನೋವು, ನನ್ನ ಮರೆಯದ ನೋವು
ಒಂದೊಂದು ಊಟೆಯಯ್ಯ ಜೀವನದ ಝರಿಗೆ !
ಬಾಳು ಎಚ್ಚರವಾಗುವುದಯ್ಯ ನೋವಿನ ಕರೆಗೆ
ನೋವೇ ಸಾಪೆಯಯ್ಯಾ ಬದುಕಿನ ತೊರೆಗೆ

ನೋವಿನ ಹೂವಿನ ಮಧುವಿಗೆ
ಮಧುಕರನಾಗುವ ಭಾಗ್ಯವ ಕರುಣಿಸಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ"

ಈ ಜೀವನ ಹೋರಾಟದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸುಖ-ಶಾಂತಿ, ಸಮೃದ್ಧಿಗಳಿದ್ದರೆ ಜೀವನ ನೀರಸವಾಗುವುದು ಖಂಡಿತ. ಬದುಕಿಗೆ ಮೆರಗು ಬರ ಬೇಕಾದರೆ ಕೊರಗು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಸುಟ್ಟಷ್ಟೂ ಬಂಗಾರ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗುವಂತೆ, ಕಷ್ಟಗಳಿದ್ದಷ್ಟೂ ಮನುಷ್ಯನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ದೊಡ್ಡದಾಗುತ್ತದೆ – ಮನಸ್ಸು ವಿಶಾಲವಾಗುತ್ತದೆ– ಅಂತೆಯೇ ಈ ಕವಿಗೆ ಜಗದ ನಂಜು ಕುಡಿದು ನಂಜುಂಡನಾಗುವ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ "ಏನಿಲ್ಲವೆ ಬದುಕಬಲ್ಲೆ. ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಲಾರೆನಯ್ಯ" ಎಂದು ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮನಃಬುಗುವಂತೆ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

"ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿದು ಉಳಿವುದಕ್ಕಿಂತ
ತಿಕ್ಕಿ ಬಳಸಿ ಅಳಿವುದು ಮೇಲಯ್ಯ
ಹುಳುಹತ್ತಿ ಕೊಳೆವುದಕ್ಕಿಂತ
ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಮೊಳೆವುದು ಮೇಲಯ್ಯ
ಇಟ್ಟು ನುಸಿ ಮುಟ್ಟಿ ನಶಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ
ತೊಟ್ಟು ತೊಳೆದು ಹರಿವುದು ಮೇಲಯ್ಯ
ಉಂಡು ಮಲಗಿ ಬೊಜ್ಜು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕಿಂತ
ದುಡಿದು ಮಾಡಿ ಮಡಿವುದು ಮೇಲಯ್ಯ
ಓದಿ ಬೋಧಿಸಿ ವಾದಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ
ಅರಿತು ಆಚರಿಸಿ ಆದರ್ಶವಾಗುವುದು ಮೇಲಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ
ಮಣಿಯನೆಣಿಸಿ ದಣಿಯುವುದಕ್ಕಿಂತ
ಜನರ ತಣಿಸಿ ಕುಣಿವುದು ಮೇಲಯ್ಯ"

ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರು ಬಾಳ ಸೂತ್ರದ ಸುರುಳಿಯನ್ನೇ ಬಿಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ– ಜಗದ ಜೀವಿಗಳು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸದುಪಯೋಗಕ್ಕಿಂತ, ದುರುಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪಾಲಾಗುತ್ತಾರೆ – ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಅದು ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ– ನಾಳೆ, ನಾಡದ್ದು ಎಂದು ಬರಕ್ಕೆ ಬುತ್ತಿಯಕಟ್ಟಿ ಕೆಡಿಸಿದ್ದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ– ಹಳಸಿದ್ದೇ ಬಹಳವಾಗಿದೆ.

ಜಂಗು ತಿಂದು ಕಬ್ಬಿಣ ಕೆಟ್ಟಂತೆ, ಹುಳ ಹತ್ತಿ ಕಾಳು ಹಾಳಾದಂತೆ, ನುಶಿಗಡಿದು ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರ ತೂತು ಬಿದ್ದು ಛಿದ್ರ ಛಿದ್ರವಾದಂತೆ– ಮಾನವ ನಶಿಸಿ ಹೋಗುವ ಈ ದೇಹವನ್ನು ನೆರೆನಂಬಿ, ತುಂಬಿಬಾರದ ನಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಜಂಗು ತಿನ್ನುವ

ಬದಲು ಕಬ್ಬಿಣ ತಿಕ್ಕಿ ಬಳಸಿ, ಸವೆದು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಬೀಜ ಮೊಳೆತು ಮರವಾಗಬೇಕು. ಸಕಲ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳನ್ನು ತಿಕ್ಕಿ, ತೊಳೆದು, ಉಜ್ಜಿ, ಹಸನುಗೊಳಿಸಿ ತೊಟ್ಟು ನಲಿಯಬೇಕು. ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ದುಡಿದು, ಗಳಿಸಿ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ, ಅರಿದು, ಆಚರಿಸಿ, ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯನಾಗಬೇಕು–ಕೇವಲ ಡಂಭಾಚಾರದಿಂದ ಜಪ–ತಪ ಮಾಡಿ ಓದಿ ತಿಳಿದವರೆಂದು ಹೆಮ್ಮೆಪಟ್ಟು, ವಾದಿಸಿ, ಕೊನೆಗೆ ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸದೆ ಶೋಧಿಸದೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿದ ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕಿಂತ, ಹುಳುಹತ್ತಿದ ಕಾಳಿಗಿಂತ, ನುಶಿಗಡೆದ ವಸ್ತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಕೀಳಾಗಿ ಹೋಗುವುದು ಬೇಡವೆಂದು ಹೇಳಿದಾರೆ.

"ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳಿದರೇನು
ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುವುದು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಬಾಯಿ
ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಪೂಜೆ ಮಾಡಿದರೇನು
ಭಕ್ತರ ಶೋಷಿಸುವುದು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಪೂಜಾರಿಯ ಕೈ
ಹಲವು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಗಳು ಬಂದು ಹೋದಡೇನು
ಹಳ್ಳಿಗರ ಕೂಗು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ ಡಿಳ್ಳಿಯ ಕಿವಿ
ಹಲವು ವರ್ಗಾವರ್ಗಿಗಳು ನಡೆದಿದ್ದರೇನು,
ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ಕಂಗಾಲತನ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಕಣ್ಣು
ಹಲವು ಸಲ ನಗರಾಧ್ಯಕ್ಷನಾದಡೇನು
ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶದ ದುರ್ಗಂಧವ ಅರಿಯಲಿಲ್ಲ ಪ್ರಥಮ ನಾಗರಿಕನ ಕೂಗು
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ, ಅಮೀಬಾ ಅರಿವಿನ ಜನ್ಮ ಪಡೆದಡೇನು
ಮೂಲ ವಿಕಾರಗಳ ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ, ತೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಮೊಂಡಮಾನವ"

ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಸಮಾಜದ ಹಲವು ಹಂತದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವರೆಂಬ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳೇ ಹಲವು ಸಲ ಜನರನ್ನು ಸುಲಿಗೆ, ಶೋಷಣೆಗಳಿಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಂಡಲವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸುವ ಅರಸನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವತೆಯೆಂದು ಬಗೆದು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲ ಇಂಗಿ ಹೋಗಿ. ಪ್ರಜಾ ಪ್ರಭುತ್ವ ಬಂದರೂ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಜೆಯ ಕೂಗು ಪ್ರಜಾಪ್ರತಿನಿಧಿಗೆ ಕೇಳಿಸದಂತಾಗಿದೆ. ಭರದಿಂದ ಬದಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಕಂಗಾಲದ ಗಂಟು ಮಾತ್ರ ಬದಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಅವನ ಶೋಷಣೆ ಅವ್ಯಾಹತವಾಗಿ ನಡೆದೇ ಇದೆ. ಏನು ಬದಲಿಸಿದರೂ 'ಮೂಲ ವಿಕಾರಗಳ ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ, ತೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ಈ ಮೊಂಡ ಮಾನವ' ಎಂದು ಮಮ್ಮಲ ಮರುಗಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೋಸ್ಕರ ಕೊರಗಿದ್ದಾರೆ.

"ಹಸಿರಿದ್ದಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಮಾನವಗುಣ
ಹಸಿರಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮೆದ್ದು ಮಲಗುವುದು ಪಶುಗುಣವಯ್ಯ
ಕೆಟ್ಟದ್ದು ಸರಿಪಡಿಸುವುದು ಮಾನವಗುಣ
ಸರಿಯಿದ್ದುದನ್ನು ಕೆಡಿಸುವುದು ದಾನವ ಗುಣವಯ್ಯ
ಕಸದಲ್ಲಿಯೇ ರಸ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು ಮಾನವಗುಣ
ಅರಿತವರನ್ನು ಅನಾದರಿಸುವುದು ಅಸುರ ಗುಣವಯ್ಯ
ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಮಾನವಗುಣ
ಉಪಕಾರಿಗೆ ಅಪಕಾರವೆಸಗುವುದು ದೈತ್ಯಗುಣವಯ್ಯ
ಮಲಗಿದ್ದರೆ ಕುಳಿತು, ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ನಿಂತು, ಬಂದವರಿಗೆ ಸ್ಥಳ
ನೀಡುವುದು ಮಾನವಗುಣ
ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಕಾಲುಚಾಚಿ ಮಲಗುವುದು
ನಿಶಾಚರ ಗುಣವಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ. ದುಃಖಿತರ ಕಂಬನಿ ತೊಡೆವುದು
ಮಾನವಗುಣ
ಸುಖಿಗಳಿಗೂ ಕಂಬನಿ ಬರಿಸುವುದು ರಾಕ್ಷಸ ಗುಣವಯ್ಯ."

ಪಚ್ಚಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ತಿಂದು, ಬೆಚ್ಚಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮಲಗುವ ಸೋಮಾರಿಗಳೇ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಉಂಡಮನೆಯ ಗಳ ಎಣಿಸುವರಿಗೇನು ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಾಣುವುದು ಪಶುತನವನ್ನು, ಕೃತಘ್ನತೆಯನ್ನು, ರಾಕ್ಷಸೀ ಪ್ರವೃತಿಯನ್ನು. ಇಂಥವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಮಾನವತೆ ವಿಲಿವಿಲಿ ಒದ್ದಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಮಾನವ ತನ್ನ ಜೀವನದ ಚಿರಂತನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಡುಕಷ್ಟಕ್ಕೀಡಾಗಿ ಅರ್ಥ ಹೀನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪಶುವಾಗಿದ್ದಾನೆ, ದಾನವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ದಾನವನಾದ ಮಾನವನು ದೇವನಾಗುವುದು ಇಂದು ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಬಹು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ಹಸಿರು ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ನಾಂದಿ ಹಾಕಿ, ಕಸದಲ್ಲಿ ರಸ, ವಿಷದಲ್ಲಿ ಅಮೃತವನ್ನು ತೆಗೆದು ಸುತ್ತಲಿದ್ದ ವರನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು, ಅವರ ಕಷ್ಟ–ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿ, ಸಾಂತ್ವನವ ನೀಡಿ ಸಂತೈಸಿ, ಮಹೋನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ, ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾಣಬೇಕು. ಇದು ಕವಿಯ ಆಶಯ, ಅಂತೆಯೇ ಅವರು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ,

"ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಒಳಿತು ಮಾಡುವವ ಮಾನವ, ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡದವರಿಗೂ ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ ಮಹಾಮಾನವ, ಕೆಡಕನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೂ ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ ದೇವ ಮಾನವರು" ಎಂದು 'ಮಾನವತೆ'ಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ–ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ಬದುಕುವದು ಸುಲಭ
ಬಾಳುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣವಯ್ಯ
ಮನುಜನಾಗುವುದು ಸುಕರ
ಮಾನವನಾಗುವುದು ಬಹಳ ದುಷ್ಕರವಯ್ಯ
ಗೃಹ ಕಟ್ಟುವುದು ಘನಕಾರ್ಯವೇನಲ್ಲ-
ಗೃಹಸ್ಥನಾಗುವುದು ಕರ ಕಷ್ಟವಯ್ಯ
ಮದುವೆಯಾಗುವುದು ಮೋಜಿನ ವಿಷಯ
ಸಂಸಾರ ಸಾಗಿಸುವುದು ಗೋಜಿನ ವಿಷಯುವಯ್ಯ
ಗಳಿಸುವುದು ಬಹಳ ಸುಲಭ
ಆನಂದಿಸುವುದು ಅಪರೂಪವಯ್ಯ
ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು ಅರಿದೇನಲ್ಲ
ಉಪಕಾರ ಸ್ಮರಿಸುವುದು ವಿರಳವಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ ನಿನ್ನ ನಾಮ ಜಪಿಸುವುದು ಬಲು ಹಗುರ,
ನಿನಗೆ ಮನ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು ಬಹು ಕಠಿಣವಯ್ಯ"

ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರು ಬಾಳ ಕಡಲನ್ನು ಕಡೆದು ನವನೀತ ತೆಗೆದು ಸಮಾಜ ಪುರುಷನ ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ-ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನಗೆ ಲಬಿಸಿರುವ ಸುಖ-ಸಂತೋಷಗಳನ್ನು, ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು, ತಾನು ಸಾಧಿಸಿರುವ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪ ಗಳನ್ನು, ತಾನು ಶೋಧಿಸಿರುವ ಮಹತ್ತು-ಬೃಹತ್ತನ್ನು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿ, ಒಳಗಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡಬೇಕು ನಮ್ಮ ಬಾಳನ್ನು, ನಮ್ಮನ್ನು ನಾವೇ ಒರೆಗಲ್ಲಾಗಿ ತಿಕ್ಕಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಅರೆಗಲ್ಲಾಗಿ ಅರೆದು ನೋಡಬೇಕು-ಆಗ ನಾವು, ಏನು ಮಾಡಿದೆವು, ಹೇಗೆ ನಡೆದೆವು, ಹೇಗೆ ಗಳಿಸಿದೆವು, ಹೇಗೆ ಬಳಸಿದೆವು, ಹೇಗೆ ಗೆದ್ದೆವು, ಏನಾಗಿದ್ದೆವು' ಎಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡಿ ಬರುವುದು.

ಮಾನವನು ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಜೀವಿಸಲೇಬೇಕು, ಬದುಕಲೇಬೇಕು. ಅದು ಅವನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ. ಬದುಕುವುದೂ ಒಂದು ಕಲೆ. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಜೀವಿಯ ಪರಮಗುರಿ-ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸುಲಭವೂ ಅಲ್ಲ-ಅದು ಅವನ ಪೂರ್ವಾರ್ಜಿತ ಪುಣ್ಯ. ದೈವೀಕೃಪೆ. ಗುರು-ಹಿರಿಯರ ಅನು ಗ್ರಹವೂ ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ದೈವದ ಬೆಂಬಲ, ಪ್ರಯತ್ನದ ಹಂಬಲ ದಿಂದ ಬಾಳು ಬಂಗಾರ, ಜೀವನ ಶೃಂಗಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು ನಾನಾ ತಾಪತ್ರಯಕ್ಕೀಡಾಗಿ, ಕಡು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ತೊಳಲಿ, ಬಳಲುವವರಿಗೇನು ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಅಭಾಗಿಗಳ ಕಂಡು, "ಬದುಕು ಜೀವಿಯೇ ಬದುಕು, ಕುತ್ತುಗಳ ತುತ್ತನುಂಗಿ ಬದುಕು, ನಿರಾಶೆಗಳ ನಂಜನೀಂಟಿ ಬದುಕು, ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ, ಎಂತಾದರೂ ಬದುಕು" ಎಂದು ನೊಂದು ನಿರಾಶನಾದ, ಬೆಂದು ಬೇಗುದಿಗೊಂಡ

ಜೀವಿಯ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಗಂಧ ತೇಯ್ದು ಅಮೃತದ ಗುಟಿ ಹಾಕಿ ಚೇತನ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ಬಾ ದುಃಖವೇ ನನ್ನ ಉಸಿರಾಗು ನೀನು
ಬಾ ನಿರಾಶೆಯೇ ನನ್ನ ಆಶೆಯಾಗು ನೀನು
ಬಾ ಹಾನಿಯೇ ನನ್ನ ಲಾಭವಾಗು ನೀನು
ಬಾ ಅಕೀರ್ತಿಯೇ ನನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯಾಗು ನೀನು
ಬಾ ತೆಗಳಿಕೆಯೇ ನನ್ನ ಹೊಗಳಿಕೆಯಾಗು ನೀನು
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ನಂಬಿದ ನನಗೆ
ಬೇರಾವುದು ಬೇಡಾವುದು ? ಇಷ್ಟವಾವುದು
ಅನಿಷ್ಟವಾವುದು ?"

ಜೀವನ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳ ಆಗರ, ಸಾಗರ. ಸುಖದಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗದೇ, ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗದೇ, ಹೊಗಳಿಕೆ-ತೆಗಳಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಲಿದು, ನಿರಾಶನಾಗದೇ, ಲಾಭ-ನಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿ, ತನ್ನೆದೆಯ ತೂಕವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೇ ಸದಾ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಸಂತಸದಿಂದ ಇರಬೇಕು-ಇದೇ ಯೋಗ, ಭೋಗ-ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿ.

"ಈ ವಿಶಾಲವಾದ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಬದುಕಿಲ್ಲ, ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಗಾಗಿಯೇ ಈ ಲೋಕವಿಲ್ಲ, ನಾನು ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಬದುಕುವಂತಿಲ್ಲ, ನಾಲ್ವರಿಗಂಟಿಕೊಳ್ಳದೇ ಜೀವಿಸುವಂತಿಲ್ಲ, ಲಕ್ಷಜನ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದುಡಿಯದೇ ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದೆಲ್ಲವ ಪಡೆಯುವಂತಿಲ್ಲ". ಎಂದು ಹಲವು ಜನರನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ಎಷ್ಟು ಹಿತವಾಗಿವೆ–ಮಿತವಾಗಿವೆ.

"ನಿತ್ಯ ಹಲವು ಹನ್ನೆರಡು ಜನರ
ಹಲವು ಸಲ ಕಾಣುವೆ ಓ ಜೀವಿ
ನಿನ್ನ ನೀನೇ ಕಾಣುವಿಯಾ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ
ದಿನ ದಿನವೂ ಇಣಕಿ ಹಣಿಕಿ ನೋಡದೆ ಅನ್ಯರ ಬಾಳಿನೊಳಕ್ಕೆ
ನಿನ್ನ ಬದುಕ ಬೆದಕಿ ನೋಡಿದೆಯಾ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ.
ಅನ್ಯರ ಹೃದಯೇಂಗಿತವನ್ನರಿಯಲು ಹಾತೊರೆವೆ ಹವಣಿಸುವೆ
ಹಲ್ಲಣಿಸುವೆ, ನಿನ್ನೆದೆಯನರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಹಾರೈಸಿದೆಯಾ ಒಮ್ಮೆ
ಯಾದರೂ
ಇವನಾರು ಇವನಾರು ಇವನಾರು ಎಂದು ನೀನು ಕೇಳದ ದಿನವಿಲ್ಲ
ನಾನಾರು ? ಎಂದು ಅರಿದೆಯಾ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ.
ಅವರವರ ಅವಗುಣಗಳನೆತ್ತಿ ತೋರಿಸುವೆ ನಿತ್ಯ
ನಿನ್ನ ದುರ್ಗುಣಗಳತ್ತ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸಿದೆಯಾ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ.

ನೀನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ದಾನವುಣ್ಣದ ದಿನವಿಲ್ಲ
ಅವನ ನೀ ನಿಜವಾಗಿ ನಂಬಿದೆಯಾ ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ"

ಜೀವನವನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು, ಬಾಳನ್ನು ಆಳಕ್ಕಿಳಿದು ನೋಡದೇ, ಪರೀಕ್ಷಿಸದೇ, ಅವರು ಹಾಗೆ, ಇವರು ಹೀಗೆ ಎಂದು ತನ್ನ ತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ತಿರುಗುವ ಕುನ್ನಿ ಮಾನವನಿಗೆ, 'ನಿನ್ನ ದುರ್ಗುಣಗಳತ್ತ ದೃಷ್ಟಿ ಹಾಯಿಸಿದೆಯಾ ಒಮ್ಮೆ ಯಾದರೂ' ಎಂದು ಕಿವಿ ಹಿಂಡಿ ಕೇಳಿದ್ದಾರೆ-'ಗುಡ್ಡದಷ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಿ ಕಡ್ಡಿಯಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪುಸ್ತಕದ ಕಪಾಟಿಗಿಂತ ಕಡೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಮೂದಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.' ಊರಿಗೊಂದು ವಾಗ್ದಾನಮಾಡಿ ನೂರಕ್ಕೊಂದನ್ನು ನೆರವೇರಿಸ ದಿದ್ದರೆ ಡಂಗುರ ಹೊಡೆವವನಿಗಿಂತ ಕೀಳಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಗದ್ದರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಭದ್ರವಿರುವುದನ್ನು ಛಿದ್ರಿಸುತ್ತ, ಗಟ್ಟಿಯಾವುದನ್ನೂ ಮಾಡದೇ ಇರುವವ ಮೂಷಿಕನಿಗಿಂತ ಹೇಸಿಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಹೀಯಾಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೋಷಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ತೋರಿಸಿ, ಲೇಸುಗಳನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದಿರೆ ದೂಷಕನಿಗಿಂತಲೂ ದೋಷಿಯಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತರ-ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವೇದಿಕೆಗಳಿಂದ, ವಿಶ್ವ ಬಂಧುತ್ವ. ಉಪದೇಶಿಸಿ ಮನೆಯ ಜನರಲ್ಲಿಯೇ ಜಗಳ ಹಚ್ಚಿದರೆ ಠಕ್ಕರ ಗುರುವಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಮನನೊಂದು ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ 'ವಿಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಜಂಬಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು,' ಬೆಕ್ಕು ಅಡ್ಡ ಹಾಯುತ್ತಲೇ ಗಕ್ಕನೇ ನಿಂತರೆ, ಅಜ್ಞಾನಿಗಿಂತ ಕಡೆಯಲ್ಲವೇ ? ಎಂದು ಗಹಗಹಿಸಿ ನಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ'- ಹೀಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ತೆಗೆದು, ಎಳೆ ಎಳೆ ಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಇಳೆಯ ಮಾನವಗೆ ತಿಳಿವು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಇಂದು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಜೀವನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತೀರಾ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಘಜೀವಿಯಾದ ಮಾನವ ಸಂದಿಗ್ಧ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಯಾರು ತನಗೆ ಹಿತವರು, ಯಾರ ಮಾತು ಕೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯದಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಅನುಮಾನ, ಅಪವಾದಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಕ್ಲಿಷ್ಟತೆ ತಲೆದೋರಿರುವುದು.

"ತತ್ವರಹಿತ ರಾಜಕಾರಣ, ಶ್ರಮರಹಿತ ಸಂಪತ್ತು, ನೀತಿಹೀನ ವ್ಯಾಪಾರ, ಶೀಲಶೂನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಮನಸಾಕ್ಷಿಯಿಲ್ಲದ ಭೋಗ, ಮನುಷ್ಯತ್ವರಹಿತ ವಿಜ್ಞಾನ, ತ್ಯಾಗವಿಹೀನ ಪೂಜನ"ದಿಂದಲೇ. ಈ ಸಪ್ತಪದಿಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ನಷ್ಟ ಖಂಡಿತವೆಂದು ಪೂಜ್ಯ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಅಕ್ಷರಶಃ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ ಈ ಮಾತನ್ನು ಮನಗಂಡೇ ಪುರಾಣಿಕರು,

"ಮುಖಂಡರೆ ಶಿಖಂಡಿಗಳಾದರೆ
ಹಿಂಬಾಲಕರು ಇನ್ನೇನಾಗಬೇಕಯ್ಯ

ಶ್ರೇಷ್ಠರೇ ಕನಿಷ್ಠರಾದರೆ, ಕನಿಷ್ಠರು ಮತ್ತೇನಾಗಬೇಕಯ್ಯ
ರಕ್ಷಕರೇ ಭಕ್ಷಕರಾದರೆ, ರಾಕ್ಷಸರು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಮುಟ್ಟಬೇಕು"

ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ,

"ಕೆಲವರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರಲೆಂದು ಬಹುಜನರು ಬಂಧನದಲ್ಲಿ
ಬಳಲಬೇಕೇನಯ್ಯ, ಕೆಲವರು ಒಡೆಯರಾಗಿರಲೆಂದು
ಬಹುಜನರು ಬಡವರಾಗಿಯೇ ಬಳಲಬೇಕೇನಯ್ಯ
ಕೆಲವರು ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂದು ಬಹುಜನರು ತಿಪ್ಪೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ
ತೊಳಲ ಬೇಕೇನಯ್ಯ
ಕೆಲವರು ಅರಿವಿನ ದೊರೆಗಳಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಬಹುಜನರು
ಮರಳಿನ ಕುರಿಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಬೇಕೇನಯ್ಯ
ಕೆಲವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರೆನಿಸಿ ಮೆರೆಯಬೇಕೆಂದು
ಬಹುಜನರು ಕನಿಷ್ಠರಾಗಿಯೇ ಕೊಳೆಯಬೇಕೇನಯ್ಯ
ಬಹುಜನ ಹಿತಾಯ, ಬಹುಜನ ಸುಖಾಯ, ಎಂಬುದು
ಗಗನ ಕುಸುಮವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಬೇಕೇನಯ್ಯ
ಹೇಳಯ್ಯಾ ಹೇಳಯ್ಯಾ ಎಂದು ನಿನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಮತೆಯ
ಗರಗಸವಳ್ಳಿ ಅಳಿದು ಸಮತೆಯ ಬಯಕೆಯ ಬಳ್ಳಿ ಬೆಳೆವುದು
ಹೇಳಯ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ"

ಪಟ್ಟಭದ್ರ ಹಿತಾಶಕ್ತಿಗಳ ಎದೆಯ ಗುಂಡಿಗೆ ಅರಳುವಂತೆ ಕಾವು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ–ಓಟು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ —

"ಓಟುಗಳ ಬೆಲೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ
ನೋಟುಗಳ ಬೆಲೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯ
ಎಲ್ಲವೂ ತುಟ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿದೆ
ಮಾನವ ಮಾತ್ರ ಅಗ್ಗವಾಗುತ್ತಲಿಹನಯ್ಯ
ಭೂವ್ಯೋಮಾಕಾಶಗಳ ಅಂತರ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ
ಮನುಜ ಮನುಜರ ನಡುವೆ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯ
ವಿದ್ಯೆಬುದ್ಧಿ, ವಿಜ್ಞಾನ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ
ಪ್ರೀತಿ ಮೈತ್ರಿ, ವಿಶ್ವಾಸಗಳ ಪ್ರಸಾರ, ಪ್ರಚಾರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿವೆ
ಬಗೆಯ ವಿಸ್ತರಣೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿಹುದಯ್ಯ
ಊರೂರಿಗೆ ಯೋಜನೆಗಳು ಮೊರೆಯುತ್ತಿವೆ
ಮನ ಮನಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ ಮರೆಯುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯ
ಮನೆ ಮನೆಗೂ ರೇಡಿಯೋ, ಟೆಲಿವಿಜನ್ ಬರುತ್ತಿವೆ

ನರ ನರರ ಸಂಬಂಧ ಕರಗುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರಾ ಹೊರಗೆ ಸಿರಿ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ
ಒಳಗೆ ಬಡತನ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆಯಯ್ಯ"

ತತ್ವರಹಿತ ರಾಜಕಾರಣದಿಂದ ಮಾನವ ಜೀವನ ಅಗ್ಗವಾಗಿ, ಜೀವನಾವಶ್ಯಕ ವಸ್ತುಗಳ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿದೆ—ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಕಿರಿದಾಗಿದೆ. ಮನುಜ, ಮನುಜರ ನಡುವೆ ಅಂತರ ಹೆಚ್ಚಾಗತೊಡಗಿದೆ-ಸೌಲತ್ತುಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ದೌಲತ್ತಿನ ಆಶೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ-ಅದರಿಂದ ಹೊರಗಿನ ಸಿರಿ ಹೆಚ್ಚಿ, ಒಳಗಿನ ಬಡತನದ ಬೇರು ಆಳಕ್ಕಿಳಿದಿದೆ-ಆದರೂ ಮಾನವ ಇಂದು ಪ್ರಗತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯದತ್ತ ಸಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಒಮ್ಮೆ ಅವನು ನೈಜಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯಲೆಂದು ಸಮಾಜ-ಜೀವನದ ನಿಲುಗನ್ನಡಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಪುಣ್ಯವಿದ್ದವರು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯಲಿ —

"ಉಂಡುದಕ್ಕಿಂತ ಉಳಿಸಿದ ಎಂಜಲು ಹೆಚ್ಚು
ಕೆಲವರ ಬೆಳ್ಳಿ ತಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ
ಬಳಿದು ತಂದ ಎಂಜಲವೇ ಪರಮ ಪ್ರಸಾದ
ಅಸಂಖ್ಯ ಅಭಾಗಿಗಳ ಮಣ್ಣು ಮಿಟ್ಟೆಗಳಲ್ಲಿ
ಏನು ಕುಡಿದರೆ ಹಸಿವೆಯಾದೀತೆಂಬ ಚಿಂತೆ ಹಲವರಿಗೆ
ಏನು ತಿನ್ನುವುದು ಹಸಿವೆ ಹಿಂಗಿಸಲು ಎಂಬ ಚಿಂತೆ ಬಹುಜನರಿಗೆ
ಅಜೀರ್ಣವಾಗಿ ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಹೋಗುವವರು ಕೆಲವರು,
ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಕುಸಿದು ಆಸ್ಪತ್ರೆಗೆ ಸೇರುವವರು ಬಡಜನರು
ಹಸಿವೆಯೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವವರಿಗೆ ಹಸಿವೆಯ ಹಸಾದವನ್ನಿತ್ತು
ಹಸಿವೆಯೇ ಹಿಂಗದೆಂಬುವವರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಶನವನ್ನು ನೀಡಾ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ"

"ಬಡವ ಬಲ್ಲಿದರಲ್ಲಿದ್ದ ವ್ಯಷ್ಟಿ-ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಚಿತ್ರಣ ಇಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದಿದ್ದರೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲ-ಜಗದ ಈ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು, ಜನರ ಈ ತಾಪತ್ರಯ ಕಳೆಯಯ್ಯಾ ಎಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬರ ಎಂಜಲು ತಿನ್ನಲಾರೆನೆನ್ನುವ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರದನ್ನು ಕಸಿದು ತಿನ್ನಲಾರೆನೆನ್ನುವ, ಎಂಥ ಸಂಕಟ ಬಂದರೂ, ದುಡಿದೇ ತಿನ್ನುವ, ಪಡೆದುದರಲ್ಲಿ ಹರಿದು—ಹಂಚಿ ತಿನ್ನುವ ಹಸನಾದ, ಹದನಾದ ಬುದ್ಧಿ, ಬಲ ಈ ನರನಿಗೆ ಬರಲಿ ಹೊಸಕಾಲದ ಶುಭೋದಯವಾಗಲಿ ಎಂದು ಹಾತೊರೆದಿದ್ದಾರೆ"-ಅಂತೆಯೇ

"ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕೈತುತ್ತು ಕಸಿದು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ
ಹಸಿದಿರುವುದೇ ಹಸನವಯ್ಯ
ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹೆಸರು ಕೆಡಿಸಿ ಹೆಸರಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ
ಹೆಸರಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಹಸನವಯ್ಯ
ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ತುಳಿದು ಮುಂದೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕಿಂತ
ಹಿಂದೆ ಉಳಿದಿರುವುದೇ ಹಸನವಯ್ಯ
ಅನ್ಯರ ಹಿತದಲ್ಲಿ ಅವಿರತ ತನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ಕಾಣದವ
ತನ್ನ ಹಿತವನ್ನೇ ತಿಳಿಯದ ತಿಳಿಗೇಡಿಯಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ"

ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ,

"ದುರಾಚಾರಿಯಾದ ಪಂಡಿತನಿಗಿಂತ
ಸದಾಚಾರಿಯಾದ ಪಾಮರನೇ ಮೇಲಯ್ಯ
ಹರಿದು ತಿನ್ನುವ ಬಲ್ಲಿದನಿಗಿಂತ
ಹಂಚಿ ಉಣ್ಣುವ ಬಡವನೇ ಲೇಸಯ್ಯ
ಸಣ್ಣತನದ ಸಾಹಿತಿಗಿಂತ
ದೊಡ್ಡತನದ ಓದುಗನೇ ವಂದ್ಯನಯ್ಯ"

ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ ಇನ್ನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಪೂರ್ಣತೆ, ಅಸಮಾನತೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು,

"ಮುತ್ತು ಅರಿಸಿಯ ಕೊರಳ ಹಾರ ಸೇರುತ್ತದೆ
ಮುತ್ತನಿತ್ತ ಸಿಂಪು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಒದ್ದಾಡುತ್ತದೆ...
ರೈತ ಬೆಳೆದುದೆಲ್ಲ ಏನೇನೋ ಆಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಹೋಗುತ್ತದೆ
ಆದರೆ ಬೆಳೆದ ರೈತ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ..."

ಹೀಗೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರೋ ಮುಂದೆ ಬಂದು, ಯಾವುದು ಯಾವುದೋ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಿ ಮುಟ್ಟಿದರೂ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಷ್ಟದ ಕುಲುಮೆಯಲ್ಲಿ ಒದ್ದಾಡುವವರು, ಹೊರಳಾಡುತ್ತಿರುವವರು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ, ಇರುತ್ತವೆ. ಇದು ನಿನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಗತಿಯ ಲಕ್ಷಣವೇ ! ಏನು ಹೇಳು !! ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಹೋಮರನಂಥ ವಿಶ್ವಕವಿಗಳು ಭಿಕ್ಷೆಬೇಡಬೇಕು
ಹೆಂಡ ಮಾರುವವರು ಲಕ್ಷಾಧೀಶರಾಗಬೇಕು
ಇದೇ ನಿನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ನ್ಯಾಯವೇನಯ್ಯ
ದುಡಿದವರಿಗೆ ದುಗ್ಗಾಣಿ, ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಗೆ ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯ
ಇದುವೇ ನಿನ್ನ ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಏನಯ್ಯ

ಮಾನವೋದ್ಧಾರಕರಿಗೆ ವಿಷದ ಬಟ್ಟಲು, ಗುಂಡು,
ಮಾನವೋತ್ಪೀಡಕರಿಗೆ ಸುಖ ಸಂಪದ
ಇದೇ ನಿನ್ನ ನೀತಿಯೇನಯ್ಯ"

ಎಂದು ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ ಗುಡುಗಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದ ಅನ್ಯಾಯ, ಅನಾಚಾರ, ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಳ್ಳೆಯವರ ಜೀವನ, ಅವರು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಷ್ಟ, ನುಂಗುವ ನಂಜನ್ನು ನೀನು ನೋಡಿಯೂ ನೋಡದಂತೆ ಕುಳಿತಿರುವೆಯಲ್ಲ ! ಭಲೇ ! ನೀನೊಬ್ಬ ಸಿದ್ಧ; ಇಂಥದರಲ್ಲಿ ನೀನೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

"ಹೆಂಡದ ಹರವಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರು ಹಲವರುಂಟು
ಹಾಲಿನ ಹರವಿಯನ್ನು ಗೌರವಿಸುವವರ ಹೆಚ್ಚಿಸಯ್ಯ
ಹಣಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಬೀಳುವವರಿಗೆ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ
ಗುಣಕ್ಕೆ ಮಣಿಯುವವರ ಹೆಚ್ಚಿಸಯ್ಯ
ಗೆದ್ದ ಎತ್ತಿನ ಬಾಲ ಹಿಡಿಯುವವರು ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ
ಬಿದ್ದ ಎತ್ತಿನ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವವರ ಹೆಚ್ಚಿಸಯ್ಯ
ಉಳ್ಳವರ ಓಲೈಸುವವರು ಬೇಕಾದಷ್ಟಿದ್ದಾರೆ
ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಉಳು ಬಾಳು ಒದಗಿಸುವವರ ಹೆಚ್ಚಿಸಯ್ಯ"

ತನ್ನತನವೆಂಬುದಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಂತೆ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿರುವವರ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತುವ, ಮೂರ್ಖ ಮಾನವರನ್ನು ಕಂಡು ಕನಲಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮಗೆಲ್ಲ ಬುದ್ಧಿ ಭೇಟಿಯಾಗ ಬೇಕಾದರೆ ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಕಾಲ ಬೇಕು ? ಎಂದು ಕೊರಗಿದ್ದಾರೆ – ಇನ್ನು ಮೇಲಾದರೂ ನೀವು, "ದುಷ್ಟರ, ಭ್ರಷ್ಟರ ದಾಸರಾಗಿ ಮೃಷ್ಟಾನ್ನ ಸೇವಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಸಜ್ಜನರ ಸೇವಿಸಿ, ಮಜ್ಜಿಗೆ ಅಂಬಲಿ ಉಂಬುದು ಲೇಸು, ಮಾನಹೀನರಾಗಿ ನೂರು ವರುಷ ಬದುಕುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಮಾನಧನರಾಗಿ ಮೂರುದಿನ ಬದುಕಬೇಕೆಂದು ಕರೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ–

"ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ಒಂದೊಂದೆ ಪ್ರಾಣಿತನ
ಒಂದೊಂದೇ ಪಶುಗುಣ
ನನಗೇಕೆ ಇನಿತೊಂದು ಪಶುಗುಣಗಳನ್ನಿತ್ತಿಹೆಯಯ್ಯ
ವಿಷಯದ ಹಸಿರು ಮೆಲುವಾಗ ಹಸು, ಮೇಕೆ, ಹುಲ್ಲೆ
ಕಾಮದ ಬೂದಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಳಾಡುವಾಗ ಕತ್ತೆನಾನಯ್ಯ
ಒಡೆಯ ನುಡಿದಾಗೊಮ್ಮೆ ಕೌಲೆತ್ತು ನಾನಾಗುವೆ
ಆಮಿಷದ ಅಡಗನಗಿವಾಗ ನಾಯಿಯಯ್ಯ
ಮದವೇರಿದಾಗ ಮದ್ದಾನೆ, ಕುಟಿಲಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಬಕ
ಕಳ್ಳ ತಂತ್ರಕ್ಕಿಳಿವಾಗ ನರಿ, ಕದ್ದು ಕುಡಿವಾಗ ಬೆಕ್ಕು,
ಕಚ್ಚುವಾಗ ಹಾವು, ಕುಕ್ಕುವಾಗ ಹದ್ದು, ಕುಟುಕುವಾಗ ಚೇಳು,

ಪಸಿವಾದಾಗ ತೋಳ, ದೂಷಕವಾದಾಗ ಮೂಷಕ
ಶೋಷಕನಾದಾಗ ಕೀಟಕ, ಮಸದ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾದಾಗ ಮರ್ಕಟ
ಎನಿತೊಂದು ಪಶುತನಗಳ ಪಶುಗುಣಗಳ ಮೊಟ್ಟೆ ನಾನು
ನನ್ನ ಪ್ರಾಣಿಗುಣಗಳು, ನಿನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳಾಗಿ
ಪರಿವರ್ತಿತ ವಾಗಲಯ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ"

ಕಾಡಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟೊ ಕ್ರೂರಮೃಗಗಳು, ಕಾಡು ಪಶುಗಳು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಮಾನವನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪಶು, ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು, ಒಳಗಣ್ಣು ತೆರೆದು ನೋಡಿದ್ದಾರೆ ಪುರಾಣಿಕರು. ನನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪಶುತನ ಅಡಗಿಸಿರುವೆ ತಂದೆ ! ಎಂದು ಮರುಗಿದ್ದಾರೆ, ಕೊರಗಿದ್ದಾರೆ.

ದಡ್ಡತನದಿಂದ ಅಡ್ಡದಾರಿ ತುಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ ರಾಜಕುಮಾರರ, ಮನಃ ಪರಿವರ್ತನೆಗಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುಶರ್ಮನು ಪಂಚತಂತ್ರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ, ಮನುಷ್ಯತ್ವದ ಆರೋಪ ಹೊರಿಸಿ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದಂತೆ, ಪುರಾಣಿಕರು ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ನಿದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಾಣಿತನ, ಪಶುಗುಣವನ್ನು ತಂದೊಟ್ಟಿ ಮಾನವತೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಸಿಟ್ಟಿರುವೆ. ಈ ಮಾನವತೆಯ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಒಡ್ಡಿರುವಿಯಾ ?– ತಂದೆ ! ಅಡಿಗಡಿಗೆ ನೀನೊಡ್ಡಿದ ಈ ಸತ್ತ್ವ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ "ನನ್ನತನ" ಕಳಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣಿತನ ಉಳಿದರೆ ನಾನೊಬ್ಬ ಹುಸಿ ಹೊಂಡ– ಜಗದ್ಭಂಡ – ಎನಿಸದಿರು ಎಂದು ಸಿದ್ಧ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ– ಹಾಗೇ ಮುಂದುವರಿದು– ಹೀಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನೀನು ನನ್ನನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿರುವಿಯೆಂದು, ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವಿ ಎಂದು ಆರೋಪಿಸಲಾರೆ. ನೀನು ನನ್ನ ಕರೆದೆ, ಎಚ್ಚರಿಸಿದೆ, ಅಧಿಕಾರದ ಅಬ್ಬರದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಸೊಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ, ನಿನ್ನ ಧ್ವನಿ ನನಗೆ ಕೇಳಿಸಲಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ರೂಪ ನಾನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನಾವು ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಕೇಳೋಣ

"ನೀನೆನ್ನ ಕರೆಯಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಲೆ ? ಎನ್ನೆ
ನೀನು ಕರೆದೆ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕರೆದೆ
ಅನಾಥ ಶಿಶುವಿನ ಆಕ್ರೋಶವಾಗಿ ಕರೆದೆ
ಮಹಾರೋಗಿಯ ನರಳಿಕೆಯಾಗಿ ಕರೆದೆ
ಪರಿತ್ಯಕ್ತೆಯ ಕಂಬನಿಯಾಗಿ ಕರೆದೆ
ಬಡವನ ನಿಟ್ಟುಸಿರಾಗಿ ಕರೆದೆ
ಪತಿತನ ಪದಹೃತನ ಕ್ರಂದನವಾಗಿ ಕರೆದೆ

ಭಗ್ನ ಮಾನವನ ಉದ್ವಿಗ್ನ ಸ್ವರವಾಗಿ ಕರೆದೆ
ಯಾವ ಸ್ವರದಿಂದ ಕರೆದರೂ ಕಿವಿಗೊಡದ ಮೊಂಡ ನಾನಯ್ಯ
ಪಾಖಂಡಿ ನಾನಯ್ಯ ಸಿರಿಯ ತೇಗಿನಲ್ಲಿ, ಸುಖದ ಕೇಕೆಯಲ್ಲಿ
ವಿಲಾಸದ ಸಿಳ್ಳಿನಲ್ಲಿ, ಅಧಿಕಾರದ ಅಬ್ಬರದಲ್ಲಿ, ಬಲದ ಉಲುಹಿನಲ್ಲಿ
ಕರೆಯಲು ನಿನಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ
ನಿನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ದುಃಖಿತರ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಕರೆದರೆ ನನಗೆ ಕೇಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ
ಎಂತಯ್ಯಾ, ಎಂದಯ್ಯಾ, ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಸ್ವರ ಕೇಳಿಸುವುದು ?
ಹೇಗಯ್ಯಾ, ಯಾವಾಗಯ್ಯಾ, ನಾನು ನಿನ್ನ ಹತ್ತಿರವಾಗುವುದು
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ"

"ನೀನೋ ಹಿರಿದಪ್ಪ ಅಂಗಡಿಯನಿಕ್ಕಿ ಕುಳಿತಿರುವೆ
ಆದರೆ ನಾನಲ್ಲಿಗೆ ಗ್ರಾಹಕನಾಗಿ ಬರಲಾರೆನಯ್ಯ
ನನ್ನ ಕಲಬೆರಕೆಯ ಸರಕು ಅಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದೆಂಬ ಸಂಕೋಚ
ನಿನ್ನ ಸರಕಿಗೆ ತರಲು ನೀನೊಪ್ಪುವ ನಾಣ್ಯ ನನ್ನಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಾಚಿಕೆ
ನಿತ್ಯ ಹೊರಡುವೆ ನಿನ್ನ ಅಂಗಡಿಯತ್ತ
ನಿತ್ಯ ಮರಳುವೆ ಅರ್ಧ ದಾರಿಯಲ್ಲೇ
ಒಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ನಿನ್ನ ಅಂಗಡಿಯ ಏನೆಲ್ಲವನ್ನು
ಕೊನೆಗೆ ನಿನ್ನನ್ನೂ ಕೊಳ್ಳಬಹುದು
ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧನಾಗದ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ
ಆವ ಮುಖದಿಂದ ನಿನ್ನ ಅಂಗಡಿಯತ್ತ ಬರಬಲ್ಲನಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ"

ಜಗವೆಂಬುದು ಒಂದು ಅಂಗಡಿ-ಇದರ ಸೂತ್ರಧಾರನೇ ಅಂಗಡಿಕಾರ. ಈ ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವವೆಂಬ ರತ್ನ, ನಡೆ - ನುಡಿಗಳೆಂಬ ವಜ್ರ - ವೈಢೂರ್ಯ, ಮಾತು-ಮೌನಗಳೆಂಬ ಬೆಳ್ಳಿ-ಬಂಗಾರ ನಿತ್ಯ ದಿನಸಿಗಳಾದ ಬೇಳೆ-ಬೆಲ್ಲ, ಎಣ್ಣೆ-ಬೆಣ್ಣೆ-ಚಿನ್ನದದಿರು, ಬೆತ್ತ-ಬಿದಿರು, ಇನ್ನೇನು ಬೇಕೋ ಬಾಳುವೆಗೆ ಅದೆಲ್ಲವೂ ತವನಿಧಿಯಾಗಿ ತುಂಬಿದೆ– ಒಪ್ಪ ಓರಣರಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿದೆ–ಈ ಅಂಗಡಿಗೆ ಬಂದು ಸಾಮಾನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ನನ್ನಲ್ಲಿ 'ಕಾಯಕ'ದ ಹಾಗ ಇಲ್ಲ ಕಪ್ಪು ಹಣದ ಕಂತೆಯಿದೆ –ನನ್ನ ದಿನಸು ಮಾರಲು ಬರಲೇ ಎಲ್ಲವೂ ಕಲಬೆರಕೆ. ಛಿ ! ನಾಚಿಕೆ– ಈ ಅಂಗಡಿಕಾರ ತುಂಬ ಜಾಣ– ನಿತ್ಯ ದುಡಿಮೆಯ ನಿಷ್ಠೆಯ ಹಣವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಮಾನು ಕೊಡುವನು–ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ– ಆದರೆ ಲೆಕ್ಕ ಮಾತ್ರ ಚಾಚೂ ತಪ್ಪದೇ ಬರೆದಿಡುವನು– ಅಂತೆಯೋ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

"ನಿನ್ನ ಉದ್ದರಿಯ ಖಾತೆಯಲಿ
ನನ್ನ ಹೆಸರೇ ಮೊದಲ ಪುಟದಲಿ
ಉಳಿದವರು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ಉದ್ದರಿಯ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರೂ
ನಾನೊಂದು ಪೈಸೆಯನ್ನೂ ಪಾವತಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವಯ್ಯ
ಬಡ್ಡಿ ಕೇಳದ ದೊಡ್ಡ ಮನದ ಶೆಟ್ಟಿ ನೀನು
ಬಡ್ಡಿ ಹಾಕಿದ್ದರೆ ಏನಾಗುತ್ತಿದ್ದೆನೋ ?
ಏಸು ಜನ್ಮ ಬಡ್ಡಿಗಾಗಿಯೇ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದೆನೋ
ಉದ್ದರಿಗಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಮಾರುವ, ಕೊಳ್ಳುವ, ಕೌಶಿಕ, ನಕ್ಷತ್ರಕ
ವೀರ ಬಾಹುಕರನ್ನು ಕಳಿಸಯ್ಯ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರಾ"

"ನಿನ್ನಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ಎಡೆ ಪಡೆದ ಸುದಿನ ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗಲಿ ಎಂದು ಹಂಬಲಿಸಿ ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ ರಹದಾರಿಯಲ್ಲಿ-ಎಲ್ಲಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸುವನೋ, ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಮುಟ್ಟಿಸು-ಮುಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ನೀನಿರು"

ಎಂದು ಆತ್ಮಗೀತೆಯನ್ನು ಹಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅಸ್ಖಲಿತ ವಾಣಿಯಿಂದ ವಚನ ಗಂಗೆ ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದು ಕಾರಂಜಿಯಂತೆ ಪುಟಿಯುತ್ತದೆ. 'ವಚನೋದ್ಯಾನ' ಲೋಕಾನುಭವದಿಂದ ಹಚ್ಚ ಹಸಿರಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮಾನುಭವದಿಂದ ನಿತ್ಯ ನೂತನವಾಗಿದೆ. ಕವಿಯ ಪರಿಪಕ್ವ ಮನದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಹೋನ್ನತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಮೂಡಿನಿಂತು, ಓದುಗರು ಮಂತ್ರಮುಗ್ಧರಾಗಿ ತಲೆ ಬಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಇವರ ವಚನಗಳು ಲೌಕಿಕ ಜೀವನಾನುಭವದ, ವಾಸ್ತವಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಆಗು ಹೋಗುಗಳ ಸುತ್ತ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಬಂದುದರಿಂದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯ ಏನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ, ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು, ಎಂಬ ಕವಿಯ ಸಂದೇಶ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ ಮೊದಲ ಪಾಠವೆಂದರೆ 'ಮಾನವ'ರಾಗುವುದು. ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳೊಂದಾದಾಗ ಬದುಕಿಗೊಂದು ಸಾರ್ಥಕತೆ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೊಂದು ಬೆಲೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೇ ತಾವು ಬದುಕಿ ಉಳಿದವರಿಗೂ ಬದುಕಿ ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಚಿಂತನೆ–ಒಂದು ಪರಿಶೀಲನೆ

ಬೈರಮಂಗಲ ರಾಮೇಗೌಡ

ಪ್ರಕಾಶಕರಾರೂ ತಾವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಮುಂದೆ ಬರದಿದ್ದ ದುರ್ಭರ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ತಾವೇ ಹಣ ಹಾಕಿ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ವನ್ನು ಬೆಳಕು ಕಾಣಿಸುವ ಸಾಹಸ ಮಾಡಿದರು. ಅವರ ಶ್ರಮ, ಸಾಹಸಗಳಿಗೆ ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರತಿಫಲ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ೧೯೭೭ ರಲ್ಲೇ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡರೂ ವಿಮರ್ಶಕರ ಅವಜ್ಞೆಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ಸಹೃದಯರ ಬಳಿ ಸುಳಿಯದಿದ್ದ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ' ಮಹತ್ವದ ರಚನೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಲು ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಇದೀಗ ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಹನ್ನೊಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಮೊದಲ ಬಹುಮಾನ ಸಂದಮೇಲಂತೂ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ಬೇಡಿಕೆ ದಿಢೀರನೆ ಏರಿತು. ಗ್ರಂಥ ಕುರಿತ ಚರ್ಚೆ, ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆ—ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡುವ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳ ನಡುವೆ ಪರಸ್ಪರ ತಿಳುವಳಿಕೆ ವರ್ಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಂಡ ಮೇಲಾದರೂ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ' ತನ್ನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಸಾಬೀತುಪಡಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು, ಕನ್ನಡಿಗರ ದೃಷ್ಟಿ ಆ ಗ್ರಂಥದತ್ತ ಹೊರಳುವಂತಾದದ್ದು ಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ.

'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ವನ್ನು ಓದಿ ಮುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ : ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ನೆಲೆಗಳ ಸಾಂದ್ರವೂ ಸಮಗ್ರವೂ ಆದ ಅನುಭವವಿದೆ. ಎರಡೂ ದಡಗಳನ್ನು ತಬ್ಬಿ ಹರಿಯುವ ಮಳೆಗಾಲದ ತುಂಬು ಹೊಳೆಯಂತೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ನಿಲುಕುವ ಎಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳ ಮಂಥನವನ್ನು ವಚನಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಚನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುವುದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಚಟವಾಗಲೀ ಉಪದೇಶ ನೀಡಬೇಕೆನ್ನುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಾಗಲೀ ಅಲ್ಲ ; ಹೇಳಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯ ಎನ್ನುವಂಥ ಒಳಗಿನ

ಒತ್ತಡ. ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ತಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುವ, ತನ್ನೊಳಗೆಲ್ಲಾ ಬಹಿರಂಗ ಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮಾಧಾನಿಯಾಗುವ ವಿನಯಿಯೂ ವಿವೇಕಿಯೂ ಆದ ಭಕ್ತ ನೊಬ್ಬನ ಆತ್ಮ ನಿವೇದನೆಯಂತೆ ಈ ವಚನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ವಚನಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುರಿಯೊಂದರತ್ತ ಮುಖ ಮಾಡಿ ಹೊರಟವುಗಳೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟ ನಿಜವಾದ ಯಾತ್ರಿಕನೊಬ್ಬ ದಾರಿ ಯಲ್ಲಿ ತನಗೆದುರಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತೆರೆದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ, ತಿಳಿಯುವುದು ಬಹಳಿದೆ ಎನ್ನುವ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ, ತಿಳಿಯದ ಈ ಬದುಕು ನಿಷ್ಫಲ ಎನ್ನುವ ಕುತೂಹಲ ಪೂರಿತ ಒತ್ತಡದಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೊಳಪಡಿಸುವಂಥ, ಆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ತಾನು ಈವರೆಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ನಿಜವೆಷ್ಟು? ಹುಸಿಯೆಷ್ಟು? ಕಂಡದ್ದೆಷ್ಟು? ಕಾಣದುದೆಷ್ಟು? ಎನ್ನುವುದರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಅರಿವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಮನೋಭಾವ ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ ಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಎನ್ನುವುದು ಮನಸ್ಸಿನ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ತೀಟೆಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಹುಂಬರೆದುರು ತಮ್ಮ ಹೆಮ್ಮೆ—ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ಷುಲ್ಲಕ ಸಾಧನ ಮಾತ್ರ ಆಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪುರಾಣಿಕರ ಬದುಕಿನ ಅನಂತ ಪಯಣ ಇಂಥ ಗೆರೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾದುದಾಗಿರದೆ ತನ್ನೆಲ್ಲ ಅರೆಕೊರೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಹೃದಯ ಪರಿಷ್ಕಾರಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಲ್ಲದೆ ಓದುಗರನ್ನೂ ಆ ಕಡೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ, ಜಾಗೃತರಾಗಿಸುವ ಮಹತ್ವದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಓದು ಗರಿಗೆ ಬಲವಂತದ ಮಾಘಸ್ನಾನವಾಗಿರದೆ ಹಾವನ್ನು ತಲೆದೂಗಿಸುವ ಪುಂಗಿಯ ನಾದದಂತಿರುವುದು ಪುರಾಣಿಕರ ಸಹಜವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆದ ವಚನ ರಚನಾ ಕೌಶಲ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರು ಏನೇನನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಲೆಕ್ಕ ಹಾಕುವುದು ನಿಜಕ್ಕೂ ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾದ ಕೆಲಸ. ಅವರು ಹೇಳದಿರುವುದು ಯಾವು ದರ ಬಗೆಗೆ ಎಂದು ಹುಡುಕ ಹೊರಟರೆ ನಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಬಹು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರು ಹೇಳದೇ ಉಳಿಸಿರುವ ವಿಚಾರ ಬಹುಶಃ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಪುಷ್ಪಗಳ ಕಂಪನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸುತ್ತಾ, ಎದೆ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸಾಗಿದೆವೆಂದರೆ ನಮಗೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಮನಸ್ಸೂ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಾವು ಕಳೆದ ಸಮಯದ ಪರಿವೆಯೂ ಇರದೆ, ನಾವು ದರ್ಶಿಸಿದ ಪುಷ್ಪರಾಜಿಗಳ ಕಂಪು, ಸೊಂಪು, ಬಣ್ಣ, ಎತ್ತರ, ಸಮೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆತಿರು ತ್ತೇವೆ. ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಆನಂದವೇ ಸಾಕು: ಅನುಭವದ ಲೆಕ್ಕ ಯಾರಿಗೆ ಬೇಕು ಎನಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅವರು ಹೇಳದೇ ಉಳಿಸಿರುವ, ಹೃದಯಕ್ಕೆ ತಾಕಿಸದೇ ಇರುವ ವಸ್ತು—ವಿಚಾರ ಬಹುಶಃ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಸಂಗತಿಗಳ

ಬಗೆಗೂ ಕೈಯಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆನ್ನುವುದೇ ಈ ಕೃತಿಯ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಎನ್ನುವ ತಪ್ಪು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ತಲುಪಿಬಿಟ್ಟೆವಾದರೆ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ಮೌಲ್ಯ ದಿಢೀರನೆ ಕುಸಿದು ಬಿಡುತ್ತದೆ. ತಾವು ತಿಳಿದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಮಥಿಸುವಲ್ಲಿ, ತಿಳಿಯದ್ದನ್ನು ತಿಳಿಯ ಬೇಕೆಂದು ಹಂಬಲಿಸುವಲ್ಲಿ, ಗೊತ್ತಿರದ್ದನ್ನು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ, ಅನುಭವದ ಗಾಢತೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರಿಸುವಲ್ಲಿ, ಸಹೃದಯರ ಭಾವನೆಗಳು ಸ್ಪಂದನಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾತುಗಳಿಗೂ ಕಾವ್ಯದ ಸ್ಪರ್ಶಕೊಡುವಲ್ಲಿ, ಸಂದರ್ಭೋಚಿತ ಹೋಲಿಕೆಗಳನ್ನು ಬಹು ಸಹಜವಾಗಿ ನೀಡುವಲ್ಲಿ, ಪುಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ವಚನಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಹಿರಿದರ್ಥ ತುಂಬಿ ಹೇಳುವ ಜಾಣ್ಮೆಯಲ್ಲಿ, ವಸ್ತುವಿಗೆ ತಕ್ಕ ಭಾಷೆ—ಭಾಷೆಗೆ ತಕ್ಕ ಮಾತಿನ ಬಳಕು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೃದಯವನ್ನು ಅಖಂಡ ವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅಲ್ಲೇ ನೆಲೆಗೊಳ್ಳುವಂಥ ಅಪರೂಪದ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ರೇಖಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಪ್ರತಿಭೆ ಚೆಲ್ಲವರಿದಿದೆ. ಅವರ ಈ ಅನನ್ಯ ಸಾಧಾರಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ ವಚನೋದ್ಯಾನವನ್ನು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಯಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ.

ಬದುಕಿನ ದಟ್ಟ ಅನುಭವದಿಂದ ಮಾಗಿದ, ಪರಿಪಾಕಗೊಂಡ ಹೃದಯವೊಂದರ ಚಿಂತನಾವೈಭವವನ್ನು ನಾವು ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ದರ್ಶಿಸುತ್ತೇವೆ. ಪುರಾಣ, ಚರಿತ್ರೆ, ಧರ್ಮ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮ, ಚಲನಚಿತ್ರ, ನಾಟಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಸಮಾಜ, ವಿಜ್ಞಾನ, ದೇವರು, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ, ಕವಿ, ಕಾವ್ಯ, ಆಹಾರ, ವಸ್ತ್ರ, ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ, ಬಡತನ, ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆ, ನೀತಿ—ಹೀಗೆ ವಚನೋದ್ಯಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಗ್ರಾಹಿಯಾದ ಮನಸ್ಸೊಂದು ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತು—ವಿಚಾರಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲದರ ಬಗೆಗೂ ಹೇಳಲೇಬೇಕೆನ್ನುವ ಹಟಮಾರಿತನ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗಿದ್ದಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಯಾವುದೇ ವಿಚಾರವಾಗಲೀ, ವರ್ಣನೆಯಾಗಲೀ, ಹೋಲಿಕೆಯಾಗಲೀ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಸಹಜ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ, ಉಚಿತ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮೈತಳೆದಿವೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನದಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಎಲ್ಲದರಲ್ಲೂ ತನ್ನನ್ನೇ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ, ಬದುಕಿನ ಅಸಂಗತಗಳಿಗೆ ಸಾವಿರ ಕೋಟಲೆಗಳಿಗೆ ಮಿಡಿಯುವ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ವಿಶ್ವಮಾನವ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ಆದರ್ಶವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾರೆ.

'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ವಚನಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿನಯ, ವಿಧೇಯತೆಗಳ ಸಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಹೃದಯಸಂಪನ್ನನೊಬ್ಬನನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರತಿ ವಚನದ ಬೆನ್ನನ್ನೂ ಹತ್ತುವ ಈ ವಿನಯ ವಿಧೇಯತೆಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಅತಿಯಾದವೇನೋ ಎಂದು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ವಿನಯ ವಿಧೇಯತೆಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಿಕರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದೊಂದಿಗೆ ಸಾದೃಶ್ಯಗೊಳಿಸಿದಾಗ ನಮ್ಮ ಅನಿಸಿಕೆ ಹುಸಿಯೆನ್ನು

ವುದು ಥಟ್ಟನೆ ಗೋಚರಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪುರಾಣಿಕರ ಹೃದಯ ಸಂಪನ್ನತೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಬದುಕು-ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಒಳಹೊಕ್ಕು ದರ್ಶಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವರ ವಿನಯಶೀಲ ನೆಯ ಗುಣದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವಂಥದ್ದು. ಸರ್ಕಾರದ ಉನ್ನತ ದರ್ಜೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಅಧಿಕಾರ ಚಲಾಯಿಸಬೇಕೆನ್ನುವ ದರ್ಪ, ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ ಮೆರೆಸಬೇಕೆನ್ನುವ ಹಮ್ಮು, ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರದ ಠೀವಿ ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಸುಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಜೀವನದ ಏರಿಳಿತಗಳಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬದ-ತಗ್ಗದ ಸಮಾಧಾನ ಮನಸ್ಥಿತಿಯ ಮಾನವನಾಗಿ ಅವರು ಬದುಕಿದ್ದಾರೆ. ಉನ್ನತಾಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ ಅವರು ಸೇವಕನಂತೆಯೇ ದುಡಿದು ನಿಜವಾದ ದೇಶಸೇವೆ, ಸಮಾಜಸೇವೆ, ಮಾನವ ಸೇವೆ, ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರ ವಚನಗಳ ಅನಿವಾರ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿನಯಶೀಲತೆ, ಸಜ್ಜನಿಕೆ, ಹೃದಯ ವೈಶಾಲ್ಯಗಳು, ಹುಸಿತೋರಿಕೆಯ, ಪ್ರದರ್ಶನಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ, ಆಷಾಡಭೂತಿತನದ ಗುಣಗಳಾಗಿರದೆ ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲೇ ರಕ್ತಗತವಾಗಿರುವಂಥ ಅಮೂಲ್ಯ ನಿಧಿಯಾಗಿವೆ. ವಿನಯಶೀಲತೆ ಅವರ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಹಿಡಿದ ರನ್ನಗನ್ನಡಿ ಯಾಗಿದೆ.

'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ಪುಷ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಜೀವನಾನುಭವ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಗಳು ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದವುಗಳು. ಬದುಕಿನ ಗಾಢ ಅನುಭವ, ತಲ ಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂವೇದನಾಶೀಲ ನಿರೂಪಣೆ, ಬದುಕಿನ ಬೇರುಗಳತ್ತ ಸೂಕ್ಷ್ಮನೋಟ, ಆತ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷಣಾ ದೃಷ್ಟಿ-ಅವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಗೋಚರ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಹಿಂದಿದೆ, ಅದೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಅನವರತ ಕಾಯುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನುವ ಮುಗ್ಧ ಭಕ್ತನೊಬ್ಬನ ಪರಮಶ್ರದ್ಧೆ ವಚನಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಧ್ವನಿರಮ್ಯತೆಯಿಂದ, ಸಲಿಲ ಪ್ರವಹನದಿಂದ, ಉಕ್ತಿ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಓದುಗರ ಮನವನ್ನು ಸೂಜಿಗಲ್ಲಿನಂತೆ ತಮ್ಮತ್ತ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಲವಾರು ವಚನಗಳು 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಿವೆ. ವಿಮರ್ಶಕರನ್ನು ಸಹೃದಯರನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ರುವ ವಚನವೊಂದು ಹೀಗಿದೆ :

ವಿದ್ಯೆ ಬಂತು, ವಿನಯ ಹೋಯ್ತು ;
ಬುದ್ಧಿ ಬಂತು, ಶ್ರದ್ಧೆ ಹೋಯ್ತು ;
ಶ್ರದ್ಧೆ ಬಂತು, ವಿವೇಚನೆ ಹೋಯ್ತು ;
ಸಮೃದ್ಧಿ ಬಂತು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೋಯ್ತು :
ವಿಜ್ಞಾನ ಬಂತು, ಸಮಾಧಾನ ಹೋಯ್ತು ;
ಶರೀರಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಬಂತು, ಚಿತ್ತ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಹೋಯ್ತು ;
ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಬಂತು, ಜೀವನ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಹೋಯ್ತು ;

ಬೋಧನೆ ಬಂತು, ಸಾಧನೆ ಹೋಯ್ತು ;
ಮಾತು ಬಂತು, ಕೃತಿಯು ಹೋಯ್ತು ;
ಜಾತಿ ಬಂತು, ಪ್ರೀತಿ ಹೋಯ್ತು ;
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂತು, ಸೌಜನ್ಯ ಹೋಯ್ತು ;
ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಬಂದ,
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಹೋದ.

ಮೊಗೆದಷ್ಟೂ ಅರ್ಥಧಾರೆಯನ್ನು ಚಿಮ್ಮುವ ಒರತೆಯಾಗಿ ಬಗೆದಷ್ಟೂ ಬಂಗಾರದ ಅದುರನ್ನು ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಗಣಿಯಾಗಿ ಈ ವಚನ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಳಹೊಗುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟೂ ಓದುಗ ನಾನಾರ್ಥ ಪರಂಪರೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಪುರಾಣಿಕರ ವಚನ ರಚನಾ ವೈಖರಿಗೆ ಬೆರಗುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಿದಂತೆಲ್ಲ, ನಾವು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಗತಿ ಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಅವುಗಳೊಡನೆಯೆ ಉನ್ನತಿಗೇರಬೇಕಿದ್ದ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಹೇಗೆ ಅಧಃಪತನಗೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆಯೆನ್ನುವ ಕಟು ವಾಸ್ತವ ಸ್ಥಿತಿಯೊಂದನ್ನು ಈ ಸಾಲುಗಳು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರು ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಬೇಕಾದುದರ ಸ್ಥಾನ ದಲ್ಲಿ ಬೇಡವಾದದ್ದೂ ಸಹಜವಾದುದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾದದ್ದೂ ಹೇಗೆ ತುಂಬಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆಯೆನ್ನುವುದನ್ನು ಈ ಮಾತುಗಳು ಸರಳವಾಗಿ ಆದರೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಕೃತಕತೆಯನ್ನೇ ನಿಜವೆಂದು ಅಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ, ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಹೀನ ದೆಸೆಗೆ ನಾವಿಳಿದಿದ್ದೇವೆ. ಒಂದು ಹೋಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಂದುದನ್ನು ಬೆರಳು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವುದಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರದೆ ಹಳೆ ಬೇರು ಹೊಸ ಚಿಗುರು ಕೂಡಿ ಮರ ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸಬೇಕು, ದಾರಿಹೋಕರಿಗೆ ನೆರಳು ಹಣ್ಣು ಹೂವು ನೀಡಿ ಸಾರ್ಥಕಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಮಾನವೀಯ ಕಳಕಳಿ ಅವರದಾಗಿದೆ. ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿತ ಮಾನವ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನದಿಗಂತವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳು ವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿನಯ ಸೌಜನ್ಯಗಳಿಲ್ಲದ ಮಾನವನಿಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಭೂಷಣ ವೆನಿಸದು. ವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿನಯವೂ ವಿನಯಕ್ಕೆ ವಿದ್ಯೆಯೂ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಅವುಗ ಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಾನವನಿಗೆ ಶೋಭೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬುದ್ಧಿ ಚಿಗುರಿದ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕಲಿಯಬೇಕೆನ್ನುವ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಜ್ಞಾನದ ಹಸಿವು ಮಾಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯ ಮದ ತಲೆಗೇರಿದರೆ ದುರ್ಗುಣಗಳ ಭೂತ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತುತ್ತದೆ. ಮಾತಾಡುವುದು ಜಾಸ್ತಿಯಾದಾಗ ಮೈಗಳ್ಳತನ ಅಡಿಯೂರಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಮೂಲೆ ಹಿಡಿಯಿತು. ಸ್ವಾರ್ಥಸಾಧನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಜಾರಿಗೆ ಬಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಪೂಜೆ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ವನ್ನೂ ಬದುಕಿಗೆ ಭರವಸೆಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ದೇವರ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿ ಸಿತು. ಹೀಗೆ ನಾವು ಸ್ವಾರ್ಥ, ಕ್ಷಣಿಕಸುಖ, ಸೌಲಭ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷೆ, ಮೈಗಳ್ಳತನ, ಚಪಲ– ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಪಕ್ಕಾಗಿ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ರಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೃತಕತೆಯ ಆಕ್ರಮಣ

ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಸಹಜ ಸಂಕೋಲೆಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ನಾವು ಮಾನವರಾಗಿಯೇ ಬದುಕೋಣ. ಮಾನವತೆಯನ್ನೇ ಉಸಿರಾಡೋಣ ಎನ್ನುವ ತಹತಹ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಮಾನವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಚಲ ವಿಶ್ವಾಸವಿರಿಸಿಕೊಂಡ, ಅದನ್ನೇ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿರುವ ಧೀಮಂತ ಚೇತನವೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಎದುರು ತನ್ನನ್ನು ಬಹಿರಂಗಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಸಾಮಾಜಿಕ ರೀತಿನೀತಿಗಳ ವರದಿಯೊಪ್ಪಿಸುವ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿವೇಚನೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೇ ಸಾಧಿಸುವ ಪರಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. "ಸರ್ವರಿಗೆ ಸಮಾನಾವಕಾಶದ ಗುರಿಯು, ಸರ್ವೋದ್ಧಾರದ, ಸರ್ವಜನ ಸುಖದ ಗುರಿಯು ಮುಟ್ಟಿಯೇ ತೀರುವ" ಛಲತೊಟ್ಟ ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು "ಬೀಜದ ಬಸಿರಿನ ಮೊಳೆಯದ ಬಳ್ಳಿಯು ಮೂಡದ ಹೂವಿನ ಕಂಪಿನಂತಿಹೆಯೇನಯ್ಯಾ ?" ಎಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸುತ್ತಾರೆ ; "ನಾನು ಕಳೆದ ಐವತ್ತು ವತ್ಸರಗಳಲ್ಲಿ ಹಸಿವೆ, ತೃಷೆ. ವಿಷಯ, ಆಸೆ. ಆಮಿಷಗಳಿಗಾಗಿ ವರುಷ ವರುಷ"ಗಳನ್ನು ವ್ಯರ್ಥ ಕಳೆದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿಯಲು ಯತ್ನಿಸದಿದ್ದುದಕ್ಕಾಗಿ ಗೋಳಿಡುತ್ತಾರೆ ; "ಮಾನವೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯದಷ್ಟು ಯುದ್ಧಗಳು ನನ್ನೊಳಗೆ ನಡೆದಿವೆಯಯ್ಯ" ಎಂದು ಬದುಕಿನ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ ; "ನಿನ್ನ ತಿಗರಿಗೆ ಮಣ್ಣು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಯ್ಯ ನನ್ನನ್ನು, ನಿನ್ನ ಭಟ್ಟಿಗೆ ಅವಿರು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಯ್ಯ ನನ್ನನ್ನು" ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಕರ್ತವ್ಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಷ್ಟನಷ್ಟ ತ್ಯಾಗಗಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧನಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾರೆ ; "ಹೋಮರ ನಂಥ ವಿಶ್ವಕವಿಗಳು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಬೇಕು ಹೆಂಡ ಮಾರುವವರು ಲಕ್ಷಾಧೀಶರಾಗಬೇಕು" ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಸಮತೆ, ಅನ್ಯಾಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ತೀವ್ರ ಅಸಮಾಧಾನ ತಾಳುತ್ತಾರೆ ; "ಸರ್ಕಾರ ದರೋಡೆಕಾರನಾದಾಗ ನೌಕರರು ನರ ಭಕ್ಷಕರಾಗದಿರುವರೇನಯ್ಯ ? ಸಚಿವರೇ ಸುಲಿಗೆಗಾರರಾದಾಗ ಆಪ್ತ ಸಹಾಯಕರು ಡಕಾಯಿತರಾಗರೇನಯ್ಯ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಭ್ರಷ್ಟಾಚಾರವೆನ್ನುವ ವಿಷವೃಕ್ಷದ ಬೇರುಗಳತ್ತ ಕೊಡಲಿ ಬೀಸುತ್ತಾರೆ ; "ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದರೂ ಗುಂಪುಗಾರಿಕೆಯು ಗಾಂಪತನವಿಲ್ಲ ಗುಂಪುಮರಗಳಲ್ಲಿ" ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಮನುಷ್ಯ ಹೇಗೆ ಬದುಕುಬೇಕೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಮರಗಳಿಂದ ಪಾಠ ಹೇಳಿಸುತ್ತಾರೆ; "ಏನೇನೋ ಅವತಾರಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿರುವೆಯಂತೆ, ಈಗ ಹಸಿದವರ ಮುಂದೆ ರೊಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸು" ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ಅವತಾರಗಳ ಅರ್ಥಹೀನತೆ, ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಬಹುಪಾಲು ಜನರು ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದ ಆ ಜನಕ್ಕೆ ರೊಟ್ಟಿಯನ್ನಾದರೂ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ; "ಹತ್ತಿ ವಸ್ತ್ರವಾಗಿ, ಗೋಧಿ ಬಿಸ್ಕ

ತ್ತಾಗಿ, ಕಡಲೆ ಪುಟಾಣಿಯಾಗಿ ರೈತ ಬೆಳೆದುದೆಲ್ಲ ಏನೇನೋ ಆಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೆಳೆದ ರೈತ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಳೆಯುತ್ತಾನೆ"— ಎನ್ನುವ ಮೂಲಕ ದೇಶದ ಜನರ ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಿಸಲು, ಮೈಮುಚ್ಚಲು, ಅಲಂಕರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಲು ನಿರಂತರ ಶ್ರಮಿಸುವ ರೈತ ಮಾತ್ರ ಕಿಂಚಿತ್ತೂ ಸುಧಾರಿಸದೆ, ಹೊಟ್ಟೆಗೆ–ಬಟ್ಟೆಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಪರಿತಪಿಸುವಂಥ ಕರಾಳ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಂದನ್ನು ಹೃದಯ ತಾಕುವ ಹಾಗೆ ಹಿಡಿದಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ ; ವಿಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಜಂಬ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬೆಕ್ಕು ಅಡ್ಡ ಹಾಯುತ್ತಲೇ ಗಕ್ಕನೆ ನಿಂತರೆ ಮಡ್ಡರಿಗಿಂತ ಕಡೆಯಲ್ಲವೆ ಅವನು ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವ ಮೂಲಕ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಹುಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಲು ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಛೇಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಆಧುನಿಕ ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿರುವ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಚಿಂತನೆ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾವಗಳಿಗೆ ಕಚಗುಳಿಯಿಟ್ಟು ಹೃದಯದ ಬಾಗಿಲು ಬಡಿದು ಮೆಲ್ಲನೊಳನುಸುಳಿ ಬಹುಕಾಲ ಅಲ್ಲೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗುವಂಥ ಮಧುರವೂ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಮಾತುಗಳು ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ನಿರೂಪಣೆ, ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ. ವಿವೇಕ ಪೂರ್ಣತೆಗಳ ಲಕ್ಷಣದಿಂದಾಗಿ ಈ ವಚನಖಂಡಗಳು ಜನಪದ ಗಾದೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುವಷ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅಂತರಂಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡ ಅನುಭಾವ ತಂತಾನೆ ಅರಳಿ ವಚನಗಳ ರೂಪ ತಳೆದಿರುವುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಧರ್ಮದ ತತ್ವ ನಿರೂಪಣೆಗೆ. ಆಚರಣೆಗಳ ಚಿತ್ರಣಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾಗುವುದರಿಂದಲೇ ಮಾನವಧರ್ಮದ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಚನೋದ್ಯಾನದ ವಚನಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಕೈಗೆಟುಕುವ ಜೀವನದ ಅನುಭವಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ವಚನಗಳಿಗಳಿಗೆ ಅನಭಾವದ ಹೊಳಪು ಬಂದಿದೆ. ಜೀವನದ ನಿಗೂಢ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಬಗೆಯುವ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯಶೋಧನೆಗೆ ತೊಡಗುವ ವಚನಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಾನುಭವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆ ಬಂದಿದೆ. ಪುರಾಣಿಕರು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ 'ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ' ಎನ್ನುವ ಅಂಕಿತ ನಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ರೂಪಿಸಿ, ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ಧೀರಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿ, ಧೀರಗುಣಗಳು ಆಧುನಿಕ ಬದುಕಿನ ಸೂತ್ರಗಳಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಆಶಯವನ್ನು ಈ ಅಂಕಿತ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಆತ್ಮಚಿಂತನೆಯ ನಾನಾ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ವಚನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಕಡಿಮೆಯೇ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿಯಲು ಹಂಬಲಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಖಂಡ

ಅನುಭವದ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಸಮಾಜ ವಿಮರ್ಶೆಗೂ ತೊಡಗುವ ಚೇತನವೊಂದರ ಹೃದಯಗೀತೆಗಳಿಗಿರುವ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ' ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ. ವಚನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಓದಿಯೋ, ಸಾದರ ಸ್ವೀಕಾರವನ್ನೋದಿಯೋ ವಾದ—ವಿವಾದಗಳನ್ನೆತ್ತದೆ ಮೂಲ ಗ್ರಂಥವನ್ನೋದಿ ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡವರಿಂದ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಹೊರಬರಲೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವಚನೋದ್ಯಾನ: ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ವಸಂತ ಕುಷ್ಟಗಿ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಡಬಹುದಾದ ಕೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಯೆಂದರೆ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಅದು ಬದುಕಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಕಣಜವಾಗಿದೆ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನು ಒಂದೆಯಾಗಿ ಸುವ ಸಾತ್ವಿಕ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಹೊಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಮೌಲ್ಯ ಬಂದಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಅದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಜೀವಸಂಜೀವಿನಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವು ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿ ಸುವರ್ಣ ಯುಗವನ್ನೇ ನಿರ್ಮಿಸಿತು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ, ತುಂಬು ಬಾಳಿಗೆ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡಿತು. ಮನುಷ್ಯ ಆಲಸಿಯಾಗಿರದೆ, ಕಾಯಕಕರ್ಮಿಯಾಗಿ, ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ, ಯಾರಿಗೂ ಭಾರವಾಗದೆ, ಬದುಕಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರಪ್ರಣಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ತಂದು ಆತನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ತೆರೆಸಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಇಂತಹ ಸಜೀವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ೨೦ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ, ಅನೇಕ ಗಣ್ಯಲೇಖಕರು ಅದನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಅಂತಹರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಜಚನಿ, ಶ್ರೀ ಎಸ್. ವಿ. ರಂಗಣ್ಣ, ಶ್ರೀ. ಎಸ್. ವಿ. ಪರಮೇಶ್ವರಭಟ್ಟ ಹಾಗೂ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಪ್ರಮುಖರು.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ವು ಈ ಶತಮಾನದ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪರೂಪವಾದ ಗ್ರಂಥ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸತ್ವವನ್ನು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬದುಕಿನೊಳಗೆ ತುಂಬುವ ಸಮರ್ಥಕೃತಿ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಇಂದು. ಬದುಕು ತನ್ನ ನಿಜವಾದ ಗತಿಯನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹುಚ್ಚಾಪಟ್ಟೆ, ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಿರುವಾಗ ವಚನೋದ್ಯಾನವು ಅದರ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೂ ಕೈಗನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದು ಅದನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸಲು ಹವಣಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ. ವಿನಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ವಿವೇಚನೆ, ಸಮಾಧಾನ, ಸಾಧನೆ, ಪ್ರೀತಿ, ಸೌಜನ್ಯ

ಗಳು ಮಾಸಿಹೋಗಿ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಇಡೀ ದೇಶ, ಇಡೀ ಜನಾಂಗ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿರುವ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಂತರಂಗದ ಚೆಲುವಿಗೆ ಹಿಡಿದಿರುವ ತುಕ್ಕನ್ನು ಬಿಡಿಸಲೂ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಕೂಡದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥವು ಹುದುಗಿ ಹೋಗಿರುವ ಬದುಕಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿ, ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರಗೊಳಿಸಲು ದಿಟ್ಟವಾದ ಹೆಜ್ಜೆಗಳನ್ನಿಟ್ಟಿದೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಉಂಡು ಉಟ್ಟು ದರ್ಪದಿಂದ ಕಾಲ ನೂಕುವುದೆಂದರ್ಥ ವಲ್ಲ. ಅದರ ನಿಜವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥವು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ನೀಡಿದೆ. ಅನೇಕ ಸಲ ನಾವು ನಾಗರಿಕತೆಯನ್ನೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವುದುಂಟು. ಹಾಗಾಗ ಬಾರದೆಂದು

"ಮನೆಯು ಸಿರಿವಂತಿಕೆ
ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪ್ರತೀಕ
ಮನದ ಸಿರಿವಂತಿಕೆ
ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಕೇತವಯ್ಯ
ನಡಿಗೆ ನಾಗರಿಕತೆ, ನೃತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ
ಮಾತು ನಾಗರಿಕತೆ, ಗೀತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ
ಬಣ್ಣ ನಾಗರಿಕತೆ, ಚಿತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ
ಶಿಲೆ ನಾಗರಿಕತೆ, ಶಿಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತಿ
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ
ಕರ್ಮ ನಾಗರಿಕತೆ ಕಾಯಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಯ್ಯಾ!"

ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವ ವಚನೋದ್ಯಾನದ ಈ ಒಂದು ವಚನವು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನಾಗ ರಿಕತೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಅಮೌಲ್ಯವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯೆಂದು ನಾನು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ನೃತ್ಯ, ಗೀತೆ; ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಕಾಯಕಗಳೆಲ್ಲ ಮನದ ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ಅಂತೆಯೇ ಮನದ ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಇದು ಸರಳ ಸೌಜನ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ತಿಳಿಯಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ.

ದುರದೃಷ್ಟಕರವಾದ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಎಂತಹ ಒಳ್ಳೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಬರಡಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆತನ ಬಗೆಗೆ ಕನಿಕರ ತೋರುತ್ತ,

"ಸೃಷ್ಟಿ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಣ್ಣು ಕುರುಡಾಗಿಹವು;
ನೂರು ಮರಗಳ ನೂರು ಸ್ವರಗಳಿಗೆ ಕಿವಿ ಕಿವುಡಾಗಿಹವು;
ಬಿಲಿಯುವೆ ಬರುವ ಪರಿಮಳಗಳಿಗೆ ಮೂಗು ಎರವಾಗಿಹುದು;
ಮಲಯಜದ ಮೃದು ಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ ತ್ವಚ ಉರುಟಾಗಿಹುದು;
ಸಾರೋಕ್ತಿ ಸವಿನುಡಿಗಳಿಗೆ ನಾಲಗೆ ನಾಸ್ತಿಯಾಗಿಹುದು;

ಸದ್ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಹೃದಯು, ಸುವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಚಿತ್ತ
ಬತ್ತಿ ಹೋಗಿಹವು!
ಎಂಥ ಬರಡುತನ, ಕೊರಡುತನ
ಉರುಟುತನ, ಒರಟುತನ
ಬಂದಿತಯ್ಯ ಬಾಳಿಗೆ!

ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು ಬಿಡುವ ಪುರಾಣಿಕರು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾನವನಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನು ? ಗುಣಗಳೇನು? ಎಂದು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೆ ಮನಕ್ಕೆ ತಟ್ಟುವಂತೆ ಹೇಳುತ್ತ ಆಧುನಿಕ ಮಾನವನ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಅಣಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಆಣಿ ಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಯ್ದುನೋಡುವುದು, ನಮ್ಮ ಮನದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನುಣಿಸುವ ಸಂಸ್ಕಾರವೇ ಸರಿ.

ನಾನೇ ದೇವರು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪುವಿನಂತೆ ನಮ್ಮ ಬದುಕು. ನಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ ಗುರುಗಳೂ ಅಂತಹರೇ. ಹೀಗಿರುವುದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಪರಿಸರದ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ಎಷ್ಟೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಘನತೆಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದರೂ, ಪರಾತ್ಪರ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಕೂಡದು. ಅದರಂತೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯ ನಿಜವಾದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ಅದು,

"...ರಸಕೆ ರಸ, ಚೆಲುವಿಗೆ ಚೆಲುವು, ನನ್ನಿಗೆ ನನ್ನಿಯಾದ,
ಸಚ್ಚಿದಾನಂದವೆ,
ಅನಾದಿ ಅನಂತವೆ
ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯವೆ,
ವಿಶ್ವಗೇಹ, ವಿಶ್ವದೇಹ, ವಿಶ್ವಾತ್ಮ, ವಿಶ್ವಾತೀತವೆ,"

ಸರಿ. ಆ ಶಕ್ತಿಗೆ ನಾಮರೂಪಗಳಿಲ್ಲ. ಅದರ ಅಸ್ತಿತ್ವದ ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತರೆ, ಒರೆದರೆ, ಬರೆದರೆ, ಊಹಿಸಿದರೆ, ಭಾವಿಸಿದರೆ, ಕಲ್ಪಿಸಿದರೆ, ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಿಂದ ಅತೀತ. ಅದು ನಿರಾಕಾರ. ಸಾಕಾರ. ಅದು ಪ್ರಪಂಚದ ಅನಂತರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡೂ ಕಾಣದೆ ಇರುವುದು. ಆದರೆ ಆ ಶಕ್ತಿಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ನಮ್ಮ ನಂಬಿಗೆಯ ಆಳವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಅದನ್ನೊಮ್ಮೆ ಅತ್ತಿತ್ತ ಮಿಸುಕದೆ, ನಂಬಿದರೆ ಸಾಕು. ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಅಂಬುಧಿಯು ಮೇಕೆದಾಟು ; ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ ಚಿಹ್ನೆ ತೆರೆದ ಪುಸ್ತಕ ; ಕತ್ತಲೆಯೂ ಬೆಳಕು ; ಅರ್ಥಹೀನ ಬದುಕಿನ ಉಸಿರಾಟ ಅರ್ಥದ ನವಿಲಾಟ ; —ಅಂತೆಯೇ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು,

"ನನ್ನ ನನಸಿನ ನೌಕೆಗೆ
ನೀನೇ ನಾವಿಕನಾಗಯ್ಯಾ;
ನನ್ನ ಕನಸಿನ ಪುಷ್ಪಕಕ್ಕೆ
ನೀನೇ ಚಾಲಕನಾಗಯ್ಯಾ;
ನನ್ನ ಮನಸಿನ ಬಿಳಿಯಾನೆಗೆ
ನೀನೇ ಮಾವುತನಾಗಯ್ಯಾ;
ನನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯ ಕ್ಷಿಪಣಿಗೆ
ನೀನೇ ನಿಯಂತ್ರಕನಾಗಯ್ಯಾ;
ನನ್ನ ತನು-ಮನ-ಪ್ರಾಣ-ಜೀವನ
ಚಿಂತನ ಅಂತರ್ಮಂಥನಗಳಿಗೆ
ನೀನೇ ಆಧಾರ, ನೀನೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರಯ್ಯಾ—"

ಎಂದು ಶರಣು ಹೋದರೆ, ಇಂಥ ಕಲಿಯುಗದ ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭದ್ರ ತಳಹದಿ ಸಿಕ್ಕು, ಮುಕ್ತಿಯು ಸನ್ನಿಹಿತವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಇಂಥ ಪರಾತ್ಪರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ನಂಬಿದವನೇ ಭಕ್ತ–ಆ ಭಕ್ತನೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ. ಆತನ ನಡೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಹೀಗಾಗಿ ಆತನು "ನಾನೇನೂ ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿಲ್ಲ ; ನೀನು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಭಕ್ತಿಗಾಗಿ ಕಾದಿಹೆಯಂತೆ. ಹೌದೆ ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೇಳುತ್ತ ಸತಿಪತಿ ಭಾವದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪರಾತ್ಪರ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ,

"ನಾನು ಎಚ್ಚರಿದ್ದಾಗ ನೀನು ಮಲಗಿದೆ
ನಾನು ಮಲಗಿದಾಗ ನೀನು ಎಚ್ಚತ್ತೆ ನೋಡಾ !
ನಾನು ನನಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದಾಗ ನಿನಗೆ ದೂರವಾದೆ,
ನಿನಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದಾಗ ನನಗೆ ಎರವಾದೆ ನೋಡಾ !
ನನಗೆ ಮಾತನಾಡಲು ಮನಸ್ಸಾದಾಗ ನಿನಗೆ ಮೌನವ್ರತ,
ನಿನಗೆ ಮಾತನಾಡಬೇಕೆನಿಸಿದಾಗ ನನಗೆ ಮೌನವ್ರತ ನೋಡಾ !
ನಾನಿದ್ದಾಗ ನೀನಿರಲಿಲ್ಲ, ನೀನಿದ್ದಾಗ ನಾನಿರಲಿಲ್ಲ,
ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡುವುದೇ ಕೂಡಿಬರಲಿಲ್ಲ !
ಇದೆಂಥ ಇಜ್ಜೋಡಿನ ಸಂಸಾರ ಇನಿಯ ?
ಇದೆಂಥ ವಿಪರೀತ ಸತಿಪತಿತ್ವ ಎರೆಯ ?
ಕೂಡಿದರೆ ಸತಿಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿಸುವ ಪತಿನೋಡವ್ವ"

ಎಂದು ಸರಸಸಲ್ಲಾಪ ನಡೆಸುತ್ತ ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವ ಪರಾತ್ಪರ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಗೆಯ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತೆರೆದು ತೋರಿಸುವ ವಿಧಾನವು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿದೆ. ಅದು ಹೃದಯ

ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನಲ್ಲಿ ಜೋಡಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾನವನಾಗುವುದರ ಕಡೆಗೆ ನಡೆಸುತ್ತದೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಮಾನವನಾಗುವುದರ ಕಡೆಗೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟ ಈ ಮನುಷ್ಯ ಅರ್ಥಾತ್ ಭಕ್ತನು, ಬುದ್ಧಿಯ ಬದರಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗಿ, ನಾನು 'ನಾನಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹನು ಪರಮಾತ್ಮನೊಡನೆ' 'ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದ ನಾನೇ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಕೇಳಬೇಕೆ ?' ಎಂದು ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಿನಕ್ಕೊಬ್ಬರ ಕೈಗೆ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಡದಂತೆ ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದಂತೆಯೂ. ನನ್ನಿಯೊಂದನೆ ನುಡಿಸುವಂತೆಯೂ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಕಡಲು ಬಿಟ್ಟು ಅಲೆ ಇರದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆತನೊಡನೆ ಒಂದಾಗಲು ಸಮರ್ಪಣ ಭಾವವನ್ನು ತಾಳಿ.

"ತಂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸುನಾದವಿದೆ—
ಸೋರೆದಂಡಿಗೆಗಳಿಗೆ ಬಿಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ;
ಚರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸುನಾದವಿದೆ—
ವಾದ್ಯಗಳ ಮೈಗಳಿಗೆ ಬಿಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ;
ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬಾಣಬಿಡುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ—
ನಾರಿಯಿಂದ ಬಿಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ;
ನನ್ನಲ್ಲಿಯೂ ನಿನ್ನರಿವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ—
ನಿನ್ನಡಿಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ಬಿಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ..."

ಎಂದು ಅದರ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಲುವನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊತ್ತಾಗಲು ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹನು, 'ಜೀವನ ವಿಕಾಸದ ಸುಳಿದೆಗೆವ ಸರಪಳಿಯಲ್ಲಿ ಮುರಿದಗೋಣಸು ನಾನಾಗದಿರಲಯ್ಯಾ' ಎಂಬ ಹಂಬಲದೊಡನೆ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತಾಳಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞನಾಗಲು ಶಪಥ ವನ್ನೇನೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ ; ಅದು ನನಗೆ ನುಂಗಲಾಗದ ತುತ್ತು ತಂದೆ !" ಎಂದು ಹೇಳುವಷ್ಟರ ಧೈರ್ಯವನ್ನು ತಾಳಲಾರಂಭಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೊನೆಗೆ, "ನಿನ್ನರಿವುದೇ ಸ್ವರ್ಗ, ನಿನ್ನ ಮರೆವುದೇ ನರಕ ; ನಿನ್ನ ನೆನಹೇ ಜೀವನ, ನಿನ್ನ ಮರಹೇ ಮರಣ" "ನೀನು ಮಾತ್ರ ಬೇಡುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ, ನೀಡುವುದು ಬಹುಳವಯ್ಯಾ" "ನೀನು ತೋರಿಸಿದಂತೆ ಬರೆದರೆ ಅದು ವಚನ" ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನ ದೊಡ್ಡಗುಣದ ಅರಿವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸತ್ವಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳತೊಡಗುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸತ್ವಗಳಲ್ಲಿ, ಅನೇಕತೆಯಲ್ಲಿ ಏಕತೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದುದು ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. 'ಹೆಣೆದ ಹೂಗಳು ಹಲವಾದರೂ ಹಾರ ಒಂದೇ' ಎಂಬಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ,

ಯಜಿಸುವ, ಭಜಿಸುವ ರೀತಿ ನೂರಾದರೂ ಉದ್ಧಾರ ಒಂದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಿರುವುದೇ ಅದರ ಮತಿತಾರ್ಥ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ತಾನು ಹಿಡಿದ ಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನೇ ಅನುಚೂನವಾಗಿ ನಡೆದು, ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಹಳಿಯದೆ ಸಾಗಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅವನು, 'ಒಂದು ಅಡಿಕೆಗೆ ಕೊಳ್ಳುವವರಿಲ್ಲವೆಂದೂ... ಈ ಬಡ ಒತ್ತಕರಡು ಹರಳಯ್ಯನ ತೊಡೆಯು ಚರ್ಮವಾಗಬಲ್ಲುದೇ' ಎಂದು. ಹಂಬಲಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಗೆದ್ದು ಜಗದಾಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಕಾರಣತಾನಲ್ಲ ವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, "ಕಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಕಿರಿಯ ನಾನು—ಕಿರಿತನವೇ ನಾನು ! ಆದರೆ ನಿನ್ನತನಕ್ಕೆ ನೆಲೆಯಾದ ನನ್ನತನ ಕಿರಿದೇನಯ್ಯಾ" ಎಂಬ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ವಿಶ್ವಾಸ ದೊಡನೆ ಸಾಗುವುದೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತಮಾರ್ಗ. ಈ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಮನ್ವಯ ಮಾರ್ಗದ ಬಗೆಗೆ,

"ಗಂಡ ಬಯಸಿದುದನ್ನೇ ಹೆಂಡತಿ ಹೇಳದೆಯೆ ಮಾಡಿದಾಗ
ಆ ಅಡುಗೆಯ ರುಚಿಯೆಷ್ಟು? !
ಸತಿ ಬಯಸಿದುದನ್ನೇ ಪತಿ ಹೇಳದೆಯೇ ತಂದಾಗ
ಆ ಒಡವೆಯ ಅಮೂಲ್ಯತೆಯೆಷ್ಟು? !"

ಎಂದು ಹೇಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ನಿತ್ಯಬಳಕೆಯ ಅಪರೂಪದ ಮಾತುಗಳು ಹೃದಯವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಸತ್ವಗಳನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ಣಮಾನವನಾಗಬೇಕೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಆತನು ತನ್ನ ಆತ್ಮವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಸಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ತಾನು ಬಾಳುತ್ತಿರುವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯ ಏರುಪೇರುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಂಡು, ಸಮತಲನಾಗಿ ಸಾಮರಸ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕಾಗುವುದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆತನು ಮೂಲತಃ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕೆ, ಸತ್ಸಂಗಕ್ಕೆ, ಸತ್ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾಗಿರಿಸಬೇಕು. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ದಿವಸದ ಬದುಕೇ ಏಕಾಗವಲ್ಲದೇಕೆ, ಲೇಸೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನೇ ನಾಕವಾಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು, ಕಾಯಕ ಕೈಲಾಸವೆಂದು ನಂಬಿ ನಡೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಕಾಯಕ ಮಹತ್ವವು ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದಯದ ಮಲ್ಲಿಗೆಯಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ನಾವು ಈಗ ಕಾಯಕದ ವೌಲ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು, 'ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಮಡಿವುದನ್ನು ಅರಿತು, ಆಚರಿಸಿ,' ಆದರ್ಶವಾಗಿ ಬಾಳಬೇಕಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಕಾಯಕದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ, 'ಈ ದಿನವಲ್ಲ, ಈ ಕ್ಷಣ ಮಿಗಿಲೆಂದು ನಂಬು ; ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನದೇನಾ ದರೂ ತುಂಬು' ಎಂಬುವ ಮಾತಿಗೆ ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ ಸತ್ವವನ್ನು ತುಂಬುತ್ತ ಸದಾ ಸಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಗಿದಾಗ ಒಳ್ಳೆಯ ಜೀವನ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ,

ಒಳ್ಳೆಯ ನುಡಿಗಳು ಅಂತರಂಗದ ಚೆಲುವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ವಚನಕಾರರು ದುಡಿಮೆಗೆ ಮಹತ್ವಕೊಟ್ಟಂತೆ–ಇಂದು ನಾವೂ ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನರಿತು ನಡೆದು ಮೇಲು-ಕೀಳುಗಳನ್ನು ಹೊಡೆದುಹಾಕಬೇಕಾಗಿದೆ. 'ಬದುಕು, ಬದುಕಗೊಡು ; ಬದುಕಗೊಡು, ಬದುಕು !' ಎಂದು ಹಾಡುತ್ತಾ ದುಡಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಎಂದರೆ ಕರ್ನಾಟಕವು ಪುನಃ ಪುನಃ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಗಂಭೀರವಾದ ಒಳ್ಳೆಯ ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯ ಬದುಕು ನಿರ್ಮಾಣವಾದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಹೋರಾಟವು ಸ್ಪರ್ಧೆ–ಈರ್ಷ್ಯೆಗಳ ಬೆಂಕಿ ಬೆಟ್ಟವಾದರೂ ಬಾಳಿನ ಬೆಲೆಗಳು ಬೂದಿಯಾಗಲಾರವು ; ನಗು–ಅಳುವುಗಳನ್ನು ಸರಿಸಿದರೂ ಸಮಾಧಾನದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ ; ಕಾಯಕವೇ ನಾಯಕನಾಗಿ, ಕಾಯಕದ ನಾಯಕನೇ ತಾನಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ; ಸತ್ತವರ ಸುಂದರ ಸ್ಮಾರಕದ ಜೊತೆಗೆ ಇದ್ದವರ ಉದ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ ; ಸಿರಿ, ಶ್ರಮ, ಸುಖಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಶೀಲ, ಸೃಜನ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸುವರ್ಣ ಸಂಪುಟವು ಅಂಗೈನೆಲ್ಲಿಯಾಗುತ್ತದೆ ; ಬೆವರಿನ ಬೆಲೆ, ಕಣ್ಣೀರಿನ ಬೆಲೆ, ಸಹನೆ, ಸಂಯಮ, ಸ್ವಾರ್ಥತ್ಯಾಗ, ಸೇವಾಯೋಗಗಳ ಬೆಲೆ ಗೊತ್ತಾಗಿ ಅಂತಃಸತ್ವವು ಸ್ವಯಂಚೇತನವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸತೊಡಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ವಯಂ ಚೇತನವು ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಸುಂದರಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಪರಿಸರವನ್ನೇ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭದ್ರತಳಹದಿಯೆಂದು ವಚನೋದ್ಯಾನವು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ವಚನೋದ್ಯಾನವು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಭದ್ರತಳಹದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಡುವುದೆಂದರೆ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ರಾಷ್ಟ್ರಕನ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿರುವುದು. ಆದು ಮಹತ್ತರವಾದುದು ಏಕೆಂದರೆ ಇದೊಂದು ವಿಶ್ವಮಾನವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಹೇಳುವ ಗೀತಾಬೋಧೆ. ಆಧುನಿಕ ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳ ಮೌಲ್ಯಿಕ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಹೇಳುವ ತ್ರಿಕಾಲಾಬಾಧಿತ ಚಿರಬಾಳಿನ ಸೊಗಸನ್ನೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಕಲಾಕುಂಜ. ಅದರ ಅಂತರಂಗದ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ. ತನ್ನರಿವಿನ ದಾರಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾನು ಈ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿದಾಗ, 'ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಕೈಯ ತುತ್ತು ಕಸಿದು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಹಸಿದಿರುವುದೇ ಅಸನವಯ್ಯ: ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಹೆಸರ ಕೆಡಿಸಿ ಹೆಸರಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಸರಿಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಪಸಿನವಯ್ಯಾ" ಎಂಬ ತನ್ನ ಹಿತವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಶಾಲ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಬದುಕಿಲ್ಲ, ನನ್ನೊಬ್ಬನಿಗಾಗಿಯೇ ಈ ಲೋಕವಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನಗಾಣುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲ ದೇಶ, ಭಾಷೆ, ವರ್ಗ, ಮತ, ಜನರನ್ನೆಲ್ಲ ತನ್ನವರೆನ್ನುವ ಆತ್ಮೀಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಅಂತರಂಗದ ಸೊಗಸು ಆತನಲ್ಲಿ

ಬೆಳಗಬೇಕಾದರೆ, ಆತನಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಸುವ ಹೃದಯವೊಂದಿರಬೇಕು. ಆದರಿಂದ ಹಂಚಿ ತಿನ್ನುವ ಬಡವನ ಬಗೆಗೆ, ಸದಾಚಾರಿಯಾದ ಪಾಮರನ ಬಗೆಗೆ ಪರೋಪಕಾರಿ ಸಂಸಾರಿಯ ಬಗೆಗೆ, ಅದಮ್ಯ ಅಭಿಮಾನ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಮಾನಹೀನನಾಗಿ ಪದ್ದಿನಂತೆ ಬದುಕುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮಾನಧನನಾದ ಅಭಿಮನ್ಯು ತಾನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲರೂ ತನಗಾಗಿ ಎಂಬ ಅಧರ್ಮದ ಬದಲಾಗಿ ತಾನು ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ತನ್ನದಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬಲದಿಂದ ತಾಳಿಬಾಳುವ ಗಾಯಿತ್ರಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. "ಅಸು ಉಳಿಸುವ ಹುಸಿ, ದುಡಿದುಣ್ಣುವ ಕರ್ಮ, ಬಾಳುಬೆಳಗಿದ ವಿದ್ಯೆಗಳು" ಆತನಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ತನಗೆ ತಾನು ಗೆಳೆಯನಾಗಿ ಶೀಲದ ಖಣಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬಲ್ಲವರ ಸೊಲ್ಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಮಾನವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಬೆಲ್ಲವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕರುಣೆ, ಕನಿಕರ, ಪ್ರೀತಿ, ಮಮತೆ, ಸೌಹಾರ್ದ, ಕಲ್ಯಾಣ, ಔದಾರ್ಯ, ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ತಾನೇ ಕಾಶಿ, ಗಯೆ, ಕಂಚಿ, ಕೇದಾರ, ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ, ಮಕ್ಕಾಮದೀನಾ, ಬೆತ್ಲೆಹೇಮ್, ಕಲ್ಯಾಣ, ಉಡುಪಿ, ಶೃಂಗೇರಿ ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಶುದ್ಧಾಂತರಂಗ, ಪಾವನತೆ, ಶುಭ್ರಶೀಲಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ತಾನೇ ಗಂಗಾ, ಯಮುನಾ, ತುಂಗಭದ್ರಾ, ಕಾವೇರಿ, ನರ್ಮದಾ, ಕೃಷ್ಣಾ, ಗೋದಾವರಿಗಳಾಗಿ ಸಪ್ತ ಸಮುದ್ರಗಳ ಗುಣಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿ ಕಾಣುವ ಒಳಗಣ್ಣಿನ ಕಿರಣಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಬೆಳೆದು ಹೇಡಿತನವಳಿದು ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರನಾಗುತ್ತಾನೆ. ನೀರೆರೆದವನಿಗೂ, ಕಡಿಯ ಬಂದವನಿಗೂ ಹಣ್ಣು ನೆರಳುಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮರದ ಬುದ್ಧಿಯ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಹೊಗಳಿಕೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಬಿಟ್ಟು ನಿಜಮಾನವನಾಗಿ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಬಾಳುತ್ತ, ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳೇ ಪರಮವಸ್ತುವೆಂದು ನಂಬಿಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹನ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನು,

"ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ, ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ ಮಾನವ,
ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡದವರಿಗೂ, ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ ಮಹಾಮಾನವ,
ಕೆಡುಕನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೂ, ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ
ದೇವಮಾನವ ನೋಡಯ್ಯಾ!

* * * * *

ಪ್ರೀತಿಸಿದವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವ ಮಾನವ,
ಪ್ರೀತಿಸದವರನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಸುವವ ಮಹಾಮಾನವ
ದ್ವೇಷಿಸುವವರನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಸುವವ ದೇವಮಾನವ ನೋಡಯ್ಯಾ !"

ಎಂಬ ವಚನವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು,

"ಮೂರು ಮೂರು ತಾಸು ಭಾಷಣ ಬಿಗಿವವರಿಗಿಂತ
ಊರ ದಾರಿಯ ಮುಳ್ಳು ತೆಗೆವವರಿಗೆ ತಲೆಬಾಗುವೆನಯ್ಯಾ ನಾನು ;

ಮೂರು ಹೊತ್ತು ಮಾರುದ್ದ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವವರಿಗಿಂತ
ಮೂರು ನಿಮಿಷ ರೋಗಿಯ ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುವರಿಗೆ
ಮಣಿವೆನಯ್ಯಾ ನಾನು ;
ಹೊಸ ಹೊಸ ಬಿಸಿ ಶಾಸನ ರಚಿಸುವವರಿಗಿಂತ
ಹಸಿದವರಿಗೆ ಅಶನವಿಕ್ಕುವವರಿಗೆ ವಂದಿಸುವೆನಯ್ಯಾ ನಾನು ;
ಗುಡಿಗುಂಡಾರ ಮಠಮಹಲುಗಳ ಕಟ್ಟಿಸುವವರಿಗಲ್ಲ,
ಬಡವರಿಗೆ ಗುಡಿಸಲು ಕೊಡುವವರಿಗೆ ಕೈಮುಗಿವೆನಯ್ಯಾ ನಾನು ;
ವೇದಾಗಮಗಳಿಗೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆಯುವವರಿಗಿಂತ
ನಿರಕ್ಷರರಿಗೆ ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಸುವವರಿಗೆ ಕೈಜೋಡಿಸುವೆನಯ್ಯಾ ನಾನು ;
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ, ನಿನ್ನ ಹೆಸರು ಹೇಳಿ ಬದುಕುವವರಿಗಲ್ಲ,
ಹಸುಳೆ ಹೆಂಗಳೆಯರ ಏಳಿಗೆಗೆ ಯತ್ನಿಸುವವರಿಗೆ
ನಮೋ ನಮೋ ಎಂಬೆನಯ್ಯಾ ನಾನು !"

ಎಂಬ ವಚನವು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿವರಗಳೊಡನೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿರುವುದನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಹೀಗೆ ವಚನೋದ್ಯಾನವು ಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಂಹಿತೆಗಳಿಗೆ ಬರೆದ ಸುಂದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಪ್ತಾಕ್ಷರಿಯಿಂದ ಏಕಾಕ್ಷರಿಯವರೆಗಿನ ಮಂತ್ರಗಳು ಚೇತೋಹಾರಿ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವಮಾನವನು ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲೇರಿ ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನೇ ಆಗುವ ಸಾಧನ ಸೋಪಾನ.

ವಚನೋದ್ಯಾನ–ಒಂದು ಮಾನವೀಯತೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಎಂ. ಆರ್. ಬುದ್ಧಿವಂತ ಶೆಟ್ಟಿ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಮಹತ್ತರವಾದ ಕೊಡುಗೆ ಯೆಂದರೆ ಶಿವಶರಣರವಚನಗಳು ಎಂದು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಉಗಮವಾಗಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೇರೆದಪ್ಪಿ ಹರಿದ ಈ ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಹಿನಿಯು ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿಮುಖವಾದರೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬತ್ತಿಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಂತಸದ ಸಂಗತಿ. ಕೆಲವು ಆಧುನಿಕ ಕವಿಗಳೂ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹ ಕೆಲವೇ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರೂ ಒಬ್ಬರು. 'ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ' ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಅವರ ವಚನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ 'ವಚನೋದ್ಯಾನವು' ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಕಮನೀಯವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತ ಅನುಭಾವಿಗಳಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನೂ, ಸಹೃದಯಿ ಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ, ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳ ಮನಕ್ಕೆ ತಂಪನ್ನೂ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗರಿಗೆ ಜೀವನಾನುಭವವನ್ನೂ ಈಯುತ್ತದೆ.

ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸಿ ಬಂದಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾರ್ಥಕ ವಿಹಾರಗೈದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. "ಈ ವಚನಗಳು ಆತ್ಮಗೀತೆಗಳೂ ಹೌದು ; ಆತ್ಮನ ಕರಾಳ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಕಳೆಯಲು ತೋರುವ ತವಕವನ್ನೇ ಅವರು ಸುತ್ತಲ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮುತ್ತಿರುವ ಕರಾಳ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ತೊಳೆಯಲು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ." ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಚನಕ್ಕೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೆರುಗಿದೆ, ಲೋಕಾನುಭವದ ರಸವಿದೆ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದೆಂಬ ಕಳಕಳಿಯಿದೆ.

"ಎವ್ವರೆಸ್ಟನು ಏರುವ, ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾರುವ, ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶವನ್ನು ಮೀರುವ ಭರದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬದುಕುವುದೇ ಗೌಣ"ವಾಗಿರುವ ಇಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನವಯುವಕರು "ನವೀಕರಣ ನವೀಕರಣ"ವೆಂದು ಹೊಸದರ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿ ಮಾನ ವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೇ ಗಾಳಿಗೆ ತೂರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಕವಿ ವ್ಯಸನ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಅವರು "ಮಾನವೀಕರಣ" ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ "ಮಾನವೀಕರಣ" ಎಂದು ಹೇಳಲು ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನವತೆಯನ್ನೇ ಮರೆತರೆ ಇನ್ನೇನಿದೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ? "ಹೊರಗೆ ಸಿರಿತನ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಒಳಗೆ ಬಡತನ" ಬೆಳೆಯ ಬಾರದು. ಜೀವನಾನು ಕೂಲತೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಮರೆಯಾದುದಕ್ಕೆ ಅವರು ವ್ಯಥೆ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

"ವಿದ್ಯೆ ಬಂತು, ವಿನಯ ಹೋಯ್ತು;
ಬುದ್ಧಿ ಬಂತು, ಶ್ರದ್ಧೆ ಹೋಯ್ತು;
ಶ್ರದ್ಧೆ ಬಂತು, ವಿವೇಚನೆ ಹೋಯ್ತು;
ಸಮೃದ್ಧಿ ಬಂತು, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೋಯ್ತು;
ವಿಜ್ಞಾನ ಬಂತು, ಸಮಾಧಾನ ಹೋಯ್ತು;
ಶರೀರ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಬಂತು. ಚಿತ್ತ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಹೋಯ್ತು;
ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯ ಬಂತು, ಜೀವನ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಹೋಯ್ತು;
ಬೋಧನೆ ಬಂತು, ಸಾಧನೆ ಹೋಯ್ತು;
ಮಾತು ಬಂತು, ಕೃತಿ ಹೋಯ್ತು;
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂತು, ಸೌಜನ್ಯ ಹೋಯ್ತು;"

ಹೀಗೆ ಮಾನವನು ಮಾನವನಾಗಿ ಬಾಳಲು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವಾದ ವಿನಯ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ವಿವೇಚನೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಮಾಧಾನ. ಚಿತ್ತಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ. ಸಾಧನೆ, ಕೃತಿ, ಸೌಜನ್ಯ ಮುಂತಾದ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡರೆ ಹೇಗೆ ? ಜೀವನಾನು ಕೂಲತೆಗಳು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬಳಿವಿಡಿದೇ ಬರಬೇಕು. ಬಾಳಿನ ಬೆಲೆಗಳು ಬೂದಿಯಾಗಕೂಡದು. ಇಹಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮತಿವಂತನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ಮಾನವನು ಗತಿಗೆಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಹಾವು ಹುಳುಗಳಿಗಿಂತ ಹೇಯವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬದುಕಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸದ ಮಾನವನು 'ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಲ್ಲ'

"ಬದುಕಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು,
ಬಿಡುಗಡೆಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು,
ಒಲವಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು,
ಚೆಲುವಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು,
ಪ್ರಗತಿಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕು,
ಎಲ್ಲದರ ಬೆಲೆಯನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ !
ಒಮ್ಮೆ ಬೆವರಿನ ಬೆಲೆ, ಒಮ್ಮೆ ಬವರದ ಬೆಲೆ ;
ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣೀರಿನ ಬೆಲೆ, ಒಮ್ಮೆ ಕೆನ್ನೀರಿನ ಬೆಲೆ ;

ಒಮ್ಮೆ ಸಹನೆಯ. ಸಂಯಮದ, ಸ್ವಾರ್ಥ ತ್ಯಾಗದ,
ಸೇವಾಯೋಗದ ಬೆಲೆ-
ಒಂದಿಲ್ಲೊಂದು ಬೆಲೆಯ ಸಲ್ಲಿಸಿದವರೇ ಸಲ್ಲುವರಯ್ಯ
ಇಲ್ಲಿಯೂ, ಅಲ್ಲಿಯೂ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ!
ಸಲ್ಲಿಸು, ಸಲ್ಲು; ಸಲ್ಲು ಗೆಲ್ಲು!
ಇದು ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಸೊಲ್ಲು! ॥೧೭೭॥

ಇಹಲೋಕವಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕನ್ನು ಬಾಳಬೇಕು. ಪರಲೋಕ ನಂಬಿ ಇಹ ಲೋಕವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಲಾಗದು. "ಅಲ್ಲಿ ಅಮೃತ ದೊರೆಯುವುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ಅಂಬಲಿಯನ್ನು ತೊರೆಯಬಹುದೇನಯ್ಯಾ?" ಇಹಲೋಕದ ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸ ಬೇಕು. ಆದರೆ ದೇವನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮರೆಯಕೂಡದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ವಚನದಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಳಿ.

"......ಪ್ರೀತಿಯಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ನಾತವಿಲ್ಲದ ಹೂವಯ್ಯ:
ಗುರಿಯಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ಗರಿಯಿಲ್ಲದ ಹಕ್ಕಿಯಯ್ಯ;
ಶೀಲವಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ಶೀರ್ಣಮೂಲ ತರುಮರವಯ್ಯ:
ಸ್ನೇಹವಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ಸ್ನೇಹವಿಲ್ಲದ ಸೊಡರಯ್ಯ;
ವಿನೋದವಿಲ್ಲದ ಜೀವನ ಸುನಾದವಿಲ್ಲದ ಸನಾದಿಯಯ್ಯ
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ನಿನ್ನಮರೆತ ಜೀವನ ನೀರುಬರತ ಸರೋವರವಯ್ಯ! ॥೧೧೮॥

ಲೌಕಿಕಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ, ಸ್ನೇಹ, ಶೀಲ, ಗುರಿ, ವಿನೋದ, ದೇವರ ಸ್ಮರಣೆ ಮುಂತಾದ ಗುಣಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು. ಅವಿಲ್ಲದೆ:

"ಬಲವೇ ಬೆಳಕು, ಬಲವರವೇ ಕತ್ತಲೆಯಯ್ಯ;
ರಸಿಕತೆಯೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಅರಸಿಕತೆಯೇ ಅಮವಾಸ್ಯೆಯಯ್ಯ:
ಸುರುಚಿಯೇ ವರ, ಕುರುಚಿಯೇ ಅಭಿಶಾಪವಯ್ಯ
ಜನಹಿತವೇ ಪುಣ್ಯ, ಜನಶೋಷಣೆಯೇ ಪಾಪವಯ್ಯ;
ಸಂಯಮವೇ ಶಕ್ತಿ, ಶೈಥಿಲ್ಯವೇ ದೌರ್ಬಲ್ಯವಯ್ಯ;
ಪಾವಿತ್ರ್ಯವೇ ನಂದನ, ಮಾಲಿನ್ಯವೇ ಮಸಣವಯ್ಯ;
ಮಾನವೀಯತೆಯೇ ಮಾರ್ಗ, ಅಮಾನುಷತೆಯೇ ದುರಿತದ
ದುರ್ಗವಯ್ಯ;
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
'ತಾನು ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ' ಎನ್ನುವುದೇ ಧರ್ಮ,

'ಎಲ್ಲರೂ ತನಗಾಗಿ' ಎನ್ನುವುದೇ ಅಧರ್ಮವಯ್ಯ! ॥೩೫೪॥

ಸಮಾಜ ಜೀವಿಯಾದ ಮಾನವನು ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಹಕ್ಕು ಪಡೆಯಲು ಮಾತ್ರ ಮುಂದಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ?

"ಆರೋಗ್ಯ ಬೇಕು, ಆರೋಗ್ಯ ಸೂತ್ರಪಾಲನೆ ಬೇಡ ;
ಸಂಸಾರ ಸುಖಬೇಕು, ಸಂಸಾರದ ಹೊಣೆ ಬೇಡ :
ಅಧಿಕಾರ ಬೇಕು, ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಬೇಡ ;
ಜನರ ಮತಗಳು ಬೇಕು, ಜನಹಿತ ಸಾಧನೆ ಬೇಡ ;
ಶಾಸನದ ರಕ್ಷೆ ಬೇಕು, ಶಾಸನದ ರಕ್ಷಣೆ ಬೇಡ ;
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪದವಿ ಬೇಕು, ಅಧ್ಯಯನ ಬೇಡ ;
ಧರ್ಮ ನೀಡುವ ಫಲ ಬೇಕು, ಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಬೇಡ ;
ಸಮಾಜವೀವ ಸುಖಗಳು ಬೇಕು, ಸಮಾಜ ಸೇವೆ ಬೇಡ :
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ನೀನು ನೀಡುವ ದಾನಗಳು ಬೇಕು ;
ನೀನು ಬೇಡ ನಿನ್ನನೊಲ್ಲದವರಿಗೆ! ॥೧೨೪॥

ಕೇವಲ ಸುಖಮಾತ್ರ ಬಯಸಿ ಕರ್ತವ್ಯದಿಂದ ನುಣುಚಿಕೊಳ್ಳುವದು ಮಾನವೀಯತೆಯ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ.

ಸಮಾಜ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದರಿಂದ ಮನಸೊಂದು ಕಹಿಯನ್ನುಗುಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಂಜನ್ನು ನುಂಗಿ ಅಮೃತವನ್ನೀಯಬೇಕು, ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಸಜ್ಜನಿಕೆ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ತೊರೆಯಲಾದೀತೆ?

"ಚಂದನವಾದರೆ ತೆಯ್ಯಿಸಿಕೊಂಬ ತೊಂದರೆಯೆಂದು
ಈಚಲಮರವಾಗುವುದೇ ಲೇಸೆನಬಹುದೇನಯ್ಯ?
ಚಿನ್ನವಾದರೆ ಒರಸಿಕೊಂಬ ಕಿರುಕುಳವೆಂದು
ಹಿತ್ತಾಳೆಯಾಗುವುದೇ ವಾಸಿಯೆನ್ನಬಹುದೇನಯ್ಯ?
ಕಬ್ಬಾದರೆ ನುರಸಿಕೊಂಬ ಕೋಟಲೆಯೆಂದು
ಕಂಟಿಯಾಗುವುದೇ ಚೆನ್ನವೆನ್ನಬಹುದೇನಯ್ಯಾ?
ಕದಳಿಯಾದರೆ ಕೊಯ್ಸಿಕೊಂಬ ಕ್ಲೇಶವೆಂದು
ಕತ್ತಾಳೆಯಾಗುವುದೇ ಮೇಲೆನ್ನ ಬಹುದೇನಯ್ಯ?
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ರಾಮ ಧರ್ಮಜರಾದರೆ ವನವಾಸ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲವೆಂದು
ಚೆಂಗೀಜ, ತೈಮೂರರಾಗುವುದೇ ಒಳಿತೆನ್ನಬಹುದೇನಯ್ಯಾ? ॥೩೪೭॥

ಮಾನವನು ದಾನವನಾಗ ಕೂಡದು. ಧರ್ಮಾಂಧತೆ. ದೇಶಾಂಧತೆ. ಭಾಷಾಂಧತೆ, ವರ್ಣಾಂಧತೆಯ ಫಲ ಅತಿ ಕಹಿಯಾದುದು. ಯಾವ ಮತ ಯಾವ ಧರ್ಮವಾದರೇನು ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸವಿ ಬೆಳಕು ನೀಡಿದರೆ ಸಾಲದೆ ?

" ಗುತುವ ತೋರುವ ಮತವು ಯಾವುದಾದರೇನು ?
ಗುರಿಗೆ ಸೇರಿಸುವ ಪಥವು ಯಾವುದಾದರೇನು ?
ಮೌಢ್ಯದ ಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಬಿಚ್ಚುವ ಗ್ರಂಥ ಯಾವುದಾದರೇನು ?
ಬಂಧುತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಪಂಥ ಯಾವುದಾದರೇನು ?
ಮನವ ಘನಗೊಳಿಸುವ ಮಂತ್ರ ಯಾವುದಾದರೇನು ?
ಮೈಗೆ ಒಪ್ಪುವ ವೇಷ ಯಾವುದಾದರೇನು ?
ಜನಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ಕೋಶ ಯಾವುದಾದರೇನು ?
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸವಿ ಬೆಳಕುಗಳನ್ನು ಬರಿಸುವ
ಜೀವನ ದರ್ಶನ ಯಾವುದಾದರೇನು ? " ॥೪೩೯॥

ಮಾನವನ ಮತ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ, ಮತತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಆಚರಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳೂ ಉದಾತ್ತ ಗುಣಗಳನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಮತಾಂಧ ನಾಗಿ ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿದರೆ ಫಲವಿಲ್ಲ. ಸಹೃದಯ. ಸದ್ಭಾವ, ಸತ್ಕರ್ಮ ಗಳು ಮುಖ್ಯ.

" ಕರುಣೆಯೇ ಕಾಶಿ, ದಯೆಯೇ ಗಯೆ,
ಕನಿಕರವೇ ಕಾಂಚಿ ಕೇದಾರಗಳಯ್ಯಾ;
ಪ್ರೀತಿ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ, ಮಮತೆ ಮಕ್ಕಾ ಮದೀನಾ.
ಭಾತೃತ್ವವೇ ಬೆತ್ಲೆಹೇಮ್ ಕಂಡಯ್ಯಾ;
ಕಲ್ಯಾಣವೇ ಕಲ್ಯಾಣ, ಔದಾರ್ಯವೇ ಉಡುಪಿ,
ಸದ್ಗುಣಗಳೇ ಶೃಂಗೇರಿ. ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳಗಳಯ್ಯಾ,
ಶುದ್ಧಾಂತರಂಗವೇ ಗಂಗೆ, ಯಮುನೆ, ತುಂಗಭದ್ರೆ,
ಪಾವನತೆ ಕಾವೇರಿ, ನಿರ್ಮಲತೆ ನರ್ಮದೆ.
ಶುಭ್ರ ಶೀಲವೇ ಕೃಷ್ಣೆ ಗೋದಾವರಿಗಳಯ್ಯಾ;
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ಜೀವಿಯಿದ್ದೆಡೆ ಕ್ಷೇತ್ರ. ಹೃದಯವಿದ್ದೆಡೆ ತೀರ್ಥ,
ಸದ್ಭಾವ, ಸತ್ಕರ್ಮಗಳಿದ್ದೆಡೆಯೊಳೇ ಸದ್ಧರ್ಮವಯ್ಯಾ ! " ॥೪೪೦॥

ಅಂತೆಯೇ ಸದ್ಭಾವ, ಸತ್ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಕೂಡದು. " ತತ್ವ ರಹಿತ ರಾಜಕಾರಣ, ಶ್ರಮರಹಿತ ಸಂಪತ್ತು, ನೀತಿಹೀನ ವ್ಯಾಪಾರ,

ಶೀಲಶೂನ್ಯ ಶಿಕ್ಷಣ, ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಯಿಲ್ಲದ ಭೋಗ, ಮನುಷತ್ವವಿರಹಿತ ವಿಜ್ಞಾನ, ತ್ಯಾಗವಿಹೀನ ಪೂಜನಗಳಿಂದ ಆತ್ಮಗ್ಲಾನಿ, ಧರ್ಮಗ್ಲಾನಿ ; ಇದಾಗ ಕೂಡದು. ತಾಹು ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವೂ ಮನಸ್ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ, ದೇವರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಮನಕ್ಕೂ ಹಿತ. ಜನಕ್ಕೂ ಹಿತ.

ಲೌಕಿಕ ಆಶೆ_ಆಮಿಷಗಳಿಗೆ ಬಾಯ್ಬಿಟ್ಟು ಹಣಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಬೀಳುವವರು, ಸತ್ತಾಧಾರಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವವರು, ಗೆದ್ದ ಎತ್ತಿನ ಬಾಲ ಹಿಡಿಯುವವರು, ಉಳ್ಳವರನ್ನು ಓಲೈಸುವವರು ಬಹಳ ಜನರಿದ್ದಾರೆ, ಇದು ಒಳಿತಲ್ಲ. ಗುಣಕ್ಕೆ ಮಣಿಯುವವರು, ಸಾತ್ವಿಕತೆಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವವರು, ಬಿದ್ದ ಎತ್ತಿನ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುವವರು, ಇಲ್ಲವರಿಗೆ ಉಳುಬಾಳು ಒದಗಿಸುವವರು ಹೆಚ್ಚಬೇಕು. ಆದರ್ಶ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಹೋರಾಡುವವರು, ಆದರ್ಶ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಕಷ್ಟಸಹಿಸುವವರು, ಸಂಕ್ಲೇಶ ಸಹಿಸಿಯೂ ಆದರ್ಶ ಪಕ್ಷವಹಿಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಬೇಕು. ದಡ್ಡರು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿದರೆಂದು ದೊಡ್ಡವರೂ ಅಡ್ಡ ದಾರಿ ಹಿಡಿಯಕೂಡದು. ದೊಡ್ಡವರೂ, ಬುದ್ಧಿ ಜೀವಿಗಳೂ ನಿರಾಶಾನಿಬದ್ಧ ಜೀವಿಗಳಾಗದೆ ಅಪ್ರಬುದ್ಧರಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸಲಿ ; ಆಗ ಸಮಾಜ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಪ್ರಗತಿ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುವುವು.

ಮಾನವ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗಿ, ಮಾನವಂತನಾಗಿರಬೇಕು. ಲೇಸೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಏಸುದಿನ ಬಾಳಿದರೇನು ? ಲೇಸೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದೇ ಒಂದು ದಿನ ಬಾಳಿದರೂ ಸಾಕು. ಜೀವಿಗೆ ಗೌರವ ಬರುವುದು, ಒಳಿತಿಗೆ ಅಂಟಿ, ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಬದುಕಿದಾಗ ಮಾತ್ರ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಯಮ, ಸಾಧನೆ ಬೇಕು. ಸಂಯಮದ ಮಹತಿಯನ್ನು ಕವಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಕೇಳಿ :

"ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ ಪ್ರೇಮ ಕಾಮ,
ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ ಭೋಗ ರೋಗ,
ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ ದಾನ ದುಂದು,
ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ ಮಾತು ಮಾರಿ,
ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ವೈರವೃತ್ತಿ,
ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ ಬರವಣಿಗೆ ಉರವಣಿಗೆ,
ಸಂಯಮವಿಲ್ಲದ ಸದ್ಗುಣವೂ ದುರ್ಗುಣ !"

ಲೌಕಿಕ ಸುಖಕ್ಕೆ ಮನಸೋತು ಸಂಯಮದಿಂದ ಜಾರದೆ ಸಾಧನೆಯ ಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯಬೇಕು. ಜಪ, ತಪ, ಸಮಾಧಿಗಳೆಂದರೆ ಬೇರೇನೂ ಅಲ್ಲ. "ತಾಪವನ್ನು ತಾಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ತಪ, ಗುರಿಯುನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಜಪ, ಸಹನೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದಿರುವುದೇ ಸಮತೆ, ಸಮತೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರೀಕರಿಸುವುದೇ ಸಮಾಧಿ" ಇದನ್ನು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರಬೇಕು.

"ಹಸಿರಿಲ್ಲದಲ್ಲಿ ಹಸಿರು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು, ಕೆಟ್ಟುದ ಸರಿಪಡಿಸುವುದು, ಕಸದಲ್ಲಿ ರಸ ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು, ಅರಿಯದವರನ್ನು ಆದರಿಸುವುದು, ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು, ಮಲಗಿದ್ದರೆ ಕುಳಿತು, ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ಎದ್ದು ನಿಂತು ಬಂದವರಿಗೆ ಸ್ಥಳ ನೀಡುವುದು, ದುಃಖಿತರ ಕಂಬನಿ ತೊಡೆಯುವುದು ಮಾನವಗುಣ". ಇಂತಹ ಮಾನವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪರರ ದುರ್ಗುಣ ಗಳನ್ನೆಣಿಸದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಮಾನವನನ್ನು ಔನ್ನತ್ಯಕ್ಕೇರಿಸುತ್ತವೆ.

"ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ ಮಾನವ,
ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡದವರಿಗೂ ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ ಮಹಾಮಾನವ,
ಕೆಡುಕನ್ನು ಮಾಡಿದವರಿಗೂ ಒಳಿತನ್ನು ಮಾಡುವವ
ದೇವಮಾನವ ನೋಡಯ್ಯ!"
ಪ್ರೀತಿಸಿದವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವ ಮಾನವ,
ಪ್ರೀತಿಸದವರನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಸುವವ ಮಹಾ ಮಾನವ,
ದ್ವೇಷಿಸುವವರನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಸುವವ ದೇವಮಾನವ
ನೋಡಯ್ಯ ! ॥೩೬೪॥

ಹೀಗೆ ನರನು ತನ್ನ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದ, ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಾನವ, ಮಹಾ ಮಾನವ, ದೇವ-ಮಾನವನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರಬಲ್ಲನೆಂಬುದನ್ನು ಕವಿ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ವಿಶದಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಹಾರಗೈದವರಿಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಮಹತ್ವ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುವುದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಮಾನವೀಯತೆಗೆ ಹಿಡಿದ ಮಹಾದರ್ಪಣವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರು ಹೇಳುವಂತೆ "ಈ ವಚನಗಳು ಷಟ್‌ಸ್ಥಲ ವಚನಗಳಲ್ಲ, ಸಪ್ತಮುಖಿ ವಚನಗಳು. ಈ ಸಪ್ತಮುಖಗಳು ಸಪ್ತಾಕ್ಷರಿ ಯಿಂದ ಏಕಾಕ್ಷರಿಯವರೆಗಿನ ಮಂತ್ರಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಭಾರತ-ಕರ್ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ-ಬಸವ, ಸತ್ಯ-ಸೌಂದರ್ಯ, ಪ್ರೀತಿ-ನೀತಿ, ಜನತೆ, ಕಾವ್ಯ, ನೀ ಇವೇ ಆ ಮಂತ್ರಗಳು (೪೨). ವಚನೋದ್ಯಾನದ ವಚನಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಬರೆದ ಮಾನವೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿವೆ". ಇಂತಹ ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯ, ಜಿಜ್ಞಾಸು, ಮುಮುಕ್ಷು, ಅನುಭಾವಿಗಳೆಂಬ ಶುಕ ಪಿಕ ಭ್ರಮರಗಳು ಸದಾಕಾಲ ವಿಹರಿಸುವುವೆಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿದರ್ಶನ

ಡಾ॥ ಶೈಲಜಾ ಉಡಚಣ. ಎಂ.ಎ., ಪಿಎಚ್.ಡಿ.

ಪ್ರೀತಿ–ಪ್ರೇಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಬರೆಯದಿರುವ ಕವಿಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೀರ ವಿರಳ. ಇಲ್ಲವೆಂದರೂ ಸರಿಯೆ. ಕನಸು ಕಾಣಲು ಹಚ್ಚಿ, ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ತುಂಬಿ, ಮೂಕ ನಿಗೂ ಮಾತಾಡಲು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ ಪ್ರೀತಿ. ಇನ್ನು ಅದನ್ನು ಹಲವು ಹತ್ತು ಮುಖ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು, ಉಂಡು ತನ್ನ ತುಂಬು ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದ ಕವಿಯೊಬ್ಬ ನನ್ನು ದಾರ್ಶನಿಕ ಮನೋಭಾವದ ರಸಋಷಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡದೆ ಬಿಡದು. ಅಂಥವರ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ ಹುಚ್ಚು ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿಯದೆ ಸಾಗರದ ಗಂಭೀರ ತರಂಗಗಳ ಹಾಸು ಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಇಡಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ ರಚಿಸಬಲ್ಲುದು.

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ–ಪ್ರೇಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆಗಳಿವೆ. ಸಾಂದರ್ಭಿಕವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪವೇ ನೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅನೇಕ ಮಾತುಗಳು ಹೇಳಿಕೆಗಳಾಗಿ ಸುಲಭವಾಗಿ ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಸುಳಿಯುತ್ತವೆ. ಓದುತ್ತ ಹೋದಂತೆ ಓದುಗನು ವಿಚಾರ, ಮನನಗಳ ಅನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಭಾವದೀಪ್ತಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಲೋಕವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರೀತಿಯೊಂದು ಮಹಾಶಕ್ತಿ, ಅದನ್ನೀಗ ಮಾನವ ಜಗತ್ತು ಕಾಣಬೇಕಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಅವರು. ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಜಗತ್ತು ಸಾಧಿಸಿದ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಗತಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದೇನಲ್ಲ. ರಾಜಕೀಯ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ, ಬೌದ್ಧಿಕ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಪ್ರಗತಿಗಳು ಲೆಖ್ಖವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಆಗಿವೆ. ಆದರೂ ರಾಜಕೀಯವನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಕಳಚುವ ಅಡಿಗಲ್ಲಾದ ಜನಶಕ್ತಿಯ ಅಪಾರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅರಿವು ಇತಿಹಾಸಕಾರನಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಣುಮಹತ್ತುಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿ ಸಿದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲ ಮನದ ಮಹತ್ ಶಕ್ತಿಯ ಅರಿವಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಯ ಸ್ಥಿತಿ. ಮಾತು ರೀತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವ, ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತು ಕಂಡಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯ ಕೊರತೆ ಇರುವದರಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಗತಿಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿಯೂ ಸುಖ, ಸಮೃದ್ಧಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಶಾಂತಿಗ

ಳನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಸೋತಿದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿರುವುದು ಪ್ರೀತಿ–ಸಹಾನುಭೂತಿ. ಮಾನವ ಅದನ್ನು ಕಾಣಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತಾರೆ:

ಆ ವಚನದ ಪೂರ್ಣ ಪಾಠ ಇಂತಿದೆ:

ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಂಡರು,
ಸಿಂಹಾಸನದ ಹಿಂದಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಂಡರು,
ಸಿಂಹಾಸನದ ಕೆಳಗಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಕಾಣರಯ್ಯ ಕೆಲವು
ಇತಿಹಾಸಕಾರರು.
ಅಣುವಿನೊಳಗಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಂಡರು
ಮಹತ್ತಿನೊಳಗಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕಂಡರು
ಮನದೊಳಗಣ ಮಹಾಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಕಾಣರಯ್ಯ ಕೆಲವು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು.
ಸಂಸಾರದೊಳಗಣ ಬಂಧನಗಳನ್ನೂ ಕಂಡರು,
ಕರ್ಮದೊಳಗಣ ಬಂಧನಗಳನ್ನೂ ಕಂಡರು,
ಬುದ್ಧಿಯೊಳಗಣ ಬಂಧನಗಳನ್ನೇ ಕಾಣರಯ್ಯ ಕೆಲವು ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು.
ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ಮಾತಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡರು
ರೀತಿಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡರು
ಪ್ರೀತಿ ಸಹಾನುಭೂತಿಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಇನ್ನಷ್ಟು ಕಾಣಲಯ್ಯ
ಮಾನವರು[1]

ಪ್ರೀತಿ ಬಾಳನ್ನೂ ಬೆಳಗುವ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಬೇಕು. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಬದುಕೆಲ್ಲ ಅಂಧಕಾರ. ಪ್ರೀತಿ–ಮರುಕಗಳಿಲ್ಲದ ರೀತಿ, ನೀತಿಗಳು, ಕಾನೂನು ಕಟ್ಟಳೆಗಳು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಅಧಃಪತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರೀತಿ ಹೋಗಿ ಜಾತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಅನೀತಿಯೇ ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಒಲವು ಹಿಂದಾಗಿ ಒಲವರದ ಕೈ ಮುಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಶೋಷಕರು ರಚಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಾಸನ, ಸಂವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಯಾರಿಗೆ ಸುಖ?[2]

ಜಾತಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನುಳಿಸಿ ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದರೆ ವಿಷಮತೆಗೆ ಆಹುತಿಯಾದವನಿಗೆ ಏನುಲಾಭ?[3] ಭಕ್ತ ಹಿತಾರ್ಥವೆನಿಸಿ ಇದುವರೆಗೆ ತೊಟ್ಟ ಅವತಾರಗಳಿಂದ ಸಂಹಾರ ನಡೆಯಿತು, ಸರ್ವೋದ್ಧಾರ ಎಂದು?'[4]–ಎಂದು ಕವಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ, ಇಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ.

---

1. ವಚನ ೩೩೫ 2. ವಚನ ೩೪೧
3. ವಚನ ೩೪೨ 4. ವಚನ ೩೪೩

"ಎಲುವಿನ ಗೂಡುಗಳಲ್ಲಿ ನಲವಿನ ನೆತ್ತರ ಚಿಮ್ಮಿಸ ಬಲ್ಲವರು, ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನ ಬಸಿರಿನಿಂದ ನಲ್ನುಸಿರಿನ ಪರಿಮಳ ಬರಿಸಬಲ್ಲವರು, ವರ್ಣಾಂಧಕಾರರ ಒಡಲಿಂದ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮದ ಪ್ರಭೆ ಬರಿಸಬಲ್ಲವರು, ನಿರ್ಗತಿಕರ ಗುಡಿಸಿಲಲ್ಲಿ ನೋಬೆಲ್ ಪಾರಿತೋಷಕ ಪಡೆಯುಬಲ್ಲವರನ್ನು ರೂಪಿಸುವವರು, ಅಬಲತೆಯ ಬಾಳಲ್ಲಿ ಕುಲಿಶ ಸಂದರ್ಶನಗಳ ಗೊನೆಯ ಕೊನರಿಸುವವರು, ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಗಣಿಯಿಂದ ಅಖಂಡಾರೋಗ್ಯದ ಚಿನ್ನ ತೆಗೆಯು ಬಲ್ಲವರು[5]—ಬೇಕಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥವರು ಬರಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಾಳಿನ ಬಂಡಿಗೆ ಭಾವ–ಬುದ್ಧಿಗಳು ಜೋಡು ದಾರಿಗಳಾಗಿ ಶೀಲದ ಕೀಲ ಅದನ್ನು ನಡೆಸಬೇಕು. ರೀತಿ ನೀತಿಗಳು ಎಣ್ಣೆ ಬತ್ತಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಯ ಜ್ಯೋತಿ ಬಾಳ ಹಣತೆಯನ್ನು ಬೆಳಗಬೇಕು.

ಪ್ರೀತಿ ಜ್ಯೋತಿ ಬೆಳಕಿನ ಕಿಡಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮಾನವರ ಹೃದಯ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರಬಹುದು. ಅದು ಆರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸವೇ ಮುಖ್ಯವಾದುದು. 'ಎಲ್ಲರೂ ನನಗಾಗಿ ಎಲ್ಲವೂ ನನಗಾಗಿ' ಎಂದು ಉಬ್ಬದೆ ಕೊಬ್ಬದೆ, 'ನಾನು ಎಲ್ಲರಿಗಾಗಿ ಎಂದು, 'ನಾನು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ,' 'ನಾನು ಜಗತ್ತಿಗಾಗಿ' ಎಂದು ವಿಶಾಲ ಹೃದಯವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ನನಗಾಗಿ ಎಂದು ಮನುಷ್ಯ ವರ್ತಿಸಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೃದಯ ರಸ ಬತ್ತುತ್ತದೆ: "ಹೃದಯರಸ ಬತ್ತಿದರೆ ಬಾಡುವುದಯ್ಯಾ ಮಾನವತೆಯ ಲತೆ, ಹಿಂಗುವವಯ್ಯಾ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಕಂದಿಕುಂದುವವಯ್ಯಾ ಕಲೆ–ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನ ವ್ಯವಹಾರಗಳು," ಎಂದಿದ್ದಾರೆ[6]. ಆಗ ಮನುಷ್ಯ 'ಎಷ್ಟೋ ಬೆಳೆದಿರುವೆ' ಎಂದುಕೊಂಡರೂ ಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವೆ ಬೆಸುಗೆ ಬಿಚ್ಚುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಕಂದರಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಹಲವು ಉದ್ದೇಶಗಳ ಸಂಘ, ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಮಿತಿ, ಸಮ್ಮೇಳನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡರೂ ಅವನಿಗೆ ಒಂಟಿತನದ ಅನುಭವ ತಪ್ಪುವದಿಲ್ಲ, ಅನಾಥ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಬೆನ್ನ ಬಿಡುವದಿಲ್ಲ, ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ, ಅಸಹಾಯಕ ಮನಸ್ಸು ಕಾಡದೆ ಇರುವದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಹೀನ ಬದುಕು ಬೆಳೆದು ಭೂತವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬಾರದು.

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಇಂದು ಮನುಷ್ಯ ಮಾನವನಾಗಲು ಮೊದಲು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವತೆಯ ಮೂಲ ಮಂತ್ರ ಪ್ರೀತಿ :

"ಪ್ರೀತಿಸುವ ಹೃದಯವೊಂದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ
ಅದಿಲ್ಲದಿರೆ ಎಲ್ಲ ಇದ್ದೂ ಇಲ್ಲದಂತಯ್ಯಾ !

---

5. ವಚನ ೩೪೪ 6. ವಚನ ೨೯೬

ಸತ್ಯದರ್ಶನ ಸ್ನಿಗ್ಧ ಹೃದಯದ ಮೂಲಕ,
ಶಿವದ ಸಂಪಾದನೆ ಶುದ್ಧ ಹೃದಯದ ಮೂಲಕ,
ಸುಂದರದ ಸಾಧನೆ ಸಮೃದ್ಧ ಹೃದಯದ ಮೂಲಕ
ಧರ್ಮ ಪರಿಪಾಲನೆ ಪ್ರಬುದ್ಧ ಹೃದಯದ ಮೂಲಕ
ಶಾಸನ, ಸರಕಾರಗಳ ಸಫಲತೆ ಸನ್ನದ್ಧ ಹೃದಯಗಳ ಮೂಲಕ
ಜೀವನ ಸಾರ್ಥಕತೆಯು ಸದುಹೃದಯದಿಂದಯ್ಯ
ಗುರಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುರಿ ಸಹೃದಯರ ಸೃಷ್ಟಿ
ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧನ ಹೃದಯದ ದೃಷ್ಟಿ
ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯನು ನೀಡು ಬಿಡು
ಹೃದಯವಂತಿಕೆಯನು ಬಿಡದೆ ಕೊಡು
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ"[7]

ಪ್ರೀತಿ ಎಂಬುದು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಹೃದಯ ವ್ಯಾಪಾರ. ಹೃದಯ ವಿಕಾಸದಂತೆ ಮಾನವತೆ ಅರಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಈ ವಚನ ಹೃದಯ ವಿಕಾಸದ ವರ್ತುಲಗಳನ್ನು ಸ್ನಿಗ್ಧ, ಶುದ್ಧ, ಸಮೃದ್ಧ, ಪ್ರಬುದ್ಧ, ಸನ್ನದ್ಧ —ಪದಗಳಿಂದ ಬಹು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಪದಗಳು ಪ್ರಾಸಕ್ಕೆ ಒಲಿದು ಬಂದಂತೆ ಕಂಡರೂ ಅರ್ಥ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗಿಸಿದಷ್ಟೂ ಅವಕಾಶ ಉಂಟು. ಈ ವಚನ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಾನವೀಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರೀತಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರೀತಿಯ ದರ್ಶನ ಪಡೆಯಲು ಮಾನವನಿಗೆ ಬಲು ದೀರ್ಘ ಪಯಣ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾದ ಅಗತ್ಯವುಂಟು. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಅವನು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಅಪಾರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಂದರೆ ಆನೆಯನ್ನು ಗುರಿತಿಸಲು ಹೊರಟ ಕುರುಡನಂತೆ, ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಿತ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದೇ ಪ್ರೀತಿಯೆಂದು ಭ್ರಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದ ಮೊದಲು ಕಾಮವನ್ನೇ ಪ್ರೇಮವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳ ಮೋಹವನ್ನೇ, ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸೇವೆಯೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ.

ತನ್ನ ಕ್ಷಣಿಕ ಸುಖ, ನಿಮಿಷದ ಆಮೋದಕ್ಕಾಗಿ
ಪ್ರೀತಿಯ ಪೂಜ್ಯತೆ, ಅಪಾರತೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ
ಅರಿಯದೆ ಆತುರ ಪಡುತ್ತಾನೆ
.........ಪ್ರೀತಿಯ ಪೀತಾಂಬರದ ಎಳೆಗಳನ್ನು
ಸೆಳೆದೆನಯ್ಯ ಸುಳ್ಳು ಉಲ್ಹಾಸಕ್ಕಾಗಿ"[8]

---

7. ವಚನ ೨೦೭ 8. ವಚನ ೧೬೯

ಎಂದು ಮುಂದೆ ಹೋದಂತೆಲ್ಲ ಹಳಿಹಳಿಸುವಂತಾಗಬಹುದು. ಹಾಗಾದರೆ ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರೇಮದ ಮನನ ಯಾವಾಗ ? ಅದು ಹೇಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ ? ನಿಜವಾದ ಪ್ರೇಮ ಎಂತಹುದು ? ಕವಿ ಜೀವನದ ಅನುಭವದಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ— ಪರಿಶುದ್ಧ ಪ್ರೇಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ನೋವಿನಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಕುಗ್ಗು ನಿರಾಶೆಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯ. 'ನೋವೇ ಬದುಕಿನ ತೊರೆಗೆ ನಾವೆಯಾಗಿದೆ'. ನೋವು ಇಲ್ಲದೆ ಬದುಕಿನ ಅರ್ಥ ಶೂನ್ಯ. ಪ್ರೀತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೊ ಹಾಗೆ ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ನೋವು ಕುಗ್ಗು ನಿರಾಶೆಗಳು ಹೃದಯವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವ ಪರಿಪಾಕಗಳು :

ಇನ್ನೇನು ಇಲ್ಲದೇ ಬದುಕಬಲ್ಲೆ
ನೋವಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಲಾರೆನಯ್ಯಾ
ಕೂರ್ಪರಗಲಿದ ನೋವು ಗುರಿಮುಟ್ಟದ ನೋವು
ಆಸೆ ಅರಳದ ನೋವು ಒಲವು ಫಲಿಸದ ನೋವು
ನಿನ್ನನರಿಯದ ನೋವು ನನ್ನ ಮರೆಯದ ನೋವು
ಒಂದೊಂದು ಊಟಿಯಯ್ಯ ಜೀವನದ ಝರಿಗೆ
ಬಾಳು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವದಯ್ಯಾ ನೋವಿನ ಕರೆಗೆ......[9]

ಹೀಗೆ ನೋವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕುಗ್ಗಿನ ಮೊಗ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗಿನ ಪರಿಮಳ ತುಂಬಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಸುಖ, ದುಃಖ, ಕುಗ್ಗು, ನಿರಾಶೆ, ಲಾಭ ಹಾನಿ, ಕೀರ್ತಿ ಅಪಕೀರ್ತಿ ಎಲ್ಲವೂ ಹೃದಯ ಮಂದಿರವನ್ನು ತುಳಿದು ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞ ನೆಲವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಬೇಕು.

ಇಂತಹ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಾ ಹೋದಂತೆ ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳ ದಾರ್ಶನಿಕ ಮನಸ್ಸು ಪರಿಸ್ಫುಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರೀತಿಯೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಜೀವತಂತು. ಅದನ್ನು ಒಡೆದು ಛಿದ್ರಿಸಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಲಾಗದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ನಮಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಎಂದಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗದು. 'ಪ್ರೀತಿಯ ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ ಹಲವು ಪಕಳೆಗಳಿವೆ' ಅದನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು. ನೇರವಾಗಿ, ಓರೆಯಾಗಿ, ಆಂಶಿಕ ವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಮಾನವ ಸಮಾಜಜೀವಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ನೀತಿಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾರನು. ಪ್ರೀತಿ–ನೀತಿಗಳು ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನ ಎರಡು ಬದಿಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಒಂದು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಎಂದರೆ ಅದರ ಸಮಗ್ರ ಸ್ವರೂಪ ದಿಂದ ವಂಚಿತರಾಗುವದೆಂದೇ.

---

9. ವಚನ ೨೫೨

'ನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾತನಿಯಮದ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ
ಪ್ರೀತಿರಸ ತುಂಬಿದ್ದರೆ ಲೇಸಯ್ಯ' [10]

ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಲೇಖಕರು. ನಾದಕ್ಕೆ–ಶ್ರುತಿ, ಬುದ್ಧಿಗೆ–ಭಾವ, ವಿಚಾರಕ್ಕೆ–ಅನುಭವ ವಿದ್ಯೆಗೆ–ವಿವೇಕಗಳು ಪೂರ್ಣತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಹಾಗೆ ಪ್ರೀತಿಗೆ ನೀತಿ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪ ರೂಪಿಸಲು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಪ್ರೀತಿ–ನೀತಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಚತುರಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರಗಳಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.[11] ಅವರು ಗೌರವಿಸುವ ಸಪ್ತಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಚತುರಕ್ಷರೀಮಂತ್ರ. ಭಾರತ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಕನ್ನಡ, ಬಸವ, ಸತ್ಯಸೌಂದರ್ಯಗಳು ಒಂದೆಡೆ ; ಜನತೆ, ಕಾವ್ಯ. ಸ್ವಾ. ಧೀ. ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ಇವು ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ; ಮಧ್ಯೆ, ಪ್ರೀತಿ—ನೀತಿಗಳು ಸೇತುವೆಯಾಗಿ ಅವರ ಒಳ ಹೊರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳ ಪಾರದರ್ಶಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿವೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾದ ಕಾಮ, ಅದು ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೊಂದಿ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಂಧು ಮಿತ್ರರ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ನೇಯುವ ಪ್ರೇಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರೇಮವೇ ಮಹಾ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಸಾಧನೆಯಾದಾಗ ಭಕ್ತಿಯೆನಿಸುವುದು.

ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧುರ ಭಕ್ತಿಯು ಒಂದು ವಿಧ. ಸತಿಪತಿಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಿಯ ಪ್ರೇಯಸಿ ಭಾವದಿಂದ ಹಾಗೂ ಮದನ ಭಾವದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತಿ ಭಾವಕ್ಕೆ ಮಧುರ ಭಾವದ ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವರು. ಶರಣತತ್ವದಲ್ಲಿ ಶರಣನು ಸತಿಯಾಗಿ ಲಿಂಗದೇವನು ಪತಿಯೆನಿಸಿ, ಆತನನ್ನು ಒಲಿದು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಒಂದಾಗುವ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ವಚನಕಾರರು ಕನಿಷ್ಠ ಒಂದೆರಡು ವಚನಗಳನ್ನಾದರೂ ಸತೀಭಾವದಲ್ಲಿ ಉಸುರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮಧುರಭಾವದ ಉತ್ಕರ್ಷೆಯಿಂದ ಮನಸೆಳೆವ ವಚನಗಳು ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಉರಿಲಿಂಗದೇವ, ಗಜೇಶ, ಮಸಣಯ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅಖಂಡೇಶ್ವರರ ವಚನಗಳು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿವೆ.

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸತೀಭಾವದ ವಚನಗಳು ಹತ್ತೆಂಟಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ವಚನಗಳು ಭಾವದ ಉತ್ಕಟತೆಯನ್ನೂ ಸೆರೆಹಿಡಿದಿವೆ : ಈ ಸತಿಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ದಿನವೂ 'ಅವನು ಎಚ್ಚರಿಸುವ ಸದ್ದು, ನಡೆವ ಸದ್ದು, ಏನೋ ಪಿಸುಗುಡುವ ಸದ್ದು, ಸುಳಿದು ಸರಿವ ಸದ್ದು [12] ಇಬ್ಬರೂ ಹಲವು ದಾರಿಗಳಿಂದ ಪಯಣ ಬೆಳಸಿದರೂ ಸಂಕೇತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲಿಲ್ಲ. ಮಿಲನದ

---

10. ವಚನ ೧೨೯ 11. ವಚನ ೪೨ 12. ವಚನ ೫೧೬

ಬಯಕೆ ತಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಸಮನಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಬೇಕೆ ಸತಿಪತಿ ಸಂಬಂಧ ಮದುವೆಯ ಬದುಕು ಚೆಂದಾಗುವುದು ಎಂದು ?[13]—ಎಂದು ಆಕೆಯ ಜೀವಧರ್ಮ ತುಡಿಯುತ್ತದೆ :

ನನ್ನ ನಯನಗಳು ನೀರಡಿಸಿವೆ ನಲ್ಲ—
ನಿನ್ನ ಅಮೃತಹಾಸವ ಬೀರಿ, ತೋರಿ ತಣಿಸು ;
ನನ್ನ ಅಂಗಾಂಗಗಳು ಹಸಿದಿವೆ ನೀರ—
ಸರ್ವಾಂಗ ಆಲಿಂಗನ ನೀಡಿ ಸಂತೃಪ್ತಗೊಳಿಸು ;
ನನ್ನ ಅಧರಗಳು ಅರತು ಬರತಿವೆ ಚೆನ್ನ—
ನಿನ್ನ ಸವಿ ಮುತ್ತಿನ ಜೇನನೆರೆದು ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸು ;
ನನ್ನ ಕರ್ಣಗಳು ಕಾತರಿಸಿವೆ ಮನದನ್ನ —
ನಿನ್ನ ಸುಸಿಲ ಪಿಸುನುಡಿಗಳಿಂದ ಸಂತವಿಡು ;
ಎನ್ನ ಸರ್ವಾಂಗಗಳು ನಿನ್ನ ಸವಿ ಸೋಂಕಿಗಾಗಿ ಕಾದು
ಕಾದಿವೆ ನನ್ನ ರನ್ನ ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ
ಸುಧಾವರ್ಷವಾಗಿ ಸುರಿ, ಸಂಜೀವಿನಿ ಸ್ಪರ್ಶವಾಗಿ
ಇಳಿ ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ[14]

ಹೀಗೆ ಮನ ಪ್ರಾಣ ಭಾವಗಳು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾತರಿಸಿ, ಕಳವಳಿಸಿ ದೀಪಾರತಿ ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಮದವಳಿಗೆ ಸಿಂಗರಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಬರುವನೋ ಬಾರನೋ ಎಂಬ ಚಿಂತೆ. ಅವನು ಬರುವನು ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿ ಬರುವನು. ಮೊದಲು ಮದವಳಿಗೆ 'ನೀನು ಸೊಬಗು ಸಿಂಗರಗಳ ಮದವಳಿಗೆ ನಿನಗೆ ಹಾರಿ ತೂರಿ ಸಾರಿ ಬರುವನು ಬಳಿಗೆ !' ಎಂಬ ವಿವೇಕದ ಒಳನುಡಿ—

'ನಾನೆಂಬ ಭಾವ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಿ
ರೂಪು ಶೃಂಗಾರಗಳ ಹಮ್ಮು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಿ'

ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಅಂತರಂಗಕ್ಕೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಶುದ್ಧಿಯ ತವಕ ಹೆಚ್ಚಿ ನಿಷ್ಠೆ ಬಲಿಯುತ್ತದೆ. ಸಂಶಯ ಸ್ಥಿರತೆಯನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿದರೂ ಅದೆಲ್ಲ ಮಿಲನದ ಕಣ್ಸನ್ನೆ ಎಂಬುದು ಆಕೆಗೂ ಗೊತ್ತು.

ಪುರಾಣಿಕರ ಸತಿಭಾವದ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಬಲ, ಕಾತರ, ಕಳವಳ, ಕನವರಿಕೆ, ಅಭೀಪ್ಸೆ, ಹಾರೈಕೆ, ಪ್ರತೀಕ್ಷೆ, ಶುದ್ಧಿಯ ತವಕ, ಮಿಲನದ ನಿರ್ಧಾರ, ತೃಪ್ತಿ–ಇತ್ಯಾದಿ ಸಂಚಾರಿಗಳು ಸುಳಿದರೂ ಭಾವದ ಉತ್ಕಟತೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ತೀವ್ರ ತುಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿಲ್ಲ.

---

13. ವಚನ ೫೧೭ 14. ವಚನ ೫೧೮

ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅವರ ಲೌಕಿಕ ಸ್ಪರ್ಶದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುವ ಪ್ರೀತಿ ಮುತ್ತುಗಳು ಸತೀಭಾವದ ವಚನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜಾತಿ ಮುತ್ತುಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತವೆ.

'ಪ್ರೀತಿ–ಸಹಾನುಭೂತಿ ಒಂದು ಮಹಾಶಕ್ತಿ' ಪ್ರೀತಿಯೊಂದಿರದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಇದ್ದೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ' 'ಪ್ರೀತಿಸಿದವರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುವವ ಮಾನವ' ನೋವೆ ನಾವೆಯುಯ್ಯ ಬದುಕಿನ ತೊರೆ'—ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳು ಅವರ ಜೀವನಾನುಭವ ನಿಕಷದಿಂದ ಹೊರ ಬಂದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು. ಹೃದಯವಂತನಾಗಿ ಬಾಳಿ ಜೀವನವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನು ತನಗರಿಯದಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಬಾಳ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರೀತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೀ ಮಾತು ಬೆಳೆದರೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ! ಪುರಾಣಿಕರ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬಳಿಕ ತಾನಾಗಿಯೇ ಮೌನ ಕಿರೀಟಧರಿಸಿ ಕೈ ಎತ್ತಿ ಅಭಯ ಕೊಡುತ್ತದೆ :

ಸಿರಿಯ ಸರಿ ಹಸುಗೆ ಹೃದಯ ಹೃದಯಗಳ ಬೆಸುಗೆ
ಬರಲಯ್ಯಾ ಭುವನಕ್ಕೆ ಒಲವಿನೊಸಗೆ ! [15]
'ಪ್ರೀತಿಯ ಮೂಲದ ಬಗ್ಗೆ ಶೋಧಿಸುತ್ತ ಶೋಧಿಸುತ್ತ
ಪ್ರೀತಿಸುವುದನ್ನೇ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಾಗಬಾರದು [16]

15. ವಚನ ೩೦೨ 16. ವಚನ ೩೦೦

ಜೋಳಿಗೆ

ಎಂ. ಜಿ. ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ

"ವಚನೋದ್ಯಾನ" ಕನ್ನಡ ನುಡಿದೇವಿಯ ತಳಿರಡಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲು ಪುರಾಣಿಕ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ಬಿಡಿಸಿರುವ ವಚನಕುಸುಮಾಂಜಲಿ. ಅದು ವಿಶ್ವಕವಿ ರವೀಂದ್ರರ ಗೀತಾಂಜಲಿಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬಂದಿರುವ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಋಷಿಕವಿಗಳೆನಿಸಿರುವ ಶ್ರೀ ರಂ. ರಾ. ದಿವಾಕರರ "ಅಂತರಾತ್ಮನಿಗೆ" ಮತ್ತು ಡಾ. ಜ. ಚ. ನಿ. ಯವರ "ಅಭಯವಾಣಿ" ಮುಂತಾದವು ಕೆಲವು ಹೆಸರಿಸತಕ್ಕ ಕೃತಿಗಳುಂಟು. "ವಚನೋದ್ಯಾನ" ಈ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಚಿರಕಾಲ ಉಳಿಯುವಂತಹುದು. ಆದರಿಂದಲೆ ಬಹುಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತು ಇದಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಸಮುಚಿತ.

ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ೫೨೫ ವಚನಗಳಿವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಚನವೂ ಶ್ರೀಯುತರ ಸಮಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೆ, ಪ್ರತಿಭೆಗೆ, ಆಳವೂ, ಬಹುಮುಖವೂ ಆದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೊಮ್ಮಿದ ಬುಗ್ಗೆಯೆಂದರೆ ಅತ್ಯುಕ್ತಿಯಾಗದು.

ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ "ಜೋಳಿಗೆ" ಯನ್ನು ಕುರಿತ ಒಂದು ವಚನ ಇದು

"ಜೋಳಿಗೆಯ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೇ ಹುಟ್ಟಿದೆ
ಇಂದಿಗೂ ಜೋಳಿಗೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ,
ಜೋಳಿಗೆಯದೇನೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ,
ಅರಿವೆಯ ಜೋಳಿಗೆ ಹೋಗಿ
ಅರಿವಿನ ಜೋಳಿಗೆ ಬಂದಿದೆ.
ತುಂಬುವ ಜೋಳಿಗೆ ಹೋಗಿ
ತುಂಬದ ಜೋಳಿಗೆ ಬಂದಿದೆ !
ಈ ಜೋಳಿಗೆಯ ಹಿಡಿದು ತಿರುಗಿದೆ
ತಿರೆಯ ಅರಿವಿನ ದೊರೆಗಳ ಮನೆ ಮನೆಗೆ :
ಒಡ್ಡಿದೆ ಬರಿ ಜೋಳಿಗೆಯ ಅವರೆದುರಿಗೆ !

ನೀಡಿದರವರು ಬೇಡಿದುದ ಬೇಡದುದ !
ಓಡಿ ಬಂದೆ ಮನೆಗೆ ನೋಡುವಾತುರದಿಂದ,
ತೆರೆದೆ ಜೋಳಿಗೆ ಉಕ್ಕುವ ತವಕದಿಂದ !
ನೋಡಿದೆ...ಕೂಡಿದೆ...ಬಾಡಿದೆ !
ಬರಿದೋ ಬರಿದು ಜೋಳಿಗೆ !

ಆಗ ತಿಳಿಯಿತು.

ಇದು ಹರಕು ಜೋಳಿಗೆಯೆಂಬುದು !
ಮೊದಲೇ ತುಂಬದ ಜೋಳಿಗೆ
ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ತೂತು ಬಿದ್ದ ಜೋಳಿಗೆ !
ಹೊಲಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೀ ಹರಿದ ಜೋಳಿಗೆಯನ್ನು
ಹೊಲಿದುಕೊಳ್ಳದೆ ಹಲವರ ಬೇಡಿ ಫಲವೇನು ?
ಅವರು ನೀಡಿ ಫಲವೇನು ?
ಇದನು ಹೊಲಿದುಕೊಳ್ಳಲು
ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಸೂಜಿ
ಶುದ್ಧಿಯ ದಾರವ ನೀಡು,
ಎಲ್ಲ ನೀಡುವ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ ! (೨೧೬)

ವಚನೋದ್ಯಾನದ ವಚನಗಳು ಓದುಗನ ಅನುಭವದ ಆಳ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸದ ಗಾಢತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅರಳುತ್ತವೆ, ಅರ್ಥವಿಸುತ್ತವೆ, ಆನಂದ ನೀಡುತ್ತವೆ, ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳನ್ನಾಗಿಸುತ್ತವೆ, ತಮ್ಮ ಬಹುಮುಖ ಸೌರಭ ಸೂಸುತ್ತವೆ.

"ಜೋಳಿಗೆ" ಶ್ರೀಯುತರ ವಿನಯ, ವಿವೇಚನೆಯ ತುತ್ತ ತುದಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಅವರ ತಿಳಿವಿನಾಸೆಯ ಪ್ರಾಂಜಲ ನಿರ್ಮಲ ಮನಃ ಪರಿಪಾಕವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಂಜಿಸಿದೆ.

ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ 'ಜೋಳಿಗೆ' ಚಚ್ಚೌಕವಾದ ಎರಡು ಪದರದ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಕೋಣೆ ಬರುವಂತೆ ಹೊಲಿದು, ಮೂಲೆಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಕೈಚೀಲ. ಇದು ವೀರಶೈವದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದ. ಜೋಳಿಗೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಗುರು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಜಂಗಮತ್ವ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಕೊಡುವ ಬಾಹ್ಯಪಂಚ ಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು.

ಕಂಥಾ ಕಮಂಡಲುಶ್ಚೈವ ದಂಡಂ ವೈಭೈಕ್ಷ ಪಾತ್ರಕಮ್ !
ಭಸ್ಮಪಾತ್ರಂಚ ಪಂಚೈತೇ ಬಾಹ್ಯಮುದ್ರಾಶ್ಚ ಧಾರಯೇತ್ ।

ಅಂತರಂಗದ ಪಂಚಮುದ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮತೆಯೇ ಜೋಳಿಗೆ, ಜ್ಞಾನವೇ ದಂಡ, ದಯೆಯೇ ಕಮಂಡಲು, ವೈರಾಗ್ಯವೇ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರೆ, ಕ್ಷಮೆಯೇ ಭಸ್ಮ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಶಿಷ್ಯ ಗುರುವಿನ ಆಣತಿಯಂತೆ ಗೃಹಸ್ಥರ ಮನೆಗಳಿಗೈದಿ ಗೃಹಿಣಿಯನ್ನು "ಭವತಿ, ಭಿಕ್ಷಾಂದೇಹಿ !" ಎಂದೂ, ಗೃಹಸ್ಥನನ್ನು 'ಭವಾನ್ ಭಿಕ್ಷಾಂದೇಹಿ!' ಎಂದೂ ಯಾಚಿಸಬೇಕು. ಈ ಭಿಕ್ಷೆ ನೀಡುವ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದವನು ಗೃಹಸ್ಥನು ಮಾತ್ರ. ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮವನ್ನು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಆಶ್ರಮಗಳವರೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ಜಗದ್ಗುರು ಪದವಿಗೆ ಅವನೇ ಅಧಿಕಾರಿ.

ಆಶ್ರಮಾಣಾಂ ಸಮಸ್ತಾನಾಂ ಗೃಹೀಸ್ಯಾತ್ ಉತ್ತಮೋ ಗುರುಃ !
ಯಥಾಹಂ ಸರ್ವಲೋಕಾನಾಂ ಗುರುರಂಬಿಕಯಾ ಸಹ ॥

ಎಂಬ ಆಗಮೋಕ್ತಿ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದೆ. "ಎಲ್ಲ ಆಶ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥನೇ ಉತ್ತಮ ಗುರು; ನಾನು ಅಂಬಿಕೆಯೊಡನೆ ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳ ಗುರುವಾಗಿರುವೆನೋ ಹಾಗೆ" ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದೆ. ಅಂತಹ ಸತ್ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮಿಯು ನೀಡುವ—

"ಕಾರುಣ್ಯದ ಭಿಕ್ಷೆ" ಇಂದು ಕೋರಾಣ್ಯದ ಭಿಕ್ಷೆಯಾಗಿದೆ. ಅದು ತನ್ನ ಪವಿತ್ರವಾದ ಮೂಲ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆಯುವ ಹೀನ ಕಸಬಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ.

ವೀರಶೈವದಲ್ಲಿನ 'ಜಂಗಮ ಪದ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಗುರು, ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮ ತತ್ತ್ವಗಳ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪೂಜ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು. ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದ ಮಹಾದೇವನೇ ತನ್ನ ಹಣೆಗಣ್ಣು ಮತ್ತು ಮಂಡೆಯ ಗಂಗೆಯರನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿ ಭಕ್ತರನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಫಲ ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಜಂಗಮ ರೂಪದಿಂದ ಬರುವ ಕಲ್ಪನೆಯಿದೆ. ಈ ಜಂಗಮದ ಮುಖ್ಯ ಚಿಹ್ನೆ ಜಂಗು, ಜೋಳಿಗೆ; ಜಂಗು ಬಲಗಾಲಿನ ಜಂಘೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಮಂಜುಳ ನಾದದ ತೋರ ಗೆಜ್ಜೆಗಳ ಮಂಜರಿ. ಮಂಡೆಗೆ ಸುತ್ತಿದ ಕಾವಿ ಪಾವುಡ, ಕಪಿನಿ ಬೆತ್ತ, ಜೋಳಿಗೆವಿಡಿದ ಜಂಗಮ ಶಿವನ ಭಿಕ್ಷಾಟನ ಲೀಲೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಭಕ್ತೋದ್ಧಾರದ ಸತ್ಯಶುದ್ಧ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬೇಡಿತಂದರೂ ಭಿಕ್ಷೆ ಕಾಯಕವೇ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವನ ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲ. ಮಾರಯ್ಯ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಆಯ್ದುತಂದ ಅಕ್ಕಿ ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ತಂದ ಭಿಕ್ಷೆ ಮೊದಲು ಗುರುವಿಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗುರು ಅವನ ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ, ಉಳಿದುದನ್ನು ದಾಸೋಹಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಾಸೋಹ ಗುರು-ಲಿಂಗ-ಜಂಗಮ ತ್ರಿವಿಧಕ್ಕೆ ! ಎಂದರೆ ಅದು ಲೋಕೋಪಯೋಗಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವುದು ಸರ್ವವಿದಿತ. ಇದು

ಜಂಗಮದ ಜೋಳಿಗೆಯ ಮಾರ್ಮಿಕವಾದ ಅರ್ಥ, ಅರಿವೆಯ ಜೋಳಿಗೆ ಬೇಡುವುದು, ಹಿಟ್ಟು-ಕಾಳುಗಳನ್ನಾದರೂ, ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಯುತರು ಅರಿವಿನ ಜೋಳಿಗೆಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವುದು ವಾಸ್ತವಿಕವಾದರೂ ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜಿತವನ್ನು ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮ ಪದವನ್ನು ಬಳಸದಿದ್ದರೂ ಅದು ಜೋಳಿಗೆಯಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿದೆ.

"ಜೋಳಿಗೆಯ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡೇ ಹುಟ್ಟಿದೆ" ಎಂಬುದು ಶ್ರೀಯುತರು ಹುಟ್ಟು ಜಂಗಮರೆಂಬುದರ ಸಂಕೇತ. ಅವರಿಗೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟ ಅರಿವೆಯ ಜೋಳಿಗೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಜೋಳಿಗೆ. ಜಂಗಮ ವರ್ಗದ ದೀಕ್ಷಿತ ವಟುಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲು ; ಆದರೂ ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಯುತರು "ವಿಶಾಲವಾದ ವರ್ಗ-ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಅರಿವುಳ್ಳ ಮಾನವ ಲೋಕ" ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ಗಮಕ. ಅರಿವಿನ ಜೋಳಿಗೆ, ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸ್ಥಾವರವಲ್ಲದ ಅರಿವುಳ್ಳ ಮಾನವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗಿದೆ. ಅಂಥವನೇ ಜಂಗಮ.

ಪ್ರಾಕೃತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜೋಳಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಬಟ್ಟೆ ಬರೆಗಾಗಿ ಹಿಟ್ಟು ಕಾಳು ಬೇಡುವುದು ಸಹಜವಾದರೂ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಪ್ರಾಕೃತನಾದ ಜಂಗಮ ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತನಲ್ಲ.

ಜಂಗಮ ಅರಿವಿನ ಜೋಳಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಬೇಡುವುದು "ಸಾ ವಿದ್ಯಾ, ಯಾ ವಿಮುಕ್ತಯೇ" ಎಂಬಂತೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಧಕವಾದ ಅರಿವನ್ನೇ. ಅದನ್ನು ನೀಡುವ ಅರ್ಹತೆ ಪಡೆದವರೇ ಅರಿವಿನ ದೊರೆಗಳು ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧರು ಅಂಥವರ ಮನೆ ಮನೆ ತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಬಲ್ಲವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ನುಡಿಗಲಿತು ವಿದ್ಯೆಯ ಪರ್ವತವೇ ಆಗುವ ಹಂಬಲ ಅವನದು.

ಸಭ್ಯ ಗೃಹಸ್ಥರು ನೀಡುವ ಹಿಟ್ಟು-ಕಾಳುಗಳಿಂದ ತುಂಬುವಂಥದು ಅರಿವೆಯ ಜೋಳಿಗೆ. ಆದರೆ ಅರಿವಿನ ಜೋಳಿಗೆ ಅಂತಹುದಲ್ಲ : ಅರಿವಿನ ದೊರೆಗಳು ನೀಡುವ ಪುಷ್ಕಲ ಭಿಕ್ಷೆಯಿಂದಲೂ ಅದು ತುಂಬುವುದಲ್ಲ, ಅರಿವಿಗೆ ಮಿತಿಯುಂಟೇ ?

ನೀಡುವ ಧಣಿ ಕೇವಲ ಬೇಡಿದುದನ್ನೇ ನೀಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಇವನಿಗೆ ಸಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಡವಾದರೂ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗತ್ಯವಾದದ್ದನ್ನೂ ಆತ ನೀಡಬಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆತ ಅರಿವಿನ ದೊರೆ, ಸರ್ವಜ್ಞ ! "ಯದ್ಭದ್ರಂತನ್ನ ಆಸುವ" ಎಂಬ ವೇದವಾಣಿ ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನೇ ನೀಡು ಎಂದು ಬೇಡುವುದು ಅಜ್ಞತ್ವದ ಕುರುಹು. ಪ್ರೇಯದಲ್ಲಿ. ಐಹಿಕದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸುಖವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲವನು ಆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ. ನನಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುವುದನ್ನು ಆತ ನೀಡ

ಬಲ್ಲ, ಶಿಶುವಿಗೆ ಸ್ತನ್ಯವುಣಿಸುವ ತಾಯಿ ಶಿಶುವಿನ ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪೌಷ್ಟಿಕವನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಉಣಿಸುವಂತೆ.

ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ಅರಿವಿನ ಜೋಳಿಗೆ ತುಂಬಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಸಹಜವೇ ! ಅದನ್ನು ನೋಡುವ ಆತುರ ! ಉಕ್ಕುವ ತನಕ ! ಅವನಿಗಿದ್ದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಧಾವಿಸಿದ. ಅವನು ಕಂಡುದೇನು ? ಬರಿ ಜೋಳಿಗೆ ! ಅವನು ಆಶೆಯ ನೋಟ ನಿರಾಶೆಯಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು ! ಕಣ್ಣೀರು ಕೋಡಿ ಹರಿಯಿತು ! ದುಗುಡ ದುಮ್ಮಾನ ಉಕ್ಕಿ ಬಂತು ! ಕಾತರಗೊಂಡ ಮನ ಬತ್ತಿತು, ಬಾಡಿತು ; ಅಯ್ಯೋ ! ಜೋಳಿಗೆ ಬರಿದೊ ಬರಿದು ! ಎಂದು ಹುಯ್ಯಲಿಟ್ಟ ! ಮನಸ್ಸು ಕಳವಳ ಗೊಂಡು ಉದ್ವಿಗ್ನವಾಗದಿರುವುದೇ ?

ಏಕೆ ಬರಿದಾದದ್ದು ಎಂಬುದರ ಕಾರಣ ಕೊನೆಗೆ ತಿಳಿಯಿತು ! ಜೋಳಿಗೆ ಹರಿದಿತ್ತು ! ತೂತು ಬಿದ್ದಿತ್ತು !

ಮೊದಲೇ ತುಂಬದ ಜೋಳಿಗೆ ಅದು ! ಸಾಲದುದಕ್ಕೆ ತೂತೂ ಬಿದ್ದಿದೆ. ತೂತೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮರವೆಯಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನು ? ಅರಿತದ್ದೆಲ್ಲ ಮರವೆಯಲ್ಲಿ ಸೋರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದು ತುಂಬುವುದಾದರೂ ಎಂತು ? ಬೇಡುವ ತವಕದಲ್ಲಿ ಹರಕು ಜೋಳಿಗೆಗೆ ಮರೆವೆಯ ತೂತಿರುವುದರ ಪರಿವೆಯೂ ಅವನಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಸಹಜವೆ ! ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಳಿಸುವ ಆತುರವುಳ್ಳವನಿಗೆ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಎಡೆ ಎಲ್ಲಿಯದು ! ಹರಿದುದನ್ನು ಹೊಲಿಯದೆ, ತೂತು ಮುಚ್ಚದೆ ಬೇಡಿಯೂ ಫಲವೇನು ! ನೀಡಿಯೂ ಫಲವೇನು? ಹರಿದ ಜೋಳಿಗೆ ಹೊಲಿಯಲು ಸೂಜಿ ದಾರಗಳು ಅಗತ್ಯ. ಆದರೆ ಅರಿವಿನ ಜೋಳಿಗೆಗೆ ಈ ಸೂಜಿ ದಾರಗಳು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರವು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸೂಜಿ ದಾರಗಳು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ. ಕಷ ತಂದು ಕೆಲಸ ತೂಗಿಸುವಂತಹವೂ ಅಲ್ಲ ; ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಗಳಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರದ್ಧೆ—ಶುದ್ಧಿಗಳೇ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೂಜಿ ದಾರಗಳು. ಅಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆ ಶುದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಎರೆಯ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ. ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲ ಸ್ವತಂತ್ರ ಧೀರನವನು ! ಅವನ ಕೃಪೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುವುದೆಂತು ! ಶುದ್ಧಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದೆಂತು ?

ನಿಡುವನೆಂಬ ದೃಢ ನಂಬುಗೆ ಭಕ್ತನದು, ಗೆಲ್ಲುವೆನೆಂಬ ಭಾಷೆ ಭಕ್ತನದಲ್ಲವೆ ? ಅಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆ ಶುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಭಕ್ತ, ಆದರಿಂದ ಮರವೆಯ ಮಾತು ಮುಚ್ಚುತ್ತದೆ; ಅರಿವು ಉಳಿಯುತ್ತದೆ; ಬದುಕು ಹಸನಾದೀತು ! ಬಾಳು ಬೆಳಗೀತು ! ಬಯಕೆ ಕೈಗೂಡೀತು !

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ಕಂತೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯ

ಷಣ್ಮುಖಯ್ಯ ಅಕ್ಕೂರಮಠ

ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀತಿಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಂಪರೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಶೃಂಗಾರಾದಿ ನವರಸಗಳಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸುಖಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಕವಿಗಳ ಮನಸ್ಸು, ಜೀವನವೇ ಒಂದು ತೊಡಕಿನ ಸಮಸ್ಯೆ : ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಬೇಕು ; ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬಾಳಬೇಕು; ಯಾವ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಬೇಕು : ಮಹತ್ವ ಪೂರ್ಣವಾದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳಾವುವು : ಅವುಗಳ ನಿಜಾಚರಣೆಯಿಂದ ಬದುಕು ಹೇಗೆ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವತ್ತ ಚಿಂತನಗೈದು ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಾಡುವ, ನೀತಿಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ನೆಲೆಗೆ ಬಂದು ಮುಟ್ಟಿತು. ನೀತಿ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೇ ನೀತಿಕಾವ್ಯಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸುಭಾಷಿತಗಳು. ಶತಕಗಳು, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಪದನೆಣ್‌ಕೀಟ್‌ಕಣಕ್ಕು (ಹದಿನೆಂಟು ಕಿರುಗ್ರಂಥಗಳು) : ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ತಿರುಕ್ಕುಱಳ್, ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ವೇಮನ ವಚನಗಳು ; ಮರಾಠಿಯಲ್ಲಿ ತುಕಾರಾಮನ ಅಭಂಗಗಳು, ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ಕಬೀರನ ದೋಹೆಗಳು, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಶರಣರ. ಸರ್ವಜ್ಞನ ವಚನಗಳು ; ದಾಸರ ಹಾಡುಗಳು ; ಕವಿಸೋಮ, ನಿಜಲಿಂಗ, ರತ್ನಾಕರ, ಹರಿಹರನ ಶತಕಗಳು ನೀತಿಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ಬುದ್ಧನ ಧಮ್ಮಪದಗಳೂ ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಭಾರತೀಯ ವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ನೀತಿಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಂಪರೆ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಸಂತಸದ ಸಂಗತಿ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಂಕುತಿಮ್ಮನ ಕಗ್ಗ' 'ರಂಗ ಬಿನ್ನಪ', 'ಜೋಳುಬಸವನ ಬೊಂತೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ಹತ್ತಾರು ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳು ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಮರುಳಸಿದ್ಧನ ಕಂತೆಯೂ ಒಂದು. ಕಂತೆಯ ಕೆಲವು

ಪದ್ಯಗಳು ಆಗಾಗ ನಾಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ (ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ-ಪರಂಜ್ಯೋತಿ-ಅಮರವಾಣಿ) ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ನೈತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವ ಈ ಪದ್ಯಗಳು ಒಂದೊಂದೂ ಹೊಸ ಅರ್ಥ, ಭಾವ, ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತ ಬಾಳಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಉತ್ತರ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಮೆ-ರೂಪಕ-ಉಚಿತ ಉಪಮಾನೋಪಮೇಯಗಳಿಂದ, ನಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಪರಿಸರ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಂದ, ಸರಳ-ಸುಂದರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ವಿಸ್ತಾರ ಜೀವನಾನುಭವ ಆಳವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅರಿವು ಹಾಗೂ ದರ್ಶನ ದೀಪ್ತಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳಂತಿವೆ.

ನಮಗೆ ದೊರೆತ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ ಕಿರು ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಲೇಖನ.

ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆ, ಉದಾತ್ತಭಾವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾರುವುದು ಕಂತೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವವಿಲ್ಲ, ಮತೀಯ ಅಂಧತ್ವವಿಲ್ಲ, ವರ್ಗ-ವರ್ಗಗಳ ಕುಬ್ಜ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲ; ದೇಶ ಕಾಲಾತೀತವಾದ ಮಾನವ ಸಮುದಾಯದ ಬದುಕಿಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ನೀಡುವ ತತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕಂತೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ತತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಇದರ ಧ್ಯೇಯವೂ ಅಲ್ಲ: ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ತರ್ಕವೂ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಶ್ರೀ ಸಾಮಾನ್ಯನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ, ನೀತಿಸೂಕ್ಷ್ಮದ ಗಹನ ತತ್ವಗಳನ್ನು, ಅತ್ಯಂತ ಸರಳಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಗುಣಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಕಳಕಳಿಯಿಂದ, ಎತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತ ಅವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಬೆಳಗಬೇಕು, ಜೀವನ ಸೊಗಸಾಗಬೇಕು ಇದೇ—ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂದು ಸಾರುತ್ತಾನೆ.

ಸ್ಥಾಣುವಿಗೆ ಶರಣು

ಏನಿತ್ತೊ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಏನಿಹುದೊ ಈಗಲೂ
ಏನುಳಿವುದೋ ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಮರೆಯಾಗೆ ।
ಏನೆಂದು ಒರೆಯಲ್ಕೆ ಬರೆಯಲ್ಕೆ ಬಾರದಾ
ಸ್ಥಾಣುವಿಗೆ ಶರಣೆನ್ನೊ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ವಿಶ್ವವನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಾತ್ಪರ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಮನಸ್ಸಿಗೂ ನಿಲುಕದ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು, 'ಅತ್ಯತಿಷ್ಠ ದಶಾಂಗುಲ'ವೆಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತ, 'ಋಜುಪ್ರಾಂತ ದಿಗಂತಾನಾಂ' ಎಂದು ಆಗಮಗಳು ಪರಾತ್ಪರ ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಅಭಿವರ್ಣಿಸಿದವು. ಕನ್ನಡದ ಶರಣರು ಅಗಮ್ಯ-ಅಗೋಚರ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದರು.

ಈ ಭಾವವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ಕವಿ ತನ್ನ ಬದುಕಿನಲ್ಲೂ ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಮೊದಲು ಏನಿತ್ತೊ, ಈಗ ಏನಿದೆಯೊ, ಕೊನೆಗೆ ಉಳಿಯುವುದು ಏನೋ ಎನ್ನುವ ಸಂದೇಹ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ. ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತು ಒರೆಯಲೂ ಬಾರದು, ಬರೆಯಲೂ ಬಾರದು ಎನ್ನುವ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆ ಮಹಾಸ್ಥಾಣುರೂಪಿಯಾದ (ಸ್ಥಾಣುರೀಶ ಪಶುಪತಿಃ) ವಿಶ್ವ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೆ ಶರಣು ಹೋಗಲು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ರುಧಿರಕಿಂ ಘನವು ಕೆಳೆಯುನಂಟು

ನೀರಿಗಿಂತ ರಕ್ತದ ಸಂಬಂಧ ಹೆಚ್ಚು ಎನ್ನುವ ಮಾತೊಂದಿದೆ ''**Blood is thicker than water**'' ಇದರ ಅರ್ಥ ಎಲ್ಲ ಸಂಬಂಧಕ್ಕಿಂತ ರಕ್ತ ಸಂಬಂಧ ದೊಡ್ಡದು ಎಂದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತ ಕವಿ 'ರುಧಿರಕಿಂ ಘನವು ಕೆಳೆಯು ನಂಟು' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸ್ನೇಹ ಸಂಬಂಧ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡು ತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮೀಯ ಸ್ನೇಹಿತನೊಬ್ಬ ದೊರೆತರೆ 'ಅದು ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಚದುರಂಗ ಬಲಕ್ಕೆ ಸಮವೆಂದು' ಕನ್ನಡದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿ ಕಣವಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಬದುಕಿ ನಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹದ ಬಂಧ–ಸಂಬಂಧಗಳು ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಜೀವನ ಭಾರವೆನಿಸಿ ದುಸ್ಸ ಹನೀಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಕವಿ ತಿಳಿಸುತ್ತ ಗೆಳೆತನದ ಸಂಬಂಧದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಹೊಂದಿ ನಡೆಯುವ ನಿಯಮ

ಗಂಧಕ್ಕೆ ಹೂವಿನಲಿ ಬಂಧ ಸ್ವಚ್ಛಂದಗಳು
ಸಂದಿಹವು ಒಮ್ಮೆಗೇ ನಿನಗು ಕೂಡ ।
ಒಂದಡಿಯು ಬಿಡುಗಡೆಯು ಇನ್ನೊಂದು ಮಂದಿಯೊಸು
ಹೊಂದಿ ನಡೆಯುವ ನಿಯಮ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳಂತೆ. ಚಂದ್ರ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಂತೆ, ಪುಷ್ಪ ಪರಿಮಳಗಳು ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಉಳ್ಳವು. ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಚಂದವಿದೆ, ಸ್ವಚ್ಛಂದವಿದೆ. ಈ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಉಂಟು. **(Individual & Society)** ಒಂದು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕೆ ಪೂರಕ. ವ್ಯಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮಷ್ಟಿ, ಸಮಷ್ಟಿಯಿಂದ ವ್ಯಷ್ಟಿ. ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಂದಿ (ಸಮಾಜ) ಯೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿ ನಡೆದರೆ ಅವನ ಬಾಳು ಚಂದವೆಂದು ಕವಿಯ ಆಶಯ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿ ಬಾಳುವ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪುಷ್ಪ ಪರಿಮಳಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕು

ಅರ್ಥ ಉದಿಸುವ ತನಕ ವ್ಯರ್ಥ ಪದಯೋಜನೆಯು
ಸ್ವಾರ್ಥ ಸುಟ್ಟಳಿಯದಿರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ವ್ಯರ್ಥ।
ಅರ್ಥವೂ ಕಾಮವೂ ವ್ಯರ್ಥ ಧರ್ಮವನುಳಿದು
ಸಾರ್ಥವಾಗಿಸು ಬದುಕ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ಅರಿವು ಮೂಡದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ಓದು ಬರೆಹ ಸಾರ್ಥಕವಾಗದು. ಅಹಮಿಕೆ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಕಾಮಗಳೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಲೇ ಸಾಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅವೂ ವ್ಯರ್ಥ. ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ ಬರೆದ ಶಾಸ್ತ್ರ ಶತ್ರುವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಶಸ್ತ್ರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ನೀತಿ ಇಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣ. ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದ ಸಂಪಾದನೆ, ಅಂತರಾತ್ಮನಿಲ್ಲದ ಉಲ್ಲಾಸಗಳು ವ್ಯರ್ಥ ವೆಂದರು ಗಾಂಧೀಜಿ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ. ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಅರಳಬೇಕು. ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕು ಅದೇ ಜೀವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ; ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯ ವೆಂದು ಕವಿ ಸಾರುತ್ತಾನೆ.

ಲೆಕ್ಕಿಪುದೇ ಆಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣವ ?

ಸಕ್ಕರೆಯ ಖಡ್ಗವನು ಮುಕ್ಕದಿರುವವೆ ಇರುವೆ ?
ನೆಕ್ಕುವುದೆ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಪುಷ್ಪಗಳ ದುಂಬಿ ?।
ಲೆಕ್ಕಿಪುದೆ ಈ ಕೃತಿಯ ಆ ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣವ ?
ಸಿಕ್ಕರಾಯಿತು ಸವಿಯು ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ಖಡ್ಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದಲೇ ಮುತ್ತುವುವು. ತೋರಿಕೆಗೆ ಪುಷ್ಪದಂತೆ ಕಂಡರೂ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಪುಷ್ಪಕ್ಕೆ ದುಂಬಿಗಳು ಮುತ್ತುವದಿಲ್ಲ. 'ಗುಣಾಃ ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನಂ ನಚ ಲಿಂಗಂ-ನಚ ವಯಃ' ಎನ್ನುವ ಸುಭಾಷಿತದಂತೆ ಕೃತಿ ಮುಖ್ಯವೇ ವಿನಃ ಆಕೃತಿ ಯಲ್ಲ. ಗುಣಗ್ರಹಣದೃಷ್ಟಿ ನಮ್ಮದಾಗಬೇಕೆಂದು ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೃದಯಂಗಮ ವಾಗಿದೆ. 'ಸಕ್ಕರೆಯ ಖಡ್ಗ' ಇರುವೆ 'ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಪುಷ್ಪ' ದುಂಬಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಭಾವ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ.

ಹುರುಳಿಹುದು ಬಾಳಿನಲಿ

ಹುರುಳಿಹುದೆ ಬಾಳಿನಲಿ ತಿರುಳಿಹುದೆ ಬದುಕಿನಲಿ ?
ಇರುವುದೆಂದರೆ ಇಹುದು ಇಲ್ಲೆನಲು ಇಲ್ಲ।
ಒರತೆಯನು ತೊಡದೆಯೇ ಜರೆಯದಿರು ಹಳ್ಳವನು
ಇರುವಿನಾಳದಿ ತಿರುಳ ಮರುಳಸಿದ್ಧ॥
ತಿಳಿಯ ಬಲ್ಲವರಾರು ತಿಳಿವ ಮೀರಿದ ಹಲವು

ಇಳೆಯು ಒಳಗುಟ್ಟುಗಳ ಜೀವನ ಜಟಿಲಗಳ ?।
ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಗೆ ತಿಳಿಯೆ ಮಾಡಿದ ತಪದ
ಬಳಲಿಕೆಯೆ ಭಾಗ್ಯವಲ ಮರುಳಸಿದ್ಧ॥

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತಿರುಳಿಹುದೇ ? ಹುರುಳಿಹುದೇ ? ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತರೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಬದುಕು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ದುಃಖಮಯವೂ ಅಲ್ಲ, ಸುಖಮಯವೂ ಅಲ್ಲ; ಅದು ಎರಡರ ದ್ವಂದ್ವ, 'ಸುಖ ದುಃಖೆ ಸಮೇಕೃತ್ವಾ ಲಾಭಾಲಾಭೌ ಜಯಾ ಜಯೌ' ಎಂದು ಗೀತೆ ಹೇಳಿದರೆ, 'ದ್ರಾಕ್ಷಿರಸವೇನಲ್ಲ ಜೀವನದ ತಿರುಳಾರ್ಗಂ' 'ಎತ್ತೆತ್ತ ನೋಡಲುಂ ಗುಪ್ತ ಭೂತಗಳಯ್ಯ ಮುತ್ತಿ ಮುಸುಕಿಹುದು ಜೀವನ ರಹಸ್ಯವದೊಂದು' ಎಂದು ಕಗ್ಗ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿ 'ತಿರುಳಿದೆ' ಎಂದರೆ ಇದೆ, ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲ. ಇದೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬದುಕುವಷ್ಟು ಕಾಲ ಇಲ್ಲಿ ಬದುಕ ಬೇಕು. ಹೃದಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಕಿತ್ತೊತ್ತಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಬಾಳ ಸಾಗಿಸ ಬೇಕು. ಅಂಥ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೇ ಮಾಡದೆ ಬದುಕನ್ನೂ ಜರೆದು ನಿರಾಕರಿಸಿದರೆ ಜೀವನದ ಅರ್ಥ ನಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ನಿಲುಕದು. ಜೀವನ ರಹಸ್ಯಮಯವಾದುದು ನಿಜವಾದರೂ, ಅದನ್ನೂ ನಾವು ಅರಿಯಲು ಮಾಡಿದ ಹೋರಾಟ–ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆ ಗಳು ತಪವಾಗಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ 'ಅನುಭವ' ಪಾಠ ನಮಗಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಂದು ರೀತಿಯ 'ಭಾಗ್ಯ'. 'ಬದುಕನ್ನು' ಜರೆಯದೆ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಬಾಳಬೇಕು. ಬದುಕು ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾದುದೆಂದು ಕವಿಯ ದೃಢವಾದ ಅಭಿ ಪ್ರಾಯ—

ಸಮನ್ವಯದರ್ಶನ

ಭೋಗವೇ ಗುರಿಯಾಗೆ ಜಡೆಯೆ ನಾಗರಹಾವು
ಯೋಗವೇ ಗುರಿಯಾಗೆ ಚಂಡಿಕೆಯ ಚೇಳು।
ಯೋಗ ಭೋಗದ ಹದವನರಿಯೆ ಹಾರಗಳೆರಡು
ಸಾಗಿಸೀ ಪರಿ ಬದುಕ ಮರುಳಸಿದ್ಧ॥

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಭೋಗವೇ (Luxury) ಗುರಿಯಾದರೆ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಸರ್ಪವಾಗಿ ಕಾಡು ತ್ತದೆ. ಆಗ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿ ದೊರೆಯದು. 'ಹವಿಷಾಕೃಷ್ಣ ವರ್ತ್ಮೇನ ಭೂಯೋ ಭೂಯೋಪಿ ಜಾಯತೆ' ಎನ್ನುವ ಗೀತೆಯ ಮಾತಿನಂತೆ. ಅಗ್ನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಆಜ್ಯ ದಂತೆ ಅತೃಪ್ತಿ ತನ್ನ ಹೆಡೆ ಎತ್ತಿ ಸಹಜ್ರ ಜಿಹ್ವೆಗಳನ್ನು ಚಾಚುತ್ತದೆ. 'ಭೋಗೇ ರೋಗಭಯಂ' ಎಂದು ಭರ್ತೃಹರಿ ಹೇಳಿದರೂ 'ರೋಗ' ಬರುವವರೆಗೂ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಸರ್ಪದಂತೆ ಭಯಂಕರವಾದುದು.

ಯೋಗವಾದರೂ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದಮನದಿಂದ, ಕಠಿಣವ್ರತಾಚರಣೆಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ: ಅಶಾಂತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ:

ಚಂಡಿಕೆಯು ಚೇಳಿನಂತೆ ಕುಟುಕುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೀರ ದಮನ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಅವು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಯೋ ಕಟ್ಟು ಬಿಚ್ಚಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮನ್ನು ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಜೀವನದ ಪಾವಿತ್ರ್ಯತೆಗೆ ಮಾನವನ ಮೂಲಭೂತ ಪಶು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಪರಿಷ್ಕಾರ ತೀರ ಅಗತ್ಯ. ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಪ್ರತಿಬಂಧಕತ್ವ ಸದಾ ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅವುಗಳ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ನುಚ್ಚು ನೂರಾಗುತ್ತಾನೆ ; ಹುಚ್ಚ ನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅತಿಭೋಗವು ತ್ಯಾಜ್ಯ; ಅತಿ ಯೋಗವೂ ತ್ಯಾಜ್ಯ. ಇವೆರಡರ ಅತಿಗೂ ಸಿಗದೆ ಜೀವನ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ, ಹದವರಿದು ಸಾಗಿದಾಗ ಭೋಗ ಯೋಗಗಳು 'ಹಾರ'ದಂತಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಶಾಂತಿಗೆ ಸಾಂತ್ವನ, ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಜೀವನ ಸೊಗಸಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಭೋಗ'ಕ್ಕೆ ಸರ್ಪದ, ಯೋಗಕ್ಕೆ ಚೇಳಿನ ಉಪಮಾನ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಯೋಗ ಭೋಗಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ನೀಡುತ್ತ ಸಮನ್ವಯ ವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಕರೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.

ಜೀವನದ ಯಾಗ

ಯೋಗ ನಂದಿಯು ಮೇಲೆ ಭೋಗ ನಂದಿಯು ಕೆಳಗೆ
ಹೇಗಿಹುದು ನಂದಿಯಲಿ ಜೀವನಾದರ್ಶ ?
ಭೋಗ ಮಾಗಲಿ ಯೋಗ ಸಾನಿಧ್ಯವನು ಪಡೆದು
ಯಾಗವಿದು ಜೀವನದ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ನಂದಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗನಂದೀಶ್ವರನ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ಮೇಲೂ, ಭೋಗ ನಂದಿಯ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಕೆಳಗೂ ಇರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಕವಿ ಈ ಲೋಕೋತ್ತರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಭೋಗ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೇ ಯೋಗದತ್ತ ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಸಾಗಬೇಕು ಅದೇ ಜೀವನದ 'ಯಾಗ'ವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಉಂಡುಪವಾಸಿ ಬಳಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ, ಎದೆಯ ಮೇಲಿರ್ದ ಯೋಗಿಗಳುಂಟು' ಎನ್ನುವ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ಮಾತುಗಳು ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಯೋಗ ಭೋಗಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಜೀವನ ದರ್ಶನದಿಂದ ಜೀವನ ಪರಿಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ, ಸಮ್ಯಗ್ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತ್ಯಾಗ ಭೋಗಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸ್ಥಾನವಿದೆ ಅವು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕಗಳು ; ಮಾರಕಗಳಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ–ತ್ಯಾಗ ಭೋಗಗಳ ನೃತ್ಯವಿಲಾಸವನ್ನೇ ಸತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವೆಂದು ಕರೆದರು. ಇದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಭೋಜ್ಯವೆಷ್ಟು, ತ್ಯಾಜ್ಯವೆಷ್ಟು ಎನ್ನುವ ವಿವೇಕ ಮಾತ್ರ ಬೇಕು. ಅದು ನಮ್ಮ ಬದುಕಿಗೆ ಪ್ರಗತಿಯ ಸೋಪಾನವಾಗಬಲ್ಲದು. ಗೃಹಸ್ಥ ಜೀವನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂಸ್ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೋಗ ಮಾಗಿ ಆತ್ಮ ವಿಸ್ತಾರ ವಾಗುವ ಸಂಭವ ಉಂಟು. ಅದೇ ಜೀವನದ ಸೌಂದರ್ಯ.

ಯೋಗ ರತೋವಾ ಭೋಗ ರತೋವಾ ಸಂಗರತೋವಾ ಸಂಗವಿಹೀನಃ
ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ರಮತೇ ಚಿತ್ತಂ ನಂದಿತಿ ನಂದತಿ ನಂದತ್ಯೇವ.

ಇದೊಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಶ್ಲೋಕ. ಇದರ ಸಾರಾಂಶವಿಷ್ಟು : ಯೋಗದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಭೋಗದಲ್ಲಾಗಲೀ ಮನಸ್ಸು ಯಾವ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದೇ ಮುಖ್ಯ. ಇವುಗಳಲ್ಲೂ ಸದಾಚರಣೆ ಸದ್ವೃತ್ತಿ ದೈವಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಭೋಗವೂ ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಮ ನಿಗ್ರಹ ವ್ಯರ್ಥ ಪ್ರಯತ್ನ. ಬಹುಪಾಲು ಜನರಿಗೆ ವೈರಾಗ್ಯ ಬಂದುದು ಜೀವನದ ದುಗುಡು ದುಮ್ಮಾನ ಕಷ್ಟಪರಂಪರೆಗಳಿಂದ, ಅಭಾವದಿಂದ ಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಬಂದುದು, ಸಹಜ ವೈರಾಗ್ಯ ಅತಿ ವಿರಳ. ಭೋಗ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಒಂದು ನೀತಿನಿಯಮದ ಆತ್ಮ ಸಂಯಮನ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅದರ ಪರಿಣಾಮ ಘೋರ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾ ವಿಶ್ವವಿಖ್ಯಾತ ಇತಿಹಾಸದರ್ಶನಕಾರ Will Durant ತಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸದ ಪಾಠಗಳು (Lessons of History) ಗಂಥದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

''A youth boiling with harmones will wonder why he should not give full freedom to his sexual desires; and if he is unchecked by custom, morals, or laws he may ruin his life before he matures sufficiently to understand that sex is a liver of fire that must be banked and cooled by a hundred restraints if he is not to cousume in chaos both the individual and the group''

ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಭೋಗ ಯೋಗಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ 'ಯಾಗ' (ಪೂಜೆ) ವಾಗ ಬೇಕೆಂದು ಕವಿಯ ಆಶಯ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಚಿತ್ರ ಉಪಮೆ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಂದ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸಾಕ್ಷ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿಷಯ ಸ್ಫಟಿಕಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನ ಸೊಬಗನ್ನು (ಸೌಂದರ್ಯ) ನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪರಿಧಿಗೆ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಸಾತ್ವಿಕ ಬದುಕು

ಚಾಮುಂಡಿ ದರ್ಶನಕೆ ಮೊದಲು ಮಹಿಷನ ನೋಟ
ಪಿಯೂಷಕಿಂ ಮೊದಲು ಹಾಲಾಹಲ।
ತಾಮಸವು ರಾಜಸವು ಗೊಬ್ಬರವು ಸಾತ್ವಿಕಕೆ
ಈ ಮರ್ಮವನು ಅರಿಯೋ ಮರುಳಸಿದ್ಧ॥

ಇಲ್ಲಿ ಕವಿ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ದೃಷ್ಟಾಂತದೊಂದಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನು ಸಾತ್ವಿಕನಾಗಲು ಸಂದೇಶ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಯಾತ್ರಿಕನಿಗೆ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಮಹಿಷಾಸುರನ ದರ್ಶನ ನಂತರ ಚಾಮುಂಡಿಯು ಸಂದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರ ಮಥನದಲ್ಲೂ ಮೊದಲು ಹಾಲಾಹಲದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಅನಂತರ ಅಮೃತ. ಇಲ್ಲಿ ಶಾಕ್ತ ಸಾಹಿತ್ಯದ

ಪ್ರಕಾರ ದೇವಿ ಪರಾಶಕ್ತಿ ದೈವೀಗುಣಗಳ ಸಂಕೇತ. ಮಹಿಷ ಅಸುರ, ತಾಮಸಗುಣದ ಪ್ರತೀಕವಾಗುತ್ತದೆ. 'ವಿಷವು' ತಾಮಸದ, 'ಅಮೃತ'ವು ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣಗಳ ಸಂಕೇತಗಳು. ಮನುಷ್ಯ ಸತ್ವ, ರಜ, ತಮೋಗುಣಗಳ ಮುಪ್ಪುರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ತಮೋಗುಣವನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಮೇಲೇಳಬೇಕು. ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗಬೇಕು. ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣವೆಂದರೆ ಸದ್ಗುಣಗಳು. ಈ ಮೂಲಕ ಸತ್ಕ್ರಿಯೆ. ಇಂಥ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಜೀವನ ಸುಂದರವಾಗಬೇಕು. ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣದ 'ಸಸಿ' ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೂ ತಾಮಸದ ಗೊಬ್ಬರಬೇಕು. ಸಾತ್ವಿಕ ಗುಣಕ್ಕೆ ತಾಮಸ ಪೋಷಕ ಮಾತ್ರವಾಗಬೇಕು. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಕೊನೆಗೆ ಅದರ ಅಳಿವಾಗಬೇಕು. ಮನಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಸತ್ವಗುಣವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಬೆಳೆದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯತ್ವಕ್ಕೂ ಬೆಲೆ ಬರುತ್ತದೆ ಅವಗುಣಗಳನ್ನು ಅಳಿಯುತ್ತಾ, ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಾ ಸಾತ್ವಿಕವಾಗಬೇಕು ಮನುಷ್ಯ. ಈ 'ಮರ್ಮ'ವನ್ನು ತಿಳಿದು ಬಾಳಬೇಕೆಂದು ಕವಿಯ ಆಶಯ. ಇಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿ ಬೆಟ್ಟದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ 'ಸತ್ವ-ತಮೋ'ಗುಣಗಳ ವಿಷಯ 'ಥಟ್ಟನೆ' ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯದಿರದು. ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟಗಾಗಿ 'ಮಹಿಷ-ದೇವಿ' 'ವಿಷ-ಅಮೃತ'ಗಳ ಉಪಮಾನ ತುಂಬಾ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

ಪಾತಕಕೆ ಬಹುಮತ

ಸೇತುವೆಯ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟೆನು ಪಾರ್ಕಲಾಮ್
ಸೀತೆಯನು ಕದಿ ಎನಲು 'ಹೂಂ' ಎಂದವಸುರ।
ನೀತಿಗಿಂ ದುರ್ನೀತಿ ಯಾತರಿಂ ಮೋಹಕವೋ
ಪಾತಕಕೆ ಬಹುಮತವು ಮರುಳಸಿದ್ಧ॥

ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಲೋಕಸ್ವಭಾವ ಹೀಗೆಯೆ, ಅನೀತಿಗೆ ಆಕರ್ಷಣೆ ಹೆಚ್ಚು. ಕಾರಣ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ನೀತಿ ಮತಗಳ ಪಾಲನೆಯು 'ಋಜುಮಾರ್ಗ', 'ಅಸಿಧಾರಾವ್ರತ'ದಂತೆ ಕಠಿಣವಾದುದು ಅನೀತಿಯುತವಾದ ವಾಮಮಾರ್ಗದ ಅನುಸರಣೆ, ಅನುಕರಣೆ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಲಭ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಲ್ಪಮತ, ಅತ್ಯಲ್ಪಮತ ನೀತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸಿದರೆ, ಬಹುಮತ, ಪ್ರಚಂಡ ಬಹುಮತ ಅನೀತಿ ಪಕ್ಷವನ್ನೇ ವಹಿಸಿ ಸಾಗುವದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿ. ರಾಮಾಯಣದ ರಾಮನ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ, ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಾಭಾವದ ಸಹಜ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ತಂದಿರಿಸುತ್ತಾ 'ಪಾತಕಕೆ ಬಹುಮತ'ವೆಂದು ತನ್ನ ಅಭಿಮತವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ತತ್ವ'ವೊಂದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸಲು ಕವಿ ಬಳಸುವ ಪ್ರತಿಮೆ ಸಮುಚಿತ ಹಾಗೂ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ.

ಸತ್ಯದ-ಹಿರಿಮೆ

ಇರುಳು ಕತ್ತಲೆ ಇನನೆ ಇಲ್ಲೆಂದು ವಾದಿಸಲು

ತರಣಿ ಹರಣವ ತೊರೆದು ತೋರನೇ ಮತ್ತೆ ?।
ಮರುಳರಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಬಂದಾಗ ನಿಂದಿಸಲು
ಮರಣವೇ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥
ಸುಳ್ಳಿಗೂ ಸಾವಿಲ್ಲ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಸಾವಿಲ್ಲ
ಸುಳ್ಳು ಬದುಕಿದೆ ನಿಜದ ಸೋಗ ಹಾಕಿ ।
ಒಳ್ಳಿದರೆ ಆಳಿದರು, ಅವರಂತೆಯೆ ನಟಿಸಿ
ಕಳ್ಳರೂ ಆಳುವರು ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥
ಸುಳ್ಳಿಗಿದೆ ಸುಳ್ಳುಸುಖ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸತ್ಯಸುಖ
ಕಳ್ಳನೇ ಒಲಿದವರು ಒಲಿಯುವರೆ ಹಾಲ ?
ಎಳ್ಳನಿತು ಸುಖಕಾಗಿ ಸುಳ್ಳು ತಬ್ಬುತ ಅದರ
ಬಳ್ಳಿಯಲಿ ಸಾಯುವರೆ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ಸತ್ಯ ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನ 'ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯ'. ಅದರ ಅಪಮೌಲ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕವಿ ಮರುಕ ಪಡುತ್ತಾ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾವಿದೆಯೇ ಎಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. 'ಸತ್ಯಂ ಭೂಯಾತ್' 'ಹಿರಣ್ಮಯೇನ ಪಾತ್ರೇಣ ಸತ್ಯಾಸ್ಯಾಪಿಮುಖಂ' ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಸಾರುತ್ತವೆ. 'ಹರನೆಂಬುದೇ ಸತ್ಯ ಸತ್ಯವೆಂಬುದೇ ಹರನು' ಎಂದು ರಾಘವಾಂಕ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'Truth is God' ಎನ್ನುವ ಆಂಗ್ಲ ವಾಕ್ಯವೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯದ ರಸವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಕಾಲಿಕ, ಅಕಾಲಿಕ, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸುವುದೂ ಉಂಟು. 'ಸತ್ಯ'ವೊಂದು ಗುಣಮೌಲ್ಯ: ಅದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸಂದರ್ಭಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವುದುಂಟು. ಸರಳವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವೆಂದರೆ 'ಋಜುಮಾರ್ಗ', ಒಳ್ಳೆಯ ನಡುವಳಿಕೆ' ಎಂದೂ ಅರ್ಥ. ಸತ್ಯದಿಂದಲೂ ಲೌಕಿಕ ಸುಖ ಉಂಟು: ಸುಳ್ಳಿನಿಂದಲೂ ಸುಖ ಉಂಟು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಗಳಿಗೂ ಗಂಟುಹಾಕಬಾರದು. ಬಾಳಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗೆ ಸತ್ಯವೇ ಸತ್ವಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಸತ್ಯ ಧೀರರು ಚಲಿಸುವ ದಾರಿ, ಹೇಡಿಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯ ಕಟುವಾದದ್ದು ಅದನ್ನು ಯಾರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ? 'ಹುಚ್ಚ'–'ಮಗು' ಮತ್ತು 'ಶೂರರು' ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವ ಗಾದೆಯೊಂದುಂಟು. ಸತ್ಯ ನಗ್ನವಾದುದು, ವಾಸ್ತವಿಕವಾದುದು, ಭಯವಾದುದು ಹೌದು. ಇದನ್ನು ನುಡಿಯಲು ಅನೇಕರು ಅಂಜುತ್ತಾರೆ. ಸುಳ್ಳಿನೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಲೌಕಿಕ ಸುಖಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ಸತ್ಯವಂತರಂತೆ ನಟಿಸುವವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ 'ರವಿ' ಇಲ್ಲವೆಂದು ವಾದಿಸಿ ಸಾಧಿಸಿದರೂ, 'ಈ ಸುಳ್ಳು' ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ರವಿದರ್ಶನವಾದಾಗ ಅವರ ವಾದ ಬಿದ್ದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಪಫಲ–ಕೀಳು ಅಭಿರುಚಿಗಳಿಗಾಗಿ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ

ಸುಳ್ಳನ್ನೇ ತಬ್ಬಿಕೊಂಡು ದುರುಳರೂ ಸತ್ಯವಂತರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವ ವಾಸ್ತವಿಕ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಕವಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯ ವಾಣಿ ಸಮಕಾಲೀನ ವಾಸ್ತವಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಸ್ಪಂದಿಸಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಸತ್ಯ ಪಥದತ್ತ ನಮ್ಮ ಬಾಳು ಸಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸಂದೇಶವಿಲ್ಲಿದೆ.

ಸಾವಿಗೂ ಶರಣೆನ್ನು

ಸಾವು ಹಗೆಯೆಂದವನ ಜೀವನವು ವ್ಯಥೆಯ ಕಥೆ
ಸಾವು ಸಖನೆಂದವನ ಬದುಕು ಬಂಗಾರ ;
ಜೀವ ಸಾವಿನ ಕೊಡುಗೆ, ಸಾವು ಜೀವನದುಡಿಗೆ ।
ಸಾವಿಗೂ ಶರಣೆನ್ನೊ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ಜೀವನವೊಂದು ಅನಂತವಾಹಿನಿ. ಜನನ-ಮರಣಗಳು ಒಂದು ಅವಸ್ಥೆ. 'ಜೀವ' ಅಮರವಾದುದೆಂದು ಭಾರತೀಯರ ನಂಬಿಕೆ. 'ವಾಸಾಂಸಿ ಜೀರ್ಣಾನಿ ಯಥಾ ವಿಹಾಯ'–ಹರಿದ ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಳಚಿ ಹೊಸಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಧರಿಸುವಂತೆ–ಜೀವಾತ್ಮನಿಗೆ ಈ ದೇಹ ಎಂಬುದು ಗೀತೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ರವಿಗೆ ಉದಯಾಸ್ತಗಳು ಅವಸ್ಥೆಯಾದಂತೆ ಜೀವಿಗೂ ಜನನ, ಮರಣಗಳು ಅವಸ್ಥೆ ಮಾತ್ರ. ಜೀವಿಗೆ ಇವುಗಳ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದು ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಮಹಾ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತ ದೊಡ್ಡವರು 'ಹುಟ್ಟು' 'ಸಾವು'ಗಳು ಜೀವಿಗೆ ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಅವಸ್ಥೆಗಳೆನ್ನುವ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು 'ಜಾತಸ್ಯ ಹಿ ಧ್ರುವೋ ಮೃತ್ಯುಃ' ಎಂದರು. "When call comes we must packed off" ಎಂದರು ವಿಶ್ವಕವಿ ರವೀಂದ್ರರು. 'ಮರಣವೇ ಮಹಾನವಮಿ' ಎಂದರು ಶರಣರು. ಜನನವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸುವಂತೆ ಮರಣವನ್ನೂ ಸದಾ ಹರ್ಷದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸಬೇಕು. ಹುಟ್ಟು ಸಾವಿಗೆ ಮೂಲ : ಸಾವು ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಎಲ್ಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕವಿ ಸಾವನ್ನು ಗೆಳೆಯನಂತೆ ಪ್ರೀತಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನು 'ಹಗೆ' ಎಂದು ಭಾವಿಸುವವನ ಬಾಳು ಹದಗೆಡುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನದ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾವು ಗೊಬ್ಬರ. ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಾವು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು 'ಸಾವಿಗೂ ಶರಣೆನ್ನ'ಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಕಾಲ ಬದುಕಿದೆವು — ಎನ್ನುವದಕ್ಕಿಂತ ಹೇಗೆ ಬದುಕಿದೆವು ? ಎನ್ನುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾರ್ಥಕ ಬದುಕು ಮರಣವನ್ನು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುತ್ತದೆ. ಹೇಡಿಗಳು, ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳು ಮರಣಕ್ಕೆ ಹೆದರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ಧರಿಂದ ಈ ಬದುಕನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು 'ಸಾವಿಗೆ ಶರಣೆನ್ನಬೇಕು'. ಅಂದರೆ ಸಾವು ಬಂದಾಗ ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕು ; ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಅಲ್ಲ ; ಸಹಜವಾಗಿ, ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಎಂದು ಕವಿಯ ಆಶಯ.

ತಾಳುವುದು ಕೆಲಕಾಲ

ಬಾಳ ಬಿರುಗಾಳಿಗಳು ಧೂಳಿಯೆಬ್ಬಿಸಬಹುದು
ಕೀಳುವವೆ ಬಾಳನೇ ಮೂಲ ಸಹಿತ ?
ತಾಳುವುದು ಕೆಲಕಾಲ ತಾಳಿದರೆ ಆದೀತು
ಕಾಳಕೂಟವೆ ಅಮೃತ ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಘರ್ಷಣೆ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಬದುಕು ಮಾಗಿ ಅನುಭವ ಪಕ್ವವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇದು ಅವಶ್ಯ ಕೂಡಾ. ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆ ಧೂಳ ಎಬ್ಬಿಸಿ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ತೊಂದರೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಅಂತಹ ಕಾಲದಲ್ಲೂ 'ತಾಳ'ಬೇಕೆಂದು ಕವಿ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾ, ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದ ಕಾಲಾನಂತರ ದಲ್ಲಾದರೂ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಸಂದರ್ಭ-ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ತಿಳಿಯಾಗಿ ಕಾಲಕೂಟದಂತಿರುವ ದುರ್ಭರ ಪ್ರಸಂಗಗಳೂ ಕಳೆದು ಅಮೃತಫಲನೀಡುವ ಕಾಲ (ರಸ ನಿಮಿಷಗಳ ಕಾಲ) ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಶ್ವಾಸನೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ತಾಳ್ಮೆಯಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಬದುಕು ಸಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಕಳಕಳಿಯ ವಾಣಿ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಉಪಯೋಗದ ಔಚಿತ್ಯ

ಉಪಯೋಗದೊರೆಗಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಬಹುದೆ
ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ?
ಅಪರ ವಯದಪ್ಪನನು ಅಪ್ಪನನು ತ್ಯಜಿಸುವುದ
ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲೆಂದು ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳ 'ಉಪಯೋಗ' ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಚಿನ್ನ' ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ 'ಒರೆಗಲ್ಲಿನ' ಉಪಯೋಗ. ಉಪಯೋಗ (usefull) ಅನುಪಯೋಗ (useless) ವೆಂದು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಬಳಸುವವನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ, ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಬಳಸುವವನ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಬಳಕೆಯ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದ ವಸ್ತುಗಳ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವ್ಯವಹಾರ ಹಾಗೂ ಭೌತಿಕದೃಷ್ಟಿ. ಅತಿ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಅಪಾಯಕರವೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಉಪಯೋಗ'ವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಪರವಯಸ್ಸಿನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಲು ಬರುತ್ತದೆಯೇ ? ಇದನ್ನು ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದಲೇ ನೋಡಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾನೆ ಕವಿ. ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ : ಮಾನವೀಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೂ ಬೇಕು. 'ಉತ್ತಮಾಂಗವನು ಉರುಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡಾ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ–ಪ್ರಭುದೇವ ಇಂಥ ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿಯವರನ್ನು ಕಂಡು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿ 'ಉಪಯೋಗ'ದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕೆಂದು ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ

ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬುದ್ಧಿ-ಭಾವ (ಹೃದಯ)ಗಳ ವಿದ್ಯುದಾಲಿಂಗನದಿಂದ 'ಉಪಯೋಗ'ದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ.

ಮೌಲಿಕತೆಯನ್ನುಳಿಸಿ ಪರಿವರ್ತನೆ

ಮೂಲಮರವನ್ನುಳಿಸಿ ಕಸಿಮಾಡು ಕೃಷಿಮಾಡು
ಸಾಲು ಬೆಳೆಯನ್ನುಳಿಸಿ ಕಳೆಯ ಕೀಳು ;
ಮೌಲಿಕತೆಯನ್ನುಳಿಸಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಮಾಡು
ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾಡು ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

'ಪರಿವರ್ತನೆ' ಎನ್ನುವುದು ಹಳೆಯದರ ಉತ್ತಮಾಂಶಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ವಿಕಾಸವಾಗಬೇಕು. ಹಳೆಯದರ ಅಳಿವಿನಿಂದ 'ಪರಿವರ್ತನೆ' ವಿಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಪುರಾಣಮಿತ್ಯೇವ ನ ಸಾಧು ಸರ್ವಂ ಪಚಾಪಿ ಕಾವ್ಯಂ ನವಮಿತ್ಯವಧ್ಯಂ' ಎಂದು ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರ್ವಾಚೀನಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಗ್ರಹಣದೃಷ್ಟಿ ಬೇಕು. ಹಳೆಯದೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಳಪೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ಅವಿವೇಕ. ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಮಾಡುವುದು ಹೊಸದನ್ನೇ ಪ್ರಗತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಭ್ರಾಂತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. 'ನಾಗರೀಕತೆ ಎಂಬ ನಾಗಿನಿಯು ಪ್ರಗತಿನಾಮಕ ಫಣೆಯನೆತ್ತಿ ಕೊಲ್ಲಲೆಳೆಸುತಿದೆ ಮಾನವನ' ಎಂದು ಕುವೆಂಪು ವಾಣಿಯೂ ಇದನ್ನೇ ಸಾರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನಲೆ ಇಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಪರಿವರ್ತನೆಗೂ ನೆಲೆ ಸಿಗದು ; ಬೆಲೆ ಬಾರದು. ಅದು ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರಗತಿಯತ್ತ ಕೊಂಡೊಯ್ಯದೆ ಅಪಗತಿ-ಅಧೋಗತಿಯತ್ತ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವಿರೂಪಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿವರ್ತನೆ (ಪ್ರಗತಿ)ಯ ಈ ಭ್ರಾಮಕ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತಾ ಕವಿ 'ಸಾಲು ಬೆಳೆಯನ್ನುಳಿಸಿ ಕಳೆಯ ಕೀಳು' 'ಮೂಲಮರವನ್ನುಳಿಸಿ ಕಸಿಮಾಡು' ಕಳೆಯನ್ನು ಕಳೆಯುವ ನೆಪದಲ್ಲಿ, ಬೆಳೆಯನ್ನು ಕೀಳಬೇಡ ಎನ್ನುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಸಂಕೇತವಾಗಿ 'ಮೂಲಮರ' 'ಸಾಲು ಬೆಳೆ'ಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಪರಂಪರೆಯ ಮೌಲಿಕತೆಯನ್ನುಳಿಸಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಸಾಗಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ 'ಹಳೆತತ್ತ್ವ. ಹೊಸಯುಕ್ತಿ, ಋಷಿವಾಕ್ಯ-ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಮೇಳ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಜಸ' ವೆನ್ನುತ್ತದೆ ಕಗ್ಗ.

ಮುಟ್ಟದಿಂ ಮೇಲ್ಮೆ

ಬಟ್ಟೆಯೆಂದೆನಬಹುದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನು ? ಗೀತ
ಮಾತ್ರವೆಂದೆನಬಹುದೆ ನಾಡಹಾಡ ?
ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನಳಿಯದಿರು ಹುಟ್ಟಿನಾಧಾರದಲಿ
ಮುಟ್ಟದಿಂ ಮೇಲ್ಮೆಯಲೆ ಮರುಳಸಿದ್ಧ"

ಒಂದು 'ವಸ್ತು' 'ತತ್ವ' 'ಸ್ಥಳ' ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಗುಣಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಜನಗಳಿಂದ 'ಮೌಲ್ಯ'ವೆಂಬ 'ಮುದ್ರೆ'ಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಅದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಪರಿಭಾವಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತುಣುಕು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ 'ಒಂದು ರೂಪಾಯಿ' ಎಂಬ ಸರಕಾರದ 'ಮೌಲ್ಯ'ಮುದ್ರೆ ಬಿದ್ದು ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅದನ್ನು 'ತುಣುಕು ಕಾಗದ'ವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಭಾವಿಸುವುದು ಅದರ 'ಅಪಮೌಲ್ಯ'ವೆನಿಸಿ ನಮಗೂ ಹಾನಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ 'ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ.' 'ರಾಷ್ಟ್ರ', 'ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ' ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ 'ಮೌಲಿಕತೆ'ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಕಾಣಬೇಕು. 'ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ' ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಳೆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಗುಣ' ಮೌಲ್ಯದಿಂದಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ-ಕನಿಷ್ಠತೆಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬೇಕಲ್ಲದೆ. ಹುಟ್ಟಿನಾಧಾರದಿಂದ ಅಲ್ಲ. 'ಗುಣಾಃ ಪೂಜ್ಯಸ್ಥಾನಂ' ಎಂದರು ಹಿರಿಯರು. ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜವನ್ನು 'ಮೌಲಿಕ' ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವಾಗ ನಮಗೆ ಸದ್ಭಾವವೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾವದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಧ್ವಜ ಕೇವಲ ಬಟ್ಟೆಯಾಗಿ. ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ ಕೇವಲ 'ಗೀತೆ'ಯಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಿಲ್ಲ! ಬದುಕಿಗೆ ದಿವ್ಯಭಾವವೂ ಬೇಕು. ಗುಣಮೌಲ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೂ ಇರಬೇಕೆಂದು ಕವಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ 'ಪುಟ್ಟಿದಿಂ ಮೇಲ್ಮೆ' 'ಗುಣ' ಮೌಲ್ಯವೇ ಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಕಡ್ಡಕಡೆಯ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ.

ಲೋಕೋಭಿನ್ನರುಚಿಃ

ನನ್ನ ರುಚಿ ನನಗೆ ಅನ್ಯರ ರುಚಿಯು ಅನ್ಯರಿಗೆ
ಭಿನ್ನ ರುಚಿಯಿಂದಲೇ ಬಣ್ಣ ಬಾಳುವೆಗೆ ;
ನನ್ನ ರುಚಿ ಮೇಲೆಂಬ ಅನ್ಯರದು ಕೀಳೆಂಬ
ಕುನ್ನಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಾಣು ಮರುಳಸಿದ್ಧ ॥

ನಮ್ಮ ಜೀವನ ರಂಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ-ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೂ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿರುಚಿ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಂದೇ ರುಚಿ ಹಿಡಿಸುವದಿಲ್ಲ; ಹಿಡಿಸಬಾರದು. ಲೋಕ ಜೀವನದ ಸೊಗಸು ಇಂತಹ ವಿಭಿನ್ನರುಚಿಗಳಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಬಣ್ಣಗಳ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲಿನಂತೆ ವರ್ಣಮಯ-ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾಗಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ವರ್ಣವೂ ಮೇಲಲ್ಲ; ಕೀಳಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ 'ಅಭಿರುಚಿ'ಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಅಸಮಾನತೆ'ಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ನನ್ನದು ಮಾತ್ರ 'ಮೇಲು' ಅನ್ಯರದು 'ಕೀಳು' ಎನ್ನುವ 'ಕುನ್ನಿ' ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಿಡಲು ಕವಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಕವಿಯ ಭಾವನೆ–ವಿಚಾರಗಳು ಕವಿಯ 'ವಿನಯ' ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡದ ವರಕವಿಗಳೆಂದು ಖ್ಯಾತನಾಮರಾದ—ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಮರುಳ ಸಿದ್ಧನ ಕಂತೆಯ ದಾರ್ಶನಿಕ ಬಿಡಿಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾ ಹೋದರೆ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಆದರ್ಶ, ಬದುಕಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡು, ಸೆರೆಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತು–ಗೀತೆ–ಗ್ರೀಕ್‌ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಧಮ್ಮಪದ–ಕುರಳ್–ಬೈಬಲ್–ವಚನ–ಶತಕ – ಸುಭಾಷಿತ ಹಾಗೂ ರುಬಾಯಿತ್ ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾರು ಗಣಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಜೀವನಾನುಭವ ಬೆರಸಿ ಆಳವಾದ ದಾರ್ಶನಿಕ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಇಂದಿನ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಈ ಪದ್ಯಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು.

ಬದುಕಿನ ವಾಸ್ತವ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣು ಮುಂದಿರಿಸಿ, ಪರಿಚಿತ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಗಳೊಂದಿಗೆ ತತ್ವಮಥನ ಮಾಡುತ್ತಾ ವಿವೇಚಿಸುವುದು, ನಮ್ಮನ್ನು ಆಲೋಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಮನುಷ್ಯನ 'ಇತಿ ಮಿತಿ'ಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ 'ಬದುಕು' ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹ ಎನ್ನುವ ತತ್ವ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಕಂತೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದೆ. ಸತ್ಯ–ಸ್ನೇಹ, ಭೋಗ–ಯೋಗ–'ಉಪಯೋಗ'–'ದೈವಶ್ರದ್ಧೆ' 'ಪ್ರಗತಿ' ಹೀಗೆ ಹತ್ತಾರು ವಿಷಯಗಳತ್ತ ನಮ್ಮ ಗಮನ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸಮಂಜಸ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕವಿ ನೀಡುವುದು ಕಂತೆಯ ಪದ್ಯಗಳ ಅಗ್ಗಳಿಕೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ತತ್ವ ಸನಾತನವಾದರೂ ಹೇಳುವ ವಿಧಾನ ನಿತ್ಯನೂತನವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಯಗಳು ಸಮಕಾಲೀನ ಬದುಕನ್ನು ಸಂಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ, ಸ್ಪಂದಿಸಿ, ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಕೈದೀವಿಗೆಗಳು. ಪರಿಣತ, ಪರಿಪಕ್ವ, ದಾರ್ಶನಿಕ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ಅರಿವಿನ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಯವೂ ಆಳವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ ದರ್ಶನ ದೀಪ್ತಿಯಿಂದ. ಅನುಭವದ ಆಳದಿಂದ ಹೊರಟು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯಾದ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ದರ್ಶನ ಪ್ರತಿಭೆ ಯಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ಈ ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ಪದ್ಯಗಳು ಇಡಿಯಾಗಿ ಬಲುಬೇಗ ಪ್ರಕಟವಾದರೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ 'ನೀತಿಕಾವ್ಯ' 'ತತ್ವದ ಕಂತೆ' ಲಭಿಸಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನ-ಮನೆ ಯನ್ನು ಬೆಳಗಲು ಸಹಾಯಕವಾದೀತೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಕಂತೆಯ ಪದ್ಯಗಳ ಆಕರ :

1	ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ	ಸಂ. ಪು. 55	ಸಂ. 2	[1973]
2	,,	ಸಂ. ಪು. 54	ಸಂ. 4	[1973]
3	,,	ಸಂ. ಪು. 55	ಸಂ. 3	[1973]
4	,,	ಸಂ. ಪು. 57	ಸಂ. 1	[1975]
5	,,	ಸಂ. ಪು. 57	ಸಂ. 2	[1975]

ಜಲಪಾತವನ್ನು ಕುರಿತು

ಡಾ॥ ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ

ಸಿದ್ಧಯ್ಯಸವರ ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಧ್ವನಿಗಳು ಅವರ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ದುಂದುಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಶರಣರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮುಕ್ಕಿದರು; ದೇಶಸೇವಾತತ್ಪರರಾದವರ ಸಂಗ ಸಹ ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆದರು. ಅವರು ಮಾಡಿದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೂ ಅವರ ಹೃದಯದ ವರೆಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿತು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಯ ವಾಯುವೇಗವೂ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಗ್ನಿಗುಣವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡುದು. ಅಗ್ನಿಪುತ್ರಿಗೆ ವಾಯು ಪುತ್ರನ ಯುತಿಯಾದಾಗ ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರವೂ ಚಿಕ್ಕದಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಕನ್ನಡದ ಕವಿ ರನ್ನನು ತನ್ನ ರೌದ್ರರಸಭರಿತವಾದ 'ಗದಾಯುದ್ಧ'ದಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕನ್ನಡ ಕಂದ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿಶ್ವಗ್ರಾಸಿಯಾದ ಜ್ವಾಲಾ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕಾಲದ ಘೋರ ರೂಪವನ್ನು ಅನೇಕ ಮುಖವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಕಾವ್ಯವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಆಕರ್ಷಣೆ–ವಿಕರ್ಷಣೆಗಳು ಸರಿ ತೂಕವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಓಜಸ್ಸಿನ ಕಾಂತಿಮತ್ತಾದ ಗುಣ ಇವರಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಸಂಗ್ರಹದ ಹೆಸರಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ' ಜಲಪಾತ ' ವೆಂಬ ಮೊದಲ ಕವನಕ್ಕಿಂತ ಎರಡನೆಯದಾದ ' ಅಬ್ಬರದ ತಡಸಲು ' ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕವನಗಳ ಸ್ಥಾಯಿ ಭಾವವನ್ನು ಖಡೇ : ಖಡೇ : ಎಂದು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ ತೀರ ವಾಚ್ಯವಾಗಿಯೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ನಾನಿಹೆನೊ ಉಪಕಾರಿ ಇಲ್ಲವೇ ಅಪಕಾರಿ
ನನಗೆ ಸಹ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ನಾನು ಮಾರಿ ;
ನನ್ನ ಬರಿ ಜರಿಯದಲೆ ನನ್ನ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳಿ
ಮಾಡಿ ನೋಡಿರಿ ನನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಫಲಕಾರಿ ;

' ಮಾನವ ಸಮಾಜ ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ' ಕುರಿ ತೋಳಗಳ ಕೊಲ್ವ ಕಾಲ ಬಂತು ' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಾಘಾಕಾರರ ಹಾವಳಿ ಪ್ರತಿ ಹಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ

ಇಂಥ ವೈಪರಿತ್ಯವೂ ಕಂಡುಬಂತು. ಆದರೆ ಮೊಲ, ನಾಯಿಯನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟುವಲ್ಲಿ ಗಂಡುಭೂಮಿ ಇರುತ್ತದೆ–ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಈ 'ಕುರಿ–ತೋಳ'ಗಳ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಪೌರುಷದ ಅನುಭವ ಅಷ್ಟು ಪ್ರತೀತವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾ ಯುದ್ಧಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವ ಧ್ವನಿತಾರ್ಥ ಹುದುಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇನ್ನೂ ಆಕರ್ಣಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. 'ಬಡವರ ಯುಗ ಬರುತಿದೆ' ಎಂದು ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ಕವನ ಸಾರಿದೆ. ಅದರ ಗರ್ಭಾವತರಣ, ಜನ್ಮಾವತರಣಗಳ ಬೇನೆ ಇನ್ನೂ ತೀರಿಲ್ಲ ಎಂದು 'ಕೊರಿಯಾ' ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಭಾರತವೂ ಗುಮ್ಮನೆ ಫೂತ್ಕರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಧನಿಕ–ಬಡವರ ಸಂಧಿ ವಿಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕಾ–ರಸಿಯಾಗಳು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಂತೆಯೇ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ ಮಾರ್ಗ ಹಿಡಿದಿವೆ. ಈ ಅಪೂರ್ವ ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಪಕ್ಷದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಬರಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಆರ್ಯದರ್ಶನವು ರೌದ್ರವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾದಾಗ ಶಿವನೇ ಉತ್ತರ ಪಕ್ಷವಾದರೆ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿ ಎಂದು ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಸೋಬಾನೆ ಹೇಳುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. 'ಬೆಟ್ಟದುರಿ' ರೂಪಕ ಕವನದ ಆಹ್ವಾನವು ಆ ಶಿವದ ಅರಿವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ :

ಬಲು ಜೋಕೆ ಗಾಳಿಯೇ–ಬಾಯಿಂದ ಆಡಿದುದು
ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದುದು ಬೇರಾಗದಿರಲಿ :

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ ಅಸ್ತಿಭಾರಕ್ಕೆ ತತ್ತ್ವಗಳ ತೂಕವಿರುವುದರಿಂದಲೆ ಅವರ ರಾಗದ ತ್ವೇಷದ (ದ್ವೇಷದ ಅಲ್ಲ ;) ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಜತೆ ಜತೆಗೆ ಬೆಳಕೂ ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಅವರು ಮಹನೀಯರ ಮಾರ್ಮಿಕ ವಚನಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. "Light is the greatest germicide, insecticide" ಎನ್ನುವ 'ಎ, ಈ' (ಐರ್ಲಂಡದ ಕವಿಪುಂಗವ) ಯವರ ಸೂಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದೆಡೆಗೆ ಅವರೇ ಹೇಳಿ "ಪ್ರಕಾಶ ಪ್ರಸರಣಗೈವ ಸತ್ಯೋಪಾಸನೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಾಂದಿ" ಎಂದು ತಮ್ಮ ಮಾತು ಮುಂದೆ ಪೋಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಜನಕಲ್ಯಾಣಕಾರ್ಯ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ನಂಬಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿಸಿದೆ. 'If, therefore, a new society is to be built up it can be built up only by the contributions of first rate creative artists'. ಹೀಗೆಂದು ಸಾರುವ ಶ್ರೀ ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಅವರ ವಚನವನ್ನೂ ಅವರು ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾನಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಬಹುದು : ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ವಾಣಿ ಕಲಾಕಾರನ ವಾಣಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸೃಜನಶಕ್ತಿ ಇದೆ : ಆದರೆ ಯಾವ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಗೆ ಸ್ಥಿತಿ–ಸಂಹಾರ ಶಕ್ತಿಗಳ ಮುಂಬಲ ಹಿಂಬಲಗಳಿಲ್ಲವೋ ಅದು ತನ್ನ ನಿರ್ಮಿತಿಯಿಂದ ಅಷ್ಟು ಸಾರ್ಥಕತೆ ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮೂರು ಶಕ್ತಿಗಳ ಮುಪ್ಪುರಿ ಇದ್ದರೆ ಅದು first rate, second rate ಎಂದು ಬೆರಳೆಣಿಸುವುದು 'ಎಣ್ಣೆಗೆ ಬೆಣ್ಣೆ ಸಣ್ಣ' ಎಂಬಂತೆ ಅಧಿಕ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾದೀತು.

ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ 'ಅಬ್ಬರ ತಡಸಲ' ವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ತನ್ನ 'ತಾಸೇಬಜಂತ್ರಿ' ಯನ್ನು 'ಬಾಣದ ತಡಸಲಿ'ನ ಹತ್ತಿರ ಮುಗಿಸಿದೆ. ಮುಂದೆ ಜೋಗದ ಜಲ ಪಾತವು ಶರಾವತಿಯಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗುವಂತೆ ಅವರ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರವಾಹವು ಧರ್ಮ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ–ಪ್ರೇಮದ ಅನುಶಾಸನಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ 'ಸಮರಸ'ದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಾಣು ತ್ತದೆ. ಜೀವನವು ಅರ್ಥಮೂಲವಾದರೂ ಜೀವನದ ಒಳಜೀವನವು 'ಧರ್ಮ–ಪ್ರೇಮ'ಗಳ ಕೇಂದ್ರದ್ವಂದ್ವಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮುಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ದೇಶಧರ್ಮ, ರಾಷ್ಟ್ರಧರ್ಮ. ಭಾಷಾಧರ್ಮಗಳ ಪರಿಪಾಲನೆಯೂ ಹೃದಯವಂತರ ಹೃದಯಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿದೆ. ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಆ ದೈವತಗಳಿಗೂ ತಮ್ಮ ಮುಡಿಪು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ :

ಕನ್ನಡದ ಬತ್ತಿಯೆಳೆಗಿಡದ ಮಂಕನು ತೆಗೆಯೆ
    ನನ್ನ ಕಾಯವು ಚಾಚುಕಡ್ಡಿಯಾಗಿರಲಿ ;
ಭಾರತದ ದೀವಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವಗನ್ನಡದ
    ಜ್ಯೋತಿಯಿದು ತೇಜಸ್ಸಿನೊಡ್ಡಿಯಾಗಿರಲಿ

'ಬತ್ತಿ' ಎಷ್ಟೆಂದರೂ ಹತ್ತಿಯ ಬದುಕು, ಎಣ್ಣೆ ಕಾಳಿನ ಸತ್ತ್ವ. ಅಗ್ನಿ ಸಂಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಅವಕ್ಕೆ 'ಮಂಕು ಮಂಕು' ಹಿಡಿಯುವುದು ಸಹಜ. ಅದನ್ನು ತೆಗೆಯುವ 'ಶಿವಗನ್ನಡದ ಜ್ಯೋತಿ'ಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಸ್ವಾಗತವಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯವನ್ನು ತೆಯ್ದು ಕಡ್ಡಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಿದ್ಧತೆ 'ದಧೀಚಿ'ಯ ವಜ್ರಸಾಧನೆಯ ಜಾತಿಯದು. ಆ ಕೆಚ್ಚಿನ ಉಪಾಸಕರು ಕಾವ್ಯಾನಂದರು. ಅಂತೆಯೆ ಅವರು,

ಭಾರತಿಗೆ ಬಲವಾಗಿ ವಸುಮತಿಗೆ ಚೆಲುವಾಗಿ
    ಸಕಲರಿಗೆ ಗೆಲುವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಹೊಸ ಹುಟ್ಟು

ಎಂದು 'ಕನ್ನಡದ ಬೆಳೆ'ಯಲ್ಲಿ ಸಾರಿ,

ಇದಕಾಗಿ ಒಂದಾಗಿ ದುಡಿಯುವೆವೆ ನಾವು ?
ಈ ಗುರಿಯ ಕಡೆ ಕೂಡಿ ನಡೆಯುವೆವೆ ನಾವು ?
ಇದಕಡ್ಡ ಬಂದವನ ತೊಡೆಯುವೆವೆ ನಾವು ?
ಇದರ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಿಯುವೆವೆ ನಾವು ?

    ಕಿರಿಯರಿದನೇ ಕೇಳಲಿ
    ಹಿರಿಯರುತ್ತರ ಹೇಳಲಿ ;

ಎಂದು ಅಬ್ಬರದಿಂದ ಗದರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಕಿರಿಯರು ನಾಳಿನ (ನಾಡಿನ ಎಂದರೂ ಸೈ) ಹಿರಿಯರು. ಅವರೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿ ಗಳು. 30, 40 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಯಾವ ಹಿರಿಯರು ಕಾವ್ಯಾನಂದರಂತೆ 'ತಾಯ

ಬರವಿ ' ನ ಅಪೂರ್ವ ಸಂಭ್ರಮ ಕಂಡಿದ್ದರು ? 'ಜನ ಜೀವನ ಜಾಹ್ನವಿ 'ಯ ಘೋಷವಂತೂ ಮೂರನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬಹುದಾದ ಮಂತ್ರ.

' ಮನೆ ಮಾಡಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವು ಗುಡಿಸಲ ಬದಿಯಲಿ '. ವಿಜ್ಞಾನವು ' ಡಿಳ್ಳಿ ' ಬಿಟ್ಟು ' ಹಳ್ಳಿ ' ಗೆ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಕಿರಿಯರ ಮೂರು ತಲೆಮಾರು ಉರುಳ ಬೇಕಾಗುವುದು. ಆ ತಲೆಗಳಿಂದ ನವರಾಜಮಾರ್ಗದ ಘಟ್ಟಣೆಯಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇದಾಗುವುದಾದರೆ ಕಿರಿಯರ ಹೃದಯದುರ್ಗವನ್ನು ಬಹಳ ಭದ್ರವಾಗಿ ಕಟ್ಟಬೇಕಾ ದೀತು. ಅದರ ದರ್ಶನ-ಜಾಗೃತಿ ಈ ಕವಿಗಳಿಗಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿಲ್ಲ. ' ಬಿಂದು ಸಿಂಧು ' ' ಕಾಯಕ ' 'ಪ್ರೇಮ-ಕರ್ಮ ' ' ಜ್ಞಾನ-ಪ್ರೇಮ ' ' ಸೌಂದರ್ಯ-ಪ್ರೇಮ ' ಈ ಕಾವ್ಯಮಾಲೆಯಲ್ಲಿದೆ.

' ಯಾರಿಂದ ಬಂದುದೀ ನೀರೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿ
ಬೇರೆ ಬೇರಾಗಿದನು ತೋರಿಸಲು ಬಹುದೇ ? '

ಅದು ಅವ್ಯಾಪಾರ.

ಯಾರ ನೀರಾದರೂ ತನಗಾಗಿ ಆರಿಸಿಹ
ದಾರಿಯೇ ಬೇರೆಯಿರೆ ಎರವಲೆನಬಹುದೆ ?
–' ಜಲಪಾತ ' ದ ಈ ನುಡಿ ನೆನಪಿಡುವುದು ಲೇಸು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರೇಮದ ಮುಮ್ಮುಖದ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಕವಿಯ ಪ್ರೇಮ ಗೀತೆಗಳನ್ನು "ಓದಲು ರಸಿಕರು ತವಕಪಟ್ಟರೆ ಅದು ಅಸಹಜವೆನಿಸಲಾರದು. ರಸಿಕರ ಆ ಆಸೆ ತಣಿವಂತೆ ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಪುಟ ೭೩ ರಿಂದ ೧೧೦ರವರೆಗೂ ಆ ಗೀತೆಗಳಿವೆ. ಅರ್ಥಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಗಳಿಗೆ ಕವಿ ಮಾರುಹೋದನೋ ಎಂದು ಸಂಶಯಾಕುಲರಾದಾಗ ' ರಾಜಾ ರಾಣಿ ' 'ನಿನ್ನ ನೋಡಿ ಬಂದಮೇಲೆ' ' ಇಜ್ಜೋಡು ' ' ಬಾಳು ಕಹಿಯಾದರೂ ನೆನಹು ಕಹಿಯಲ್ಲ ' ' ಹೊಸ ಹೆಂಡತಿಗೆ' ' ಹೊಸ ಗಂಡನಿಗೆ ' ' ಕಿವಿ ಮಾತು ' ' ಸಮರಸ ' ವೆಂಬ ಕವನಗಳು ಭಾವತರಂಗದ ಮಾಲೆ ಮಾಲೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ರಸಿಕ ಹೃದಯವನ್ನು ಜೋಕಾಲಿಯಾಡಿಸುವವು.

' ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಾಳು ಗಂಡಭೇರುಂಡದೊಲು
ಎರಡು ಮುಖ ಒಂದಾತ್ಮ ದುಃಖ ಹರುಷ

ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದ ಮಾತು,

ಎಲ್ಲೆಡೆಯೊಳೂ ಶುದ್ಧಪ್ರೇಮವನೆ ಕಾಣುವಂ
ತೆನ್ನ ನಯನಕೆ ಬರಲಿ ಪ್ರೇಮ ದೃಷ್ಟಿ;
ನಿನ್ನ ನಗೆಯಂತೆಯೇ ನಗುನಗುತ ಕಾಣಿಸಲಿ
ನನ್ನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸಕಲ ಮನುಜ ಸೃಷ್ಟಿ;

ಇದು ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವಕೆ ಬರಬೇಕಾದ ಮಾತು. ಹೃದಯದ ಹಸಿವು ಇದು. ಈ ಹಸಿವು ಹಿಂಗುವವರೆಗೆ ' ಸಮರಸ'ದ ಹಾಡು ರಸವಾಗಿ ಬರದು.

ಮೂಗಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಮೇಲು ಗೆಳತಿ !

ಮೌನ ಹಾಗೂ ಲೇಸು, ಹೇಗೂ ಲೇಸು.

ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷ ವಿಚಕ್ಷಣತೆಯನ್ನು ಕಾವ್ಯೋದ್ಗಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮತ್ತೆ ಆ ಕಾಲ ಮರಳಲಿದೆ.

"Let the artist be always alive to his duty towards the masses." ಮಹಾತ್ಮರ ಈ ಮಾತನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಅದರೊಡನೆ—

The passion for truth, goodness, beauty and freedom gives meaning to life" ಎನ್ನುವ ಶ್ರೀ ಪಂಡಿತ ಜವಾಹರಲಾಲರ ಮಾತನ್ನೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಈ ಮಾತಿನ ಮರೆವಾದರೆ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ' ಜಲಪಾತ ' ವು ಅಬ್ಬರದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನೆಬ್ಬಿಸುತ್ತದೆ. ನಮಗೆ ಎಚ್ಚರವಿದ್ದರೆ ಈ ಚಿಂತನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮೈಮರೆಯಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ' ಜಲಪಾತ ' ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನು ತರಲಿ.

(ಜಲಪಾತಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಮುನ್ನುಡಿಯಿಂದ)

" ಕರುಣಾ ಶ್ರಾವಣ "- ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಸತನ

ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ತಮ್ಮ ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ದುಂದುಭಿ ಸುತ್ತಿರುವ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ, ಕಾವ್ಯಾನಂದರಾದವರು. ಪರಿಸರ ವಾತಾವರಣಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನೂ. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಅಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆದವು. ಬುದ್ಧಿ-ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಲಾನಿಲ ಸಂಯೋಗ ವನ್ನೂ ಒತ್ತಿ ತುಂಬಿದವು, ಅದರಿಂದ ಅವರ ನುಡಿಕಿಡಿಯು ಬೆಳಕಿನ ಕುಡಿಯಾಗಿ ಥಳುಕಿಸಿ ಕವನಶರಾವತಿಯು " ಜಲಪಾತ " ವಾಗಿ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿತು. ಬಳಿಕ " ಕರುಣಾ ಶ್ರಾವಣವು ಪುಣ್ಯಸಲಿಲವಾಗಿ ಜುಮ್ಮಿಟ್ಟಿತು. ಅಂಥ ಪುಣ್ಯಸಲಿಲವಾದ " ಕರುಣಾ ಶ್ರಾವಣ " ದಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಹೊಸತನವನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸಿತು.

ಹೊಸ ಕವಿಯೊಬ್ಬನ ಕವನಗಳು ಹೊಸವೇ ಆದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊಸತನವು ಮೆರುಗುವುದಕ್ಕೆ ಎಳೆಗಂದಿತನದ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕು. ಆವಾಗ ಆ ಹಯನಿನ ಹೊಸತನವು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುವುದು.

" ಶಬ್ದದಲಿ ಸವಿಯಾಗಿ, ಅರ್ಥದಲಿ ಬೆಳಸಾಗಿ, ಬಾಳುವೆಯ ಸವಿಬೆಳಕು ಬೀರುವ ಕವಿಯಾಗು " ಎಂಬ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಎದೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು ತಮ್ಮದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಾ ದೇಶದ ಆನಂದಪಾನ, ಅಮೃತ ಜೀವನ, ವೈಶ್ವಮಾನವ ಮೈತ್ರಿಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಫಲಿಸಿದವು. ಅವರು ಕವಿತೆಯನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಎನ್ನುವುದು ಗೊತ್ತೇ ?

> " ಬಾಳ ಪೂರ್ಣತೆಯು ಹೋರಾಟವಾಗಿ ಬಾ. ನನ್ನ ಮನದಿ, ಹೃದಯವನದಿ
> ನಿರಂತರವಾಗಿ ಇರು : ಚಿರಂತನವಾಗಿ ಮೊರೆ."

ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸದ ಕನಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಕನಸಿಗತನವನ್ನು ಅವರು, ಸರಿಯಾಗಿ ಹದಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಾಣ್ಕೆಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅದೊಂದು ಕಲ್ಪಲತೆ ಯನ್ನು ಬೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹದವಾದ ಹರವಾದ ಕ್ಷೇತ್ರವೇಂದೇ ಬಗೆದರು.

"ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೃದುಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಣಿದ ನರ್ತಕರೆನಿಸಿದ ರಸಋಷಿಗಳೇ ಯುಗ ಪ್ರವರ್ತಕರು. ಅವರೇ ಹೊಸ ರೂಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಾರರು ; ಹೊಸದರ್ಶನಗಳ ದ್ರಷ್ಟಾರರು, ಅವರ ಕಲ್ಪನಾಲಾಸ್ಯವೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಧರದಲ್ಲಿ ಹಾಸ ; ಅವರ ನಿಶ್ವಾಸವೇ ಜೀವನ ವಿಕಾಸ. ಕಲ್ಪನೆ ಹೆಜ್ಜೆಯಿಟ್ಟರೆ ಕಲ್ಪಲತೆ ಅಂಕುರಿಸುವುದು"

ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಪುರಾಣಿಕರು ಪೆರರಿಗೆ ತೋರಿದ ಥಾಳಬತ್ತಿಯಲ್ಲ ; ತಮಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಬಾಳಬುತ್ತಿ. ಅವರ ರಸನೆಗೆ ಶಿವನ ಹೆಸರೇ ರಸ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಶಿವನೇ ರಸವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಹುದುಗಿದ್ದಾನೆ : ಸುಳುಹುದೋರಿದ್ದಾನೆ, ಅಲ್ಲವೇ ? ಅವರ ಶಿವಗಣ್ಣು ಭಾವಸುಂದರಿಯನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದು ಹೀಗೆ—

"ಹಾಲಿನ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ಚಂದಿರನ ಪಡಿನೆಳಲಂತೆ ಭಾವಸುಂದರಿಯ ಮೊಗ.

ಹೂ ಬಾಯಿ ತೆರೆದಂತೆ, ಹಸುಹಾಲು ಕರೆದಂತೆ, ಮುತ್ತುಗಳು ಸುರಿದಂತೆ ಅವಳ ನಗೆ.

ಯಾರೆದೆಯ ಹೊಕ್ಕರೂ ಯಾರೊಡನೆ ನಕ್ಕರೂ ಆಕೆ ಜಾರೆಯಲ್ಲ. ಹೋಗೆಂದರೆ ಹೋಗುವಳು. ಆದರೆ ಬಾರೆಂದರೆ ಬರುವವಳಲ್ಲ. ಮಿತಭಾಷಿ, ಹಿತಭಾಷಿ. ಮಹಾಕೃಪಣೆ.

ಆದರೆ ತನ್ನ ತಪಗೈದವರಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ನಿಪುಣೆ."

ಕವಿಗಳಲಿ ಕವಿಯಾದ ಶಿವನು ಸೃಷ್ಟಿಕಾವ್ಯವನು ಬರೆಯುತಿಹ ಕಲೆಗಾರನಷ್ಟೇ ಆಗಿರದೆ, ಚಿತ್ರಕ ಶಿಲ್ಪಕ ಸಹ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ಸಹಜ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಅದು ಗರ್ಭಸ್ಥ ಶಿಶು ; ಭೂಗರ್ಭದ ಬೀಜ. ಮೊಗ್ಗೆಯೊಳಗಿನ ಕಂಪು. ಅದೊಂದು ಸವಿ ನೋವಿನ ಶಿಶು. ಮಧುರವೂ ಆಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು ಅದರ ಸತತ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಹಾರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.—

"ನಿನ್ನ ಸತತಸಾಂಗತ್ಯವೇ ನನಗೆ ಬಾಳಬಲ. ಎಂದಿಗಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಪೂರ್ಣತೆಯ

ಪಿಪಾಸೆಪಡೆಯುವ ನನ್ನಾಶೆ ಈಡೇರುವ ತನಕ ನೀನು ಜೊತೆಯಾಗು. ಭಾಷೆ ಕೊಡು !"

ಪೂರ್ಣತೆಯೇ ಬಾಳಗುರಿ. ನೀರಡಿಸಿದವನಿಗೆ ನೀರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದರೂ, ಕುಡಿಯುವ ಕೆಲಸ ಅರ್ಧ ಮುಗಿದಂತೆಯೇ, ಅಂತೆಯೇ ಎಂದಿಗಾದರೂ ಒಮ್ಮೆ ಪೂರ್ಣತೆ ಪಡೆಯುವುದೇ ನನ್ನಾಶೆಯೆಂದೂ ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪುರಾಣಿಕರು. "ಇಂದೇ ಸಿಗದಿರೆ ಇನ್ನೆಂದಾದರೂ ದೊರಕೊಳಲೆನ್ನುವ ಮನದಾಶೆ" ತಳೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ಣತೆ ಅಂದರೇನು ? "ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ರೆ ಎಲ್ಲಾರು ಕಾಣಸ್ತಾರೆ. ನಾನು ಮಾತ್ರ ಕಾಣಿಸೋದಿಲ್ಲ. ನಾನಿದ್ದದ್ದೇ ಸುಳ್ಳೇ" ಎನ್ನುವಂತಾಗಿದೆ ನಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿ. ತನ್ನ ತಾನರಿಯದಿರುವುದು ಅಪೂರ್ಣತೆಯಾದರೆ, ತನ್ನ ತಾನರಿಯುವುದೇ ಪೂರ್ಣತೆಯೆಂದಂತಾಯ್ತು. ಅದೇ ಆತ್ಮ ದರ್ಶನ. ಆತ್ಮವೇ, ನೀನು ಪ್ರಕಟವಾಗಲೆಂದೇ ಮರಳಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಕೀಟದಿಂದ ನರನವರೆಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಮೆಟ್ಟಿದೆ. ಚಿತ್ರ ಬರೆದೆ, ಮೂರ್ತಿ ಕೊರೆದೆ ; ಕವಿತೆ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಹಾಡಿದೆ, ಕುಣಿದೆ, ತಂತಿಮೀಟಿ ತಾಳ ಕುಟ್ಟಿದೆ, ಕನಸು ಕಂಡು, ನೆನಿಸಿ ದಣಿದು, ಮನದಲ್ಲೇ ಮುಗಿಲು ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ನೀನು ಸಾಗಲಾರೆ. ಸಾಗಿದರೆ ನಿನಗೆ ಸೋಲು ತಪ್ಪದು. ನನ್ನ ಮನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರೆ ನಿನ್ನಿಷ್ಟಪೂರ್ತಿ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ವ್ಯರ್ಥ. ಎಷ್ಟು ಜನ್ಮ ಹೀಗೆ ನಿನಗಾಗಿ ಕಾಯಲಿ ? ನೀನು ಬರುವ ಹಾಗೆ ಯಾವ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಿ, ಓ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಾ ?"

ಶ್ರೀ ಅರವಿಂದ ಆಶ್ರಮದ ಶ್ರೀಮಾತೆಯವರು, ಶ್ರೀ ಅರವಿಂದರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ಒಂದು ಮಾತು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ—"ನೀನಿಲ್ಲದೆ ನನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲ ; ನಾನಿಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ ಆವಿಷ್ಕಾರವಿಲ್ಲ" ಇದೇ ಅಲ್ಲವೇ ಶಿವಜೀವರ ಸಂಧಾನ, ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷರ ಸಂಬಂಧ ?

"ಕೂಗು ಕೂಗು ಮನವೇ, ಮಾತೆಯ ಕೂಗುವ ರೀತಿಯಲಿ" ಎಂದು ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ತಮ್ಮ ಘೋರ ಸಾಧನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮನಕ್ಕೆ ಗಟ್ಟಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀ ಮಾಸ್ತಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗಾನುಷ್ಠಾನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡರು- "ನಿನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ನಿನ್ನ ಕರೆವ ದನಿ ಯಾವುದೋ, ಚೆನ್ನಕೇಶವಾ, ನನಗೆ ಆ ದನಿಯ ನೀಡು." ಅದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ—"ನೀನು ಬರುವ ಹಾಗೆ ಯಾವ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಿ ?"

ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಖಟಾಟೋಪ ? ಚಿತ್ ಕಳೆಯ ಬೆಳಕಿನ ಸಲುವಾಗಿ–ಎಂದು ರತ್ನಾಕರ ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ತನ್ನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ : "ಕೂಡು ಕೂಡೆನಗೆ ಚಿತ್ಕಳೆಯ ಬೆಳಕನುಂಟು ಮಾಡು ನಿರಂಜನ ಸಿದ್ಧ."

ಜಗತ್ತಿನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮ ಪ್ರದೀಪವು ಹೊತ್ತಿ ಉರಿಯುತ್ತಲೇ ಇದೆ, ಏತಕ್ಕೂ ಅಂಜದೆ, ಯಾರಿಗೂ ಅಳುಕದೆ. "ಮಕುಟಗಳು ಹಾರಿದರೂ, ಭೂಪ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದರೂ, ಆಶಾ ಪ್ರದೀಪ ಈವರೆಗೂ ಆರಿಲ್ಲ ; ಆರುವಂತಿಲ್ಲ."—ಎಂದು ಕವಿ ಹಾರಯಿಸಿದ್ದು ಅದೆಷ್ಟು ನಿತ್ಯ ನೂತನ ಹಾಗೂ ಶುಭಪ್ರದವಾಗಿದೆ !

* * *

ಬಾಳಗುರಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥದಲ್ಲ. ಅದು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅರ್ಥಸಿದ್ಧಿ ದೊರೆತಂತೆಯೇ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ಣತೆಯೇ ಬಾಳಗುರಿ ಯೆಂದು ಕಂಡ ಕಾವ್ಯಾನಂದರಿಗೆ ಜಗತ್ತು ಕಾಣಿಸುವ ರೀತಿಯೇ ಬೇರೆ, "ಇದ್ದದ್ದು ಮರೆದು, ಇಲ್ಲದ್ದು ತೆರೆದು, ಹಾಲ್ಜೇನು ಸುರಿಯುವ" ಎತ್ತುಗಡೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರು ವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕವಿಯಾದವನಿಗೆ ಇಂಥ ಜೀವನ ಕೃಷಿಯು ನಿತ್ಯನೂತನ ತೆಯ ಪದಕ್ಕೇರಿಸುವುದು ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತ.

ಸೌಂದರ್ಯವು ಪರಮೇಶ್ವರನ ಹಸ್ತಾಕ್ಷರವೆಂದು ಹೇಳಿದವರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಹೂಗಳು ಈಶ್ವರನ ಮೂಲಾಕ್ಷರವೆಂದು ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಓಂಕಾರ, ಶ್ರೀಕಾರ, ಉದ್ಗಾರ, ಪ್ರಶ್ನಾರ್ಥಕ, ವಿಸರ್ಗಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಹೂಗಳ ಹೆಸರು ಸಹ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ—ಕಮಲ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಸಂಪಿಗೆ, ಜಾಜಿ, ವಿಷ್ಣುಕಾಂತಿ, ಹೂ ಎಂದರೆ ಮೈದೊಟ್ಟು ಬಂದ ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಶ್ರೀಮಾತೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ನರನಾಗದೆ ನರು ಗಂಪಿನ ಅರಳಾಗಿರೆ ನಾನು ಲೇಸಿದ್ದಿತು" ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ಅವರು ಈ ಬರಡು ಬದುಕಿಗೆ ಬೇಸತ್ತು. "ಎನಗಾಗಿ ಬೇರೆ ತರುಮರಾದಿಗಳಿರಲಿಲ್ಲವೇ" ಎಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರು ನುಡಿದಂತೆ. ಮದು ಹೃದಯದೊಳಗಿದ್ದರೂ ನಮಗದರ ಸವಿಯಿಲ್ಲ. ಕೆಚ್ಚಲೊಳಗಿನ ಉಣ್ಣೆ ಹಾಲವ್ರತ ಹಿಡಿದಿದೆ. ಉಣ್ಣೆಗೆ ಹಾಲಭಾಂಡದ ಕೆಚ್ಚಲೇ ಆಶ್ರಯವೀಡಿ ದ್ದರೂ, ಅದು ಕೆಚ್ಚಲಿನ ರಕ್ತವನ್ನೇ ಅಶನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಕೆಚ್ಚಲೊಳಗಿನ ಹಾಲನ್ನಲ್ಲ.

ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಬಯಸುವ ನರುಗಂಪಿನ ಅರಳು ಎಂಥದು ? ಬಾಡದ ಬತ್ತದ ಪ್ರಾಣ ಪುಷ್ಪವೇ ಅವರ ನರುಗಂಪಿನ ಅರಳು. ಅದು "ಉರಿಬರಲಿ ಸಿರಿಬರಲಿ, ಪರಿಮಳವ ಬೀರುವೆನು. ಸಾವು ಬಂದರು ಸಹಿತ ಭರತ ಭೂಮಿಯ ಬೆರೆತು, ಮತ್ತೊಂದು ಸಸಿಗಾಗಿ ಗೊಬ್ಬರಾಗುವೆನು" ಎನ್ನುವಂಥದು, ಬರಿಯ ನರುಗಂಪು ಮಾತ್ರ ಸೂಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಡೆಯುವ ಹೂವಲ್ಲ, ಅವರ ಪ್ರಾಣ ಪುಷ್ಪ. ಭರತ ಭೂಮಿಗೆ ಗೊಬ್ಬರಾಗುವುದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ ಸಂದರ್ಭವೇ ; ಹಿಗ್ಗಿನ ವಿಷಯವೇ !

ಕಾಲಭೈರವನ ಸ್ವೈರ ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ತಾಳಹಾಕಿ ತಲೆದೂಗುವ ಲೋಕವು, ನಾಕ ದಂತಿದ್ದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನರಕವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಶಿವೋಪಾಸನೆಯೇ ಸೂಕ್ತದಾರಿಯೆಂದು ಕವಿಯು ನಂಬಿಕೆ. "ಎಲ್ಲೆಡೆಯೊಳೂ ಜ್ಞಾನನಂದಿಗೆ ಮುಗ ದಾಣ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಅಧಿಕಾರ ದರ್ಪ." ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಬಿಲ್ವ ಪತ್ರಿಯೇ ಮದ್ದು. ಬಾಳೇ ಬಿಲ್ವಪತ್ರಿ ನನ್ನಿ, ಚೆಲುವು, ಮೈತ್ರಿ ಇವೇ ಅವರ ಮೂರೆಸಳುಗಳು. ಆದರೆ ಶಿವೋಪಾಸನೆಗೆ ಶಿವನೆಲ್ಲಿ ? ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ— "ಅರಿದೊಲಿವ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಈ ಧಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವವೂ ಶಿವ, ಮಂಗಳ ರವ. ಇಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ."

ಸರ್ವಜ್ಞ ಕವಿಯು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸ್ವರ್ಗ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಬೆಚ್ಚಗಿನ ಮನೆ, ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಹಣ, ಇಚ್ಛೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು–ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಸಾಮೂಹಿಕ ಜೀವನಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನಿಳಿಸುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ– " ಕೃಷಿ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ನೀರು, ಗ್ರಾಮೋದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಧನ ಕೊಡಮಾಡಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಭೂಮಿಗೆ ಕರೆದಂತೆಯೇ." ಆದರೆ ಆ ಬುದ್ಧಿ ನಮ್ಮ ಸಚಿವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು. ಅದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಲೋಕ ಚೇಷ್ಟೆಗೆ ಕಾರಣನಾದ ರವಿಯೂ ಅರಿಯದ ಮರ್ಮಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬಲ್ಲ ಕವಿಯಿಂದ ಈಪ್ಸಿತವು ಈಡೇರಬಲ್ಲದೆಂದು ಭರವಸೆ ತಳೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿವದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಹಲವು ಸಾರೆ ಶಿವಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಕಂಡು ನಲಿದಿದ್ದಾರೆ. ಕಾಶ್ಮೀರದ ಬನಿಹಾಲ ಶಿಖರವು ಶಿವನ ಸಿರಿಜಡೆಯ ಗಂಟಿನಂತೆ, ಸುತ್ತುತ್ತ ಮೇಲಕೇರುವ ದಾರಿ ಅವನನ್ನು ಸುತ್ತಿರುವ ಸರ್ಪದಂತೆ, ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಇಳಿಯುವ ತೊರೆ ಗಂಗಾವತರಣದಂತೆ ತೋರಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು ? ಮೇಘವೇ ಗಜಚರ್ಮ, ಹಿಮವೇ ಭಿಸಿತಾಂಗ, ಶೃಂಗವೇ ಗಂಗೆಯ ಉತ್ತಮಾಂಗವಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ್ದು ವಾಸ್ತವಿಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಆ ಬೆಟ್ಟವೇ ರುದ್ರ, ಶ್ರೀನಗರವೇ ಗೌರಿ, ಮಳೆ ಉದಕ, ಆಲಿ ಸುಮ, ಮಿಂಚಿನ ದೀಪ ಶಿವಶಿವೆಯರ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಅಣಿಗೊಂಡಿದ್ದು ಅಕೃತ್ರಿಮವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕಾಣ್ಕೆಗೆ ಅವರ ಮನದ ಹೊಣ್ಕೆಯೇ ಕಾರಣವಲ್ಲವೇ ?

ಇನ್ನೊಂದು ಸಾರೆ–ದೃಷ್ಟಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಶಿವನವರೋಹಣ ; ಭೂಮಿಗೆ ವ್ಯೋಮಕೆ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ. ಮೋಡದ ಚಪ್ಪರ, ಮಿಂಚಿನ ತೋರಣ, ಆಲಿಯ ಅಕ್ಷತೆ, ಗಿರಿದರಿಗಾಯನ, ದಿಶೆಗಳ ನರ್ತನ, ಸಿಡಿಲಪಟಾಕ್ಷಿ–ಮದುವೆಗೆ ವೈಭವ ಒದಗಿಸಿವೆ.

" ಚಿಕ್ಕೆ ಬಾನಿನ ಹಕ್ಕಿ, ಹಕ್ಕಿ ಮುಗಿಲ ಚಿಕ್ಕೆ–ಆಗಸವೇ ಹಿರಿಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕೆಗಳೇ ತಾವರೆ " ಎಂದು, ದಿವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕವನ್ನೂ, ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯವನ್ನೂ ಕಾಣಬಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಾನಂದರಿಗೆ, ಹಳೆ ಹೊಸ ಹೈದ್ರಾಬಾದುಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಸೇತುವೆಯ ಮೇಲೆ, ಸಾವಿರ ಶರೀರಗಳು ವಿವಿಧ ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡುವುದು, ರಾಷ್ಟ್ರ ಸಂಘದ ಮೇಲೆ ಸರ್ವದೇಶದ ವಿವಿಧ ವರ್ಣರಂಜಿತ ಧ್ವಜಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೆ ಅದು ಅಲೌಕಿಕ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಕಾಣ್ಕೆಯ ಫಲವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು ?

ಪೂರ್ವಾಂಗನೆ ಪಶ್ಚಿಮಾಂಗನೆಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ—

" ನೀ ಬಿಳಿಯ ಹಾಳಿ, ನಾ ಕಪ್ಪು ಮಸಿ, ಪ್ರೇಮ ಕವನವಾಗೋಣ. ಕಪಿಲೆಯಾದ ನನ್ನ ಕೆಚ್ಚಲಲ್ಲಿ ನೀನು ಬಿಳಿಯ ಹಾಲಾಗಿ ಬಾಳು. ನೀನು ಮೃಗವಾದರೆ ನಾನು ನಿನ್ನ ನಾಭಿಯೊಳಗಿನ ಕಸ್ತೂರಿ. ನಾ ನೀಲಮೇಘ. ನನ್ನುದರದಲ್ಲಿ ನೀನು

ಸೆಳೆಮಿಂಚು. ನೀ ಶ್ವೇತಪದ್ಮ, ನಾ ನೀಲಭೃಂಗ, ಎಲ್ಲಿಹುದು ವೈರ? ನಿಜವಾಗಿ ಎಲ್ಲಿದೆ ವೈರ? ಈ ಸಾಮರಸ್ಯದ ದಾರಿ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸದಲ್ಲವೇ?

ಸಾಹಿತ್ಯವೊಂದು ಪರಮಾಗಮ, ಶಿಲ್ಪ ಅದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ–ಎಂದು ವೇರೂಳಿನ ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕಾವ್ಯಾನಂದರಿಗೆ ಹೊಳೆದ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರ, ಮಿಂಚಿನ ಶಲಾಕೆ, ಮಾಣಿಕ್ಯದ ದೀಪ್ತಿ. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶಿವನು ಅಹುದಹುದು ಎಂದು ಮೆಚ್ಚಿಕೆ ತೋರಿರಲೇಬೇಕು. ತಾಜಮಹಲು ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳಿಸಿತು–“ಪ್ರೇಮವಿರೆ ಗುಡಿಸಲೇ ತಾಜಮಹಲೆನಿಸುವದು. ತಾಜಮಹಲು ನೋಡಿ ರಾಜವೈಭವ ಬಯಸಬೇಡ. ಪ್ರೇಮವೇ ತಾಜಮಹಲಿನ ಗುರಿ” “ಜಲ್ದಿ ನೋಡಿ ತೋರೊ ನೀ ಬಂದೇ ಎಲ್ಲಿ. ಮುಂದ ಹೋಗೂದೆಲ್ಲಿ” ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಂಡಿದ್ದು ಕಂಡಿದ್ದು: ಬರೆದದ್ದು ಒರೆದದ್ದು. ಹೊಸತನದ ಹೂರಣ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಹೊಸ ಕವಿತೆ, ಹಳೆಯದಾಗದ ಕವಿತೆ: ಹೊಸತನವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡುವ ಕವಿತೆ. ಅದು “ಕರುಣಾ ಶ್ರಾವಣ” ದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನೋದಿದಾಗ ಮಾಗಿ ಹೋಗಿ ಸುಗ್ಗಿ ಬರುವದು. ಜಡದ ನಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಶಿವನ ಸೆಲೆ ಹರಿಯತೊಡಗುವದು. ಆತ್ಮ ರವಿಯ ಗುಪ್ತವಾಸ ಮುಗಿಯುವದು, ಜಗತ್ತಿನ ಈ ತೋಟ, ಆನಂದದ ಊಟ. ಬೀಜ ಮಣ್ಣಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿ ವಿಕಸನ ಪಡೆಯುವ ಎತ್ತಗಡೆ ನಡೆದಿದೆ ಇಲ್ಲಿ. ಎಲ್ಲರ ಬೆಳವಿಗೂ ಎಡೆಯಿದೆ ಇಲ್ಲಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ತ್ವರೆ ತ್ವರೆ! ಮಾಡಿದರೆ ಸಮಯ ಸ್ವಲ್ಪ. “ಬಡನೂರು ವರ್ಷದ ಆಯುಷ್ಯ.” ಆದ್ದರಿಂದ “ಪಯಣಿಗನೇ, ಬಿಡಬೇಡ ಯಾತ್ರೆಯನು.”

ಇದೆಲ್ಲ ಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳಿದ ಪುರಾಣವಲ್ಲ; ಪುರಾಣವಾದರೆ ಪುಂಡರ ಗೋಷ್ಠಿಯೆನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. “ಕರುಣಾ ಶ್ರಾವಣ” ವಂತೂ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಬಾಳ ಭರವಸೆ.

ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು

(ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದ ಸುಳುಹು ಹೊಳಹು)

ಡಾ॥ ಡಿ. ಎಸ್. ಕರ್ಕಿ

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿ ಸಿದ್ದಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅವರ ೬೦ನೆಯ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬದ ಸುಸಂತೋಷದ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರ ಅಭಿನಂದನ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಬರೆಹವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಸುಯೋಗವೇ ಸರಿ. ನನಗೆ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಎಂಬ ಕ್ಯಾವ್ಯನಾಮದ ಈ ಕವಿಯ ಕವಿತೆಗಳ ಪರಿಚಯು ಉಂಟಾದುದು ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದ. ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕೃತಿಗಳು ಸವಿದೋರಿದಂತೆ ಆ ಕವಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಮನವು ಹವಣ ಗೊಂಡರೆ ಅದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ, 'ಜಲಪಾತ' ಮೊದಲಾದ ಹಲವಾರು ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ ಗಳು ಅವರ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯ ಸೊಗಸನ್ನು ಸುಳುಹುಗಾಣಿಸುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಅವೆಲ್ಲವು ಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದುದು 'ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ'. 'ಕಾವ್ಯಾನಂದರ' 'ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ'ದ ಬಗೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು ನೀವು ಬರೆಯಬಹುದಲ್ಲಾ!" ಎಂದು ಪ್ರಪಂಚ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕ ಪಾಟೀಲ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಸನ್ಮೈತ್ರಿಯ ಸಹಜ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಗಮನವನ್ನು ಆ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದತ್ತ ಸೆಳೆದ ನೆನಪು ನನಗಿದೆ. 'ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ' ಆದೇ ಆಗ ಪ್ರಕಟಣಗೊಂಡಿರಬಹುದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

'ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯುಂಟು. ಯಾರಿಗಾದರೂ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ 'ಕರುಣೆ' ಹಾಗೂ 'ಶ್ರಾವಣ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈ ಸಮಸ್ತಪದ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು ಒಂದು ವಿಶೇಷ. ಜೀವನ ದಲ್ಲಿ ಕರುಣ ಗುಣಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿರುವಂತೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರುಣಾರಸಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವುಂಟು. ಹೀಗೆಯೇ ವರ್ಷದ ಋತುಗತಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷಾಋತುವಿಗೆ-ಅದರಲ್ಲೂ 'ಶ್ರಾವಣ' ಮಾಸಕ್ಕೆ ಅದರದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವುಂಟು. ಮಳೆಗಾಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಾಸವಲ್ಲವೇ—ಶ್ರಾವಣ ಮಾಸ; ಮಳೆಯಿಂದ ಬೆಳೆ; ಬೆಳೆ ಬಾಳಿಗೆ ಪೋಷಣೆ: ಹೀಗೆ ಬಾನಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಕರುಣಾಜಲ ಇಳಿದು ಬರುವುದು ತಾನೇ? ಇದುವೆ 'ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ'ದ ಹೆಸರನ್ನು ಕವಿಗೆ ಒಂದು ರಸನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ 'ಸೂಚಿಸಿರ'ಬಹು ದೆಂಬ ಭಾವನೆ ನನಗಾಗಿದೆ. ಅದೇನೆ ಇರಲಿ. ನಿಸರ್ಗದ ಹಾಗೂ ಜನಜೀವನದ

ಸಜೀವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ ಕವಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ನಿದರ್ಶನ.

ಇನ್ನು ಕವಿಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪರಿಚಯವು ಎರಡು ಮೂರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಉಂಟಾದ ನೆನಪು ಈಗ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸುಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವು ಸತ್ಕಾರದ ಸಂದರ್ಭ. ಆಗ ಕವಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಸಭೆಯ ವಿನಂತಿಯ ಮೇರೆಗೆ 'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಕವಾಗಿ ಓದಿದರು. ಈ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ 'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು -' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದ ಬಗೆಗಿನ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯನ್ನು ಈ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದೇನೆ.

'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು' ಎಂಬ ಕವನ ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ ಕೊನೆಯ ಕವನ. ಕವಿತೆಯ ಮೂರೂ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು' ಎಂಬ ಚರಣ ಸಲ್ಲಲಿತ ಪಲ್ಲವಿಯಾಗಿ ನುಡಿದಿದೆ ; ಕೇಂದ್ರ ಭಾವವಾಗಿ ಮಿಡಿದಿದೆ. ಈ ಕವಿತೆಯು 'ಸಂದೇಶವ'ವನ್ನೂ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಿಲವನ್ನೂ ಸಾರವತ್ತಾಗಿ ತಿಳಿಯಪಡಿಸಿದೆ. ಹೌದು ಮಾನವನಿಗೆ ಮಾನವೀಯತೆ ಮುಖ್ಯ. ಆತನ ಅಂತಃಕರಣ ಅರಳಿದಷ್ಟೂ ಮಾನವತೆಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಜೀವನ ವೃತ್ತಿ ಏನೇ ಆಗಿರಲಿ ; ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಧರ್ಮ ಯಾವುದೇ ಆಗಿರಲಿ ; ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಸಕ್ತಿ, ಗತಿ ಮತಿಗಳು ಯಾವುವೇ ಆಗರಲಿ ; ಮಾನವೀಯತೆ ಮಾನವನ ವಿಶಾಲ ಜೀವನದದ ಧರ್ಮವಾಗಬೇಕು; ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗುವುದೇ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಮರ್ಮ ಈ ಕವಿತೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಭಾವಗಳೆರಡನ್ನೂ ಹುರಿಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಬಗೆಗೆ ಕವಿತೆಯ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದರೆ ಸಾಕು.

ರಾಜಕಾರಣಿಯಾಗು
ರಾಷ್ಟ್ರ ಭಕ್ತನೆ ಆಗು
ಕಲೆಗಾರ ವಿಜ್ಞಾನಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗು
ಏನಾದರೂ ಆಗು
ನೀ ಬಯಸಿದಂತಾಗು
ಏನಾದರೂ ಸರಿಯೆ, ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು

ಈ ಕವಿತೆಯ ಭಾವ ಹಾಗು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ರೀತಿ–ಎರಡೂ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಬಂಧುರವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಈ ಸಂಗ್ರಹದ ಮೊದಲ 'ಕವಿತೆ–ಅಸಹಜವೇನಲ್ಲ'—ಕೂಡ ಜೀವನದ ಮರ್ಮವನ್ನು ಬಗೆಗೆತ್ತಿ ತೋರುವಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಜೀವನದ ರೀತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆವರಣದಲ್ಲಿ ರೂಪತಳೆದ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆ,

ಇವು ಕಾಣಲು ಬೇರೆಯೆನಿಸಿದರೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸಹಜವಾದ ಅಂದವನ್ನೂ, ಜೀವನ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಈ ಕವಿತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಿಂಬಿಸಿದೆ. ಎಂಟು ಚರಣಗಳು ಈ ಕವಿತೆಯ ಕೊನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಚರಣಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿದರೆ ಸಾಕು ಈ ಮಾತು ಮನದಟ್ಟಾದೀತು :

ಜೀವನದ ವನದಲ್ಲಿ ಭಾವಸುಮಕುಲವಂತೆ
ಆಶ್ಚರ್ಯ ಕೆಲವರಿಗೆ, ಅಸಹಜವೇನಲ್ಲ,
ಬಗೆಯ ಸಿರಿ ಬನದಲ್ಲಿ ಜಗವೆ ಅರಳಿಹುದಂತೆ
ಆಶ್ಚರ್ಯ ಕೆಲವರಿಗೆ ; ಅಸಹಜವೇನಲ್ಲ.

ಕವಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಕಲ್ಪನಾ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು, ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು, ರಚನಾ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಅವರ ಅತ್ಯಂತ ಕಿರಿ ಕವಿತೆಯಾದ 'ತಾಜಮಹಲ'ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ ; ಈ ಹನಿಗವಿತೆ ಒಂದು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ಕಲ್ಪನಾ ಬಿಂಬವನ್ನು ನಾಲ್ಕೇ ನಾಲ್ಕು ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಾಮಯವಾಗಿ ಎತ್ತಿತೋರಿ 'ತಾಜಮಹಲಿನ' ಒಲವು ಚೆಲುವುಗಳ ದರ್ಶನಮಾಡಿಸಿದೆ. ನೋಡಿ:

ಶಿಲೆಯ ಹಾಲಿಗೆ ಕಲೆಯ ಹೆಪ್ಪು ಹಾಕಿ
ಕಡೆಯೆ ಕುಶಲತೆಯೆಂಬ ಕಡೆಗೋಲನಿಕ್ಕಿ
ಹರಿದುದಾಕಡೆ ತಕ್ರ ಯಮುನೆಯಾಗಿ
ಮೆರೆದುದೀ ಕಡೆ ಬೆಣ್ಣೆ ತಾಜಮಹಲಾಗಿ

ಈ ಕಲ್ಪನಾ ಬಿಂಬದ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮನಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡಾಗ ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದೀತು.

ಈ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದ ಕೆಲವೊಂದು ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಮೆಚ್ಚಿದ ಕೆಲವೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಜೀವನ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇಂಥ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಅವಿಭಕ್ತಂ ವಿಭಕ್ತೇಷು,' 'ಕನ್ನಡ ಕುಲ', 'ಸಹೃದಯನಿಗೆ' 'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು'—ಇವು ಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳು. 'ಅವಿಭಕ್ತಂ-ವಿಭಕ್ತೇಷು' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯ ಒಂದು ಪದ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಈ ಬಗೆಯನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು :

ಅವಿಭಕ್ತಂ ವಿಭಕ್ತೇಷು
ಇದರಲ್ಲಿಯೆ ನಮಗೆ ಲೇಸು
ಎಲ್ಲೆ ಇರು, ಏನೆ ಮಾಡು
ಇದೇ ಮಂತ್ರ ಜಪಿಸು
ಇದೇ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಜಪಿಸು
ಅವಿಭಕ್ತಂ ವಿಭಕ್ತೇಷು
ಕಾಶ್ಮೀರದ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ

ಕೇರಳದ ಕುಟೀರದಲ್ಲಿ
ಭಾರತದೆಲ್ಲಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ
ಇದೇ ಮಂತ್ರ ಘೋಷವಿರಲಿ
ಇದೇ ನಾದ ಕೇಳುತಿರಲಿ
ಅವಿಭಕ್ತಂ ವಿಭಕ್ತೇಷು
ಅವಿಭಕ್ತಂ ವಿಭಕ್ತೇಷು

ಪಲ್ಲವಿ ಹಾಗು ಪ್ರಾಸ ಈ ಬಗೆಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರದಿಂದಾಗಿ ಅವುಗಳ ಭಾವಕ್ಕೆ ಒಂದು ಖಚಿತತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ ತಾನೆ ? ವಿವಿಧ ಭಾಷೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಧರ್ಮತತ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ನಮ್ಮ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಸುಳುಹು ದೋರುವ ಸುಸಂಸ್ಕೃತಿ ಭಾವೈಕ್ಯಕ್ಕೆ ನೆರವಾಗಬಲ್ಲುದೆಂಬ ನಂಬಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ನುಡಿ ಪಡೆದಿದೆ.

"ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆರವರಾದೇವು ನಾವು" 'ಕೆಸರಾಟ' 'ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಎರಡು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಿಂದೆ' ಮೊದಲಾದ ಒಂದೆರಡು ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದುದರ ಬಗೆಗೆ ಒಂದಿನಿತು ವಿಡಂಬನೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರಿದೆ.

'ಕಂಡೆ ಅನ್ಯದಿ ನನ್ನನು' 'ಹೇಗೆ ಸಾಗುವುದು ಹೇಳುವಿಯಾ ? 'ಕಾಲನ ಕರೆ' 'ಹೃದಯ ನಿಕ್ಷೇಪ' ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಜೀವನಾನುಭವವು ಹದುಳ ವಾಗಿ ಮೈದೋರಿದೆ 'ಹೃದಯ ನಿಕ್ಷೇಪ' ಎಂಬ ಭಾವಗೀತವು ಯಾವ ಕಾಲವೇನು ? ಯಾವ ದೇಶವೇನು ?–ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನೆರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲ ಬಲ್ಲ ಹೃದಯದ ಸಂಪದ. ಭಾವ ದಂತೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಸಂಪದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ,

ಈ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದ ಡಾ. ವ್ಹಿ. ಕೆ. ಗೋಕಾಕ ಅವರು ನುಡಿದಂತೆ ಕವಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ "ಕಾವ್ಯದ ಮೇಲ್ಮೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ನಿಸರ್ಗೋಪಾಸನೆ ಹಾಗು ಮಾನವಾಂತಃಕರಣದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡುತ್ತದೆ. ಮಾನವಾಂತಃ ಕರಣವೇ ಈ ಸಂಗ್ರಹದ ಪ್ರಧಾನವಾಸ್ತುವಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅವರ ಭಾವಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದಯವಂತಿಕೆ ಹಾಗೂ ವಿಚಾರವಂತಿಕೆಗಳ ಸಮತಾನ ಸುಳಿದು ಬಂದು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಜೀವ ಕಳೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಉತ್ತಮ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿರಬೇಕಾದ ಸವಿಭವಿಗಳನ್ನು ಅವು ಗಳಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಇದರಂತೆಯೇ ಅವರ 'ವಚನೋದ್ಯಾನದ' ವಚನರೂಪದ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಬಗೆಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣವಿಶೇಷವು ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಸಾಹಿತ್ಯಕಾಣಿಕೆ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ನಿಂತಿದೆ.

ಮಾನಸ ಸರೋವರ

ಡಾ. ಬಿ. ಸಿ. ಜವಳಿ.

೧

"ಮಾನಸ ಸರೋವರ"-ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅವರ ನಾಲ್ವತ್ತೈದು ಸತ್ಕವಿತೆಗಳ ಸಂಕಲನ. ವಿವಿಧ ಭಾವ, ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು, ಕವಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಎದ್ದ ಭಾವನೆ, ಅಲೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕವಿತೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಹಾಗೆ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು, ಅನೇಕ ಸುಂದರ ಕಮಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ 'ಈ ಮಾನಸ ಸರೋವರ'ದಲ್ಲಿ. ಈ ಮಾನಸ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಎದ್ದ ಅಲೆ ಅಂದ; ಅರಳಿದ ಹೂ ಚಂದ; ಸೂಸುವ ಗಂಧ ಆಹ್ಲಾದಮಯ. ಸರೋವರದ ಆಳ ವಿಸ್ತಾರಗಳಿಗನುಸರಿಸಿ ಆದರ ಹೊರವ್ಮೈ ಅಂದ ಚಂದಗಳು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮು ತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಕಲ್ಹಾರಗಳು, ಅವು ಬೀರುವ, ಕಂಪು-ಇವು ಕವಿ ಮಾನಸದ ಆಳ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರುತ್ತವೆ. ಈ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯದಾದ ಪದ್ಯವೇ ಈ ಕೃತಿಯ ಶಿರೋನಾಮೆ. ಈ ಕವನವು ಕಾವ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಶಿವ ಕರುಣೆ ಇಲ್ಲದೇ ಕವಿಮಾನಸ ತುಂಬದು: ಹೊರಚೆಲ್ಲದು; ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಆಗದು ಎಂಬ ಈ ಮಾತು ಶರಣ ಕವಿಗಳಾದ ಹರೀಶ್ವರರಿಂದ ಮೊದಲುಗೊಂಡು ಮಹಾ ಕವಿ ಷಡಕ್ಷರದೇವನವರೆಗೆ ಅವಿರತ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನ ದಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ವೀರಶೈವ ಗಣ್ಯಕವಿಪಂಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಆ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಈ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಕವಿ ಮನಸ್ಸು 'ತೂತು ಬಿದ್ದಿಹ ಮಡಕೆ' ಅನೇಕ ಆಘಾತಗಳಿಂದ ತೂತು ಬಿದ್ದ ಈ ಮಡಕೆ, ಭಾವನೆ, ಕಲ್ಪನೆ, ಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತೆ ತುಂಬಬೇಕಾದರೆ ಅವಿರತ ಧ್ಯಾನ ಬೇಕು, ಆ ಧ್ಯಾನ ಶಿವಪರವಾಗಿರಬೇಕು. ಆಗ ಕವಿತೆ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ.

ದೈವವು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸುಲಭವೇ? ಅಲ್ಲ. ಅದು 'ಕುರುಡು' ಮತ್ತು 'ಪ್ರತಿಕೂಲ' ಎಂಬ ಭಾವ, 'ಕುರುಡು–ದೈವಕ್ಕೆ' ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಕವಿಮನಸ್ಸು ಸೋಲನೊಪ್ಪದೆ, ದೇಹಿ ಎನ್ನದೆ, ನಿನ್ನನ್ನೆದುರಿಸಿ ಪಡೆದ ದುಃಖ, ನಿನಗೆ ಮೊಣಕಾಲೂರಿ ಪಡೆವ ಸುಖಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲು' ಎಂಬ ಧೀರೋದಾತ್ತ ಭಾವ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದೇವರನ್ನೆದುರಿಸಿಯೂ ದೈವ ಭಕ್ತರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ರಾವಣ, ದುರ್ಯೋಧನರ ಭಾವವೇ ಇದು. ಒಂದು ರೀತಿ ದಾಸ ಭಾವಕ್ಕಿಂತ ಈ ವೀರಭಾವ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಬದುಕಿನ ಅನೇಕ ಪೆಟ್ಟುಗಳ ಘಟ್ಟಣೆಗೆ ಪಿಟ್ಟೆನ್ನದೇ, ಹಾ ಎನ್ನದೇ ಸೋಲನೊಪ್ಪದ ಮತಿಯೇ ಕವಿಯ ಆಸೆ. ಮನಸ್ಸು ಹೀಗಿದ್ದಾಗ ದೈವ ಹಾಕುವ 'ಕುರುಪ ಜಯಮಾಲೆಗೆ' ಹಾತೊರೆಯದು. 'ಮನದ ಮಸಣ' ಒಂದು ಸುಂದರ ಕವನ; ಶ್ರೇಷ್ಠ ರೂಪಕ. ಇಂದು ಮೌಲ್ಯಗಳು ಬೂದಿಯಾಗಿ, ಮನ ಮಸಣವಾದುದರ ವರ್ಣನೆ ಈ ಕವಿತೆಯ ವಸ್ತು. ಈ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿಯೇ ಹಿರಿದಾದ ಕವಿತೆ. ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕಲೆ-ಕೊಳೆತ ಹೆಣ, ನೀಚತೆಯ ನರಿ, ದೌರ್ಜನ್ಯ ಘೂಕ, ನಗ್ನ ಕಾಮದ ಕೊಳ್ಳಿ ದೆವ್ವ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಸರ್ಪ, ನೀತಿ ಪ್ರೇತ, ಆಮಿಷ ನಾಯಿ-ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮನ ಮಸಣವಾಗಿದೆ. ಆದರ್ಶ ನೀತಿ ಎತ್ತಲೋ ಅವಿತು, ಹಗೆತನದ ಬೆಂಕಿ, ಮಾತ್ಸರ್ಯದ ಹೊಗೆ, ಮಾನದ ವೈಧವ್ಯ, ಸತ್ಯ ಸೌಜನ್ಯಗಳ ಕುಣಿ-ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಸುಂದರವಾಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಈ ಮಾನಸ ಸರೋವರ, ರುದ್ರ ಭೀಕರವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ: ಈ ಸರೋವರಕ್ಕೆ ದೈವಾನುಕಂಪಜಲ ಹರಿಯದೆ, ಗಟಾರುಗಳ ನೀರು ಹರಿದುದೇ. ಆದರೆ ಕವಿ ಮನಸ್ಸು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಆ ನೀರು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯಕೊಡದೆ, ದೈವೀ ಹಂಬಲವನ್ನು ಕೋರಿದೆ. ಕವಿಯ ಶುಭ ಕೋರಿಕೆಯ ಒಲವು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಇಷ್ಟೊಂದು ದಟ್ಟ ಅನಿಷ್ಟ ಜಲ ಇಲ್ಲಿ ತುಂಬಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲವೇ? ಇದೆ. "ಎದೆಯ ತೋಟ" ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸುಳುಹರಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದ ಈ ಕೆರೆ ಈಗೇಕೆ ಹೀಗಾಯಿತೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದಾಗ, ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ದಾಸ ಬುದ್ಧಿಯ ಸೆಕೆ, ಕ್ಲೇಶ ಕಂಟಕ, ದೋಷ ಕೀಟಕ, ಮೋಸ ಮೂಷಕ ದ್ವೇಷ ದುರಿತ, ಶೋಷಣೆ, ಮತಿಹೀನ ಜನಮತ, ಇತ್ಯಾದಿ-ನಾನಾ ಕಾರಣಗಳು "ನಂದನವನ ದಂತಿದ್ದ ಕವಿಯ ಎದೆಯ ತೋಟವನ್ನು ಬಂಜರು ಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿವೆ. ಕವಿ ಮನಸ್ಸು ಹೀಗಾದರೂ ವ್ಯಥೆ ಪಡುವದಿಲ್ಲ, ಚಿತ್ತ ಭೂಮಿ ಮತ್ತೆ ಫಲವತ್ತಾಗಿ, ಹೃದಯಾರಾಮ ಮತ್ತೆ ಕೊನರಬಹುದೆಂಬ ಆಸೆಯನ್ನು ತಳೆದಿದೆ. ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಬದುಕು ಭಾರವಾದಾಗ ಇಂತಹ ಆಶಾ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಸಂತೃಪ್ತಿಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕವನ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುವಿನ "ನಾನೊಂದು ತೋಟವ ಮಾಡಿದೆನಯ್ಯಾ" ಎಂಬ ವಚನ ವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿ "ಹೊತ್ತಿಸು" ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಮನಕೆ ಕತ್ತಲೆ ಆವರಿಸ ದಿರಲಿ; ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಬಲಿತು ದೀಪವಾಗಿ ಉರಿದು ಆಸೆಯಾಗಲಿ ಇಂಥ ನಿನ್ನ ಶ್ರದ್ಧೆ ಯನ್ನು ಸದಾ ಒದಗಿಸು ಎಂಬ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನಪರ ಕವಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಧ್ಯಾನಪರ ಮನಸ್ಸು, ದೇವರನ್ನು ಕೂಟ ವಿರಹಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ;

ಕವಿ ಮನಸ್ಸು ವಿರಹ ಭಕ್ತಿಗೆ ಆಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಣ: ಒಲವು ಎದುರಿಗಿದ್ದರೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿದಂತೆ. ಅದು ವಿರಹಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ದಗ್ಧವಾದಾಗ ತಪ್ತ ಕಾಂಚನದಂತೆ, ಉರಿವ ಚಂದನದಂತೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅಗಲಿ ಕೂಡುವ ಸೊಗಸಿಗಿಂತ ಕೂಡಿ ಅಗಲುವ ದುಃಖವೇ ಲೇಸು ಎಂಬ ಭಕ್ತನ ಮಧುರ ವಿರಹ ಭಾವ ವ್ಯಕ್ತವಾದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೨

ಕವಿ ಮನ ಮಸಣವಾದುದು ಚಿಗುರುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಚಿಗುರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಸನ್ನಿವೇಶ ಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಯಾವುದೋ ಕವಿತೆ, ಕಾವ್ಯ, ಕವಿಯಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಬೇಕಾದರೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿದಾಯಕ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಇಲ್ಲವೆ ಮಹಾನಂದಕರ ದೃಶ್ಯ ಕವಿಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದಾಗ, ಸಹಜವಾಗಿ ಹದಗೊಂಡ ಹೊಲಕ್ಕೆ, ಮಳೆಬಿದ್ದಾಗ ಬಿತ್ತಿದ ಬೀಜ ಮೊಳೆವಂತೆ, ಕವಿತೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. 'ಮಾನಸ ಸರೋವರ'ದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪದ್ಯಗಳು ಹಲವು ಇವೆ. 'ಕೂಡಲಸಂಗಮ' 'ವೃಂದಾವನ' 'ಬೆಂಗಳೂರ ಹುಡಿಗೆ' ಈ ದಿವ್ಯ, ಸುಂದರ ತಾಣಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕವಿ ಮನ ಜಿಂಕೆಯು ಜಿಗಿತದ ಹಾಗೆ ಪುಟಿಯುತ್ತದೆ; ಬತ್ತಿದ ಕಾವ್ಯಸೆಲೆ ಮೇಲೆ ಹಾರುತ್ತದೆ. ಎಂತಹರನ್ನೂ ಮನ ಸೆರೆ ಹಿಡಿವ ಬೃಂದಾವನದ ದೀಪದ ಸಾಲು, ಕವಿ ಕಣ್ಗೆ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕನಸು; 'ಇಂದ್ರಜಾಲ' 'ನಂದನವನ', ಹೊರಗಿನ ಈ 'ದೀಪಮಾಲೆಯು ಒಳಗೆ ಕಟ್ಟು'; ಜನ ಬೆರಗಾಗಲಿ. "ನನ್ನಿಯು ನದಿ ಒಡ್ಡನು ಕಟ್ಟು; ಭಾವನೆಗಳ ನೆಟ್ಟು, ಸೊಬಗಿನ ಹೂ ಬೆಳೆ"ಯುವ ಆಸೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ 'ಬೆಂಗಳೂರ ಹುಡಿಗೆ' ಯರ ಬೆಡಗಿನ ನಡಿಗೆ, ಒನಪು ಒಯ್ಯಾರಗಳ ತೊಡಿಗೆ, ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಮನಕೋರೈಸುವ ಉಡಿಗೆ, ಮುದುಕರ ಮನಕ್ಕೂ ನಡುಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ! ನೆಲಕ್ಕೆ ನವಿರು, ನಭಕ್ಕೆ ಹೊಗರು, ಗಾಳಿಗೆ ಗಂಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆ ರಮಣೀಯ ರಮಣಿಯರ ನಡಿಗೆಯಿಂದ ಬೀದಿ ಘಮಘಮ, ಜನರ ಮನ ಝಗ ಝಗ! ಪ್ರಭುಲಿಂಗ ಲೀಲೆಯ ಮಾಯಾದೇವಿ, ಮಧುಕೇಶ್ವರ ಪೂಜೆಗೆ, ಬನವಸೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಗ ಕಂಡ ದೃಶ್ಯ, ಇಲ್ಲಿ ಗೋಚರ. 'ಕೂಡಲ ಸಂಗಮ' ತಾತ್ವಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಕವನ ಬದುಕಿನ ಲೇಸನ್ನು. ಕಾಣುವಲ್ಲಿ, ಮಾಡುವಲ್ಲಿ, ಹಾರೈಸುವಲ್ಲಿ, ಕೂಡಲಸಂಗಮ ಕಾಣಬೇಕು. "ಹೇಸಿ ಕಾಶಿಗೆ ಹೋದಂತೆ" ಆಗಬಾರದು ಎನ್ನುವ ಭಾವ ಕವಿಯದಾಗಿದೆ ಇಲ್ಲಿ. ಕೂಡಲಸಂಗಮ ದರ್ಶನ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ, "ಸರ್ವವೂ ಶಿವವೆನ್ನುವುದೇ ಧರ್ಮ; ಅನ್ಯರ ಅಳಲಿಸದ ಕರ್ಮವೇ ಕರ್ಮ" ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಬೇಕು: ಬಸವಣ್ಣನವರ ಉದಾತ್ತ ತತ್ವ ಚಿಂತನೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಬೇಕು ಎಂಬ ಭಾವವುಳ್ಳದಾಗಿದೆ ಈ ಕವನ. ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

ಸುಂದರ ತಾಣಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕವಿತೆ ಮೈದೋರುವಂತೆ, ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ದಿನ (ಸಂದರ್ಭ) ಬಂದಾಗಲೂ ಹಾಗೆಯೇ. 'ಕೋವಿಯ ಕೋರಿಕೆ', 'ಸರದಾರಗೆ ಶ್ರದ್ಧಾಂಜಲಿ,' 'ನಮನ', ಕನ್ನಡದ ದೀಪ', 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಪ್ತವರ್ಷ', 'ರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜೇಶ್ವರಿ' — ಇವೇ ಕವನಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಾವು, ಮಹಾದಿನದ ಆಚರಣೆ–ಎಂತೆಂತಹರಲ್ಲೂ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕುದುರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದ ಮೇಲೆ ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಕುದುರದಿರವೇ ? 'ಕೋವಿಯ ಕೋರಿಕೆ'ಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕೋವಿ, ಗಾಂಧೀಜಿಯು ಅಸ್ತಂಗತರಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತೋ, ಅದು ಜನಿಸಿದ ಮುಹೂರ್ತವೇ ಸುಮಾರು · ಗೈದಕಾರ್ಯ ಕ್ರೂರ, ಪಾಪಮಯ–ಎಂದೆನಿಸುವುದು ನಮಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಈ ಭಾವ ಕೋವಿಗೆ ಆದುದೇ ಅಚ್ಚರಿ. ಕೋವಿ ಎಂತಹ ದಾರುಣಕೃತ್ಯವೆಸಗಿತಲ್ಲ ಎಂದು ಕಳವಳಿಸಿದ ಕವಿಮನ, ರಾಜಘಾಟದ ಗಾಂಧೀ ಸಮಾಧಿಗೆ ದರ್ಶನವಿತ್ತಾಗ, ದಿವಂಗತ ಮಹಾತ್ಮನಿಗೆ, 'ನಮನ' ಸಲ್ಲಿಸಿದೆ–ಇಲ್ಲಿ. ಇದರ ಹಾಗೆಯೇ "ಉಕ್ಕಿನ ಮನುಷ್ಯ"ನೆಂದು ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾದ ದಿವಂಗತ 'ಸರದಾರ ಪಟೇಲರಿಗೆ ಶ್ರದ್ಧಾಂಜಲಿ' ಅರ್ಪಿಸಿದುದು ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮ ಪೋಷಕವೇ. ಸರದಾರರನ್ನು, ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ, "ವೈರಿ ಗಜಸಿಂಹ", "ಸತ್ವಧೈರ್ಯದ ಅಸು", "ಕರ್ತವ್ಯ ಮೂರುತಿ" ಎಂದು ಕರೆದುದಲ್ಲದೆ, ಅವರನ್ನು, ಸೋಲರಿಯದ ಶೂರ, ದೀನಬಂಧು, ಕ್ಷಮಾಶೀಲ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ರಕ್ಷಿಸಿದ ಹೆಬ್ಬುಲಿ–ಎಂದು ಬಹುಸೂಕ್ತ ಪದಗಳಿಂದ ಸಂಬೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೂಂಕಾರ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಭಾರತದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, 'ಏಕತೆ' ತಂದುಕೊಟ್ಟವನವನು. ಪಟೇಲ್ ಬಾಪು ಅಗಲದ ಮುನ್ನವೇ ಅಗಲಿದುದು ಕವಿಗೆ ಕಳವಳಕಾರಿ. ಪಟೇಲರ ನೆನಹು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಿಮಾನವನ್ನು ದೀಪಿಸಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಭಾವವನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಈ ಕವನ–ಓದಿದಾಗ. ಪಟೇಲರ ಶುದ್ಧಧವಳಿತ ಮನ, ನಾಡಿನ ನಾಯಕರಲ್ಲುದಿಸಲಿ. "ನಮನ" ಎಂಬ ಕವನ ಇದೇ ಭಾವ, ಇದೇ ಮಾಲಿಕೆಗೆ ಸೇರಿದುದು. ಕರ್ನಾಟಕದ ಖ್ಯಾತ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರೇಮಿ, ಅಜಾತ ಶತ್ರುವಿನಂತಿದ್ದ ಉತ್ತುಂಗ ಸಾಹಿತಿ, ಲಿಂಗೈಕ್ಯ ಬಸವನಾಳರನ್ನು ಕುರಿತಾದುದು. ಬಸವನಾಳರು ಬಸವನ ಆಳಾದವರು ; ಶರಣಜನರು. ನಡೆ-ನುಡಿ ಒಂದಾದ ಆಧುನಿಕ ಶರಣರು. ಅವರು ನಾಡ ನಂದಾದೀಪ. ಔದಾರ್ಯ, ಮಾಧುರ್ಯ, ಆತ್ಮದೈಶ್ವರ್ಯ, ಶೀಲಸೌಂದರ್ಯ, ಚಿತ್ತಸ್ಥೈರ್ಯ, ಇವು ಅವರ ಮುಖ್ಯಗುಣಗಳು. ಕರದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ತುಂಬಿ, ಉರದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿ ತುಂಬಿ, ಶಿರದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ತುಂಬಿ, ಮೊಗದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ತುಂಬಿ, ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿ ತುಂಬಿ, ಬಾಳಿದ ತುಂಬು ಜೀವಿ ಅವರು. ಬಿರುದು ಬಾವುಲಿಗಾಗಿ ಹೋರಾಡದೆ ತತ್ವನಿಷ್ಠೆಗೆ ಹೋರಾಡಿದ ಕಲಿ. 'ಕೇಡು ಬಗೆದವನಿಗೂ ಹಿತಮಾಡು' ಎನ್ನುವ 'ಯೇಸುಮನ' ಅವರದು. ಪ್ರಸನ್ನಮುಖ, ಹಿತಮಿತ ವಚನ, ಮಧ್ಯಮತನುವಿದ್ದ ಈ ಮಹಾತ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ

ಶೋಧಕ, ತತ್ವಬೋಧಕ, ಶಿವದ ಆರಾಧಕ ಎಂದು ಕವಿ ನಮನ ; ಅದು ಬಹುಸ್ತುತ್ಯ, ಬಹುಸೂಕ್ತ. ಕವಿ ತೋರಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮ ಅಭಿಮಾನಾಸ್ಪದ.

ಇನ್ನು ಕವಿಮನ ಚಿಗುರಿಸಿದ ಸಂಭ್ರಮದ ಸಂದರ್ಭಗಳೆಂದರೆ : ರಾಜ್ಯೋದಯ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯೋತ್ಸವ, ಗಣರಾಜ್ಯ ದಿನೋತ್ಸವಗಳು. 'ಕನ್ನಡದ ದೀಪ' ಎಂಬ ಕವಿತೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದುದು ಕರ್ನಾಟಕ ಒಂದಾದಂದು. ಈ ದೇದೀಪ್ಯಮಾನ ದೀಪ, ಕನ್ನಡಿಗರ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಿಧಾನ ; ಕನ್ನಡಿಗರ ಪ್ರಾಣ ; ಕನ್ನಡ ಮಾನ. ಶತ ಶತಮಾನಗಳ ಶಾಪವನ್ನು ನೀಗಿ, ಹೊತ್ತಿದೆ ; ಆ ದೀಪದಿಂದ 'ಭೂ ಗಗನ ಬೆಳಕಿನಲಿ ಮಿಂದಿದೆ' ; ಇದು ನಂದದಂತಿರಲು ಇಂದು ಅದಕ್ಕೆ ಎಣ್ಣೆಯಾಗಿ, ಬತ್ತಿಯಾಗಿ, ಹಣತೆಯಾಗಿ ಉರಿವವರು ಬೇಕು. ಈ ದೀಪ ಕನ್ನಡಿಗರ ಸ್ವೈಪ ಬೆಳಸುವ ದೀಪವಾಗಲಿ-ಎಂಬ ಭೂಮಭಾವದ ಕವಿ ಹಾರೈಕೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ ಇಲ್ಲಿ. 'ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಸಪ್ತವರ್ಷ' ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ನಂತರ ಭಾರತ ಸಾಧಿಸಿದುದರ ಗಣಿತವಿದು.* ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸರಸ ಹರುಷ, ಗರ್ವದಿಂದ ಕೇಕೆ ಹಾಕುವ ದನಿ. ಆದರೆ ಈ ಸಪ್ತವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದುದೇನು? ಜಾತೀಯ ಜ್ವಾಲೆಗಾಹುತಿಯಾಗಿ ಚೀತ್ಕರಿಸುವ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಸುಯ್ಲಿನ ಸೊಲ್ಲು ; ಮಾತೆಯ ದೇಹ ಸೀಳಿ ಅಸ್ಥಿಗಳು ಲಟಲಟನೆ ಮುರಿದ ಸದ್ದು; ಸತೀತ್ವದ ಹರಣದ ಸದ್ದು; ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಸೊಲ್ಲಡಗಿಸಿದ ಪಟೇಲರ ಗರ್ಜನೆ ; ಪಾಶವೀಶಕ್ತಿಗಳ ವಿಕಟಾಟ್ಟಹಾಸದ ಸಂಘಟ್ಟ; ಕಾಶ್ಮೀರ ಜುನಾಗಡ ಹೈದರಾಬಾದಗಳ ಜನತೆಯ ಆಕ್ರಂದನ ; ಗಾಂಧೀಜಿಯ 'ಹೇರಾಮ ಹೇರಾಮ' ಎಂಬ ಮೃತ್ಯುಮಂತ್ರನಾದ ; ಹೈದರಾಬಾದಿನಲಿ ಕಾಶಿಮ್‌ರಝವಿ ಹಚ್ಚಿದ ಬೇಗೆಯ ಸದ್ದು; ಬಡತನ ಭೂತದ ಕೇಕೆ ; ಹೊಸ ಘಟನೆ, ಹೊಸಯೋಜನೆಗಳ ಸಿದ್ಧತೆ ಸದ್ದು, ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ಸದ್ದು; ಜಲಾಶಯ ರಚನೆಗಳ ಸದ್ದು ;— ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಕೇಳಿಬಂದರೂ, ಏನೆಲ್ಲ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಭಾರತ ಜನತೆಯುಂಡರೂ, ಭಾರತದ ಜನರಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ ; ಭಾರತ ಬಲಶಾಲಿಯಾಗಿದೆ-ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ಕವಿ ಪ್ರಚೋದಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲಿ ; 'ನಿನ್ನ ಗೆಲವಿನ ಸದ್ದು ಅಡಗದಿರಲೆಂದಿಗೂ' ಎಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ. ದಿನ ನಿತ್ಯದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳಿಗೆ ಕವಿ, ತನ್ನ ಮನವನ್ನು ತೆರೆದಿಟ್ಟೊ, ದೇಶದ ಸಾಧನೆಗಳ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟಿದುದು ಆತನ ರಚನಾತ್ಮಕ ದರ್ಶನವೇ ಸರಿ. 'ರಾಷ್ಟ್ರರಾಜೇಶ್ವರಿ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕವಿ, ದಸರೆಯಂದು 'ಕನ್ನಡ ರಾಜರಾಜೇಶ್ವರಿ'ಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಭಾರತಮಾತೆಯ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ನಿಟ್ಟುಸಿರ ಧೂಪ, ಕೆನ್ನೀರ ಕುಂಕುಮ, ದಾಸ್ಯಪಂಕವಿಲ್ಲ ; ಭಾರತದ ಪ್ರಜೆಗಳು ಇಂದು ಮಣ್ಣಬೊಂಬೆಗಳಲ್ಲ ; ವಜ್ರದೇಹಿಗಳು. ಭಾರತಮಾತೆಯ 'ನೆರಳಲಿ ದೊರೆವ

* ಜಮಾಖರ್ಚಿನ ಲೆಕ್ಕ

ನರಕವೂ ಸ್ವರ್ಗ'ವೆನಿಸಿದೆ ಕವಿಗೆ. ಸನ್ಮತಿ, ಸಹಜೀವನ, ಲೇಸು. 'ಊರೆಲ್ಲ ನಂಟರು, ಕೇರಿಯೆಲ್ಲ ಬಳಗ' (ವಿಶ್ವಕುಟುಂಬ) ಇಂತಹ ಉದಾತ್ತ ಧ್ಯೇಯಗಳಿಗಾಗಿ ದುಡಿಯು ತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದರೆ ಏನೆಲ್ಲವನ್ನು ಭಾರತೀಯರು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಯ್ತೇ ? ಇಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯಲಿದೆಯೆಂಬಂತೆ ಕವಿವಾಣಿ, ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿದೆ ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ : "ವೈರಿಗಳು ಹೊರಗಿಲ್ಲ, ಒಳಗಿಹರು ; ಅಡಗಿಹರು– ನಮ್ಮಲ್ಲೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ; ಅವರೊಡನೆ ಯುದ್ಧ! ಬರಿಮೈಯು, ಬರಿಹೊಟ್ಟೆ, ಬರಿ ದಲೆಯು, ಬರಿಮನೆಯು ; ಬರ, ನೆರೆಯು· ರುಜೆಯೊಡನೆ ತುಮುಲಯುದ್ಧ" ನಿಜ, ಈ ಕಾಲ ಬಂದಿದೆ, ಬರುತ್ತಲಿದೆ, ಬಡತನ-ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯ ವರ್ಗ ಕಲಹ, ಹಿಂದು ಮುಸ್ಲಿಂ ಜಾತಿ ಕಲಹ, ಬರ–ನೆರೆಗಳ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಕೋಪ, ವಾಸ ಉಪ ವಾಸ ನಿವಾರಣೆ, ರೋಗಗಳೊಡನೆ ಭಾರತೀಯರು ಭೀಕರ ಕದನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹೋರಾಟ ವ್ಯಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ, ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಶೋಷಣೆ ಗಳ ವಿರುದ್ಧ. ಎಂದಮೇಲೆ ಇದು ನಿತ್ಯವೂ ನಡೆದ ಹೋರಾಟ—ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳು ತಲೆದೋರಿವೆ, ಕವಿಯ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ : ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲ ; ಆದರ್ಶವಾಸ್ತವಿಕತೆಗಳ ಮಿಲನವಿಲ್ಲಿದೆ. 'ಚರಣ ಚಿಹ್ನ','ಏತಕಿಲ್ಲ' ಕವಿತೆಗಳು ಇದೇ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಬಹುದಾದುವು. 'ಚರಣಚಿಹ್ನ' "Foot Prints of the Great" ಎಂಬುದರ ಕನ್ನಡ ರೂಪ. ಎಲ್ಲ ಹಿರಿಯರು ನಡೆದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದರೂ, ದೇವರ ಅನುಗ್ರಹ (ಕರುಣೆ) ಬೇಕೆಂಬುದೇ ಕವಿಯ ಅಭಿಮತ. ತಾಯಿ, ತಂದೆ, ಗುರು, ವಿಭೂತಿ ಪುರುಷರು ಇವರೆಲ್ಲರ ಅಡಿಮೂಡಿ ಮನ ಮಡಿಯಾಯ್ತು; ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಝಂಝಾವಾತವೆದ್ದು, ನೆನಪು ಪುಳಿನದ ಮೇಲೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಸುಕಾಗೆ, 'ನಿನ್ನ ಹಜ್ಜೆಯ ಲೀಲೆಗಾರಂಭವಾಯ್ತೆರೆಯ' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ. ದೈವೀಕಾರುಣ್ಯ ಜಲವರಿಯೆ, 'ಇಬ್ಬನಿಯ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಇನಕಿರಣ' ನಕ್ಕಂತಾಯಿತು ! ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯೊಡವೆ ಕೇಳಬೇಕೇ ? ಅಪೂರ್ವ ನಿಧಿಯದು. 'ಹೂವುಗಳ ಹೃದಯವನು ಹೂಬಿಸಿಲು ಹೊಕ್ಕಂತಾಯಿತು' ಎಂತಹ ಮಧುರೋ ಪಮೆ ಇದು ! ಕವಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಾರಾಮದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ ಬಗೆಗೆ ಚಿಂತನ ಬಾರದಿರ್ಪುದೇ ? ಹಲವರ ಸ್ಮಾರಕಗಳಿವೆ. ಮಹಾ ಅನುಭಾವಿ, ಮುಕ್ತಿಯ ಮರಿಯಾಗಿದ್ದ ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿಯ ಸ್ಮಾರಕವಿಲ್ಲ 'ಏತಕಿಲ್ಲ' — ಎಂದು ಕವಿತಾಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ. ಆಕೆ ಜಗತ್ಪತಿಯ ಸತಿ, ಮಹಾನುಭಾವೆ. ಇಂತಹ ಮಹಿಮಳ ಗಣನೆ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗಾಗಲಿಲ್ಲವೇ ? ಇದೇ ಕಳವಳ ಈ ಕವನದ ಕೊರಗು.

೩

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು, ನಿಸರ್ಗದ ಚೆಲುವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕವಿ ಮನಸ್ಸು ಜಡವಿದ್ದುದು ಮತ್ತೆ ಮಿದುವಾಗುತ್ತದೆ ; ಗರಿಗೆದುರುತ್ತದೆ. ಕವಿತಾಬೀಜ ಮತ್ತೆ

ಮೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಹಲವು ಕವಿತೆ, ಈ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ. 'ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರೋದಯ' ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕವಿಯ ಭಾರತದಿಂದ ಈ ಕವನ ಪ್ರೇರಣೆ ಪಡೆದಿದೆ. ವಿಂಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಪಡೆದ ಅನುಭವಕ್ಕಿಂತ ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಕವಿಗೆ ನೆನಪಾದುದು ಮಹತ್ವದ್ದು. ಅವರ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದ ದಟ್ಟ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನ. 'ಶ್ರೀ ಗುರುವಿನ ಹಸ್ತದಂತೆ ವಿಂಧ್ಯಾದ್ರಿಯ ಮಸ್ತಕದಲಿ ಚಂದ್ರೋದಯವಾಯಿತು' ; 'ಗುರುಬೋಧೆಸುಧೆ ಬೆಳುದಿಂಗಳು' ; ಹರುಷವಾಗಿ 'ಇಹವೆ ನಾಕ'ವಾದುವು. 'ಮುಳುಗುವ ರವಿ ಸಂಜೆವೆಣ್ಗೆ ಪೀತಾಂಬರವೀಯೆ ನಿಶೆಗೆ ಕಸಿವಿಸಿಯಾಯ್ತು! ಚೀನಾಂಬರದಂತೆ ಬೆಳುದಿಂಗಳು' ; ಈ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಸುಖಾನುಭವ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕವಿ, ಹೊಗೆ ಬಂಡಿಗೆ, ಸದ್ದುಮಾಡಬೇಡ ; ನಿದ್ದೆಮಾಡುತಿಹುದು ಕಾನು ; ಧ್ಯಾನದೊಳಿಹುದೀ ಗಿರಿ ಎಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೀಯುವಂತಾಯ್ತು! ಕವಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ, ನವುರಾದ ಕೋಮಲ ಭಾವಗಳಿಗೆ ಇದೊಂದು ಸುಂದರ ಕವನ. 'ಸಿವ ಸುಗ್ಗಿ', 'ಮಾಗಿಮಾದ್ರಿ', 'ಹಣ್ಣೆಲೆ ಪಾಂಡು' ಚಿತೆಯೇರಿ ಸಹಗಮಿಸಿದಾಗ ಆಗಮಿಸಿದ ವಸಂತದ ವೈಭವ ವರ್ಣಿಸಿದ ಕವನ. ಇಲ್ಲೊಂದು (ಪುರಾಣೋತ್ತ) ಭಾರತದ 'ಮಾದ್ರಿ ಪಾಂಡು ಸಹಗಮನ'ದ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರವೇ ಕಣ್ಮುಂದೆ ಹಾಯುತ್ತದೆ. ತರುಲತೆಗಳ ನರಗಳಲ್ಲಿ, ಜನರಲ್ಲಿ ಸೊಕ್ಕು ಕಾಣುತ್ತದೆ ; ಕಲ್ಲೆದೆಗೂ ನಲ್ಲಳ ಮುಖ ಪ್ರೇಮೋನ್ಮುಖವಾಗುತ್ತದೆ. ತರು, ಲತೆ, ಪುಷ್ಪ, ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚುಂಬನ, ರಿಂಗಣ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಕಾಡೊಂದು ನರ್ತನ ಶಾಲೆ, ಚಿತ್ರಶಾಲೆ, ಗಾನಶಾಲೆಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ಹೂಮುಡಿದಿಹ ತರುಲತೆಗಳೂ ಬಗ್ಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತಿವೆ'. ಹೀಗೆ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಕೃತಿಧಾರಿಣಿ, ಚೆಲುವಿನಿಂದ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ. ಇದೊಂದು ಕವಿಯ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನಾಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನ. 'ರೂಪ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕವಿ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್, ಚಿತ್ ಮತ್ತು ಆನಂದ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಶಿವರೂಪವೆಂದು, 'ನಮೋ ರೂಪವೇ, ನಮೋ ಬಾಳ ದೀಪವೇ' ಎಂದು ನಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ಮಾನಸಕೆ ಮೊರೆ' ಇಟ್ಟುದು, ಗೋಗರೆದುದು, ಮಾನಸದ ಮಾಲಿನ್ಯ, ಕಿಲ್ಬಿಷ, ತಾಮಸ ಕಳೆದು ಸಂತಸದ ಧಾರೆ ನೀಡಲು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ ಕವಿ : "ಲೋಕೋಪಕಾರ ಮರೆದೆ' ನನ್ನ ಲೌಕಿಕದಲ್ಲಿ. ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಕರಗು, ಜಲರಾಶಿಯಾಗು ; ಕಮಲವನವಲರಿ, ಭ್ರಮರ ಸಂಗೀತ ಬರಲಿ ; ಕೈಲಾಸ ಶಿಖರ ತರುಗುಲ್ಮನಿಕರಗಳಿಗಾಗು ನೀನು ಮುಕುರ" ಎಂದು. ಕವಿ ನಿವೇದನೆ ಮಾನಸಕೆ ಮುಟ್ಟಿತು. ಮೂಲತಃ ಕವಿಪ್ರತಿಭೆ "ಚೈತನ್ಯಶೀಲೆ"ಯಾದುದರಿಂದ, ಜಲಧಾರೆ ಪುಟಿದೆದ್ದು ಹರಿಯಿತು ; ಜಡತೆಯನ್ನು ತೊಲಗಿಸಿತು ; ಜಡಹಿಮ ಉದಕವಾಯ್ತು. ಕವಿಗೆ ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆ ಹರಿದ ಕ್ಷಣವೇ ಪರುಷಹರುಷ; ರಸವರುಷ; ಜೀವದುತ್‌ಕರುಷ.

ನಿಸರ್ಗ ಸೊಬಗಿನ ತಾಣ ಮಾನಸ ಸರೋವರವಲ್ಲವೇ? ಕಾಳಿದಾಸ ಮಹಾಕವಿಯು ಮೇಘದೂತವನ್ನು ನೀಡಿದುದು ಇದಲ್ಲವೆ? ಕವಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಕವಿತೆ ಬರೆಯಲು ಉತ್ತೇಜನ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಜೀವ ಜಡ' ಕವನ ನೋಡಿ: ಒಂದು ಬಯಲು ನಿನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಹುಡಿಹಾರುತಿತ್ತು; ಅದೇ ಬಯಲು, ಇಂದು, ಹಸಿರ್ದಾಣವಾಗಿ ಸೊಗದ ಆಗರವಾಗಿದೆ. ಕಸ ಹೋಗಿ ರಸವಾದಂತೆ ಜಡ ಜೀವ ಚಿಗುರದೇ? ಚಿಗುರಾಗಿ ಹೂವಾಗಿ ಫಲವಾಗದೇ? 'ಒಂದು ಚಿತ್ರ', 'ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರ' ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿರಮಣೀಯತೆಯ ಸುಭಗ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ: ಕವಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಮೇಘ, ಮಳೆಗಳೆ ಈ ಕವನಗಳ ವಸ್ತು. ನೋಡನೋಡುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮೇಘಮಾಲೆ ಶೈಲಮಾಲೆಯ ಮೇಲೆ ಇಳಿದು

'ಬುವಿ ಬಾನಿನ' ಭೇದವನ್ನೇ ಮರೆಸಿತು!
ಬೋಳುದಲೆ ಬೆಟ್ಟ, ವ್ಯೋಮಕೇಶಿಯಾಯಿತು!
ಪ್ರಿಯನೆಲವು ಹಿಡಿಂಬೀಪ್ರಿಯನಾಯಿತು!
ಮೇಘಮಾಲೆ ಕರಗಿದೊಡನೆ ಹಿಂದಣ ಸಂಧ್ಯಾರುಣ ಛಾಯೆಯಿಂದ
ಕೀಚಕಾರುಣ ರಕ್ತರಂಜಿತ ಭೀಮನಾಯಿತು.
ಎಲ್ಲಿ ಹಳು ಬೆಂಕಿ ಸೀರೆಯು, ಉರಿಯ ರವಿಕೆಯ
ದ್ರೌಪದಿ? ಬಣ್ಣಿಸೆ ಸಾಲದೀ ಬಡ ಚೌಪದಿ

ಎಂದು ಪದ್ಯ ಮುಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ; ಎಂದರೆ ಹಿಡಿಂಬಾ ಪ್ರಸಂಗ, ಕೀಚಕ ವಧಾ ಪ್ರಸಂಗ—ಇವು ವರ್ಣನೆಗೆ ಸಿಲುಕುವ ಮುನ್ನವೇ ಮೇಘ ಮರೆಯಾದುದು ಕವಿತೆಯ ಅಪೂರ್ಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. 'ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ, ಬಾನು, ತಾಯಿ ಕೂಸಿಗೆ ಹಾಲುಣಿಸುವಂತೆ, ಹಾಲಹನಿಗಳು ಮಿಂಚಮಿಂದಿಹ ಮುತ್ತಿನಂತೆ, ಆಣೆ ಕಲ್ಲು ಕಲ್ಲುಸಕ್ಕರೆಗಳಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿವೆ. ಸಸ್ಯಗಳೇ ಶಿಶುಗಳು; ಹುಲ್ಲು, ಬಳ್ಳಿ, ಕಳ್ಳಿ, ಗುಲ್ಮಗಳೂ ಈಂಟಿವೆ ಈ ಸುಧೆಯನ್ನು. ಹೀಗೆ ಹಾಲು ಕುಡಿದು, ಶಿಶುಗಳ ಹಾಗೆ ನೆಲೆದೊಟ್ಟಿಲಲಿ ಈ ಶಿಶುಗಳು ಆಟವಾಡುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಈ 'ದಿವ್ಯ ದೃಶ್ಯ ನೋಡಲು ಸ್ವರ್ಗದವರೇ ಬಂದರು' ಎಂದು ಕವಿ ಕಣ್ತುಂಬ ನೋಡಿ ನಲಿದಿದ್ದಾನೆ; ಸೊಗವುಂಡು ಸೊಕ್ಕಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸದ ಕವಿ ಕವಿಯೇ ಎನ್ನುವಂತಿವೆ ಈ ಎರಡೂ ಕವನ. 'ಸೂರ್ಯ ಮುಳುಗಿದ ಸ್ಥಳ' ಇನ್ನೊಂದು ಸುಂದರ ಕವಿತೆ. ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾಸ್ತ ಸೂರ್ಯೋದಯಗಳು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನೊದಗಿಸಿದುದನ್ನು ಹಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಸ್ಥಳ 'ಬೇಗೆಯಿಂದ ಹೊತ್ತಿದೆ'; ಆ ಸ್ಥಳ ಮೇಘಋಷಿಗಳ 'ಯಜ್ಞ ಕುಂಡಸ್ಥಳ'; ಸುತ್ತಿ ಬಹ ಕತ್ತಲೆಯ ಕುಡಿಗಳೆ 'ಹೋಮಧೂಮ'; ದಿಗಂಗನೆ ಗಗನವೆ 'ರಾಣಿ'; ಬಾಗಿ

ದ್ವಾಳಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ; ವಿಹಂಗಮ 'ಮಂತ್ರಘೋಷ' ; ಕ್ಷಿತಿಜನೇ ದೊರೆ, ಭಯಭಕ್ತಿ ಭರಿತ ತರುಮರಾದಿಗಳೇ ಮಣಿದ ಜನ ; ಹೀಗೆ ಕವಿಗೆ ಇದೊಂದು ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿದೆ ; ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳ ರೂಪಕವಾರಿಧಿಗೆ ಈ ಕವಿಯದೊಂದು ಅಪೂರ್ವ ಮಾಣಿಕವೆ ಆಗಿದೆ ಈ ರೂಪಕ. ತೆರೆದ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ, ಭಾರತದ ವಿವಿಧ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು, ಕವಿ ಚಿತ್ರಕಾರರು, ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಹೇಗೆ ಕಾಣಬಹುದು ? ಎಷ್ಟು ಅಂದದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು ? ರೋರಿಕ್ ಒಬ್ಬನೇ ಸಾವಿರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಕಂಡು ಬಣ್ಣಿಸಿಲ್ಲವೇ ? 'ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ' ನೀಲಗಿರಿಯ ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ನೋಡಿದಾಗ ಕವಿಗೆ ಉಂಟಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕವನ. ನೀಲಗಿರಿ, ನೀಲಜಲ, ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟವೇ ನೌಕೆ ; ಕವಿಯೋ ಅಂಬಿಗ. ಮಲಗಿರುವ ಭೂರಮೆಯ ಸ್ತನ ನಿತಂಬಗಳಂತೆ ವಿನ್ಯಸ್ತ ಶಿಖರಗಳು, ಹಸಿರುಡೆ ಮರಕತದಮಾಲೆ ; 'ತಮಿಳು ನಟಿಯರೊಲು ತುಂಬಿದ ಶರೀರಗಳು ನೀಲಗಿರಿ ಶಿಖರಗಳು'; ಅನುಭವವೊ ಶ್ರೀನಗರ ಉದಕಮಂಡಲಗಳ ರೋಮಾಂಚಕ ಅನುಭವ ; ನಿಮ್ಮ ನೀಲಿಮೆ ಹೆಚ್ಚೋ ನಮ್ಮ ಕಾಳಿಮೆ ಹೆಚ್ಚೊ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತವೆ ನೀಲಗಿರಿಮೇಘಗಳು. ನಾನೀವೆ ಬಂಗಾರ ದುಡುಗೊರೆಯ ಎಂದನಾ ದಿವಾಕರ. ಒಂದು ಸುಂದರ ಸಂಧ್ಯಾ ಸಮಯದ ಸನ್ನಿವೇಶದ ವರ್ಣನೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ನಿರ್ಜೀವವಸ್ತು ಕವಿಗೆ ಸಚೇತನ, ಸಮೂರ್ತ. ದೊಡ್ಡಬೆಟ್ಟ ನೌಕೆಯಾಗಿ, ಗಿರಿಶಿಖರಗಳು ನರ್ತಕಿಯರಂತೆ ಗೋಚರಿಸಿದರೆ 'ವೃಕ್ಷರಾಜ' ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ವಟವೃಕ್ಷವೊಂದು ಹೊರಗೆ ಮರೆದಿಹ ಮುನಿಯಂತೆ, ಯೋಗಿರಾಜನಂತೆ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣುವ ಭಕ್ತನಂತಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಮನೋಭಾವ. "ನಿಶ್ಚಲತೆಯೇ ಯೋಗ ; ಚಂಚಲತೆಯೇ ರಾಗ" ಎಂಬ ಯೋಗಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಹೊಸೆಯುತ್ತಾನೆ ನಿಸರ್ಗದಿಂದ ಕಲಿತ ಪಾಠದಿಂದ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ. ಕವಿಗೆ ನಿಂತ ವಟವೃಕ್ಷ, ಬೆಟ್ಟ, ಅಸ್ತಮಾನ ಸೂರ್ಯ ಎಲ್ಲವೂ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿದಂತೆ ಹಳೆಯ ಚಾವಡಿಯೂ 'ಚಿತ್ತವೊಂದು ಚಾವಡಿ' ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಚೋದಕ. ಜಗತ್ತೆಲ್ಲ ಎಷ್ಟೊಂದು ಮುಂದುವರಿದಿದ್ದರೂ ಮಾನವನ ಗರ್ವ, ಆಸೆ, ದ್ವ್ಯಾಸಬುದ್ಧಿ, ಚಂಚಲಚಿತ್ತ ಬದಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕವಿಗೆ ಚಿತ್ತವೊಂದು ಚಾವಡಿಯಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿ, ಗರ್ವದ ಗೌಡ, ಆಸೆಯ ಸೇನಬೋವ, ಚಂಚಲತೆಯ ತಳವಾರ ಇನ್ನೂ ಆ ಹಳೆಯ ಚಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಹಾಳೆ ಹರವಿಕೊಂಡು ಏನೇನೋ ಕೆದಕುತ್ತಾರೆ ; ಬೆದಕುತ್ತಾರೆ. ಅದು ನಿಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಚಿತ್ತವೊಂದು ಅತ್ತಿಯ ಹಣ್ಣಾದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಹರಕು ಗೋಡೆ ಮುರುಕು ಜಂತಿಯ ಹಳೆಮಂದಿರ.

೪

ಇನ್ನುಳಿದ ಕವನಗಳು 'ಪ್ರಣಯ' ಇಲ್ಲವೆ 'ಅಂತರಂಗ ನಿರೀಕ್ಷಣೆ'ಯ ಕವನಗಳಾಗಿವೆ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು 'ಕವಿ ಕಾವ್ಯ'ಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ.

'ಏಕೆ ನಕ್ಕೆ' ? 'ಏಕೆ ಅತ್ತೆ' ? ಚೆನ್ನೆಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಚೆನ್ನೆ ನಗಬೇಕಾದರೆ ಕಾರಣ ಬೇಡವೇ ? ಏಕೆ ನಕ್ಕೆ ಹೇಳು ಚೆನ್ನೆ, 'ಶೋಕ ನಗುವ ತೆರೆದಲಿ ?' ಶೋಕವೇ ನಕ್ಕರೆ ಹೇಗೆ ಕಾಣಬಹುದು. ಆ ದುಗುಡ ಕವಿ ಕಣ್ಗೆ ಕಂಡು, ಕಾರಣ ಹುಡುಕಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಶೃಂಗಾರವನ್ನು ನೋಡಿ ನಗಲಿಲ್ಲ ; ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ನೋಡಬೇಕಾದವರೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಕ್ಕೆಯಾ ? ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಹೀಗಾಗುತ್ತದೆ ನಲ್ಲೆಗೆ : 'ಅರಿಷಿಣ ಮಿಂದು ಹೊಂದೊಡಿಗೆಯನೆ ತೊಟ್ಟು, ಪುರುಷನ ಒಲವಿಲ್ಲದ ಲಲನೆಯಂತಾದೆನಯ್ಯಾ' ಎಂದಿಲ್ಲವೇ ಬಸವಣ್ಣನವರು ? ಅಥವಾ ಚೆಲುವು, ಚೆಲುವಿಕೆಯ ಮನೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಕ್ಕೆಯಾ ಎಂದೋ, ಇಲ್ಲವೆ 'ಚೆಲವು ಕೊನೆಗೆ ಒಲವಿನೆದುರು ದಾಸಿ' ; 'ಬರಲಿ ಮನೆಗೆ (ನಲ್ಲ) ದಾಸರಾರು ಎಂದು ತೋರ್ಪೆ' ಎಂದು ನಕ್ಕೆಯಾ ? ಹಿಂದೆ ರೇಗಿ ಮತ್ತೆ ಬಾಗಿದುದನ್ನು ನೆನೆದು, ಹೆಸರು ಕೇಳಿ ಕೊಸರಿಹೋದುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ನಕ್ಕೆಯಾ ? ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಕುತೂಹಲಕಾರಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಂದಿಡಿದಿದೆ ಈ ಕವನ. "ಒಲವಿನೆದುರು ಚೆಲುವು ಕೊನೆಗೆ ದಾಸಿ" — ಎಂಬ ಮಾತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ. ಚೆಲುವು ಒಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ ನಡೆದರೆ ಒಲವು ಗೆಲುವುದೇ ಸಹಜ. ಒಲವು ನಿತ್ಯ, ಚೆಲುವು ಕ್ಷಣಿಕ. 'ಏಕೆ ಅತ್ತೆ' ಎಂಬ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ 'ಮತ್ತೆ' ಅತ್ತುದಕ್ಕೊ ಕಾರಣ : ಅಳುವುದು 'ಹೊತ್ತೇ ಮರುಗುವಂತೆ ; ಕಲ್ಲು ಕರಗುವಂತೆ ; ಎಂದೋ ಆಡಿದ ಬಿರುನುಡಿ ನೆನೆನೆನೆದು ಅತ್ತುದೋ? ಅತೃಪ್ತ ಆಸೆ ನೆನೆದು ನೊಂದೆಯೋ ? ತವರ ನೆನಪು, ಒಡವೆಯಾಸೆ ನಿನ್ನ ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡಿತೋ ? ಇದ್ದುದಕ್ಕೊ ಇಲ್ಲದುದಕ್ಕೊ ನಿನ್ನ ರೋದನ ? ಅದೂ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ! ಎನಿತೋ ನೋವ ಸೈರಿಸಬಹುದು ಆದರೆ ನೀನು ನೋಯೆ ಕಣ್ಣು ತೋಯೆ ರುದ್ರಭೂಮಿ ಈ ಜಗ"– ಎಂದು ಕವಿ ಪ್ರೇಮದ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟುತ್ತಾನೆ ; ನಿತ್ಯಸತ್ಯದ ಮಾತು ಆಡುತ್ತಾನೆ. ನಲ್ಲೆ ನಗುವುದೂ ನಲ್ಲನಿಗೆ ತಾಳಲಾರದ್ದು, ನೋಯುವುದೂ ತಾಳಲಾರದ್ದು. 'ಉತ್ತರ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ನಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಜಗದೆಲ್ಲ ಹೂಗಳಿರುವಾಗ ಬೇರೆ ಹೂ ತರುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆಯೇ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ. ಇದೊಂದು ಹಳೆಯ ಕವಿ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹೆಣೆದ ಪುಷ್ಪಮಾಲೆ. 'ಹೂವಿನಲಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ' ಎಂದಿದ್ದಾನೆ ಕವಿ. ಒಲವಿರೆ, ಕವಿಗೆ, ನಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಸೌಂದರ್ಯ, ಸೌಗಂಧ ಕಾಣುವುದಚ್ಚರಿಯಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಒಲವು. ಆ ಒಲವಿಗೆ ಕವಿ 'ಮೈಮುರಿದು ಮೇಲೇಳು' ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಕವನದಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚೆಲುವೇ

ಒಲವು, ಒಲವೇ ಚೆಲುವು ಎಂಬ ಅಭೇದ ಕಂಡಿದೆ ಕವಿಗೆ. ಮಲಗಿರುವ ಚೆಲುವೆ, ಒಳಗಿರುವ ಒಲವೆ, ಸರ್ವರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೇಳು. "ಜೀವಜೀವಕೆ ಒಲಿದು ಅಲರಿ ಬಾ ಒಲವೆ" ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡೇಳು- ಎಂದು ಒಲವಿಗೆ ಪುಟಿದೇಳಲು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಒಲವೂ ಹಲವು ವಿಧ, ಚೆಲುವೂ ಹಲವು ವಿಧ. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲಿ ಆಟವಾಡಿದ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ ನೆನೆಸಿಕೊಂಡಾಗ ಹರುಷವೆನಿಸಿದರೂ ಇಂದು ಅದೇ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆಯನ್ನು ಕ್ರೂರವಿಧಿ ತನ್ನೊಡನೆ ಆಡುತಿರುದನ್ನು ನೆನೆದರೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ : ಬಿಸಿಲು ಬೆಳ್ದಿಂಗಳು ನೆರಳೊಡನೆ, ದೈವ-ಜೀವಿಗಳೊಡನೆ, ಮೋಡ-ಶಶಿಯೊಡನೆ ; ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ ಪ್ರೇಮಿಗಳೊಡನೆ ಆಡಬಹುದು ; ಆದರೆ ವಿಷದ ಕೂಡ ಆಡುವರಾರು ? ಬದುಕೊಂದು ವಿಧಿಯೊಡನೆ ಆಡುವ ಕಣ್ಣುಮುಚ್ಚಾಲೆ ಎನ್ನುವುದು ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವೆಂಬುದು ಹುಸಿಯಲ್ಲ. 'ಶಂಕೆಯ ಬೆಂಕಿ'ಯಂತಹ ಕವನದಲ್ಲಿ ವಿರಹಭಾವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

೫

'ಅಂತರಂಗ ನಿರೀಕ್ಷೆ' ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂಬಲ, ದೈವೀ ಕರುಣೆಯ ಹಂಬಲ ಹಲವು ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆತ್ಮನಿರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಹೊಸಲೋಕ, ರಹಸ್ಯ, ಬೆಳಕು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. 'ಅಂತರಂಗದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಿ' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಗ್ರಹ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಬರಲಿಲ್ಲ' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಕಾದ ದೈವ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವವಿದೆ. 'ನೌಕೆ-ನಾವಿಕ' ಕವನ ಬದುಕೊಂದು ದೋಣಿ, ತಾನೇ ಅಂಬಿಗ, ದಾಟಿದರೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಮುಳುಗಿದರೆ ನರಕ ಎಂಬ ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಮಾತಿನ ಭಾವವಿದೆ. ಹಾಗೆಂದು ಮುಳುಗುವುದೇ ? ಆಗದು; ತೆರೆ ತುಳಿಯುತ ಸಾಗಲೇ ಬೇಕೆಂಬ ವಾಣಿ ಬದುಕಿನ ಬಗೆಗೆ ನಿರಂತರ ಚಿಂತನ-ಜೊತೆಗೆ ಬೋಧನಪರ ಮಾತಾಗಿದೆ. 'ನಾನಾರು' ಎಂಬ ಕವಿತೆ ನಿಜಗುಣರ 'ಆರು ನಾನೆಂದು ವಿಚಾರಿಸು' ಎಂದಂತಿದೆ. ವಿಚಾರಿಸಿದಾಗ ಕವಿಗೆ ಕಂಡುದು 'ನೀನಾರು' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ನಾನಾರು ಎಂಬುದೇ ಸಖ್ಯಮಯ, ಪ್ರಿಯ ಪದ ಎಂಬುದು. 'ದೂರವಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ, ಅಳುವವರ ಕಂಡು ಅತ್ತರೆ, ನಗುವವರ ಕಂಡು ನಕ್ಕರೆ ಅಂತಹದೇ ಸ್ಥಿತಿಯೊದಗಲು ತಡವಾಗದು. ಸುಖದುಃಖಗಳು ಒಂದರ ಬಳಿ ಬೆನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮುತ್ತೊಂದಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕವಿ ದನಿ ಹೀಗೆ ಮಾರ್ದನಿಗುಡುತ್ತದೆ : 'ಬದುಕಿರುವ ಸಂಭ್ರಮದಿ ನಗುತಿರುವ ಜೀವಿಯೇ, ಮರಣ-ಮಸಣಗಳೆರಡು ದೂರವಿಲ್ಲ. ಈ ಜಗವ ಮೂದಲಿಸಿ ಗೋಗರೆವ ಜೀವವೇ, ಆ ಜಗದ ಮೇರೆಯೂ ದೂರವಿಲ್ಲ'—ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಮೆಲುಕು ಹಾಕುವಂತಾಗದೆ.

೬

ಈ ಕವಿತೆಗಳ ಶೈಲಿಯ ಬಗೆಗೆ ಒಂಡೆರಡು ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು: ಕವಿತೆಗಳು ಮನಾನಂದಕರ: ಓದಿದಾಗ ಚಿತ್ತವನ್ನು ನಾಟಿ, ಭಾವದೊಳಯಿಂಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ರಸಜ್ಞರ ಮನಕ್ಕೆ ತಣಿವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕವಿತೆ ಕವಿತಾವಿರ್ಭಾವದ ಬಗೆಗಿರಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯದಾಗಿರಲಿ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಸನ್ನಿವೇಶ ನಿರೂಪಣಾತ್ಮಕವಾಗಿರಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ಕವಿ, ಭಾವವಿವರಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಕಣ್ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಜಾಣ್ಮೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗೇಯತೆ—ಪದಗಳ ನಾದ ಮಾಧುರ್ಯ ಈ ಕವಿತೆಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ಅಪೂರ್ವಗುಣ. ಹಿಂದಿನ ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳ ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಈ ಕವಿ ನಿಂತು ಹೊಸ ಭಾವಗೀತೆ ಹಾಡುವಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಭಾವಗೀತೆಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಗುಣ: ಗೇಯತೆ ಮತ್ತು ವೈಯಕ್ತಿಕತೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಬಹುತೇಕ ಎಲ್ಲ ಕವಿತೆಗಳು ಸಮಯಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆಯಾದುದರಿಂದ ಕವಿತೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಕವಿತೆಗಳನ್ನೋದುವಾಗ ಕವಿಗೆ ಇದ್ದ ಪದ ಸಿರಿವಂತಿಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ: ಹಳಗನ್ನಡ ಹೊಸಗನ್ನಡ ದೇಶಿಗಳಿಂದ ಸೂರೆಗೊಂಡಿದೆ—ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಕವಿಗೆ ಆ ಪದಗಳನ್ನು ಔಚಿತ್ಯವರಿತು ಬಳಸಬಲ್ಲ ಕಲೆಗಾರನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಉದಾಹರಣೆ ನೋಡಿ: ನಿಶೆಗೆ ಕಸಿವಿಸಿ ಬಹಳಾಗಲು; ಬಿಲ್ಲ ದಿಬ್ಬಣ; ಹಸೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವ ಹಾಗಿದೆ; ಮಸಗಿದೆ ಮಂಗಳ; ಕರುಣೆಯ ಸರಿ; ಬೀಜಮೊಳೆ; ಕ್ಲೇಶಕಂಟಕ; ಹೃದಯಾರಾಮ ಕೊನರಬಹುದು; ಚಿಗುರಿನ ಹೊಗರು; ಕೊಸರಿ ಹೋಗು; ಏಕೆ ಅತ್ತೆ, ಹೇಳು ಮುತ್ತೆ; ನೀನು ನೋಯೆ, ಕಣ್ಣು ತೋಯೆ; ನಿಶೆಯ ಕಾಳಿಮೆ; ಒನಪು ಸೂಸೆ; ನವಿರು ನಡೆವ ನೆಲಕೆ-ಮೂಡೆ; ಬೈಗು, ಗೋಗರೆ, ಚಳಿಯೊಡ್ಡು, ಸೆಲೆ, ಮೈಕೊಡಹು, ಮೊರೆ, ಹುಡಿ, ಇನ, ಸುವ್ವಾಲೆ, ಹುಟ್ಟಹಾಕುತ, ತೆಪ್ಪ, ಉಳಿ, ಚಾಣ, ಕಚ್ಚು, ತಳವಾರ, ಮಾಳಿಗೆ, ಗೆಲವಗಂಬ, ಓಟು, ಗುದುಮುರಿಗೆ ಹಾಕು, ಅರಳು, ನೆಗ್ಗಿಲಮುಳ್ಳು, ಗೊಳಗುಳಿಕೆ. ಕಾರಿಕಂಟೆ, ಚೊಗಚಿ, ನಿಗುಡಿ, ಕವಡಿ, ಒಕ್ಕ, ಬಿತ್ತು, ಬಿಕನಾಸಿ, ಮಡಕೆ-ಮನ, ತೂಬು-ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಬರೆವ ಶೈಲಿಯೇನೋ ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕವಿಗಳದೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಆ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಮುರಿದೊಗೆವಂತೆನಿಸುತ್ತವೆ; ಬುದ್ಧಿಯ ಬುಲ್‌ಡೋರ್ಝರು ಹೊಡೆ; ಶುದ್ಧಿಯ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರು ಹೊಡೆ;—ರೇಲ್ವೆ ಎಂಜಿನ್ ಪದ ಬಳಸುವಲ್ಲಿ 'ಹೊಗೆಬಂಡಿ' ಬಂದು ಕನ್ನಡವೆನಿಸಿದೆ, 'ಹೊಗೆ ಬಂಡಿಯೆ ಕರುಣೆದೋರು' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ ಪದವೃತ್ತಿ ಮೇಲೆ ಸರಿಹೊಂದದು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. 'ತೂತುಬಿದ್ದಿಹ ಮಡಕೆ ಮನ' 'ಬ್ರಿಟಿಶರಾವುಗೆಗಳನು ಪೂಜಿಸುತ ದಿನಗಳೆದ:' 'ಮಣ್ಣಬೊಂಬೆಗಳಿಂದು ವಜ್ರದೇಹಿ' 'ತಪ್ತಹೃದಯದ ಕ್ಲೇಶಜ್ವಾಲಾ ಪ್ರದೀಪ', 'ಕುರುಡು ಜಯಮಾಲೆ'. 'ಮೊಳಕಾಲೂರಿ ಪಡೆವ ಸುಖ'

(ಹೈದರಾಬಾದದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕುರುಹು) ‘ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ನೇಗಿಲ ’, ‘ ಒಳ್ಪಿನ ಕಲ್ಪವಲ್ಲರಿ ’, ‘ ನೀಚತೆಯ ನರಿ ’, ‘ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಓಟು ಬಂತು, ಒಳ್ಳೆಯವರ ಕಾಲಹೋಯ್ತು ’, ‘ ಅಳಿವ ಬಾಳಲ್ಲವದು ಹೊಳೆವ ತಿಳಿವಿನ ಬೆಳಕು ’, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಯನು ಬಿರುಗಾಳಿ ಬಳಗದಲಿ ವಜ್ರಮುಷ್ಟಿಯ ನಡುವೆ ಉಳಿಸಿ ಬೆಳಗಿದ ಕಲಿ ’–ಸರದಾರ್ ಪಟೇಲ; ‘ ನಂಬಿಗೆಯ ಸಾರಣೆ ಹಂಬಲದ ಕಾರಣೆ ’, ‘ ಅಂತರಂಗದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ’, ‘ ಭಾವ ಭಗಣ ’, ‘ ಹೂ ಮುಡಿದಿಹ ತರುಲತೆಗಳು ವಂದಿಸುತಿವೆ ಬಗ್ಗಿ ’ ‘ ಕಲ್ಲೆದೆಗೂ ನಲ್ಲಳ ಮುಖ ಜೀವನ ಸುಖವಾಗೆ ’, ‘ಆಸೆಯ ಬಳ್ಳಿ ’ ‘ ಮೇಘದ ಮೇಣೆ ’– ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಪುಂಜಗಳು ಕಾಂತ ಪದಪುಂಜಗಳೆನ್ನಬೇಕು.

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಕಾವ್ಯಸಾಧನೆ

ಬಿ. ಎ. ಸನದಿ

ಭಾರತದ ವೈರಿಗಳು ಬಡ ತುರುಕರಲ್ಲ, ಸಿರಿ
ತಲೆಗೇರಿ ಕುಣಿಯುತಿಹ ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳು ಕೆಲವು ಜನ !
ಕೆಡುಕರವರೀ ಪಾಪ ಬಡ ಜನತೆ ಮೃತ್ಯುವೆ ?
ಬೆಚ್ಚಿದೆನು ಮನದಲ್ಲಿ ! ನಿಶ್ಚಯವು ಈ ಮಾತು :
ಬಡ ತುರುಕ ಬೇಡುವುದು ಅನ್ನ, ಅಲ್ಲ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ !

—ನಾನಿನ್ನೂ ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದ ಎಳೆವರಯದಲ್ಲಿಯೇ ನನ್ನ ಹೃನ್ಮನದ ಮೇಲೆ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಕವನಗಳ ಲ್ಲೊಂದು : 'ಸಲಾಮ್ ಸಾಬ್'. 'ತೋರಣ' ಎಂಬ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿತ್ತು. ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದ ಅವತರಣಿಕೆ 'ಸಲಾಮ್ ಸಾಬ್' ಕವಿಯ ಬೀಜಮಾತು. ಈ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ನಾನು ಹತ್ತು ಹತ್ತು ಸಲ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ ; "ಹುಟ್ಟಿನೊಳಗಿರ ಬಹುದು ಹಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲಿ ಕುಲವುಂಟೆ ? ' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ನನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಾನೆ ಹಲವೊಂದು ಸಲ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದೆ. ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಕವನಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಇತರ ಕವನಗಳನ್ನೂ ಓದಬೇಕು, ರಸಗ್ರಹಣ, ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು-ಎಂಬ ಲವಲವಿಕೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಚಿಗುರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ 'ಸಲಾಮ್ ಸಾಬ್' ಬರೆದ ಕವಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ನನ್ನ ಅಭಿಮಾನದ ಕವಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ಬಿಡು ಗಡೆಯ ಆ ಕಾಲ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಮ್ಯಕಾವ್ಯದ ನಿಲುಗಡೆಯ ಕಾಲವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಗಾಳಿ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಕನ್ನಡ ರಮ್ಯಕಾವ್ಯದ ಪೈರು ಮಾಗಿ ನಿಂದಿತ್ತು. ಒಂದು ಸುಗ್ಗಿಯಾದೊಡನೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪೈರಿನ ಉಳುಮೆ ಗಾಗಿ ಕನ್ನಡದ ನೆಲವೂ ಕಾಯ್ದಿತ್ತು. 1940-50ರ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೈದ್ರಾಬಾದ್ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹೊಸ ಭರವಸೆಯ ಧ್ವನಿ ಹೊತ್ತು ಬಂದವರು ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ-ಕಾವ್ಯಾನಂದರು, 1953ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ಜಲಪಾತ' ಇವರ ಮೊದಲ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ.

ಕಳೆದ ಮೂರು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇನೂ ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾವ್ಯಗುಣ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಸತ್ವಗಳನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಇವರ ಕಾವ್ಯ ಕನ್ನಡದ ನವೋದಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಮಾತಿನೊಡನೆ ಸಹ ಮತವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಕೆಲವೊಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಪೀಡಿಸುವ ಸಂಭವವುಂಟು. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಗತಿಯ ರೆಕಾರ್ಡೀಕರಣಗೈದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ, ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರಿಗೆ ಸಮುಚಿತ ಸ್ಥಾನವೇಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿಲ್ಲ ? ಕೆಲವು ಕನ್ನಡ ಅಂಥಾಲಜಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವರ ಕವನಗಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ಪ್ರಾತಿನಿಧ್ಯ ಏಕೆ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ ? ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವರೇ ಮುಂದಿನಲೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬುದೊಂದು ಸಮಾಧಾನದ ಸಂಗತಿಯೇ ? ಕಣ್ಣ ಮುಂದಿನ ಬೆಳಕನ್ನೇ ಕಾಣದಿರುವವರ, ಅಥವಾ ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತಿರುವವರ ದೃಷ್ಟಿದೌರ್ಬಲ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಓದುಗ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯವಾದ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ವಂಚಿತನಾಗಬಹುದೆಂಬ ಅನುಮಾನದಿಂದ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಬೆಳಕೆಂದುಕೊಂಡು 'ದುಯ್ಯಮಸ್ಥಾನ' ದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೊಂದು ಅಭಿಮಾನದ ಸಾಧನೆಯೆ ? ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಓದುಗರು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಹತ್ತೂ ಕಡೆಯ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯವನ್ನೋದಿ ಅದರ ಬೆಲೆಕಟ್ಟಬಲ್ಲವರು ಇಂದಿಲ್ಲ–ನಾಳೆ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟು ಗೆಲ್ಲಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೆ ಸೋಲಬಹುದು. ಪರಿಣಾಮವೇನೇ ಆಗಲಿ, ಈ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಾರರು, ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡದ ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯದ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ತಿಳಿಗಣ್ಣಾಡಿಸುವ ಯಾರಾಗಲೀ ಕಾವ್ಯಾನಂದರಂಥ ಕವಿಗಳ ಗಣನೀಯ ಕಾವ್ಯ ಸಾಧನೆಯ ಮೇಲೆ ತಾತ್ಸಾರದ ಪರದೆಯೆಳೆಯಲಾರರು.

ಸ್ವತಃ ಶಿಕ್ಷಕ, ಕವಿ, ಕೀರ್ತನಕಾರರಾಗಿದ್ದು ಐದಾರು ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಕಲ್ಲಿನಾಥ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಮಗನಾಗಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ ಬಂದ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ಜನ್ಮತಃ ಕಾವ್ಯದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಬಂದವರು. ಅವರ ಪ್ರಥಮ ಸಂಕಲನ 'ಜಲಪಾತ'ಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆಯುತ್ತ ವರಕವಿ ದ. ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರಾಡಿದ ಮಾತುಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು : "ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಕೌಟುಂಬಿಕ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ಧ್ವನಿಗಳು ಅವರ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ದುಂದುಭಿಸುತ್ತಿದ್ದವು, ಪ್ರಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಅವರು ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮುಕ್ಕಿದರು ; ದೇಶಸೇವಾ ತತ್ಪರರಾದವರ ಸಂಗ ಸಹವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆದರು. ಅವರು ಮಾಡಿದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೂ ಅವರ ಹೃದಯದವರೆಗೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿತು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಪರಿಣಾಮವೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಯ ವಾಯುವೇಗವೂ ಬುದ್ಧಿಯ ಅಗ್ನಿಗುಣವೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದೆ... ಕನ್ನಡ ಕಂದ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ವಿಶ್ವಗ್ರಾಸಿಯಾದ ಜ್ವಾಲಾಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕಾಲದ ಘೋರ ರೂಪವನ್ನು ಅನೇಕ ಮುಖವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅವರ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯು ಅಸ್ತಿಭಾರಕ್ಕೆ ತತ್ತ್ವಗಳ ತೂಕವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವರ ರಾಗದ ತ್ವೇಷದ (ದ್ವೇಷದ ಅಲ್ಲ!) ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯು ಜತೆಜತೆಗೆ ಬೆಳಕೂ ನುಗ್ಗುತ್ತದೆ."

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಕಾವ್ಯವಾಣಿ ಪರಂಪರೆಯ ಬೇರುಗಳಿಂದ ನೀರುಂಡರೂ ಆಧುನಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಪರಿಮಳ ಬೀರುವ ವಿಕಾಸವಾಣಿ. ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯದ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ, ಸಜ್ಜನ ದೇಶಸೇವಕರ ಮತ್ತು ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಸಹವಾಸ, ಆದರ್ಶಗಳ ಆರಾಧನೆ, ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆ ಮತ್ತು ಮನುಷ್ಯನ ಭವಿಷತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ — ಇವು ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಕಾವ್ಯಸಾಧನೆಯ ಪಂಚಶೀಲಗಳು. ಈ ಪಂಚತತ್ತ್ವಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದಾಗಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಕಾವ್ಯ ಸತ್ತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದುದನ್ನೂ, ನಡುನಡುವೆ 'ನೀತಿಬೋಧೆ'ಯೂ ಸುಳಿದು 'ಪುರಾಣಿಕತ್ವ'ದ ಕಳೆ ತಳೆದುದನ್ನೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಶರಣಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉಸಿರಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಇವರ ಕಾವ್ಯದಲೆಗಳು ಹಲವೊಂದು ಹಲ ಪ್ರಗತಿಪರ ಧೋರಣೆಯ ಹೊಸ ಕವಿಗಳನ್ನೂ ದಂಗುಗೊಳಿಸುವುದುಂಟು; ಅನೇಕ ಸಲ ಲೋಕನಿಷ್ಠುರ ಶರಣನಂತೆ ನಿರ್ಭಿಡೆಯ ನುಡಿಗಳನ್ನಾಡಿದಾಗ 'ವ್ಯವಸ್ಥೆ'ಯ ಕೂಸುಗಳು ಮುಸು-ಮುಸು ಮಾಡುವುದುಂಟು.

ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆಡಳಿತಗಾರರು (ಈಗ ನಿವೃತ್ತರು); ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಚಿಂತನಶೀಲ ಕವಿಗಳು. ಲೋಕಾಂತದ ದುಡಿತ, ಏಕಾಂತದ ಮಿಡಿತಗಳೆರಡನ್ನೂ ಮೇಳವಿಸಿಕೊಂಡ ಬದುಕಿನ ಹದ ಇವರದು. ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಚಿಂತನಗಳ ನಡುವೆ ನೀರವವಾಗಿ ನಡೆದ ಸ್ವಾನುಭವದ ಸಮುದ್ರ ಮಂಥನದಿಂದುಸಿ ಬಂದ ಅಮೃತಕಲಶ ಅವರ ಕಾವ್ಯ. ಮೂಲತಃ ಕವಿಗಳಾದರೂ ಕಳೆದ ಮೂರು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉಳುಮೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ; ಹಲವೊಂದು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜಲಪಾತ, ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ, ಮಾನಸ ಸರೋವರ, ಕಲ್ಲೋಲಮಾಲೆ, ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು—ಮುಂತಾದವು ಇವರ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳು. 'ರಜತರೇಖೆ'ಯಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯ ರೂಪಕಗಳಿದ್ದರೂ, ಅದೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಯೆ. ವಿಕಾಸವಾಣಿ, ತುಪ್ಪಾರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ — ಇವು ನವ ಸಾಕ್ಷರರ ಮತ್ತು ಎಳೆಯರ ಸಚಿತ್ರ ಗೀತಸಂಗ್ರಹಗಳು. ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಶರಣ ಚರಿತಾಮೃತ' ಮತ್ತು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ' ಇವರ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಗಳು. ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿರಿಸಿದ ಕಾಲದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವೊಂದು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ನಡೆದರೂ, ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಸವಾರಿ ಮಾಡುವಂತೆ ಹೊಸ ಧ್ವನಿಗಳು ಸ್ಪರ್ಧೆ ಹೂಡಿದರೂ ಇವರು ತಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾವ್ಯಯೋಗದಿಂದ ವಿಚಲಿತರಾಗದೆಯೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಜೀವನಾನುಭವಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕವನ-ವಚನಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದಿಸಿದವರು. ನವ್ಯ, ಅತಿನವ್ಯ, ಅಸಂಗತ, ದಲಿತ, ದಿಗಂಬರ,

ಅಕಾವ್ಯ ವಿಪ್ಲವಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಕ್ಷುಬ್ಧ ತೆರೆಗಳ ಕೋಲಾಹಲದ ನಡುವೆಯೊಂದು ಪ್ರಶಾಂತ ದ್ವೀಪದಂತಿದ್ದು—

ಹಕ್ಕಿಯ ಗೂಡೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ
ಜೇಡನ ಬಲೆಯೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ
ಜೇನಿನ ಹುಟ್ಟೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ
ಹಾವಿನ ಹುತ್ತವೊಂದು ಕಲಾಕೃತಿ
ಗಿರಿ ದರಿ ತೊರೆ ಕೆರೆ ನರ ನಾರಿ
ಉರಗ ಖಗ ಮೃಗ ತರು ಲತೆ ರವಿ ಶಶಿ ತಾರೆ
ನಿನ್ನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕೃತಿಯೂ ಕಲಾಕೃತಿಯಯ್ಯಾ!
ಅನಂತಕೋಟಿ ವಸ್ತುಗಳ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಹೆ ನೀನು !
ನನ್ನ ಒಂದು ಕೃತಿಯಾವರೂ ಕಲಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಹೊಮ್ಮುವಂತೆ
ಅದು ಹೊಮ್ಮಿದಾಗ ಹೆಮ್ಮೆ ಹಮ್ಮುಗಳು ನನ್ನನಾವರಿಸದಂತೆ
ಅನುಗ್ರಹಿಸಯ್ಯಾ ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ !

— ಎಂಬ ನಿಲುಮೆ ತಳೆದು ತಮ್ಮ ಕವನ–ವಚನ–ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದವರು. ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪ್ರಯೋಗ-ಪ್ರತಿಯೋಗಗಳಿಂದ, ಸ್ಪರ್ಧೆ-ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧೆಗಳಿಂದ, ಹಾರಾಟ–ಏರಾಟಗಳಿಂದ ತಟಸ್ಥರಾಗಿದ್ದರೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗದೆಯೇ ತಾವು ಕಂಡುಂಡ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ವಚನಕಾವ್ಯದ ಚೌಕಟ್ಟು ಹಾಕಿಡುವ ಕುಸುರಿಗೆಲಸವನ್ನು ಚೊಕ್ಕಟವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ತಮ ತಮಗೆಲ್ಲ ನೊಸಲಕಣ್ಣರು–ತಮತಮಗೆಲ್ಲ ನಂದಿವಾಹನರು
ತಮ ತಮಗೆಲ್ಲ ಖಟ್ವಾಂಗ ಕಪಾಲ ತ್ರಿಶೂಲಧರರು!
ದೇವರಾರು ಭಕ್ತರಾರು ಹೇಳಿರಯ್ಯ
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ ನಿಮ್ಮ ಶರಣರು ಸ್ವತಂತ್ರರು'

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ಧೋರಣೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಅಂಕಿತ ನಾಮದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ನಿಷ್ಠುರ ವಚನಗಳನ್ನಿವರು ಬರೆದು ಸಂಕಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಪಡೆವ ಹಲವೊಂದು ಜೀವನಾನುಭವಗಳಿಗೆ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಆಕಾರ ಕೊಡಬೇಕೆಂದಾಗಲೆಲ್ಲ ತಂತ್ರಕ್ಕಿಂತ ತಿರುಳಿನೆಡೆಗೆ, ಮಂತ್ರಕ್ಕಿಂತ ಮರ್ಮದೆಡೆಗೆ, ಸ್ಪರ್ಧೆಗಿಂತ ಸಂಪನ್ನತೆಯೆಡೆಗೇ ಇವರ ಗಮನ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂತೆಯೇ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಇವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಡನೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ, ಬಡತನದ ಹಳಹಳಿ, ಶೋಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಕ್ರೋಶ, ವ್ಯಕ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣೆಯ ಆವೇಶ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಯ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಗಳು ಹಾಸು–ಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ

ಸಂಗತಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯಾನಂದರದು ಶೋಷಣಾರಹಿತ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣ ದೃಷ್ಟಿ; ದೃಷ್ಟಿಯಂತೆ ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ

ದುಃಖಿತರ ಸುಯ್ಲಿನಲಿ ಸಿಡಿಮದ್ದು ನಾರುತಿದೆ
ದಾರಿದ್ರ್ಯದುಮ್ಮಳದಿ ಪ್ರಳಯ ಕಾದಿಹುದು
ಅಬಲೆಯರ ಕಣ್ಣೀರು ಕರೆಯುತಿದೆ ಬೆಂಕಿಮಳೆ
ಹಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಬಿಸಿಗೆ ಭೂಮಿ ಕಾದಿಹುದು !

ಎಂದು 'ಜಲಪಾತ'ದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಸಮಾಜವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಿಡಿದೆದ್ದ ಈ ಕವಿ 'ನೆನ ಪಿಡು ಸಮಾಜವೇ ನಿನ್ನ ನಿರ್ಲಕ್ಷತನ ಕೊನೆಗಾಣಲೇ ಬೇಕು-ಸಾಗದಿನ್ನು!' ಎಂದು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೀಯುವುದೂ, 'ಕುರಿಗಳನು ಕಾಯ್ವುದಕೆ ತೋಳಗಳ ನಿಯಮಿಸಿದೆ; ಕುರಿ ತೋಳಗಳ ಕೊಲ್ವ ಕಾಲ ಬಂತು' ಎಂದು ವ್ಯಂಗವಾಗಿ ಬಿಸುಸುಯ್ಯುವುದೂ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ.

'ಹೊಸಲೋಕವ ಕಟ್ಟುವ ಹೊಣೆ ಇಂದಿನ ಬಡವನದು
ಹೊಸ ಬಾಳನು ರಚಿಸುವ ಹೊಣೆ ನಾಳಿನ ದುಡಿವನದು.

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಕಾಯಕನಿಷ್ಠೆ ಮತ್ತು ಭವಿಷತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಭರವಸೆ,

ಬಡವ ಕಿಲುವುಗಳಿಂದ ಹುಡೆಯ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು
ತಡೆವರಾರೆನ್ನನೆಂದುರಿದೆ ಬಹು ಧನಿಕ
ಸಿಡಿಲು ಹೊಡೆವಡೆ ಹಿಡಿದ ಕೊಡೆ ಕಾಯಬಲ್ಲುದೆ ?
ಬಡಜನರ ದುಃಖವೇ ಬರ ಸಿಡಿಲು ಧನಿಕ !

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶೋಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಕ್ರೋಶ ಮತ್ತು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಆವೇಶಗಳು ಹುರಿ ಗೊಂಡಿವೆ. ಕಾಲಮಾನಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದನ 'ಜಲಪಾತ'ದ ವಿವಿಧ ಕವನಗಳಲ್ಲಿದೆ. ಜಾಗತಿಕ ಮಹಾಯುದ್ಧ, ಪರಕೀಯರಾಳಿಕೆ, ದಾಸ್ಯದ ದುಮ್ಮಾನ, ಬಿಡುಗಡೆಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ, ಹೊಸ ಬದುಕಿನ ನಿರೀಕ್ಷೆ, ಸಮತೆ-ಮಮತೆಗಳಂಥ ಆದರ್ಶಗಳು, ಒಲವು ಚೆಲುವಿನ ಎಳೆತ-ಸೆಳೆತಗಳೂ, ಇಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ.

ಸಮತೆ-ಮಮತೆ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮತೆ ತತ್ವನಿಷ್ಠೆ ಶಿವರತಿ
ಬಂಧುಭಾವ ಭದ್ರವಾದ ಸ್ಮರಣ ಮನನ ಆಕೃತಿ
ಜಗಿಯಲಿನ್ನು ಸಾಕು ಸಾಕು ಮನುಜ ಮನದ ವೈಕೃತಿ
ಪ್ರಜಾರಾಜ್ಯ ಪಟ್ಟವೇರುತಿಹಳು ತಾಯಿ ಭಾರತಿ !

ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮವೂ,

ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮಕೆ ಕಣ್ಣು, ಕರ್ಮ ಜ್ಞಾನಕೆ ಕಾಲು
ಮಧುರ ಸಹಕಾರವೇ ಉಭಯ ಹಿತಕಾರಿ

ಎರಡರನುರಕ್ತಿಯೇ ಮನುಜ ಸಂಕುಲ ಮುಕ್ತಿ
ಉಭಯ ವಿಭಜನೆ ಸಕಲ ಜಗಕೆ ಭಯಕಾರಿ

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಕುಲದ ಹಿತಚಿಂತನವೂ

ಮನಕೆ ಮನ ಸರಿತೂಕ ಎದೆಗೆ ಎದೆ ಸುರಲೋಕ
ಪ್ರೇಮದಲಿ ಸಹ ಮೇಲು ಕೀಳ್ಗಳೇನು ?

ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರೊಲವಿನಲ್ಲಿ ಸಮತೆಯರಿವೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ತಾರುಣ್ಯದಾವೇಶ, ಆದರ್ಶಪ್ರೇಮ, ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ, ಕ್ರಾಂತಿವಿಚಾರ, ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಾಕರ್ಷಣೆಗಳೆಲ್ಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆದ 'ಜಲಪಾತ'ದ ಧಾಟಿ ಗಡುಸಾದರೆ, ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಮುಂದಿನ ಕೃತಿ 'ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ'ದ ಸೊಗಸೇ ಬೇರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರೇಮದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಶಬ್ದಚಿತ್ರಗಳು ರಸಿಕನ ಹೃದಯವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ವಿಶ್ವವೇ ಒಂದು ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಇಲ್ಲಿ ಗರಿಗೆದರಿದೆ :

"ನೆಲವ ಕಾಗದ ಮಾಡಿ ಜಲವ ಮಸಿಯನು ಮಾಡಿ
ಸುಳಿದು ಬೀಸುವ ಗಾಳಿಯನೆ ಭಾವ ಮಾಡಿ
ಸಲೆ ಸೃಷ್ಟಿಕಾವ್ಯವನು ಬರೆಯುತಿಹ ಕಲೆಗಾರ"

ಇಂಥ ಸೃಷ್ಟಿ 'ಕವಿಯಾಗು ಕವಿಯಾಗು' ಎಂದು ಸಾರಿದಾಗ ರಸಿಕನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರೇಮ ಜಾಗ್ರತಗೊಂಡು ಅದರ ಲಯಬದ್ಧ ಜೀವನದಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಚೈತನ್ಯ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂಬಲದೊಡನೆ ಅವನ ಸವಿನೋವು, ಮಧುರ ಮರುಗು–ಮಿಡುಕುಗಳೆಲ್ಲ ಕಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯಾವಸಾನಗೊಂಡು ಸಹೃದಯರಿಗೆ ರಸಾನಂದ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ನನ್ನ ಮನಕಂಟಿಹುದು ಪೂರ್ಣತೆಯ ಪಿಪಾಸೆ
ಎಂದಿಗಾದರು ಒಮ್ಮೆ ಅದನು ಪಡೆವಾಸೆ

ಎಂದು ಕವಿ ತನ್ನ ಸಾಧನೆಯ ಸೀಮಾರೇಷೆಯನ್ನು ತಾನೆ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ತಲುಪಲು ತವಕಗೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ 'ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ'ದ ಅನೇಕ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದೆ.

ಈ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿಯ ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಗಾಲ ಮತ್ತು ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ ಕವನಗಳು ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರಸಗವಿತೆಗಳು.

ಗಜಚರ್ಮಮೇಘ ಭಸಿತಾಂಗ ಹಿಮವು ಗಂಗೋತ್ತಮಾಂಗ ಶೃಂಗ
ಈ ಬೆಟ್ಟರುದ್ರ ಶ್ರೀನಗರ ಗೌರಿ–ರಮಣೀಯ ಉಭಯ ಸಂಗ

ಎಂದು ಕಾಶ್ಮೀರದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕಾರ್ಗಾಲದವತಾರಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೊದಗಿಸಿದ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಲೇಖನಿ —

ಭೂಮಿಗೆ–ವ್ಯೋಮಕೆ ಪಾಣಿಗ್ರಹಣ
ಮೋಡದ ಚಪ್ಪರ ಮಿಂಚಿನ ತೋರಣ
ಆಲಿಯ ಅಕ್ಷತೆ ಗಿರಿ ದರಿ ಗಾಯನ
ಸಿಡಿಲ ಪಟಾಕಿಯು ದಿಸೆಗಳ ನರ್ತನ
ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ ಶುಭ ಸಂತಾನ

ಎಂಬಂಥ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕ ಪ್ರಕೃತಿಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ನೀಡಬಲ್ಲುದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಸಂಕಲನದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರವನ್ನವ ಲೋಕಿಸಿ—

ಮೋಡಗಳ ಜಡೆ ಬಿಚ್ಚಿ ಮೈದೊಳೆದುಕೊಳುತಿಹಳು
    ಬಯಲ ಭಾಮಿನಿ ಜಗದ ಮಣೆಯ ಮೇಲೆ
ಕೇಶರಾಶಿಯು ನೀರು ತೊಟ್ಟಿಕ್ಕಿ ಸುರಿಯುತಿದೆ
    ಇದಕೆ ಜಗವೆನ್ನುವುದು ಮಳೆಯ ಲೀಲೆ !

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಕರೆ ಕೇಳಿ ಕವಿಯಾದವನಿಗೆ ಇಂಥ ಅನೇಕ ರೋಮಾಂಚಕ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡು ಕಣ್ಮನ ತುಂಬಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮೈಮರೆಯುವುದು ಈ ಕವಿಯ ಧರ್ಮವಲ್ಲ. ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ವಿಮುಖನಾಗಿರುವುದು ಸುಖದ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲ. 'ನೂರು ನೋವಿನ ಮುಳ್ಳ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಬರೆಯ ಬಹುದೊಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅಳಲ ಹಾಡಿ' ಎಂಬುದು ಈ ಕವಿಯ ನಂಬಿಕೆ. ಆದರೆ, ಈ ಸೋವು, ಈ ಅಳಲು, ದುಃಖ ದುಮ್ಮಾನಗಳು, ಕಷ್ಟ-ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಮನುಷ್ಯನಿರ್ಮಿತವಷ್ಟೆ ? ಈ ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಳಲು ಮನುಷ್ಯನಿಂದಲೇ ಅಳಿಸಲ್ಪಡ ಬಲ್ಲುದೆಂಬ ವಿಚಾರ-ವಿಮರ್ಶೆ ಇವರ 'ಮಾನಸ ಸರೋವರ'ದ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡಿದೆ :

ಈ ನಗುವ ನಂದನವ ಮಸಣ ಮಾಡಿದವ ನೀನೇ
ಈ ಮಸಣದಲಿ ಮತ್ತೆ ವನ ಬೆಳೆಸುವವ ನೀನೇ
ನಿನಗೆ ನೀನೇ ನಿನಗೆ ನೀನೇ ನಿನ್ನ ಕೆಡಿಸುವವ ನೀನೇ
ನಿನಗೆ ನೀನೇ ನಿನಗೆ ನೀನೇ ನಿನ್ನ ಸರಿಪಡಿಸುವವ ನೀನೇ !

ಮಾನವತೆಯನ್ನೇ ಹುಗಿಯುವ 'ಮನದ ಮಸಣ'ದ ಹೊಲಸ ಕಿತ್ತೊಗೆದು, ಲೇಸಿನ ಬೆಳಸು ಬರುವಂತೆ 'ಬುದ್ಧಿಯ ಬುಲ್‌ಡೋಝರು ಹೊಡೆ, ಶುದ್ಧಿಯ ಟ್ರ್ಯಾಕ್ಟರು ಹೊಡೆ, ಶ್ರದ್ಧೆಯ ನೇಗಿಲು ಹೊಡೆ, ಸಿದ್ಧಿಯ ಸಿರಿ ಬೆಳೆಯನು ಪಡೆ !' ಎಂಬುದು ಈ ಕವಿಯ ಕಿವಿಮಾತು.

ನಿತ್ಯವೂ ಹೊಸ ಆಸೆ ಅಂಕುರಿಸಬಹುದಿಲ್ಲಿ
ನಿತ್ಯವೂ ಅಂಕುರವು ಕಮರಬಹುದು
ಚಿತ್ತಭೂಮಿಯು ಮಾತ್ರ ಫಲವತ್ತವಾಗಿರಲಿ
ಮತ್ತೆ ಹೃದಯಾರಾಮ ಕೊನರಬಹುದು !

ಈ ಭರವಸೆಯ ಧ್ವನಿ ಬದುಕಿಗೆ ಬಲದುಂಬಬೇಕಾದರೆ ಮಾನವ-ಮಾನವರ ನಡುವಿನ ಬೇಲಿಗಳೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಮಾನವತೆಯ ಮಹಾಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ನಡೆಯಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿಯ ಕೋರಿಕೆ—

ಹಿಂದು-ಮುಸ್ಲಿಮನಾಗು
ಬೌದ್ಧ ಕ್ರೈಸ್ತನೆ ಆಗು
ರಾಜಕಾರಣಿಯಾಗು
ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತನೆ ಆಗು
ಕಲೆಗಾರ ವಿಜ್ಞಾನಿ ವ್ಯಾಪಾರಿಯಾಗು
ಏನಾದರೂ ಆಗು
ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು

'ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು' ಸಂಕಲನದ ಮುಖ್ಯ ಸಂದೇಶವಿದು. "Humanity is the spirit of the Supreme Being on earth and that humanity is standing amidst ruins hiding its nakedness behind tattered rags shedding tears upon hollow cheeks and calling for its children with pitiful voice" ಎಂದ ಖಲೀಲ್ ಗಿಬ್ರಾನ್‌ರ ದಾರ್ಶನಿಕ ಧ್ವನಿ ಇಲ್ಲಿ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾನವತೆಯ ಈ ಮಹದಾಸೆ ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಮೊಗದೋರಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಮೊರೆ—

ಗಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರತೆಯ ಬಲಿ ಅಗಲಕೆ ಆಳದ ಬಲಿ
ಆಳಕ್ಕೆ ಎತ್ತರದ ಬಲಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತರದ ಬಲಿ
ನಿರ್ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವದ ಬಲಿ ಬಾಳದ್ದಕ್ಕೆ ಬಾಳಿನ ಬಲಿ
ತನಗೆ ತಾನೆ 'ಅಲೆರ್ಜಿ'ಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮಾನವ
ತನಗೆ ತಾನೆ ಮೂಕ ಅರ್ಜಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮಾನವ !
ಮಾನವನಿಗೇ ಸಮಸ್ಯೆಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮಾನವ !
ಇದುವರೆಗೆ ಏನೇನೋ...ವರಗಳನ್ನು ಇತ್ತಿರುವಿಯಂತೆ
ಇಂದು ನೀಡು ನಮಗೆ ಮಾನವರಾಗುವ ವರವನ್ನು
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ !

ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಲೋಕ ಕಲ್ಯಾಣದೃಷ್ಟಿಗೆ ವಚನಕಾವ್ಯ ತುಂಬಾ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆ. ಅವರ 'ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ'ಯಲ್ಲಾಗಲೀ, 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಡಕಗೊಂಡ ವಿಷಯುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಾದ ಶರಣಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಅವರು ಬೆಳೆದಂತೆ ಪಡೆದ ಸಿಹಿ-ಕಹಿ ಅನುಭವಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿ ಶಬ್ದಶರೀರಧಾರಣ ಮಾಡಿ ಆಧುನಿಕ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದ ಗಾತ್ರವನ್ನೂ ಪಾತ್ರವನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಸಿವೆ. ಇತರ ಶರಣ ಕವಿಗಳೂ ಇಂದು ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದುಂಟು. ಆದರೆ, ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ, ಆಡಳಿತಗಾರರಾಗಿ, ನಾಡಿನೊಳಹೊರಗೂ ಸಂಚರಿಸಿ ಇವರು ಪಡೆದ ಅನುಭವ ಇತರ ವಚನಕಾರರಿಗೆ ದೊರೆಯುಬಹುದೆಂದು ನನಗೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ 'ಸಿದ್ಧಯ್ಯ' ಎಂದುಕೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಳಿಸಿಹೋಗದಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಕವಿಯೇ ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ —

ಮಾನವರು ಕೆಟ್ಟಾರು
    ಮಾನವತೆ ಉಳಿದೀತು !
ಕವಿ ದೇಹಬಿಟ್ಟಾನು
    ಕವಿತೆಯುಳಿದೀತು !
ಕೃತಿಗಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ
    ಕನಸೊಂದು ಉಳಿದೀತು !
ಅದನುಂಡೆ ಬರಲಿರುವ
    ಮನಸು ಬೆಳೆದೀತು !

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ವಿಚಾರಧಾರೆ!

--('ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಸಂದೇಶ' ಕೃತಿ ಕುರಿತು)

-ಡಾ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಶಿ. ಲಠ್ಠೆ

ಕನ್ನಡದ ಧೀಮಂತ-ಶ್ರೀಮಂತ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅರುವತ್ತು ವರುಷಗಳ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೀ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರೂ ಒಬ್ಬರು. ಇವರು ಕವಿಗಳಿದ್ದಂತೆ, ನಾಟಕಕಾರರೂ, ವಿಮರ್ಶಕರೂ, ವಚನಕಾರರೂ, ವಿಚಾರವಾದಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಆಳವಾದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಶರಣ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಚಿಲುಮೆಯಾಗಿದೆ. ಬಸವ ಮತದ ನಿಜವಾದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಬಸವಣ್ಣನನ್ನು ಸಖ, ದಾರ್ಶನಿಕ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಎಂದುಕೊಂಡು ಗೌರವಿಸಿದ್ದಾರೆ.

1941 ರಲ್ಲಿಯೆ 'ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ' ಎಂಬ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಬಸವಣ್ಣನ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿ ನಿಜ ಜೀವನದಲ್ಲೂ ಅಂಥ ಬದುಕನ್ನು ಗೆದ್ದು ಬಂದ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರೂ ಮಹಾನುಭಾವರು. ಇಂಥವರನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠವು ಧಾರವಾಡ ಶ್ರೀ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ಶ್ರೀಗಳವರ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಲೆಯ ಉಪನ್ಯಾಸಕರನ್ನಾಗಿ ಆಮಂತ್ರಿಸಿದ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ 'ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಸಂದೇಶ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ 1977 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರ ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂದೇಶ ಇಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ

ಒಟ್ಟು ಎಂಟು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ.

೧. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ
೨. ಹೊಸ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿ
೩. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ಅಭಿಶಾಪ
೪. ಸಮತೆಯ ಸಮಗ್ರಕ್ರಾಂತಿ
೫. ಆರ್ಥಿಕ ಅಸ್ತಿವಾರ
೬. ಮೌಢ್ಯದ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹ

೭. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ
೮. ಹಿನ್ನೋಟ–ಮುನ್ನೋಟ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವನವೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಊಹಾಪೋಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಚರಿತೆ. ಇತಿಹಾಸ ಸಂಗತಿಗಳ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಆತನ ಜನನ, ಉಪನಯನ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ, ವಿವಾಹ, ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರ, ಮರಣಗಳ ಘಟನೆಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೆ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಕವಿಗಳದು ಕಲ್ಪನಾಲೋಕವೇದೂ, ಪುರಾಣಕಾರರದು ಪವಾಡ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂದುಕೊಂಡು ಬಸವಣ್ಣನ ಹಾಗೂ ಸಮಕಾಲೀನ ಶರಣರ ವಚನಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ–ನಿಜಚರಿತ್ರೆಯೊಂದನ್ನು ಹೊಸೆಯಲು ವಿಮರ್ಶಕರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರ ಈ ಕೃತಿಯೂ ಒಂದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಲವಾರು ಇತರ ವಿದ್ವಾಂಸರ, ಶಾಸನಕಾರರ, ಇತಿಹಾಸಕಾರರ, ಪುರಾಣಕರ್ತರ ಹಾಗು ಕಾಲ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮೂಲಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರು ಬಸವಣ್ಣನ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಹೊಸಬೆಳಕು ನೀಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜನನವನ್ನು 1130–31 ರಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದರೆ ಮಂಗಳವಾಡದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರುಷ ಅವರನ್ನು ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಇರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 1167ಕ್ಕೆ ಆಚೆ ಅವರ ಮರಣ ಕಾಲವನ್ನು ಜಗ್ಗಿದರೆ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಕೊಳೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.' ಎಂದಂದು ಇದುವರೆಗಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕಾಂಶಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ವಾಲಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಜೀವಿತ ಕಾಲವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಭಜಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜನನ : 1130–31 ರಲ್ಲಿ ಬಾಗೇವಾಡಿಯಲ್ಲಿ.
ಉಪನಯನ : 1138—39 ರಲ್ಲಿ ಬಾಗೇವಾಡಿಯಲ್ಲಿ.
ವಿಪ್ರಕರ್ಮಾಚರಣೆ—ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ : 1146—47ರ ವರೆಗೆ -ಬಾಗೇವಾಡಿ ಇಂಗಳೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ
ಕೂಡಲಸಂಗಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ : 1146--47 ರಲ್ಲಿ
ಮಂಗಳವಾಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ : 1154 ರಲ್ಲಿ
ಮಂಗಳವಾಡದಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕವೃತ್ತಿ
ದಂಡನಾಥ ಪದವಿ, ಅನುಭವ ಮಂಟಪದ ಆರಂಭ : 1154—55 ರಲ್ಲಿ
ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ : 1156
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮಕ್ಕೆ ನಿರ್ಗಮನ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಯಲಾದುದು 1167 ರ ಕೊನೆಗೆ

ಬಸವಣ್ಣ ದೇವಮಾನವ ಎಂಬುದು ಪುರಾಣಿಕರ ಅಭಿಮತ. ಬಸವಣ್ಣ ಮೂರು ಪಟ್ಟ, ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಎರಡು ಪಟ್ಟ ಎಂಬ ಜೀವಿತ ಅವಧಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಿಹಿತ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಬಾಗೇವಾಡಿ ಆತನ ಹುಟ್ಟಿದ ಊರು. ಮಾದರಸ,

ಮಾದಲಾಂಬೆಯರು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳು. ನಾಗಲಾಂಬೆ ಅಕ್ಕ, ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ಅಳಿಯ. ಮಾವ ಬಲದೇವ ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೆಣೆದು ಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನ ಬಾಲ್ಯ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ 'ಬಾಲ ಬಸವ ತನ್ನ ಮೊದಲ ಎಂಟು ವರುಷಗಳನ್ನು ಎಂತು ಕಳೆದ ? ಅಗ್ರಹಾರಾಧಿಪತಿಯ ಮಗನೆಂದ ಮೇಲೆ ಊರಿಗೆಲ್ಲ ಮುದ್ದಿನ ಸೂರೆಯಾಗಿಯೆ ಬೆಳೆದಿರಬೇಕು–ಇದು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಯಾವ ಒಲವುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬೆಳೆದನು, ಯಾವ ಕನಸು ಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ ಬೆಳೆದನು-ಇದು ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ಬಸವ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪದ್ಯ ಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತ ಸಹಜತೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಕರಣಿಕ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಜೀವನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲಿದ್ದ ಬಸವನು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಗಣಿತವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿ ಸಿದನೆಂಬುದೂ, ಮುಂದೆ ವಚನ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಿದ್ದ ಅವನು ಸಂಗೀತ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಲಿತನೆಂಬುದೂ, ಮುಂದೆ ವೇದಾ ಗಮ ಪುರಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾನವತೆಯ ಕಣದಲ್ಲಿ ಶರಣಬಸವಗಳಿಂದ ತುಳಿಸಿ, ಅನು ಭವದ ಮೆಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನಿಂತು, ಅನುಭಾವದ ಗಾಳಿಗೆ ತೂರಿ, ಹಸನಾದ ಹೊಸ— ವಿಚಾರಗಳ ರಾಶಿಯನ್ನು ಒಕ್ಕಿದ ಅವನು ವೇದಾಗಮ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದನೆಂಬುದೂ ಸಹಜವೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಲೇಖಕರ ವಿಚಾರಧಾರೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲಿನ ಎಂಟು ವರುಷ ತೊಡಕಿಲ್ಲದೆ ಸಾಗಿದರೂ ಎಂಟನೆಯ ವರ್ಷದ ಉಪನಯನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ತುಮುಲ ಕಲ್ಯಾಣದ ವಿಪ್ಲವದವರೆಗೂ ಅವ್ಯಾ ಹತವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳಲ್ಲೂ ಸತ್ಯಾಂಶವಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. "ಏಕಾಂಗ ವೀರನಾಗಿ ಅಂದಿನ ಪುರೋಹಿತ ಶಾಹಿಯನ್ನೂ ಪಟ್ಟಭದ್ರ ಹಿತಗಳನ್ನೂ, ರಾಜಸತ್ತೆ ಯನ್ನೂ, ಸನಾತನ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಶೋಷಕರ ಸಮುದಾಯವನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ನಿಲ್ಲುವ ಕಲಿತನ, ಗೆದ್ದೇ ಗೆಲ್ಲುವೆನೆಂಬ ಛಲವಂತಿಕೆ, ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾಗುವವರ ತೊತ್ತಾಗಿ ನಡೆ ಯುತ್ತ, ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತೊತ್ತಳದುಳಿವವರ ಉನ್ಮತ್ತತೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಿ ಅವರನ್ನೂ ಸ್ನೇಹಿನ, ಲೇಸಿನ, ಹದುಳದ, ಹೊಲಬಿನ ನೇರ ದಾರಿಗೆ ತರಬೇಕೆಂಬ ಉತ್ಸಾಹ ಆಗ ಮುಗುಳೊಡೆದು ಮುಂದೆ ಮೂರು ದಶಕಗಳಿಗೂ ಮೊದಲೇ ಮನುಕುಲದ ಚರಿತ್ರೆ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಹೊಸ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು–ಅದ್ಭುತರಮ್ಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು–ಬರೆ ಯುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತದೆ." ಎಂದು ಹೇಳುವ ವಿಚಾರ ಮನನೀಯವಾಗಿದೆ.

'ತಾಯಿಯಿಂದ ಭಕ್ತಹೃದಯ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರಲೇಬೇಕು. ಪಂಡಿತ ರಿಂದ ಜ್ಞಾನೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆ, ವಿಶ್ವಾಸ ದೊರತಿರಬೇಕು. ರೇವಣಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ ರಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದಾದ ಮುತ್ತಬ್ಬೆಯಿಂದ ಶೈವ ಮಹಾರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಳ್ಳಿಯಾಗಿ ಉಳಿದು, ಬೆಳೆಯಲು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ವೀರಶೈವದ ಸ್ಥೂಲ

ಪರಿಚಯ ಪಡೆಯುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿವಭಕ್ತರ, ಅರುವತ್ತುಮೂರು ಪುರಾತನರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿರಬೇಕು ; ಮುದನೂರು, ಕೊಂಡಗುಳಿಗಳು ಬಾಗೇವಾಡಿಯಿಂದ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಕಾರಣ ಜೇಡರದಾಸಿಮಯ್ಯ, ಶಂಕರದಾಸಿಮಯ್ಯ, ತೆಲಗು ಬೊಮ್ಮಯ್ಯ, ಕೇಶಿರಾಜ ಮೊದಲಾದವರ ಉಜ್ವಲ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಆಗಿರಬೇಕು, —ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ವೈಷಮ್ಯಗಳು—ಹುಟ್ಟು, ಹೊಲೆ, ಲಿಂಗ, ವರ್ಣ, ಧನ, ದಾರಿದ್ರ್ಯ–ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ನಾಯಿಕೊಡೆಗಳಂತೆ ; ಮುಳ್ಳುಬಳ್ಳಿಗಳಂತೆ, ವಿಷವೃಕ್ಷಗಳಂತೆ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದ್ದ ವೈಷಮ್ಯಗಳು ಅವನ ಎದೆಯನ್ನು ಕಲಕಿ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಹಚ್ಚಿರಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ, ಎಲ್ಲ ಕುಲ ಜಾತಿಗಳ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಬೆರೆತು ಬೆಳೆದಿದ್ದ, ಉಪನಯನವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಕಾಟಾಚಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ ವಿರುದ್ಧ ವಿಪ್ರರು ಮೂಗು ಮುರಿವಾಗ ಆ ಅಸಹನೆ ಬಸವ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಕುಲದ ಬಗೆಗೇ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಸಾಗಿರಬೇಕು.' ಎನ್ನುವ ಲೇಖಕರ ಊಹೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸತ್ಯಾಂಶಗಳಿಗೆ ಸಮೀಪವಾದುದಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ದೀಕ್ಷೆಕೊಟ್ಟ-ವಿದ್ಯೆಕಲಿಸಿದ ಗುರು ಜಾತವೇದ ಮುನಿಗಳು. (ಈಶಾನ್ಯ ಗುರುಗಳು) ಸನಾತನ ದೃಷ್ಟಿಯ ಶೈವಗುರುಗಳಾಗಿರಲಾರರು ಎಂದಂದು ಅವರೂ ಆ ಕಾಲದ 'ಹೊಸ ಅಲೆ'ಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಹಳೆಯ ನಂಬಿಕೆಗಳತ್ತ ಹೊಸ ನೋಟವನ್ನು ಹರಿಸಿದವರಾಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಲೇಖಕರ ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಭಕ್ತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಒಳಬಾಳು ಒಂದು ಕಡೆ ನಡೆದಿದ್ದರೆ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ಚಿಂತನ-ಮಂಥನಗಳು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆಗೆ ನಡೆದಿದ್ದವು ಎಂದು ಪುರಾಣಿಕರು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಗ್ರಹಾರವೆನಿಸಿದ್ದ 'ಮತ ತ್ರಿವೇಣಿ' ಬಾಗೇವಾಡಿ, ಕರ್ನಾಟಕಾಶೀಪುರಂ' ಎನಿಸಿದ್ದ ಇಂಗಳೇಶ್ವರ, 'ಆದಿಬ್ರಹ್ಮಪುರಿ' ಎನಿಸಿದ್ದ ಕಪ್ಪಡಿಸಂಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಪರಾಮರ್ಶೆಗೆ ಇಂಬುಗೊಟ್ಟಿರಬೇಕು,—'ಮಹೀಸುರಪುರಂ' ಎನಿಸಿದ್ದ ಮನಗೂಳಿ ಹಾಗು 'ಜಗದ್ವಿನುತ' ಎನಿಸಿದ್ದ ಮುತ್ತುಗೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಂಡಿತರ ಸಂಪರ್ಕವೂ ಉಂಟಾಗಿ ಅವರೊಡನೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥ ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆದಿರಬೇಕೆಂದು ತರ್ಕಿಸಿದುದು ಬಸವಣ್ಣನ ಬಹುಮುಖ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬೀಜಮಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಲೇಖಕರು ಬಸವಣ್ಣನ ಕ್ರಾಂತಿಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತ ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ, ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವೇದನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದ ಎರಡು ಚಿತ್ರಗಳಿವು :

೧ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರ, ತನ್ಮೂಲಕ ರಾಜಕೀಯ ಅಧಿಕಾರ, ವಿದ್ಯಾರ್ಜನೆಯ ಅಧಿಕಾರ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳ ಅಧಿಕಾರ, ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಗಳ ಗುತ್ತಿಗೆ ಪಡೆದಿದ್ದ

ವಿಪ್ರರು ಕರ್ಮ, ಪ್ರಾಣಿವಧೆ, ಕಂದಾಚಾರಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟು ಬಿದ್ದವರಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ನುಡಿಯುವುದೊಂದು, ನಡೆಯುವುದೊಂದು—ಇದು ಒಂದನೆಯ ವ್ಯಥೆಯಾಗಿದೆ.

೨ ಸಮಾಜ ಮಂದಿರದ ಗೋಪುರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸುಲಿಗೆಯಿಂದ ಸುಖಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಮೇಲ್ವರ್ಗಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಇಂತಿದ್ದರೆ ಅದರ ಬುನಾದಿಯ ಕಲ್ಲುಗಳಾಗಿ, ಮೇಲಿನ ಭಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊತ್ತು, ದಾಸ್ಯ ದಾರಿದ್ರ್ಯ, ಅಜ್ಞಾನ, ಅಪಮಾನ, ಅಂಧವಿಶ್ವಾಸಗಳಲ್ಲಿ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರೂ, ಅಂತ್ಯಜರೂ, ಪಂಚಮರೂ, ಗುಲಾಮರೂ, ಸೇವಾಜೀವಿಗಳೂ, ಶೂದ್ರರೂ ಇದ್ದ ಕರುಣಾಜನಕ ಸ್ಥಿತಿ—ಇದು ಇನ್ನೊಂದು.

ಇಂಥ ಹಲವಾರು ವೇದನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ಬಸವಣ್ಣ ಸಿಡಿದೆದ್ದು—ಹೊಸ ಧರ್ಮವೊಂದರ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸನ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ, ಮಣಿಯನೆಣಿಸಿ ದಿನಗಳೆವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ. ತನ್ನೊಬ್ಬನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಉದ್ಧಾರ ದೊಡ್ಡದಲ್ಲ. ಸರ್ವೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ತನ್ನು ತನು ಮನ ಜೀವನಗಳು ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಬೇಕು. ಸರ್ವಶಕ್ತಿಗಳ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಬೇಕು. ಸಂಕಷ್ಟಗಳಲ್ಲಿರುವವರ ಕ್ಲೇಶ ನಿವಾರಣೆ, ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಾನ, ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ವಿಮುಕ್ತಿ, ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿದ್ದವರನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ಮೇಲ್ಮೆ ನೀಡುವುದು ಇಂಥ ಸತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೂಡಲಸಂಗಮದಿಂದ ಮಂಗಳವಾಡಕ್ಕೆ ಹೊರಡಲು ಸಿದ್ಧನಾದ ಎಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ಬಸವಣ್ಣನ ಗುರುತರವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನಾಂದಿಹಾಡಿದಂತಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬಸವಣ್ಣನ ಲಗ್ನ ಗಂಗಾದೇವಿಯ ಜೊತೆ ಕೂಡಲಸಂಗಮದಲ್ಲಿಯೆ ಆಯಿತೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಷ್ಟು ಸಮರ್ಪಕವಾದುದಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಬಸವಣ್ಣನಿಗೆ ಬಲದೇವ ಸೋದರಮಾವ, ಆತನೇ ತನ್ನ ಮಗಳ ಲಗ್ನವನ್ನು ತನ್ನ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು ಎಂದು ಊಹಿಸುವುದು ಸಾಧುವಾದ ಮಾರ್ಗವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ನೀಲಾಂಬಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಬಿಜ್ಜಳಭೂಪತಿ ಲಗ್ನಮಾಡಿರಬೇಕು.

ಬಸವಣ್ಣ ಬಲದೇವನ ಒಲವಿನಿಂದ ಬಿಜ್ಜಳನ ಓಲಗದಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕ ವೃತ್ತಿ ಕೈಕೊಂಡನು. ಪವಿತ್ರಕಾಯಕ ನಡೆಸುತ್ತ, ಸತ್ಯ ಶರಣರ ಸಮಾರಾಧನೆ: ಶರಣಾನುಭಾವಗೋಷ್ಠಿ, ಜಂಗಮದಾಸೋಹ ನಡೆಸಿ ಭಂಡಾರಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮುಂದೆ ಮಂತ್ರಿ ಪದವಿಗೂ ಏರುತ್ತಾನೆ. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಣಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದ ಆ ನಿಶಿತಮತಿಗಳ ದಕ್ಷತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದ್ಭುತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೇರಿದುದನ್ನು ಲೇಖಕರು ಎತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಪ್ರೇಮದಿಂದಿದ್ದ ಬಸವಣ್ಣ–ಬಿಜ್ಜಳರ ನಡುವೆ ವಿರಸ ತಲೆದೋರುತ್ತದೆ. ಕಂಬಳಿನಾಗಿದೇವನ ದಾಸೋಹಮಾರ್ಗ, ಹರಳಯ್ಯ ಮಧುವರಸರ ರಕ್ತಸಂಬಂಧ ಇಂಥ ಹಲವಾರು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿಪರ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡವರು

ಬಿಜ್ಜಳನ ಕಿವಿ ಊದುತ್ತಾರೆ. ಬಿಜ್ಜಳನು ಎರಗಿವಿಯುವನಾದುದರಿಂದ, ವರ್ಣಾದಿ, ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತಾನಿವಾರಣಾ ವಿರೋಧಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಬಸವಣ್ಣ ಇದ್ದುದರೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿ ಹದ್ದಿನ ಬಾಳು ಬಾಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಯುಗಧರ್ಮಕ್ಕನುಸರಿಸಿ ತಿದ್ದು ವುದು, ತಿದ್ದುವಲ್ಲಿ ಮರಣಬಂದರೂ ಅದನ್ನು ಮಹಾನವಮಿಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸು ವುದು ಎಂಬ ಆದರ್ಶಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿತನಾಗುವ ನಿಶಿತಮತಿಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪುರಾಣಿಕರು ಇಲ್ಲಿ ಮನಕರಗುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣ ಕಲ್ಯಾಣದಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸುತ್ತಾನೆ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆಯೂ ನಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಬಾಳ ಬಾವನ್ನ ತೆಯ್ದನಿತೂ ಸುಗಂಧ ಬೀರಿತು. ಬದುಕಿನ ಚಿನ್ನ ಸುಟ್ಟಷ್ಟೂ ಕಾಂತಿಯೇರಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಮುಂದಿನ ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರು ಬಸವಣ್ಣ ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ಕ್ರಾಂತಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ಸುಂದರ ಕಾವ್ಯಮಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಎರಕ ಹೊಯ್ದಿದ್ದಾರೆ.

ಬಸವಣ್ಣನದು ಹೊಸಧರ್ಮ, ಹೊಸಕ್ರಾಂತಿ. ಸಾಮಾಜಿಕಕ್ರಾಂತಿಯೂ ಅಹುದು, ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕ್ರಾಂತಿಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಧರ್ಮಜಾಗ್ರೃತಿಯಾಯ್ತು. ಬಸವಣ್ಣನದು ಉಳ್ಳವರ ಧರ್ಮವಲ್ಲ ; ಇಲ್ಲದವರ ಧರ್ಮ. ಸ್ಥಾವರದೇವಾಲಯು ಗಳ ಧರ್ಮವಲ್ಲ, ಜಂಗಮದೇವಾಲಯುಗಳ ಧರ್ಮ ; ದೇವನೊಬ್ಬ ನಾಮಹಲವು ಎಂದಂದ ಧರ್ಮ. ದಯೆ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವಾಯ್ತು ; ಸಕಲಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಲೇಸ ಬಯಸುವ ವಿಶ್ವಧರ್ಮವಾಯ್ತು. ಹೀಗೆ ಬಸವಣ್ಣ ಬೋಧಿಸಿದ ಧರ್ಮವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಾವಶುದ್ಧಿಯ ತ್ರಿಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯ ಧರ್ಮವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು. ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದ ಧೀರ ಬಸವಣ್ಣನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅವನ ನುಡಿಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಇಂದಿನ ಯುಗದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತ ಆತ ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ಬೆಡಗನ್ನು ಲೇಖಕರು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೊಲುವವನೆ ಮಾದಿಗ ಹೊಲಸು ತಿಂಬುವನೆ ಹೊಲೆಯ ಎಂದು ಸಾರಿದ ಬಸವಣ್ಣ ಊಟೋಪಚಾರಗಳಿಂದ ಮೊದಲ್ಗೊಂಡು ಮದನೆ, ಪೂಜೆ, ಪಾದೋದಕ, ಪ್ರಸಾದ ಗಳವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ವಿಮುಕ್ತಿಸೂತ್ರವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದು, ಅದನ್ನು ಕೆಚ್ಚಿದೆ ಯಿಂದ ಬರುವ ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ಎದೆಗುಂದದೆ ಧೀರೋದಾರನಾಗಿ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದು ಇಂದೂ ಮುಂದೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದುಡಿಯುಬಯಸುವವರಿಗೆ ಧ್ರುವತಾರೆ ಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಬಸವಣ್ಣ ಎಂಬ ಲೇಖಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಎರಡಿಲ್ಲ.

'ಆವನಾದರೇನು ? ಶ್ರೀ ಮಹಾದೇವನ ನೆನೆವವನ
ಬಾಯ ತಂಬುಲ ಮೆಲುವೆ, ಬೀಳುಡಿಗೆಯ ಹೊದೆವೆ,
ಪಾದರಕ್ಷೆಯ ಕಾಯ್ದು ಬದುಕುವೆ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ'

ಎಂದೆಂದು ಬಸವಣ್ಣ ಸಮಾನತೆಯ ಸಮಗ್ರ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕರೆಕೊಟ್ಟ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪುರಾಣಿಕರು ಮನಬಿಚ್ಚಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದುದು ಆರ್ಥಿಕ ಅಸ್ತಿವಾರ. ಅದಿಲ್ಲದ ಜನ, ದೇಶ ಬಡ ಹಾಗೂ ಜಡ ಎಂದೆಂದು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರನ್ನು ದುಡಿಯ ಹಚ್ಚಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಮೇಲು-ಕೀಳು ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿದರು. ಕಾಯಕವಿಲ್ಲದವಗೆ ಬಸವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲದಾಯ್ತು. ಗುರುದರ್ಶನ, ಜಂಗಮ ದಾಸೋಹಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಅದಕ್ಕಿತ್ತರು. ಸತ್ಯ-ಶುದ್ಧ-ಕಾಯಕದ ನಿತ್ಯದ್ರವ್ಯವದು ಶಿವನ ಸೊಮ್ಮು. ಅದು ಶಿವನಿಗೆ, ಶಿವನ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು ಎಂದು ಕಾಯಕದ ಜೊತೆಗೇ ದಾಸೋಹ ಸಲ್ಲಬೇಕು ಎಂದು ಕಾಯಕದ ಜೊತೆಗೇ ದಾಸೋಹ ನಡೆಸಹಚ್ಚಿದರು. ತತ್ವ ಕೇವಲ ಪರರಿಗಲ್ಲ, ತನಗೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಎಂದು ಸಾರಿದರು. ಕೂಡಿಡುವ ಸಂಗ್ರಹಬುದ್ಧಿ ಸಲ್ಲದೆಂದರು. ಹೂತಿಟ್ಟವರು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಹೊರತೆಗೆದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು ಎನ್ನುವ ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವ ಮೂಡಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಭದ್ರತೆಯಿಂದ ಸಮಾಜ ಸುಸ್ಥಿರವಾಯ್ತು.

ಇಂಥ ಬಸವಣ್ಣನ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ತತ್ತ್ವ, ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಮೂಡಿನಿಂತುದನ್ನು ಅರಿತ ಲೇಖಕರು ಆತನಿಗೂ ಮಾನ್ಯತೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗತವಾದ ಬಸವ ತತ್ವ, ರಾಜಸತ್ತೆಗೆ ಶರಣುಹೋಗಿರೆನ್ನುವ ಮಾರ್ಕ್ಸ್‌ವಾದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತಾಗ ಇಂದಿನ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದ ನೀತಿ-ನಿಯಮಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟದಿರಲಾರವು.

ಒಳ್ಳೆಯ ತತ್ವಗಳಿದ್ದರೆ ಅಧರ್ಮ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆಯೆಂದೇನಲ್ಲ, ಯಾವ ಧರ್ಮದ ತತ್ವಗಳೂ, ಹಾಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿದರೆ, ಕೆಟ್ಟವುಗಳಲ್ಲ. ಒಂದು ಧರ್ಮದ ಹೆಚ್ಚಳವನ್ನು ಸಾರಬೇಕಾದರೆ ಆ ಧರ್ಮದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಜನ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತರುತ್ತಿರಬೇಕು. ಅಂದಾಗ ಅದು ವಿಶ್ವಧರ್ಮವಾಗುವುದು ; ಜೀವಂತ ಧರ್ಮವೆನಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆಚಾರ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಮೌಢ್ಯದ ಚಕ್ರವ್ಯೂಹದಿಂದ ಹೊರಬಂದಾಗ ನಿಜವಾದ ಬಸವಧರ್ಮ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದೆ, ಜ್ಞಾನ-ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸುಂದರ ಸಮನ್ವಯ ಸಾಧಿಸಿದಾಗ ಧರ್ಮದ ಕೆಚ್ಚು, ತೇಜ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವ ಬಸವಣ್ಣ, ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಆತನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಅಂತರಂಗ-ಬಹಿರಂಗ-ಶುದ್ಧಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಚಿತ್ರ. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಇಂಬುಗೊಟ್ಟನವನು. ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತತ್ವಗಳ ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ವಚನರಾಶಿಯನ್ನು ಹೊರತಂದನು. ಅಲ್ಲಿ ಮಿಂದವರು ಪರಿಶುದ್ಧಿಗೊಂಡರು. ಅದರಂತೆ ನಡೆದವರು ಶರಣರಾದರು. ಕಲ್ಯಾಣ ಆ ನಾಡು

ಕೈಲಾಸವಾಯ್ತು. ಕೊಲುವೆನೆಂಬ ಭಾಷೆ ದೇವನದಾದರೆ ಗೆಲುವೆನೆಂಬ ಭಾಷೆ ಭಕ್ತನದಾಯ್ತು. ತಾನು ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗಿ, ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧಿಸಿ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಜನ ಮತ್ತು ಜಗತ್ತು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಬಸವಣ್ಣನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಶ್ವಮಾನವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿತು ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಲೇಖಕರು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮನದಟ್ಟಾಗುವಂತೆ ಹೆಣೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ಸಂದೇಶ ಯಾವುದು ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತ ಪುರಾಣಿಕರು ಅವರ ಜೀವನವೇ ಅವರ ಸಂದೇಶವಾಗಿದೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅವರ ಜೀವನದ ಘಟನೆಗಳ ತಿರುವಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಹೊಸ ಅಲೆಗಳೆದ್ದು ಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಿಡಿಗಳನ್ನು ತೂರುತ್ತ ಬಂದುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ಬಸವಣ್ಣನ ಕುರಿತಾದ ಆಲೋಚನಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಲೇಖಕರ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ, ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಗದ್ಯಶೈಲಿ, ಹರಿತವಾದ, ಹಾಳತವೂ ಆದ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕುಲುಮೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಿಚಾರಸರಣಿಗಳಿಂದ, ಆಧುನಿಕರೂ ಬೊಟ್ಟು ಕಚ್ಚುವಂತೆ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳ ಅಡಿಗಲ್ಲಿಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿನೋಡಿ ಅಪ್ಪಟ ಚಿನ್ನದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ.

ಅವರೇ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ (ನಿವೇದನೆ) ಇಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ ಮೂರು ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುವ ಅನಿಸಿಕೆಗಳು, ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು, ಅನುವರ್ತನೆಗಳು, ಅನುಶೀಲನೆಗಳು, ಅನುಮೇಯಗಳು ಅಂಧಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, ಮತಾಭಿಮಾನದಿಂದ, ವ್ಯಕ್ತಿಪೂರ್ಣಪಾರವಶ್ಯದಿಂದ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾವನೆಯ ಬಲವಂತತೆಯಿಂದ ಬಂದವುಗಳಲ್ಲ. ವಿಧಾಯಕ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮತ್ತು ವಿಚಿಕಿತ್ಸಕ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾದವುಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಸೂಸಿ ಬಂದ ಘನವಾದ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಎಂಥವರೂ ತಲೆದೂಗುವಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಬಸವಣ್ಣನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಶಾಲವಾದುದು. ಅದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಆತನ ಜೀವನದರ್ಶನದೊಂದಿಗೆ ಸಂದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಲೇಖಕರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೂ ದೊಡ್ಡದೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೆ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದ ವಿಚಾರಗಳು ಕೃತ್ರಿಮವಾದವುಗಳಾಗಿಲ್ಲ, ತುದುಕುಳಿಯಿಂದ ಬಂದವುಗಳಲ್ಲ, ಅವು ಹೃದಯದಾಳದಿಂದ ಅನುಭವದ ಕೆನೆಯಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು

ಬಿ. ಶ್ರೀ. ಪಾಂಡುರಂಗರಾವ್

"ಕಾವ್ಯಾನಂದ"ರೆಂದು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಡಾ॥ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ರಚಿಸಿರುವರೆಂದು ಬಹಳ ಜನಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯದು. ಕವಿತೆ, ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಪ್ರಬಂಧ, ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ, ಹೀಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಯುತರು ಮಾಡಿರುವ ಕೆಲಸ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಜನರ ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಅವರ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕೃತಿ "ವಚನೋದ್ಯಾನ"ಕ್ಕೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ೧೯೭೭ರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ; ರಾಜ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯ ಗೌರವವೂ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ ಸಂದಿದೆ. "ವಚನೋದ್ಯಾನ"ದ ಕೀರ್ತಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗತಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಭಾರತದೇಶಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕ್ಕಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತು "ವಚನೋದ್ಯಾನ" ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ, ಈ ವರ್ಷ ತನ್ನ ಮೊದಲನೆಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಹನ್ನೊಂದು ಸಾವಿರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೂ ತಕ್ಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯ ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಿಚಯವಾಗಿಲ್ಲ. "ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇಗೇಗೇ", "ಗಿಲ್‌ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ" ಮತ್ತು "ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ" ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳ ಪದ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವರೆಂದು, ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಗೊತ್ತು? "ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇಗೇಗೇ"ಗೆ ಭಾರತ ಕೇಂದ್ರದ ಬಹುಮಾನ ದೊರೆತಿದೆ.

ಹಿರಿಯರಿಗಾಗಿ ಬರೆಯುವ ಸಾಹಿತಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಬರೆಯಬಲ್ಲರೆಂದು ಗುರುತಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರು ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಕನ್ನಡಿಗ, ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿ, ದಿ॥ ಪ್ರೊ॥ ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರು. "ಗಿಲ್‌ಗಿಲ್

ಗಿಲಗಚ್ಚಿ" ಮಕ್ಕಳ ಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮೊದಲ ಮಾತಾಗಿ "ನನ್ನ ನಾಲ್ಕು ಮಾತು" ಬರೆಯುವಾಗ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"೧೯೫೦" ಇರಬಹುದು. ಒಮ್ಮೆ ನನ್ನ ಕನ್ನಡ ಗುರುಗಳಾದ ಪ್ರೊ॥ ಡಿ. ಕೆ. ಭೀಮಸೇನರಾಯರ ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವರು "ಸತ್ಯಾಶ್ರಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಮಾಲೆ" ಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿದ್ದರು. ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಲೇ ೩ನೆಯ ೪ನೆಯ ತರಗತಿಯ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಿಗಾಗಿ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳು ಬೇಕು, ಈಗಿಂದೀಗಲೇ ಬರೆದು ಕೊಡು, ಎಂದು ಕಾಗದ ಪೆನ್ನುಗಳನ್ನು ಮುಂದಿರಿಸಿದರು. ಆದಾವ ಅಮೃತ ಗಳಿಗೆಯೋ, "ಅಜ್ಜನ ಕೋಲಿದು ನನ್ನಯ ಕುದುರೆ" ಎಂಬ ಕವಿತೆ ಯನ್ನು "ಕರಡಿಯ ತಕತಕ ಕುಣಿಸುತ ಬಂದನು ಸಿದ್ದಿದ್ದಿ ಬಾವಾ" ಎಂಬ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಕೆಲವೇ ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಒಪ್ಪಿಸಿದೆ. ಅವರಿಗೆ ಅತೀವ ಆನಂದವಾಯಿತು. "ನೀನು ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿ, ಬರೆಯುತ್ತ ಹೋಗು ಎಂದು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದರು."

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೂ ಸೊಗಸಾಗಿ ರಚಿಸಬಲ್ಲರು ಎಂದು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ದಿ॥ ಮಾಸ್ತಿ ನರಸಿಂಗರಾಯರು. ೧೯೫೫ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಸಹಜೀವ ಪ್ರಕಾಶನವು "ಕಾವ್ಯಾನಂದ"ರ "ವಿಕಾಸವಾಣಿ" ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಈ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೀಸ ಲಾದುದಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡುಮೂರು ಕವನಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಹೃದಯವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ, ಅವರುಗಳನ್ನು ಹುರುಪುಗೊಳಿಸಿ ನಲಿಸುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಈ ಗುಣ ಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದವರು ಮಾಸ್ತಿಯವರು.

> "………ಬಳಸಿದ ಭಾಷೆ ಕೂಡ ನೇರವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುವ ನಿತ್ಯೋಪಯೋಗದ ಶಬ್ದಗಳು. ಧ್ವನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವಾಚ್ಯವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಉದ್ದಿಷ್ಟರಾದ ಓದುಗರು ಹಳ್ಳಿಗರು ಮತ್ತು ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು, ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಿಡಿಯುವಂತೆ ಬರೆಯುವ ಕೌಶಲವನ್ನು ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳು."

"ವಿಕಾಸವಾಣಿ" ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕವನ "ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು" ಎಂಬುದು, ೧೯೪೭ರ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೫ರಂದು ಭಾರತದೇಶ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆಯಿತು. ನಮ್ಮ ದೇಶ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಡಳಿತದ ಬಂಧದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಎಂಟು ವರುಷಗಳಾಗಿತ್ತು, ಅಷ್ಟೆ. ಪರಕೀಯರ ದಾಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿ ದೀನದರಿದ್ರ ವಾಗಿದ್ದ ದೇಶವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾಲವದು. ಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿ ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿತ್ತು. "ನಮ್ಮ ದೇಶ ಪ್ರಪಂಚದ

ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳೊಡನೆ ಸಮವಾಗಿ ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲಬೇಕು" ಎಂಬ ಹಂಬಲ ಕವಿಯ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ತುಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ದೇಶ ಕಟ್ಟುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ತುಂಬಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ "ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು" ಎಂಬ ಕವನದ ಸಾಲು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಮ್ಮಿದೆ. ಈ ಕವನದ ಪ್ರಾರಂಭವೇ ಮಕ್ಕಳ ಎಳೆ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗೆ ತೊಡಗುವಂತೆ ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

"ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು
ಭಾರತದ ನಿರ್ಮಾಣದಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗು."

ನವ ಭಾರತವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಮಹಾ ಯೋಜನೆಯೇ ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಭಾರತ ದೇಶದ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಹಳ್ಳಿಗಳು, ಗ್ರಾಮಗಳು, ಸಹಸ್ರಾರು ಗ್ರಾಮಗಳು ಚೆನ್ನಾದ ಬಾಳು ಬಾಳಿದರೆ, ಭಾರತದೇಶ ಪುನಃಚೇತನಗೊಂಡಂತೆ. ಈ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಬಲ್ಲ ಕವಿ ದೇಶ ಕಟ್ಟುವ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಎಳೆ ಮನಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ನಾಟುವಂತೆ ಹೀಗೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ "ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು" ಕವನದಲ್ಲಿ.

"ಇಟ್ಟಿಗೆಯ ಸುಟ್ಟು ಸಾಲೆಗಳ ಕಟ್ಟು
ಒಡ್ಡುಗಳ ಹಾಕು ಕೆರೆಗಳನು ಕಟ್ಟು
ವನವನ್ನು ಬೆಳೆಸು ಮರಗಳನು ನೆಟ್ಟು
ಭಾರತವ ಬೆಳೆಸು ಶ್ರಮದಾನ ಕೊಟ್ಟು."

ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಜೀವನ ಹಸನಾಗಬೇಕಾದರೆ ಇಷ್ಟು ಸಾಲದು. ನಮ್ಮ ಜನ ಸ್ವಾವಲಂಬನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಉತ್ಪನ್ನ ಉದ್ಯಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು, ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ. ಪರದೇಶಗಳೊಡನೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಭಾರತದೇಶದ ನಿಲುವು ನೈತಿಕ ಆಧಾರದ ಮೇಲಿದೆ. ಕವಿಗೆ ತನ್ನ ದೇಶದ ಮಕ್ಕಳು ನೀತಿಯ ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ನಿಲ್ಲಬೇಕು, ಬೆಳೆಯಬೇಕು ಎಂದು ಮಹಾಕಾಂಕ್ಷೆ. ಆದುದರಿಂದ "ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು" ಕವನವನ್ನು ಈ ಮಹದಾಸೆಯ ಸಂದೇಶದಿಂದ ಹೀಗೆ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

"ವಿದ್ಯೆಯನು ಗಳಿಸು ಬುದ್ಧಿಯನು ಬೆಳೆಸು
ಶಕ್ತಿಯನು ಗಳಿಸು ಶಾಂತಿಯನು ಮೊಳೆಸು
ಸತ್ಯವನು ನಿಲಿಸು ಧರ್ಮವನು ಗೆಲಿಸು
ಪ್ರೀತಿಯನು ಬಲಿಸು ನೀತಿಯನು ನೆಲೆಸು
ನಿನ್ನ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ನೀನು ಸಿದ್ಧನಾಗು
ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು."

"ವಿಕಾಸ ವಾಣಿ" ಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಇನ್ನೊಂದು ಕವನ "ನಮ್ಮ ನವ್ಯ ಭಾರತ." "ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗು" ಕವನದಲ್ಲಿ ನವ ಭಾರತ

ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಯೋಜನೆಗಳಿದ್ದರೆ, "ನಮ್ಮ ನವ್ಯ ಭಾರತ" ಕವನದಲ್ಲಿ ದೇಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಹೇಗೆ ಗರಿಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲಬೇಕು ಎಂಬ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿದೆ.

"ಕಟ್ಟಬನ್ನಿ ಕೆಳೆಯರೆ
ನಮ್ಮ ನವ್ಯ ಭಾರತ
ಭವ್ಯ ದಿವ್ಯ ಭಾರತ
ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಭಾರತ
ಸಾರ್ವಭೌಮ ಭಾರತ"

ನವ್ಯ ದಿವ್ಯ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸಾರ್ವಭೌಮ ಭಾರತವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ಧ್ಯೇಯವಂತರಾಗಬೇಕು ಭಾರತದೇಶದ ಮಕ್ಕಳು ಎಳೆತನದಿಂದಲೇ. ಗಿಡವಾಗಿ ಬಗ್ಗದ್ದು ಮರವಾಗಿ ಬಗ್ಗೀತೇ! ಕವಿಗೆ ಈ ಮರ್ಮ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗೊತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕವಿ ತಮ್ಮ ಧ್ಯೇಯಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬಿಡಿಸಿ ಮಕ್ಕಳ ಹೃದಯ ನಾಟುವಂತೆ ತಿಳಿಯಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವು ಹೀಗಿವೆ—

"ಸತ್ಯ ಪ್ರೀತಿ ಶಿವಪಥ
ನಡೆಯೆ ರಾಷ್ಟ್ರದೀರಥ
ಕಡಿದು ವಿಘ್ನ ಪರ್ವತ
ಕಟ್ಟು ನವ್ಯ ಭಾರತ

ಧ್ಯೇಯವಾದಿಗಳಾಗಿ ನವ್ಯ ಭಾರತವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರೆ, ಅದರಿಂದ ಎಂಥ ದಿವ್ಯ ಸುಂದರ ಭವ್ಯ ಭಾರತ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ? ಆ ಭವಿಷ್ಯ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕವಿಕಣ್ಣು ಈಗಲೇ ಕಾಣುತ್ತಿದೆ.

ಜಗಕೆ ಶಾಂತಿ ಸಾರುತ
ಜಗಕೆ ಬೆಳಕು ಬೀರುತ
ಮೆರೆಯಲೆಮ್ಮ ಭಾರತ

ಎಂದು ಫಲಶೃತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ನವ್ಯ ಭಾರತವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಅದನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿ ಕವನ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಪ್ರಾರಂಭದ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಪುನರಾವರ್ತಿ ಮಾಡಿ,

"ಕಟ್ಟು ನವ್ಯ ಭಾರತ
ಸರ್ವ ಶಕ್ತಿ ಭಾರತ
ಸಾರ್ವಭೌಮ ಭಾರತ,"

* * * *

೧೯೭೪ರಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆಂದೇ ಮೀಸಲಾದ ಮಕ್ಕಳ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ

"ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ" ಕಾವ್ಯಾನಂದರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸಹಕಾರಿ ಪ್ರಕಾಶನದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈ ವೇಳೆಗೆ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬದಲಾವಣೆಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಭಾರತದೇಶದ ಮೇಲೂ ಆಗಿತ್ತು. ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲರು. "ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ" ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ." ಈ ಕಾರಣ, "ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ" ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಕೃತಿ.

ಭಾಯಿ ಭಾಯಿ ಎಂದು ಭಾರತ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ನೇಹ ಹಸ್ತ ನೀಡಿದ್ದ ನಮ್ಮ ನೆರೆಹೊರೆ ರಾಷ್ಟ್ರ, ಗಡಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಂದು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಜನವನ್ನು ಹೊನ್ನಶೂಲದಿಂದ ಇರಿಯಿತು. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ವಾಹವಿಲ್ಲದೆ ಚೈನಾ ರಾಷ್ಟ್ರದೊಡನೆ ಹೋರಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಚಿಣ್ಣರ ಮನೋಭಾವ ಎಂತಿತ್ತು. ಆ ಮನೋಭಾವದ ನಿರೂಪಣೆ "ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ" ಕವನದಲ್ಲಿ ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಹಾಲುಗಲ್ಲದ ಬಾಲಕ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಖಡ್ಗವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ–

"ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ ತಾಯೆ
ಕೊಡು ಕೋವಿಯ ಕೈಗೆ
ತೋರಿಸುವೆನು ನನ್ನಯ ಕೈ
ಆ ಚೌ–ಎನ್–ಲೈಗೆ
ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ,

ಚೀನಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮಹಾನಾಯಕ ಚೌ–ಎನ್–ಲೈ ತಾನೆ ಗಡಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯ ನುಗ್ಗಿಸಿದವನು. ಈ ಕಾರಣ, ನಮ್ಮ ಬಾಲಯೋಧನಿಗೆ ಚೌ–ಎನ್–ಲೈ ಮೇಲೆ ಕ್ರೋಧ. "ಚೀಣೇಯರ ಸೊಕ್ಕಿಳಿಸದೆ ನಾ ನಿದ್ರಿಸಲಾರೆ. ನಾ ಕಲಿಸುವೆ ಪಾಠವನು ಆ ಹಳದಿಯ ನಾಯ್ಗೆ" ಎಂದು ರೋಷದ ಉದ್ಗಾರ ತೆಗೆಯುತ್ತಾನೆ.

"ಮ್ಯಾಕ್‌ಮೋಹನ್ ಗಡಿ ನನ್ನದು
ನನ್ನದು ಹಿಮಗಿರಿಯು
ಈ ಗಿರಿಯನು ಕಬಳಿಸುವುದೆ
ಆ ಚೀಣದ ನರಿಯು
ಇದೊ ಹೊರಟೆನು ಸಿಡಿಲಾಗಿ
ಪೀಕಿಂಗಿನ ಬಾಯ್ಗೆ
ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ."

ಹಿಂದೆ, ಕೆಲವು ದಶಕಗಳ ಮಾತು. ಜಪಾನು ಚೈನಾದ ಮೇಲೆ ಎರಗಿದಾಗ ಭಾರತೀಯರು ಧನ ಸಹಾಯ–ವೈದ್ಯ ಸಹಾಯಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಎಳೆಯ ಪೋರ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ, ಆ ವಿಷಯವೂ ಈಗ ಅವನ ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದಿದೆ. ಎಂಥ ಕೃತಜ್ಞ ರಾಷ್ಟ್ರ ಚೀನಾ! ಇದನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲೆ ಅವನ ರಕ್ತ ಬಿಸಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

" ಹಾಲುಣಿಸಿದ ಕೈ ಕಚ್ಚಿದ
ಈ ಹಳದಿಯ ಹಾವ
ಸೀಳುವೆನು ಹೂಳುವೆನು
ತಡೆಯುವನಿದನಾವ ?
ಗರುಡನ ಮರಿ ಹೆದರುವುದೆ
ಇಲಿ ತಿನ್ನುವ ಹಾವ್ಗೆ
ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ "

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಆವೇಶಪೂರಿತನಾಗಿ ಹೇಳಿಯಾದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಕಡುಗಲಿ ಭೀಷ್ಮ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಉತ್ತರಕುಮಾರನಲ್ಲ, ಕಾರ್ಯಸಾಧಕ.

"ನೀನುಣಿಸಿದ ಹಾಲಿನ ಋಣ
ತೀರಿಸುವೆನು ತಾಯೆ !
ಹಾರಿಸುವೆನು ಗೆಲುವಿನ ಗುಡಿ
ಗಡಿಯಾಚೆಗೆ ತಾಯೆ !
ಹಗೆಯುಳಿಯದೆ ಮಗ ಮರಳನು
ಮಿಂಚಿಳಿದಿದೆ ಮೈಗೆ
ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ"

ವೀರಯೋಧನಾಗಬಯಸಿ ಒಬ್ಬ ಬಾಲಕ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು "ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ" ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ, ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಬಾಲಕ ರಷ್ಯನರಂತೆ ತಾನು ಗಗನ ಯಾತ್ರಿಕನಾಗಿ ಸಾಹಸ ಮೆರೆಯಬೇಕೆಂದು ಬಯಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ದುಂಬಾಲುಬಿದ್ದು "ತರಬೇತು ಕೊಡಿಸು ನನ್ನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಮೆರೆಯುವುದಕ್ಕೆ" ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಹಂಬಲ "ಬಾಲಕನ ಬಯಕೆ" ಕವನದ ತಿರುಳು ; ಪ್ರಚಲಿತ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕು.

ಗಗರಿನ್ ಕಾಯ್ದ
ಗಂಡಿನ ಮಾನ
ವೆಲೆಂಟಿನಾ
ಹೆಣ್ಣಿನಮಾನ

ನಾನು ಕಾಯುವೆನು
ಬಾಲರ ಮಾನ
ಕೊಡಿಸೌ ನನಗೆ ತರಬೇತು
ನಾನೂ ಆಗುವೆನು ಮನೆಮಾತು.

ರಷ್ಯಾ ರಾಷ್ಟ್ರ ಗಗನಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು, ಗಗನಯಾತ್ರಿಕರಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲಿಗನು ಯೂರಿ ಗಗರಿನ್. ಮಹಿಳಾ ಮಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗಳು ವೆಲೆಂಟನಾ ತೆರೆಷ್ಕೋವ. ಅವರುಗಳಂತೆಯೇ ತಾನೂ ಗಗನಯಾತ್ರಿಕನಾಗಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಬಾವುಟವನ್ನು ಭಾರತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಕಂದನ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ತಾನು ಮೊದಲವನಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಕಾಂಕ್ಷೆ.

"ಬೇರೆಯ ಬಾಲರು
ಹೋದಾರು
ಮೊದಲಿನ ಮಾನವ ಪಡೆದಾರು
ನಂತರ ಹೋದರೆ
ಕೇಳುವರಾರು ?
ಈ ಕ್ಷಣ ಕೊಡಿಸೌ ತರಬೇತು
ನಾನೂ ಆಗುವೆ ಮನೆಮಾತು."

ಈ ಕಾರಣ ನಮ್ಮ ಬಾಲಕ ಗಗನಯಾತ್ರಿಕ ಸಾಹಸಿ ಈ ಕ್ಷಣವೇ ತನಗೆ ತರಬೇತು ಬೇಕೆಂದು ಕಾತರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ತರಬೇತು ಪಡೆದರೆ ಸಾಕು ಗಗನಯಾತ್ರೆ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿನ ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಂತೆ ಅವನಿಗೆ.

"ನಾನೂ ಕ್ಷಿಪಣಿಯ
    ಹತ್ತುವೆನು
ಪೃಥ್ವಿಯ ಸುತ್ತಲು
    ಸುತ್ತುವೆನು
ಬಾಲರ ಬಾವುಟ
    ಎತ್ತುವೆನು"

ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಬಾಲಕ. ಅವನು ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕ. ಮಾನವನ ಧಾಳಿ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲಾದರೆ ಚಂದ್ರನ ಚೆಂದಕ್ಕೆ ಕುಂದುಬಾರದೆ ? ಅವನ ಅಂದ ಕೆಡದೆ ? ಆದುದರಿಂದ ಯಾರೂ ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೆ ಇಳಿಯಬಾರದು ಎಂದು ನಮ್ಮ ಸೌಂದರ್ಯೋಪಾಸಕನ ಮನೋವೇದನೆ. ತನ್ನ ಈ ಒಳತೋಟಿಯನ್ನು ಯಾರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳ

ಬೇಕು ? ಅವನೂ ತಾಯಿಯ ಬೆನ್ನು ಬಿದ್ದಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಸಂಕಟವನ್ನು ತಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇದು "ಮಗುವಿನ ಮೊರೆ" ಕವನದ ಒಳ ಹೂರಣ.

"ಚಂದ್ರಲೋಕದೊಳಿನ್ನು ಮನೆಯ ಕಟ್ಟುವರಂತೆ
ಇರುವೊಬ್ಬ ಚಂದ್ರನನು ಅಂದಗೆಡಿಸುವರೆ ?
ಚಂದಮಾಮ ಎಂದು ಕರೆವುದಾರನು ಅಮ್ಮ ?"

ಹೀಗೆ ಕಂದಮ್ಮ ಪರಿತಪಿಸಿದರೆ ತಾಯಿ ಏನು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳಬೇಕು ? ಆಕೆಗೆ ಬಾಯಿಕಟ್ಟಿದೆ. ಬಾಲಕನೇ ತಾಯಿಯ ಮುಂದಿಡುತ್ತಾನೆ ತನ್ನ ಅನಿಸಿಕೆಯನ್ನು.

"ಬಾಲರಾನಂದಕ್ಕೆ ಬರೆಯ ಕೊಡಿಸುವರೆ
ಸಾಕಾಗದಾಯಿತೆ ಈ ಲೋಕ ಈ ಜನಕೆ
ಏಕೆ ಚಂದ್ರನ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿರುವರಮ್ಮ ?"

ತಾಯಿ ಈಗಲೂ ಮೌನ. ಬಿಮ್ಮನೆ ಮುಚ್ಚಿದ ತುಟಿಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚದೆ ಮಗುವಿನ ಮೊರೆಯನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾಗಲೆ ಮೌನಗೌರಿಯಾಗಿ. ಬಾಳುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಾದವನು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಾಳಿಯಾನು ! ಅವನಿಗೆ ತಾನಿರುವ ಜಗತ್ತು ಸಾಲದೆ ? ಚಂದ್ರನ ಮೇಲೇ ಧಾಳಿ ಮಾಡಬೇಕೆ ? ಚಂದ್ರನಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಉಪಕಾರವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರನ ಅಂದ ಕೆಡಿಸಿದರೆ ಅದರಿಂದ ಆಗುವ ಮಹಾವಿಪತ್ತನ್ನು ಊಹಿಸಿ ಬಾಲಕ ಕಂಗಾಲಾಗುತ್ತಾನೆ.

"ಇಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲದ ಜನರು ಅಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲುವರೆಂತು ?
ಇಷ್ಟು ಸಹ ಈ ಜನಕೆ ಗೊತ್ತಿರದೆ ಅಮ್ಮ ?
ಚಂದ್ರನೇ ಮಸಕಾಗೆ ಮುಸುಕುವುದು ಕತ್ತಲೆಯು
ಬೆಳದಿಂಗಳಾಗುವುದು ಕನಸು ಕಾಣಮ್ಮ !
ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಹಿಗ್ಗಿರಲಿ, ಬೆಳದಿಂಗಳೂಟವೇ
ನಮಗಿಲ್ಲವಾಗುವುದು ಅಲ್ಲವೇನಮ್ಮ ?"

ತಾಯಿಗೆ ಮಗುವಿನ ಮೊರೆ ಕೇಳಿಸಿದರೂ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಬಿಡಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯದು. ಸಮಸ್ಯೆಯು ಕಗ್ಗಂಟಾಗಿದೆ. ಬಾಲಕನೇ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪದ್ಯದ ಕಡೆಯ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸುಳಿವಿದೆ.

ಹುಣ್ಣಿಮೆಯ ಹಿಗ್ಗಿರಲಿ ಬೆಳದಿಂಗಳೂಟವೇ
ನಮಗಿಲ್ಲದಾಗುವುದು ! ಅಲ್ಲವೇನಮ್ಮ ?
ಇದು ತಿಳಿಯದೆ ನಮ್ಮ ಈ ದಡ್ಡ ಜನಗಳಿಗೆ
ನೀನಾದರೂ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಹೇಳಮ್ಮ

ಇವರ ಹುಚ್ಚಿಗೆ ಚಂದ್ರ ಬಲಿಯಾಗದಂದದಲಿ
ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಮ್ಮ ?"

"ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇಗೇಗೇ" ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿನ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಬಾಲಕರು ಪ್ರಚಲಿತಕಾಲದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವರು ; ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅವರುಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಅರಿವೂ ಉಂಟು. ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ದೇಶಗಳ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ಇದೆ, ಈ ಅಂಶ "ನನ್ನ ಕುದುರೆ" ಕವನದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಈಗಾಗಲೆ "ನನ್ನ ಕುದುರೆ" ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಕವಿಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಿಗೂ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಬರೆದಿರುವ "ನನ್ನ ಕುದುರೆ" ಪದ್ಯಕ್ಕೂ ಅಜಗಜಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಪದ್ಯದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಗಮನೀಯವಾಗಿದೆ. "ಅಜ್ಜನ ಕೋಲಿದು ನನ್ನಯ ಕುದುರೆ" ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ "ನನ್ನ ಕುದುರೆ"ಯ ಪರಿಚಯ. ಈ ಕುದುರೆಯನ್ನು ಏರಿದ ಮಹಾನುಭಾವರುಗಳು ಯಾರಾರು ? ತನ್ನ ಅಜ್ಜನ ಕೋಲನ್ನು ಕುದುರೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ಸವಾರಿ ಮಾಡುವ ಬಾಲಕ, ತನ್ನ ನಾಡಿನ ಪುರಾತನರನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರುಗಳು ಏರಿದ ವಾಹನಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಕೋಲು ಕುದುರೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಖುಷಿಪಡುವ ರೀತಿ ಅಚ್ಚ ಹೊಸದು. ಕೇಳಿ—

"ಚಂದಪ್ಪನಿಗೆ ಚಿಗರಿಯೆ ಕುದುರೆ
ಮಾದೇವನಿಗೆ ನಂದಿಯೆ ಕುದುರೆ
ರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಹನುಮನೆ ಕುದುರೆ
ಹೊಟ್ಟೆಯ ಗಣಪಗೆ ಇಲಿಯೇ ಕುದುರೆ
ಅಜ್ಜನ ಕೋಲಿದು ನನ್ನಯ ಕುದುರೆ"

ಅಜ್ಜನ ಕೋಲನ್ನು ಕುದುರೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಬಾಲಕ ಈಗ ನಮಗೆ ಸ್ವದೇಶ ಪರದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ.

"ಅರಬರ ದೇಶದಿ ದೊರೆಯುವ ಕುದುರೆ
ಕಾಠೇವಾಡದಿ ಕಾಣುವ ಕುದುರೆ
ಅರಸು ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಸಿಕ್ಕದ ಕುದುರೆ
ನನಗೇ ಸಿಕ್ಕಿದೆ ನನ್ನೀ ಕುದುರೆ
ಅಜ್ಜನ ಕೋಲಿದು ನನ್ನಯೆ ಕುದುರೆ"

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಕ್ಕಳು ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡಿಗರು. ಅವರುಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಣ್ಣು ಹಂಪಲುಗಳು, ಮಿಠಾಯಿ ಸಿಹಿ ತಿಂಡಿಗಳು, ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಸವಿರುಚಿಯ ಊಟದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣನೆ

ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟು ಹಿಗ್ಗೋ? "ತುಪ್ಪಾರೊಟ್ಟಿ ಗೇಗೇಗೇ"ಯಲ್ಲಿ "ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವನ ಹಾಡು" ಕೇಳಿ. ಅವನ ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡತನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಿ.

"ನಂಜನಗೂಡಿನ ರಸಬಾಳೆ
ತಂದಿಹೆ ಕೊಡಗಿನ ಕಿತ್ತಳೆ
ಬೀದರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸೀಬೆಯ ಹಣ್ಣು
ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸೇಬಿನ ಹಣ್ಣು
ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಹಿಗ್ಗನು ಹರಿಸುವವು
ಕಲ್ಲು ಸಕ್ಕರೆಯ ಮರೆಸುವವು."

ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವನ ಸರಕು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಪಟ್ಟಿ ದೊಡ್ಡದು. ಸಹನೆಯಿಂದ ಕೇಳಿ,

"ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಮಧುಗಿರಿ ದಾಳಿಂಬೆ
ಬೆಳವಲ ಬಯಲಿನ ಸಿಹಿಲಿಂಬೆ
ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸವಿ ಸಪ್ಪೋಟ
ನಾಲಗೆ ಬರವನು ಕಳೆಯುವವು
ದೇಹದ ಬಲವನು ಬೆಳೆಸುವವು."

ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ಮುಗಿಯಿತೇನು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಣ್ಣುಗಳ ಬೆಳೆಸು ? ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಣ್ಣು ಬೆಳೆಯುವ ಯಾವ ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ಮರೆತಿಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ನಮಗೆ ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನೇ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ,

"ಗಂಜಾಮ್ ಅಂಜೀರ್ ತುಮಕೂರ್ ಹಲಸು
ಧಾರವಾಡದ ಆಪೋಸು
ಮಲೆನಾಡಿನ ಅನನ್ನಾಸು
ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಮರೆತು ಸಿಹಿ ತಿನಿಸು
ಸವಿಯಿರಿ ಬಗೆ ಬಗೆ ಹಣ್ಣುಗಳ
ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಹಣ್ಣುಗಳ"

"ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ" ಮಕ್ಕಳ ಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಭಾರತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾರದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿ "ಮಿಠಾಯಿ ಮಕ್ಕಳೆ" ಎಂಬುದೊಂದು ಕವನ. "ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವನ ಹಾಡು" ಇದ್ದಂತೆ ಇದು ಮಿಠಾಯಿ ಮಾರುವವನ ಹಾಡು. ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವನಿಗೆ ಇದ್ದಂತೆ ಮಿಠಾಯಿ ಮಾರುವವನಿಗೂ ಇಡೀ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ನಗರ, ಪಟ್ಟಣಗಳ ಪರಿಚಯವುಂಟು. ಅವನು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

"ಮಿಠಾಯಿ ಮಕ್ಕಳೆ
ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಈಗಳೆ
ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತಿವು ಸಿಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ
ಇವುಗಳ ಬೆಲೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ
ಮಿಠಾಯಿ ಮಕ್ಕಳೆ
ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಈಗಳೆ."

ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕೆ? ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಬೇಕಾದರೆ ಚಾಲಾಕುಬೇಕು. ಮಿಠಾಯಿ ಮಾರುವವನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಚಾಲಾಕು ಕರಗತವಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಸರಕುಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಊರಿನವು ಎಂಬುದನ್ನು ಕವನ ಕಟ್ಟಿ ರಾಗರಾಗವಾಗಿ ಹಾಡಿ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

"ಗೋಕಾಕದ ಕರಿದಂಟು
ರಾಜಧಾನಿಯ ಪೆಪ್ಪರಮೆಂಟು
ಬೆಳಗಾವಿಯ ಕುಂದ
ಹೈದರಾಬಾದಿನ ಕಲಕಂದ
ಬಾಯೊಳು ನೀರನು ಬರಿಸುವುವು
ಕೈಯೊಳು ಕಾಸನು ತರಿಸುವುವು
ಮಿಠಾಯಿ ಮಕ್ಕಳೆ
ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಈಗಳೆ."

ಮಕ್ಕಳ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿಸುವ ಮಿಠಾಯಿ ಸರಕು ಇನ್ನೂ ಉಂಟು ನಮ್ಮ ಮಿಠಾಯಿವಾಲನಲ್ಲಿ. ಅವನು ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಕೂಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ —

"ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತಿವು ಸಿಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ
ಇವುಗಳ ಬೆಲೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿಲ್ಲ
ಧಾರವಾಡದ ಪೇಡೆ
ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಪೇಣಿ
ಉತ್ತರದೇಶದ ಬರ್ಫಿ
ಚೌಪಾಟಿಯ ಕುಲ್ಫಿ
ಮಿಠಾಯಿ ಮಕ್ಕಳೆ
ಕೊಳ್ಳಿರಿ ಈಗಳೆ"

ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಕಾವೇರೀ ನದಿಯಿಂದ ಕೃಷ್ಣನದಿಯವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಶಾಲ ಭೂಪ್ರದೇಶ. ಈ ವಿಶಾಲ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ ಮತ್ತು

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿವೆ. ಮೈಸೂರು, ಕೊಡಗು, ಹೀಗೆ ಒಳ ಭೇದಗಳು ಇನ್ನೆಷ್ಟೊ, ಈ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜನಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ, ನಾಲಗೆ ರುಚಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಕನ್ನಡ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಆಜು-ಬಾಜಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವವರು, ಒಬ್ಬರೊಡನೊಬ್ಬರು ಸ್ನೇಹ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿರುವವರು. ಆದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಊಟ-ಉಪಚಾರಗಳಿಗೆಂದು ಹೋಗಿಬರುವುದುಂಟು. ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಊಟ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚಿಣ್ಣ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗುಣಾಕಾರ ಹಾಕಿ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ ಆ ವಿವರ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. "ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ" ಯಲ್ಲಿ ಗೆಳೆಯರ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವೆನಮ್ಮ" ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

"ಗೆಳೆಯರ ಊಟಕ್ಕೆ ಕರೆಯುವೆನಮ್ಮ
ತರತರದಡಿಗೆಯ ಮಾಡಮ್ಮ
ಒಬ್ಬರ ರುಚಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಿಲ್ಲವು
ಏನೇ ಬೇಡಿದರು ನೀಡಮ್ಮ"

ಅತಿಥಿಯನ್ನು ದೇವರೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸುವುದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಲಕ್ಷಣ. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಪೋರನಿಗೆ ಈ ಅರಿವುಂಟು. ಆದುದರಿಂದ ಒಬ್ಬರ ರುಚಿ ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗಿಲ್ಲವು, ಏನೇ ಬೇಡಿದರು ನೀಡಮ್ಮ" ಎಂದು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ರುಚಿಭೇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅಡಿಗೆ, ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ರುಚಿಭೇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡೆಂದು ತಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

"ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೆಳೆಯರಿಗೆ
ಹೋಳಿಗೆ ಕರಜೀಕಾಯಿ
ಎಳ್ಳು ಹಚ್ಚಿದ ಸೆಜ್ಜೆಯ ರೊಟ್ಟಿ
ಎಣ್ಣೆ ಬದನೆಕಾಯಿ
ಮೆಂತೆಯ ಪಲ್ಯ ಸೌತೆ ಟೊಮಾಟೊ
ಮೂಲಂಗಿಯ ಪಚ್ಚಡಿ
ಅಗಸಿಯ ಚಟ್ನಿ ಕೆನೆಕೆನೆ ಮೊಸರು
ಬಿಳಿ ಜೋಳದ ಕಿಚ್ಚಡಿ

ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಉಣಿಸಿನ ವಿವರ ಕೊಟ್ಟಾಯಿತು. ಇನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೆಳೆಯರು ಬಯಸುವ ಉಣಿಸನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಡವೇ ?

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಗೆಳೆಯರಿಗೆ
ಪೇಣಿ ಚಿರೋಟಿ ಕೀರು

ಇಡ್ಡಲಿ ಸಾಂಬರು ಮಸಾಲೆ ದೋಸೆಯು
ಮುದ್ದಿ ಅನ್ನ ತಿಳಿಸಾರು.
ಪುಳಿಯೋಗರ ಬಿಸಿಬೇಳೆಭಾತು ಕೇ–
ಸರಿಯು ಭಾತು ಕ್ಷೀರಾನ್ನ
ಕೊಬ್ಬರಿ ಬೆರೆಸಿದ ಕೋಸಂಬರಿ
ಬಜ್ಜಿ ಗೊಜ್ಜು ಮೊಸರನ್ನ

ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಉಣಿಸನ್ನು ತಿಳಿಸಿಯಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಕೊಡಗಿನ ಗೆಳೆಯರುಂಟಲ್ಲಿ! ಅವರಿಗೆ ?

ಕೊಡವ ಗೆಳೆಯನಿಗೆ ತಳಿಯುಪೆಟ್ಟು ಕೇ
ರಳದ ಗೆಳೆಯನಿಗೆ ಆಡು

ತನ್ನ ತಾಯಿ, ತನ್ನ ಗೆಳೆಯರಿಗೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಉಣಿಸು ತಯಾರುಮಾಡಿ ಊಟ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಚಿಣ್ಣನಿಗಾಗುವ ಆನಂದ ಬಣ್ಣಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ತಾಯಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುವ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಎಂಥದು !

ಎಲ್ಲರು ಉಂಡು ಕೈತೊಳಕೊಂಡು
ಕುಣಿವೆವು ಸುತ್ತಲು ನಿನ್ನ
ಕೊಂಡಾಡುವೆವು ಮುಂಡಾಡುವೆವು ನಿನ್ನ
ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುವೆವು ನಿನ್ನ.

ಕನ್ನಡ ಚಿಣ್ಣನನ್ನು ತಾಯಿ ಪ್ರೇಮಮಯಿಯನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾಳೆ. "ಕೂಡಿ ಬಾಳೋಣ" ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಕಲಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಅವನು ಅದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. "ಕನ್ನಡ ಕುಲ ಒಂದೇ" ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಅಡಗಿದೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ.

ನನ್ನ ತಾಯಿ ಎಲ್ಲರ ತಾಯಿ
ಆಗಿ ಉಣಿಸುವಳು ನಾಳೆ
ಎಳೆಯರು ನಾವು ಗೆಳೆಯರು ಇಂದು
ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮದಿರು ನಾಳೆ.

ಇದೇ ಕನ್ನಡ ಐಕ್ಯಭಾವ "ಗಿಲ್‌ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ"ಯ ಇನ್ನೊಂದು ಕವನದಲ್ಲಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಯುತವಾಗಿ ಸ್ಫುಟಗೊಂಡಿದೆ. ಆ ಕವನದ ಹೆಸರು "ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿ ಬೆಳೆಯೋಣ". ನಾನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ನಾನು ಲಿಂಗಾಯಿತ, ನಾನು ಒಕ್ಕಲಿಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಏಳಿಗೆ ಎಂದೂ ಆಗದು. "ಸ್ವಾಮಿ ನನ್ನೂರು ಧಾರ್ವಾಡ, ನನ್ನೂರು ಮೈಸೂರು, ನನ್ನೂರು ಎರಕಾಡು", ಎಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾವವನ್ನು ಕನ್ನಡ ಜನ ತಳೆಯುತ್ತ ಹೋದರೆ ಪರಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಕೈ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಿಶಕ್ತರಾಗಿ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗು

ತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದರೆ ಕನ್ನಡಮ್ಮನ ಉದ್ಧಾರ ಹೇಗಾಗಬೇಕು. ಕನ್ನಡಿಗರು ತಮ್ಮ ನೆರೆಹೊರೆ ಜನಗಳೊಂದಿಗೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಸರೀಕರಾಗಿ ಹೇಗೆ ಬಾಳಬೇಕು. ಈ ಕಾರಣ ಈಗಿನಿಂದಲೇ ಕನ್ನಡದ ಎಳೆ ಕಂದಮ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡತನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು. "ಕೂಡಿ ಬಾಳೋಣ" ತನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಹಾಕಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕವನ "ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿ ಬೆಳೆಯೋಣ"

"ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿ ಬೆಳೆಯೋಣ
ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿ ಉಳಿಯೋಣ
ಕನ್ನಡ ತೇಜದಿ ಹೊಳೆಯೋಣ
ಕನ್ನಡ ತೇರನು ಎಳೆಯೋಣ."

ಹೀಗೆ ಭಾವೈಕರಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ವಿಶಾಲ ಹೃದಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

"ನಾವು ಹುಟ್ಟಿರುವ ಕುಲವೇನಿರಲಿ
ಕನ್ನಡ ಕುಲವನೆ ಅಪ್ಪೋಣ
ಕನ್ನಡ ನಾಡೊಳಗಿರುವವರೆಲ್ಲ
ಕನ್ನಡಿಗರೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಭೂಪ್ರದೇಶ ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದುದೆಂದು ಈಗಾಗಲೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಕನ್ನಡಿಗರ ಉಡುಗೆ ತೊಡಿಗೆಗಳು ಬೇರೆ. ಆಡು ಮಾತು ಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ನಡವಳಿಕೆಯೂ ಭಿನ್ನ. ಆದರೂ ನಮಗೆಲ್ಲ ಇರಲು ಒಂದೇ ನೆಲ ತಾನೆ ಕನ್ನಡ ನೆಲ.

"ವೇಷವು ಬೇರೆ ಭೂಷಣ ಬೇರೆ
ಭಾಷೆಯು ಒಂದೇ ಕನ್ನಡವು
ಕನಸಿನೊಳಿಹುದೂ ಮನಸಿನೊಳಿಹುದೂ
ನನಸಿನೊಳಿಹುದೂ ಕನ್ನಡವು."

ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಈ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡಿದರೆ ಸಾಲದು. ಅದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮೂಡ ಬೇಕು. ಜಾತಿ ಗುಂಪುಗಾರಿಕೆ ಸಲ್ಲದು. ಇಡೀ ಸಮಾಜವೇ ತಾನು ಕನ್ನಡ ಕುಲ ವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೊಡನೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಕಲೆತು ಬಾಳಬೇಕು.

"ಮನೆಯೊಳು, ಮಠದೊಳು, ಮಸೀದೆ ಚರ್ಚಿನೊಳು
ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿಯೇ ಬಾಳೋಣ
ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರ ಹಬ್ಬ ಉತ್ಸವದಿ
ಸೇರುತ ಹರುಷವ ತಾಳೋಣ."

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು, ತನ್ನ ತಾಯಿನಾಡನ್ನೇ ಮರೆತ ಮಾತೃ ದ್ರೋಹಿಗಳನ್ನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು? ನಮ್ಮ ನೆಲದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ, ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ನೀರು, ಗಾಳಿ, ಆಹಾರಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಬೆಳೆದು ಪುಷ್ಟರಾಗಿ, ನಮ್ಮೊಡನೆ ಅಸಹಕಾರದಿಂದಿರುವ ಹೊರನಾಡವರನ್ನು ಏನು ಮಾಡಬೇಕು ? ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ರಾಮಬಾಣ, ತಿರಸ್ಕಾರ, ಉಪೇಕ್ಷೆ. ಮನೆಒಡೆಕರ ಬಹಿಷ್ಕಾರ.

ಕನ್ನಡಕುಲವನು ಒಡೆಯುವ ಯಾರನು
ನಂಬದೆ ನಮ್ಮನೆ ನಂಬೋಣ
ಕನ್ನಡದೇಳಿಗೆ ದುಡಿಯದವರನು
ಮರಹಿನ ಕಣಜದಿ ತುಂಬೋಣ.

ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ದೇಶಭಾಷೆ. ಕನ್ನಡ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೇ ಪುರಸ್ಕಾರ. ಅದೇ ರಾಜಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮೆರೆಯಬೇಕು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ. ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾನಿಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ, ಆಡಳಿತ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಸ್ಥಾನ ಗಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆಯೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ? ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚಿಣ್ಣನನ್ನು ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಬಾಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಮದ್ದು ಧಿಕ್ಕಾರ.

"ಕನ್ನಡ ಕಲಿಸದ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳೆ
ಕನ್ನಡ ಬಳಸದ ಸರಕಾರ
ಕನ್ನಡ ತೀರ್ಪನು ಕೊಡದ ಕೋರ್ಟುಗಳೆ
ನಿಮಗಿದೊ ನಮ್ಮಯ ಧಿಕ್ಕಾರ"

ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಬಾಲಕನ ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಉಜ್ವಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇದ ರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡನಾಡನುಡಿಗಳ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿದವ ರೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ಬಾಲಕನಿಗೆ ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿ ವಿಶ್ವಾಸ. ಅವರುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅಪರಿಮಿತ ಪುರಸ್ಕಾರ.

ಕನ್ನಡ ಭಕ್ತರು ಯಾರೇ ಇರಲಿ
ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮಯ ಸತ್ಕಾರ
ಕನ್ನಡ ಪ್ರೇಮಿಗಳೆಲ್ಲಿಯೆ ಇರಲಿ
ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ನಮಸ್ಕಾರ.

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಮೂರನೆಯ ಮಕ್ಕಳ ಪದಗಳ ಸಂಕಲನ "ತಿರುಗೆಲೆ ತಿರುಗೆಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ" ಇತ್ತೀಚೆಗೆ, ಎಂದರೆ ೧೯೮೦ರಲ್ಲಿ, ಬಿಜಾಪುರದ ಭಾರತೀ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾರದ ಕಡೆಯಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಈ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪದ್ಯ "ಕಲಿಸಲಿ ಕನ್ನಡ" ಎಂಬುದು. ಬಾಲಶಿಕ್ಷಣ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಯಾವ ಭಾಷಾ

ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಕೊಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಈ ಪದ್ಯದ ಪ್ರಧಾನ ವಿಷಯ. ಮಕ್ಕಳ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರು, ಶಿಕ್ಷಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಅವರ ತಾಯ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಬೇಕೆಂದು ಒಮ್ಮತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದ ದೇಶಗಳೆಲ್ಲ ಈ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಶಿರಬಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ. ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪುರುಷರುಗಳು ಆಂಗ್ಲಭಾಷಾ ಪರಿಣತರುಗಳಲ್ಲಿ. ತಮ್ಮ ತಾಯ್ನುಡಿಯಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಮನೋಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿ ವಿಶ್ವದ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟಿವೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶ ? ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆ ಕಲಿಯದಿದ್ದರೆ ಮಹಾಪ್ರಳಯವೇ ಆಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಇದ್ದಾರೆ ನಮ್ಮ ಜನ. ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷಾ ಹೊರೆಯನ್ನು ಹೇರಿ ಖುಷಿಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಮಾಧ್ಯಮ ಬ್ರಹ್ಮರಾಕ್ಷಸನಾಗಿ ಕೂತಿದೆ ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ. ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಂತೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಾಧ್ಯಮ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಿಡುಗು ಭಯಂಕರವಾಗಿದೆ. ಹಾಲು ಹಸುಳೆಗಳು "ಎಬಿಸಿಡಿ" "ಮಮ್ಮೀ ಡ್ಯಾಡೀ" ಅನ್ನದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಸುಖ ಕೈತಪ್ಪಿದಂತೆ ಜೀವಕ್ಕೆ ಮುಜಗರ. ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಭಕ್ತ ಎಳೆಯ ಕಂದಮ್ಮನಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಕಲಿಯುವ ಬಯಕೆ–

"ಅ ಆ ಇ ಈ ಕಲಿಸುವ ಮೊದಲೇ
ಎ ಬಿ ಸಿ ಡಿ ಕಲಿಸುವರು
ಅವ್ವಾ ಅಪ್ಪಾ ಎನ್ನುವ ಮೊದಲೇ
ಮಮ್ಮೀ ಡ್ಯಾಡಿ ಎನಿಸುವರು !"

ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಕಸಿವಿಸಿ, ತಿರಸ್ಕಾರ. ಈ ಬಗೆಗೆ ಅವನ ಅನಿಸಿಕೆ ಹೀಗಿದೆ–

"ನಾಚಿಕೆ–ಗೀಚಿಕೆ ಇಲ್ಲೇನಮ್ಮ
ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹುಚ್ಚಿನ ಈ ಜನಕೆ
ಯಾಕೆ ಎರೆಯುವರು ನಂಜನ್ನಿವರು
ಕನ್ನಡ ಮಕ್ಕಳ ಕನ್ನಡತನಕೆ"

ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡಾಭಿಮಾನಿ ಬಾಲಕ ಇಷ್ಟಕ್ಕೇ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ ತನ್ನ ಅನಿಸಿಕೆಯನ್ನು. ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರಿಸಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ ತಾಯಿಯನ್ನು

ಕನ್ನಡವನ್ನೇ ಕಲಿಯದ ಮಕ್ಕಳು
ಇನ್ನೇನನ್ನು ಕಲಿತಾರು ?
ತಮ್ಮ ತಾಯಿಯೆದೆ ಹಾಲನೆ ಕುಡಿಯದೆ
ಅನ್ಯರನ್ನವನು ಮೆಲದಾರಾ ?

ಹಾಗಾದರೆ ಗತಿ ? ಈಗ ತುಳಿದಿರುವ ತಪ್ಪು ಹಾದಿಯನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು. ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು. ಅದು ಯಾವುದು ? ಕನ್ನಡ ಕಲಿಸುವುದು, ಕನ್ನಡ ಬೆಳೆಸುವುದು.

“ಕಲಿಸಲಿ ಕನ್ನಡ ಬೆಳೆಸಲಿ ಕನ್ನಡ
ಅದಕೂ ಇದಕೂ ಎದಕೂ
ಕನ್ನಡದಿಂದಲೆ ಚಿನ್ನವೆ ಆಗಲಿ
ಕನ್ನಡಿಗರ ಬಾಳೂ ಬದುಕೂ”

“ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ” ಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕವನ “ಭರತ ಭೂಮಿ ಕರುನಾಡು” ಎಂಬುದು. ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನಾವು ಭಾರತೀಯರು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರು, ಎಂಬ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸುವ ಸೂತ್ರ ಮಿಂಚಿದೆ.

“ಭರತಭೂಮಿಯ ನುಳಿದು
ಕನ್ನಡನಾಡು ಇಲ್ಲ.
ಕರ್ನಾಟಕವ ಬಿಟ್ಟು
ಭಾರತವು ಇಲ್ಲ.”

ಭಾರತದೇಶ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತಗಳ ವಿಂಗಡನೆಯಾಯಿತು. ಭಾರತೀಯತ್ವವನ್ನು ಮರೆತು ಪ್ರಾಂತೀಯತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮನೋಭಾವ ದೇಶದ ನಾಯಕರುಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆಹಾಕಿತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ದೇಶಕ್ಕೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಯಿತು. ಮಕ್ಕಳಾಗಿರುವಾಗಲೆ ಎಳೆ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ತಿದ್ದುವುದು ಸುಲಭ. ಆ ಕಾರ್ಯ ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಭಾರತ ಕರ್ನಾಟಕಗಳ ಬಾಂಧವ್ಯ ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಲವಾಗಿ ಬೆಸೆಗೊಂಡಿದೆ. ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೊಂದು ಬಾಳದು. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾವನೆ ಸಲ್ಲ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ತಾಯಿಯ ತಾಯಿ
ಭಾರತಾಂಬೆ
ಭಾರತಿಗೆ ಭೂಷಣಳು
ಕರ್ನಾಟಕಾಂಬೆ
ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ
ಭರತ ಭೂಮಿ
ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಭಾರತವು
ಕನ್ನಡದ ಭೂಮಿ.

ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಿರಿ ಭಾರತದ ಯಾವ ಪ್ರಾಂತ್ರಕ್ಕೂ ಸರಿಸಮವಾಗಿ ತೂಗ ಬಲ್ಲದು. ಒಂದು ಕೈ ಮೇಲೆಂದರೂ ಸಮನೆ. ಚಿನ್ನದ ನಾಡಿದು, ಗಂಧದ ಬೀಡಿದು, ಮಲೆನಾಡ ಸಿರಿಯಿದು, ಕಬ್ಬಿಣದ ಕುಲುಮೆಯಿದು ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ನಾಡು. ಭಾರತರತ್ನ ಸರ್ ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನಂಥ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ಮಹಾಶಿಲ್ಪಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ನಾಡು ಕನ್ನಡ. ಅದಕ್ಕೇ ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

"ಏನುಂಟು ಏನಿಲ್ಲ
ಕನ್ನಡದ ನೆಲದಿ ?
ಹುಟ್ಟಿಹರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು
ಕನ್ನಡದ ಕುಲದಿ"

ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠತನ ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೇ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸ್ನೇಹಹಸ್ತ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಭಾರತರತ್ನ ಸರ್ ಎಂ. ವಿಶ್ವೇಶ್ವರಯ್ಯನವರ ಬುದ್ಧಿಯ ನೆರವನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಷ್ಟು ದೇಶಗಳು ಪಡೆಯಲಿಲ್ಲ ? ಆ ನೆನಪು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ

ಸಕಲ ಭುವಿಗೇ ಬೆಳಕು
ಭಾರತದ ಕತದಿಂದ
ಸಾರ್ಥಕತೆ ಭಾರತಕೆ
ಕರುನಾಡಿನಿಂದ.

ಹೀಗೆ ದಿವ್ಯಭವ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಬೆಳಕಾಗಿರುವ ಭಾರತ ಭೂಮಿ ಕರುನಾಡು, ನಮ್ಮ ಜನ್ಮಭೂಮಿಯಾಗಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ. ಕವಿ ಈ ಭಾವವನ್ನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕಂದನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತುತ್ತಾರೆ

ಜಯವೆನ್ನಿ ಭಾರತಕೆ
ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ
ಈ ಎರಡು ಶುಭಕಾರಕ
ಸಕಲಲೋಕಕ್ಕೆ

"ಮಕ್ಕಳಿಸ್ಕೂಲ್ ಮನೇಲಲ್ವೆ ?" ಎಂದರು ಒಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಮ್ರ ಸಚಿವ ದಿ॥ ಟಿ. ಪಿ. ಕೈಲಾಸಂ. ಮಕ್ಕಳಿಸ್ಕೂಲ್ ಮನೆಯಾದರೆ ಮಗುವಿನ ಮೊದಲ ಗುರು ತಾಯಿತಾನೆ. ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಬಗೆಗೆ ಒಂದು ಹೊಸ ತಿರುವು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ "ತಿರುಗುಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ" ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿರುವ "ತಾಯಿ" ಎಂಬ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ. ಮಗುವಿನ ಭಾವನೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನವನವೀನವಾಗಿದೆ.

"ಅರ್ಜುನನೇನೋ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡವನು
ವಿಶ್ವರೂಪವನು ನೋಡಿದನು
ನಾನು ಸಣ್ಣವನು ದೇವರ ನಾನು
ತಾಯಿಯ ರೂಪದಿ ನೋಡುವೆನು"

ತಾಯಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವರು ಎಂದಾಯಿತು ಮಗು. ಆಕೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದೇ ಸರಿ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಮನದಲ್ಲಿ.

ಕಾಣದ ದೇವರ ಕಂಡವರಾರೊ
ಕಾಣುವ ದೇವರು ತಾಯಿಯೇ ?
ಕಲ್ಲುದೇವರು ಕೊಡುವುದು ಏನೋ
ಎಲ್ಲ ಕೊಡುವವಳು ತಾಯಿಯೇ !

ಎಂಥ ಸತ್ಯ ಅಡಗಿದೆ ಈ ಭಾವನೆಯಲ್ಲಿ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೇವರಂತಿರುವ ತಾಯಿ ಏನು ಬೇಕು, ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಡುವಳಲ್ಲ ! ಮಮತೆಯ ಕರುಳೆ ಅವಳು.

ಅನ್ನವ ಕೊಡುವಳು ಮಮತೆಯ ಕೊಡುವಳು
ಕೊಡುವಳು ಅಮೃತದ ಎದೆಯನು
ಲಾಲನೆ ಪಾಲನೆ ಲಲ್ಲೆ ಲಾಲಿಗಳ
ದಿನದಿನ ಕೊಡುವಳು ಮುದದಿಂದ.

ಇಷ್ಟು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ತಾಯಿ ತನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಕಿದ್ದಾಳೆ ? ಆ ವಿವರ ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿದೆ ಕೇಳಿ.

ತೋಳ ತೊಟ್ಟಿಲಲಿ ತೂಗುವಳೊಮ್ಮೆ
ತೊಡೆಯ ಮಂಚದಲಿ ಮಲಗಿಪಳು
ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಯ ತೊಡಿಸಿ
ದೃಷ್ಟಿಯಾದರದ ತೊಲಗಿಪಳು.

ಆಸರಿಕೆ ಬೇಸರಿಕೆ ಸಹಜತಾನೆ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ, ಆಗ ತಾಯಿ ಅದನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಎಷ್ಟು ಮುತವರ್ಜಿ ವಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹೆಜ್ಜೆಯ ಮೇಲೆ ಹೆಜ್ಜೆಯನಿಟ್ಟು ನಡೆಯುವುದನ್ನು ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕಲಿಸುತ್ತಾಳೆ ? ಮಗು ಅದನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಂಡು ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ.

ಅಂದದ ಚೆಂದದ ಆಟಿಕೆಗಳನು
ಕೊಟ್ಟು ಆಡಲು ಕಲಿಸುವಳು
ಮೆಲ್ಲನೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೆಜ್ಜೆಯನಿಡಿಸಿ
ನಲಿಯುತ ನಡೆಯಲು ಒಲಿಸುವಳು

ಇಂಥ ತಾಯಿಯನ್ನು ಮಗು "ಮೊದಲ ಗುರು"ವೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು "ಮನುಜನ ಕೆತ್ತುವ ರೂವಾರಿ"ಯೆಂದು ಬಗೆದು ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ತುಂಬ ಭಯ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ದೇವರೆಂದು ಭಾವಿಸಿದೆ.

ಅಕ್ಷರ ಕಲಿಸಲು ಮೊದಲನೆ ಗುರುವು
ನಡೆನುಡಿ ತಿದ್ದಲು ನಯಕಾರಿ
ಬಾಲಕತನದ ಮೃದು ಹಾಲುಗಲ್ಲಿನಲಿ
ಮನುಜನ ಕೆತ್ತುವ ರೂವಾರಿ

ಆದುದರಿಂದ ತನಗೆ ತಾಯಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೇವರು. ಪ್ರೇಮಮಯಿ ಕರುಣಾಮಯಿ ಉದಾರಚರಿತೆ. ತನ್ನ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನು ಸದಾ ಹಾರೈಸುವ ಕ್ಷೇಮಕಾರಿ. ಕೆಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳು ತಾಯಿಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಬಹುದು. ಆದರೆ ತಾಯಿ ಅಂಥ ಹೀನಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಒಳ್ಳೆಯವಳೇ. ಇಂಥಾ ಉದಾತ್ತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಮುಕ್ತಾಯ ಗೊಂಡಿದೆ "ತಾಯಿ" ಕವನದ ಕೊನೆಯ ಸಾಲುಗಳು.

ಅಂತೆಯೇ ನಾನು ತಾಯಿಯೆ ದೇವರು
ಎಂದು ನಂಬಿಕೆಯನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ
ಕೆಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳು ಹುಟ್ಟಿರಬಹುದು
ಕೆಟ್ಟ ತಾಯಿಯು ಹುಟ್ಟಿಲ್ಲ.

ಮಕ್ಕಳು ಬೆಳೆದು ಶಾಲೆಗೆ ಹೋಗುವ ವಯಸ್ಸು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಅವರುಗಳನ್ನು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆಂದು ಪಾಠಶಾಲೆಗೆ ಸೇರಿಸುವುದು ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳ ಕರ್ತವ್ಯವಷ್ಟೆ. ತನ್ನ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ, ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸಿ, ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಶಹಭಾಷ್ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಬಾಲಕ ಬಾಲಕಿಗೂ ಇರುವುದು ಸಹಜ. ಅದರಲ್ಲೂ ತನ್ನ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳ ಮುಂದೆ ತನ್ನ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ "ಭಲೆ" ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆಸೆ ಯಾವ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಹದಾಶಯವು "ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ" ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದ "ನೀ ಮುಂದಿದ್ದರೆ ಸೋಲೇ ಇಲ್ಲ !" ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ತನ್ನ ಶಾಲೆಯ ವಾರ್ಷಿ ಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಅತಿರಥ ಮಹಾರಥ ಅತಿಥಿಗಳು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅದು ತನಗೆ ಮಹತ್ವ ವಲ್ಲ. ತನ್ನ ಹಡೆದಮ್ಮ ಬರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಕುಳಿತಿರಬೇಕು. ತಾನು ಪ್ರದರ್ಶಿ ಸುವ ಕೌಶಲಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗಬೇಕು. ಆಗ ತಾನು ಸ್ಪರ್ಧಿಸುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ತನಗೇ ಗೆಲುವು ಕಟ್ಟಿಟ್ಟ ಗಂಟು. ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ ತನ್ನ ತಾಯಿಗೆ. ಶಾಲಾಸ್ಪರ್ಧೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಬಾಲಕ.

ನಮ್ಮಯ ಶಾಲೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವಕೆ
ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡವರು ಬರುತಿಹರು
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಉದ್ಘಾಟಕರಾಗಿ
ಶಾಲೆಗೆ ಖ್ಯಾತಿಯ ತರುತಿಹರು !
ನಾನೂ ಭಾಗವ ವಹಿಸುವೆನಮ್ಮ
ಆಟಪಾಟದಲಿ ಓಟದಲಿ
ಚರ್ಚೆ ಭಾಷಣದಿ, ವೇಷಭೂಷಣದಿ
ಆಶು ಕವಿತೆಯಲಿ, ನಾಟಕದಿ

ಇಷ್ಟೂ ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಗೆಲ್ಲುವ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸವಿದೆ, ತನ್ನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸನ್ನು ಬಯಸುವ ತಾಯಿ ಮುಂದೆ ಕುಳಿದ್ದರೆ.

ಎಲ್ಲ ಸ್ಪರ್ಧೆಗಳ 'ಗೆಲ್ಲುವೆನಮ್ಮ
ನಿನ್ನ ಹರಕೆಯಿರೆ ಈ ಬಾರಿ !
ಮನೆಯ ತುಂಬುವೆನು ಮೆಚ್ಚುಗಳಿಂದ
ಪದಕ ಫಲಕ ಪುಸ್ತಕ ಸೇರಿ !
ಆದುದರಿಂದ ತನ್ನಮ್ಮನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ
"ನೀನು ನೋಡಲು ಬರಬೇಕಮ್ಮ
ನಾನು ಮೆಚ್ಚುಗಳ ಪಡೆವುದನು !
ನೋಡುವೆ ನಾನು ಎಲ್ಲರ ಮಧ್ಯದಿ
ನಿನ್ನಯ ಅರಳಿದ ವದನವನು !

ನಮ್ಮ ಬಾಲಕನ ಕೌಶಲವನ್ನು ಅಭಿನಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕೆ, ಭಾವ ಗೀತಗಳ ಹಾಡಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಬೇಕೆ, ಜಾನಪದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕೆ, ಯೋಗಾಸನ ಕಸರತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಈಕ್ಷಿಸಬೇಕೆ, ಅವನು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಹಿಗ್ಗಲು ತಾಯಿ ಎದುರಿಗೆ ಇರಬೇಕಷ್ಟೆ

ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಾನೇ ಭೀಮನು–
ಕುಟ್ಟಿ ಕೆಡಹುವೆನು ಕೀಚಕನ
ಕುಳಿತವರೆಲ್ಲರು ಹೊಗಳದಿರರು ಈ
ಹೆಣ್ಣಿನ ಮಾನವ ರಕ್ಷಕನ
ಭಾವಗೀತೆಗಳ ಹಾಡುವೆನಮ್ಮ
ಸುಗ್ಗಿಯ ಕುಣಿತವ ಕುಣಿಯುವೆನು !
ಯೋಗಾಸನಗಳ ಹಾಕಿ, ಮೂಳೆಗಳೆ
ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವೊಲು ಮಣಿಯುವೆನು !"

ಇಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಚಮತ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಹಂಬಲ ಅವನದು.

"ಬಿಲ್ಲನು ಹಿಡಿವೆ, ಗುರಿಯುನು ಹೊಡೆವೆ–
ಕತ್ತಿಯ ವರಸೆಯ ತೋರುವೆನು!
ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸರ್‌ಪ್ರೈಸ್ ಕಾದಿವೆ
ಅವುಗಳ ಬೆರಗನು ಬೀರುವೆನು"

ಇವುಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕಾದರೆ ತಾಯಿ ಮುಂದಿರಲೇಬೇಕು. ತಾಯಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸೆಲೆ. ಆಕೆಯ ಹಸನ್ಮುಖದ ರಕ್ಷಾಕವಚ ಮಗನ ಸಕಲ ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಗೂ ಬಯಸಿದ ಫಲ ಕೊಡುವ ಕಾಮಧೇನು ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ.

"ನೀ ಮುಂದಿದ್ದರೆ ಸೋಲೇ ಇಲ್ಲ
ನಿನ್ನೀ ಮಗನಿಗೆ ಜಗದಲ್ಲಿ
ನೋಡುವಿಯಂತೆ ನನ್ನ ಹೆಸರನೇ
ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೆ ಈ ಯುಗದಲ್ಲಿ"

"ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇಗೇಗೇ"ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿರುವ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟ ಕಡೆಯ ಕವನ "ಶಾಲೆಯ ವನ." ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ಸಸಿ ನಟ್ಟು ಕೈ ತೋಟ ಮಾಡಬೇಕು. ತಾನು ನೆಟ್ಟ ಸಸಿಗೆ ತಾನೇ ನೀರೆರೆದು ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕು. ದೊಡ್ಡದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಕಾಯಕವನ್ನು ಗುರುಗಳು ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಸಂತೋಷ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಸದಾ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಕೈ ತೋಟ ಮಾಡಿರುವ ಬಾಲಕ.

"ಗುರುಗಳು ಹೇಳುವರೆಳೆಯುರು ಬೆಳೆಯುವ
ಸಸಿಗಳು, ಶಾಲೆಯ ವನವೆಂದು
ಇದರ ಗುರುತಿಗೆ ಬೆಳೆಯುತಲಿಹುದು
ಶಾಲೆಯ ಸುತ್ತಲು ಬನವೊಂದು!"

ಮಕ್ಕಳು ಶಾಲೆಯ ವನವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದರೆ ಸಾಲದು. ಅದು ಇವತ್ತು ಹುಟ್ಟಿ ನಾಳೆ ಕಮರಿ ಹೋಗಬಾರದು. ಅಂತೆಯೇ ಶಾಲೆಯ ಮಕ್ಕಳೂ ಗುರುಗಳು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬೋಧಿಸಿರುವ ತತ್ವವಿದು.

"ಶಾಲೆಯ ಒಳಗೆ ಬಾಲರು ಬೆಳೆಯಲಿ
ತಮ್ಮ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೆಣಗದಲೆ
ಬೆಳೆಯಲಿ ಹೊರಗೆ ಶಾಲೆಯ ವನವು
ಒಂದೂ ಸಸಿಯೂ ಒಣಗದಲೆ

ಈ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶಾಲೆಯ ವನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರೆ ಆದರಿಂದ ದೊರಕುವ ಫಲ ಅತ್ಯಧಿಕ, ಪ್ರಯೋಜನವಂತೂ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಷ್ಟು ಅಧಿಕ. ನೆಟ್ಟ ಸಸಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಹೂ ಹಣ್ಣು ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವೆರಡೂ ದೇವರಿಗೆ ಅರ್ಪಿತ. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮಹಾಪ್ರಸಾದ.

"ಹೂಗಳು ಬಿಟ್ಟರೆ ದೇವರಿಗೇರಿಸಿ
ವಿದ್ಯಾ ಬುದ್ಧಿಯ ಬೇಡುವೆವು
ಹಣ್ಣುಗಳಾದರೆ ಎಲ್ಲರು ಸೇವಿಸಿ
ಹರ್ಷದಿಂದ ಕುಣಿದಾಡುವೆವು"

"ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ," "ಗಿಲ್‌ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ" ಮತ್ತು ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ" ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಿರುವ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನನ್ನ ಪ್ರಕೃತ ಲೇಖನಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. "ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ"ಯಲ್ಲಿ "ಕೊಡು ಖಡ್ಗವ ಕೈಗೆ, ನನ್ನ ಕುದುರೆ, ಸರಪಳಿ, ಬಾಲನ ಬಯಕೆ, ಅ ಆ ಇ ಈ ಗೀತೆ, ಸಿದ್ದಿದ್ದಿ ಬಾವಾ, ಮಂಗತನ, ಮಗುವಿನ ಮೊರೆ, ಆಟವಾಡ ಬನ್ನಿರಿ, ಚಂದಪ್ಪ ಚಂದಪ್ಪ ಚಾರೀಕಾಯಿ, ತುಪ್ಪ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ, ದೋಸೆ, ಹೊಗೆ ಬಂಡಿಯ ಹಾಡು, ಇವರ ಬಿಟ್ಟು ಇವರ್ಯಾರು, ಪ್ರಶ್ನೆ, ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವನ ಹಾಡು, ಬುಡು ಬಡುಕೆ, ಚುಟುಕಗಳು, ಕತ್ತೆಯ ಗತ್ತು–ಕೊನೆಗೆ ವಿಪತ್ತು ಮತ್ತು ಶಾಲೆಯವನ, ಹೀಗೆ ೨೦ ಕವನಗಳಿವೆ, "ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ"ಯಲ್ಲಿ "ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ" ಎಂಬ ಪ್ರಾರಂಭದ ಕವನ, ನೀನು ನಕ್ಕು ಜಗವ ನಗಿಸು, ಬಣ್ಣದ ಗರಿ, ಗೆಳೆಯರ ಊಟಕೆ ಕರೆಯಮ್ಮ, ಮಜಾ ಅಂದ್ರೆ ಮಜಾ, ಓ ಮೋಡ ಓಡಿ ಬಾರಾ, ಕಾರ ಮಳೆಯೆ ಕಪ್ಪತ್ತ ಮಳೆಯೆ, ಕುರಿಮರಿ ಬೇಕೆ ಕುರಿಮರಿ?, ಮಿಠಾಯಿ ಮಕ್ಕಳೆ, ಹತ್ತಿಯ ಹೊಲದಲಿ, ಒಡೆಯಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬೆಕ್ಕಿಗೆ ಪೆಟ್ಟು, ಏಳು ಕಂದ, ಯಾವುದು ಬೇಕು ಆರಿಸಿಕೊ, ಕನ್ನಡಿಗರಾಗಿ ಬಾಳೋಣ ಮತ್ತು ಬಾಲಕರು ನಾವು, ಹೀಗೆ ೧೫ ಕವನಗಳಿವೆ. "ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ"ಯಲ್ಲಿ ಏನಾದರೂ ಕೊಡಿಸಪ್ಪ, ಪಾಪ, ಕಲಿಸಲಿ ಕನ್ನಡ, ಕಾಡಿನ ದೀಪ,?, ನನ್ನ ಭಂಡಾರ, ಜೊತೆಗಾರರಾಗಿರಿ, ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ, ಭರತ ಭೂಮಿ ಕರುನಾಡು, ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ, ಸ್ವಾಮಿ ನಮ್ಮಪ್ಪ, ನಾಯಿಯ ಸಾಕಿದೆ ನಾನು, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ನೀ ಮುಂದಿದ್ದರೆ ಸೋಲೇ ಇಲ್ಲ, ಹೀಗೆ ೧೪ ಪದ್ಯಗಳಿವೆ. ಈ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೊಸತನವಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆ ವಿಷಯಗಳು ಹೊಸ ತಿರುವನ್ನು ಪಡೆದು ಮಕ್ಕಳ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಉಲ್ಲಾಸವನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿಗೆ ವಿಕಾಸವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಮಕ್ಕಳು ಸಹೃದಯ

ಭಾವನೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಪುಸ್ತಕ ಬೊಕ್ಕಸವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು "ತುಪ್ಪಾ ರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ" ಮಕ್ಕಳ ಪದಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳ ಕೈಗಿತ್ತು ತೀರ್ಪು ಕೇಳಿದರಂತೆ. ಅವರ ಮಕ್ಕಳು ಕೊಟ್ಟ ತೀರ್ಪು ಇಂತಿದೆ.

"ಇವುಗಳನ್ನು ಒರೆಯುವಾಗ ಒರೆಗಲ್ಲಾಗಿ ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ, ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ! ಎಂದು ತೀರ್ಪುಕೊಟ್ಟವರು ನಿಮ್ಮಂತೆ ಎಳೆಯರಾಗಿರುವ ನನ್ನ ಮಕ್ಕಳು ವಿಜಯಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಶಿವಗೀತ, ಭಾರತಿಯರು. ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿತವಾದುವುಗಳನ್ನೇ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವೆನಾದ ಕಾರಣ ನಿಮಗೂ ಇವು ಒಪ್ಪಿತವಾಗುವುದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ......"

ಇದೇ ತೀರ್ಪು "ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲ್‌ಗಚ್ಚಿ" ಮತ್ತು "ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗಲೆ ತಿರುಗುಯ್ಯಾಲೆ" ಮಕ್ಕಳ ಪದಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆಂದೇ ಬಾಲಭಾರತಿ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾವಾಹಿಯಾಗಿ ಶುಕವನ, ಸಮುದ್ರಲೋಕ, ವಾಲ್ಟ್‌ಡಿಸ್ನಿಲೋಕ, ಕಾಡುಮನೆ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸದ ಪರಿಚಯ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. "ನ್ಯಾಯ ನಿರ್ಣಯ" ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳು ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಪ್ರಕಟವಾದರೆ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಮಕ್ಕಳ ಬೊಕ್ಕಸ ಇನ್ನಷ್ಟು ತುಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೂ ಅದರಿಂದ ಆಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಅತ್ಯಧಿಕವೆಂದು ಹೇಳುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಈ ಭಾಗ್ಯ ಬೇಗ ಬರಲೆಂದು ಆಶಿಸೋಣ.

‘ಕಾವ್ಯಾನಂದ’ರ ಎರಡು ಪುಸ್ತಕಗಳು

[ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿ ಹಾಗೂ ಮಿರ್ಜಾ ಗಾಲಿಬ್]

ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ ಎಂ.ಎ.

‘ಕಾವ್ಯಾನಂದ’ – ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಸುಪರಿಚಿತರಾಗಿರುವ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅವರು, ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳಿಂದಲೂ ಸೇವೆಸಲ್ಲಿಸುತ್ತ ಬಂದವರು.

ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳವರೆಗೂ ತಲುಪಿಸಿದ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು, ಹಿರಿಮೆ ‘ಕಾವ್ಯಾನಂದ’ ಅವರದು.

‘ಕಾವ್ಯಾನಂದ’ರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಆಡಳಿತ ಎರಡನ್ನೂ ಸವ್ಯಸಾಚಿಯಂತೆ ಬಹು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ, ಅಚ್ಚರಿ ಪಡುವಂತೆ ನಡೆಯಿಸಿ ಯಶಸ್ಸು ಪಡೆದವರು. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ, ಭಾವುಕ, ಶ್ರದ್ಧಾವಂತ, ರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾದಿಯಾದ ‘ಕಾವ್ಯಾನಂದ’ರ ಜೀವನ, ನಯದಿಂದ ಒಪ್ಪಓರಣದಿಂದ ಕೂಡಿದುದು. ಹತ್ತಾರು ದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ, ಅಪಾರ ಲೋಕಾನುಭವ ಪಡೆದ ಈ ಕವಿ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ವಚನಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕವಿ, ದಾರ್ಶನಿಕ, ಅನುಭಾವಿಗಳಾದ ‘ಕಾವ್ಯಾನಂದ’ ಅವರ ಅನುಭಾವದ ಮಿಂಚಿನ ಗೊಂಚಲು ಅವರ ‘ಜಲಪಾತ’, ‘ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ’, ‘ಮಾನಸ ಸರೋವರ’ ಮುಂತಾದ ಕೃತಿಗಳು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬಂದ ಅವರ ‘ವಚನೋದ್ಯಾನ’ ಕೃತಿಯಂತೂ ಅವರ ಜೀವನಾನುಭವವನ್ನು ಸಾರುವ ಮೇರುಕೃತಿ. ಅವರ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಬಹುಮಾನಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಓದುಗನ ವಿಚಾರವನ್ನು, ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಚಿತ್ತವನ್ನು ಜಾಗ್ರತಗೊಳಿಸುವ ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿವೆ.

ಕನ್ನಡ, ಉರ್ದು, ಫಾರಸೀ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಸಾಧಿಸಿರುವ ‘ಕಾವ್ಯಾನಂದ’ರು ಉರ್ದು, ಫಾರಸೀ ಭಾಷೆಗಳ ಹೆಸರಾಂತ ಕವಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಮೂಲಿಕವಾದರೆ, ಕೆಲವು ಅನು

ಪಾದಗಳಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿ' ಹಾಗೂ 'ಮಿರ್ಜಾ ಗಾಲಿಬ್' ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳು.

* * * * *

ಉರ್ದು ಭಾಷೆ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದುದು ಮೊಗಲರ ಹಾಗೂ ಭಾರತೀಯರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ. ಉರ್ದು ಭಾಷೆ ಬಹು ಸೊಗಸಾದ, ಶೃಂಗಾರಮಯವಾದ, ಸೌಂದರ್ಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಶ್ರೀಮಂತ ಭಾಷೆ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಭಾಷೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಿರುವ ಸಾವಿರ ವರುಷದ ಇತಿಹಾಸ, ಪರಂಪರೆ ಅದಕ್ಕಿಲ್ಲವೆನ್ನುವ ಮಾತು ಸತ್ಯ.

ಉರ್ದು ಭಾಷೆ ಹಿಂದೂ, ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಬಾಂಧವ್ಯ ಪರಿಶ್ರಮ, ಐಕ್ಯತೆಯ ಕುರುಹಾಗಿ ಜನ್ಮತಾಳಿದ ಭಾಷೆ. ತಂತಮ್ಮ ಮೂಲ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಬಲಿಗೊಟ್ಟೂ ಕೆಲವು ಸಲ ಈ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಈ ಭಾಷೆ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿಯಾದ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೇ ಜನ್ಮತಾಳಿತು. ಇಲ್ಲಿಯ ನೆಲದ ಸತ್ವ, ಗಾಳಿ, ನೀರು, ಬೆಳಕನ್ನುಂಡು ಪೋಷಣೆ ಹೊಂದಿತು.

ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಉರ್ದುಕಾವ್ಯ ರಾಜ–ಮಹಾರಾಜರ, ಬಾದಷಹರ, ನವಾಬರ, ಅರಮನೆಯ, ದರಬಾರಿನ ವೈಭವವನ್ನು, ಘನತೆ–ಗೌರವ–ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುವುದರಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇಮ, ಸೌಂದರ್ಯ, ವಿರಹ, ಮಧುಶಾಲೆಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಸಾವಿರದೆಂಟುನೂರ ಐವತ್ತೇಳರ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಕೊಂಚ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ನಂತರ ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯ ವಾಹಿನಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರವಾಹ ಹರಿಯಲಾರಂಭಿಸಿತು. ಅರಮನೆಯ ದರ್ಬಾರು, ರಾಣಿವಾಸ, ಪ್ರೇಯಸಿಯ, ಪ್ರಿಯತಮೆಯ ಮುಂಗುರುಳು, ಮುಗುಳ್ನಗೆ ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸದಿಂದ ತುಂಬಿದ ಜಾಮು, ಮಧುಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಸಾಕಿ (ಮಧುಹಂಚುವವಳು) ಯ ತೊಂಡೆದುಟಿ, ಗುಲಾಬಿಯಂತಹ ಕಪೋಲ– ಇವುಗಳ ಬಂಧನದಲ್ಲಿದ್ದ ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯ ಮೈ ಮುರಿದೆದ್ದು ಒಮ್ಮೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಜೀವನದ ಗಂಭೀರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳತ್ತ ಹೊರಳಿ ನೋಡಿತು. ಆಗ ಅದಕ್ಕೆ ಬದುಕಿನ, ಜೀವನದ ಇನ್ನೊಂದು ಮುಖದ ದರ್ಶನವಾಯಿತು. ಕೇವಲ ಸೌಂದರ್ಯಾರಾಧಕನಾಗಿ ಜೀವನದ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದ್ದ ಕವಿ ಬದುಕನ್ನು ಬಹು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ನೋಡಲಾರಂಭಿಸಿದ.

ಹೀಗೆ ವಾಸ್ತವಿಕ ಬದುಕಿನತ್ತ ನೋಡಲಾರಂಭಿಸಿದ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ– ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿ. ಅದು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಶಕ. ಆಗ ಹಳೆಯ ಪರಂಪರೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕಾವ್ಯಕಲ್ಪನೆ, ಶಿಲ್ಪ, ರಚನಾವಿಧಾನ, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಸಂಕೇತ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮೆ ಹಿಡಿದು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊಸಕಲ್ಪನೆ, ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿ, ಹೊಸರೂಪ, ಹೊಸವಸ್ತು, ಹೊಸಶೈಲಿ,

ಹೊಸ ಪ್ರತಿಮೆ- ಸಂಕೇತಗಳನ್ನು ನೀಡಿ-ಎಲ್ಲ ಪಹಲುಗಳಿಂದಲೂ ಹೊಸ ಆಯಾಮ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಯನುಂಟು ಮಾಡಿದ ಕವಿ-ನಜೀರ ಅಕಬರಾ ಬಾದಿ. ಅಂದಿನ ತನ್ನ ಸಮಕಾಲೀನ ಕವಿಗಳನ್ನು, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತನ್ನನ್ನೂ ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ-

'ಈ ವಿಲಾಸ-ಈ ಲೋಲುಪತೆ
ಈ ದಾಸ್ಯ ಸಾಕಿನ್ನು !' -ಎಂದು.

ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೀವನ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಷಮತೆ, ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ- ಎಲ್ಲವೂ ವಸ್ತುವಾದವು. ಪ್ರೇಮ-ಗೀಮವೆಂದು ಅದರಲ್ಲೇ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಕನ್ಯೆಯನ್ನು ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕವಿಗಳು ನಜೀರನ ನವ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಬೆಚ್ಚಿ ಬೆರಗಾದರು. ನಜೀರನಿಂದಾಗಿ ಉರ್ದುಕಾವ್ಯ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯನ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲವರೆಗೂ ಬಂದು ಆತನ ಯೋಗಕ್ಷೇಮ ವಿಚಾರಿಸಲಾರಂಭಿಸಿತು. ತಮ್ಮಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೇ ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಇವನಿಂದಾಗಿ ಧಕ್ಕೆ ಬರಲಿದೆಎಂದು ತಿಳಿದ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ಕವಿಗಳು ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿಯನ್ನು 'ಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕವಿ' ಎಂದು ಹೀಯಾಳಿಸಿದರು. ಇಂಥ ಟೀಕೆ ಟಿಪ್ಪಣೆಗಳಿಗೆ ನಜೀರ ಕವಡೆಯ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಕವಿ ನಜೀರ ನೀಡಿದ ಹೊಸ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಬಂದವರು. ಅಂತೆಯೇ ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯಲೋಕದ ಪ್ರಥಮ ಜನಕವಿ-ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿ.

ಬಹು ಭಾಷಾ ವಿಶಾರದನಾಗಿದ್ದ ನಜೀರ, ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಹೊಸ ಶಕ್ತಿ, ಸತ್ವ ತಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ. ಭಾಷೆಯ ಬಗೆಗೆ ನಜೀರನಲ್ಲಿ, ಅನಾವಶ್ಯಕ ಹಾಗೂ ಅನಪೇಕ್ಷಿತವಾದ ಮಡಿವಂತಿಕೆ' ಇದ್ದುದನ್ನು ನಾವು ಆತನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ, ಭೋಜಪುರಿ, ಮಾರವಾಡಿ, ಪಂಜಾಬಿ, ಅರಬಿ, ಫಾರಸೀ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಹು ಸಮರ್ಪಕವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಹಲವು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಆರೋಗ್ಯಕರ ಲಕ್ಷಣವೆಂಬುದನ್ನು ಎರಡುನೂರ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿದ್ದ ನಜೀರ ಮನಗಂಡಿದ್ದನೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಈ ಕಾಲದ ನಮಗೆ ಒಂದು ರೀತಿಯ ರೋಮಾಂಚನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಹಲ ಕೆಲವು ಬರಹಗಾರರು ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಡಿವಂತಿಕೆ ತಳೆದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ನಜೀರ ನಮಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಗತಿಶೀಲನಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ.

ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಶೀಲತೆಯ ನಂದಾದೀಪ ಹಚ್ಚಿ 'ಜನ ಬದುಕಬೇಕೆಂದು' ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದಾತ ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿ.

ಇಂಥ ಮಹತ್ವದ ಕವಿಯ ಜೀವನ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಗಾಗಿ ಜನಾಬ ಮಹಮ್ಮದ ಹಸನ್ ಅವರು ಬರೆದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಯನ್ನು ಉರ್ದು ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಕವಿಗಳೂ ಆಗಿರುವ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ'ರು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಬಹು ಸೊಗಸಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪೀಠಿಕೆ, ಜೀವನಚಿತ್ರ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶ, ಕಾವ್ಯಪ್ರತಿಭೆ, ಕಡೆನುಡಿ ಹೀಗೆ ಐದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ.

ಜನತೆಯ ಬಗೆಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದ ಈ ಕವಿ ಜನತೆಯನ್ನು, ಅವರ ಬದುಕನ್ನು ಕುರಿತು ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡಿದ. ಜನತೆಯ ಸುಖ, ದುಃಖ, ದುಗುಡ ದುಮ್ಮಾನ, ಸಂತೋಷ ಅಸಂತೋಷ, ಎಲ್ಲವೂ ನಜೀರನ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಾದವು. ಆತನ ಹಲವಾರು ಕಾವ್ಯಸಂಗ್ರಹಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಹು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿವೆ.

ನಜೀರನ ಕೆಲವು ಕವಿತೆಗಳ ಕನ್ನಡಾನುವಾದಗಳೂ ಇದರಲ್ಲಿವೆ. ಕಾವ್ಯಾನುವಾದ ಕೂಡ ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ.

ಅದೇ ಆಗ ಕುಂಬಾರನ ಒಲೆಯಲ್ಲಿ ಸುಟ್ಟ ಹೊಸ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಜೀರ ಬರೆದ ಈ ಕವಿತೆ 'ತೋರಾಬರತನ್'

'ಹೊಸ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳು
ಉಪವನದ ಪಾತೆಗಳು
ಹೂ ಬಳ್ಳಿಯ ಪಾತೆಗಳು ;
ಇವು ಎಲ್ಲರೆದೆಯ ಮೊಗ್ಗುಗಳನ್ನೂ ಅರಳಿಸುತ್ತವೆ
ಇದರ ಮೇಲೆ ನೀರ ಹನಿ ಉದುರಿದಾಗ
ಎಂಥ ಇಂಚರ ಹೊರಡುತ್ತದೆ !
ಮನಕ್ಕೆ ತಾಜಾತನ
ತನುವಿಗೆ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ,
ಓ, ಏನೆನ್ನುವುದು ಹೊಸ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು !'

ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸರಳೀಕರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ ನನಗೆ.

ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿ ಜಾತಿ ಪಾತಿಗಳಿಂದ ದೂರ ಸಿಡಿದು ನಿಂತವನು. ಅಂತೆಯೇ ಅವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅವನ ಕೊಳಲನ್ನು ಕುರಿತು, ಗುರು ನಾನಕನನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿತೆ ಬರೆದ.

ನಜೀರನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಸಾರಲು ಈ ಕಾವ್ಯಗಳು ಸಾಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

"...ನಜೀರ ತಾತ್ವಿಕ ಗಹನತೆಯನ್ನಾಗಲೀ, ಭಾವದ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನಾಗಲೀ ನಮಗೆ ನೀಡದಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಅವನು ಭಾರತದ ಅದರ ಆತ್ಮದ ಸ್ಥೂಲವಾದರೂ ನೈಜ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನಮಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ... ವಿದೇಶಿಯ ಓದುಗರು ಇವನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾವಧಿ ಭಾರತೀಯ ಹೃದಯಗಳ ಮಾರ್ದನಿಗಳನ್ನು ಕೇಳಬಹುದು... ನಜೀರನ ಕಾವ್ಯ ಸುಡುವ ಸೆಕೆಯ ಹಗಲನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಗಾಳಿಯ ತೀಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ ; ಮತ್ತು ಜೀವನವು ಇನ್ನೂ ಸುಂದರವಾಗಿದೆ, ಅನುಭೋಗ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ, ಜೀವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಮ್ಮನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ."

ಇಂಥ ಕವಿಯ ಬದುಕನ್ನು, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ನೀಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಸುಕವಿ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ' ಅವರದು.

ಶ್ರೀಯುತರ ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ, ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಮನೋಹರವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಕೃತಿ 'ಮಿರ್ಜಾ ಗಾಲಿಬ್'. ಭಾರತ ಭಾರತಿ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಲೆಯಯಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಪುಸ್ತಿಕೆ. ಪುಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜವಾಗಿ ಬೆಳಗಿದ ಗಾಲಿಬ್‌ರ ಜೀವನ, ಕಾವ್ಯಜೀವನವನ್ನು ಬಹು ಸೊಗಸಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ'ರು.

ಗಾಲಿಬ್, ಈ ನೆಲದ ಹುಡಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಮಧುರ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಸುಗಂಧಗೊಳಿಸಿದ. ತೋಟದಲ್ಲಿ ಅರಳುತ್ತಿದ್ದ ಮೊಗ್ಗುಗಳ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಪರಾಗ ತುಂಬಿದ, ತನ್ನ ದುರ್ದಮ್ಯವಾದ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಹರ್ಷದ ಹಾಡು ಹಾಡಿದ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ಬದುಕಿದ, ಗೆಳೆಯರಿಗಾಗಿ ಸ್ನೇಹ ವರ್ಷಗರೆದ, ಸಮಾಪ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ಆಳ್ವಿಕೆಯ, ಒಂದು ಪರಂಪರೆಯ ಕೊನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿದ್ದ, ಹೊಸ ಪರಂಪರೆಯ, ಹೊಸ ಮೌಲ್ಯಗಳ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ. ಇಂಥ ಮಹೋನ್ನತ ಕವಿಯ ಜೀವನದ ಪದರು ಪದರುಗಳನ್ನು, ತೊಳೆ ತೊಳೆಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ ತಮ್ಮ ಮಧುರವಾದ, ಚೇತೋಹಾರಿಯಾದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ.

ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗಾಲಿಬ್‌ರ ದ್ವಿಪದಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವಂತೂ ಮೊದಲ ಸಲ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆಯಲಾಯಿತೇನೋ ಎನ್ನುವ ಹಾಗಿವೆ.

'ಓಡುತಿದೆ ಆಯುಷ್ಯದಶ್ವ ; ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಲ್ವುದೋ
ಕಡಿವಾಣ ಕೈಯೊಳಿಲ್ಲ, ಅಂಕವಣೆಯೊಳಿಲ್ಲ ಕಾಲು !'

ಇಂಥ ಉದಾಹರಣೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕೊಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶ ವಿಲ್ಲ. 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ'ರು ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವಂತೆ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಜೀರ ಅಕಬರಾಬಾದಿಯ ಹಾಗೂ ಗಾಲಿಬ್‌ರ ಕವಿತೆಗಳ ಅನುವಾದಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

ಕೇವಲ ನಲವತ್ತೆಂಟು ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಲಿಬ್‌ನಂಥ ಮಹೋನ್ನತ ಕವಿಯ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಕಾವ್ಯವೃತ್ತಾಂತ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟ ಹಿರಿಮೆ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ'ರದು.

ಇದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಉರ್ದು ಹಾಗೂ ಫಾರಸೀ ಭಾಷೆಗೆ ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಲಿಂ. ಪ್ರೊ. ಎಸ್. ಎಸ್. ಬಸವನಾಳರು ಸಂಪಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದ 'ಜಯಕರ್ನಾಟಕ' ದಲ್ಲಿ ಡಾ. ಮಹಮ್ಮದ್ ಇಕಬಾಲರ ಹಲವು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಅನುವಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಪ್ರೊ. ಬಸವನಾಳರು ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದುಂಟು. 'ಕಸ್ತೂರಿ'ಯಲ್ಲಿ ಡಾ. ಇಕಬಾಲರನ್ನು ಕುರಿತು ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಲೇಖನ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಫಾರಸೀಯ ಮಹಾದಾರ್ಶನಿಕ ಕವಿ ಫಿರದೋಸಿಯ ಬಗ್ಗೆ 'ಸುಧಾ' ದಲ್ಲಿ ಲೇಖನ ಬರೆದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಫಿರದೋಸಿಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಮನ್ವಯ'ದಲ್ಲಿ ಮಿರ್ಜಾ ಗಾಲಿಬ್‌ರ ಪ್ರೇಮ ಗೀತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಲವು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಕೌಸ್ತುಭ'ದಲ್ಲಿ 'ಉರ್ದು-ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ತೌಲನಿಕ ಲೇಖನ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾದುದುಂಟು. 'ನಿರ್ಬಂಧನ'ದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಾ ಖಾತೂನಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾಟಕ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಗಳೂರು ಹಾಗೂ ಧಾರವಾಡ ಆಕಾಶವಾಣಿಗಳಿಂದ ಮಿರ್ಜಾ ಗಾಲಿಬ್, ಅಮೀರ ಖುಸ್ರೋ ಬಗ್ಗೆ ರೂಪಕಗಳು ಪ್ರಸಾರವಾಗಿವೆ. 'ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕುರಾಣ' ಕುರಿತು ಬೆಂಗಳೂರು ಆಕಾಶವಾಣಿಯಿಂದ ರೂಪಕವೊಂದು ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡು ಕನ್ನಡ ಜನತೆಗೆ ಕುರಾಣದ ಪರಿಚಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

ಗಾಲಿಬ್ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಮಿತಿಯ, ಉರ್ದು ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ. ರಾಜ್ಯದ ಅಂಜುಮಾನ್-ಎ-ತರಿಕ್ಕಿ-ಎ-ಉರ್ದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಉರ್ದು ಭಾಷೆಗೆ ಅಪಾರ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಕೀರ್ತಿ 'ಕಾವ್ಯಾನಂದ'ರದು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಬೆಂಗಳೂರು ಆಕಾಶವಾಣಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ 'ಉರ್ದು ಮುಷಾಯಿರಾ' (ಕವಿಗೋಷ್ಠಿ) ಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳ ಉರ್ದು ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಾಲಾರ್' ಉರ್ದು ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಡಾ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ 'ಮೂಕಜ್ಜಿಯ ಕನಸುಗಳು' ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಲೇಖನ ಬರೆದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿ, ಹಾಗೂ ಆತನ ಕೃತಿಯ ಪರಿಚಯ ಉರ್ದು ಭಾಷಿಕರಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಲೇಖನ ಉರ್ದು ಭಾಷೆ ಬಲ್ಲವರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹು ಚರ್ಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಲೇಖನ ಮೊದಲು ಆಕಾಶವಾಣಿಯ ಸಾಗರೋತ್ತರ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಾರಗೊಂಡು ಉರ್ದು ಭಾಷಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಡಾ. ಕಾರಂತರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು.

ಡಾ|| ಪುರಾಣಿಕ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು

ಶಾಂತರಸ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ 'ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ' ರೂಪಿಸುವುದು ತುಸು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸವೇ. ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ಹೇಳಿದರೆ ವರದಿಯಾಗುವ ಸಂಭವವೇ ಹೆಚ್ಚು; ಕಲ್ಪನೆ ಬೆರಿಸಿದರೆ ಕೆಲವು ಕಡೆಯಾದರೂ ನಿಜವನ್ನು ಮರೆಮಾಚಿದ ಆರೋಪ ಬರಲಾರದೆ ಇರದು. ಇವೆರಡನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಲೇಖಕ ಮುಂದುವರಿಯಲು ಅವನ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆ ಬಹು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಹೌದು; ಕಲೆಯೂ ಹೌದು. ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಿಗೆ, ಕ್ರಮಕ್ಕೆ, ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಳಗಾಗಿ, ರಸಜ್ಞತೆ, ಕಲಾತ್ಮಕತೆ, ನೈಪುಣ್ಯತೆಯ ಮೆರುಗನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಒರೆದರೆ–ಅದು ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯ ಚರಿತ್ರೆಯಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕೊಡುಗೆಯಾಗುವುದು. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಬರೆದವರು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವರಿದ್ದಾರೆ ; ಅವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಒಬ್ಬರು ; ಇವರ ಸ್ಥಾನ ಉನ್ನತವಾದುದು.

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಬರೆದ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಇವು :

೧ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಹಾಗು ಸಂದೇಶ

೨ ಹರ್ಡೇಕರ ಮಂಜಪ್ಪನವರು

೩ ಸಿದ್ಧರಾಮ

೪ ಮಿರ್ಜಾಗಾಲಿಬ್

೫ ನಜೀರ್ ಅಕಬರಾದಿ (ಅನುವಾದ)

ಅವರ ಶರಣಚರಿತಾಮೃತವೂ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮಾವೇಶವಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ–ಸಂಶೋಧನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಳಪಡಿಸಬೇಕಾದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನಿಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಒಂಬತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳುಳ್ಳ "ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಸಂದೇಶ"ದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು ಹಲವು ದಿಟ್ಟ ನಿಲವುಗಳನ್ನು ತಳೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರನ್ನು ಕುರಿತು ಈವರೆಗೆ ಆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನು, ದೊರಕಿದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು, ಪ್ರಕಟವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ, ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಸರಿಕಂಡುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಕೆಲವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಅನೇಕ ಸಂದೇಹಗಳಿಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಪುರುಷರ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಸ್ವರ, ಅಸಂಗತ ವಿಚಾರಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಇದ್ದುವೇ, ಬಸವಣ್ಣನವರು ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಾಂಡಾರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು ಎಂಬ ಆರೋಪ : ಇದನ್ನು ಹಲವು ಜನರು ಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. "ಊರ ಮುಂದೆ ಹಾಲಹಳ್ಳ ಹರಿಯುತ್ತಿರಲಿ, ಜರೆಯಾವಿನ ಹಿಂದೆ ಹರಿಯಲೇಕಯ್ಯಾ ? ......ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಂಡಾರವೆನಗೇಕಯ್ಯಾ ?" ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನವಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿಯೇ ಮತ್ತಾವ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೋ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಭಂಡಾರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದು ಅನೇಕರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ; ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೆಣಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮಿಥ್ಯಾರೋಪವೆಂದು ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು ಬಲವಾದ, ನಂಬಲರ್ಹವಾದ, ಖಚಿತವಾದ ಆಧಾರಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಪುರಾಣಿಕರ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನೂ ಸತ್ಯವನ್ನರಸಿ ಅದನ್ನು ಸಹೃದಯರೆದುರಿಗಿಡುವ ತೀವ್ರ ಹಂಬಲವನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವರಾಡಿರುವ ಒಂದೆರಡು ಮಾತುಗಳು ತುಸು ಬಿರುಸೆನಿಸುತ್ತವೆ-ಓದುಗರಿಗೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಸಾತ್ವಿಕ ಸಂತಾಪ ಹಾಗೆ ನುಡಿಸಿದೆಯೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ಸಮತೂಕ ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಮನದಟ್ಟಾಗದೆ ಇರದು.

"ಆನೆ ಭಂಡಾರ ಲಾಯದ ಕುದುರೆ ಬೇಡುವರಿಲ್ಲದ ಬಡವನಾದೆನಯ್ಯಾ!
ಮುನ್ನ ಬೇಡಿದೆ ಸಿಂಧುಬಲ್ಲಾಳನ ವಧುವನು ; ಇನ್ನು ಬೇಡದೊಡೆ
ನಿಗಳವ ನಿಕ್ಕುವೆ !
ಬೇಡಿದ ಶರಣರಿಗೆ ನೀಡದಿರ್ದಡೆ ತಲೆದಂಡ, ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ."

ಬಸವಣ್ಣನವರ ಈ ವಚನ ಬಹಳ ಮಂದಿಗೆ, ಸಮರ್ಥರೆನಿಸಿದವರಿಗೂ ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿಸಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ವಚನ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದ್ದು ? ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು ಒಡವೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಯಾರ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ತುಸು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಬಹುಶಃ ಅವರು ಅಡ್ಡದಾರಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. '....ಲಿಪಿಯನ್ನು ಓದಿದರೆ ಆನೆ, ಸೇನೆ, ಕುದುರೆ, ಭಂಡಾರ, ಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ ಅರವತ್ತಾರು ಕರಣಿಕರಿಗೆ ಮುಖ್ಯನ ಮಾಡುವೆನೆಂದು ಬಿಜ್ಜಳ ಹೇಳಿದ. ಅದರಂತೆ ಲಿಪಿಯೋದಿ ಬಸವಣ್ಣ ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆದ. ಚನ್ನಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನದಿಂದ ಮತ್ತು ಸಿಂಗಿರಾಜಪುರಾಣದಿಂದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಪಡೆದುದು ಗೊತ್ತಾಗು

ತ್ತದೆ. ಅಂದಮೇಲೆ ಮೇಲಿನ ವಚನದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ಆನೆ ಭಾಂಡಾರ, ಲಾಯದ ಕುದುರೆ ಬಿಜ್ಜಳನವು ಹೇಗಾಗುತ್ತವೆ ? ಅವೆಲ್ಲ ಬಸವಣ್ಣನ ಒಡೆತನಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟುವು. ಬಸವಣ್ಣ ತನ್ನ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಾನು ಜಂಗಮಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟುದು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಪುರಾಣಿಕರು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಏನೊಂದೂ ಸಂಶಯ ಉಳಿಯದಂತೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವಾಗಲಿ ಅದನ್ನು ತಳಸೋಸಿ ನೋಡುವ, ಆದಷ್ಟು ಸತ್ಯದ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವ ಗುಣ ಅವರದು.

ಭಾಂಡಾರದ ಉಪಯೋಗದ ಮಿಥ್ಯಾರೋಪದಂತೆ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆಯದೂ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ; ಬಸವಣ್ಣನವರೇ ಮಾಡಿಸಿದರೆಂದು ಅನೇಕರ ವಾದ ; ಇದಕ್ಕೆ ಕಳಸವಿಟ್ಟಂತೆ ನಮ್ಮ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆ ಬಸವಣ್ಣನಿಂದಾಯಿತು ಎಂಬರ್ಥ ಬರುವಂತಹ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅನೇಕ ಆಧುನಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಸಂಶೋಧಕರು ಬಸವಣ್ಣನಿಂದ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಬಹುಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನಿಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ; ಹಲವು ಆಧಾರಗಳನ್ನೊದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ರಾಜಕೀಯ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಜ್ಜಳನ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು ; ಅದರಲ್ಲಿ ಶರಣರದೇನೂ ಕೈವಾಡವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡತೊಡಗಿದೆ. ಪುರಾಣಿಕರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಧ್ವನಿ ಅಡಗಿದೆ.

ಹಲವು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಬವಣ್ಣನವರ ಜೀವನದ ಕೆಲ ಘಟನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ತಲೆದೋರಿದ ಸಂಶಯಗಳು ಪುರಾಣಿಕರಿಗೂ ತಲೆದೋರಿವೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಕಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಇದುವರೆಗೂ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿಲ್ಲ. ಅವರ ಜನನ ಮರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧಕರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೊಯ್ದಾಟವೇ ಇದೆ.

ಪುರಾಣಿಕರು ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವಿತ ಕಾಲವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಿದ್ದಾರೆ :

ಜನನ : ೧೧೩೦—೩೧ ರಲ್ಲಿ ಬಾಗೇವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ;

ಉಪನಯನ: ೧೧೩೮–೩೯ ರಲ್ಲಿ ಬಾಗೇವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ;

ವಿಪ್ರಕರ್ಮಾಚರಣೆ–ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ : ೧೧೪೬–೪೭ರವರೆಗೆ ಬಾಗೇವಾಡಿ–ಇಂಗಳೇಶ್ವರಗಳಲ್ಲಿ;

ಮಂಗಳವಾಡಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ : ೧೧೫೪ ರಲ್ಲಿ ;

ಮಂಗಳವಾಡದಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕ ವೃತ್ತಿ, ದಂಡನಾಥ ಪದವಿ, ಅನುಭವ ಮಂಟಪ ಆರಂಭ : ೧೧೫೪–೫೫ ರಲ್ಲಿ ;

ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ : ೧೧೫೭ ;

ಕೂಡಲಸಂಗಮಕ್ಕೆ ನಿರ್ಗಮನ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಯಲಾದುದು : ೧೧೬೭ ರವರೆಗೆ.

ಇದನ್ನು ಒಂದೇ ಏಟಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಅನೇಕ ತೊಂದರೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನಿಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಮಾಡುವುದು ನನ್ನ

ಉದ್ದೇಶವೂ ಅಲ್ಲ, ಅಲ್ಲದೆ ಅದು ಪ್ರಸ್ತುತವೂ ಅಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಈ ವಿಭಜನೆಗೆ ಪುರಾಣಿಕರು ಒದಗಿಸುವ ಪುರಾವೆಗಳು, ಪ್ರಮಾಣಗಳು, ಆಧಾರಗಳು ಸಬಲವೆನಿಸಿದರೂ ಒಂದು ಖಚಿತ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬರಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. "ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವಿತ ಕಾಲವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿಭಾಗಿಸಬಹುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ" ಎಂಬ ಅವರ ಮಾತೂ ಇನ್ನೂ ಇದು ಖಚಿತ ಅಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಿದಂತಿದೆ. ಬಸವಣ್ಣನವರು ೩೨ ವರ್ಷ ಬದುಕಿದರು ಎಂಬುದು ವಿವಾದಾಸ್ಪದವೇ. ಮೂವತ್ತೇ ವರ್ಷ ಬದುಕಿದವರೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರವಾದ ಅರವತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವರ್ಷ ಬದುಕಿದರೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

"ಹೊಸ ಧರ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ" ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಹೊಸ ಧರ್ಮದ ವಾಖ್ಯೆ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು, ಅದರ ಗೊತ್ತುಗುರಿಗಳನ್ನು, ಅದರ ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಅವರ ವಚನಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹೊಸಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಏನು ಹೆಸರು ? ಇದು ಮೊದಲು ಇತ್ತೆ ? ಮುಂತಾದ ಚರ್ಚೆಗಿಳಿಯದೆ, ಜಿಗುಟು ಧಾರ್ಮಿಕ ತತ್ವಗಳನ್ನು, ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಹೋಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಓದುಗ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಬಸವಣ್ಣನ ಹೊಸಧರ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆ ನಿವಾರಣೆ, ಸಮಗ್ರ ಕ್ರಾಂತಿ, ಬಸವಣ್ಣನವರ ಆರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಕೋನದಿಂದ ಪುರಾಣಿಕರು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಅಧ್ಯಾಯ 'ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ'. ಧರ್ಮ, ರಾಜಕಾರಣ, ಆರ್ಥಿಕ ಮುಂತಾದ ಯಾವುದೇ ರಂಗದ ಕ್ರಾಂತಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ 'ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ತಾರಕವಾಗಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯೊಂದು ಅದರೊಡನೆಯೆ ಸಹಕಾಲಿಕವಾಗಿ ನಡೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಪುರಾಣಿಕರ ಮಾತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದುದು. ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಬಸವ ಸಂದೇಶ ಅಧ್ಯಾಯ, ವಚನಗಳಿಂದಲೇ ನೆಯ್ದಿರುವುದರಿಂದ ಚೊಕ್ಕವಾಗಿದೆ. ಬಿಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಮಾತುಗಳು ಹಿನ್ನೋಟ–ಮುನ್ನೋಟದಲ್ಲಿವೆ ; ಚುಚ್ಚಿದರೂ ಆಪ್ಯಾಯಮಾನವಾಗಿವೆ.

'ಹರ್ಡೇಕರ ಮಂಜಪ್ಪನವರು' ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಗ್ರಂಥ. 'ಕರ್ನಾಟಕ ಗಾಂಧಿ' ಎಂದು ಜನರಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡ ಮಂಜಪ್ಪನವರ ಚರಿತ್ರೆ ಬರೆಯಲು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ; ಅವರ ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯಿದೆ ; ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ ; ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯಗಳ, ಆಶ್ರಮಗಳ ಇನ್ನೂ ಜೀವಂತ ಕುರುಹುಗಳಿವೆ ; ಅವರೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದವರೂ ಜೀವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪುರಾಣಿಕ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರಿಗೆ ಹರ್ಡೇಕರ ಮಂಜಪ್ಪನವರ ಚರಿತ್ರೆ ಬರೆಯಲು ಹೆಚ್ಚಿನ ಒಂದು ಅಧಿಕಾರ, ಒಂದು ಸೌಕರ್ಯ ಇದೆ : ಪುರಾಣಿಕರು ಮಂಜಪ್ಪಣ್ಣನವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ

ಇದ್ದವರು ; ಹರ್ಡೇಕರ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಳಗಿದವರು. ಹರ್ಡೇಕರರು ತಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ರೂವಾರಿ ಎಂದು ಪುರಾಣಿಕರು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಮಂಜಪ್ಪ ನವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲರು ; ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹರ್ಡೇಕರ ಬದುಕನ್ನು–ಸೀಮಿತವಲಯದಲ್ಲಿಯಾದರೂ–ಪೂರ್ಣ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಬರುವಂತೆ ಪುರಾಣಿಕರು ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಸರ ಬರದಂತೆ, ಯಾವುದೂ ಪೊಟಕು ಎನಿಸದೆ ಹಿತವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದಿದೆ ಬತವಣಿಗೆ. ಮಂಜಪ್ಪನವರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಏನಾದರೂ ಅಭಿಮಾನದ ಮಾತು ಪುರಾಣಿಕರಿಂದ ಬಂದಿವೆಯೋ ಎಂದು ಕೂತೂಹಲಿಗನಾಗಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಅವಲೋಕಿಸಿದೆ. ಪುರಾಣಿಕರು ಇಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು ನಿಂತಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಚಿತ್ತರಾಗಿ ಬರೆದು ಓದು ಗರಲ್ಲಿ ಹರ್ಡೇಕರರ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಉಕ್ಕುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ; ಅಲ್ಲದೆ ಇದನ್ನು ಓದಿದ ಬಳಿಕ, ಓದದಿದ್ದರೆ ಎಂಥ ವೈಚಾರಿಕ ಹಾನಿಗೊಳಗಾಗುತ್ತಿದ್ದೆ ಎಂದು ಯಾರಿಗೂ ಅನಿಸದೆ ಇರದು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಎಂದೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟವರಲ್ಲ ; ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ತಿಲಾಂಜಲಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವರೂ ಅಲ್ಲ. ಪುನರ್ಜನ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಗಾಂಧಿಜಿಯವರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅವರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಂದು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವೈಚಾರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಅವರು ಧಕ್ಕೆ ತರಲಿಲ್ಲ ; ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಅಗೌರವ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಅಹಿತವಾದುದನ್ನು, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಕಂಟಕವಾದುದನ್ನು ಖಂಡಿಸದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿಜವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಪ್ರೇಮವನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಸಮಾಜ ಸೇವಕರಾಗಿ, ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತರಾಗಿ, ಸತ್ಯಾಗ್ರಹಿಗಳಾಗಿ, ಸಾಹಿತಿಗಳಾಗಿ ಬಸವತತ್ವಾನುಯಾಯಿಗಳಾಗಿ ಮಂಜಪ್ಪನವರು ಹೊಸ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣರಾದರು. ಇಂಥ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪುರಾಣಿಕರು ಸೊಗಸಾಗಿನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಸಿದ್ಧರಾಮ' ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನದವರು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ತೀರ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಿಗೆ. ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಒಂದು ಸುಂದರ ಕಲ್ಪನೆ ಇದರಿಂದ ಮೂಡಿಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೆರಡು ಕಡೆ ಬಂದ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಬಿಡಬಹುದಾಗಿತ್ತೇನೋ ? ಭಾಷೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಸರಳಗೊಳಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ದನಕಾಯುವ, ಲಿಂಗಪೂಜಿಸುವ, ನವಣೆಯ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಯ್ಯನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುವ ಮುಗ್ಧ ಮಗು ಸಿದ್ಧರಾಮನ ಚಿತ್ರ ದೊಡ್ಡವರು ಸಣ್ಣವರು ಎಲ್ಲರ ಮನಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

'ಮಿರ್ಜಾಗಾಲಿಬ್' ಕೂಡ ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನದವರ ಮಕ್ಕಳ ಪುಸ್ತಕವೇ. ಇದು ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಬರೆದರೂ ಎಲ್ಲ ವಯಸ್ಸಿನವರು ಓದಿ ನಲಿಯಬಹುದಾದ ಪುಸ್ತಕ. ಈ ಪುಸ್ತಕ ಒಂದು ಭಾವಗೀತೆಯಂತಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತ ಹೃದಯದ ಕವಿಯೊಬ್ಬ ಮಹಾ

ಕವಿಯೊಬ್ಬನನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆದರೆ ಎಂಥ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಣ ಮೂಡಿ ನಿಂತೀತು ಎನ್ನಲಿಕ್ಕೆ ಮಿರ್ಜಾಗಾಲಿಬ್ ಹೊತ್ತಗೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಗಾಲಿಬ್ ಉರ್ದು ಕಾವ್ಯದ ಸಾಮ್ರಾಟ, ಗಜಲ್ ಎನ್ನಬೇಕು ಅವನವೇ! ಇಂದಿಗೂ ಆತನನ್ನು ಮೀರಿಸುವಂತೆ ಗಜಲುಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಉರ್ದು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಲಿಬ್ ಮತ್ತು ಎಕ್ಬಾಲರನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವರು ಪುರಾಣಿಕರು. ಅವರ ಅಭ್ಯಾಸದ ಓನಾಮವೇ ಅಲೀಫ್‌ಬೇಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಉರ್ದು ಫಾರಸಿ ಎರಡನ್ನೂ ಅವರು ಅರಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಗಾಲಿಬನನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಕ್ಕದೇ ಬರೆಯಲಿ, ದೊಡ್ಡದೇ ಬರೆಯಲಿ, ಅದು ಸಮರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗಾಲಿಬನ ಅತಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಚರಿತ್ರೆ ಈ ಪುಸ್ತಿಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಹಳವಾದರೆ ಮೂವತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಓದಿ ಮುಗಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಮೂವತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ಕವಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಂತೆ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇದು ಬರೆಹಗಾರನ ದೊಡ್ಡಸಾಧನೆ. ತಿಳಿಯಾದ, ಸರಳವಾದ, ಭಯಪೂರಿತವಾದ ಭಾಷೆ. ಪದಶಯ್ಯೆ ತುಂಬ ಹಿತವಾದುದು. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಭಾಷೆ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧವಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೆಚ್ಚಿಸಿದೆ; ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಇಂಥ ಭಾಷೆ ತುಂಬ ಹಿಡಿಸುವುದು.

ಗಾಲಿಬನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಬಂದ ಕಷ್ಟ. ಬಡತನ, ಯಾತನೆ, ಧೈರ್ಯ, ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬುಗೆ, ಹಾಸ್ಯ, ಸೆರೆಮನೆವಾಸ, ಆತ್ಮ ಗೌರವ. ವಿಶ್ವ ಕುಟುಂಬಿತನ ಇವೆಲ್ಲ ಈ ಚಿಕ್ಕ ಹೊತ್ತಗೆಯಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಣಗೊಂಡಿವೆ.

ಗಜಲುಗಳ ಅನುವಾದವಂತೂ ತುಂಬ ಸೊಗಸು. ಮೂಲದ ಭಾವ ಮುಕ್ಕಾಗದೆ ಇಡಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ. ಒಂದೆರಡು ಉದಾಹರಣೆ:

ವರದೊರೆವ ವಿಶ್ವಾಸ ನಿನಗಿರೆ ಏನನೂ ಬೇಡಬೇಡ
ಬೇಡದಿಹ ಮನವೊಂದನುಳಿದು ಇನ್ನೇನನೂ ಬೇಡ ಬೇಡ

ಜರಡಿಯಾಗಲಿ ಮನವು ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಂತೆಲ್ಲ
ಹಿಗ್ಗಿರಲಿ ಕುಗ್ಗಿರಲಿ ಸೋರಿ ಹೋಗುವುದೆಲ್ಲ

ಸಿಂಧುವಿನೊಳಳಿಯುವುದೆ ಬಿಂದುವಿನ ಭಾಗ್ಯವು
ನೋವು ಮಿತಿಮೀರುವುದೆ ನೋವಿಗೌಷಧವು

ಕೇಳದಿರು ಕೆಡುಕು ನುಡಿದರೆ ಯಾರಾದರೂ
ಹೇಳದಿರು ಕೆಡುಕುಗೈದರೆ ಯಾರಾದರೂ

ಏಕೆ ಬದುಕಿಹೆ ಗಾಲಿಬ್ ಎನ್ನುವವರೆಲ್ಲ ಅಜ್ಞರು
ಭಾಗ್ಯದಲಿ ಬರೆದಿಹುದು ಸಾಯಲಿಕೆ ಬೇರೊಂದು ದಿವಸ

'ನಜೀರ್ ಅಕ್ಬರಾಬಾದಿ' ಒಂದು ಅನುವಾದ ಕೃತಿ. ಉರ್ದು ಕವಿಯೊಬ್ಬನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪರಿಚಯ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅನುವಾದ ಕೃತಿಗಳ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಸಮಾವೇಶ ವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವುದು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಲಾರದು. ಅನುವಾದ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು, ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಉರ್ದು ಕವಿಯೊಬ್ಬನ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರು ಸಫಲರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು,

ಪುರಾಣಿಕ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳ ಶೈಲಿ ಪ್ರೌಢವಾದುದು, ಹಸನಾದುದು; ಭಾಷೆ ಬನಿಯುಳ್ಳುದು, ಬಂಧುರವಾದುದು; ಅಷ್ಟೆ ಹಿತವಾದುದು. ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಮುಂದುವರಿಯುವಾಗ ಓದುಗನಿಗೆ ಸೊಗಸೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಒಂದು ದೌರ್ಬಲ್ಯವನ್ನು ಹೇಳದಿರಲಿಕ್ಕಾಗದು. ಶಬ್ದದಾರಿದ್ರ್ಯವಿದ್ದವ ಭಾವವನ್ನು, ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವಲ್ಲಿ ಕೆಟ್ಟರೀತಿಯಿಂದ ಸೋಲುತ್ತಾನೆ. ಶಬ್ದಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಧಾರಾಳತನದಿಂದ ಸೋಲುವ ಪ್ರಸಂಗ ತಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಶಬ್ದಗಳ ಧಾರಾಳತನದಿಂದ ಪುರಾಣಿಕರ ಶೈಲಿ ಝಗ್ಗನೆ ಮಿಂಚಿದರೂ ಸೋಲುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳುಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಸರಳವಾದದು ಬಿಗಿಯಾಗಿ, ಸುಲಭವಾದುದು ಜಿಗುಟಾಗಿ ಹೋಗದೆ ಇಲ್ಲ. ಸರಳವಾಗಿ ಪದರು ಪದರಾಗಿ ಅರ್ಥ ಬಿಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುವಾಗ ಆಲಂಕಾರಿಕ ಭಾಷೆಯಿಂದ, ಶಬ್ದಗಳು ಬುಗ್ಗೆಯಾಗಿ ಚಿಮ್ಮುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥ ಮುದುರಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಆದರೆ ಇದೇ ಧಾರಾಳತನ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಅರ್ಥ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವುದೂ ಉಂಟು. ಈ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಇವರ ಶೈಲಿಯ, ಇವರ ಭಾಷೆಯ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಗುಣ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ : ಒಂದು ಟಿಪ್ಪಣಿ

('ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ' ಕಾದಂಬರಿಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ)

ಪ್ರೊ|| ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ 'ತ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲ' ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ. ಶಕಪುರುಷ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಇದರ ನಾಯಕ. ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ಈ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಹೆಸರು ಸುಪರಿಚಿತ. ಇವನ ಅಣ್ಣ ಎರಡನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರ. ಆದರೂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನೇ ರಾಜನಾಗಲು ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದವನು. ಅಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದನಂತರ ತಾನೇ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸದೆ ಬಡಿದ ಚೋಳರು ಲಾಟರು ಮತ್ತು ಉಚ್ಚಂಗಿಯ ಪಾಂಡ್ಯರು ಈ ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ಕುಲತಿಲಕನ ಮುಂದೆ ಸೋಲನ್ನೊಪ್ಪಬೇಕಾಯಿತು. ಇವನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಡೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೆ ಚಾಳುಕ್ಯರ ಅವನತಿಯೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಸಾಮ್ರಾಟ ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಞಿ ಬಾಚಲದೇವಿ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಹಂಬಲದಿಂದ ಪರಶಿವನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ಕಾದಂಬರಿಯ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೆ ಮೂವರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸೋಮೇಶ್ವರ, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ಜಯಸಿಂಹ. ಶಸ್ತ್ರವಿದ್ಯಾ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆ ಮೂಡಿದುದು ಕ್ರಮೇಣ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸುತ್ತದೆ. ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಸೋಮೇಶ್ವರ ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಹಗೆತನವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಮ್ಮಂದಿರು ವಿನಯ ಸೌಜನ್ಯಗಳಿಂದಲೇ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಣ್ಣನು ರಾಜ್ಯದ ಹಿತವನ್ನೆ ಬಲಿ ಕೊಡಲು ಹೊರಟಾಗ ತಂದೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯುತ್ತವೆ—"ನಿನ್ನ ಭ್ರಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯವನ್ನೂ ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು". ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಪರಿಪಾಲಿಸಿ, ಅಣ್ಣನನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಅವನಿಗೆ ವಿಜಯದ ಪರಂಪರೆಯೆ. ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹೃದಯಗಳನ್ನೂ ಗೆಲ್ಲುವ ಸಕಲ ಸದ್ಗುಣಗಳ ಆಗರ ಅವನು. ಅವನಿಗೂ ಮೋಸಮಾಡಿದವರುಂಟು; ಅವನಿಗೂ ಸಾವಿನಿಂದ ವಿಯೋಗ ಉಂಟು

ಆದರೆ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವನು ವಿಜಯದಿಂದ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಸಂತಸದಿಂದ ಸಂತಸಕ್ಕೆ ಸಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕವಿ ಬಿಲ್ಹಣ ಅವನನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾನೆ. ಹೊಯ್ಸಳ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನನಿಂದ ತನ್ನ ವಂಶದ ಪ್ರಭೆ ಮಸುಳಬಹುದೆಂಬ ಶಂಕೆ ವೃದ್ಧ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ. ಆದರೆ ಅವನ ಗುರು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯ ಜೀವಂತ ಮೂರ್ತಿ. ರಾಜನಾಗಿ, ಮಗನಾಗಿ, ಗಂಡನಾಗಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಅವನು ಪರಿಪೂರ್ಣ. ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಆರಾಧನೆಯ ಮನೋಭಾವ. ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆಯೇ ಈ ಪೂಜೆಯ ಸಂಭ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಇತರ ಪಾತ್ರಗಳು ಅವನ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುವ ರೀತಿ ಇರಲಿ, ಕಾದಂಬರಿಕಾರರೇ ನೇರವಾಗಿ ಅವನ ವಿಷಯ ಮಾತನಾಡುವಾಗಲೂ ಅಭಿಮಾನ—ಆರಾಧನೆಗಳು ಉಕ್ಕುತ್ತವೆ: "ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿಯೂ ಪರಿಜನರೂ ವಿಕ್ರಮನ ಗಂಡಗಾಡಿಯನ್ನೂ, ಗುಣ ವೈಭವವನ್ನೂ, ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ಪಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಗಂಭೀರ ಮುಖಮುದ್ರೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ಹಿರಿಹಿರಿ ಹಿಗ್ಗಿದರು", "ಅವನ ಖಡ್ಗ ಪ್ರಹಾರವನ್ನು ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಗಂಡು ಯಾರು? ಅವನ ಕಿಡಿಕಾರುವ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗಿದಿರಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲ ಗಟ್ಟಿಗ ಯಾರು? ಅವನ ದೋರ್ಬಲದ ದಹಿಸುವ ದಳ್ಳುರಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾಗದೆ ಉಳಿಯಬಲ್ಲವರು ಯಾರು" "ಎಲ್ಲರಂಥವನಲ್ಲ ಈ ಗಂಡ, ವೀರ ಮಾರ್ತಾಂಡ!" "ಕುಂದಣವಿಲ್ಲದ ಉಂಗುರದಂತಿದ್ದ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಕುಂದಣವಾದ ವಿಕ್ರಮ ಅಂದಿನಿಂದ". ಅವನ ಬಿರುದುಗಳು–ಸಮಸ್ತಭುವನಾಶ್ರಯ, ಚಾಲುಕ್ಯಾಭರಣ, ಶ್ರೀಮತ್ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ—ಎಲ್ಲ ಅರ್ಥವತ್ತಾದುವು. ಬಿಲ್ಹಣನು ಅವನನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೆಲ್ಲ ಅಕ್ಷರಶಃ ಸತ್ಯ. ಅವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಳೆ; ಕಳ್ಳಕಾರರರಿಲ್ಲ; ಬಾಗಿಲುಗಳಿಗೆ ಬೀಗಗಳು ಬೇಕಿಲ್ಲ ; ಅವನು ಸರ್ವಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ವಿಶಾಲ ಹೃದಯ; ಇತ್ಯಾದಿ, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಎರಡು ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ಅತೃಪ್ತಿಯನ್ನುಂಡುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿಯಾಗಿ, ಇದು ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆಯ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಬಹು ಪಾತ್ರಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣ—ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ, ಅವನ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ಗುರು, ಪತ್ನಿಯರು ಎಲ್ಲ. ಆದರ್ಶ ಪುರುಷ, ಆದರ್ಶ ತಂದೆ, ಆದರ್ಶ ತಾಯಿ, ಆದರ್ಶ ಗುರು, ಆದರ್ಶ ಪತ್ನಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಇವರ ವಿಷಯ ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇವರಿಗೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿಲ್ಲ, ಒಳನೋಟ ಇಲ್ಲ, ತಮ್ಮವೇ ಆದ ಆಸೆಗಳು, ಭಾವನೆಗಳು, ಓರೆಕೋರೆಗಳು ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಾದರೂ ಇವರು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದೂ ಗೊತ್ತು. ಇಲ್ಲಿನ ಶೈಲಿ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ **Stylinzd** , ಸಿದ್ಧ ಮಾಡಿಟ್ಟ ಶೈಲಿ. ಹಲವು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಳುವ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭಾಷಣಗಳಿಗೂ

ಆತ್ಮೀಯ ಮಾತುಕಥೆಗೂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ, "ಇಲ್ಲಿ (ಚಾಳುಕ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ) ಎಲ್ಲರೂ ಸೋದರಭಾವದೊಡನೆ ಸಮ್ಮಿಳನರಾಗಿ, ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕರಾಗಿ, ಸ್ವಮತ ನಿಷ್ಠೆ, ಪರಮತ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಸುವರ್ಣ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಕೈಬಿಡದೆ, ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದೆ 'ಅವಿಭಕ್ತಂ ವಿಭಕ್ತೇಷು' ಎಂಬ ಆರ್ಷೇಯ ತತ್ವವನ್ನು ಮರೆಯದೆ, ನಾನಾತ್ವದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಸವಿತುಂಬಿದ ಸಮೃದ್ಧ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಇಹ ಪರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸಫಲರಾಗಬೇಕೆಂಬುದೇ ನನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರನೀತಿ"–ಇದು ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಭಾಷಣವಲ್ಲ, ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿಯೊಡನೆ ಮಾತನಾಡುವ ರೀತಿ. ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಾಗಲಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯಾಗಲಿ ಪಾತ್ರ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಇಲ್ಲಿನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ನಾವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ 'ಫ್ಯೂಡಲ್' ಎನ್ನುವ ಮೌಲ್ಯಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನನ್ನು ಕಂಡರೆ ಹರ್ಷದ ಕಣ್ಣೀರು ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿ ಎಲ್ಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಘರ್ಷಣೆಗಳ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ರಾಜನಾಗುತ್ತಲೆ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಳೆ ಬರಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅಕಾಲ ಮರಣಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆ ತೀರ ಅವಾಸ್ತವಿಕ. ಅವನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾಜನಾಗಿ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದ, ಪ್ರಜೆಗಳಿಗಾಗಿ ಬದುಕಿದ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಆತನು ಪ್ರಜೆಗಳ 'ಹೃದಯಾಕಾಶದ ಆದಿತ್ಯನಾಗಿ' ಬಿಡುವುದು ಇಂತಹ ವರ್ಣನೆಗಳು ಇಂದಿನ ಅಭಿರುಚಿಗೆ ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ತನ್ನ ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ ಬಡವರಿಗೆ, ರಾಜಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟದಿದ್ದವರಿಗೆ ಹಿರಿಯ ಪದವಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನಾಗಲಿ ಕೊಡುವ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮನ್ನಣೆ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಆದರೆ ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶ ಒಂದಿದೆ. ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಅದು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಗಮನಿಸಲೇಬೇಕು. ಭಾರತದಂತಹ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಶೀಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಇದು ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪರಂಪರಾಗತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನೂ ಜನತೆಗೆ ಜೀವಂತ ಮಾಡಿ ಕೊಡುವುದು. ಭಾರತದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ರೀತಿ ನಾಚಿಕೆಗೇಡೇ. ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವಿಲ್ಲ; ಚರಿತ್ರೆಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಅಥವಾ ಹೇಳಿಕೊಡುವಾಗ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಚಿಂತನ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ; ಇದರಿಂದ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಅರ್ಥ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲ. ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದುವುದು, ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು ಒಂದು ಅರ್ಥಹೀನ ಕಸರತ್ತಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಮಹಾನ್ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ

ವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪುನರ್ ನಿರ್ಮಾಣದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೆನಪು ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ' ಕಾದಂಬರಿಯಿಂದಲೇ ಒಂದು ಅಂಶದ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸ್ವತಃ ಏನನ್ನೂ ಬಯಸದೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಜೀವದುಸಿರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆದರೂ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜೀವನದಿಂದ ದೂರ ಸಾಗದೆ, ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ಪೂಜ್ಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ವಿವೇಕದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರುವ ಆಚಾರ್ಯರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪರಂಪರೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದಂತೆ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ನಾಯಕರಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಘರ್ಷಣೆ ನಡೆದಿಲ್ಲ. ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿರಿಯರು ಸೈನ್ಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತರಾಗಿ ರಾಜ–ರಾಜರ ಯುದ್ಧಗಳ ಉರಿಗೆ ಎಣ್ಣೆ ಹೊಯ್ದುದ್ದೂ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. (ಪುರೋಹಿತ ಮತ್ತು ರಾಜರ ಸ್ನೇಹ ಜನಸಾಮಾನ್ಯದ ಸುಲಿಗೆಯ ರಾಜಮಾರ್ಗ ಎಂಬ ವಾದ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ನಾನು ಗಮನಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯ ಎಂದು ನನಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನಿಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಂಶವನ್ನು.) 'ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲ'ದಲ್ಲಿ ಗುರು ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರು ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿ. ರಾಜನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ದೈವ ಎಂದು ಪೂಜಿಸುವ ಪರಂಪರೆ ಇಲ್ಲಿಯದು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ರಾಜನ ಹೊಣೆಯನ್ನೂ ('ರಾಜ' ಎಂದರೆ ಆಡಳಿತ ನಡೆಸುವ ಯಾರೇ ಆಗಬಹುದು) ಇದೇ ಪರಂಪರೆ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿತು. ಸೋಮೇಶ್ವರನನ್ನು ರಾಜ್ಯದ ಹಿತದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಸುವುದು ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಕಾರ್ಯ ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರರೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಸಮಷ್ಟಿ ಹಿತವನ್ನು ಪ್ರಭುವಾದವನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಿತ ಮತ್ತು ಸೌಖ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಬಹು ಮೇಲಿರಿಸುವುದು, ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಇಂತಹ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಈ ದೇಶ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತವೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಒಂದು ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಗತ್ಯವಾದರೂ ಅಲ್ಪವಾದುದಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಈ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಬೆಲೆಯುಂಟು.

ಇಂತಹ ಕಾದಂಬರಿ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದರೇನು ? ಇದರಿಂದ ನಾವು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದೇನು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಒಡ್ಡುತ್ತದೆ.

ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾದಂಬರಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ನಮಗೆ ಕೊಡುವುದು ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು. ಮನುಷ್ಯ–ಮನುಷ್ಯರ ಸ್ವಭಾವ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಮತ್ತು ಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳು

ಐಡೆಂಟಿಕಲ್ ಆಗಿ– ಎಲ್ಲ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆಗಿ–ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೇ ಆಗಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದರೆ, ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಕೃತಿಯ ಉದ್ದೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದರೆ, ಅಷ್ಟೂ ಅದು ಸಂವಹನ ಮಾಡುವ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಒಬ್ಬ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಈ ಆಯ್ಕೆಯ 'ಇಂಪ್ಲಿಕೇಷನ್'–ಅದರ ಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪರಿಣಾಮ–ಏನು ? ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಅನಿವಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. (ಇಲ್ಲಿ 'ವ್ಯವಸ್ಥೆ' ಎನ್ನುವುದು ನಿಜವಾಗಿ 'ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ', 'ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸಮೂಹ'. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದರೂ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆರ್ಥಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಕೌಟುಂಬಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅವನು ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹಲವು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಟ್ಟಿರುತ್ತಾನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.) ಒಂದು ಯುಗ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಗದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಯುಗಧರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತವೆ. ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರ (ಅಥವಾ ಪಾತ್ರಗಳು) ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವ ರೀತಿ (ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ) ಇವಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುವಷ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕೃತಿ ಒಳಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಯುಗಪುರುಷನೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಾಯಕನೆಂದು ಆರಿಸಿದಾಗ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ಕೆಲಸ ಗುರುತರವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಯಕನ ಜೀವನ ಸಮಕಾಲೀನ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ, ಅವುಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯ ಯುಗದ ಪುಸರ್‌ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಅಥವಾ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಗಳ ದರ್ಶನವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಯುಗವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅರಸ ಆದರ್ಶ ಪುರುಷ ಎಂದೇ ಭಾವಿಸಿದರೂ ಹಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅರಸನ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೂಲ ಯಾವುದು ? ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಹಣ ತಂದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯಾವುದು ? ಈ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಳಕೆ ಹೇಗೆ ? ಅದು ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ವಿತರಣೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಖಚಿತ ಪಡಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯಾವುದು ? ಇದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ, ಪರೀಕ್ಷೆ ಹೇಗೆ ? ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗೆ ? ಕಾನೂನು, ನ್ಯಾಯವಿತರಣೆ ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯಾವುದು ? ಪ್ರಜಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಏನು ? ನಿಜವಾದ ಪ್ರಜಾಭಿಪ್ರಾಯ ರಾಜನನ್ನು ಮುಟ್ಟಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗೆ ? ರಾಜ ನಿರ್ಣಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮ

ಯಾವುದು ? ಕೃಷಿಕರು, ಕಾರ್ಮಿಕರು ಇವರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂತಹದು ? ವ್ಯಾಪಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಹೇಗೆ ? ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವರ್ಗಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧ ಎಂತಹದು ? ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. (ಈ ಮಾತಿನಿಂದ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಯುಗದ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಮೂಡಿ, ಇದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಯುಗದ ಜೀವನವನ್ನು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪುನರ್‌ಸೃಷ್ಟಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಕಾದಂಬರಿಕಾರನ ಉದ್ದೇಶವನ್ನೂ ಅವನು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.)

ಹೀಗಾಗದಿದ್ದರೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯ ಪರಿಣಾಮ ಅಸಂಪೂರ್ಣವೂ ಅತೃಪ್ತಿಕರವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೇಲೆಯೇ ಒತ್ತುಬಿದ್ದು ಜೀವನದ ರೀತಿಯೇ ತಪ್ಪಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕಾದರೆ ಇಂತಹದೇ, ಆದರೆ ಇಷ್ಟು ಸಮಗ್ರವೂ ಜಟಿಲವೂ ಅಲ್ಲದ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಒಳ್ಳೆಯತನ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟತನ ಮುಖ್ಯ. ಆದರೆ ಇದಿಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಯಂತ್ರಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ನೀರಿನ ಸರಬರಾಜಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವಾಗ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡುವಾಗ ಆತನ ಒಳ್ಳೆಯತನ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟತನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ, ಬೇರೆ ಗುಣಗಳು ಮುಖ್ಯ. ಅವನು ಕಾರ್ಮಿಕರೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುವಾಗ ಅವನ ಒಳ್ಳೆಯತನ ಅಥವಾ ಕೆಟ್ಟತನ ಸ್ವಲ್ಪ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಪಡೆದರೂ, ಅವನು ಕಾರ್ಖಾನೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ರೀತಿ, ಚಾಣಾಕ್ಷತೆ ಇವೆಲ್ಲ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾರ್ಖಾನೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಹಲವು ವರ್ಗಗಳಿಗೆ ವೃತ್ತಿಗಳಿಗೆ, ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದವರೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಬಹು ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ವಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗುತ್ತಲೆ ಎಲ್ಲ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಬ್ಬ ರಾಜ ಮತ್ತು ಅವನ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಬಂಧ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸದೆ ಹೋದರೆ ಒಂದು ರಾಜ್ಯದ ಅಥವಾ ಸಮಾಜದ ಅದೃಷ್ಟವೆಲ್ಲ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುವ ತಪ್ಪು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ರಾಜನೇ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಭಾಗ. ರಾಜ್ಯದ ಹಲವಾರು ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸದೆ ಹೋದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸಂದರ್ಭವನ್ನೆ ಅಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದಂತಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನದ ರೀತಿಯನ್ನೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಕಾರನಿಗೆ ಇತಿಹಾಸದ ವೈಚಾರಿಕತೆಯೊಂದು ಅಗತ್ಯ. ಚರಿತ್ರೆ ವಿವರಗಳ ಸಂತೆಯಲ್ಲ; ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದುವುದು ಎಂದರೆ ವಿವರಗಳ

ಸಂಗ್ರಹಣೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸ ಕಲಿಸುವ ಪಾಠ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಬಾಳಿನ ಪರವಾದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಧೋರಣೆಗಳು ಯಾವುವು, ಬಾಳಿನ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಶಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಧೋರಣೆಗಳು ಯಾವುವು ಎಂಬುದನ್ನು ತನ್ನ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಯುಗವನ್ನು ಪುನರ್‌ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೃತಿಗೆ ಮೂರ್ತತೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗಲಿ ಮೂರ್ತತೆ, ಅಮೂರ್ತತೆಗಳು ಸಂಧಿಸಿ ಸಂಗಮಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪುನರ್ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಾಜವೇ ಆಗಲಿ ಪ್ರಗತಿ ಹೊಂದುವುದು ಯಾವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಅವನತಿ ಹೊಂದುವುದು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂಬ ಸರ್ವಕಾಲಿಕ ಸತ್ವಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಯ ರಚನೆಗೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಓದಲು ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಶ್ರಮಗಳ ವ್ಯಯಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಕೊಡುವುದು. ಮಾರ್ಕ್ಸಿಸ್ಟ್ ಪಂಥದ ಬರಹಗಾರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು 'ಡಯಲೆಕ್ಟಿಕಲ್ ಮೆಟೀರಿಯಲಿಸಂ'ನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವ ಪಂಥಕ್ಕೂ ಸೇರದ ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಜಗಳ ಅಳಿವು-ಉಳಿವುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾದಂಬರಿಯ ಬೆನ್ನೆಲುಬು ಈ ಇತಿಹಾಸದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇಂತಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮಾಜ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪರಿಚಯ ಅತ್ಯಗತ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕಾದಂಬರಿಕಾರ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿವರಗಳು, ಅವಕ್ಕೆ ಆತ ನೀಡುವ ಸಾಪೇಕ್ಷಿಕ ಮಹತ್ವ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಅವನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ 'ಇನ್‌ಸೈಟ್' ಅಥವಾ ಸೀಳುದೃಷ್ಟಿ ಎಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡರೆ ಎಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದರೆ ಅಷ್ಟು ಕೃತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತಿಭೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಒಂದೇ ಪಂಥದ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಲ್ಲೂ ಕೆಲವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉಳಿದವರು ಪಂಥದ 'ಮ್ಯಾನಿಫೆಸ್ಟೋ'ದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತವೀರ

ಕೊರಟಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್

೧

ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ 'ಭಾರತವೀರ' ನಾಟಕವು ಹಲವು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಕನ್ನಡದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕಗಳು ವಿರಳಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಶ್ರೀರಂಗರ 'ಪರಮೇಶ್ವರ ಪುಲಿಕೇಶಿ', ಎಂ. ಆರ್. ಶ್ರೀ ಅವರ 'ನಾಗರಿಕ', ಸಂಸ ಅವರ 'ವಿಗಡ ವಿಕ್ರಮ ರಾಯ', 'ಮಂತ್ರ ಶಕ್ತಿ', 'ಬಿರುದೆಂತೆಂಬರ ಗಂಡ', 'ಸುಗುಣ ಗಂಭೀರ' ಮತ್ತು 'ಬೆಟ್ಟದರಸು', ಮಾಸ್ತಿ ಅವರ 'ಯಶೋಧರಾ', 'ಮುಕುತಿ ತೋರಿದ ಮೂಗುತಿ' 'ತಿರುಪಾಣಿ' ಕುವೆಂಪು ಅವರ 'ರಕ್ತಾಕ್ಷಿ' ಹುಲಿಮನೆ ಸೀತಾರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ 'ಟೀಪೂಸುಲ್ತಾನ', ಭರತೇಶರ 'ಶ್ರೀರಂಗರಾಯ', ಎಲ್ಲಾರು ಮಾಡುವುದು...', ಗಿರೀಶ ಕಾರ್ನಾಡರ 'ತೊಗಲಖ್', ಸಮೇತನಹಳ್ಳಿ ರಾಮರಾಯರ 'ತಲಕಾಡು ಗೊಂಡ', ಭೂಪಾಳಂ ವಾಸುದೇವರ 'ಕುಮ್ಮಟ ವಲ್ಲಭ', ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ 'ಗೌತಮಬುದ್ಧ' ಮತ್ತು 'ಷಹಜಹಾನ್', ಮರುಳಯ್ಯನವರ 'ವಿಜಯ ವಾತಾಪಿ', ಹಿರಣ್ಣಯ್ಯನವರ 'ಎಚ್ಚಮನಾಯಕ' — ಹೀಗೆ ಬೆರಳಿನಿಂದ ಎಣಿಸಬಹುದಾದ ನಾಟಕ ಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲೂ ಪುರಾಣಿಕರ ಭಾರತವೀರವು ತನ್ನದೇ ಆದ ಉಜ್ವಲ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭಾರತವೀರವು ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಒಂದು ನಾಟಕ. ಚಿರಂತನವೂ, ಪರಿಗ್ರಾಹ್ಯವೂ ಆದ ಭಾರತೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮೈತಳೆದಿವೆ. ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದು ಮೂರು ದಶಕ ಗಳಾದರೂ ಯಾವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತ ಪುತ್ರರು ತಮ್ಮ ತನು-ಮನ-ಧನಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ, ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೋ, ಆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಪೂರ್ಣಫಲ ನಮ್ಮ ನಾಡಿಗರಿಗೆ ಇನ್ನೂ ದೊರಕಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪರಕೀಯರ ದಾಸ್ಯದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರವು ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿ, ಪಟೇಲ್ ಮತ್ತು ನೆಹರು ಮುಂತಾದವರು ಕನಸು ಕಂಡ ಭವ್ಯಭಾರತದ ನಿರ್ಮಾಣ-ಸುಖಸಂವೃದ್ಧಿಗಳಿಂದ

ಕೂಡಿದ ರಾಮರಾಜ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣ–ಇನ್ನೂ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಪವಿತ್ರ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನತೆ ತ್ರಿಕರಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ದುಡಿಯಲು, ಅವರ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತ ವೀರರು ಮಾಡಿದ ಬಲಿದಾನ, ಹಿಂದಿನವರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತೆತ್ತಬೆಲೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮುಂದಿನವರ ಕರ್ತವ್ಯ–ಮುಂತಾದ ಸಂಗತಿಗಳು ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದಲ್ಲೂ ಮಾಸದೆ ಉಳಿಯುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕವು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.

೨

ಈ ನಾಟಕವು ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡದ್ದು ೧೯೬೩ರ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ. ತಾವು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ಬಿನ್ನಹದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ.

"೧೯೬೨ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೨೦ನೇ ದಿನಾಂಕ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಹಿಮಾಲಯದ ಶಾಂತಿ ಕದಡಿ ಸಿಡಿಮದ್ದಿನ ನಾತ ಹರಡಿತು, ನೀಫಾ ಲಡ್ಡಾಖಗಳಲ್ಲಿ! ಚೀಣೀಯರ ಯುದ್ಧದಾಹ ಸ್ನೇಹದ ಹೃದಯಕ್ಕೇ ಗುಂಡಿಟ್ಟು ಹೊಡೆಯಿತು! ಈ ಘಟನೆ ನಡೆದ ಎರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕ ಪಂಡಿತ ಜವಹರಲಾಲ ನೆಹರು ಅವರು ಭಾರತದ ವಾರ್ತಾ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಭೆಯನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಮಾತನಾಡಿದಾಗ ಉಪಸ್ಥಿತನಾಗಿರುವ ಭಾಗ್ಯ ನನಗೆ ಲಭಿಸಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರದ ದಮನಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುದೂರ್ಮಿಗಳು ನರ್ತಿಸತೊಡಗಿದ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಪ್ರಸಂಗ ಮನದ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ವಜ್ರಮುದ್ರೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೆ ನೆರವಾಗಬಲ್ಲ ನಾಟಕವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪ ಉದಿಸಿತು ಮನದಲ್ಲಿ."

ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಭಾರತಗಳು ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು, ಪರಸ್ಪರ ಸ್ನೇಹ ಸೌಹಾರ್ದಭಾವಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ತುಸು ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಚೀನಾದೇಶವೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿತು. ಭಾರತವು ಪರಕೀಯರ ದಾಸ್ಯದ ನೊಗವನ್ನು ಕೊಡಹಿಕೊಂಡು ಅಹಿಂಸಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದರೆ, ಚೀನಾ ದೇಶವು ಶತಮಾನಗಳ ಮಂಚೂದೊರೆಗಳ ದುರಾಡಳಿತದ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುತ್ವದಿಂದ ಸಿಡಿದೆದ್ದು, ಸಶಸ್ತ್ರ ಕ್ರಾಂತಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ, ಜನತಾರಾಜ್ಯ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಸರಕಾರ–ನಿರ್ಮಿಸಿತ್ತು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತಾವು ತೆರಬೇಕಾದ ಬೆಲೆ ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಅರಿತಿದ್ದ ಚೀನಾದೇಶವು ಮಿತ್ರರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿದ್ದ ಭಾರತದಂಥ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರದೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವ ಬದಲು ಸ್ವಾರ್ಥ ರಾಜಕಾರಣಗಳ

ರಾಜ್ಯದಾಹ, ದುರಾಕ್ರಮಣ ನೀತಿ, ಕುಟಿಲತನಗಳಿಂದ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಸಾರಿತ್ತು!

ಶತ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಭಾರತೀಯರೂ ಚೀನಿಯರೂ ಸೋದರರಂತಿದ್ದರು ಚೀನಾದೇಶದ ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರಿಕರಾದ ಹ್ಯೂಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗ್, ಪಾಹಿಯಾನ್ ಮತ್ತು ಇತ್ಸಿಂಗರು ಬುದ್ಧನ ನಾಡಾದ ಭಾರತವನ್ನು ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅಪಾರ ಕಷ್ಟ-ನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಸಹಿಸಿ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಯಾತ್ರಿಕರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಭಾರತದಿಂದ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧ ಪಂಡಿತರೂ, ಆಚಾರ್ಯರೂ ಧರ್ಮಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಚೀನಾದೇಶಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ, ಅಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಹಿಂದೀ ಚೀನಿಯರನ್ನು ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳವರೂ ಸಹೋದರರು–ಭಾಯಿ ಭಾಯಿ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಚೀನಾ ದೇಶದ ಪಟ್ಟಭದ್ರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯ ಸ್ವಾರ್ಥನಾಯಕರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ದ್ರೋಹ ಬಗೆದು, ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿದ್ದರು. ಭಾರತದ ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಮೆಕ್‌ಮೋಹನ್ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಿ, ಪವಿತ್ರವಾದ ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಗಿರಿಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾದು, ಲಡಖ್ ಮತ್ತು ನೀಫಾಗಳ ಸಹಸ್ರಾರು ಚದುರಮೈಲಿ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ದುರಾಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದರು ! ಇದು ವಿಧಿಯ ವಿಡಂಬನೆಯೇ ಸರಿ !

ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ಪರಕೀಯ ದಾಳಿಕಾರರಿಂದ ಬಂದ ಗಂಡಾಂತರವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಜನತೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಸಿಡಿದುನಿಂತಿತು. ಜನ ದುರಾಕ್ರಮಣವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಎದುರಿಸಿ, ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲು ಒಕ್ಕೊರಲಿನಿಂದ ಸಿಂಹಗರ್ಜನೆ ಮಾಡಿದರು. ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗದ ಜನ, ರೈತ, ಕಾರ್ಮಿಕ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೆನ್ನದೆ ಎಲ್ಲರೂ ಈ ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆಯ ಪವಿತ್ರಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಟೊಂಕಕಟ್ಟಿ ನಿಂತರು. ಇಂಥ ಪರ್ವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಐಕಮತ್ಯ ಭಾತೃತ್ವ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ, ರಾಷ್ಟ್ರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಆಪತ್ಕಾಲದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಗ್ಗೂಡಿಸಿ ಹೋರಾಡುವಂತೆ ಮಾಡಲು, ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನು, ಧೈರ್ಯಸಾಹಸ, ಬಲಿದಾನಗಳ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ತಮ್ಮ ಲೇಖನಿಯನ್ನು ಮೀಸಲಿಟ್ಟರು. ಹೀಗೆ ಜನತೆಯನ್ನು ಹುರುದುಂಬಿಸಲು ಬರೆದ ನಾಟಕವೇ 'ಭಾರತವೀರ'.

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಪ್ರಜ್ಞಾಶೀಲ ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ, ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಪ್ರಜೆಯಾಗಿ, ಜನತೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಅಂದು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಲು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದರು. ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಬಿನ್ನಹದಲ್ಲೂ ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

"ಭಾರತದ ಭವಿತವ್ಯವಿಂದು ಹಿಮಾಲಯದ ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿ ತೂಗಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ನಾವು ನಲ್ವತ್ತುನಾಲ್ಕು ಕೋಟಿ ಜನರೊಂದು ಕಡೆ, ನಮಗಿಂತಲೂ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿರುವ ಚೀಣೀಯರು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ನಿಂತು ಬಲಾಬಲಗಳ, ಸತ್ವದ,

ಸಾಹಸದ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದೇವೆ. ಈ ದುರ್ಧರ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ, ದಾರುಣ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಮಹರ್ಷಿ ವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಭಯವಾಣಿ ನಮ್ಮ ಕರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿನದಿಸುತ್ತಲಿದೆ.

ಆರಯೋ ಯೇ ಸಮುತ್ಥಾಯ ಬಹುಭಿರ್ದಸ್ಯುಭಿಃ ಸಹ ।
ಇದಮಾತ್ಮವಧಾಯೈವ ರಾಷ್ಟ್ರಮಿಚ್ಛಂತಿ ಬಾಧಿತುಮ್ ॥
(ಮಹಾಭಾರತ : ಶಾಂತಿಪರ್ವ, ಅಧ್ಯಾಯ ೮೨, ಶ್ಲೋಕ ೨೮)

ಬಹು ಸಂಖ್ಯಾತ ದಸ್ಯುಗಳು ನಮ್ಮ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ! ಆದರೆ ಅವರು ಆತ್ಮವಧೆಗಾಗಿಯೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ ! ಇದರಲ್ಲಿ ಅವರೇ ನಾಶವಾಗುತ್ತಾರೆ !

ಆದರೆ ಈ ಅಭಯವಾಣಿ ಸತ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವೋದ್ರೇಕವಾಗಬೇಕು ; ವೀರಾವೇಶ ಉಕ್ಕಬೇಕು. ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶಸ್ತ್ರದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು ಸಿಂಹನಾದಗೈಯುವ ಸಾಹಸಭೀಮತನ ಸಿಡಿದೇಳಬೇಕು !

— ಹೀಗೆ ನುಡಿದ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ತಮ್ಮ ಲೇಖನಿಗೆ ಸಿಡಿಲಿನ ಶಕ್ತಿ ತುಂಬಿ ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೩

ಭಾರತ ವರ್ಷವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜಗತ್ತಿನ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ತನ್ನ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅದು ಎಂದೂ ಯಾರ ಮೇಲೂ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿಲ್ಲ : ದಾಳಿ ನಡೆಸಿಲ್ಲ. ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ (ಗಾಂಧಾರ) ಬರ್ಮ (ಬ್ರಹ್ಮದೇಶ) ಕಾಂಬೋಡಿಯ (ಕಂಬುಜ) ಸಿಲೋನ್ (ಸಿಂಹಳ) ಮ್ಯಾಲೇಶಿಯ (ಮಲಯ) ಇಂಡೋನೇಶಿಯಾ (ಚಂಪ) ಸುಮಾತ್ರ, ಜಾವಾ, ಬಲಿದ್ವೀಪಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಭಾರತೀಯರು ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಿಗಳಾಗಿ, ಪ್ರವಾಸಿಗಳಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ್ದುಂಟು. ವಲಸೆಗಾರರಾಗಿ ಅಲ್ಲೇ ನಿಂತುದುಂಟು. ಆದರೆ ಅವರೆಂದೂ ವಿದೇಶೀ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರಾಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಬಾಳಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದ ಭಾರತದ ಉಜ್ವಲ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಾಗರಿಕತೆ, ಕಲೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಆ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತಿ ಬೆಳೆಸಿದರು ; ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಪನ್ನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸನಾತನ ಮೌಲ್ಯಗಳಾದ ಸತ್ಯ, ಧರ್ಮ, ಶಾಂತಿ, ಪ್ರೇಮಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹರಡಿದರು. ಉನ್ನತಜೀವನದ ಆದರ್ಶವನ್ನೂ, ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಜನತೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಬೃಹದ್ಭಾರತ ಜನತೆ ಎಂದು ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವಂತೆ ಆಯಿತು.

ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತವು ಸಂಪದ್ಭರಿತ ರಾಷ್ಟ್ರವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿತ್ತು. ಪರಕೀಯರು ಭಾರತದ ನೆಲ, ಜಲ, ಹವೆಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಲೆ, ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯಗಳು ಚಿನ್ನದ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಹರಿಸಿತ್ತು. ಈ ನಾಡಿನ ಪುಣ್ಯಗಂಧವನ್ನು ಆಘ್ರಾಣಿಸಿದ ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳೂ, ಧನಪಿಪಾಸುಗಳಾದ ಬರ್ಬರ ವಿಷಯಲಂಪಟ, ಕ್ರೂರ, ದುಷ್ಟ ಜನಾಂಗಗಳಾದ ಶಕರೂ ಹೂಣರೂ. ರಾಜ್ಯ ತೃಷ್ಣೆಯ ಯವನರೂ, ಅನಂತರ ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಆಸೆಯಿಂದ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನರೂ, ಪೋರ್ಚುಗೀಸ, ಡಚ್ಚ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳೂ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಇಟ್ಟು ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದರು. ಅದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಗುಲಾಮ ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಬಡತನದ ಬಳುವಳಿ ಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು.

ಇತರರಿಗೆ ಶಾಂತಿಮಂತ್ರವನ್ನೂ, ಸಹಬಾಳ್ವೆಯನ್ನೂ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಇಂಥ ದುರ್ಗತಿ ಏಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಯಿತು ? ಪರಕೀಯರ ದುರಾಕ್ರಮಣ ದೌರ್ಜನ್ಯಗಳಿಗೆ ಅದು ಏಕೆ ಪಕ್ಕಾಯಿತು ? ಇದು ವಿಚಾರಪರರು ಕೇಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆ !

ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಬರೆದ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಗೂ ಇಂಥ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದುರಾಗಿರಬೇಕು ! ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ :

'ಇಯಮಾಪತ್ಸಮುತ್ಪನ್ನಾ ಪರಿಚಕ್ರಭಯಂ ಮಹತ್'

"ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಈ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪರಿಚಕ್ರ ಭಯ, ಆಪತ್ತು ಉತ್ಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತಲೇ ಬಂದಿವೆ. ಇಂಥ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ದೇಶಕ್ಕೆ ಆಪತ್ತುಬರದೆ ಇನ್ನೆಂಥ ದೇಶಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು ?" — ಎಂದು ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು.

ಅವರು ತಮ್ಮ ವಿಚಾರ ಧಾರೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಹೀಗೆ ನುಡಿದಿದ್ದಾರೆ :

"ಆದಿಯಿಂದಲೂ ಎಲ್ಲ ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ದುರಾಶಾಪೂರಿತ ದೃಷ್ಟಿ ಈ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ! ಪೀತವರ್ಣದವರು, ಶ್ವೇತವರ್ಣದವರು, ಏಷ್ಯಾದವರು, ಯೂರೋಪಿ ಯನರು — ಎಲ್ಲರೂ ಏರಿಬಂದರು ಈ ದೇಶದ ಮೇಲೆ. ಇಂದೂ ಏರಿಬರುತ್ತಿ ದ್ದಾರೆ ಚೀಣೀಯರು".

"ಈ ದುರಾಕ್ರಮಣಕಾರರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಭಾರತವು ಎದುರಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದೆ– ಎದೆಗಾರಿಕೆಯೊಡನೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ನಿಯಮದಂತೆ ಕೆಲವು ಸಲ ಭಾರತ ಗೆದ್ದಿದೆ, ಕೆಲವು ಸಲ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಏಳು-ಬೀಳುಗಳೆರಡನ್ನೂ ಅನುಭವಿಸದಿರುವವರು ಯಾರು ? ಕಾಲ ಚಕ್ರ ಉರುಳಿದಂತೆ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯಗಳೂ ಉರುಳುತ್ತವೆ. ಏರಿದುದು ಇಳಿಯು ತ್ತದೆ. ಇಳಿದುದು ಮತ್ತೆ ಏರುತ್ತದೆ."

"ಆದರೆ ಭಾರತೀಯರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವರ ಸಾಹಸ ಪರಾಕ್ರಮ ಗಳ, ವಿಜಯ ವೈಭವಗಳ ತೇಜೋಮಯ ಇತಿಹಾಸ ಮಸುಳಿಸಿ ಪರಾಜಯ ಪರಂಪರೆಯ ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕ ಇತಿಹಾಸವೇ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಾವು ಗೆದ್ದುದ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸೋತುದೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಾಣುವಂತಾಗಿರುವುದು ನಾವು ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ."

"ಈಗಲಾದರೂ ನಾವು ನಮ್ಮ ವಿಜಯಗಳ ಉತ್ಸಾಹವರ್ಧಕ, ಸಾಹಸೋತ್ತೇ ಜಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಯುವಜನಾಂಗದಲ್ಲಿ ಎಂಥ ಗಂಡಾಂತರವನ್ನೂ ಎದುರಿಸಿ ಚದುರಿಸಬಲ್ಲ ಮನೋದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು, ಕೆಚ್ಚೆದೆಯನ್ನು, ಕಲಿತನವನ್ನು, ಸಾಹಸಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸುವ ಭವಿಷ್ಯದ ಜನಾಂಗವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು — ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಲೇಖಕರದು.

ಎಂಥ ದ್ರಷ್ಟಾರ ವಾಣಿ ! ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಗಳೂ, ಸಮರ್ಥ ಆಡಳಿತ ಗಾರರೂ, ಉಜ್ವಲ ದೇಶಪ್ರೇಮಿಗಳೂ ಆಗಿರುವ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಸಂದೇಶವಿದು ! ತಮ್ಮ ಕ್ಲೈಬ್ಯವನ್ನೂ, ಜಡತೆಯನ್ನೂ, ಹೇಡಿತನದ ಅಹಿಂಸೆಯನ್ನೂ, ಸ್ವಾರ್ಥ, ದ್ವೇಷ, ಅಸಹನೆ, ಅನೈಕಮತ್ಯ ಅಸಹಾಯಕತೆಗಳನ್ನೂ, ಪರಾವಲಂಬನೆ, ಪುರುಷ ಪ್ರಯತ್ನ ಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಹೊಡೆದಟ್ಟಿ ಸಮಾಜದ ಸಂಘಟನೆ ತ್ಯಾಗ ಸೇವೆಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿಯ ದೀಕ್ಷೆ ಹಿಡಿದಾ ಗಲೇ ಭಾರತದ ಮುಕ್ತಿ ರಾಷ್ಟ್ರೋತ್ಥಾನ ಎಂದು ಲೇಖಕರು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

೪

ಭಾರತವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಗಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ದ್ವಿತೀಯ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದ ಝರ್ಜರಿತಗೊಂಡಿದ್ದ ಜಗತ್ತಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಬದುಕಲು ಇದ್ದ ಒಂದೇ ಮಾರ್ಗ ಶಾಂತಿಯ ದಾರಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸಿತು. ಆದರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ೧೯೫೫ರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಶೀತಲ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಕಂಗೆಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಸೌಹಾರ್ದ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಬಲ್ಲ ಸಕ್ರಿಯ ತಾಟಸ್ಥ್ಯ ನೀತಿಯನ್ನು — ಅಲಿಪ್ತ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಇಂಡೋ ನೇಸಿಯದ ಬಾಂಡುಂಗ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಜವಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ಅವರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಭೆಸೇರಿತು. ಯುಗಸ್ಲಾವಿಯದ ಮಾರ್ಷಲ್ ಟಿಟೋ, ಈಜಿಪ್ಟಿನ ನಾಸೆರ್, ಇಂಡೋನೇಸಿಯಾದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಸುಕರ್ನೊ ಮುಂತಾದವರು ಭಾರತವು ರೂಪಿಸಿದ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ಪಂಚಶೀಲ ತತ್ವವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಯುದ್ಧತಪ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ

ಶಾಂತಿಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಚೀನಾ ದೇಶದ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ಚೌಎನ್‌ಲೈ ಸಹ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನು. ಭಾರತವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ ಆಲಿಪ್ತ ನೀತಿಗೆ ಚೀನಾದ ನೈತಿಕ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ನೀಡಿದನು.

ಈ ಬಾಂಡುಂಗ್ ಸಮ್ಮೇಳನವು ಕೈಗೊಂಡ ನಿರ್ಣಯದಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದ ನೆಹರೂ ಮತ್ತು ಚೀನಾದ ಚೌಎನ್‌ಲೈ ಅವರು ಆಫ್ರಿಕಾ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯಾ ದೇಶಗಳಿಗೆ ನೂತನ ಜಗತ್ತಿನ ಆಶೋತ್ತರಗಳ ಹರಿಕಾರರಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಬಾಂಡುಂಗ್ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಫಲಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾ, ಚೀನೀ ಆಕ್ರಮಣದ ಲೇಖಕರಾದ ವಿ. ಬಿ. ಕರ್ಣಿಕರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

''While, for Mr. Nehru, the Bandung Conference was the expression of Asia's quest for freedom, Peace and Progress through Co-operation on the basis of equality for Mr. Chou-en-Lai, on the other hand, it was an opportunity for Projecting Red China's image as a peace-loving Asian power ready to co-operate with others in establising peace in Asia.... At Bandung, Mr. Chou-en-Lai was determined to convince the participating countries that they had nothing to fear from China'' (Chinese Invasion : By V. B. Karnik, page 138).

ಚೀನಾದೇಶವು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ, ೧೯೫೦ರಲ್ಲಿ ನವ ಚೀನಾದ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ನೀತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾ 'ದಲಿತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ದುರಾಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿರುವ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವಿರುದ್ಧ ದಲಿತರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಜನತೆಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವುದು ತಮ್ಮ ನೀತಿ' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸಿತ್ತು. ಚೀನಾದೇಶದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಮಾವೋತ್ಸೆತುಂಗನು ಟಿಬೇಟಿನ ಮೇಲೆ ಚೀನೀಯರು ಏರಿಹೋಗಲು ಕರೆನೀಡಿದ್ದನು. ಜನವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಚೀನಾದೇಶದ ಜನತೆಯ ವಿಮೋಚನಾ ಸೈನ್ಯವು (peoples liberation army) 'liberation of three million Tibetans from imperialist aggression' — ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯವಾದ ಟಿಬೇಟಿಯನ್ನರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಅಪಹರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿತು.

ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನಿ ಜವಹರಲಾಲ್ ನೆಹರು ಅವರು ಮಾತ್ರ ಚೀನಾ ದೇಶದ ನಾಯಕರ ಶಾಂತಿಪ್ರಯತ್ನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡೇ ಬಂದರು. ಇಬ್ಬರು ಪ್ರಧಾನಿಗಳು ನವದೆಹಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಲೆತು ಸ್ನೇಹದ ಮಾತನಾಡಿದರು. ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧುಗಳೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದರು. ನೆಹರು, ಚೌಎನ್‌ಲೈಯ ಬರಿಗು ಮಾತುಗಳನ್ನು ನಂಬಿ ಟಿಬೇಟನ್ನರ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಬದಲು, ಅದನ್ನು

ಚೀನಾದೇಶದ ಅಂಗರಾಜ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸಮ್ಮತಿಸಿದರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಗೌರವ (?) ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಹಿಯನ್ನೂ ಹಾಕಿದರು.

ಈ ಒಪ್ಪಂದದ ಬಗ್ಗೆ ಕರಣಿಕರು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ''In the preamble of the agreement the two countries reaffirmed that they would abide by the five principles of mutual respect for each others teritorial integrity and sovereignty, mutual non-aggression, non-interference in each others internal affairs, equality and mutul benefit and peaceful co-existance'' (ಅದೇ ಗ್ರಂಥದ ಪುಟ 269).

ಚೀನಾ ದೇಶದ ನಾಯಕರು ಪಂಚಶೀಲ ಅಂದರೆ ಪರಸ್ಪರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಸಾರ್ವಭೌಮತೆಯ ಬಗೆಗೆ ಸಮಾನ ಗೌರವ, ಪರಸ್ಪರ ದುರಾಕ್ರಮಣ ವರ್ಜನೆ, ಪರಸ್ಪರ ದೇಶಗಳ ಆಂತರಂಗಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕದಿರುವಿಕೆ, ಪರಸ್ಪರ ಸಮತೆ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರಯೋಜನವುಳ್ಳ ಶಾಂತಿಯುತ ಸಹ ಬಾಳ್ವೆ—ಈ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡೇ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ದೇಶಗಳ ಪ್ರಶ್ನಾತೀತ ಗಡಿರೇಖೆಯಾಗಿದ್ದ ಮೆಕ್‌ಮೋಹನ್ ಲೈನ್ (Mcmohan Line) ಅನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಭಾರತದ ಭೂಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಲಡಕ್ ಮತ್ತು ನೇಪಾಗಳ ಸಾವಿರಾರು ಮೈಲಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ದುರಾಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ ಸ್ನೇಹಹಸ್ತ ನೀಡಿದ್ದ ಭಾರತದ ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಕಪಟತನದಿಂದ ಇರಿದು ದ್ರೋಹಮಾಡಿತು.

ತಾವು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ ಹಿಮಾಲಯದ ಪ್ರದೇಶವು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ತಮಗೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಚೀನೀ ನಾಯಕರು ಹೇಳಿಕೊಂಡರು. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯಾದಾಗ ನೆಹರು ಅವರು ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಲಘುವಾಗಿ ಕಂಡರು.

" ಹಿಮಾಲಯದ ಈ ಪ್ರದೇಶವು ಬೆಂಗಾಡಾಗಿದ್ದು, ಹಿಮಾವೃತವಾದ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಲ್ಲಿನ ಎಸಳೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ "—ಎಂದು ನೆಹರು ಹೇಳಿದಾಗ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯುತ್ತರವಾಗಿ ದೇಶಭಕ್ತ ಮಹಾವೀರ ತ್ಯಾಗಿ ಅವರು.

"ನನ್ನ ತಲೆ ಬೋಳಾಗಿದೆ, ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೂದಲೂ ಬೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಹೀಗೆಂದು ಕೊಂಡು ತಲೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಡಲು ಬಿಂದೀತೆ ? "—ಎಂದು ವ್ಯಂಗ್ಯವಾಗಿ ನುಡಿದರು. ಭಾರತದ ರಕ್ಷಣಾ ಮಂತ್ರಿ ಕೃಷ್ಣಮೆನನ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿ ನೆಹರು ಅವರು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳುವ ವೇಳೆಗೆ ಭಾರತದ ಸಹಸ್ರಾರು ಚದುರ ಮೈಲಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಚೀನೀ ಸೈನಿಕರು ದುರಾಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದ್ದರು.

ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಭಾರತದ ನಾಯಕರ ಹಾಗೂ ಜನತೆಯ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸುವ ವೇಳೆಗೆ ನಡೆಯಬಾರದ ದುರ್ಘಟನೆ ನಡೆದು ಹೋಗಿತ್ತು. 1954ರಲ್ಲೂ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ

ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪಂಚಶೀಲ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮರೆತು ಚೀನಾದೇಶದ ನಾಯಕರು ಭಾರತದಮೇಲೆ ಅಕಾರಣವಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸಿದ್ದರು.

ಈ ಮಧ್ಯೆ ಚೀನೀನಾಯಕರ ಕುಟಿಲ ನೀತಿಯನ್ನೂ, ಗೋಮುಖ ವ್ಯಾಘ್ರ ತನವನ್ನೂ ಬಯಲು ಮಾಡುವ ಒಂದು ಘಟನೆ ನಡೆಯಿತು. ೧೯೫೯ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀ ಸೈನಿಕರು ಟಿಬೇಟನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಷ್ಟೇ. ಅದರ ಧರ್ಮಗುರು ದಲಾಯಿ ಲಾಮಾ ಎಂಬುವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಓಡಿ ಬಂದು ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಬೇಡಿದ್ದರು. ನೆಹರೂ ರವರು ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ನೀತಿಯಂತೆ ಶರಣಾಗತರಾಗಿ, ಆಶ್ರಯಬೇಡಿಬಂದ ದಲಾಯಿಲಾಮಾ ಅವರಿಗೆ ಚೀನೀಯರ ಇಷ್ಟದ ವಿರುದ್ಧ ಆಶ್ರಯ ನೀಡಿದ್ದರು. ಈ ಘಟನೆ ೧೯೬೧ರಲ್ಲಿ ಚೀನೀಯರು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಘೋಷಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ಪ್ರಧಾನಿ ಜವಹರಲಾಲರು ಚೀನಾ ದೇಶದ ನಾಯಕರ ಕುಟಿಲತನವನ್ನು ಅರಿತು, ಅವರನ್ನು ಶತ್ರುಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರು. ಚೀನೀ ದುರಾಕ್ರಮಣದ ವಿರುದ್ಧ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಘೋಷಿಸಿದರು. ಈ ವೇಳೆಗಾಗಲೇ ಗಡಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಭಾರತದ ವೀರ ಸೈನಿಕರು ಹಠಾತ್ತನೆ ಒದಗಿದ್ದ ಯುದ್ಧ ದಾಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಿದು ಗಾಯಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭೂ ಪ್ರದೇಶ ಲಡಕ್ ಮತ್ತು ನೀಫಾ ಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿತ್ತು. ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಲಿಟರಿ ರಕ್ಷಣಾ ಬಲಗಳು ನೆಲೆಯಾಗಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿ ರಸ್ತೆ, ಮುಂತಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದರು. ಇಂಥ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ತುರ್ತುಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಘೋಷಿಸಿ, ನೆಹರು ಅವರು ಜನತೆಗೆ ಹೋರಾಟದ ಕರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು, ರಣದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು.

೫

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಕವಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ನಾಟಕ ರಚನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಿದ್ಧತೆ ಯನ್ನು ಕಳೆದ ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳಿಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿದೆಸೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು 'ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ' ಎಂಬ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಕುರಿತು "ನಾಟಕದ ಪಾತ್ರಸೃಷ್ಟಿ, ತಂತ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಂತೆಯೇ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನಸಾಧನೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಅಂತರಂಗವನ್ನೂ, ಆ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮನನದಿಂದ ಅರಿತು, ಅವನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯಾನಂದರು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು" ಎಂದು ಎಸ್. ವಿ.

ಪಾಟೀಲರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. (ಕಾವ್ಯಾನಂದ ಸಂ. ಮಿರ್ಜಿ ಅಣ್ಣಾರಾಯ ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಕೊಲ್ಹಾರ ಕುಲಕರ್ಣಿ ಪುಟ ೧೬೦).

ಪುರಾಣಿಕರ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಯತ್ನ 'ರಜತರೇಖೆ' ಎಂಬ ರೂಪಕಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮಧುಮಹೋತ್ಸವ, ಮೋಹನಮಂತ್ರ, ಮಾಯಾ ಕೋಲಾಹಲ, ಹಾಗೆ ಶ್ರದ್ಧಾಂಜಲಿ, ತುಂಗಭದ್ರೆ, ಮಂಗಲೆ, ದುಃಖಸೇತು, ರಜತರೇಖೆ ಮತ್ತು ಗಿರಿಜೆಯ ಗೆಲವು — ಈ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆಂದು ಬರೆದಿದ್ದರೂ, ಬಾನುಲಿ ನಾಟಕಗಳಾಗಿಯೂ ರಂಗ ನಾಟಕಗಳಾಗಿಯೂ ಇವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದವು.

ಅವರು ತಮ್ಮ ಮೊದಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದದ್ದು ೧೯೩೨ರಲ್ಲಿ. ಭಾರತವೀರದ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಟಣೆ ೧೯೬೩. ಈ ಮೂರು ದಶಕಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ಕವಿ ಚೇತನ ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಬೆಳೆದು ಕಾವ್ಯಾನಂದರಾಗಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪುರಾಣಿಕರ ಕಾವ್ಯಗುಣ, ಚಿಂತನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಮುಪ್ಪರಿಗೊಂಡು ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಾಟಕ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ದೊರಕುವಂತಾಯಿತು.

ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕದ ಕಥೆಯು ಹಂದರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಂಕಗಳೂ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೂರು ದೃಶ್ಯಗಳೂ ಇವೆ.

ನಾಟಕವು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಒಂದು ಸಂಘರಾಮದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೌದ್ಧ ಗುರು ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಾತ್ವಿಕಚರ್ಚೆ ನಡೆದಿದೆ. 'ವೈರದಿಂದ ವೈರದ ಶಮನವೆ ?' ಎಂಬುದೇ ಚರ್ಚೆ. ಇದು ನಡೆದಿರುವಾಗ ಹೂಣರ ದೊರೆ ಕ್ರೂರಿಯಾದ ಮಿಹಿರ ಕುಲನ ಸೈನಿಕರು ಬಂದು ಅವರನ್ನು ಹಿಡಿಯಲೆತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಅಯೋಧ್ಯೆ ಯನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಗುಪ್ತದೊರೆ ನರಸಿಂಹ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಬಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಬೇಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ತೋರಮಾನ ಕ್ರೂರಪುತ್ರ ಮಿಹಿರಕುಲನು ಮಹಾಕ್ರೂರಿ, ದುಷ್ಟ. ತನ್ನ ಒಂದು ಪೈಶಾಚಿಕ ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಏಳುನೂರು ಆನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಪಾತಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಿಸಿ ಕೊಂದಿದ್ದನಂತೆ.

ಮಗಧಾಧಿಪತಿ ಬಾಲಾದಿತ್ಯ ತಾತ ಹೂಣ ವಿಜೇತ ಸ್ಕಂಧಗುಪ್ತನಂತೆ ವೀರ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ, ಪ್ರಜಾವತ್ಸಲ, ಧರ್ಮನಿಷ್ಠ. ಅವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪತ್ನಿ ಮಿತ್ರಾದೇವಿ. ದೊರೆಗೆ ಮಿಹಿರಕುಲನ ಉಪಟಳ ದುಸ್ವಪ್ನ, ಗುರುಗಳ ಬಳಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಗುರುಗಳಾದ ವಸುಬಂಧು ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆಯ, ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಣ-ಶಿಷ್ಟರಕ್ಷಣೆಯ ದೀಕ್ಷೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಮಾಳವದ ದೊರೆ ಯಶೋಧರ್ಮನ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ,

ಯಶೋಧರ್ಮನು ಹಿಂದೆ ಗುಪ್ತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಾಮಂತನಾಗಿದ್ದನು. ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಮಿಹಿರಕುಲನನ್ನು ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಎದುರಿಸಿ, ಸೋಲಿಸಿ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದ್ದ. ಆಗ ಗುಪ್ತದೊರೆ ಅವನ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಸಮಾಧಾನ ಅವನಲ್ಲಿ ಇತ್ತು.

ಇವನಿಗೆ ವಸುಬಂಧು ಭಾರತದ ಅಖಂಡತೆಯನ್ನು ಐಕ್ಯತೆಯ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅವನ ಪತ್ನಿ ರಾಜ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ವೇಷಾಂತರದಲ್ಲಿ ಅಯೋಧ್ಯೆಗೆ ಬಂದು ಪತಿ ಯಶೋಧರ್ಮನ ನೆರವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ಬೌದ್ಧ ಗುರುಗಳು ಮಿಹಿರಕುಲನಿಂದ ತಮಗೆ ಒದಗಿದ ಆಪತ್ತನ್ನು ನಿವೇದಿಸಿ ಆಶ್ರಯ ಬೇಡುತ್ತಾರೆ. ಬಾಲಾದಿತ್ಯನು ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಂಕವು ಮಿಹಿರಕುಲನ ಆಸ್ಥಾನದ ನರ್ತನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ತಾನು ರಕ್ತದ ನದಿ ಹರಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಾಗಿ ಅವನು ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಯುದ್ಧ ರಾಜಧರ್ಮವೆನಿಸು ತ್ತದೆ. ಅವನು ಬಾಲಾಧಿತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬರುವನು. ಯುದ್ಧ ದಲ್ಲಿ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನು ಸೈನಿಕರನ್ನು ಹುರುದುಂಬಿಸಿ, ಸೋತ ಮಿಹಿರಕುಲನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ದಂಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಇರುವಾಗ ಪ್ರಾಣಭಿಕ್ಷೆಬೇಡಿದ ಅವನ ಕಪಟ ವರ್ತನೆಗೆ ಮಾರುಹೋದ ರಾಜಮಾತೆಯು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣದಾನ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಮಿಹಿರಕುಲನು ಧರ್ಮನೀಡಿದ ಪ್ರಾಣದಾನವನ್ನು ದುರುಪಯೋಗ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಮೂರನೆಯ ಅಂಕದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯಕೋಶಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮಿಹಿರಕುಲನು ಮತ್ತೆ ಸೈನ್ಯಕಟ್ಟಿ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿ ಸೇಡು ಬಗೆಯಲು ಯೋಚಿಸುವುದರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಸಿಂಹಾಸನ ಸಹೋದರನಿಂದ ಅಪಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅವನ ಹಿಂಬಾಲಕರು ಭಾರತದಲ್ಲೇ ನೆಲೆಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವನ ದುರ್ಮಂತ್ರಿ ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆ ಶೂರಸೇನನ ಬಳಿ ಆಶ್ರಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಸೂಚಿಸು ತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ಕಾಶ್ಮೀರಾಧಿಪತಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅವನಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯು ತ್ತಾರೆ. ಮೋಸದಿಂದ ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ ತಾನೇ ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ಅವನಿಗೆ ಕೆನ್ನೆತ್ತರಿನ ನೀರಡಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬರುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಬಾರಿ ಈ ದುಷ್ಟನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸಲು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದ ಗುಪ್ತದೊರೆ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನು ದೇಶದ ಜನತೆಯ – ರೈತ, ಕಾರ್ಮಿಕ, ಬಡಗಿ, ವರ್ತಕರೆನ್ನದೆ ಸಮಸ್ತ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ–ನೆರವಿನಿಂದ ಮಿಹಿರಕುಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಿಹಿರ ಕುಲನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಹಿಡಿಯ ಲಾಗದೆ, ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಸೈನಿಕರು ದುಷ್ಟಜಂತುವನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ, ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಬೆಂಕಿ ಇಟ್ಟು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾರೆ. ದುಷ್ಟನಿಗೆ ತಕ್ಕ ದುರ್ಮರಣ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ದುಷ್ಟ ವರ್ತನೆಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಡುಗಿಸಿದ ಮಿಹಿರಕುಲನು ಬಿರುಗಾಳಿಯನ್ನು ಬಿತ್ತಿ ಪ್ರಳಯಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ಆಹುತಿಯಾಗಿದ್ದನು.

ಮಿಹಿರಕುಲನ ಮರಣದೊಂದಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಹೂಣರ ಭೀತಿ ನಿವಾರಣೆ ಯಾಯಿತು. ಅವನ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನು ರಾಜಗುರು ವಸುಬಂಧುವಿನ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಮಿಹಿರಕುಲನ ಪುತ್ರ ಯೋಗ್ಯನಾದ ಬಕನೆಂಬ ರಾಜಪುತ್ರನನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ, ಪಟ್ಟಕಟ್ಟುವನು.

೬

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕವನ್ನು ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಾಗ ದಂತೆ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮಿಹಿರಕುಲ, ಬಕ, ನರಸಿಂಹಗುಪ್ತ ಬಾಲಾದಿತ್ಯ, ಯಶೋಧರ್ಮ, ರಾಜಮಾತೆ—ಮುಂತಾದ ವರು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವ ಘಟನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳೇ. ಕಥೆಯ ಓಟಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಬಾರದಂತೆ, ಘಟನೆಗಳ ಹಂದರಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂತೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಲೇಖಕರು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಥೆ ಮುನ್ನಡೆಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುವಂಥ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲದರ ಬೆಸುಗೆ ಹದವಾಗಿ ಕೂಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು ನಾಟಕದ ಹೆಣಿಗೆ ರಮ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಲೇಖಕರು ಎಲ್ಲಾ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಮೀರಿ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಲ್ಲ. ದೊರಕುವ ಅಲ್ಪಸಂಗತಿಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ, ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಸೂಚನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉನ್ನತ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬಹುದಾದ ಒಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಐತಿಹಾಸಿಕ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೇಖಕರು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಕುಂದಣವಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಗೆರೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಇತಿಹಾಸದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡೂ ಕಾಣದಂತೆ ಮರೆಯಾಗಿ ಇದ್ದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯವೂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯುತವೂ ಆದ ಪ್ರಭಾವಬೀರಬಲ್ಲ ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮಿಹಿರಕುಲ – ಬಾಲಾದಿತ್ಯ ಇವರ ಸಂಬಂಧ, ಹೂಣರ ದಾಳಿಯನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತಚಕ್ರವರ್ತಿ ನರಸಿಂಹವರ್ಮ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು — ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಇತಿಹಾಸವು ಏನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ—ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ.

ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ವಿದೇಶಿ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಇಡುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಶಕರೂ, ಹೂಣರೂ ಮುಖ್ಯರು. ನರಸಿಂಹವರ್ಮ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ತಾತ ಸ್ಕಂದಗುಪ್ತನು ಹೂಣರನ್ನು ಗೆದ್ದು "ಹೂಣ ವಿಜೇತ"ನೆಂದು ಕೀರ್ತಿಪಡೆದಿದ್ದನು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಗತಿಯು ಉಲ್ಲೇಖ ಒಂದೆಡೆ ಬಂದಿದೆ.

ಹೂಣರು ಒಂದು ಅಲೆಮಾರಿ ಜನಾಂಗ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಅವರು ಚೀನಾದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಂಪು ಓಲ್ಗಾ ನದಿಯ ಕಡೆಗೂ, ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು ಅಕ್ಸಸ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಕಡೆಗೂ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಒಂದನೆಯ ಶತಮಾನದ ವೇಳೆಗೆ ಹೊರಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಐದನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಯ ಹೂಣರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಇವರು ಪರ್ಶಿಯ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಕಡೆಗೆ ವಲಸೆ ಹೊರಟರು. ಅವರು ಹಿಂದೂಖುಷ್ ಪರ್ವತವನ್ನು ದಾಟಿ ಗಾಂಧಾರವನ್ನು (ಆಫ್ಘನಿಸ್ಥಾನ) ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದೆ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದರು. ಅವರನ್ನು ಕ್ರಿ.ಶ. 460ರಲ್ಲಿ ತಡೆದು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದವನೇ ಗುಪ್ತಸಾಮ್ರಾಟ ಸ್ಕಂಧಗುಪ್ತ.

ಪರ್ಶಿಯಾ ದೇಶದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟ ಹೂಣರ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಂಪು ಪರ್ಶಿಯಾ ದೇಶವನ್ನು (ಇಂದಿನ ಇರಾನ್) ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಲ್ಕ (Balkh) ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಹಳ ಕಾಲ ಆಳಿದರು.

ಆರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ತೋರಮಾನನೆಂಬ ಹೂಣ ದೊರೆಯು ಪ್ರಬಲನಾಗಿ ಪಶ್ಚಿಮಭಾರತದ ಬಹುಭಾಗದ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದನು. ಇವನು ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಸೌಗರ್ ಪಟ್ಟಣವನ್ನೂ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವನಿಗೆ ಭಾರತದ ಇಂದಿನ ಉತ್ತರ ಪ್ರದೇಶ ಪಂಜಾಬ್, ಕಾಶ್ಮೀರಗಳು ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದುವಂತೆ. ಇವನು ತನ್ನ ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೆಂದು ಕ್ರಿ. ಶ. 778ರಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕುವಲಮಾಲಾ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ತೋರಮಾನನ ಮಗನೇ ಮಿಹಿರಕುಲ. ಇವನು ಕ್ರಿ. ಶ. 515ರಲ್ಲಿ ಸಾಕಲ (ಸಿಯಾಲಕೋಟೆ) ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನು. ಮಿಹಿರಕುಲನು ನಿರ್ದಯಿಯೂ, ಕ್ರೂರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ನಿರಂಕುಶ ಪ್ರಭುವೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಅತ್ಯಂತ ಘೋರವಾದ ಪೈಶಾಚಿಕ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದನಂತೆ. ಈ ಸಂಗತಿಗಳು ಚೀನಾ ದೇಶದ ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರಿಕ ಹ್ಯೂಯನ್ ತ್ಸಾಂಗನ ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಮಿಹಿರಕುಲನಿಗೆ ಗೊಲ್ಲಾಸ್ ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಸರು ಇದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇವನು ಶಾಂತಿಪ್ರಿಯರಾದ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ, ಬೌದ್ಧ ಸ್ಥೂಪಗಳನ್ನು ಕೊಳ್ಳೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಚೀನಾದೇಶದ ಯಾತ್ರಿಕರ ಬರೆಹಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಮಿಹಿರಕುಲನು ಒಮ್ಮೆ ಮಾಳವದ ದೊರೆ ಯಶೋಧರ್ಮನಿಂದ ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ನನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಬೇಕಾಯಿತೆಂದೂ, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ ಮಗಧ ರಾಜ್ಯದ ಗುಪ್ತವಂಶದ ದೊರೆ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನು ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ

ಸೆರೆಹಿಡಿದನೆಂದೂ, ಆದರೆ ರಾಜಮಾತೆಯು ಅವನನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಿ ಜೀವದಾನ ಮಾಡಿದ ಳೆಂದೂ ರಾಜತರಂಗಿಣಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಶೈವಧರ್ಮದ ಪೋಷಕನಂತೆ. ಕಾಶ್ಮೀರ ದೊರೆಯು ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆದು, ಮುಂದೆ ಅವನನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಂದು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಇಟ್ಟು ಕಡೆಗೆ ಕಾಡಿನ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಉರಿದು ಹೋದನೆಂದೂ ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯನ್ನು ಬರೆದ ಕಲ್ಹಣನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ಅವನ ಕ್ರೌರ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಕಲ್ಹಣನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾ "ಅವನ ಬರುವಿಕೆ ಯನ್ನು ಆಗಸದಲ್ಲಿ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಮಂಡಲಾಕಾರವಾಗಿ ಹಾರಿಬರುವ ಹದ್ದು-ಕಾಗೆ ಗಳೇ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅವು ಅವನನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಅವನ ಸೈನ್ಯವು ತುಂಡರಿಸಿ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲು ಕಾತರವಾಗಿದ್ದವು" — ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಿಹಿರಕುಲನು ಒಮ್ಮೆ ವಿನೋದಕ್ಕೆಂದು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಪೀರ್‌ಪಂಜರ್ ಕಣಿವೆ ಯಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಆನೆಗಳನ್ನು ಬೆಟ್ಟದಿಂದ ಕಣಿವೆಗೆ ನೂಕಿಸಿ ಅವು ಆಕ್ರಂದನ ಮಾಡುವು ದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಮಡಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸಿದನಂತೆ. ಇಂದಿಗೂ ಈ ಸ್ಥಳ ವನ್ನು ಹಸ್ತಿವಾಂಜ್ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಹಸ್ತಿವಂಶನ = ಹಸ್ತಿನಾಶಕ) ಇವನು ತನಗೆ ಎದುರಾದ ಒಂದು ಬಂಡೆಯನ್ನು ಕೆಡಹಲು ಸಾವಿರಾರು ಮಂದಿ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ಕ್ರೂರವಾಗಿ ಹಿಂಸಿಸಿ ಕೊಂದನೆಂದೂ ಕಲ್ಹಣನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಿಹಿರಕುಲನು ಕಡೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಶೈವಮತ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೆಂದೂ, ಅಶುದ್ಧವಾದ ಮ್ಲೇಚ್ಛ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿದನೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದು ಐತಿಹ್ಯವಿದೆ. ಅವನ ಲಾಂಛನ, ಹಾಗೂ ನಾಣ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನ ಶೈವಧರ್ಮಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳಿದ್ದವು. ಅವನು ಶ್ರೀನಗರದ ಬಳಿ ಒಂದು ಶಿವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನಂತೆ. ಇಂದಿನ ವುಲಾರ್ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಮಿಹಿರಪುರವೆಂದು ನೂತನ ಹೆಸರು ಇಟ್ಟಿದ್ದನಂತೆ. ವಿಜಯೇಶ್ವರದ ಬಳಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನೆಂದೂ, ಬೇರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದುದರಿಂದ ಗಾಂಧಾರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಅದನ್ನು ದಾನಮಾಡಿದನೆಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖನವಿದೆ. ಇವನು ದೂರದ ಕರ್ನಾಟಕ, ತಂಜಾವೂರು, ಸಿಂಹಳ, ಗುಜರಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದನೆಂದು ಕಲ್ಹಣನು ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಮಿಹಿರಕುಲನ ಅಂತ್ಯ ಹೇಗಾಯಿತು ? ಈ ಬಗ್ಗೆ ಇತಿಹಾಸಕಾರರಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮತ ವಿಲ್ಲ. ಇವನು ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ ಓಡಿಹೋಗಿ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದಾಗ ಕಾಳ್ಗಿಚ್ಚಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನೆಂದು ಕೆಲವರೂ, ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಕಾಡುತ್ತಿದ್ದ

ಮನೋವ್ಯಾಧಿಗೆ ಬೇಸತ್ತು ಹೋಮಾಗ್ನಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಚಿತೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನೆಂದು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕ್ರಿ. ಶ. ೫೨೦ರಲ್ಲಿ ಗಾಂಧಾರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಹೂಣ ದೊರೆಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಸಂಗ್‌ಯುನ್ ಎಂಬ ಚೀನಾದೇಶದ ರಾಯಭಾರಿಯು ಮಿಹಿರ ಕುಲನ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕ್ರೂರಿಯೂ, ಪ್ರತೀಕಾರ ಮನೋಭಾವ ದವನೂ ಆಗಿದ್ದನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಬೌದ್ಧಮತವನ್ನು ನಂಬದೆ ಭೂತಾ ರಾಧನೆ (ಲಿಂಗಾರಾಧನೆ !) ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಕಾಶ್ಮೀರ ದೊರೆಯೊಂದಿಗೆ ಗಡಿ ವಿವಾದದಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದೂ ಅವನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮಿಹಿರಕುಲನ ಬಳಿ ಏಳುನೂರು ಮದಿಸಿದ ಆನೆಗಳು ಇದ್ದುವಂತೆ. ಯಶೋಧರ್ಮನು ಹಿಮಾಲಯ ವನ್ನು ಕೋಟೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಮಿಹಿರಕುಲನನ್ನು ಬಾಹುಬಲದಿಂದ ಜಗ್ಗಿಸಿದನೆಂದೂ ಸುಂಗ್‌ಯುನ್‌ನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಮಿಹಿರಕುಲನು ಬಾಲಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಸೋತು ಸೆರೆಸಿಕ್ಕಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಾಣದಾನ ನೀಡಿದವಳು ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ತಾಯಿ ರಾಜಮಾತೆ. ಮಿಹಿರಕುಲನು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಅವನಿಲ್ಲದಾಗ ಅವನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಅವನ ಸಹೋದರನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದೂ ಮಿಹಿರಕುಲನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಕೊಂದು ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದೂ, ಬೌದ್ಧರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದ ಅವನನ್ನು ಬಾಲಾದಿತ್ಯನು ನಿಗ್ರಹಿಸಿ, ಕೊಂದನೆಂದೂ ಹ್ಯೂಯನ್‌ತ್ಸಾಂಗನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಆರ್. ಸಿ. ಮಜುಮದಾರರು ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (ಪುಟಗಳು ೨೫೪-೫೫) ಬಂದಿವೆ .ಅಲ್ಲದೆ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾಭವನದವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ 'ದಿ ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ಏಜ್' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಮಜುಮದಾರ, ರಾಯಚೌಧರಿ ಮತ್ತು ಕಾಳೀಕಿಂಕರದತ್ತ ಇವರು ಬರೆದ ಭಾರತದ ಪ್ರೌಢ ಇತಿಹಾಸ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿವೆ.

ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಈ ಎಲ್ಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿಗಳ ಜತೆಗೆ. ಕಲ್ಹಣನ ರಾಜತರಂಗಿಣಿಯು ಒದಗಿಸಿರುವ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸಮರ್ಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನಾಟಕ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

೭

ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಹದವರಿತು ಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕದ ಮೊದಲ ಅಂಕದ ಪ್ರಥಮ ದೃಶ್ಯವು ಆರಂಭವಾಗು ವಾಗುವುದು ಕಾಶ್ಮೀರದ ಈಗಿನ ಲಡಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಸಂಘರಾಮದಲ್ಲಿ. ಮಿಹಿರಕುಲನ ಸೈನಿಕರು ಅಲ್ಲಿನ ಬೌದ್ಧ ಗುರು-ಶಿಷ್ಯರನ್ನೂ, ಭಿಕ್ಷುಗಳನ್ನೂ ವಿನಾಕಾರಣ ಶಿಕ್ಷಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ದುಷ್ಟನಾದ ಮಿಹಿರಕುಲನ ಕೈಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ನರಸಿಂಹಗುಪ್ತ ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಬಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಬೇಡಿಬರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಗತಿ ಚೀನೀಯರ ವಿನಾಕಾರಣ ದ್ವೇಷಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆಶ್ರಯಪಡೆದ ಟಿಬೇಟಿನ ಧರ್ಮಗುರು ದಲಾಯಿಲಾಮಾ ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಂಗಡಿಗರ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲೂ ಬೌದ್ಧ ಗುರುಗಳಿಗೆ ಒದಗಿದ್ದ ತೊಂದರೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ; ಎರಡು ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯುವುದೂ ಹಿಮಾಲಯದ ಹಿಮಾವೃತವಾದ ಪವಿತ್ರಪರಿಸರದಲ್ಲಿ. ಇದು ಕಾಕತಾಳೀಯ ಘಟನೆ ಎಂದು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳ ಲೇಖಕ ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಈ ಘಟನೆಯನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭ. ಮಿಹಿರಕುಲನು ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆ ಶೂರಸೇನನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ದುರಾಕ್ರಮಿಸಲು ಹೂಡಿದ ಸಂಚು. ಮೊದಲು ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯ ಮನವೊಲಿಸಿಕೊಂಡ ಮಿಹಿರಕುಲನು ಅವನಿಂದ ಒಂದು ಸಣ್ಣಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಬೇಡಿ, ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅನಂತರ ಕಾಶ್ಮೀರ ದೊರೆಯೊಂದಿಗೆ ಗಡಿವಿವಾದ ಹೂಡಲು ಕುಂಟುನೆಪ ಹುಡುಕುವನು. "ನಿಮ್ಮ ಸೈನಿಕರು ನಿರ್ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಗಡಿಯೊಳಗೆ ನುಗ್ಗಿಬರುತ್ತಿರುವುದು ದುರದೃಷ್ಟಕರವಾದುದು" ಎಂದು ದೂರಿ, ಮೋಸದಿಂದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ದೊರೆಯನ್ನು ಕೊಂದು, ತಾನೇ ಕಾಶ್ಮೀರಾಧಿಪತಿಯಾಗುವನು. ಈ ಸಂಗತಿ ಚೌಎನ್‌ಲೈ ಮಹಾಶಯನು ಭಾರತವು ಮೆಕ್‌ಮೋಹನ್‌ಲೈನ್ ಗಡಿರೇಖೆ ಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿದೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಭೂಭಾಗವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಜ್ಞೆಮಾಡಿದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

ಈ ಎರಡು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಾನವಾದ ಅಂಶ ಅನ್ಯಾಯದ ಈ ದುರಾಕ್ರಮಣವನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರು ಎದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡಿದುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ದೇಶದ ಐಕ್ಯಮತ್ಯ, ಸಮಗ್ರತೆಗೆ ಭಂಗತರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ದಮನಮಾಡಿ, ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ನಿಂತುದು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರಾದೇವಿ, ರಾಜಮಾತೆ, ರಾಜಗುರು ವಸುಬಂಧು ಮುಂತಾದ ಸಮಾಜದ ಮೇಲ್ವರ್ಗದ ಸುಶಿಕ್ಷಿತ ಜನ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ರೈತಕಾರ್ಮಿಕರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಂಘಟಿಸಿ ನಿಂತು, ಆಪತ್ತಿನ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುವರು.

ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರರಕ್ಷಣೆಯ ಕರೆ ಬಂದಿದೆ ನಿಮ್ಮ ಉತ್ತರವೇನು ? ಎಂದು ನಾಡದೇವಿ ಕೇಳುತ್ತಾಳೆ.

"ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಯೋಧರಿಗಾಗಿ ಆಹಾರ ಬೆಳೆಯುತ್ತೇನೆ"—ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಬೇಸಾಯಗಾರ.

"ಆಯುಧಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತೇನೆ"—ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಕಮ್ಮಾರ.

"ಬಾಚಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದ ಈ ಕೈ ಬಿಲ್ಲುಬಾಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯುವುದು"—ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಬಡಗಿ.

ಕೂಲಿಗಾರ ತನ್ನ ಗಟ್ಟಿ ತೋಳುಗಳೇ ತನ್ನ ಆಯುಧವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಗೃಹಿಣಿ ಒನಕೆಯನ್ನು ಆಯುಧವಾಗಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಾಳೆ. ವರ್ತಕ ಬೆಲೆಗಳು ಏರದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿಯೂ, ಸಂನ್ಯಾಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಗಂಡಾಂತರ ಬಂದಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನ ಹಿಡಿದ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗ ಹಿಡಿಯಲು ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಘೋಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಘೋಷಣೆಗಳು ಅಂದಿನ ಕರಾಳ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ದಿನನಿತ್ಯ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕೇಳ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಉದ್ಗಾರದ ಮಾತುಗಳೇ, ಹಿಮಗಿರಿಯ ಕಂದರದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹೊತ್ತಿದೆ ಎಂದಿತು ಅಂದಿನ ಕವಿವಾಣಿ. ಇದರ ಮೊಳಗು ಭಾರತವೀರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ್ತದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಡಬೇಕಾದ ಅನೇಕ ಚಿರಂತನ ಮೌಲ್ಯದ ಮಾತುಗಳು ಬಂದಿದೆ. ಕೆಲವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

"ಅಡಿಯ ಮುಂದಿಡೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಅಡಿಯ ಹಿಂದಿಡೆ ನರಕ–ಮುಂದಿಟ್ಟ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಹಿಂದಿಟ್ಟವ ಹೇಡಿ."

"ದೇಶ ಹಾಳಾದರೂ ನಾನು ಬದುಕಬಲ್ಲೆ ಅನ್ನೋದು ಭ್ರಮೆ. ನಾವು ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಮಡಿದರೆ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದೇಶವು ಸಲಹುತ್ತದೆ."

"ಭರತಮಾತೆಯ ವಾಹನ ಸಿಂಹ. ಸಿಂಹದ ಸಂತಾನ ನೀವು."

"ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿಯನ್ನು ತಕ್ಕಡಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ತೂಗಬಹುದೇ ?"

"ಮಾನ ಹೋದಮೇಲೆ ಮರಣ ಬಂದಹಾಗೆ."

"ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯುಳ್ಳವರು ಮಹಾಸಾಹಸಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಿರಬೇಕು."

"ಕೈಲಾಗದವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಆಸೆ ಇರಬಾರದು."

"ಗೃಹಿಣಿಯರು ಇಂದು ಕೇಸರಿಣಿಯರು."

"ಪಶುಗಳೂ ಸಹ ಉಪಕಾರ ಗೈದವರಿಗೆ ಅಪಕಾರವೆಸಗುವುದಿಲ್ಲ."

"ಭಾರತವು ಅವಿಭಾಜ್ಯವಾದುದು, ಅಖಂಡವಾದುದು."

"ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಮರ ಮುರಿದುಬಿದ್ದಾವು ; ಮೇರು-ಪರ್ವತಕ್ಕಾವ ಭಯ ?"

ಇಂಥವೇ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವ ಮಾತುಗಳು ಪುಟ ಪುಟಗಳಲ್ಲೂ ಮಿಂಚುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಗಂಡಾಂತರದ ಅಂದಿನ

ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರನಾಯಕರು ಜನತೆಯನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತುಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ನಾಟಕ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಈ ಮಾತು ಬರುತ್ತದೆ. "ವೈರದಿಂದ ವೈರದ ಶಮನ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಅವೈರದಿಂದಲೇ ವೈರದ ಶಮನ ಸಾಧ್ಯ"—ಇದು ಬುದ್ಧನು ಹೇಳಿದ ಮಾತು, ಭಾರತದ ಆತ್ಮದ ಉಸಿರು. ಇದನ್ನೇ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಗುರು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

"ಭರತಮಾತೆಯ ಒಂದು ಅಂಗಕ್ಕೆ ಗಾಯವಾದರೆ ಉಳಿದ ಅಂಗಗಳಿಗೆ ನೋವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಶರೀರದ ಯಾವ ಅವಯವ ದುರ್ಬಲವಾದರೂ ಸಮಗ್ರ ಶರೀರವೆ ದುರ್ಬಲವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ ?"–ರಾಜಗುರು ವಸುಬಂಧು ಬಾಲಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಇಂದಿಗೂ ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕಾದ ಮಾತು.

"ಭಾರದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯಗಳೂ ಒಂದು ಕೇಂದ್ರ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗಿ ನಡೆದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವುಗಳ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧ್ಯ" ಯಶೋಧರ್ಮನು ತನ್ನ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮಾತು ಇಂದಿನ ಪ್ರಾಂತ್ಯವಾದಿ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಿಗೆ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸುವ ಮಾತು.

"ಭಾರತಧರ್ಮ ಅಭಯ ನೀಡಿ ಬಂದವರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ನೀಡೆಂದು ಸಾರಿ ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ"—ಬಾಲಾದಿತ್ಯನ ಮಾತು.

"ಸತ್ಯಮೇವ ಜಯತೇ ನಾನೃತಂ" ವಸುಬಂಧು ಹೇಳುವ ಈ ಮಾತು ಭಾರತದ ಧ್ಯೇಯವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ.

"ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಶೂರರ ಸೊತ್ತು ; ಹೇಡಿಗಳ ತುತ್ತಲ್ಲ. ವೀರರ ವಜ್ರೋಪಮ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಲಕ್ಷ್ಮಿ ವಾಸಿಸಬಯಸುತ್ತಾಳೆ ; ಭೀರುಗಳ ಅಳ್ಳೆದೆಯಲ್ಲಲ್ಲ"

"ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಸ್ವರ್ಗ ; ಪಾರತಂತ್ರ್ಯವೇ ನರಕ." ಅಂದು ಬಾಲಾದಿತ್ಯ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಹೇಳುವ ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿ :

"ಲೋಹದ ಬಾಹು, ಉಕ್ಕಿನ ನರ, ವಜ್ರದ ಎದೆಯೊಡನೆ ಮುನ್ನುಗ್ಗಿರಿ."

"ಸದಾ ಜಾಗ್ರತೆಯೇ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಬೆಲೆ. ಸದಾ ಸಿದ್ಧತೆಯೇ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಬೆಲೆ. ಬೆವರು, ಕಣ್ಣೀರು, ರಕ್ತಗಳೇ ಬಿಡುಗಡೆಯ ಬೆಲೆ"

"ಧರ್ಮವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದವರನ್ನು ಧರ್ಮ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ; ಅಧರ್ಮಿಗಳನ್ನಲ್ಲ'

"ದುಷ್ಟರನ್ನು ದೈವ ದಂಡಿಸುವುದು ; ಕಾಲ ಧ್ವಂಸಗೊಳಿಸುವುದು".

"ನೆನಪಿಡಿ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ತರುವ ಸಂಕಟ, ದಾಸ್ಯ ನೀಡುವ ಸುಖಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಾವಿರ ಪಾಲು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರ"—ನೆನಪಿನಲ್ಲೂ ಇಡಬೇಕಾದ ಮುತ್ತಿನಂಥ ಮಾತು !

"ಭಾರತದ ಭದ್ರತೆಯ ಬಾವುಟವನ್ನು ಹಿಮಗಿರಿಯ ಶಿಖರದ ಮೇಲೆ ಹಾರಿಸಿ". ಇದು ಲೇಖಕರ ಹಂಬಲ.

ನಾಟಕದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇಂಥ ಮಾತುಗಳು ಕಾವ್ಯಮಯವಾದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಾನಂದರ ಲೇಖಣಿಯಿಂದ ಮಿಂಚಿವೆ. ನಾಟಕದ ಗದ್ಯ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯದ ಬನಿ ಪಡೆದಿದೆ.

ಈ ನಾಟಕ ಓದುಗಬ್ಬವೇನೋ ನಿಜ. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾದೀತೆ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ಓದುಗರನ್ನು ಕಾಡಬಹುದು. ಸೂಕ್ತ ಸಿದ್ಧತೆಯಿಂದ ಆಡಿದ ನಾಟಕ ಯಶಸ್ವಿಯಾದೀತೆಂದು ಲೇಖಕರ ಕಿವಿಮಾತು. ಸಮರ್ಥ ನಟರು ಇಲ್ಲಿನ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಜೀವ ತುಂಬ ಬಲ್ಲರು. ಇಂಥ ಸಾಂಕೇತಿಕ ನಾಟಕವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆಕೊಟ್ಟ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಧನ್ಯರು.

ಭಾಷಣ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು

ಡಾ॥ ಎಂ. ಜಿ. ಬಿರಾದಾರ. ಎಂ. ಎ. ಪಿಹೆಚ್‌ಡಿ

ಆಡುವ ಮಾತೆಲ್ಲ ಭಾಷಣ, ಹಾಡುವ ಹಾಡೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತ ಎಂದು ಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲವಿದು. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಒಂದು ಕಲೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಬಹಳ ಜನ ನಗದಿರಲಾರರು. ಯಾರು ಬೇಕಾದವರು, ಯಾವಾಗ ಬೇಕಾದಾಗ ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವವರು ಎಷ್ಟು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಜನ ಸಿಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಕಲೆ ಎನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ ? ಭಾಷಣವೇ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡವಾಳವಾಗಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ಕಲೆಯ ಗದ್ದುಗೆಗೇರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾದೀತೇನೋ. ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಅಗ್ಗದ ಸರಕು ಯಾವುದೆಂದು ಕೇಳಿದರೆ 'ಭಾಷಣ' ಎಂದು ತಟ್ಟನೆ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ನಮ್ಮ ದೇಶ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಲವಾರು ಅಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಕೇಳುಗರ ತೀವ್ರ ಅಭಾವವು ಒಂದು ಎಂದು ಹೇಳುವುದೂ ಔಪಚಾರಿಕ ಮಾತೇನಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲಿಷನಲ್ಲಿ Lecture, Talk, Speech, Address ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಬಳಸುವಾಗ ನಾಲ್ಕೂ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅರ್ಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಅದರಂತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಮಾತನಾಡುವುದು'. 'ಭಾಷಣ ಮಾಡುವುದು', 'ಉಪನ್ಯಾಸ ನೀಡುವುದು' ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಕೇಳಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇಂದು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಭಾಷಣ ಎನ್ನುವಂತಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಭಾಷಣ ಪದಕ್ಕೆ ನಿಶ್ಚಿತಾರ್ಥ ಕೊಡುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಭಾಷಣ ಎಂದರೆ ಅದನ್ನೊಂದು ಎಲುಬಿಲ್ಲದ ನಾಲಗೆಯ ಸರ್ಕಸ್ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಾಷಣವನ್ನು ಒಂದು ಕಲೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಭಾಷಣ ಮೂಲತಃ ಸಾಮೂಹಿಕ ಬೋಧನೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿತ್ತು. ಓದು ಬರೆಹ ಬಾರದ ಜನರಿಗೆ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನ ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಚೋದನೆ ಕೊಡುವುದೇ ಅದರ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲಿ ತೂಕಬದ್ಧ ಭಾಷೆ, ತರ್ಕಬದ್ಧ ವಿಚಾರ, ಹಿತವಾದ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಕಲಕುವ ಪ್ರಸನ್ನತೆ ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಅದು

ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಾಕ್ಷರತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ಬಾನುಲಿಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಭಾಷಣದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗ ಹತ್ತಿತ್ತಾದರೂ ಭಾಷಣದ ಉದ್ದೇಶದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಅಧಿಕವಾಯ್ತು. ಭಾಷಣ ಬರಬರುತ್ತ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರದ ಮಾಧ್ಯಮವಾಯ್ತು. ಆಗ ಅದು ತನ್ನ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಯಾವ ವಿಷಯದ ಮೇಲೂ ಯಾರು ಬೇಕಾದವರೂ ಎಷ್ಟೊತ್ತುಬೇಕಾದಷ್ಟು ಭಾಷಣ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರುವಾಗ, ತೂಕ ತರ್ಕ ಎರಡನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವ ಆವೇಗ ಆವೇಶಗಳು ಭಾಷಣದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಾಯಿತು. ಆಂಗಿಕಾಭಿನಯದಿಂದ, ಏಕಪಾತ್ರಾಭಿನಯ ಮಾಡುವುದೇ ಉತ್ತಮ ಭಾಷಣವೆಂದುಜನಸಾಮಾನ್ಯರು ತಿಳಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಮೈಕು ಹಿಡಿದು ಮೇಜು ಗುದ್ದಿ ಮುಂದಿನವರ ಮುಖಕ್ಕೆ ಪ್ರೋಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ಮಾಡುವ ಭಾಷಣಕಾರರ ತಂಡವೂ ಸಿದ್ಧವಾಯ್ತು. ಅಸ್ಖಲಿತವಾಣಿಯೇ ಉತ್ತಮ ಭಾಷಣವೆಂದು ತಿಳಿದರು ಅವರನ್ನು ಭವ್ಯ ಭಾಷಣಕಾರರೆಂದು ಜನ ಸ್ವೀಕರಿಸಿತು. ಏನೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಮಾತಾಡುವುದೇ ಚೆನ್ನಾದ ಭಾಷಣವೆಂದು ಜನ ತಿಳಿಯುವಂತಾಯ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದ ಭಾಷಣ ತನ್ನ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ವರೂಪ ಎರಡರಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು. ಇಂದು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಸ್ಮಶಾನದ ಬಯಲಿನವರೆಗಿನ ಸಾವಿರಾರು ವೇದಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ನಡೆಯುತ್ತ ಸವಕಳಿಯಾಗಿ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಭಾಷಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಭಾಷಣ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಬಂಧನವಿಲ್ಲದಿರುವುದು. ಕೇಳಲಿಕ್ಕೆ ಟಿಕೇಟಿಲ್ಲದಿರುವುದು. ಕೇಳದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಕೇಳುವವರೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ! ಮಗುವಿನ ನಿದ್ರೆಗೆ ತಾಯ ಜೋಗುಳ ಬೇಕಾದಂತೆ, ಕೆಲವರಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬರಲು ಒಬ್ಬರು ಭಾಷಣ ಮಾಡಬೇಕು ! ಅಂತೆಯೇ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು, ವಿಧಾನ ಸೌಧ ಕ್ಲಾಸರೂಮ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ನಿದ್ರಿಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬರುವಂತೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವುದೂ ಒಂದು ಕಲೆ ಎಂದು ಅಂದುಕೊಂಡರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಅಭ್ಯಂತರವಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರ ಭಾಷಣಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಕಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಅನಾಸಿನ್, ಆಸ್ಪ್ರೋ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ಹೋಗಬೇಕು.

ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ಭಾಷಣಗಳಿವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಭಾಷಣ, ರಾಜಕೀಯ ಭಾಷಣ, ಉದ್ಘಾಟನಾ ಭಾಷಣ, ಅಧ್ಯಕ್ಷೀಯ ಭಾಷಣ, ಅತಿಥಿ ಪರಿಚಯ, ಆಭಾರಮನ್ನಣೆಗಳೂ ಭಾಷಣಗಳೆಂದೂ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದಿವೆ.

ಭಾಷಣಗಳ ಬೆಲೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಭಾಷಣಗಳು ಬೀದಿಗಿಳಿದುದೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾದರೂ ಅವುಗಳಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ವೇದಿಕೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾದುದು ! ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಂದಿನ ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಕೀಳು ಪ್ರಚಾರದ,

ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ, ಬದುಕಿನ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಶಬ್ದಗದ್ದಲ ಕೇಳಲು ತಿಳಿದವರಾರೂ ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಎಂಥ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕೂ ಕೆಲವು ಓದುಗರಿರುವಂತೆ ಎಂಥ ಭಾಷಣಕಾರನಿಗೂ ಕೆಲವರು ಕೇಳುಗರಿದ್ದಾರೆ.

ಕೇಳುಗರಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ತರಹದ ಜನರಿದ್ದಾರೆ ಲೋಕೋ ಭಿನ್ನ ರುಚಿಃ. ಕೆಲವರು ಪ್ರತಿ ಪಕ್ಷದವನನ್ನೊ, ಪಂಥದವನನ್ನೊ ತಮ್ಮ ವೈರಿಯನ್ನೊ ಬೈಯ್ಯುವುದನ್ನು ಕೇಳುವ ಚಪಲಕ್ಕೆ ಬಂದವರು. ಕೆಲವರು ಮಂತ್ರಿಯೋ, ಮೇಲಾಧಿಕಾರಿಯೋ ಭಾಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಎದುರು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಅನುರಾಗ ಗಳಿಸಲು ಬಂದವರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಭಾಷಣ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರೋ, ಉದ್ಯೋಗಿಗಳೋ ಇದ್ದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಕುಳಿತವರು. ಕೆಲವರು ಹಾಜರಾತಿಗೊ, ಟಿ. ಎ. ಗಿಟ್ಟಿಸಲೋ ಕುಳಿತವರು. ಹೀಗೆ ಸಾವಿರ ತೆರನಾದ ಸಭಿಕರನ್ನು ಕಾಣು ತ್ತೇವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವ ಚಪಲ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ಭಾಷಣ ಕೇಳುವ ಕುತೂಹಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗಹತ್ತಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಗಳು ಇಂದು ಕೇಳಸಿಗದಿರುವುದು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು, ಭಾಷಣಕಾರರನ್ನು ಕೇಳುವ ಅವಕಾಶ ನನಗಂತೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಲಭ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕೇಳಬೇಕೆನ್ನುವ ರಸಿಕರಿಗೆ ಕಲಾತ್ಮಕ ಭಾಷಣಗಳ ಕೊರೆತ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಕೇಳಿದ ಕೆಲವು ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಷಣಕಾರರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಒಬ್ಬರು. ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ತಿರುಗಾಡಿ ಅದರ ನಾಡೀ ನೋಡಿದವರು. ಅಸಂಖ್ಯಾತ-ಖ್ಯಾತ-ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ರಸಿಕರಿಗೆ ನೀಡಿದವರು. ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಹಾಡಿದ ವರು ಸರಕಾರಿ ಆಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿ, ಅದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿ ; ಉಪಕಾರಿ ಆದವರು.

ಅವರು ಹಲವು ತೆರನಾದ ಭಾವ, ಸ್ವಭಾವ, 'ಅಭಾವ', 'ಪ್ರಭಾವ'ದ ಜನ ರನ್ನು ನೋಡಿದವರು ಕೂಡಿದವರು. ಸರಕಾರ, ಸಮಾಜ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೂರನ್ನೂ ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡವರು. ಹೀಗಾಗಿ ಅಪಾರ ಲೋಕಾನುಭವವನ್ನು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡವರು. ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಅನಂತ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಶಿವಾನುಭವವನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡವರು.

ಭಾಷಣ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಿ ; ಶಕ್ತಿ. ಪ್ರತಿಭೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯಗಳ ವಿದ್ಯುದಾಲಿಂಗನದ ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯಲಿಂಗ. ಅಂತೆಯೇ ಶರಣರು 'ಶರಣರು ಬಾಯ್ದೆರೆವರೆ ಲಿಂಗವ ಕಾಣಬಹುದು' ಎಂದರು. ಇಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಪರಿಣಾಮ ಭಾಷಣದ್ದು.

ಸ್ವಭಾವತಃ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ಸಿದ್ಧರೇ. ಅವರ ಎತ್ತರ ನಿಲುವು, ಗಂಭೀರ ಮುಖಮುದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಅರಳುವ ಹೂನಗೆ ಕೇಳುಗರನ್ನು ಮೊದಲ ನೋಟದಲ್ಲೆ ಪ್ರಸನ್ನ ಚಿತ್ತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಆತುರ, ವ್ಯಗ್ರತೆ ಔಷಧಕ್ಕೂ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಷಣ ಆರಂಭಿಸುವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಅವಸರ ಎಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಚಿಂತನ ಶೀಲತೆಯು ಶಾಂತ ಮನೋಧರ್ಮ ಅವರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಅಲ್ಲಿ ಔಪಚಾರಿಕತೆ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯಪರತೆ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ, ಅನಿಸಿಕೆ ಮಾತ್ರ ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಚನ, ಶರಣಜೀವನ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಅವರ ಭಾಷಣದ ವಿಷಯ ವಿಶೇಷವೆನ್ನ ಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಅವರ ಬದುಕಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ವಿಷಯವಿಲ್ಲದೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರದಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರ ಭಾಷಣದ ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಅದು ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ನಡೆಯುವಂಥದಲ್ಲ. ನಿಯಮಿತ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಿತವಾದುದನ್ನು ಸಾದರಪಡಿಸುವ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾತ್ರ. ಸಮಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಉತ್ತಮಾಂಶ. ಗಂಟೆಗಟ್ಟಲೆ ಮಾತನಾಡುವುದೊಂದು ಅಗ್ಗಳಿಕೆ ಎಂದು ತಿಳಿದ ಹಲವರ ಭಾಷಣ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದೇ ಒಂದು ಇಂದು ಸಮಸ್ಯೆ. ಬಿಡುವಿಲ್ಲದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಭಾಷಣಕಾರರು ಮೊದಲು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು ಈ ಸಮಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು.

ಬಹಳಷ್ಟು ಭಾಷಣಕಾರರಿಗೆ ತಾವು ಯಾವ ವಿಷಯ ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎನ್ನುವುದರ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಖ್ಯಾತರೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವರೂ ಈ ವಿಷಯಾಂತರದ ರೋಗದಿಂದ ಮುಕ್ತರಾಗಿಲ್ಲ. ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದದ್ದು, ಅಲ್ಲ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪದಿಂದಾಗಿ, ಭಾಷಣ ಕಲೆಯ ಕೊಲೆ ನಡೆದುದೇ ಇಲ್ಲಿ. ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸದಾ ಜಾಗೃತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಅವರ ಭಾಷಣ ಕೇಳಿದವರೆಲ್ಲ ಬಲ್ಲರು. ಅದರಲ್ಲಿ ತರ್ಕ ತೂಕ ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಜಾಗರೂಕತೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಸದಾ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ನಾನೊಬ್ಬನೆ, ಮಾತನಾಡುವ ವಿಷಯದ ಸರ್ವಜ್ಞ ಎನ್ನುವ ಜಂಬವಾಗಲೀ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೀಗಳೆಯುವ ಕೀಳು ಮನೋವೃತ್ತಿಯಾಗಲೀ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರದಲ್ಲ. ನಿಜವಾದ ಭಾಷಣ, ನೇರವಾದ ವಿಷಯ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯೇ ವಿನಹ ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಖಂಡಿಸುವಲ್ಲೇ ಪರ್ಯಾವಸಾನ ಹೊಂದುವುದಲ್ಲ. ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರ ಜ್ಞಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯೂ ಅವರ ಭಾಷಣಕ್ಕೆ ಕಳೆಕೊಡುವ ಒಂದು ಅಂಶ. ವಚನಗಳನ್ನೊ, ಪದ್ಯಗಳನ್ನೊ, ಕಾವ್ಯ ಭಾಗಗಳನ್ನೊ ಉದಾಹರಿಸುವಾಗ,

ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಮೂಲಕ್ಕೆ ವಂಚನೆಯಾಗದಂತೆ ಉದಾಹರಿಸುವುದನ್ನು ಅವರಿಂದ ಕಲಿಯಬೇಕು.

ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರ ಭಾಷಣದ ಪ್ರತಿಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಅನಿಸಿಕೆಯ ಕಳಕಳಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕೇಳುಗರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯತೆ ಮೂಡಿಸುವ ಮೋಡಿ ಅವರಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ ಹೃದಯಾಂತರಾಳದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದು, ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ತೊಯ್ದು ಹೊರಬಂದಂತಿರುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಕೇಳುಗರಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ನಾಟುತ್ತದೆ. ಈ ಕಲೆ ಬಹಳ ಜನರಿಗೆ ಸಾಧಿಸಿಲ್ಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಭಾಷಣಮಾಡುವಾಗ ಆ ತನ್ಮಯತೆಗೆ ಭಂಗ ಬಂದರೆ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ಸಿಡಿಲಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಯಿಂದ ಗುಡುಗಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ೧೯೬೫ ರಲ್ಲಿ ರಾಯಚೂರಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ನಿಜಲಿಂಗಪ್ಪನವರು ಉದ್ಘಾಟಿಸಿದ ಕವಿಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಂಗವಾಗಿ ಶ್ರೀ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಗದ್ದಲವಾದಾಗ 'ಇದು ಮನುಷ್ಯರ ಸಭೆ ಪಶುಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಗುಡುಗಿದರು. ಮರುಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಪ್ರಶಾಂತ ವಾಗ್ಝರಿ ಹರಿಯಿತು. ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಕಲಬುರ್ಗಿಯಲ್ಲಿ ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಭಾಷಣ ಆರಂಭಿಸಿದಾಗ ಆಂಧ್ರದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನೇಕರು 'ಇಂಗ್ಲಿಷ, ಹಿಂದೀ' ಎಂದು ಕೂಗಾಡಿದರು. ಆಗ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ಶಾಂತಚಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಹೇಳಿದರು. 'ಕನ್ನಡವನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ. ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲಾಗುವುದೇ ? ಇದು ಕರ್ನಾಟಕ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲೇ ಮಾತನಾಡುವೆ. ಬೇಡಾದವರು ಹೋಗಬಹುದು' ಎಂದು.

ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರ ಸಭಾ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅಥವಾ ಸಹೃದಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸದಾ ಜಾಗರೂಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಭಾಷಣಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿಯ ಭಾಷಣಕ್ಕೂ ವಿಷಯ, ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಹದಂತರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೆಡೆ 'ಸಿದ್ಧ ಅಯ್ಯ' ಆದರೆ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ 'ಪುರಾಣಿಕರೇ' ಸರಿ. ಅದರಂತೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ, ಈ ಅಸಾಮಾನ್ಯರೂ ಸಾಮಾನ್ಯರೇ. ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ಭಾಷಣ ನಾಲಿಗೆಯ ಚಪಲಕ್ಕಲ್ಲ ಉದ್ದೇಶದ ಸಫಲತೆಗೆ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರನ್ನು ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ಭಾಷಣಕಾರ ಎಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲು ಹೊರಟ ಪ್ರಶಂಸೆ ನನ್ನ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಅವರೊಬ್ಬರು ಕಲಾಪೂರ್ಣ ಭಾಷಣಕಾರರು ಎಂದು ಹೇಳುವ ಹವ್ಯಾಸವೂ ನನ್ನದಲ್ಲ. ಸಭೆಯ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣಿಟ್ಟು ಸಮಯದ ಮೇಲೆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಟ್ಟು. ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತನ್ಮಯತೆ ಪಡೆವ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಆಕರ್ಷಕ ಭಾಷೆಯ ಒಬ್ಬ ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಷಣಕಾರ ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದ. ಸಾಹಿತಿಯ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮನೋಧರ್ಮ, ಮಂದಗತಿಯ ವೈಚಾರಿಕತೆ, ಅದೇ ಗತಿಯ ಭಾಷೆ ಕೆಲವು

ವೇಳೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಯುಗದ ಅವಸರಕ್ಕೆ ತಾಳಹಾಕುವದಿಲ್ಲವೇನೋ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ರಮ್ಯಸಾಹಿತಿಯ ಭಾವ ಪರವಶತೆಗೆ ತುತ್ತಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಉಂಟು, ಆದರೂ ತೂಕ ತಪ್ಪಿ ವಿಷಯಾಂತರ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ತುಂಬ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಹಲವಾರು ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮೂಡಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ, ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಶುದ್ಧ ಮಾನವಂತಃಕರಣವನ್ನು ನೆಲೆನಿಲ್ಲಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ವಾಕ್ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷಣದಿಂದೇನೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಂಬುಗೆ ಇಂದು ಇರುವುದಾದರೂ ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮ ಅಂತಃಕರಣಪೂರ್ಣ ಜೇನ್ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಜನರ ಮನದಲ್ಲಿ ನಿನದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಭಾಷಣ ತೀರ ಕಲಾತ್ಮಕ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಸಂಗೀತದಂತೆ, ವಿಶೇಷ ಸಹೃದಯರನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗಬಹುದಿತ್ತು. ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಭಾಷಣ ಸುಗಮ ಸಂಗೀತದಂತೆ ಹಲವಾರು ರಸಿಕರಿಗೆ ಆಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಕ್ತಿಯೇನಿಲ್ಲ. ಅವರ ಖಚಿತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ನಿಶಿತಮತಿ, ಉಚಿತ ಭಾಷೆ ಸಹೃದಯ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿವೆ.

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಅಪಾರ ಅಧ್ಯಯನ, ಲೋಕಾನುಭವದ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ವಂತಿಕೆ ಸಮ್ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಮಾತು ಮಹತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಾಗ ಸಾಹಿತಿಯ ಸಂವೇದನೆಯಿಂದ ಮುತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಒಬ್ಬ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಕಲಾತ್ಮಕ ಭಾಷಣಕಾರ ಎಂದು ಹೊಗಳುವ ಮನ ನನಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರೊಬ್ಬ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ, ಸೌಜನ್ಯಶೀಲ ವೈಚಾರಿಕವಕ್ತಾರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ನಾನು ಸತ್ಯವನ್ನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೇನನ್ನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಹೃದಯರು ತಿಳಿಯದಿರರು.

‘ವಚನೋದ್ಯಾನ’ದಲ್ಲಿ ಶಿವತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆ

ಡಾ. ಬಿ. ವ್ಹಿ. ಮಲ್ಲಾಪುರ

೧

ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದ ಅಮೌಲ್ಯದ ಕೊಡುಗೆಯೊಂದು ಒಪ್ಪಿತವಾಗಿರುವ ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ, ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಬಸವಾದಿ ಪ್ರಮಥರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕಿ ಮೊರೆಯಾಗಿ ಹರಿದು. ಕನ್ನಡಗರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಉದ್ಧಾರದ ಹಾದಿಕಾಣದೆ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರ ಪುನರುತ್ಥಾನದ ಮಹಾಮಣಿಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿತು. ಅನಂತರ ಕೆಲಕಾಲ ಗುಪ್ತಗಾಮಿನಿಯಾಗಿದ್ದ ಅದು ಎಡೆಯೂರ ತೋಂಟದ ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯತಿಗಳ. ಹಾಗೂ ಜೇವರಗಿಯ ಷಣ್ಮುಖಸ್ವಾಮಿಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈದೋರಿ ಇಂದಿನ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ಮುಂದುವರಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಶತಮಾನದ ಕೆಲವೇ ಜನ ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರದು ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಹೆಸರು. ಅವರ ವಚನ ಸಂಕಲನ ಗ್ರಂಥ ‘ವಚನೋದ್ಯಾನ’ಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ಮಹತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯ ಸಾಕ್ಷಿ.

“ಅಲ್ಪರ ಜಲ್ಪದ ಹುಚ್ಚಾಪಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲವರ ಸೊಲ್ಲುಗಳ ಬೆಲ್ಲ, ಶರಣರ ಸೊಲ್ನುಡಿಗಳ ಸಕ್ಕರೆ”[1] ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು. ಶರಣರ ನುಡಿಮುತ್ತುಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಅನುಭವಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಅನುಭಾವಿಗಳ ವಚನಗಳು ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನೂ, ತಮ್ಮ ವಚನ ರಚನೆಗೆ ಅವುಗಳಿಂದ ದೊರೆತ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನೂ ಅವರು ಪ್ರಾಂಜಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. “ತಿಳಿವಿನ ಹೊಳಲಿನ ಬೀದಿ ಬೀದಿಯ ಸಗಣಿಯ ಶೇಖರಿಸಿ, ನಿನ್ನ ಶರಣರ ಮನೆಗಳ ಗಂಜಳ ಬೆರಸಿ, ಈ ಬೆರಣಿಗಳ ಬಡಿದಿಟ್ಟಿಹೆನಯ್ಯ”[2] ಎಂದು ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಅವರೇ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ–

---

1. ವಚನೋದ್ಯಾನ (೧೯೭೭). ವಚನ ೪೨೬. 2. ಅದೇ. ವಚನ ೫೦೩.

"ನಿನ್ನ ಶರಣರ ಅಲಿಖಿತ ವಚನಗಳ ಧ್ವನಿವೀಚಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಗ್ರಾಹಕ
ವಾಗಲಯ್ಯ ನನ್ನ ಕಿವಿ ;
ನಿನ್ನ ಶರಣರ ಅವ್ಯಕ್ತ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ದರ್ಶಿಸುವ, ದೂರದರ್ಶನವಾಗಲಯ್ಯ
ನನ್ನ ಕಣ್ಣು;
ನಿನ್ನ ಶರಣರ ಅಪ್ರಕಟಿತ ವಿಚಾರಸುಮಗಳ ಸೌರಭವನ್ನರಿವ, ಗಂಧಗ್ರಾಹಿ
ಯಾಗಲಯ್ಯ ನನ್ನ ನಾಸಿಕ ;
ನಿನ್ನ ಶರಣರ ಅನುಕ್ತ ಉಕ್ತಿಗಳ ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಕೆಯಾಗಲಯ್ಯ ನನ್ನ ರಸನೆ ;
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ, ಬಯಲ ಬೆರೆತ, ನಿನ್ನ ಶರಣರ ಉಸಿರ ಅಲೆ
ಗಳನ್ನರಿವ ಕುಶಲಿಯಾಗಲಯ್ಯ ನನ್ನ ತ್ವಚೆ"[3]

ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಶರಣರು ಲಿಖಿಸದೆ. ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸದೆ, ಪ್ರಕಟಿಸದೆ, ಹೇಳದೆ ಹೋದುದನ್ನು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಗ್ರಹಿಸಿ, ದರ್ಶಿಸಿ, ಅರಿದು, ಧ್ವನಿಮುದ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳಿರಿ ಎಂಬ ಅವರ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಪ್ಪು ಗಟ್ಟಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಅವರ ಈ ಬಯಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಣ ಶರಣರು ಹೇಳದುದನ್ನು ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂಬ 'ಅಹಂ' ಭಾವನೆಗಿಂತ, ಏನಕೇನ ಕಾರಣವಾಗಿ ಅವರು ಹೇಳದೆ ಉಳಿದಿರುವುದು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಬರಲೆಂಬ ವಿನಮ್ರ ಅಭೀಪ್ಸೆಯೆ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿದೆ. "ಮಾದಾರ ಚೆನ್ನಯ್ಯನ ಮನೆಯ ಮಗ, ಡೋಹರ ಕಕ್ಕಯ್ಯನ ಡಿಂಗರಿಗ, ಹರಳಯ್ಯನ ಕರುಣದ ಕಂದ, ಅಲ್ಲಮ ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿಯರ ಅಡಿಯಾಳು, ಬಸವನ ಭಕ್ತ"[4] ಎಂದು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಹೆಮ್ಮೆಪಡುವ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ಅಂತಹ 'ಅಹಂ'ಭಾವನೆ ಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಕರಕಷ್ಟ. ಆದರೆ ಆ ವಿನಮ್ರತೆಯ ಒಡಲಲ್ಲಿಯೆ ತಮ್ಮ 'ವಚನ'ಗಳ ಹೊಸತನದ ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ ಹುದುಗಿಸಿರುವ ಕೌಶಲ ಪರಿಭಾವನಾರ್ಹ.

೨

ವಚನೋದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದೆಡೆ ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರು, 'ವಚನ'ಗಳನ್ನು ಬನ್ನಿ ಬನ್ನಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತ "...ಜೀವ, ಜೀವನ, ಜಗ, ಜಗದೀಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು ಬನ್ನಿ"[5] ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅವರ ವಚನಗಳ ವಸ್ತುವಿನ ಸೂಚಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಆ ವಚನಗಳು ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿ, ಶತ್ವವನ್ನು ಅರಳಿಸಿ. ಚಿತ್ತವನ್ನು ಅಲರಿಸಿ, ಮುತ್ತಿನಂತೆ ಉರುಳಿಬರಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಅವರದು.

"ಮಾತಿನ ಬಸಿರೆ ಭಾವಶಿಶುವಿನ ಭಾರದಿಂದ ಬಸವಳಿದಿದ್ದಾಳೆ !
ಬೇನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಬಹಳದಿನಗಳುರುಳಿವೆ

3. ಅದೇ, ವಚನ ೪೯೫ 4. ಅದೇ, ವಚನ ೫೨೩ 5. ಅದೇ, ವಚನ ೫೦೨

ಹೆರಿಗೆಯೇಕೆ ಆಗದವ್ವಾ ಇನ್ನೂ? ಮದ್ದುಗಿದ್ದು ಕುಡಿಸೋಣವೆ?
ಬೇಡ, ಹೆರಿಗೆಗೆ ಬದಲು ಹಲಿವುಳಿಕೆಯಾದೀತು!
ಶಸ್ತ್ರ ಶಲಾಕೆ ಬೇಡ, ಗಿಡಮೂಲಿಕೆ ಬೇಡ,
ಒಳಗೇ ತಿಣುಕುವ ಶಕ್ತಿ ವಿಕಸಿಸಲಿ;
ಮಗುವಿನ ಮೊಗ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ತಾಯ್ತನದ ತವಕ ಪ್ರಬಲಿಸಲಿ!
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ದಯದಿಂದ ಸಹಜ ಸುಖಪ್ರಸವವೇ ಆದೀತು"[6]

ಈ ವಚನ, ಅವರ 'ವಚನಶಿಶು' ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿಬರಬೇಕೆಂಬ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು, ಬಹು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಆಕರ್ಷಕ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರ ವಚನಗಳು ಹಲಿವುಳಿದವಾಗಬಾರದು, ಮದ್ದನಿತ್ತೋ ಶಸ್ತ್ರಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮಾಡಿಯೋ ಹೊರತೆಗೆದವುಗಳಾಗಬಾರದು, ದಿನತುಂಬಿ ಒಳಗೊಳಗೆ ವಿಕಸಿಸಿ ಸಹಜ ಸುಖಪ್ರಸವವಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದವುಗಳಾಗಬೇಕು—ಇದು ಅವರ ಬಯಕೆ. 'ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲನಗೊಂಡಿರುವ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಅವರ ಈ ಬಯಕೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಫಲವಾದುದು ವಿದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಈ 'ಉದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವದ ಮಕರಂದವನ್ನು ಸೂಸುವ ವಚನಕುಸುಮಗಳು ಅರಳಿ ನಿಂದಿರುವಂತೆ, ಶಿವಾನುಭವದ ಸೌರಭದಿಂದ ತುಂಬಿ ಮಗಮಗಿಸುವ ಕೃತಪುಷ್ಪಗಳೂ ಇವೆ. ಇಂಥ ಶಿವಾನುಭವ-ಶಿವತತ್ತ್ವಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಚನಗಳ ಸ್ಥೂಲವಿವೇಚನೆಯೇ ಪ್ರಕೃತ ಲೇಖನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ.

೩

ಜೀವ–ಜಗತ್ತು–ಜಗದೀಶ್ವರ–ಮೋಕ್ಷ–ಮೋಕ್ಷೋಪಾಯ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂಲಭೂತ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು 'ಇದಮಿತ್ಥಂ' ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆಯಾ ಸಿದ್ಧಪುರುಷರ ಅನುಭಾವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ಅವರವರ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನತೆ ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅವರು ಶರಣರು ತೋರಿದ ಅನುಭಾವದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟು ಮುಂದುವರಿದವರು. ಅಲ್ಲಿ ತಾವು ಕಂಡುಂಡ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದವರು. ನಿರೂಪಣಾವಸರದಲ್ಲಿ, ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಕೆಲವೆಡೆ ಅವರ ವಚನಗಳಿಗೆ ಹೊಸ ವಚೋವಿನ್ಯಾಸವುಂಟಾಗಿದೆ.

"ಕಾಣದ ನಿನ್ನ ಕಂಡಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದರೆ ಒಪ್ಪುವುದೆ ಅಯ್ಯ"[7] ಎಂದು ಚಿಂತಿತರಾದ ಪುರಾಣಿಕರಿಗೆ 'ಅವನನ್ನು' ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಬಾಳು

---

6. ಅದೇ, ವಚನ ೪೯೫ 7. ಅದೇ, ವಚನ ೨೦

ಹಸನಾಗಬೇಕು, ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಶುದ್ಧವಾಗಬೇಕು, ಹಮ್ಮು ಅಳಿಯಬೇಕು. ಸಾಧನೆ ಮುಂದುವರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡಿದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು,

"ಜೀವನದ ವನದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯ ಪುಷ್ಪ ಅರಳಲಯ್ಯ;
ಪರಿಣತಿಯ ಪುಷ್ಪದಿಂದ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಪರಿಮಳ ಹೊರಡಲಯ್ಯ;
ಪ್ರತಿಭೆಯ ಸ್ಫಟಿಕದ ಘಟದಲ್ಲಿ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ-ಜ್ಯೋತಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಲಯ್ಯ;
ಸಚ್ಚಾರಿತ್ರ್ಯದ ಸಿಂಪಿನಲ್ಲಿ ಸದ್ಧ್ಯೇಯರತಿಯ ಮುತ್ತು ಮೂಡಲಯ್ಯ;
ಸದ್ಧ್ಯೇಯರತಿಯ ಕೆಚ್ಚಲಿನಿಂದ ಸಾಧನೆಯ ಹಾಲು ಸುರಿಯಲಯ್ಯ;
ಸಾಧನೆಯ ಹಾಲು ತ್ರಿವಿಧ ತಪದಲ್ಲಿ ಕಾಯ್ದು, ಹಮ್ಮಳಿವಿನ ಹೆಪ್ಪಿನಿಂದ ಹೆತ್ತು,
ಸ್ವಾನುಭವದ ಕಡೆಗೋಲಿನಿಂದ ಮಥಿತವಾಗಿ,
ಸಿದ್ಧಿಯ ಬೆಣ್ಣೆಯಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮಲಯ್ಯ – ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ"[8]

ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಿಯ ಬೆಣ್ಣೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ. ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ರೂಪಕಮಾಲೆ ಕೂಡ ಅರ್ಥಸ್ಫುಟತೆಗೆ, ಅರ್ಥಪುಷ್ಟಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ಸಾರ್ಥಕತೆ ಪಡೆದಿದೆ.

ಕುರುಡು ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಯಸದ ಅವರು "ಬದುಕಿನ ಬರಡನಳಿಸುವ ಭಕ್ತಿ, ಪಶ್ಯಂತಿ ಭಕ್ತಿ! ಇಂಥ ಭಕ್ತಿಯನೆ ನೀಡಿ ಮುಕ್ತಿಯ ಬಿಸಾಡಾಚೆಗೆ"[9] ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದುವರಿದು "...ನನ್ನನರಿದು, ನನ್ನರಿವಿನಿಂವ ನಿನ್ನನರಿದು, ನಿನ್ನಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನರಿದು ಅರಿವಾಗಿ ಅರಿವ ಬೆರೆದು ಬಯಲಾಗುವುದನ್ನು ಕರುಣಿಸು"[10] ಎಂದು 'ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ'ನಲ್ಲಿ ನಿಚ್ಚನಿಚ್ಚವೂ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ, ಸಾಧನಾನಿರತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾಲ ಕಳೆದಂತೆ ನಲ್ಲಿಯ ನೀರು, ಪೇಟೆಯ ಹೂವು, ಅಂಗಡಿಯ ಅಗರುಬತ್ತಿ, ಕಾಳಸಂತೆಯ ಕಾಳಿನ ನೈವೇದ್ಯಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸುವ ಯಾಂತ್ರಿಕ ಪೂಜೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ, ಕಲಮಲದ ಕಂಬನಿಗಳೇ ಅಭಿಷೇಕ ಜಲವಾಗಿರಲು, ಅನಿಮಿಷನಯನಗಳೇ ಕುಸುಮವಾಗಲು, ಬಿಸಿಯುಸಿರೇ ಧೂಪಧೂಮವಾಗಲು, ಗದಗದಿಕೆಗಳೇ ಮಂತ್ರಾಕ್ಷರವಾಗಲು, ಸಂಪೂರ್ಣ ಶರಣಾಗತಿಯೇ ನೈವೇದ್ಯವಾಗಲು ನೈಜಪೂಜೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ತತ್ಫಲವಾಗಿ "ಇದುವರೆಗೆ ಪೂಜೆಮಾಡಿದೆ ಇಂದು ಪೂಜೆ ನಾನಾದೆ"[11] ಎಂಬ ಹಂತಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುತ್ತಾರೆ. "ಇದಿರು ಕಾಣುವವರೆಗೆ ಕುರುಹಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದೆ ; ಕಾಣದಾದಾಗ ನನಗೆ ನಾ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದೆ"[12] ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅದೇ ಸಿದ್ಧ

---

8. ಅದೇ, ವಚನ ೨೧೫ 9. ಅದೇ. ವಚನ ೫೧೩ 10. ಅದೇ, ವಚನ ೪೮ 11. ಅದೇ, ವಚನ ೫೨೨ 12. ಅದೇ, ವಚನ ೯೪

ಸ್ಥಿತಿಯ ಸೂಚನೆಯಿದೆ. ಅಂತಹ ಒಂದು ನಿಲುಗಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂದು ಉಸಿರಿದ ವಚನಗಳೇ ಅನುಭಾವದ ವಚನಗಳು, ಶಿವತತ್ವ ಚಿಂತನವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ವಚನಗಳು.

೪

ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆಂದು ಬಲವಾಗಿ ನಂಬಿದವರು ಪುರಾಣಿಕರು. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೀಕ್ಷಣೆಯಿಂದಲೇ, ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಗುಣ-ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಹೃದಯ ಅವರದು. ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ಮಧುವಾತ–ಝಂಝಾವಾತ, ರಸ-ವಿಷ, ಹುಲ್ಲೆ-ಹುಲಿ, ಜೀವ-ಸಾವು, ಸಲಹುವ ಮಳೆ–ಕೊಲ್ಲುವ ಸಿಡಿಲು, ಕಡಲು–ಬಡಬಾನಲ, ಆಡುವಶಿಖಿ–ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ-ವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಅವೆಲ್ಲವನ್ನು ತುಂಬಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಶಂಕರನೂ ಅಹುದು ಭಯಂಕರನೂ ಅಹುದು[13] ಎಂದು ಅವರು ತಿಳಿದಿರುವುದು ಯಥಾರ್ಥವೇ ಆಗಿದೆ. ಜೀವರಾಶಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಶಿವನು, ಅವು ಜೀವಿಸಿರಲು ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಔಷಧಿ ನೀರು ತೈಲ ಅನಿಲಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಶಿಶು ಹುಟ್ಟುವ ಮುನ್ನ ತಾಯ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಲನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು 'ಅವನು' ಕರುಣಾಸಿಂಧುವೆಂದು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.[14] "ಕಣ್ಣು ತೆರೆಯೆ ವಿಶ್ವಲಿಂಗ ದರ್ಶನ" ಎಂಬ ವಚನ[15] ಕೂಡ ಅದೇ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಜಗತ್ತು–ಜೀವನಗಳ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ ಪುರಾಣಿಕರು, ಅದೆಲ್ಲವನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಸ್ವರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹವಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾದುದು, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ "ಇಂದು ಪೂಜೆ ನಾನಾದೆ," "ಇದಿರು ಕಾಣುವವರೆಗೆ ಕುರುಹಿಗೆ ಕೈಮುಗಿದೆ, ಕಾಣದಾದಾಗ ನನಗೆ ನಾ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದೆ" ಎಂಬಂತಹ ಸಿದ್ಧಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿದಾಗ. ಶಿವ–ಜೀವರನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ಕೆಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದಾಗ, ಶರಣರ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಅನುಭವಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

"ಗ್ರಹ ಗೋಲಗಳಿಂದಾಚೆ, ನಕ್ಷತ್ರ ನೀಹಾರಿಕೆಗಳಿಂದಾಚೆ
ಹಾಲುಹಾದಿಗಳಿಂದಾಚೆ, ಕ್ವಾಸಾರು ಪಲ್ಸಾರುಗಳಿಂದಾಚೆ
ಕಾಳ-ಧವಳ ರಂಧ್ರಂಗಳಿಂದಾಚೆ, ಸ್ಥಲ–ಕಾಲಗಳಿಂದಾಚೆ
ಆಚೆ–ಆಚೆ–ಆಚೆ–,
ಹಬ್ಬುತ್ತಿದೆ ನಿನ್ನ ಹರವು! ಎಲ್ಲಿವೆ ತೆರಹು
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನಿಲ್ಲದ ತೆರಹು ?[16]

---

13. ಅದೇ, ವಚನ ೧೩ 14 ಅದೇ, ವಚನ ೧೮ ೧೫. ಅದೇ, ವಚನ ೧೪
೧೬. ಅದೇ, ವಚನ ೧೮೮

ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಾಗೆಯೆ "ಬೆಳಕಿನ ಸಾಸಿರ ಸಾಸಿರ ವರುಷ ನಿನಗೊಂದು ನಿಮಿಷ..., ಊಹಿಸಬಲ್ಲವರಾರು ನಿನ್ನ ನಿರಾಕಾರದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು? ಅರಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಒರೆದುದಕ್ಕಿಂತ ಬರೆದುದಕ್ಕಿಂತ ಊಹಿಸಿ ಭಾವಿಸಿ ಕಲ್ಪಿಸಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಅತೀತ ನಿನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವ,"[17] "ಎಲ್ಲ ತರ್ಕಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ನಿತ್ಯವೆ...ಎಲ್ಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಾದ ಅಪ್ರಮಾಣವೆ...ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯವೆ, ವಿಶ್ವಗೇಹ, ವಿಶ್ವದೇಹ, ವಿಶ್ವಾತೀತವೆ ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರವೆ!"[18] ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕತೆ, ಸಮಸ್ತವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವನ ಅಸ್ತಿತ್ವ, ಅವನು ಅಪ್ರಮಾಣ, ಅಗೋಚರ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ, ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯನಾಗಿರುವ ಬಗೆ,—ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಹೃದಯದುಂಬಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಂತಹ ವಚನಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ನಮಗೆ "ಜಗದಗಲ ಮುಗಿಲಗಲ ಮಿಗೆಯಗಲ ನಿಮ್ಮಗಲ" "ಎತ್ತೆತ್ತ ನೋಡಿದಡತತ್ತ ನೀನೇದೇವಾ" ಎಂಬ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನಗಳು ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಹಳಬರಿಗೆ ಹಳಬ, ಹೊಸಬರಲ್ಲಿ ಹೊಸಬ, ನಿರಂತರಕ್ಕೆ ನಿರಂತರ, ಚಿರಂತನಕ್ಕೆ ಚಿರಂತನ, ಅಜ ಅಜರ ಅಮರ ಪರಾತ್ಪರ.[19] ಅವನಿಗೆ ಆದಿಯಿಲ್ಲವೆಂದಮೇಲೆ ಅಂತ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅವನು ಅಮೂರ್ತ ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಳಯವಿಲ್ಲ, ಅವನಿಗೆ ನಾಮವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಸೀಮೆಯೂ ಇಲ್ಲ, ಅರುವಿಗೆ ಎಟುಕದ ಅವನು ಪರಿಧಿರಹಿತ.[20] ಹಳೆರೆಕ್ಕೆ ಕಳಚಿ ಹೊಸರೆಕ್ಕೆ ಕೊನರಿದರೂ ಹಕ್ಕಿ ಮಾತ್ರ ಮೊದಲಿನದೆ, ಹಣ್ಣೆಲೆ ಉದುರಿ ಹಸಿರೆಲೆ ಚಿಗುರಿದರೂ ಮರ ಮಾತ್ರ ದೊದಲಿನವೆ, ಹಳೆನೀರು ಹರಿದು ಹೊಸನೀರು ಬಂದರೂ ಹಳ್ಳಮಾತ್ರ ಮೊದಲಿನದೆ, ಹಾಗೆಯೆ 'ಅವನ' ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಹೊಸ ಗ್ರಂಥ ಪಂಥ ವೇದಾಂತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ರಾದ್ಧಾಂತಗಳು ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಅವನು ಮಾತ್ರ ಮೊದಲಿಗ, ಮೂಲಿಗರಲ್ಲಿ ಮೂಲಗ[21]—ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಸೂಕ್ತ ಉಪಮೆ-ದೃಷ್ಟಾಂತಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಶಿವನ ಮಹಿಮಾವರ್ಣನೆ ಅವರ ಅನೇಕ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇಂಥ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಹಳ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಸಾರ ಇಂತಿದೆ,—

ಹೆಸರಿಲ್ಲದ ಅವನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ 'ಓ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು ಹರಿ, ಹರ, ಸಿದ್ಧ, ಬುದ್ಧ, ಯಹ್ವ, ಮಜ್ದ, ತಾವೊ, ಅಲ್ಲಾ ಮುಂತಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಭಾಷೆಯಿಲ್ಲದ ಅವನನ್ನು ಯಾವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟರೂ 'ಬಾ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ, ವರ್ಣವಿಲ್ಲದ ಅವನು ಯಾವ

---

17. ಅದೇ, ವಚನ ೧೨ 18. ಅದೇ, ವಚನ ೫ 19. ಅದೇ, ವಚನ ೧೮೮
20. ಅದೇ, ವಚನ ೧೪೯ 21. ಅದೇ, ವಚನ ೨೦೧

ವರ್ಣದವರು ಯಜಿಸಿದರೂ ಒಲಿಯುತ್ತಾನೆ, ಕುಲವಿಲ್ಲದ ಅವನು ಯಾವ ಕುಲದವರು ಭಜಿಸಿದರೂ ನಲಿಯುತ್ತಾನೆ, ತೆರಹಿಲ್ಲದ ಅವನು ಯಾವ ಕುರುಹನ್ನು ಪೂಜಿಸಿದರೂ ಪ್ರೀತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ರೂಪವಿಲ್ಲದ ಅವನು ಯಾವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆರಾಧಿಸಿದರೂ ಆನಂದಿಸುತ್ತಾನೆ, ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಅವನು ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಮಣಿದರೂ ತಣಿಯುತ್ತಾನೆ[22]—ಇಲ್ಲಿ ಪರಶಿವನು ನಾಮ, ರೂಪ, ಕುಲ, ಭಾಷೆ, ವರ್ಣ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಮೀರಿನಿಂದವನೆಂಬ ಭಾವನೆಯಿರುವುದಂತೂ ಸರಿಯೆ, ಜೊತೆಗೆ ಪುರಾಣಿಕರು ಸರ್ವದೇವರನ್ನು. ಸರ್ವಭಾಷೆಗಳನ್ನು, ಸರ್ವವರ್ಣಗಳನ್ನು, ಸರ್ವಕುಲಗಳನ್ನು, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವರೆಂಬ ಅವರ ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವನೆಯೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸರ್ವದೇವ, ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮಾನದೃಷ್ಟಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ವಚನಕಾರರಲ್ಲಿ ಕಾಣದೊರೆಯುತ್ತದೆಯೆ ? ನಿರ್ಮಲ ಹೃದಯದಿಂದ ಯಾವ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪೂಜಿಸಿದರೂ ಅದು ಶಿವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ತಾವು ಇಷ್ಟಲಿಂಗದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆಯವರು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಾರದೆಂಬ ಧ್ವನಿಯೂ ಅವರ ಆ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದೆ.

೫

ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ, ಆದಿಗೆ ಆದಿಯಾದ, ಪರಶಿವತತ್ವವನ್ನು ವೀರಶೈವದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಥಲ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಶೂನ್ಯ, ಬಯಲು, ಸಹಜ, ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳೂ ಅದಕ್ಕುಂಟು. ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರಿಗೂ ಅದು ಒಪ್ಪಿತವೇ. 'ಸ್ಥಲ' ತತ್ವದಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿ–ಸ್ಥಿತಿ–ಸಂಹಾರ ಲೀಲೆಗಳು ಹೇಗೆ ನಡೆಯುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು,

"ಸ್ಥಲದ ಧಾರಾಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಕಾಲ ಬಿಂದುಗಳುಂ ಕಳಚುತ್ತವೆ,
ಮತ್ತೆ ಧಾರಾಪಾತ್ರೆಯೊಳಕ್ಕೆ ನುಣುಚಿತ್ತಿವೆ !
ಒಂದೊಂದು ಬಿಂದುವಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಪರಿವರ್ತನೆ–ಒಂದೊಂದು
ಯುಗಪ್ರವರ್ತನೆ !
ಹಿಂದು ಇಂದಿನ ಉಪ್ಪುನೀರಳೆ ತಿನ್ನುತ,
ಇಂದು ಮುಂದಿನ ಮುಲ್‌ಬೆರಿ ತಿನ್ನುತ್ತ
ಎಂದಿಗೂ ಮುಗಿಯದ ಕಾಲದ ನೂಲನ್ನು ನೂಲುತ್ತಿವೆ ;
ಪ್ರಾಣ-ಮಣಿಗಳನ್ನೊಮ್ಮೆ ತಲೆಬುರುಡೆಗಳನ್ನೊಮ್ಮೆ ಪವಣಿಸುತ್ತಿವೆ ;
ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಲದಲ್ಲಿಯೇ ಹೂಳಿ, ಸ್ಥಲದಿಂದಲೇ ಮತ್ತೆ
ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ !

22. ಅದೇ, ವಚನ ೭, ೮

ಚಣಗಳ ರೇಷ್ಮೆಯ ಕೀಡೆಗಳು ಗೂಡು ಕತ್ತರಿಸಿ
ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮೈದೋರುತ್ತಿವೆ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಗೂಡು ಸೇರುತ್ತಿವೆ !
ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರಾ,
ಸ್ಥಲ-ಕಾಲ ಯಂಗ್ಮದಲಿ, ಲಗ್ನದಲಿ, ಗರ್ಭದಲಿ
ನಿನ್ನ ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ ಸಂಹಾರಲೀಲೆ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ
ಅರಿತವರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗದಂತೆ ![23]

ಎಂಬ ವಚನ ಸಮುಚಿತ ಉಪಮೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಸ್ಥಲ'ದ ಧಾರಾ ಪಾತ್ರೆಯಿಂದ ಕಾಲಬಿಂದುಗಳು ಕಳಚುತ್ತಿವೆ, ಮತ್ತೆ ಅದರೊಳಕ್ಕೆ ನುಣುಚುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕಾಲಬಿಂದುಗಳೇ ಪ್ರಾಣಮಣಿಗಳನ್ನು ಆ 'ಸ್ಥಲ'ದಿಂದಲೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪಡೆದು ಪವಣಿಸುವ, ತಲೆಬುರುಡೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅದರಲ್ಲಿಯೆ ಹೂಳುವ ನಿರಂತರ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿವೆ. ಆ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ರೇಷ್ಮೆಯ ಕೀಡೆಗಳ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿರುವುದು ಬಹಳ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿದೆ. 'ಸ್ಥಲ' ತತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ವೀರಶೈವ ತತ್ವ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ "ಸ್ಥೀಯತೇ ಲೀಯತೇ ಯತ್ರವಿಶ್ವಮಿತಸ್ಥಲಂ", "ಸಹಜದಿಂದ ನಿರಾಲಂಬವಾಯಿತ್ತು.........ಆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಮೂರ್ತಿಯಿಂದಾದವು ಸಕಲ ಜಗತ್ತುಗಳೆಲ್ಲ, ಇವರೆಲ್ಲಾ ನಮ್ಮ ಗುಹೇಶ್ವರನ ಕರಸ್ಥಲದ ಹಂಗಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದರು" ಎಂಬಂತಹ ಸೂತ್ರ ಮತ್ತು ವಚನಗಳ ಮತಿತಾರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ವಚನ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಾದರೂ, ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸತನವಿದೆ. "ಸ್ಥಲ ತೊಟ್ಟಿಲಲ್ಲಿ ಮಲಗಿರುವ 'ಇಪ್ಪ'ದನ್ನು ಕಾಲದ ನೂಲಿನಿಂದ ತೂಗುವ ಅಪ್ಪುದೆಲ್ಲಿ ?[24] ಎಂಬ ವಚನ ಕೂಡ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

೬

ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡ ಒಂದೇ ಒಂದಾದ ಪರವಸ್ತು ಅರ್ಥಾತ್ 'ಸ್ಥಲತತ್ವ' ಪೂಜ್ಯ-ಪೂಜಕ ಲೀಲೆಗೋಸುಗ ಲಿಂಗ (ಶಿವ) ಅಂಗ (ಜೀವ)ವೆಂದು ಎರಡಾಗುತ್ತದೆ. "ಒಂದೆಂಬೆನೆ ಎರಡಾಗಿದೆ" ಎಂಬ ಶರಣವಾಣಿ ಸೂಚಿಸುವುದು ಇದನ್ನೇ. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವ ಪುರಾಣಿಕರು, ಆ ಒಂದು ಎರಡಾಗುವ ಪೂರ್ವದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು "...ಶಬ್ದ ಹುಟ್ಟದ ಮುನ್ನಿನ ಅರ್ಥದಂತೆ, ವಾದ್ಯಹುಟ್ಟದ ಮುನ್ನಿನ ನಾದದಂತೆ ಕುಂಚಹುಟ್ಟದ ಮುನ್ನಿನ ಚಿತ್ರದಂತೆ, ಉಳಿ ಹುಟ್ಟದ ಮುನ್ನಿನ ಶಿಲ್ಪದಂತೆ, ದೇಹಹುಟ್ಟದ ಮುನ್ನಿನ ಪ್ರಾಣದಂತೆ..."[25] ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿ ಹೊಸರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲ, ನಾದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಾದ್ಯವಿಲ್ಲ, ಚಿತ್ರಶಿಲ್ಪದ ಕಲ್ಪನೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕುಂಚ ಉಳಿಗಳು ನಿರರ್ಥಕ, ಪ್ರಾಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದೇಹವ್ಯರ್ಥ—

23. ಅದೇ, ವಚನ ೨೭ 24. ಅದೇ, ವಚನ ೨೪ 25. ಅದೇ, ವಚನ ೩

ಇದೆಲ್ಲ ನಿಜ. ಆದರೆ ಆ ಅರ್ಥ, ನಾದ, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತತೆ ಬರುವುದು ಶಬ್ದ, ವಾದ್ಯ, ಕುಂಚ, ಉಳಿ, ದೇಹಗಳಿಂದ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವ್ಯಕ್ತ ಪರಶಿವನು ವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುವುದು ಭಕ್ತ (ಅಂಗ)ನಿಂದ. ಇದನ್ನೇ ಅವರು "ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ತಾನೆ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಶಬ್ದ, ನಾದಕ್ಕೆ ವಾದ್ಯ, ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ ಕುಂಚ, ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಉಳಿ, ನಿನಗೆ ಭಕ್ತ ದೊರೆತುದು ?"[26] ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ನೀನಿಲ್ಲದ ಮುನ್ನ ನಾನಿದ್ದೆನೆಂದು ನಂಬದಯ್ಯ ನನ್ನ ಮನವು, ನಾನಿಲ್ಲದ ಮುನ್ನ ನೀನಿದ್ದೆಯೆಂದು ನಂಬದಯ್ಯ ನನ್ನ ಮನವು......"[27] "ನಿನ್ನ ನಾಮಕರಣೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ನೀನೆನ್ನ ಕರೆಸದಿದ್ದರೂ ನಾನಲ್ಲಿ ಇದ್ದೆನಯ್ಯ,.........ಐವರು ಮುತ್ತೈದೆಯರು ತೊಟ್ಟಿಲ ತೂಗಿ, ಜೋಗುಳ ಹಾಡಿ, ನಿನಗೆ ಲಿಂಗವೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಾಗ ನಾನಲ್ಲಿ ಅಂಗವಾಗಿ ಉಪಸ್ಥಿತನಿದ್ದೆನಯ್ಯ !......"[28] ಎಂಬಂತಹ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಮೊದಲೋ ? ಅಂಗ ಮೊದಲೊ ? ಎಂಬ ಮೂಲಭೂತ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಿದೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಲಿಂಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಂಗವಿದೆ, ಅಂಗವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವಿದೆ. ಲಿಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂಗವಿಲ್ಲ, ಅಂಗವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಲಿಂಗವಿಲ್ಲ. "ನಿನ್ನ ನಿರಾಕರಿಸಿ ನಾನಿರಬಲ್ಲೆನೆಂದರೆ ಕಡಲ ಬಿಟ್ಟು ಅಲೆಯೆಲ್ಲಿ ?"[29] "ನಾನೆ ತೆರೆ, ನೀನೆ ತೊರೆ"[30] ಸೂತ್ರ ಪ್ರಾಯವಾದ ಇಂತಹ ಅವರ ಮಾತುಗಳು ಲಿಂಗ-ಅಂಗಗಳ ಚಿರಸಂಬಂಧದ ಸೂಚಕಗಳಾಗಿವೆ, ಅವೆರಡರ ಅವಿನಾಭಾವಸಂಬಂಧದ ದ್ಯೋತಕಗಳಾಗಿವೆ. ಅಂಗನಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಹುದುಗಿರುವ ಬಗೆಯನ್ನು "ಬೀಜದ ಬಸಿರಿನ ಮೊಳೆಯುದ ಬಳ್ಳಿಯ ಮೂಡದ ಹೂವಿನ ಕಂಪಿನಂತಿಹೆಯೆನಯ್ಯ ?"[31] ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ಬಗೆ ಹೊಸದು.

ನಶ್ವರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವ ದೇಹವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ಅಂಗನಲ್ಲಿ, ಲಿಂಗ ಕಳೆ ಅರಳುತ್ತದೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಪುರಾಣಿಕರದು ; ಅದು—

ಇಪ್ಪುದರ ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪುದರ ಸುಪ್ಪಾಣಿಯ ಮುತ್ತು ಮೂಡುತ್ತ
ಲಿದೆಯಂತೆ ನೋಡವ ಬನ್ನಿರೆ !
ನಶ್ವರದ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ, ಶಾಶ್ವತದ ಅದಿರು ಕರುಗುತ್ತಲಿದೆಯಂತೆ
ನೋಡುವ ಬನ್ನಿರೆ !
ಮೃಣ್ಮಯದ ಪ್ರಣತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿನ್ಮಯದ ಜ್ಯೋತಿ ಹೊತ್ತುತ್ತಲಿದೆಯಂತೆ
ನೋಡುವ ಬನ್ನಿರೆ !

26. ಅದೇ 27. ಅದೇ, ವಚನ ೧ 28. ಅದೇ, ವಚನ ೨ 29. ಅದೇ, ವಚನ ೩೫
30. ಅದೇ, ವಚನ ೯೮ 31. ಅದೇ, ವಚನ ೪

ತತ್ಕಾಲದ ಭಿತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ, ಅನಂತ ಕಾಲದ ಚಿತ್ರ ಚಿತ್ರಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ
ಯಂತೆ ನೋಡುವ ಬನ್ನಿರೆ !
ಸಾಕಾರದ ಮುಕುಲದಲ್ಲಿ, ನಿರಾಕಾರದ ಸೌರಭ ಶೇಖರಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ
ಯಂತೆ ನೋಡುವ ಬನ್ನಿರೆ !
ಸ್ವತ್ರುಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರನ ಸದ್ಭಕ್ತರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ
ಅಖಿಲಾಂಡಗಳ ಅಂತಃಸತ್ವ ಅರಳುತ್ತದೆಯಂತೆ ನೋಡುವ ಬನ್ನಿರೆ ![32]

ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಅಂಗನಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಕಳೆ ದಳದಳ ವಾಗಿ ಅರಳುವುದನ್ನು ನೋಡಬಯಸಿದ ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರು, ಉಳಿದವರನ್ನೂ 'ನೋಡ ಬನ್ನಿರೆ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ವಚನದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಲಿಸುವ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಹೃದಯವಂತಿಕೆಯತ್ತಲೂ ಬೆರಳು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಣ ಪ್ರಮುಖ ಶರಣರಿಗೆ ಸಮಜೋಡಿಯೆಂಬಂತೆ, ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ವಚನರಚನಾ ಪ್ರತಿಭೆ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಅಂಗನಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಕಳೆ ಅರಳಿಸಿಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ, ಅಂಗಗತ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಭಕ್ತಿ ವಿಕಾಸ ಗೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರವೃತ್ತಿಪರ ಲಿಂಗಶಕ್ತಿಗಿಂತ, ನಿವೃತ್ತಿಪರ ಅಂಗನ ಭಕ್ತಿ ಹಿರಿದು. "ಕೊಲುವೆನೆಂಬ ಭಾಷೆ ದೇವನದಾದರೆ, ಗೆಲುವೆನೆಂಬ ಭಾಷೆ ಭಕ್ತನದು" ಎಂಬ ಶರಣ ವಾಣಿ ಇದನ್ನೇ ಉಗ್ಗಡಿಸುತ್ತದೆ..."ನಿನ್ನದು ಅಗಮ್ಯಶಕ್ತಿ, ನನ್ನದು ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿ"[33] "ನಿನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಹಿರಿದೊ, ನನ್ನ ಭಕ್ತಿ ಹಿರಿದೊ ಓ ಸರ್ವಶಕ್ತ"[34] "ನಾನು ಮಾಡುವ ಭಕ್ತಿ ಮೇಲೋ ನೀನು ನೀಡುವ ಮುಕ್ತಿಮೇಲೋ ?"[35] ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಇಂತಹ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಿಗಿಂತ ಭಕ್ತಿಯೇ ಮೇಲೆಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಗಟ್ಟಿಗೊಂಡಿರುವುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗಗತ ಶಕ್ತಿಗಿಂತ ಅಂಗಗತ ಭಕ್ತಿ ಹಿರಿದಾದರೂ, ವಿಕಾಸಗೊಂಡ ಭಕ್ತಿ ಸಂಯೋಗಗೊಳ್ಳುವುದು ಶಿವಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೆ. ವೀರಶೈವದ ಚರಮಧ್ಯೇಯವಾದ ಈ ಶಕ್ತಿ-ಭಕ್ತಿಗಳ ಸಂಯೋಗ ಅಥವಾ ಲಿಂಗಾಂಗಸಾಮರಸ್ಯ ಬೇಗ ಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾ ದರೆ, ಸತಿ-ಪತಿ ಭಾವ ಬಲಗೊಳ್ಳಬೇಕು. "ಶರಣ ಸತಿ ಲಿಂಗಪತಿ" ಎಂಬ ಮಾತು ಶರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಲಿಂಗಪತಿಯನ್ನು ಕೂಡಬೇಕು, ಅವನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಬೇರಿಲ್ಲವಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಅಂಗಸತಿಯ ಹಂಬಲ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿದಿರುವ ಹಲವಾರು ವಚನಗಳು "ವಚನೋದ್ಯಾನ'ದಲ್ಲಿವೆ[36]. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ನಿಜ ಪತಿಯನ್ನು ಕಾಣ ಬಯಸಿದ ಸತಿಯ ಆತುರ, ಕಾತರ, ನಿರೀಕ್ಷೆ ಅವನ ಬರುವಿಕೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಳ ಸಿದ್ಧತೆ, ಅವನು ಬೇಗ ಬರದಿದ್ದಾಗ ಅವಳಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುವ ನಿರಾಶೆ, ಹುಸಿ

32. ಅದೇ, ವಚನ ೨೬ 33. ಅದೇ, ವಚನ ೫೯ 34. ಅದೇ, ವಚನ ೬೦
35. ಅದೇ, ವಚನ ೫೧೫ 36. ಅದೇ, ವಚನ ೬೧, ೬೨, ೫೧೫ ರಿಂದ ೫೨೧

ಮುನಿಸು ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ, "ನನಗೆ ಬೇಕಾದದು ನಾನೇ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಕೇಳಬೇಕೆ ? ನಾನೇ ಕೇಳಬೇಕೆಂಬ ಹಟ ವೇಕೆ ಹೃದಯೇಶ್ವರ ? ಸರ್ವಜ್ಞನೆಂದು ಜಂಬಕೊಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ?.... ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದೇ ನಿನಗೂಬೇಕೆಂಬುದ ಬಲ್ಲೆ, ಇಷ್ಟೂ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ನೀನೆಂಥ ನಲ್ಲ ನಾನೆಂಥ ನಲ್ಲೆ ? ಇಬ್ಬರೂ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಹೇಳದೆ ತಬ್ಬಿಬ್ಬಾಗಿದ್ದೇವೆ, ನನಗೆ ನಾಚಿಕೆ ನಿನಗೆ ಬಿಗುಮಾನ—ಬಿಂಕ, ಬಯಕೆಗೆ ಬಾಯ ಎಂಜಲವೇಕೆ ಅಂಟಬೇಕಾಳ್ದ ! ನಯನದ ನುಡಿ ಮೌನದ ಮಾತು ಭಾವದ ಭಾಷೆ ಸಾಕು ನೀರ, ಸ್ವತಂತ್ರಧೀರ ಸಿದ್ಧೇಶ್ವರ"[37] ಎಂಬ ವಚನವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಪರಸ್ಪರರನ್ನು ತಿಳಿದ ದಂಪತಿಗಳ ಮಧುರ ದಾಂಪತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬಹುದಾದ ಈ ರಸಮಯ ಸನ್ನಿವೇಶ ವೀರಶೈವದ ಸತಿ-ಪತಭಾವದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಪ್ರತಿಮಿಸುತ್ತದೆ. "ನನಗೆ ಬೇಕಾದುದೇ ನಿನಗೂ ಬೇರೆಂಬುದ ಬಲ್ಲೆ" ಎಂಬ ಮಾತು, ಅಂಗಸತಿಯಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಪತಿಯನ್ನು ಕೂಡಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಬಲವತ್ತರ ವಾಗಿರುವಂತೆ, ಲಿಂಗಪತಿಯಲ್ಲೂ ಅಂಗಸತಿಯನ್ನು ಕೂಡಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಇರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ವೀರಶೈವಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಇಬ್ಬರಲ್ಲೂ ಮಿಲನದ ಬಯಕೆ ಅತಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಒಮ್ಮೆಯಾದರೂ ಒಂದಾಗದುದಕ್ಕೆ, ಮದುವೆಯ ಬದುಕು ಚಂದಾಗದುದಕ್ಕೆ ಪರಿತಪಿಸುವ,[38] ತನ್ನ ಅರತು ಬರತ ಅಧರಗಳಿಗೆ ಸವಿಮುತ್ತಿನ ಜೇನನೆರೆದು ಸಾಂತ್ವನಗೊಳಿಸೆಂದು ಲಿಂಗ ಪತಿಯನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವ[39] ಅಂಗಸತಿಯ ನಿರಾಶೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಬಿಚ್ಚಿದ ಪುಸ್ತಕ ವಾಗಿಸಬಲ್ಲ ವಚನಗಳೂ ಕಾವ್ಯಮಾಧುರ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿ ಅತ್ಯಂತ ಆಪ್ಯಾಯಮಾನ ವಾಗಿವೆ.

ಅರಿತು ಆಚರಿಸುವವನಿಗೆ ಮಾನವ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಸಾರಾದಿಗಳು, ಅವನ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆಗೆ ಬಾಧಕವಾಗಲಾರವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಯ್ಯನವರ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ನಾವು ಮಾನವರಾಗಬೇಕು, ಆಮೇಲೆ ದೇವತ್ವದ ಸಾಧನೆಗೆ ತೊಡಗಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು ಒಂದೆಡೆ ತಮ್ಮ 'ವಚನೋದ್ಯಾನ' ದಲ್ಲಿ "ಮನುಜತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ದೇವತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೆಂತಯ್ಯ ?" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ.[40] "ಮರುಹುಟ್ಟು ಇದೆಯೆಂದು ಈ ಹುಟ್ಟನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವುದೆ ?"[41] ಎಂಬ ಅವರ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಇಹಜೀವನವನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಬಾರದೆಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, "ಸಂಸಾರ ಬಾಧಕ ಅಳಿಮನದವರಿಗೆ, ಅದೇ ಸಾಧಕ ನಿನ್ನವರಿಗೆ"[42]

---

37. ಅದೇ, ವಚನ ೬೨ 38. ಅದೇ, ವಚನ ೫೧೭ 39. ಅದೇ, ವಚನ ೫೧೮
40. ಅದೇ, ವಚನ ೪೮೯ 41. ಅದೇ, ವಚನ ೪೧೦ 42. ಅದೇ, ವಚನ ೪೨೧

ಎಂದು ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿಯೇ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಕರ್ಮ, ಕಾಯಕಗಳಲ್ಲಿಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಕಾಯಕದ ಮಹತಿಯ ವಿವರ ಕೂಡ ಕೆಲವಚನಗಳಲ್ಲಿದೆ.[43]

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ ಅವರ ಶಿವತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆ, ಶರಣರ ಶಿವತತ್ತ್ವ ಚಿಂತನೆಯ ಜಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದರೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಒಂದೆರಡು ಹೊಸ ಅಂಶಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುವ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಪ್ರಮುಖ ವಚನಕಾರರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರದ ಹೊಸ ಉಪಮೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಸಾದೃಶ್ಯಗಳು ಇವರ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೇಳವಿಸಿ ಹೊಸತನ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದು ಕಾಣುವಂತಾಗಿದೆ.

43. ಅದೇ, ವಚನ ೭೭, ೧೬೨, ೨೪೨, ೨೪೮

ಕಾವ್ಯದರ್ಶನ

ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾದ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ

ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ

ಭಾರತೀಯ 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ' ಇಂದಿನ ಶಬ್ದ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಹೆಸರು–"ಅಲಂಕಾರ–ಶಾಸ್ತ್ರ". 'ಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಮೊದಲ ಲಕ್ಷಣ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕುವ ಪ್ರಮೇಯ–ನಿರೂಪಣೆ ಇರಬೇಕಾದದ್ದೇ ಎನ್ನಬಹುದು. ರಸಾವೇಶ, ಪ್ರತಿಭೆ, ರಸಿಕತೆ, ಭಿನ್ನರುಚಿಗಳಿಗೆ ಎಡೆಯಿರುವ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಖಚಿತ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಅಶಕ್ಯ ಎಂದೇ 19ನೆಯ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಅನೇಕರ ಭಾವನೆಯಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತರ್ಕ–ವೇದಾಂತ ವ್ಯಾಕರಣ ಮುಂತಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತರು ಅಲಂಕಾರ-ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು "ಕಚ-ಕುಚ-ಶಾಸ್ತ್ರ" ಎಂದು ಅಪಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವುದೂ ನಡೆದಿತ್ತು.

ಆದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ, ಅದುವರೆಗೆ ದುರ್ಮಿಳವಾಗಿದ್ದ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು—ಭರತಮುನಿಯ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಆನಂದವರ್ಧನನ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ, ಅಭಿನವಗುಪ್ತರ ಲೋಚನ ಮತ್ತು ಅಭಿನವಭಾರತೀ, ರಾಜಶೇಖರನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಕುಂತಕನ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಜೀವಿತ, ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಪ್ರಕಟನೆಯ ಪ್ರಸಾರವನ್ನೂ ಕಂಡುವು. ಅವುಗಳ ದೀರ್ಘ ಹಾಗೂ ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲವಾಗಿ, ಈ ಅಪಪ್ರಥೆಯನ್ನು ಇಂದು ನಿರಾಧಾರವೆಂದು ನಿಶ್ಶೇಷವಾಗಿ ಖಂಡಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗವುಂಟಾಗಿದೆ.

೧

ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿಶೇಷಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕೂಡ ನಾಟಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ರಸ–ಭಾವಗಳನ್ನು ಕುರಿತ 6–7ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳತ್ತ ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನಿಟ್ಟು, ಮಿಕ್ಕ ಮುಂದಿನ ಮೂವತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದ್ದರ ಫಲವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆಯೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ

ಯನ್ನು ಯಾರೂ ಎತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ದುರವಸ್ಥೆ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಉಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ಮಹಿಮಭಟ್ಟನ ವ್ಯಕ್ತಿವಿವೇಕದಲ್ಲಿ :

"ಲೋಕೋ ವೇದಸ್ತಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಂ ಪ್ರಮಾಣಂ ತ್ರಿವಿಧಂ ಸ್ಮೃತಮ್"

ಎಂಬ ಅವತರಣಿಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದ್ದರೂ, ಇದರ ಮೂಲ ಆಕರವಾವುದೆಂಬುದೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖಕನು ಇದನ್ನು ಭರತನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವು ದನ್ನು ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುವವರೆಗೆ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿತ್ತು.[1] ಇದು ಭರತನ 20 ನೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಶ್ಲೋಕದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧ. ಅದರ ಉತ್ತರಾರ್ಧ ಹೀಗಿದೆ :

"ವೇದಾಧ್ಯಾತ್ಮಪದಾರ್ಥೇಷು ಪ್ರಾಯೋ ನಾಟ್ಯಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಮ್ ॥"[2]

ಭರತಮುನಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಮೂರು :-

೧. ಲೋಕ
೨. ವೇದ
೩. ಅಧ್ಯಾತ್ಮ

ಈ ಮೂರೂ ಸರಿಯಾದ ವಿವರಣೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಪಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಎಡೆಗೊಡುವಂತೆಯೇ ಇವೆ; ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥವೇ ಬೇರೆ ; ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿರುವ ಪಾರಿ ಭಾಷಿಕ ಅರ್ಥವೇ ಬೇರೆ. ಅಭಿನವಗುಪ್ತರ ಅಭಿನವಭಾರತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗು ರುಯ್ಯಕನ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿವೇಕವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಅರ್ಥ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಸುದೈವ :- "ಲೋಕ" ಎಂದರೆ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ', 'ಅನುಮಾನ' ಮತ್ತು 'ಆಗಮ' ವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣಗಳು[3] ಎಂದು ಅಭಿನವಗುಪ್ತನೂ, 'ಅನಿಬಂಧ-ಪ್ರಸಿದ್ಧ-ಸ್ವಭಾವ' ಎಂದು ರುಯ್ಯಕನೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಷ್ಟೆ : ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದಲ್ಲೂ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ, ಪುಸ್ತಕಾವಲೋಕನದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯಿಲ್ಲದ, ಸತ್ಯವೇ ಲೋಕಪ್ರಮಾಣ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸರ್ವ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಲೋಕ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾ

---

1. ಇದರ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾದವರು K. Krishnamoorthy, 'The Pramanas or Criteria in Indian Aesthetics', Indian Literary Theory and Practical Criticism-An Integral approach ; B. T. Institute, Ahmedabad 1980 ಎಂಬ ಉಪನ್ಯಾಸ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಬಹುದು.
2. ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಬರೋಡಾ ಆವೃತ್ತಿ, ಸಂಪುಟ 3, 1954, ಪು. 286-287.
3. 'ಲೋಕಸಿದ್ಧಾನಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಗಮ ಪ್ರಮಾಣಾನಿ ಲೋಕಶಬ್ದೇನೋಚ್ಯನ್ತೇ' ಅಭಿನವಭಾರತೀ, ಉಕ್ತಸ್ಥಳ.

ದುದು ಸಾಹಿತ್ಯವೆನಿಸಲಾರದು. ಜನರ ಜೀವನಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅದು ಸುಸಂಗತವಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕು : ವಿಸಂಗತವಾಗಿರಬಾರದು. ಇದು ಕಾವ್ಯಮಿಮಾಂಸೆಯ ಮೊದಲ ನಿಯಮ.

ಎರಡನೆಯದಾದ 'ವೇದ' ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದಾದಿ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ. 'ಅರಿವು', 'ಹಿಂದಿನವರ ಅರಿವು', 'ಪುಸ್ತಕರೂಪವಾಗಿ ಅವರು ನಮಗೆ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿರುವ ತಮ್ಮ ಅನುಭವ' ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ. ಇದನ್ನೇ ಅಭಿನವಗುಪ್ತರು "ವೇದಃ ಇತಿ ಯಥಾಸ್ವಂ ನಿಯತರೂಪಃ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಃ, ಯಥಾ ಧನುರ್ವೇದಃ, ಗಾಂಧರ್ವವೇದಃ ಇತ್ಯಾದಿ" ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಲೌಕಿಕವಾದ ಬಿಲ್ಲುವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ 'ಧನುರ್ವೇದ' ಎಂದೂ, ಗಾನವಿದ್ಯೆಯನ್ನೇ 'ಗಾಂಧರ್ವ ವೇದ' ಎಂದೂ ಕರೆಯುವಂತೆ, ವಿಶಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿದ್ಯೆ ಅಥವಾ ಇಂದಿನ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅರಿವನ್ನೇ 'ವೇದ'ವೆಂದರಿಯಬೇಕು[4].

ಇನ್ನು ಮೂರನೆಯದಾದ 'ಅಧ್ಯಾತ್ಮ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ "ಆತ್ಮ ಸಂವೇದನೆ' 'ಸ್ವಾನುಭವ' ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥವಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಇಂದಿನ ಅರ್ಥಾಂತರಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. "ಅಧ್ಯಾತ್ಮಂ ತು ಸ್ವಸಂವೇದನಮ್" ಎಂದೇ ಅಭಿನವಗುಪ್ತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರುಯ್ಯಕನು 'ಪುಸ್ತಕಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಒಳಗಿಂದ ಮೂಡಿಬರುವ ಅರಿವು' ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಲೋಕಾನುಭವ ಅಥವಾ ಜೀವನದ ಅರಿವು, ಪುಸ್ತಕವಿದ್ಯೆ, ಸ್ವಸಂವೇದನೆ ಈ ಮೂರೂ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಮಾಣಗಳು. ಮಿಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವಕ್ಕಾಗಲಿ ಸ್ವಾನುಭವಕ್ಕಾಗಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲಿ ಆಗಮ ಅಥವಾ ಶ್ರುತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಏಕೈಕ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಮೂಲಭೂತವಾದದ್ದು.

೨

ಹಾಗಾದರೆ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಸಾಂಖ್ಯ-ಯೋಗ-ವೇದಾಂತಾದಿ ದರ್ಶನಗಳ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದೀತೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ದೊರೆಯಲು ನಾವು ಇತರ ದರ್ಶನ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಗುರಿ ಅಥವಾ ಧ್ಯೇಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯದ

---

4. 'ನಿಬಂಧ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂಪಂ ವೇದಃ' ಎಂದರೆ ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಜ್ಞಾನರಾಶಿ ಎಂದೇ ರುಯ್ಯಕನೂ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ವ್ಯಕ್ತಿವಿವೇಕ, ಕಾಶೀ ಮುದ್ರಣ, 1905, ಪು. 42)

ಧ್ಯೇಯದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕುಂತಕನು ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಿಷ್ಟು : ಶಾಸ್ತ್ರ ಹಾಗು ಕಾವ್ಯ ಎರಡರ ಪರಿ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಗುರಿ ಒಂದೇ—ಅದೆಂದರೆ, ಅಜ್ಞಾನದ ಪರಿಹಾರ. ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಹಿಯಾದ ಔಷಧದಂತೆ ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ರೋಗವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ : ಆದರೆ ಕಾವ್ಯ ಮಾತ್ರ ಸವಿಯಾದ ಅಮೃತದಂತೆ ಅದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ :

ಕಟುಔಷಧವಚ್ಛಾಸ್ತ್ರಂ ಅವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಧಿನಾಶನಮ್ ।
ಆಹ್ಲಾದ್ಯಮೃತವತ್ ಕಾವ್ಯಮವಿವೇಕಗದಾಪಹಮ್ ॥[5]

ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾನದ ನಿವಾರಣೆಯೆಂದರೇನು ? ಯಾವುದರ ಅಜ್ಞಾನ ? ಎಂದು ಕೇಳಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಉತ್ತರ ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ–'ಪುರುಷಾರ್ಥ' ಅಥವಾ ಬಾಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನೀಯುವ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅಜ್ಞಾನವೇ ನಮ್ಮ ರೋಗ. ಧರ್ಮ–ಅರ್ಥ–ಕಾಮ–ಮೋಕ್ಷ ಎಂಬ ಐಹಿಕ-ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದೇ ಶಾಸ್ತ್ರ-ಕಾವ್ಯ ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಮಾನವಾದ ಪ್ರಯೋಜನ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಭಿನವಗುಪ್ತರ ಗುರುಗಳಾದ ಭಟ್ಟತೋತರು 'ಕಾವ್ಯಕೌತುಕ' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ [6]—

ದ್ವೇ ವರ್ತ್ಮನೀ ಗಿರಾಂ ದೇವ್ಯಾಃ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ಚ ಕವಿಕರ್ಮ ಚ ।
ಪ್ರಜ್ಞೋಪಜ್ಞಂ ತಯೋರಾದ್ಯಂ ಪ್ರತಿಭೋದ್ಭವಮಂತಿಮಮ್ ॥

ವಾಗ್ದೇವಿಯು ಸಾಗುವ ಮಾರ್ಗಗಳು ಎರಡು :— ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಾವ್ಯ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಬರುವುದು ಪ್ರಜ್ಞಾ ಬಲದಿಂದ; ಆದರೆ ಕಾವ್ಯ ಮೂಡುವುದು ಪ್ರತಿಭಾ ಬಲದಿಂದ. ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿನಿಯಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಭೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನದರ ಅರಿವು 'ಸ್ಮೃತಿ' ; ಭವಿಷ್ಯದ ಅರಿವು 'ಮತಿ'; ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಅರಿವೇ 'ಬುದ್ಧಿ' ; ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನವೇ 'ಪ್ರಜ್ಞೆ'; ಹೊಸ ಹೊಸ ಉನ್ಮೇಷವೇ 'ಪ್ರತಿಭೆ'—ಅವರ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ : [7] ಇರಲಿ. ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳೇ ಮೂಲ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರಲ್ಲ, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನವನವೋನ್ಮೇಷ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು ಕವಿಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪುರಸ್ಕಾರ ; ನಿರಂತರವಾದ ಸತ್ಕಾರ !

---

5. ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಜೀವಿತ, ಸಂ : ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಧಾರವಾಡ, 1977, ಪು. 5.
6. ಈ ಗ್ರಂಥ ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿಲ್ಲ.
7. ಸ್ಮೃತಿರ್ವ್ಯತೀತ ವಿಷಯಾ ಮತಿರಾಗಾಮಿಗೋಚರಾ । ಬುದ್ಧಿಸ್ತಾತ್ಕಾಲಿಕೀ ಜ್ಞೇಯಾ ಪ್ರಜ್ಞಾ ತ್ರೈಕಾಲಿಕೀ ಮತಾ । ಪ್ರಜ್ಞಾ ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿನೀ ಪ್ರತಿಭಾ ಮತಾ॥

ಇನ್ನು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲ ಹಾಗು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಮಾಣ—ಸ್ವಸಂವೇದನೆ ಅಥವಾ ಸ್ವಾನುಭವ. ಇದೇ ಅನುಭವೈಕವೇದ್ಯವಾದ ರಸಾನಂದ. ಇದು ರಸಿಕನ ಸಂಸ್ಕಾರಾಗತ ಮನೋಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿದೆ. ಇದಿಲ್ಲದವನಿಗೆ ಕಾವ್ಯದ ಕದ ತೆರೆಯದು.

೩

ಭರತಮುನಿಗಳೇ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಕಾವ್ಯ ಯಾವ ರೀತಿ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಸ-ಮಧುರವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವಲ್ಲಿ ಲೋಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನೇ ಎಂದರೆ 'ಶೀಲ'ವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ:

ವೇದಾಧ್ಯಾತ್ಮೋಪಪನ್ನಂ ತು ಶಬ್ದಚ್ಛಂದಸ್ಸಮನ್ವಿತಮ್ ।
ಲೋಕಸಿದ್ಧಂ ಭವೇತ್ ಸಿದ್ಧಂ ನಾಟ್ಯಂ ಲೋಕಾತ್ಮಕಂ ತಥಾ ॥
ನ ಚ ಶಕ್ಯಂ ಹಿ ಲೋಕಸ್ಯ ಸ್ಥಾವರಸ್ಯ ಚರಸ್ಯ ಚ ।
ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ನಿರ್ಣಯಂ ಕರ್ತುಂ ಭಾವಾಚೇಷ್ಟಾವಿಧಿಂ ಪ್ರತಿ ॥
ನಾನಾಶೀಲಾಃ ಪ್ರಕೃತಯಃ ಶೀಲೇ ನಾಟ್ಯಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಂ ।
ತಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕ ಪ್ರಮಾಣಂ ತು ವಿಜ್ಞೇಯಂ ನಾಟ್ಯ ಯೋಕ್ತೃಭಿಃ ॥

ಕಾವ್ಯದ ಬೇರು ಲೋಕವೃತ್ತ ಎಂದ ಮೇಲೆ ಅದು ಅನಂತ ಮುಖವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ಮುಗಿಸಲು ಬಾರದು. ಜನರ ಶೀಲ ನಾನಾ ರೀತಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಅದೆಲ್ಲ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುವಂತಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಮೂಲಸೂತ್ರ.

ಲೌಕಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದವರೆಲ್ಲ ಈ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಮಾತನ್ನು ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. 'ಅರ್ಥ' ಅಥವಾ ಲೌಕಿಕ ಸಂಪತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯ ಉಪಾಯ ನಿರೂಪಣೆಗೆಂದೇ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ ಬರೆದಿರುವ ಕೌಟಿಲ್ಯ—

ಸ್ವಧರ್ಮಂ ಸಂದಧಾನೋ ಹಿ
ಪ್ರೇತ್ಯ ಚೇಹ ಚ ನಂದತಿ [8]

ಸ್ವಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠನಾಗಿರುವವನಿಗಷ್ಟೇ ಇಹ-ಪರಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಆನಂದ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಕಾಮಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಬರೆದ ವಾತ್ಸ್ಯಾಯನಮುನಿ ಕೂಡ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥ-ಕಾಮಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಮಸೂತ್ರದ ಮೊದಲಲ್ಲೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ವೈಶೇಷಿಕ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಬರೆದ ಕಣಾದಮುನಿ—

ಯತೋಽಭ್ಯುದಯ-ನಿಃಶ್ರೇಯಸಿದ್ಧಿಃ ಸ ಧರ್ಮಃ

8. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ತಿರುವಾಂಕೂರು ಆವೃತ್ತಿ, 1, 3 ; ಪು. 29-31.

ಎಂದು ಧರ್ಮದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ಮಾಡಿದನಂತರವೇ ದರ್ಶನನಿರೂಪಣೆಗೆ ಕೈ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ—ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮಾನವನ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ; ಅದಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಬಾರದಂತೆ ಅರ್ಥ ಕಾಮಗಳನ್ನು ಇಹದಲ್ಲೂ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪರದಲ್ಲೂ ಸಾಧಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರೆಲ್ಲರ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಕಾವ್ಯವೂ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅದು ಅನುಸರಿಸುವ ದಾರಿ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆಯೇ.

ಲೋಕರಂಜನೆ ಅಥವಾ ಜನಾಕರ್ಷಣೆ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಥಮಕಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯನ್ನು ದೂರ ಬಿಟ್ಟು ತನ್ನದೇ ಆದ ಚಮತ್ಕಾರಕ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಗತವೇ ಅಲ್ಲದ ಮಾನವನ ಚಿತ್ತ–ವೃತ್ತಿ–ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಾನಾ ವರ್ಣಚ್ಛಾಯೆಗಳಿಂದ ಚಿತ್ರೀಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯ ರೋಚಕವಿಧಾನ ಮತ್ತು ರಸೈಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂವಿಧಾನ, ಆದರ್ಶ ಪಾತ್ರಗಳ ಕಾರ್ಯಾನುಸಂಧಾನ, ಧರ್ಮವಿಜಯ, ಅಧರ್ಮ ಪರಾಜಯದ ಫಲಶ್ರುತಿ ಇವು ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸ್ಥಿತಿ. ರಾಮನಂತೆ ಬಾಳಬೇಕು, ರಾವಣನಂತಲ್ಲ ಎಂಬ ಹಿತೋಪದೇಶ ಇಲ್ಲಿ ಆನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ, ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತವಾಗಿ, ಬರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ನೇರವಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಒಂದು ಸುಭಾಷಿತ ಹೇಳುವಂತೆ—

ಯದೇವ ರೋಚತೇ ಮಹ್ಯಂ ತದೇವ ಕುರುತೇ ಪ್ರಿಯಾ।
ಇತಿ ವೇತ್ತಿ ನ ಜಾನಾತಿ ತತ್ಪ್ರಿಯಂ ಯತ್ಕರೋತಿ ಸಾ॥

ಪ್ರಿಯಕರನೆಂದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ:—"ನಾನು ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟು ಏನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ, ಯಾವಾಗ ನನಗೆ ಏನು ಬೇಕೋ ಅದನ್ನೇ ನನ್ನ ಪ್ರಿಯೆ ಹೇಗೋ ಮಾಡಿ ಸಂತೋಷ ಪಡಿಸುತ್ತಾಳೆ; ಇದು ಸೋಜಿಗವೇ ಸರಿ" ಎಂದು. ಆದರೆ ವಸ್ತುಸತ್ಯ ಬೇರೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಅವಳು ಏನನ್ನೇ ಮಾಡಿದರೂ ಅದು ಅವನಿಗೆ ತುಂಬಾ ಪ್ರಿಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂದೇಶ ಈ ಜಾತಿಯದು. ಅದು ಏನನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಂಡರೂ, ಕಡೆಗೆ ಅದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮ ಬಾಳಿನ ಮರ್ಮದ ಅರಿವು; ಒಳ್ಳೆಯ ಜೀವನದ ನಿಲವು! ಉತ್ತಾನ ಶೃಂಗಾರದ, ಅಥವಾ ಶೃಂಗಾರಾಭಾಸದ ಪರ್ಯವಸಾನ—ಕೂಡ ಶಾಂತಭಾವದಲ್ಲಿಯೇ!

೪

ಈಗ ಗಹನವಾದ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೂ ಒಕ್ಕೂಡಿಸುವ ಒಂದು ಸೀಮಾರೇಖೆಯೊಂದಿದೆ. ಅದರತ್ತ ಗಮನ ಹಾಯಿಸೋಣ. ಮಾನವನ ಆತ್ಮದ ಅನಂತ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವೈಭವ ಸಾಧು ಸಂತರ, ಶರಣ ಋಷಿಗಳ,

ಅನುಭವ ವಿಷಯವೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತ. ಇದು ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಅವಾಙ್ಮನಸಗೋಚರ. ಮಾತು ಅಲ್ಲಿಗೆ ನಿಲುಕದು ; ಮನಸ್ಸು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಓಡದು. ಎಂದಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಅಥವಾ ಅರುಹಲು ಅನುಭಾವಿಗಳಿಗೆ ಮೌನವೇ ಒಂದು ಸಾಧನವಾಗ ಬಹುದು—"ಅವಚನವ್ ಬುದ್ಧವಚನವ್" ಎಂಬಂತೆ ; ಇಲ್ಲವೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಮಹಾ ವಾಕ್ಯಗಳ ಭಾಷ್ಯಾರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುಬಹುದು ; ಇಲ್ಲವೆ ಗೀತೆಯಂತೆ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ಕಾವ್ಯವಾಣಿಯಾಗಿ, ಶಿವಶಣರ ವಚನಗಳಂತೆ ಅನುಭಾವಸಾಂದ್ರ ಬೆಡಗಿನ ರೂಪ ವೈವಿಧ್ಯ ತಾಳಿ, ಹೊರಹೊಮ್ಮಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ವಾಗದ್ವೈತದ ವೈಖರಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ವಲ್ಲ ; ವಾಗತೀತವಾದ ಅದ್ವೈತಾನುಭವದ ಸಂವಹನದ ಪರಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಕ್ತ. ಇದನ್ನೇ "ರಸೋ ವೈ ಸಃ" ಎಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಉದ್ಗರಿಸಿದೆ. 'ಆನಂದ–ಮೀಮಾಂಸೆ'—ಆತ್ಮಮೀಮಾಂಸೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸೆಯೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಆಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ ಕವಿ-ರಸಿಕರ "ಹೃದಯ ಸಂವಾದ" ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ, ಸ್ವ–ಪರ ತಟಸ್ಥ ಭಾವಗಳ ಲಯವಾಗಿ, "ಸಾಧಾರಣೀಕರಣ"ದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಉಕ್ಕೇರುವ "ತನ್ಮಯೀ ಭವನ"–ಇವು ಕಾವ್ಯರಸದ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಮಾಹೇಶ್ವರ ಅಭಿನವ ಗುಪ್ತಾಚಾರ್ಯರ ಮಹತ್ತಾದ ಕೊಡುಗೆ. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದಮೇಲೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುವ ಪ್ರಕೃತಿ–ಪುರುಷ ವಿವೇಕದಿಂದ ಅರಳುವ 'ಕೈವಲ್ಯ', ವೇದಾಂತಿಗಳು ಒಮ್ಮತದಿಂದ ಒಪ್ಪುವ 'ಭಕ್ತಿಯ ನಿರ್ಭರ ಆನಂದ' ಮತ್ತು 'ಅದ್ವೈತಾನುಭವ', ಯೋಗಿಗಳು ಸವಿಕಲ್ಪಕ–ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪಕ ಸಮಾಧಿ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣಿಸುವ ಪರಮಾನಂದ—ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಂದು ಏಕಸೂತ್ರ ಅಥವಾ ಏಕ ರೂಪ ಎದ್ದುಕಾಣುವಂತಿದೆ. ಅವಿದ್ಯೆಯೆನ್ನಲಿ, ಮಾಯೆಯೆನ್ನಲಿ, ಅಜ್ಞಾನವೆನ್ನಲಿ, ಅಧ್ಯಾಸವೆನ್ನಲಿ, ಮರವೆನ್ನಲಿ—ಏನೇ ಶಬ್ದಾಂತರದಿಂದ ಹೇಳಿದರೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಸಾರಿ ಜೀವದ ನಿತ್ಯಾನುಭವವೆಲ್ಲ ಆ ಪರಮಾನುಭವದಿಂದ ವಿಮುಖವಾಗಿರುವುದ ರಿಂದ ಆ ಅಜ್ಞಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲೇ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ; ಅಷ್ಟೇಕೆ, ಸಕಲ ಪುಸ್ತಕ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ—ಎಂದರೆ ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಯಾಂತ್ರಿಕ ಕೌಶಲ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೂ—ವ್ಯಾವ ಹಾರಿಕ ಗುರಿಯ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಆತ್ಮನ ಪರಮಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅವಿಷಯವೆನಿಸಿ ಅಜ್ಞಾ ನದ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಬುದ್ಧಿಯ ಪರಮೋಚ್ಚ ಸಾಧನೆಗಳೆನಿಸಿದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಾಂತರ ವಿಹಾರಾದಿಗಳು ಕೂಡ ಪರಮಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅದ್ಭುತ ಜ್ಞಾನವೆನಿಸಲಾರವು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಗಳ ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಿಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಕಾಸಿನ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾವ್ಯ, ತನ್ನ ಉನ್ನತೋನ್ನತ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ರಸಿಕನ ಹೃದಯದ ಗುಹಾಂತರಾಳದ ಆನಂದವನ್ನೇ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಯಾದರೂ ಚಿಮ್ಮಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅವನ ಬಾಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸಬಲ್ಲದು, ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಪದರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರುಬಿಟ್ಟಿರುವ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಶಮನಗೊಳಿಸಿ,

ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಉದ್ರೇಕಿಸಿದಂತೆ ಭಾಸವಾದರೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಾಂತಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಬಹುದು. ಶಾಸ್ತ್ರದ್ದು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದದ ಸಚ್ಚಿದ್ರೂಪಗಳ ವಿಷಯವಾದರೆ, ಕಾವ್ಯದ್ದು ಆನಂದಮುಖವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಹೀಗೆ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವಾದ ರಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾರತೀಯ ತತ್ತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಆನಂದಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗಿ, ತನ್ನದೇ ಆದ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಆನಂದಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. ಇದೇ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಮಹತ್ತ್ವ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಕ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಜಾತಿ-ಗೀತಿಗಳ, ಉಚ್ಚ-ನೀಚಗಳ ಇತಿ-ಮಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾವ್ಯಪ್ರಪಂಚ ಜಗದಗಲ, ಮುಗಿಲಗವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಗಲ : ಏಕೆಂದರೆ ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆಯ ವೈಶಾಲ್ಯ ಅನಂತ, ಅಸೀಮ :—

ಅಪಾರೇ ಕಾವ್ಯಸಂಸಾರೇ ಕವಿರೇವ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ।
ಯಥಾಸ್ಮೈ ರೋಚತೇ ವಿಶ್ವಂ ತಥೇದಂ ಪರಿವರ್ತತೇ ॥

ಕವಿಯ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವನೇ ಬ್ರಹ್ಮ. ಅವನ ಇಚ್ಛಾನುವರ್ತಿಯೇ-ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ; ದೇವ-ಜೀವ-ಸಕಲವೂ !

ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಕೊಡುಗೆ

ಡಾ. ಪಾ. ಶ ಶ್ರೀನಿವಾಸ

ದ್ರಾವಿಡ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಭಾಷೆ ತಮಿಳು. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್, ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥ. ತೊಲ್ ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಎಂದರೆ ಮೊದಲ ಕಾವ್ಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿರುವ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಗ್ರಂಥ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಕೃತಿಗೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರಬೇಕೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿಯು ರಚನೆಯು ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨ನೆಯ ಶತಮಾನವೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ಅಂದರೆ ಎರಡ ನೆಯ ಸಂಗದ ಕಾಲ. ಇದರ ಕರ್ತೃ ಯಾರೆಂಬುದು ತಿಳಿಯದಿರುವುದರಿಂದ, ಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರನ್ನು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಎಂದೇ ಕರೆಯುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಸಂಗಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ, ಅಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವುದರಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯು ತುಂಬ ಮಹತ್ವದ್ದೆಂದು ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸಂಗಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತಿತರ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಕಾವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಎದ್ದುನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಡದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಂತೆ, ನಾಗವರ್ಮನ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಂತೆ, ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಕೂಡ ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನೂ ಮೇಳವಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗಗಳಿವೆ. ೧) ಎಟುತ್ತಧಿಕಾರವ್–ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕರಣ ೨) ಶೊಲ್ಲಧಿಕಾರಮ್–ಶಬ್ದ ಪ್ರಕರಣ ೩) ಪೊರುಳಧಿಕಾರಮ್-ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನ, ತಮಿಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಭಾಗ.

ವ್ಯಾಕರಣದೊಂದಿಗೆ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿಗೆ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಮೊದಲು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಭಾಷೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವುದರಿಂದ, ವ್ಯಾಕರಣಕಾರರು ಈ ಮೂರನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿ ಹೇಳುವ ಪದ್ಧತಿ ಸಮರ್ಥನೀಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರ; ಶಬ್ದಗಳು ಭಾಷೆಯ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ಸ್ಫುರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ಲಕ್ಷಣಕಾರರು ಇದನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡುಬಂದರು. ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೂ, ವ್ಯಾಕರಣವು ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಪರ್ಕ ಹೊಂದಿರುವುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ, ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾವ್ಯದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. (ಭಾಮಹ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಭಾಗ-I, ೧೪) ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ ಸೇರಿದರೆ ಕಾವ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ ಭಾಮಹನು ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮೀರಿ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದಲೆ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಬಗು ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದ. ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ದಂಡಿ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಯಿತು. ಇದು ತಮಿಳಿನ ಮೇಲೆ ಕೂಡ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ಅಲಂಕಾರಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬರತೊಡಗಿದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೇಲೆ ಬಂದ, ಯಾಪ್ಪರುಂಗಲಮ್ (ಛಂದಸ್ಸು) ದಂಡಿಯಲಂಕಾರಮ್, ಮತ್ತು ವೀರಶೋಟೀಯಮ್, ಇವಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳು.

ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳಂತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚಾಗಿರದೆ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಮಿಳು ಕಾವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ದ್ರಾವಿಡ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ, ಸಂಗಕಾಲದ 'ಅಗಮ್' ಮತ್ತು 'ಪುಱಮ್'- ಕಾವ್ಯಗಳ ಲಕ್ಷಣ ವಿವೇಚನೆಗೆ, ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಬಹಳ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಕಾಣಲಾಗಿದೆ.ದ್ರಾವಿಡ ಪದ್ಧತಿಯ ಮೂಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಮಲಿನವಾಗದಂತೆ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ಅದರ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ. ಕ್ರಿ.ಶ.೧೧ನೆ ಶತಮಾನದ , ದಂಡಿಯಲಂಕಾರಮ್, ವೀರಶೋಟೀಯಮ್, ೧೬ನೆ ಶತಮಾನದ ಮಾಱನಲಂಕಾರಮ್, ೧೯ನೆ ಶತಮಾನದ ಕುವಲಯಾನಂದಮ್– ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚು ಇಲ್ಲವೆ ಛಾಯಾನುವಾದಗಳು. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ

ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಶತಶತಮಾನಗಳ ಅಂತರವಿರುವುದರಿಂದ, ಮೂಲ ಪದ್ಧತಿಯ ತಂತು ಕಡಿದುಹೋಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಈ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಯಾವ ನಿಯಮ, ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳು ಇರುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಸಾಲಿನಿಂದ ಅರವತ್ತು ಸಾಲುಗಳವರೆಗೆ ಈ ಸೂತ್ರಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಕ್ರಿಸ್ತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂದ ಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಇದರ ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿರುವುದು ಇದರ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಕಾಗಿದೆ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾದ ಕೆಲಸ. ಈ ಶತಮಾನಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ, ಭಾಷೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಪದ್ಧತಿ, ಪರಿಸರಗಳು ಬದಲಾಗಿವೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ಬಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇಳಂಪೂರಣರ್, ಶೇನಾವರೈಯಾರ್, ಪೇರಾಶಿರಿಯರ್, ನಚ್ಚಿನಾರ್ ಕಿನಿಯರ್ ರಚಿಸಿರುವ ವಾಖ್ಯಾನಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿವೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇಳಂಪೂರಣರ ವಾಖ್ಯಾನವು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾದುದು. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದ್ದುದರಲ್ಲಿ ಇವರು ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಮತ್ತು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಮೇಲೆ ಸಮಗ್ರ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದವರು ಇವರೊಬ್ಬರೆ. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಕಾವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ಅವು ಹೇಗೆ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಗೆ ನೀಡಿದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೊಡುಗೆಗಳಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತಪಡಿಸುವುದು ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಉದ್ದೇಶ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಸ್ತು, ಪ್ರಣಯ ನಿಸರ್ಗ ಇತ್ಯಾದಿ :

ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೇ ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಸ್ತು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡುವಾಗ ನಾಟಕವನ್ನೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದರು, 'ಕಾವ್ಯೇಷು ನಾಟಕಮ್ ರಮ್ಯಂ' ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೊದಲು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದವನು ದಂಡಿ ಎಂಬ ಆಲಂಕಾರಿಕ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭ನೆಯ ಶತಮಾನ). ಅವನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೊಂದರ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (ಅಧ್ಯಾಯ ೧, ೧೪-೨೨). ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಬೃಹತ್ಕಥೆ

ಮೊದಲಾದ. ಇತಿಹಾಸ. ಕಥೆಗಳಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ದಂಡಿ ಮೊದಲಾದ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದರು. ಆನಂದವರ್ಧನನು ಕೂಡ ತನ್ನ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳು ಹೊಸ ವಸ್ತುವಿನ ಆಯ್ಕೆಯೇ ಕಾವ್ಯ ವಿನೂತನತೆಗೆ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ, ಬೇರೆಯವರು ಈಗಾಗಲೇ ಬರೆದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ (ಅಧ್ಯಾಯ ೪–೧೭). ಕವಿಗಳು ತಾವೇ ಕಾವ್ಯ ಕಥೆ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕಾವ್ಯಧರ್ಮದ ಗುಣಗಳೊಂದಿಗೆ ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ ಹಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾ ಪ್ರತಿಭೆಯುಳ್ಳ ಕವಿಗಲ್ಲದೆ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಅದು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ. ಅದರಿಂದಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಮಕರ ಎಂದು ಅಲಂಕಾರಿಕರು ಭಾವಿಸಿದರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತಿತರ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಲಂಕಾರಿಕರ ಮತವನ್ನೆ ಅನುಸರಿಸಿರುವುದು ಕಾಣಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿನ ಮಹಾಕವಿಗಳು ರಾಮಾಯಣ, ಭಾರತಾದಿ ಇತಿಹಾಸ ಕಥೆಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟು, ಅವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು, ಕಾವ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ತಮಿಳು ಕಾವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯವು, ಇದಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸಂಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ 'ಅಗನಾನೂಱು' 'ಪುಱನಾನೂಱು', 'ಪತ್ತುಪಾಟ್ಟು' 'ಎಟ್ಟುತ್ತೊಗೈ' ಮೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯಸಂಕಲನಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರಚಲಿತವಾದ ಕಥಾಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಿಗೆ ಕಥೆ ಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳ ಅಥವಾ ಬಿಡಿಯಾದ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಭಾವ ಸಂಚಾರದ ವಿಷಯಗಳು, ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದುವು. ಇದರಿಂದಲೆ ಏನೋ, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೆರತು ಹೋಗಿರುವ, ಪ್ರಣಯ, ವೀರ, ನೀತಿ, ಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಿಗೆ ಆಕರವಾಗಬಲ್ಲುವು'. ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರ ಪ್ರಣಯ ಭಾವನೆಗಳು, ಅವುಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ರೀತಿ, ಮತ್ತಿತರ ವ್ಯವಹಾರ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ವಿಶದವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವರು ತಮಿಳು ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಅಗತ್ತಿಣೈ ಮತ್ತು ಪುಱತ್ತಿಣೈ ಎಂಬ ಎರಡು ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳ ಕೆಳಗೆ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಗತ್ತಿಣೈ–ಪ್ರಣಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಪುಱತ್ತಿಣೈಯಲ್ಲಿ ವೀರ, ನೀತಿ, ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಪುಱತ್ತಿಣೈಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಯ ಕಾವ್ಯವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಬಹುದು. ಅಗಮ್ ಎಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಭಾವನೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದು.

ಪ್ರಣಯವು ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡುಗಳ ನಡುವೆ ಮಾತ್ರ ಏರ್ಪಟ್ಟು ಅವರ ಅಂಗರ್ತತವಾದ ಸ್ವಕೀಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸುವುದು. ವೀರ, ನೀತಿ, ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕ ವಿಚಾರಗಳು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದುವು. ಆದರಿಂದಲೇ ಅವನ್ನು ಪುಱಮ್ ಎಂದರೆ ಬಾಹ್ಯ ಎಂದು ಕರೆದರು.

ಪುಱಮ್ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವೀರವಸ್ತು ಪ್ರಧಾನವಾಗುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ವರ್ಣನೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ, ಕೋಟೆ, ಬಯಲು ಸೀಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕೋಟೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಅರಸನ ಬಲವೆಲ್ಲ ಕೋಟೆ ಮತ್ತು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವರ್ಣನೆಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಇಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ತಂತ್ರವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. 'ಆಱ್ಱುಪ್ಪಡೈ'[1] ಎಂಬ ಪುಱಮ್ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರಸನಿಂದ ಉಪಕೃತನಾದ ಕವಿಯು, ಅವನ ವೀರ, ಪ್ರಣಯ, ಉದಾರಗುಣಗಳನ್ನೂ ಅವನ ನಗರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕವಿಗೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗುವುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಈ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಬಿಡಬಹುದು. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಪ್ರಕಾರ ಅಗಮ್ ಮತ್ತು ಪುಱಮ್ ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿದ್ದಂತೆ, ಈ ಕಲ್ಪನೆಯು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ವಿಶ್ವದ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ನೀಡಿದ ದೇಣಿಗೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಪ್ರಣಯ ಕಾವ್ಯಗಳು (ಅಗಮ್).

ಪ್ರಣಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಕಳವು ಮತ್ತು ಕಪ್ಪು್ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಭಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಳವು ಎಂದರೆ ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಣಯ. ಇಲ್ಲಿ ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣಿನ (ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರ) ವೈವಾಹಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಣಯ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಪ್ಪು್–ಹೆಣ್ಣಿನ ಚಾರಿತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತಾದುದು. ಇಲ್ಲಿ ವಿವಾಹಾನಂತರದ ಪ್ರಣಯ ಜೀವನವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರು ಒಂದು ಗೊತ್ತಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಸಂಧಿಸುವುದು, ಇವರ ಮಿಲನಕ್ಕೆ (ಕೂಟಕ್ಕೆ) ನಾಯಕೆಯ ಸಖಿಯು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು, ಇವರು ಸಂಧಿಸುವುದರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಒಮ್ಮೆ ರಹಸ್ಯವು ಬಯಲಾಗುವ ಘಟ್ಟವನ್ನು ತಲುಪಿದಾಗ, ನಾಯಿಕೆಯ ಸಖಿ (ತೋೞಿ) ಅಥವಾ ಸಾಕುತಾಯಿ (ಶೆವ್ವಿಲಿತ್ತಾಯ್) ಇವರ ಸಹಾಯದಿಂದ, ತಂದೆ ತಾಯಿಯರೊಂದಿಗೆ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ, ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪು್

1. ಇದನ್ನು ಆಟ್ರುಪ್ಪಡೈ ಎಂದು ಓದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು–ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಒತ್ತಕ್ಷರದ ಱ-ಟ್ರ ಎಂದು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಏನಲ್ಲಿ ಏವಾಹ ತರುಣದ ಪ್ರಣಯಜೀವನ, ಸತಿಪತಿಯರ ಅಗಲಿಕೆ, ಇಲ್ಲವೆ ನಾಯಿಕೆಯು ಗರ್ಭವತಿಯಾದುದರಿಂದ ತನ್ನ ಕಾಮತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ, ನಾಯಕನು ಮಾಡುವ ವೇಶ್ಯಾಸಂಗ, ಇದರಿಂದ ಅಥವಾ ನಾಯಕನು, ಕಾರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿ ವಿದೇಶ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಪ್ರಣಯದ ಮುನಿಸು (ಊಡಲ್)–ಇವು ಪ್ರಧಾನ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ವೈವಾಹಿಕ ಜೀವನದ ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ಕಳವಿ ನಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಮುಗ್ಧ ಪ್ರಣಯ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರದೆ ಪ್ರಬುದ್ಧಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರು ತ್ತದೆ. ಅದರ 'ಹಾದಿ ಅಷ್ಟು ಸುಗಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ನಾಯಕ–ನಾಯಿಕೆಯರು ಪರಸ್ಪರ ನಿಕಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವೈಮನಸ್ಸು, ಕಲಹಗಳು ಏರ್ಪಡುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ.

ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರು ಅಡಿಗಡಿಗೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಸಂಧಿಸಿದರೂ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಕಾಲಾವಕಾಶ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆ. ಸಮಾಗಮ ದಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಗಳ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ, ನಿಕಟತೆಯನ್ನು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರು ಸದಾ ತಮ್ಮ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಭೀತಿಯಿಂದ ಜಾಗ್ರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ವೈವಾಹಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಜದ ಯಾವ ಭೀತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ದಂಪತಿಗಳು ಸದಾ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನೆಲಸುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು. (ತೊಲ್. ಸೂತ್ರ. ೧೪೪.)

ಅಗವ್ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಳವಿನಲ್ಲಿ ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಸುವಾಗ, ದೈಹಿಕ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಎಡೆಕೊಡುತ್ತಾರೊ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂಬುದು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು ಕಠಿಣ. ಅವರ ಸೂತ್ರಗಳು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಅರ್ಥೈಸುವಂತೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಂಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೆಲವು ಪ್ರಣಯ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ, ವಿವಾಹಪೂರ್ವ ದೈಹಿಕ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಅಗವ್ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ತಮ್ಮ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳೆಂದರೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು, ನಾಯಕ (ತಲೈವನ್), ನಾಯಿಕೆ (ತಲೈವಿ), ನಾಯಿಕೆಯ ಸಖಿ (ತೋೞಿ), ಸಾಕು ತಾಯಿ, (ಶೆವ್ವಿಲಿತ್ತಾಯ್), ಈ ಪಾತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಂಭಾಷಣೆ ಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕು. ಪಾತ್ರಗಳು ಸಂಭಾಷಿಸಬೇಕಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ನಿಯಮಗಳಿಗೊಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರು ಮೇಲುವರ್ಗದವ ರಾಗಿರಬೇಕು. ಆನುವಂಶಿಕತೆ, ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಪೌರುಷ, ವಯಸ್ಸು (ಹದಿನಾರು

ತುಂಬಿರಬೇಕು), ರೂಪ, ಪ್ರೇಮ, ನಮ್ರತೆ, ಪ್ರಸನ್ನಗುಣ, ಬುದ್ಧಿ ಚಾತುರ್ಯ, ಮತ್ತು ಐಶ್ವರ್ಯ–ಈ ಹತ್ತುಗುಣಗಳಿರಬೇಕು. ಅಸೂಯೆ, ಕ್ರೌರ್ಯ, ಗರ್ವ, ಹಿಂದಿನಿಂದ ಆಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಕಟುಮಾತು, ಅಸಂಧಿಗ್ಧತೆ, ಆಲಸ್ಯ, ವಂಶವನ್ನು ನೆನೆದು ಅಹಂಕಾರ ಪಡುವುದು, ಕೀಳರಿಮೆ, ಬಡತನ, ಮರೆವು, ಅಸಂಭವ ಪ್ರಣಯ –ಈ ಹನ್ನೆರಡು ಅವಗುಣಗಳಿರಬಾರದು.

ಕಪ್ಪುರ್ ಅಥವಾ ವೈವಾಹಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರ ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ಕಲಹ, ವೈಮನಸ್ಸುಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಣಯ ಕಲಹಗಳು ಏರ್ಪಡಲು ಇರುವ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ವಿಶದಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧. ನಾಯಿಕೆಯು ಗರ್ಭಧಾರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ನಾಯಕನ ಕಾಮೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ತೀರಿಸಲಶಕ್ತಳಾದಾಗ, ನಾಯಕನು ವೇಶ್ಯೆಯ ಸಂಗ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಈ ವೇಶ್ಯೆಯರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆ, ನಾಯಕನ ಕಾಮೇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದಲ್ಲದೆ ಅವನನ್ನೆ ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಾಳುವ ಕಾಮುಕ್ಕಿಳತ್ತಿಯರು ಮತ್ತು ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ದೇಹಸುಖ ನೀಡುವ–ಪರತ್ತೈಯರು. ನಾಯಕನಿಗೆ ಒಬ್ಬಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ ವೇಶ್ಯೆಯರು ಇರಬಹುದು.

೨. ನಾಯಕನು ವಿವಾಹಾನಂತರ ತನ್ನ ಉನ್ನತ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಾಗಿ ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವುದರಿಂದ,

೩. ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೂ ಪರದೇಶಕ್ಕೂ ಯುದ್ಧ ಏರ್ಪಟ್ಟಾಗ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಹೋಗುವ ಇಚ್ಛೆ ತೋರುವುದರಿಂದ,

೪. ತನ್ನ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಲು ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಧನಾರ್ಜನೆಗೆ ಹೋಗುವುವರಿಂದ.

ಈ ರೀತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿದ್ದರೆ 'ಪುಲವಿ' ಯೆಂದೂ ದೀರ್ಘಕಾಲದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ, 'ಊಡಲ್' ಎಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂಥ ಕಲಹಗಳಿಗೆ ನಾಯಕನೆ ಮೂಲಕಾರಣನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕಲಹವು ಆರಂಭವಾಗುವುದು ನಾಯಿಕೆಯಿಂದ. ಈ ರೀತಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ವೈಮನಸ್ಸನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಲು, ಸಖಿಯು ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲವೆ ನಾಯಕನಸಂಗಮಾಡಿದ ವೇಶ್ಯೆಯೇ ಕಾರಣಳಾಗಬಹುದು. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಸಂಧಾನದಿಂದ, ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರ ಮುನಿಸು ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಾಗಿಸಿ, ಸರಸ ದಾಂಪತ್ಯಕ್ಕೆಡೆಗೊಟ್ಟರೆ ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು 'ಉಣರಾಡಲ್' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಸು ಅಸಮಾಧಾನಗಳು ಏರ್ಪಡುವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಹಲವು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ

ವಿಭಜನೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿರುವುದು ತಮಿಳು ಕಾವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಗುಣವಾಗಿದೆ.

ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನು ವಿಭಜಿಸುವಾಗ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಮತ್ತೆ ಮೂರು ಸ್ಥೂಲವಾದ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ. ಅವೆಂದರೆ, ೧. ಮುದಲ್‌ಪ್ಪೊರುಳ್. ೨. ಕರುಪ್ಪೊರುಳ್ ೩. ಉರಿಪ್ಪೊರುಳ್. **ಮುದಲ್‌ಪ್ಪೊರುಳ್** ಕಾಲ ಮತ್ತು ದೇಶವನ್ನು ಕುರಿತಾದುದು. ಯಾವ ವಸ್ತುವೇ ಆಗಲಿ ಕಾಲ-ದೇಶಗಳ ಪರಧಿಗೊಳ ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ತಮಿಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ದೇಶವನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಐನ್ದಿಣೈ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಮುಲ್ಲೆ – ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡು ಅಥವಾ ಸಸ್ಯಪ್ರದೇಶ
೨. ಕುಱಿಂಜಿ – ಬೆಟ್ಟಗುಡ್ಡಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾದ ಮಲೆನಾಡು
೩. ಮರುದಮ್ – ಬಯಲು ಸೀಮೆ
೪. ನೆಯ್ದಲ್ – ಕಡಲು ಅಥವಾ ನದೀತೀರ
೫. ಪಾಲೈ – ಬಂಜರು ಅಥವಾ ಮರಳುಗಾಡು

ಈ ಐದು ವಿಭಜನೆಗೆ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಹೆಸರುಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುವ ಹೂಗಳ ಹೆಸರುಗಳು. **ಕರುಪ್ಪೊರುಳ್**, ದೇವತೆಗಳು, ಮಾನವರು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಸಸ್ಯಗಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವರ್ಣನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇವು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಐದು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. **ಉರಿಪ್ಪೊರುಳ್** ಇದನ್ನು ಕುರಿತು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಸರಿಯಾದ ವಿವರಣೆ ನೀಡಿಲ್ಲವಾದರೂ ಆಯಾ ಪಾತ್ರ ಗಳ ಮಾನಸಿಕ ಓನ್ನೆಲೆ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರುವ ವರ್ಣನೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವು ಯಾವುವೆಂದರೆ.

೧. ಇರುತ್ತಲ್ – ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಕಾತರದಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು
೨. ಪುಣರ್‌ಚ್ಚಿ – ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರ ಸಮಾಗಮ (ಸಂಭೋಗ ಶೃಂಗಾರ)
೩. ಊಡಲ್ – ಪ್ರಣಯದ ಮುನಿಸು
೪. ಪಿರಿದಲ್ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವಿರಹ
೫. ಇರಂಗಲ್ – ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ಮನಸ್ಸು ತಿಳಿಯಾಗಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಪಡುವುದು

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಮುಲ್ಲೈ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಭಾಗಗಳಲ್ಲದೆ ಕೈಕ್ಕಿಳೈ ಮತ್ತು ಪೆರುನ್ದಿಣೈಗಳೆಂಬ ಮತ್ತೆರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಲ್ಲೈಯಿಂದ ಪಾಲೈವರೆಗಿನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ನಾಯಕ, ನಾಯಿಕೆಯರ ಪ್ರಣ ಯದ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದ್ದರೆ, ಕೈಕ್ಕಿಳೈಯು ನಾಯಕನ ಏಕಮುಖ ಪ್ರಣಯವನ್ನು

ಪೆರುನ್ದಿಣೈಯು ಬಲಾತ್ಕಾರ ಪ್ರೇಮ ಅಥವಾ ಅನುಚಿತವಾದ ಪ್ರೇಮವನ್ನು (ಅಪ್ರಬುದ್ಧರ ನಡುವೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಮೇಲು-ಕೀಳುವರ್ಗದ ನಡುವೆ) ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕೈಕ್ಕಿಳೈ ಮತ್ತು ಪೆರುನ್ದಿಣೈ, ಕವಿಗಳಿಗಾಗಲೀ, ಸಹೃದಯರಿಗಾಗಲಿ, ಇಷ್ಟವಾಗದ ವಸ್ತುಗಳು. ಅದರಿಂದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವು ಬರುವುದು ಅಪರೂಪ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವುದು ಕಾವ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ.

ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ

ಅಗವಮ್ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯು ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅದರ ಸಾರ್ಥಕತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು. ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಬಲವಂತವಾಗಿ ನಡುವೆ ತುರುಕಿದರೆ ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವು ತನ್ನ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯವು ನಿಸ್ತೇಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಲೆ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಮುಲ್ಲೈ ಮೊದಲಾಗಿ ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿ, ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯು ಸಂಗ ಕಾಲದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ.

ಭಾವ ವಿಭಾವಾದಿಗಳು (ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡು)

ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೇಳುವ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡು ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೈಹಿಕವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಭಾವ ವಿಭಾವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಪದ. ಭರತನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಭಾವಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇವು ವಿಭಾವ, ಅನುಭಾವ, ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಅಥವಾ ಸಂಚಾರಿಭಾವ, ಸಾತ್ವಿಕಭಾವ ಮತ್ತು ಸಾತ್ವಿಕ ಭಾವಗಳು. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವಗಳು ರಸಸಿದ್ಧಾಂತದೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ. ರಸ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಇಂಬು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಭಾವಗಳ ಮಹತ್ವವಿರುವುದನ್ನು ಭರತನೂ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ರಸಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಭಾವ, ಅನುಭಾವ, ಸಂಚಾರಿಭಾವ. ಸಾತ್ವಿಕ ಭಾವಗಳಿಂದ ಉದ್ದೀಪನಗೊಂಡ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವೇ ರಸ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಸ್ಥಾಯಿ ಭಾವಗಳು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಸಹೃದಯನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ದೃಶ್ಯ ಅಥವಾ ಕಾವ್ಯಗಳ ಆಸ್ವಾದನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಾವಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಚಲನ ಹೊಂದಿ, ವಿಸ್ತರಿತವಾಗಿ ಉದ್ದೀಪನಗೊಂಡು ರಸರೂಪದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ರಸವು ಈ ಭಾವಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಮಾತ್ರ.

ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೇಳುವ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡು ಕೂಡ ಸಂಸ್ಕೃತದ ವಿಭಾವಾದಿ ಭಾವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ

ಮೂವತ್ತೆರಡು ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳ ದೊಡ್ಡ ಪಟ್ಟಿಯೇ ಇದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ೨೪೭ನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವೆಂದರೆ ೧. ನೆಗೈ (ಹಾಸ್ಯ), ೨. ಅಳುಗೈ (ಕರುಣ), ೩. ಇಳಿವರಲ್ (ಬೀಭತ್ಸ) ೪. ಮರುಟ್‌ಕೈ (ಅದ್ಭುತ) ೫. ಅಚ್ಚಮ್ (ಭಯಾನಕ) ೬, ಪೆರುಮಿದಮ್ (ವೀರ) ೭. ವೆಗುಳಿ (ರೌದ್ರ) ೮. ಉವಗೈ (ಶೃಂಗಾರ). ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಈ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಇದೇ ಹೆಸರಿನ ರಸಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ ಅಥವಾ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವಗಳಿಗೂ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಭರತನು ಹೇಳಿರುವ ಎಂಟು ರಸಗಳಿಗೂ ಇವುಗಳಿಗೂ ಹೋಲಿಕೆ ಇದ್ದರೂ ಅವರು ಹೇಳಿರುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಭರತನು ಶೃಂಗಾರ, ಹಾಸ್ಯ ಕರುಣ, ಬೀಭತ್ಸ, ವೀರ, ಭಯಾನಕ, ಅದ್ಭುತ, ರೌದ್ರ ಎಂಬ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳಿಗೂ ರಸಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೇ ಎಂಬುದು ಅವರ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳು ಸಾಂದರ್ಭಿಕವೆ ಹೊರತು ಸರ್ವತ್ರವಲ್ಲ ಎಂದು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಂಟು ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕಳವು ಅಥವಾ ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಣಯದ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ಭಾವಗಳೇ ಬೇರೆ ಕಪ್ಪು ಅಥವಾ ವೈವಾಹಿಕ ಪ್ರಣಯದ ನಾಯಕ ನಾಯಿಕೆಯರ ಭಾವಗಳೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಭಾವ ವಿಭಾವಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡು ಸಂವಾದಿಯಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಇದೆ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಈ ರೀತಿ ವಿಭಜಿಸಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಈ ಎಂಟು ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರೇರಕವಾಗುವ ಕಾವ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಷ್ಟೆ ಹೊರತು ಅವೇ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳು ಎಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪಡಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೇಳಿರುವ ಮೂವತ್ತೆರಡು ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸುವ ಮೂವತ್ತುನಾಲ್ಕು ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಕ್ಕೆ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಉಳಿದವುಗಳ ಪಾತ್ರವೇನೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ.

ಉಪಮಾಲಂಕಾರ (ವುವಮೈ)

ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಉಪಮೈಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪೊರುಳಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೆ ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿರುವುದು, ಅವರು ಅದಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ಬೇರಾವ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು[2] ಹೆಸರಿಸದಿರವುದೂ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಸಂಗಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಮೆಯಲ್ಲದೆ ರೂಪಕಾದಿ

2. ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ಅಣಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಲಂಕಾರಗಳೂ ಬಂದಿವೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಅಲಂಕಾರಗಳಿದ್ದರೂ ಅವು ನೇರವಾಗಿಯೋ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿಯೋ ಉಪಮೆಯನ್ನೆ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದವು. ಆದರಿಂದಲೆ, ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್, ಉಳಿದ ಅಲಂಕಾರ ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೌನ ವಹಿಸಿರಬಹುದೆಂದು ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ.

ಉಪಮೈ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಮಾನ, ಉಪಮೇಯಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅವರು ಬಳಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥೈಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಮೈಯು ಕ್ರಿಯೆ, ಪರಿಣಾಮ, ಸ್ವಭಾವ, ಮತ್ತು ವರ್ಣಗ ಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂದು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ೨೭೨ನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬ ಯೋಧನು ಹುಲಿಯಂತಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವಾಗ ಹುಲಿಯ ಮತ್ತು ಯೋಧನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹುಲಿಯಂತೆ ವೇಗವಾಗಿ, ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು ಎಂಬುದು ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ದಾನಿಯ ಕರಗಳನ್ನು ನಿರಂತರ ಧಾರೆಯಾಗಿ ಸುರಿಯುವ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವಾಗ, ದಾನಿಯ ಕರಗಳ ಉದಾರತೆಯೂ ಮಳೆಯ ಪರಿಣಾಮವೂ ಒಂದೇ ಎಂಬುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪರೋಪಕಾರ ಮಾಡುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಮುಖ್ಯ. ಅದೇ ರೀತಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಕಟಿಯನ್ನು ಢಮರುಕಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸು ವಾಗ ಆ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ವಿನ್ಯಾಸ, ಸ್ವಭಾವ ಒಂದೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯು ತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವ ಮುಖ್ಯ. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಹೆಣ್ಣಿನ ಶರೀರವು ಹೊನ್ನಿನಂತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ, ಹೊನ್ನಿನ ಕಾಂತಿ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣ ಹೆಣ್ಣಿನ ಅಂಗ ಲಾವಣ್ಯದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ಕಾಂತಿ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಇವೆ ಎಂದು ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ಮುಖ್ಯ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಪ್ರಕಾರ ಈ ನಾಲ್ಕು ಜಾತಿಯ ಉಪಮೈಗಳು ಒಂದೇ ಪದ್ಯ ಅಥವಾ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರಬಹುದು, ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿಯೂ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಬಹುದು.

ಸೂತ್ರ ೨೭೫–೨೭೬ ರಲ್ಲಿ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಉಪಮೈಗಳು ಸೃಷ್ಟಿ ಯಾಗಲು ಮತ್ತೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲ್ಮೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರೇಮ, ಶೌರ್ಯ, ಮತ್ತು ಕೀಳ್ತನಗಳೇ ಆ ಐದು ಕಾರಣಗಳು. ಮೊದಲು ಹೇಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳು ಉಪಮೈಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದರೆ, ಈ ಐದು ಬಗೆಗಳು ಉಪಮೆಯು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಲು ಇರುವ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಉಪಮಾನ, ಉಪಮೇಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಾಗ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳೂ ಸಮಾನ ಅರ್ಹತೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರಬೇಕೆಂದು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲೂ ಅಪವಾದಗಳುಂಟು. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ, ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ ವಸ್ತು ಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವ ವಾಡಿಕೆ ಸಂಗಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ,

ಹೆಣ್ಣಿನ ಸ್ತನದ್ವಯಗಳನ್ನು ಜನರ ಒಡ್ಡೊಡೆದ ಆಶೋತ್ತರಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದು, ಹೆಣ್ಣಿನ ಕೇಶರಾಶಿಯನ್ನು ಅಪಾರ ಜಲರಾಶಿಗೂ, ಅವಳ ಹಣೆಯನ್ನು ಸಾಗರದಿಂದ ಮೇಲೇರುತ್ತಿರುವ ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಹೋಲಿಸುವುದು, ನಾಯಿ, ಮಧ್ಯಗಳೂ ಹೋಲಿಕೆಯ ವಸ್ತುಗಳಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೂ ಉಂಟು. ಕವಿಯು ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳ ಔಚಿತ್ಯವರಿತು ಬಳಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ, ಅವು ಜನರನ್ನು ರಂಜಿಸುವಂತಿದ್ದರೆ, ಇಂಥ ಉಪಮೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದು ತೊಲ್ ಕಾಪ್ಪಿಯರ್‌ಮತ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಪಮೈಯ ಸ್ಥಾನವೇನೆಂಬುದು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರೂ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಿದ್ದಾರೆ, ಅದೊಂದು ಅಲಂಕಾರ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಸಂದಿಗ್ಧತೆ ಇದೆ. ಉಪಮೆ ಎನ್ನುವುದು ಕಾವ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಲು ನೆರವಾಗುವ ಸಾಧನ. ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡು ಅಥವಾ ಭಾವಾದಿಗಳು ಪಾತ್ರಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೂ, ಭಾವವನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ, ಉಪಮೇಯು ಕಾವ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮನದಟ್ಟುಮಾಡಿಕೊಡಲು ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಮೈಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಭೇದಗಳನ್ನು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಬಂದ ದಂಡಿಯಾಶಿರಿಯರ್ ಮೊದಲಾದ ತಮಿಳು ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಲಂಕಾರಗಳಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಧ್ವನ್ಯಾರ್ಥ (ಉಳ್ಳುರೈ)

ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಉಪಮೈಯೊಂದಿಗೆ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಕಾವ್ಯಾಂಗವೆಂದರೆ ಉಳ್ಳುರೈ. ಉಳ್ಳುರೈ ಎಂದರೆ (ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ) ಒಳಧ್ವನಿ ಎಂಬರ್ಥ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಭಾಮಹ, ದಂಡಿ, ವಾಮನ, ರುದ್ರಟ, ವಿಶ್ವನಾಥ ಮೊದಲಾದವರು ಕಾವ್ಯದ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹಲವು ಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡಸಿದರೂ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಭೂತ ಅಂಶವಾದ ಧ್ವನಿಯನ್ನೇ ಅವರು ಮರೆತಿದ್ದರು. ಕೆಲವರು ಅಲಂಕಾರವು ಕಾವ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗ ಎಂದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ರಸವೆ ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ ಎಂದರು. ಆದರೆ ಇವರು ಯಾರೂ, ಕಾವ್ಯದ ಅಂತರಂಗವೇನೆಂಬುದನ್ನೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು, ಕ್ರಿ.ಶ. ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಅವನು ತನ್ನ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪಡಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಉಳಿದ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದರು. ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಇಡಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೆ ತಲೆಕೆಳಗು ಮಾಡಿತು. ಅಲ್ಲೋಲಕಲ್ಲೋಲವೆಬ್ಬಿಸಿತು. ಆಮೇಲೆ ಬಂದ ಕಾಶ್ಮೀರದ ಅಭಿನವಗುಪ್ತ ತನ್ನ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ ಲೋಚನದಿಂದ,

ಆನಂದ ವರ್ಧನನ ಧ್ವನಿಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, ಟೀಕಾಕಾರರ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿ ಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಆನಂದವರ್ಧನನು ಹೇಳಿರುವ ಧ್ವನಿಗೆ ಸಮೀಪವಾದ, ಉಳ್ಳುರೈಯನ್ನು ಕುರಿತು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಸುಮಾರು ಹನ್ನೆರಡು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿರುವುದು ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವ ಅಂಶ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಹೇಳಿರುವ ಉಳ್ಳುರೈ, ಆನಂದವರ್ಧನನ ಧ್ವನಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಬೀಜರೂಪ ಮಾತ್ರ. ಅವರು ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಪಡಿಸಲೂ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗಕ್ಕೂ ಉಳ್ಳುರೈಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕೂಡ ಚರ್ಚಿಸಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಉಳ್ಳುರೈ ಅಗತ್ತಿಣೈ ಎಂದರೆ ಪ್ರಣಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ತೋರಿಬರುವ ಅಂಶ. ಸಂಭಾಷಣೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಗಮ್‌ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ , ಪಾತ್ರಗಳು ಯಾವ ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳುರೈಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತಮಿಳು ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ದೇಶವನ್ನು ಐದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭ, ಪರಿಸರಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ, ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳುರೈಯೂ, ಉಪವ್ಮೈಯೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಉಳ್ಳುರೈಯನ್ನು ಕುರಿತು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಪೊರುಳಧಿಕಾರದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಎಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಳ್ಳುರೈಯಲ್ಲದೆ. ಉಪಮಪ್ಪೋಲಿ, ಇಱೈಚ್ಚಿ. ಉಡಣುರೈ ಎಂಬ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇದೇ ಅರ್ಥದ ಛಾಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಳ್ಳುರೈಗೂ ಇವುಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವೇನೆಂಬುದು ಅವರ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಉಳ್ಳುರೈಯ ಪ್ರಭೇದಗಳಿರಬಹುದು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಱೈಚ್ಚಿಯಿಂದ ಧ್ವನಿತವಾದ ಅರ್ಥವು ಪಂಡಿತರಿಂದ ಉಚಿತವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್. ನಾಯಕ ಅಥವಾ ನಾಯಿಕೆಯು ವಿರಹದ ದುಃಖದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಅಥವಾ ಸಂದೇಶ ನೀಡುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಇಱೈಚಿ ಹೊಂದಿರಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ನಾಯಕನು ನಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ದೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ನಾಯಿಕೆ ಮತ್ತು ಅವಳ ಸಖಿ ಅವನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಆಶಯವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಭರವಸೆಗೆ ಇರುವ ಕಾರಣವೆಂದರೆ–ನಾಯಕನು ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗ ಕಠಿಣವಾದುದು. ಅವನು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಡು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರಣಯ ಜೀವನವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೆಣ್ಣಾನೆಯೊಂದು ಸಲಗದೊಂದಿಗೆ ನಡೆದು ಬರುವಾಗ ಬಾಯಾರುತ್ತದೆ. ಗಂಡಾನೆಯು ಮರವೊಂದರ ರಸವಿರುವ ತೊಗಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು, ಹೆಣ್ಣಾನೆಯ ದಾಹವನ್ನು ತೀರಿ

ಸುತ್ತದೆ. ನಾಯಕನು ಇಂಥ ಹಲವು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರೇಮ ಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡು ನಾಯಿಕೆಯನ್ನು ಕೂಡುವ ಕಾತರವನ್ನು ತೋರುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ನಾಯಿಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಅಥವಾ ಸಂದೇಶ ನೀಡುವ ಮಾತುಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಪ್ರಕಾರ ಇಜ್ಜೈಚ್ಚಿಯೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದವುಗಳಲ್ಲದೆ, ಉಡಣುರೈ, ಉಪಮಮ್, ಶುಟ್ಟು, ನಗೈ ಮತ್ತು ರೆಜಿಪ್ಪು ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಐದು ಧ್ವನಿಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾದ ವಿವರಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಡಣುರೈಗೂ ಇಜ್ಜೈಚ್ಚಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಆಶಾಭಾವನೆ, ಸಂದೇಶಗಳಿದ್ದರೆ ಇಜ್ಜೈಚ್ಚಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಉಡುಣುರೈಯ ಕೆಲಸವೂ ಅದೇ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಕೊಡುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಉಡಣುರೈ, ಶುಟ್ಟು,ನಗೈ ಮತ್ತು ಶಿಜಿಪ್ಪು[3] ಇವುಗಳನ್ನು ಆನಂದವರ್ಧನನು ಹೇಳಿರುವ ಕೆಲವು ಧ್ವನಿ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಗೆ ಈಚಿನ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಡಣುರೈ ವಸ್ತು ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ, ಉಪಮಮ್, ಉಪಮಾಧ್ವನಿಯನ್ನೂ, ನನ್ಯೆ ಭಾವಧ್ವನಿಯನ್ನೂ, ಶಿಜಿಪ್ಪು ಅಲಂಕಾರ ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮತ. ಆನಂದವರ್ಧನನ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಶತ ಶತಮಾನಗಳ ಅಂತರವಿರುವುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಈ ಹೋಲಿಕೆ ಅಸಂಬದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ, ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ರಸಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸದಿರುವುದು ಮೇಲಿನ ತರ್ಕಕ್ಕೆ ಅಡಿಪಾಯ ಕಳಚಿ ಬೀಳುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಉಳ್ಳುರೈ ಎಂಬ ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು,

---

3. ಶುಟ್ಟು ಎಂದರೆ ಸಂಜ್ಞೆ ಅಥವಾ ಸಂಕೇತದ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸುವುದು. 'ಅವಳು ತನ್ನ ಕೈಬಳೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಳು, ನಳಿದೋಳುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಳು, ತನ್ನ ಪಾದಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಳು' ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಅವಳ ಕೋಮಲತೆಯನ್ನು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಅವಯವಗಳಿಂದ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅವಳು ನಾಯಿಕೆಯು ಸ್ವಲ್ಪ ಸೊರಗಿದರೆ ಸಾಕು, ಕೃಶವಾಗಿ ಬಳೆಗಳು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಕಳಚಿ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ನಳಿದೋಳುಗಳು, ಪಾದಗಳು ಬಡವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ನಗೈ ಎಂದರೆ ಹಾಸ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ "ನಾನು ಅವಳತ್ತ ನೋಡುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವಳು ಮುಗುಳ್ನಗೆಯನ್ನೂ ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳ ಆ ನಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಬಗಿದೆ" ಎಂದು ನಾಯಕನು ಹೇಳುವಾಗ ಅವಳ ನಗೆಯಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾದ ಭಾವವು ಅವನನ್ನು ಅರಳಿಸುವುದರಿಂದ. ಇದು ಭಾವಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ.

ಶಿಜಿಪ್ಪು ಎಂದರೆ ವಿಶೇಷ. ಇಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಉಪಮೆಯು ಹಿಂದಾಗಿ ಧ್ವನಿಯು ಪ್ರಧಾನವಾಗುವುದರಿಂದ, ಅಲಂಕಾರ ಧ್ವನಿಯಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರಸವನ್ನು ಅವರು ಕೈ ಬಿಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರಸವನ್ನು ಅದರಲ್ಲೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಂತೆ ಆಯಿತು ಎಂಬ ವಾದವೂ ಇದೆ. ಪಿ. ಎಸ್. ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯಮ್ ಆಂಗ್ಲಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಈ ವಾದವನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. "The declaration coming from a series of superior experiences, is also included under ullurai that, this sutra is a clear evidence to Tolkappiar's recognition of rasadhvani". ಭರತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂದೆಯೋ ಮುಂದೆಯೋ ಇದ್ದ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಆನಂದವರ್ಧನನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಕಸನಗೊಂಡ ಧ್ವನಿ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಮೊದಲೆ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಒಪ್ಪುವ ಮಾತಲ್ಲ. ಅವರು ಹೇಳಿರುವ ಮೆಯ್‌ಪ್ಪಾಡುಗಳ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ರಸವನ್ನು ಅವರು ಹೆಸರು ಹೇಳದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದರು.[4] ಅದೇ ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಖಚಿತವಾದ ನಿಲವು ಅವರು ತಾಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಈಚಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಊಹೆಗೆ ಸಿಲುಕಿರುವ ವಿಷಯಗಳು. ಆನಂದವರ್ಧನನ ಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಕಸನಗೊಂಡು ಬೆಳೆದಿತ್ತು. ಅದುವರೆಗೆ ಬಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ನಡುವೆ ತನ್ನ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಅವನ ಮೇಲಿತ್ತು. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಲಕ್ಷಣ ಶಾಸ್ತ್ರವು, ಅರಳುವ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಜಕತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಉಳ್ಳುರೈಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದರೂ ಉಪಮೈಯಂತೆ ಅದೂ ಒಂದು ಕಾವ್ಯದ ಮಹತ್ವದ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು ಅಷ್ಟೆ.

ಔಚಿತ್ಯ ವಿಚಾರ:

ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿ, ಕಾವ್ಯ ರಸಿಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆದವರಲ್ಲಿ ಆನಂದವರ್ಧನನೆ ಮೊದಲನೆಯವನು. ತನ್ನ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕದ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಸ್ತು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಧಾನ ಕಥೆಯ ನಡೆಯಲ್ಲಿ, ಉಪವಸ್ತುವಿನ ಸ್ಥಾನ ನಿರ್ದೇಶನದಲ್ಲಿ, ಪಾತ್ರನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ, ರಸಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ—ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಔಚಿತ್ಯ ನಿಯಮಗಳು ಮೀರದಂತೆ, ಎಚ್ಚರವಹಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವನ ಮತ. ರಸಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ತನ್ನ ಪರಿಶ್ರಮ ತೋರಿದರೂ ಅನೌಚಿತ್ಯದಿಂದ ರಸಭಂಗವಾಗಿ ಕಾವ್ಯ ಕೆಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ. ಅದರಿಂದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜಶೇಖರ, ಕುಂತಕ, ಕ್ಷೇಮೇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದವರು ಔಚಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸಿದ್ದರೂ, ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಿಲಕಪ್ರಾಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

---

4. ತಮಿಳಿನಲ್ಲಿ ರಸಕ್ಕೆ 'ಸುವೈ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ

ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್, ಔಚಿತ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ತಮ್ಮ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬಳಸಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿಲವನ್ನು ತಳೆದಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯವು ಬದುಕಿಗೆ ವಿಧೇಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಳವರ್ಗದ ನಾಯಕನು ನಾಯಿಕೆಯನ್ನಗಲಿ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿಯೋ ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗಕ್ಕಾಗಿಯೋ. ಐಶ್ವರ್ಯದ ಗಳಿಕೆಗೊ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು-ಬದುಕಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಉನ್ನತ ವ್ಯಾಸಂಗ, ರಾಯಭಾರ, ಮೇಲುವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮೀಸಲು. ನಾಯಕನು ಉನ್ನತ ಕುಲದವನಾಗಿರಬೇಕು. ನಾಯಿಕೆಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ ಅಶ್ಲೀಲ ವರ್ಣನೆ ಇರಬಾರದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಂಗ ಕಾಲದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಕನಾದವನು, ತಾಳೆಯೋಲೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ ನಾಯಿಕೆಯ ಕಡೆಯವರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿ ಇರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ 'ಮಡಲೇಱುದಲ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಾಯಕನು ನಾಯಿಕೆಯ ಗಮನಸೆಳೆಯಲು ಅಸಮರ್ಥನಾದಾಗ, ನಾಯಿಕೆಯ ಹೆಸರು ಕೆತ್ತಿದ ತಾಳೆಗರಿಯ ಮಡಲು ಕುದುರೆಯನ್ನೇರಿ, ನಾಲ್ಕು ರಸ್ತೆಗಳು ಸಂಧಿಸುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವರ ಗಮನ ಸೆಳೆದು ಇದರಿಂದ ಜನರ ಅನುಕಂಪಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವುದು, ಅವನ ಉದ್ದೇಶ. ಇದೊಂದು ರೀತಿ, ಏಕಮುಖವಾದ, ಬಲಾತ್ಕಾರ ಪ್ರಣಯವೂ ಕೂಡ. ಪೆರುನ್ದಿಣೈ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ಬಲಾತ್ಕಾರ ಪ್ರಣಯ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಇದೇ ರೀತಿ ನಾಯಿಕೆಯು ವರ್ತಿಸುವುದು ಕಾವ್ಯದ ಔಚಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಕುಂದುತರುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೆಣ್ಣಿನ ಮೃದು ಸಂಕೋಚದ ಸ್ವಭಾವಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಅಂತರಂಗದ, ಕಾಮಭಾವನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗಲೂ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಮೀರಬಾರದು. ಅವು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯ ಮೀರಿದರೆ ಸಹೃದಯರು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್. ಆಯಾ ಪಾತ್ರಗಳು ಸಂಭಾಷಿಸುವಾಗಲೂ, ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಂದರ್ಭ, ಪರಿಸರಗಳನ್ನು ಅದು ಅನುಸರಿಸಿರಬೇಕು. ವೀರೋಚಿತವಾದ, ಯುದ್ಧವರ್ಣನೆಯನ್ನು ತರುವಾಗ, ಅರಸನೇ ತನ್ನ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ, ಶತ್ರುವನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಹೋಗಬೇಕು. ಸಮರಶಿಬಿರಗಳಲ್ಲಿ, ಯುದ್ಧ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾಯಿಕೆಯೊಂದಿಗಿನ ಪ್ರಣಯವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಬಾರದು-ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯವಲ್ಲದ ಹಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಗುಣದೋಷಗಳು ಸಾಪೇಕ್ಷವೆಂಬ ಅರಿವು, ಭರತನಿಂದ ಮೊದಲಾಗಿ ಭಾಮಹ, ದಂಡಿ, ರುದ್ರಟ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. "ಔಚಿತ್ಯವು ಕೇವಲ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ನಿಲುಕತಕ್ಕುದ್ದಲ್ಲ, ಅದರ ಅರಿವಿಗೆ ಆಧಾರವೆಲ್ಲ-ಲೋಕಸ್ವಭಾವ, ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಹಾರ, ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆ, ಸಹೃದಯಾನು

ಭವ. ಲಕ್ಷಣಕಾರನಿಗೂ ಇದೇ ಪ್ರಮಾಣ"[5]. ಈ ಅರಿವನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್ ಮನಗಂಡು, ಸಮಾಜದ ಬದುಕಿಗೆ, ಕಾವ್ಯವು ವಿಧೇಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ, ಸ್ಪಷ್ಟನಿಲವು ತಳೆದಿರುವುದು, ಅವರ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ ವಿವೇಚನೆಯ ಹೆಗ್ಗುರುತಾಗಿದೆ. ತೊಲ್‌ಕಾಪ್ಪಿಯರ್, ಭರತ, ಭಾಮಹ, ದಂಡಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದುದು ನಿಜವಾದರೆ ಅವರು ಹೇಳಿರುವ ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಛಾಯೆಯು ಭರತಾದಿಗಳಿಗೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದ ಕಾವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅನುಸರಣೆಯಾಗಿರಬೇಕು, ಅದರಿಂದಲೆ, ಅವು ಹಸಿ ಹಸಿಯಾಗಿ, ಅರೆಬೆಂದ ಪಾಕದಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು, ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿಗ್ಧತೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಉಳಿದ ದ್ರಾವಿಡ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ, ಕಾವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯ, ವಸ್ತು ವಿವೇಚನೆ, ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ತಮಿಳು ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದಕೋಶಗಳಿಂದ, ಅವರ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ, ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದೆ,

---

5. ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ.-ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ. ಪುಟ : ೪೬೩

ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನ

ಎಂ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ

ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ, ಗುಣ, ರೀತಿ, ರಸ, ಧ್ವನಿ, ವಕ್ರೋಕ್ತಿ, ಔಚಿತ್ಯ ಎಂಬ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳು ಕಾಲಕ್ರಮಾನುಗತವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಂಥದವರು ತಳೆದ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಈ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವಂಥವೆ. ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಾವ್ಯಪುರುಷ ಎಂದೋ ಕಾವ್ಯವಧು ಎಂದೋ ರೂಪಕಮಾಡಿ ಹೇಳುವುದು ಕೆಲವು ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಲ್ಲಿಯೂ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರೂಢಿಗೆ ಬಂದಿತು. 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ'ಯ ರಾಜಶೇಖರ (೧೧ನೆಯ ಶತಕ) ಒಬ್ಬನೇ ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ಕಾವ್ಯಪುರುಷ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಬಳಸಿರುವವನು, ಸಂಸ್ಕೃತ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರಲ್ಲಿ. ರಾಜಶೇಖರನಿಗಿಂತ ಬಲು ಹಿಂದೆಯೆ 'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'ಕಾರನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಜಯ 'ಕಾವ್ಯ (ವಸ್ತು) ಪುರುಷ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು :

> ನರಲೋಕಚಂದ್ರ ಮತದಿಂ
> ಪರಮಾಲಂಕಾರಮಂ ಶರೀರಮುಂ ಎಂದಿಂ
> ತೆರಡಕ್ಕುಂ ಭೇದಂ ಬಹು
> ಪರಿಕರಮಾ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುಪುರುಷಂಗೆಂದುಂ (೧–೨೩)

ಕಾವ್ಯಪುರುಷನ ಶರೀರವೇ ಬೇರೆ, ಪರಮ ಅಲಂಕಾರವೇ ಬೇರೆ ; ಇವು ಬಹು ಪರಿಕರ ರೂಪದವು ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಪ್ರಭೇದಗಳೂ ಕಾವ್ಯಪುರುಷನ ಶರೀರದ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಗುಣ-ರೀತಿ (ಮಾರ್ಗ)ಗಳೂ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಧುವಾಗಿ ರೂಪಕ ಮಾಡಿರುವವನೂ ಶ್ರೀವಿಜಯನೇ[1]

---

1. ಭಾಮಹನಿಂದ ಸೂಚನೆ ಪಡೆದಿರಬಹುದು ; "ನ ಕಾಂತಮಪಿ ನಿರ್ಭೂಷಂ ವಿಭಾತಿ ವನಿತಾಮುಖಂ "(ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ, ೧–೧೩). ಭಾಮಹ ವನಿತಾಮುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಲಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಪೂರ್ತಿ ಶರೀರವನ್ನಲ್ಲ.

ಪರಮ ಶ್ರೀ ಕೃತಿವಧುವಾ
ಶರೀರಶೋಭಾಕರಂಗಳಪ್ಪ ಗುಣಂಗಳ್
ನಿರತಿಶಯಾಲಂಕಾರ
ಪ್ರರೂಪಿತಂಗಳ್ ಪುರಾಣ ಕವಿ ವಿದಿತಂಗಳ್

'ಕಾವ್ಯ ಶೋಭಾಕರಾನ್ ಧರ್ಮಾನ್ ಅಲಂಕಾರಾನ್ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ' ಎಂಬ ದಂಡಿಯ ಉಕ್ತಿ (2-1) ಯಲ್ಲಿ 'ಕಾವ್ಯ' ಶಬ್ದ 'ಕಾವ್ಯವಧು' ಎಂಬ ರೂಪಕವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವುದಲ್ಲದೆ, 'ಧರ್ಮ'ದೊಂದಿಗೆ 'ಗುಣ'ವನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ, ಗುಣಗಳೂ ಕಾವ್ಯಶರೀರದ (= ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ) ಶೋಭೆಯನ್ನು (= ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು) ಉಂಟುಮಾಡತಕ್ಕವು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅವು 'ನಿರತಿಶಯಾಲಂಕಾರ ಪ್ರರೂಪಿತಂಗಳ್ ಎಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನು ದಂಡಿಗಿಂತ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ಶರೀರಭಿನ್ನವಾದ 'ಅಲಂಕಾರ' ಒಂದು, ಶರೀರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ 'ಅಲಂಕಾರ' ಮತ್ತೊಂದು ಎಂದು ಅಲಂಕಾರ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು 'ಭೂಷಣ' (ಒಡವೆ, ತೊಡಿಗೆ) ಮಟ್ಟದಿಂದ ವಿಶಾಲಾರ್ಥದ 'ಸೌಂದರ್ಯ'ಕ್ಕೆ ವಿಸ್ತರಿಸಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ.

ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದ ನಾಗವರ್ಮನು (೧೦೪೨) ತನಗೆ ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಲಂಕಾರ ಪಂಥದ ಆಲಂಕಾರಿಕರನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಏನು ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ವಾಮನನ 'ಸೌಂದರ್ಯಂ ಅಲಂಕಾರಃ' ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಯಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಭಾವಿತನಾದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅವನ ಈ ಪದ್ಯ ಗಮನಾರ್ಹ :

ನಿಜದಿಂದಂ ಚೆಲ್ವೆಗೆ ವಿಬು
ಧಜನ ಪ್ರಿಯೆಗಖಿಳಲೋಕವಿನುತ ಪ್ರಮದಾ-
ಗ್ರಜೆಗೆ ಕೃತಿ ಸತಿಗೆ ಶಬ್ದಾ
ರ್ಥಜಾತಮಂತೆರಡು ತೆಜಿದಲಂಕೃತಿಯಕ್ಕುಂ-

(ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ೧೨೬-೫೨೩)

'ನಿಜದಿಂದಂ ಚೆಲ್ವೆಗೆ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ 'ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಸುಂದರವಾಗಿರುವ ಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಅರ್ಥಮೂಡಿ, ಶಬ್ದಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ಹೊರಗಿನಿಂದ ತೊಡಿಸಿದ ಒಡವೆಗಳು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಹೊರಡುತ್ತದೆ.

೨

ನಮ್ಮ ಕನ್ನಡ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ತಳೆದ ನಿಲವು ಸಂಸ್ಕೃತ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ನಿಲುವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಚರಿತ್ರೆ

ಯನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಅವಲೋಕನ ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ಇತರ ಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳು ರೂಪ ಗೊಳ್ಳಲು ಹೇಗೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು ಎನ್ನುವುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು Poetics ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಅದನ್ನು ಈಗ ರೂಢಿಯಾಗಿ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ, ಕಾವ್ಯತತ್ತ್ವ, ಕಾವ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಾಹಿತ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಸಿದವನು ರಾಜಶೇಖರ. ಆದರೆ ಬಹಳ ಕಾಲದವರೆಗೆ, ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯ ವರೆಗೂ, ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು 'ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂದೇ ಹೆಸರಿಸುವುದು ರೂಢಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂಗತಿ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಮತ್ತು ಕವಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ಪಡೆದಿದ್ದ ಮಹತ್ವವನ್ನೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಲಂಕಾರ, ಅಲಂಕೃತಿ, ಅಲಂಕರಣ ಎನ್ನುವ ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಭೂಷಣ, ಒಡವೆ, ಎಂಬುದು ನೈಘಂಟುಕ ಅರ್ಥ. ಆದರೆ 'ಅಲಂಕಾರ' ಶಬ್ದದ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವೇ ಬೇರೆ. 'ಅಲಂ' ಎಂದರೆ 'ಸಾಲ್ದುಂ, ಸಾಕು' ಎಂದು ಅರ್ಥ. 'ಕಾರ' ಶಬ್ದ ಕ್ರಿಯಾವಾಚಕ 'ಸಾಲುವಂತೆ, ಎಂದರೆ ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗುವಂತೆ, ಪರ್ಯಾಪ್ತವಾಗು ವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಅಲಂಕಾರ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ Poet ಶಬ್ದಕ್ಕೆ maker ಮಾಡು ವವನು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಇರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಅವನು 'ಮಾಡಿದ್ದು', ಅವನ 'ಕಾರ್ಯ' ಅಥವಾ 'ಕ್ರಿಯೆ', ಅದೇ ಕಾವ್ಯ. ದಂಡಿಗಿಂತಲೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ 'ಕ್ರಿಯಾಕಲ್ಪ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಯಾಕಲ್ಪಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ದಂಡಿ 'ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ.[2] ವಿಧಿ (ವಿಧಾನ) ಎಂದರೂ ಒಂದೆ ಕಲ್ಪ ಎಂದರೂ ಒಂದೇ. 'ಅಲಂಕಾರ'ಕ್ಕೆ 'ಅಲಂಕ್ರಿಯೆ', 'ಅಲಂಕೃತಿ' ಎಂಬ ಪರ್ಯಾಯ ನಾಮಗಳಿರು ವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, 'ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ (ಸಾಲುವಂತೆ) ಕೃತಿಗೆಯ್ಯುವುದು' ಅಲಂಕಾರ ಎನ್ನಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ Work ಎಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತ–ಕನ್ನಡಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ಎಂದೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅಂಶವೂ ಗಮನಾರ್ಹ) 'ಸಾಲುವಂತೆ, ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ, ಮಾಡುವುದು' ಎಂದರೆ ಏನು ? ಅರ್ಥಾತ್, 'ಅಲಂಕಾರ' ಎಂದರೆ ಏನು, ಕವಿಕರ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ; ಡಿ. ವಿ. ಜಿ. ಅವರ

2. "ವಾಚಾಂ ವಿಚಿತ್ರ ಮಾರ್ಗಾಣಾಂ ನಿಬಬಂಧುಃ ಕ್ರಿಯಾವಿಧಿಮ್" (ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ ೧–೯). ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ 'ಕ್ರಿಯಾಕಲ್ಪ' ಮತ್ತು ಇತರ ಹೆಸರುಗಳು ಹೇಗೆ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದುವು ಎಂಬುದನ್ನು ಡಾ॥ ವಿ. ರಾಘವನ್ ಅವರ Some Concepts of Alankara Sastra (Adyar Library, 1942) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ 'The evolution of the Names of Sanaskrit Poeties and KRIYA KALPA' ಎಂಬ ಲೇಖನ ದಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು.

ವಿವರಣೆ ಹೀಗೆ : " ಕಾವ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿಯ ಅಸ್ಪಷ್ಟಾಂಶಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಸುವುದು, ಅಪ್ರಸಿದ್ಧಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ತರುವುದು, ದುರ್ಬಲಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಬಲಗೊಳಿಸಿ ತೋರಿಸುವುದು, ಅಲಂಕಾರದ ಉಪಕಾರ."[3] ಬ್ರಹ್ಮ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ವಸ್ತುಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಅಲಂಕೃತಗಳು. ಗಿಳಿಗೆ ಬಣ್ಣವೇಕೆ ? ನವಿಲಿನ ಸೋಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ವರ್ಣರಂಜನೆ, ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರ ಕಲಾಪ ಇವುಗಳಿಂದ ಮೆರೆಯುವುದೇಕೆ ? ಪುಷ್ಪಕೋಟಿಯ ಬಗೆಬಗೆಯ ಆಕೃತಿರಚನೆ, ವರ್ಣವಿನ್ಯಾಸ ಇವುಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚದವರಾರು ? ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿಧ ! ಬಗುಗೊಳ ಚೆನ್ನೋ ಕಮಲಾಕರ ಚೆನ್ನೋ ? ನೀರಿಗೆ ನೈದಿಲೆ ಶೃಂಗಾರ ಅಲ್ಲವೆ ? ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರದ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಹೀಗೆ ಮನಗಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ : "ಒಂದು ಅಂಗಭಾವದ ಚೆಲುವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಅಥವಾ ಒಂದು ಅವಯವ ಬರಿ ಬಿಡುವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರಿದರೆ, ಆಗ ಚತುರೆಯಾದ ಸುಂದರಿ ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಒಡವೆಯನ್ನೋ, ಹೂವನ್ನೋ, ಬೊಟ್ಟನ್ನೋ ಇಟ್ಟು ಆ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕವಿ ತನ್ನ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಸ್ವಭಾವವೋ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯ ಸ್ವರೂಪವೋ ತಕ್ಕಷ್ಟು ಸ್ಫುಟವಾಗಿಲ್ಲವೆನಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಉಪಮಾನವನ್ನೊಡ್ಡುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಪಂಜಿನಂತೆ ಉಪಮೇಯದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಬೀರಿ, ಅದರ ಸಂದು ಮೂಲೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗುತ್ತದೆ."[4] ಈ ಎಲ್ಲ ಮಾತಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಅಲಂಕಾರ ಕಾವ್ಯದ ಬಾಹ್ಯಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕ, ಕಾವ್ಯ ಶರೀರದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸತಕ್ಕದ್ದು, ಎಂದು. ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಗಳು ಬಾಹ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವರ್ಧಕ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಆದರೆ, ಕಾವ್ಯಲೋಕದ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಮಾನವಲೋಕದ ಕಟಕ ಕೇಯೂರಾದಿ ಭೂಷಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿರುವ ಉಪಮೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಔಚಿತ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯ ಶರೀರಕ್ಕೆ ಕೃತಕಾಲಂಕಾರಗಳೆ, ಸಹಜಸಿದ್ಧವಾದುವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ವಿಚಾರಣೀಯ.

ಸಾಮಾನ್ಯ ಕವಿ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ–ಕೃತಿಸತಿಗೆ–ಜೋಡಿಸಲು ಹವಣಿಸಬಹುದು. ಇಂಥಲ್ಲಿ, ಅದು ಡಿ.ವಿ.ಜಿ. ಹೇಳಿರುವಂತೆ[5] — "ಭಾಷೆಯ ಕೃತಕ ಶಕ್ತಿಮೂಲವಾದದ್ದು. ಆದರೆ, ಪ್ರತಿಭಾ ಶಾಲಿ

---

3. 'ಸಾಹಿತ್ಯ ಶಕ್ತಿ'. ಪು. ೧೯೪.
4. ಅದೇ.
5. ಅದೇ, ಪುಟ. ೧೯೩.

ಯಾದ ಕವಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ 'ಅಲಂಕಾರ' 'ಸಹಜ ಶಕ್ತಿ ಮೂಲ'ವಾದದ್ದು ಎಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.[6]

ಇನ್ನು ಅಲಂಕಾರ ಪಂಥದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಗಮನಿಸೋಣ.

ಆಲಂಕಾರಿಕರನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರೆಂದೂ ನವೀನರೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸುವುದು ರೂಢಿ.[7] ಭರತ, ಭಾಮಹ, ದಂಡಿ, ವಾಮನ, ರುದ್ರಟ, ರಾಜಶೇಖರ, ಕುಂತಕ, ಇವರುಗಳು ಪ್ರಾಚೀನರ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕಾಲ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ವಿಭಜನೆಯಲ್ಲ. ಹತ್ತು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ರಾಜಶೇಖರ ಕುಂತಕರು ಧ್ವನಿಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಪ್ರವರ್ತಕನಾದ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆನಂದ ವರ್ಧನನಿಗಿಂತ ಈಚಿನವರು. ಪ್ರಾಚೀನರು ಅಲಂಕಾರ ಪಂಥ ಅಥವಾ ಪ್ರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಇವರು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೂ ಪ್ರಾಧ್ಯಾನ್ಯ ಕೊಟ್ಟರು, ಅಷ್ಟೆ. ಇವರು ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು 'ಧ್ವನಿ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಿರದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಕಲ್ಪನೆ ಇದ್ದಿತು. ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಾಚೀನರಿಗೆ ರಸದ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂದಲ್ಲ. ಭಾಮಹನು ರಸವದಲಂಕಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ (೩–೬) 'ರಸವದ್‌ದರ್ಶಿತ ಸ್ಪಷ್ಟಃ ಶೃಂಗಾರಾದಿರಸಂ' ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಉದ್ಭಟನು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಬಳಸಿ ಅವನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾನೆ.[8] ದಂಡಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ, ರಸವದ್, ಊರ್ಜಸ್ವಿ ಈ ಅಲಂಕಾರ ಲಕ್ಷಣ ವಿವರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರಸದ ವ್ಯಾಪಕತ್ವವನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ

---

6. "ಒಡವೆಗಳನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕಳಚಿಬಿಡುವಂತೆ, ಕವಿ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ರಚಿಸಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಕರ್ಣನು ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಕವಚ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ, ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯಶರೀರದ ಒಂದು ಜೀವಂತ ಭಾಗವಾಗಿ ಅದರೊಂದಿಗೆ ರೂಪಕಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಹೂವು ಗಿಡದಲ್ಲಿಯೆ ಬಿಟ್ಟು ಗಿಡಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿರುವಂತೆ ; ಅರಳುವಾಗ ಹೂವಿನ ಜೊತೆಯೇ ಅದರ ಬಣ್ಣ ಇರುವಂತೆ, ಕಾವ್ಯದ ಅಲಂಕಾರ ಗಿಡಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಿದ ಬಣ್ಣದ ಕಾಗದದ ಹೂವಲ್ಲ." (ಎಂ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ : 'ಶಾಸ್ತ್ರಸಾಹಿತ್ಯ, ೧೯೭೫ ; ಪು. ೨೯).
7. ನವೀನರನ್ನೂ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಎಂದು ಕರೆದಿರುವಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಶಬ್ದದ ವಿಶಾಲಾರ್ಥವನ್ನೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನೂ ಲಕ್ಷಿಸಬಹುದು.
8. ರಸವದ್ದರ್ಶಿತ ಸ್ಪಷ್ಟಃ ಶೃಂಗಾರಾದಿರಸಾದಯಮ್ ।
ಸ್ವಶಬ್ದಸ್ಥಾಯಿ ಸಂಚಾರಿ ವಿಭಾವಾಭಿನಯಾಸ್ಪದಂ ॥ (ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ, ೪–೪)

ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.[9] ಭಾಮಹನು ವಾಙ್ಮಯವನ್ನು ವಕ್ರೋಕ್ತಿ, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಎಂದು ಇಬ್ಬಗೆ ಮಾಡಿ, ಮಾತುಗಾರಿಕೆ ಲೋಕೋತ್ತರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದೇ 'ವಕ್ರತೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿ, ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಅಲ್ಲದ್ದನ್ನು (ಅವಕ್ರೋಕ್ತಿಯನ್ನು) ಅಕಾವ್ಯ ಎಂದು ತಳ್ಳಿ ಹಾಕಿ, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯತ್ವವನ್ನು ಮೊತ್ತ ಮೊದಲಿಗೆ ಗುರುತಿಸಿದನು. ಧ್ವನಿ ಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಬೀಜಾಂಕುರವನ್ನು ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.[10] ಭಾಮಹನು 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಹಳ ವಿಶಾಲವಾದ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈ 'ವಕ್ರತೆ' ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆರಡರಲ್ಲೂ ನಿಹಿತವಾಗಿರ ತಕ್ಕದ್ದು. (ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಕೊಂಕುಮಾತು,' 'ಕೊಂಕು ನುಡಿ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.) ಆಂಗ್ಲ ಕಾವ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ obliquity ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ. ಇದು ಕಾವ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಸೌಂದರ್ಯ ; 'ವಾಚಾಮಲಂಕೃತಿಃ'. ಭಾಮಹನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯು ಅಲಂಕಾರಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಸರ್ವಸಾಮಾನ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಶಬ್ದಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ವಿಲಾಸಗಳು. ದಂಡಿ ಮುಂತಾದ ಮುಂದಿನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ವಕ್ರೋಕ್ತಿ, ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ– ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನಾಗಿ ಎಣಿಸಿ, ಲಕ್ಷಣಿಸಿದರು. ಭಾಮಹನು ಪ್ರಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದ ಕಾವ್ಯದ ವಕ್ರತೆಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಕುಂತಕನು ವಿವರ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿ 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಜೀವಿತ' ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟನು. ಭಾಮಹನ "ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ತತ್ತ್ವವು ಮುಂದಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಧ್ವನಿ ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವೂ ಪ್ರಚೋದಕವೂ" ಆಯಿತು.[11]

ಅಲಂಕಾರಗಳ ಬಗೆಗೆ ದಂಡಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯೂ ಗಮನಾರ್ಹ. "ಕಾವ್ಯಶೋಭಾಕರಾನ್ ಧರ್ಮಾನ್ ಅಲಂಕಾರಾನ್ ಪ್ರಚಕ್ಷತೆ,"[12] ಇದು ಅವನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಹೇಳಿಕೆ. ಕಾವ್ಯದ ಕಾವ್ಯತ್ವ ಅದರ ಶೋಭೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದರೆ ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಅಲಂಕಾರಗಳು ವಹಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ ಎಂದರೂ ಒಂದೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಶೋಭಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೂ ಒಂದೆ. ದಂಡಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು 'ಶೋಭಾಕರ'ಗಳೇ ಹೊರತು 'ಶೋಭಾವರ್ಧಕ'

---

9. ಅಲಂಕೃತಮಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಂ ರಸಭಾವನಿರಂತರಮ್ । (ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ, ೧-೧೮)

10. i) ಯುಕ್ತಂ ವಕ್ರಸ್ವಭಾವೋಕ್ತ್ಯಾ ಸರ್ವಂ (ಇಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಂ ಎಂದರೆ ಗಾಥೆ, ಶ್ಲೋಕ, ಅನಿಬದ್ಧ ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳು) (೧-೩೦)

ii) ವಕ್ರಾಭಿಧೇಯ ಶಬ್ದೋಕ್ತಿರಿಷ್ಟಾ ವಾಚಾಮಲಂಕೃತಿಃ (೧–೩೬)

11. ಡಾ॥ ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ : 'ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ', ಮೈಸೂರು, ೧೯೬೧ ; ಪೀಠಿಕೆ, ಪು. X-VII.

12. ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ : ೨-೧

ಗಳಲ್ಲ. ಎಂದಮೇಲೆ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯಶರೀರದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಒಡವೆ ಅಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಶರೀರ ಎನ್ನಿಸಿದ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದವು ಅಲಂಕಾರಗಳು. ವಾಮನನು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, 'ಕಾವ್ಯಂ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಅಲಂಕಾರಾತ್ । ಸೌಂದರ್ಯಂ ಅಲಂಕಾರಃ' [13] ಎಂದು ಅಲಂಕಾರ ಪಂಥದವರ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಖಚಿತಪಡಿಸಿದ. ಅಲಂಕಾರಗಳು ಭೂಷಣಪ್ರಾಯವಾದವು, ಅಲಂಕರಣ ಸಾಧನ. ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸತಕ್ಕವು ಎಂಬುದು ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನದವರ ಮತ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಅದು ಅಲಂಕಾರ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯದ ಸಮಷ್ಟಿ ಸೌಂದರ್ಯ; ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಮತವೇ ಅದು. ಈ ಸಮಷ್ಟಿ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಸೌಂದರ್ಯ (ಶರೀರ ಸೌಂದರ್ಯ), ಆಂತರಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಎಂದು ಇಬ್ಬಗೆ. ಈ ಆಂತರಿಕ ಅಥವಾ ಆತ್ಮಸೌಂದರ್ಯ ದೃಷ್ಟಿ ಭಾಮಹ-ಕುಂತಕರ ವಕ್ರೋಕ್ತಿವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಹಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ ಆಕಾರಗಳಂತೆ ಬಾಹ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯ; ಅದು ತ್ಯಾಜ್ಯವಲ್ಲ. ರಸವತ್ತಾದ ಹಣ್ಣನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. 'ಆಹಾ ಎಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ!' ಎಂದು ಹಣ್ಣಿನ ಹೊರ ಚೆಲುವಿಗೇ ಮೊದಲು ಮಾರು ಹೋಗುವುದು. ಅನಂತರ ಅದರ ರಸದ ಆಸ್ವಾದನೆ, ಪೂರ್ಣತೃಪ್ತಿ ಪಡೆಯುವಿಕೆ, ಕಾವ್ಯದ ವಿಷಯವೂ ಅಷ್ಟೆ: ಉಕ್ತಿಸೌಂದರ್ಯದಿಂದ ರಸಿಕನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಸೆಳೆಯುವುದು. ಬಲಿತಿಲ್ಲದ ಕಸುಗಾಯಿ ಹೇಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಮಾಗಿ ಬಣ್ಣವೇರಿ ರಸತುಂಬಿದ ಹಣ್ಣಾಗದೋ ಹಾಗೆ ರಸಪುಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾವ್ಯ ಎಷ್ಟೇ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೂ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಶೋಭಾಕರಗಳಾಗಲಾರವು.

೩

ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆಯೆಲ್ಲವೂ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ: ಸ್ಥಳವರ್ಣನೆ ಮುಂತಾದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕೂಡ ಪಾತ್ರಗಳ ಮೂಲಕವೆ; ದೃಶ್ಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಭಾವ ಅನುಭಾವ ವ್ಯಭಿಚಾರಿಭಾವಗಳು ಪಾತ್ರಚರ್ಯೆಯ ಆಂಗಿಕ ವಾಚಿಕ ಅಭಿನಯಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುವಷ್ಟೆ. ರಸವದಲಂಕಾರ ನಿರೂಪಣ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭಟ ಇದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. (ನೋಡಿ: ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ 8). ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಆಲಂಕಾರಿಕರಿಗೆ ರಸತತ್ತ್ವವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ಕಂಡು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಕಾಲದವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಸಸ್ಯಂದಿ

---

13. 'ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಸೂತ್ರ ವೃತ್ತಿ,' ೧ ಮತ್ತು ೨. (೧ ರಮೇಲಣ ವೃತ್ತಿ: 'ಕಾವ್ಯ ಶಬ್ದೋಽಯಂ ಗುಣಾಲಂಕಾರ ಸಂಸ್ಕೃತಯೋಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥಯೋರ್ವರ್ತತೇ...) "ರೀತಿರಾತ್ಮಾ ಕಾವ್ಯಸ್ಯ" ಎಂದು ಕಾವ್ಯದ ಆತ್ಮ ಅಥವಾ ಆಂತರಿಕ ಸೌಂದರ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಮೊದಲು ದೃಷ್ಟಿಹರಿಸಿದವನು ವಾಮನ.

ಯಾದ ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನೂ ಭರತನು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಮಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲದೆ ಅಲಂಕಾರನಾಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಇತರ ಅನೇಕ ಉಕ್ತಿವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಆಲಂಕಾರಿಕರು (ಭಾಮಹನಿಗೂ ಹಿಂದೆ ಇದ್ದವರು) ಗುರುತಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಈ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಪ್ರಾಯಿಕವಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು.[14] ಹೀಗಿರುತ್ತ, ದಂಡಿ ಭಾಮಹರು ರಸಸ್ಯಂದಿ ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳನ್ನು ರಸವದಲಂಕಾರ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದು ಅವರ ರಸಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ನಿದರ್ಶನ. ವರ್ಣನಾಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಇತರ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಒಟ್ಟು ೩೫ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ, ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖಸ್ಥಾನ ದೊರೆಯಿತು. ಮುಂದಿನ ಕವಿಗಳೂ ಕೆಲವು ಆಲಂಕಾರಿಕರೂ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತ, ಅವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತನ 'ಕುವಲಯಾನಂದ'ದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಸುಮಾರು ೧೫೦ಕ್ಕೆ ಏರಿತು.[15]

ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಬಗೆ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸುವ ಕೆಲಸವೂ ನಡೆದಿದೆ. ರುದ್ರಟನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಗಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು: "ಪ್ರವರಾರ್ಥಾಲಂಕಾರಂ। ವಿವಿಧ ವಿಕಲ್ಪಪ್ರಪಂಚಿತಂ ; ಕ್ರಮದಿಂ ವಾ। ಸ್ತವಮುಪಮೆಯತಿಶಯಂ ಶ್ಲೇ।ಷ ವೆಂದು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರದಿಂ ನೆಱೆದಿರ್ಕುಂ."

ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೋಜನಿಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನವುಂಟು. ತನಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನೂ ಓದಿ ಚಿಂತನ ಮಾಡಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆನಂದವರ್ಧನನು ಕಾವ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯಪೋಷಕ ಅಂಶಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಧ್ವನಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭೋಜನು ವಾಮನನ 'ಸೌಂದರ್ಯಮಲಂಕಾರಃ' ಎಂಬ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸಿ, "ತ್ರಿವಿಧಃ ಖಲು ಅಲಂಕಾರ ವರ್ಗಃ, ವಕ್ರೋಕ್ತಿಃ, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಃ, ರಸೋಕ್ತಿರಿತಿ...ತತ್ರೋಪಮಾದ್ಯಲಂಕಾರ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಃ ಸೋಽಪಿ ಗುಣ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಃ,

---

14. ಮಹಿಮಭಟ್ಟನ ವ್ಯಕ್ತಿ ವಿವೇಕದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ನಾಟ್ಯಗಳ ನಡುವಣ ಭೇದವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಶ್ಲೋಕ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದೆ : "ಅನುಭಾವ ವಿಭಾವಾನಾಂ ವರ್ಣನಾ ಕಾವ್ಯಮುಚ್ಯತೇ। ತೇಷಾಮೇವ ಪ್ರಯೋಗಸ್ತು ನಾಟ್ಯಂ ಗೀತಾದಿ ರಂಜಿತಮ್॥" (ವಿ. ರಾಘವನ್ ಅವರ 'ಭೋಜನ ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರಕಾಶ'ದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತ ೧೯೬೩ : ಪು. ೮೦)

15. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದ ಲೇಖಕನು 'ಅನುಭೂತ್ಯಾಭಾಸ' ('ವಿರೋಧಾಭಾಸ' ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ) ಎಂಬ ನೂತನ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. (ನೋಡಿ : 'ಸಾಧನೆ', ಸಂ. ೧-೧)

ವಿಭಾವಾನುಭಾವ ವ್ಯಭಿಚಾರಿ ಸಂಯೋಗಾತ್ತು ರಸನಿಷ್ಪತ್ತೌ ರಸೋಕ್ತಿರಿತಿ" ಎಂದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಲಂಕಾರ ಎಂದು ಬಿಟ್ಟನು![16] ಭೋಜನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯೂ ಅಲಂಕಾರವೇ.[17] ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ, "ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಎಲ್ಲ ಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಅಲಂಕಾರ." ಭೋಜನಿಗೂ ಬಲು ಮುಂಚೆ ಶ್ರೀವಿಜಯ ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ 'ಧ್ವನಿಯೆಂಬುದಲಂಕಾರಂ' ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲವೆ ? ಭೋಜನಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ಸೋಜಿಗದ ಕಲ್ಪನೆ ಎಂದರೆ, ಅವನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಬಂಧಾಲಂಕಾರಗಳು. ಇವನ್ನು ಶಬ್ದ, ಅರ್ಥ, ಉಭಯ ಎಂದು ಮೂರು ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ದಂಡಿ ಹೇಳುವ ಮಹಾಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳಿಗೆ ದೃಶ್ಯಕಾವ್ಯದ ಬೀಜ ಬಿಂದು ಪತಾಕಾದಿ ಅಂಗಗಳು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಬಂಧಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.[18]

ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಧ್ವನಿಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲೂ ವಕ್ರೋಕ್ತಿವಾದದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಸಹಜವಿಕಾಸವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು, ಒಟ್ಟು ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗೇ 'ಅಲಂಕಾರಶಾಸ್ತ್ರ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಲು ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನೂ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಡಾ॥ ವಿ. ರಾಘವನ್ ಅವರು ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ :

> "ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಲಂಕಾರಯುಗ ರುದ್ರಟನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತೆಂದು ಸರಿಸುಮಾರಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು ; ಆ ಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದೂ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯ ಉದಯಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು : ಇನ್ನೊಂದು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ದೀಪಕ, ಸಮಾಸೋಕ್ತಿ, ಪರ್ಯಾಯೋಕ್ತ–ದಂಥ ವ್ಯಂಗ್ಯಾಂಶವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಧ್ವನಿ ಎಂಬ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಅಲಂಕಾರದ ಮುಂಬರಿದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ; ಅದರ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕನಾದ ಕುಂತಕನು ತನ್ನ 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಜೀವಿತ'ವನ್ನು ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ."[19]

---

16. ಡಾ॥ ವಿ. ರಾಘವನ್ : 'ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರಕಾಶ', ಪು. ೧೧೬.
17. ಭೋಜ : 'ಸರಸ್ವತೀಕಂಠಾಭರಣ', I-೬೩, ಪು. ೫೫ (ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರಕಾಶ, ಪು. ೧೫೩-೪) : "ಧ್ವನಿಮತ್ತಾತು ಗಾಂಭೀರ್ಯಮ್" ಧ್ವನಿ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೆಂಬ ಶಬ್ದಗುಣ.
18. 'ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರಕಾಶ', ಪು. ೬೦೧
19. ಡಾ॥ ವಿ. ರಾಘವನ್ : Some Concepts of Alankara Sastra, Adyar Library, 1942 ; P. 260.

ವಾಮನನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರವು ಸೌಂದರ್ಯ ಎಂದೇ ಎಣಿಕೆಗೊಂಡು, ಕಾವ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳೂ ಸೌಂದರ್ಯಾಂಶಗಳು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿತು. ಧ್ವನಿಯೂ ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯದ ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಧ್ವನಿಕಾವ್ಯವು ಯಥೋಜಿತ ವಾಗಿ ಅಲಂಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಚಿನ್ನದ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಕಂಪು ಇದ್ದಂತೆ. ಸಾಲಂಕೃತ ವಲ್ಲದ ಎಷ್ಟೇ ಉತ್ತಮವಾದ ಧ್ವನಿಕಾವ್ಯವಾದರೂ ಕುಂಕುಮ ಬೊಟ್ಟಿಲ್ಲದ ಗರತಿಯ ಹಣೆಯಂತೆ ಶೋಭಿಸದು.

ರಾಘವಾಂಕನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಸರ್ವಾಂಗಸುಂದರಿಯಾದ ಕಾವ್ಯಕನ್ನಿಕೆಯ ವರ್ಣನೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಮುಗಿಸಬಹುದು :

ರಸಜೀವ ಭಾವವೊಡಲರ್ಥವವಯುವ ಶಬ್ದ
ವಿಸರವೇ ನುಡಿಯಲಂಕಾರವೇ ತೊಡಿಗೆಯು ತ
ವೆ ಸುಲಕ್ಷಣವೆ ಲಕ್ಷಣ ವಿಮಳ ಪದನ್ಯಾಸ ನಡೆ ರೀತಿ ಸುಕುಮಾರತೆ
ರಸಿಕತನ ಸುಳಿ ಸುಖಂ ನಿಳಯವಂತಪ್ಪಯಿಾ
ಪೊಸ ಕಾವ್ಯಕನ್ಯಕೆಯ ಪಡೆದು ಪಂಪಾಂಬಿಕೆಯ—
ರಸ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಂಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪಂಪೆಯ ರಾಘವಾಂಕನೇಂ ಧನ್ಯನೋ.

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು

ಸೀತಾರಾಮ ಜಾಗೀರ್‌ದಾರ್

೧

ಶಬ್ದ ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಾವುದೂ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಕೇವಲ ಶಬ್ದರಾಶಿ–ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಲೂ ಸಾಧ್ಯ ಇಲ್ಲ. ಶಬ್ದ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶರೀರ; ಭಾವ ಅದರ ಜೀವ. ಭಾವಭರಿತ ತುಡಿತಪೂರ್ಣ ಶಬ್ದಶರೀರವೇ ಕಾವ್ಯ; ವಿಶೇಷ ಒಲ್ಟೇಜವುಳ್ಳ ವಿದ್ಯುತ್ ತಂತಿಯಂತೆ–ಕಾವ್ಯದಭಾಷೆ; 'ಅರ್ಥಕೊಗ್ಗದ ಶಬ್ದಗಳ ಪವಣಿಸುವ ತಂತ್ರ' ಅದಲ್ಲ. ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಕಾವ್ಯ, ಐಂದ್ರಿಯಕ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಕಲ್ಪನಾತ್ಮಕ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ; ರಸವೇ ಅದರ ಪರಿಧಿ. ಶಬ್ದದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಾದ (Sound), ಅರ್ಥ (Denotation) ಮತ್ತು ಆನುಷಂಗಿಕಾರ್ಥ (Connotation) ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲೂ ಅಭಿಧಾ, ಲಕ್ಷಣಾ ಹಾಗೂ ವ್ಯಂಜನಾ ವ್ಯಾಪಾರ ಎಂದು ಪ್ರಾಚ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಈ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಅದರದೇ ಆದ ಇತಿಮಿತಿಗಳಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕ ಮರೆಯಬಾರದು[1]. ಅಭಿಧಾವ್ಯಾಪಾರ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥ (Denotation) ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಏಕೀಕರಿಸಬಹುದು. ಶಬ್ದದ ಹುಟ್ಟನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅರ್ವಾಚೀನರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ—ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ನಾವು ವಿವರಿಸಬಹುದು:—

ಪ್ರಾಚೀನರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ : ಅನುಕೂಲಪವನನಿಂ ಜೀ
ವನಿಷ್ಟದಿಂ ನಾಭಿಮೂಲದೊಳ್ ಕಹಳೆಯ ಪಾಂ

---

1. The qualifications of a good critic are three. He must be an adept at experiencing, without eccentricities, the state of mind relevent to the work of Art he is judging Secondly, he must be able to distinguish experiences from one another as regards their less superficial features. Thirdly, he must be a sound judge of values.

ಗಿನವೊಲ್ ಶಬ್ದದ್ರವ್ಯಂ
ಜನಯಿಸುಗುಂ ಶ್ವೇತಮದಜಿ ಕಾರ್ಯಂ ಶಬ್ದಂ॥[2]

ಅರ್ವಾಚೀನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ: ಆ ಕಾಮ ಮನುಷ್ಯನ
ಮಾನಸ ಮೈಥುನದಿಂದ
ಬುದ್ಧಿ ಬಸರಾಗಿ–
ಹಡೆದಿದೆ
ಶಬ್ದಗಳ ನಾಯಿಯನ್ನು[3]

ಮತ್ತೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಫೋಟವಾದ' ಎಂಬುದೊಂದೂ ಇದೆ[4]. ಇಂದಿನ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರವಾಹದ ಹಿಂದೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರವಾಹಗಳ ಸಂಗಮ—ಸಂಮಿಶ್ರಣ—ಐಕ್ಯತೆ ಇವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಂದು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಸಂಕೀರ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಬೇಕು. ಆಡುವ ಮಾತಿಗೆ ಭೂಷಣವಾದ ಮೆರುಗನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಅಲಂಕಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಆರು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ: ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಚಿತ್ರ, ಪ್ರತಿಮಾವಿಧಾನ, ಪ್ರತೀಕ ಮತ್ತು ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ನಿದರ್ಶನ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಳಭೇದಗಳೂ ಇವೆ.

೨

ಅನುಪ್ರಾಸ :[5] ಇದರ ಇತಿಹಾಸ ಸದ್ಯ ಭಾಮಹನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಭಾಮಹ 'ಅನುಪ್ರಾಸ' 'ಗ್ರಾಮ್ಯಾನುಪ್ರಾಸ' ಮತ್ತು 'ಲಾಟೀಯಾನುಪ್ರಾಸ' ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.[6] ಸದೃಶಾಕ್ಷರದ ಆವೃತ್ತಿ ಅನುಪ್ರಾಸ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ :

ನೆರೆ ಬಂತು ತೊರೆಗೆ, ನೊರೆ ಬಂತು ತೆರೆಗೆ, ಹರೆ ಬಂತು ದರಿಯ ಝರಿಗೆ
ಮದ ಬಂತು ವನಕೆ, ಮುದ ಬಂತು ಜನಕೆ, ನಿಧಿ ಬಂತು ಗದ್ದೆ ಕೆರೆಗೆ
ಸಂಭ್ರಮದ ಪಯಿರು ಸಂತಸದ ಸುಗ್ಗಿಗೌತಣದ ಓಲೆಯಾಗಿ
ಕಾರ್ಗಾಲ ಬಂತು ಕಾಶ್ಮೀರ ಶ್ರೀಗೆ ಶ್ರೀಗಂಧ ಸ್ನಾನಮಾಗಿ ॥[7]

---

2. ಶಬ್ದಮಣಿ ದರ್ಪಣಂ (ಸಂ. ಪ್ರೊ. ಡಿ. ಎಲ್. ಎನ್.) ಪೀಠಿಕೆ, ಸೂ. ೯ ಪು. ೭ (೧೯೬೪)
3. ನಂದೀಕೋಲು (ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಕುಸನೂರು) ಹೊಸ ಕಾವ್ಯ ಹೊಸ ದಿಕ್ಕು ಪು. ೧೦೫
4. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ (ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ) ಪುಟ ೫೬-೫೪ (೧೯೬೧)
5. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'Alliteration' 'Assonance' ಮತ್ತು 'Consonance' ಎಂದು ಇದನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ವಿವರಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ 'Alliteration' ಒಂದೇ ವಿಶೇಷ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.
6. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ (ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ) ಪು. ೨೩–೨೪)
7. ಕರುಣಾ ಶ್ರಾವಣ (ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ) ಪು. ೩೯

ಇಲ್ಲಿ 'ನ, ರ, ಗ, ದ, ಬ, ಕ ಮತ್ತು ಸ' ಅಕ್ಷರಗಳ ಆವರ್ತನೆ ಇದೆ. ಅನುಪ್ರಾಸದ ಜೊತೆ ಒಳಪ್ರಾಸವೂ ಇದೆ. ದಂಡಿ ಅನುಪ್ರಾಸವನ್ನು 'ವರ್ಣಾವೃತ್ತಿರನುಪ್ರಾಸಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಉದಾಹರಣೆ ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಸದ ಮೂಲವನ್ನೂ ತೋರ ಬೆರಳಿನಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ :

ಚಂದ್ರೇಶರನ್ನಿಶೋತ್ತಂಸೇ ಕುಂದಸ್ತ ಬಕವಿಭ್ರಮೇ ।
ಇಂದ್ರನೀಲನಿಭಂ ಲಕ್ಷ್ಮ ಸಂದಧಾತ್ಯಲಿನಃ ಶ್ರಿಯಮ್ ॥[8]

ಈ ಮಾರ್ಗಕಾರರನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದ ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರ 'ವಿನುತಪ್ರಾಸ' 'ಶಾಂತಪ್ರಾಸ' 'ವರ್ಗಪ್ರಾಸ' 'ಸಮೀಪಪ್ರಾಸ' 'ಅನುಪ್ರಾಸ' ಮತ್ತು 'ಅಂತಗತ ಪ್ರಾಸ' ಎಂದು ಆರು ವಿಧವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.[9] ಅವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಸ,' ಅನುಪ್ರಾಸ ಮತ್ತು 'ಅಂತಪ್ರಾಸ' ಅತಿಶಯುವಾದುವುಗಳು ಎಂದು ನುಡಿದಿದ್ದಾನೆ. ಅನುಪ್ರಾಸದ ನಾದ ಮಾಧುರ್ಯ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲೂ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ; ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿ ರಚನೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಲು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕ ತುಡಿತವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ತಂತಾನೆ ಅವತಾರ ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಎರಡೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಜತೆ ಜತೆಯಾಗಿ ಹಲವು ಕಡೆ ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು 'ಛೇಕಾನು ಪ್ರಾಸ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.[10]

ಯಮಕ* : ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ 'ಯಮಕ' ಎಂಬುದೇ ಪ್ರಥಮವಾದದ್ದು. ಭರತನು 'ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ' ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು 'ಯಮಕ' ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ :

ಉಪಮಾ ದೀಪಕಂ ಚೈವ ರೂಪಕಂ ಯಮಕಂ ತಥಾ
ಕಾವ್ಯಸ್ಯೈತೇಹ್ಯಲಂಕಾರಾಶ್ಚತ್ವಾರಃ ಪರಿಕೀರ್ತಿತಾಃ॥[11]

'ಯಮಕ' ಎಂದರೆ ಶಬ್ದಾವೃತ್ತಿ. ಇದನ್ನು ಆತ ಕ್ರಮವಾಗಿ 'ಪಾದಾಂತ ಯಮಕ' 'ಕಾಂಚೀಯಮಕ' 'ಸಮುದ್ಗಯಮಕ' 'ವಿಕ್ರಾಂತಯಮಕ' 'ಚಕ್ರವಾಲಯಮಕ' 'ಸಂದಷ್ಟಯಮಕ' 'ಪಾದಾದಿಯಮಕ' 'ಆಮ್ರೇಡಿತಯಮಕ' 'ಚತುರ್ವ್ಯವಸಿತ

8. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ (ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ) ಪುಟ ೨೬
9. ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಂ (ಸಂ. ಪ್ರೊ. ಎಂ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ) II-೩೦ ರಿಂದ ೪೫
10. ಕನ್ನಡ ಕೈಪಿಡಿ (ಮೈ. ವಿ. ವಿ. ಪ್ರ) ಪು. ೨೬೮ (೧೯೬೫)
11. ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ (ಸಂ. ಮನ್ಮೋಹನ ಘೋಷ) ಸಂಪುಟ-೧, ಅ. ೧೭-೪೩, ಪು. ೮೩
* ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಯಮಕವನ್ನೇ ಪ್ರಾಸವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ.
ನೋಡಿ : ಛಂದೋರಚನಾ, ಪು. ೪೮-೬೨

ಯಮಕ' ಮತ್ತು 'ಮಾಲಾಯಮಕ' ಎಂದು ಹತ್ತು ಬಗೆಯದ್ದಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.[12] ಭಾಮಹನು ಇವನ್ನು ಕೇವಲ ಐದೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :

> ಆದಿಮಧ್ಯಾಂತಯಮಕಂ ಪಾದಾಭ್ಯಾಸಂ ತಥಾವಲೀ ।
> ಸಮಸ್ತಪಾದಯಮಕಂ ಇತ್ಯೇತತ್ ಪಂಚಧೋಚ್ಯತೇ ॥[13]

'ಯಮಕ' ಅರ್ಥ ಭೇದಗಳ ಮೂಲಕ ಭಾವವನ್ನು ಸವಿಯಲು ಅನೇಕ ಸಲ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಒಗಟದ ಹಾಗೆ ಬೆಡಗಿನ ವಚನವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಬೇಕೇಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬಗೆದೇ ಇಂತಹ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಭಾಮಹ ಗೇಲಿಮಾಡಿದ್ದಾನೆ :

> ಕಾವ್ಯಾನ್ಯಪಿ ಯದೀಮಾನಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಗಮ್ಯಾನಿ ಶಾಸ್ತ್ರವತ್ ।
> ಉತ್ಸವಃ ಸುಧಿಯಾಮೇವ ಹನ್ತ ದುರ್ಮೇಧಸೋ ಹತಾಃ ॥

[ಶಾಸ್ತ್ರವೇನೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾವ್ಯಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರದಂತೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯದೆ ಹೋಗುವುದಾದರೆ ಪಂಡಿತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆನಂದವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಲ್ಪಮತಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಹತರಾದಂತೆಯೇ.][14]

ದಂಡಿಯು ಯಮಕ, ಚಿತ್ರಬಂಧ ಮತ್ತು ಪ್ರಹೇಳಿಕಾ(ಒಗಟೆ) ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸೋದಹಾರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ.[15] ಇಲ್ಲಿನ ಚಮತ್ಕಾರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಹವು. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆ ಅಪ್ರಗಲ್ಭ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು. ಸರಳತೆ ಕನ್ನಡದ ಹುಟ್ಟುಗುಣ, ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನು ಕವಿಗಳು ಅನೇಕ, ಅನಾದಿಲೋಕೋದ್ಭವರು, ಅವರ ಲೆಕ್ಕ ಅಗಣಿತ ; ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ನಿರೂಪಿಸಿದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳೂ ಅನಂತ ; ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಅನಂತಯೆಂದಿದ್ದಾನೆ ; ಎರಡನೆಯ ಪರಿಚ್ಛೇದ-ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ ; ದಶಗುಣಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವದರ ಜೊತೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ 'ಯಮಕ' ಕೂಡ 'ದುಷ್ಕರ ಕಾವ್ಯ' ಎಂದೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ[16]

---

12. ಅದೇ ಪು. ೮೪-೮೭. ಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಯಸುವವರು ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.
13. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ, ಪು ೨೫
14. ಅದೇ ಪು. ೨೯
15. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ, ಪು. ೧೧೪ ಮತ್ತು ೧೨೯-೧೪೩. ಸುಮಾರು ೧೨೪ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ.
16. ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗಂ II. ೧೧೨, ಪು. ೫೯

ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಶದವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಶ್ಚರ್ಯದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಭಾಮಹ ನನ್ನು ನೋಡಿದ ಆತ ಯಮಕಗಳಿಗೆ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲದಿರುವುದು ; ದಂಡಿಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅನುಸರಿಸಿದಂತಿದೆ. ಇವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿದ 'ಕಾವ್ಯಾವ ಲೋಕನಂ' ಗ್ರಂಥದ ಕರ್ತೃ ನಾಗವರ್ಮ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೦೪೨) ಹೇಳಿರುವ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾ ರದ ವಿವರಣೆ ತುಂಬ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ :

ಅವಱೊಳ್ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾ
ರ ವಿಭಾಗಂ ಯಮಕಮೆಸೆವನು ಪ್ರಾಸಂಚಿ
ತ್ರ ವಿಚಿತ್ರಭಿತ್ತಿ ವಕ್ರೋ
ಕ್ತಿ ವಿಶೇಷಮುಮೆನೆ ಚತುರ್ವಿಧಂ ತಾನಕ್ಕುಂ॥ [17]

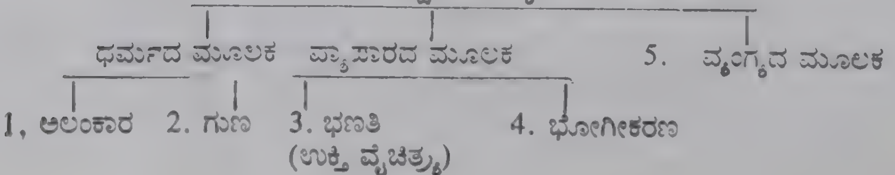
ಕೃತಿಸತಿಗೆ ಇರುವ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅಲಂಕಾರ (ಶಬ್ದ ಜಾತ, ಅರ್ಥಜಾತ ಎಂಬೆರಡು ವಿಧ)ಗಳಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದ ಜಾತ' ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು 'ಯಮಕ' 'ಅನುಪ್ರಾಸ' 'ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ ಭಿತ್ತಿ' (ಚಿತ್ರಕಾವ್ಯ) ಮತ್ತು 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ವಿಶೇಷ' ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಧದಲ್ಲಿ ವಿಭಾ ಗಿಸಲಾಗುವುದು. 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ' ಎಂದರೆ ಶಬ್ದದ ಅಭಿಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಾಂತರ ವನ್ನು (ಎರಡು ಬಗೆಯ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು) ಉಂಟುಮಾಡಿ ಕಾಕುವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತವಾಡು ವುದು. ಇದನ್ನು 'ವ್ಯಂಜನಾವ್ಯಾಪಾರ'[18] ಎಂದರೂ ಸರಿಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಯಮಕ (Refrain) ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಗೀತಗಳ ರೀತಿಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದು ವಿಶೇಷ. ಅದರಲ್ಲೂ ನುಡಿಗಳ ಮುಕ್ತಾಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ,

(೧) ಮೊದಲ ತಾಯ ಹಾಲ ಕುಡಿದು
ಬಲ್ಲೆಯಿಂದ ತೊದಲಿ ನುಡಿದು
ಕೆಳೆಯರೊಡನೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ
ಮಾತದಾವುದು–
ನಲ್ಲೆಯೊಲವ ತೆರೆದು ತಂದ
ಮಾತದಾವುದು[19]

---

17. ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನಂ (ಮೈ.ವಿ.ವಿ.ಪ್ರ) ಪದ್ಯ-೫೨೪ ಮತ್ತು ೬೦೧.
18. 'ವ್ಯಂಜನಾ ವ್ಯಾಪಾರ'ವನ್ನು 'ವ್ಯಂಜನಾವೃತ್ತಿ' ಎಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾ. ಕಾ. ಮೀ. ಐದು ಬಗೆಯ ವಿವರಣೆ ಅಥವಾ ಪಕ್ಷಗಳನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ 'ಮಾತದಾವುದು' ಇದು ಯಮಕವೇ. ಬಿ.ಎಂ.ಶ್ರೀ ಅವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗೆ ಈ ಬಗೆಯ ಯಮಕವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

(೨) ಸುಂದರ ದಿನ, ಸುಂದರ ಇನ
ಸುಂದನ ವನ, ನೋಡು ಬಾ !
ಎಳೆ ಬಿಸಿಲೊಳು ತಿಳಿಗೊಳದೊಳು
ಜಲದಲೆಗಳು ನಲಿನಲಿಯಲು
ನೋಡು ಬಾ ! ಕೂಡು, ಬಾ !
ಬೇಗ, ಬಾ ! ಬಾ ! ಬಾ ![20]

'ಸುಂದರ' ಇಲ್ಲಿ 'ಯಮಕ' ಕುವೆಂಪು ಅನೇಕ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಯಮಕಗಳನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(೩) ಪ್ರೇಮವೇ ಪ್ರೇಮದಿಂ ಕುಸುರಿಸಿಹ ಲತೆ ನೀನು
ಕಾಮುನಾ ಕಾಮುನೆಯ ಕೊನರು ನಾನು[21]

(೪) 'ಇಲ್ಲ ಇಲ್ಲ ನೆಹರೂ ನಿವೃತ್ತರಾಗುವುದಿಲ್ಲ' 'ನೀನು ಬಂದೆಯು
ಬಾ ಮಗು ನಂದನ' 'ಒಳ್ಳಿತನ ಸಹಜವೇನಲ್ಲ;
ಸಹಜದೊಳಗಿನ ಕಿಡಿಗೆ [22]

ಮುಂತಾಗಿ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನವ್ಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ 'ಯಮಕ' ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಬಗೆಯುವನ್ನು ಓದುವಾಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲೂ ಕ್ಲೀಷೆ-ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಅನ್ನಿಸುವದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕರ ಕಾವ್ಯಗಳಿಂದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ಮಾತು, 'ಯಮಕ' ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಬರಬೇಕು, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದು ಯಮಯಾತನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆಧುನಿಕ ಕಾವ್ಯದ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಥಾನ ಇರಲೇಬೇಕು. ಪ್ರಾಚೀನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಅದು ಸುಖಕರವಾಗದು. ನೋಡಿ :

ಕುವಲಯಕಧಿಪತಿಯಪ್ಪನೆ
ತವೆ ಲಕ್ಷಣ ಯುಕ್ತನಲ್ಲದಿರ್ದೊಡೆ ರಾಜಂ ।
ಕುವಲಯಕಧಿಪತಿಯಪ್ಪನೆ
ತವೆ ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತನಲ್ಲದಿರ್ದೊಡೆ ರಾಜಂ ॥

ಅಥವಾ

---

19. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗೀತಗಳು, ಕಾಣಿಕೆ, ಪು. ೧ (೧೮೫೩)
20. ಡಾ. ಕೆ. ವಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಕೊಳಲು ಸಂಗ್ರಹ
21. ಕಾವ್ಯಾನಂದ (ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ) ಜಲಪಾತ 'ಶಂಕಾ-ಸಮಾಧಾನ' ಪು ೯೦
22. ಎಂ. ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಅಡಿಗರ 'ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ' ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ.

ವಾರಿ ವಾರಿಯೊಳಾದಾನಂ ವಾರಿ ವಾರಿ ವಿತರ್ಕಮುಂ ।
ವಾರಿ ವಾರಿ ಜಪ್ರೋದನಂ ವಾರಿ ವಾರಿಜನಾಭನೊಳ್ ॥
ಇಂತಹವು ಸಹೃದಯನ ಹೃದಯವನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ
ತಟ್ಟವು[23]

ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ :

ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ ಎಂದರೆ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇಲ್ಲವೇ ಪದಗಳನ್ನು ಚತುರತೆಯಿಂದ ಆರಿಸಿ ರಚಿಸಿದ ಶಬ್ದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ; ಅವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸಬಲ ಅರ್ಥಾತ್ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಬಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಬರೆಯಲು ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಶರ, ಶೂಲ, ಚಾಪ, ಚಕ್ರ, ಅಸಿರೂಪ ಗಜ, ರಥ, ತುರಂಗ, ಪದಗತ, ಮುರಜ, ಗೋಮೂತ್ರಿಕೆ, ಪುಷ್ಕರ, ಅರ್ಧಭ್ರಮಣ, ಸರ್ವತೋಭದ್ರ ಅಕ್ಷರಚ್ಯುತ, ಬಿಂದುಚ್ಯುತ, ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಿ, ಏಕಾಕ್ಷರಿ, ನಿರೋಷ್ಠ್ಯ, ಅತಾಲವ್ಯ, ಚ್ಯುತದತ್ತಾಕ್ಷರ, ಗೋಪಿತ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಗಳು, ನಿಗೂಢ ಚತುರ್ಥ, ಗತಪ್ರತ್ಯಾಗತ ಇವು ಚಿತ್ರ ರಚನೆಗಳು. ವಿನೋದಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ರಚನೆಗಳ ಪ್ರಹೇಳಿಕೆಗಳು(ಹೇಳಿಕೆ ಅಥವಾ ಒಗಟು); ಇವುಗಳಲ್ಲೂ—ನುಸುಳು, ಒರ್ನುಡಿ, ಭಾಮೆ, ಅಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥ. ಉಟಿವು, ನಾಮಾಂತರ, ಕುಸುರಿ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಭೇದಗಳಿವೆ, ಮದನತಿಲಕಂ (ಚಂದ್ರರಾಜ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೨೪-೪೨. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ :

ಅಂಗ ನೃಪಾಯತಿ ತುಂಗಭುಜಂ ಕಲಿಯುಂಗಿತ ಶಿಕ್ಷಿತನಿಂದು ಯಶಂ ।
ಪಿಂಗಜದೊಂಗತ ಭೃಂಗಕಚಂ ಕಲಿ ಮಂಗಳ ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತನಿವಂ॥
ಸಂಗರ ಕೇಸರಿ ಸಂಗಗುಣಂ ಬಲಿ ಭೃಂಗರ ದಕ್ಷನು ವಾಯುತನುಂ ।
ಸಂಗದ ಸನ್ಮತಿ ರಂಗವಹಂ ಸವಭಂಗಿಯನೀಕ್ಷಿಸಿ ಮಾಚನೃಪಂ ॥

ಇದುವೆ ಎಡೆಯಕ್ಕರಮುಂ ಕಿಱಿಯಕ್ಕರಮುಂ ಚೌಪದಿಕೆಯುಂ, ಎರಡು ಪಟ್ಪದಿಯುಂ, ತ್ರಿಪದೋನ್ನತಿಯುಂ, ವಲ್ಜಮುಖಿಯುಂ, ತ್ರೋತೋಟಕಮುಂ, ಚಿತ್ರಪದಕಮುಂ, ಕಮಳಮುಂ, ಚಂದ್ರಿಕೆಯುಂ, ಇಂದುಮುಖಿಯುಂ ಮೊದಲಾಗಿ ೮೪ ವೃತ್ತಮುಂ, ಪಾದ ಮುರಜಬಂಧಮುಂ ಗೋಮೂತ್ರಿಕೆಯುಂ ಅಕ್ಕುಂ[24]

---

23. ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಉದಾಹರಣೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

24. ಕ.ಕ.ಚ. ಸಂಪುಟ-೧, ಪು. ೮೭ (೧೯೬೧ ಕ.ಸಾ.ಪ. ಮುದ್ರಣ)

ಈ ಪದ್ಯದ ರಚನೆ ಯಥಾಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ 'ಭಭಭಭಭಭಭಗ'ದ ವನಮಂಜರಿ ಅಥವಾ 'ರಸಮಂಜರಿ' ಎಂಬ ವೃತ್ತ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದವನ್ನು 'ಭಭಭಗಸಸಸಸ' ಎಂದೂ ವಿಭಜಿಸಿ ಪ್ರಸನ್ನಾ (ವೃತ್ತ ಜಾತಿ ಸಮುಚ್ಚಯ ೬-೩೨) ಎಂಬ ಅರ್ಧ ಸಮಚತುಷ್ಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

—ಈ ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಿಕಾರ ಎಂತಹ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಆಗದೆ ಇರದು. ಚಂದ್ರರಾಜನಂತಹ ಪಂಡಿತರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೂ ಈಗ ಇಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಾಗದು.

ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನ (Imagery) : ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿಯು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದರಚನೆ ಸಹೃದಯನಿಗೆ 'ಸ್ವರೂಪ' ಒಂದನ್ನು (Picture) ಅನುಭವಿಸಲು ಸೃಜಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ಪದ ಅಥವಾ ಪದಗಳ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಮೆ (Image) ಎಂದೂ, ಆ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಮಾವಿಧಾನ (Imagery) ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯ ಎರಡು ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದರೆ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

1. Imagery may be defined as the representation through language of sense experience[25].
2. The terms image and imagery have many connotations and meanings. Imagery as a general term covers the use of language to represent objects, actions, feelings, thoughts, ideas, states of mind and any sensory or extra-sensory experience.[26]

ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನದ ಮೂಲ ಲ್ಯಾಟಿನ ಶಬ್ದ 'imago[27] (image - likeness.)ದಲ್ಲಿ ಹೋಲಿಕೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆ (making of likeness) ಎಂದು ಪ್ರತಿಮಾ ವಿಧಾನವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಬಹುದು. ಇವು ಮೂರು ಬಗೆಯದ್ದಾಗಿವೆ: Literal (ಸ್ವಾಭಾವಿಕ) Perceptual (ಐಂದ್ರಿಯಾನುಭವಿಕ) ಮತ್ತು conceptual (ಭಾವನಾತ್ಮಕ) ಪ್ರತಿಮೆಗಳು. ಇವುಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದರಿಂದ ವಿವರಿಸಿದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಫುಟವಾಗುತ್ತದೆ.

There once the penitents took off their shoes
And then walked bare foot the remaining mile;
And the small trees, a stream and hedgerows file

---

25. Laurence Perrine, Sound and Sense 'Imagery' p. 40
26. J. A. Cuddon, A Dictionary of Literary Terms, pp. 316-18
27. ಚೇಂಬರ್ಸ ಮುಂತಾದ ಯಾವುದಾದರೂ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನುಳ್ಳ ನಿಘಂಟನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿರಿ. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಅಭಿಧಾ' 'ಲಕ್ಷಣಾ' ಹಾಗೂ 'ವ್ಯಂಜನಾ' ವೃತ್ತಿಗಳ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲೇ ಇವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯ 'Tone' ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ಇನ್ನೊಂದು ವೃತ್ತಿಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಕೃತಿ 'Sound & Sense' ಇದರಲ್ಲಿ 'Tone' ಎಂಬುದನ್ನೂ ನೋಡಿ.

Slowly along the munching English lane,
Like cows to the old shrine, until you lose
Track of of your dragging pain
The stream flows down under the durid tree,
Shiloah's whirlpools gurgle and make glad
The castle of God[28]

ಇಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ (Literal) ಪ್ರತಿಮೆ ಇದೆ[29]; 'hedgerows file slowly' ಎಂಬ ನುಡಿಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಐಂದ್ರಿಯಾನುಭವಿಕ (Perceptual) ಪ್ರತಿಮೆ ಇದೆ[30]; ಮತ್ತೆ 'The castle of God' ಎಂಬ ನುಡಿಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾವನಾತ್ಮಕ (conceptual) ಪ್ರತಿಮೆ ಇದೆ. 'The castle of God' ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದ ಅಗೋಚರ ವಿಷಯು; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ; ಅರ್ಥಾತ್ ಅದು ಭಾವಗಮ್ಯ[31]. ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯವೊಂದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದರೆ ಈ ಸಂಗತಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಹುದು.

ಏನಾದರೂ ಮಾಡುತಿರು ತಮ್ಮ;
ನೀ ಸುಮ್ಮನಿರ ಬ್ಯಾಡ;
ಆ ಸಸಿಯ ಕೀಳು, ಚಿವುಟೀಚಿಗುರ.
ಹೂ ಕಂಡರೆ ಹಿಸುಕಿ ಬಿಸುಡು; ಹುಲ್ಲೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿ
ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳಿ ಹಿಡಿದಾಡು ಲಂಕಾದಹನ.
ಮರಿಚಿಟ್ಟೆ, ಗಿಳಿ, ಗುಬ್ಬಿ—ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡರೆ ಅಲ್ಲಿ
ಅಟ್ಟು, ಹಿಡಿ, ಕುಟ್ಟು; ಕಿತ್ತೆಸೆ ಪಕ್ಕಪುಕ್ಕಗಳ.
ಕಾಡಾನೆ ಹೊಕ್ಕ ನಂದನದಲ್ಲಿ
ಬಿಕ್ಕುತಿದೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಂಬಾಳೆ,[32]

ಏನಾದರೂ ಮಾಡುವುದು ಜೀವದ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ಅದು **ಸ್ವಾಭಾವಿಕ**. ಸಸಿಯನ್ನು ಕೀಳುವುದು, ಚಿಗುರನ್ನು ಚಿವುಟುವುದು-ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿಂದ ಕಂಡು ಅನುಭವಿಸಬಹುದು; ಆದುದರಿಂದ ಇವು ಐಂದ್ರಿಯಾನುಭವಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು ಅಥವಾ

---

28. A Dictionary of Literary Terms, p 317
29. ಇದನ್ನು ಭಾ.ಕಾ. ಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಅಲಂಕಾರ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗದು.
30. ಇದು ಭಾ.ಕಾ. ಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಭೋಗೀಕರಣ ವ್ಯಾಪಾರ'
31. ಇದು ಭಾ.ಕಾ. ಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಭಣಿತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಅಥವಾ ಉಕ್ತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ'. ಉಕ್ತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯವೆಂದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮಾತು.
32 ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಅಡಿಗ, ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ, ಪು. ೨೬೭.

ಹೋಲಿಕೆಗಳು. ಕಾರಣ ಇವು ಐಂದ್ರಿಯಾನುಭವಿಕ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ; 'ಹುಲ್ಲೆಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊಳ್ಳಿ ಹಿಡಿದಾಡು ಲಂಕಾದಹನ'– ಇದರಲ್ಲಿ 'ಲಂಕಾದಹನ' ಒಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇದೂ ಐಂದ್ರಿಯಾನುಭವಿಕ ಪ್ರತಿಮೆ; 'ಲಂಕಾದಹನ ಶಬ್ದ, ಅದನ್ನು ಐಂದ್ರಿಯಾನುಭವಿಕದಾಚೆಗೆ ಒಯ್ದು ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಷಯದ ನೆನಪಿನ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿಸಿದೆ; ಅನುಭವವನ್ನು ಗಾಢವಾಗಿಸುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅದು ಪತಿಮೆ-ಸಂಕೇತ-ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ನಿದರ್ಶನ-ಹೀಗೆ ಒಂದರಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. 'ನಂದನ' ಇದು ಸಮೃದ್ಧಿಯ ಸಂಕೇತ. ಇಲ್ಲಿ ಈ ಒಂದು ಭಾವನೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂಶ ಇಲ್ಲ. ಈ ನಂದನ ಇಂದ್ರನ ವನವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರಂತಹ ಸಂತೋಷದ ಕುರುಹು ಎನ್ನುವುದು ಭಾವನೆಯ ಬಸಿರಿಗೆ ತಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇದು ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಮೆ.

ಪ್ರತೀಕ : ಪ್ರತೀಕ, ಸಂಕೇತ-ಇವು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ 'Symbol' ಶಬ್ದದಿಂದ ಜನ್ಮತಳೆದುನಿಂತ ಶಬ್ದಗಳು. ಪ್ರತಿಮಾ, ಪ್ರತೀಕ, ರೂಪಕ,—ಈ ಮೂರೂ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದರ ನೆರಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಕೆಲಸಲ ಇವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸುವುದು ತುಂಬ ಕಷ್ಟದ ಪ್ರಾಯಃ ಆಗದ – ಕೆಲಸ. Image, metaphor, and symbol shade into each other and are sometimes difficult to distinguish[33]. ಎ. ಕೆ. ರಾಮಾನುಜನ್ ಅವರ ಒಂದು ಪದ್ಯದ ಈ ಪಂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ :

ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಕವಿಗೆ
ನೆರಳು ಅಂದರೆ ಪ್ರಾಣ
ಕಾರಣ ನೆರಳು। ಬೆಳಕು
Instant ಪದ್ಯ
ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದ
ಕೃಷ್ಣ। ರಾಧೆ[34]

ಮೊದಲಿನ 'ನೆರಳು' ಇಮೇಜಿಸ್ಟ್ಸ್ (Imagists) ಕವಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತಿದೆ. ಇಜ್ರಾ ಪೌಂಡ್ (Ezrapound) ಎಮಿ ಲೋವೆಲ್ (Amy Lowell), ಟಿ. ಇ. ಹುಲ್ಮೆ (T. E. Hulme) ರಿಚರ್ಡ್ ಆಲ್ಡಿಂಗಟನ್ (Richard Aldington) ಮೊದಲಾದ

33. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 'Sound and Sense' p. 63

34. ಎ. ಕೆ. ರಾಮಾನುಜನ್ 'ನಲವತ್ತು ನೆರಳು' ಪದ್ಯ. ಪ್ರಾಯೋಗಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಡಿ. ಎ. ಶಂಕರ ಬೇರೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆಯೆಂಬುದರ ಅರಿವು ನನಗಿದೆ. 'ನೆರಳು' ಇದರ ಸುತ್ತ ಭಾವನಾಲಹರಿಯನ್ನು ಹರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀ ರಾಮಾನುಜನ್ ಎಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ. Stream of consciousness ಇಲ್ಲಿದೆ.

ವರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. 'ನೆರಳು' Image ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಮುಂದೆ 'ನೆರಳು' ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸಿದೆ; ಅರ್ಥಾತ್ ಕತ್ತಲೆಗೆ ಅದು ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಈ ನೆರಳು। ಬೆಳಕು ಗಳು ದುಃಖ-ಸುಖ ಇವನ್ನೂ ಸಹೃದಯನ ಮನೋಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿ ನಿಲ್ಲು ತ್ತವೆ. ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕೃಷ್ಣ-ರಾಧೆ—ಇವರು ನೆರಳು-ಬೆಳಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ನಿಧಿಸುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಂಕೇತಗಳೆಂದು ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನೆರಳು ಕೃಷ್ಣನಲ್ಲೂ ಬೆಳಕು ರಾಧೆಯಲ್ಲೂ ಅಭೇದರೂಪದಲ್ಲಿರುವದರಿಂದ ರೂಪಕ (Metophor) ಅಲಂಕಾರ ಸ್ವರೂಪ ಪಡೆದಿವೆಯೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗದೆಂದು ನನ್ನ ಗ್ರಹಿಕೆ. ಇಡಿಯ ಪದ್ಯ ನೆರಳು (Image) ಕುರಿತು ಬರೆದ ಕವಿತೆಯೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ನಿದರ್ಶನ : ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ನಿದರ್ಶನ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ Allusion ಎಂಬುದರ ಪ್ರತೀಕ. ಇದು ಪೂರ್ವಕೃತಿ, ಪೌರಾಣಿಕ ಇಲ್ಲವೇ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ಯಾವದೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಘಟನೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಉದಾ :

೧. ಭೂ–ವ್ಯೋಮಗಳನೆರಡು ತೆಕ್ಕೆಗೊಳಗಾಗಿಸಿ
ನೂರು–ಸಾವಿರದಳದಿ ದಿಗ್–ದಿಗಂತವನೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ
ಬಯಲಿಗೂ ಬಣ್ಣವ ಪೂಸಿ
ನಿಂತಿರುವ ನಿರ್ಜರ ಹೂವು
ಈ ಚೆಲುವು
ಇದು ಮೃದ್‌ಗಂಧಿ ;
ಆದರೂ ವಿಯತ್‌ಸ್ಪಂದಿ !
ಯೋಜನ–ಯೋಜನಗಂಧಿ !
ನಾನು
ಬಡ ಶಂತನು
ಈ ಇದಕೆ ಬಂದಿ ![35]

ಕವಿ, ಚೆಲುವನ್ನು ಯೊಜನೆಗಂಧಿಗೂ ತನ್ನನ್ನು ಶಂತನು ಮಹಾರಾಜನಿಗೂ ಸಂಕೇತ ವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮಹಾಭಾರದಲ್ಲಿಯ ಯೋಜನಗಂಧಿ–ಶಂತನು–ಇವರ ಮಿಲನದ ಕಥೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಒಂದು ಸಲ ಮನಸ್ಸಿನ ಪಾತಳಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದು ಕವಿ ಚೆಲುವಿಗೆ ಸೋತುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಂದರ್ಭಿಕ ನಿದರ್ಶನವೊಂದರಿಂದ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸಿ ದ್ದಾನೆ.

---

35. ಡಾ॥ ಎಂ. ಅಕ್ಬರ ಅಲಿ, ಚೆಲುವಿನ ನಿಲುವು 'ತಮಸಾ ನದಿ ಎಡಬಲದಿ' ಪು. ೬೬-೬೭ (೧೯೮೦)

೨. ದೂರದಲಿ ಹಸಿರು ಚಪ್ಪರದೊಳಗೆ ಮದುವೆ ಬ್ಯಾಂಡಿನ ಮೋಡಿ,
ಮೈ ತುಂಬ ಹೂಮುಡಿದು ಹುಚ್ಚಾದ ಮರ ಚೈತ್ರದಲಿ
ಮೆರವಣಿಗೆ ಹೊರಟು ನಿಂತಿವೆ ನೋಡಿ.
ಚಿಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕೆಗೆ ಒಂದು ಉಯ್ಯಾಲೆಯನು ತೂಗಿ
ದಿಗ್ದಿಗಂತದ ನೀಲಗಾಜುಗೋಡೆಗೆ ತಾಗಿ
ಜೋಕಾಲಿಯಾಡುವ ಬಯಕೆ—
'ನಾ ನಿನಗೆ ನೀನೆನಗೆ ಜೇನಾಗುವ
ರಸದೇವ ಗಂಗೆಯಲಿ ಮೀನಾಗುವ'[36]

ಕೊನೆಯ ಎರಡು ಪಂಕ್ತಿಗಳು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಕವಿತೆ 'ಜೇನಾಗುವಾ' ಇದರಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡವು. ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗುವಾಗ ಕವಿಗಳು ಬೇರೆ ಆಕರಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದುದು ಪ್ರಾಚೀನರಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.[37] ಅದಕ್ಕೆ 'ವಾಕ್ಯವೇಷ್ಟನ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೂ ಅದು ಅಪರೂಪ; ನವ್ಯರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಸೊಗಸೇ ಬೇರೆ.*

36. ಡಾ. ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಕವಿತೆ 'ಮಬ್ಬಿನಿಂದ ಮಬ್ಬಿಗೆ'

37. a) ಪಂಪಭಾರತ, ೬-೪ ಕಃ ಕೇನಾರ್ಥೀಕೋ ದರಿದ್ರುಃ ಪೊನ್ನನಲ್ಲೂ ಇದೆ. ನೋಡಿ. ಶಾಂತಿ ಪುರಾಣ b) ಆದಿಪುರಾಣ, ೧೩-೮೪, ನದೇವ ಚರಿತಂ ಚರೇತೆನಿಸಿದ್ಧೈ ತ್ರಿಲೋಕೇಶ್ವರಾ

* ಈ ಲೇಖನ ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ ಡಾ. ಜಿ. ವರದರಾಜರಾಯರಿಗೂ ಮತ್ತು ಡಾ. ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರಿಗೂ ಋಣಿಯಾಗಿರುವೆ.

ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ

ಗುಂಡ್ಮಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಐತಾಳ

೧

ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನವು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ : ಆಲಂಕಾರಿಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮವೆನ್ನಿಸಿದೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದಷ್ಟು ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಇತರ ಪ್ರಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೇನು ಎಂದು ಹುಡುಕುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಸುಂದರವೆಂದು ಕಂಡುಬಂದ ಮಾತಿನ ರೀತಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಬಗೆಬಗೆಯ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡುತ್ತ ಹೋದರು ; 'ರಸಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಕ್ಯವೇ ಕಾವ್ಯ' ಎಂದು ವಿಶ್ವನಾಥನು ಹೇಳಿದರೂ ಅವನ ಮಾತನ್ನು ಅಷ್ಟೊಂದು ಗಮನಿಸದೆ ಮಾತಿನ ಬಗೆಬಗೆಯ ಸುಂದರ ರೀತಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು ಕೊಡುತ್ತ, ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತ ಕೂದಲೆಳೆಯನ್ನು ಸೀಳುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಕೂದಲೆಳೆ ಸೀಳುವ ಕೆಲಸ ಬಹಳಕ್ಲಿಷ್ಟ ; ಆದರೂ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದರು. ಭರತನ ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ ನಾಲ್ಕು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಅಂಕೆ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೂರಿಪ್ಪತ್ತರಷ್ಟು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು. "ಧ್ವನಿ ತತ್ತ್ವವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಬಳಿಕ ಅಲಂಕಾರದ ಸ್ಥಾನವು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದುಹೋಗಿ ಅದೊಂದು ಉಕ್ತಿವಿಶೇಷಮಾತ್ರವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಪ್ರಚುರವಾಗಿತ್ತು. 'ಅನಂತಾ ಹಿ ವಾಗ್ವಿಕಲ್ಪಾಃ ತತ್ಪ್ರಕಾರಾ ಏವ ಚ ಅಲಂಕಾರಾಃ' (ಮಾತಿನ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ಅನಂತ ; ಅವುಗಳ ಬಗೆಗಳೇ ಅಲಂಕಾರಗಳು) – ಹೀಗೆಂದು ಆನಂದವರ್ಧನನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದನು."[1] "ಅಲಂಕಾರಾಣಾಮನಂತತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಪ್ರತಿಭಾ ಅನಂತ್ಯಾತ್"[2] –ಅಲಂಕಾರಗಳ ಅನಂತತೆಗೆ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಅನಂತತೆಯೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಅಭಿನವಗುಪ್ತನೂ ಅನುಮೋದಿಸಿದನು.

1. ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ: ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ: ಪು. ೬೫ : ೧೯೬೩
2. ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕಲೋಚನ : ಪು. ೮೮

೨

ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವು ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೆಸರಿಸುತ್ತ ಬಂದ ನೂರಾರು ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆನ್ನಿಸಿದೆ. ಇದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಆಲಂಕಾರಿಕನಿಗೂ, ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುವುದರಿಂದ ಆಲಂಕಾರಿಕರಿಗೆ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರದ ಹೃದಯ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ; ಮರ್ಮ ಅರಿವಾಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನು ಬಳಸಿದ, ಬೆಳೆಯಿಸಿದ ಎಲ್ಲ ಆಲಂಕಾರಿಕರೂ ಇದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಒಂದೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ ಹೋದರೇ ವಿನಾ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾದ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಯಾರೂ ಸಮರ್ಥರಾಗಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಯಾವ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ? ಅವರು ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಯಗಳು ಯಾವುವು? ಅದರ ಬಗೆಗೆ ಅವರವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳೇನು? – ಎಂಬುದನ್ನು ಒಂದುಕಡೆ ಇಟ್ಟು ನೋಡುವುದು, ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಇತ್ಯರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ನಮ್ಮ ಪ್ರಬಂಧದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೩

ಭಟ್ಟಿಯು ತನ್ನ 'ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಿಯೇ ಮೊದಲನೆಯವನು. ಅವನು 'ಭಾವಿಕ'ವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ:

"ಭಾವಿಕತ್ವಂ ಅಲಂಕಾರಃ ಪ್ರಬಂಧವಿಷಯ ಉಕ್ತಃ. ನೈಕದೇಶಿಕಂ ತಸ್ಯ ಚಿತ್ರಾದಯೋಽರ್ಥಾಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿಹೇತವಃ. ತಥಾ ಚ ಉಕ್ತಂ–

ಭಾವಿಕತ್ವಮಿತಿ ಪ್ರಾಹುಃ ಪ್ರಬಂಧವಿಷಯಂ ಗುಣಂ
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ ಇವ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಯತ್ರಾರ್ಥಾ ಭೂತಭಾವಿನಃ ॥"[3]

ಭಟ್ಟಿಯ ಕಾಲ ಭಾಮಹನಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೫೦೦ ರಿಂದ ೬೫೦ ರೊಳಗೆ ಇದ್ದಿರಬೇಕು.[4] ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ 'ಜಯಮಂಗಲಂ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿದೆ. ವಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಹೀಗೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ' ಎಂದು ಭಾಮಹನು ಕೊಟ್ಟ 'ಭಾವಿಕತ್ವಮಿತಿ... ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಭಟ್ಟಿಯು ಹೇಳಿದ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಭಾಮಹ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಭಟ್ಟಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಯರೂಪವಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವು ಇಡಿಯ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತ

---

3. ಭಟ್ಟಿಕಾವ್ಯ : ದ್ವಾದಶಃ ಸರ್ಗಃ ಪು. ೩೮೬, ನಿರ್ಣಯ ಸಾಗರ ಪ್ರೆಸ್, ಬೊಂಬಾಯಿ. ೧೯೩೪

4. ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ : ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ : ಪು. ೧೭; ೧೯೭೩

ವಾಗುವುದರಿಂದ ಭಟ್ಟಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

೪

ಮುಂದೆ ಬಂದ ಭಾಮಹನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ಭಾವಿಕತ್ವಮಿತಿ ಪ್ರಾಹುಃ ಪ್ರಬಂಧ ವಿಷಯಂ ಗುಣಮ್
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ ಇವ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಯತ್ರಾರ್ಥಾ ಭೂತಭಾವಿನಃ ॥
ಚಿತ್ರೋದಾತ್ತಾದ್ಭುತಾರ್ಥತ್ವಂ ಕಥಾಯಾಃ ಸ್ವಭಿನೀತತಾ
ಶಬ್ದಾನಾಕುಲತಾ ಚೇತಿ ತಸ್ಯ ಹೇತುಂ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ ॥[5]

(ಕೆಲವರು) ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸುವ ಗುಣವು 'ಭಾವಿಕತ್ವ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಸಂಗತಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಈಗ ನಡೆಯುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವುದೇ ಅದರ ಲಕ್ಷಣ. (ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ) ವಿಚಿತ್ರವೂ ಉದಾತ್ತವೂ ಅದ್ಭುತವೂ ಆದ ಸಂಗತಿಗಳಿರುವುದು, ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಸಂಯೋಜನೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವುದು, ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಕಿವಿಗೆ ಅಹಿತವಾಗುವ ಅಂಶಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು – ಇದೇ ಭಾವಿಕತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. "ಇದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವ ಸಮುದ್ರಬಂಧನು (ಅಲಂಕಾರ ಸರ್ವಸ್ವ ಟೀಕೆ) ಕಥೆಯ 'ಸ್ವಭಿನೀತತಾ' ಎಂದರೆ 'ಆಂಗಿಕಾದಿ ಚತುರ್ವಿಧಾಭಿನಯ ಶಾಲಿತ್ವಮ್' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ 'ಚತುರ್ವಿಧ ಅಭಿನಯ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕಥೆ' ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ."[6]

'ಜಯಮಂಗಲ' ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಂತೆಯೇ ಭಾಮಹನು 'ಭಾವಿಕತ್ವ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ನವೀನರ ಹಾಗೆ 'ಭಾವಿಕ' ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇವನು ಹೇಳುವ ಲಕ್ಷಣವೂ ಇತರರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. "ಪ್ರಬಂಧವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಈ ಅಲಂಕಾರದ ವೈಶಾಲ್ಯವು ಮುಂದಿನವರ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕುಚಿತವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವಾಮನ ರುದ್ರಟರು ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೇ ಇಲ್ಲ."[7]

೫

ಮುಂದೆ ಬಂದ ದಂಡಿಯು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶದಲ್ಲಿ 'ಭಾವಿಕ'ವನ್ನು ಕುರಿತು ಮೂರು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

---

5. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ : ಪು. ೭೧ ; ೧೯೭೧
6. ಅದೇ ಪು. ೭೨ ; ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ
7. ಅದೇ ಪು. ೭೧ ; ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ

ತದ್ಭಾವಿಕಮಿತಿ ಪ್ರಾಹುಃ ಪ್ರಬಂಧವಿಷಯಂ ಗುಣಮ್
ಭಾವಃ ಕವೇರಭಿಪ್ರಾಯಃ ಕಾವ್ಯೇಷ್ವಾಸಿದ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥಿತಃ ॥
ಪರಸ್ಪರೋಪಕಾರಿತ್ವಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ವಸ್ತುಪರ್ವಣಾಮ್
ವಿಶೇಷಣಾನಾಂ ವ್ಯರ್ಥಾನಾಮಕ್ರಿಯಾ ಸ್ಥಾನವರ್ಣನಾ ॥
ವ್ಯಕ್ತಿರುಕ್ತಿಕ್ರಮಬಲಾದ್ಗಭೀರಸ್ಯಾಪಿ ವಸ್ತುನಃ
ಭಾವಾಯತ್ತಮಿದಂ ಸರ್ವಮಿತಿ ತದ್ಭಾವಿಕಂ ವಿದುಃ ॥[8]

ಇಡಿಯ ಪ್ರಬಂಧವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಗುಣವನ್ನೇ 'ಭಾವಿಕ' ಎನ್ನುವರು. ಭಾವ ಎಂದರೆ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಯಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ಅನುಸ್ಯೂತವಾಗಿ ಬರುವ ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಕಥಾವಸ್ತುವಿನ ಸಕಲ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಸ್ಪರ ಉಪಕಾರಿತ್ವವಿರುವುದು ; ವ್ಯರ್ಥ ವಿಶೇಷಣಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದು, ವ್ಯರ್ಥವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ವಚನಾನುಕ್ರಮದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಗೂಢವಾದ ಅರ್ಥಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ–ಇವೆಲ್ಲ ಕವಿಯ ಭಾವಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು 'ಭಾವಿಕ' ಎನ್ನಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲಿ 'ಭಾವಿಕತ್ವ' ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದಂಡಿ 'ಭಾವಿಕ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಹೊಸತು. ಇವನೂ ಭಟ್ಟಿ ಭಾಮಹರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ವಿಶದೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಇವರ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿ ನಾಗವರ್ಮನು 'ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ'ದಲ್ಲಿ 'ಭಾವಿಕ'ದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

ಭಾವಿಕಮೆಂದರೆಬರ್ ಕವಿ
ಭಾವಗತಾರ್ಥಮನೆ ತಾಮಲಂಕೃತಿಗಳೊಳು–
ದ್ಭಾವಿಸಿ ಪೇಟ್ವರ್ ಶಕ್ತಿಸ–
ಮಾವಿರ್ಭೂತ ಪ್ರಬಂಧ ವಿಷಯಮುದಕ್ಕುಂ॥
ಸ್ಥಾನೋಪವರ್ಣನಂ ಶ–
ಬ್ದಾನಾಕುಳ ಭಾವಮುದ್ಭುತಾರ್ಥತ್ವಂ ಸ್ವಾ–
ಧೀನರಸವೃತ್ತಿ ಸಂಬಂ
ಧಾನುಗಮಂ ಭಾವಿಕಕ್ಕೆ ಭಾವಮಿವಕ್ಕುಂ ॥[9]

೬

ಮಮ್ಮಟನು ತನ್ನ 'ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶ'ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.

---

8. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ : ಪು. ೨೯೩; ೧೯೭೫.
9. ನಾಗವರ್ಮ ವಿರಚಿತಂ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನಂ : ಪು. ೧೬೮ ; ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ: ೧೯೭೭

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ ಇವ ಯದ್ ಭಾವಾಃ ಕ್ರಿಯನ್ತೇಭೂತಭಾವಿನಃ
ತದ್ಭಾವಿಕಮ್...[10]

ಹಿಂದೆ ನಡೆದ ಮತ್ತು ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಈಗ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ 'ಭಾವಿಕ'. ಮಮ್ಮಟನು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಮಮ್ಮಟನು 'ಭಾವಿಕ'ದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಭಾಮಹ ದಂಡಿಯರು ಹೇಳಿದ ವಿಶಾಲಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಹಾಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿದರೆ 'ಭಾವಿಕ'ದ ಅಪರಿಮಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಮಿತಗೊಳಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರ ಮಾತ್ರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಂತು, ಮಮ್ಮಟನು 'ಭಾವಿಕ'ದ ಬಗೆಗೆ ಅಡ್ಡಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ದೀಪವಿಟ್ಟಂತೆ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಲಕ್ಷ್ಯಪದ್ಯವಿದು :

ಆಸೀದಂಜನಮತ್ರೇತಿ ಪಶ್ಯಾಮಿ ತವಲೋಚನೇ
ಭಾವಿಭೂಷಣ ಸಂಭಾರಾಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕುರ್ವೇ ತವಾಕೃತಿಮ್ ॥
ನಿನ್ನಯ ಕಣ್ಣೊಳ್ ಕಾಡಿಗೆ
ಮುನ್ನಿರ್ದಾ ಪರಿಯನರಿವೆನೈಸಲೆ ಮುಂದುಂ
ಸನ್ನಿದವಪ್ಪಾ ಭೂಷಣ-
ದುನ್ನತರುಚಿ ಕಣ್ಗೆವರ್ಪುದೀಗಳೆ ನೋಡಲ್ ॥

ಪದ್ಯದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಂಶವೂ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲಿರುವ ಅಂಶವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿರುವಂತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆ.[11]

೭

ಉದ್ಭಟನೂ ಮಮ್ಮಟನ ಹಾಗೆಯೇ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾ ಇವ ಯತ್ರಾರ್ಥಾ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಭೂತಭಾವಿನಃ
ಅತ್ಯದ್ಭುತಾಃ ಸ್ಯಾತ್ ತದ್ವಾಚಾಮನಾಕುಲ್ಯೇನ ಭಾವಿಕಮ್ ॥[12]

ಅತ್ಯಂತ ಅದ್ಭುತವೂ, ಭೂತ ಹಾಗೂ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉಕ್ತಿಯ ಅನಾಕುಲತೆಯ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಎಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದೇ ಭಾವಿಕ. ಉದ್ಭಟನು

10. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಕಾಶ : ಪು. ೨೪೧ ; ೧೯೫೯
11. ಅದೇ : ಪು. ೨೪೨
12. ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರಸಾರ ಸಂಗ್ರಹಂ ೬-೬

ಭಾವಿಕಕ್ಕೆ ಮುಕ್ತಕದ ಗುಣವನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿದ್ದಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಪ್ರಬಂಧವ್ಯಾಪೀ ಗುಣವನ್ನಲ್ಲ. ಭಾಮಹನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಸಂದರ್ಭಗಳ ಅನಾಕುಲತೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಉದ್ಭಟನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಾಮನ ರುದ್ರಟರು 'ಭಾವಿಕ'ದ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನೇ ಎತ್ತುವುದಿಲ್ಲ.

೮

ವಿಶ್ವನಾಥನು ತನ್ನ 'ಸಾಹಿತ್ಯದರ್ಪಣ'ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :

ಅದ್ಭುತಸ್ಯ ಪದಾರ್ಥಸ್ಯ ಭೂತಸ್ಯಾಥ ಭವಿಷ್ಯತಃ
ಯತ್ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಯಮಾಣತ್ವಂ ತದ್ಭಾವಿಕಮುದಾಹೃತಮ್ ॥[13]

ಅದ್ಭುತ ಪದಾರ್ಥದ ಭೂತ ಹಾಗೂ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಕಣ್ಣಮುಂದೆಯೇ ಕಾಣುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದಾಗ ಅದು 'ಭಾವಿಕ' ವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಶ್ವನಾಥನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಸೊಗಸಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ :

ಮುನಿರ್ಜಯತಿ ಯೋಗೀಂದ್ರೋ ಮಹಾತ್ಮಾ ಕುಂಭಸಂಭವಃ
ಯೇನೈಕ ಚುಲುಕೇ ದೃಷ್ಟೌ ದಿವ್ಯೌ ತೌ ಮತ್ಸ್ಯಕಚ್ಛಪೌ ॥
ಆಸೀದಂಜನಮತ್ರೇತಿ ಪಶ್ಯಾಮಿ ತವ ಲೋಚನೇ
ಭಾವಿಭೂಷಣ ಸಂಭಾರಾಂ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕುರ್ವೇ ತವಾಕೃತಿಮ್ ॥[14]

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯದನ್ನು ಮಮ್ಮಟನೂ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಅರ್ಥ ಹೀಗೆ : ಯೋಗೀಂದ್ರನೂ, ಮಹಾತ್ಮನೂ, ಮುನಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಅಗಸ್ತ್ಯನು ತನ್ನ ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಆಪೋಶನ ಮಾಡುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಎರಡು ಅವತಾರಗಳಾದ ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಂಡನು ! ಈ ವರ್ಣನೆಯು ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದಂತೆ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ.

೯

'ಅಲಂಕಾರಸರ್ವಸ್ವಂ'ವನ್ನು ಬರೆದ ರುಯ್ಯಕನು 'ಅತೀತಾನಾಗತ ಯೋಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾಯಮಾಣತ್ವಮ್ ಭಾವಿಕಮ್'[15] ಭಾವಿಕದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅತೀತ ಮತ್ತು ಅನಾಗತಗಳನ್ನು (ಭೂತ ಭವಿಷ್ಯತ್) ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ತಿಳಿಸುವುದೇ 'ಭಾವಿಕ' ಎನ್ನಿಸುವುದು ಎಂಬುದು ಅವನ ಮತ. ಇದನ್ನು ಮತ್ತೆ ವಿವರವಾಗಿ

---

13. ಡಾ॥ ಪಿ. ವಿ. ಕಾಣೆ : ಸಾಹಿತ್ಯ ದರ್ಪಣ : ಪು. ೬೦ · ೧೯೬೫
14. ಅದೇ
15. ಡಾ. ರೇವಾ ಪ್ರಸಾದ ದ್ವಿವೇದೀ : 'ಅಲಂಕಾರ ಸರ್ವಸ್ವಂ' ಹಿಂದೀ ಭಾಷಾನುವಾದ : ಪು. ೬೭೧; ೧೯೭೧

ವಿಶದಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಅವುಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳೋಣ :

ಆ ಬೋಧದ ಲೋಕೋತ್ತರತೆ. ಅದ್ಭುತತೆ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ಅಂಥ ಶಬ್ದ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಂದ ಇದು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದು ಭ್ರಾಂತಿಯಲ್ಲ ; ಭೂತ ಭಾವೀ ವಿಷಯಗಳು ಭೂತ ಭಾವಿಗಳಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದು ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅದ್ಭುತ ಧರ್ಮ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಪದಾರ್ಥದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವವು ಇಲ್ಲಿ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಹೃದಯನಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಇದು ರಸವದಲಂಕಾರವೂ ಅಲ್ಲ. ಕಾರಣ, ಇಲ್ಲಿ ವಿಭಾವಾದಿ ಸಂಬಂಧವೂ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಸ್ತುಸ್ವಭಾವವರ್ಣನೆಯಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಯೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥತೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಭಾವಿಕವನ್ನು ಪ್ರಸಾದಗುಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಗತಗೊಳಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ದರ್ಭಾಂಕುರೇಣ ಚರಣಃ ಕ್ಷತ ಇತ್ಯಕಾಂಡೇ
ತನ್ವೀ ಸ್ಥಿತಾ ಕತಿಚಿದೇವ ಪದಾನಿ ಗತ್ವಾ
ಆಸೀದ್ವಿವೃತ್ತವದನಾ ಚ ವಿಮೋಚಯಂತೀ
ಶಾಖಾಸು ವಲ್ಕಲಮಸಕ್ತಮಪಿ ದ್ರುಮಾಣಾಮ್ ॥[16]

—ಶಾಕುಂತಲಂ

ದರ್ಭೆಹುಲ್ಲು ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಶಕುಂತಲೆ 'ಕುಶಾಂಕುರದಿಂದ ಕಾಲು ಗಾಯವಾಯಿತು' ಎಂದು ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಳು. ಆಗ ಹತ್ತಿರವೇ ಇದ್ದ ಮರಗಳ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ವಲ್ಕಲವು ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳದಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಬಿಡಿಸುವ ನೆವದಿಂದ ನನ್ನನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತಳು ! ಇಲ್ಲಿ ಶಕುಂತಲೆಯ ರೂಪ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸುವುದರಿಂದ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವಿದೆ.

೧೦

ಜಯದೇವನ 'ಚಂದ್ರಾಲೋಕ'ದಲ್ಲಿ 'ಭಾವಿಕ'ವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ :

ಭಾವಿಕಂ ಭೂತಭಾವ್ಯರ್ಥ ಸಾಕ್ಷಾದ್ದರ್ಶನವರ್ಣನಮ್
ಅಲಂ ವಿಲೋಕಯಾದ್ಯಾಪಿ ಯುದ್ಧ್ಯಂತೇऽತ್ರ ಸುರಾಸುರಾಃ ॥
ದೇಶಾತ್ಮ ವಿಪ್ರಕೃಷ್ಟಸ್ಯ ದರ್ಶನಂ ಭವಿಕಚ್ಛವಿಃ
ತ್ವಂ ವಸನ್ ಹೃದಯೇ ತಸ್ಯಾಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪಂಚೇಷುರೀಕ್ಷ್ಯಸೇ ॥[17]

---

16. ಶಾಕುಂತಲಂ : ೨-೧೩ ; ರುಯ್ಯಕ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ.
17. 'ಚಂದ್ರಾಲೋಕಃ' ಪು. ೧೦೭ ಚೌಖಂಬಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸೀರೀಸ್, ವಾರಣಾಸಿ, ೧೯೩೮

'ಚಂದ್ರಾಲೋಕ'ದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೂ, ಎರಡನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನೂ ಹೇಳಿರುವುದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಭೂತಭಾವೀ ಅರ್ಥಗಳ ದರ್ಶನವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕಥನವೇ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವೆನ್ನಿಸುವುದು. ಉದಾಹರಣೆ ರಣಭೂಮಿ ವರ್ಣನೆ. ವರ್ತಮಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನೋಡಿದ ಕಥನವಾಗಿದೆ. ಭಾವಿಕವು ವಿರಲಾಲಂಕಾರವಾಗಿಯೂ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ನಿದರ್ಶನ. ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯೋತ್ಕರ್ಷವಶದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾದ್ದರ್ಶನ ಕಥನವು 'ಭಾವಿಕಚ್ಛವಿ' ಎಂಬ ಅಲಂಕಾರವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ: ಅನ್ಯಹೃದಯ ನಿಷ್ಠನಾದ ಕಾಮುನ ದರ್ಶನದ ಉಕ್ತಿ.

೧೧

ತಿರುಮಲಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ 'ಅಪ್ರತಿಮವೀರಚರಿತೆ'ಯಲ್ಲಿ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ :

ಭಾವಿಕಂ ಭೂತಭಾವ್ಯರ್ಥ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸ್ಯ ವರ್ಣನಂ ॥

ಪಿಂದೆ ಪೋದುದಂ ಮುಂತೆ ಬರ್ಪುದನಾವುದನಾದೊಡಮೊಂದು ರಸಾವೇಶದಿಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ಕಾಣ್ಬುದು ಭಾವಿಕಮೆನಿಪುದು. ಎಂತೆನೆ :

ಇದೆ ಬಂದರ್ ಮಹಿಶೂರವ-
ರಿದೆ ಕೊಂದರ್ ಕೂಪುಖಾನನಂ ಮಿಕ್ಕವರಂ
ಸದೆದಪರಿದೆ ಸಲಪುವುದೆಂ-
ದೊದಱುವನಾ ಚೆನ್ನಬಸವನಿರ್ಕೇರಿಯೊಳಂ ॥

ಇದಱೊಳ್ ರಣಭೀತಿಯಿಂ ಚೆನ್ನಬಸವಂ ಪುಯಿಲೊಳ್ ಕಂಡುದಂ ಪುರದೊಳ್ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಪುದಱಿಂದಿದು ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರಂ.[18]

೧೨

ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನು ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ :

ಭಾವಿಕಂ ಭೂತಭಾವ್ಯರ್ಥ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಸ್ಯ ವರ್ಣನಮ್ ॥

ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ : 'ಅಹಂ ವಿಲೋಕಯೇಽದ್ಯಾಪಿ ಯುಧ್ಯಂತೇಽತ್ರ ಸುರಾಸುರಾಃ'– ಇಂದೂ ಸುರಾಸುರರು ಯುದ್ಧಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಗತ ಅದ್ಭುತತೆಯಾಗಲೀ, ಕವಿಕರ್ಮದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗತಿ

18. ಅಪ್ರತಿಮವೀರಚರಿತೆ : ಪು. ೧೨೧; ೯೭೭

ಯಾಗಲೀ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಮ್ಮಟನಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಈ ಸಂಕ್ಷೇಪರೂಪ ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತನಲ್ಲಿ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಮುಟ್ಟಿದ ಹಾಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

೧೩

ಮೇಲೆ ನೋಡಿದ ಹಾಗೆ, ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಆಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎರಡು ಪಕ್ಷ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಭಟ್ಟಿ, ಭಾಮಹ, ದಂಡಿಯರು ಅರ್ಥವ್ಯಾಪೀ ಪ್ರಬಂಧಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದರೆ, ನವೀನರು ಅದನ್ನು ಪುನಃ ಸಂಕುಚಿತಗೊಳಿಸಿ 'ಭಾವಿಕ'ಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಅಲಂಕಾರದ ಪರಿಮಿತ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿ ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಅಂಬುಧಿಯನ್ನು ಆಪೋಶನ ಮಾಡುವಾಗ ಕಂಡ ದೃಶ್ಯದ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಆನಂದವರ್ಧನನು ಯಾವ ಅಲಂಕಾರವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಇದು ರಸವತ್ತಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. "ಅತಏವ ಚ ರಸಾನುಗುಣಾರ್ಥ ವಿಶೇಷೋಪನಿಬಂಧನಮಲಂಕಾರಾಂತರವಿರಹೇಽಪಿ ಛಾಯಾತಿಶಯ ಯೋಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯೇ ದೃಶ್ಯತೇ ಯಥಾ 'ಮುನಿರ್ಜಯತಿ...''[19] "ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದೊಂದು ರಸದ ಆಶ್ರಯವಿರುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹೊಸತನವು ಬರುವುದಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸೌಂದರ್ಯವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಬೇರೆ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೂ ರಸಾನುಗುಣವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅತಿಶಯವಾದ ಸೊಗಸು ಲಕ್ಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು."[20] ಎಂದು 'ಮುನಿರ್ಜಯತಿ...' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. "ಒಂದೇ ಸೇರೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮಾವತಾರಗಳೆರಡನ್ನೂ ನೋಡಿದನೆಂದಿರುವುದು ಅಪೂರ್ವ ಸೌಂದರ್ಯಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅದು ಅದ್ಭುತ ರಸಾನುಗುಣವಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣ."[21] ಇಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತರಸದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವಾದ ವಿಸ್ಮಯ ದಟ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅದ್ಭುತರಸವೇ ಹೊರತು ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವಲ್ಲ.

ಇದನ್ನು 'ಭಾವಿಕ' ಎಂದು ಏಕೆ ಕರೆದರು? 'ಕವೇರಾಶಯಃ' ಅಥವಾ 'ಅಭಿಪ್ರಾಯಃ' ಭಾವ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕವಿಯ ಭಾವ ಇಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಭಾವಿಕ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಯಿತು. ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ಕಾಣೆಯವರು ಇದನ್ನು 'Vision' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರಸಾದ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು, ಪ್ರಸಾದ ಗುಣವು ಎಲ್ಲ ರಸಗಳಿಗೂ

---

19. ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ: ಪು. ೨೪೯ Quoted by Dr. P. V Kane in Sahityadarpana P 306 1965.
20. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ: ಕನ್ನಡ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ ಮತ್ತು ಲೋಚನಸಾರ: ಪು. ೨೫೦; ೧೯೬೧
21. ಅಲ್ಲೇ

ಸಮಾನವಾದುದು ; ಸಾಧಾರಣವಾದುದು. ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಕೆಲವರು ಹೀಗೆ ವಾದಿಸಿದರು : ಅದ್ಭುತರಸಕ್ಕೂ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರಕ್ಕೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಅದ್ಭುತರಸವಾಗಬೇಕಾದರೆ ವಿಸ್ಮಯ ಎಂಬ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವ ಮಾತ್ರ ಸಾಲದು ; ವಿಭಾವ ಅನುಭಾವಗಳೂ ಅಗತ್ಯ. ಬರಿಯ ಅದ್ಭುತತೆ ಕಂಡಾಗ ಅದು ಭೂತಭಾವೀ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಾಣುವಂತೆ ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ಅದ್ಭುತರಸವಲ್ಲ ಎಂದರು. ಹೀಗೆ ಭಾವಿಕಕ್ಕೂ, ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ, ಭ್ರಾಂತಿ, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವುಂಟೆಂಬುದನ್ನು 'ಅಲಂಕಾರ ಸರ್ವಸ್ವ'ದಲ್ಲಿ ರುಯ್ಯಕ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ.

"ಧ್ವನಿಪ್ರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಸೇರದ ಪ್ರಾಚೀನಾಲಂಕಾರಿಕರು ಕಾವ್ಯಾನುಭವದ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತತ್ತ್ವವೇ ಭಾವಿಕ"[22] ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರು ಉದ್ಭಟನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಕಾರನಾದ ಪ್ರತೀಹಾರೇಂದುರಾಜನು ಹೇಳಿದ ಎರಡು ಸೂಕ್ತಿರತ್ನಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ :

"ರಸೋಲ್ಲಾಸೀ ಕವೇರಾತ್ಮಾ ಸ್ವಚ್ಛೇಶಬ್ದಾರ್ಥ ದರ್ಪಣೇ
ಮಾಧುರ್ಯೌಜೋಯುತ ಪ್ರೌಢೇ ಪ್ರತಿವಿಂಬ್ಯ ಪ್ರಕಾಶತೇ ॥
ಸಂಪೀತ ಸ್ವಚ್ಛ ಶಬ್ದಾರ್ಥದ್ರಾವಿತಾಭ್ಯಂತರಸ್ತತಃ
ಶ್ರೋತಾ ತತ್ಸಾಮ್ಯತಃ ಪುಷ್ಟಿಂ ಚತುರ್ವರ್ಗೇ ಪರಾಂ ವ್ರಜೇತ್ ॥

ಕಾವ್ಯಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರವಶನಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಹೃದಯನಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಕಲ್ಪಗಳು ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೊಲಗಿ ಕವಿಯ ಭಾವದಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ರಸಮಯವಾದ ಕವಿಯ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಏಕೀಭಾವ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಹೃದಯನ ಅನುಭವವೂ ಒಂದು ಅಪರೋಕ್ಷವಾದ ಅನುಭೂತಿ. ಆ ಅನುಭೂತಿ ಕವಿಯ ಅನುಭೂತಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಬಲ ಮತ್ತು ಪರಿಶುದ್ಧ ; ಮೊದಲು ತಾನರಿಯದಿದ್ದ ಎಷ್ಟೋ ಧರ್ಮಾದಿ ರಹಸ್ಯಗಳು ಈಗ ಕವಿಯೊಡನೆ ಸಹಾನುಭೂತಿಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ಸಹೃದಯನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕವಿಯ ಆತ್ಮವು ರಸೋಲ್ಲಾಸಿಯಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಸಹೃದಯನ ಆತ್ಮವೂ ದ್ರವೀಭೂತವಾಗಿ ಪರಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಕವಿಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಆಗ ಕೇವಲ ಕನ್ನಡಿಯಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮಾಧುರ್ಯ, ಓಜಸ್ಸೆಂಬ ಗುಣಗಳೇ ಆ ಕನ್ನಡಿಯ ರನ್ನಚೌಕಟ್ಟು. ಆ ಗುಣಗಳಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಸಹೃದಯನನ್ನು ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳು ಆಕರ್ಷಿಸಲಾರವು. ಕನ್ನಡಿಯು ನಿರ್ಮಲವಾಗಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಗುಣ ಕವಿಯ 'ಭಾವ'ದ್ದು ; ರಸಮಯವಾದ ಕವಿಯ ಆತ್ಮದ್ದು ; ಎಂದರೆ ಕವಿಯ ಸಹಜವಾದ ಪ್ರತಿಭಾವೇಶದ್ದು. ಆ

---

22. ಡಾ, ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ : ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶ : ಪು. ೨೪೧ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ. ೧೯೫೫.

ಭಾವದ, ಆ ರಸದ, ಆ ಆವೇಶದ ನೈಜತೆ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕವಿವಾಣಿಯ ಸ್ವಚ್ಛ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕತೆ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಸಹೃದಯನನ್ನೂ ಕವಿಯ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಬಿಡುತ್ತದೆ. ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣವಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಭಾವಿಕತ್ವವುಂಟೆನ್ನ ಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನರ ಈ ಸಿದ್ಧಾಂತವೇ ಮುಂದಿನ ರಸಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ಮಾರ್ಗ ದರ್ಶಿಯಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು."[23]

೧೪

ಪ್ರಾಚೀನಾಲಂಕಾರಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ನಮಗೆ ಭಾವಿ ಕಾಲಂಕಾರದ ಲಕ್ಷಣ ಹೀಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಭೂತಭಾವೀ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ವರ್ಣಿತವಾಗುವುದೇ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ. ಅದು ಅದ್ಭುತವೆನ್ನಿಸಿದಾಗ ಅದು ಅದ್ಭುತರಸವಾಗುವುದೇ ಹೊರತು ಅಲಂಕಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭಟ್ಟಿ, ಭಾಮಹ, ದಂಡಿಯರು ಗುರುತಿಸಿರುವುದು ಈ ರಸವನ್ನೇ ವಿನಾ ಅಲಂಕಾರವನ್ನಲ್ಲ ; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಲು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸೀಮಿತವಾದ ಅರ್ಥ ದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇಶದ, ಸನ್ನಿವೇಶದ, ಯುದ್ಧದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು, ಅದು ಭೂತ ವಾಗಿರಲಿ, ಭವಿಷ್ಯವಾಗಿರಲಿ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ಬಂದಾಗ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವೆನ್ನಿಸು ವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಮಮ್ಮಟನ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾಶ, ಜಯದೇವನ ಚಂದ್ರಾಲೋಕ, ತಿರುಮಲಾರ್ಯನ ಅಪ್ರತಿಮವೀರಚರಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆ ಗಳು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅದ್ಭುತರಸವೂ ಇಲ್ಲ. 'ಮುನಿರ್ಜಯತಿ', 'ದರ್ಭಾಂಕುರೇಣ' ಮೊದಲಾದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ರಸವೇ ಹೊರತು ಅಲಂಕಾರ ವಲ್ಲ. ಭಟ್ಟಿ, ಭಾಮಹ, ದಂಡಿಯರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಭಾವಿಕವನ್ನು ಸೋದಾಹರಣ ವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಹಿಂಜರಿದಂತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರಿಗೆ ಅಲಂಕಾರದ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಬಿಡಲು ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ ; ರಸವೆಂದು ಹೇಳಲು ಒಪ್ಪಲಾರರು. ಹೀಗೆ ಉಭಯಸಂಕಟ ದಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ಥಾನದ ಕೊನೆಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಭಾವಿಕವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಭಾವಿಕ ಅಲಂಕಾರವೂ ಹೌದು ; ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಯೂ ಹೌದು ಎಂದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ ! ಇದು 'ಅಲಂಕಾರ ಸಂಕರ' ಎಂದು ಅವರು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲಂಕಾರ ಸಂಕರ ವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದೇ ಅಲಂಕಾರ ಕಂಡುಬರಬೇಕು. 'ಅಲಂಕಾರ ಸರ್ವಸ್ವ'ಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದ ಜಯರಥನು ಇದಕ್ಕೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ :[24]

---

23. ಅದೇ. ಪುಟ : ೨೪೧-೨೪೨ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ.
24. ಡಾ. ರೇವಾ ಪ್ರಸಾದ ದ್ವಿವೇದೀ : ಹಿಂದೀ ಅಲಂಕಾರ ಸರ್ವಸ್ವ: ಪು. ೬೭೮, ಚೌಖಂಬಾ ಪ್ರಕಾಶನ. ೧೯೭೧.

ಹೇರಂಬೇऽತ್ರ ಹರೀಶ್ವರೇ ನಖಮುಖೈಃ ಕಂಡೂಯಮಾನೇಗಲಂ
ಕುರ್ವನ್ ಪುಚ್ಛ ವಿವರ್ತನಾನಿ ವಿರತೋ ರೋಮಂಥಲೀಲಾಯತಾತ್
ಸಂಮೀಲನ್ನಯನಂ ವಿಸಂಸ್ಥುಲಲಸತ್ಸಾಗ್ರಂ ನತೋನ್ನಮಿತ–
ಗ್ರೀವಂ ನಿಶ್ಚಲಕರ್ಣ ಮೀಶ್ವರ ಬಲೀವರ್ದಃ ಸುಖಂ ಮನ್ಯತೇ ॥

ಇಲ್ಲಿ ವೃಷಭದ ಬಾಲಬೀಸುವಿಕೆ, ಮೆಲುಕಾಡುವಿಕೆ– ಇವೆಲ್ಲ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಎಂದೂ, ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವೆಂದೂ ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಯೊಂದೇ ಅಲಂಕಾರ. ಈ ಒಂದು ಭ್ರಮೆಯುಂಟಾದುದರಿಂದಲೇ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಸಂಕರವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಅದ್ಭುತಾದಿ ರಸಗಳಿಗೂ ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರಕ್ಕೂ ಆಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಭ್ರಾಂತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲೇ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಉಂಟಾದುವು. ಭಾವಿಕಕ್ಕೂ, ರಸಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಅಂತರವಿಷ್ಟೇ. ಭೂತಭಾವೀ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆಂಬಂತೆ ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಅದು ಭಾವಿಕಾಲಂಕಾರ. ಇದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಅಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಾಯಿಭಾವವಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಪೋಷಿಸುವ ವಿಭಾವ, ಅನುಭಾವಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ರಸವೆನ್ನಿಸುವುದು. ಅದು ಯಾವ ರಸವೂ ಆಗಬಹುದು. 'ಮುನಿರ್ಜಯತಿ...' ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯ ಸ್ಥಾಯಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತ ರಸ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. 'ದರ್ಭಾಂಕುರೇಣ' ಎಂಬ ಉದಾಹರಣೆಯಲ್ಲಿ ರತಿಸ್ಥಾಯಿಯಾದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರರಸ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಧ್ವನಿ: ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳು

ಸಿ. ಪಿ. ಕೆ.

ರಸ, ಧ್ವನಿ, ಔಚಿತ್ಯ–ಇವು 'ಕಾವ್ಯಗಾಯತ್ರಿ'; ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆ ದೀರ್ಘಕಾಲೀನ ಮಥನದಿಂದ ಹೊರದೆಗೆದ ರತ್ನತ್ರಯ. ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ತುಸು ವಿವೇಚಿಸಬಹುದು.

ಧ್ವನಿತತ್ತ್ವ ತುಂಬ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಉಪಾದೇಯವೂ ಆದದ್ದು. ಅದು ಪ್ರಾಚೀನವೆಂತೊ ಅಂತೇ ನಿತ್ಯನೂತನವೂ ಹೌದು. ಆಧುನಿಕವೆನಿಸುವ ಸಂಕೇತ, ಪ್ರತೀಕ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಹಿಂದಿರತಕ್ಕದ್ದು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಧ್ವನಿಯೇ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ, ಸಂಕೇತವಾದಿ ಚಳುವಳಿಯ ಮೂಲಪುರುಷನೆನ್ನಲಾದ ಎಡ್ಗರ್ ಆಲೇನ್ ಪೋನ 'Suggestive indefiniteness' ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಭಾರತೀಯ ಧ್ವನಿಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೆ ಬೇರೊಂದು ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಿದೆ. ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ (indefinite) ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಧ್ವನಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬೆಳಗುವಂಥದು.

"ಕಾವ್ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಧ್ವನಿಃ" ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಬರವಣಿಗೆಯ ಇತರ ಜಾತಿಗಳಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಪುರಾಣದ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಮಾತೊಂದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು : ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಕ್ಕೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಗೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಲೌಕಿಕ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೂಮಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ನಿಂತಿರುವ ಅರ್ಥ ಅಥವಾ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾದದ್ದು ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥ ಅಥವಾ ಧ್ವನಿ. ಅದು ದಂಡಿ ಹೇಳುವ 'ಇಷ್ಟಾರ್ಥ'; ಜಗನ್ನಾಥ ಹೇಳುವ 'ರಮಣೀಯಾರ್ಥ', ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥವಾದರೆ, ಧ್ವನಿ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥ ಎನ್ನಬಹುದು. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ಅರ್ಥಕೋಶ ಸಾಕು, ಆದರೆ ಧ್ವನಿ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ ಭಾವಕೋಶ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿ ನಿಘಂಟನ್ನು ಮೀರಿನಿಂತ ಒಂದು 'ಗಂಟು'; ಆದರೆ 'ಒಗಂಟು' ಅಲ್ಲ, ಅದು ಬುದ್ಧಿಗ್ರಾಹ್ಯವಾದುದಲ್ಲ : "ಸಹೃದಯ ಹೃದಯ ಸಂವೇದ್ಯ'ವಾದುದು. "ಅದು ತಿಳಿದದ್ದಲ್ಲ, ಹೊಳೆದದ್ದು ಮತ್ತು ಬೆಳೆದದ್ದು."

ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಶಬ್ದನಿಷ್ಠವಾದರೆ, ಧ್ವನಿ 'ಅಶಬ್ದಗೋಚರ' ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭು ತನ್ನೊಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ನಿಲುವನ್ನು "ಶಬ್ದದೊಳಗಣ ನಿಶ್ಶಬ್ದದಂತೆ" ಎಂಬ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ 'ಶಬ್ದದೊಳಗಣ ನಿಶ್ಶಬ್ದ' ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಅದು ಮೌನ; ಆದರೆ ಮಾತಿನಾಚೆಯ ಮೌನ. ಕೀಟ್ಸ್ ಕವಿಯ "Heard melodies are sweet, but those unheard are sweeter" ("ಶ್ರುತಗಾನಮಭಿರಾಮಮಾದೊಡಶ್ರುತಗಾನಮಭಿರಾಮತರಂ") ಎಂಬ ಉದ್ಗಾರ ಧ್ವನಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸಬಲ್ಲುದು.

ಧ್ವನಿ ಒಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ, ಅರ್ಥಪರಂಪರೆ ; ಪುಂಖಾನುಪುಂಖವಾಗಿ ಹೊಮ್ಮುವಂಥದು. ಅದೊಂದು ಪರಿವೇಷ. ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಒಂದು ಹೋಲಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಧ್ವನಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ : "ಒಂದು ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಯನ್ನು ಸಲಾಕೆಯಿಂದ ಹೊಡೆದರೆ 'ಥಡ್' ಎಂದು ಸದ್ದಾಗುತ್ತದೆ ; ಉತ್ತರ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಒಂದು ಲೋಹದ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಅಥವಾ ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಹೊಡೆದರೆ, 'ಠಣ್' ಎಂದು ಸದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಹರಡುತ್ತದೆ, ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ, 'ಅನುರಣನ'ವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೇ, ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಿಡಿಯುವ ಸಿಡಿಲು ಮಾರ್ದನಿ ಪಡಿಮಾರ್ದನಿಗೊಟ್ಟು ಕುಡಿವರಿದು ಆ ಪ್ರಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗುಡುಗುಡು ಶಬ್ದದಿಂದ ತುಂಬುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುತಃ ಅದು 'ಥಂ!' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಏಟು, ಒಂದೇ ಸದ್ದು. ಹೀಗೆ ಸತ್ತ್ವವುಳ್ಳ ಜೀವವುಳ್ಳ ಒಂದು ಮಾತೂ ಹತ್ತು ಮಾತಿನ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ ; ಮಾತನಾಡಿ ಆಗದ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತದೆ: ಇದು 'ಧ್ವನಿ'ಯ ಮಹತ್ವ."[1] ಕೊಳವೊಂದಕ್ಕೆ ಕಲ್ಲೆಸೆದಾಗ ಒಂದಾದಮೇಲೊಂದರಂತೆ ಮೂಡುವ ತರಂಗಾವರ್ತಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ ಧ್ವನಿ.

ಕುವೆಂಪು ತಮ್ಮ 'ಕಿಂಕಿಣಿ'ಯ ಬಗೆಗೆ "ಅರ್ಥಮುಕ್ತ, ಭಾವದೀಪ್ತ, ಧ್ವನಿಪ್ರಚುರ" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. 'ಅರ್ಥಮುಕ್ತ' ಎಂಬ ನುಡಿ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. 'ಅರ್ಥಮುಕ್ತ'ವೆಂದರೆ ಅರ್ಥರಹಿತ ಎಂದಲ್ಲ ; ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಸೀಮಿತವಲ್ಲದ್ದು, ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ತಮ್ಮ 'ಭಾವಗೀತ' ಎಂಬ ಕವನದಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು "ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾರ್ಥವಿಲ್ಲ, ಬರಿಯ ಭಾವಗೀತ" ಎಂದಿರುವಲ್ಲಿಯೂ 'ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ಮಾತು ಕೇವಲ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೊಪ್ಪದೆ, ಧ್ವನಿಯತ್ತ ಬೆರಳು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂದು ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು

1. ಎ. ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರೀ, 'ಕನ್ನಡ ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ ಮತ್ತು ಲೋಚನಸಾರ'ದ (೧೯೬೧) ಮುನ್ನುಡಿ ಪು. ix

ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಅಶಕ್ಯ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದು ಅನಿಶ್ಚಿತ, ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ. ಧ್ವನಿ ಒಂದು ನಿಯತ ಬಿಂದುವಲ್ಲ; ಅದೊಂದು ವಿಸ್ತರಣಶೀಲ ಪ್ರಭಾಪುಂಜ, ಹೀರು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಲೆಕ್ಕಣಿಯನ್ನಿಟ್ಟಾಗ, ಮಸಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುವ ಪರಿ ಧ್ವನಿಯದು.

ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷಣೀಕರಿಸುವ ಆನಂದವರ್ಧನನ ಕಾರಿಕೆ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ:

ಪ್ರತೀಯಮಾನಂ ಪುನರನ್ಯದೇವ
ವಸ್ತ್ವಸ್ತಿ ವಾಣೀಷು ಮಹಾಕವೀನಾಮ್
ಯತ್ತತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಾವಯವಾತಿರಿಕ್ತಮ್
ವಿಭಾತಿ ಲಾವಣ್ಯಮಿವಾಂಗನಾಸು ('ಧ್ವನ್ಯಾಲೋಕ', ೧-೪)

ಬಿಡಿ ಅವಯವಗಳ ಸೆಲುವಿನಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ, ಎಲ್ಲ ಅವಯವಗಳ ಚೆಲುವಿನಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವ ಒಟ್ಟಂದವೊಂದು ಹೆಣ್ಣಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ; ಧ್ವನಿ ಅಂತಹುದು. ಅದು ಕಾವ್ಯದ ಸಮಗ್ರ ಸೌಂದರ್ಯ; ಸಾಮರಸ್ಯಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಆನಂದವರ್ಧನನ ಧ್ವನಿ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯ ತತ್ತ್ವವೂ ಇಂಗಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಆನಂದವರ್ಧನ ಹೆಣ್ಣಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ನೇಮಿಚಂದ್ರ ವಾಚ್ಯಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ ತನ್ನೊಂದು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ; ಅದು ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದ್ದು:

ಲಲಿತಂ ಪ್ರತೀಮ ಮಾನೋ
ಪಲಕ್ಷಿತಂ ವಾಚ್ಯಮಾದೊಡೊಪ್ಪದು ಕೃತಿ ಪೆ
ರ್ಮೊಲೆಯುಂ ಮೆಱೆದೊಡೆ ಸಲೆ ಕ
ಣ್ಮಲರಂ ಮುಚ್ಚಿಯದೊಡೆ ಯುವತಿಯೇನೊಪ್ಪುವಳೇ
('ಲೀಲಾವತಿ', ೧-೬೬)

ನೇಮಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ಪೆರ್ಮೊಲೆ' ಸ್ಥೂಲತೆಯ ಪ್ರತೀಕ; ಅದೇ ಸೌಂದರ್ಯದ ಆಕರವಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಬರತಕ್ಕದ್ದು ಬೇರೊಂದರಿಂದ: ಕಣ್ನೋಟ ದಿಂದ. ಕಣ್ಣು ಜೀವಸೂಚಕವಾದದ್ದು. ಅಂಗಾಂಗ ಸೌಂದರ್ಯ ಎಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ, ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅದು ಜಡತ್ವವೋ ಮೃತಿಯೋ ಆಗಿಬಿಡಬಹುದು. ಹೆಣ್ಣಿನ ಚಲನಯನ ವಿಲಾಸದ ಪಾಲು ಅವಳ ಆಕರ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಿಗಿಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ದೈಹಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ ವ್ಯರ್ಥವಾಗಬಹುದು; ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷ, ಪರಿಣಾಮ ರಮಣೀಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಈ ಕಣ್ನೋಟ ದೇಹಜನ್ಯವಾಗಿಯೂ ಅದರಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಆಚೆನದಾಗಿ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ, ಧ್ವನಿ ಕಾವ್ಯದ ಕಣ್ಣು. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಸ್ಥೂಲವಾದರೆ, ಧ್ವನಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು ; ಒಂದು ಅಂಗ, ಇನ್ನೊಂದು ಭಂಗಿ. ಮೋಹಕತೆಯಿರತಕ್ಕದ್ದು ಬರಿಯ ಅಂಗದಲ್ಲಲ್ಲ, ಅದರ ಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಮೃಣ್ಮಯವಾದರೆ, ಧ್ವನಿ ಚಿನ್ಮಯವಾದದ್ದು ಎಂದರೂ ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಚೈತನ್ಯ, ಲವಲವಿಕೆ, ಕಾಂತಿ ಮತ್ತು ಕಮನೀಯತೆ.

ಭಾರತೀಯ ಧ್ವನಿಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಎಷ್ಟೋ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರಲ್ಲೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. "ಎಲ್ಲ ಕಾವ್ಯವೂ ವಕ್ರವಾದದ್ದು, ನೇರವಾದ ಕಾವ್ಯ ಎಂಬುದಿಲ್ಲ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಟೆಲ್‌ಯಾರ್ಡ್.[2] "ಒಬ್ಬ ಕವಿ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವೆಂದು ನಾವು ಕರೆಯುತಕ್ಕದ್ದರ ಮೇಲೆ ಧ್ವನಿಯ ಒಂದು ಸತತ ವಿಲಾಸ — ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಸ್ವಂತ ಶಬ್ದಸಾಹಸಗಳಿಂದ ಗೃಹೀತವಾದದ್ದು—ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಲೊವ್ಸ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮಿಂದಾಚೆಗೆ ಮತ್ತೇನೊ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ ; ಅವುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೇರೊಂದು ಲೋಕದ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ" ಎಂಬುದು ವಿಂಡ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಲೂಯಿಯ ಹೇಳಿಕೆ. "ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿತೆಯ ಸುತ್ತ ಅನಂತಧ್ವನಿಯ ಆವರಣವೊಂದು ತೇಲುತ್ತಿರುತ್ತದೆ" ಎಂಬುದು ಎ. ಸಿ. ಬ್ರಾಡ್ಲೆಯ ಉಕ್ತಿ.[3]

ಧ್ವನಿಯ ವಿಷಯವಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೊಂದಿದೆ. ಧ್ವನಿ ಬರಿಯ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲ, ನಿಜ ; ಆದರೆ ಅದು ಪ್ರಹೇಳಿಕೆಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಎಂದಾಕ್ಷಣ, ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಎಂದು ಖಂಡಿತ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವೊಂದು ಖಾಸಗಿ ಭಾಷೆಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲು ಧ್ವನಿ ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಎಸ್. ಕೆ. ದೇ ಅವರ ಈ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು : "Sanskrit poetry does not aim at leaving the unexpressed to be darkly gathered, not does the theory of poetics regard it as indeterminate. The unexpressed is bound up by means of definite links with the expressed, without which it cannot exist ; but it is wrapped up in such a manner as to make it possible only for the initiated....the unexpressed is not understood by those who know grammar and lexicon, but only by men of taste and literary instinct,

2. ಕುಂತಕನ ವಕ್ರೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯೂ ಸೇರುತ್ತದೆ. "ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ವಾದಕ್ಕೂ ಧ್ವನಿ ವಾದಕ್ಕೂ ವಸ್ತುತಃ ಭೇದವಿಲ್ಲ" ಎಂಬ ಮಹಿಮಭಟ್ಟನ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯನ್ನು ನೆನೆಯಬಹುದು.

3. ಇಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ 'ಶ್ರೇಷ್ಠ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ, ಆನಂದವರ್ಧನನ 'ವಾಣೀಷು ಮಹಾಕವೀನಾಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ.

who know the essence of poetry."[4] ಯಾರಿಗೂ ಕಾವ್ಯ ಅರ್ಥವಾಗದಿದ್ದರೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವುದು ಧ್ವನಿಯಲ್ಲ, ಯಾವುದೋ ದೋಷ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಷ್ಟೆ.

ಧ್ವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಒಂದು ಮೂಲಭೂತವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿದೆ. ಧ್ವನಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ಬೇರೆ ಎಂದಮೇಲೆ, ಅದು ಅತೀತದಿಂದ ಅವತರಿಸಿದ್ದೆ? ಕಾವ್ಯವೊಂದು ಅಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥವೆಂಬ ನಿಲುವಿಗೆ ಧ್ವನಿಯು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ವರೂಪ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆಯೆ? 'ಇಲ್ಲ'ವೆಂಬುದೇ ದೃಢವಾದ ಉತ್ತರ. ವಾಚ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಕೂಡದು. ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ದೀವಿಗೆಯಿದ್ದಂತೆ ಎಂದು ಆನಂದವರ್ಧನನೇ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ: ಅದರ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ನಿರಾಕೃತವಾಗುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಅದು ಮೊದಲು ಪ್ರವರ್ತಿಸಿ, ಅನಂತರ ನಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.

ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಲೌಕಿಕ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದಾದ್ದರಿಂದ, ಧ್ವನಿ ಅದರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ, ಕಾವ್ಯ-ಅಥವಾ, ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯ-"ಮಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆ'ಯನ್ನು ಎಂದೂ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ: ಭವದೂರವೂ ಭವವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕುವೆಂಪು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು 'ಅಲೌಕಿಕ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತ 'ಲೋಕೋತ್ತರ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದೇ ಉಚಿತ. ಲೋಕವನ್ನು ಕಾವ್ಯ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡೇ ಮೆಟ್ಟಿನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಸತ್ಯವನ್ನು ಧ್ವನಿಸ್ವರೂಪವೂ ಸಾರುತ್ತದೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯಾರ್ಥ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಅದನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸೂಕ್ತ. ಆನಂದವರ್ಧನನ ಕಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ 'ಅತಿರಿಕ್ತ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಇದಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾವ್ಯದ ನೆಲೆ 'ಲೋಕಾತಿಕ್ರಾಂತ'ವಾದದ್ದು ಹೊರತು ಲೋಕವಿಮುಖವಾದುದಲ್ಲ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಕೂಡ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ: "ಮೂಲಾರ್ಥ, ಅತೀತಾರ್ಥ ಎರಡರಿಂದಲೂ ಕವಿ ತನ್ನ ರಚನೆಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ"—ಲೋವ್ಸ್: "ಕಾವ್ಯದ ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣತೆ, ಒಂದು ಉಜ್ವಲ ಸ್ಪಷ್ಟಕೇಂದ್ರದ ಸುತ್ತ ಇರುವ ಪ್ರಭಾವಳಿ; ಆ ಪ್ರಭಾವಳಿಯೊಂದನ್ನೆ ಪಡೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ"-ಟಿ. ಎಸ್. ಇಲಿಯಟ್: "ವ್ಯಕ್ತ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿತ ಭಾವನೆ ಬೆಸುಗೆ...ಕವಿಯ ಆಲೋಚನೆಗಳು. ಲೋಕದ ತರ್ಕಹದಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ರಾಗಗಳ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನೇರಿ ನಮ್ಮ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ" - ಮ್ಯೂಯರ್.

4. S. K. De, History of Sanskrit Poetics (1960) P. 174

ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆಗಾಗ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ, ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವುದುಂಟೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪ್ರಸ್ತಾವದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. "ಎಲ್ಲ ಕಲೆಯೂ ಸಂಗೀತದ ಅವಸ್ಥೆಯತ್ತ ತುಡಿಯುತ್ತದೆ" ಎಂಬುದು ವಾಲ್ಟರ್ ಪೇಟರ್‌ನ ಉಕ್ತಿ. ಯಾವುದೋ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದು ದಿಟ. ಆದರೂ, ಸಂಗೀತ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಅಂತರ ವಿರುವುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ಧ್ವನಿ ಹೊರಡುತ್ತದೆ ; ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಏನೇನೂ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಾದರೋ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಎಂದೂ ತನ್ನ ಬೆಲೆ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಮಂತ್ರ, ಸಂಗೀತ, ಕಾವ್ಯಗಳು ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆಗಬಹುದಾದರೂ, ಮೂಲತಃ ಅವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಅಂತೂ ಕಾವ್ಯ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಸಂಗೀತ ಮಂತ್ರಗಳಂತೆ, ಅಲೌಕಿಕ ಅಥವಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬೇಂದ್ರೆ ಅದನ್ನು "ಓಂಕಾರದ ಶಂಖನಾದಕಿಂತ ಕಿಂಚಿದೂನ" ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದು.

ಕವಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ವಾಚ್ಯವಾಗಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲ, ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುತ್ತಾನೇಕೆ ? ಉತ್ತರವಿಷ್ಟೆ : ತಾನು ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು ಕವಿ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥದ ಮೂಲಕ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅನುಭವದ ಸಂವಹನ ಧ್ವನಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಧ್ಯ. ಧ್ವನಿಯ ಅವಲಂಬನಕ್ಕೆ ಈ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಒಂದು ಕಾರಣವಾದರೆ, ಅದರ ಆಹ್ಲಾದಕತ್ವ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯ ವನ್ನು 'ಹೇಳು'ವುದರಿಂದ ಸಂತೋಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಧ್ವನಿಸುವುದರಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಮಲಾರ್ಮೆಯ ಈ ಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹ: "To name an object is largely to destroy poetic enjoyment, which comes from gradual divination. The idea is to suggest the object.''

ಧ್ವನಿಸಂಬಂಧವಾದ ಸಂತೋಷ ದ್ವಿವಿಧವಾದುದೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಧ್ವನಿ ಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದಾಗ, ಆಸ್ವಾದಿಸಿದಾಗ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಆನಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ, ಕವಿ ಕೇವಲ ಸೂಚಿಸಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡೆ ನೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆ ಆ ಆನಂದವನ್ನು ಇಮ್ಮಡಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಸದೆ, ವಾಚಕನಿಗೂ ಕೆಲಸವನ್ನುಳಿಸಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯ. ಕಾವ್ಯಾನುಭವ ಏಕಮುಖ ಸಂಚಾರವಲ್ಲ. ಆದರೆ, ತಾನು ಧ್ವನಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಓದುಗನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗು ತ್ತದೊ ಇಲ್ಲವೊ ಎಂಬ ಸಂಶಯದಿಂದ ಕವಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ತಾನೇ ವಿವರಣೆಕೊಡುವು ದುಂಟು. ಇದರಿಂದ ಧ್ವನಿಗೇಡು, ವಾಚಕನ ಸಂತೋಷಕ್ಕೆ ಕುಂದು. ಕವಿ ಸಹೃದಯನನ್ನು ನಂಬಬೇಕು : ಅವನ 'ಅಹಂಕಾರ'ಕ್ಕೆ ಭಂಗತರದೆ ಅದನ್ನು ಪೋಷಿಸಬೇಕು. ಅರ್ಥಸಂಗೋಪನ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಿಧಾನ.

ವ್ಯಂಗ್ಯ – ಧ್ವನಿ

ಅ. ರಾ. ಮಿತ್ರ

ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಧ್ವನಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಇದೆ. ಬಿಟ್ಟ ಬಾಣದಂತೆ ಶಬ್ದಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ತುಂಬ ಬಳಸುದಾರಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅಡ್ಡಾದಿಡ್ಡಿಯಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತವೆ. ನುರಿತ ಶಿಕಾರಿಯಂತೆ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಅಥವಾ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಬಯಸಿ ಸಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಳೆಯ ಬೇಟೆಗಾರನಂತೆ ಹೊಂಚು ಹಾಕಿ ಅಥವಾ ಬೇಟೆನಾಯಿ, ಬಲೆ, ಬೆಡ್ಡಾದ ಹಳ್ಳ, ಬೆಂಕಿ, ಮಿಕಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಬೇಕಾದ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಾಕುವ ಕ್ರಮ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಗೆ ಪರದೆಯ (smoke screen) ತಂತ್ರ, ಗೆರಿಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆ, ಮುಸುಕಿನ ಯುದ್ಧ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ತರಪೇತಿ ಪಡೆದ ಶಬ್ದಗಳು ದಾಳಿ ನಡೆಸುವ ಪರಿ ಇಲ್ಲಿಯದು. ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಂಗ್ಯ ತನ್ನೆಲ್ಲ ಅಸಲು ಬಣ್ಣಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಯೋಗಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸತ್ತ ಎಂಬ ಒಂದು ಮಾತನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ. ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿಧನಹೊಂದಿದ, ದೈವಾಧೀನನಾದ, ತೀರಿಕೊಂಡ ಮೊದಲಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಶಬ್ದಗಳು ಬಳಕೆಹೊಂದಿದರೆ ಆಡುಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಗೋತಾಹೊಡೆದ. ನೆಗೆದುಬಿದ್ದು ನೆಲ್ಲಿಕಾಯಾದ, ನಿಗರಿಕೊಂಡ, ಕಂತೆ ಒಗೆದ, ಪಾಪ–ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾದ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಸೂಕ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಭಾವಾಭಿನಯ, ಶಬ್ದದ ತಿರುಚುವಿಕೆ, ಉಬ್ಬಿಕೆಗಳೆಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮೇಳವಿಸಿ ಮಾತಿಗೆ ಬರಪಕ್ಕಿಲ್ಲದ ವೈವಿಧ್ಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಿವಿಧ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಕ್ಕರಿಸು, ಲಗಾಯಿಸು, ಕುಕ್ಕರಬಡಿ, ನೆಕ್ಕು ಚಾರಲು ಬುದ್ಧಿ, ಮೈನೀರಿಳಿಸು, ಬೆಂಡೆತ್ತು, ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ ಅನ್ನಿಸು, ಮೊದಲಾದ ಅಸಂಖ್ಯ ಶಬ್ದರೂಪಗಳು ವ್ಯಂಗ್ಯ ಸರಕಿನ ನಿಸ್ಸೀಮ ವಲಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಸರಕು ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಎತ್ತಿಕೊಂಡವು ಎನ್ನಬಹುದು.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಸಪ್ತವ್ಯಂಗ್ಯಗಳನ್ನು ಎಂಪ್‌ಸನ್ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಎಲ್ಲ ಅರ್ಥದಛಾಯೆಗಳಿಗೆ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಆಡಿದ ಮಾತು ವಿಭಿನ್ನ ಪರಿಸರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹಿಗ್ಗಲಿಸುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಒಂದು ಮಾತಿನ ಪದರದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಅಥವಾ ಹಲವಾರು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ತಲಪುವ, 'ಪ್ರಯಾಣ ಪ್ರಜ್ಞೆ' ಸದಾ ಜಾಗೃತವಾಗಿರುವ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಕೆಲವು ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಹೇಗೆ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಅಂತು ದಿವ್ಯಮುನಿಗಳ್ಗೇಗೆಯ್ದೊಡಂ ತೀರದೇ !– ಪಂಪ
ನಿನ್ನ ಕೈದುವನೆಂತುಂ ಬಿಸುಟಿರ್ದ ಲೆಕ್ಕಮೇ – ಪಂಪ
ಈಸುದಿನ ವೀ ಮಕ್ಕಳೊಡನಾಯಾಸವಿದು ಸಾಮಾನ್ಯವೇ ?
– ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸ

ಅಂತು ದಿವ್ಯಮುನಿಗಳ್ಗೇಗೆಯ್ದೊಡಂ ತೀರದೇ ! ಈ ಮಾತು ಪಂಪನದು. ಪರಾಶರ ಮುನಿಯ ವರ್ತನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಪಂಪನ ಧೋರಣೆ ಏನೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಾಶರರು ಮತ್ಸ್ಯಗಂಧಿ ದೋಣಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸಾವಿರ ಜನರ ಭಾರವನ್ನು ತಾವೊಬ್ಬರೇ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಆಕೆಯ ಸಂಗ ಬೆಳೆಸಿ ವ್ಯಾಸನನ್ನು ಮಗನಾಗಿ ಪಡೆದ ಸಂದರ್ಭ ಇದು. ವೈದಿಕ ಧರ್ಮದಿಂದ ಸಿಡಿದು ನಿಂತು ಜೈನಧರ್ಮವನ್ನು ತಮ್ಮವರು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ನೆನಪು ಪಂಪನಲ್ಲಿ ಹಸಿರಾಗಿದೆ. ಪರಾಶರರಂತಹ ಶುದ್ಧ ವೈದಿಕರ ಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪಂಪನಿಗೆ ಆಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಒಂದು ಪ್ರಕಟವೇದಿಕೆಯಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ತನ್ನ ದೊರೆಯಾದ ಅರಿಕೇಸರಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಆಸ್ಥಾನದ ಬಹುಮಟ್ಟಿನ ವೈದಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನಾಗಲಿ ಘರ್ಷಿಸುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಲು ಪಂಪನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಿಡಿದೇಳುವ ತನ್ನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಆತ ಮಾಡಲಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಮರೆಹೊಕ್ಕು ತನ್ನ ಅನಿಸಿಕೆಗೆ ಒಂದು ರೂಪ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಪರಾಶರರು 'ದಿವ್ಯ' ಮುನಿಗಳು. ದಿವ್ಯ ಚೇತನಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡವರ ನಡವಳಿಕೆ ಪ್ರಶ್ನಾತೀತವಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ; ಅಂಥವರ ಬಗೆಗೆ ಏನು ಹೇಳಲೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೊರಗು; ಅಂಥವರು ಹೀಗೂ ಮಾಡಿಯಾರೇ ಎಂಬ ಬೆರಗು– ಈ ಎಲ್ಲ ಭಾವಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾಗಿವೆ. ಜೈನ ಮುನಿಗಳ ಕಾಮದಮನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನೂ ಕಠೋರ ವ್ರತ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನೂ ಬಲ್ಲ ಪಂಪನಿಗೆ ಈ ವೈದಿಕ ಋಷಿಗಳ ಶೀಲಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಕೈ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಡಿ

ದಂತಾಗಿದ್ದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿ ಪಂಪನ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ವೈದಿಕ ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕರ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ಪಂಪ ಅಂತು ದಿವ್ಯ 'ಮುನಿಗಳ್ಗೆ' ಎಂಬ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಒಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಎರಡನೆಯ ನಿದರ್ಶನವೂ ಪಂಪನದೇ. 'ನಿನ್ನ ಕೈದುವನೆಂತುಂ ಬಿಸುಟಿರ್ದ ಲೆಕ್ಕಮೇ !' ಅಂದರೆ 'ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಆಯುಧ ಇದ್ದರೂ ಇಲ್ಲದ ಲೆಕ್ಕವೇ !' ಎಂದರ್ಥ. ಪಂಪಭಾರತದ ಹನ್ನೆರಡನೇ ಆಶ್ವಾಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಲು ಕೌರವ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಕರ್ಣನನ್ನು ಜರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ವಾದ ವಿವಾದ ಉಗ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ಕರ್ಣ ಬದುಕಿರುವವರೆಗೆ ತಾನು ಆಯುಧವನ್ನೇ ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆರ್ಭಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದರಿಂದ ವಿಚಲಿತನಾಗದ ಕರ್ಣನು "ಅಯ್ಯಾ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾ ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕತ್ತಿ (ಬಿಲ್ಲು) ಇದ್ದರೂ ಅದು ಬಿಸಾಡಿದ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಬಿಸಾಡುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹಂಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕೌರವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಒಳಜಗಳದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಕೆದಕುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕರ್ಣನಿಗೆ ತನ್ನ ಶೌರ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿಲ್ಲ ಎನಿಸಿದಾಗ ತನ್ನ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಜಾತಿಯ ಗಾಳಕ್ಕೇ ಸಿಕ್ಕಿಸಿ ಅವರ ಮೇಲೆ ಹರಿಹಾಯುವಷ್ಟು ಸಿಟ್ಟುಬರುತ್ತದೆ. ಭೀಷ್ಮರ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ತಾನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದಂತೆಯೇ ತಾತ್ತ್ವಿಕವಾಗಿ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ತನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಕರ್ಣನಿಗೆ. ಮಾತೆತ್ತಿದರೆ ಜಾತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎತ್ತಿ ಮುಖಭಂಗ ಮಾಡಬಯಸುವವರ ಮೇಲೆ ತಾನೇಕೆ ಮೊದಲ ದಾಳಿ ನಡೆಸಬಾರದು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುದ್ಧಪರಾಙ್ಮುಖ ದೋಷವನ್ನು ಆಸ್ಫೋಟಿಸುವುದಷ್ಟೇ ಕರ್ಣನ ಗುರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲಿಗೇ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನನ್ನು ಒಳ್ಳೆ (ಕೇರೇ ಹಾವು) ಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ವಿಷ 'ಒಳ್ಳೆ'ಗೆ ಇದ್ದರೂ ಅದು ಒಳ್ಳೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಕಾಳಿಯನಾಗನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹಂಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬರಲೆಂದೇ ಒಡ್ಡಿದ ಈ ಬಗೆಯ ಬಲೆಗೆ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಣನಿರುವವರೆಗೂ ತಾನು ಆಯುಧವನ್ನೇ ಮುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುವ ತನಕ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಶಸ್ತ್ರಸನ್ಯಾಸದ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಬಂದದ್ದು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಉತ್ತೇಜಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ. "ಆಯ್ಯಾ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ, ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತೀಯಾ ? (ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದ) ನಿನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರ ಇದ್ದರೂ ಅದು (ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಲ್ಲದ್ದರಿಂದ) ಬಿಸಾಡಿದ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೇ ಸೇರುತ್ತದೆ. (ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಬಿಸಾಡುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ)." ಸ್ವತಃ ಯುದ್ಧಸತ್ವವನ್ನು

ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಲು ನಾಟಕವಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಕರ್ಣನ ಗ್ರಹಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ನೆನೆಸಿಕೊಂಡ ಕೂಡಲೇ ಶಸ್ತ್ರವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬಿಸಾಡುವ ಮತ್ತು ಪಟಪಟನೆ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನು ತನ್ನಪ್ಪ ದ್ರೋಣನಿಂದ ಕಲಿತಿರಬೇಕು ಎಂದು ಕರ್ಣನು ಹಂಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಂಗ್ಯ ತಟಕ್ಕನೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಅಶ್ವತ್ಥಾಮನಿಂದ ದ್ರೋಣರಿಗೂ ತಗುಲಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತದೆ. ಜಾತಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎತ್ತಿ ದ್ರೋಣರು ತನ್ನನ್ನು ಹಂಗಿಸಿದ್ದ ನೆನಪು ಕರ್ಣನನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಾಧಿಸುತ್ತಲೇ ಇದೆ. ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಾತಾಡಿದ ದ್ರೋಣರು ಕೊನೆಗೆ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಬಿಸಾಡಿ ಯುದ್ಧಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಯೋಗಭೂಮಿಕೆಯನ್ನಾಗಿಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ನಿಂತರು. ಕರ್ಣನ ಸಹಜ ಕ್ಷಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇಂಥವೆಲ್ಲ ಕಪಟವೆನ್ನಿಸಿ ಕಂಡಕೂಡಲೇ ಸಿಡಿಯುವ ಮನಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಕರಣ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನದು. 'ಈ ಸುದಿನವೀ ಮಕ್ಕಳೊಡ ನಾಯಾಸವಿದು ಸಾಮಾನ್ಯವೇ ?' ಈ ಮಾತು ಆದಿಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಕುರು ವಂಶಕ್ಕೇ ಹಿರಿಯರಾದ ಭೀಷ್ಮ ಈ ಮಾತನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣಾ ಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ದ್ರೋಣರು ಪಾಂಡವ-ಕೌರವರಿಗೆ ಶಸ್ತ್ರದ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಿ ತನ್ನ ಶಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸದ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪಾಂಡವ-ಕೌರವರು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಹೋರಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಹದಿನಾಲ್ಕು ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಣಿತ, ಗಾರುಡ, ಭರತಕಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತ ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ, ಬೇಕಾದರೆ ಪರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಭೀಷ್ಮರಿಗೆ ದ್ರೋಣರು ಹೇಳಿದ ಮಾತೇ ಕಿವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಅವರು ಏನೂ ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತುಂಬ ಅನುಭವಿಗಳಾದ ಭೀಷ್ಮರಿಗೆ ದ್ರೋಣರ ಶಸ್ತ್ರಕೌಶಲದ ಬಗೆಗಾಗಲಿ ಅವರು ಪಾಠ ಕಲಿಸುವ ಬಗೆಗಾಗಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ತುಂಬ ತುಂಟರಾದ ಕಲಹಲಂಪಟರಾದ ನೂರೈದು ಜನ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ದ್ರೋಣರು ಏಗಿರುವ ರೀತಿಯಿಂದಲೇ ಭೀಷ್ಮರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ. ಈ ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ದ್ರೋಣರು ಪಟ್ಟಿರುವ ಆಯಾಸ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದದ್ದಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಅನ್ನಿಸಿತಂತೆ. ಬರಿಯ ಪಾಠ ಕಲಿಸುವ ಅದ್ಭುತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮಾತ್ರ ಇದ್ದರೆ ಸಾಲದು. ಶಿಕ್ಷಕನಾದವ ನಿಗೆ, ಬಗೆ ಬಗೆಯ ಅಭಿರುಚಿಗಳುಳ್ಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಹದ್ದುಬಸ್ತಿನಲ್ಲಿಡುವುದು ಬಹು ಮುಖ್ಯವಾದ ಕರ್ತವ್ಯ. ಈ ಮೊದಲ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿಟ್ಟರೆ ಮುಂದಿನ ದಾರಿ ಅಷ್ಟೇನೂ ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಅದ ರಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣರು ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಭೀಷ್ಮರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ವಿನೋದದ ಕವಚವನ್ನು ಹೊತ್ತ ವಾಕ್ಯವೊಂದನ್ನು ಭೀಷ್ಮರ ಬಾಯಿಂದ ಹೇಳಿಸಿ ಗಂಭೀರವಾದ, ಮೂಲಭೂತವಾದ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ತೋರಿದ್ದಾನೆ.

ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಈ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಫಿಲೋಕ್ಟೆಟಸ್ ತನ್ನ ಹಳೆಯ ಗಾಯ ವ್ರಣವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕುರಿತು,

''This ulcer eats the flesh of this foot of mine', ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನೆ ಯೂರಿಪಿಡಿಸ್,

''The ulcer is feasting upon my foot', ಎನ್ನುತ್ತಾನಂತೆ. ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ಸಂದರ್ಭ ಇಲ್ಲಿ ಉಗ್ರವಾಗಿ ವೈವಿಧ್ಯದಿಂದ ಬಳಕೆಗೊಂಡಿದೆ. ಯೂರಿಪಿಡಿಸ್ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹುಣ್ಣು ಭಾರಿಯ ಔತಣವನ್ನು ಬಯಸಿ ನಿಲ್ಲುವ ರಾಕ್ಷಸನಾಗಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ Antony and Cleopatra ದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿನ ದವಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾನೆ ಆಂಟೊನಿ. ಸೋತು ಸೆರೆಯಾಳಾಗುವುದು ಆತನಿಗಿಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಸಾಯುವ ಸಮಯ ಬಂತೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥ ವಿಷಮ ಗಳಿಗೆ ಬಂದಾಗ ತನ್ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಸೇವಕ ಈರೋಸ್‌ನಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈರೋಸ್‌ನಿಗೆ ಮನವಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ,

Thou art sworn, Eros,
That when the exigent should come—which now
Is come indeed–when I should see behind me
The Inevitable prosecution of
Disgrace and horror, that, on my Command,
Then thou would'st kill me, Do't ; the time is come.
Thou strik'st not me ; 'tis caesar thou defeat'st
Put color in thy cheek.

ಆಂಟೊನಿಯ ಉಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಭೆ ತಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿ ಲೀಲಾಜಾಲವಾಗಿ ಆವೇಶದ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿ ಗೋಜಾಗದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಈರೋಸ್‌ಗೆ ಕೊಲ್ಲಲು ಕೈಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಆತನೊಂದಿಗೆ ಆಂಟೊನಿ ವಾದಿಸಿ ಮನವೊಲಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ :

.....................Eros,
Would'st thou be window'd in great Rome and see
Thy master with his pleach'd arms bending down
His corrigible neck, his face subdued
To penetrate shame, whilst the wheel'd seat

Of fortunate caesar, drawn before him, branded
His baseness and ensued ?

ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಆಂಟೊನಿ ಕೈಜೋಡಿಸುತ್ತಾನೆ, ತಲೆ ಬಗ್ಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಮಾತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಭಾವಾಭಿನಯದಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಓದುಗ ಸುಲಭವಾಗಿ ಊಹಿಸಬಲ್ಲ. ಆತನ ಸಜೀವ ಅನುಕರಣ ಎರಡು ಮಾಧ್ಯಮಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಬಾರಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿಶ್ಚಲನಾಗಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿಗೆ ನಿರೂಹಾಪರನಾಗಿ ನಿಂತವನನ್ನು ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಲು ಈ ರೀತಿಯ ಮಾತು ಅಗತ್ಯ. ಉನ್ನತಮಟ್ಟದ ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಪರಿಣತ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಂದ ಪಕ್ವಗೊಂಡ ಕಾವ್ಯತೆ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ತಿರುವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆ ಸಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಆಂಟೊನಿ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಸಾವಿನ ಚಿತ್ರ ಮೊದಲಿಗೇ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ತನ್ನ ಸಾಭಿನಯವಾದದಿಂದಲೇ ಆಂಟೊನಿ ಭಯಾನಕತೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ನಾವೂ ಪಾರಾಗುತ್ತೇವೆ. ರ್‍ಯಾನ್‌ಸಮ್ ಹೇಳುವಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯದ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೆಂದರೂ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಿಯಷ್ಟಾದರೂ ಕಾಣಬಯಸುವ ಬುದ್ಧಿ ನಮಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಸಾಗುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಅತಿರೇಕಗಳ ಅವಾಸ್ತವಗಳ ಆವರಣದಲ್ಲೇ ಜಿಗಿದಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಗೆರೆ, ಒಂದು ಕೊಂಕು, ಹುಬ್ಬಿನ ವಿನ್ಯಾಸ ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರಕಾರ ನಮ್ಮ ಪರಿಚಿತ ನಾಯಕರನ್ನು ರೂಪಿಸಬಲ್ಲ. ಗುಲಾಬಿ, ಕನ್ನಡಕ, ವಾಕಿಂಗ್‌ಸ್ಟಿಕ್ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಕ, ಆನೆಗಿವಿ—ಇವುಗಳ ಮೊದಲ ನೋಟಕ್ಕೇ ನಾವು ನೆಹರೂ, ಗಾಂಧಿ, ರಾಜಾಜಿ, ಮೊರಾರ್ಜಿ ಮೊದಲಾದ ನಾಯಕರನ್ನು ತಟಕ್ಕನೆ ಗುರುತಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳನ್ನೂ ಒಂದೇ ನೇರರೇಖೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿ ಚರಣಸಿಂಗರ ಚಿತ್ರ ಬಿಡಿಸಿದ್ದ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯವರ ಕಾರ್ಟೂನ್ ಎಲ್ಲರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯಿತು. ಪ್ರಚಲಿತ ರಾಜಕೀಯ, ಸಮಸಾಮಯಿಕ ಸಂಗತಿಗಳು, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಾದೆಗಳು, ಹಾಡಿನ ಸಾಲುಗಳು, ಘೋಷಣೆಗಳು, ಹೇಳಿಕೆಗಳು, ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಸುದ್ದಿಗಳು, ಪೌರಾಣಿಕ ಹಾಗೂ ಬಿಬ್ಲಿಕಲ್ ಉಲ್ಲೇಖಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಬೆರಕೆಯಾಗಿ ಒಂದು ವ್ಯಂಗ್ಯಚಿತ್ರ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರದ ಬದಿಗಿನ ಬರಹದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕ್ಕೆ, ಬರಹಕ್ಕೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿಶೇಷ ಶಕ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ನಿದರ್ಶನಕ್ಕೆ ರಾಮಮೂರ್ತಿಯವರ ಈಚಿನ ಒಂದು ಕಾರ್ಟೂನ್ ಮಿ. ಸಿಟಿಜನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ರೋಹಿಣಿ ರಾಕೆಟ್ಟನ್ನು ಭಾರತ ಬಾಹ್ಯಾಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾರಿಸಿ ಲೋಕ ಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದ ದಿನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚಿತ್ರ ಅದು. ಆದರೆ ಆಕಾಶದ ಕಡೆ ನೋಡುವ ಉತ್ಸಾಹಕ್ಕೆ ತಣ್ಣೀರೆ

ರೆಚವೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಪರಿಚಿತ ಪಾತ್ರದ ಮೂಲಕ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕುತ್ತಾರೆ ಮೂರ್ತಿ. 'ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವ ಆ ರಾಕೆಟ್ಟಿಗೆ ನಮ್ಮ ಭಾರತದ ಬೆಲೆ ಏರಿಕೆಯ ರೇಖೆಯನ್ನುಎಲ್ಲಾದರೂ ಸಂಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತೆ ?' ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ವಿಸಂಗತವೆನಿಸುವ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಖಾಮುಖಿಯಾಗಿ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ವ್ಯಂಗ್ಯ ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದೆ. ವ್ಯಂಗ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇವೆರಡು ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ದೃಶ್ಯವತ್ತಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸುವ ತಂತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಿತವಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಹೊಸ ಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿ

ಗಿರಡ್ಡಿ ಗೋವಿಂದರಾಜು

ಯಾವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಬದಲಾಗುವುದು ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿಯ ಕೆಲವೊಂದು ಗುಣಧರ್ಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ ತಳೆದು, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ; ಚಳುವಳಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ; ಕೊನೆಗೆ ತಾನೂ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದ ಕೃತಿರಚನೆ ನಡೆದ ಮೇಲೆ ಅದರದೇ ಆದ ಒಂದು ಸಿದ್ಧಮಾರ್ಗ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ಶೈಲಿ, ಧೋರಣೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟಾದಮೇಲೆ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅನುಕರಣೆ ನಡೆದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಾಡುಬಿದ್ದ ಹಾದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಹೊಸದಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದ್ದ ಬದುಕಿನ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೊಸ ಅವಕಾಶಗಳು ಮುಗಿದುಹೋಗಿ ಚರ್ವಿತಚರ್ವಣಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಬಯಲಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಮತ್ತೆ ಅಸಮಾಧಾನ, ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಹೊಸ ಮಾರ್ಗದ ಅನ್ವೇಷಣೆ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಆರಂಭವಾಗುವುದು ಕೇವಲ ಫ್ಯಾಷನ್ನಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ ; ನಾವೀನ್ಯತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೂ ಅಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಸೃಜನಶೀಲತೆಯ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಇಂಥ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬದುಕು ಹರಿಯುವ ನೀರಿನಂತೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುವಂಥದು. ಅದರಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಬೇಸಿಗೆಯ ಕಾಲದ ಶಾಂತ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದಷ್ಟು ನಿಧಾನವಾಗಿ

ನಡೆಯುಬಹುದು ; ಇಲ್ಲವೆ ಮಳೆಗಾಲದ ಅಬ್ಬರದ ಪ್ರಹಾದಂತೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕಿಯೂ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಒಳಗಿನಿಂದ ಒಳಗೇ ನಮ್ಮ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಭಾವಿಸುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟು ಸೂಕ್ಷ್ಮಸಂವೇದಿಗಳಲ್ಲದವರಿಗೆ ಈ ಪ್ರಭಾವಗಳು ಕೇವಲಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸಿದರೆ, ಹೆಚ್ಚು ಸಂವೇದನಾಶೀಲರಾದವರಿಗೆ ಬೇಗನೇ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಜನ ಸೃಜನಶೀಲರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳಷ್ಟು ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಜನಪ್ರಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಪ್ರಚಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲೇ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಭಿನ್ನವಾದ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕೊಡಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂವೇದನೆಯ ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರವಾಗಿಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ತಮ್ಮ ಬದವಾದ ಸಂವೇದನೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಗಳಿಗೆ ಧ್ವನಿ ಕೊಡಬಯಸಿ, ಆದರೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಗದೇ ತೊಳಲಾಡುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂವೇದನೆಗೆ ತಕ್ಕದಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಹೊಸದಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವವರು ಎಲ್ಲೋ ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬರು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿನ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೊಸ ಅವಕಾಶಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅವರಂತೆಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೋ, ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೋ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದವರು ಈ ಹೊಸ ಅವಕಾಶಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸತೊಡಗುತ್ತಾರೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾರ್ಗವೂ, ಬದುಕಿನ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಶೋಧನೆಯೇ ಆಗಿದೆಯೆನ್ನಬಹುದು.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭವನ್ನು ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಈ ಮಾತು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಯುಗ ೧೭೯೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ಥ ಹಾಗೂ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್‌ರ The Lyrical Ballads ದಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತು ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುವ ಮಾತು. ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕಾವ್ಯ ಆರಂಭವಾದುದು ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದ್ದ ಕಾವ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿ. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನವನ್ನು ನವಅಭಿಜಾತಯುಗ (Neo-classical)ವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರಾದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಅಭಿಜಾತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೀತಿಗೂ ಇದರ ರೀತಿಗೂ ಬಹಳ ಅಂತರವಿದೆ. ಈ ಕಾವ್ಯ ಕಲ್ಪಕತೆ, ತನ್ಮಯತೆ, ಭಾವನಾಮಯತೆ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕತೆಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು. ಇದನ್ನು ಆಳುವ ತತ್ವಗಳು ತರ್ಕ, ಬುದ್ಧಿ, ವಾಸ್ತವತೆ, ಶಿಷ್ಟತೆ, ನಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಂಯಮ ಮುಂತಾದುವು. ಅಂತೆಯೇ ಕಲ್ಪಕತೆಯ ಎತ್ತರಗಳನ್ನು, ತನ್ಮಯತೆಯ ರಸಾವೇಶವನ್ನು ನಾವಿಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರೆವು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತರ್ಕದ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ತಿಕ್ಕಿ ಕಾವ್ಯ ತನ್ನ ಅಗಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.

ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ಅಭಿಜಾತ ಕಲೆಯ ಭವ್ಯತೆಯೂ ಇದಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ವಿಡಂಬನೆ, ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಲೇವಡಿಗಳೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಧೋರಣೆಗಳಾದವು. ಇದರ ಅಭಿರುಚಿ ನಾಗರಿಕ ಶಿಷ್ಟತೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಪೋಪ್, ಜಾನ್ಸನ್ ಮೊದಲಾದವರು ಈ ಮಾರ್ಗದ ಮುಖ್ಯ ಲೇಖಕರಾದರು. ಈ ಬಗೆಯ ಧೋರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟುಕೊಂಡವರೂ ಅನೇಕರಿದ್ದರು. ಅಂಥವರಲ್ಲಿ ಗ್ರೇ, ಕಾಲಿನ್ಸ್‌ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಚಲಿತ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರೇಮ, ವಿಸ್ಮಯ, ಮುಗ್ಧತೆ ಮೊದಲಾದ ಭಿನ್ನ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಯತ್ನಿಸಿದರು. ಕೌಪರ್, ಯಂಗ್ ಮುಂತಾದವರ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ ಮುಂದೆ ಬರಲಿದ್ದ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಯುಗದ ಕೆಲವು ಧೋರಣೆಗಳು ಸೌಮ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡವು, ಹೀಗೆ ಈ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂವೇದನೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಆಗಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕವಿಗಳಿಗೆ ಇದನ್ನೇ ಹೊಸದೊಂದು ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗದ ಅಸ್ತಿವಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕಾಲವೂ ಅದಕ್ಕೆ ಪಕ್ವವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಜ್ಯಕ್ರಾಂತಿ ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸಮಾನತೆಗಳು, ರೂಸೋನ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಮರಳಿ ಹೋಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಕರೆ ಹೊಸ ಜೀವನಾದರ್ಶಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಟ್ಟವು. ಮನುಷ್ಯಚೇತನದ ಅದಮ್ಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಬಯಕೆ, ಮನುಷ್ಯಶಕ್ತಿಯ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಅನಂತ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು, ಕಲ್ಪಕತೆಯ ಅನಿರ್ಬಂಧಿತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಕನಸುಗಾರಿಕೆ, ಬದುಕಿನ ಹೊಸ ಶೋಧಗಳ ಬಗೆಗೆ ವಿಸ್ಮಯ ಮುಂತಾದ ನಿಲುವುಗಳು ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು, ಈ ಹೊಸ ಧೋರಣೆಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಯಿತು. ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ಥ್ ಮತ್ತು ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ತಮ್ಮ ಲಿರಿಕಲ್ ಬ್ಯಾಲಡ್ಸ್‌ನ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗದ ಹೊಳಹು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರನಂತರ ಬಂದ ಕೀಟ್ಸ್, ಬೈರನ್, ಷೆಲ್ಲಿ, ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳು ಈ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿದರು. ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸ್ಥಿರಗೊಂಡಿತು. ಅನಂತರ ಅದಕ್ಕೂ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರತಿಭಟನೆಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಳೆದ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆ ಹಾಗೂ ಈ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಂಥದೇ ಸ್ಥಿತಿ ಇತ್ತು.

ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲೂ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗಗಳು ಪರಸ್ಪರಾವಲಂಬಿಯಾದ ಎರಡು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಬದಲಾದರೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವೂ ಕೂಡ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಬದಲಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸ

ಬಲ್ಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಯು ಒಳಗೇ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮಭೇದಗಳನ್ನೂ, ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗ ಸಮರ್ಥ ಲೇಖಕರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಳಗುತ್ತ, ಹಿಗ್ಗುತ್ತ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿಕಸನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದಕ್ಕೆ ತೀರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಸ್ತು ಧೋರಣೆಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗದ ಸಂಕೋಚಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಹೊಸ ಸಂವೇದನೆಯು ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ತನ್ನೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ, ತೀವ್ರತೆ. ಸಂಕೀರ್ಣತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹೊಸದಾದ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ಹೊಸತನ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪಗಳಲ್ಲಿ, ಆಡುಮಾತಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮೀಪವಾದ ನುಡಿಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಹೊಸಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಹೊಸ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ, ಹೊಸ ತಂತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯ ನವೋದಯ ಕಾವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ತೀರಾ ಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರತಿಮಾಸಂಯೋಜನೆ, ಮುಕ್ತಛಂದ, ಆಡುಮಾತಿನ ಲಯ, ಆಧುನಿಕ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆ, ಅನ್ಯಕೃತಿಗಳಿಂದ ಉದ್ಧರಣ, ಮಾಂಟಾಜ್ ತಂತ್ರ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸದೊಂದು ಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗಗಳ ನಡುವೆ ಹೀಗೆ ಒಂದು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾದ ಸೃಜನಶೀಲ ಸಂಬಂಧವೇ ಏರ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಇದೆಯೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಸಲ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಗುರುತಿಸುವ ಪರಿಪಾಠವೂ ಬೆಳೆದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯ ವೀರ ಹಾಗೂ ಪುರಾಣ ಕಾವ್ಯಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ, ವಚನ, ರಗಳೆ, ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಭಕ್ತಿಕಾವ್ಯದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಂಬಂಧದಿಂದಾಗಿಯೇ ಅನೇಕ ಸಲ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬದಲಾವಣೆ ಎಂದರೆ ಅದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಬದಲಾವಣೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೂ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಈ ಮಾತು ಇನ್ನೊಂದು ಕುತೂಹಲಕರವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯ ಕಡೆಗೆ ಬೆರಳು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗಗಳು ಹೀಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿರುವುದಾದರೆ ಒಂದು ಬದಲಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಬದಲಾಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮಾತುಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತೂಕದಿಂದ ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಲೇಖಕ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಮೂಲಕ ತಕ್ಕ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಿಕೊಂಡು ಇಂಥ ಮಾತುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಯೋಚಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಮುದ್ದಣನಂಥ ಲೇಖಕ ಹಳಗನ್ನಡದ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಮುದ್ದಣ–ಮನೋರಮೆಯರ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಆಡುಮಾತಿನ ಲಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ

ಉದಾಹರಣೆ ಇದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಸಿದ್ಧಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಸೂಕ್ತ ಬದಲಾವಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಸಂವೇದನೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದಿಲ್ಲ. ನವೋದಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಕಾವ್ಯ ನವೋದಯದ ಛಂದೋರೂಪಗಳಲ್ಲೇ ಭಿನ್ನವಾದ ರೆಟರಿಕ್ಕನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆವೇಶ, ರೊಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಅದೇ ಬಂಡಾಯಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೆಸರಿನ ಇಂದಿನ ನವಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಕಾವ್ಯ ಮುಕ್ತಛಂದದ ಮೂಲಕವೂ ಅದೇ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮಹೊಂದಾಣಿಕೆಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ, ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಬದಲಾಗದೆಯೂ, ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ—ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಈ ನಡುವೆ ಬಂದಿದೆ. ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕರು ನವ್ಯತೆ ಒಂದು ತಂತ್ರ ; ಅದನ್ನು ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಬಳಸಬಹುದು ; ಯಾವ ದರ್ಶನಕ್ಕಾದರೂ ಬಳಸಬಹುದು ಎಂಬ ಮಾತೊಂದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಒಬ್ಬ ಕವಿ ನವೋದಯದ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ನವ್ಯದ ತಂತ್ರವನ್ನೂ ಕೂಡಿಯೇ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಹೊಸ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಂಥ ಕೆಲವು ಜನ 'ಸಮನ್ವಯ' ಕವಿಗಳೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಸಮನ್ವಯ ಗೋಕಾಕರು ಹೇಳುವಷ್ಟು ಸರಳವಾಗಿಲ್ಲ. ತಂತ್ರವು ಜೀವನಾನುಭವದ ಶೋಧನೆ ಅನಾವರಣಗಳ ಸಾಧನ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಯಾವ ಅನುಭವಕ್ಕಾದರೂ ಯಾವ ತಂತ್ರವಾದರೂ ನಡೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ನವ್ಯದ ತಂತ್ರ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜೀವನಾನುಭವಗಳಿಗಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ತೀರಾ ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಹಾಗೆ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಾಗ ಅದು ತನ್ನೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಸ್ತು, ಧೋರಣೆಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೇ ತರುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಹೊಸ ಆಕಾರ, ಲಯ, ಶೈಲಿ, ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದಲ್ಲ ; ಆ ಆಕಾರ, ಲಯ, ಶೈಲಿ, ತಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಅದರ ಅನಿವಾರ್ಯ ಭಾಗವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಮನ್ವಯ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿಯವರು ನವೋದಯ ಹಾಗೂ ನವ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಬರೆದಿರುವ ಶಿಶುಗೀತೆಗಳ ಅಭ್ಯಾಸ ಈ ಮಾತನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬಲ್ಲದು.[1] ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಆಮದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ

---

1. ಕಣವಿಯವರ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗ ಮತ್ತು ಅವರ ಶಿಶುಗೀತೆಗಳು' (ಚೆಂಬೆಳಕು" ಸಂ : ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಕಾಪಸೆ, ೧೯೮೦, ಪುಟ ೧೮೪-೨೦೨) ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದೇನೆ.)

ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಾದರೂ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಗೊಳಗಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬಾಳಿರುವುದನ್ನು, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕೇವಲ ಸಣ್ಣ ಅವಧಿಗೆ ಸೀಮಿತ ವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಂಪೂಯುಗ ಇನ್ನೂರು ವರ್ಷಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಸೃಜನಶೀಲವಾಗಿ ಉಳಿದಿತ್ತು. ವಚನಯುಗವೂ ಶತಮಾನ ಕಾಲ ಉಳಿದಿತ್ತು. ಆದೇ ಈ ಶತಮಾನದ ಎಂಟು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ನಾಲ್ಕು ಹೆಸರಿಸಬಹುದಾದ—ನವೋದಯ, ಪ್ರಗತಿಶೀಲ, ನವ್ಯ, ನವಪ್ರಗತಿಶೀಲ (ಬಂಡಾಯ) —ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಕಾಲಾವಧಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಜೀವನ ವಿಧಾನದ ಸ್ಥಿರತೆ, ಸಂವೇದನೆಯಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಗತಿ, ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ತಾಳಿಕೆಯ ಗುಣ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಬದಲಾಗುವ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಂಡು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಸ್ವೋಪಜ್ಞ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಆಗಮನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹತ್ತು ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನಗಳ ಜೀವನ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಮಹತ್ವದ ಬದಲಾವಣೆಗಳೇನೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯಪದ್ಧತಿ, ಧರ್ಮ, ಜನಜೀವನ ಪರಂಪರಾಗತ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಜಾಡಿನಲ್ಲೇ ನಡೆದಿ ದ್ದವು. ಹೀಗಾಗಿ ಆ ಕಾಲದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಏಕರೂಪತೆ ಇದೆ. ಯುದ್ಧದ ವೈಭವೀಕರಣ, ರಾಜನಿಷ್ಠೆ, ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಗಳು ಅದರ ಮುಖ್ಯಧೋರಣೆ ಗಳಾಗಿವೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬಂದ ವೀರಶೈವ ವೈಚಾರಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ರಾಂತಿ ಆ ಕಾಲದ ಜೀವನವಿಧಾನ, ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಪ್ರಭಾ ವಿಸಿತು. ಅದು ಹೊಸದೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗ ಉದಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆದೇ, ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯ ಬದಲಾವಣೆಯ ಗತಿ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರವಾಗಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಶತಮಾನಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಬೆಳೆದು ಬರುವ ಸಂಭವ ಈಗ ಬಹಳ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಸಂವಹನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಾಗಿರುವ ಕ್ರಾಂತಿ, ವಿವಿಧ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಣಾಲಿಗಳ ಒತ್ತಡ, ತೀವ್ರಗತಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿಯ-ನಗರೀಕರಣ-ಔದ್ಯೋಗಿಕರಣಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಸ್ತಾರ, ಹೊರಜಗತ್ತಿ ನಿಂದ ಬರುವ ವೈಚಾರಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳ ಪ್ರಭಾವ—ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳು ಬಹುಬೇಗ ಬದಲಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಇವು ಕೇವಲ ಕೆಲವೇ ಜನ ಲೇಖಕರ ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದಾಗಿ ಹುಟ್ಟುವ ಆಂದೋಲನಗಳು. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಇವು ಕೇವಲ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಉಳಿದು

ಯಾವ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸದೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲವೇ ನಾಲ್ಕೈದು ಜನರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಿರಾಫೆಲಾಯಿಟ್ ಪಂಥ, ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ ಎಂದು ಸಾರಿದ ಕಲೈಕನಿಷ್ಠರ ಗುಂಪು ಈ ಬಗೆಯವು. ಈ ಪಂಥಗಳ ವಾದಸರಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಜೊತೆಗೆ ಈ ವಾದಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಬದುಕಿನ ಒತ್ತಾಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುವಾಗಿರದೆ ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿ ಜನ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬೇರಿಲ್ಲದ ಯಾವ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆಂದೋಲನವೂ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಲಾರದು. ಬಹಳವಾದರೆ ಅದೊಂದು ವಿಕ್ಷಿಪ್ತ ಪ್ರಯೋಗ ಶೀಲತೆಯಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದೀತು.

ಅದೇನಿದ್ದರೂ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಬದಲಾವಣೆ ಒಂದು ಆಂತರಿಕ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯವೊಂದರ ಜೀವಂತಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣವೂ ಹೌದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿಂತ ನೀರಾಗದಂತೆ, ಸದಾ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಶೋಧದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ಮರುಹುಟ್ಟು ಪಡೆಯುವುದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಬದಲಾಗುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು : ಮೊದಲನೆಯದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರಯತ್ನದ ಮೂಲಕ, ಎರಡನೆಯದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಚಳುವಳಿಯ ಮೂಲಕ.

ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನಾಶೀಲನಾದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಲೇಖಕ ಮೊದಲು ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಂವೇದನೆಗೂ ಪ್ರಚಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗದ ಸಂವೇದನೆಗೂ ತೀವ್ರವಾದ ಭಿನ್ನತೆಯಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬದಲಾದ ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ, ತಾನು ಹೇಳ ಬೇಕೆಂದದ್ದು ಇದಲ್ಲ, ಹೀಗಲ್ಲ ಎಂದು ಅಸಮಾಧಾನ ತಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ತಾನು ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಹೇಳಬಲ್ಲ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ತೊಡುಗುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಯಶಸ್ವಿಯಾದಾಗ ಬದುಕನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವ, ಈ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕೊಡುವ ಹಲವಾರು ಹೊಸ ಅವಕಾಶಗಳು ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಸಂವೇದನೆಯ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೋ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೋ ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದಾದ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಅನೇಕ ಲೇಖಕರು ಇಂಥ ಮಹತ್ವದ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸಂವೇದನೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅವನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೊಸ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಕೆಲವು ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆ ಮಾರ್ಗದ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯವರು ಮೇಜರ್ ಲೇಖಕ, ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಿದವರು ಮೈನರ್ ಲೇಖಕರು. ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ

ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಇಂಥವರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲೇ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಇವರ ನಂತರ ದೊಡ್ಡ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವವರು ಉತ್ಸಾಹಿ ಹಿಂಬಾಲಕರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅನುಕರಣೆ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತು, ಶೈಲಿ, ಧೋರಣೆಗಳು ಇವರ ಮೂಲಕವೇ ಜಾಡಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ತಮಗೆ ಹಾಗೆ ಅನಿಸದಿದ್ದರೂ ಅನಿಸಿದಂತೆ ಇವರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ, ನಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣಿಕತೆಯೂ ಆ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕತೆ ಬರುವುದು. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಆಗಮನದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದರ ಧ್ಯೇಯ—ಧೋರಣೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೃತಿರಚನೆಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮೊದಲು ನಡೆಯುತ್ತದೆ, ಲಕ್ಷಣ ವಿವೇಚನೆ ಅನಂತರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನವೋದಯ, ನವ್ಯಮಾರ್ಗಗಳು ಆರಂಭವಾದದ್ದು ಹೀಗೆ. ಇಂದಿಗೂ ಕೂಡ ನವೋದಯ, ನವ್ಯಮಾರ್ಗಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯನ್ನಾಗಲೀ, ಧ್ಯೇಯ ಧೋರಣೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ ನಿಖರವಾಗಿ ರೂಪಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗವೊಂದು ನಿಧಾನವಾಗಿ, ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ. ಇದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸ್ವರೂಪ ತಳೆದಾಗಲೂ ಅದರಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಮಾಸಿಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಮೂಹಿಕವಾದ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಒಪ್ಪಿತವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದ್ದರೂ ತೀರಾ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಕಟಿತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೂ ಅನಂತರದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗಗಳ ರೀತಿ—ನೀತಿಗಳನ್ನು ಅದರ ಸೃಜನಶೀಲ ಕೃತಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದ ಮೂಲಕವೇ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರೋಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಯುಗದ ಆರಂಭವನ್ನು ಸಾರಿ "ಲಿರಿಕಲ್ ಬ್ಯಾಲಡ್ಸ್"ಗೆ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ಥ್ ಒಂದು ದೀರ್ಘವಾದ ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆದು ತನ್ನ ಹೊಸ ಕಾವ್ಯಮಾರ್ಗದ ಉದ್ದೇಶ, ವಸ್ತು, ಶೈಲಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಈ ಮ್ಯಾನಿಫೆಸ್ಟೊ ಉಳಿದವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಲಿಲ್ಲ. "ಲಿರಿಕಲ್ ಬ್ಯಾಲಡ್ಸ್"ಗೆ ತನ್ನ ಕವಿತೆಗಳನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್‌ನೆ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ಥ್‌ನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅನಂತರ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿ ಖಂಡಿಸಿದ. ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ಸ್ವತಃ ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ಥ್‌ನ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯ ಅವನ ಮ್ಯಾನಿಫೆಸ್ಟೋಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಬರೆದುದಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ನವ್ಯಕಾವ್ಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ವಿ. ಕೃ. ಗೋಕಾಕರೂ ಹೀಗೆಯೇ ಅದರ ವಸ್ತು, ತಂತ್ರಗಳ ಬಗೆಗೆ ನೀಲನಕ್ಷೆಯೊಂದನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ನವ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರೇರಣೆ ಬಂದದ್ದು ಅಡಿಗರ ಕಾವ್ಯದಿಂದಲೇ ಹೊರತು, ಗೋಕಾಕರ ನೀಲಿನಕ್ಷೆಯಿಂದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಧ್ಯೇಯ—ಧೋರಣೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದಕ್ಕೆ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿ ಚಳುವಳಿಯ ಮಾರ್ಗ. ಚಳುವಳಿ ಎಂದೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪಿಲ್ಲ ಸ್ವಲ್ಪ ರಾಜಕೀಯ ವಾಸನೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೆಂದೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚಳುವಳಿಗಳು ಆರಂಭವಾಗುವುದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ, ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ. ಚಳುವಳಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವೇ ಸಮೂಹ—ಸೂಚಕವಾದದ್ದು. ಯಾವುದೇ ಚಳವಳಿಗೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನಿಲುವು ಬೇಕೇಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಘೋಷಣೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು. ಮತ್ತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಜನಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆಯೇ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಘೋಷಣೆ ತಯಾರಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಸಮೂಹವನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆ ಕೂಡಿಸಿ ಹಿಡಿಯಲು, ಆ ಸಮೂಹಕ್ಕೆಲ್ಲ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗಬಲ್ಲ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಒಂದು ಸಂಘಟನೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಘಟನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಮೂಹವೊಂದು ಸೇರಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಏನು ಹೇಳಬೇಕು, ಹೇಗೆ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದುದರ ಬಗ್ಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರಪಡಿಸಲು ಸಭೆ—ಸಮ್ಮೇಳನಗಳು ಏರ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉತ್ಸಾಹೀ ಕಾರ್ಯ—ಕರ್ತರು ದೊಡ್ಡ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಘೋಷಣೆಯನ್ನು ಉಗ್ಗಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅನಂತರ ಈ ಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವವರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಒಲಿಯುವವರೂ ಆ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಘೋಷಣೆ ಮೊದಲು ಬರುತ್ತದೆ, ಅನಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯ.

ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ವತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಚಳುವಳಿ ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚಿನ ಬಂಡಾಯಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿ (ಇದನ್ನು ನವಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಚಳುವಳಿ ಎಂದೂ ಕರೆಯಬಹುದು)ಗಳು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿವೆ. ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ನವೋದಯದ ಕಾಲವಾಗಲೀ, ನವ್ಯದ ಕಾಲವಾಗಲೀ ಚಳುವಳಿಗಳಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಚಳುವಳಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆ ಸ್ವರೂಪದವು. ಈ ಚಳುವಳಿಗಳಿಗೆ ಎಡಪಂಥೀಯ ಒಲವುಗಳಿವೆ, ಕಮ್ಯೂನಿಷ್ಟ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದೆ. ಎಡಪಂಥೀಯ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಂಘಟನೆಯ ನೆರವೂ ಇದೆ. ವರ್ಗಸಂಘರ್ಷ, ಶೋಷಣೆ, ಸಾಮ್ಯವಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪಾತ್ರ, ಸಮಾಜರಚನೆಯ ಕಲ್ಪನೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಿತ್ರಿಸಬೇಕಾದ ವಸ್ತುಗಳು, ಸಾಹಿತಿ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಬೇಕಾದ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ವಹಿಸಬೇಕಾದ ಪಕ್ಷ—ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟ ಆದೇಶಗಳಿವೆ. ಎಂದರೆ ಈ ಚಳುವಳಿಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ವನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಒಂದು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಿದೆ, ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ನವೋದಯ ಮತ್ತು ನವ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಂತೆ ಈ ಚಳುವಳಿಗೂ ಸುತ್ತಲಿನ ಬದುಕಿನ ಒತ್ತಾಯವಿದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸಂವೇದನೆಗಳಿ

ಮೇಲೆ ಒತ್ತು ಇದ್ದರೆ ಚಳುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ವಿಶಾಲ ಸಂಗತಿಗಳ ಮೇಲೆ, ವಿವರಗಳ ಮೇಲೆ ಒತ್ತು ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ವಾಸ್ತವತಾವಾದವೂ ಪ್ರಬಲವಾದದ್ದು ಕೇವಲ ಆಕಸ್ಮಿಕವೇನೂ ಅಲ್ಲ.

ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೆಲೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ. ಬದುಕು ಹೇಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬದುಕು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ತಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗದ ಬದುಕು, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಆಶೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು: ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಬದುಕಿನ ಆತ್ಮಶೋಧನೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ಅಸ್ತಿತ್ವವಾದದಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಕೇಂದ್ರಿತವಾದ ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುವುದು ಇಂತಹ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಚಳುವಳಿಗಳು ಸಾಮೂಹಿಕ ಸ್ವರೂಪದವಾದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಸಮೂಹದ ಎಂದರೆ ಸಮಾಜದ ಒಟ್ಟು ಬದುಕು ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಮಾಜದ ಒಂದು ಘಟಕವಾಗಿ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತಿ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೋವು—ನಲಿವುಗಳನ್ನೇ ಸಾಮಾನ್ಯೀಕರಿಸುವ ಬದಲಾಗಿ, ಇಡೀ ಸಮೂಹದ ನೋವು—ನಲಿವುಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ನೋವು ನಲಿವುಗಳು ಆದಷ್ಟು ಸಾಮೂಹಿಕವೆನಿಸಲೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವುಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನೂ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನುಭವ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥೂಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಪೂರ್ವನಿಶ್ಚಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳು ಕಳೆದುಹೋಗಿ ವಿವರಗಳು ಹೆಚ್ಚುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಕಡಿಮೆ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಗುಂಪಿನ ತೀವ್ರ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಚಳುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅಸಹನೆಯೂ ಬಹಳ ತೀವ್ರವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ, ಪೂರ್ವನಿಶ್ಚಿತವಾದ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಡುವ ಬರವಣಿಗೆಯ ಬಗೆಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಹಾನುಭೂತಿ ಇಲ್ಲ. ಇದು ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಾವು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ, ಹಾಗೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಕ್ರಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದು ಎಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಕಾರಣವಾಗಿರಬಹುದು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅನುಭವ ತನ್ನ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದು ಸರಿಯೇ. ಆದರೆ ಸೃಜನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಮೊದಲೋ, ಅದರ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆ ಮೊದಲೋ ಎಂಬುದು ಅಷ್ಟು

ಪ್ರಸ್ತುತವಲ್ಲದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧಾಂತದೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಬರವಣಿಗೆ ಅನುಭವವನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಿರುಚಿ ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಪಾಯವಿದೆ, ನಿಜ. ಆದರೆ ಅನುಭವದೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡುವ ಬರವಣಿಗೆ ಕೂಡ ಇಲ್ಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಆರೋಪಿಸಲೆತ್ನಿಸುವ ಅಪಾಯಕ್ಕೆ ಪಕ್ಕಾಗಬಹುದು, ಇಲ್ಲವೇ ಬರವಣಿಗೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಸಂಗತಿಗಳ ನಿರರ್ಥಕ ಮಾಲೆಯಾಗಬಹುದು. ಪ್ರತಿಭಾವಂತನಾದ ಲೇಖಕ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದಾದರೂ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿ ಸಮರ್ಥ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಕೃತಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಮುಖ್ಯವೇ ಹೊರತು, ಅದರ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಆರಂಭವಾಯಿತೆಂಬುದಲ್ಲ.

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ, ಅದು ಹೊಸದಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗುವಾಗ ತೀವ್ರವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎದುರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಚಲಿತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ರೀತಿ–ನೀತಿಗಳಿಗೆ ಒಗ್ಗಿಹೋದ ಜನ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಸದು ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವವರೆಗೂ ವಿರೋಧ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಪ್ರವರ್ತಕರ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ, ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ನೋಡಬಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಮೆಚ್ಚಬಲ್ಲ ಹೊಸ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಓದುಗರಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಕಡು ವೈರಿಗಳೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾಕೆಂದರೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಯಾವುದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅದರ ಕೇವಲ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅಲ್ಲ, ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಸಾಧನೆಯಿಂದಲೇ ಅಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಲೇಖಕ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವು ಅನುಕೂಲಗಳೂ ಇವೆ, ಕೆಲವು ಅನಾನುಕೂಲಗಳೂ ಇವೆ. ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಸಿದ್ಧ ಓದುಗರ ಗುಂಪು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಅವನನ್ನು ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ, ಮೆಚ್ಚಬಲ್ಲ ಜನ ಸಿಗುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಲೇಖಕನಾದವನಿಗೆ ಒಂದು ನೆಮ್ಮದಿಯ ವಿಷಯ. ಅದರಿಂದ ಅವನ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸೀಮಿತ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅವನನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ಅವನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗಮನಿಸದೇ ಹೋಗಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತಮಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಲವರು ಅವನನ್ನು ಅವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚುವ, ತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಲ್ಲದ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿ

ದವನೆಂದು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರು ತೀರಾ ಅಲಕ್ಷಿಸುವ ಸಂಭವವೂ ಇಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಲೇಖಕರೂ ಸಮಾನ ಸುಖಿಗಳು, ಸಮಾನ ದುಃಖಿಗಳು. ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ತನ್ನ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಏರಿಕೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ಗಳಿಸುವ ಲೇಖಕ ತನ್ನ ಮುಂದಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ತಾನೂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಈ ಗೊಂದಲಗಳ ನಡುವೆ ಸದಾ ಜಾಗೃತವಾದ ಸಂವೇದನಾಶೀಲತೆ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ನಿರಂತರ ಶೋಧನೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಸರಿಯೆಂಬ ದೃಢವಾದ ವಿಶ್ವಾಸ–ಇವುಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಬೆಂಬಲ ಸ್ವತಃ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲಾರದ ಅನೇಕ ಜನ ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಹಳ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಶೇಷ ಅನುಭವಗಳೇನೋ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಆಕಾರವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಹಳೆಯ ಜಾಡು ತಮ್ಮ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಇವರಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂಥವರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಹೊಸ ಮಾರ್ಗದ, ಹೊಸ ತಂತ್ರದ ಶೋಧನೆಗೂ ತೊಡಗಿದರೆ ಅವರ ಸೃಜನಶೀಲನೆಯ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲಾ ಮಾರ್ಗದ ಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿ ಹುಟ್ಟುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ, ಇಂಥ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೊಸ ಅವಕಾಶಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುಬಿಟ್ಟರೆ, ಅವುಗಳ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಕೃತಿ ರಚನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅನುಭವ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದು ಅನುಕೂಲವಾದ ವಿಕಸನಶೀಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾರ್ಗ ಲಭ್ಯವಿದ್ದಾಗ ಲೇಖಕನ ಕೆಲಸ ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಬಹಳ ಸುದೈವಿಯಾಗಿದ್ದ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಟಿ. ಎಸ್. ಎಲಿಯಟ್. ಅವನಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ ಕ್ರಿಸ್ಟಫರ್ ಮಾರ್ಲೋವ್ ಆಗಲೇ ಎಲಿಜಬೀಥನ್ ನಾಟಕದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ತಳಪಾಯವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದ. ಸರಳರಗಳೆಯನ್ನು ನಾಟಕೀಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಪಳಗಿಸಿದ್ದ. ತನ್ನ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೂ ಯುಗಧರ್ಮಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ನಾಟಕವನ್ನು ಸರಿಯಾದ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರಗತಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದ. ಆದರೂ ಎಲಿಜಬೀಥನ್ ನಾಟಕದ ಸ್ವರೂಪ ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಕಚ್ಚಾ ಆಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನಿತ್ತು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಹಲವಾರು ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿದ್ದುವು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ಪ್ರತಿಭೆ ಈ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಅವನು ಪೂರ್ಣ

ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ. ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎಲಿಜಬೀಥನ್ ನಾಟಕ ಆ ಯುಗದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ, ಭಾವಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸಬಲ್ಲ ತಕ್ಕ ವಾಹಕವಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲದ ಹಲವು ಲೇಖಕರಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹಲವು ಹೊಸ ಅವಕಾಶಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅವರು ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ನಾಟಕದ ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ಒಂದು ವಿಶಾಲ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ವೈವಿಧ್ಯ ವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ ಹೆಚ್ಚಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕೃತಿ ತನ್ನ ಸ್ವಂತದ್ದಾಗುವಂತೆ, ಇತರ ಯಾವದೇ ಲೇಖಕನ ಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಅವಶ್ಯವಾದ ಹೊಂದಾ ಣಿಕೆ–ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಯತ್ನದ ಮಿತವ್ಯಯ ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಜನ ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಯುಗ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾಲಾವಧಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರನ್ನೇನೂ ಪಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರತಿಭೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡವು. ತನ್ನದೇ ಆದ ಸಮರ್ಥ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗ ವಿಲ್ಲದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೈನರ್ ಲೇಖಕನ ಪ್ರತಿಭೆಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶಗಳು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ. ಅವನ ಶಕ್ತಿಯೆಲ್ಲಾ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗದ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗು ತ್ತದೆ. ಯಾವ ಲೇಖಕನಿಗೂ ಹೊಸ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವನ್ನಾಗಿಯೂ ಮಾಡುವುದು ಕಷ್ಟದ ಕೆಲಸ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆಯೇ ಗಮನವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿದರೆ, ಅನುಭವ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಮೇಲೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಗಮನ ಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.[2]

ಅನುಕೂಲವಾದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಮೈನರ್ ಲೇಖಕರೂ ಕೂಡ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಅಷ್ಟೇ ಏಕೆ, ಮೇಜರ್ ಲೇಖಕರ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದನ್ನೂ ಅವರು ಕೊಡಬಲ್ಲರು. ನಮ್ಮ ನವೋದಯದ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ. ಆನಂದರು ಈ ಯುಗದ ಮಹತ್ವದ ಮೈನರ್ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಶ್ರೀನಿವಾಸರು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಪರಂಪರೆಯ ಒಳಗೇ 'ನಾನು ಕೊಂದ ಹುಡುಗಿ'ಯಂಥ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಕಥೆ ತನ್ನ ನೈತಿಕ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಶೋಷಣೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರ ಕತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವೊಂದು ಲೇಖಕರಿಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಸೌಲಭ್ಯದ ಕುರುಹಾಗಿದೆ.

ಇನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೇಖಕರ ಸ್ಥಿತಿ ಬೇರೆ. ಇವರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನುಕರಣ ಶೀಲರು. ಮಹತ್ವದ ಮೈನರ್ ಲೇಖಕರಲ್ಲಿರುವ ಅಳವಡಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಾಗಲಿ,

---

2. ನೋಡಿ : T. S. Eliot—'The Possibility of a Poetic Drama' in The Sacred Wood

ಸ್ವಂತಿಕೆಯಾಗಲೀ ಇವರಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಸದಾಗಿ ಆರಂಭವಾಗುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಇವರು ನಾವೀನ್ಯದ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದಾಗಿಯೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೊಸತನ ಇಂಥವರಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಫ್ಯಾಷನ್ನಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಸಂಪ್ರದಾಯವೇ ಆಗಲೀ, ಚಳುವಳಿಯೇ ಆಗಲೀ, ತರುಣರನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳ ಆರಂಭದ ಅಬ್ಬರ, ಪ್ರಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತರುಣರ ಉತ್ಸಾಹ, ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನ ದನಿ ಹೆಚ್ಚು ಎತ್ತರವಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಬಹಳ ಬೇಗ ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಯೂ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ, ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರಚಾರದ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರಬೇಕೆನ್ನು ವವರು ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗಗಳು ಬದಲಾದಂತೆಲ್ಲ, ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿ ಸದಾ ಆಳುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲೇ ಇರಬೇಕೆನ್ನುವ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳಂತೆ, ತಮ್ಮ ನಿಲುವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ಇದು ನೈಜವಾದ ಬೆಳೆವಣಿಗೆಯಾಗಿಯೂ ಇರ ಬಾರದೆಂದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವನ ಬರವಣಿಗೆ ನೈಜ ಕಾಳಜಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ, ಅವನ ಬದಲಾವಣೆಯ ಅಂತರಿಕ ಹೋರಾಟವನ್ನು ಸಹ ಒಳಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗು ತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿಯ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡದು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವುದೂ, ತಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ವೈಭವೀಕರಿಸಿ ತೋರಿಸುವುದೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿ. ತಾವು ತುಳಿಯುತ್ತಿರುವ ಹಾದಿಯೇ ಸರಿಯಾದದ್ದು, ತಾವು ತಳೆದಿರುವ ಧೋರಣೆಯೊಂದೇ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದ್ದು–ಎಂದು ಸಾರುತ್ತ, ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಅಂಶಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹೋಗದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಮೇಜರ್ ಲೇಖಕ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಇಂಥ ಸೀಮಿತ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಮೀರಬಲ್ಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಉಳ್ಳವನು. ತಾನು ಹೊಸದಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಿತ್ಯಮಾರ್ಗ ದಲ್ಲಿಯೂ, ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಪಯುಕ್ತ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಎಚ್ಚರ ವಹಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೊರಗೆ ಏನೇ ಹೇಳಲಿ, ಸೃಜನಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ತನ್ನ ಕಾಲದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮೀರಿದ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಉತ್ತರ ಹುಡುಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೇಖಕರದೇ ಮುಖ್ಯ ಸಮಸ್ಯೆ. ಇವರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಜನ್ಮ ಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಾರೆ, ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅತಿರೇಕಕ್ಕೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದ ತೀವ್ರತೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆ ಕೂಡ ಅರ್ಥ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ

ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ

'ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಂಶೋಧನೆ' ಯೆಂಬ ಮಾತನ್ನು ಹಲವರು ತಮ್ಮ ಮಾತು ಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ, ಆದರೆ ಆ ಮಾತಿನ ಬಳಕೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಯೇನು ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಹಾಗೆ ಬಳಸುವವರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಇದೆಯೇ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ನನಗಿದೆ. ನಾನು ಜ್ಞಾಪಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೆ, ಹಾಗೆ ಆ ಮಾತನ್ನು ಬಳಸಿರು ವವರೆಲ್ಲ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳು ಮತ್ತು 'ಸಂಶೋಧನೆ' ಮಾತಿನ ಹಿಂದೆ 'ಸೃಜನಾತ್ಮಕ'ವನ್ನು ತರುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಂತೋಷ ವುಂಟು; ಆ ಪದದ ಜೋಡಣೆಯ ಮೂಲಕ ಅನೇಕರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಮಹತ್ವ ದ್ದಲ್ಲದ ಚಟುವಟಿಕೆಯಾದ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಏನೋ ಒಂದು ಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇರುವಂತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರು ವುದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ನನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಿರಬಹುದಾದರೂ, 'ಸೃಜನಾತ್ಮಕ' ಮಾತಿನ ಬಳಕೆಯ ಕಾರಣ ತೀರ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಮೊದಲನೆಯು ದಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮೊದಲನೆಯದರಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಫಲನಾದವನು ಎರಡನೆಯುದಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಎಂಬ ಸ್ವಲ್ಪ ನಿಜವಿರಬಹುದಾದ ದಂತಕತೆಯುಂಟು. ಇವೆರಡರ ಜೊತೆಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ಉಂಟು ತಾನೆ? ಮೇಲೆ ನೋಡಿದಂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಮತ್ತು ಸೃಜನಾತ್ಮಕೇತರ (ಅಥವಾ ವಿಮರ್ಶೆ) ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಜ್ಞರು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಯಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಭಾಗವೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ. ಎಲ್ಲ ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಜನಾತ್ಮಕವೇ. (ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಮೂಲಕ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನ ಅಥವಾ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸ

ಬಾರದು) ಕಲೆಗಳ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಶಿಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯೊಂದೇ ಮಹತ್ವದ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಆ ಶಿಸ್ತುಗಳ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಶೋಧಕರಿರುತ್ತಾರೆ, ಇಲ್ಲವೇ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಲೇಖಕರಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಂಶೋಧಕರು ಹೊಸದನ್ನು ಕಾಣುವವರು ಮತ್ತು ತನ್ಮೂಲಕ ಪ್ರಚಲಿತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವವರು ಆಯಾ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಹೊಂದುತ್ತ ಬಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಗೊಳಿಸಿ ಹೇಳುವವರು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಲೇಖಕರು. ಇವರಿಬ್ಬರ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೂ ಮಾನ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾನ್ಯಸ್ಥಾನ ಲಭ್ಯವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಮಾಜವಿಜ್ಞಾನ, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಗಳಂತಹ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನಗಳಂತಹ ಭೌತಿಕವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನದಂತಹ ಜೀವವಿಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಲೇಖನ ವ್ಯವಸಾಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವವರು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಜನ ; ಇಲ್ಲವೇ ಸಂಶೋಧಕರು ಅಥವಾ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಲೇಖಕರು. [ಬೇಕಾದರೆ 'ಜನಪ್ರಿಯ ಲೇಖಕರು' ಎಂಬ ಒಂದು ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು] ಎಂದರೆ, ಆ ಶಿಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪ್ರಬಲ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯ ಮಾತಿರಲಿ, ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯೇ ಇಲ್ಲ, ಇದರಿಂದಾಗಿ, ಆ ಶಿಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕರು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿದೆ.

ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯದಂತಹ 'ಸೃಜನಾತ್ಮಕ' ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ತೀವ್ರ ಸ್ಪರ್ಧಿಗಳು (ಈ ಮಾತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸುವವರು ಮುಂದೆ ಬರುವ ನನ್ನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು) ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯ(ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಕಾದಂಬರಿ, ಸಣ್ಣಕತೆ ಇತ್ಯಾದಿ) ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ. ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗದ ಮೂಲ ದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಜನಿಸಿ ಬಂದುದಾಗಿದ್ದು, ಅದನ್ನು ಸೃಜಿಸಿದ ಸಾಹಿತಿ ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗೆ ತನ್ನಿಂದ ಹೊರಗೆ ಏನು ಆಧಾರವೆಂದು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಕತೆಯೊಂದನ್ನು ಬರೆದ ಕತೆಗಾರ ತಾನು ಕಂಡ ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಘಟನೆ ಅಥವಾ ಘಟನೆಗಳನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿದ್ದರೂ, ಅವನ ಕೃತಿ ಆ ಘಟನೆಗೆ 'ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ'ವಾಗಿರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ಅವನ ಕೃತಿಯು ನಿರ್ಮಿತಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಅವನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾಖಲು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ದಾಖಲು ಮಾಡಿದರೂ ಅದು ಒಂದು ಘಟನೆ. ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿ ಹೊರಬರುವಾಗ ಏನು ರೂಪಾಂತರವನ್ನು ತಾಳಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುವವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಬಹುದೆ ಹೊರತು ಆ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಕೃತಿಯ ಆಸ್ವಾದನಕ್ಕಂತೂ ಅದು ತೀರ ಅನಗತ್ಯ. (ಮೂಲ ಕೃತಿಯೊಂದರ ವಸ್ತುವಿನ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೃತಿಯ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸ

ಲಾರದು), ಒಟ್ಟು ಈ ಚರ್ಚೆಯ ಸಾರಾಂಶವೆಂದರೆ, ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕಲೆಯನ್ನು ಅದರದೇ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳಿಂದ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಹೊರತು, ಅದಕ್ಕೆ ಹೊರಗೆ ನಿಲ್ಲುವ ಅಂಶಗಳ ಜೊತೆ ಅದನ್ನು ಸಂಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಮರ್ಶೆ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದ್ದು. ಅಂತಹ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂಬುದೇ ಇರಲಾರದು. ವಿಮರ್ಶೆ ಏಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಎಂಬ ಉತ್ತರದಲ್ಲೇ ಅವರ ಪರಾವಲಂಬಿತ್ವ ಸೂಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಿಲುವುಗಳಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅದು ಒಂದು ಅನುಭವವನ್ನು ಏಕೆ ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು(ಅಥವಾ ತಂದುಕೊಡಲಿಲ್ಲ) ಕೃತಿಕಾರನ ಉದ್ದೇಶ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿವೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಇವುಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಾಗಬಹುದು. ಆ ಕೃತಿಯ ಬೆಲೆಗಟ್ಟುವ ಕೆಲಸವೂ ನಡೆಯಬಹುದು. ಏನೇ ಆಗಲಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿ ನಡೆಯುವ ಕ್ರಿಯೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ, ವಿಮರ್ಶಕನಿಗೆ ಬೆಲೆಯಿರುವುದಾದರೂ ಯಾರು ಏನೇ ಹೇಳಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗಿಂತ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಅವಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ ರಸಾನುಭವ. (ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಜ್ಞಾನ, 'ಕಲಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನ' ಎಂದು ಕರೆದರೂ ತಪ್ಪೇನೂ ಕಾಣದು); ವಿಮರ್ಶೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾದುದೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗುವುದರಿಂದ ಅವೆರಡೂ ನೇರವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ. ಸಂಶೋಧನೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಬಹುದೂರ ನಿಲ್ಲುವುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬಹುದೂರವೇ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಅಂತಹ ಆದರದ ಸ್ವಾಗತವಿರುವಂತೆ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ 'ಸ್ಪರ್ಧಿ'ಗಳ ಮಾತು ಹೇಳುವಾಗ, ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಕ್ರೂರ ಶತ್ರುಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಂದ ಅದು ಸೋಲನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಧ್ವನಿಯೂ ಅನುದ್ದೇಶಿತವಾಗಿ ಹೊರಟಿತೋ ಏನೋ ಎಂಬ ಅಳುಕು ನನಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದು ನನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಗಿರುವ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಂತೂ ನಿಜ. ಇದು ಸರಿಯೇ, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೇನು, ಆ ಭಾವನೆ ಇರಲು ಸಂಶೋಧಕರು ತಾವೇ ಎಷ್ಟು ಕಾರಣ ಅಥವಾ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಎಷ್ಟು ಕಾರಣ ಎನ್ನುವ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು. ಸಂಶೋಧಿಸಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು

ಬಯಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೊದಲು ಸಾಹಿತಿಯಾಗಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ; ವಿಮರ್ಶಕನಾಗಲೂ ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ತಾನೊಬ್ಬ ಸಂಶೋಧಕನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ತೀರ ವಿರಳ. ಸಂಶೋಧನೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಪೂರ್ತಿ ಬೇರೆಯಾದ, ಮೂಳೆ ಕಡಿಯುವ ನೀರಸ ಚಟುವಟಿಕೆಯೆಂದೇ ಅನೇಕರ ಕಲ್ಪನೆ. ಸಂಶೋಧನೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ತನ್ನೆಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಹಳ ನಷ್ಟವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ. ಬೇರ ಶಿಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ವಿತೀಯ ಅತ್ಯಾಧುನಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ದುರ್ಗತಿ ಒದಗಬಾರದಿತ್ತೆಂದು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಮಗ್ರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಸಮಾನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಆದರ್ಶ; ಆದರೆ ಇಂದಿನ ವಾಸ್ತವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬೇರೆ.

ಈಗ ವಿಚಾರ ಮಾಡೋಣ. ಸಂಶೋಧನೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಬಹುದೂರ ನಿಲ್ಲುವ ಕ್ರಿಯೆಯೇ? ಅದು ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಬೇರೆಯೇ? ಅದನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವವನು 'ಅ–ಸಾಹಿತಿ'ಯೇ ಆಗಿರಬೇಕೇ, ಅಥವಾ ಕೈಗೊಂಡ 'ಸಾಹಿತಿ'ಯನ್ನು 'ಅ ಸಾಹಿತಿ'ಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಮಾಟಗಾತಿ ಗುಣದಲ್ಲಿಯೇ, ಅದರ ಸಾಹಿತ್ಯವಲಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದೂರನಿಲ್ಲುತ್ತದೆಯೇ ಅಥವಾ ಆ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವಲ್ಲಿ ಅದೂ ತನ್ನದೇ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸುತ್ತದೆಯೇ. ಅಥವಾ, ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೇ ಅನಗತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆ ಅಥವಾ ತಪ್ಪು ಅನ್ನಿಸಿಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೇ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಸಂಶೋಧನೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅಗತ್ಯದ ಗೌರವಾರ್ಹ ಚಟುವಟಿಕೆಯೇ ಎಂದು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ ಹೇಳುವವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯೆಂಬುದು ಅ-ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಚಟುವಟಿಕೆಯೆಂದು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಸಡ್ಡೆಯಿದೆ. 'ಅಸಡ್ಡೆ' ಎಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ನಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಪದವಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು; ಸಾಹಿತ್ಯಜ್ಞರಾಗಲಿ, ವಿಮರ್ಶಕರಾಗಲಿ ಸಂಶೋಧಕರನ್ನು ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೂ ಅವರಿಗೇ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಸಂಶೋಧಕರ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ವಿಮುಖತೆ ಇದೆಯೆಂಬುದು ನಿಜ. ನನಗೆ ಆ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬೇರೆ ಪದ ಸಿಗುತ್ತಿಲ್ಲ ; ಮತ್ತು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ನನಗೆ ಯಾವುದೇ ಅಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ, ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ಮುಂದಿನ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪರವಾಗಿ ವಕಾಲತ್ತು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಉಳಿಸುವ ಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ಯಾರೂ ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಕೆಲವು ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಮತ್ತು ನಾನು

ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಎಲ್ಲ ಶಿಸ್ತುಗಳಿಗೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಚಟುವಟಿಕೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ಸಾಮಗ್ರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಸಂಶೋಧನೆಗಳೂ ಉಂಟು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಭಾಷಾವಿಜ್ಞಾನಿ, ಜಾನಪದ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ, ಇತಿಹಾಸಕಾರ, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆನ್ವಯಿಕವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇಂಥ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಲಾಭವುಂಟು. ಈಗಂತೂ ಯಾವುದೇ ಶಿಸ್ತು ತಾನೇ ಸರ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಪಂಪ ಹರಿಹರರನ್ನು ಓದಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯಬಲ್ಲರು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಬರಹಗಳಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೂ ಲಾಭವುಂಟು. ಆ ಎಲ್ಲ ಮಾತುಗಳು ಹಾಗಿರಲಿ: ನಾನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಎಂಬುದು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಡೆಯಬಲ್ಲ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಟುವಟಿಕೆ, ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ಸಂಶೋಧನೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದರ ಕಡೆ ನಾನು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಮೂಲತಃ ಭಿನ್ನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಅವೆರಡೂ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಅರ್ಥೈಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಬಹುತೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ಹೆಣೆದುಕೊಂಡಿರುತ್ತವೆ ; ಕೆಲವು ಸಾರಿ ಅವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದನ್ನೊಂದು ಛೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಎರಡು ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಪ್ರದೇಶ ಎರಡೂ ವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಸೇರಿರುವಂತೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ಸೇರುವ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಯೆಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ. ಯಾವುದೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆ ಬರಿಯ ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಅಲ್ಲ, ಬರಿಯ ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಅಲ್ಲ ; ಅಥವಾ ಅದು ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಹೌದು, ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಹೌದು. ಅದು ಸಂಶೋಧನ ; ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾದ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಮತೀಯ ಶಕ್ತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು, ಕವಿಕಾಲ ವಿಚಾರಗಳು, ಆಕರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿವೇಚನೆ ಅಲ್ಲುಂಟು. ಅದು ವಿಮರ್ಶೆ ; ಏಕೆಂದರೆ, ಕೃತಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯ ಅಲ್ಲುಂಟು. ಈ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಟ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಖಂಡ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಜೊತೆ ಸಾವಯವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಶೋಧನೆ, ಇದು ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂದು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಷ್ಟು ಸಡಿಲವಾಗಿ ಚರ್ಚೆಗಳು ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಹೌದು,

ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಹೌದು. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಕೃತಿ ಅಥವಾ ಕೃತಿಗಳ ವಿಚಾರಕ್ಕಿಂತ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೂಡಿ ಬರುವ ರೀತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಭಾಷಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಅನುಭವದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಚರ್ಚೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ (general)ಸಂಗತಿಗಳ ವಿಚಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ಹೌದು. ಕಾವ್ಯಭಾಷೆಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಹೌದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಒಟ್ಟಾರೆ ಸಂಶೋಧನೆಯೇ ವಿಮರ್ಶೆಯೇ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ತಟಕ್ಕನೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಎರಡೂ ಹೌದು ಅಥವಾ ಎರಡೂ ಅಲ್ಲ ಎಂಬ ಉತ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಅಥವಾ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಸಂಶೋಧನೆಯೇ ಸರಿ ಅಥವಾ ವಿಮರ್ಶೆಯೇ ಸರಿ ಎಂಬ ವಾದಗಳ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಮಾತನಾಡಬಹುದು.

ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕಾಲ, ದೇಶಗಳ ಚರ್ಚೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆ ; ಒಂದು ಕೃತಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ತರ್ಕಬದ್ಧ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಬೇರ್ಪಾಟನ್ನು ಬಹು ದೂರ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದು ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಅವೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಸುವ, ಒಂದರ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನೊಂದು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ, ಎರಡೂ ಬಹಳ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮತ್ತು ಎರಡೂ ಒಂದಾಗುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನಾಗಲೇ ಹಿಂದೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯೆಂದರೆ ಕವಿ, ಕಾಲ, ದೇಶ, ಮತ, ಶಬ್ದಾರ್ಥ, ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆ ಇವುಗಳ ಚರ್ಚೆ ಮಾತ್ರ ಎಂಬ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿರುವ ಹಾವಳಿ ಅನೂಹ್ಯ, ಸಂಶೋಧಕರೆಂದರೆ ಆಧುನಿಕತೆಯಿಂದ ದೂರವಾದ, ಒಣ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನೇ ಮೆಲುಕುಹಾಕುವ ನೀರಸರು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಇದೆ. ಮೇಲಿನಂತಹ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಲು ಬಹಳವಾಗಿ ಹಿಂದೇಟುಹಾಕುತ್ತಿವೆ. ನಾನು ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾದ ಚರ್ಚೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ; ಏಕೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುಲಭ ಕೀರ್ತ್ಯಪೇಕ್ಷೆ, ಕಡಮೆ ಶ್ರಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳೂ ಸಂಶೋಧನ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹಲವರು ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಮುಖ್ಯ ವಾದವೆಂದರೆ, ಕಾರಣಗಳು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಶೋಧನಕ್ಷೇತ್ರ ನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದೆ.

ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸರಿಯಾದ ತಿಳಿವಳಿಕೆಗೆ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಮತಗಳ ಚರ್ಚೆ ತೀರ ಅಗತ್ಯ. ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ಕಾಲ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಯಾವುದೇ ಸಾರ್ಥಕ ಚರ್ಚೆಯೂ, ಕೊನೆಗೆ ಸರಿಯಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ, ಹಿಂದಿನ ಕವಿ

ಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಪನನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಎಷ್ಟೋ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡಬಹುದು: ಅವನ ಕಾಲ, ದೇಶ, ಮತ, ರಾಜಾಶ್ರಯ, ವಂಶ, ತಂದೆ ತಾಯಿ ಸೋದರ; ಹುಟ್ಟೂರು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಗೊತ್ತಿವೆ. ಅವನ ಕಾವ್ಯಭಾಷೆಯಾದ ಬೆಳ್ವೊಲದ ಕನ್ನಡ ದೂರದ ಆಂಧ್ರದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಂಪನಿಗೆ ಕರಗತವಾದ ಬಗೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾವಿದ್ದೇವೆ. ಆ ಕವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಗತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಇವೆ ಎಂಬುದು ನಿಜವಾದರೂ ಪಂಪಕವಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅನಾಥನಾಗಿ ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ, ಅವನ ಎರಡೂ ಕೃತಿಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಪನ ಸ್ವಕೀಯ ವೃತ್ತಾಂತ ಒಂದು ಮಾತೂ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಎಷ್ಟು ಕೈಕಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು: ಕವಿಯ ಸ್ವಕೀಯ ಸಂಗತಿಗಳು, ಅವನ ಕಾಲದ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇವು ಕವಿಯನ್ನು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಮೀನನ್ನೋ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೋ ಅವುಗಳ ವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಾದ ನೀರಲ್ಲಿ ಕಾಡಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬರಿಯ ಕೃತಿ ಸಿಕ್ಕು ಕವಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನೂ ಗೊತ್ತಿರದಿದ್ದರೆ ಮೀನನ್ನೂ ಕಾಡುಪ್ರಾಣಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಗಾಜಿನ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪಂಜರದಲ್ಲಿಟ್ಟು ನೋಡಿದಂತಹ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಉದಾಹರಣೆ, ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ. ಈ ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಾಚೀನ ಗದ್ಯಕೃತಿಯ ಹೆಸರು, ಕವಿ, ಅವನ ಕಾಲ ದೇಶ ಸಮಾಜ ಇವು ಯಾವುವೂ ಸರಿಯಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ; ಎಲ್ಲವೂ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ, ದೊರೆತಿರುವ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಕತೆಗಳೊಂದೇ ಖಚಿತ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಕಥನ-ಶೈಲಿ, ಗದ್ಯದ ಸೊಗಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಬಹುದು. ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಗೆ, ಆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅದು ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾಲ, ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ನೋಡಲು ಅವಕಾಶವಾಗದೆ, ದೊರಕಿದ್ದಷ್ಟಕ್ಕೇ ಸಮಾಧಾನ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪಂಪನ ಬಗ್ಗೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ವಿಮರ್ಶೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅರಿವು ನಮಗಿಲ್ಲದೇ ಹೋಗಿರುವುದು. ಇತಿಹಾಸ, ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಪಂಪನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದೆ; ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆ ಪಂಪನ ಕೃತಿಗಳ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಒಳ್ಳೆಯ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದೆ; ಜಿನಸೇನ ವ್ಯಾಸರೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿರುವ ತೌಲನ ಅವನ ವೈಶಿಷ್ಟವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರೆತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ನಡೆದಲ್ಲಿ ಆ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಸಂವಾದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಡ್ಡಾರಾಧನೆಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಪಾಠ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿದೆಯೆಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಉಳಿದಂತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅತೃಪ್ತಿಕರ.

ಅಂಬಿಗರ ಚೌಡಯ್ಯನ ಯಾವುದೇ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿವರಗಳು ನಮಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗ ದಿರುವುದು, ಕೊನೆಗೆ ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ದಂತಕತೆಗಳೂ ದೊರೆಯದಿರುವುದು ಆ ಗಣ್ಯ ವಚನಕಾರರನ್ನು ಓದುಗರಿಂದ ದೂರವಿಟ್ಟಿರಲು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ಏನಾದರೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಲಭ್ಯವಾದುದಾದರೆ, ಅವನ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಚಾಲನೆ, ಒಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಬೌದ್ಧಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು. ವಿಮರ್ಶೆ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವದ ರೂಪೀಕರಣವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಒಂದು ಅನುಭವವಾಗಿ ಅರ್ಥೈಸುವ, ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಇತರರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡುವ ಮತ್ತು ಬೆಲೆಕಟ್ಟುವ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂಬುದು ಇನ್ನೂ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ; ಎಂದರೆ ಒಂದು ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪ, ಬೆಲೆ ಇದೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಸರ್ವಸಮ್ಮತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತಹ ಸೂತ್ರಗಳು ಇನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿ ಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯವೂ ಹೌದು ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅನಗತ್ಯವೂ ಹೌದೋ ಏನೋ ! ಒಂದು ಕಲಾ ಕೃತಿ ಒಬ್ಬ ಓದುಗ ಅಥವಾ ನೋಟಕನಿಗೇ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುವಾಗ, ಎಂದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಿನ್ನರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಯಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿರುವಾಗ, ಭಿನ್ನ ಕಾಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಕಾಲದ ಭಿನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗಳ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯ ; ಸಾಧ್ಯ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದೇ ವಾಸ್ತವ ಸಂಗತಿ. ಹೀಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಒಂದು ಕೊರತೆ ಎನ್ನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಂಶೋಧನೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯನ್ನು ಒಂದು ದಾಖಲೆಯಾಗಿ ನೋಡುತ್ತದೆ. ವಿಮರ್ಶೆಯಂತೆಯೇ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಗುರಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಿಲುವು ಗಳಿಂದ ದೀಪ್ತವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ, ಅದರ ರೀತಿ ವಸ್ತು ನಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ನೀಡುವ ಹೇಳಿಕೆ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಿರಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾಗಿರದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನೂ ಅಲ್ಲೇ ಸೂಚಿಸಬೇಕು. ಎಂದರೆ, ಅದರ ಫಲಿತಾಂಶಗಳನ್ನು ಇತರರು ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಾಳೆ ನೋಡಲು (verify) ಬರುತ್ತದೆ. ತಾತ್ವಿಕವಾಗಿ (theoretically) ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳು ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟರೆ ಅದೇ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರ ಗಳು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೂ ಅದೇ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅನುವುಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತವೆ. (ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳು ವಿಶ್ವಾಸ ಪಾತ್ರವಾಗಿರಬೇಕು, ಅಷ್ಟೇ). ಎಂದರೆ, ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರು ಸಂಶೋಧಕರು ಎರಡು ಬಗೆಯ ತೀರ್ಮಾನಗಳಿಗೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇದು, ಮೇಲೆ ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ

ತತ್ವ (theory) , ಮತ್ತು ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ರೀತಿ ಎಂದರೆ ಅದೇ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲೂ ಅಪವಾದಗಳುಂಟು, ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಸಾಕ್ಷ್ಯಾಧಾರಗಳನ್ನು ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದೂ ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾದ ಅನ್ನಿಸಿಕೆಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಇದು ಆದರ್ಶ ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಷ್ಟು ಒಬ್ಬನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಶೋಧಕನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಸಂಶೋಧನ ಚಟುವಟಿಕೆ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಎಂದರೆ, ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪರಿಚಯ ಇರಬಹುದು, ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಅವನಿಗೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪರಿಚಯವಿದ್ದರೆ ಅವನ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಲಾಭವೇ ಸರಿ, ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ಯಾವುದು ಬೇಕು ಬೇಡ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಉದ್ಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವನ ಚಟುವಟಿಕೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆಯೇ ನಡೆಯಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ, ಸಂಶೋಧನೆಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ನಡೆಯುವ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಒಂದು ಕೃತಿಯ ಶುದ್ಧ ಪಾಠದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆ ಕೃತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಸಮಸ್ತದವರೆಗೆ ಆ ಕೃತಿಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಸಾಮಗ್ರಿ ಸಂಶೋಧನೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯಿಂದ ಸರಬರಾಜಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯ ಒಂದು ಹೊಸ ಶೋಧ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಒಂದು ಹೊಸ ನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೇಲ್ಮೆಯನ್ನು ನಾನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆಂದು ಯಾರಾದರೂ ಭಾವಿಸಿದರೆ ಅದು ತೀರ ತಪ್ಪು. ಮೇಲು ಕೀಳುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಗಿಂತ ಯಾವುದು ಮೊದಲು ಯಾವುದು ಅನಂತರ ಅಥವಾ ಯಾವು ಯಾವುದು ಏನೇನು ಎಂಬುದು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆ. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹೊಸ ನಿಲುವುಗಳಿಂದ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಯಾವುದೇ ಪರಿಣಾಮವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಏಕೆಂದರೆ ಸಂಶೋಧನೆ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆ. ಆದರೆ, ಹೊಸ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ನಿಲುವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಬಲ್ಲುವು. ಎಂದರೆ, ಯಾವುದೇ ವಿಮರ್ಶೆ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಡೆಯುವ ಶೋಧಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಲಾಭವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಲೇ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಥವಾ ಕವಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವಿಶದವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಂಶೋಧನೆ ಒದಗಿಸುವ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುವುದು ಸಹಜವಾದುದೇ.

ಇದಕ್ಕೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಪಂಪನ ತಮ್ಮ ಜಿನವಲ್ಲಭನ ಶಾಸನ ದೊರೆತು, ಪಂಪನ ತಾಯಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಯವಳು ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ನೇರವಾಗಿ ಪಂಪನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ಭಾಷೆ ಪುಲಿಗೆರೆಯ ಕನ್ನಡ ಎಂಬ ಅವನದೇ ಹೇಳಿಕೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ

ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಪನ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವವರು ಮೇಲಿನ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸದಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ಶತಮಾನ ದಲ್ಲಿ, ಅದರಲ್ಲೂ ಆರನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಮತ್ತು ಅಗ್ರಹಾರಗಳಿಗೆ ಹಿಂದೆಂದೂ ಇಲ್ಲದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿನ ದತ್ತಿ, ಅಧಿಕಾರಗಳು, ರಾಜಕೀಯ ಹುದ್ದೆಗಳು ದೊರಕಿದುವು ಎನ್ನುವ ಶೋಧ ಮುಂದಿನ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವೀರ ಶೈವ ಚಳುವಳಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯ ಸೂಚನೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ! ಅಲ್ಲಮ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನೆತನವೊಂದರಲ್ಲಿ, ಬಹುಶಃ ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದ ಕಲಾವಿದನೆನ್ನುವ ಸಂಗತಿ ಅವನ ವಚನಗಳನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ: 'ಎನಗೆಯೂ ಗೋಗೆಶ್ವರ ಲಿಂಗಕ್ಕೆಯೂ ಎತ್ತಣಿಂದೆತ್ತಣ ಸಂಬಂಧವಯ್ಯಾ' ಎಂಬ ಅವನ ಉದ್ಗಾರ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದುದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. (ಶೂದ್ರನಾದ ಅವನಿಗೆ ಅನಿಮಿಷ ನಿಂದ ಇಷ್ಟಲಿಂಗಪ್ರಾಪ್ತಿ ಒಂದು ನಂಬಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಘಟನೆ!). ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ ಬೇರೆ. ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ ಬೇರೆ. ಜೇಡರ ದಾಸಿಮಯ್ಯ ಬಸವನ ಹಿರಿಯ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ವಚನಕಾರ ಎಂಬ ಈಚಿನ ಶೋಧ ದಾಸಿಮಯ್ಯನನ್ನು ವಚನ ಚಳುವಳಿಯ ಕಕ್ಷೆಯೊಳಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. 'ಉಳ್ಳವರು ಶಿವಾಲಯವ ಮಾಡು ವರು...' ಎಂಬ ಬಸವನ ವಚನಕ್ಕೆ ಆ ಶತಮಾನದ ಲಕುಲೀಶ-ಪಾಶುಪತ ಸಂಪ್ರ ದಾಯದ ಭದ್ರಕೋಟೆಯಂತಿದ್ದ ದೇವಾಲಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥೈಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಎಂದರೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಿಡು ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನೆ ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸದಿದ್ದರೆ ಅಪಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಡಬಹುದು. ಸಂಶೋಧನೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಹೊಸ ಜ್ಞಾನ, ಹೊಸ ನೋಟ. ವಾಸ್ತವವನ್ನು ಅದು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ತೋರಿಸುವುದರಿಂದ ಏನು ಪರಿಣಾಮ ಆಗುತ್ತದೆ, ಅಥವಾ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ, ಅಥವಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಲಾಭವಾದರೆ ಅವನು ಸಂತೋಷಪಡದಷ್ಟು ದಡ್ಡನೇನೂ ಅವನಲ್ಲ. ಅವನ ಸಂತೋಷ ಅವನ ಸಂಶೋಧ ನೆಯ ಫಲಿತಾಂಶದ ಪರಿಣಾಮದ ಬಳಿಕದ್ದು. ಆದರೆ ಅವನು ಮೊದಲೇ ಅಂತಹ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊರಡುವುದಿಲ್ಲ ಅಥವಾ ಹೊರಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯ. ಅವನ ಉದ್ದೇಶ ಸತ್ಯವನ್ನು, ಸತ್ಯವೊಂದನ್ನೇ ಕಾಣುವು ದಾಗಿದೆ.

ಸಂಶೋಧನೆಯ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ ಸತ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯ : ವಿಮರ್ಶೆಯ ಆರಾಧ್ಯ ದೈವ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸತ್ಯ, ಸತ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯ, ಸೌಂದರ್ಯದ ಸತ್ಯಗಳು ಕೇವಲ ಮಾತಿನ ಸ್ತರದಲ್ಲಿಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ, ಒಳ ತಿರುಳಿನಲ್ಲೂ ಒಂದರ ಜೊತೆ ಒಂದು ಸೇರಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಮೂಲತಃ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೇ ಆದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಾಗಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ತೋರಿಕೆಯದು ಮತ್ತು ಅನುಕೂಲದ್ದು. ಎರಡರ ವಿಧಾನದಲ್ಲೂ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ನಿಲುವು (Hypothesis) ಪುನರ್ ಪರಿಶೀಲನೆ, ಸಂಯೋಜನೆ (Synthesis) ಉಂಟು. ವಿಮರ್ಶೆ ಒಂದು ಕೃತಿ ಅಥವಾ ಕೃತಿಗಳಿಗೇ ಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆಯೆಂದರೂ ಅದೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳಿಂದ ಹೊರತಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ಎಷ್ಟೋ ಸಾಮಗ್ರಿಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯಂತೆಯೇ ವಿಮರ್ಶೆಯೂ ತನ್ನ ಹೇಳಿಕೆಗಳು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯನ್ನು, ಅದು ಈಡೇರಲಿ ಬಿಡಲಿ, ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ, ತನ್ನ ವಿಮರ್ಶೆ ತನಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿಜ, ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಥವಾ ಅನ್ಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲ ಎಂದು ಯಾವ ವಿಮರ್ಶಕನೂ ಭಾವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಮರ್ಶೆ ಸಂಶೋಧನೆಯಂತೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಉಳಿಯುವ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ನಿಜವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬುದೇ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮಾನದಂಡವಲ್ಲ.

ಈ ಮುಂದಿನ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಹಲವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ, ಕೆಲವರು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಲೂ ಬಹುದು–ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು (Process) ಗಮನಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ತೀರ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು, ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭವದ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ (Analysis) ಒಂದು ಘಟ್ಟ; ಬಳಿಕ ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಜನೆ (Synthesis) ಇನ್ನೊಂದು ಘಟ್ಟ. ಈ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಮ್ಮಿಲನಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದ ಬಿಡಿ ಘಟಕಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 'ಸೃಜನಾತ್ಮಕ' ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಬೇರೊಂದು ಸ್ತರದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಆಚೆಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ : ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಂಯೋಜನೆಗೊಂಡು ಹೊರಬಂದ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ; ವಿಮರ್ಶೆ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧ ವಸ್ತುವಿನಷ್ಟೇ ಅದು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಬಳಕೆಗೊಂಡ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗುತ್ತವೆ.

ಹಾಗಿದ್ದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಮೂಲವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದು ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಎನ್ನಬಹುದೇ ? 'ಸೃಜನಾತ್ಮಕ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣ ಮೂರಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ? ಉತ್ತರವೇನೋ 'ಹೌದು' ಎಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ವಿಚಾರಮಾಡಬೇಕು.

ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭೂತಿ

ಡಾ. ಪು. ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್

ನೋಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲ, ಪರಿಭಾವಿಸಿದಾಗಲೆಲ್ಲ, ಹೊಸ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಸೌಂದರ್ಯದ ಒಂದು ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಗುಣ ಅದಕ್ಕೆ ಏತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಅದರ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯಿಂದ, ಅದರ ಅಸಾಧಾರಣತೆಯಿಂದ, ಸರಳತೆಯಲ್ಲಿ ಅದು ಹುದುಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಬಹುಗುಣಸಾಂದ್ರತೆಯಿಂದ. ಅದರ ನೀರೋಟ ಅಂಥದು, ರತ್ನದೊಳವೆಳಗಿನಂತೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬಹುಭಾವ ಮುಖಗಳಿವೆ, ಹೊಳವುಗಳಿವೆ. ಅದು ಕಣ್ಮನಗಳನ್ನು ಅನೇಕ ರೀತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅನೇಕ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೋರೈಸಿ ವಿಸ್ಮಯಗೊಳಿಸಿ ತುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸಲು ಬಲ್ಲುದು ; ಚಿತ್ತವನ್ನು ಆಲೋಚನೆಗಳತ್ತ ಬೀಸಿ ಒಗೆಯಲು ಬಲ್ಲುದು, ಹೃದಯವನ್ನು ತನ್ನ ಉದಾರವಾದ ಪ್ರಸನ್ನ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಆರಾಧಿಸಬಲ್ಲುದು. ವಿಪುಲ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನನೂ ಪ್ರೌಢನೂ ಆದ ಶ್ರೀಮಂತ ಚಿತ್ತನ ರಸಸ್ತರವಿಹಾರಿಯಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಸುವಿಲಾಸದಿಂದ ಒಡಲಾಂತಿದೆ ಇಲ್ಲಿ.

ಸೌಂದರ್ಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕ್ರಿಯಾಫಲ, ಆತ್ಮಬೋಧೆಯನ್ನು ತರುವಂಥ ವಸ್ತುಮೌಲ್ಯ. ಒಂದೇ ಒಂದು ಸಲದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಲಾಗದುದರಿಂದ ಅದು ನೋಡಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಹೊಸದಾಗಿಯೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಸೌಂದರ್ಯದ ಅಸಾಧಾರಣತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಹಾಕವಿಗಳೂ ಕಲೆಗಾರರೂ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ ಆಗಮಕಲ್ಪಾದಿ ಪ್ರವರ್ತಕರೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರಸಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳು ಭವಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಎನಿಸುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ತಂತ್ರಗಳವು. ಆತ್ಮಕಾಮನನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ ಬಲಿಯಿಸಿ ತಣಿಸುವ ಭಾವಗಳ ಉತ್ಪಾದನೆ, ಆಸ್ವಾದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಅವುಗಳ ಮೂರ್ತೀಕರಣ–ಇವಲ್ಲವೆ ರಸಸ್ಥರಾದ ಕವಿ, ಗಾಯಕ, ಕಲೆಗಾರ, ಶಿಲ್ಪಿ, ಕಲ್ಪಕಾರರ ಗುರಿ ? ಈ ನಿರ್ಮಿತಿ ರಸಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಅಸಾಧಾರಣ ಪ್ರತಿಭಾ ವ್ಯಾಪಾರವಾದುದರಿಂದ, ಆ ಪ್ರಜ್ಞೆ ತನ್ನ ಭಾವಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಒಡಲೂ ಅಸಾಧಾರಣವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಕುಶಲಪರಿಚಾರಕನ

ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೆ, ಎಂದರೆ ರಸತಂತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ತನ್ನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಭಂಡಾರದಿಂದ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವ ಕೆಲಸ. ನಿನ್ನ ಈ ನಿರ್ಮಾಣ ನಿಸರ್ಗ ಋತಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪವೆತ್ತಿದರೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಋತಾನುಯಾಯಿಯ ಬುದ್ಧಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ನನ್ನ ನಿರ್ಮಿತಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ನಿಯಮ ಬೇರೆ ಸ್ತರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುದು, ಇದು ನಿನಗೆ ಅಪರಿಚಿತ, ಈ ವಿಚಿತ್ರ ಸಂಘಟನೆಯನ್ನು ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಕಾಣದ ರೂಪಿನಿಂದಲೇ ಬೇರೆ ಮಾತಿನಿಂದಲೇ ಬೇರೆ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದಲೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಸಂದರ್ಭ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿದೆ. ನೀನು ಬೆರಗಾಗಿ ಕೈಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಆನಂದ ರಸಾನುಯಾಯಿ ಪ್ರತಿಭಾ ನಿರ್ಮಿತಿ ತನ್ನ ವಸ್ತು ಸೌಂದರ್ಯದ ಮುಖೇನ ಕಲಾವಸ್ತು ಋತನಿಯಮಗಳ ಮಾನದಂಡಕ್ಕೆ ಒಳಪಡುವಂಥದಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ಹುಚ್ಚಿನ ಪ್ರತೀಕ, ಬುದ್ಧಿಯ ಮೇಲೆ ಆಡುವ ಚಿದ್ಗೋಲ, ಶಿವ-ಪಾರ್ವತೀ ತಾಂಡವ-ಲಾಸ್ಯ. ಎಷ್ಟು ಉನ್ಮಾದವಿದ್ದರೆ ಅಷ್ಟು ಲೇಸು. ಆದರೆ ಇದು ಭಾವ, ಸತ್ತ್ವನಿಯಂತ್ರಿತವಾದ ಉನ್ಮಾದ. ತನಗೆ ಆಧಾರವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ವಿಕಸನಕ್ಕೆ ಅಂತರ್-ನಿಯಂತ್ರಕನಾಗಿ ಅಧೇಯ ಭಾವ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೀವ ತನ್ನ ವಿಕಸನಕ್ಕೂ ಇರುವಿಕೆಗೂ ತನ್ನ ಅಂಗಾಂಗ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆ ಭಾವವೂ ತನ್ನ ವಿಕಸನಕ್ಕೂ ಇರುವಿಕೆಗೂ ತಕ್ಕ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಾ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪಡೆಯುಂತಾದರೆ, ಫಲಿತ ರೂಪ ಸುಂದರವೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೈಸರ್ಗಿಕ-ನಿಗೂಢ-ಪ್ರಾಣಪ್ರಜ್ಞೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಔಚಿತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ರಸಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಕ ರಸಪ್ರಜ್ಞೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಕೆತ್ತಿದ, ಪ್ರತಿಮಾ ನಿರ್ಮಾಪಕರು ಎರಕಹೊಯ್ದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಯೋಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೆನಿಸಿರುವ ವೀರಮಂಡಿಯ ಕೊಕ್ಕುಮೂಗಿನ ರೆಕ್ಕೆ ಮೂಡಿರುವ ವಿಹಗೇಶ್ವರ ಗರುಡನನ್ನು ಮೂಲೆಗೆ ಕೂರಿಸಿ ಒಂದು ಹದ್ದಿನ ಮೇಲೆ ಮೊದ್ದುಮೊಗದೊಬ್ಬನನ್ನು ಏರಿಸಿ 'ವಿಷ್ಣು' ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವಸ್ತು ಇದು ಚೆಂದವೆನಿಸಿದರಷ್ಟೇ ಸಾಲದು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಗ್ರೀಕರ ಸೌಂದರ್ಯ ಧ್ಯೇಯ ಸೋಂಕದಿದ್ದುದು ನಮ್ಮ ಪುಣ್ಯ ವಿಶೇಷ. ಅವರ ಧ್ಯೇಯ ನಿಸರ್ಗದ ಪರಾಮರ್ಶೆ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಟೀಕೆ, ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಕಾಣದ, ಆದರ್ಶರೂಪವಾದ ವಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣ, ಇದು ಹೀಗಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಮನೋಭಾವ–ಅವರದು ಲೌಕಿಕ ಧ್ಯೇಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಣ. ಭಾವಚಾಲಿತವಾದ ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರವರ್ತನಕ್ಕೆ, ಸೃಜನ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನಷ್ಟು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಹಸ್ತಕೌಶಲ, ತನ್ಮೂಲವಾದ ಆದರ್ಶನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಿಮರ್ಶಾ ವೈಚಕ್ಷಣ್ಯ, ತಾರ್ಕಿಕ ಬುದ್ಧಿ—ಇಷ್ಟನ್ನು ಬೇಡುತ್ತದೆ ಆ ಕಲೆ. ಇವುಗಳ ಜತೆಗೆ ರಸಾನುವರ್ತಿಯಾದ ಪ್ರತಿಭಾಪ್ರಸೃತಿಯನ್ನೂ ಬೇಡುತ್ತದೆ ನಮ್ಮ

ಶಿಲ್ಪಕಲೆ. ನಮ್ಮ ದಕ್ಷಿಣೋತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪಾತ್ರಗಳ ವೇಷ-ಭೂಷಣ-ತಾಳಮೇಳ ನರ್ತನ ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಇದರ ವೈಭವವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ದೇವಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಈ ಭೂಮಿ ಸ್ವರ್ಗದತ್ತ ಉದ್‌ಬಾಹು ವಾಗಬೇಕು, ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಯತ್ತ ಕೈಚಾಚಬೇಕು. ಈ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘನ, ಮೂರ್ತ ದಲ್ಲಿ ಅಮೂರ್ತ ಸ್ಫುರಿಸುವ ಹಾಗೂ ಅಮೂರ್ತ ಮೂರ್ತದಲ್ಲಿ ರಮಿಸುವ ಪವಾಡ ಸೌಂದರ್ಯ.

ಸಕಲರಿಗೂ ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು ತರುವ ಗಣೇಶನಂಥ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಒಳಗಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದೂ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡರಿಸುವುದೂ ಕಷ್ಟ. ಅದು ಯೋಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೂರ್ತಿ. ಹಾಗೆಯೇ ರಾಮೇಶ್ವರ ಅನಂತಶಯನಗಳಲ್ಲಿನ ದ್ವಾರಪಾಲ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಅದ್ಭುತ ಶಿಲ್ಪ ಯೋಗಿಗಳ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದುಬಂದು ಶಿಲ್ಪಿಗಳ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಕಲಾಕೌಶಲದಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತವಾದವು. ಹಾಗೆಯೇ ಸುಂದರೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ನಟರಾಜ ಶಿಲಾ ಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಆತನನ್ನು ಬಳಸಿರುವ ಭೂತಪ್ರೇತಾದಿ ಗಣ, ಅಪ್ಸರೋ ಗಂಧರ್ವವೃಂದ, ಋಷಿ ಮುನಿ ಯೋಗಿಗಳ ಸಮೂಹ, ದೇವ ದೇವತಾ ವ್ಯೂಹ, ಎಡಭಾಗದ ಉಮೆ, ಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ನೇತ್ರತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ ಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ರಂಜಿಸುವ ವಿವಿಧ ವಸ್ತು ಸಂಕೇತಗಳು, ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿರುವ ಅಂಧಕಾಸುರ, ಜಲತ್‌ಪಾದಗಳು, ಪ್ರಸನ್ನ ಮುಖ–ಒಟ್ಟಿನ ಭಾವ ಸಮುಚ್ಚಯದಿಂದ ಮಡುಗಟ್ಟುವ ಆಚಿಂತ್ಯಾದ್ಭುತ ಸುಸಂಹಿತ ಸತ್-ಚಿತ್-ಆನಂದ ವ್ಯೂಹ ಇದಕ್ಕೆ ಜಗತ್ತೇ ಮೋಹಿಸಿರು ವುದು ಏನಾಶ್ಚರ್ಯ ! ಅಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಅಸುಂದರ, ಯಾವುದು ಅಸಂಗತ, ಯಾವುದು ಮಿತಿ, ಯಾವುದು ಅತಿ ?

ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಗಳೇ ಪರಸ್ಪರಾಕರ್ಷಕಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗು ವಾಗ ಸೌಂದರ್ಯ ತನ್ನ ಅತ್ಯಂತ ವೈಭವಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮೆರೆಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಘಟಿಸುವ ಚೇತಶ್ಶಕ್ತಿ ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ಮಲವೂ ನಿಸ್ಸಂಗವೂ ಸಮರ್ಥವೂ ಆಗಿರ ಬೇಕು. “ನಿರ್ವೈರಸ್ಸರ್ವಭೂತೇಷು” ಎಂದು ಗೀತೆ ವರ್ಣಿಸುವ ಅಂತಶ್ಶಾಂತಿ ಯನ್ನು ಆ ಚೇತನ ಮುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಸರ್ವಾದರಣೀಯವಾದ ಸೌಂದರ್ಯಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯ.

ಸಮಾಧಾನವುಳ್ಳ ಪ್ರೌಢಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸೌಂದರ್ಯಬೋಧೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲದು. ಕಷ್ಮಲಯುಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯ ಗೋಚರಿಸದು. ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಶೋಕವಿಹ್ವಲನಾದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಲೋಕದ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸೌಂದರ್ಯ ಬೋಧೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಣ ಶ್ಲೋಕ ತುಂಬ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದೆ :

ಯಾನಿಸ್ಮ ರಮಣೀಯಾನಿ ತಯಾ ಸಹ ಭವಂತಿ ಮೇ
ತಾನ್ಯೇವಾವ ರಮಣೀಯಾನಿ ಜಾಯಂತೇ ಮೇ ತಯಾ ವಿನಾ
(೪-೨-೭೦)

(ಆಕೆಯೊಡನಿದ್ದರೆ ಯಾವವು ರಮಣೀಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವೋ, ಆಕೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅವೇ ಅರಮಣೀಯಾಗಿ ಬಿಡುತ್ತವೆ ನನಗೆ) ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವಕ್ಕೆ ಉದ್ವೇಗರಹಿತ ವಾದ ನೆಮ್ಮದಿ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಲೋಕಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಮಶರಹಿತವಾದ ಮನಸ್ಸು ನಮಗೆ ಅಪ್ಪಾಗಿ ಲಭಿಸದೆ, ಲೋಭ ಭಯ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಿಂದ ಅದು ಸದಾ ಪೀಡಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಕಶ್ಮಲಗಳು ಕಳೆದಂತಿರುವ ಕೆಲವು ಅಲ್ಪ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಆಗಾಗ ಸೌಂದರ್ಯಬೋಧೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬಲ್ಲವರಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಆದರೆ ಜೀವ ಸೊಗಸುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟು ಸಾಕು. ನಾವು ಅಲ್ಪತೃಪ್ತರು.

ಸೌಂದರ್ಯ ಪಾವಿತ್ರ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ; ಲೋಭದಲ್ಲಿ ಕಂಗೆಡು ತ್ತದೆ. ಇವೆರಡೂ ಅದರ ಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳು. ಮೊದಲಿನ ಮೈಗರೆತದಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನ ಉಚ್ಛ್ರಾಯದ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮುಕ್ತಿ ದೆಸೆ ಅದು. ಉಪಾಸ್ಯ ದೈವವೋ ಸಿದ್ಧಾಂತವೋ ಮಹಾಭಾವವೋ ಅದರಲ್ಲಿ ಮೂರ್ತಸೌಂದರ್ಯ ಮೈಗರೆದಿರುವ ಅನುಭವ, ಇದು ರಸಾನುಭವ. ಅದು ಕಳೆಗೆಟ್ಟು ಮೈಗರೆಯುವ ಸ್ಥಿತಿ ಲೋಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ, ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಕಾಮಿಗಳ ಅಥವಾ ವೃತ್ತಿವಂತರ ಸ್ವತ್ತಾಗುವಾಗ.

ಶುದ್ಧಾತ್ಮರ ಪ್ರೌಢ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರಿಭಾವಿಸಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಹೊಂದುವ ಭೋಗ, ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವ. ಶುದ್ಧಾತ್ಮರೂ ಪ್ರೌಢರೂ ಆಗಿರುವವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಲಭ್ಯ.

ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿ: ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿ

ಡಾ. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ

ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆಯ ಮೂಲ ಕಾರಣಗಳು. ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆಗಳು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳ್ಳುವುದು ಸೌಂದರ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ. ಆದುದರಿಂದ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಅಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೌಂದರ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಒಂದು ಅಮೂರ್ತ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ. ಅನುಭವಗಮ್ಯವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮೂರ್ತೀಕರಣಗೊಳಿಸಲು ಮಾನವನು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಕೈಗೊಂಡ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು, ವಿಧಾನಗಳು ಅಗಣಿತ. ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನೇಕ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಮಾಧ್ಯಮ. ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾವ್ಯೇತರ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಇರುವ ಮಾಧ್ಯಮ ವಿಭಿನ್ನತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೂ, ಈ ಎಲ್ಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಳ್ಳುವ ಸೃಜನಶೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುವ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳು ಏಕರೂಪವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲ ಸೃಜನಶೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸೌಂದರ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಅಭೀಪ್ಸೆಯೇ ಸಮಾನಶೀಲ.

ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ಕೆಲವು ಮಾರ್ಮಿಕ ವಿಲಕ್ಷಣಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವಿವೇಚಿಸುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ. ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆ ನಡೆಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸ ಕ್ರಿಸ್ಟೋಫರ್ ಕಾಡ್‌ವೆಲ್, ಕಾವ್ಯ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಭಾಷೆಯ ಉನ್ನತೀಕರಣ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ 'ಮಾನವ ಚಿತ್ತ ತೊಡಗಿದ ಅನೇಕ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಸೌಂದರ್ಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ ಒಂದು.[1] ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

---

1. 'Poetry is one of the earliest aesthetic activities of the human mind' —Christopher Caudwell. 'Illusion and Reality ; p. 11

ಭಾಮಹ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯ, ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಪಡೆಯುವುದು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗುವುದು ಅಲಂಕಾರದಿಂದ; ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಅಲಂಕಾರ ; ಮತ್ತು ಅದು ಕಾವ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. 'ಅಲಂಕ್ರಿಯತೇ ಅನೇನ ಇತಿ ಅಲಂಕಾರಃ' ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತವಾದ ಕಾರಣ[2] ಸೌಂದರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಕಾವ್ಯಶರೀರ ಹೊಸತನ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಆತನ ಮತ.

'ಪಸರಿಸಿದಾ ಬಗೆ ಮನಮುಂ
ಪೊಸತಾಗೆ ನೆಗಟ್ಚಲರಿಯನಾ ರಚನೆಯೊಳೇಂ......'[3]

ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ; ಮನವೂ ಹೊಸ ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡದಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೇನಿರುತ್ತದೆ ? ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗಕಾರನ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ಕಾವ್ಯ ಕವಿಕೃತ. ಅದು 'ಸವಿಶೇಷ ಶಬ್ದ ರಚನ'. ವಿವಿಧ ಅರ್ಥಛಾಯೆಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸುಂದರ ಭಾವಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವ 'ವರ್ತಿತಾಲಂಕಾರ'; ಸೌಂದರ್ಯ ಸಂಚಲನೆ, ಇದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ : ಶಬ್ದ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯ. ವಿಶಿಷ್ಟ ಅರ್ಥ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ ಕವಿ ತನ್ನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿರಳತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯ ವಸ್ತು ಪ್ರತಿರೂಪವನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಎರಕಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಧ್ವನಿ ಮೂಲಕ ರಸೋತ್ಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವ ತಳೆದು ಆನಂದಾನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ಅರಳುತ್ತದೆ ; ಸಫಲಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಿರಳತೆ, ನೂತನತೆ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಗಳನ್ನು ಎರಕಹೊಯ್ಯುವ ಪ್ರತಿಭೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳ ಸಂಬಂಧ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳ ವಿವರಣೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ–ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ :

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ–ಇದಕ್ಕೆ ಭಾವನಿಷ್ಠ ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು–ಮತ್ತು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಸೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಾಮೂಹಿಕ ಮನಃಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಜನಪದ ಕಾವ್ಯ ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಈ ವಿಂಗಡಣೆಗೆ ಹೊರತಾಗಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಧರ್ಮಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯದೃಷ್ಟಿ, ಧರ್ಮಪ್ರಸರಣವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ

---

2. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ : ಸಂ. ಎ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ ಪು. ೦೧೨
3. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ ಪು. ೧–೧೨

ಅಂಶಗಳು ವಿರಳವಾಗಿಯಾದರೂ ಕಾಣಬರುತ್ತವೆ. ಇವು ಭಾವಗೀತಾತ್ಮಕ ಸ್ವರೂಪದವು. ಪುರಾಣ, ಧರ್ಮಕಾವ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದ ಬಹ್ವಂಶ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳು, ಪುರಾಣಪುರುಷರ, ಧರ್ಮವಿಭೂತಿಗಳ ಜೀವನ ವನ್ನೇ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾವ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಕೊಂಡ ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳಿವೆ. ತಮಗೆ ತಿಳಿದ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳ ವಿವರಣೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿಗಳು. ಈ ಬಗೆಯ ಕೃತಿಗಳು ಜೀವನದ ಸೀಮಿತ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತವೆ. ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಬುದ್ಧಿಕೌಶಲ, ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿವರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಪರಿಮಿತ. ಕಾವ್ಯಲಕ್ಷಣ, ಅಲಂಕಾರ, ವೈದ್ಯ, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯ, ಗಜ, ಹಯ, ಪಾಕ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಗಳು ಮುಂತಾದವು ಆಯಾ ವಸ್ತುಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನ್ಮಯನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಪದ್ಯಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಇವು ಕಾವ್ಯಗಳೇ. ಭಾಷೆಯ 'ವಾಚ್ಯ'ವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಗಮ್ಯ. ಕಾವ್ಯರೂಪದ ಈ ಬಗೆಯ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಪ್ರತಿಭೆ ಗಿಂತ ಭಾಷಾಪ್ರೌಢಿಮೆ, ವಸ್ತುಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಗಳೇ ಸಹಕಾರಿ. ಅಲಂ ಕಾರ, ಧ್ವನಿ, ಸೌಂದರ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಈ ರಚನೆಗಳಿಗೆ ದೂರವೇ. ಆದರೆ ಧರ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಧರ್ಮದರ್ಶನದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಕೆಲವು–ಪೌರಾಣಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ-ಕಾವ್ಯ ಗಳು ಮೂಲಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರೂ, ಅವು ತಮ್ಮ ಬೃಹತ್‌ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಾಪಕ ಕಲ್ಪಕತೆ, ಉನ್ನತ ಪ್ರಜ್ಞೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ವರ್ಗವನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿ ಜೀವನ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸುವ ಪ್ರಬಲಶಕ್ತಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮದ ಭೂಮಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಮಾನವ ಜೀವನ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮೂಲದ್ರವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಕಾವ್ಯಗಳು–ಗದ್ಯವಿರಲಿ ಪದ್ಯವಿರಲಿ–ಶುಷ್ಕ ನೀರಸವಾದ ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಾವ್ಯಗಳಿ ಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿ-ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ತುಳಿದು ಬದುಕಿನ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು, ವಿವಕ್ಷಿತಗೊಳಿಸುವ ಹೊಂಚು ಹಾಕುತ್ತವೆ. ಈ ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ–ಕವಿಯ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವಿಷ್ಕಾರಗೊಂಡ ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅನುಭಾವಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪ ಕೊಡುವಾಗ–ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಮಿಂಚುವುದುಂಟು.[4] ಆದರೆ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅಸಮಾನತೆ ಮತ್ತು ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು, ದೈವೀಶಕ್ತಿಗೆ ಅಧೀನಗೊಳಿಸಿ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುವ ಅಥವಾ ಮಾನವನು ಪರಮಾತ್ಮನಾಗುವ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪರಮೋನ್ನತಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಈ ಮಾದರಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳು ಧರ್ಮಪ್ರಸಾರದ ಸಮಕಾಲೀನ ಉದ್ದೇಶದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಫಲತೆಯನ್ನು

---

4. ವಚನಸಾಹಿತ್ಯ, ದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶತಕಗಳು ಈ ಮಾತಿಗೆ ನಿದರ್ಶನ.

ಪಡೆದವು.[5] ಭಾವೋದ್ದೀಪಕ ಭಾಷೆ ವೈಚಾರಿಕ ಮೂಲದ ಅನುಭಾವ ಸಂವೇದನೆ. ಲಯ ಅರ್ಥ, ಧ್ವನಿ ಅನುಭೂತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಈ ಮಾದರಿಯ ಕಾವ್ಯಗಳು ಯಶಸ್ವೀ ಕೃತಿಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಮಚಂದ್ರಚರಿತ ಪುರಾಣ, ವಚನಗಳು ಬಸವರಾಜ ದೇವರ ರಗಳೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತ, ರಾಜಶೇಖರ ವಿಳಾಸ ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಮಿಂಚಿದ್ದರೂ ಅವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಮತಗಳ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲುವುದು ವಿರಳ. 'ಆದಿಪುರಾಣ', 'ಪ್ರಭುಲಿಂಗಲೀಲೆ ; 'ಭರತೇಶ ವೈಭವ'ದಂಥ ಕೃತಿಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವು ಉನ್ನತ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಉದಾತ್ತ ಕಾವ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ತೆರೆಯದ ಬಾಗಿಲು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ತೆರೆದಿದೆ'[6] ಎಂದು ಹೇಳುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕೇವಲ ಬುದ್ಧಿ ಜಾಣ್ಮೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವಾದರೆ, ಕಾವ್ಯ ರಸಾನುಭಾವಗಳ ಸೌಂದರ್ಯಸೃಷ್ಟಿ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಈ ಎರಡೂ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಒಡವೆರೆದು ಬರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. 'ಮುಕ್ತಕ' 'ಶತಕ ಗಳು' ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ಕಾವ್ಯಗಳು. ಪಂಪನ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬನವಾಸಿಯ ವರ್ಣನೆ, ಮಹಾಕಾವ್ಯವೊಂದರ ಅಂಗವಾಗಿ–ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ–ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಕವಿ ಮಹಾಕಾವ್ಯವೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವಾಗ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಮರೆತರೆ ಕವಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮಟ್ಟದ ರೌದ್ರ, ಕ್ರೋಧ, ಮೋಹ, ಅಂಜುಕುಳಿತನ ಮುಂತಾದ ಸೀಮಿತ ಲಘು ಮನೋಭಾವನೆಗಳು ಅತಿಯಾಗಿ ನುಗ್ಗಿ, ಕಾವ್ಯದ ನಿಶ್ಚಿತ ಗುರಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯದ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ವಸ್ತು ನಿಷ್ಠ ಕವಿ, ಆಯ್ಕೆಯ ವಸ್ತು ಬೃಹತ್ತಾಗುವಂತೆ, ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೊರೆಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಕಾವ್ಯದುದ್ದಕ್ಕೂ ಧ್ವನಿ ನಿಕ್ಷೇಪಗಳನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿ ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ವಸ್ತುವನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಗೊಳಿಸುತ್ತ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಶಿಲ್ಪಸ್ವರೂಪ ನೀಡಿ, ಅದನ್ನೊಂದು ಪ್ರತಿಮಾಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಕಂಡರಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ ಭಾವನೆಗಳ ಉದ್ವಿಗ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ, ಭಾವೋದ್ವೇಗದಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿ ತರ್ಕಗಳನ್ನು, ಉದ್ವಿಗ್ನತೆ ಯನ್ನು ಮೀರಿದ, ಮಾತಿಗೆ ನಿಲುಕದ ವ್ಯಕ್ತಿನಿರಪೇಕ್ಷಭಾವ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನ

---

5. 'ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ'. 'ಅರಿವೇ ಗುರು', 'ಶಿವನನೊಲಿಸಿ ಬಂದ ಕಾಯವ ಕೆಡಿಸ ಲಾಗದು,' 'ಆಚಾರವೇ ಸ್ವರ್ಗ ಅನಾಚಾರವೇ ನರಕ' ಮುಂತಾದುವು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಪರಿಮಿತಿಗಳನ್ನು ಮೀರಿದ ಕಾವ್ಯಸತ್ಯಗಳು ; ಅಂತೆಯೇ ಜೀವನ ಸತ್ಯಗಳೂ. ಇವು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಸ್ವರದ ಮೇಲೆ ರಚಿತವಾದರೂ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆ ಸಮಷ್ಟಿ ಜೀವನ ದರ್ಶನಗಳು ಇಂಥ ರಚನೆಗಳ ಉಸಿರು.

6. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ : ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ. ಪು. ೧೫೭

ವನ್ನು ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸುವ, ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ, ಅಮೂರ್ತಶಕ್ತಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಗಳ ಒಂದು ಸಮಷ್ಟಿ ದರ್ಶನ ಕವಿಯ ಸಂವೇದನಾಶೀಲತೆಗೆ ಒತ್ತಾಸೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತರರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸದ ಅನುಭೂತಿಯನ್ನು ಮೂರ್ತೀಕರಣಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಕವಿ ಸಫಲನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಬಗೆಯ ಕಾವ್ಯ 'ದರ್ಶನ ಕಾವ್ಯ'ವೂ ಆಗಬಹುದು. ವಾಸ್ತವ ಜೀವನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸಂಘರ್ಷ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯ ಗಳ 'ಮುಖಾಮುಖಿ' ಸಂಘಟ್ಟಣೆ ದರ್ಶನಕಾವ್ಯದ ಉಸಿರಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆದಿಪುರಾಣ,' 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರಕಾವ್ಯ', 'ಸಾವಿತ್ರಿ', 'ರಾಮಾಯಣದರ್ಶನಂ' ಮುಂತಾದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಕಾವ್ಯದ ಉಜ್ವಲ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕವಿಸೃಷ್ಟಿ-ಬ್ರಹ್ಮಸೃಷ್ಟಿ :

ಕವಿಸೃಷ್ಟಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು 'ನಿಯತಿಕೃತ ನಿಯಮರಹಿತಾಂ'- ನಿಯತಿಯ ನಿಯಮಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಿರುವುದು ನಿಯತಿ. ಯುವತಿಯ ಮುಖದಲ್ಲಿಯೇ 'ಚಂದ್ರ'ನಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನು ವುದು ಕವಿಸೃಷ್ಟಿ. ಒಲೆಯಲ್ಲೋ ಕಾಡಿನಲ್ಲೋ ಬೆಂಕಿ ಉರಿಯುವುದು ನಿಯತಿ; ಶೋಷಿತ ಗುಂಪಿನ ಕಣ್ಣಲ್ಲೇ ಬೆಂಕಿ ಸಿಡಿಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಕವಿಸೃಷ್ಟಿ. ಆದುದ ರಿಂದ ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಾರತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅರಸನ ಮನರಂಜನೆಗೋ, ಮುಗ್ಧೆಯ ಹೃದಯಾಕರ್ಷಣೆಗೋ ಮುಗಿಲ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಯುವತಿಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಎಳೆದುತಂದ ಕವಿಗೆ 'ಆಸ್ಥಾನ'ದ ಕಾಣಿಕೆಗಳ ಆಸೆಯಾದರೆ, ಕಾಡಿನ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಶೋಷಿತ ಅಥವಾ ಬಡವರ ಗುಂಪಿನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕವಿಗೆ ಜೀವನ ಸಂಘರ್ಷಗಳ ಜ್ವಲಂತ ದರ್ಶನದ ಹಂಬಲ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಕವಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಧ. ನೂರು ಪಕ್ಷಿ; ನೂರು ಸ್ವರ. ಒಂದೊಂದೂ ಒಂದೊಂದು ತೆರ; ಮಧುರ ಸ್ವರ. ಬ್ರಹ್ಮಸೃಷ್ಟಿಯು ಅಪರಿಮಿತ ರೂಪ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಅಗಣಿತ ವೈವಿಧ್ಯ ದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಈ ವೈವಿಧ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ. ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಸ್ತುವಿನ ಉತ್ಕರ್ಷಸ್ಥಿತಿ, ಜೀವನನಿಷ್ಠೆ, ದಾರ್ಶನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ, ಕಲಾತ್ಮಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಗಳು ಆಯಾ ಕವಿಯ ಭಾವಸಂಸ್ಕಾರ, ಜೀವನಾನುಭವಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಗತಿಯ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸೃಜನಶೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ವಿಶಿಷ್ಟ; ಅನನ್ಯ ಪರತಂತ್ರ. 'ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಯಾವುದೊ ಒಂದು ರೀತಿ ಯಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯಸಾಧಾರಣ; ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಲ್ಲವಾಗಿರುವಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ವಿಶೇಷ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಮನುಷ್ಯತ್ವದಿಂದ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣನಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ವಿಶೇಷ ಸಾಧಾರಣತೆಯ ಪರತಂತ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದೆ ಅನನ್ಯ ಪರತಂತ್ರತೆ'[7]

---

7. ಕುವೆಂಪು : ೧೯೫೭. ಧಾರವಾಡ ೩೯ನೆಯ ಕ. ಸಾ. ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಭಾಷಣದಿಂದ

ಕವಿಯಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಆತನ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯೇ ಕಾರಣ.

ಕಾವ್ಯ-ಪ್ರತಿಭೆ

ಪ್ರತಿಭೆ ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿನಿ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರ ಮತ. ಕವಿ ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಉಜ್ವಲಗೊಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ; ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಮಕಾಲೀನ ಸಂವೇದನೆಗಳ ಹೊಸ ಜೀವ ತುಂಬಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ 'ವಾಗ್ವಿದಗ್ಧತಾ ನಿಪುಣತೆ' – ಶಬ್ದಮಾಧ್ಯಮದ ಒಂದು ಪರಿಣತ ಕಲಾರೂಪ. ಕಾವ್ಯಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪರಿಕರಗಳು ನಾಲ್ಕು : ಒಂದು, 'ಪ್ರತಿಭಾವತ್ವ', ಪ್ರತಿಭೆ ; ರಡು: 'ಅಕೃತಕ ಚತುರತೆ', ಸಹಜ ಬುದ್ಧಿಕೌಶಲ ; ಮೂರು : 'ಪರಮಬುಧಜನೋಪಾಸನ', ಉನ್ನತ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆ– ಅವರ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಮತ್ತು ಗಂಭೀರ ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ; ನಾಲ್ಕು : ಶ್ರುತಿ ಪರಿಚಯ, ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯವ್ಯಾಸಂಗ, ಕಾವ್ಯಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ.

'ನೈಸರ್ಗಿಕೀ ಚ ಪ್ರತಿಭಾ ಶ್ರುತಂ ಚ ಬಹು ನಿರ್ಮಲಮ್ !
ಅಮಂದಶ್ಚಾಭಿಯೋಗೋ ಸ್ಯಾಃ ಕಾರಣಂ ಕಾವ್ಯಸಂಪದಃ'[8]

ಲಾಕ್ಷಣಿಕ ದಂಡಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಕಾವ್ಯಸಂಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಮೂರು : ಸ್ವಭಾವಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ, ಇದು ದೈವದತ್ತ ಅಥವಾ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಬಂದ ಗುಣ. ಅಸ್ಖಲಿತವಾದ ವಿದ್ಯೆ– ಸಮೃದ್ಧ ಜ್ಞಾನ ; ನಿರಂತರವಾದ ಅಭ್ಯಾಸ–ಕಾವ್ಯಾಭ್ಯಾಸ–ಚಿಂತನೆ. ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಪರಿಕರಗಳು ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನ ಪ್ರತಿಭೆಯದು ಎನ್ನುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಅಪೂರ್ವ ವಸ್ತು ನಿರ್ಮಾಣ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಪ್ರತಿಭೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ಕವಿಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಧುರವಾದ ಅರ್ಥ ಸ್ರವಿಸಲು ರಸಾವೇಶ ಪ್ರಸಾದಗುಣಗಳು ಹೊಮ್ಮಲು ಪ್ರೇರಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕವಿಯಲ್ಲದವನಿಗೆ ಭಾಷೆ ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮದ, ವ್ಯವಹಾರ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಆಧಾರ. ಕವಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಉನ್ನತೀಕೃತವಾಗುತ್ತದೆ ; ವಿಶೇಷ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕವಿ ತನ್ನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಎದುರಿಸುವುದು ಭಾಷೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು. ಭಾಷಾಪರಿಣತಿ ಮಾತ್ರ ಕವಿಗೆ ಸಾಲದು, ಜೊತೆಗೆ ಭಾಷಾಪ್ರಜ್ಞೆ ಅಗತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಭಾಷೆಯನ್ನು – ಬಹು ಎಚ್ಚರದಿಂದ – ಬಳಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಯಾವ ಶಬ್ದ ; ಯಾವ ಭಾವನೆಗೆ, ವರ್ಣನೆಗೆ, ಯಾವ ಪದ ಎನ್ನುವುದರ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಒಡಮೂಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾವ್ಯದ

8. ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಾದರ್ಶ (ದಂಡಿ) : ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಪು. ೩೬

ರಾಚನಿಕ ಹಂತ ಎಂದು ಕರೆದರೆ ಈ ಹಂತದಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕಾರ್ಯ ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ– ಪ್ರಜ್ಞಾರೂಪದಲ್ಲಿ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ರಾಚನಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ 'ಇಲ್ಲಿಗಿದು ತಕ್ಕುದಿಲ್ಲಿಗೆ ಪೊಲ್ಲದಿದೆಂದಱಿದು...ಮೃದುಪದಮಂ' ಕವಿ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ; ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಕವಿ ಭಾಷೆಯ ಜೀವಂತ ಗತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಶಬ್ದಗಳಿಗಿರುವ ಅರ್ಥದ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆ, ಹೊಳಹು, ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ರಸಪುಷ್ಟಿಯನ್ನೊದಗಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ಮಾತಾಯಿತು. ಪ್ರತಿಭೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುವುದು ಕಾವ್ಯದ ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಸೃಜನಶೀಲ ಕಾಂತಗುಣಗಳ ಸಂಯೋಜಿತ ರೂಪದಲ್ಲಿ. ಸೃಜನಶೀಲ, ಸಂವೇದನಾಶೀಲ ಬರಹಗಾರನ–ಕವಿಯ–ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ವಿಕಾಸ ಭವ್ಯತೆಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ ಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾರಂಗತನಾದವನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಹೊಮ್ಮುವುದೇ ? ಕವಿ ಷಡಕ್ಷರಿದೇವನ ಮಾತು ಗಮನಾರ್ಹ: "ಶಾಸ್ತ್ರಶ್ರೀರೋಹಣ ಗಿರಿಯನ್ನು ಯಾರಾದರೂ ಏರಬಹುದು. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕವಿತಾಚಿಂತಾರತ್ನ ದೊರೆಕೊಳ್ಳುವುದೇ ? ಅದಕ್ಕೆ 'ಮಾರಾರಿಯಕೃಪೆ' ಬೇಕು." ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರತಿಭೆ 'ಚಿಂತಾರತ್ನ' ಸ್ವರೂಪ. ಅದು ಕವಿಗೆ ದೊರೆಕೊಳ್ಳುವುದು ದೈವೀಕೃಪೆ ಹೌದೋ ಅಲ್ಲವೋ, ಆದರೆ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಸೊತ್ತಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಮಾತ್ರ ನಿಜ. ಅನೇಕರಲ್ಲಿರದ ಈ ಶಕ್ತಿ ಕೆಲವೇ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದು ದೈವೀಕೃಪೆಯೆಂದೋ, ನಿಸರ್ಗ ಸಹಜವೆಂದೋ ಭಾವಿಸಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರತಿಭೆ ಎನ್ನುವುದು ಆಕಾಶದಿಂದ ಉದುರುವ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷವೇ ?

ಪ್ರತಿಭೆ : ಅಂತಸ್ಥಶಕ್ತಿ

ಏನಾದರೂ ವಿರಳವಾದುದನ್ನು, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದನ್ನು, ಹೊಸದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೃಜನಶೀಲ, ಪ್ರತಿಭಾಸಂಪನ್ನ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿಭೆ, ಸೃಜನಶೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯ – ಕವಿಯ – ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಂತಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಅಪೂರ್ವ ಶಕ್ತಿ. ಭಾವೋದ್ದೀಪಕವಾದ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಅನಿರ್ವಚನೀಯವಾದ ಚೆಲುವಿನ, ಆನಂದದ ರಸಾನುಭವವನ್ನು ಮೂರ್ತೀಕರಣಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಸ್ಫಟಿಕಶಿಲೆಯಂತೆ ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಸ್ವಯಂದೀಪ್ತ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಪ್ರತಿಭೆ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಯ, ಅರ್ಥ, ಧ್ವನಿ, ಆಶಯ ಅನುಭೂತಿಗಳು ರೂಪಗೊಳ್ಳುವುದು ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ. ಆದರೆ ಇದು ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುವ ಬಗೆ ಮಾತ್ರ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದುದು.

ಕವಿಯೂ ನಮ್ಮಂತೆ ಒಬ್ಬ – ಸಮಾಜಜೀವಿ–ವ್ಯಕ್ತಿ. ಬದುಕು ಒದಗಿಸುವ ಎಲ್ಲಂದದ ಅನುಭವಗಳಿಗೂ ಅವನ ಹೃದಯ ಸ್ವೀಕರಣ ಕೇಂದ್ರ. ನಿಸರ್ಗದ ಚೆಲುವು,

ವ್ಯಕ್ತಿ, ಮಾತು, ಗೀತಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕೇಳಿದಾಗ ರೂಪ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೊಳೆದಾಗ, ಅರ್ಥ ಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದಾಗ, ಅವನಲ್ಲಿ ಭಾವಪರವಶತೆ ಉಲ್ಲಾಸದ ನವುರು, ಪ್ರಣಯೋನ್ಮಾದಗಳ ಬೆಡಗು, ಮೆರಗು, ಪ್ರೀತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯಗಳ ಕಂಪನ, ವಿಸ್ಮಯ ಅದ್ಭುತಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಅನುಭವ ಸಾಂದ್ರಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅನುಭವ ಸಾಂದ್ರತೆ ಸ್ಥಿರೀಕೃತವಾದಂತೆಲ್ಲ ಅವನ ಅಂತರಿಕ ಅನಿಸಿಕೆ, ದೃಷ್ಟಿಧೋರಣೆಗಳು ಗಟ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಾನುಭವಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಕವಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗದತ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಲೋಕಾನುಭವಗಳು ಅವನ ಅನಿಸಿಕೆಯ, ವೇದನೆಯ ಆಳಕ್ಕೆ ಎಟುಕಿ, ಇಳಿದು ಸಂವೇದನೆಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಸಂವೇದನಾಶೀಲ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಾನುಭವಗಳನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತ ರೋಮಾಂಚಕ ಅನುಭವ ಚಿತ್ತದಾಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು, ಹೃದಯಾಂತಸ್ಥ ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ಒಡಮೆರೆಯುತ್ತದೆ ; ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವ ಪ್ರತಿಭೆಯ ದೀಪ್ತಶಕ್ತಿಯಾಗಿ–ನಿಗಿನಿಗಿ ಕೆಂಡದಂತೆ–ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ;– ಬಹಶಃ ಭೂ ಪದರುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಲಾವಾದಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕವಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲೋಕಾನುಭವಗಳ ಕೇವಲ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಮೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕವಿ ತನಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಿಸಿದ ಅನುಭಾವ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರಸಾನುಭವದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆಯ ಒಂದು ಗುಟ್ಟು ಅಥವಾ ರಹಸ್ಯವೆಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಭಾವಿಶೇಷವೇ ಈ ರಹಸ್ಯದ ಮೂಲ; ಅದೇ ಸೃಷ್ಟಿ,– ಹೂ, ಹಳ್ಳ, ಹೊಳೆ, ಮುಗಿಲು ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ– ಅದೇ ಬಣ್ಣ ; ಆದರೆ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಬೇರೆ ; ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಶಿಲ್ಪ ಬೇರೆ. ಒಂದರ ಬೆಡಗು ಬಿನ್ನಾಣ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕಿಲ್ಲ ; ಒಂದರ ಅಂದ ನವುರು ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಭೆ ಪ್ರಥಮತಃ ಅಂತಸ್ಫುರಣೆ ಅಥವಾ ಅಂತಃ ಸ್ಥಿತ ಶಕ್ತಿ ; ವಿಕಸಿತ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅದು 'ಒಳ ಅರಿವು'. ಈ ಒಳ ಅರಿವೇ ಅಂತಃಸ್ಥಿತ ಶಕ್ತಿಯ ಮೂಲಾಂಶವೆನ್ನಬಹುದು. ಇದು, ಕವಿಯ ರಾಚನಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವೋಪಜ್ಞತೆಯ ಕುರುಹು ; ಅವನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪೋಷಕದ್ರವ್ಯವಾಗುತ್ತ ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆಯ ಗುರಿಯನ್ನು ನಿಚ್ಚಳಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ; ಉಚ್ಚಳಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಚಿತ್ರವೆಂದರೆ ಕವಿ ಈ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಹೊಮ್ಮುಗೆಗಾಗಿ ಪ್ರತೀಕಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

'ಏನಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆ ನೀನೀಸು ದಿನವೆಲ್ಲಿದ್ದಿ
ಮತ್ತೆ ಹೇಗಿಲ್ಲಿಗೇ ಮರಳಿ ಬಂದೆ !'

ಎಂದು ತನಗೆ ತಾನೇ ಬೆರಗುವಟ್ಟು,

'ಹಾಡಬೇಕೆಂದೇಸೊ ದಿನ ಬಯಸಿ ಬೇಡಿದರೆ
ಒಂದು ನುಡಿಯೂ ಕೂಡ ಮೂಡಲಿಲ್ಲ'

ಎಂದು ಹೃದಯದಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಕವಿ ಮಧುರಚೆನ್ನರು ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು 'ದಾನಮ್ಮ' ಕಣ್ಣಿಕಿಂಡಿಯ ಒಳಗೆ ಹಣಿಕಿಹಾಕುವ ಜಾಣೆ', 'ಒಳಗೆ ಜೇವದ ಬೆನ್ನ ಬಡಿವ ಜಾಣೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಭೆ ಅಂತರಂಗದ ಅರಿವು ; ಜೀವನ ಸಂಘರ್ಷದ ಒಳಹೊಕ್ಕು, ಸಿಕ್ಕು, ಜೀವನದ ಉಜ್ವಲ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ದಕ್ಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕವಿಗೆ ಅಪೂರ್ವ ಬೆಂಬಲವಾಗಿರುವ ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿ.

ವ್ಯಕ್ತಿ–ಸೃಜನಶೀಲತೆ, ಸಂವೇದನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆ

'ನಾನು' ಅಥವಾ 'ತಾನು' ಎನ್ನುವುದು, ಅನುಭಾವಗಳ ಕೇಂದ್ರ. 'ನನ್ನ' ಮೇಲಾದ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಅನಿಸಿಕೆಗಳ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ರೂಪವಾಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದು ಅನುಭವ. ಒಂದು ಘಟನೆ ಪರಿಣಾಮ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಿಂದ ಕವಿಚಿತ್ತ ದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಭಾವಕೋಶ ರೂಪಗೊಂಡು, ಸಂವೇದನೆಗಳ ಕಾತರ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಚಡಪಡಿಕೆಗಳು ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತವೆ. ಸೃಜನಶೀಲನಾದ ಕವಿಗೆ ಈ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಧ್ವನಿಗೊಡುವ ಕ್ರಿಯೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮುಖ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅನುಭವ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಹೊರಬರಲು ಕಾತರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ತನಗೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಆನಂದ ವನ್ನು ಆಹ್ಲಾದವನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಥದೇ ಒಂದು ಆನಂದಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ರಸಾನುಭವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡುವ ಕಾತರತೆ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆಯ ರಾಚನಿಕ ಹಂತದ 'ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಲ'ವೆಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಈ 'ವಿಶಿಷ್ಟ ಕಾಲ', ಕವಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಷ್ಟಿನಿರ್ದಿಷ್ಟತೆಯ ವಲಯವನ್ನು ಮೀರಿದ ಸಮಷ್ಟಿಸ್ವರೂಪದ– ದೇಶಕಾಲಾತೀತ–ಚಿರಂತನ ಅನುಭಾವಗಳನ್ನು ರೇಖಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇತರರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವೆನಿಸುವ ಲೋಕಾನುಭವಗಳು ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರಸಾನು ಭವಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕವಿ ತನಗೆ ಗೋಚರಿಸಿದ ವಿರಳ ಅನುಭೂತಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಕಂಡರಿಸುವ ಸೃಷ್ಟಾರನಾಗುತ್ತಾನೆ ; ಅಖಂಡ ಮಾನವಸತ್ವದ ದೃಷ್ಟಾರನಾಗು ತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾವ್ಯ ಕೇವಲ ರಸಕ್ರಿಯೆ ಅಲ್ಲ ; ಅದೊಂದು ಸೃಜನ ಶೀಲ ರಸಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯ ರಸಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಒತ್ತಾಸೆ ಸಂವೇದನೆಗಳು, ಮೊಗ್ಗು ಅರಳುವ ಮೊದಲು ಅದರಲ್ಲಿ ಸುಳಿದಿರುಗುತ್ತಿರುವ ಮತ್ತು ಹೊರಬರಲು ಕಾತರಿಸುತ್ತಿರುವ ಸುಗಂಧದಂತೆ ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಅಂತರಿಕ ಸ್ತರದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬಂಧ ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ–ಅನುಭಾವ–ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಕಾತರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಜ್ಞೆ–ಪ್ರತಿಭೆ

ಕವಿಯ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ವಿರಳ ಕಲಾತ್ಮಕ ಶಿಲ್ಪರೂಪ ನೀಡುವುದು ಪ್ರತಿಭೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ, ತಮ್ಮ ಬಂಧಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ ಅಥವಾ ಬಿಡುಗಡೆಗಾಗಿ ಚಡಪಡಿಸುವ,

ಹಂಬಲಿಸುವ ಸಂವೇದನೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪ ಕೊಡುವಾಗ ಕವಿಗೆ ಅದರ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಇರಬೇಕೆ ? ಬೇಡವೇ ? ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಅಂಥ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಂದು ಕವಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಅವನ ಪ್ರತಿಭೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಯೋಜಿತ ಕಲಾತ್ಮಕ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಮಾರಕವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ ? ಅದು ಕಾವ್ಯದ ಸಮಷ್ಟಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿ, ಗುಣಮಟ್ಟವನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೇ ?

ಕಲ್ಪಕತೆಯಿಂದ ಉದ್ದೀಪ್ತವಾದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ಮಿಡ್ಲಟನ್‌ಮರ್ರೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.[9]

ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹವಾದದ್ದು ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರತಿಭೆಗಳ ನಿರವಯುವ ಸಂಬಂಧ. ಕವಿಗೆ ಪ್ರತಿಭೆಯೊಂದೇ ಸಾಲದು—ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೂ ಅಗತ್ಯ. ತನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯ ವಸ್ತು ಯಾವುದು ? ಅದರ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮುಗಳು ಯಾವುವು ? ಯಾವುದನ್ನು ಕುರಿತು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನೆ ಮೂಡಿದೆ, ಹೃದಯ ಸ್ಪಂದಿಸಿದೆ ಅದೊಂದು ವಸ್ತು ರೂಪ. ಆ ವಸ್ತುರೂಪ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತುಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕವಿಯ ಆಯ್ಕೆಯ ವಸ್ತುರೂಪ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಸ್ತು ಪ್ರತಿರೂಪವಾಗಿ ಮೈದಾಳುವವರೆಗಿನ 'ಅಂತರ' ವನ್ನು, ವಸ್ತುವಿನ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ–ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ಸೌಂದರ್ಯದ ಸ್ವಯಂ ನಿರ್ಮಿತಿಗೆ—ಅಗತ್ಯವಾದ 'ರಸಾಂತರ' ಎನ್ನಬಹುದು. ರಸಾಂತರದ ಈ ಅವಧಿ ಕಾಲದ ಮಿತಿಗೆ ನಿಲುಕುವಂಥದಲ್ಲ. ಇಂಥ ಅತಿ ಮೊನಚಾದ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಂದ್ರವಾದ ಈ ರಸಾಂತರದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಸ್ವಯಂದೀಪ್ತವಾಗಿ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ಫುರಣ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕವಿಗೆ ವಸ್ತುವಿನ ರೂಪ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮರೆಯಾದರೆ, ಅರೆಯಾದರೆ, ವಸ್ತುಪ್ರತಿರೂಪದ ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಕಲಾಭಿಜ್ಞತೆ, ಪ್ರತಿಮಾಕೌಶಲ, ಸಾಂಕೇತಿಕ ಪರಿಣತಿಗಳು ಅಳವಡದೆ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಗೆ ದೋಷ ಒದಗುವ ಸಂಭವ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯ ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಉದ್ದೀಪ್ತನಾದ ಕವಿಯನ್ನು ಸಂಯೋಜಿತ ಪಥದತ್ತ ಮುನ್ನಡೆಸಲು ಸಹಕಾರಿ. ಇದರಿಂದ ಕವಿ ಸದಾ ಎಚ್ಚರದಿಂದಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಮಾನಸಿಕ ಪಾತಳಿಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಹೃದಯಸ್ಥಿತ ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗಮಿಸಿದಾಗ ಕವಿಯ ವಸ್ತುಪ್ರತಿರೂಪ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಮಾಸೃಷ್ಟಿ ಸಫಲವಾಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರೆಲ್ಲರೂ ಇಂಥ ವಸ್ತು ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬಾರದು. ಅಲ್ಲಿ ಪುನಃ, ಸಂಸ್ಕಾರಜನ್ಯವಾಗಿ, ದೈವದತ್ತವಾಗಿ ಬಂದ ಆಯಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರತಿಭಾವಿಶೇಷವಾದ ಗುಣ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಭೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕವಿ ತನ್ನ ಆಯ್ಕೆಯ ವಸ್ತುವಿನ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಆಳಗಳನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ ; ಜೀವನದ ಅಮೂರ್ತ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳನ್ನು

9. 'Reason irradiated by imagination'

ಅಗೋಚರ ಕ್ಷಿತಿಜಗಳನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯ ಅಸ್ಥಿತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿಯ ಅನೂಹ್ಯಶಕ್ತಿ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕವಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಅವನಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಆತ್ಮದ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಅನೂಹ್ಯಶಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಭೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರತಾಗ,

> 'ಯಾವ ಕಡೆಗೂ ಮಗ್ಗಲೂರಗೊಡದಮ್ಮಯ್ಯ
> ಈ ನೋವಾ ನಾ ತಾಳಲೆಂತೆ ತಾಯೀ'

ಎನ್ನುವ ತಳಮಳ ಭಾವನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಗಳು ಚಿಗುರುವುದು, ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಕಾಂತಿಯೊದಗುವುದು, ಕಾವ್ಯಕ್ರಿಯೆಗೇ ಲಯ ಧ್ವನಿ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಚಾಲನೆ ಕೊಡುವುದು ಮುಂತಾದುವು ಕವಿಯ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯನ್ನು ಅಧಿಕಗೊಳಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತ ಸಮಗ್ರ ಸ್ವರೂಪದ ಕಲ್ಪನೆ ಚಿಂತನೆಗಳು ಎರಕಗೊಂಡು ಕವಿ ಚಿತ್ತ ವಿರಳ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ದೀಪ್ತವಾಗಿ ಅಂತರ್ದರ್ಶನದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಹೊಂಚು ಹಾಕುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಸ್ತರೂಪವನ್ನು ಕುರಿತ ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆ. ಉದಾತ್ತ ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಅವಿರಳ ಸಂಗಮವಾದ ಈ ಅಂತರ್ದರ್ಶನವೇ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಜೀವಾಳವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಕಾವ್ಯ—ರಸಾನುಭವ—ಆನಂದಾನುಭೂತಿ

ಕಾವ್ಯದ ಗುಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತಾಡುವಾಗಲೆಲ್ಲ ರಸಾನುಭವ ಆನಂದಾನುಭೂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ.

ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ರಸಾನುಭವ, ಅಥವಾ ಆನಂದಾನುಭೂತಿ ಎಂದರೆ ಅದೊಂದು ರೀತಿಯ ಮತ್ತೇರಿಸುವ ಅಥವಾ ಮಂಪರು ಹರಿಸಿ ಮೂರ್ಛೆಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೂ ಅಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಒಂದು ಉನ್ನತ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಆ ಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ನಮ್ಮಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಪರಂಪರಾನುಗತ ಗ್ರಹಿಕೆಗಳು, ಕೆಲವು ಸಂಕೋಚ ಅಜ್ಞಾನಗಳು ಮಾಯವಾಗಿ, ನೂತನ ಕಲ್ಪನೆ ಉದ್ವೇಗಗಳ ನವೀನ ಭಾವಸ್ಫುರಣೆಗಳ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅದುವರೆಗೂ ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಾರದ ಹೊಸ ಅನುಭಾವದ ಗವಾಕ್ಷಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಚಲನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಶೇಷ ಭಾವಗಳು, ಹೊಸ ಅನುಭವಗಳು ಸಂಚಲಿತಗೊಂಡಾಗ ಕವಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೊತೆ ಜೊತೆ ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆ ಕವಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಭವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು, ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಂಡು ಮಾನಸಿಕ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೆಲುವಿನ, ಅನುರಾಗದ ಮಿದು ಸೋನೆ ಜಿನುಗಿದ ಅನುಭವ. ಇಂಥ ಸಂಯುಕ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಓದುಗನಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಶುಷ್ಕತೆ, ಅಂತರಂಗದ

ಆರ್ದ್ರತೆಯಿಂದ ತೊಯ್ದು, ಬತ್ತಿದಂತಿದ್ದ ಚಿತ್ತ ಚಿಲುಮೆಯಾಗಿ ಹೊಮ್ಮಿ, ಹೃದಯದ ಆರ್ದ್ರತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಇಡೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು—ಆ ಕ್ಷಣಕ್ಕಾದರೂ—ಅದ್ದಿದಂಥ ಅಪೂರ್ವ ಅನುಭವ.

ಯಾವುದೇ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಓದಿದಾಗ ನಮಗೆ ಇಂಥ ವಿರಳ ಅನುಭವವಾದರೆ ಅದನ್ನು ರಸಾನುಭವ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ವಿಶೇಷ ಭಾವ ಹೊಳೆದು, ಅನಿಸಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರೀಕೃತ ಅನುಭವವಾಗಿ, ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಿಯಾಗಿ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಗಗೊಂಡು ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುವುದೇ ರಸಾನುಭವ. ಪ್ರಜ್ಞಾಸಂಗಮಿತ ಪ್ರತಿಭೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಇಂಥ ರಸಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯ. ನಾವು ಕಂಡರಿಯದ, ಊಹಾತೀತ ಘೋರ ಸತ್ಯಗಳು ನಮ್ಮ ಹೊರನೋಟವನ್ನು ಭೇದಿಸಿ, ಕೃತ್ರಿಮ ಆವರಣಗಳನ್ನು ಛಿದ್ರೀಕರಿಸಿದಾಗ, ಚಿರಂತನ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ; ಇಡಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ದಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮೂಡಬಹುದಾದ ಹೊಸ ಜೀವನದೃಷ್ಟಿ, ಮೌಲ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆ, ಸೌಂದರ್ಯದ ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳು ಆನಂದಾನುಭೂತಿಯ ಕುರುಹುಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಸತ್ಯ ಪರಿಪಾಲನೆಗೆ ಕಟ್ಟುಬಿದ್ದು ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುವ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನ ಯಾತನೆಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಅಲಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಅವನನ್ನೇ ನಂಬಿದ ಚಂದ್ರಮತಿ, ತನ್ನ ಮಗ ಲೋಹಿತಾಶ್ವ ಹಾವಿಗೆ ಬಲಿಯಾದಾಗ ಅವನ ಶವವನ್ನು ತೋಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿ ತಂದು ಮಸಣದ ಕರಿಗೊಳ್ಳಿಗಳ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಿರಿಸಿ ಗೋಳಿಡುವ ಹೃದಯವಿದ್ರಾವಕ ದೃಶ್ಯ, ಆದರ ಮೂಲಕ ಬರುವ 'ರಸಾನುಭವ'ವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ?

ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ನೆಡುವ ಸಾಹಸ ಕೈಕೊಂಡ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತನ್ನನ್ನು ಸೆಣಸಿ ನಿಂತ ತನ್ನ ಸಹೋದರ ಬಾಹುಬಲಿಗೆ ಸೋಲುತ್ತಾನೆ. ವಿಜಯಿಯಾದ ಬಾಹುಬಲಿ, ಸೋದರರಲ್ಲಿ ವೈರದ್ವೇಷಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಜುಗುಪ್ಸೆ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಕಲ ವೈಭವಗಳನ್ನು ತೃಣೀಕರಿಸಿ, ವೈರಾಗ್ಯಮೂರ್ತಿಯಾಗಿ ತಪಸ್ಸು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಬಾಹುಬಲಿಯ ಮಹಾತ್ಯಾಗ ಉನ್ನತ ಜೀವನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಮಹೋನ್ನತ ನಿದರ್ಶನವಲ್ಲವೆ ? ಇಂಥ ಉನ್ನತ ಜೀವನ ದರ್ಶನ ಕಾವ್ಯವಸ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದರೆ ಅದೇ ಆನಂದಾನುಭೂತಿ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬಿಗಿದ ಹಿಂಸೆ, ಕ್ರೌರ್ಯ, ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಪಿಪಾಸೆ—ಅಧಿಕಾರ ಲಾಲಸೆ—ಅಹಂಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತಗೊಳಿಸಿ, ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾದ ಜೀವನ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸುವ ಇಂಥ ಆನಂದಾನುಭೂತಿ ಕಾವ್ಯಸೌಂದರ್ಯದ ಜೀವಾಳ. ಪ್ರತಿಭೆ ಉಜ್ವಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುವುದು ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿಯೇ !

ಸ್ಫೂರ್ತಿ

ಪರಿಸರದ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಕವಿಯಲ್ಲಿ ತತ್‌ಕ್ಷಣ ಉಂಟಾಗುವ ಭಾವಾವೇಶ ಸ್ಫೂರ್ತಿ. ಪ್ರತಿಭೆ ಅಂತಃಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಸ್ವಯಂಸ್ಫುರಣವಾದರೆ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಬಹಿರಂಗದ ವಸ್ತುವೊಂದರಿಂದ ಹೊಮ್ಮುವ ಪ್ರಚೋದನೆ. ಕಾವ್ಯದ ಅಂತಃ ಸೌಂದರ್ಯ ನಿರ್ಮಿತಿಗೆ ಪ್ರತಿಭೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, ಅದರ ರಾಚನಿಕ, ಸಂವಾಹಕ ಹಂತಗಳುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾವ್ಯಶಿಲ್ಪವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ, ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ ಮತ್ತು ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳದಂತೆ ಉದ್ದೇಶಿತ ಮಜಲಿನವರೆಗೆ ಮುನ್ನಡೆಸುವ ಚಲನಶೀಲ ಶಕ್ತಿಯೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ.

ಪರಿಸರದ ಒಂದು ಘಟನೆ, ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿರಲಿ, ಇಲ್ಲದಿರಲಿ, ಅದು ಅವನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅವನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸಬಹುದು. ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಕೇವಲ ಕುತೂಹಲದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಂತಾಗ ಅದು ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಹಾಗಾಗದೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕರಗಿ, ಧೋರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿ ನಿಂತಾಗ ಆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮಹತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅದು ಆಸಕ್ತಿಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಪ್ರಚೋದಕ ರೂಪ ಧಾರಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಪರಿಸರದ ಘಟನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ವೈಚಾರಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿತಗೊಂಡು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಈ ಆಲೋಚನಾ ಪರಿಧಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಚಿತ್ತದ ಹಿಗ್ಗಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಂತರಿಕ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಫೋಟಕ ಬಿಂದುವನ್ನು ತಲುಪುವುದು ವಿರಳ. ಬಹಿರಂಗದ ಒಂದು ವಸ್ತು ಅಥವಾ ಘಟನೆ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸುವ ಅನುಭಾವ, ಸಂವೇದನಗಳ ಸ್ತರವನ್ನು, ಅಂತಸ್ಥಿತ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ತಟ್ಟಿದಾಗ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಆವೇಗ, ಭಾವದಲ್ಲಿ ಆವೇಶಗಳು ಪ್ರಚೋದಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಭಾವಾವೇಶದ ಉದ್ವಿಗ್ನಕಾರಕ ಪ್ರಚೋದನೆಯೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ. ಅಂತರಂಗದ ಸಂವೇದನೆಗಳ ಸಂಸ್ಫುರಣ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗದ ವಸ್ತುಘಟನೆಗಳ ಪ್ರಚೋದನೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಧಿಸುವ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಗಳು ಎರಕಗೊಂಡು ಕಾವ್ಯಶಿಲ್ಪದ ಸೌಂದರ್ಯಸಿದ್ಧಿಗೆ ಚೈತನ್ಯ ಶಕ್ತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಲ, ಹೊಮ್ಮಿದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕವಿಯ ಜೀವನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಜಾಗ್ರುತವಾಗಿರುವುದು ವಿರಳ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಕವಿಗಳಿಗೂ, ಸದಾ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲೂಬಾರದು. ಕಾವ್ಯವೂ ಒಂದು ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಲ, ರಾಜಕೀಯ ವಿಚಾರಧೋರಣೆಗಳ ಉದ್ಘೋಷ ಮಾತ್ರವಾಗಿ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಸಲ ಮೋಜಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಸಲ ಗುಂಪುಗಾರಿಕೆಯ ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ಕೈಚಳಕ ಅಥವಾ ಕವಿತೆ ಹೊಳೆಯುವ 'ವ್ಯವಹಾರ'ವಾಗಿರುವ ಸಂಭವವೇ ಅಧಿಕ. ಆದರೆ ಮೂಲತಃ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಮೋಜಿನ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಬದುಕಿನ

ಬಣ್ಣ ಕಣ್ಣು ತುಂಬುವವರೆಗೆ-ನರ್ತನದ ಚಲನಶೀಲಗತಿಯಂತೆ ಕವಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಹೊರಗಿನ ಬಣ್ಣ ತನ್ನ ಆಕರ್ಷಣೆ ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೂ ಕವಿಯ ಒಳಗಣ್ಣಿಗೆ 'ಒಳ ಅರಿವಿಗೆ, ಅಮೂರ್ತ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ತೋರುಬೆರಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಕುಗ್ಗಿ ಹೋಗಲು ಕಾರಣಗಳು ಅನೇಕ. ಸಂವೇದನಾಶೀಲತೆಯ ಅಭಾವ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಹಜವಾದ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯ ಕೊರೆ—ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಹತ್ವವಾದದ್ದು ವ್ಯಕ್ತಿಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿ, ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಬದ್ಧನಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಸಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಂತೆಲ್ಲ ಅವನಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಳಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳು, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ನೆಲೆಯ ವಾಸ್ತವತೆಯ ಶೀತಲ ಅಲಗಿನಿಂದ ಕತ್ತರಿಸಿಹೋಗುವ ಭಾವುಕತೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ತಂತುಗಳು-ಇದರಿಂದಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಒಳಗೊಳಗೇ ಒಂದು ಏಕಾಕಿತನ-ಅದನ್ನು ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಒಂಟಿತನವೆನ್ನಬಹುದು-ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಹೋಗಿ, ಅವನು ಬದುಕನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ನೋಡುವ, ಮತ್ತು ತಾನು ಆ ಇಡಿಯೊಂದರ ಭಾಗವೆನ್ನುವ ಚೇತನಶೀಲದೃಷ್ಟಿ, ಉತ್ಸಾಹದ ವೃಷ್ಟಿ ತುಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ನೀರಸ, ಚಿತ್ತ ನಿರಾರ್ದ್ರ. ನಿಶ್ಶಬ್ದ ರಾತ್ರಿಯ ಬ್ರಾಹ್ಮೀ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ತೇಲಿಬರುವ ಹಂತಿಹಾಡಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ 'ಹುಕಿ'ಯಂತಿರುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಯಾಂತ್ರೀಕೃತ ಏಕತಾನತೆಯ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುವ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಕ್ಷೀಣಧ್ವನಿಯಂತೆ ಮುಳುಗಿಹೋದರೆ ಅಚ್ಚರಿಯಿಲ್ಲ. ಆಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ರೋಮಾಂಚಕ ಗುಣ, ರಮ್ಯತೆಗೆ ಬೆರಗುಗೊಳ್ಳುವ ಮುಗ್ಧತೆ, ಅದ್ಭುತಕ್ಕೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತೆ, ಕಲ್ಪಕತೆಗೆ ಅರಳುವ ಹುಕಿ ಬಾಡಿ, ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಸ್ತು, ಘಟನೆಗೂ ಮನತೆರೆಯುವ, ಎದೆಮಿಡಿಯುವ ಸಹಜತೆ ಮಾಯವಾಗಬಹುದು. ಹಾಗೆಂದು ಇದು 'ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞಸ್ಥಿತಿ'ಯಲ್ಲ. ಇದೊಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಜ್ಞಾಸ್ಥಗಿತ ಸ್ಥಿತಿ. ದಡ್ಡು ಬಿದ್ದ, ಜಡ್ಡುಗಟ್ಟಿದ ಮನೋಗುಣ. ಬದುಕಿನ ಬೇಟೆಗೆ ಬಲಿಯಾಗಿ ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ದೂರ ದೂರ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಸಂವೇದನಶೀಲ ಹೃದಯದ ಸೃಜನಶೀಲ ಚಿತ್ತದ ಚೈತನ್ಯಗುಣ. ನೆಲದ ಒಡಲಿಂದ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಪುಟಿಯುವ ಜಲಧಾರೆ. ಅದು ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಮ್ಮಿದಾಗ ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯ ಮೂಲಕ ಆಂತರಿಕ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು, ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಅನುಭಾವಗಳನ್ನು ಮೂರ್ತಗೊಳಿಸಲು ಹವಣಿಸುವ, ನೆರವಾಗುವ ಶಕ್ತಿ. ಉದ್ರೇಕವಿರದಿದ್ದರೂ ಉತ್ಸಾಹ, ಉನ್ಮಾದವಿರದಿದ್ದರೂ ಉತ್ಕರ್ಷ. ಇದು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ತಿರುಳು. ಸಪ್ಪೆ ವಿವರಣೆಗೆ ಜೋತು ಬೀಳದ ಸಂಸ್ಫುರಣ, ಅರ್ಥಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೀರಿ ಕಳಕಳಿಸುವ ಉದ್ದೀಪಕ ಶೈಲಿ ಮುಂತಾದುವು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ

ಮೂರ್ತಗೊಳ್ಳುವ ಸಂವಹನರೂಪಗಳು. ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸ, ವಸ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಹೊಮ್ಮಿದ ಕವಿಗೆ ವಸ್ತುವಿನ ಆಯ್ಕೆಯ ಸೌಲಭ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿಯ ಭಾವಾವೇಶ, ರಸೋನ್ಮತ್ತತೆ, ಪರಿಸರ ಮುಳುಗುಗಳು ಕವಿಯನ್ನು ಆವರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಆಗ ಕವಿ ವಸ್ತುವಿನ ಕೈಗೊಂಬೆಯಾಗುವ ಅವಕಾಶವೂ ಇಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಕವಿಯ ಅಂತಸ್ಥ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ರಸಪಥದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕವಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಸಾಂದ್ರ ಪ್ರಚೋದನೆಯಿಂದ, ರಭಸದ ಹೊಮ್ಮುಗೆಯಿಂದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರಬಹುದಾದ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಕುರುಹಿಟ್ಟು ಹುಡುಕುವ ಸಹೃದಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಗೆ ಇಂಥ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಸಫಲತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು ನಿಶ್ಚಿತವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪುನಃಸೃಷ್ಟಿ ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಒಂದು ಹೂವಿನ ಸುಕುಮಾರತೆ, ಬಣ್ಣ, ಆಕಾರಗಳು ಇನ್ನುಳಿದ ಹೂಗಳಿಗಿಂತ ಚಿತ್ತಾಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದು; ಅದೇ ಹೂ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಕಂಡಾಗ ಅದರ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವ ನಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ತನ್ನದೇ ಆದ ಭಾವಕೋಶವನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದೇ ಹೂ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿರಳ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಭಾವಕೋಶವನ್ನು ತಟ್ಟಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಬಹುದು.

ಸುರಹೊನ್ನೆ ಪಂಪಕವಿಯ ಮೇಲೆ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ ಹೂ. ನಿಸರ್ಗಾರಾಧಕ ಕವಿ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಪರಿಭಾವಿಸಿದ. ಅನುಭವದ ಆಳಕ್ಕಿಳಿದ ಹೂ, ಚೆಲುವಿನ ನೆಲೆಯಾಯಿತು. ಅದರ ಗಾಢವಾದ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸುರಹೊನ್ನೆ ಪ್ರಚೋದನೆ ನೀಡಿತು; ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಚಿಮ್ಮಿತು ಪ್ರತಿಭೆ ಅದನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಕಂಡರಿಸಿತು :

ಎಸಟ್ಗಿಳನೆಯ್ದೆ ಕಂಡರಿಸಿ ಮುತ್ತಿನೊಳಲ್ಲಿ ಸುವರ್ಣಚೂರ್ಣಮಂ
ಪಸರಿಸಿ ಕೇಸರಾಕೃತಿಯೊಳಲ್ಲಿಗೆ ಕರ್ಣಿಕೆಯಂದಮಾಗೆ ಕೀ
ಲಿಸಿ ಪೊಸತಪ್ಪ ಮಾಣಿಕದ ಸುಣ್ದರಲಂ ಮಧು ಮನ್ಮಥಂಗೆ ಬ
ಣ್ಣಿಸಿ ಸಮೆದಂತೆ ತೋಱುವುದು ಪೂಗಳೊಳೇಂ ಸುರಹೊನ್ನೆ ಚೆನ್ನನೋ [10]

ಪಂಪಕವಿ ತನ್ನ ವರ್ಣನೆಗಾಗಿ ಬಳಸುವ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಹೂವಿನ ವಿವಿಧಾಂಗಗಳ ವಸ್ತು ಸಾದೃಶ್ಯ ಗುಣಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಈ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇತರರಿಗೆ ಗೋಚರಿಸಿದ ಅಪೂರ್ವ ಚೆಲುವಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಹೂವಿನ ಎಸಳು, ಕೇಸರ, ಕರ್ಣಿಕೆ ವರ್ಣಿತ

---

10. ಪಂಪಕವಿಯ 'ಆದಿಪುರಾಣ. ೧೧, ೧೧೬.

ಅಂಗಗಳು. ಎಸಳು ಮುತ್ತಿನಿಂದ ರೂಪಿತ. ಎಸಳ ತುಂಬಾ ಪಸರಿಸಿದ ಚಿನ್ನದ ಹುಡಿ ಕೇಸರ, ಹೊಸ ಮಾಣಿಕದಿಂದ ಹೂವಿನ ದೇಟು, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಅಂದಗೊಳಿಸಿದ ಹೂವಿನ ವಿನ್ಯಾಸ, ಕಾಮದೇವನಿಗಾಗಿ ವಸಂತ ರಚಿಸಿದ ನಯವಾದ ಈ ಸುರಹೊನ್ನೆಯದು ಹೂಗಳಲ್ಲಿ ಏನೆಂಥ ಚೆಲುವು.

ಪರಿಸರದ ಸುರಹೊನ್ನೆ ಕವಿಯ ಭಾವಾವೇಶಕ್ಕೆ 'ಸ್ಫೂರ್ತಿ'ಯಾದರೆ, ಕವಿಚಿತ್ತದ ಗಾಢ ಪ್ರಭಾವ, ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, 'ಪ್ರತಿಭಾ' ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಂದ್ರಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯದ ಸಂವಹನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಒಡವೆರೆದು ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಮೇಲಿನ ಉದಾಹರಣೆ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಈ ಹಂತದ ಚಿತ್ತಸ್ಥಿತಿ ಮಾನವ ಸಂತೋಷದ ಉನ್ನತ ಶಿಖರ. ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಹುರಿಗೊಂಡ ಇಂಥ ವಿರಳ ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭಾವದ ಎಲ್ಲ ಸುಖ ಸಂತೋಷಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ತುಂಬಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಎಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳೂ ರಸದ ನೆಲೆಯಿಂದ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಚಳಿಗಾಲದ ಬಡತನದ ಗುಡಿಸಲು ದಿವ್ಯಾಗ್ನಿಯಿಂದ ದೀಪ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ; ಶುಷ್ಕ ಸೌಧವನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಿ ಸಂತೋಷಗಳಿಂದ ತುಂಬುತ್ತದೆ.[11] ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ರಸದನೆಲೆಯಾದರೆ ಪ್ರತಿಭೆ ದಿವ್ಯಾಗ್ನಿ.

ಪ್ರತಿಭೆ–ಅನ್ವೇಷಣೆ

ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಾವ್ಯರೂಪ, ಕಾವ್ಯವಸ್ತುಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು, ಸಮಕಾಲೀನ ಜೀವನದ ಆಳವಾದ ವ್ಯಾಪಕ ಸಂವೇದನೆಗಳನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಕಾವ್ಯ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೊಸ ನೆತ್ತರು ನೀಡಿ, ಜೀವಂತ ಗತಿಯನ್ನು ತುಂಬುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದೇ ಪ್ರತಿಭೆ. 'ನವನವೋನ್ಮೇಷಶಾಲಿನಿ' ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕಾವ್ಯ ಕೇವಲ ಆಸ್ಥಾನದ ಗದ್ದುಗೆಯ ಮೇಲೆಯೋ, ಅಂತರ್ಮುಖತೆಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಅನೂಹ್ಯ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿಯೋ ವಿಹರಿಸುವ ಆರಾಧನೆಯ, ಮೋಜಿನ ವಸ್ತುವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಜೀವನದ ಚಿರಂತನ ಚಲನಶೀಲ ಗತಿಯೊಂದಿಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತ ಬಂದ ಪ್ರತಿಭೆ ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಸಹೊಸದಾಗಿ ಮಿದ್ದುತ್ತ, ನಾದುತ್ತ ಬಂದಿದೆ. ಕವಿ, ಕೇವಲ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗದಂತೆ, ವಸ್ತುವಿ

---

11. It is the Alpha and omera of human enjoyment, All the happiness of my humble campeers flow immediately and directly from the delicious source. It is the spark of celestial fire which lights up the wintry hut of poverty and makes the cheerless mansion warm comfortable and gay''. Rev. John C. Hill ; The Love Songs and Heroines of Rober Burns ; Preface, p. xiii.

ನಿಂದ ದೂರನಿಂತ ಸಾಕ್ಷೀಭಾವ ಅಥವಾ ಸಾಕ್ಷೀಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಗಿತಗೊಳ್ಳದಂತೆ-ಪರಕೀಯವಾಗಿ ವಾಸ್ತವತೆಯ ತಳಮಳಗಳಿಂದ ದೂರ ಉಳಿಯುವ ಸಂಭವತೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ಅವನಲ್ಲಿ ಜೀವನಿಷ್ಠೆ, ಜೀವನ ನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಮುನ್ನಡೆಸಿದ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ.

ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬೆಂಕಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಸುಟ್ಟು ಕರಕಾಗದಂಥ ಎಚ್ಚರ. ಕ್ರಾಂತಿಯ ಪಂಜು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕತ್ತಲು ಕವಿಸದಂಥ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಇಂದಿನ ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಅಂಶಗಳಾಗಿವೆ. ಆಗ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಹೊಸ ನೆಲೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶತಮಾನಗಳ ಪಟ್ಟಭದ್ರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಆಳದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿರುವ ಕ್ರೌರ್ಯ ಶೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಬಗ್ಗು ಬಡಿಯುವ, ಕತ್ತಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಛಿದ್ರಗೊಳಿಸುವ, ಹೊಸ ಸಮಾಜ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ನಿರ್ದೇಶಕ ಧ್ವನಿಯಾಗುವ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಇಂದಿನ ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಎದುರಾದ ಸವಾಲುಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತ, ಅವುಗಳ ಮೂಲ ಛದ್ಮವನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತ, ಜೀವನದ ಮೂಲಭೂತ ಚಿರಂತನ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾವದ ಭೃಂಗಗಳ ಬೆನ್ನೇರಿ ಬರುವ ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಡವಿ ಮೇಲೆದ್ದು ಮೈನಡುಗಿಸುವ ಭೀಕರ ವಾಸ್ತವತೆಯ ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿಸುವ ಹಗೆಧಗೆ, ಒಡೆಯರ ಸೇವೆಯಿಂದ ಕಪ್ಪಿಟ್ಟ ಮೈ, ಬಗ್ಗಿದ ಬೆನ್ನು, ಹಪ್ಪಳಿಗಟ್ಟಿದ ಹೊಟ್ಟೆ, ಬಲೆಬಿಗಿದ ನೆತ್ತರು, ಬತ್ತಿದ ಚರ್ಮ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ನರಳುತ್ತಿರುವ ಉಸಿರಿನ ವ್ಯಥೆಗಳನ್ನು, ನೋವಿನ ಕಡಲನ್ನು ನುಂಗಿ, ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿತ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಮಗಿರಿಯ ಕಂದರದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದು ಬರುವ ಸಾವಿರ ಸಾವಿರ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳು, ಬರಡು ಬಂಜರಾದ ಮೈಲುಗಟ್ಟಲೆ ನೆಲೆ ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಹಿಟ್ಟಿಗೂ ಗತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬಿದಿರ ಮೆಳೆ ತಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ರೋದಿಸುವ ಸಾವಿನ ಉಸಿರು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ತಲಸ್ಪರ್ಶಿಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ವೈಭವೀಕೃತ ಕಾವ್ಯ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಭಗ್ನಗೊಳಿಸುವ, ಜರ್ಜರಿತ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಉದ್ವಸ್ಥಗೊಳಿಸಿ ಮಾನವ ಜನಾಂಗವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸಲು ಪ್ರೇರಿಸುವ 'ಅನ್ವೇಷಕ ಪ್ರತಿಭೆ' ಇಂದಿನ ಕವಿಗಳು ಎದುರಿಸಬೇಕಾದ ಸವಾಲು. ಎದುರಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾದರೆ 'ಕವಿ', 'ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆ' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾತತ್ಯ, ಸಾರ್ಥಕತೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

ಏನಾದರೂ ಇರಲಿ ಹಾಡ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಡ
ದೀಪ ಪಟ್ಟನೆ ಆರಿ ಹೋಗಬಹುದು
ಬದುಕು ಸೋಲಾದರೂ ಕಾಡುಪಾಲಾದರೂ
ಹಾಡು ಬಿಟ್ಟುಳಿದವನ ಪಾಡು ಬೇಡ[12]

---

12. ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ : ಕವಿತೆ 'ಮತ್ತೊಂದು ಪುಟ್ಟ ಹಕ್ಕಿಗೆ'.

ಏನಾದರೂ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಈ ಕಾವ್ಯಕೃಷಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಿಲ್ಲ. 'ಸೆಣಸಿ ಸೋತಿತು ಕೊನೆಗೆ ಕಾಲಪ್ರಕೋಪ ಆರಿಲ್ಲ ಈವರೆಗು ಕಾವ್ಯಪ್ರದೀಪ;[13]

'ಯುಗಯುಗದ ವಿಸ್ಮೃತಿಯ ಬಾವಿ ತಳದಿಂದ ಕಪ್ಪಲಿ ಹೊಡೆದು
ಜೀವಕ್ಕೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ ಜುಳುಜುಳು ನಿನಾದ[14]ದ ಅಮೂರ್ತ

ಧ್ವನಿಯ ಜೊತೆಗೆ

'ಗುಡುಗು ಮಿಂಚಿನ ಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿ
ಭೂಕಂಪನಗಳ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ
ಬಂತೋ ದಲಿತರ ಮೆರವಣಿಗೆ

ನೆಲಕ್ಕೆ ಕಾಲುಗಳ ಬರವಣಿಗೆ[15] ಯ ಮೂರ್ತ ಜ್ವಾಲೆಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಬಂಡಾಯ' 'ದಲಿತ' ಮುಂತಾದ ಹಣೆಪಟ್ಟಿ ಹಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕವಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತರವಾಗಿ ಕಾಣುವ, ಕೇಳುವ, ರೊಚ್ಚು, ಕ್ರೋಧ ಧಿಕ್ಕಾರಗಳು ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವೇ. ಆದರೆ ಇವು ಕಾವ್ಯರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಘೋಷಣೆಗಳಾಗಿ ದಂದಣ ದತ್ತಣಿಸಿದರೆ ಪ್ರಚಲಿತ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರವಾಹ ಇಂಥ ಸ್ಪಂದನೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ರಭಸಕ್ಕೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಅಪಾಯ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ರೋಷ, ಕ್ರೌರ್ಯಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಆಯಾಮವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, 'ಜಾತಿ' 'ಮತ' ವಂಚನೆಗಳ ತಲೆಚಚ್ಚಿ, ಮಾನವ ಸಮಾಜದ ಮೂಲಭೂತ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ, ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳ ನೇರಕ್ಕೆ ಒತ್ತುಕೊಡುವ ಸಾಹಸದತ್ತ ಇಂದಿನ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರು ತಮ್ಮ ಸೃಜನಶೀಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಾವ್ಯಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೂಲಕ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಉನ್ನತೀಕರಿಸಿ, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸಿದ ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಶೋಷಣೆಯ ಅಪಾಯದಿಂದ ಪಾರು ಮಾಡುವುದೇ ? ಕಾದು ನೋಡೋಣ.

---

13. ಕಾವ್ಯಾನಂದ : ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ
14. ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ : 'ಮಣ್ಣಿನ ಮೆರವಣಿಗೆ', ಪು. ೩೫.
15. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ 'ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು' ಸಂಕಲನದಿಂದ.

ಕಾವ್ಯಸ್ಫೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ರಸಾವೇಶ

ಕೆ. ಕುಶಾಲಪ್ಪಗೌಡ

ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಲ್ಲ ಮೂಲತಃ ಭಾವುಕನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಪಂಚದ ಆಗು ಹೋಗುಗಳಿಗೆ ತೋರಿದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲಿತಾಂಶ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ತೋರಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಪಂಚವೇನೂ ನಿರ್ಬಂಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಕವಿ–ಕಲಾವಿದರು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ, ಪರಿಸರ, ಕಾಲ ಧರ್ಮಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕವಿ–ಕಲಾವಿದರು ತೋರುವ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯೂ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಅವರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕ ಪಚೇಂದ್ರಿಯಗೋಚರವಾದ ನಾನಾ ಅನುಭವಗಳು ಶ್ರವಣ ಗೋಚರವಾಗಿ, ಅದರ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚವೊಂದು ನಮ್ಮ ಮನಃಪಟಲದಲ್ಲಿ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ; ಇದು ಮಾತಿನ ಕಾರ್ಯ. ಇಂತಹ ಮಾತು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಹಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಹೃದಯವನ್ನು ಸಂತೃಪ್ತಿಯ ಸುಖದಲ್ಲಿ ತೇಲಿಸಿ, ದರ್ಶನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿಸುತ್ತದೆ ; ಇದು ಕಾವ್ಯ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಾಗುವವರು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಮಂದಿ. ಅಪೂರ್ವವಾದ ಇವರ ಈ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದೈವೀಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಕವಿಗಳೂ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರೂ ಮನಗಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೋಮರ್ ಕವಿಯೂ, ಕಾವ್ಯದೇವಿ ತನಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಕವಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಾಗ್ದೇವಿ, ಸರಸ್ವತಿ, ವಾಣಿ, ತಮಗೆ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಮೂರ್ತವಾದ ಭಾವಕ್ಕೆ ಮೂರ್ತರೂಪವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ, ಪೌರಾತ್ಯರೆಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ, ಬಹುಶಃ ಮಾನವ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸರ್ವತ್ರವಾಗಿರುವ ಗುಣವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ರಸಾವೇಶಗಳು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರ ಹೇಳಿಕೆ. ಕಾವ್ಯಲಾಕ್ಷಣಿಕರು, ಪ್ರತಿಭೆ, ಕಾವ್ಯವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಚಯ

ಪರಿಚಯ, ವೃದ್ಧಸೇವಾನುರಾಗ, ಸತತಅಭ್ಯಾಸ ಪ್ರಯತ್ನ–ಇವುಗಳು ಕವಿತೆಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರೀಕ್ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕಾವ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಕುರಿತಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಕಲೆ ಅಥವಾ ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸಾಲದು. ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದರೆ ಅದು ನೀರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಿದರೆ, ಅದು ಅರ್ಥರಹಿತ, ಅಸಮಂಜಸ ಕಾವ್ಯವಾದೀತೆಂದು ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ಲೇಟೊನ ಪ್ರಕಾರ ಕವಿ ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಆತ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಅಂಕಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಾಗ ಹೊಮ್ಮಿದವು. ಈ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ದೈವಾಯುತ್ತವಾದುದೆಂದು ಅವನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹೊರತಾದ ವಿವೇಚನೆಯ ಅಂಕಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದ ಒಂದು ಮನೋವ್ಯಾಪಾರವಾದುದರಿಂದ, ಇದಕ್ಕೊಳಗಾದ ಮನಸ್ಸು ಒಂದು ಆವೇಶಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಉನ್ಮಾದಕ್ಕೆ ವಶವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾದ ಕಾರಣ, ಕವಿಯು ಮಾತು ಮೈಮರೆತವರ ಮಾತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಹೇಳಿದ ಪ್ಲೆಟೊ, ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಹೆಜ್ಜೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ, ಕವಿಯ ವಾಣಿ ದೈವೀವಾಣಿಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ, ಅದು ಕೊಡಬಲ್ಲ ಜ್ಞಾನ ಬುದ್ಧಿಜನ್ಯವಾದ ತರ್ಕ ಶುದ್ಧವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾಗಲಾರದು. ಆದುದರಿಂದ ನೈತಿಕ ನಿಯಂತ್ರಣ ತಪ್ಪಿದ ಭಾವಾವೇಶಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕವಿಯ ಮಾತು ಬುದ್ಧಿ ಇದ್ದವರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಲಾರದು–ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾದರೆ ನಮ್ಮ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಅಸಂಬದ್ಧವಾದ, ಆವೇಶಕ್ಕೊಳಗಾದ ಪ್ರಲಾಪಗಳೇ ? ಆವೇಶಕ್ಕೊಳಗಾದವನು ಅಸಂಬದ್ಧ ಮಾತಾಡಬಹುದೇನೋ ಸರಿ. ಆದರೆ ಕವಿಯಾದವನು ಹಾಗೆ ಅಸಂಬದ್ಧ ಪ್ರಲಾಪ ಮಾಡಿದರೆ ಅದು ಕಾವ್ಯ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ ? ಆದುದರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೊಡನೆಯೇ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಕಾವ್ಯರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಇತರ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಇವೇ ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಲ್ಲದೆ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಲು ಇರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮುಂತಾದುವುಗಳು. ಕೇವಲ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ಲೆಟೋನ ಮೇಲಿನ ಮಾತುಗಳು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವ ರಸಾವೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನ್ಯಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಹೇಳುವ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ದೈವಾಯುತ್ತವಾದುದೆಂಬುದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರತಿಭೆ ದೈವಾಯತ್ತವಾದುದೆಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಅಥವಾ, ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ರಸಾವೇಶ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಸುತ್ತುಮುತ್ತಲಿನ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕಾನುಭವದಿಂದ ಪ್ರಚೋದನೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಹದು. ನೋವು–ನಲಿವು, ಹರ್ಷ–ವಿಷಾದ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಅನುಭವಿಸಬಲ್ಲರು,

ಅಥವಾ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ಆವೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯನ್ನೇನೂ ಮಾಡಲಾರರು. ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗೆ ಈ ರಸವ ಇಲ್ಲವೇ ಆವೇಶದ ಸೋಂಕು ಆದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಕಲಾಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದ್ರಿಕ್ತ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಲು ತಕ್ಕ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿದ್ದರೆ, ಅವನು ಕಾವ್ಯ ರಚಿಸಲು ಶಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ನಮ್ಮ ಕವಿಗಳು, ಹಾಗೂ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ (ಉದಾ : ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಸ್ಫೂರ್ತಿ) ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆನ್ನದೆ, ಹಲವು ಅಂಗಗಳನ್ನು ಅದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಜತೆಮಾಡಿ, ಕಾವ್ಯ ವೆಂದರೆ ಒಂದು ಸಮುಷ್ಟಿಕಾರ್ಯವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರತಿಭೆಯೇ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲ. ಆದರೆ ಅದಲ್ಲದೆ ಇತರ ಲೋಕದ ನಡವಳಿಕೆ, ಶಾಸ್ತ್ರ, ಕಾವ್ಯ ಮೊದ ಲಾದುವುಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ, ಬರುವ ನಿಪುಣತೆ (ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ) ಕಾವ್ಯಜ್ಞರ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಾಡಿದ ಅಭ್ಯಾಸ-ಇವು ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗು ತ್ತವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಎರಡನೆಯ ನಾಗವರ್ಮನ ಪ್ರಕಾರ :

"ಪ್ರತಿಭಾನಂ ಕಾವ್ಯವಿದ್ಯಾಪ್ರಚಯ ಪರಿಚಯಂ ವೃದ್ಧಸೇವಾನುರಾಗಂ
ಸತತಾಭ್ಯಾಸ ಪ್ರಯತ್ನಂ ಕವಿತೆಗೆ ನಿಯತಂ ಕಾರಣಂ......"

ಆಶ್ಚರ್ಯವೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಭೆಯೊಡನೆ ರಸದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಮೇಲಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಎತ್ತ ದಿರುವುದು. ಕಾವ್ಯವಿದ್ಯಾಪ್ರಚಯ ಪರಿಚಯವೆಂದಾಗ, ಒಂದು ವೇಳೆ ರಸದ ವಿಚಾರವೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೇನೋ ? ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಡದಿರುವುದು ಒಂದು ಕೊರತೆಯೇ ಸರಿ. ಹೇಗಿದ್ದರೂ ರಸ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು. ಕವಿ–ಸಹೃದಯರ ನಡುವೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾದ, ಇಲ್ಲವೇ ಸಾಧಾರಣೀಕೃತವಾದ ರಸ ಆನಂದದಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ರಸಗಳು ಶೃಂಗಾರ ವೀರ ಕರುಣ ಅದ್ಭುತ ಇತ್ಯಾದಿಗಳೆಂದು ನವವಿಧಸ್ತರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ, ಆದರೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿವಿಧ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದು, ಮತ್ತೆ ಇದು ಕವಿಯದು, ಇದು ಸಹೃದಯನದು ಎಂಬ ಭೇದ ಭಾವವಿಲ್ಲದಂತೆ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಈ ರಸ, ಇದು ಮತ್ತೊಂದು–ಎಂಬ ಭಾವವೂ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿ ಆನಂದ ವೊಂದರಲ್ಲೇ ಏಕೀಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಒಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ರಸವನ್ನು ತಾನೇ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ ; ಭಾವಾವೇಶಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೊಸತೊಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ದರ್ಶನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದೆಲ್ಲದರ ಒಟ್ಟು ಒತ್ತಡ ಆತನಲ್ಲಿ ಹಿಡಿಸಲಾರದೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಕಾವ್ಯರೂಪು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಅಥವಾ ಭಾರತೀಯ ಪದ್ಧತಿಯ ರಸಾವೇಶ ಸ್ಥಿತಿ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ಸ್ವರೂಪದವೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದೆ. ಆದರೆ ಭಾರತೀಯರು

ಅದರ ಮೂಲ ನೆಲೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದಂತಹ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು, (ಉದಾ : ರಸಗಳು ಎಂಟು, ಇಲ್ಲ ಒಂಬತ್ತು ಎಂಬ ಚರ್ಚೆ, ಅವು ಹುಟ್ಟುವ ಕಾರಣಗಳು, ಇತ್ಯಾದಿ) ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರೆವು.

ಕಾವ್ಯಪ್ರಯೋಜನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕದೆಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಅಲೌಕಿಕತೆಯ ಕಡೆಗೆ ವಾಲಿದ್ದಾರೆ. ಕಾವ್ಯವೆಂದರೆ 'ಸಂತೋಷ, ನೋವನ್ನು ತೊಲಗಿಸುವುದು, ಆತ್ಮವನ್ನು ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಒಲಿಸುವುದು' (ಜಾರ್ಜಿಯಸ್ ಕವಿ) ; 'ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಮಯಾಚಾರಗಳ ಹಿಡಿತದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸುವ ದೈವೀ ಆವೇಶ' 'ಇಂದ್ರಿಯಗ್ರಾಹ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದಿಂದ ಅದರಾಚೆಯ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದತ್ತ ಸಾಗುವುದು' (ಪ್ಲೇಟೊ) ; 'ಉದಾತ್ತವಾದುದು, ಉಪಾದೇಯವಾದುದು, ಪವಿತ್ರವೂ ಅಮೂಲ್ಯವೂ ಆದುದು, ಮನುಷ್ಯನ ದೈವತಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕವಾದುದು' (ಷೆಲ್ಲಿ). ಇಂತಹ ಕಾವ್ಯದ ಉದಾತ್ತತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯೂ ಭಾರತೀಯರಿಗಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಅವರು ಲೌಕಿಕತೆಯನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಮೆಚ್ಚತಕ್ಕ ವಿಷಯ. ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರೀತಿ, ಆನಂದಗಳು ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಲಭಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಕವಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಬಹುದಾದ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ಸು, ಧನ, ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಜ್ಞಾನ, ಅಮಂಗಳ ಪರಿಹಾರ, ಪರಮಾನಂದ, ಕಾಂತಾಸಮ್ಮಿತದಿಂದ ಉಪದೇಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವಲ್ಲಿಯೂ, ಮೊದಲಿನವೆರಡು ಕವಿಯ ಪಾಲಿಗೆ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಅಂಶಗಳೇ ಆಗಿವೆ.

ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶನ ಪ್ರಜ್ಞೆ–ಕೃತಿರಚನೆಯಲ್ಲಿ

ಡಾ. ಪಿ. ವಿ. ನಾರಾಯಣ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೊಂದರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಅಂಶಗಳಾವುವು, ಅವುಗಳ ಪಾತ್ರ ಎಷ್ಟು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ವಿವೇಚನೆ ನಡದೇ ಇದೆ. ಕಾವ್ಯಹೇತುಗಳೆಂದು ಪ್ರತಿಭೆ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ, ಅಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಭೆ ಮೂಲವೆಂದೂ, ಅದು ಶಿವನ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನಂತೆ ಅನ್ಯರು ಕಾಣದ್ದನ್ನು ಕಾಣುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕವಿಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆಂದೂ ಅವರು ಭಾವಿಸಿದ್ದರು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿರಚನೆ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಏಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಏಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಅಥವಾ ಹಲವರು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ಗುಣಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದಲ್ಲ ಅದೇಕೆ ಎಂದು ನಮಗೆ ನಾವೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡರೆ, ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಆಲೋಚಿಸಿದರೆ ಒಂದೆರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಗೋಚರಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವರಿಗೆ ಬೇರೆಯವರಿಗಿಲ್ಲದ ಯಾವುದೋ 'ಶಕ್ತಿ'ಯಿರುತ್ತದೆ, ಅದರಿಂದಾಗಿ ಅವರು ರಚನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ ; ಹಾಗೆ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವವರಲ್ಲಿಯೂ, ಆ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಮಾಣ-ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಲೇಖಕರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವು ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಎಂಥವರಿಗಾದರೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅನುಭವ, ಶ್ರಮ ಇವುಗಳು ಕೃತಿ ರಚಿಸಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗುವಂಥವೇ ಹೊರತು ಶಕ್ತಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಲ್ಲ ಎಂಬುದೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಈ ಶಕ್ತಿ-ಪ್ರತಿಭೆ ಎಂಬುದರ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರೂ ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. Imagination –ಪ್ರತಿಭೆ–ಹೇಗೆ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರ ವಿವೇಚನೆಯೂ ಸಾಕಷ್ಟು ನಡೆದಿದೆ.

'ಪ್ರತಿಭೆ' ಎಂದರೆ ಹೊಳಹು. ಬೇರಾರಿಗೂ ಗೋಚರವಾಗದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಯಾವನಲ್ಲಿ ಈ ಶಕ್ತಿಯಿದೆಯೋ ಅವನಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಮಿಂಚು ಬಿದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಭಾಷಿಕ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸುವಾತನೇ ಕವಿ ಎಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. ಎಂದರೆ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ ಇಮ್ಮುಖವಾದುದು : ಅನ್ಯರು ಕಾಣದ್ದನ್ನು ತಾನು ಕಾಣುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ; ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಅನ್ಯರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಬಲ್ಲ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟುವುದು. (ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ).

'ಸೃಜನಶೀಲತೆ'ಯು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ? ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗಬಲ್ಲದ್ದು ಯಾವುದು ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳೂ ನಮಗೆದುರಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲ-ದೇಶ-ಭಾಷೆಗಳ ಸೃಜನಶೀಲ ಬರಹಗಾರರು ವಿವಿಧ ಪ್ರೇರಣೆಗಳಿಂದ ಬರೆಯಲು ತೊಡಗಿದವರು ; ಒಬ್ಬನೇ ಲೇಖಕನ ವಿವಿಧ ಕೃತಿಗಳೂ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರೇರಣೆ ಪರಿಸರಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದವು ಎಂಬುದು ಮೇಲುನೋಟಕ್ಕೆ ಕಾಣುವ ಅಂಶ. ಹೀಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಸೃಜನಶೀಲ ಬರಹಗಾರರನ್ನೂ ಒಳಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನು ಹೇಳುವುದೂ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಎಂದರೆ ಏನು ಎಂದಾದರೂ ನಿಖರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಸೃಜನಶೀಲ ಲೇಖಕ ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದಾದರೂ ಏನನ್ನು ? ಅಥವಾ ಅವನು ಬರೆಯುವುದು ಯಾವ ರೀತಿಯಿಂದ 'ಸೃಷ್ಟಿ' ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲುದು ? ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಯಾವುದನ್ನೂ 'ಸೃಷ್ಟಿಸಲು' ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಯಾವುದನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವಿಜ್ಞಾನ ತಿಳಿಯುವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲೇಖಕ 'ಸೃಷ್ಟಿ' ಮಾಡಲಾರ. ಹಾಗಾದರೆ ಅವನ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆ ಯಾವ ರೀತಿಯದು ?

ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಶ್ಲೇಷಕರು ಕವಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಪಾರೇ ಕಾವ್ಯ ಸಂಸಾರೇ ಕವಿರೇವ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ' ಎನ್ನುವಂತಹ ಮಾತುಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ನಾವು ಕಾಣದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕವಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯ ರೀತಿಗೆ ಹೋಲಿಸಲಾಗಿದೆಯಿಲ್ಲಿ. ಕೆಲವರು ಇನ್ನೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಕವಿ ಕೃತಿರಚನೆಗೆ ಮುಂಚೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ಧ್ಯಾನದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ತನ್ನ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಉಂಟಾದ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮಾಡುವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಸ್ತಿತ್ವ ವಾದಿಗಳು ಕೃತಿಯ ಹಿಂದಿನ ಕಾಣ್ಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಬಗೆಯ ಬ್ರಹ್ಮಸೃಷ್ಟಿ-ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯ ಹೋಲಿಕೆಗಳು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ನಮ್ಮ ಪಾತಳಿಯಲ್ಲೇ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ದೊಡ್ಡ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಇತರರಿಗೆ ಇರುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದು ಯಾವುದೋ ಇದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಬರೆಯಬಲ್ಲ, ಬರೆಯುವವರಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲ ಕಾರಣವನ್ನು ನಾವು ಹುಡುಕುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಈ 'ಹೆಚ್ಚಿನದು' ಅವನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಬಂತು? ಪ್ರಾಯಶಃ ಅವನ ಇಡೀ ಇರುವಿಕೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಇದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಂದೇ ಬಗೆಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೋ ಕೆಲವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದಿರಲು ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇರುವಿಕೆಯ ಒಂದಂಶವಾಗಿಯೇ ಇರುವ ಈ 'ಶಕ್ತಿ' ಕಾಣಿಸುವುದು—ಅಂದರೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿರೂಪದಲ್ಲಿ–ಯಾವಾಗ? ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದಕ್ಕೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉತ್ತರ ಹೇಳಲು ಅಸಾಧ್ಯ. ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಕೆಲವರನ್ನು ಬಹುಬೇಗ–ಎಂದರೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ–ಕಾರ್ಯ–ಪ್ರವೃತ್ತರನ್ನಾಗಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಸಾಕಷ್ಟು ವಯಸ್ಸಾದ ಮೇಲೂ ಬರೆಯಲು ತೊಡಗಬಹುದು. ಎಂದರೆ ಈ ಸೃಜನಶೀಲಶಕ್ತಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹದಗೊಂಡ ಹಿನ್ನೆಲೆಯೇನಾದರೂ ಇರಬೇಕೆ? ಇರಬಹುದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳುವುದು ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗೋಚರ–ದೃಗ್ಗೋಚರ ಇವುಗಳ ಮಿಲನದಲ್ಲಿ. ಎಂದರೆ ಲೇಖಕನಿಗೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ (ಬೇರಾರಿಗೂ ಆಗಿರದ) ಅನುಭವ; ಹಲವರಿಗೆ ಕಾಣುವ (ಅಥವಾ ಅರ್ಥವಾಗುವ) ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಎರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ಮಿಳಿತಗೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಪರಿಸರವೇ ಹದವಾದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ. ಇಂಥ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೇ ಕೃತಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳುವುದು.

ಸೃಜನಶೀಲನಾದ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುವ ರೀತಿ ಯಾವುದು? ಅವನು ಬೇಕೆಂದಾಗ, ಬೇಕೆಂದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಅಂಶ. ಲೇಖಕನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಳ್ಳಲಿರುವ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಅನಿಸಿಕೆಗಳಿರುವುದು ನಿಜ. ಅದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಯ ರೀತಿ. ಆದರೆ ವಿವರಗಳು ಮೂಡಿ ಬರುವುದು ಕೃತಿರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ. ಸೃಜನಶೀಲ ಲೇಖಕ ಯಾವುದೋ ಲೋಕದಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದವನೆಂಬ ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲೋಸುಗ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೂರಾರು ಪುಟಗಳಷ್ಟು ದೀರ್ಘವಾದ ಕಾದಂಬರಿಯೊಂದರ ಎಲ್ಲ ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಪೂರ್ವನಿರ್ಧಾರದಿಂದ ಬರೆಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ?

ಹಾಗಂದರೆ ಕೃತಿಯು, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ ಕತೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಅತಿಮಾನುಷ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಮನುಷ್ಯನ ಮೂಲಕ ನೀಡುವಂಥದು ಎಂದೂ ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ, ಕೃತಿಯ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ; ಅವು ಬೇರೆಲ್ಲಿಂದಲೂ

ಕೃತಿರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಓಡಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ವಿವರಣೆಯಿಷ್ಟು : ಲೇಖಕ ತಾನು ರಚಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅವನ 'ಶಕ್ತಿ'ಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಆದರ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲ ಹೊರಬರಲು ಪ್ರಾಯಶಃ ತಯಾರಾಗಿ ನಿಂತಿರುತ್ತವೆ. ಅವನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿರುವುದು ಹಾಗೆ ನಿಂತ ವಿವರಗಳನ್ನು 'ಅಂದಂದಿನುಚಿತಕ್ಕೆ' ತಕ್ಕಂತೆ ಹೊರತರುವುದರಲ್ಲಿ. ಈ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲ ಬರುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿಂದ ? ಯಾವುದೋ ಕೃತಿಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಲೇಖಕ ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಅವನು ಕಲೆಹಾಕುತ್ತಾನೆಂದಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ ಲೇಖಕ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ : ಕಾದಂಬರಿಕಾರನೊಬ್ಬ ಒಬ್ಬ ರೋಗಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಬೇಕಾದ, ತಾನು ಅನುಭವಿಸಿರದ ರೋಗದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾದ, ವಿವರಗಳನ್ನು ವೈದ್ಯರಿಂದಲೊ ರೋಗಿಯಿಂದಲೊ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ವಾಸ್ತವತೆಯ ರೂಪು ಕೊಡಲು ಮಾತ್ರ. ಕೃತಿಕಾರ ಹೇಳುವುದು ಬಹುಜನರಿಗೆ, ಬಹುಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯಗೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಆಂತರಿಕ ಅನುಭವಗಳ ಬಗ್ಗೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಂತಹ ಹೊರವಿವರಗಳಲ್ಲದೆ ; ಅನ್ಯತ್ರ ವಿವರಗಳು ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಗೂಡು ಕಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇದು ಒಂದೆರಡು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆದುದಲ್ಲ ; ಲೇಖಕನ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕೃತಿರಚನೆಯ ಕಾಲದವರೆಗಿದ್ದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವಂಥದು. ಎಂದರೆ ಕೃತಿರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸೃಜನಶೀಲ ಲೇಖಕನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿ ಒದಗಿ ಬರುವ ವಿವರಗಳು 'ಸಹ+ಜ'ವಾದವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನಂತಹ ಮೀಮಾಂಸಕರು 'ಪ್ರತಿಭಾ' ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಜ್ಞಾಪಕಕಾರ್ಯ ಎಂದು ವಿವರಿಸುವುದು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ನಾವು ಹೇಳಬಹುದಾದುದಿಷ್ಟು : ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ಸದಾ ಕಾರ್ಯಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಕೃತಿರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲೇಖಕನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿರುವ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದಂತೆ ರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕವಿಯಂತಹ ಪ್ರತಿಭಾವಂತನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಟಿ. ಎಸ್ ಎಲಿಯಟ್ ಮೂಸೆಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದು. ಅವನ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳೂ ಕೃತಿರಚನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೊಳಗಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಸಿತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯಿಂದ ಲೇಪಿತವಾದ ಅನುಭವಗಳು ಲೇಖಕನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸೃಜನಶೀಲ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಸಿತನವನ್ನೂ ವೈಯಕ್ತಿಕತೆಯನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಎಲಿಯಟ್ ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನುಭಾವಗಳು ತಮ್ಮ ಹಳೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಕೃತಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ ತೆಕ್ಕೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇನೂ ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಕೃತಿಚರನೆಯನಂತರ ರಚಯಿತನ ಜಾಗ್ರುತ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ತಿದ್ದುಪಾಟುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಬಹುದು.

ಮೇಲಿನ ವಿವರಣೆಯಿಂದಾಗಿ ಲೇಖನಕಲೆಯು ನಡೆಯುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ–ಎಂದರೆ ಲೇಖಕನ ಜಾಗ್ರತ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಹಾಗೂ ಅವನ ನಿಯಂತ್ರಣವನ್ನು ಮೀರಿದ, ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿದು ಬಿಟ್ಟರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವು ದೈವೀಕೃತಿಯೆಂದೆನಿಸಿ ಬಿಡ ಬಹುದು. ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವುದೇ ಮನುಷ್ಯನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜೀವನ ರೀತಿಯಿಂದ, ಅವನು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದರಿಂದ. ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಾಗೆ ಮಾನವನಿಗೂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸಮಾಜ ಜೀವನವಿರದೇ ಇದ್ದರೆ, ಅವನ ಇತರೆಲ್ಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಗಳಂತೆ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುವಾದ ಅನುಭವವು ಸಮಾಜ ಜೀವನದಿಂದಾಗಿ ಉಂಟಾದದ್ದೇ ; ಹಾಗೆಯೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಭಾಷೆಯ ಹೊರರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಂಥದೇ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಮಾನವಸೃಷ್ಟಿ. ಇದರ ರಚನೆಗೆ ದೈವಮೂಲ ವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ತರವಲ್ಲ. ಕೃತಿಯ ರಚನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಖಕ ಮಾಡಿರಬಹುದಾದ ಜಾಗ್ರತ ವಿವೇಚನೆಯಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲರಿಗಿರುವಂತೆಯೇ ಸೃಜನಶೀಲ ಲೇಖಕನಿಗೂ ಬೇಕು ಬೇಡಗಳಿವೆ ; ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ನಾವೆಷ್ಟು ಬಗೆಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿಮೋಚನೆ ಯೆಂದು ಸಾರಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕೃತಿಕಾರನ ಘಾಟು ಬಡಿದೇ ಬಡಿಯುತ್ತದೆ. ಸಂವಹನ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವೈಯಕ್ತಿಕತನವಿಲ್ಲದಿರುವುದು–ಎಂದರೆ ಕೃತಿಯನ್ನು ಓದುವವನಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಚರಿತ್ರೆ, ನನಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡದೆ ; ಇದು ಯಾರಿಗೂ ಆಗಬಹುದಾದ ಅನುಭವ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು—ಸಾಧ್ಯವೇ ಹೊರತು, ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಗಳೂ ವ್ಯಕ್ತಿತನದಿಂದ ಪೂರ್ಣ ಹೊರತಾದುದಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಲೇಖಕನ ಇಡೀ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರುವುದು ಕೃತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಅಂಶ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣದಿರುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲ ಲೇಖಕರ ಕೃತಿಗಳೂ ಒಂದೇ ಬಗೆಯವಾಗಿರಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲ. ಹಾಗಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಕಾರನ ಛಾಪು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಕೃತಿಕಾರರೂ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಹಸಿಯಾಗಿರಿಸದೆ ಹದವಾಗಿಸುತ್ತಾರೆಂಬು ದಷ್ಟೇ ನಿಜ. ಎಂದರೆ ಸೃಜನಕ್ರಿಯೆಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಸಿದ್ಧವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿನ ವಿಭಿನ್ನತೆಗೆ ಕಾರಣ ಕೃತಿಕಾರರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಭಿನ್ನತೆಗಳು.

ಕೃತಿಕಾರರ ಭಿನ್ನತೆಗಳು ಅಥವಾ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸೊಗಡು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಮೇಲೆ, ಅವನ ಒಲವು-ನಿಲವುಗಳು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾಜಿಕವಾದ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳ

ಬಗ್ಗೆ ಕೃತಿಕಾರನಿಗೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ನಿಲವುಗಳಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ಅವನಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ವಿವೇಚನೆಯ ಸತ್ವವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಖಚಿತ ನಿಲವುಗಳು ಕಾಣಿಸಬಹುದು, ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರಲ್ಲಿ ಸಂಘರ್ಷ ಸ್ಥಿತಿಯ ಚಿತ್ರಣಗಳಿರಬಹುದು.

ಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪದ ಜೊತೆಗೆ ಅದರ ವಸ್ತುವೂ ಮುಖ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಈಚೆಗೆ ನಾವು ಗುರತಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಕೃತಿಯು ಹೇಗೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ, ಅದರ ರಚನೆಯು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕನ್ವಿನ್ಸಿಂಗ್ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದಲ್ಲದೆ, ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಲೇಖಕ ಏನನ್ನು ಸಂವಹಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗು ತ್ತದೆ. 'ಬದ್ಧತೆ' 'ಅ–ಬದ್ಧತೆ'ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಾನಿಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೃತಿ ರಚನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಲೇಖಕ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಆಶಯವೊಂದಿದ್ದೇ ತೀರುತ್ತದೆಯಲ್ಲ, ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ನಾನು ಮಾತಾಡುತ್ತಿರುವುದು. ಹಾಗೆ ಒಂದು ಆಶಯವೇ ಇರದಿದ್ದರೆ ಕೃತಿರಚನೆಯನ್ನಾದರೂ ಮಾಡಬೇಕೇಕೆ ? ತನ್ನ ಅಮೂರ್ತ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತರೂಪದಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಲೇಖಕ ತನ್ನ ಆಶಯುವನ್ನೂ ಮೂರ್ತಗೊಳಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅವನು ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಆಶಯದ ಸ್ವರೂಪ ವೆಂತಹುದು ?

ಲೇಖಕನೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಜೀವನದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೋವು ನಲಿವುಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಅವನಿಗೊಂದು ಜೀವನದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಲೇಖಕನಲ್ಲಿ ಈ ದೃಷ್ಟಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನೂ ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳೋಣ. ಎಂದರೆ ಒಂದೊಂದು ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಕಾಣುವ ಲೇಖಕನ ನಿಲವು ಆ ಕೃತಿಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಗತವೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸಬೇಕೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೋ ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕನ ಒಂದು ಕೃತಿಯು ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ಅವನ ನಿಲವು ಅವನ ಇತರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ನಿಲುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಆಗಿರ ಬಹುದು. ಇದು ಲೇಖಕನ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಆದರೆ ಕೃತಿರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೃತಿಕಾರನ ಆಗಿನ ನಿಲುವು ರೂಪುಗಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ನನ್ನ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ.

ಈ ರೀತಿ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಗೊಳ್ಳುವ ಕೃತಿಕಾರತನ ದಿಢೀರನೆ ಮೂಡಿ ಬಂದದ್ದಲ್ಲ ; ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕತೆಯಿಂದಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡದ್ದು. ಬಾಹ್ಯನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಎಂದರೆ ಜಾಗ್ರತಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲಿ, ಕೃತಿಕಾರ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಚರ್ಚೆ ವಿವೇಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲುಗೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಅವನ ಅಂತಃಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳನ್ನೂ ಈ ರೀತಿಯೇ ತೂಗಿ ನೋಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ ಎನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವನದ ವೈವಿಧ್ಯ, ದ್ವಂದ್ವ, ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಾಕಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುವ

ಅವನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಅವನ ವೈಚಾರಿಕತೆಗಳು ಪ್ರಾಯಶಃ ಕೃತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೇಳೈಸುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಲೇಖನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸದಾ ವಿಮರ್ಶಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂಥದೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ; ಒಂದೆಡೆ ಆಂತರಿಕ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಬಾಹ್ಯ. ಅವನ ಅನುಭವಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ನಿಲುವು ಮತ್ತು ಅವನ ವೈಚಾರಿಕತೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡ ನಿಲುವು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಯಾವಾಗ ಇವೆರಡೂ ತಾದಾತ್ಮ್ಯಗೊಂಡಿರುತ್ತವೋ ಅಂತಹ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೈರುಧ್ಯಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗದೆ, ಅವನ ಅನುಭವದ ನಿಲುವು ಒಂದು ತೆರನಾಗಿದ್ದು, ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲುವು ಭಿನ್ನರೀತಿಯದಾಗಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅಸಾಂಗತ್ಯವುಂಟಾಗಿ ಕೃತಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದಂತಹದ್ದಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಹಾಗಾಗಿ ಕೃತಿ ಕೃತಕವೆನ್ನಿಸಬಹುದು.

ಎಂದರೆ ಲೇಖಕ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದೇ ಮೇಲುಗೈಯಾಗಿ ಕೃತಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿದಾಗ ಆ ನಂಬಿಕೆ ಅಥವಾ ವಿಚಾರ ಕೃತಿಗೆ ಭಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ ; ಹಾಗೆಯೇ ಆನುಭವಿಕ ಆರ್ದ್ರತೆಯಿದ್ದೂ ನಿಲವಿನ ಅಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿಂದಾಗಿ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕೃತಿಕಾರನ ಆಶಯ ಮಸಕಾಗಬಹುದು. ಈ ವಿಚಾರದಿಂದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದುದಿಷ್ಟು: ಕೃತಿರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವೈಚಾರಿಕ ನಿಲುವು ಕೂಡ, ಅನುಭವದ ಮೂಲದ್ರವ್ಯದಂತೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ; ಅಲ್ಲದೆ, ಇವುಗಳ ಸಾಂಗತ್ಯವೇ ಕೃತಿಯೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಲು ಕಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ನಿಲುವುಗಳು ಇರುವುದು ಲೇಖನಪ್ರಜ್ಞೆ ವಿಮರ್ಶಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದಾಗಲೇ. ಆದರೆ ಇವೆರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೆಂದಾಗಲೀ ಒಂದು ಕಾಳಿನ ಎರಡು ಬೇಳೆಗಳಂತಾಗಲೀ ಇರುವುದೆಂದು ನಾವು ಭಾವಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಸೃಜನಶೀಲತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆರಡೂ ಮಿಳಿತಗೊಂಡಿವೆಯೆನ್ನಬಹುದು : ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಸೌಲಭ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಇವುಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೆಂದು ಪರಿಶೀಲಿಸಬೇಕು ಅಷ್ಟೆ.

ಇಷ್ಟರವರೆಗೂ ನಾನು ಚರ್ಚಿಸಿದ ವಿಮರ್ಶಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಕೃತಿಯ ಆಂತರ್ಯದ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದು. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರಜ್ಞೆಯು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲೇನಾದರೂ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸಬಲ್ಲುದೇ ಎಂದೂ ಆಲೋಚಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ಅದೆಂದರೆ, ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಬಗೆಗೇ ಲೇಖಕನ ಲೇಖನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ವಿಮರ್ಶಕ ನೋಟದಿಂದ ಪರಿಶೀಲನೆ ನಡೆಸಬಹುದೇ ಎಂಬುದು. ಅಂದರೆ, ಲೇಖಕನೊಬ್ಬ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನ ವಿಮರ್ಶಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಚ್ಚರಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ರಚನೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ ಅಥವಾ ಆಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಎಂಬುದು ಪ್ರಶ್ನೆ. ಇದು ತುಂಬ ಗೋಜಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಒಮ್ಮೆಗೇ ಲೇಖಕನ

ಸೃಜನಶಕ್ತಿಯು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದೂ ಅದನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದೂ ನಡೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ರಚನೆಯು ಚಿತ್ತೈಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಕೆಲಸ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೇಖಕನ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗ ಸ್ವವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ತೊಡಗುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರತೆಯುಂಟಾಗದು, ಹಾಗಾಗಿ ಕೃತಿಯ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಿರುಕುಗಳಾಗಬಹುದು.

ಲೇಖಕ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪೂರ್ತಿಗೊಳಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತಿದ್ದುವುದಂತೂ ನಡೆದೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ತಿದ್ದುವಾಗ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿರುವುದು ಲೇಖಕನ ವಿಮರ್ಶನಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ಹೊರತು ಅವನ ಸೃಜನಶಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಅವನು ತನ್ನ ಕೃತಿಯನ್ನೇ ಆಗ ನೋಡುವುದು ವಿಮರ್ಶಕನಂತೆ. ಆದರೆ ಲೇಖಕನೂ ತಾನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವಾಗ, ಯಾವುದಾದರೂ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಸಮರ್ಪಕತೆಯಿದೆ ಎನಿಸಿದರೆ, ಅದರ ರಚನೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಆಗಿನ ತನ್ನ ಆಶಯಕ್ಕೂ ಈಗ ಮೂಡಿಬಂದಿರುವ ಬರೆಹಕ್ಕೂ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆಯೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ತಿದ್ದುವಿಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಂತಹ ಲೇಖಕನಿಗೇ ಆಗಲಿ, ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಕಾಣುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ತನ್ನ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಅವನು ತಿದ್ದುಪಾಟು ಮಾಡಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಆ ತಿದ್ದುಪಾಟು ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದುದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದೇನೂ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಲಾನುಭವದಲ್ಲಿ 'ಸಾಹಸ'

ಪ್ರೊ. ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್

ಉತ್ತರದೇಶದ ಶೈವಾಗಮಗಳ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ 'ವಿಜ್ಞಾನಭೈರವ' ವೆನ್ನುವುದು ತುಂಬ ಹೆಸರಾದುದು. ಅಭಿನವಗುಪ್ತಾಚಾರ್ಯರು ಇದನ್ನು ಆಗಮವೆಂದೂ ಉಪ ನಿಷತ್ತೆಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ರುದ್ರಯಾಮಳದ ಸಾರ ಇದೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯೂ ಇದೆ. ನಾಥಸಿದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಕಾಶ್ಮೀರಶೈವ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೂ ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಸಾಧಕರಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸುವ ಈ ಗ್ರಂಥ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿರುವುದು ಸಹಜವೇ. ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ಸುಮಾರಿಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕಲಾನುಭವದ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬಂದಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತಾಪವೇನೋ ಪ್ರಾಸಂ ಗಿಕವಾದರೂ ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಮೂಲಭೂತವಾದುದೇ. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ವಿಷಯಾನಂದಕ್ಕೂ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಒದಗುವ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯವಿದೆಯೆನ್ನುವುದು ನಾಥಸಿದ್ಧ, ಮಹಾಯಾನ-ಬೌದ್ಧ, ಶಾಕ್ತ, ತಾಂತ್ರಿಕ, ಶೈವ ಪರಂಪರೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕಲ್ಪನೆ. ಸಂಸಾರ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಇವೆರಡೂ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವ; ನೆಲೆಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ನೆಲೆಗಳ ಅಂತರ ವನ್ನು ಇಂಗಿಸಿದರೆ ಅದು ಯೋಗವಾಯಿತು. ಈ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕಲಾನುಭವದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವಕ್ಕೆ ಮುಟ್ಟುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಸ್ತಾ ಪದ ಉದ್ದೇಶ.

'ವಿಜ್ಞಾನಭೈರವ'ವು ಯೋಗದ ದಾರಿಯನ್ನು ಧಾರಣೆಯೆಂದು ಕರೆದು ಅಂಥ ನೂರು ಹನ್ನೆರಡು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಒಕ್ಕಣಿಸಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐವತ್ತೊಂದನೆಯದು ಶಾಂಭವವೆಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸಬಲ್ಲ ಶಾಕ್ತೋಪಾಯ. ಪ್ರಸ್ತಾಪದ ನುಡಿ ಕಟ್ಟು ಇದು–

'ಗೀತಾದಿವಿಷಯಾಸ್ವಾದಾಸಮಸೌಖ್ಯೈಕತಾತ್ಮನಃ ।
ಯೋಗಿನಸ್ತನ್ಮಯತ್ವೇನ ಮನೋರೂಢೇಸ್ತದಾತ್ಮತಾ ॥'

(ಶ್ಲೋಕ–೭೩)

ಯೋಗಿಯಾದವನು ಇಂಪಾದ ಹಾಡನ್ನು ಕೇಳಿ (ಅಥವಾ ಹಿತವಾದ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ, ಇತ್ಯಾದಿ) ಅದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ಸುಖ ಒದಗಿ, ಆ ಹಾಡಿನಲ್ಲೇ ಅವನು ಒಂದುಗೂಡಿಹೋದರೆ ಆಗ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಳಚಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಹರಡಿಕೊಂಡು, ಸುಖದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆರೆತು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಶ್ಲೋಕದ ಸ್ಥೂಲವಾದ ಅರ್ಥ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನಾದ ಕ್ಷೇಮರಾಜನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಮೂಲಕ ಒದಗುವ ಸುಖವನ್ನು ಚಮತ್ಕಾರವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ಬೆರೆಯುವುದನ್ನು (ತದಾತ್ಮತಾ) 'ಪರಬ್ರಹ್ಮಮಯತ್ವಾಪತ್ತಿ' ಯೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅನುಭವ ಅವನ ಪ್ರಕಾರ 'ಶಾಕ್ತಸ್ಪರ್ಶಾವೇಶ'.

ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಎರಡು ಮುಖಗಳು, ಪ್ರಕಾಶ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂದು. ಪ್ರಕಾಶವೆಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಎದುರಿಗಿರುವ (ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗೋಚರವಾದ) ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆರಗುವುದು ; ಇದರಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣಸಿಗವು. ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಶಬ್ದೋಲ್ಲೇಖವೂ ಇರದು. ವಸ್ತುವಿದೆಯೆಂಬ ಅರಿವಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಪಾರ. ಇದು ಮೊದಲ ನೆಲೆಯಾದರೆ, ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ತಳಮಳಗೊಂಡು ಅದನ್ನು ವಿಚಾರಮಾಡಿ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ-ಗುಣ-ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಭವದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತೂರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿಮರ್ಶೆ. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾದ ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವಿದ್ದು ವಸ್ತುವಿನ ಅರಿವು ಅದರ ಇರವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದರೆ ಅದು ಅನುಭವ ; ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರವಿರದೆ, ವಸ್ತುವಿನ ಇರವು ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೇ ಇದ್ದು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ನೆನಪಷ್ಟೇ ಮರುಕಳಿಸಿ ನಿಂತರೆ ಅದು ಸ್ಮೃತಿ. ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಲೀ ಅದರ ನೆನಪನ್ನಾಗಲೀ ಮೀರಿ ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲುವುದಾದರೆ ಅದು ಅನುಸಂಧಾನ. ಇವು ಮೂರೂ ವಿಮರ್ಶೆಗಳೇ.

ನಾವು ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುವಾಗ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇರುವುದು ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯೇ. ಈ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಕಡಿದರೆ 'ಮೂಢದಶೆ', ನಿದ್ರೆಯದು. ಇದು ಪ್ರಕಾಶದ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ ಯೋಗದ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೂ, ನಿದ್ರೆಯ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೂ ಭೇದವಿದೆ. ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸಿನ ವೃತ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಮರೆಯಾಗಿ, ಮನಸ್ಸು ಮರೆಯಾಗದೆ ಆಗ ಬಯಲೆಂಬಂತೆ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ; ದಿಟವಾಗಿ ಇದು ಅಭಾವದ ಅವ್ಯಕ್ತದ ನೆಲೆಯೇ. ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನ ವೃತ್ತಿಗಳು ಮರೆಯಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಸಮಾಧಿಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ ; ಆಗ ಮನಸ್ಸೇ ಮರೆಯಾಗುವುದು ಇಲ್ಲಿನ ಸ್ವಾರಸ್ಯ. ಆಗಲೇ ಅರಿವಿನ ಬರಿಯ ಇರುವು ಗರಿಗೆದರಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಎಂದರೆ ಪ್ರಕಾಶ. ಎಚ್ಚರದಲ್ಲೇ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹಿಡಿತ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶವಿರುವುದು ಸೌಖ್ಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಿಮರ್ಶೆಯೊಳಗೇ ಪ್ರಕಾಶ ಅಡಗಿದರೆ ಅದು 'ಗಂಜು', ಪ್ರಕಾಶ

ದೊಳಗೆ ವಿಮರ್ಶೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡರೆ ಅದು 'ಹೆಣ್ಣು', ಎರಡೂ ಬೆರೆತರೆ ಅದು 'ಕಾಮ' ಬೆರೆಯುವಾಗ ಎರಡರ ನಡುವೆ ಇರುವುದು 'ಆನಂದ', ಇದನ್ನೇ 'ಹಾರ್ದಕಲೆ' ಯೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಅಲೆಗಳೇ ಕಲೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಇದೇ, ಕಲಾಕೃತಿಯೂ ಇದೇ.

ಇಂಪಾದ ಹಾಡನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಥವಾ ಮೋಹಕವಾದ ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿ ಮನಸ್ಸು ವಿಚಾರ ಮಾಡದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದುಗೂಡಿದರೆ ವಿಮರ್ಶೆಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ದಾಟಿದಂತೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ, ರೂಪವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಆಲೋಚನೆ ಅಲೆ ಅಲೆಯಾಗಿ ಏಳುತ್ತದೆ; ಹೊರಗೆ ನುಗ್ಗಿ ಹರಡಿ, ಹರಿದು, ಒದ್ದಾಡುತ್ತದೆ. ಕಲೆಯ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಾತಾಗಲೀ (ಸಂಗೀತ) ರೂಪ ವಾಗಲೀ (ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ) ಮನಸ್ಸನ್ನು ಹೀಗೆ ತಳಮಳಗೊಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಚಾರವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ, ವಿಮರ್ಶೆಯ ಒತ್ತಡವನ್ನು ಇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆಗ 'ವಿಷಯಾ ಸ್ವಾದದ ಅಸಮಸೌಖ್ಯ', ಅದರಿಂದ 'ಏಕತಾತ್ಮತಾ'. ಎಂದರೆ, ಕಲಾಸಾಮಾಗ್ರಿ ಯಲ್ಲಿ ರಸಿಕನು ಬೆರೆತು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. "ನಾನು' 'ಇದು' ಎಂಬ ಭೇದವಾಗಲೀ, 'ಇದರಲ್ಲಿನ ವಿವರ', 'ಇದರ ಪ್ರಯೋಜನ' ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ಇಂಥ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಳ್ಳು ತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಚಿತ್ತವಿಸ್ತಾರವಾಗುವುದೇ ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಕಟ್ಟು-ಕಟ್ಟಳೆಗಳಿದ್ದು ಮನಸ್ಸು ಅವುಗಳೊಳಗೆ ಮುದುರಿಕೊಂಡು ಒದ್ದಾಡುವಾಗ 'ಕ್ಷೋಭೆ'. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ನಿರಾಳವಾಗಿ ಹರಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದರೆ ಸುಖ.

ಕ್ಷೇಮರಾಜನು ಇದನ್ನೇ 'ಚಮತ್ಕಾರ'ವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು. ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನಾದ ಶಿವೋಪಾಧ್ಯಾಯನು ಇದನ್ನು 'ಪರಮಾನಂದೋದಯ'ವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿ ಮತ್ತು ಅನುಸಂಧಾನ ಎರಡೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಬರಿಯ ಅನುಭವವೇ ಇದ್ದು ಕೊಂಡು ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಗೋಚರ ವಾಗಿರುವ ಪದಾರ್ಥವು ಆಲೋಚನೆಯ ಹಂದರದಿಂದ ದೂರವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುವವ ನೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸವಾಗಿ ಬೆರೆತುಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವೋಪಾ ಧ್ಯಾಯನ ಒಕ್ಕಣೆ ಹೀಗಿದೆ– "...ತತ್ಕಾಲೇ ಶುಭಾಶುಭ ಚಿಂತಾದಿ ವಿಸ್ಮರಣಾತ್ ಇತ್ಯಲಂ। ಅನೇನ ಚ ವೇದ್ಯರಾಶೇಃ ವಿಸ್ಮರಣಾತ್ ವೇದಕಸತ್ತಾಮಾತ್ರಸ್ಥಿತೌ ಶಾಂತಮೇಯಮಾನಾದಿವ್ಯಾಪೃತೌ ಮಹಾನಂದೋದಯ ಇತಿ ನಿಶ್ಚಿತಂ॥" ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ ವಸ್ತುವಿಗೂ ಅಂತರವು ಮರೆಯಾಗಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನೇ ವಸ್ತುವನ್ನೂ ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವಾಗ 'ಮಹಾನಂದೋದಯ' ವೆಂಬ ಸ್ಥಿತಿ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂದು ಇದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಕ್ಷೇಮರಾಜನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ 'ಪರಬ್ರಹ್ಮಮಯತ್ವಾಪತ್ತಿ'.

ಅಂತೂ, ಕಲಾನುಭವದಲ್ಲಿ rapport (ತನ್ಮಯತೆ) ಮತ್ತು rapture(ಸೌಖ್ಯ) ಇವುಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ನೆಂಟನ್ನು 'ವಿಜ್ಞಾನಭೈರವ'ವು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತದೆ. ಸೌಖ್ಯಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವರೂಪವಾದ ತನ್ಮಯತೆಯನ್ನು ನಾಥಸಿದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯದವರು ಸಹಜಾವಸ್ಥೆಯೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಪಾಮರರಿಗೆ ದುರ್ಲಭವೆಂದೂ ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೆಂದೂ ಅವರ ಎಣಿಕೆ. ಕೇವಲ ಪ್ರಕಾಶವಿರುವ 'ಖಸಮಭಾವ' (ಎಂದರೆ ಬಯಲಿನಂತೆ ನಿರಾಳವಾಗಿರುವುದು) ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಗದಾದರೂ, ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ರಸಿಕರ ಕಲಾನುಭೂತಿಯು ಇದರ ಹತ್ತಿರ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮಾತಿನಲ್ಲೇ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಾಣವು ಗಗನ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ (ಎಂದರೆ ಶೂನ್ಯಕ್ಕೆ) ಕೊಂಚ ಹೊತ್ತು ಹೋಗಿದ್ದು ಕಳೇವರಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಪರಮಾರ್ಥಸತ್ಯದ ಪರಮಾನಂದದ ಅರಿವಾಗುವುದು ಹೀಗೆಯೇ. ಭೋಗ-ಯೋಗಗಳು ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವದ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರಗಳೆಂದೂ, ಯೋಗದ ದಾರಿಗೆ ಅಡರುವವರು ಭೋಗದ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಇದೇ ಬುನಾದಿ. ಅರಸಿಕರು ಅನುಭವಿಸುವ ವಿಷಯ ಸುಖ ಬರಿಯ ಆನಂದೋದಯವಾದರೆ, ರಸಿಕರು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಲಾನುಭವ 'ಪರಮಾನಂದೋದಯ', ಯೋಗಿಗಳು ಅನುಭವಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವ 'ಮಹಾನಂದೋದಯ'. ಇವು ಮೂರರಲ್ಲೂ ಸೂತ್ರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಶಿವನ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಕಾಶದ ಹೊಳಹು. ಇದನ್ನೇ ಕ್ಷೇಮರಾಜನು 'ಶಾಕ್ತಸ್ಪರ್ಶಾವೇಶ' ವೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರದ್ದೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ 'ಭಜಗೋವಿಂದಸ್ತೋತ್ರ'ದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಈ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಲ್ಲದೆ ಅರ್ಥಮಾಡುವಹಾಗಿಲ್ಲ–

'ಯೋಗರತೋ ವಾ ಭೋಗರತೋ ವಾ
ಸಂಗರತೋ ವಾ ಸಂಗವಿಹೀನಃ ।
ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿರಮತೇ ಚಿತ್ತಂ
ನಂದತಿ ನಂದತಿ ನಂದತ್ಯೇವ ।'

ದಿಟವಾಗಿ ಈ ಶ್ಲೋಕವಾಗಲೀ, ಈ ಶ್ಲೋಕವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ 'ಸ್ತೋತ್ರ' ವಾಗಲೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರದ್ದಲ್ಲ. ನವನಾಥಸಿದ್ಧರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಚರ್ಪಟಿನಾಥನ ಶತಕದಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ತೋತ್ರದ ಎಲ್ಲ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಸೇರಿವೆ ('ಭಜಗೋವಿಂದಂ' ಎಂಬುದೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು). ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನಿಲುವು ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಯಾವುದೋ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಹೆಸರಿಗೆ ಉದಾರವಾಗಿ ತೆಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದಾಗ ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರ

ಬೇಕು. ಅನಂತರ ಈ ಸೇರ್ಪಡೆಯ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಾಗಲೀ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಲೀ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡುವ ಗೋಜಿಗೇ ಹೋಗಿಲ್ಲ! ಅದು ಹಾಗಿರಲಿ, ಮೇಲಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಕಾಣ್ಕೆ ನಾಥಸಿದ್ಧ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಹಜಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಹಜವಾದುದು. ಯೋಗದಲ್ಲಾಗಲೀ ಭೋಗದಲ್ಲಾಗಲೀ ಆನಂದದ ಅಂಶವಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಎರಡರಲ್ಲೂ ಸಮನಾಗಿರುವುದು 'ಶಾಕ್ತಸ್ಪರ್ಶಾವೇಶ'. ಇದಿಲ್ಲದೆ 'ನಂದತಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದಾಗದು. ಸಂಸಾರ ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷ ಎರಡರ ನೆಲೆಯೂ ಆನಂದದವೇ. 'ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಆನಂದವಿರದಿದ್ದರೆ ನಾವು ಉಸಿರಾಡುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಬದುಕುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ?' ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಕೇಳಿದುದನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದೇ ನಾಥಸಿದ್ಧ-ಶೈವ-ತಾಂತ್ರಿಕ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿಯೇ 'ಸಾಹಸ'ವೆಂಬ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. 'ಸಹಸಾ' ಎಂದರೆ "ಹಠಾತ್ತಾಗಿ", "ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ" ಎನ್ನುವ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದ ಪದ ಇದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಅರ್ಥವೂ ಸೇರುತ್ತದೆ ('ಸಹಸಾ ಬಲೇನ ನಿರ್ವೃತಂ'); ಮುಂದಿನ ಆಲೋಚನೆಯಿಲ್ಲದೆ ವಿವೇಚನೆ ಇಲ್ಲದೆ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಇದೆ ('ಅವಿಮೃಶ್ಯ ಕೃತಿಃ'). ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ಪದವಾಗಿ, ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ (ಅಥವಾ ಮನಸ್ಸಿನ) ಕಟ್ಟುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ದಾಟಿ ಪರಮಾನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು ಸಾಹಸವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಆತ್ಮವು ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ತನ್ನ ಸಹಜ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಈ ಪದದಲ್ಲಿ ಬಲಾತ್ಕಾರವೆಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೀರಿ, ಸಾಧಾರಣ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಹೋಗದೆ, ಎದುರುಬಿದ್ದು ನಿಲ್ಲುವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. 'ಕ್ರಮಪರಿಪಾಟ್ಯುಲ್ಲಂಘನೇನ ಅಕ್ರಮಪ್ರವೃತ್ತಿಃ' ಎಂದು ಸಾಹಸವೆಂಬ ಮಾತಿಗೆ ನಿರ್ವಚನವಿದೆ. ಯೋಗಮಾರ್ಗವೆನ್ನುವುದು ಹೀಗೆ ಉನ್ಮಾರ್ಗವೇ. ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಭೋಗವನ್ನು, ಭೋಗದಲ್ಲಿ ಯೋಗವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವುದು ನಿತ್ಯದ, ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದಲ್ಲ ; ದಿನ ದಿನದ ವಾಡಿಕೆಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಹೋದಾಗ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ನೀತಿಯ ನೆಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಟ್ಟುಗಳೆಲ್ಲ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಕಳಚಿಬಿದ್ದು, ವಿಮರ್ಶೆಯ ಜಾಲ ಹರಿದು ಹೋಗಿ ಪ್ರಕಾಶವೊಂದೇ ಅಡರಿಕೊಂಡು ಬಂದಾಗ ಸಾಹಸದ ಅನುಭವ. ಇದನ್ನು adventure ಮತ್ತು ecstasy ಎಂಬ ಎರಡೂ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಬಹುದು.

ದಿನನಿತ್ಯದ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮನೋವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ಪರಿಚಿತ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನೂ ಹೊಸನೋಟದಿಂದ ನೋಡುವುದು ಸಾಹಸದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರ. ಪದಾರ್ಥಗಳ, ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಹೊರ

ಪದರವನ್ನು ಹರಿದು ಅವುಗಳೊಳಗೆ ಇಣುಕಿ ನೋಡಿದಾಗ ನಮ್ಮೊಳಗಿರುವ ಸತ್ತ್ವವೇ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣತೊಡಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಮೈಯೊಳಗೆ ಬಂದಿಯಾಗಿರುವ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವುದೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಇದೇ ಕಲಾನುಭವದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಲ್ಲವೆ ? ಕವಿಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಕಾಣ್ಕೆ ಇದೇ, ಕಲಾವಿದನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನೊದಗಿಸುವುದು ಇದೇ, ಲೋಕವನ್ನೂ ಜನರನ್ನೂ ಹೊಸದೊಂದು ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿದಾಗ ಹರ್ಷ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು ಸಹಜ.

'ಇಂದ್ರಜಾಲಮಯಂ ವಿಶ್ವಂ ವ್ಯಸ್ತಂ ವಾ ಚಿತ್ರಕರ್ಮವತ್
ಭ್ರಮದ್ವಾ ಧ್ಯಾಯತಃ ಸರ್ವಂ ಪಶ್ಯತಶ್ಚ ಸುಖೋದ್ಗಮಃ' ॥

ಹೊರಗಿನ ಗಟ್ಟಿ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಟೊಳ್ಳಾಗಿಯೋ, ತಳಕೆಳಗಾಗಿಯೋ, ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಕೊರೆದಂತೆಯೋ ಗಿರಿ ಗಿರಿ ತಿರುಗುವಂತೆಯೋ ಕಂಡರೆ ಅದರಿಂದ ಸುಖವೊದಗುವುದನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಲಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ನೋಟ ಇರುವುದು ಸಹಜವೇ. ಕವಿಯ ಮಾತಿನಲ್ಲಾಗಲೀ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ ವಿಪರೀತ ವೃತ್ತಿಯಿರಬೇಕು ; ವಕ್ರತೆಯಿದ್ದರೇ ಮಾತಿಗೆ ಚೆಲುವಲ್ಲವೇ ? ಡೊಂಕಾಗಿರುವ ಗೆರೆ ಸುಂದರವಾಗಿರುವಂತೆ ನೇರವಾದ ಗೆರೆ ಇರದಲ್ಲವೆ ? 'ವಕ್ರೋಕ್ತಿ' ('ವೈದಗ್ಧ್ಯ ಭಂಗಿಭಣಿತಿ')ಯನ್ನು 'ವಿಜ್ಞಾನಭೈರವ'ವು 'ಸಾಹಸ'ದ ನೆಲೆಗೇರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕ್ಷೇಮರಾಜನು ಗಮನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸುಖದ ಉದ್ಗಮಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ ಚಮತ್ಕೃತಿಯೆಂದು ಅವನು ಕಾಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

'ಸಾಹಸ'ವು ತಲೆದೋರಿದಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ ಆಯಕಟ್ಟು ಬಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಒತ್ತಡ ಮರೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿನ ಶಕ್ತಿಗೆ ಆಸರೆ ಇರದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿಲ್ಲುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ 'ವಿಜ್ಞಾನ ಭೈರವ'ವು

'ವ್ಯೋಮಾಕಾರಂ ಸ್ವಮಾತ್ಮಾನಂ ಧ್ಯಾಯೇದ್ದಿಗ್ಭಿರನಾವೃತಂ ।
ನಿರಾಶ್ರಯಾ ಚಿತಿಃಶಕ್ತಿಂ ಸ್ವರೂಪಂ ದರ್ಶಯೇತ್ತದಾ' ॥

ಎಂದು ನಿರೂಪಿಸಿದೆ. ಎಂದರೆ ಸೌಂದರ್ಯಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಹೊರಗಣ ವಿವರವೊಂದರ ಅನುಭವ ಇರದೆ, ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅರಿವೇ ಆಗುವುದು ಮುಖ್ಯ. ಯಾವ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಕಲಾವಿದನಿಗೆ ಒದಗುವುದು ಆತ್ಮದರ್ಶನವೇ. ಹಾಗಾಗದಿದ್ದರೆ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವಿರದು. ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನೂ ಶೈಲಿಯನ್ನೂ ಮೀರಿಯೇ ಕಲೆಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿಲ್ಲಬೇಕು ; ಅದು 'ನಿರಾಶ್ರಯ'ವಾಗಿರಬೇಕು. ಭಾವನೆಯ, ಭಾವದ ಅಥವಾ ವಾಸನೆಗಳ ಯಾವ ಕಟ್ಟೂ ಇರದೆ ಬಯಲಂತೆ ನಿರಾಳವಾಗಿರುವುದು 'ವ್ಯೋಮಾಕಾರ'. ಹೀಗಿದ್ದರೇ 'ಸುಖ'—

'ವಿಹಾಯ ನಿಜದೇಹಾಸ್ಥಾಂ ಸರ್ವತ್ರಾಸ್ಮೀತಿ ಭಾವಯನ್ ।
ದೃಢೇನ ಮನಸಾ ದೃಷ್ಟ್ಯಾ ನಾನ್ಯೇಕ್ಷಿಣ್ಯಾ ಸುಖೀಭವೇತ್' ॥
(ಶ್ಲೋಕ ೧೦೪)

ತನ್ನ ಮೈಯೊಳಗೆ ನೋಟವಿದೆಯೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು (ಸ್ವದೇಹೇ 'ಆಸ್ಥಾಂ'-ಪ್ರಮಾತೃತಾಂ) ಬಿಟ್ಟು, ಕ್ಷೋಭವಿರದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮತ್ತು ತನ್ನ ಅರಿವಿನಿಂದ ('ದೃಷ್ಟ್ಯಾ'—ಸ್ವಸಂವಿದಾ), ವಸ್ತುವಿನ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಯಾವ ವಿಮರ್ಶೆಗೂ ಅವಕಾಶಕೊಡದೆ ('ಪ್ರೋಕ್ತ ವಸ್ತುವಿಮರ್ಶೈಕಾಗ್ರತಯಾ) ಇರುವುದು ಸುಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನಾದ ಕ್ಷೇಮರಾಜನು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ಪರಿಮಿತಾಹಂಭಾವಸ್ತು ಪರಿಹರಣೀಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ನಾನು' ಎನ್ನುವಾಗ 'ಇದು' ಎನ್ನುವುದೂ ಸೇರಿಕೊಂಡರೆ ಅದು ನಾನೆಂಬ ಅರಿವಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ ; ಇದೇ 'ಪರಿಮಿತವಾದ ಅಹಂಭಾವ'. ನಾನು–ಇದು, ನಾನು–ನೀನು, ನಾನು–ನನ್ನದು ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಜೋಡಿಗಳು ನಾನೆಂಬ ಅರಿವಿನ ಹರವನ್ನು ಮೊಟಕು ಮಾಡುತ್ತವೆ ; ಆಗ ನನ್ನ 'ನನ್ನತನ' ಕುಂಟುತ್ತದೆ.

ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅಥವಾ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಆನಂದ ಪಡುವಾಗ ಕಡೆಯ ನಾದದ ಅಥವಾ ವರ್ಣದ ಕಡೆಗೇ ಅವಧಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಹರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹಿಡಿತ ಸಡಿಲವಾಗಿ, ಚಿತ್ತವು ನಿರಾಧಾರವಾಗುವುದೆಂದು 'ವಿಜ್ಞಾನ ಭೈರವ'ದ ಒಕ್ಕಣೆ. ಇಂದ್ರಿಯಗೋಚರವಾದ, ಸಾಕಾರವಾದ ಹೊರಗಣ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮನಸ್ಸು ಕೈಬಿಡುವುದು ಒಂದು ಹಂತ; ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಕೆಲಸ ನಿಂತು, ಮನಸ್ಸು ಆಲೋಚನೆಯ ವಿವರಗಳಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿದಾಗ ಒಳಗಣ ಚಿಂತೆ (ಎಂದರೆ ಭಾವನೆ) ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕುತ್ತದೆ. 'ಅಮೂರ್ತಾದಪಿ ಚಿನ್ಮಾತ್ರಾತ್ ಮಾಯಾ ಕೃತ ಕ್ಷೋಭವಶಾತ್' ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಕ್ಷೇಮರಾಜನು ವಿವರಿಸತೊಡಗುವಾಗ (ಶ್ಲೋಕ ೯೬ ರ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ) ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಮೂಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ, ಅಷ್ಟಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಬಯಕೆಗಳು 'ನನ್ನತನ' ಕುಂಟುವಾಗ ತೋರಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಂತರ್ಮುಖ ಅಲೆಗಳು. ಇದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಇಳಿಸಿದಾಗ ಒದಗಿಬರುವ 'ಶಮೆ' ಪ್ರಕಾಶದ ಹರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಲಾನುಭವದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯನ್ನು 'ಉನ್ಮೇಷಧಾರಣಾಭ್ಯಾಸ'ವೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ನನ್ನಿಂದ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮಿದ ನನ್ನತನ ಅದಕ್ಕೆ ಎದುರಾಗಿ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಬರುವ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಡಗಿಸಿ ನನ್ನಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲುವುದು ಈ ಆನಂದದ ವಿವರ—

'ಯತ ಏವ ಸುಮುದ್ಭೂತಾ ತತಸ್ತತ್ರೈವ ಲೀಯತೇ' ।

ಎಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಮುಖನಾಗಿ ಅರಿವು ಉಕ್ಕಿ ಹರಿಯುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮರಳಿ ಮರೆ

ಯಾಗುವುದು ಆನಂದಾನುಭವದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ. 'ಮರಗಳಿಲ್ಲದ ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲು' ('ನಿವೃಕ್ಷಗಿರಿಭಿತ್ತಿ') ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯಲಾರದೆಂದೂ, ಅದನ್ನು ನೋಡು ವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಮರೆಯಾಗುವುವೆಂದೂ 'ವಿಜ್ಞಾನಭೈರವ' ಬಣ್ಣಿಸು ತ್ತದೆ (ಶ್ಲೋಕ ೬೦). ಹಾಗೆ ಭಾವಗಳು ಮರೆಯಾಗುವಾಗ ಬಯಕೆಗಳೂ ಬಯ ಲಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಟ್ಟಿಹಾಕುವ ಪದಾರ್ಥವಿರದಾಗ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವ ವಿವರವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾವಗಳೂ ಬಯಕೆಗಳೂ ಅರಿವಿನ ಹರವನ್ನು ಅಡ್ಡಗಿಸಿ ಸಹಜವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಳಿಸುತ್ತವೆ. ಭಾವಗಳ ಬುಗ್ಗೆ ಯನ್ನೇ ಕುರಿತು ಅವಧಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ, ಬಯಕೆಗಳ ಮೂಲವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿದಾಗ ಭಾವಗಳೂ ಬಯಕೆಗಳೂ ತಮ್ಮ ಕಾವನ್ನೂ ಬಲವನ್ನೂ ಕಳೆದುಕೊಳುತ್ತವೆ. ಇದು 'ಸಾಹಸ'ದ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಮವೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ.

ಎಂದರೆ ಕಲಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಭಾವದ, ಬಯಕೆಯ ವಿವರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಕಲಾಕೃತಿಯು ಒದಗಿಸಬಹುದಾದ ಸುಖ ಕಡಮೆಯೇ. ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಏನೇ ಇರಲಿ, ಕಲಾವಿದನ ಬಾಳ ಅಳಲು ಎಷ್ಟೇ ಇರಲಿ ಅವನಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಕೃತಿ 'ನಿರಾಲಂಬ'ವಾಗಿರಬೇಕು. ಹಾಗಿದ್ದರೇ ರಸಿಕ ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯಾನು, ಕೃತಿಗೆ ಆನಂದದ ಮೌಲ್ಯ ಒದಗಿಬಂದೀತು. ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಮೂಲಾಕೃತಿಯಾಗಿ ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ—ಕಂಚಿನ ಪಾತ್ರೆಯ ಅಂಚನ್ನು ಕೋಲಿನಿಂದ ಬಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಹರಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ 'ಅಭಗ್ನ ಶಬ್ದ'; ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ನದಿಯು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮಾಡುವ ಮೊರೆತ ಮೊದಲಾದುವು. ಇಂಥ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳುವಾಗ ಭಾವಗಳಾಗಲೀ ಬಯಕೆಗಳಾಗಲೀ ಏಳಲಾರವು. 'ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಣಿ ನಿಷ್ಣಾತಃ ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಗಚ್ಛತಿ'. ಇದು 'ನಿರಾಲಂಬ–ನಾದಾನು ಭವ'. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡು, ಅದರ ಸಡಗರವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಕ್ತಿ ಈ ಅನುಭವದಲ್ಲಿದೆ. 'ತಲ್ಲಯ'ದಿಂದ 'ತನ್ಮಯ' ಎಂಬ ವರ್ಣನೆ 'ವಿಜ್ಞಾನಭೈರವ'ದ್ದು. ಈ ಮಾತು ಯಾವ ಉತ್ತಮ ಕಲಾಕೃತಿಗೂ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಭಾವಗಳೂ ಬಯಕೆಗಳೂ ಮುಳುಗುವುದು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ, ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಆದರೆ ಅದು 'ಸಾಹಸ'; ಸುಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ವಿವರ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಭಾವ ಗಳನ್ನೂ ಬಯಕೆಗಳನ್ನೂ ಒಡನೆಯೇ ಬಿಗಿಹಿಡಿದು ಬಡಿದೋಡಿಸುವುದು ಕಲೆಯ ಕೆಲಸ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದು ನಡೆದರೇನೇ ಅದು ಮಹಾಕಾವ್ಯ; ಚಿತ್ರವು ಇದನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೇ ಅದು ನಾಲ್ಕು ಕಾಲ ನಿಂತೀತು ; ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳಾದರೂ ನಮ್ಮ ಗಮನದಿಂದ ಜಾರಿಹೋಗದಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗುಣವಿದೆ ; ಸಂಗೀತಕ್ಕಂತೂ

ಇದು ಸಹಜವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಬಯಕೆಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುವುದಾದುದ ರಿಂದ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಾದರೂ ಸೇರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾದಾನು ಭವವು ಕಾವ್ಯಾನುಭವದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಾದರೆ ಸುಖಕ್ಕೆ ದಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ; ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಕಾವ್ಯದಿಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಪೂರೈಸಬಹುದು; ಸುಖ ಒದಗಲಾರದು. ನಾದಾನುಭವದಲ್ಲಿ 'ಸಾಹಸ' ಸೇರುತ್ತದೆ.

'ಸಾಹಸ'ದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಪಡಿಸಲು ದ್ವೈ ಶಾರೀರ ಸಾಧನೆಯೊಂದರ ನಿದರ್ಶನವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯದ 'ದರ್ವಿಶ್' ಎಂಬ ಬೈರಾಗಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮಂಡಲಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಶಾರೀರಸಾಧನೆ ಪ್ರಧಾನ ವಾಗಿದ್ದಿತು. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಮರೆಮಾಡಲೆಂದು ದೇಹವನ್ನು ಬಳಲಿಸುವ ಉಪಾಯ ವಾಗಿ ನೃತ್ಯಪದ್ಧತಿಯೊಂದನ್ನು ಅವರು ಏರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅದರ ವರ್ಣನೆ ಯನ್ನು 'ವಿಜ್ಞಾನಭೈರವ'ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

'ಭ್ರಾಂತ್ವಾ ಭ್ರಾಂತ್ವಾ ಶರೀರೇಣ ತ್ವರಿತಂ ಭುವಿ ಪಾತನಾತ್ ।
ಕ್ಷೋಭಶಕ್ತಿವಿರಾಮೇಣ ಪರಾ ಸಂಜಾಯತೇ ದಶಾ ॥'

(ಶ್ಲೋಕ ೧೧೧)

ಎಡೆಬಿಡದೆ ಗಿರ್ರನೆ ಮೈಯನ್ನು ಸುತ್ತಿಸಿ ಸುತ್ತಿಸಿ ಎಚ್ಚರ ತಪ್ಪಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳುವಾಗ ಮನಸ್ಸುಮರೆಯಾಗುವುದೆಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಸಂದರ್ಭ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ 'ಕ್ಷೋಭಶಕ್ತಿ' (ಎಂದರೆ ಭಾವಗಳನ್ನೂ ಬಯಕೆಗಳನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡುವ ಶಕ್ತಿ) ಅಡಗುವುದೇ ಈ ಸಾಧನೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯ. ಕಲೆ ಮಾಡಬೇಕಾದುದೂ ಇದನ್ನೇ. ಕಾವ್ಯ ದಲ್ಲಿ,ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಭಾವಗಳು ಗಿರ್ರನೆ ತಿರುಗಬೇಕು, ನಾದದಲ್ಲಿ ಮೈಮರೆಯಬೇಕು, ಮನಸ್ಸು ಆಯತಪ್ಪಿ ಕೆಳಗೆ ಬೀಳಬೇಕು. ಆಗ ಒದಗುವುದೇ 'ಪರಾ ದಶಾ'.

ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯ

ಎಸ್. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ

ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಲಿ ನಾವು ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ನೋಡಬಹುದು– ಸಾಮಾನ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿ. ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವಷ್ಟು, ಕೈಗೆ ಎಟುಕುವಷ್ಟು, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವಷ್ಟು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯದೃಷ್ಟಿ. ಅದನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ, ಅದರ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಾಧನ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ವಿವೇಚನಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿ. ಇವು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲ; ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ನಾವು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬಹಳಷ್ಟನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ, ಕೆಲವನ್ನು ಮಾತ್ರವೇ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಲು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನಮಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲಾವಕಾಶ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ನಮ್ಮ ಆಸಕ್ತಿ ಏಕರೂಪವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು. ಆದರೆ ಈ ಎರಡು ದೃಷ್ಟಿಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ಸಾಮಾನ್ಯದೃಷ್ಟಿಯು ಸ್ಥೂಲ, ಅಪೂರ್ಣ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವ ತತ್ವ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾಧ್ಯಮ ದಿನಬಳಕೆಯ ಮಾತು, ಅದರ ವಸ್ತು ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನ, ಅದರ ಭಾವ ಭಾವನೆಗಳು ನಮ್ಮ ಅನುದಿನದ ಅನುಭವದ ವಿಷಯಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥಗ್ರಹಣೆಗೆ, ರಸದ ಆಸ್ವಾದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗಿಡವೊಂದನ್ನು ನಾವು ಬರಿ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಸಸ್ಯಸಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಧಾನದ ಮೂಲಕ ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಮೌಲಿಕವಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ಸುಮ್ಮನೆ ಓದುವುದಕ್ಕೂ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಓದುವುವಕ್ಕೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದ ಈ ಅಧ್ಯಯನವಿಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯ ಅರ್ಥ ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ, ಅದರ ಆಸ್ವಾದ ಸಿಗು

ವುದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಅದಿಲ್ಲದೆ ಕೃತಿಯ ಸಮಗ್ರ ಅರ್ಥ, ಪೂರ್ಣ ಆಸ್ವಾದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಎಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಮಾಪನ. ಬೇರೆ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಅದರ ವಿಷಯ ಮತ್ತು ಗುರಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಕೆಲವು ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಜ್ಞಾನ, ಸಹೃದಯತೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಸಂಹಿತೆ ಈ ನಾಲ್ಕನ್ನು ಸಾಧನಸಂಪತ್ತೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು. ಇವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

1. ಭಾಷಾಜ್ಞಾನ:

ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದು ಒಂದು ಭಾಷಿಕಕೃತಿಯಾಗಿ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ಸಹಿತತೆ, ರಸಾತ್ಮಕವಾದ ವಾಕ್ಯ, ಚಮತ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಶಬ್ದ, ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಅನುಕರಿಸುವ ಕಲೆ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿಬದ್ಧವಾಗಿರುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪದಗಳು, ಅರ್ಥಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಇಡಿಕಿರುವ ಭಾಷೆ—ಇವು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೆಲವು ಪ್ರಾಚೀನ ಮತ್ತು ಅರ್ವಾಚೀನ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಭಾಷೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾಧ್ಯಮವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಭಾಷೆಯ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನೂ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಏಕೈಕ ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ನಾದಗಳ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವಂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಥಮ ಅವಶ್ಯಕ. ಭಾಷೆ ಎಂದರೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ಅರ್ಥವನ್ನು ನೀಡುವ ನಾದಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಸರಣಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷೆಯ ಜ್ಞಾನ ಎಂದರೆ ಅದರ ನಾದರೂಪದ, ಪದವಾಕ್ಯರೂಪದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥರೂಪದ ಪರಿಜ್ಞಾನ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೊಂದರ ಮೊದಲ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅದರ ನಾದಮಾಧುರ್ಯ, ಶ್ರುತಿರಂಜನೆ. ಇದು ಸ್ವರ ಮತ್ತು ವ್ಯಂಜನಗಳ ಮೈತ್ರಿ ಅಥವಾ ವಿರೋಧ, ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸಂಯೋಗದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಈ ನಾದಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳೂ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವಗಳೂ ಇವೆಯಂತೆ. ಹ್ರಸ್ವಸ್ವರಗಳು ಕ್ಷಿಪ್ರಗತಿಯನ್ನೂ, ದೀರ್ಘಸ್ವರಗಳು ನಿಧಾನ ಅಥವಾ ಮಂದಗತಿಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆಯಂತೆ. ಕೆಲವು ವ್ಯಂಜನಗಳು ಕೋಮಲ ಮತ್ತು ಮೃದು; ಕೆಲವು ಕರ್ಕಶ ಹಾಗೂ ಪರುಷ ಎಂದು ಭಾವಿತವಾಗಿವೆ. ಭಾಷೆಯ ನಾದರೂಪದ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಾವ್ಯದ ಛಂದೋವೈಚಿತ್ರ್ಯ, ಗದ್ಯದ ಲಯವೈವಿಧ್ಯ, ಶೈಲಿಯ

ಲಾಲಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಪೌರುಷ್ಯ ಅನುಭೂತವಾದರೂ ಅರ್ಥವಾಗವು. ಇವು ಅರ್ಥವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಅರ್ಥವಾಗದೆ ಇದ್ದಂತೆಯೇ.

ಭಾಷೆ ಕೇವಲ ನಾದಸರಣಿಯಲ್ಲ, ನಾದಗಳ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರಚನೆ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಭಾಷೆಯ ಪದಗಳ ಮತ್ತು ವಾಕ್ಯಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಪದಗಳು, ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು, ಅವು ಸಂಯೋಗವಾಗುವ ಬಗೆ, ಮತ್ತು ಅವು ಸೇರಿ ವಾಕ್ಯವಾಗುವ ರೀತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಅರಿಯುವುದೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. ಪದಗಳ ಔಚಿತ್ಯ-ಪೂರ್ಣ ಆಯ್ಕೆ, ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೂಚಿಸುವ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಶಬ್ದಗಳ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ವಚನಗಳು ನೀಡಬಹುದಾದ ಅರ್ಥವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ, ವಾಕ್ಯಗಳ ರಚನೆಯ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ-ಇವು ಶೈಲಿಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳು.

ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ ನಾದಸಂತಾನವಾದರೂ ಅದರ ಉದ್ದೇಶ ಅರ್ಥಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸಂಗೀತದಂತೆ ಅರ್ಥರಹಿತ ವಸ್ತುವೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಶಬ್ದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಸಂಯೋಗ, ಶಬ್ದದ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಈ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಚಯ ಇರಬೇಕು. ಪದಗಳಿಂದ ಅರ್ಥ ಹೇಗೆ ಸ್ಫುರಿಸುತ್ತದೆ; ಇತರ ಪದಗಳ ಸಂಸರ್ಗದಿಂದ ಪದಗಳಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೊಸ ಅರ್ಥಗಳು ಒದಗುತ್ತವೆ; ಕಾಲಾನುಕಾಲಕ್ಕೆ ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳು ಹೇಗೆ ಸಂಕುಚಿತವಾಗಿ, ವಿಕಸಿತವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದುತ್ತವೆ; ಗ್ರಾಂಥಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಆಡುನುಡಿಗಳಿಂದ ಯಾವ ವಿಶೇಷಾರ್ಥಗಳು ಹೊಳೆಯುತ್ತವೆ; ಹೊಸ ವಸ್ತುಗಳು ಸೃಷ್ಟವಾದಂತೆ, ಹೊಸ ಅಗತ್ಯಗಳು ಉದಿಸಿದಂತೆ ಹೇಗೆ ಹೊಸ ಪದಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಹಳೆಯ ಪದಗಳೇ ಹೊಸ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ, ಹೊಸ ಪದಸಂಯೋಜನೆ, ವಾಕ್ಯರಚನಾಕ್ರಮ, ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ರೀತಿಗಳು ಕಲ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಹೊಸ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಹೇಗೆ ಹಳೆಯ ರೀತಿಕ್ರಮಗಳೇ ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತಿರಬೇಕು. ಭಾಷೆಯ ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದರೂ ಅದು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಚಲಿತ ಸೂತ್ರಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದರೆ, ಅಂಥ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದೊಳಗೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಹೊಸ ಸೂತ್ರಗಳು ಕಲ್ಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಕವಿಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಸಮ್ಮತವಾದರೂ ಅಪವಾದಗಳಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರತಿಭೆ ಎಂತಹದೇ ಆದರೂ, ಎಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಂದು ಕೃತಿ ರಚಿತವಾಗುವುದು ಅದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ಸಂಪತ್ತು, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ಇತಿಮಿತಿಗಳಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟೇ. ಈ ಭಾಷೆಯೂ ಏಕಪ್ರಕಾರ

ವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಅದು ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಾ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಆಯಾ ಯುಗದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಾವು ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಓದಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಅದು ಇಂತಹ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದೆಂದು ಊಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಭೆ ಒಂದೇ ಮಟ್ಟದ್ದಾದರೂ, ಭಾಷೆ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಕವಿಗಳು ಒಂದೇ ಗುಣಮಟ್ಟದ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸದೆ ಇರಲು ಅವರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಿದ್ದ ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪವೂ ಒಂದು ಕಾರಣ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಿಯು ಭಾಷೆಯ ಸ್ವರೂಪದ ಜೊತೆಗೆ ಅದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೂ ಅರಿತಿರಬೇಕು.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾಯಶಃ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರಿಂದಲೇ ಆಗಿರಬೇಕು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಜನಿಸಿದುದು ವ್ಯಾಕರಣದಿಂದ. ವಿದ್ವಾಂಸರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯವರು ವೈಯಾಕರಣಿಗಳು ಎನ್ನುವುದು ಭಾರತೀಯ ಆಲಂಕಾರಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರಥಮ ಸಾಧನ ಭಾಷೆಯ, ಅಂದರೆ ಅದರ ನಾದ, ಅರ್ಥ, ರಚನಾರೂಪಗಳ, ಅದರ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಇತಿಹಾಸದ ಪರಿಜ್ಞಾನ.

2. ಸಹೃದಯತೆ :

ನಾವು ಭಾಷೆಯನ್ನು ದೈನಂದಿನ ವ್ಯವಹಾರ, ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಬಳಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮೂರು ತೆರನ ಬಳಕೆಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವುಗಳ ಭಾಷೆಯ ರೂಪವಂತೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಾದುದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ ಛಂದೋಬಂಧವೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿತ್ತು. ಭಾಷಾಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಮಗೆ ಈ ಬಳಕೆಗಳ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬಳಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ, ಯಾವುದು ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದುದು ಸಹೃದಯತೆ, ರಸಿಕ ಸಂವೇದನೆ.

ಸಹೃದಯತೆ ಎಂದರೆ ಸಾಹಿತಿಯ ಅಥವಾ ಕವಿಯ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ, ಸದೃಶವಾದ ಹೃದಯವನ್ನು, ಸಂವೇದನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದು, ಇದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಮಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಾಹ್ಯ ರೂಪ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗಬಹುದೇ ವಿನಾ, ಅದರ ಅಂತಸ್ಸತ್ವದ ಅನುಭವ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರ ಆಸ್ವಾದ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂವೇದನೆಯಿಲ್ಲದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಶುಷ್ಕಪಾಂಡಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂವೇದನಾ ಶಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯರಚಕರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾದುದೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಅದು

ಕವಿ–ವಿಮರ್ಶಕರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮಾನ. ಪ್ರತಿಭೆಯ ಈ ತತ್ವವನ್ನು ಕವಿ–ಸಹೃದಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಎಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ವಿಮರ್ಶಕರೊಬ್ಬರು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಇಬ್ಬರಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಕ್ರಿಯಾಶಾಲಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಸಹೃದಯನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಒಂದೇ ಹದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಮಾಡಿರುವ ಎರಡು ವೀಣೆಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ಅವನ್ನು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಟ್ಟು ಒಂದನ್ನು ನುಡಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ತಟಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಇನ್ನೊಂದೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮನಾಗಿ ನುಡಿಗೊಡುವಂತೆ, ಸಹೃದಯನೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತಾನೆ, ಈ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದನ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಿರರ್ಥಕ ಶ್ರಮ.

ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದನೆಯಷ್ಟೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯೂ ಅವಶ್ಯಕವಲ್ಲವೇ ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಇದೆ. ಯಂತ್ರವೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವವನು ಅಥವಾ ಜೋಡಿಸುವವನು ನಿಜವಾದ ಯಂತ್ರಜ್ಞನಾಗಿರುವಂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸುವವನು ಮಾತ್ರವೇ ನಿಜವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಜ್ಞ. ಅವನಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕ್ರಿಯೆಯ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವವಿರುವುದರಿಂದ , ಅವನು ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ಒಳಗಿನಿಂದ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಉಳಿದವರು ಅದನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ವೀಕ್ಷಿಸಬಲ್ಲರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಅವಶ್ಯಕ ಎಂದು ವಾದಿಸುವವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಅಧಿಕಾರ ಇರುವುದು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರವೇ ಎಂಬ ಉಗ್ರಪಂಥಗಳವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಈ ವಾದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಸಾಲದು. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಅಪವಾದಗಳೂ ಇವೆ. ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಮರ್ಶಕರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ಆಗಿರುವುದು ದಿಟ. ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೊಲೆರಿಡ್ಜ್ ಮತ್ತು ಎಲಿಯಟ್ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಆದರೆ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚಿಸಿದ ಸಾಂತ್ ಬೋ ಮತ್ತು ಲೀವಿಸ್ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲ ಅಪವಾದ. ಜೊತೆಗೆ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಸಾಹಿತಿಯು ವಿಮರ್ಶಕನಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ತೊಂದರೆಗಳಿವೆ. ಅವನು ಇತರ ಸಾಹಿತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿರಬಹುದು. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಅವನ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಅಥವಾ ಪೋಷಕವಾದ ಗುಣಗಳಿವೆ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಳಿಗೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಸೀಮಿತವಾಗಬಹುದು. ಅವನ ಅಭಿರುಚಿಯು ಅವನ ರಚನೆಯ ಗುಣದೋಷಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಬಹುದು. ಕೊನೆಯದಾಗಿ ತನ್ನದೇ ಮಾರ್ಗದ ಅಥವಾ ಪಂಥದ ಪೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಸಮರ್ಥನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವನು ಭಿನ್ನರೀತಿಗಳ, ಭಿನ್ನ ಪಂಥಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದೇ ಹೋಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೇ ಅವನ್ನು ತೆಗಳಬಹುದು. ಇವು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸೃಜಿಸದ ವಿಮರ್ಶಕರಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಅವರು ಈ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗದಿರುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಯು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಲೇಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ

ವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವನು ಬರೆಯುವ ಬರವಣಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

3. ಪಾಂಡಿತ್ಯ :

ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ ಒಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ, ಸ್ವಪ್ರಧಾನ ಕೃತಿ. ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಗಳ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವುದು ಆ ಕೃತಿ ಮಾತ್ರದಲ್ಲೇ. ಅದರ ಮಾಧ್ಯಮ ನಮಗೆ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಭಾಷೆ. ಅದರ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನು ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು. ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆ, ಬಂಧ, ಅಲಂಕಾರ, ಶೈಲಿ, ಅರ್ಥಗಳನ್ನು, ವಿಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬನು ಸೂಕ್ಷ್ಮದರ್ಶಕದ ಮೂಲಕ ವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸುವಂತೆ, ಕೇವಲ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಸಾಕು. ಅದರ ರಾಗ ಭಾವಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಹಜ ಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂವೇದನೆಯ ಮೂಲಕ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಆಸ್ವಾದಿಸಲು ಆ ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನವಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹೊರಡುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯೇತರ ಆಸಕ್ತಿ. ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಅಪ್ರಸ್ತುತ ಮತ್ತು ಅನಪೇಕ್ಷಿತ. ಇದು ಈ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕ ಪಂಥವೊಂದರ ವಾದ.

ನಮ್ಮ ಆಸಕ್ತಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗೇ ಮೀಸಲು, ಅದರ ಇತರ ಅಂಶಗಳಿಗಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದು ಸರಿ. ಆದರೆ ಕೇವಲ ಕೃತಿಯ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಅದರ ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಫುರಿಸುವುದೇ ಎನ್ನುವುದು ಚಿಂತನೀಯ. ಅರ್ಥ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ, ನಿಸ್ಸಂದಿಗ್ಧವಾಗಿ ಹೊಳೆಯುವಂತಿದ್ದರೆ ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನದ, ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲದಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಾಗಲಿ, ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳಾಗಲಿ ಇರಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ, ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥವಂತಿಕೆಗೆ ಇತರ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳೂ ಅವಶ್ಯಕ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು, ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅಂಶಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಗುರಿ : ಅವುಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನವೇ ಪಾಂಡಿತ್ಯ.

ಪಾಂಡಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಮುಖ ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ-ಗ್ರಾಂಥಿಕ, ಚಾರಿತ್ರಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ. ಮೊದಲನೆಯದರ ಗುರಿ ಕೃತಿಯ ಭಾಷಿಕರೂಪದ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆ. ಕೃತಿಯೊಂದರ ಗ್ರಾಂಥಿಕರೂಪ ನಿರ್ಧಾರವಾಗದೆ ಸಾಹಿತ್ಯಾಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರಾಚೀನ ಕೃತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಂತೂ ಈ ರೂಪ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ, ಪಾಠಾಂತರಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನದ

ಮೂಲಕ. ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಚ್ಚು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಇಂದಿಗೂ ಇದು ಅವಶ್ಯಕವೆಂಬುದನ್ನು ಫ್ರೆಡೆರಿಕ್ ಬವರ್ಸ್ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಾಧಾರವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಟಿ.ಎಸ್. ಎಲಿಯಟ್‌ನ ಆಷ್ ವೆಡ್‌ನಸ್ ಡೇ ಎಂಬ ಕವನದ ಐದನೆಯ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ word ಎಂದು ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಪದ ಎರಡನೆ ಮುದ್ರಣದಿಂದೀಚೆಗೆ world ಎಂದು ತಪ್ಪಾಗಿಯೇ ಅಚ್ಚಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣದಿಂದ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅಂತಿಮ ಪ್ರಕಟಿತ ಪಾಠದ ಎಷ್ಟೋ ಸಂದೇಹಗಳು ಮತ್ತು ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಂದ ಬಗೆಹರಿಯುವುದನ್ನು ಕೀಟ್ಸ್, ಯೇಟ್ಸ್ ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ವಿಮರ್ಶಕರು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಠಾಂತರಗಳೊಡನೆ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದರ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪಾಠಾಂತರಗಳ ಯುಕ್ತಾಯುಕ್ತ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಗ್ರಾಂಥಿಕಪಾಂಡಿತ್ಯ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಇತರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳಂತೆಯೇ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೂ ಅನನ್ಯ ಪರತಂತ್ರವಾದರೂ ನಿರುಪಾಧಿಕವಲ್ಲ. ಅದು ಒಬ್ಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಯ, ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಯುಗದ, ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಮಾಜಿಕ, ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಫಲ. ಅನುಭವವನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಸಾಧಾರಣೀಕರಿಸಿರಲಿ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟೇ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿಸಲಿ, ಕೃತಿ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಶೇಷವಾಗಿ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕವಿಯ ಕಾಲದ ಸಮಾಜದ ಅಂಕಿತವನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಇದು ಇಂಥ ಕವಿಯದು, ಇಂಥ ಕಾಲದ್ದು ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿರುವ ಅಂಶಗಳ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪರಿಸರದ ಜ್ಞಾನವೇ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಗುರಿ.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ—ಜೀವನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯು, ನಿಸರ್ಗದ ವಸ್ತುವಿನಂತೆ, ತಾನಾಗಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವ ವಸ್ತುವಲ್ಲ. ಅದು ಜೀವಂತ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬನ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ ಸೃಷ್ಟಿ, ಪ್ರಬುದ್ಧ ಚೇತನವೊಂದರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವಗಳ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಕೆಲವು ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ—ವರ್ಡ್ಸ್‌ವರ್ತ್, ಶೆಲ್ಲಿ, ಲಾರೆನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಯೇಟ್ಸ್—ಅವರ ಜೀವನ ಸಂಗತಿಗಳು ಮತ್ತು ಧ್ಯೇಯಧೋರಣೆಗಳು ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆ ಕವಿಗಳ ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರಿತಿರಬೇಕು. ಹೀಗಿರದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ಸಾಹಿತಿಯ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಅವನ ಕೃತಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವಷ್ಟೇ ಒಂದು ಯುಗದ ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕವಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿರುವಷ್ಟೇ ಒಂದು ಕಾಲದ, ಸಮಾಜದ ಅಂಗವೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಚಿಂತೆ ಚಿಂತನೆಗಳು ಅವನ ಕಾಲದ ಚಿಂತೆ ಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಅವನ ಸಮಾಜದ, ಅವನಿಗೂ ಅವನ ಕಾಲದ ಸಮಾಜಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದರಂತೂ ಅವನು ತನ್ನ ಯುಗದ ಪ್ರತಿನಿಧಿ, ವಕ್ತಾರ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಕೃತಿ ಆ ಯುಗಧರ್ಮದ ಪ್ರತೀಕ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಮೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೃತಿಯೊಂದರ ಅರ್ಥ ಗ್ರಹಿಸಲು ಅದರ ಕವಿಯ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅರಿವಷ್ಟೇ ಸಾಲದು. ಅವನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ತಾತ್ವಿಕ ಚಿಂತನೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರೂಪರೇಖೆ ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಬೇಕು. ಇವು ಎಷ್ಟು ಬೇಕು ಎನ್ನುವುದು ಪ್ರಸಕ್ತ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಭಾವಗೀತದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಶಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮಹಾಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬೇಕಾಗುತ್ತವೆ. ದಾಂತೆ ಮತ್ತು ಮಿಲ್ಟನರ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ ಅವರ ಕಾಲದ ರಾಜಕೀಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳ ಜ್ಞಾನ ಅವಶ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಡಿಕನ್ಸನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ವಿಕ್ಟೋರಿಯ ರಾಣಿಯ ಕಾಲದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ವಾತಾವರಣದ ಅರಿವು ಬೇಕು. ಪ್ರೌಸ್ತ್ ಮತ್ತು ಜಾಯ್ಸರ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಲಾರೆನ್ಸನ ಕಾದಂಬರಿಗಳಿಗೆ ಫ್ರಾಯ್ಡನ ಕಾಮವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಎಲಿಯಟ್ಟನ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಕಥಾಶಾಸ್ತ್ರ; ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಕವನಗಳಿಗೆ ಅನುಭಾವ ಸಾಹಿತ್ಯ; ಕುವೆಂಪುರವರ ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅರವಿಂದರ ದರ್ಶನ ಇವುಗಳ ಪರಿಚಯ ಅಗತ್ಯ. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ಉದಯ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಲ್ಲಾಗುವ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೆ ಅವುಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರ ಎಷ್ಟು ಕಾರಣ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾದಂಬರಿ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಗದ್ಯ ಉದಯಿಸಲು ಅಂದು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮಧ್ಯಮವರ್ಗದವರ, ಅದರಲ್ಲೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವಿರಾಮವಿದ್ದ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಮಹಿಳೆಯರ, ಪ್ರಭಾವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ. ಇಂದು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಕೆಲವು ವಿಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಮಹಾಯುದ್ಧಗಳು, ಸಮಾಜವಾದ, ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನದ ಅದ್ಭುತ ಸಾಧನೆಗಳು ಮತ್ತು ತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಒಳಗಾಗುತ್ತಿರುವ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣ. ಈ ಅಂಶಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆಯೇ ಸಾಮಾನ್ಯ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ವಿಷಯ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದು. ಇದರಲ್ಲೂ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ—ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರಕ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದರೇನು ; ಅದರ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಯಾವುವು ; ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನು ; ಸತ್ಯ, ನೀತಿ ಮತ್ತು ಜೀವನ ಇವುಗಳಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಎಂತಹದು ; ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನ ಏನು ; ವಿಮರ್ಶೆ ಎಂದರೇನು ; ಅದರ ಬಗೆಗಳು ಎಷ್ಟು; ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಏನು ; ಅವುಗಳ ಇತಿಮಿತಿಗಳು ಯಾವುವು : ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅಗತ್ಯ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನ ಏನು—ಮುಂತಾದ ವಿಷಯ ಗಳ ತಾರ್ಕಿಕ ವಿವೇಚನೆ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಗುರಿ.

ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿರುವಂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಒಂದು ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಅದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಾಹ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಆಂತರ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುತ್ತದೆ. ನಾಟಕ, ಕಾವ್ಯ, ಕಾದಂಬರಿ, ಗದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಉದಯ, ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಅವನತಿ ಮತ್ತು ಕೆಲವದರ ವಿನಾಶವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನಾಟಕ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಬಳಸಿದರೂ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಗಳಿಗೂ ಇಂದಿನ ನಾಟಕಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದರೆ ಒಂದು ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಥೆ ಎಂದಾಗಿತ್ತು. ಇಂದು ಯಾವ ಘಟನೆಯೂ ನಡೆಯದ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಿಷಮ ವೃತ್ತವೆಂದು ತ್ಯಾಜ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇಂದು ಮುಕ್ತಛಂದಸ್ಸೆಂದು ಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿವೆ. ರುದ್ರನಾಟಕದ ಲಕ್ಷಣ ದಲ್ಲೇ ಬಹಳ ಮಾರ್ಪಾಡುಗಳಾಗಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲೂ ಇಂತಹ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಾಗಿವೆ. ಪಂಡಿತರ ಸಂಶೋಧನೆ, ವಿವಿಧ ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳಿಂದ ಪರಿಶೀಲನೆ, ಹೊಸ ಹೊಸ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳ ಅನ್ವಯ, ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಮತ್ತು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ವಿಭಿನ್ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಗಳ ಪರಂಪರೆ, ಇವುಗಳಿಂದ ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥ ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ವಿಮರ್ಶಕನಿಂದ ವಿಮರ್ಶಕನಿಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯ ಮಾಪನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಒಮ್ಮೆ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠ ವೆಂದು ಪುರಸ್ಕೃತವಾಗಿದ್ದ ಕೃತಿ ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಜನಗಳ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಜಾರಿ ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ಉಪೇಕ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದ ಕವಿ ಹಟಾತ್ತನೆ ಜನ ಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಹೀಗಾಗುವುದುಂಟು. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಸೂತ್ರಗಳ, ವಿಧಾನಗಳ ಮತ್ತು ಮಾನದಂಡಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಇಂತೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಕಾರಗಳ, ಕೃತಿಗಳ, ವಿಮರ್ಶೆಯ ಇತಿಹಾಸದ ಅಧ್ಯ ಯನವೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ.

ಈ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಗುರಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯ ಅರ್ಥನಿಷ್ಕರ್ಷೆ, ಅದರ ಆಸ್ವಾದವಾಗಲಿ, ಮೌಲ್ಯವಿವೇಚನೆಯಾಗಲಿ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಆಸ್ವಾದ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯವಿವೇಚನೆ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಅದೆಂತೇ ಇರಲಿ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಗುರಿಯಾದ ಆಸ್ವಾದ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯವಿವೇಚನೆಗಳಿಗೆ ಆಧಾರ ಈ ನಿಷ್ಕರ್ಷೆಯೇ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು.

4. ಮೌಲ್ಯಸಂಹಿತೆ :

ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಗುರಿ ಕೃತಿಯೊಂದರ ಅರ್ಥಗ್ರಹಣ, ಆಸ್ವಾದ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಆ ಕೃತಿಯ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಧಾರ ಕೂಡ. ಇದನ್ನು ಮಾಡಲು ಅಭ್ಯಾಸಿಗೆ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯಮಾಪಕ ಮಾನದಂಡ ಬೇಕು. ಇದೇ ಅವನು ಹೊಂದಿರಬೇಕಾದ ಮೌಲ್ಯಸಂಹಿತೆ. ಈ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮೌಲ್ಯಗಳದ್ದು – ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ, ಶೈಲಿಯ, ಔಚಿತ್ಯದ, ರಸಭಾವಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಯಾವ ಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು. ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿವೇಚನಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಹೃದಯತೆಯಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ, ಇತರ ಕೃತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಇದನ್ನು ಮಾಡಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ಯಾವ ಕೃತಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಎನ್ನುವುದಷ್ಟೇ.

ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ ಕೇವಲ ರಸಸಾಗರವಷ್ಟೇ ಆಗಿರದೆ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಆಕರವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಕಾಲದ ಬುದ್ಧಿಸಂವೇದನೆಗಳ ಅಂಗ್ರಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚೇತನವೊಂದರ ಜೀವನದರ್ಶನ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಅಳೆಯಲು ದಾರ್ಶನಿಕ ಮಾನದಂಡವೇ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾನದಂಡದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಷ್ಟು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಯು ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಅಧ್ಯಯನ, ಅನುಭವ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಮತ್ತು ಜೀವನಗಳಿಂದ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಕೃತಿಯ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅಳೆಯಬೇಕು. ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಯಾವುದು ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಕೃತಿ ಎಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾದರೆ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಮಾನದಂಡದಿಂದ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿ ಎನ್ನುವುದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಕರ್ತವ್ಯ ಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷಾಜ್ಞಾನ, ಸಹೃದಯತೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಸಂಹಿತೆ ಈ ಸಾಧನ ಚತುಷ್ಟಯ ಇರದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯು ಅರ್ಥವೇ ಆಗದು, ಅದರ ಆಸ್ವಾದ ಸಿಗದು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹಾಗೆ ಸಿಗುವ ಅರ್ಥ ಸ್ಥೂಲ, ಆಸ್ವಾದ ಅಪೂರ್ಣ. ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾದ ಅನುಭವಕ್ಕೂ ಮೂಕಸಂವೇದನೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೂ ಕೇವಲ ರಸಾಭಿಜ್ಞತೆಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ. ರಸಾಭಿಜ್ಞತೆ ರಸಿಕನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಕೇವಲ ವೈಯಕ್ತಿಕ ತೃಪ್ತಿ ನೀಡಿದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸ

ಸಾಹಿತಿಗೂ, ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗೂ ತೃಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಸಹಾಯ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೊಂದರ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಪೂರ್ಣವಾದ ಆಸ್ವಾದ ಮಾಡಿ, ಸರಿಯಾದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೇ ಎಂದರೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯೊಂದಕ್ಕೆ ಕೃತಕೃತ್ಯತೆ ಒದಗುವುದು ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭ್ಯಾಸಿಯೊಬ್ಬನು ಅದರ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗಲೇ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಆಯ್. ಎ. ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ಮೌಲ್ಯ ನಿರ್ಣಯ ಸಿದ್ಧಾಂತ

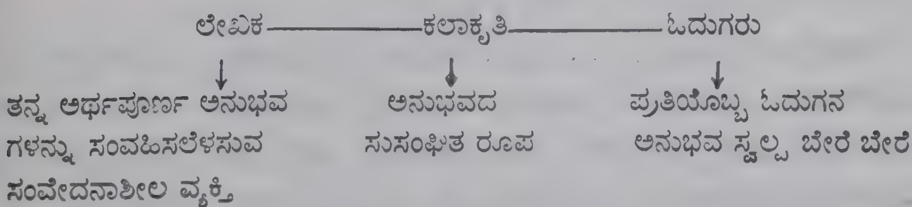
ಡಾ. ಶಾಂತಿನಾಥ ದೇಸಾಯಿ

ಆಯ್.ಎ. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಈ ಶತಮಾನದ ಒಬ್ಬ ಮಹತ್ವದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ವಿಮರ್ಶಕ; ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ, ಅಂದರೆ ಹೆಚ್ಚು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಹೆಣಗಿದ ಕೇಂಬ್ರಿಜ್ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿ ; ಈ ಶತಮಾನದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ಕೂಸಾದ ಮಾನಸ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಒದಗಿಸಿದಂಥ ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪುನರ್ವಿಚಾರ ಮಾಡಲು ಯತ್ನಿಸಿದ ಕುಶಾಗ್ರಮತಿ; ಹಳೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೆಲ್ಲ ಅರ್ಧಸತ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದ, ತತ್ವಗಳೆಂದು ಖಡಾಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಒಂದು ಹೊಸ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ ಧೀರೋದಾತ್ತ ವಿಚಾರವಂತ ; ಇಂಗ್ಲಂಡ್–ಅಮೇರಿಕಗಳಲ್ಲಿ 'ನವ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ' ('ನ್ಯೂ ಕ್ರಿಟಿಸಿಜಮ್')ಯ ಒಂದು ಹೊಸ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ ಮಹಾನುಭಾವ. ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ಮೂಲ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ : ಈ ವಿಜ್ಞಾನಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಕಲೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಮಹತ್ವವಿದೆಯೇ, ಇದ್ದರೆ ಅದರ ಮೌಲಿಕತೆಯ ಸ್ವರೂಪವೇನು ? ಅವನ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ: ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ, ವಿಜ್ಞಾನದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ, ಉತ್ತರ ಶೋಧಿಸುವದು. ಉತ್ತರ ಸಿಕ್ಕವೇ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ : ಕೊನೆಯ ಉತ್ತರಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತರದ ಶೋಧನೆ ಮುಖ್ಯ, ಅದೇ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಇಂಥ ಆಮೂಲಾಗ್ರ ಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಹಲ ವಾರು ಹಳೆಯ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಕರಗಿ ಮಾಯವಾಗಬಹುದು, ಕೆಲವು ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಸ್ವರೂಪ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಬಹುದು, ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಕಂಡರಿಯದ ಕೆಲವು ಮಹತ್ವದ ಹೊಸ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೂ ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದು....

ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಮೊದಲನೆ ಬಾಂಬು ಎಸೆದದ್ದು 'ಕಲಾನುಭವ'ವೆಂದರೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ "ರಸಾನುಭವ" ಎಂಬ ಪಾರಂಪಾರಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯ ಮೇಲೆ. ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸೌಂದರ್ಯಾನಂದದ ವಿಚಾರವೇ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ಅನುಭವ

ಗಳಂತೆಯೇ ಕಲಾಕೃತಿಯಿಂದ ಸಿಗುವ ಅನುಭವದ ಸ್ವರೂಪವಿರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳ ಸಾಮಗ್ರಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ. ಕಲಾಕೃತಿಯಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಅನುಭವ ಉಳಿದ ಹಲವಾರು ದೈನಂದಿನ ಅನುಭವಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಅಷ್ಟೇ. ಎಲ್ಲ ಅನುಭವಗಳ ಜಾತಿ ಒಂದೇ—ಕಲಾಕೃತಿಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಅನುಭವ. (ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ 'ಆನಂದ' ಶಬ್ದವನ್ನುಪಯೋಗಿಸುವದಿಲ್ಲ) ಉಳಿದ ಅನುಭವಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಕೀರ್ಣವೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಮೃದ್ಧವೂ ಆಗಿರುವ ಸಂಭವ ಹೆಚ್ಚು, ಅಷ್ಟೇ. ಕಲಾನುಭವದ ಈ ವಿವರಣೆಯ ಮೂಲಕ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ 'ಕಲೆಗಾಗಿ ಕಲೆ' ಎಂಬ ತತ್ವ ಪ್ರಣಾಲಿಗೇ ಕೊಡಲಿ ಏಟು ಹಾಕಿದ. (ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೆ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿಯ ಅತ್ಯಂತ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಕಾವ್ಯಾನಂದಕ್ಕೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಸಹೋದರ' ಎಂದು ಹೇಳುವ, ರಸಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಕೊಡಬೇಕಾಗುವುದು.)

ಇನ್ನು, ಅನುಭವವೆಂದರೇನು ? ಮಾನಸ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅನುಭವದೆಂದರೆ ಉದ್ದೀಪನ-ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ (stimulus-response)ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ, ಪ್ರೇರಣೆ-ಸಮಾಧಾನ (impulse-satisfaction) ಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಮಾನಸಿಕ ಘಟನಾವಲಿ. ಜೀವನವೆಂದರೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂವಹನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದರೆ ಅನುಭವದ ಸಂವಹನೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸುಸಂಘಟಿತವಾಗಿ ಮಾಡುವಂಥ ಒಂದು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಲೇಖಕನಾದವನು ತನಗೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೆಂದೆನಿಸುವ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ, ಸುಸಂಘಟಿತವಾದ ರೂಪಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಆ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಾವು ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ಓದುಗರು ಓದಿ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದಿಸಿ, ಲೇಖಕನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಸಮೀಪವಾದ ಅನುಭವ ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. (ಪ್ರತಿ ಓದುಗನ ಅನುಭವ ಉಳಿದವರ ಅನುಭವಕ್ಕಿಂತ ಕೊಂಚ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದು ಸಹಜ.) ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ-ಸಂವಹನೆಯ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಕೆಳಗಿನ ರೇಖಾಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬಹುದು.

ಅನುಭವ, ಅನುಭವ-ಸಂವಹನೆ, ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದನೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗ ವಹಿಸುವ ಮಾನವೀ ಅಂಗವೆಂದರೆ ಅನಂಗವಾದ ಮನಸ್ಸು. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಈ 'ಮನಸ್ಸ'ನ್ನು

ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿಯೇ ನೋಡುತ್ತಾನೆ : ಮನಸ್ಸೆಂದರೆ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ, ದೇವದತ್ತ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ನರವ್ಯೂಹದ ಒಂದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾದ ವ್ಯಾಪಾರ. ಈ ವ್ಯಾಪಾರ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತ (conscious) ಹಾಗೂ ಸುಪ್ತ (unconscious) ಅವಸ್ಥೆಗಳು ಅಡಕಗೊಂಡಿವೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ಜನ್ಯವಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಮಾನವೀ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು (impulses) ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಘಟನೆಗಳೆಂದರೇ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣಗಳು (attitudes). ಜೀವನಾನು ಭವಕ್ಕೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣತೆ ಅಥವಾ ಮೌಲಿಕತೆ ಒದಗುವದು ಈ ದೃಷ್ಟಿಕೋಣಗಳ ಮೂಲಕವೇ. ಉಳಿದವರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂವೇದನಾಶೀಲನಾದ ಲೇಖಕನು ಸಂಪಾದಿ ಸುವ ಅನುಭವದಲ್ಲೇ ಮೌಲಿಕತೆ ಅಡಕಗೊಂಡಿದೆ. ಆ ಅನುಭವದ ಸಂಯೋಜನೆ ಯಲ್ಲಿಯೂ, ಅದರ ಸುಸಂಘಟಿತ ರೂಪವಾದ ಕಲಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ಕಲಾಕೃತಿಯು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ–ದೃಷ್ಟಿಕೋಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೂ ಮೌಲಿಕತೆ ಅಡಕಗೊಂಡಿದೆ.

ಮೌಲಿಕತೆ ಎಂದರೇನು ? ಇದಕ್ಕಿಂತ ಅದು ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ತರ-ತಮಭಾವವೇ ಮೌಲಿಕತೆಯ ಮೂಲ. ಸಾಹಿತ್ಯಾನುಭವ ಉಳಿದ ಎಷ್ಟೋ ಜೀವನಾನುಭವಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಎಂದು ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಮತ. ತನ್ನ ಮತದ ಸಮರ್ಥನೆಗೆ ಆತ ಕೊಡುವ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ : ಲೇಖಕರು ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಂವೇದನಾಶೀಲರು, ಹೆಚ್ಚು ಬುದ್ಧಿವಂತರು, ಜೀವನದ ಸಂಭಾವ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನೋಡಬಲ್ಲವರು, ತಮ್ಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅನುಭವ ಗಳನ್ನು ಹತೋಟಿಯಿಂದ, ಚಾಣಾಕ್ಷತೆಯಿಂದ, ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿಡುವ ಅನನ್ಯಸಾಧಾ ರಣವಾಧ ಶಕ್ತಿಯಿದ್ದವರು. ಇಂಥವರು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕಲಾಕೃತಿಗಳೆಂದರೆ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಭಂಡಾರವೇ ಸೈ. ಒಂದು ಅನುಭವಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ಅತ್ಯಂತ ಮೂರ್ತವಾಗಿ ನಮಗೆ ತೋರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಅಂತೇ ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಸಾಮಗ್ರಿ ನಮಗೆ ದೊರಕಿಸಬೇಕಾದರೆ ನಾವು ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೇ ಶರಣುಹೋಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ವಾದ.

ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವಲ್ಲಿ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್, ಮಾಥ್ಯೂ ಆರ್ನಲ್ಡನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಶಿಷ್ಯತ್ವವಹಿಸಿ ಕೊಂಡಂತಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಯುಗದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು, ಮೌಲ್ಯಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾಶಗೊಳಿಸುವ ಬಲವಾದ ಶಕ್ತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ; ಆ ಶಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು, ಮೌಲ್ಯಗಳ ಭಂಡಾರವಾದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಮೂಲತಃ ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ಕಾದ ಈ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ವೈಜ್ಞಾ

ನಿಕವಾದಂಥ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾದಂಥ ಒಂದು ಮುಖವಾಡ ತೊಡಿಸುವಲ್ಲಿ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಸಾಕಷ್ಟು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅವನ ಯಶಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಿದ್ದು ; ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶೆಗೂ ಜೀವನಾನುಭವಕ್ಕೂ ತಪ್ಪಿಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಮರಳಿ ಅತ್ಯಂತ ದೃಢಗೊಳಿಸಿದ್ದು.

೨

ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಕಲೆಯ ಮೌಲಿಕತೆಯ ಚರ್ಚೆಯನಂತರ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನಿಗೆ ಮಹತ್ವವೆನಿಸುವ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ ವಿಮರ್ಶಕನ ಸಮಸ್ಯೆ : ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ನಾವು ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದಿಸುವಾಗ ನಮಗಾಗುವ ಅನುಭವದ ಸ್ವರೂಪವೇನು ? ಆ ಅನುಭವದ ಮೌಲ್ಯಮಾಪನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುವರು ? ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಾನುಭವ ಮತ್ತೊಂದು ಸಾಹಿತ್ಯಾನುಭವಕ್ಕಿಂತ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ ? ಈ ಕವಿತೆ ಆ ಕವಿತೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಯಾಕೆ ? ಈ ಕವಿತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಅವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿಗಿಂತ ಯಾಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗ್ರಾಹ್ಯ ? ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡಲು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವಂಥ ವಿಧಾನವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕನಾದವನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಈ ವಿಧಾನಕ್ಕೇ ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಹೆಸರು.

ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ನಿಕಷವನ್ನು ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಶೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಯಾವುದರಿಂದ ಒಂದು ಪ್ರೇರಣೆ Impulse ಸಮಾಧಾನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯೋ ಅದು ಮೌಲಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರೇರಣೆ-ಪ್ರೇರಣೆಗಳ, ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಘರ್ಷಣೆಯುಂಟಾದರೆ ? ಒಂದು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅದರಷ್ಟೇ ಮಹತ್ವದ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ತೃಪ್ತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗದಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವದರಲ್ಲಿ ಮೂಲ್ಯವಿದೆ. 'ಮಹತ್ವದ', 'ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವದ' ಎಂದರೇನು ? ದೈಹಿಕ ಇಚ್ಛೆಗಳು ಪ್ರಾಥಮಿಕ ; ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ದೈಹಿಕ ಇಚ್ಛೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವದವು ಎಂದು ನಾವು ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ-ಒಂದು ಕ್ರಮಬದ್ಧಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ವಾದ. ಇದಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಆತ ಹೇಳುವದೆಂದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಿಂತ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೆಚ್ಚು ಹಿತಕರವಾಗಿರಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ನಿಕಷ ಯಾವುದು ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುವಾಗ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನು ತನ್ನ ಒಟ್ಟಂದಿನ ತಾತ್ವಿಕ ಭೂಮಿಕೆಯ, ತನ್ನ 'ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿ'ಯ ಚೌಕಟ್ಟಿಗೇ ಮೊರೆಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಕೇಂದ್ರ ಜೀವನ ದೃಷ್ಟಿಯೆಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠವಾದ ಮಾನವತಾವಾದ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಮುಖ್ಯ ; ಅವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮುಖ್ಯ; ಅವನ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಮುಖ್ಯ; ಅವನ ಎಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಆದಷ್ಟು

ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಈ ಮಾನವತಾವಾದದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೌಲಿಕತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಕಲೆಯೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯನ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು, ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಗಳನ್ನು ಅವಿರತವಾಗಿ ಹೊಂದಿಸುವ, ಸಂಯೋಜಿಸುವ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದೇ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಮಹತ್ವವಿದೆ. ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಿಂತ ಇನ್ನೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯಾಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಹೇಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಕ ಸದೈವ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೇ ವಿಮರ್ಶಕನೆಂದರೆ, ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ಪ್ರಕಾರ, ಮನಸ್ಸಿನ ಆರೋಗ್ಯವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ವೈದ್ಯ ; ವಿಮರ್ಶಾಕಾರ್ಯವೆಂದರೆ ಜೀವನಮೂಲ್ಯಗಳ ತರ–ತಮ ಶ್ರೇಣಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನ ಕಾರ್ಯ.

ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿಯ ಮೌಲಿಕತೆ ಅದರ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಾಂಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ವಾದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲಾಕೃತಿಯ ಎಲ್ಲ ಅಂಗಾಂಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದಿಸಿದಾಗಲೇ ಅದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಮೂಲ್ಯಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಅನುಭವದ ಸ್ವರೂಪವೇನು ? ಹಲವಾರು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಪ್ರಚೋದನೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಸಮತೋಲತೆ (equilibrium) ಯ ಸಾಧನೆ, ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಸಂಯೋಜನೆ—ಇವು ಆ ಅನುಭವದ ಪ್ರಮುಖ ಘಟ್ಟಗಳು. ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಈ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ಮತ. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಹಲವಾರು ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ತೋರಿಸುವಾಗ ಅನುಭವದ ಘಟಕಗಳನ್ನು ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸಮತೋಲದಲ್ಲಿ ಮೌಲಿಕತೆಯನ್ನು ಶೋಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ. ದುಃಖಾಂತ ನಾಟಕದ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುವಾಗ ಆತ ಹೇಳುವದೆಂದರೆ, ದುಃಖಾಂತ ನಾಟಕ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಅನುಭವ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜೀವನದ 'ಅವಸ್ಥೆ'ಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅದರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸಮತೋಲಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವದು ಸಾಧ್ಯ–ಅಂತೇ ದುಃಖಾಂತ ನಾಟಕದ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೇಷ್ಠ.

ವಿಜ್ಞಾನ ಕೊಡುವ ಸತ್ಯ ಬೇರೆ, ಕಲೆ ಕೊಡುವ ಮೌಲಿಕತೆ ಬೇರೆ. ಈ ತತ್ವದ ಮೇಲೇ ರಿಚರ್ಡ್ಸನ ಭಾಷಾಸಿದ್ಧಾಂತ ನಿಂತಿದೆ. ಭಾಷೆ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆತನ ವಾದ—ಒಂದು: ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸುವ ಕೆಲಸ ; ಎರಡು; ಭಾವನೆಯನ್ನು ಜಾಗೃತಿಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ. ಮಾಹಿತಿ ಒದಗಿಸುವ ಕೆಲಸದ ಮೂಲಕ ಭಾಷೆಗೆ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಉಪಯೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ; ಹಾಗೂ ಭಾವನಾನಿರ್ಮಾಣದ ಕೆಲಸದ ಮೂಲಕ ಭಾಷೆಗೆ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಉಪಯೋಗ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ

ದಲ್ಲಿ ಭಾಷೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ — ಹಾಗೂ ಈ ಉಪಯೋಗದ ಮೂಲಕವೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಮೌಲಿಕತೆಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ, ಭಾಷೆಯ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಧ್ವನ್ಯಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ಪಂದಿಸಿದಾಗಲೇ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯ ಮೌಲಿಕತೆಯ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಅನುಭವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತೇ, ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಲಕ್ಷ್ಯಗೊಟ್ಟು ಸಂವೇದನಾಶೀಲ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಓದುವದನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ; ಹಾಗೆ ಓದಿ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗಲೇ ಅದರ ಮೌಲಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ, ವಿಮರ್ಶಕವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಈ ವಿಚಾರವೇ ಮುಂದೆ ನವ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ತಳಹದಿಯಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಲಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

೩

ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಲಾಭಗಳು :

೧. ಕಲೆ ಜೀವನದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆಂದು ಪುನಃ ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

೨. ಕಲಾನುಭವಕ್ಕೂ ಜೀವನಾನುಭವಕ್ಕೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ ; ಕಲಾನುಭವ ಹೆಚ್ಚು ಸುಸಂಘಟಿತವಾದ ಜೀವನಾನುಭವ—ಎಂದು ಖಚಿತಗೊಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

೩. ಕಲಾವಿಮರ್ಶೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಮೂಲ್ಯಗಳೇ ಅಂತಿಮ ನಿಕಷಗಳೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

೪. ಕಲಾಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಭವ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಈ ಅನುಭವದ ಮೌಲಿಕತೆಯನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

೫. ಜೀವನ ಮೂಲ್ಯಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಕಲೆಗಳೇ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಮಾಧ್ಯಮ ಎಂದೂ ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಮೌಲ್ಯನಿರ್ಣಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳು :

೧. ಕಲಾಕೃತಿಗಳಿಗೂ ಪರಂಪರೆಗೂ, ಸಾಮಾಜಿಕ–ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೂ ನಿಕಟವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ.

೨. ಜೀವನ ಮೂಲ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ನೈತಿಕ ಮೂಲ್ಯಗಳ ಮಾತು ಸಾಹಿತ್ಯಕಷ್ಟೇ ಅನ್ವಯಿಸುವದು. ಉಳಿದ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯದಂಥ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಅನ್ವಯಿಸುವದಿಲ್ಲ.

೩. ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಸಾಂಕೇತಿಕತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಲಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕಗೊಂಡ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗೂಢತೆ ಅಥವಾ ಪೌರಾಣಿಕ ಗಹನತೆಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಲಿ ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಮುಟ್ಟುವದಿಲ್ಲ.

೪. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನು ಕೊಡುವಂಥ ಸಾಹಿತ್ಯಾನುಭವದ ಮಾನಸಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಈಗ ಯಾವ ಮಾನಸ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಿಗೂ ಸಮ್ಮತವಿಲ್ಲ. ಪ್ರೇರಣೆ-ತೃಪ್ತಿ-ಸಮತೋಲಭಾವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಕಲ್ಪನೆ ಊಹಾಪೋಹದ ಮಾತೇ ಸರಿ.

೫. ಕಲೆಗೆ ಬರೇ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಮೂಲ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸತ್ಯ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನದ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೊರಗಿಟ್ಟು, ಅದಕ್ಕೆ ತೀರ ಸೀಮಿತವಾದ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣತೆ ಕೊಟ್ಟು ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಕಲೆಯ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ಕಡಿಮೆಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಒಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ, ಈ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ಆದಷ್ಟು ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ನಡೆದ ಸೌಂದರ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆಯ್. ಎ. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್‌ನ ಸ್ಥಾನ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಕಲೆ ಮತ್ತು ಅನುಕರಣೆ

ಪಿ. ವ್ಹಿ. ಮಲ್ಲಾಪುರ

ಪ್ರತಿಭಾವಂತನ ಅನುಭವ, ಆನಂದಗಳು ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಸುಂದರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಾಗ ಅದು ಕಲೆ ಎನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾವ ತುಂಬಿ ಬಂದು ಆನಂದಾನುಭದ ಬಿಡುಗಡೆಗೆ ಹಾತೊರೆದಾಗ ಶಿಲ್ಪಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮೂಲಕ, ಸಂಗೀತಕಾರ ಸ್ವರ ತಾನಗಳ ಮೂಲಕ, ಚಿತ್ರಕಾರ ಬಣ್ಣ ಕುಂಚ. ಕಾಗದಗಳ ಮೂಲಕ, ಕವಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕ ಆನಂದವನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ, ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಇವು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದು ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ, ಅತ್ಯಮೂಲ ಸಂಪತ್ತಾಗಿ, ರಸಾನಂದದ ಖಣಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿರುವುದರ ಇತಿಹಾಸ ರೋಮಾಂಚಕಾರಿಯಾದುದಾಗಿದೆ. ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿಯ ತರುವಾಯದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕುರಿತಾದ ತತ್ತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಗಳೂ ರೂಪುಗೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿವೆ. ಒಂದರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಬಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿವಿಶೇಷಗಳು ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾವ್ಯವು ಜೀವನದ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಿಯೇ ರೂಪ ತಾಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದವರಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದಾಗ ಕಾವ್ಯದ ಹುಟ್ಟಿನೊಡನೆ ಅದರ ಒಡಲಲ್ಲಿಯೇ ವಿಮರ್ಶೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. "ಇವು ಮನಸ್ಸಿನ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಗಳು ; ಒಂದು ಗ್ರಹಿಕೆ, ಸಂವೇದನೆ, ಸಂಸ್ಮರಣೆ, ಅಂತಃಸ್ಫುರಣೆ—ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು, ವಿಭಜನೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ಪರಿಶೀಲನೆ, ಸಂಯೋಜನೆ—ಈ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾವನಾ ಪ್ರಧಾನ, ಇನ್ನೊಂದು ಬುದ್ಧಿಪ್ರಧಾನ. ಆದರೆ ಇವೆರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಪರಸ್ಪರ ಅವಲಂಬಿಗಳು"[1]

ಕಲೆಯ ಹುಟ್ಟು, ಸ್ವರೂಪ, ವೈವಿಧ್ಯ, ಪ್ರಯೋಜನ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನರೆಂದರೆ ಗ್ರೀಕರು. ಮಹಾಕವಿ

---

1. ಡಾ॥ ಎಚ್. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ—ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳು

ಹೋಮರ್ (ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಸು. ೯೦೦) ಹಾಗೂ ಹೆಸಿಯೊಡ್ ಇವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೆ ಕಾವ್ಯವು ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಜನಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿಗೆ ಈ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವವಳು ಕಾವ್ಯದೇವತೆ. ಅವಳ ಅನುಗ್ರಹ ಕಾವ್ಯನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಹಾದಿ. ಒಂದು ಬಗೆಯ ಮಾಯೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ಕಾವ್ಯ ಸಂತೋಷವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ, ಎಂಬರ್ಥದ ಮಾತುಗಳು ಸಿಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಐದು ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳಿದ, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ದಾರ್ಶನಿಕರಾದ ಪ್ಲೇಟೋ, ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಇವರ ಬರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲೆ, ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತಾದ ಮೀಮಾಂಸೆ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ರೂಪ ತಾಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕಲೆ. ಕಾವ್ಯಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ, ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವಾಗ 'ಸತ್ಯ' 'ಸತ್ಯಲೋಕ' ಪ್ರಕೃತಿ, ಕಲಾಕೃತಿ, ಅನುಕರಣೆ (Imitation), ನಕಲು (copy), ಕಲ್ಪನೆ (Imagination), ಅಂತರ್ ದೃಷ್ಟಿ (Intuition), ಪ್ರತಿಭೆ, ಸೌಂದರ್ಯ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಅರ್ಥವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮಹತ್ವದ ಪಾತ್ರವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಶಬ್ದಗಳ ವಿವೇಚನೆ, ವಿವರಣೆಗಳ ಪರಿಧಿಯಲ್ಲಿಯೆ ಕಲಾವಿಮರ್ಶೆ, ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನೂ ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.

"ಅನುಕರಣೆ ಎಲ್ಲ ಕಲಾಕ್ರಿಯೆಯ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೊತ್ತ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಹೇಳಿದವ ಪ್ಲೇಟೋ[2]". ಈ ಜಗತ್ತು 'ಸತ್ಯದ'ದ ತೋರಿಕೆಯಾಗಿದೆ ಈ ತೋರಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಕರಣೆಮಾಡಿ ಕಲಾಕಾರನು ತನ್ನ ಕಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಪ್ಲೇಟೋನ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "The artist, he finds, is concerned with appearance only or rather the appearance of appearance"[3] ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಕಲಾಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಹೊರ ಜಗತ್ತಿನ ವಸ್ತುವಿಚಾರಗಳ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದನ್ನು ಪ್ಲೇಟೋ ಸೂಚಿಸುವುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ಈ ತೋರಿಕೆಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಆಚೆಗೆ ದೇವನ ಸತ್ಯ, ನಿತ್ಯ ಲೋಕವೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. 'ಈ ಸಂಬಂಧದ ಮೂಲ ಲಕ್ಷಣದತ್ತ ಗಮನಸೆಳೆದದ್ದು ಪ್ಲೇಟೋನ ಹೆಚ್ಚಳ'[4].

ಕಲೆಯ ಸ್ವರೂಪ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಪ್ಲೇಟೋನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದು ಈಗ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು. ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ, ಆದರ್ಶಮಯವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವೇ ಕಲೆ. ಅದು ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸುವ ಈ ಪ್ರಪಂಚದಾಚೆಗಿನ 'ಸತ್ಯಲೋಕ'ದಲ್ಲಿಯ ದೈವಿಕ ಮಾತೃಕೆ ಅಥವಾ 'ಪೂರ್ಣಮಾದರಿ'. ಈ ಜಗತ್ತು ಆ 'ಸತ್ಯಲೋಕ'ದ ತೋರಿಕೆ, ಪ್ರತಿಛಾಯೆ.

---

2. ವಿ. ಎಂ. ಇನಾಮದಾರ—ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆ,
3. R. A. Scott James–The making of Literature. Page 40
4. ವಿ. ಎಂ. ಇನಾಮದಾರ—ಪಾ. ವಿ. ಪ್ರಾ ಪರಂಪರೆ,

ಇಲ್ಲಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವೆಲ್ಲ ಅಪೂರ್ಣ. ಈ ಅಪೂರ್ಣ ತೋರಿಕೆಯನ್ನು ಅನುಕರಣ ಮಾಡಿ ಕಲಾಕಾರನು ತನ್ನ ಕಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಡಗಿ ಮಾಡುವ ಕುರ್ಚಿ ಒಂದು ಅನುಕರಣೆ ಅಥವಾ ತೋರಿಕೆ. ಅದು ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸತ್ಯ' ಇರುವುದೊಂದೇ. ಬಡಗಿಯು 'ಸತ್ಯ'ದ ಅನುಕರಣೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನದೇನನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರ. ಈ ಕುರ್ಚಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಚಿತ್ರಕಾರನು ಇನ್ನೊಂದು 'ಅನುಕರಣೆ'ಯನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯೂ ಮಾಡುವುದು ಇದನ್ನೆ. "He too creates only a copy of copy. His subject and method are false."[5] ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಇವು ಏನಿದ್ದರೂ 'ಮೂಲಸತ್ಯ'ದ ಅನುಕರಣೆಗಳು. ಅದರಿಂದ ಎರಡು ಬಾರಿ ಹಿಂದೆಗೆದು ಬಂದವುಗಳು. ಕಾರಣ ಕಾವ್ಯದ ಮೂಲಕ ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕಲೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ; ಕವಿಯು, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿವೇಚನಾಶಕ್ತಿ (Reason) ಗೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡದ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ; ಇದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶೀಲಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಕ್ಷೇಮ, ಘನತೆಗಳಿಗೆ ಆಘಾತವೊದಗುವುದು; ಕಾರಣ ಕವಿಗಳನ್ನು, ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಆದರ್ಶರಾಜ್ಯದಿಂದ ಹೊರದೂಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ಲೇಟೋ ತನ್ನ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ನಿಡಿದಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನೇ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯು ನಿಜವಾದ 'ಸತ್ಯ'ದರ್ಶನವನ್ನು ನಮಗೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ದಿವ್ಯಸತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದರೆ ಕವಿಯು ಆ 'ದಿವ್ಯಸತ್ಯ'ದಿಂದ ಎರಡು ಬಾರಿ ದೂರಸರಿದು ಬಂದ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಮಗೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಇದು ತ್ಯಾಜ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿ ಕಾವ್ಯ, ಕಲೆಗಳು ಬರಲಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಪಂಚದಾಚೆಗೆ "ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯಗಳ ಆದರ್ಶಪ್ರಪಂಚವೊಂದಿದೆ, ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಪ್ಲೇಟೋನಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಪ್ರಚಾರವಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವನು ಪ್ಲೇಟೋ"[6]. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ಲೇಟೋನನ್ನು ನಾವು ಅಭಿನಂದಿಸಬೇಕು. ಅವನ ತತ್ವಮತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ತನ್ನ ಸತ್ಯಾರಾಧನೆ, ಶೀಲಸಂವರ್ಧನೆ, ಆದರ್ಶರಾಜ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದ ಭರದಲ್ಲಿ ಕಲಾಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಲಿಗೊಟ್ಟನಿಂತ ಅವನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಮಂತ ಕಾವ್ಯಾನುಭೂತಿ, ಹೋಮರನ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಗೌರವ ಹಾಗೂ ತನ್ನ ಬರೆವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಗಳ ಶಕ್ತಿವಂತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸುವ ತೀವ್ರಾಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಪ್ಲೇಟೋ ಹೀಗೆ ಕವಿ, ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿರುವುದು ಮಹದಾಶ್ಚರ್ಯ. ಪ್ಲೇಟೋ

---

5. R. A. Scott–James–The Making of Literature P. 41
6. ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆ—ಡಾ॥ ಕೆ. ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾವ್

ನಂತಹ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮ ತತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ, ಕಲೆ, ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಗೌಣಸ್ಥಾನವನ್ನೇ ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ : ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಡಿಯಾಳಾಗಿಯೆ ಅವನ್ನು ಕಂಡು ಸ್ವತಂತ್ರಸ್ಥಾನವನ್ನೇ ಇದಕ್ಕೆ ನೀಡದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. "ಪ್ಲೇಟೋನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ನೋಡಿದರೂ ಈ ವೈಪರೀತ್ಯ ನಮಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರ ಕನಸುಗಳ ತಿನಿಸಾಗಿ ಸೌಂದರ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಷ್ಟು ಮತ್ತಾವ ಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳಲಿಲ್ಲ"[7] ಎಂದು ಟಾಲ್‌ಸ್ಟಾಯ್ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. "ಮಾನವ ವಿಚಾರಗಳ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆಯ ಇಂಥ ಘನವಾದ ನಿರಾಕರಣೆ ಇನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ." ಇದು ಗಂಭೀರ ಆಪಾದನೆ ಎಂದು ಹಿರಿಯ ವಿಮರ್ಶಕ ಕ್ರೋಚೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕಲೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ಲೇಟೋ ಹೇಳಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಶತಮಾನಗಳುರುಳಿದಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿವೆ : ಇದಕ್ಕೆ ಪರ ಮತ್ತು ವಿರುದ್ಧ ವಿಚಾರ ಪಂಥಗಳೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿವೆ : ಸಮನ್ವಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಅವನ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಯಲ್ಲಿ ಕಂಡವರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಕಲೆ ಹುಟ್ಟುವುದು ಅನುಕರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಂದು ಹಂತದ ವರೆಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಅನುಕರಣೆ ಯಾವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದು ಕಲೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗೂ ಇರುವ ಅಂತರವೇನು ? ಮೂಲಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೂ, ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಅಥವಾ ಕಲಾಕೃತಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ ಯಾವ ಮಾದರಿಯದು ? ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನವಿಟ್ಟು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸದೆ ಕಲೆ ಅನುಕರಣೆ, ಅದು ಸತ್ಯವಲ್ಲ, ಅದು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಶೀಲವನ್ನು ಹಾಳುಗೆಡಹಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಪಾದಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನಿಂದ ಮೊದಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬಹುತೇಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಕಾವ್ಯವನ್ನು (Imitation) ಅನುಕರಣೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಯಾವುದನ್ನು Imagination ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅಂಥ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲ ವಾದ ಶಕ್ತಿ ಕವಿಗೆ ಉಂಟೆನ್ನುವ ವಿಚಾರವೇ ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ತನಕ ಖಚಿತ ವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ...ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಕಾವ್ಯ ಕೇವಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅನುಕರಣವಲ್ಲ, ಅದೊಂದು ಕಲ್ಪನಾಸೃಷ್ಟಿ ಎನ್ನುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ರೂಪಿತ ವಾಯಿತು"[8]. ಪ್ಲೇಟೋನ ಅನುಕರಣೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ 'ಅನುಕರಣೆ' ಮಾಡುವ ಕವಿಗಳಾಗಲಿ, ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಕಂಡು, ಓದಿ ಆನಂದಿಸುವ ವಾಚಕರಾಗಲಿ ಸ್ವರ್ಗೀಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಲಾರರೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗು

---

7. ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆ—ಡಾ॥ ಕೆ. ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ರಾವ್
8. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮ—ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ

ತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಪಂಚದ ನಿರ್ಮಾಣ ದೇವಶಕ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೋಲ್‌ರಿಜ್‌ನಂಥವರಿಗೆ ಈ ನಿಸರ್ಗವು ದೇವನ ಕಲೆಯಾಗಿ ಕಂಡಿದೆ. ಈ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ದೈವೀ ಕಲ್ಪನೆಯೊಂದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅವನು ನಂಬುತ್ತಾನೆ. ಭಾರತೀಯ ಕವಿಗಳು, ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಈ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅದ್ಭುತ ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದೇ ನಂಬಿದ್ದಾರೆ.

> "ನಮಿಸುವೆನು ಮೂಲೋಕವನು ನಿ । ರ್ಮಿಸಿದ ಕವಿ ಶಂಕರನಿಗೆ
> ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷಕು ವಿಶ್ವರಂಗದ । ನಾಟಕದ ನೋಟದಲಿ ಜನರಿಗೆ
> ರಸವನುಕ್ಕಿಸುತಿಹನಿಗೆ ।"[9]

ಎಂದು ಭಟ್ಟನಾಯಕನು ಈಶ್ವರನ ನಿರ್ಮಾಣಕಲೆಯನ್ನು, ನಿಮಿಷ ನಿಮಿಷಕ್ಕೆ ಆ ವಿಶ್ವರಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಚೆಲುವಿನ ಆಟವನ್ನು, ರಸದ ಉಕ್ಕಂದವನ್ನು ಹೃದಯ ತುಂಬಿ ಹಾಡುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂಥದೇ ದಿವ್ಯ ಸೊಗಸಿನ ಅನುಭವ ಸಹೃದಯನಿಗಾಗುತ್ತದೆ. ಕಲಾನಿರ್ಮಾಣ ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿರ್ಜೀವ ಅನುಕರಣೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಜೀವನದ ನಕಲಾಗಿದ್ದರೆ ಕೋಟಿ ಕೋಟಿ ಜನಗಳ ಹೃದಯ ವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವುದು, ಅವರ ಬಾಳನ್ನು ಹಸನುಗೊಳಿಸುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯ ವಾಗುತ್ತಿತ್ತೇ ?

ಡಾ. ಆಯ್. ಎ. ರಿಚರ್ಡ್ಸ್ ಹೇಳುವ ಸೌಂದರ್ಯದ ವಿವಿಧ ಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ "ಪ್ರಕೃತಿಯ ಅನುಕರಣೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ನಿರ್ಮಾಣ ವಾಗಿದ್ದರೆ" ಎಂಬ ಅಂಶಗಳೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಂದು ಕಲಾಕೃತಿ ಸಹೃದಯ ಹೃದಯಾಹ್ಲಾದಕರವಾಗುವುದು ಬರಿ ಇವೆರಡರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲ. ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಅಂಶಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಕೆಲವರು 'ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡಿದ್ದರೂ ಅದು ಮುಖ್ಯವಸ್ತುವಿನ ಪ್ರತಿಕೃತಿ ಅಥವಾ ಅನುಕರಣ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಅವರ ಭಾವನೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜೀವಭೂತವಾದ ರಸ ವುಂಟೆಂದು ಅವರು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ'[10] ಎಂದು ಪ್ರೊ. ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಹೇಳುತ್ತ ರಸಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಗುರಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಚಿತ್ರಗಳೂ ಉಂಟೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಮಾತುಗಳನ್ನೇ ಉದ್ಧರಿಸುತ್ತ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಲಲಿತಕಲೆಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೇಳುವಾಗ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ಕಾವ್ಯ, ನೃತ್ಯ, ಗಾನ,

---

9. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ :—ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ.
10. ಅದೇ

ನಾಟ್ಯ ಇವುಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ವಾಸ್ತು ಈ ಮೊದಲಾದವೂ ಲಲಿತಕಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ಆಲಂಕಾರಿಕರು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಾದಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇ ಎತ್ತುವುದಿಲ್ಲ). ಇದೇನೇ ಇದ್ದರೂ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರಪಂಚದ ನಿರ್ಜೀವ ಅನುಕರಣೆ ಎಂದು ಖಂಡಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. 'ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ಆಕೃತಿಯನ್ನೋ ವಸ್ತುವನ್ನೋ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಬರೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಅವನದ್ದು ?' ಎಂದು ಚಿತ್ರಕಾರನ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಶ್ನೆಹಾಕುತ್ತ ಡಾ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಅದನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ: "ಅವನನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದ್ದು ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ದೃಶ್ಯವಾದರೂ ಅದರ ತಾದ್ರೂಪಿಕ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ ಅವನು ತೃಪ್ತನಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು ಯಾವುವೆಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಷ್ಟನ್ನೇ ಅಂಕಿಸಿ ಉಳಿದುವನ್ನು ಮರೆತು ಚಿತ್ರಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಂಥ ಕಾರಣ ದಿಂದಾಗಿ ಅದು ಒಂದು ಕಲೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಅನುಕರಣೆ' ಎಂದೂ ಕಲೆ ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ"[11].

ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ವಿಶ್ವ ವಿಖ್ಯಾತ ದಾರ್ಶನಿಕ, ತಾರ್ಕಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕ. ಪ್ಲೇಟೋನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಇವನು ಸಹ ಗುರುವಿನಂತೆ ಕಾವ್ಯವು ಅನುಕರಣ ಮೂಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಇಬ್ಬರೂ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವಲ್ಲಿ ಅಜಗಜಾಂತರವಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಅನುಕರಣೆ ಎಂಬುದು ಮೂಲವಸ್ತುವಿನ ಕೇವಲ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಲ್ಲ. ಅನುಕರಣೆಯು ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನಾ (Imagination) ರಂಗವನ್ನು ಸೇರಿ ಪುನರ್ನಿರ್ಮಾಣ ಗೊಂಡು ಹೊರಬರುವ ಕಲಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಸೃಷ್ಟಿ. ಅವನು ಅನುಕರಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ ಗಳೆಂದರೆ: 'ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು.' ಅಂದರೆ ಗತಿಶೀಲವಾದ ಜೀವನದ ಚಲನೆ ಯನ್ನು. ಕವಿಯ ಅನುಕರಣೆಗೆ ಸಿಕ್ಕುವುದು ಮನುಷ್ಯಜೀವನ, ಅದರ ವೈವಿಧ್ಯ, ಅಲ್ಲಿಯ ಸತ್ವಮೌಲ್ಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಸು ವುದು ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನಲ್ಲ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಕಾರ್ಯದ ಕ್ರಮವನ್ನು. ಕಾವ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಈ ವಿಶೇಷ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿಯೇ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ, ನೀತಿಶಾಸ್ತ್ರ, ರಾಜ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಅಂಗವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವೆಂದು ಗಣಿಸಿದನು. ಇತಿಹಾಸಕಾರನು ಸಂಭವಿಸಿದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವರದಿಮಾಡಿದರೆ ಕವಿಯು ಜೀವನವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತ ಮುಂದೆ ಏನು ಸಂಭವಿಸಬಹುದು, ಸಂಭವಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯ ವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಸತ್ಯವೂ, ಉನ್ನತವಾದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಇತಿಹಾಸವು ವಿಶಿಷ್ಟ

11. ಚಿತ್ರಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಕಲೆಗಳು—ಡಾ॥ ಕಾರಂತ

ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರೆ ಕಾವ್ಯವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ,"[12] ಎಂಬುದು ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನ ಮತ. 'ಅನುಕರಣೆ' ಎಂದರೆ ಜೀವನದ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಯ ತದ್ವತ್ತಾದುದು, ತದ್ರೂಪವಾದುದು ಅಲ್ಲ. "ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೀಗೆ ತದ್ರೂಪವಷ್ಟೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಪಂಡಿತರ ಮಾತಿರಲಿ ಬಾಲನಾದವನು ಕೂಡ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಂದಂದಿನ ಜನ ಜೀವನ ಯಾವ ಯಾವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಚಲನೆ ಹೇಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವೊ ಅಥವಾ ಪ್ರಗತಿಪರವೊ ಎಂಬ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳ ವಿವರವನ್ನು, ಅಂದಂದಿನ ಜನಜೀವನದ ದಿಕ್ಕು, ಗುರಿ, ಉದ್ದೇಶಗಳೇನು, ಅದರ ಮೌಲ್ಯಗಳೇನು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ"[13]. ಡಾ. ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರು 'ಪ್ರತಿಬಿಂಬ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತ "'ಬಿಂಬನ' ಎಂದರೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಹಾಗೆ ಪಡಿಮೂಡಿಸುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ ; ಇರುವುದನ್ನು ತನ್ನ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಅದು ಬೇರೊಂದೆಂಬಂತೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸುವುದು ಎಂದು ಅರ್ಥ, ಚಂದ್ರಬಿಂಬ ಎನ್ನುವ ಮಾತನ್ನು ಗಮನಿಸಿರಿ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಬಿಂಬಿತವಾಗಿರುವುದು ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕೇ ಆದರೂ ಅದು ಚಂದ್ರಮಂಡಲದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗಿ ಚಂದ್ರಕಾಂತಿಯಾಗಿ, ಬೆಳುದಿಂಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ...ಕವಿಯಂಥ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಲೋಕಾನುಭವಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೊಂದು ಪರಿವರ್ತನ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆದೇ ನಡೆಯುತ್ತದೆ"[14] ಎಂದು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ಲೇಟೋ ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾವ್ಯದ ಪರಿಣಾಮದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಸಮರ್ಥ ಹಾಗೂ ಸಾಧಾರಪೂರ್ಣ ಉತ್ತರ ನೀಡಿ ಕಾವ್ಯದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುತ್ತಾನೆ. ಕಾವ್ಯ ಅಸತ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಸಭ್ಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಓದುಗರ ಮನವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುತ್ತದೆ, ನೀತಿಯನ್ನು ಕೆಡಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂದು ಪ್ಲೇಟೋ ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟು ನೀತಿಬೋಧೆ ಮಾಡುವಂಥ ದೇವಸ್ತುತಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು, ಮಹಾತ್ಮರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದೆಂದು ರಿಯಾಯಿತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ನೀತಿಬೋಧೆಯೇ ಕಾವ್ಯದ ಗುರಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ಲೇಟೋನ ಹಿಂದಿನವರು ನಂಬಿದ್ದರು. ಉತ್ತಮ ಕವಿ, ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಕ ಎಂಬುದು ಅವರ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಪ್ಲೇಟೋ ಸಹ ಇದನ್ನೇ ಬಲವಾಗಿ ನಂಬಿದ. ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಆವೇಶಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಗಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಕಾವ್ಯರಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ

---

12. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ—ಡಾ॥ ಬಿ. ಬಿ. ಹೆಂಡಿ
13. ಗತಿಬಿಂಬ—ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ
14. ಅದೇ

ಬುದ್ಧಿ ಅವನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಸೃಷ್ಟಿಗೊಂಡು ಬರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಪಾಯಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಅಪ್ರಬುದ್ಧ ಆಲಾಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆರೋಪಿಸಿದ. ಪ್ಲೇಟೋ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಸರಿ, ಎಲ್ಲಿಂದ ತಪ್ಪಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್ ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯ ಬರವಣಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಆವೇಶಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಅಹುದು. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆರಳಿಕೆಯ ಗುಣವೇ ಅಡಕವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲಾಕೃತಿ ಸಹೃದಯನ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಕಲಕಿ, ಕೆರಳಿಸಿ ಮನುಷ್ಯಜೀವನದ ಒಳಿತು, ಕೆಡಕುಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ, ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ, ಆನಂದಹೊಂದುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಕಲಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಕಣ್ತೆರೆದ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಒಳಿತು-ಕೆಡಕುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ತನ್ನ ಮನದ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಲೌಕಿಕ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಿಗೆ ಗೌರವ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಮನ ಬರಿ ಕೆರಳುವುದಿಲ್ಲ, ಅರಳುತ್ತದೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ಲೇಟೋ ತನ್ನ ಭಾವವಿರೇಚನ (Katharsis) ಸಿದ್ಧಾಂತದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. "ನಿಜವಾದ ಕಲಾವಿದನ ಮಾರ್ಗವೇ ಬೇರೆ. ವಸ್ತುವಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ನೇರಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಿನಿಂದ ಕೆಲಸಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು ಕಲಾವಿದ...ಒಂದು ಹುಲಿಯ ಮೊಲೆಯ ಹಾಲನ್ನು ಆಡು ಸವಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಕಲಾವಿದನ ಇಂದ್ರಜಾಲ. ಮೊಲೆ ಉಣ್ಣುವ ಸಹಜಗುಣವನ್ನು ಬಯಲಿಗೆಳೆದು ಹುಲಿಯ ಮೊಲೆಯನ್ನು ಆಡು ಸೇವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲವೆ ? ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯ ನೈಜಗುಣಗಳಿಂದಲೇ ಎಂತಹ ವಿರುದ್ಧ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅವು ಸಹಜ ಮಿತ್ರವೃತ್ತಿಗಳೋ ಎಂಬಂತೆ ಯಾರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನೇ ನಿಜವಾದ ಕಲೆಗಾರ...ಈ ತತ್ವದ ಮೇರೆಗೆ ಬಹು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಲೆ ಎಂದರೆ, ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೂ (ವಿರುದ್ಧವಾದುದರಲ್ಲಿಯೂ) ಒಂದು ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದು ಕಲಾವಿದನ ಪ್ರತಿಭೆ ಇಂತಹ ವಿಶ್ವ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವ ಒಂದು ದೈವಿಕ ಚೈತನ್ಯ"[15] ಎನ್ನುವ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲ್‌ನು "ಅಲೌಕಿಕ ಸತ್ಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು–ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಈ ಜಗತ್ತು ಸ್ವಯಂಪೂರ್ಣ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ" ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮನಸ್ಸಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಆದರ ಪರಿಣಾಮ ಓದುಗನ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಕಳಕಳಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ನೀತಿಯ ವಿಚಾರವೂ ಆದರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೈತಿಕ

---

15. ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಕಲೆ—ಡಾ॥ ಕೆ. ಬಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣರಾವ್.

ಉತ್ಕರ್ಷವೇ ಕಾವ್ಯದ ಗುರಿಯಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸುವುದು ಶುದ್ಧ ಅನ್ಯಾಯ ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರೂ ಕಾವ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಪಕ ವಾಗಿ, ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾವ್ಯವುಂಟು ಮಾಡುವ ಪರಿಣಾಮಗಳಲ್ಲಿ ರಸಾನಂದವೇ ಪರಮ ಹಾಗೂ ಏಕೈಕ ಲಾಭವೆನ್ನುವಂತೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಸ್ತಾರ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಸೃಷ್ಟಿಯ ಅನಾಹುತವನ್ನು ಬೆರಳಿಟ್ಟು ತೋರಿಸಿದವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಇಂಥವರು ಕಾವ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಹಾನಿಕಾರಕವೆಂದು ಖಂಡಿಸಿ 'ಕಾವ್ಯಾಲಾಂ ಪಾಶ್ಚವರ್ಜಯೇತ್' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ಲೇಟೋನ ಗೆಳೆಯರಂತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು, ಕೇಳಬಾರದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳನ್ನು ರಾಜಶೇಖರನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾನೆ: ಕಾವ್ಯ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕೆಟ್ಟದ್ದನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ, ಅಶ್ಲೀಲವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ."[16] ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರುವ ರಾಜಶೇಖರನು ಅಶ್ಲೀಲ, ಶ್ಲೀಲಗಳು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಬರುತ್ತವೆ, ಸಹೃದಯನು ಅವುಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು, ಅದರಿಂದ ಓದುಗನ ಚಿತ್ತಕ್ಕೆ ಸಿಗುವ ಉಪಶಮನವೆಂಥದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿವರಣೆ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಪದಾರ್ಥದ ಅತಿಶಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದೋ ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಮನ ಮುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದೊ, ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯ ಗೆರೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಕವಿಗಳ ಪದ್ಧತಿ, ಈ ಬಗೆಯ 'ಅರ್ಥವಾದ'ವು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಉಂಟು... ಅತಿಶಯವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಒಳತಿರುಳು ವಾಚಕನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬೇಗ ಮುಟ್ಟಿದರೆ ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಫಲಿಸಿತು ; ಅವನು ಹಿಡಿದದಾರಿಯೂ ನಿರ್ದೋಷವಾಯಿತು. ಜಾರೆಯರ ನಡೆವಳಿಕೆ, ಧೂರ್ತರ ವಂಚನೆ – ಈ ಮೊದ ಲಾದವುಗಳು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವುದುಂಟು ; ಇದನ್ನು ಓದಿ, ಕೇಳಿ, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ವಾಚಕರ ಮನಸ್ಸೂ ಕೆಡಬಹುದು." ಆದರೆ "ಈ ಬಗೆಯ ವರ್ತನೆಗಳೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಂಟು ; ಅವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿ ; ಅದರ ಹಾಗೆ ನಡೆಯದಿರಿ' ಎಂದು ನಿಷೇಧಿಸು ವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕವಿ ಇದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವನೇ ಹೊರತು ಅವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿರೆಂದು ವಿಧಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ"[17] ಇಲ್ಲಿ ರಾಜಶೇಖರನು ಕವಿಯ ಉದ್ದೇಶ ಹಾಗೂ ಸಹೃದಯನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಎರಡನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಲವಾರು ಆಲಂಕಾರಿಕರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಪ್ರೊ. ತೀ. ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು ಈ ಬಗ್ಗೆ ಬಹು ಸಮಂಜಸ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಮಾತುಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ:

---

16. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ—ತೀ. ನಂ, ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ:
17. ಅದೇ

"ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಕವಿ ಔಚಿತ್ಯವರಿತು, ತನ್ನ ಚಪಲತೆಯನ್ನು ಅದುಮಿ, ಕಾವ್ಯ ರಚನೆ ಮಾಡಬೇಕು ; ವಾಚಕನು ಶುದ್ಧ ಹೃದಯದಿಂದ ಓದಬೇಕು ; ಟೀಕಾಕಾರನು ಉದಾರ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬೇಕು"[18]

ಪ್ಲೇಟೋನ 'ಅನುಕರಣೆ'ಯ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕ ಸರ್ ಫಿಲಿಪ್‌ಸಿಡ್ನೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಗಣಿಸಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿಯು ಆಕಸ್ಮಿಕ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಿಗಿಂತ, ಮೂಲಭೂತವಾದ ಸಂಭಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಕೊಟ್ಟು, ಇತಿಹಾಸಕಾರನಿಗಿಂತ ಆಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ಯವನ್ನು ದರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವು ಸತ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಒಳನೋಟವನ್ನೊದಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವೊಂದನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಈ ಪರ್ಯಾಯ 'ಸತ್ಯ'ದ ಹಿರಿಮೆಯೆಂದರೆ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದೊಂದೇ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಲಾರದ್ದು. ಕವಿಯು ನಡೆಯುವ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳ ತೋರಿಕೆಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಕಲು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಾಚೆಗೆ ಹುದುಗಿರುವ ಅಂತರಾಳದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅನುಕರಣೆಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಸತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು ಮತ್ತು ಇದು ಓದುಗನಿಗೆ, ಕವಿಯ ಆದರ್ಶಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಲು, ಪ್ರೇರೇಪಣೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅನುಕರಣೆ ಕವಿಯಿಂದ ವಾಚಕನಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಕವಿ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕ ಹಾಗೂ ಕವಿ ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವ ಡ್ರೈಡನ್‌ನು ಅನುಕರಣೆ, ಕಲ್ಪನೆ (Imagination) ಹಾಗೂ Fancy (ಭಾವನೆ) ಇವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ ; ಕಾವ್ಯ ಜೀವನದ ಅವಲೋಕನೆಯಿಂದ ರೂಪ ತಾಳುವುದಿಲ್ಲ ; ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ, ಅವಲೋಕಿಸಿದ ಬದುಕಿನ ವಸ್ತುಗಳು ಹೊಸ ರೂಪ ಪಡೆದು ಕಾವ್ಯ ಜನಿಸುತ್ತದೆ. Fancy ಮತ್ತು imagination ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಅಂತರವನ್ನೇನೂ ಡ್ರೈಡನ್ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ (Imagination)ಯ ನಿಯಮರಾಹಿತ್ಯ, ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ (wild) ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಂಧಿಸುವ ಒಂದು ಅಂಶವಿರಲೇಬೇಕು, ಅದು 'Fancy' ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಗೊ ಓಡುತ್ತಿರುವ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿ Fancy ಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕವಿಗೆ ಒಂದು ನಿರ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಕವಿಗೆ "Fancy is the principal quality required" ಎಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಡ್ರೈಡನ್‌ನು ನಾವು Imagination ಕುರಿತು ಏನೆಂದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವೆವೋ ಅದೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವನೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ

18. ಅದೇ

ಅವನು ಮುಂದುವರಿದು "But it is fancy that gives the life touches and the secret graces to it" ಎಂದು 'Fancy'ಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿಮರ್ಶಕ ಕೋಲ್‌ರಿಜ್. ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅವನು ಎರಡಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದಲೇ ಕವಿಯು, ಈ ಪ್ರಕೃತಿ, ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನ ಬಹಿರಂಗ ಭಾವನೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಇದು, Primary Imagination (ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಕಲ್ಪನೆ) ಬಲದಿಂದ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು Secondary imagination ಕಾರಣವಾಗಿ, ಈ ಈಶ್ವರ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕವಿ ತನ್ನದೇ ಎಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರ್‌ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ನಿಸರ್ಗವು ದೇವನ ಕಲೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ದೈವೀಕಲ್ಪನೆಯೊಂದು ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೋಲ್‌ರಿಜ್ ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಲಾಕಾರನು ಎಂದಿಗೂ ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ನಕಲು ಮಾಡುವುದರ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ, ಅವನ ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿಯು, ಮನ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ತರ್ಕಗಳು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ, ಪೃಥಃಕರಿಸಿ, ಪುನರ್‌ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಇದು 'ದಿವ್ಯಕಲ್ಪನೆ' (Divine imagination) ಯ ಕೆಲಸದಂತೆಯೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದು ಕೋಲ್‌ರಿಜ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕಲ್ಪನಾಶಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಕಲಾಕಾರನು ಜೀವನದ ನೈಜತೆಯನ್ನೇ ಮರೆತು ಕಲಾಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲಾಗದು, ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಕಾವ್ಯದ ಸೊಗಸು, ಹಗಲಗನ ಸಂಬಂತಾಗುವುದು ಮತ್ತು ನೈಜತೆಯನ್ನು ನಕಲು ಎನ್ನುವ ಮಟ್ಟಕ್ಕೂ ಇಳಿಸಲಾಗದು. ಇದರಿಂದ ಕಾವ್ಯಾನಂದದ ಆಶೆಯನ್ನು ತುಳಿದು ಹಾಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. "ಕಾವ್ಯವು ಲೋಕಸ್ಥಿತಿಯ ನಕಲಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲೋಕಸ್ಥಿತಿಯ ಎಲ್ಲೆಯನ್ನೂ ಬಹುದೂರ ಮೀರಿ ಹೋಗಬಾರದು".[19] ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಕಲಾಕಾರನು ಔಚಿತ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ, ನೈಜತೆಯನ್ನು ಜೀವಂತಶಕ್ತಿಯೆಂಬಂತೆ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ರಸವತ್ತಾದ ಕೃತಿ ರಚನೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ದಂಡಿ, ಮಹಿಮ ಭಟ್ಟರಂಥ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ'ಗೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಇದೇ ಕಾರಣದಿಂದ. "ಕವಿದೃಷ್ಟಿ ವಸ್ತುವಿನ ವಿಶೇಷಾಂಶಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ವಸ್ತು ಸ್ವಭಾವದ ಯಥಾವತ್ತಾದ ನಿರೂಪಣತೆಯೇ ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ".[20] ಈ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನಿಸಿಯೇ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಕರು ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಎರಡನ್ನೂ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅನುಕರಣೆ ಕಲಾನಿರ್ಮಾಣದ

---

19. ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ—ತೀ.ನಂ.ಶ್ರೀ.
20. ಅದೇ

ಪ್ರಾರಂಭದ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಇದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ಸ್ವತಂತ್ರ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಆನಂದದಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ, ಬರಿಯ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗದೆ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಪ್ಲೇಟೋ ಹೇಳುವಂತೆ ಕಲೆ, ಕಾವ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಕೃತಿಗಳು, ನಕಲು ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಹತ್ತಾರು ಜನರ (ಕವಿ) ನಿರ್ಮಾಣವೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಬಗೆಯದಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಲಾರೆವು. ಪಂಪ, ರನ್ನ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ, ಕುವೆಂಪು ಇವರಲ್ಲಿ ನಾವು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ನಿರ್ಮಾಣ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಮೂಲವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿಯೂ ಈ ಮಹಾಕವಿಗಳು ತಮ್ಮ ಕಲಾತ್ಮಕ ಗುಣವನ್ನು, ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸ, ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಂತೆ ಇವರೂ ಪೂಜ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ – ಅಧರ್ಮ ಇತ್ಯಾದಿ....

ಬನ್ನಂಜೆ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಧಾರ್ಮಿಕವೂ ಅಲ್ಲ ; ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧಾರ್ಮಿಕವೂ ಅಲ್ಲ. ಮೂಲತಃ ಅದು 'ಸೆಕ್ಯುಲರ್'. ಅದನ್ನು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಎಳೆದವರುಂಟು ; ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಎಳೆದವರುಂಟು. ಎಳೆದತ್ತ ಅದು ಒಲೆದದ್ದೂ ಉಂಟು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎರಡನ್ನೂ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ ; ನಮ್ಮ ಜನರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜೈನವಾಯಿತು ; ಶೈವವಾಯಿತು ; ವೈಷ್ಣವವಾಯಿತು. ಇದು ಮುಗಿದ ಕಥೆ, ಮತ್ತೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಾಜಕೀಯವಾಯಿತು. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಬಂತು. ಇಸಮ್ಮುಗಳು ಬಂದವು. ಪ್ರಗತಿ ವಿರೋಧಿಗಳಿಗೆ ಎದುರಾಗಿ ಪ್ರಗತಿವಾದ ಬಂತು. ಜಾತೀಯತೆ ಅಳಿಸಲು ಜಾತಿವಾದ ಬಂತು. ಬಂಡಾಯಿಗಳು ಬಂದರು. ಬಡಾಯಿಗಳು ಬಂದರು. 'ಧರ್ಮಧ್ವಜ'ರ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಾಹಿತ್ಯ 'ಅಧರ್ಮಧ್ವಜ'ರ ಕೈಗೂ ಬಂತು. ಇಬ್ಬರೂ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೂದೋಟಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಆಡನ್ನು ಛೂ ಬಿಟ್ಟರು.

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಬ್ಬರೂ 'ರಿಯಾಕ್ಷನರಿ'ಗಳೆ. ಒಬ್ಬರು ಧರ್ಮದ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದರು ; ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಧರ್ಮದ ನಿರಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಪ್ರಗತಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾದರು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಬಾವಿಗಿಂತ ಹೊರಗೆ ಜಗತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರೂ ಬಾವಿಯೊಳಗೆ ಎದೆಯುಬ್ಬಿಸಿ ಡುರುಕು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬಾವಿಯ ಹೊರಗೆ ನಿಂತವರನ್ನು ಕಂಡು ನಗೆಯಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದವನಿಗೆ ಧರ್ಮ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದವನಿಗೆ ಅಧರ್ಮ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರಗೆ ನಿಂತವನಿಗೆ ಎರಡೂ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ತಟಸ್ಥತೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಧರ್ಮವಾಗಬೇಕು.

ಮೌನದಿಂದ ಮಾತು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮಾತಿನಿಂದ ಮಾತು ಹುಟ್ಟಿದರೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಅಥವಾ ಜಗಳ, ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಭ್ರಮೆಯೇ ಜಗಳವನ್ನು ಹೆರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಗಳಗಂಟರಿಗೆ ಜಗಳದಿಂದ ಸಮಾಜವನ್ನು ತಿದ್ದುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದೂ ಗೊತ್ತಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಇದು ತಟಸ್ಥತೆಯ ಮೌನದ ಕೊರತೆಯ ಫಲ.

ಯಾವುದೂ ಪೂರ್ತಿ ಕೆಟ್ಟದ್ದಲ್ಲ. ಯಾವುದೂ ಪೂರ್ತಿ ಒಳ್ಳೆಯದಲ್ಲ. ಅರಸೊತ್ತಿಗೆ ಕೆಟ್ಟದು ಎಂದೆವು, ಜನತಂತ್ರ ಬಂತು. ಪೂರ್ತಿ ಒಳ್ಳೆಯದಾಯಿತೆ ? ಒಳ್ಳೆಯ ಅರಸರಾದರೆ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯೂ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಬಹುದು. ಕೆಟ್ಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿದ್ದಾಗ ಜನತಂತ್ರವೂ ಕೆಟ್ಟದಾಗಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ಕೆಟ್ಟರಾಜನನ್ನು ಉರುಳಿಸಿ ನೂರು ಜನ ಕೆಟ್ಟ ಮಂತ್ರಿಗಳನ್ನು ಆ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಸಿದರೆ ಏನು ಬಂತು ?

ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲೆ ಮುಳುಗಿದವನಿಗೆ ಇದು ಅರ್ಥವಾಗಲಾರದು. ಅರ್ಥವಾದರೆ ಅವನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಜನಸೇವೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ? 'ನಿಮ್ಮ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿಯೆ ನಾನು ಚುನಾಯಿತನಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಚುನಾವಣೆಯ ಭಾಷಣಗಳನ್ನು ಬಿಗಿಯುವುದು ಹೇಗೆ ? ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಸಾರಾಸಗಟು ಮರೆಯುವುದು ಹೇಗೆ ? ಆದರೆ ತಟಸ್ಥನಾಗಿ ನಿಂತವನಿಗೆ ಈ ಮಾತು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶವೇನು ? ಆನಂದ ಎಂದರು ಕೆಲವರು. ಬುದ್ಧಿ ಸಾಣೆ ಹಿಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಎಂದರು ಕೆಲವರು. ಸಮಾಜವನ್ನು ತಿದ್ದಲಿಕ್ಕೆ ಎಂದರು ಕೆಲವರು. ಯಾವುದೂ ಪೂರ್ಣ ಉತ್ತರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲವೂ ಅಂಶತಃ ಸರಿಯಿರಬಹುದೇನೋ, ಅಂಶತಃ ತಪ್ಪು, ಕಾಫಿ ಕುಡಿದಾಗ, ಸಿಗರೇಟು ಸೇದಿದಾಗ, ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವ ಹೆಣ್ಣು ಅಚಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸಿದಾಗ ಖುಶಿಯಾಗಬಹುದು. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಖುಶಿ ಇಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಆಳವಾದ ಒಂದು ನೆಲೆ ಅದಕ್ಕಿದೆ.

ಬೌದ್ಧಿಕವಾಗಿ ಅದು ನಮ್ಮನ್ನು ಕೆದುಕುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾದದ್ದು. ಇದನ್ನು ಬೇಕಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ 'ಬೌದ್ಧಿಕ ಖುಶಿ' ಎನ್ನೋಣ. ನಮಗೆ ಒಂದು ಹೊಸಗುಂಗು ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ. "ಏನು ಏನು ಜೇನು ಜೇನು ಬರಿಯ ಗುಂಗುಂಗಾನ."

ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿಗೂ ಮುಗಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅದು ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದೂ ಹೌದು. ಹೀಗಾಗಿ–ಬೇಕಾಗಲಿ ಬೇಡವಾಗಲಿ–ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಅದು ತಿದ್ದುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಮಗರಿಯದಂತೆಯೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಇದು ಅದರ ಗುಣವೂ ಹೌದು ; ದೋಷವೂ ಹೌದು. ಒಬ್ಬ ಬುದ್ಧಿವಂತ ಲೇಖಕ ತನ್ನ ಮಾತಿನ ಮೋಡಿಯಿಂದ ಓದುಗನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿಯಬಲ್ಲ. ಓದುಗನು ಅವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಇದು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಪಾಯದ ಮುಖ. ಓದುಗನ ಬುದ್ಧಿ–ಪ್ರಜ್ಞೆ ಲೇಖಕನ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಶರಣಾಗುವ ದುರಂತ.

ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು ಇದನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ : "ಸ್ವಂತಿಕೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಿ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮಾತಿಗೆ ತಲೆದೂಗುವ ಬಸವಣ್ಣಗಳಾಗಬೇಡಿ." ಇಲ್ಲಿಯ ದೊಡ್ಡ ವಿರೋಧಾಭಾಸವೆಂದರೆ – ಇಂಥ ಮಾತನ್ನಾಡು

ವವರೂ ತನ್ನ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ತಲೆದೂಗಬೇಕು ಎಂದು ಬಯಸು ತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಲೇಖಕನಿಗೂ ಈ ಸ್ವಾರ್ಥ ಉಂಟು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಅವನು ಬರೆಯುವುದೇ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಯಾರೂ ತಲೆದೂಗದಂತೆ ನಾನು ಬರೆಯಬೇಕು ಎಂದು ಯಾರೂ ಬಯಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಜನದ ಮೇಲೆ ಹೇರುವುದು ಲೇಖಕನಿಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಚಟವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾನು ಧಾರ್ಮಿಕ ಲೇಖಕನಾದರೆ ನಿಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಧರ್ಮದ ಹೊರೆ ಹೊರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಧರ್ಮವನ್ನು ನಂಬದವನಾದರೆ 'ಪ್ರಗತಿ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಭಾರತದ ನೆಲದಿಂದ ಅಳಿಸಿಹಾಕಿ' ಎಂದು ಕರೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ ನನಗೆ ಮುಖ್ಯ. ಯಾವುದು ಸತ್ಯ ಎನ್ನುವುದು ನನಗೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಸತ್ಯ ಎನ್ನು ವುದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಎಂದೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಅಪಾಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದಾಗ ಸಾಹಿತಿ ತಟಸ್ಥನಾಗಿರುವುದು ಒಂದು ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆಯಿಂದ ನಾನು ಹಾಳಾದರೆ ಯಾರಿಗೂ ನಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಊರನ್ನೆಲ್ಲ ನಂಬಿಸಿ ಹಾಳುಮಾಡುವ ಹಕ್ಕು ನನಗಿಲ್ಲ.

ಅದರಿಂದಲೆ ಸಾಹಿತಿ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬರೆಯಬಲ್ಲ; ಅಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬರೆಯಬಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಉಪದೇಶಕ' ಆಗಲಾರ. 'ಪ್ರೊಫೆಟ್' ಆಗಲಾರ, ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರೆ ಆದರೂ ಪ್ರೊಫೆಟ್ ಆಗಿ ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯಲಾರರು. ಬರೆದರೆ ಅದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯ ಆಗಲಾರದು.

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗೊತ್ತು–ಗುರಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಇಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಪಾತ್ರ ವೇನು ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ 'ಇಮ್ಮಾರಲ್' ಅಲ್ಲ; ಆದರೆ 'ನಾನ್‌ಮಾರಲ್' ಹೌದು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಧರ್ಮವನ್ನಾಡಿಸಬಾರದು – ಏಕೆಂದರೆ ಧರ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನಾಡಿಸಬಾರದು.

ಈ ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷತೆ– ಧರ್ಮನಿರಾಕರಣೆ ಅಲ್ಲ– ಎಲ್ಲ ಕಾಲದಲ್ಲು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾನದಂಡವಾಗಿ ಉಳಿಯಬಲ್ಲುದು. ಉಳಿದವುಗಳೆಲ್ಲ – ಅದು ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಕ್ಕಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿರಲಿ, ಧರ್ಮನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿರಲಿ ಶಾಶ್ವತ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರವು. ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ಒಲವು ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಅವುಗಳ ಮೆರೆದಾಟವೂ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಡಾ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಒಂದೇ ಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಸಿ, ಅವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಮಾನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ವಾಡಿಕೆ. ಇದು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಾವು ಯೋಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ಇವನ್ನು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನ ಅನಿಸಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸಾಧನಗಳನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಮಾನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡುತ್ತವೆ, ಅಥವಾ ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಡಬಲ್ಲದು–ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೀಮೆ ಅದು ಮಾಡಬಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು ; ಭಾಷೆ ಅದರ ಮಾಧ್ಯಮ. ಆ ಮಾಧ್ಯಮದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕುರಿತ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಊಹಾಪೋಹಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅದರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮನುಷ್ಯನ ಭಾವಾತಿರೇಕದಿಂದ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಕಲ್ಪನೆಗಳು, ತರ್ಕಗಳು ಭಾಷೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಮಾನವನ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ಎಂದರೆ ವಿಚಾರ, ಭಾವನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿನಿಮಯ ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದಲೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ನಿತ್ಯಜೀವನದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗಾಗಿ ನಾವು ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಣ್ಣ ರೇಖೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ನಾವು ಇತರರೊಡನೆ ನಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು, ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗಲಾರೆವು. ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಒಂದು ಕತೆಯೋ, ಕಾದಂಬರಿಯೋ, ಕವನವೋ ನಮಗೆ ಒದಗಿಸುವ ಭಾವಾನುಭವಗಳ ಬಿಂಬಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಿದೆ. ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಬಾಹುಳ್ಯವಿದೆ. ಅವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಯಾರ್ಯಾರ ಮನಸ್ಸು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ತೋಡಿಕೊಂಡಿತು–ಎಂಬ ಚಿತ್ರವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ

ಬರುವ ವಾಕ್ಯ ಸಮುದಾಯಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಅನೇಕ ನೆನಪುಗಳು ಮರುಕಳಿಸಿ ಕಣ್ಮುಂದೆ ನಲಿಯತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ಶಬ್ದಗಳ ಮೂಲಕ ಸೂಚನೆಗೊಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು, ವಸ್ತುಗಳು, ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಚಿತ್ರಪಟಲದಂತೆ ಹಾಯಬಲ್ಲವು. ನಾವು ಬಳಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸುಖ, ದುಃಖವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಬಲ್ಲವು. ನಮ್ಮ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸಬಲ್ಲವು. ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಬಿಂಬಿಸುವ ಕಾಲ ಮತ್ತು ದೇಶಗಳು ಎಷ್ಟೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಿರಬಲ್ಲವು, ಎಷ್ಟೂ ಸಣ್ಣದಾಗಿರಬಲ್ಲವು.

ಚಿತ್ರಕಲೆ ಅಥವಾ ಶಿಲ್ಪ ತನ್ನ ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ದೇಶದ ಒಂದು ತೀರ ಸಣ್ಣ ತುಣುಕನ್ನು ಎಂದರೆ ಸಣ್ಣ ಒಂದು ಸ್ಥಳವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲುದು. ದೇಶ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳಗಳು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು. ಕಣ್ಣಿನ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಂತಹ ಅಂಶವನ್ನು ಒಂದು ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಬಿಂಬಿಸಿ ನಮ್ಮ ನೆನಪನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಬಹುದು. ಕಣ್ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲ ದೃಶ್ಯ ಬಿಂಬಗಳಿಗೂ ಈ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಆ ಮಾಧ್ಯಮದ ವಸ್ತುವೇ ಉದ್ದ ಅಗಲ ಮತ್ತು ಎತ್ತರಗಳ ಪರಿಮಿತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಅದು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ, ಬೆಳಕುಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸಬಹುದಾದದ್ದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಲಕ್ಷಣವಾದ ರೇಖೆ ಎಂಬುದರಿಂದಲೂ ಸೂಚಿಸಬಹುದಾದದ್ದು. ಇದು 'ಸ್ಥಳ'ಕ್ಕಿರುವ ಮಿತಿ.

ಇನ್ನು ಕಾಲವನ್ನು ಎಣಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಹೇಳುವಂತೆ ನೂರು, ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಕತೆಯನ್ನು ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಹೇಳಲಾರದು. ಕಾಲವನ್ನು ಒಂದು ಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ನಿಂತಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಆವರಣದಲ್ಲಿ, ಏನು ನಡೆಯುತ್ತದೋ ಅಥವಾ ನಡೆಯಿತೋ ಅದನ್ನಷ್ಟೆ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ತೋರಿಸಬಲ್ಲದು. ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗೆ ನಡೆಯತಕ್ಕಂತಹ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು, ವಿಪ್ಲವಗಳನ್ನು, ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಭಾಷೆ ತಿಳಿಸಬಹುದಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಲಾರದು. ಸೆರೆ ಹಿಡಿದ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ನಿಶ್ಚಿತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಸುಖ, ದುಃಖ, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರಬಹುದಾದ ಮನುಷ್ಯ, ಇಲ್ಲವೆ ಮನುಷ್ಯೇತರ ಆಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಚಿತ್ರ ಬಿಂಬಿಸಬಲ್ಲದು.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಮಾಯಣದ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ನೆನೆಯುವ. ರಾವಣನಿಂದ ಅಪಹೃತಳಾದ ಸೀತೆ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಚೂಡಾಮಣಿಯನ್ನು, ಆತ ರಾಮನಿಗೆ ಕೊಡುವ ದೃಶ್ಯ–ಎಂದು ಊಹಿಸಿ. ಗಾಯಗೊಂಡ ಜಟಾಯು ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರ ಮುಂದೆ ಒರಗಿದ್ದಾನೆ. ಏನೋ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ವಸ್ತುವನ್ನು ಆತ ರಾಮನ ಕೈಯ ಮೇಲೆ ಇರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿವರಣೆ ಕೊಟ್ಟರೆ–ಅಲ್ಲಿ ಆತ ಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಚೂಡಾಮಣಿಯ ಆಕೃತಿಯೂ ಬರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ನೀವು

ರಾಮಾಯಣದ ಕತೆಯನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ರಾಮ, ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಜಟಾಯು–ಇವರುಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು, ಇಂಥವರು ಇಂಥವರು ಎಂದು ನೆನಪಿಗೆ ಪೆಚ್ಚಿನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಒದಗಿಸಬಹುದು, ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ. ಚೂಡಾಮಣಿಯನ್ನು ಕಂಡು, ರಾಮನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ ಮೂಡಿರಬಹುದು. ಲಕ್ಷ್ಮಣನ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಹನಿ ಉದುರುತ್ತಿರಬಹುದು. ಜಟಾಯು ಈ ಗಳಿಗೆಗೆ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುವವನಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಬರೆವಣಿಗೆ ನಿಮಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡಬಹುದಾದ ವಿಷಯಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ. ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನೆಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ, ಯಾವತ್ತು ರಾಮಾಯಣದ ಕಥಾನಕವನ್ನು ಆ ಚಿತ್ರ ನಿಮ್ಮ ಮುಂದೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾರದಾದರೂ, ಅದರ ಒಂದು ದೃಶ್ಯದ ಕ್ಷಣ ಹೊತ್ತಿನ ಘಟನೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಬಹುದು.

ಆದರೆ ನಾವೂ ನೀವೂ ಓದಿಕೊಂಡಿರದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆಯೂ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ಪರಿಚಿತ ಕಥಾನಕದ ವಿವರಣೆ ಕವಿಯ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಬಂದಂತೆ, ಚಿತ್ರಕಾರನ ಕುಂಚದಿಂದಲೂ ಬರಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಕಾರನ ಸಾಧನಗಳು ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲ; ಅವು ಶಬ್ದಗಳು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಡುವ ವಸ್ತುಗಳಿರಬಹುದು: ಅವೆಲ್ಲವೂ ನಾವು ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ವಿವಿಧ ಆಕೃತಿಗಳು, ರೇಖೆಗಳು ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದುವು. ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ಬಿಂಬಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬೆಳಕಿನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಬಣ್ಣ ರೇಖೆಗಳ ಸಮುದಾಯಗಳಾಗಿ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸಿ, ನಮ್ಮ ಮುಂದಕ್ಕಿರುವ ಯಾವತ್ತು ವಸ್ತುಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನಮಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ನಮಗೇನು ಪ್ರಯೋಜನ–ಎಂಬುದರಿಂದ ಅವನ್ನು ಕಂಡು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷ ಉಂಟಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ. ಒಂದು ತಾವಿನಲ್ಲಿ 'ಇಂಥದು ಮಾವಿನಮರ', 'ಇಂಥದು ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂ' ಎಂದು ನಾವು ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣು ನಾಲಿಗೆಗೆ ರುಚಿ: ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂ ಮೂಗಿಗೆ ಪರಿಮಳ–ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಜನಗಳ ಲೆಕ್ಕಾಚಾರವೇ ಬೇರೆ: ಅವುಗಳ ಆಕೃತಿ ಬಣ್ಣಗಳು ಕೊಡುವ ಸಂತೋಷವೇ ಬೇರೆ. ಸಂತೋಷ ಕೊಡಲಾರದಂಥ ಆಕೃತಿಗಳ ಬಿಂಬ ಕೊಡಬಹುದಾದ ದುಃಖವೇ ಬೇರೆ; ಬೇಸರವೇ ಬೇರೆ. ಒಂದು ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣಗಳು ಹೇಗೆ ಹೇಗೆ ಹಂಚಿ ಬಿದ್ದಿವೆ. ಅವು ಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕಾಶ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಬಿಂಬವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಒಂದರ ಮಗ್ಗುಲಿಗೊಂದು ಕಾಣಿಸುವ ಬಣ್ಣದ ರಾಶಿಗಳು ಎಂಥ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಿನ ಮುಂದೆ ಹಾಯಿಸುತ್ತವೆ–ಅವುಗಳ ಮೇಳ ಲಲಿತವಾಗಿದೆಯೇ, ತರಂಗಿತವಾಗಿದೆಯೇ, ಒಡೆದ ಬಂಡೆಯ ಹರಕು ಮುರುಕು ಅಂಚುಗಳಂತಿದೆಯೇ? ಅವು ನೆಟ್ಟಗೆ ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ನಿಂತಿವೆಯೇ? ಅಥವಾ ಅಡ್ಡಕ್ಕೆ ಮಲಗಿವೆಯೇ—ಎಂಬ ಅಂಶಗಳಿವೆ. ಇಂಥ ರೇಖೆ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾವೆಲ್ಲ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ತಾನಾಗಿ ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ? ಎಂದರೆ, ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಅವು ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ

ಮೇಲೆ ಯಾವ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತವೆ ? ಕಾರಣ ತಿಳಿಯದೆಯೇ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಬಿಂಬ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಕ್ಕನ್ನು ಮೂಡಿಸಬಹುದು ; ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಳಮಳವನ್ನೂ ಎಬ್ಬಿಸಬಹುದು. ಆ ಚಿತ್ರದ ಬೆಳಕಿನ ಯೋಜನೆಯ ಆಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿಂದ, ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರಹಸ್ಯ ಅಡಗಿದ್ದಂತೆ ವಿಸ್ಮಯ ಬರಿಸ ಬಹುದು. ಇದು ಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಭಾಷೆ. ಚಿತ್ರಕಾರ ಹೊರಗಿನ ಜಗತ್ತಿನೊಡನೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತ ಬಾಳುತ್ತಿರುವ ದೀರ್ಘ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮುಂದೆ ಹಾಯುವ ಅಸಂಖ್ಯ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಆ ದೃಶ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುವ ರೇಖೆಗಳನ್ನೂ, ಹೊಮ್ಮುವ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೂ ಕಂಡು ಪ್ರಭಾವಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ದೃಶ್ಯ ಬಿಂಬಗಳು ವಿವರಗಳು ಅವನಲ್ಲಿ ಹಿಗ್ಗನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಯೋ ಅಥವಾ ದುಃಖ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿಯೋ ಕೆಣಕಬಹುದು. ಆತ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬಹುದು.

ಇಂಥ ಚಿತ್ರಗಳು ಯಾವ ಕತೆಯನ್ನೂ ಹೇಳದಿರಬಹುದು, ಯಾವ ತತ್ತ್ವೋಪ ದೇಶವನ್ನೂ ಮಾಡದಿರಬಹುದು. ನಮಗಾಗುವ ಪ್ರಯೋಜನ ಅಪ್ರಯೋಜನ ಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಾರದಿರಬಹುದು. ಒಂದು ದೃಶ್ಯ ಇಲ್ಲವೆ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ನೋಡಿದ ಚಿತ್ರಕಾರ, ತನ್ನ ಕಣ್ಣು ಮನಸ್ಸುಗಳನ್ನು, ಆ ದೃಶ್ಯದ ಇಲ್ಲವೆ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಯಾವೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಲಕ್ಷಣಗಳು ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದುವು, ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರಕಾರ ಬರೆಯುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರ ಸುಳಿವೇ ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆತ ತನ್ನನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುವಲ್ಲಿ, ಒಬ್ಬನ ದೇಹ ರಚನೆ, ಬಣ್ಣ, ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆ ಇಂಥದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿತ್ತು–ಎಂದು ತಿಳಿಸುವ ತಂಟೆಗೂ ಹೋಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ಗೆರೆಗಳಿಂದ ತಾನು ಕಂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೆನಪು, ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬೇರೂರಿತೋ, ಅದನ್ನಷ್ಟೆ ಬರೆದುಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಡಬಹುದು. ಅವನು ಬಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಕುಂಚದ ಬಳಿತಗಳು, ಅಥವಾ ಬರೆದ ನಾಲ್ಕಾರು ಗೆರೆಗಳು ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸ ಬಹುದು. ಆದಷ್ಟು ಸರಳವಾದ ಮತ್ತು ಕಡಿಮೆ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಆದಷ್ಟು ಗಾಢವಾದ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸಬಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಂತೆಯೇ, ಚಿತ್ರಕಾರನ ಪ್ರತಿಭೆ ಅವನು ಬಳಸುವ ಬಣ್ಣ, ಬೆಳಕು, ರೇಖೆಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳೆರಡೂ ತುಳಿಯುವ ಸಮಾನ ನೆಲವನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಒಂದು ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ನೂರು ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೊಂಬತ್ತೊಂಬತ್ತನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ವ್ಯಕ್ತಿ, ವಸ್ತುಗಳು

ಇನ್ನೊಂದೇ ದೇಶದವು. ಇನ್ನೊಂದೇ ಕಾಲದವು. ಅದನ್ನು ಬರೆದ ಸಾಹಿತಿಯೂ ಅವನ್ನು ಕಾಣದೆ ಇರಬಹುದು. ಆತ ತಾನು ಕಂಡ ಜನಗಳ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣ ಗಳ ಮೇಲಿಂದ, ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಓದುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲೂ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಥಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಿಂಬ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತೆರನದು. ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಲಿಪಿಗಳಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಅಂಥ ಬಿಂಬ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನಲ್ಲೂ ಒಂದೊಂದು ತೆರನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊತ್ತು ಓದಿದ ಕತೆ ಯನ್ನೇ ಇನ್ನು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಮೇಲೆ ನಾವೇ ಓದಿದಾಗ, ಹಿಂದೆ ಓದಿದಾಗ ಕಾಣಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಬಿಂಬಗಳು, ಮುಂದೆಯೂ ಉಳಿಯಲಾರವು. ಬರೆದ ಭಾಷೆ ಯೇನೋ ಒಂದೇ ; ವಾಕ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಅವೇನೆ ; ಓದುವಾತ ಬೇರೆ ; ಅಥವಾ ಓದುವ ಕಾಲವೂ ಬೇರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಕಲಾವಿದನ ಸೃಷ್ಟಿ–ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲುಕಿ ಚಿತ್ರಕಾರನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾದ ಉಕ್ಕು, ಸೊಕ್ಕು, ದುಃಖ ಮೊದಲಾದ ವನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಚಿತ್ರ ನೋಡುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೂಡ ತನ್ನ ಜನಗಳು ರೂಢಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಂದ ಚಿತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು, ಶೈಲಿಯನ್ನು, ಸಾಕಷ್ಟು ನೋಡಿ ಅದನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಲಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಇಂದಿನವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ ; ಇಂದಿನವರದ್ದು ನಾಳಿನವರಿಗೆ ಹಿಡಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಂದು ದೇಶದ್ದು ನಮಗೆ ಒಪ್ಪಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮದು ಅವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಬರೆದವರ ಮತ್ತು ಓದು ವವರ ಅನುಭವಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯತೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಅಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಕಾಲ, ದೇಶ ಗಳ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದೆಯೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಮಗೆ ಪಥ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರಕಲೆಗೂ ಇಂಥ ಒಂದು ಮಿತಿಯೂ ಇದೆ. ಒಂದೊಂದು ದೇಶದವರು, ಒಂದೊಂದು ಕಾಲದ ಜನಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಚಿಂತನಶೀಲ ಅಥವಾ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ, ಚಿತ್ರದ ವಿಷಯಗಳೂ, ಬರೆಯುವ ರೀತಿಗಳೂ ಮರುಕಳಿಸಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಜಿಡ್ಡುಗಟ್ಟಿಸಬಹುದು ಎಂಬುದರಿಂದ, ತಮ್ಮ ಮಾಧ್ಯಮ ವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆಗಾಗ ಹೊಸತನ ತಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ರಸಿಕತೆ ಪ್ರಾಪ್ತಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ವಿಶಾಲ ಓದುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆ ಬೇಕೋ, ಅದೇ ರೀತಿ ನಿತ್ಯಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾಷಣೆಯ ಮಾಧ್ಯಮವಲ್ಲದ ಬಣ್ಣ, ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ರೂಢಿಯೂ ಬೇಕು ; ಅಭ್ಯಾಸವೂ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ನೋಟಗಳನ್ನು ತಂತಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಂದ ಹೀರಿ, ಸ್ಪಂದಿಸಬಲ್ಲ ಸಂವೇದನಾ ಶೀಲತೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರಬೇಕು.

ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ ಉಕ್ತಿಯ ವಿನ್ಯಾಸ : ಕುವೆಂಪು ಛಂದೋವಿಚಾರಲಹರಿ*

ಡಾ. ಟಿ. ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲ ಶಾಸ್ತ್ರೀ

೧

ಛಂದಸ್ಸು ಲಯದ ಒಂದು ವಿಶೇಷರೂಪ. ಆವೃತ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ನಿರೀಕ್ಷೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಯಿಂದಿರುವುದು. ಲಯ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿರುವೆಡೆ, ಲಯ ಛಂದಸ್ಸಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಂಡರೂ, ಹೊಕ್ಕು ನೋಡಿದರೆ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಲಯ ಛಂದಸ್ಸಿರುತ್ತವೆ. ಏಸು ವೈವಿಧ್ಯ ವಿದ್ದರೂ ಛಂದಸ್ಸು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಲಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಕವನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಲಯವನ್ನು ಚೌಕಟ್ಟಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿವಿಧ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು, ಕೊಡಬಹುದು, ಆದರೆ ಛಂದಸ್ಸು ಮೀರು ವುದಿಲ್ಲ. ಲಯವನ್ನೇ ಮೀರಿ ಪಾದ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೊಸಲಯ ತಂದರೆ ಆಗ ಛಂದಸ್ಸು ಕೆಡುತ್ತದೆ. ಐದು ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣದ ಲಯ ತಂದರೆ, ಮುಂದೆ ಆ ಲಯದ

---

* ೧೯೫೧–೫೪ರ ನಡುವೆ ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಬಿ. ಎ. ಆನರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಎಂ. ಎ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಾಗಿದ್ದ ನಮಗೆ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪಾಠವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಬೋಧನೆ ಯಲ್ಲಿ, ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳೂ ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕವಾಗಿ ಸೇರಿದ್ದುವು. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಂದಿನ ನನ್ನ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಂದ ಎತ್ತಿ, ಒಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ. ನಿರೂಪಣೆ ಅವರ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಂತೆ ಬಲುಮಟ್ಟಿಗೆ ನೋಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರವಾದ ಅವರ ಈ ಕೆಲವು ಚಿಂತನೆಗಳಾದರೂ, ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚಿಂತನೆ ವಿವೇಚನೆಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನೇ ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳ ಪ್ರಕಟನೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದುದೆಂದು ನಾನು ತಿಳಿದಿದ್ದೇನೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳೂ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದರಿಂದ ಕೆಲವರಿಗಾದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದೋ ವಿವರಣೆಯ ಅಗತ್ಯ ವಿದೆಯೆಂದೋ ತೋರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ನನಗೆ ವಿಷಾದವಿದೆ.

ಈ ಛಂದೋವಿಚಾರ ಲಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಕೃಪೆಮಾಡಿ ಅನುಮತಿಯಿತ್ತ ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು ಅವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಎಷ್ಟು ಗಣಗಳು ಬಂದರೂ ಆ ಲಯ ಒಂದೇ ಬಗೆಯದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಬಿ. ಎಂ. ಶ್ರೀ ಅವರ ' ರಜತ ಮಹೋತ್ಸವ ಪ್ರಗಾಥ ' ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಮಾತ್ರಾ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿ.

ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅರ್ಥದ ಅಖಂಡತೆ. ಪದದ ಅಖಂಡತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ೩.೪, ೩.೪.ರ ಭಾಮಿನಿ ೫.೫ ಆಗಿಬಿಡಬಹುದು. ನೋಡಿ :

ಆ ಮಹಾ । ಕ್ರತುವರದೊ । ಳು

ದ್ದಾಮ ।...

ಹೀಗೆಯೇ ೫.೫.೪ಕ್ಕೆ ತಿರುಗಬಹುದು, ೩.೪.೩ಕ್ಕೆ ತಿರುಗಬಹುದು. ೪ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ; ೪.೪, ೩.೫, ೫.೩ಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಎಲ್ಲಿ ಈ ಏಕರೂಪತೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ರೂಪತೆ ಸಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತಮ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಸಿದ್ಧಿ; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೇಜಾರಿನ ರಗಳೆ.

ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಸಫಲತೆಗೆ ಆವೃತ್ತಿ. ನಿರೀಕ್ಷೆ ಸಫಲವಾಗದಿದ್ದರೆ ಆವೃತ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಷಯ ಏನೂ ತಿಳಿಯದಿದ್ದವನಿಗೆ

ತಿರುಕ । ನೊರ್ವ । ನೂರ । ಮುಂದೆ

ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ

ಮುರುಕು । ಧರ್ಮದ । ಶಾಲೆ । ಯೊಳಗೆ

ಎಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಅವನಿಗೂ ಮುಗ್ಗರಿಸಿ ಬಂದಂತೆ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಬರಿಯ ನಾದಾಂಶದ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳು. ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇದು ನಿಜವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಅರ್ಥಭಾವ ಸಮನ್ವಿತ. ಅಕ್ಷರ, ಗುರು ಲಘುಗಳ ಸಮನ್ವಿತತೆ, ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸ ಇಷ್ಟೂ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ, ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಪದದ ಅಖಂಡತೆ ಅರ್ಥದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ರಗಳೆಯಾಗುವುದು ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ವೃತ್ತವೂ ಹೃದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಯತಿ, ಅರ್ಧಯತಿ, ಭಾವಯತಿ, ಪೂರ್ಣಯತಿ ಎಂಬುದು ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಪಂಕ್ತಿಯೂ ತನಗೆ ತಾನೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮೂಲಮಾನವಲ್ಲ; **No line is a unit.** ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹರ್ಷ-ದುಃಖ. ಪದಾರ್ಥಗಳ ಗುಣವನ್ನು ಹೀಗೇ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೇವೆನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಛಂದಸ್ಸು ಹೊಸ ನಿರೀಕ್ಷಣೆಗಳು ಹಳೆಯ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದವನಿಗೆ ಹಿಡಿಸದೇ ಇರಬಹುದು. ಈಗಿನ ನವ್ಯ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಂಡ ಜನತೆ ಮುಂದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ [ಮುನ್ನಡೆಯಬಹುದು.]

ಛಂದಸ್ಸು, ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **Objective.** ಆದರೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಿದರೆ, **Subjective.** ಆದರೆ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಒಂದೇ ಪಕ್ಷ ಹಿಡಿಯಲಾಗದು ; ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞಾನಿಷ್ಠ, ಶಾಸ್ತ್ರನಿಷ್ಠ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಎರಡರ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ನೋಡಬೇಕು. ಕಾವ್ಯದ ಚರ್ವಣ ಸುಲಿದು ಹದಹಾಕಿ ಗೆರೆಹಾಕಿ ಒಣಗಿಸಿದ್ದಾರೆ ನಮ್ಮ ನಾಗವರ್ಮಾದಿ ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರು. ಹಾಗೆಂದು We cannot be completely subjective. ಏಕೆಂದರೆ, ಆಗ ಯಾರು ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಮಾಡಿಬಿಡಬಹುದು, ತಮಗೆ ತೋಚಿದಂತೆ. ಎರಡರ ನಡುವೆ ಚಲಿಸಬೇಕು. Expectancy ಆವಶ್ಯಕವಾದರೂ ಅದೇ ಇವನ ರುಚಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆ ಅವನ ನಿರೀಕ್ಷೆಗೆ ಮೊದಲು 'ಉಪ್ಪು' ಆಗಿರಲೇಬೇಕು–ಎಂದರೆ ಅವನು ಮೂಲತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರಲೂ ಬೇಕು. ಬಹು ಜನರ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ವರ್ಣ, ಲಯ, ಛಂದಸ್ಸು; ಆದ್ದರಿಂದಲೇ Objectivity ಯುಂಟು. ಚರ್ಚೆಯಿಂದ ರುಚಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ರುಚಿಗೋಸ್ಕರ ರುಚಿಯನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಯದ ಮಾಧುರ್ಯವನ್ನು ನಾವು ಅನುಭವಿಸುವಾಗ, ಭಾವದ ಕಡೆ ದೃಷ್ಟಿಯೇ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಆದರೆ ಎರಡನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡು ಪದ್ಯವನ್ನು ಓದಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ವರ್ಣಾವೃತ್ತಿಗಳು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಗದ್ಯದ ಲಯ (Ordinary prose) ದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ ಭಾವನಿಷ್ಠೆ ಇರಬಹುದು. ಲಯ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ನಿರೀಕ್ಷೆಯು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಫಲತೆಯಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುವುದು ಬಿಟ್ಟು, ಮನಸ್ಸು ಪೂರ್ತಿ Conscious ಆಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಲಯ'ದ ಗತಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ : ಕಾವ್ಯದ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಗದ್ಯವನ್ನೇರಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಗಾತ್ರದ ಅಕ್ಷರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಹೋಗುವಲ್ಲಿ, ಅಕ್ಷರದ ಗಾತ್ರಗಳು Vary ಆಗುತ್ತ ಹೋದರೆ ಓದುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದೂ ಸಾರ್ವಜನಿಕತೆಯಿಂದ, ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಗ್ರಹಿಸುವಂತಾಗಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡಗಳನ್ನು ಬೆರಕೆಮಾಡುವಲ್ಲಿ, ಮಲಯಾಳಂ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ + ಮಲಯಾಳಂ, ಮಲಯಾಳಂ + ಸಂಸ್ಕೃತ ಅವರಿಗೆ ಒಗ್ಗಿರುವಂತೆ, ನಮಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ + ಕನ್ನಡ, ಕನ್ನಡ + ಸಂಸ್ಕೃತ ಇನ್ನೂ ಒಗ್ಗಿಲ್ಲ. ಬೇಕು ಬೇಡೆಂಬ ವಾದವಿರುವುದರಿಂದ ಅದು ನಮಗೆ ಒಗ್ಗಿಲ್ಲ. It is in the terms of the Variations, in the twists that the rhythm [exists]

ಪಂಪ ಒಂದು ತರಹದ ಭಾಷೆ ಬಳಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ತರಹದ ಭಾಷೆಯ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಇದು ಅವನದು, ಅವನದಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. Determinate expectancy– ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿರೀಕ್ಷೆ, indeterminate expec-

tancy ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಎರಡೂ ಉಂಟು. ನಾದಾಂಶದಿಂದಲೇ ಒಂದು ಭಾವಾಂಶ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದಲ್ಲ ; ಅದು ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಾದಾಂಶ ಅರ್ಥ ಭಾವಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಗದ್ಯ ಬಂದರೆ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ, ರೂಪಾಂಶವೆಂದು ಕರೆಯುವ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಬರುತ್ತೇವೆ, ನಾವು.

ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಒಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಭಾವದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದು ಧ್ವನಿ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಿಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಂತೆ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಕ್ಕೆ ಇದು ಇಂಥ ರಸ ಸಂಬಂಧಿ ಎಂದು ಮೊದ ಮೊದಲು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ, ಸಂಸ್ಕಾರ ಪಡೆದಂತೆ ಆಯಾ ಪದಕ್ಕೆ ಆಯಾ ರಸ ಸಂಬಂಧಗಳು ಅಂಟಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ನಾದದ ಅಂಶದಿಂದ ಕೂಡ ಇದು ಅಂಟಿಬರಬಹುದು. ಪೂರ್ವಕವಿಪ್ರಯೋಗ, ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಯೂ ಇದು ಇರುತ್ತದೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕನಾದವನು ಪದಗಳಿಗೆ ರಸವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಆಮೇಲೆ ಅದು ಸ್ವಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಧ್ವಜದ ಬಟ್ಟೆಗೆ, ಧ್ವಜವೆಂಬ ನಮ್ಮ ಆರೋಪಣೆಯ ಮೂಲಕ, ಅದು ನಮ್ಮನ್ನೇ ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಗೌರವವನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವಂತೆ ಎಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಬಾಚಿದ ತಲೆಯಂಥವು ; ಇನ್ನು ಕೆಲವು ತಲೆಕೆದರಿಕೊಂಡಂಥವು, ಕೈಗೆ ಸಿಗದಂಥವು. ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತ, ಆಯಾ ರಸದ, ಅರ್ಥದ ಗುಣಗಳು ಅವುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಪದಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಲಿ, ನಮಗೆ ಆ ರಸದ ಅನುಭವ ಕೊಂಚ ಗೋಚರವಾದರೂ ಆದೀತು. ಕರಣೇಂದ್ರಿಯ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಅಂಶ [ಅಂತರಿಂದ್ರಿಯದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲಿ].

ಅರ್ಥ ಭಾವಸಮನ್ವಿತವಾದ್ದು. ಅರ್ಥ, ಭಾವ, ನಾದದ ಶರೀರಗಳು ಪದ ಗಳಿಗೆ ಇರುತ್ತವೆ, ನಮಗೆ ಅನ್ನ, ಪ್ರಾಣ, ಆನಂದಾದಿ ಕೋಶಗಳಿರುವಂತೆ. 'ತಳಿರು' ಪದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನವನ, ಕನ್ನಡಿಗನ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳುವುದು ಸಮಾನವಾದ ಅಂಶ. ಆದರೆ ಅರ್ಥ ಭಾವಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಆಗುವ ಅನುಭವ ಬೇರೆ. 'ತಳಿರು' ಎಂಬ ಪದದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕೈ ಹಾಕಿದರೆ, ಕನ್ನಡಿಗನಿಗೆ ಅರ್ಥ ಭಾವ ಸ್ವಾರಸ್ಯಗಳ ಅಕ್ಷಯನಿಧಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ; ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನವನಿಗೆ ಯಾವ ಅಗಳೂ ಕಾಣಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ತಳಿರು' ಪದ ನಮಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥ ಭಾವ ನಾದಗಳ ಅಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಆನಂದಸ್ಥಿತಿ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನವನಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಏನೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪಾದದ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವೂ ನಾದವೂ ಭಾವವೂ, ಈ 'ತಳಿರು' ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವಾಗ, ಅದನ್ನು ಆಳು ತ್ತವೆ ; ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತವೆ. For the effect of a word

as sound cannot be seperated from its contemporaneous other effects, they become in-extricably mingle at once.

ಸಮಾಜದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜನಗಣತಿಯ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬನೇ ; ಆದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿರುತ್ತಾನೆ. ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ. ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಪದಕ್ಕೆ ನಾದಾಂಶವಷ್ಟಲ್ಲದೆ, ಅದು ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಅಂಶಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನಾದಾಂಶವನ್ನು ಇತರ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಅದು ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವಿಭಾಜ್ಯವೆಂಬಂತೆ ಅಪ್ರತ್ಯೇಕ.

ಇದಱೊಳ್ ಶ್ವೇತಾತಪತ್ರಸ್ಥಗಿತ ದಶದಿಶಾಮಂಡಲಂ ರಾಜಚಕ್ರಂ
ಪುದಿದಟ್ಟಾಡಿತ್ತು...

ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದ ಅನನ್ಯ ಪರತಂತ್ರವಾದ್ದು. ಇದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಲ್ಲ ಇತರ ಅನೇಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಗಳಿಂದ ಬಂಧಿತವಾದ್ದು. ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ನಾದಾಂಶವನ್ನು [ವಿವರಿಸಲಾರದು]. ಶಬ್ದದ ಅಂಶವನ್ನು ಅರ್ಥದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಿಗೂ ಕಷ್ಟ. ಪದದ ಅಖಂಡತೆ ಅರ್ಥದಿಂದ, ಭಾವದಿಂದ, ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ ; ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎಂದೂ ವರ್ತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯ ಶರೀರವಿದ್ದಂತೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಪದಗಳೆಲ್ಲ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಸಾವಯವ ಸಂಬಂಧ ಅವುಗಳದು. ಚರ್ಮ ಹದ ಹಾಕುವವನು ಪ್ರಾಣಿಯ ಯೋಗ ಕ್ಷೇಮ ಹೇಗೆ ನೋಡುತ್ತಾನೆ ? ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ಶಾಸ್ತ್ರದೃಷ್ಟಿ ಹಾಗೆ. ಆದರೆ ಚರ್ಮಕ್ಕೆ ಹದ ಹಾಕಲೆಂದೇನೂ ಹುಲಿಗೆ ಮಂಡೆ ಬಂದಿಲ್ಲ ! ಹಾಗೆಯೇ ಕವಿಗಳು ತಮತಮಗೆ ಇಷ್ಟವಾದಂತೆ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕುಲ ಶೈಲಂಗಳ್ ಪದಾಘಾತದೊಳಲುಗುವಿನಂ ತಾರಕಾ ಸಂಕುಳಂ ತೋ
ಳ್ಗಳದೊಂದಳ್ಳೇಱಿನೊಳ್ ಪೂವಲಿವೊಲುದಿರ್ವಿನಂ ವಾರ್ಧಿಗಳ್
ರೇಚಕೋತ್ಥಾ
ನಿಲ ತೀವ್ರಾಘಾತದಿಂದುಚ್ಚಳಿಪಿನಮಖಿಳಾಶಾಂತರಂ ದೇವತೂರ್ಯಾ
ವಳಿ ಗೀತಧ್ಯಾನದಿಂದಂ ಪುದಿವಿನಮೆಸೆದಿತ್ತಿಂದ್ರನಾನಂದ ನೃತ್ಯಂ ॥

ಇಲ್ಲಿ "ಕುಲಶೈ।ಲಂಗಳ್ ಪ।..." ಸಂಪ್ರದಾಯದ ವಿಭಜನೆ. "ಕುಲ ಶೈಲಂಗಳ್" ಅಲ್ಪಯತಿ ; "ಪದಾಘಾತದೊಳಲುಗುವಿನಂ" ಎಂಬವರೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಅರ್ಧಯತಿ, "ತೋಳ್ಗಳೊಂದಳ್ಳೇಱಿನೊಳ್" ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅಲ್ಪಯತಿ. ಮುಂದೆಯೂ ಹೀಗೆಯೇ ವಿಭಜನೆಗಳು. "ತೀವ್ರಾಘಾತದಿಂದುಚ್ಚಳಿಪ" ಇಲ್ಲಿ ದಿಂದ್ + ಉಚ್ಚಳಿಪ (ದ್+ಉ= ದು) ಸಂಧಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ರೋಮನ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆಯುವುದೇ ಸ್ವಭಾವ. ನಾವು ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸಿ, ಸಂಧಿಯ ಹೆಸರು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಯತಿ, ಪೂರ್ಣಯತಿ, ಅಲ್ಪಯತಿ ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಿ ಗ್ರ್ಯಾಫ್ ಹಾಕಬೇಕು.

ಮಾತ್ರಾಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಛಂದಸ್ಸೆನ್ನುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದರಿಂದ ಪಾರಾಗುವುದೇ ಮಹಿಮೆ. ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ, ನ್ಯಾಯವಾಗಿ, ಬರುವ monotony ತಪ್ಪುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. Recognisable regularity is horrible in prosedy. ರಗಳೆಗೂ ಮಹಾ ಛಂದಸ್ಸಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವನ್ನು ನೋಡಿ. ಅಕ್ಷರ ಸಮ, ಗುರುಲಘುವಿನ್ಯಾಸ ಸಮ : ಆದರೆ ಯತಿ ನಿಯಮ ದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ವೈವಿಧ್ಯದ ಯತಿಪಾಲನೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬ್ಲ್ಯಾಂಕ್‌ವರ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಕನ್ನಡ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ಪದ, ಯತಿ, ಗಣ ಸರ್ವಸಮ; ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕತಾನತೆ. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಮಾತ್ರಾ ಛಂದಸ್ಸು, ಪಂಪನ ಅಕ್ಷರ ಛಂದಸ್ಸು, ಮಿಲ್ಟನ್ನನ ಬ್ಲ್ಯಾಂಕ್‌ವರ್ಸ್ [ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆ ಏಕತಾನತೆಯನ್ನು ಯಶಸ್ವಿ ಯಾಗಿ ಗೆದ್ದಿದೆ].

ಈ ಸಾಧನೆ ಸೈಕಲ್ ಸವಾರಿಯಿದ್ದಂತೆ. It is a continuous one movement. ಐವತ್ತು ಕೋಟಿ ಉಪಚಲನೆ, ವಿನ್ಯಾಸ, ಅಡಿತಡೆಯ ನಿವಾರಣೆ-ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇವನ್ನು ಆಚರಿಸುವಾಗ ಬುದ್ಧಿ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು. ಸರ್ಕಸ್ಸಿನವರು ಎಷ್ಟೋ ಗುಂಡುಗಳನ್ನು ಸುಲಭ ವಾಗಿ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಸುವಂತೆ, ಅದು ಮೊದಮೊದಲು ಎಷ್ಟೋ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವಂತೆ, ಕಾವ್ಯರಚನೆಯೂ ಹಾಗೆಯೇ spontaneous : ಮೊದ ಮೊದಲು ಸಾಧನೆ ಆವಶ್ಯಕವೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಈ ಮೊದಲು ನೋಡಿದ ಆದಿಪುರಾಣ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ-ಗಳ್, ತೋಳ್ಗಳ ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ನಿಲುಗಡೆಗಳಲ್ಲಿ ನಾದವ್ಯತ್ಯಾಸ ವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಚಿತ್ತಸ್ಪಂದನ (agitation of mind)ದ ಗುಣದಿಂದ ಸಂಭಾವ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದ ಸಿದ್ಧಿ. ಔಚಿತ್ಯಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ, ಅರ್ಥೌಚಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣ ವಾಗಿ, ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸು-ಸಹೃದಯನ ಹೃದಯ–ಯಾವ ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಪದದ ಆಗಮನವನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ; ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತದೆ. ತೂಕದಲ್ಲಿ ಎರಡು ರುಚಿಯ ಹಣ್ಣು ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ರುಚಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅದರ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪದಕ್ಕೆ gloomy ಅಥವಾ gay ಅರ್ಥ ಅನುಭವ ಗೋಚರವಾದ್ದು. ಪದ ತನಗೆ ತಾನೇ gloomy ಅಲ್ಲ, gay ಅಲ್ಲ. "ಸುಡುಗಾಡು... ಥೂ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಲಿ" ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಜ್ವಾಲಾ ಮಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಪ್ರವಾಹೋಪಮವಾದ ಲಹರಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು. ಗಿಳಿ ಪದ, ಕೋಗಿಲೆ ಪದ, ರಾಜ ಪದ, ಗುಲಾಮ ಪದ—ಹೀಗೆ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಪದಗಳಿರ ಬಹುದು. ಬೆಳೆದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾವಕೋಶ ಬೆಳೆದು ಬೆಳೆದು, ಬೆಳೆಯುತ್ತ,

ಸಂಸ್ಕಾರ ಪಡೆದು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಯುಗಯುಗಕ್ಕೆ ಇದು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿ Ripe ಆಗಬಹುದು, ಜೀವ ತನ್ನ ಭವಾವಳಿ ಜನ್ಮದಿಂದ ಈ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬರುವಂತೆ. ತಿನ್ನುವ ನಾಲಗೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕಣ್ಣು ಸಿಹಿ, ಕಹಿ ಎನ್ನುವುದು ಸಾಧ್ಯವೇ ? ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಲಿಸುವ, ಕಿವಿ, ಹೃದಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಅದಕ್ಕದೇ ಹೇಗೂ ನಮಗೆ ತೋಚುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಿಡಿಲ್-ಡಡಡ್ ಎಂಬಂತೆ ಸದ್ದು ಕೊಡುವ ಮಾತು ಇದು. ಅಶನಿಗಿಂತ ಸಿಡಿಲ್ ಕನ್ನಡದವನಿಗೆ ಹತ್ತಿರ. ಕೋಗಿಲೆ, ಕಾಗೆ ಎಂಬ ಮಾತುಗಳಿಂದಲೇ ಅವುಗಳ ಕೂಗು, ಸಹ್ಯತೆ ಅಸಹ್ಯತೆ ನಮಗೆ ತೋಚುತ್ತದೆ. ಹುಲಿ (ವ್ಯಾಘ್ರ), ಇಲಿ ನಾದಾಂಶದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಆದರೂ ಭಾವಾಂಶದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೇ ಪದ ಅದಕ್ಕದೇ ವಿಷಾದವೂ ಹರ್ಷ ಸೂಚಕವೂ ಅಲ್ಲ.

Every word has a consciousness. 'ಮರದಲ್ಲಿ'–ಇದರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರ $\frac{1}{4}$ ಭಾಗ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಯೋ, 'ದ' ಎಂದು ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರ ಹೇಳಿದರೆ ?

'ತಳಿರು' : Can there be a word without intellectual and emotional association ? ಆಗ ಮಾತ್ರ ಪದಗಳು ನಿರ್ಗುಣ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ? ನಾದಾಂಶ ಭಾವಾಂಶಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಬೆಳ್ದಿಂಗಳ್' ಎಂದರೆ ತಂಪು ಅನುಭವ, ಭಾವಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಸುಡು ಬಿಸಿಲು. ಆಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿ ಬಿಸಿಲೇ ಬೆಳುದಿಂಗಳು, ಬೆಳುದಿಂಗಳೇ ಬಿಸಿಲಾಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಹಿತವೋ ಅಹಿತವೋ ಆದ ಭಾವ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಒಂದು ಪದ ಹಿತವೋ ಅಹಿತವೋ ಆದ ಭಾವ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅದು ಗುಣ ನಿಭೃತವಾದುದು. ದಂಡಿಯ ಗುಣ ಸಿದ್ಧಾಂತ ನೋಡಿ, ಪ್ರಸಾದ, ಓಜಸ್ಸು, ಮಾಧುರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. ಹೂ...ವು : ಪದವೂ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವುದು, ನಾವು ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪದವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವಂತೆ ; ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ಎನ್ನುವುದು general expectancy.

೨

ಮಹಾಕವಿಯಿಂದ ಬಂದ ಪದಗಳು ಅವು ಉಪಯೋಗವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ನಿಭೃತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪದಗಳಿಗೆ ತಮಗೆ ತಾವೇ ಹರ್ಷತ್ವ, ವಿಷಾದತ್ವ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿದ ಪದಗಳು, ಆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ನಿರ್ಗುಣವಾದುದಲ್ಲ. ತಮಗೆ ಒಂದು ಭಾವಕೋಶ, ಅರ್ಥಕೋಶ ಅವಕ್ಕೆ ಉಂಟು ; ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವೆಲ್ಲ ಸಗುಣಗಳು. ಪದಕ್ಕೆ ಭಾವಾಂಶ

ವಿಷಾದವೋ ಹರ್ಷವೋ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದೇ ಇದ್ದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಭಾವಾಂಶವೆನ್ನು ವುದು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ, ಅಲ್ಪವಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿರುತ್ತದೆ ಕೆಲಕೆಲವರಿಗೆ. ಅರ್ಥ-ಭಾವಾಂಶ ಸಮನ್ವಿತ ನಾದಾಂಶ, ಕಠಿನತೆ, ಕರ್ಕಶತೆ, ಪ್ರಸಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪದಗಳಿಗೆ ಕೇವಲವಾಗಿ ಯಾವ ಹರ್ಷ ವಿಷಾದವೂ ಇಲ್ಲ. ಪದಗಳಿಗಿರುವ ಒಂದು ಭಾವಾಂಶವಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳ ಸಮೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಪದದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥದ ಆಗಮನವಿರುತ್ತದೆ; ಕ್ರಿಯಾಪದವಿಲ್ಲದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದರ ಅಪೂರ್ಣತೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು, ನಾದಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲಿಗೆ, ಅದು ಪ್ರವೇಶಿಸುವ ಸನ್ನಿವೇಶದಿಂದ ಎಂದಾಗುವುದು. ಆ ನಾದಾಂಶ ಯಾವ ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತದೋ, ಆ ಸನ್ನಿವೇಶ ಸಮಸ್ತದಿಂದಲೂ ಅದರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. All the anticipations– ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಗಳು– form a closely woven net work. ಇಂಥ ಅನೇಕ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸತಕ್ಕಂತಹ ನಾದದ ಪದವೇ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಪದ, ನಾವು ನಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಗುಣವಿದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗದು. ಅರ್ಥ ಭಾವಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದಲೇ ನಾದಕ್ಕೆ ಗುಣ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾದಕ್ಕೆ ತನಗೆ ತಾನೇ ಗುಣವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದೂ ಸುಳ್ಳು. ನಾದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಭಾವಪ್ರಚೋದಕ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ವೀರಶೃಂಗಾರಾದಿ ರಸಗಳಿಗೆ, ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ರಸಗಳಿಗೆ ಬಗೆಬಗೆಯ ರಾಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಲಾಗುವುದು. ನಾದದ ಗುಣಲಕ್ಷಣ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. Richards ಹೇಳುವಷ್ಟು ಸುಳ್ಳೇನಲ್ಲ, ನಾದಾಂಶವೇ ಅದರ ಹೃದಯಸ್ಥಾನ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾದಾಂಶ, ಆದರ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ಬೀಗದ ಕೈ. ಕಾವ್ಯದ ಹೃದಯ ಬಹುಪಾಲು ನಾದಾಂಶದಿಂದಲೇ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪದ್ಯದ ನಾದಾಂಶಕ್ಕಿಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೇನೂ ಭಾವಸಂಜನಿತವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ. ಕೀರ್ತನೆಯನ್ನು ನಾದಾಂಶ ಸಮೇತ ಹಾಡದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ನಿರ್ಭಾವವೊದಗುತ್ತದೆ, ಪ್ರಪಂಚಾಂತರವಿರುತ್ತದೆ.

The texture of expectations, satisfactions, disappiontments, postponements and surprises which the sequence of syllables bring about is Rhythm. ಪದದ ನಡೆಯ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಒದಗುವ ಅನುಭವವನ್ನು ಲಯವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ. ಯಾವುದೋ ನಿರೀಕ್ಷೆ, ಅದು ಸಫಲವೋ ವಿಫಲವೋ ಆಗುತ್ತದೆಯೇ, ನಿರೀಕ್ಷೆಗಿಂತ ಅನ್ಯಫಲವಾಗುತ್ತದೆಯೇ– ಇವೆಲ್ಲದರಿಂದ ಲಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ನಮಗೆ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಪದ್ಯಭಾಗ–ಪಾದದ ನಿರೀಕ್ಷೆ–ಅದರ ಪೂರ್ಣತೃಪ್ತಿ :

ತಿರುಕ । ನೊಬ್ಬ । ನೂರ । ಮುಂದೆ....

ಒಂದು ಪದ್ಯಭಾಗ–ಅದೇ ಲಯ- ಆದರೆ ಅರ್ಥ ಭಾವಾನುಸಾರಿಯಾಗಿ ನಾದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ : ೨–೩–೩, ೩–೩–೨. ೫–೩, ೩–೫, ೪–೪. ಹೀಗೆ ಲಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೋಡಿದರೆ ಲಯಜ್ಞಾನ ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಸಫಲತೆ, ವಿಫಲತೆ ಅನ್ಯಫಲತೆಯಿಂದುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ the sound of word comes to its full power only through the Rhythm. 'ಕವಿಶೈಲ'ದಲ್ಲಿ—

ದೂರಕೆ ದೂರಕೆ ಸುದೂೂರ । ದೂರಕೆ
ಹಬ್ಬಿದೆ ಪರ್ವತ ದಿಗಂತ ಶೈಲಿ
ಮೈಲಿ ಮೈಲಿ

ಲೆಕ್ಕಾಚಾರಕ್ಕೆ ಗಣ, ಮಾತ್ರೆ ನಾವು ಹಾಕುತ್ತೇವೆಯೇ ಹೊರತು ಇವಿಷ್ಟ ರಿಂದಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಛಂದಸ್ಸು. ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಗಣ ಮಾತ್ರೆಗಳು ಮೂಲಮರ್ಯಾದೆ. ಈ ಮೂಲಮರ್ಯಾದೆಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಕವಿಗಳು. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅತಿಥಿಯನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಇದು ಮೂಲಮರ್ಯಾದೆ. ಈ ಸತ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿರುವುದ ರಿಂದಲೇ ಸಫಲತೆ, ವಿಫಲತೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಬಾಲಿಶ ಕಾವ್ಯ 'ಸಫಲತೆ' ಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆಲೋಚನೆ, ಭಾವಶಕ್ತಿ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಇದು ಎಂದರೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಗಣರಚನೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ವಿಘ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ; ಕಾವ್ಯದ ಉನ್ನತಿ ಸಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಲಿತ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ಕವಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದ ಲನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಸದ ರುಚಿ ಆರಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಸದ ರುಚಿ ಬಂದು ಕೂಡುತ್ತದೆ : ತುಂಗ...ಶೃಂಗ. ಒಂದನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಾಸ, ೪ನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಾಸ ಸದೃಶವಾಗಿರಬಹುದು a b b a, a–a ಸಾದೃಶ್ಯ, b–b ಸಾದೃಶ್ಯ, abba abba ಸಾದೃಶ್ಯ [ಹೀಗೆ ಹೆಣೆದುಕೊಳ್ಳುವುದ ರಿಂದ ವೈವಿಧ್ಯ]. ಸಂಗೀತದ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವವರಿಗೆ ಆಲಾಪದ ಸರಿಗಮ ಗಂಟೆ ಗಟ್ಟಲೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ ; ಇದು ಸ್ಮರಣೆಯ ದೈತ್ಯಶಕ್ತಿ. The structure is so complex ; ಸಂಸ್ಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಇದು ಬರಬೇಕು, ಹೊರ ನೆನಪು ಒಳ ನೆನಪಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲಿ.

೧–೪ ನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಪ್ರಾಸ ಸರಿ ; ೨ ನೆಯ ಅಕ್ಷರದ ಪ್ರಾಸ, ಬಹುಶಃ ಒತ್ತಕ್ಷರ, ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರ ರಚನೆ

ಕೆತ್ತ ಬಲ್ಗತ್ತಲೆಗೆ ತರಣಿ ಮುಂಗಾಣದಿರೆ
ಪೊತ್ತುವೆಳಗಂ ಬೇರೆ...

ಸೀರಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲ, ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟ ಹಾಗೆ.

ನಮ್ಮವರು "ಯತಿಯಂ ಮಿಕ್ಕರ್", "ದುರ್ಗತಿಯಂ ಪೊಕ್ಕರ್". ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಅವರು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಒಳಪ್ರಾಸವಿರುವಾಗ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸವಿರಲೇಬೇಕು ? ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸ ಬರುವೆಡೆ ಒಂದು ಪಾದದ ಕೊನೆಯೂ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಮೊದಲನೆಯಕ್ಷರವೂ ಕೂಡಿ ನಿಂತು, ಇಲ್ಲ ಅಲ್ಪಯತಿ ಬಂದು ಅಥವಾ ಪೂರ್ಣಯತಿ ಬಂದು ನಿಂತು, ಬೇರೆ ಪದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಕಿವಿ ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಕೆಲವು ಕಡೆ ಗಮನಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಕಿವಿ ಈ ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸದಿದ್ದರೆ, ವೃತ್ತಗಳಿಗೆ ಈ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸವನ್ನು ಬಿಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಾಸ ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ, ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಗೋಳು. ಅರ್ಧರ್ಧ ಒಂದೊಂದು ಬೇರೆ. ಪ್ರಾಸದ ಗಮನ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಗೋಜು. ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆ ಈ ಬಗೆಯ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಲಿಲ್ಲ. ರಸ, ಶೈಲಿ, ರೀತಿ, ಧ್ವನಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಮಾಡಿದವರು, ರೀತಿಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆಗೆ ತೊಡಗಲಿಲ್ಲ. ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಕಡಿಮೆ ಅಕ್ಷರಗಳು ಇರುವಂಥವು ; ವೃತ್ತಗಳಾದರೆ ದೀರ್ಘಪಾದಗಳನ್ನುಳ್ಳವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರ ಪ್ರಾಸದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮಾತ್ರೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ನಿಯತ ಪ್ರಮಾಣ ಹೋಗಿ, ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರ ೫ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಕೆಲಸವನ್ನು, ಎರಡಕ್ಷರ ೩ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ ಮುಂತಾಗಿ ನಾವು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಂಶಗಣದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ, ಷಟ್ಪದಿ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಹಸ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಠಿನ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲನೆ ಮಾಡಿದರು.

ಓ । ಎಂದೊರಲಿದಳ್...

'ಓ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ೫ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಬೆಲೆ ಕೊಡಲು ಅವರು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಗಣ ಮಾತ್ರೆ ಲಯ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ನಿಕಟಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಲಯವೇ ಕವಿತೆಯ ಮೂಲಮರ್ಯಾದೆ ; ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಗಣ ಮಾತ್ರೆ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೆಲಸ. ಒಂದನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಾಸ, ಎರಡನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಕೊನೆಗೆ ಪ್ರಾಸ, ಮೂರನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಕೊನೆಗೆ ಅದು ಬರಲಿಲ್ಲ; ಆಗ ಮನಸ್ಸು ಆ ಮುಂದೆ ಅದನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ನಮ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷೆಯು ಬ್ಲ್ಯಾಂಕ್‌ವರ್ಸ್, ಮತ್ತೆ ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸು ಇವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲಾವಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯೆ ಮಧ್ಯೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ನಡುನಡುವೆ 'ರಗಳೆ'ಯನ್ನು ಕಳೆಯಲು ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ತರುತ್ತಾರೆ, ಮನಸ್ಸಿನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವಂಥದು. ಆಗ ನಾದದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ರಗಳೆ' ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಲಯದ ವಿಶೇಷ ಅಂಗವೇ ಛಂದಸ್ಸು.

ಪದಗಳೇ ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗುವ ಹಾಗೆ ಛಂದಸ್ಸು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸು ನದೀ ಪ್ರವಾಹದಂತೆ, ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಡದಂತೆ ಅಲ್ಲ. ಕಲ್ಲು ನಿರ್ಜೀವ, ಸ್ಥಿತಿಗತ್ಯಂತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಹ, ನೀರು, ನೆಲ, ವೇಗ, ದಡ, ನಡುವಿನ ಮರ, ಕಲ್ಲು, ಜಲಚರಗಳ ಚಲನೆ ಎಲ್ಲವುಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರವಾಹದ ಲಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತಮ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಲಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕಾವ್ಯದ ಒಳಗಿನ ಭಾವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಭಾವ ಮತ್ಸ್ಯ ಭಾವಜಲಚರಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಮೇಲಿನ ಪ್ರವಾಹದ ಗತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೈಲಿ, ರೀತಿ, ಮಾರ್ಗ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಇದು ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಪ್ರವಾಹದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಲನೆಯೂ ನೀರಿನ ಭೌತತೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಧರವಾಗದೆ, ನೀರಿನ ಜಲಚರ, ಏರುತಗ್ಗು, ಮಣ್ಣಿನ ಗುಣ ಪಕ್ಷಿ ಮೃಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಛಂದಸ್ಸು.

ಹಿಡಿದು ಮಂಜು ಬೀಳುತಿತ್ತು, ಚುಕ್ಕಿ ಕಣ್ಣು ಮಿಟುಕುತಿತ್ತು
"ಕುಡಿಯೊ, ಕಂದ, ಕುಡಿಯೊ" ಎಂದು ನುಡಿವ ಮಾತು ಕಿವಿಗೆ ಬಿತ್ತು.

ಅಡಿಯ ಗೆಜ್ಜೆ ನಡುಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಇಡುತ ಸುಗ್ಗಿ ಬರುತಿದೆ
ಸುಗ್ಗಿ ಬರೆ ಹಿಗ್ಗಿ ತಿರೆ ಸಗ್ಗಸೊಗವ ತರುತಿದೆ.

ನಿರೀಕ್ಷೆ ಸಫಲತೆಗಳನ್ನು ಈ ಸಣ್ಣ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. we are deeply conscious of this. ನಾವು ಛಂದಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಕುರಿತೇ ಜಾಡುಹಿಡಿಯುತ್ತೇವೆ. ಇದು non - revolutionist. ಗ್ರಹಣ ಹಿಡಿಯುವ ಕಾಲವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವಂತೆ ಪ್ರಾಸ, ಯತಿಗಳ ನಿಲವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು, ಹೇಳಬಹುದು.

The whole conception of metre is uniformity in variety, ಮನುಷ್ಯ, ಮಂಗ, ಕರಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿ ಕವಾಯತ್ತು ಮಾಡಿಸುವಂತೆ. ನಿಘಂಟು ಒಂದು ಭಯಂಕರವಾದ ಮೃಗಶಾಲೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಆನೆಗಾತ್ರದ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿವೆ. ಸಿಳ್ಳುಹಾಕುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಿವೆ. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಚಾಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಈ ಪದಗಳೆಲ್ಲ ಡ್ರಿಲ್ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಗ ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. ಷೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಕಾಳಿದಾಸ ನಂಥವರು ಎಂಥ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲೂ ಬಂಧನದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಕೌಶಲ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇತರರಿಗೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

We have thought Metre as if once for all settled and there is nothing to work more in the field. ಛಂದಸ್ಸಿನ ಈ ಕೃತಕ ಪದ್ಧತಿಯ ಗಣರಚನೆ L. S. ತರಗತಿಯದು ; M. A. ತರಗತಿಯವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಅದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿದರೆ, ಅದು ಮುಟ್ಠಾಳತನ.

(i) ಎಲೆ ತಾರಾಗಂ ಹರಂ ಕಣ್ಣಿಡೆ ಕರಗಿದುದಂತಲ್ತು ರುದ್ರಾಟ್ಟಹಾಂಸ
ಜಲಮಾದತ್ತಲ್ತು ಚಂದ್ರಾತಪಮಮೃತರಸಾಕಾರವಾಯ್ತಲ್ತು...

(ii) ಇದಜಿಳ್ ಶ್ವೇತಾತಪತ್ರಸ್ಥಗಿತ ದಶದಿಶಾಮಂಡಲಂ ರಾಜಚಕ್ರಂ
ಪುದಿದಟ್ಟಾಡಿತ್ತಡಂಗಿತ್ತಿದಜಿಳೆ ಕುರುರಾಜಾನ್ವಯಂ...

ಈ ರೀತಿಯ ವೃತ್ತಗಳನ್ನಾಯ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಪಯತಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಬರುವು ದೆಂದು ಗುರುತಿಸಬೇಕು.

ಪದಗಳು ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವ ಒಂದು ಉಪಾಯ. ವಿಧಾನ, ಛಂದಸ್ಸು. ನಿರೀಕ್ಷೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮಿತವಾದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ೩ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣದ ಛಂದಸ್ಸಿನ ೩ ಪಂಕ್ತಿಗಳೂ ಪ್ರಾಸಬದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಗಣಿತದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ತರುತ್ತದೆ. ೪ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣದ ಸಾದ ಸಾದೃಶ್ಯವೂ ಹೀಗೆಯೇ. ಸಕ್ರಮ ಛಂದಸ್ಸು ನಮ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮಿತವಾದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿರಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರಕ್ರಮ ಬೇಕು ; ಯಾವುವಾದರೂ ತಂತ್ರವಿರಬೇಕು, ಅತಂತ್ರವಾಗಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಮಿತಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಇರಬಾರದು.

ಪ್ರಾಸದ ಪ್ರಯೋಜನ : ೨-೩ ಪಂಕ್ತಿಗಳೊಳಗೆ ಇದ್ದರೆ, ನೆನಪಿಟ್ಟು ಹೊಂದಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ; ಹೆಚ್ಚು ದೂರವಾಗಿ ಬಂದರೆ ಮರೆಯುತ್ತೇವೆಯಲ್ಲಾ ಎಂದರೆ, ಇದು ಸ್ಮರಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಕೆಲಸ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕು. ಅನುಪ್ರಾಸ ವನ್ನು ತಂದರೆ, ಅದರ ಸೊಗಸು ಸೌಂದರ್ಯಗಳು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅರಿವಾಗುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ವೇದ್ಯವಾಗಬೇಕು. ಈ ಅನುಪ್ರಾಸ ಡಂಗುರಹೊಯ್ದು `ನಾನು ಇದ್ದೇನೆ' ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಂಡರೆ, ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರದ ದೋಷವಾಗಿ, ವಿಪರೀತ ವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು ವಿರಳವಾಗಿ ಬಂದರೆ ಗುಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತೋ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಬಂದು ದೋಷವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಷಟ್ಪದಿಯ ಆರು ಪಂಕ್ತಿ ಗಳನ್ನೂ ತುಂಬಿ 'ಳ' ಕಾರ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ, ಕೊಳದ ತಂಪು ಸೌಂದರ್ಯಗಳು ಗೋಚರವಾದೀತೇ ? ಈ ಮಿತಿಯನ್ನರಿಯುವುದು ದೊಡ್ಡ ಕಲೆಯ ಜಾಣ್ಮೆ. ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರದೆಯೇ, ಮುಂದಿನ ಪ್ರಾಸ ಎಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರಕ್ರಮದ ಛಂದಸ್ಸಿ ನಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಕಡೆಯೇ ಪ್ರಾಸ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಪಂಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಮಾಣ, ಪ್ರಾಸಗಳ ದೂರ, ಅಂತರ, ಸಾಮೀಪ್ಯ ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು 'ಗಗನಗುರು'ವಿನಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು,

ಕವಿಯ ಕಲೆಯ ಕೌಶಲವೆಲ್ಲಾ ಕಲೆಯನ್ನು `ಅಡಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ' ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದು ಕುಸಂಸ್ಕೃತರ ಆಭರಣಗಳಂತೆ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾದಾಂಶ,

ಭಾವಾಂಶಗಳು ಅರ್ಥಾಂಶದೊಡನೆ ಸರ್ವದಾ ಸಮನ್ವಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯಶರೀರ ಸರ್ವದಾ ಆತ್ಮ ಸಮನ್ವಿತವಾದುದು. ಹೆಣವು ನಮಗೆ ಪರಿಚಿತವಿರುವ ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತನ ಶರೀರ ಕೂಡ ಅಲ್ಲ ; ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ Biological matter ಇರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ದೇಹಗಳು ಪವಾಡಗಳು. ರಕ್ತ ಮಾಂಸಗಳ ಪ್ರತ್ಯೇಕತೆಯುಂಟು ; ಮೆದುಳು, ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳ ತರಹೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು. ಪ್ರಾಣ ಪ್ರಾಣಮಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಮನೋಮಯವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಾದಿಶಕ್ತಿ ಸಮನ್ವಿತವೇ ಮಾನವ ಶರೀರ. ಅದು ಬಿಟ್ಟದ್ದು ಹೆಣ ; ಶರೀರ ಕೂಡ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ; ಮಣ್ಣಾಗಿ ತೂಕಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ, ಅಷ್ಟೆ.

It is not in the Stimulation, but it is in our response. ಪ್ರಚೋದನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಇಲ್ಲ ; ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿದೆ (Emotional response). ಛಂದಸ್ಸನ್ನು, ಲಯದಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಗುರುತಿಸಬೇಕು. ಕಾರಣ, ಲಯದ ಅಂಗವೇ ಛಂದಸ್ಸು. ಚಿತ್ತಸಂವಾದ ಹೃದಯ ಸಂವಾದಗಳಿಲ್ಲದವರನ್ನು ಓದಲು ಹೇಳಿದರೆ, ಅವರು 'ಸ್ವಾಮಿದೇವನೆ ಲೋಕಪಾವನೆ' ಎಂಬಂತೆ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಹಾಗೆಯೇ ಓದುತ್ತಾರೆ. ನಿರೀಕ್ಷೆಯೂ ಎಚ್ಚೆತ್ತ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಾಗಿರಬೇಕು ; ಕೃತಕ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಿರಬಾರದು. ಆಗ ನಾವೇ ಆ ಲಯವಿನ್ಯಾಸ ಆಗುತ್ತೇವೆ. ಬ್ಯಾಂಡ್ ಬಜಾವಣೆಗೆ ತಾಳಹಾಕುವ ಜನದಂತೆ, ಪ್ರಾಸ, ಛಂದಸ್ಸು, ಲಯದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಏಕವಾಗುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಸ್ತಾರಕ್ರಮ "ನಿಖಿಲ ಭು । ವನ ಮನ..." ಎಂದಿದ್ದರೆ, ಲಯಕ್ರಮ "ನಿಖಿಲ । ಭುವನ..." ಎಂಬಂತಿರುತ್ತದೆ. ನಾವು ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೋ ದೂರನಿಂತು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲ. ನಾವೇ ಆ ವ್ಯಾಪಾರವಾಗಿ, ಆ ಲಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತೇವೆ, 'ಲಯ'ವಾಗುತ್ತೇವೆ. ನಾವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ, ಆ ವಿನ್ಯಾಸ ಅಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ ; ನಮಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಿಕೆಯೂ ಆ ವಿನ್ಯಾಸವೂ ಅಪ್ರತ್ಯೇಕ. ರಂಕಲ್‌ರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಆ ಚಕ್ರವೂ ತಾನೂ ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಾರೆ, ಅಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಾಲನಿಷ್ಠವಾದ ಈ ಲಯವಿನ್ಯಾಸ ನಮಗೆ ಏಕೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ತರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅರ್ಥಹೀನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಯಾವುದನ್ನು ವಿನ್ಯಾಸ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಸ್ಥಿತಿ. ರನ್ನ ಪಂಪರ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ೫೦ ಸಾರಿ ಓದಿ ; ೫೧ ನೆಯ ಸಾರಿ ಓದಿದಾಗ ಆ ಪದ್ಯಗಳ ಭಾವ ರಸ ನಮ್ಮ ನರ ನರಗಳಲ್ಲಿ ಭೌತವಾಗಿಯೇ–ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ಇರಲಿ – ಸಂಚಾರವಾಗುತ್ತವೆ. A tide of excitement pouring like a tide ಇದು. ಲಯ, ಛಂದಸ್ಸು, ಯತಿ,

ಪ್ರಾಸ ಎಲ್ಲವೂ ಭಾವಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ನಾವು ತೊಡಿಸುವ ಹೊರಗಣ ಅಂಗಿ ಅಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ರಕ್ತ ಮಾಂಸ, ನರಗಳ ಕ್ರಿಯೆ, ಜೀವಕ್ರಿಯೆಯ ಪರಿಣಾಮವೋ ಹಾಗೇ ಇದು. ಸತ್ತ ಪ್ರಾಣಿಯ ಚರ್ಮವೆಂದರೆ, ಪ್ರಾಣಿಯ ಮೈ ಮೇಲಿನ ಚರ್ಮವೇ ಅಲ್ಲ: ಅದರ ಜೀವಕ್ರಿಯೆ ಅದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗೆ, ಆ ಅಂಗಕ್ಕೆ ಅಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಪ್ರಾಣಮಯವಾದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವಿಸಿದರೇ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಬೆಲೆ. ಅರ್ಥಸಹಿತ ವರ್ಣ, ಛಂದಸ್ಸು ಸರಸ್ವತಿಯ ಆಗುವಿಕೆ. ಸೃಷ್ಟಿ. ರಸ ಛಂದಸ್ಸು ಎರಡೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿವೆ, [ಕೃತಿಯ ಯಶಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ].

ನಮ್ಮ ಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಏನು ದಿಗಿಲೆಂದರೆ, ಇದರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಇಷ್ಟು ಎಂದು ಹೇಳದೆ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸಿಬಿಟ್ಟರು ; ಎಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಚ್ಛಂದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಎಂಬ ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟುಕಟ್ಟಳೆಗಳಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರ ರಚಿಸಿದರು.

The spirit must take the new form to break the existing old form. ವರಾಹದ ಅವತಾರವೆತ್ತಿದ ವಿಷ್ಣು ಪುನಃ ವರಾಹದ ಅವತಾರವೆತ್ತದೆ, ಬೇರೆ ಅವತಾರವೆತ್ತಿದ. ನಾದ ತರಂಗಗಳು ಭಾವಮಯವಾಗಿ ದೇಹವನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸುವಾಗ, ಅವ್ವಳಿಸುವಾಗ ಅರ್ಥಭಾವಗಳಿಗೆ ತೊಂದರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಆ ತರಂಗಗಳ ಅಡಿತಡೆಗೆ, ಅಕ್ರಮತೆಗೆ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಎಚ್ಚೆತ್ತು ಸಿಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಆವೃತ್ತಿ, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಲ್ಲದ ವಿನ್ಯಾಸ ಇವನ್ನರಿಯಲು ನಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯೇ ನಿಕಷ. ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ಉಂಟಾಗುವ ಪರಿಣಾಮವಲ್ಲದೆ. ತನಗೆ ತಾನೇ ಬೇರೆ ತತ್ತ್ವವಿದೆಯೆಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಆವಿರ್ಭೂತಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪವಾದ್ದು. ನಮ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿನ್ಯಾಸ. ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಿನ್ಯಾಸ ಎಲ್ಲಿ ಬಂತು ? ನಾವೇ ಆ ವಿನ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ತಂದುಕೊಡಲು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಇರಬೇಕು. ನಾಲಗೆ–ಕಿತ್ತಲೆ ಹಣ್ಣಿನ ರುಚಿಯ ಸಂಬಂಧ : ಕಿತ್ತಲೆ ಹಣ್ಣಿನಲ್ಲಿಯೂ ರಸದಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ಸೋದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕತೆ ಇರಬೇಕು. ನಾಲಗೆಗೆ ಸೋಂಕುವ ಮುಂಚೆ, ರಸ ಕೊಡುವ ಶಕ್ತಿ ಕಿತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕು.

ಸ್ವತಂತ್ರಕ್ರಮ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ಭಂಗವಿದ್ದರೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ವೈವಿಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಹೊಳೆ ಮುಳುಗು ಪಕ್ಕಿಗಳ ಮುಳುಗು ಏಳುಗಳಲ್ಲಿ regular metre rhythm ಇರುತ್ತದೆ : ತನ್ನ ಆವಶ್ಯಕತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಏಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ನಿರೀಕ್ಷೆಯ ತೃಪ್ತಿ ಭಂಗಗಳೆರಡೂ ಸಹಾಯಕಗಳು. ಉತ್ತಮವಾದ ಛಂದಸ್ಸು ತೃಪ್ತಿ ಭಂಗಗಳ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಫಲ. ಇದು ಎಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸುವುದೋ ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಸಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದರೆ, ವಿಸ್ಮಯ ಹೋಗುತ್ತದೆ. Lucky dip, where we know everything. ಆದರೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಿರುವುದು ವಿಸ್ಮಯದಲ್ಲಿ.

ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಪದಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದವರೆಗಿರುತ್ತದೆ ; ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಆ ಹಿಂದಿನ ಪದಗಳ ಪ್ರಭಾವ ಹೆಚ್ಚು ದೂರದವರೆಗಿರುತ್ತದೆ. ೪ ಪಂಕ್ತಿ, ೬ ಪಂಕ್ತಿ, ೮ ಪಂಕ್ತಿ, ೧೪ ಪಂಕ್ತಿಗಳ ದ್ವಿಪದಿ ಚೌಪದಿ ಷಟ್ಪದಿ (ಮುಂತಾದವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಮರಳು । ಮಾಧವ । ಮಹಿಯು । ರಾಜ್ಯದ
ಸಿರಿಗೆ ಸೋಲುವನಲ್ಲ...

ಇಲ್ಲಿ ನಿಲುಗಡೆ 'ಮಾಧವ' ಎಂಬುದರ ಕೊನೆಗೆ ; ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗುರು : ಮರಳು । ಮಾಧವ.

ಛಂದಸ್ಸು ನಮ್ಮ ಕುಣಿತಕ್ಕೆ ಒಂದು ವೇದಿಕೆ ; ಕಾಲ್ದಾರಿಯಲ್ಲ, ಹಗ್ಗದ ನಡೆ ಅಲ್ಲ. ಸೂಕ್ಷ್ಮತರವಾದ ನಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಅನುಭವ, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾದ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಕ್ರಮವನ್ನಲ್ಲ.

ರಸೆಯಿಂ ಕಾಲಾಗ್ನಿ ರುದ್ರಂ ಪೊಱಮಡುವವೊಲ್ ಅಂತಾ ಸರೋಮಧ್ಯದಿಂ ಸಾ
ಹಸ ಗರ್ವಾಲಂಕೃತಂ ತೊಟ್ಟನೆ ಕೊಳೆ...

'ಪೊಱಮಡುವವೊಲ್' ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಗುರುವಿನ ಕಾಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಒತ್ತು ಆಯೆಡೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಮರಳು । ಮಾಧವ । ಮಹಿಯು । ರಾಜ್ಯದ
ಸಿರಿಗೆ । ಸೋಲುವ । ನಲ್ಲ...

ನಮ್ಮ ಓದಿನ ಸರಿಗತಿಗೆ ಈ ಲಘುಗುರುವಿನ ಪ್ರಮಾಣ ಯುಕ್ತವಾದ ಮಿತಿ ಅಲ್ಲ. ಲಘುಗುರುಗಳು ತಮತಮಗೆ ತಕ್ಕ ಬಲಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಲಯ ಛಂದಸ್ಸು, ಪ್ರಾಸ ಎಲ್ಲ ಸೇರಿ ಪ್ರಸ್ತಾರ.

ಓದುವ ಗತಿ, ರೀತಿ, ಅರ್ಥ, ಭಾವ, ಯತಿಗೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಗುರುಲಘುವಿನ ಮಾತ್ರಾಪ್ರಮಾಣ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಾತ್ರೆ, ಗಣ, ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪದಗಳಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಶಿಥಿಲವಾಗಿ ರಸಾನುಸಾರಿಯಾದ ಒತ್ತು ಇರುತ್ತದೆ. ರಸಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮತರವಾದ ವಿವಿಧ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಕೆಲವು ಪರಿಣಾಮಗಳಿಗೆ ನಮಗೆ ಚಿತ್ತಸಂವಾದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಓದುತ್ತ ರಸಾನುಭವ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿ ಬೇರೆ ; ವಿಭಜನಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಪ್ರಸ್ತಾರ ಹಾಕುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವಾಗ ಗುರು ಲಘುಗಳು ಸಾಕು, ಪ್ರಸ್ತಾರ ಕ್ರಮ ಸಾಕು. ನಾದದ ಒಂದು ಮಂದ್ರ, ದ್ರುತ, ದನಿಯ ಏರು ಇಳಿತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿರುವಂತೆ 'ಓ' ಗುರು, ಓದುವಾಗ, [ಹಾಡುವಾಗ, ಹಿಗ್ಗುತ್ತದೆ]. ನಾದಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು, ಗುರು ಲಘುಗಳ

ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿ, ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಗಣಿಸಬೇಕು. ಮಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಗಣಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಓದಬಾರದು. ಬರಿಯ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳು ಇಲ್ಲ, ಹೇಗೆ ಅರ್ಥರಹಿತವಾದ ಪದ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ. ಜೀವಂತ ಹುಲಿಯನ್ನು ಎದುರುಗೊಂಡಾಗ, ಅದರ ಚರ್ಮ ಎಂಬುದು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಪದ ಅರ್ಥಗಳ ಅಖಂಡತೆಯಂತೆ, ರಸಾನುಭವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳೆಂಬುವು ಬೇರೆ ಎನ್ನುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀ (—/——/———/————) ಎಂಬಂತೆ ಓದಿದಲ್ಲಿ ಏರು ಕಾಣುತ್ತದೆ; ಆ ಓದು ಭಾವಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಗುರುಲಘುಗಳನ್ನು ಗುರುತು ಹಾಕುವಂತೆ, ನಾದದ ಏರಿಳಿತಗಳನ್ನು ಗುರುತು ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ: ಎಂದರೆ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಗುರುತಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

Dark — Dark — Dark
Amid the blazing noon

ಮೊದಲ ಚರಣದಲ್ಲಿ ಪದದಿಂದ ಪದಕ್ಕೆ ದನಿಯ ಏರು ಉಂಟು. ಯಾವ 'ಛಂದೋಂಬುಧಿ'ಯಲ್ಲೂ ಇದರ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲಾಗದು. ಪ್ರತಿ ಕವಿಯಿಂದ ತನಗೆ ತಾನೇ, ಅವನಿಂದಲೇ, ಛಂದಸ್ಸಿನ ಗುಣದೋಷಗಳೆಲ್ಲ ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಮಿಲ್ಟನ್ನನ ಬ್ಲ್ಯಾಂಕ್‌ವರ್ಸ್ ಇದೆ. ಬೇರೆಯವರು ಬರೆದಿದ್ದರೂ ಅವನವನ ಬ್ಲ್ಯಾಂಕ್‌ವರ್ಸ್ ಯೋಗ್ಯತೆ, ದೋಷ ಅವನವನಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು. ನಾದದ ಏರಿಳಿತವನ್ನು ಸಹೃದಯನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ನಾವು ಗಮಕದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಕವಿ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಧ್ವನಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮರೆದಿದ್ದರೆ, ಅದು ಗಮಕಿ ಹೇಳಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ೩–೪ ರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಣವಿಭಜನೆಯನ್ನು ಪಟ್ಟಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ನಡೆಸುವುದು ಮೂರ್ಖತನ. **ode to simplicity, ode on the christ's Nativity** ಒಂದೇ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದರೂ, ಸಾಧಿಸಿರುವ ವೈವಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಛಂದಸ್ಸು, ನಾದ ಅರ್ಥ ಸಮನ್ವಿತವೇ, ಜೀವಂತ ಹುಲಿ ಚರ್ಮಯುಕ್ತ ಎನ್ನುವಂತೆ. ನಾದದ ಏರಿಳಿತ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಏನಿಲ್ಲ, ಅರ್ಥಭಾವ ಸಮನ್ವಿತವೇ. ಬೇರೆ ಸ್ವರವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಜೋಡಿಸಿ ಹಾಕಿ ಓದಿದರೆ (ಇ–ದ–ಜೌಲ್–ಶ್ವೇ–ತಾ–ತ–ಪ–ತ್ರ–ಸ್ಥ–ಗಿ–ತ), ಅದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೇನಿದೆ ? ತಿಳಿದವರು ಇದು ಇಂಥ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆಯೆಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು ; ಇನ್ನಾರಿಗಾದರೂ ಇದನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಅದು ಅರ್ಥವಿಹೀನವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದಾದರೂ ಶಬ್ದದ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದ, ಜೋಗುಳದಿಂದ ತಾಯಿ ಮಗುವನ್ನು ಮಲಗಿಸುವಂತೆ, ಜಾಗ್ರನಿದ್ರಾಸ್ಥಿತಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ ; ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಒಂದು ಅಪೂರ್ವಸ್ಥಿತಿಗೆ ಎತ್ತು

ತ್ತದೆ. ಬುಡುಬುಡಿಕೆಯವನೂ ಭಟ್ಟಂಗಿಯವನೂ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದ, ಹೇಳುವ ರೀತಿ, ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮರುಳುಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದು ನಿರರ್ಥಕವೂ ಏಕತಾನತೆಯುಳ್ಳದ್ದೂ ನಿಜ ; ಆದರೆ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮಾಯೆ ಕವಿಯು ವಂತೆ ಆ ನಾದದ ಶಕ್ತಿ ; ಬೇಸರದಿಂದ ತಂದ್ರಾವಸ್ಥೆ, monotony ಯಿಂದ hypnoticism ; ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಅಲ್ಲ. ಆದರೆ ವಿಸ್ಮಯದಿಂದ ಕುತೂಹಲ ಕೆರಳಿ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಚ್ಚರ ಬರುತ್ತದೆ. ಬೇಸರದಿಂದ ಮಾಟ ಮಾಡುವಂತೆ ಅಲ್ಲ ಇದು ; ನಮ್ಮನ್ನು ಅಪೂರ್ವ ಪ್ರಜ್ಞಾಸ್ಥಿತಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತದ ಅನುಭವವುಳ್ಳ ಚಿತ್ತ, ಹೃದಯ ಸಂವಾದವುಳ್ಳವರ ಮನಃಸ್ಥಿತಿ ಲೋಕೋತ್ತರ, ಲೋಕದಿಂದ ದೂರ ಆಗುತ್ತದೆ.

ನರ್ತನದ ಲಯ ಕೆಲವು ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಜೋಗುಳ, ಉತ್ಸಾಹ, ಗಂಭೀರ, ಚಿಂತಾಕ್ರಾಂತ, ಹರ್ಷಚಿತ್ತ ಆಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ಛಂದಸ್ಸು. ನಮ್ಮ ಭಾವವನ್ನು ಯಾವ ರಸಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶ ಕವಿಗಿದ್ದರೆ, ಆ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಒಡಮೂಡುತ್ತದೆ. ಲಲಿತ ಶೃಂಗಾರವು ಮತ್ತೇಭ ಸ್ರಗ್ಧರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ರಸಕ್ಕೆ ಇಂಥ ರಾಗ ಎಂದು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಇಂಥ ರಸಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಛಂದಸ್ಸು ಎಂದು ತನಗೆ ತಾನೇ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮತ್ತೇಭ ಸ್ರಗ್ಧರೆಗಳಲ್ಲಿ ವೀರ ಪ್ರಯತ್ನಸಾಧ್ಯ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಕೃತಕತೆಯುಂಟು.

Through its very appearence of artificiality, metre produces in highest degree the 'frame' effect, isolating the poetic experience from the accidents and irrelovancies of every day life. ದೈನಂದಿನ ಲೋಕದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಿಂದ, ನಮ್ಮ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ, ಇನ್ನಾವುದೋ ಒಂದು ಚೌಕಟ್ಟಿಗೆ, ಭೂಮಿಕೆಗೆ ಎತ್ತುತ್ತದೆ, ರಾತ್ರಿ ಸಿನಿಮಾ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹಾಗೆ. ಟಿಕೇಟು ಕೊಂಡು ಒಳಗೆ ಹೋಗುವವರಿಗೆ, ಅದುವರೆಗೂ ಒಂದು ಲೋಕ, [ಆಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು]. ರಸಾನುಭವದ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುವವರಿಗೆ, ಯಥಾರ್ಥತೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ವಿರಾಮ ಕೊಟ್ಟಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಒಂದು ಪ್ರಜ್ಞಾಲೋಕ ಆರಂಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಲೋಕನೈಜ-ಅಲೌಕ. ಕಲೆ ಇದು ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಲೋಕನೈಜದಿಂದ ಅಲೌಕಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಈ ಲೋಕಾಂತರ ನೂತನ ಭೂಮಿಕೆಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವುದು ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕ. ತನ್ನ ಭಾವಗಳನ್ನು ಭಿನ್ನಭೂಮಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ, ಭಿನ್ನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿರುವುದೇ ಅದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣ. ಭಾವದಿಂದಲೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಅನುಭವವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಭಿನ್ನವಾದ್ದು. ಲೋಕಸ್ಥಿತಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾದ್ದು ಅಷ್ಟೆ, ಈ ರಸಾನುಭವ. ಅದರ ರೂಪವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಸ್ವರೂಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನಲ್ಲ. ಯಾವುದು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ರೂಪಕ್ಕೆ ತಿರುಗ ಬಲ್ಲದೋ ಅದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ರಹಿತವಾಗಿ ಆನಂದದಾಯಕವಾಗಬಹುದು. Metre for the most difficult and delicate utterances : ವಿಷಯ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ, ಆವಶ್ಯಕವಾದ ದಾರಿ ಛಂದಸ್ಸು. ಅನುಭವ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು, ಸೂಕ್ಷ್ಮಾನುಭವಗಳನ್ನು ಸಹೃದಯ ಸಂವೇದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಛಂದಸ್ಸು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯ.

೩

ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಇರುವುದು ಮೂರು ವೃತ್ತಗಳು. ಖ್ಯಾತಕರ್ಣಾಟಕಗಳೆಂದು ಆರು ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಗುರುವನ್ನು ಒಡೆದರೆ ಉಳಿದವು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ: ಉತ್ಪಲಮಾಲೆ–: ಚಂಪಕಮಾಲೆ ᴗᴗ ; ಸ್ರಗ್ಧರೆ–: ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರೆ ᴗᴗ ; ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕ್ರೀಡಿತ–: ಮತ್ತೇಭ ವಿಕ್ರೀಡಿತ ᴗᴗ ನಮ್ಮವರು ಈ ವೃತ್ತಗಳನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ನಮಗೆ ಮಾತ್ರಾ ಛಂದಸ್ಸು ಹೆಚ್ಚು ಒಗ್ಗುತ್ತದೆ. ೩, ೪, ೫ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣಗಳವರೆಗೆ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡರು. ಎಷ್ಟೋ ಪದ್ಯಗಳು ೩, ೪, ೫ ರ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿದವು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿಯೂ ಹೀಗೆಯೇ.

ಸೊಗಸಾದ ಮಾತ್ರಾಗಣ ವಿನ್ಯಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ೫–೫ರ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ೧।೨।೩ ಅಕ್ಷರಗಳ ವರೆಗೆ ಹಿಂದೆ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕು. ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಗಣಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೋ ತಿಳಿಯದು.

ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದು ಛಂದಸ್ಸಲ್ಲ, ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳುವುದೇ ಛಂದಸ್ಸು. ಅದ ರಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಧುರ್ಯದ ಅಂಶಗಣಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರೂಢವಾದದ್ದು. ಪ್ರತಿ ಯೊಂದಕ್ಕೂ ಮಾತ್ರಾವಿನ್ಯಾಸವಿದ್ದರೆ ಮೊದಲ ಮೂರಕ್ಷರ ಅದಕ್ಕೆ ಪೀಠವಿದ್ದಂತೆ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಕ್ತಿ, ಎರಡು ಪಂಕ್ತಿ ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯೇ. ಆದರೆ ಭಾವದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಿ.

ಒಂದು ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಣ, ಎರಡಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಒಂದು ಗಣ, ಮೂರಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಗಣ ಮಾಡುವುದು ಸರಿ ; ಅದು ಪ್ರಯೋಜನೋದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಅನು ಸಾರವಾಗಿ ಸಾಧ್ಯ. ಮೂರು ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕು ಎಂದರೆ, ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪದದ ಅಖಂಡತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಅದು ವಿಕಾರವೂ ಅನ್ಯಾಯವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗಿಸು ಎನ್ನಲಾಗದು, ಹಿಂದು ಮುಂದಿನ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಛಂದಸ್ಸಿನ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯೇ ಸೆರೆಯಾಳುವೂ ಸೆರೆಮನೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೈಕಟ್ಟಿದ ನಾಟ್ಯವಿದ ನಾಟ್ಯವಾಡಿದರೆ ಏನು ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ತೋರಿಸಿಯಾನು ? ಏನು ಸಂತೋಷವನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು ? ಪೋಪ್ ಕವಿಯು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿತೆ, ಹರಿಹರನ ರಗಳೆಗಳು ಆದಿಪ್ರಾಸ, ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ. ಸರಳ ರೀತಿಯ ೫-೫ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣಗಳಿಂದ monotonus ಆಗಿಬಿಡುತ್ತವೆ. To repeat patterns ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ, to create patterns ಆಗಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ there must be varieties. ೨-೩ ಮಾತ್ರೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೇ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ೫ ಮಾತ್ರೆಗಳ ಗಣವೂ ೨-೩ ಆಗಿ ಒಡೆಯುತ್ತದೆ : ಸಹಸ್ರಾರು ವೈವಿಧ್ಯ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಂಕ್ತಿ ಮೂಲವಾನವಲ್ಲ.

ಮಹಾಛಂದಸ್ಸು: ಇದು ಸರ್ವಛಂದಸ್ಸಮುಷ್ಟಿ. ಇಲ್ಲಿ ಶಾರ್ದೂಲ, ಮತ್ತೇಭ, ಚಂಪಕ ಆದಿಯಾದೆಲ್ಲ ವೃತ್ತಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳೂ ಬರುತ್ತವೆ. It is so various, ನಾವೆಲ್ಲ ಭಾರತೀಯರು ಎಂದಂತೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬನ ರೀತಿ ನೀತಿ, ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರ, ಊಟೋಪಚಾರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ನಾದದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಿವಿಬೇಸರವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿರುವ ಪ್ರಯತ್ನ. ಹೊರದೃಷ್ಟಿಗೆ ೫-೫ ಮಾತ್ರೆಗಳ ೪ ಗಣಗಳಾಗಿ ತೋರಬಹುದು ; ಆದರೆ ಅನಂತ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ, ಇಲ್ಲಿ.

ಕಿವಿಯ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ತರಂಗಮಾಲೆಯಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ತರಂಗ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿ, ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ೨೬ ಅಕ್ಷರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ಕಡೆಯಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ಕಣ್ಣಿನದು ಕೂಡ. ಒಂದೇ ಸಾರಿಗೆ ಈ ಬೀಸನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ೨೬ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮಿತಿ ಮೀರಿ, ಅಧಿಕ ಮಾತ್ರೆಗಳ ೫೦-೬೦ ಮಾತ್ರೆಗಳದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆ ಕೂಡಲೇ ನಾವು ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ೫ ಮಾತ್ರೆಗಳ ೪ ಗಣಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪಾದಗಳನ್ನು ಒಡೆಯುತ್ತೇವೆ. Any rule can break out, and yet good poetry lives.

೪

ಛಂದಸ್ಸಿನ ಔಚಿತ್ಯ: ಮತ್ತೇಭ ಅಥವಾ ಸ್ರಗ್ಧರೆ, ಮಹಾಸ್ರಗ್ಧರೆಗಳಿಗೆ, ಆ ವೃತ್ತದ ಬೀಸಿಗೆ ಎಂತೋ ಅಂತು ಉದಾತ್ತವಾದ, ಉಚಿತವಾದ ಭಾವ ಬೇಕು. ಉತ್ತಮವಾದ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ರೀತಿ ಆತ್ಮ ಅಭೇದ್ಯವಾದುದು. ಯಾವೊಂದು ಔಚಿತ್ಯದ ಪೂರ್ಣತೆಯೂ ಎಲ್ಲ ಅನೌಚಿತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಗೆದ್ದಿರಬೇಕು. ಕಾವ್ಯ ಸಕಲೌಚಿತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರಬೇಕು, ವಿಚಾರಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನಾವು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಒಂದೇ ವೃತ್ತಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿಧವಾದ ರಸ ಹೇಗೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತ ಬಲ್ಲುದು ? ಪರಿಶೀಲನಾರ್ಹ. ವಸ್ತು ಉದಾತ್ತ, ಛಂದಸ್ಸು ಅಲ್ಪ – ಒಂದು

ದೋಷವೇ. ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಪದ್ಯ 'ಗೋಮಟೇಶ್ವರ'ದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಬೊಪ್ಪಣ ಪಂಡಿತನ 'ಗೊಮ್ಮಟಸ್ತುತಿ'ಯನ್ನೂ, 'ಶ್ರೀ ಗೋಮಟ ಮಹಾಮಸ್ತಕಾ ಭಿಷೇಕ ಪ್ರಗಾಥ'ವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿ. ಚಿಂತನಾಂಶವಿರಲಿ, ಛಂದಸ್ಸಿನ ಕಾರಣವಾಗಿಯೇ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಘನಭಾವ ಹೇಗೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ನೋಡಿ. ವಸ್ತು, ಚಿಂತನೆ, ಆಲೋಚನೆ ಉದಾತ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಛಂದಸ್ಸು ಅಲ್ಪವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದು ಅನೌಚಿತ್ಯದ ದೋಷ. ಇದು ಭೀಮನಿಗೆ ವಾಮನನ ಅಥವಾ ವಾಮನನಿಗೆ ಭೀಮನ ಅಂಗಿತೊಡಿಸಿ ದಂತೆ.

ಘನಿಸಿತು ಸತ್ವ
ಘನಿಸಿತು ಚಿತ್ತ
ಘನಿಸಿತು ಆನಂದ

ಇದು ಚಿಂತನಾಂಶದಲ್ಲಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಉನ್ನತವಾಗಿದೆ : ಆದರೆ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಲ್ಪತೆ ಇಲ್ಲಿಯ ದೋಷ.

ಯಾವುದು ಉಚಿತವಾದ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರದಿಂದ ರಸಕ್ಕೆ ಪೋಷಕವಾಗಬೇಕಾ ಗಿತ್ತೋ ಅದು ತನ್ನ ಔಚಿತ್ಯ ಮೀರಿ ರಸಭಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಔಚಿತ್ಯ, ಸಹೃದಯ ಮತ್ತು ಕವಿ ಇವರ ಅನುಭವ ಪ್ರಜ್ಞತೆಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದುದು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಉಚಿತ ವಾದುದು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಉಚಿತವೆನಿಸದಿರಬಹುದು. ಛಂದಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ತತ್ತ್ವ ಸೂತ್ರ ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರೆ, ಮಹಾಕವಿಗಳಾರೂ ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಖೆಡ್ಡಾಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಉತ್ತಮ ಕವಿಗೆ ಛಂದಸ್ಸು ಎನ್ನುವುದು ಚರ್ಮ ಮೈಗೆ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಂತೆ ; ಚರ್ಮದ ಚೀಲಕ್ಕೆ ರಕ್ತಮಾಂಸಗಳನ್ನು ತುಂಬಿದಂತೆ ಅಲ್ಲ.

೫

ರೂಪಾಂಶದಲ್ಲಿ ನಾದಾಂಶವೂ ಅಂಗವಾಗಿ ಸೇರುತ್ತದೆ. ರೂಪಾಂಶ ನಾದಾಂಶ ಗಳಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧ ರೀತಿ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು ರೀತಿ ಪದ ಸಂಘಟನೆಯೆಂಬ ಸ್ಥೂಲಾರ್ಥಕ್ಕೂ 'ನಾದ' ಅಂಶ. ವರ್ಣಧ್ವನಿ-ನಾದಧ್ವನಿ : ವರ್ಣ, ನಾದದ ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪಕ್ಕೆ ನಿಷ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೇಳಿದೆ ; ನಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಮಾತು. ರಸ ಮತ್ತು ನಾದಕ್ಕಿರುವ ಸಂಬಂಧ ? ನಾದಾಂಶ ಇಲ್ಲದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ರಸಾನುಭವ ಆಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಛಂದಸ್ಸು, ರೀತಿ, ನಾದಾಂಶ, ವರ್ಣಧ್ವನಿ ಇವು ಕಾವ್ಯದ ಅಪೃಥಗ್‌ಭಾಗ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಪಡಿಸಬೇಕು. ಅನೇಕ ವೇಳೆ ನಾದಾಂಶವನ್ನು ರಾಗಾಂಶದಿಂದ ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ನಾಂದಾಶಕ್ಕೆ ರಾಗಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಇರುವ ನ್ಯೂನತೆ ಅಪೂರ್ಣತೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಡುತ್ತೇವೆ. ಭಾವಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಡುಗಳನ್ನೂ

ಗಮನಿಸಿ. ಗಾನಾಂಶ ಎಂದು ಯಾವುದನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದೂ ನಾದಾಂಶವೂ ರೂಪಾಂಶದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದೆ.

೬

ಛಂದಸ್ಸಿನ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ರೂಪ 'ಲಯ'. ಲಯ ಎಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕ. ಆದರೆ ನಾವು ಕಾವ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಮೂಲ ಸತ್ತ್ವವಾಗಿರುವ ವಸ್ತು, ರಸವಸ್ತು, ರಸಾನುಭವದಿಂದ. ಇದರ ಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ ಈ ಲಯ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಕಾರಿಯಾದ ಅಂಶಗಳು. ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಛಂದಸ್ಸು ಆವಶ್ಯಕ; ಆವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ ! ಮೂರಕ್ಷರಗಳ ಗಣವಿಭಜನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯವಿರಬಹುದು. ಛಂದಸ್ಸಿಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದರೆ, ನಾದಕ್ರಮ ಯಾವವಿಧದ್ದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥವಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದು ಕಾವ್ಯವಾಗಲಾರದು. ನಾದಕ್ರಮ, ಲಯ ಇರಲೇಬೇಕು. ಹೌದು, ಅಲ್ಲ ಎರಡಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿದು.

ಛಂದಸ್ಸಿನ ಸ್ವರೂಪ ಎಲ್ಲ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಆವಶ್ಯಕ; ಲಯ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆವಶ್ಯಕ. ಭೌತ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನಿಯತಿ ನಿಯಮ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲೂ ಪರಮಾಣುವಿನಲ್ಲೂ ಈ ಲಯವಿನ್ಯಾಸ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಏನೇ ಇರಲಿ, ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಗಮನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ನಿರ್ಣಯದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಕಾವ್ಯ ಛಂದೋಬದ್ಧವಾದುದು. ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ತಾಳಲಯಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟರೆ ಅದನ್ನು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಬರಿಯ ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗದಿದ್ದರೂ, ಅದನ್ನು ಎಳೆಯುವ ನಾದಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಲಯ ಛಂದಸ್ಸು ಇರುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಛಂದಸ್ಸು ಇಲ್ಲದುದು ಅತ್ಯಂತ ವಿರಳ. ಛಂದಸ್ಸು ಕೃತಕ ಅಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಬದಲಾಗಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ, ಆವಶ್ಯಕ ಎನ್ನಬೇಕು. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದದ್ದು ಪದ್ಯಕಾವ್ಯ, ಆದಿಮಾನವ ಮೊದಲು ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಲು ಲಕ್ಷಿಸಿಲ್ಲವೇ, ಪದ್ಯವೇ ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಕಂಡಿತೇ ಇದು ಹೇಗಿದ್ದರೂ, ಪದ್ಯರಚನೆಯೇ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ವಿವಿಧ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವಾಗ ಕಂಡುಬಂದ ಶಿಲ್ಪ ವಿಧಾನವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ವೈಚಿತ್ರ್ಯವನ್ನು, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲು ರೀತಿ ಕೂಡ ವಕ್ರವಾದ್ದು, ವಿಚಿತ್ರವಾದ್ದೇ ಆಗಬೇಕು. ನಡೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲ, ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿದೆ. ಛಂದಸ್ಸಿಲ್ಲದೆ ಕಾವ್ಯ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆಂದರೆ, ಇರುವ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ತಂದು ಹಾಕುವ ವಿಧಾನ, ಅಷ್ಟೇ.

ಗದ್ಯಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಲಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ : ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಕ್ತಿ ಭೇದ ದಿಂದ ತಿಳಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಕನ್ನಡ ಗದ್ಯ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ. ವಿಚಿತ್ರವಾರ್ಗದ, ವಕ್ರವೈಭವದ ಗದ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಛಂದಸ್ಸು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಲ್ಲ, ಪ್ರಜ್ಞಾನಿಷ್ಠವಾದ್ದು–ನಾದವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಲ್ಲ. ಕಾರ್ಲೈಲ್, ಮಿಲ್ಟನ್, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮುದ್ದಣ ಇವರ ಗದ್ಯರಚನೆ ಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಹಾಕಿ ನೋಡಿ. ವಾಕ್ಯ ಓದಿ. ಒಟ್ಟು ಬೀಸು, ಯತಿಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ. ಅಂಗಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ದೀರ್ಘಸಂಧಿ ಅಲ್ಪಸಂಧಿಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ಗೀತಾಂಜಲಿ'ಯೂ ಪದ್ಯವೇ. ಶಾಸ್ತ್ರಗದ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಇದು ಹೀಗೆಯೇ. The permanance of some art–has often been–an excuse-of fantastic Hypothesis.

ಸರ್ಪಪಂಕ್ತಿಗಳು ಸಾಗುತ್ತವೆ, ಭಾಷಣಗಳಲ್ಲಿಯ ವಾಗ್ಮಿತೆಯಲ್ಲಿ. ವಿಶೇಷಣ ಗಳು ಜೋಡಿಗೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದರೆ ತೂಕ ತಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕು. ಉತ್ತಮವಾದ ಗದ್ಯವೂ ಒಂದು ಉತ್ತಮವಾದ ಪದ್ಯರಚನೆಯಷ್ಟೇ ಘನವಾದದ್ದು, ಕಷ್ಟವೂ ಸುಲಭವೂ ಆದದ್ದು.

ತಿರುಕನೊಬ್ಬನೂರ ಮುಂದೆ
ಮುರುಕು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ...

–ಕ್ರಮ ಪುನರಾವೃತವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುವುದು. ಮಾತ್ರಾವ್ಯತ್ಯಾಸ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ದಿದ್ದರೂ ತಾಳದ ಜೀಳು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ

ಸ್ವಾಮಿ ದೇವನೆ ಲೋಕ ಪಾಲನೆ...

ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ,

ಎಲೆ ಸಮೀರ ಕುಮಾರ ಸಂಪ್ರತಿ
ಗೆಳಸಿದ್ಯೆ...

ಇಲ್ಲಿಯ ೩–೪ರ ಮಾತ್ರಾಗಣ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿಯ ವೈವಿಧ್ಯವೇ ಬೇರೆ. ಕಾನೂನು ಒಳ ಗಡೆಯೇ ಕದಿಯಬಹುದು. ಭಾಮಿನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವೈವಿಧ್ಯ ಸಾಧಿಸುವುದು ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ತಿಳಿಯದವನಿ ಗೆ ಇದು ೩–೪ರ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳೇ. ಅರ್ಥ ಭಾವ ಅಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ರಸಕ್ಕಾಗಿ. ಅದು ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ವೈವಿಧ್ಯ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜ್ಞಾನಿಷ್ಠತೆಯಿಂದ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ನಾದಲಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಸಮರ್ಥಕವಿ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಛಂದಸ್ಸು ಕಾಲಮಾನದಿಂದ ಗುರುತಿಸಬೇಕಾದ್ದು. ಅಂಶಗಣನೋಡಿ. ಮೂರಕ್ಷರವನ್ನು ೪–೫, ೪–೬ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯ.

ಗದ್ಯದ ಶೈಲಿಯ ಮನೋಹರತೆ ಪದ್ಯಶೈಲಿಯ ಮನೋಹರತೆಯಂತೆಯೇ. ಇದನ್ನು ಓದಿಸಿ ಕವಿ ಗುರುತಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಯಮಾತಾರಾಜಭಾನಸಲಗಂ [ಎಂಬಷ್ಟರಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.] ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ಹೊರತು ಅದಕ್ಕೆ ಬದುಕಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಕ್ತವಾದ ಮೇಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನೇನೂ ಬಿಡಲಾಗದು, ಅಭ್ಯಾಸಾರ್ಹವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. Have first body and life, and then study of philosophy.

೭

ಗುಣಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದಲೇ ರೀತಿ ಸಿದ್ಧ. ರಸಾನುಭವ ರೀತಿಯಾಗುವಾಗ ಗುಣಾಲಂಕಾರಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳು. ರಸ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಈ ಅಂಶಗಳು ಬಹು ಆವಶ್ಯಕ. ಜಯ ಸಂಭವಿಸುವ ಒಂದು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೇನಾಪತಿ ಯಷ್ಟೇ ವಾರ್ತಾವಾಹಕನೂ ಮುಖ್ಯವೇ ಆದಾನು. ಆದ್ದರಿಂದ ರಸಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಂಶವೂ ಅತ್ಯಂತ ಆವಶ್ಯಕ, ಸಹಾಯಕ. ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಈ ಕಾವ್ಯಾಂಶಗಳು ಆಳಿದರೆ ಅದಕ್ಕೊಂದು ಬೆಲೆ, ಸ್ಥಾನ. ರೀತಿಯ ಒಂದು ಅಂಗ ಛಂದಸ್ಸು. ರೀತಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು ಗುಣ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಂದ ; ವಕ್ರೋಕ್ತಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು ರಸದಿಂದ; ರಸ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಧ್ವನಿಯಿಂದ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳು ವುದು ಔಚಿತ್ಯದೃಷ್ಟಿ.

೮

ರೀತಿಗಿಂತಲೂ ವಸ್ತುವೇ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ರೊಮ್ಯಾಂಟಿಕ್ ಕವಿಗಳು ಹೇಳಿದರು ಎಂದರೆ, ರೀತಿಯ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೇ ರಸದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೆಂದು ಭ್ರಮೆ ಬರು ತ್ತದೆ. ಭಾಷೆ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ ಈ ಭ್ರಮೆ ಬೆಳೆದು ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ ಚಕ್ರಬಂದಕವಿತ್ವ ಬೆಳೆಯು ವಂತಾಯಿತು. ಮೆಷಿನ್ ಹೇಗಿದ್ದರೂ, ಹಳೆಯದಿದ್ದರೂ, ರೂಪವ್ಯತ್ಯಾಸ (model) ಕ್ಕೆ ಲ್ಯಾಬೋರೇಟರಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಖರ್ಚುಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೇ ? ಕಾವ್ಯ ದಲ್ಲಿ, ರೂಪಾಂಶದಲ್ಲಿ ಹೊಸ model ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ

ಡಾ. ಎಂ. ಬಸವಣ್ಣ

ಮಾನವನ ಸುಂದರ ಕಲಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಮಾನಸಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ. ಮಾನವನ ಬೌದ್ಧಿಕ, ಭಾವಾತ್ಮಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ದಾರ್ಶನಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳ ಸುಂದರ ಶಾಬ್ದಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜರುಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬ ಜೀವಿ ತನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಅನುಭವಗಳನ್ನು, ನೋವು-ನಲಿವುಗಳನ್ನು, ತನ್ನ ಸಹಜೀವಿಗಳಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುವ, ಅವರೊಡನೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಲಲಿತ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಅದು ಎಷ್ಟೇ ರಮ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ವ್ಯಾಪಾರ ವೆಂಬುದಂತೂ ನಿಜ. ಅದರಿಂದಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ, ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ.

ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಮನುಷ್ಯನ ವರ್ತನೆಯನ್ನು, ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ವಸ್ತುವಾಗುಳ್ಳ ಒಂದು ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಕಾರ. ಮಾನವನ ಬಾಹ್ಯವರ್ತನೆಗಳ ಜತೆಗೆ ಅವನ ಆಂತರಿಕ ಅನಿಸಿಕೆಗಳು, ಸಂವೇದನೆಗಳು, ಭಾವನೆಗಳು, ಚಿಂತನೆಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ನಿಖರವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ಅರಿತು, ವಿವರಿಸಿ, ಅವನು ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಏಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವುದು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಗುರಿ. ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಕೂಡ ಒಂದು ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಕೃಷಿಯ ಒಂದು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆ ಈ ಲೇಖನ.

ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎರಡು ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು, ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಲೋಚಿಸುವುದು : ಎರಡನೆಯದು. ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ

ಹೇಗೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ, ಯಾವಾವ, ಘಟಕಗಳು ಸಾಹಿತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುವುದು. ಮೊದಲನೆಯದು ಕೃತಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ; ಎರಡನೆಯದು ಒಂದು ಜೀವಂತಕ್ರಿಯೆಯ ಅನುಸಂಧಾನ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೂ, ಯಾವುದೊಂದೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾರದು. ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಕಲಾವಿದನ ಮೂಲಕ ಕಲೆಯನ್ನೂ, ಕಲಾ ಕೃತಿಯಿಂದ ಕಲಾವಿದನನ್ನೂ ಕುರಿತು ಕೊಂಚ ಊಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಊಹೆ ಊಹೆಯೇ ; ಖಚಿತವಾದ ತೀರ್ಮಾನವಾಗಲಾರದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕುವೆಂಪು ಮಲೆನಾಡಿನವರು. ಅವರು ಪ್ರಕೃತಿಕವಿ ಕೂಡ. ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಸಂಬಂಧವಿದೆ, ನಿಜ. ಆದರೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಈ ಕಾರಣವಷ್ಟೇ ಸಾಕೆ ? ಕುವೆಂಪು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳೂ ಇವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ? ಒಂದು ವೇಳೆ ಕುವೆಂಪು ನಗರ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದಿದ್ದರೆ, ಅವರು "ಮಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮದುಮಗಳು" ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆ ? ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ.

ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಇಂದಿನ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಖಚಿತವಾದ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಬಿಡುತ್ತಿತ್ತು. ಶಾಸ್ತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ. ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿವರಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಬರಹಗಾರರಿಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನುಸಂಧಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲಾರ. ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೆ ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇಲಾಗಿ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅನುಸಂಧಾನ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು ಉಚಿತವಾದುದಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ :

ಸಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಯ ದೃಷ್ಟಿ ಕೋನ ಸಾಹಿತ್ಯವಿಮರ್ಶಕನದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ವಿಮರ್ಶಕನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುವ ಸಾಹಿತ್ಯಾಂಶಗಳು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಂದೇಹಾಸ್ಪದ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕೃತಿಯೊಂದು ಅವನಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ "ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ" ಕಾದಂಬರಿಗಳೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದು ವಿಮರ್ಶಕನ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುವ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ

ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗೆ ಏನೇನೂ ಆಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲ. ಕಾರಣವಿಷ್ಟೆ; ಈ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳು ತಮ್ಮನ್ನು ತಾವೇ ವಿವರಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಏನೂ ಉಳಿದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪರಿಚಯವಿರುವ ಸಾಹಿತಿಯ ರಚನೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸೂತ್ರಗಳ ಅನ್ವಯ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಂಥ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಸೂತ್ರಗಳು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕರಾರುವಾಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ವಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದರ ಹೊರತಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಏನೂ ಮಾಡಲಾರ. ಯಾವ ಕೃತಿಗಳು ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ರಚಿತವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅವು ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ರೈಡರ್ ಹೆಗ್ಗಾರ್ಡ್‌ನ "ಷಿ" (Rider Haggard's ''She''), ಮೆಲ್‌ವಿಲ್‌ನ ಮಾಬಿಡಿಕ್ (Melville's ''MobyDick''), ಕಾನನ್ ಡಾಯ್ಲನ (Conon Doyle) ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕೃತಿಗಳು, ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರಂತರ "ಮೂಕಜ್ಜಿಯ ಕನಸುಗಳು" ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗೆ ಹಿತವಾದಷ್ಟು ಕಾಫ್ಕನ "ಟ್ರಯಲ್" (Kafka's ''The Trial'') ಅಥವಾ ತ್ರಿವೇಣಿಯವರ "ಬೆಕ್ಕಿನ ಕಣ್ಣು"ಗಳು ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎರಡನೇ ಗುಂಪಿನ ಕೃತಿಗಳು ಕಳಪೆಯೆಂದಲ್ಲ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಲ್‌ಯೂಂಗ್ (Carl Jung) ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ (Psychological) ಮತ್ತು ದಾರ್ಶನಿಕ (Visionary) ವೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃತಿಗಳು ಸಾಹಿತಿಯ ಜಾಗೃತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ (Conscious) ಹುಟ್ಟಿಬಂದವು. ಇವು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಜೀವನದ ಕಾಮ ಕ್ರೋಧಗಳು, ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳು, ನೋವು ನಲಿವುಗಳು ರಸವತ್ತಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ರಚನೆ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಗಂಡು ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಸಂಧಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರೆ ; ಅವರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಅಡೆತಡೆಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ ; ಅವರು ಹೋರಾಡುತ್ತಾರೆ ; ಗೆದ್ದರೆ ಮದುವೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ ; ಸೋತರೆ ಇನ್ನೇನೋ ಆಗುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಜನಜನಿತವಾದ ವಸ್ತು ಸಾಹಿತಿಯ ಶಬ್ದಸೌಂದರ್ಯದ ಉಡುಗೆಯುಟ್ಟು, ಲಲಿತ ಕೃತಿಯಾಗಿ ಅಥವಾ ದುರಂತ ಕಥೆಯಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡರೆ ಅದು ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃತಿಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗರು ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ "ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ"ವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ ; ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ದಾರ್ಶನಿಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಗೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ.

ದಾರ್ಶನಿಕ ಕೃತಿಗಳು ಉದಿಸುವುದು ಮನಸ್ಸಿನ ಕತ್ತಲೆಯ ಆಳದಲ್ಲಿ. ಅಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು ಓದುಗನಿಗೆ ಅಪರಿಚಿತ, ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ, ಅನಪೇಕ್ಷಿತ, ಭಯಂಕರ ; ಜುಗುಪ್ಸೆ

ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಬಹುದು. ಈ ಕೃತಿ ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿತು, ಏಕೆ ಹುಟ್ಟಿತು ಎನ್ನುವುದು ಓದುಗನಿಗಿರಲಿ, ರಚಿಸಿದವನಿಗೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇವು ಹುಟ್ಟಿಬರುವುದು ಸುಪ್ತಚೇತನದಿಂದ. ಈ ಲೇಖನದ ವಸ್ತು ಈ ಎರಡನೇ ಬಗೆಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು.

ದಾರ್ಶನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸುಪ್ತಮನಸ್ಸಿನ ಗರ್ಭದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಉದಯಿಸುತ್ತ ದೆಂಬುದನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸಾಹಿತಿಗಳೂ ನಂಬುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನ್ ಮಹಾಕವಿ ಗಯ (Goethe) ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ದೈವಿಕಶಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರೇರಣೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅದು ದೇವರ ವರ[1]. ಉನ್ನತ ಕೃತಿರಚನೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ, ಅನೈಚ್ಛಿಕ, ಅಪೌರುಷೇಯ ಎಂಬುದು ದಾರ್ಶನಿಕ ನೀಶೆ (Nietzsche) ಯ ನಂಬಿಕೆ[2]. ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಹಿತಿ ಸ್ಟಂಡಾಲ್ (Stendhal) ಕೂಡ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಮಾನವನ ಯತ್ನಕ್ಕೆ ಮೀರಿದ್ದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ.[3] ನಮ್ಮ ಗದಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪ "ವೀರ ನಾರಾಯಣನೆ ಕವಿ ಲಿಪಿಕಾರ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ" ಎಂದಿರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಪರಿಚಿತ. ವರಕವಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಪ್ರಕಾರ ಕಲ್ಪನಾವಿಲಾಸ "ಭೃಂಗದ ಬೆನ್ನೇರಿ" ಬರುತ್ತದೆ. ಮಾತುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಇವರೆಲ್ಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಒಂದೇ– ದಾರ್ಶನಿಕ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾನವನ ಅರಿವಿಗೆ ಮೀರಿದ್ದು. ಕಾವ್ಯದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ನೆಲೆ ಕವಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಅವನ ಲೇಖನಿಯನ್ನು ಅದೃಶ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೊಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಣದ ಕೈಯೊಂದು ಅವನನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತದೆ. ಕವಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಕಾವ್ಯರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ತರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಭಾವ ಸ್ಫುರಣ. ಎರಡನೆಯದು ಭಾವನಿರೂಪಣೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಅವನ ನಿಯಂತ್ರಣ ಕ್ಕೊಳಪಡುವುದಿಲ್ಲ ; ಅದು ಅನೈಚ್ಛಿಕ, ಅನಿರೀಕ್ಷಿತ, ಆಕಸ್ಮಿಕ. ಅದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಸ್ಫೂರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಂತಃಪ್ರಜ್ಞೆ, ಅಪೌರುಷೇಯ, ದೈವಿಕ ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಕರೆದಿರು ವುದು. ಎರಡನೆಯದು ಐಚ್ಛಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಬೆವರು ಬರಿಸುವ ಶ್ರಮದ ಕೆಲಸ.

---

1. "No productivity of the highest kind, no remarkable conception, no discovery, no great thought that bears fruit and has results, is in the power of anyone; such things are above earthly control. Man must consider them as an unexpected gift from above—which he must receive and venerate with joyful thanks."
2. One hears—one does not seek, one takes—one does not ask who gives. A thought suddenly flashes up like lightning ; it comes with necessity, without faultering. I have never had any choice in the matter".
3. "I write blindly, hastily." "As these images come into my mind, my pen writes them down."

ಕವಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿದ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷೆಯ ಉಡುಗೆಯನ್ನು ತೊಡಿಸಿ, ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಿಗ್ಮಂಡ್ ಫ್ರಾಯ್ಡ್:

ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಲೋಚಿಸಿದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗ್ಮಂಡ್‌ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಮೊದಲಿಗ; ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಎಂಬ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಾಕಾರದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ; ಮಾನವನ ಮೂಲಭೂತ ಆಲೋಚನೆಗಳ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನೇ ಅಲುಗಾಡಿಸಿದ ಮಹಾಪ್ರಾಜ್ಞ. ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಅವನೊಬ್ಬ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರೇಮಿ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವನು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಸಾಹಿತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನು ಬರೆದ ಸುಮಾರು ೬೦೦೦ ಪುಟಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪುಟಗಳಷ್ಟೇ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಕಾರಣ, ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಸಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಅನಧಿಕೃತ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವುದು. ಸಾಹಿತಿಯ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕೃತಿರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷ ಪುರಾವೆಗಳನ್ನು ಅವನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ತಾನು ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಹಿತಿಗಳು ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ಬಹಳ ಸಹಜವಾಗಿ, ಸುಲಭವಾಗಿ, ತಮಗರಿವಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದು ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ನಂಬಿಕೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಸುಪ್ತಚೇತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಸುಪ್ತಚೇತನ ಮಾನವನ ಅತೃಪ್ತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಆಗರ. ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚೇತನಾಂಶ ಒಂದಾದರೆ ಸುಪ್ತಚೇತನ ಒಂಬತ್ತರಷ್ಟು. ಅದು ವಿಶಾಲವಾಗಿರುವಷ್ಟೇ ಪ್ರಭಾವಪೂರ್ಣವೂ ಕೂಡ. ವರ್ತನೆಯ ಬಹ್ವಂಶ ಸುಪ್ತಚೇತನದಿಂದ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಮಾನವನ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಪ್ರಾಣಿಸಹಜವಾದುವು : ಹುಟ್ಟು-ಸಾವು, ಅಳಿವು-ಉಳಿವು, ಅನಿಬದ್ಧ ಲೈಂಗಿಕತೆ, ಹಿಂಸಾಚಾರ, ನಿರಂತರ ಸುಖಾಪೇಕ್ಷೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಲಾಗದ, ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಬಾರದ, ಅನೈತಿಕವಾದ ಈ ಬಯಕೆಗಳು ಶೈಶವದಲ್ಲಿಯೇ ಸುಪ್ತಚೇತನಕ್ಕೆ ತಳ್ಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ತಳ್ಳಿದ ಬಯಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದ್ದು, ಹೊರಬರಲು ಅವಕಾಶವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಜಾಗೃತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಹ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಚ್ಚರವಿರುವಾಗ ಇವುಗಳು ಹೊರಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಕಡಮೆ. ಆದುದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿದಾಗ ಕನಸಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ಬಯಕೆಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜಾಗೃತ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಂಕೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರಕಟವಾದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮನೋರೋಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹಲವು ವೇಳೆ ಈ ಸುಪ್ತ

ಮನಸ್ಸಿನ ಅತೃಪ್ತಬಯಕೆಗಳೇ ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಬಹುದೆಂಬುದು ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಜಾಗೃತ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸುಪ್ತಚೇತನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿ ಉಳಿದು, ಪ್ರಬಲಶಕ್ತಿಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಕಾದು ಕುಳಿತಿರುವ ಭಾವಸಮುಚ್ಚಯಗಳನ್ನು ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಈ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ಗಳು ಸುಪ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವರ್ತನೆ ಮತ್ತು ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯಾದರೂ ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ಗಳು ಸುಪ್ತಚೇತನದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ (Oedipus Complex). ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದು, ಅವುಗಳ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ವಿಕಾಸವನ್ನೂ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತದೆ. ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರೇರಣೆಯಾದುದರಿಂದ ಅದರ ವಿಚಾರವನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿಯಾದರೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಆವಶ್ಯಕ.

ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿಭಾರ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆದಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಅಭಿಮತ. ಇದು ನಡೆಯುವುದು ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಂದೆ, ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಗು, ಈ ಮೂವರ ನಡುವೆ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಕೀರ್ಣ ಭಾವತುಮುಲವೇ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್[4]. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗಂಡು ಮಗು ಸುಮಾರು ೪–೫ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವನಿರುವಾಗ ಅವನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷ, ಹಾಗೆಯೇ ತಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಅಮಿತವಾದ ಪ್ರೇಮ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್. ಮಗು ಹೆಣ್ಣಾದರೆ ಅವಳಿಗೆ ತಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ದ್ವೇಷ ; ತಂದೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮ. ಇದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ (Electra Complex). ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ತೋರುವಂತೆಯೇ ಇವು ಅಸಭ್ಯ, ಅನೈತಿಕ, ಹಾಗೂ ಅನಾಗರಿಕ, ಬಯಕೆಗಳು. ಸಾಮಾಜಿಕ–ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪರಿಸರ ಈ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಕ್ಕಳು ಬೆಳೆದಂತೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವಬಂಧದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಹೊಂದಿ ಸ್ವಸ್ಥ ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಸುಪ್ತಚೇತನಕ್ಕೆ ದೂಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅದು ಉಳಿದು, ಬೆಳೆದು, ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ, ಹಲವು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಜಾಗೃತ ಮನಸ್ಸು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದ್ದರೆ ಪರೋಕ್ಷ

---

೪. ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಕುರಿತು ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಯ ಬಯಸುವವರು ಇದೇ ಲೇಖಕನ "ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್—ಒಂದು ಸರಳ ವಿವರಣೆ". ಸಾಧನೆ, ಸಂ. ೩, ೧೯೭೪, ಪು. ೬೪–೮೨, ನೋಡಿ.

ವಾಗಿ ಅವನ ವರ್ತನೆಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಅವನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಅದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅವನ ಚೇತನ ಬಲಹೀನವಾಗಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಈ ಕಳವಳಕಾರಕ ಬಯಕೆಗಳು ಉದಾತ್ತೀಕರಣ ಗೊಂಡು (Sublimation) ಕಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲೂ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪದಲ್ಲೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳಬಹುದು. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಆಂತರಿಕ ಲೈಂಗಿಕ ತುಮುಲಗಳ, ಅನೈತಿಕ ಭಾವನೆಗಳ, ಅಸಭ್ಯ ಬಯಕೆಗಳ ಆಲಂಕೃತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಈಡಿಪಸ್ ತುಮುಲಗಳ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ನಿದರ್ಶನಗಳೊಡನೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ತುಮುಲಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟಿರುವ ಹೆಸರೇ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಿಂದ ಆರಿಸಿದುದು. ಈಡಿಪಸ್, ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಕಾರ ಸಾಫಕ್ಲೀಸ್ (sophocles)ನ ದುರಂತ ನಾಟಕದ ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರ. ಥೀಬ್ಸ್ ದೇಶದ ದೊರೆ ಲೇಯಸ್ (Laius) ಅವನ ರಾಣಿ ಜೊಕಾಸ್ಟ (Jocasta) ಇವರ ಮಗ ಈಡಿಪಸ್. ಇವನು ದುರಾದೃಷ್ಟ ವಶದಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಂದು, ತಾಯಿಯನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿ, ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು, ವಿನಾಶ ಹೊಂದುವುದು ನಾಟಕದ ಕಥಾವಸ್ತು. ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳದೆ. ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅಂತಹ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಂದು ತಾಯಿಯನ್ನು ವರಿಸಿದ ದೊರೆ ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್‌ನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸುವಲ್ಲಿ, ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ತೋರುವ ವಿಳಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಹಲವಾರು ಬಗೆಯ ವಿವರಣೆಗೊಳಗಾಗಿರುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ. ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ತೋರುವ ವಿಳಂಬಕ್ಕೆ ಇತ್ತಿರುವ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಎಂದು ವಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ತನ್ನ ತಾಯಿಯನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿ, ತಂದೆಯ ಸಾವನ್ನು ಹಾರೈಸಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ತಾನೇ (ಅಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಕ ವಾಗಿ) ಮಾಡಬಯಸಿದ್ದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕ್ಲಾಡಿಯಸ್ ಮಾಡಿರುವಾಗ ಅವನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ? ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ತನಗೆ ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಭೂತ ನಿಯೋಜಿಸಿದ್ದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ನೆರವೇರಿಸಲು ಇಷ್ಟ ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನು ಒಫೀಲಿಯಳೊಡನೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿ ಅವನ ಈಡಿಪಸ್ ತುಮುಲವನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸುವಾಗ ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಈಡಿಪಸ್ ಭಾವನೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬೇಕೆಂದು ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ವಾದಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನಾಟಕ ರಚನೆಗೆ ಕೊಂಚಕಾಲ ಮೊದಲು ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದನಂತೆ. ಮತ್ತು ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಮಗನೊಬ್ಬ ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ತೀರಿಕೊಂಡಿದ್ದನಂತೆ. ಅವನ ಹೆಸರು ಹ್ಯಾಮ್ನೆಟ್ (Hamnet). ಈ ಹಿನ್ನಲೆಯಲ್ಲೇ ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿರಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾನೆ ಫ್ರಾಯ್ಡ್.

ಸಾಹಿತಿಗೆ ತನ್ನ ದೈನಂದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ತೀವ್ರವಾದ ಅನುಭವ, ಅವನ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಬಯಕೆಯನ್ನು ಬಡಿದೆಬ್ಬಿಸುತ್ತದೆ. ಎಚ್ಚರಗೊಂಡ ಬಯಕೆ ತೃಪ್ತಿಗೊಳ್ಳಲು ಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾಗ್ರತ ಮನಸ್ಸು ಅದನ್ನು ಆಗಗೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅತೃಪ್ತಬಯಕೆ ಜಾಗ್ರತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಸುಸಂಸ್ಕೃತರೂಪದಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತದೆ. ಆಟದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿರುವ ಮಗುವಿನ ಹಾಗೆ ಸಾಹಿತಿ ಕಲ್ಪನೆಯ ಲೋಕ ಒಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಬಯಕೆಯ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಒಂದು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಅಥವಾ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಜಾಗ್ರತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗುವ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಸುಪ್ತ ಬಯಕೆಗೆ ತೊಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬಾಲ್ಯದ ಅನೈತಿಕ ಬಯಕೆಗಳು ವಯಸ್ಕನ ಉಡುಗೆಯುಟ್ಟು ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತವೆ. ಈಗ ಅವು ಸಾಹಿತಿ ಮತ್ತು ಓದುಗರಿಬ್ಬರಿಗೂ ರಂಜಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಹಿತಿ ತನ್ನ ನಿಷಿದ್ಧ ಲೈಂಗಿಕ ಬಯಕೆಯ ಅನೈತಿಕತೆಯನ್ನು ಬಚ್ಚಿಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವುಗಳನ್ನು ಓದುಗನಿಗೆ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ತನ್ನ ಬಯಕೆಗಳನ್ನು ಅಲಂಕೃತಗೊಳಿಸಿ ಓದುಗನಿಗೆ ಮನರಂಜನೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದನ್ನು ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಲಂಚವೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಲಂಚದ ರುಚಿಗೆ ತುತ್ತಾದ ಓದುಗನಿಗೆ ಸಾಹಿತಿಯ ಬಯಕೆಗಳ ಅನೈತಿಕತೆ, ಅಸಂಬದ್ಧತೆಗಳು ಗೋಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಓದುಗ ಅವನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ, ಆನಂದಿಸಿ, ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಷ್ಟೆ. ಸಾಹಿತಿಯ ಅನೈತಿಕ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಓದುಗನವೂ ಕೂಡ. ಅವನ್ನು ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವ ತವಕ ಓದುಗನಿಗೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಳಂಕಪೂರಿತ ಆಸೆಗಳು ಸಾಹಿತಿಯಲ್ಲೂ ಇರುವುದು ಓದುಗನಿಗೆ ಸಮಾಧಾನಕರವಾದ ಸಂಗತಿ. ಕವಿಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಓದುಗ ತನ್ನ ಅತೃಪ್ತಬಯಕೆಗಳನ್ನು ತೇಲಿಬಿಟ್ಟು ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಸುಖಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವು ತನ್ನ ಬಯಕೆಗಳು ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಓದುಗನಿಗೆ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕ್ರಿಯೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ತನ್ನ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತಿ "ಇದು ನನ್ನ ಅನುಭವ ; ನಿಮಗೇನನ್ನಿಸುತ್ತದೆ ?" ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಓದುಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನೆಂಬುದು ತಿಳಿದಾಗ ಸಾಹಿತಿಗೂ ಕಳಂಕದ ಸೋಂಕು ತಗ್ಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಹಿತಿಯ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಪೂರ್ಣ ಉತ್ತರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ಅತೃಪ್ತ ಬಯಕೆಗಳು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಪೂರೈಕೆಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಪ್ರಕಾರ ಕನಸುಗಳಿಗೂ, ಮನೋವಿಕಾರಗಳಿಗೂ, ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೂ ಪ್ರೇರಣೆಗಳು ಒಂದೇ ಬಗೆಯವು : ಸುಪ್ತ ಚೇತನದ ಅತೃಪ್ತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು. ಲೈಂಗಿಕ ತುಮುಲಗಳು.

ಒಟೊ ರ್ಯಾಂಕ್ (Otto Rank) ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತಿ ಕನಸಿಗನಿಗೂ, ಮನೋ ರೋಗಿಗೂ (Neurotic) ನಡುವೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂವರ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ ಗಳು ಒಂದೇ ತೆರನಾದುವು. ಅವುಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಮನೋ ರೋಗಿ ತನ್ನ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಗದ ಮನೋವಿಕಾರಗಳಿಂದಾಗಿ ವಾಸ್ತವ ಪ್ರಪಂಚ ದಿಂದ ವಿಮುಖನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಸಾಹಿತಿ ವಾಸ್ತವಿಕತೆಯಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದರೂ ಜನ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹ ಒಂದು ಪ್ರತಿ ವಿಶ್ವವನ್ನು ತನ್ನ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಹೀಗೆ ಮನೋರೋಗಿ ಸೋತಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ರ್ಯಾಂಕ್ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಸಕಲ ಸುಂದರ ಕಲಾ ಸೃಷ್ಟಿಗಳು ಉದಿಸುವುದು ನಮ್ಮ ಅತಿನೋವಿನ ಅನುಭವಗಳಲ್ಲಿಯೇ (Our sweetest expressions originate from our worst pains). ಸಾಹಿತಿಗೆ ನೋವುಂಟಾಗುವುದು ಅವನ ಆಂತರಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ. ಇವನ್ನು ಅವನು ಯಾವುದೇ "ಸಾಧಾರಣ" ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಪರಿಹಾರ ಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿ ತನ್ನ ಮನೋರೋಗಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. (The writer is a self-cured neurotic) ರ್ಯಾಂಕ್ ಹೇಳುವಂತೆ "ಮನೋರೋಗಿ ಪೌರುಷವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಕಲಾವಿದ : ಕಲಾವಿದ ಪುರುಷತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡ ಮನೋರೋಗಿ"[5] ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಸ್ಯಾಕ್ಸ್ (Hanns Sachs) ಪ್ರಕಾರ. ಸಾಹಿತಿ ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಅಳುಕಿಗೆ ತನ್ನ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿ, ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಓದುಗರು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಅವರ ಮನ ಒಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಓದುಗರು ಅವನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಪರಾಧಿಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿ ದೊರೆತಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಅವನ ಸಂಗಡಿಗರ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಬರುವುದು ಸುಪ್ತ ಚೇತನದಿಂದ. ಜಾಗೃತ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಹ್ಯ ವಾಗದೆ ಸುಪ್ತಚೇತನಕ್ಕೆ ದೂಡಲ್ಪಟ್ಟು, ಅಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿ, ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಉಳಿದು. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಕಾಯ್ದುಕುಳಿತಿರುವ ಅತೃಪ್ತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲವಸ್ತು. ಇವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೈಂಗಿಕ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಅದರಲ್ಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವು. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳೂ ಇರಬಹುದು, ಆದರೆ ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಬಲವಾದುದು ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಮನೆಗಳೆಂಬುದು ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಅಭಿಮತ.

---

5. "The neurotic is an artist who has become an effeminate, and the artist a neurotic who has become more manly, and who has unconsciously effected his own cure."

ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಹಲವಾರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ನ ನೇರವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಫಕ್ಲೀಸ್‌ನ ನಾಟಕದಲ್ಲೂ, ಪರೋಕ್ಷ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಹ್ಯಾಮ್ಲೆಟ್ ನಾಟಕದಲ್ಲೂ ಆಗಿರುವುದು ನಮಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿದಿದೆ. ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳ ಮನೋವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ, ಫ್ರೆಂಚ್ ಬರಹಗಾರ ಡೆನಿಸ್ ಡೀಡ್ರೋ(Denis Diderot, 1713-1784) ಎಂಬುವವನು, "ಅವರನ್ನು ಅವರಿಷ್ಟದಂತೆ ಬಿಟ್ಟರೆ ತಂದೆಯನ್ನು ಕೊಂದು ತಾಯಿಯೊಡನೆ ಮಲಗುತ್ತಾರೆಂದು" ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ.[6] ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಸಾಹಿತಿ ಸ್ಟಂಡಾಲ್ ತನ್ನ ಈಡಿಪಸ್ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತಹದು :[7] "ನನ್ನ ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳು ಮನೋಹರ ಮಹಿಳೆ ; ನಾನು ಅವಳನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿದ್ದೆ. ಅವಳು ಸತ್ತಾಗ ನನಗೆ ಏಳು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸು. ನನಗೆ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಮುತ್ತಿನ ಮಳೆಗರೆಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ. ಆಗ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಬಟ್ಟೆಗಳೇನೂ ಇರಬಾರದು. ಅವಳೂ ನನ್ನನ್ನು ಗಾಢವಾಗಿ ಪ್ರೇಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ನನ್ನನ್ನು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ನಾನು ಅವಳ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ರೀತಿ ಹಲವು ವೇಳೆ ಅವಳು ನನ್ನಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಓಡಿಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ನಮ್ಮಿಬ್ಬರ ನಡುವೆ ನನ್ನ ತಂದೆ ಬಂದಾಗ ನನಗೆ ಬಹಳ ಅಸಹ್ಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತು." ಸ್ಟಂಡಾಲ್‌ನ ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ "ನನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿದು ಬಂದಿದೆ" ಎಂದ ಮಾತು ಅವನ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಡೀಡ್ರೊ ಮತ್ತು ಸ್ಟಂಡಾಲ್ ಹೀಗೆ ಬರೆದದ್ದು ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಎಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಷಯ.

ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ತಂದೆ; ತಾಯಿ ಮತ್ತು ಮಗ ಈ ಮೂವರ ಅನುಬಂಧಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಇವರು ಕೌಟುಂಬಿಕ ತ್ರಿಕೋನದ ಮೂರು ಶೃಂಗಗಳು. ಈ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೊಂದು ಬೇಕಾದರೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಬಹುದು. ಮಗುವಿನ ಶೃಂಗ ಪ್ರಧಾನವಾದರೆ, ಮಗು

---

6. "If the little boy were left alone, if he retained all his characteristic naivete, and if, to the slight reasoning powers of the infant in the cradle were adjoined the intensity of passion of the thirty year old, he would strangle his father and sleep with his mother."

7. "My mother...was a charming woman, and I was in love with her. I hasten to add that I lost her when I was seven years old...I wanted to cover my mother with kisses, and there should not be any dresses there. She loved me passionately, and kissed me often. I returned her caresses with such fire, that she often found it necessary to leave me. I despised my father when his arrival interrupted our kisses."

ಗಂಡಾಗಿದ್ದರೆ ಆಗ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಮಗು ಹೆಣ್ಣಾದರೆ ಹುಟ್ಟುವುದು ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್. ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾ, ಗ್ರೀಕ್ ವೀರ ಅಗಮೆಮ್ನಾನ್‌ನ (Agamemnon) ಮಗಳು. ಅವನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಕ್ಲೈಟಮ್ನೆಸ್ಟ್ರ (Clytemnestra) ಳಿಂದ ಕೊಲ್ಲಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ, ತಂದೆಯ ಸಾವಿಗೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾ ತನ್ನ ಸೋದರ ಒರೆಸ್ಟಸ್‌ಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಇದು ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಕಾರ ಈಸ್ಕಲಸ್‌ನ (Aeeschylus) ರುದ್ರ ನಾಟಕ "ಒರಿಸ್ಟೀಯ" ಮುಕ್ಕೂಟ ನಾಟಕದ (Oresteia) ದ ಮೊದಲ ಭಾಗವಾದ "ಅಗಮೆಮ್ನಾನ್' ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಟಕದ ಕಥಾವಸ್ತು. ತಂದೆಯನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿ ತಾಯಿಯನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸಿದ ಮಗಳಚಿತ್ರ ವಿದು. ಇದೇ ವಸ್ತು ಅಮೆರಿಕಾದ ಖ್ಯಾತ ನಾಟಕಕಾರ ಯೂಜಿನ್ ಒನಿಲ್ Eugene o' Neill) ನ "ಮೌರ್ನಿಂಗ್ ಬಿಕಮ್ಸ್ ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾ" (Mourning Becomes Electra) ಎಂಬ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡಿದೆ.

ಕೌಟುಂಬಿಕ ತ್ರಿಕೋನದ ಪ್ರಧಾನಶೃಂಗ ತಂದೆಯಾದಾಗ ಅದು ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸುವ ತಂದೆಯ ಪ್ರತಿಮೆಗೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಾವನೆ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತು ವಾಗಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳು ಹಲವಾರಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಈ ಭಾವನೆ ನಿಷಿದ್ಧವೇ ಅಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿರುವುದೂ ಉಂಟು. ಗ್ರೀಕರ ಆಧಿದೈವ ಜ್ಯೂಸ್ (Zeus) ಮಗಳ ಜತೆ ಮಲಗಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿಮೆ. ಯೆಹೂದ್ಯರ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಲಾಟ್ (Lot) ಎಂಬುವವನು ಮಗಳನ್ನು ಸಂಭೋಗಿಸಿದ ವಿಷಯ ಬಂದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ತನ್ನ ಮಗಳು ಸರಸ್ವತಿಯನ್ನು ವರಿಸಿದ ವಿಷಯ ಎಲ್ಲೂ ವಿವಾದಕ್ಕೆಡೆಯಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೀತೆ ರಾವಣನ ಮಗಳೆಂಬ ಭಾವನೆ ಬರುವ ಕಥೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿವೆ.

ಈಡಿಪಸ್ ತ್ರಿಕೋನದ ಪ್ರಧಾನಶೃಂಗ ತಾಯಿಯಾದಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಗೆ ಫಿಡ್ರ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ (Phaedra Complex) ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಗನನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿ, ಗಂಡನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವ ಚಿತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ. ಫಿಡ್ರ, ಗ್ರೀಕ್ ನಾಟಕಕಾರ ಯೂರಿಪಿಡೀಸ್ (Euripides) ನ ಕೃತಿಯೊಂದರ ನಾಯಕಿ. ಅವಳು ತನ್ನ ಮಲಮಗ ಹಿಪೊಲೈಟಸ್ (Hippolytus)ನನ್ನು ಪ್ರೇಮಿಸಿದ ವಿಷಯ ಯೂರಿಪಿಡೀಸನ ನಾಟಕದಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ವಸ್ತು ಭಾರತದ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗ ಕುನಾಲನ ಕಥೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಕುಮಾರರಾಮ ಮತ್ತು ರತ್ನಾಜಿಯರ ಕಥೆಯಲ್ಲೂ ಇದೇ ವಿಷಯ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಮಗನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸದೆ ಮಲಮಗನ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ವಿಚಾರ. ತಾಯಿ ಮಗನನ್ನು ಕೂಡುವುದು ಎಷ್ಟು ನಿಷಿದ್ಧವಾದುದೆಂದರೆ ಅದನ್ನು ಪೌರಾಣಿಕ ಅಥವಾ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಲು ಕೂಡ ಸಾಹಿತಿಯ ಜಾಗೃತಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪು

ವುದಿಲ್ಲ. ಈಡಿಪಸ್‌ನ ತಾಯಿ ಜೊಕಾಸ್ಟ ಮಗನ ಜೊತೆ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಜೊಕಾಸ್ಟ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಕೂಡ ಬಂದಿದೆ.

ತಾಯಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವ ಮಾನಸಿಕ ತುಮುಲಕ್ಕೆ ಮಿಡೀಯ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಮಿಡೀಯ (Medea) ಗ್ರೀಕ್ ಪುರಾಣದ ನಾಯಕಿ. ಜೇಸನ್ (Jason) ನ ಪತ್ನಿ. ಇವರು ಅರ್ಗೋನಾಟ್ಸ್ (Argonauts) ಪುರಾಣದ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರಗಳು. ಗಂಡನಿಂದ ವಂಚಿತಳಾದ ಮಿಡೀಯ, ಅವನ ಮೇಲೆ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕೊಂದು ಜೇಸನ್ನನ ಅವನತಿಗೆ ಕಾರಣಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಕಥೆ ಯೂರಿಪಿಡೀಸನ ನಾಟಕ ವಸ್ತು. ಇದೇ ವಿಷಯ ಲ್ಯಾಟಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸೆನೆಕ (Seneca), ಜರ್ಮನಿಯ ಗ್ರಿಲ್‌ಪಾರ್ಜರ್ (Grillparzer), ಇಟಲಿಯ ಚೆರೂಬಿನಿ (Cherubini) ಮುಂತಾದವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ತನ್ನ ದೈಹಿಕ ಆಕರ್ಷಣೆ ಅಳಿದು, ತನ್ನ ಮಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ ಅರಳುವಾಗ ಉಂಟಾಗುವ ಅಸೂಯೆ. ಮಿಡೀಯ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸಿನ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂಬುದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ನಷ್ಟೇ ನಿಷಿದ್ಧವಾದ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರ ನಡುವಣ ಲೈಂಗಿಕ ಕಾಮನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿವೆ. ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತಿ ಬೈರನ್ನನ ಮ್ಯಾನ್‌ಫ್ರೆಡ್ (Manfred)ನಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತುವಿದೆ. ಷಿಲ್ಲರ್ (Schiller) ನ ಬ್ರೈಡ್ ಆಫ್ ಮೆಸ್ಸಿನ (Bride of Messina) ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರ ನಡುವಿನ ದ್ವೇಷದ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಮಾನವನ ಅತಿಕಾಮುಕತೆ (Erotomania) ಡಾನ್‌ವಾನ್ (Don Jvan) ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ರಸವತ್ತಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಅತಿಕಾಮುಕತೆ ಈಡಿಪಸ್ ಕಾಂಪ್ಲೆಕ್ಸ್‌ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದೆ. ಡಾನ್‌ವಾನ್ ಒಬ್ಬ ಮಾತೃಪ್ರೇಮಿ. ಅವನು ಈ ಅತೃಪ್ತ ಕಾಮನೆಯನ್ನು ಬೇರೆ ಹೆಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಅರಸಿ ಸಿಕ್ಕದೆ ಅರಸುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಡಾನ್‌ವಾನ್ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಸಲಿಂಗರತಿ (Homosexuality)ಯ ಒಂದು ಪರೋಕ್ಷ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಇರಬಹುದು. ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಸಲಿಂಗ ರತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಹೂಡುವ ಸ್ವರಕ್ಷಣಾ ತಂತ್ರ ಅತಿ ಕಾಮುಕತೆ. ಹೆಣ್ಣಿನ ಅತಿಕಾಮುಕತೆಯ ಚಿತ್ರಣ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿದೆ. ಬೈಬಲ್ಲಿನ ಡಿಲೈಲ (Delilah), ಹೋಮರನ ಹೆಲೆನ್, ಅಬ್ಬೆ ಪ್ರೀವೋಸ್ಟನ ಮನನ್ ಲಾಸ್ಕ (Mannan Lescaut), ಜೋಲಾನ ನಾನ (Nana), ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರನ ಕ್ರೆಸಿಡ (Cressida) ಇವರೆಲ್ಲಾ ಚಿರಯೌವ್ವನೆಯರು, ರೂಪಸರ್ಪಿಣಿಯರು. ಇವರ ಕಾಮ ಅನೈತಿಕ, ಭಯಂಕರ, ಅಪಾಯಕಾರಿ. ಇವರು ಯಾರನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸಿ ಅರಿಯರು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇವರು ಫಲಹೀನರು—ಬಂಜೆಯರು. ಇವರ ಸಹವಾಸ

ಗಂಡಿನ ವಿನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಈ ವಿನಾಶಕಾರಕ ಸುಂದರಿಯರೆಲ್ಲಾ ಬೈಬಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬರುವ ಲಿಲಿತ್ (Lilith) ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣಿನ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಲಿಲಿತ್ ಆದಮನ (Adam) ಮೊದಲ ಹೆಂಡತಿ ; ಅನುಪಮ ಸುಂದರಿ ; ಬಂಜೆ. ಆದಮನೊಡನೆ ೧೩೦ ವರ್ಷ ಗಳಿದ್ದು ಓಡಿ ಹೋದವಳು. ಇಂಥ ಹೆಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬಲಿಯಾಗುವ ಗಂಡಿನ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಲಿಲಿತ್–ಮನೋರೋಗವೆಂದೇ ಹೆಸರು. ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಸ್ತು ಕಾಮಿನಿ, ಮೋಹಿನಿಯರಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕವಾಗುವ ಸುಪ್ತ ಲೈಂಗಿಕ ಬಯಕೆಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರಿವೆ. ಸ್ವಾನುರಕ್ತಿ (Narcissism), ಪರಪೀಡನಾರತಿ (Sadism), ಸ್ವಪೀಡನಾರತಿ (Mesochism), ಪ್ರದರ್ಶನಾಸಕ್ತಿ (Exhibitionism), ಮುಂತಾದುವೆಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಂಡಿವೆ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮದ ವಾಸನೆಯಿದೆ. ಕೆಲವು ವಸ್ತುಗಳು ನಮಗೆ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುವಾಗಿ ಬೇಕು ಮತ್ತು ಅಷ್ಟೇ ತೀವ್ರ ವಾಗಿ ಬೇಡವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾಮ ಇಂತಹ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಲೈಂಗಿಕ ಬಯಕೆ ಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧಗಳೂ ಇವೆ. ಫ್ರಾಯ್ಡನ ಪ್ರಕಾರ ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ಪ್ರೀತಿಸುವೆವೋ ಅದನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ತೀವ್ರವಾಗಿ ದ್ವೇಷಿಸು ತ್ತೇವೆ ಕೂಡ. ಹೀಗೆ ಪ್ರೀತಿ ದ್ವೇಷಗಳು ಒಂದೇ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳು, ಈ ದ್ವಂದ್ವ, ಸಮರ, ತುಮುಲ ಮಾನವನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಸಾಹಿತ್ಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತಿ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಒಂದು ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಮಾರ್ಗ. ಇದು ಫ್ರಾಯ್ಡನ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಯೂಂಗನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ :

ಸಿಗ್ಮಂಡ್ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಒಬ್ಬ ಮಹಾ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವನು ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಸತ್ಯವೆಂದು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವನು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಜೀವಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಒಂದು ತಲೆಮಾರು ಜೀರ್ಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದಷ್ಟನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಹಲವಾರು ವಿಷಯ ಗಳನ್ನು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಕೆಲವು ಪರಿಕಲ್ಪನೆಗಳಿಗೆ ಅವು ಭರಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಅರ್ಥಾರೋಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಫ್ರಾಯ್ಡನ ಕೆಲವು ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಅವನ ಆಪ್ತರೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಲ್ ಯೂಂಗ್ ಒಬ್ಬ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾಯ್ಡನ ಅನುಯಾಯಿಯಾಗಿದ್ದು, ಅವನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ, ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಚಾರ ಸರಣಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ

ಹೊಂದಿದ ಒಬ್ಬ ಸ್ವಿಸ್ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಯೂಂಗ್ (Jung)[8]. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸುಪ್ತ ಚೇತನದ ಅತೃಪ್ತ ಲೈಂಗಿಕ ಬಯಕೆಗಳು ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ವಾದರೂ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಸುಪ್ತಚೇತನದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಯೂಂಗ್ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮಾನಸಿಕ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂಬುವ ವಾದ ವನ್ನೂ ಅವನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಲೆ ಮನೋರೋಗದ ಸಂಕೇತವೂ ಅಲ್ಲ, ಮನೋರೋಗ ಕಲೆಯೂ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ಯೂಂಗ್, ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಹಚ್ಚಿದ್ದ ರೋಗದ ಕಳಂಕವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಕಾಸದ ದ್ಯೋತಕ, ಮನಃಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಸಂಯುಕ್ತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮನೋವ್ಯಾಧಿ ಒಂದೇ ಮೂಲದಿಂದ ಬಂದಿರಬಹುದಾದರೂ, ಅವೆರಡೂ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಪ್ರಕಾರ ಧರ್ಮ (Religion), ದರ್ಶನ (Philosophy), ಸಾಹಿತ್ಯ, ಹಾಗೂ ಮನೋವ್ಯಾಧಿ, ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಮೂಲವೂ ಒಂದೆ. ಆದರೆ ಅವೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ಯೂಂಗನ ಅಭಿಮತ.

ಯೂಂಗ್ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಹಾಗೂ ದಾರ್ಶನಿಕವೆಂದು ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ ವಿಚಾರ ಈಗಾಗಲೇ ಬಂದಿದೆ. ಅವನ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವುದೆಲ್ಲಾ ದಾರ್ಶನಿಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೆ. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತು ಒದಗುವುದು ದರ್ಶನಾನುಭವಗಳಿಂದ. ಈ ದರ್ಶನಗಳು ಮೂಡಿಬರುವುದು ಸುಪ್ತಚೇತನದಿಂದ. ಯೂಂಗನ ಸುಪ್ತಚೇತನ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನದಕ್ಕಿಂತ ಕೊಂಚ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ ಸುಪ್ತ ಚೇತನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದರಗಳಿವೆ : ಒಂದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸುಪ್ತಚೇತನ (personal unconscious) ; ಇನ್ನೊಂದು ಸಾಮೂಹಿಕ ಸುಪ್ತಚೇತನ (collective unconscious). ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಭವಗಳು ಮಾತ್ರ ಮೊದಲನೆಯದಲ್ಲಿರು ತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸುಪ್ತಚೇತನದ ವಿಷಯಗಳು ಹಾಗಲ್ಲ. ಅವು ಅನುವಂಶಿಕವಾದವು ; ಇಡೀ ಮಾನವ ಜನಾಂಗ ತನ್ನ ವಿಕಾಸದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಘಟನೆಗಳ ಸಂಚಿತ ಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ. ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಜೀವೋತ್ಪತ್ತಿಯಾದಂದಿ ನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಜೀವಿಗೆ ಆಗಿರಬಹುದಾದ ಅನುಭವಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಅಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮೂಹಿಕ ಸುಪ್ತಚೇತನ ಮಾನವರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪದರ ; ಮಾನವೀಯತೆಯ ಅಡಿಪಾಯ. ಯೂಂಗನ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಬರುವುದು ಇಲ್ಲಿಂದ.

---

8. ಎಂ. ಬಸವಣ್ಣ: ಯೂಂಗನ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು. ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ೧೯೭೪.

ದಾರ್ಶನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವಗಳು ಕಾರಣವೆಂಬುದನ್ನು ಯುಂಗ್ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಒಬ್ಬ ಸಾಹಿತಿ ಏಕೆ ಬರೆದ. ಹೇಗೆ ಬರೆದನೆನ್ನುವುದನ್ನು ಹೇಳಬಲ್ಲವೇ ಹೊರತು ಏನು ಬರೆದನೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾರವು, ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತುವಿನ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲಲಾರವು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಯುಂಗ್. ಅವನ ಪ್ರಕಾರ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಲೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಕಲೆಯೇ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸಹಜ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಶಕ್ತಿಪ್ರವಾಹ ; ಕಲೆ ಒಂದು ಜನಾಂಗದ, ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಸಾಮೂಹಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ, ಯುಗಶಕ್ತಿಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಕಲೆ ಒಬ್ಬ ಸಿದ್ಧವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಾವಿದನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಲವು, ಆಶೋತ್ತರಗಳೇನೇ ಇದ್ದರೂ ಅವನೊಬ್ಬ ಸಮಷ್ಟಿ ಮಾನವ (collective man). ಜನಾಂಗದ ಆಲೋಚನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅವನೊಂದು ಮಾಧ್ಯಮ. ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತಿಯೊಬ್ಬ ಸಮಾಜ ಸೇವಕ. ಹೀಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದ ಸಾಹಿತಿ ಹಲವು ವೇಳೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಬಹಳ ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿ ಶಕ್ತಿಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸುಖ, ಶಾಂತಿ, ಭದ್ರತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು : ಇನ್ನೊಂದು ಅದಮ್ಯ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಭಾವೋದ್ರೇಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು. ಈ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮೊದಲನೆಯದನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಹಿತಿಯ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಜೀವನ ದುರ್ಭರವಾಗುತ್ತದೆ ; ದುಃಖಕರವಾಗುತ್ತದೆ ; ಒಂದೊಂದು ವೇಳೆ ದುರಂತಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತಿಗಳ ಜೀವನ ಕೊರತೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸೃಜನಾತ್ಮಕವರಕ್ಕೆ ಅವನು ತೆರುವ ಬೆಲೆ ಅಪಾರವಾದುದು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಎಮಿಲಿಜೋಲ ತನ್ನ ಕೃತಿಯೊಂದರ ನಾಯಕನ ಬಾಯಿಂದ ನುಡಿಸಿರುವ ಮಾತುಗಳು ಬಹಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿವೆ : "ನನ್ನ ಕೃತಿ ನನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿತು. ಕೊಂಚ ಕೊಂಚವಾಗಿ ನನ್ನ ತಾಯಿ, ಪತ್ನಿ, ನಾನು ಪ್ರೀತಿಸುವ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಸಿದುಕೊಂಡಿತು. ಅದೊಂದು ರೋಗಾಣುವಿನಂತೆ...ಬೆಳಗ್ಗೆ ಎದ್ದ ತಕ್ಷಣ ಅದು ನನ್ನನ್ನು ನನ್ನ ಮೇಜಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕುತ್ತದೆ ; ಉಸಿರಾಡಲೂ ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಊಟಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಅದು ಅಲ್ಲಿಗೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಬರುತ್ತದೆ ; ಬೆಪ್ಪನಂತೆ ಮಾತುಗಳನ್ನೆ ರೊಟ್ಟಿಯ ಜತೆ ಅಗಿಯುತ್ತೇನೆ. ನಾನು ಹೊರಗೆ ಹೋದಾಗ ಅದು ನನ್ನ ಹಿಂದೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ನನ್ನೊಡನೆ ಬಂದು ಒಂದೇ ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಯಂಕಾಲ ನನ್ನೊಡನೆ ಒಂದೇ ದಿಂಬಿನ ಮೇಲೆ ಮಲಗುತ್ತದೆ. ನಿದ್ದೆಯಲ್ಲೂ ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ನಾನು ರಚಿಸುತ್ತಿರುವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿಯುವ

ಶಕ್ತಿ ನನ್ನಲಿಲ್ಲ"[9]. ಈ ಮಾತುಗಳು ಜೋಲಾನ ಸ್ವಂತ ಅನುಭವದ ವರ್ಣನೆ ಯೆಂದರೂ ತಪ್ಪಲ್ಲ.

ಮಹಾಕಾವ್ಯದ ವಸ್ತು ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ಚಿಂತನೆಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎನ್ನುವ ಯುೂಂಗನ ಮಾತು ಬಹಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ಯ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ವ್ಯಾಸ, ರಾಘವಾಂಕರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಕಲ್ಪನೆಯ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲ. ಅವು ಒಂದು ಜನಾಂಗದ, ಒಂದು ಕಾಲಧರ್ಮದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ಚಿತ್ರಗಳು. ಸಾಹಿತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳ್ಳು ತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವಿರುತ್ತದೆ ; ಮೌಲ್ಯಗಳಿರುತ್ತವೆ ; ಆಲೋಚನೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಜನಾಂಗದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಸುಪ್ತವಾಗಿ ಉಳಿದಿರುತ್ತವೆ. ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿದಾಗ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ನೊಬ್ಬನ ಮೂಲಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರಬೀಳುತ್ತವೆ. ಮಾಸ್ತಿಯವರು "ಒಂದೊಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ಅದರ ರಾಗದ ಅವಸ್ಥೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬರುವುದು" ಎಂದಿರುವುದು, ಹಾಗೆಯೇ, ಕುರ್ತಕೋಟಿಯವರು "ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ವರೂಪ, ಉದ್ದೇಶ, ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕನ ಪ್ರತಿಭೆಯಷ್ಟನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರದೆ ಒಂದು ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ವೈಚಾರಿಕತೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಯುೂಂಗನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂದ ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಭವದ ಫಲವಲ್ಲ ; ಅದು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾದ ಒಂದು ಮಾನವೀಯ ಅನುಭವದ ಪ್ರತೀಕ ; ಕೃಷ್ಣನೆಂಬುದು ಒಂದು ವಿಶ್ವಪ್ರತಿಮೆ. ಅದು ಹೊರಬೀಳಲು ವ್ಯಾಸ ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮ. ವ್ಯಾಸ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ನೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ, ಕೃಷ್ಣ ವ್ಯಾಸನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂಬುದು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಸತ್ಯ. ಕುವೆಂಪು ಅವರ "ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪುವ ಸೃಜಿಸಿದೀ ಮಹಾ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಮೇರು ಕೃತಿ, ಮೇಣ್ ಜಗದ್ಭವ್ಯರಾಮಾಯಣಂ !" ಎನ್ನುವ ನುಡಿ ಈ ವಾದಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನ.

---

9. "Listen, my work has robbed me of my life. Little by little it has deprived me of my mother, of my wife, of all I love. It is a microbe---The moment I jump out of my bed in the morning, my work seizes hold of me and nails me to my desk, without allowing me a mouthful of fresh air. It follows me to lunch ; dumbly I masticate my phrases with my bread. It follows me when I go out ; comes home with me to dine off the same plate ; lies down again in the evening on my pillow—so pitiless that I have no power to stop the book I am composing—even in my sleep it continues its vegetable growth. No one Exists any more outside my self."—The writer Sandoz in Zola's L'OEuvre.

ಜನರಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನ ಪರಿಚಯವಿರುವಷ್ಟು ವ್ಯಾಸನ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲ ; ರಾಮನ ಪರಿಚಯವಿರುವಷ್ಟು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಸನಿಗಿಂತ ಕೃಷ್ಣನ ಕಲ್ಪನೆ ಮಹತ್ತರವಾದುದು. ಕವಿಗಿಂತ ಕಾವ್ಯ ಹಿರಿದಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ, ತಾಯಿಗಿಂತ ಮಗು ಹಿರಿದಾಗಿ ಬೆಳೆದಂತೆ. ಆದುದರಿಂದ ಹೋಮರಿನಿಗಿಂತ ಇಲೀಯಡ್ ದೊಡ್ಡದು ; ಗಯಟೆಗಿಂತ ಫೌಸ್ಟ್ (Faust) ದೊಡ್ಡದು ; ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಿಂತ ರಾಮಾಯಣ ದೊಡ್ಡದು ; ವ್ಯಾಸನಿಗಿಂತ ಭಾರತ ದೊಡ್ಡದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವೇ ಇಲ್ಲ. ಜೀವಂತ ಕಾವ್ಯ ವಿಶ್ವಪ್ರತಿಮೆ (universal arche type) ಯೊಂದರ ಆವಿಷ್ಕಾರ. ಅದು ಅವತರಿಸಲು ಪ್ರೇರಣೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಸರ ಬೇಕು. ಸಾಹಿತಿ ತನಗಾದ ದರ್ಶನಾನುಭವಕ್ಕೆ ಒಂದು ರೂಪಕೊಟ್ಟು, ಅದಕ್ಕೊಂದು ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಜನರಿಗೆ ನಿವೇದಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸು ವುದು, ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಜನರಿಗೆ ಸೇರಿದ್ದು ಎಂಬುದು ಯೂಂಗನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಆಧುನಿಕ ಮನಶ್ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ:

ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಯೂಂಗನ ನಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬಹಳ ವಿರಳ. ಅದರಲ್ಲೂ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಯೂಂಗನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏರಬಲ್ಲವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಕ್ರಿಯೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ, ಮಾನವನ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಕಾರಣಗಳು ಹಲವಾರು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಅನುಭವ ಒಂದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಅನುಭವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಲೂಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಹೇಳಿದ ಸುಪ್ತಲೈಂಗಿಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಷ್ಟೇ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಹೇಳಿರುವುದು ಒಂದು ಕಾರಣ. ಯೂಂಗ್ ಹೇಳಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದು. ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಯೂಂಗರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ, ನಾವು ತಿಳಿದಿಲ್ಲದ ಹಲವು ಕಾರಣಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಇರಬಹುದು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ, ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ನಡೆದು ಬಂದ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕ್ರಮ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಸುಪ್ತಮನಸ್ಸಿನ ಲೈಂಗಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. ಯೂಂಗನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅದು ಸುಪ್ತಮನಸ್ಸಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಷ್ಟೇ ಆಯಿತು. ಇಂದಿನವರ ಪ್ರಕಾರ ಕೇವಲ ಮನಸ್ಸಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗಿ ಉಳಿದಿವೆ. ಅವು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಂತರಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗಿರ ಬಹುದು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಾಗಿರಬಹುದು. ಅವು ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಕ ವಾಗಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೇ ಅಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಲೈಂಗಿಕ,

ಬೌದ್ಧಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಕೌಟುಂಬಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಅಥವಾ ದಾರ್ಶನಿಕವಾಗಿರಬಹುದು. ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವನ್ನವಲಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವರು ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಮೂಲಕ ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರ ಹುಡುಕುತ್ತಾರೆ. ಅವರು ಸಾಹಿತಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಯಾವ ಸಾಹಿತಿಯೂ ತನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪೂರ್ಣ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಾಗ ಬರೆಯಲಾರ. ಅವನು ಹೇಳುವುದೆಲ್ಲಾ ತನಗೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಇದೆ, ಅದಕ್ಕೊಂದು ಪರಿಹಾರ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು. ಅಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನ ತುಮುಲ ಅಥವಾ ಸಂಘರ್ಷಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಆಂಡ್ರೆಮಾರ್ವ (Andre Maurois) ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಬರೆಹಗಾರನ ಪ್ರಕಾರ, "ಬರೆಹದ ಮೂಲಕ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಹೊರಸೂಸುವ ಬಯಕೆ, ಕಾರ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಜೀವನದ ಸಂದಿಗ್ಧಗಳು ಅಥವಾ ಆಂತರಿಕ ಸಂಘರ್ಷಗಳಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ"[10]. ಈ ಮಾತನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿ ಹಾಗೂ ಕವಯಿತ್ರಿ ಹಾರೊವರ್‌ಳ (Horrower) ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗಿದೆ : "ಪದ್ಯರಚನೆ ನನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಸಂಘರ್ಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ : ನನ್ನ ಅನಿಸಿಕೆಗಳು, ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ ; ನನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಬಾಹ್ಯ ಪ್ರಚೋದನೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಭಾವಗಳ ಮಹಾಪೂರವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ, ನಾನು ಅವುಗಳ ಕೈವಶವಾದಾಗ ಪದ್ಯ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆ. ಭಾವೋದ್ವೇಗಗಳನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಿ, ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಬೇಕಾದರೆ ನನಗೆ ಬರವಣಿಗೆಯಂತಹ ಬೌದ್ಧಿಕ ಕ್ರಿಯೆ ಅವಶ್ಯಕ. ಆಗ ಮಾತ್ರ ನನ್ನನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸ ಹೊರಟಿದ್ದ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ನಾನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ".[11]

---

10. "The need to express oneself in writing springs from a maladjustment to life, or from an inner conflict, which, man cannot resolve in action."

11. "I write poems because they solve a conflict, because I am ill at ease spiritually and I want to clarify my thoughts and feelings. I write poems because from some inner chaos, I am driven to create order. I write poems because I am flooded' over powered by feelings which have been provoked by some aspect of life or nature. The great bulk of feeling can only be subdued or brought under control if I allow some intellectual craftmanship to work on it, to produce a manageable thought which I can control in the place of all-pervading emotions which control me."

ಹೀಗೆ ಸಾಹಿತಿ ತನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು. ನೋವು ನಲಿವುಗಳನ್ನು ಇತರರೊಡನೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಓದುಗರೊಡನೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ ದುಗುಡ ಹರಿದು ಹಗುರವಾಗುತ್ತದೆ; ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಂತರಂಗದ ಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಿಕಿತ್ಸಾಗುಣ ಇಂದಿನ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮನದಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಈಗೀಗ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮನೋವ್ಯಾಧಿಗಳಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತಿವೆ. ನ್ಯೂಯಾರ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕವನ ಚಿಕಿತ್ಸಾಕೇಂದ್ರವೊಂದು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದೆ. ಅಮೆರಿಕಾದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಘ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕಿರುವ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪರಿಣತರ ಸಮಾರೋಹ ಒಂದನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿತ್ತೆಂಬ ವಿಚಾರ ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲಣ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ

ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ

ಪರಿಣಾಮದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರೇರಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಘನಿಷ್ಠ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ ಮತ್ತು ಇದರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಲ್ಲರು. ಅಂದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನವೆಂದು ಒಂದು ಶಾಸ್ತ್ರವಿಭಾಗ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದಿಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸಿನ ಸಿಕ್ಕು-ಗಂಟುಗಳನ್ನು ಪರೆ-ಪದರಗಳನ್ನು ಅಶಾಂತ ಅಜಾಗೃತ ಜಾಗೃತ ಎಂಬೆಲ್ಲ ಪೃಥಃಕರಣದ ಪರಿಭಾಷೆಯನ್ನು ಸೊಫೋಕ್ಲಿಸ್ ಆಗಲಿ, ಭಾಸ-ಕಾಳಿದಾಸರಾಗಲಿ ಅರಿಯರು. ಆದಾಗ್ಯೂ ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದಿನ ಅನೇಕ ಮನೋಗಂಡ (Complex)ಗಳ ವಿಕೃತಿ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ನ ಉನ್ಮಾದ ಪ್ರಲೋಭಾದಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಿಯಾದ ಪ್ರಯೋಗ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನು ನಾವು ಕಂಡು ಇಂದಿಗೂ ಚಕಿತರಾಗುತ್ತೇವೆ.

ಇಂದು ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣತಜ್ಞರು ಕಂಡು ಹಿಡಿದ ಮುಖ್ಯ ಮನೋಗಂಡಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು ಇಡುವಾಗ **ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ಯುಂಗ್** ಪ್ರಭೃತಿಗಳಿಗೆ ಈಡಿಪಸ್‌ದೊರೆ, ಇಲೆಕ್ಟ್ರಾ ನಾಯಕಿಯರೇ ನೆನಪಾಗಿ ಯೋಗ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಒದಗಿದರು. ಮಾನವನ ಮನದಾಳದ ಮಾತೃಗಾಮಿ ("ತಾಯ್ಗಂಡ") ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಸೊಫೋಕ್ಲಿಸ್ ಈಡಿಪಸ್‌ದೊರೆಯ ದುರಂತವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿದನು. (ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ದುರ್ಯೋಧನನು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದ್ದನೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಆದರೆ ಅದು ಒಂದು ಮನೋಗಂಡದ ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅಜ್ಞಾತ ಪರಿಣಾಮವಲ್ಲ).

ಆತ್ಮ ಸಂಮೋಹನೆಗೆ 'ನಾರ್ಸಿಸಸ್' ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅದನ್ನು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅಂಥಾ ಮನೋಗಂಡಕ್ಕೆ ಸಂಜ್ಞೆಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು. ಹಾಗೆಯೇ ಮುಟ್ಟಿದ್ದೆಲ್ಲ ಚಿನ್ನವಾಗುವ ದೊರೆ ಮಿದಾಸನ ಸ್ಪರ್ಶದುರಂತ, ಬಾಲಿಶ ಕಾಮದ ಉದ್ದೀಪನೆಯ ಒಂದು ವಿಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಈ ಚಿನ್ನದ ಮೋಹ ನಮ್ಮ ಪುರಾಣ ಪುಣ್ಯಕಥೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭವಾಂತರಗಳ ಲೀಲಾಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ-ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಎಟುಕಬಲ್ಲ ಅಂಥ ಸಂಶೋಧನೆ

ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಮನೋಗಂಡಗಳ ವಿಕಾರ ವಿಲಸಿತಗಳು ಅಡಗಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ : ಅದು ಕಾವ್ಯವೇ ಇರಲಿ, ಕಥೆಯೇ ಆಗಿರಲಿ, ನಾಟಕರೂಪವೇ ಆಗಿರಲಿ, ಅಂತರಂಗದಂದವನ್ನು ತೆರೆದು ತೋರುವ ಅಂತರ್ಲೋಕದ ದಶಾವತಾರಗಳೇ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಜಾಗೃತ ಮನಸ್ಸಿನ ಹಾಗೂ ಬಹಿರಂಗ ಜೀವನದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳಷ್ಟೇ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ನಿಚ್ಚಳವಾಗಿ ಅಂತರ್ಮನದ ಅಜಾಗೃತ ಬದುಕಿನ ಚರ್ಯೆ-ಚೇಷ್ಟೆಗಳ ಬಿಂಬಗಳೂ ಆವಿಷ್ಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಮರವೂ, ನಿತ್ಯನೂತನವೂ ಆದ ಸತ್ವವೂ ಶಕ್ತಿಯೂ ತುಂಬಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಜನ್ನನ 'ಯಶೋಧರಚರಿತೆ' ಅದೆಂಥ ಅಮರ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕೃತಿ ! ಅಮೃತಮತಿಯ ನಿಷಿದ್ಧ ನಿಕೃಷ್ಟ ನೀಚಜನಕಾಮಿಯಾದ ಪ್ರಣಯ ಒಂದು ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮಹತ್ವದ ಕಟುಸತ್ಯ, ವಾಸ್ತವತಥ್ಯ. ನಮ್ಮ ಲಾಕ್ಷಣಿಕರು ಜಿಗುಪ್ಸೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಯಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ 'ಬೀಭತ್ಸ'ವನ್ನು ಒಂದು ರಸವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಆಳವಾದ ಅಷ್ಟೇ ಬಲವಾದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸೆಳೆತವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು.

ಭಾಸನ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಈ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಅನೇಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ನಮಗೆ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುತ್ತದೆ. 'ಸ್ವಪ್ನವಾಸವದತ್ತ'ದಲ್ಲಿಯ ಉದಯನ-ವಾಸವದತ್ತೆಯರ ಸ್ವಪ್ನಸಂದರ್ಶನದ ಪ್ರಯೋಗ ಒಂದೇ ಸಾಕು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ. ಅದಕ್ಕೂ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಶೂದ್ರಕ ಕವಿಯ 'ಮೃಚ್ಛಕಟಿಕವಂತೂ ಆಧುನಿಕ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಅಭ್ಯಾಸನೀಯವಾದ ನಾಟಕ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಶರ್ವಿಳಕ ಚಾರುದತ್ತನ ಮನೆಗೆ ಕನ್ನವಿಟ್ಟು ಕಳವು ಮಾಡಲು ಬಂದಾಗ ಮೈತ್ರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಸಂತಸೇನೆಯ ಚಿನ್ನದ ಆಭರಣಗಳ ಇಡುಗಂಟನ್ನು ಅವನ ಕೈಗೆ ಒಪ್ಪಿಸುವುದು ಸ್ವಪ್ನತಂತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಕಾರನ ಪಾತ್ರದ ಸ್ವರೂಪ ಕಲ್ಪನೆ ಒಂದು ಸಂಕೀರ್ಣ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಕೃತ ಪುಂಜದ ಆವಿಷ್ಕಾರ. ಇಂಥ ಮೂರ್ತಿಮಂತ ಜೀವಂತ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಗಂಡಗಳ 'ಗಂಡುಗಾಡಿ' ಪ್ರಪಂಚದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಸಿಗಲಾರದು.

ಕಾಳಿದಾಸನೂ ಅಬಾಧಿತನಾಗಿ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕ್ಲಪ್ತಗಳನ್ನು ತನ್ನ 'ಶಾಕುಂತಲ'ದಲ್ಲಿ, 'ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ'ದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ಶಾಕುಂತಲದ ಕೇಂದ್ರ ಕೀಲವೇ ದುಷ್ಯಂತನ ವಿಸ್ಮರಣೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಕವಿ ಅಂದಿನ ಕಾಲಮಾನ ಶ್ರದ್ಧಾಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ದೂರ್ವಾಸಮುನಿಯ ಶಾಪವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಕಾರಣವೇನೇ ಇದ್ದರೂ ದುಷ್ಯಂತ ಬಲಿಯಾದದ್ದು Amnesia (ಆಕಸ್ಮಿಕ

ಆಘಾತದಿಂದ ದೀರ್ಘಕಾಲಿಕ ಮರೆವು) ವಿಕಾರಕ್ಕೆ. ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೇಮ್ಸ್ ಹಿಲ್ಟನ್ ತನ್ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾದಂಬರಿ Random Harvest ದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಸಲ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತನು. ದೂರ್ವಾಸರ ಶಾಪದ ಬದಲು ಕಣ್ವಾಶ್ರಮದಿಂದ ಮರಳಿ ಅವಸರದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತಿನಾಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ದುಷ್ಯಂತನ ರಥಕ್ಕೆ ಅಪಘಾತವಾಗಿ ಉರುಳಿಬಿದ್ದು ತಲೆಗೆ ಭಾರಿ ಪೆಟ್ಟಾಗಿ ಆಕಸ್ಮಿಕ ವಿಸ್ಮರಣೆ (Amnesia) ಅವನನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅದು ಮುಂದೆ ಪೂರ್ಣ ಅನುಭವದ ಉಂಗುರ ಕಂಡಾಗ ಹಿಂದಿನ ನೆನಪು ಮರುಕಳಿಸಿ, ಆ ವಿಸ್ಮೃತಿ ವಿಕಾರ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿ ದುಷ್ಯಂತ ಶಕುಂತಲೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದದ್ದೂ ಅದೇ. ಅದೊಂದು ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ 'ಅಮ್ನೀಶಿಯಾ' ತಂತ್ರಪ್ರಯೋಗ. ಕಾಳಿದಾಸನು 'ಅಶಿಕ್ಷಿತಪಟುತ್ವ'ದಿಂದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಿಯಂತೆಯೇ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಇದಕ್ಕೂ ನೇರವಾಗಿ ಆತ ಇಂಥ ಒಂದು ಕ್ಲಪ್ತಿಯನ್ನು 'ವಿಕ್ರಮೋರ್ವಶೀಯ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ. ಸಿಗ್ಮಂಡ್‌ಫ್ರಾಯ್ಡ್ ದಮಿತ ಅಜಾಗೃತ ಮನಃಕಾಮನೆಗಳ ವಿಲಾಸ ಅನೇಕ ಸಲ ನಮ್ಮ ಮಾತಿನ ತಪ್ಪುಗಳಲ್ಲಿ-ಶಬ್ದಗಳ ಮರವು, ಅದಲು ಬದಲು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಈ ಸ್ಖಾಲಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮೀಸಲಾಗಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಕಾಳಿದಾಸ ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ತನ್ನ ನಾಟಕದ ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ್ದಾನೆ. ರಾಜ ಪುರೂರವನು ದಾನವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಲು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಿಜಯೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪುರೂರವನ ಸಂತೋಷಕ್ಕಾಗಿ ಇಂದ್ರಸಭೆಯು ಇದಿರು ಲಕ್ಷ್ಮೀಪರಿಣಯ ನಾಟಕ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದ ಊರ್ವಶಿ ರಂಗದಲ್ಲಿ 'ನಿನ್ನ ನಲ್ಲನಾರು ?' ಎಂಬ ಸಖಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪುರುಷೋತ್ತಮ' ಎಂದು ಹೇಳುವ ಬದಲು ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ 'ಪುರೂರವ' ಎಂದು ತನ್ನ ಅಂತರಂಗದ ಗುಟ್ಟನ್ನು ಬಾಯ್ತಪ್ಪಿ ಆಡಿ ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಬಾಯ್ತಪ್ಪು (Slip of the tongue) ಇಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನಾಟ್ಯಮಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಫ್ರಾಯ್ಡ್‌ನ ಶೋಧವನ್ನು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ಕಾಳಿದಾಸನು ಎಡವಿದನು.

ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭಾವಿಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುವ 'ಪತಾಕಾಸ್ಥಾನ'ವೆಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ವ್ಯಂಗ್ಯ (Irany)ವೂ ಇದೇ ರೀತಿ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಂತ್ರವಾಗಿ ತೋರಿಬರುತ್ತದೆ. ಈ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಗಂತುಕವಾಗಿ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ಪ್ರಚಲಿತ ಘಟನೆಯಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಭೀಕರ ಘಟನೆಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದು ನಾಟ್ಯಮಯವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ : 'ವೇಣೀಸಂಹಾರ' ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಸುಯೋಧನ—ಭಾನುಮತಿಯರ ಶೃಂಗಾರ ಸನ್ನಿವೇಶ. ಮುದ್ದು ಮಡದಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಸುಯೋಧನ ಲತಾವನದಲ್ಲಿ ದಾರುಪರ್ವತವೇರುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ಅವಳನ್ನು ತನ್ನ ತೊಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಶ್ಲೋಕವೊಂದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕದ ಕೊನೆಯ ಶಬ್ದ 'ಮಮ ಊರು', ಅದನ್ನು ಆಡಿದೊಡನೆಯೇ ಭಟನೊಬ್ಬ ಓಡಿ ಬಂದು "ಭಗ್ನಃ" ಅನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮಾತಿನ ಸಂದರ್ಭ ಬೇರೆ. ಆದರೆ ಆ ಮಾತು ಈ ಮಾತು ಕೂಡಿ "ಮಮ ಊರುಃ ಭಗ್ನಃ" ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ ! ಸುಯೋಧನ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ—'ಕಸ್ಯ ?' ಆ ದೂತ ಕೂಗುತ್ತಾನೆ : 'ಭವತಃ', ಸುಯೋಧನ ಮತ್ತೆ ಕನಲಿ ಕೇಳುತ್ತಾನೆ—"ಕೇನ ?" : ಆ ಭಟ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ—'ಭವೇಣ'. ಅವ ಹೇಳಲಿದ್ದ ಸಮಾಚಾರವೇ ಬೇರೆ—ತಮ್ಮ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭವು ಭಯಂಕರ (ಭೀಮ) ಚಂಡಮಾರುತದಿಂದ ಮುರಿದುಬಿತ್ತು ಎಂದು. ಅದೂ ಒಂದು ಅಪಶಕುನ. ಆದರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಬಂದ ವಾಕ್ಯಾಂಶ "(ನನ್ನ) ತೊಡೆಯು ಭೀಮನಿಂದ ಮುರಿಯಿತು". ದೂತನ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಧ್ವಜಸ್ತಂಭದ ಮಾತು ಬರುವನಕ ಆಡಿದ ಮಾತೆಲ್ಲ ಸುಯೋಧನನು ಆಡಿದ 'ಮಮ ಊರು' ಪದಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೂಡಿ, ಆ ಅಪಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಸುಯೋಧನನಿಗೆ ಕರಾಳದುರಂತ ('ಊರುಭಂಗ'ದ) ಭವಿತವ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಸುಯೋಧನನ ಅಂತರ್ಮನದ ಭೀತಿಯ ಭೂತಕ್ಕೆ ರಾಮಗನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಕಂಡಂತೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ನಮಗೆ ಸುಪರಿಚಿತವಾದ ಅರ್ವಾಚೀನ ಆಂಗ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಕ್ಟರ್ ಹ್ಯೂಗೋ, ಚಾರ್ಲಸ್ ಡಿಕನ್ಸ್, ಥಾಮಸ್ ಹಾರ್ಡಿ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಮಹಾಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಲಾಫಿಂಗ್ ಮ್ಯಾನ್, ಜೀನ್‌ವಾಲ್ಜೀಗ್, ಫ್ಯಾಗಿನ್, ಉರಿಯಾಹೀಪ್, ವ್ಯಾಗಿ ಮುಂತಾದ ಪಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ನೋಟ-ನಿಲುಕು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕೆಲಸಲ ಕಂಗೆಡಿಸುವಷ್ಟು ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಎಮಿಲಿಬ್ರಾಂಟೆಯ ವೂದರಿಂಗ್ ಹೈಟ್ಸ್, ಜಾರ್ಜ್ ಮೆರಿಡಿತ್‌ನ ಇಗೋಯಿಸ್ಟ್. ಸ್ಟೀವನ್‌ಸನ್‌ನ ಡಾ. ಜಾಕಿಲ್ ಎಂಡ್ ಮಿಸ್ಟರ್ ಹೈಡ್-ಇಂಥಾ ನೂರಾರು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಕೃತಿಗಳು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಹಿತಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಉಡುಗೊರೆಗಳು. ಆಸ್ಕರ್ ವೈಲ್ಡನ 'ಪಿಕ್ಚರ್ ಆಫ್ ಡೋರಿಯನ್ ಗ್ರೇ' ಅಂತರ್ಮನದ ಒತ್ತಡದಲ್ಲಿ ಒಡಮೂಡುವ ದ್ವಿಧಾ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಕೆತ್ತಿನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಪ್ರತಿಮೆ.

ಇದಕ್ಕೂ ಈಚೆಗೆ ಬಂದರೆ ಮಾಡಂ ಬೊವೇರಿ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಅತಿಕಾಮುಕ ಹೆಣ್ಣಿನ ಆತ್ಮಸಂಮೋಹಿತ ಮಾದರಿಗೆ 'ಬೊವೇರಿಸಂ' ಎಂಬ ಒಂದು ಹೆಸರನ್ನೆ ಕೊಡುವಷ್ಟು ಪ್ರಭಾವಿಯಾಯಿತು. ಜೇಮ್ಸ್ ಹಿಲ್ಟನ್, ಸಾಮರಸೆಟ್‌ಮಾಮ್, ಅದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆ ಡಿ. ಎಚ್. ಲಾರೆನ್ಸ್ ಪ್ರಭೃತಿಗಳು ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದರ್ಶನದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ದೀಪಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ನಾವು ಗಮನದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೇಲೆ ಕಾಣಿಸಿದಂತೆ ಲಲಿತಸಾಹಿತ್ಯ. ಇನ್ನು ವಿಚಾರಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ – ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನು ನೆಲೆಗೊಂಡು, ಒಳಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟವಾದ ನೂರಾರು ಗ್ರಂಥಗಳು ಇಂದು ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ ಇಡ್ಲಿ ದೋಸೆಗಳಂತೆ ದಿಢೀರಾಗಿ ಮಾರಿ ಹೋಗಿ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳಂತೆ Best sellers ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಒಂದೆಡೆಗೆ ನಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ, ಇಲ್ಲವೇ ನವ್ಯಕಥೆ–ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಕೃತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚುಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನೋವಿಕೃತಿಗಳ ಹಾಗೂ ಮನೋರೋಗಗಳ case-historyಗಳಂತೆ ಓದುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಅಂಥ ಅನೇಕ ರುಗ್ಣ ವಿಕೃತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳ ಅವಸ್ಥಾ ಚಿತ್ರಣಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬರೆದ ಇಂದಿನ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಜನಪ್ರಿಯ ಲೇಖಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕಾದಂಬರಿಗಳಂತೆ ವಾಚನೀಯವಾಗ ಹತ್ತಿವೆ. ವಿಲಿಯಂ ಜೇಮ್ಸ್ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಯಷ್ಟು ರಮ್ಯವಾಗಿ ಬರೆದರೆ ಜೇಮ್ಸ್ ವಿಲಿಯಂ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದಷ್ಟು ನೀರಸವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಜೇಮ್ಸ್ ಜೊಯ್ಸ್ ಆಧುನಿಕ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಥೆ–ಕಾದಂಬರಿಗಳ ಹಿರಿಯ 'ಜೋಯಿಸ'. ಅವನ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ 'ಯೂಲಿಸಿಸ್' ಅದೆಷ್ಟು ಗಡುಚು, ನೀರಸ ! ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಮಾದರಿಯ ಕೃತಿಗಳ ಪಥ ಪ್ರದರ್ಶಕರೆನಿಸಿದ, ಕಾಮೂ, ಕಾಫ್ಕಾ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಲಲಿತ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಲ್ಲ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಂತಃಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲ ಬಿಚ್ಚಿ ಬಿಡಿಸಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಇಂದಿನ ಲಲಿತ ವಾಙ್ಮಯಕ್ಕೆ ಅದೇ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಯೂ, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣವೂ ಆಗಿದೆ.

ಕಾದಂಬರಿಯ ಕಥನದಲ್ಲಿಯ ಹೊಸ (ಈಗ ಹಳೆಯದಾಗುತ್ತಿರುವ ?) ತಂತ್ರವು ಸಂಜ್ಞಾಪ್ರವಾಹ ಪದ್ಧತಿ (stream of consciousness method). ನಾನು ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ನವೀನವಾಗಿಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರವೀಣನಾಗಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದವರು ಶ್ರೀರಂಗರು: ಅವರ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಕಾದಂಬರಿ 'ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಸೃಷ್ಟಿ'ಯಲ್ಲಿ. ಮುಂದೆ ಈಚೆಗೆ ಪೂಚಂತೇ ಅವರ 'ಸ್ವರೂಪ' ದಲ್ಲಿಯೂ, ಪಿ. ಲಂಕೇಶರ 'ಬಿರುಕು'ನಲ್ಲಿಯೂ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಹಿಂದೆ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ತಂತ್ರವೇ ಇದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ನವ್ಯಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ sur-realist ತಂತ್ರದ ವಾಸ್ತವ ಚಿತ್ರಣ ಅಜಾಗೃತ ಮನದಾಳಕ್ಕೆ ಕಡಲನ್ನೊ, ಕಾಮಕ್ಕೆ ಮಳೆಯನ್ನೋ, ಹಾವನ್ನೊ, ಹೋರಿಯನ್ನೊ–ಹೀಗೆಲ್ಲ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಸ್ತು ಪ್ರತಿರೂಪಾಂತರನ್ಯಾಸವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವ ರೀತಿ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಮರ್ಯಾದೆಯ ಮುಜುರೆಯೇ.

ದಿ. ದೇವುಡು ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ‘ಅಂತರಂಗ’ದಿಂದ ಡಾ. ಯು. ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿಯವರ ‘ಸಂಸ್ಕಾರ’ದವರೆಗೂ ಕಾಮವಾಸನೆಯ ಶಕ್ತಿ ವಿಲಾಸ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಾರಿತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಎಷ್ಟು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೆಂಬುದನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತಿಗಳು ದಿಟ್ಟತನದಿಂದ ದಿಟವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಇಟಗಿ (ಇಂದು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಹಾವನೂರ) ಬರೆದ ‘ಅವರು ಮತ್ತು ದೇವಕ್ಕ’ ಈ ಕಥೆಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಕಥಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ದೃಷ್ಟಿ–ಸೃಷ್ಟಿಗಳು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದವೆಂದು ನನ್ನ ಗ್ರಹಿಕೆ.

ಅಂದಿನಿಂದ ಇಂದಿನತನಕವೂ ಕಾಮ, ಕ್ರೌರ್ಯ (ಹಿಂಸೆ), ಪಾಪಪ್ರಜ್ಞೆ, ಮೃತ್ಯುಭಯ, ಅಹಂಕಾರ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಳದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಮನೋವಿಕೃತಿಗಳ ಚರ್ಯೆ–ಚೇಷ್ಟಿತಗಳೆಲ್ಲ ಶಾಂತಿನಾಥ ದೇಸಾಯಿ, ಪಿ. ವಿ. ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಯು.ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ. ಪಿ. ಲಂಕೇಶ, ಯಶವಂತ ಚಿತ್ತಾಲ, ಕಂಬಾರ, ತ್ರಿವೇಣಿ, ದಿ. ಗೌರಮ್ಮ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ಮಾದರಿಯ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಪರಿಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಪರಿಪರಿಯ ಬಗೆಗಳಿಂದ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ‘ತ್ರೈಗುಣ್ಯೋದ್ಭವಂ ಅತ್ರ ಲೋಕಚರಿತಂ ನಾನಾವಿಧಂ ದೃಶ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಕವಿಕುಲಗುರುವಿನ ಉಕ್ತಿಯು ಹೊಸ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. (ಆತ ‘ಮರಣಂ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಶರೀರಿಣಾಂ’ ಎಂದಾಗಲೇ ಸಿಗ್ಮಂಡ್ ಫ್ರಾಯ್ಡನ ‘Death wish’ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಎಂದೋ ತರ್ಕಿಸಿದಂತಿದೆ !)

ಆಡಿಗರಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ನವ್ಯಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ಶರ್ಮರಿಂದ ಶ್ರೀ ಎ. ಕೆ. ರಾಮಾನುಜಂವರೆಗೂ ಕಂಬಾರ, ಅರವಿಂದ ನಾಡಕರ್ಣಿ, ಜಯಂತ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ. ಜಿ. ಎಸ್ ಅವಧಾನಿ, ‘ಸಂಕ್ರಮಣ’ ಬಳಗದ ಕವಿಗಳು—ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಹಿರಿ ಕಿರಿ ಕವಿಗಳು ಅಂತರ್ಮನದ ಕಾಮಪ್ರವೃತ್ತಿ—ತೃಪ್ತಿಗಳ ಬಿಂಬ—ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗಳ ತಿಂತಿಣಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಹಿಂದೆಯೇ ನಮ್ಮ ಕವಿಕುಲಗುರು ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತರ ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ, ಏಳು ಕನ್ನಿಕೆಯರು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೈಂಗಿಕ ಸ್ಫುರಣ ‘ಬಾಲ ಸುತ್ತಿ ಹೆಡೆ ಎತ್ತಿ’ ನಿಂತುದರ ದರ್ಪ ನಮಗೆ ಬಡಿಯುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕತೆ ಅಂದಾಗ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಅದರ ತಳಹದಿಯ ಫ್ರಾಯ್ಡ್. ಯುಂಗ್, ಎಡ್ಲರ ಪ್ರಭೃತಿಗಳ ತತ್ತ್ವ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೇ ಧ್ವನಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಭಾಗವಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಅಭಿವ್ಯಂಜನೆ ಬಂದೇ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ಕಥೆಗಾರರಲ್ಲಿಯೂ, ಕವಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡಿದೆ. ಬಾಣಭಟ್ಟನ ಕಾದಂಬರಿ ಇರಲಿ, ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯ ‘ಭರತೇಶ ವೈಭವ’ವಿರಲಿ, ಯಾವ ಕಾವ್ಯಪ್ರಕಾರದಿಂದಲೂ

ಈ ಮನೋಧರ್ಮದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಕ್ರಿಯಾಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು.

ಆದರೆ ಒಂದು ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನದ ಅಂಗ—ಅಂತರ್ಮನದ ಅಜಾಗೃತಸ್ತರಗಳ, ದಮಿತಕಾಮದ ನೂರು ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರ. ಗಿರೀಶ ಕಾರ್ನಾಡರ 'ಅಂಜುಮಲ್ಲಿಗೆ', ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಕಂಬಾರರ ಜೋಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಪಾಟೀಲರ 'ಗೋಕರ್ಣದ ಗೌಡಸಾನಿ'—ಇಂಥ ನಾಟಕಗಳು ರಂಗದಲ್ಲಿ ಕುಣಿದಾಡುವ 'ಕಾಮ ಏಷ ಕ್ರೋಧ ಏಷ ರಜೋಗುಣ ಸಮುದ್ಭವಃ ಅಥ ತೇನ ಪ್ರಯುಕ್ತೋನ ಪಾಪಂ ಚರತಿ ಪೂರುಷಃ' ಎಂದು ಅರ್ಜುನನು ಕೇಳಿದ ಮಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ನೀಡಿದ ಈ ಉತ್ತರ ನಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ ನವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂತರಂಗ—ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಬಲ್ಲ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ತಂತ್ರವಾಗಿ, ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ, ವಸ್ತುವಿನ್ಯಾಸದ ಅಂತರಂಗವಾಗಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಗುಣದ ಸತ್ವವಾಗಿ ಇಂದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಅಜ್ಞಾಗೃತ ಅಂತರ್ಮನಸ್ಸಿನ ಧರ್ಮ ಕರ್ಮಗಳ ಮರ್ಮಜ್ಞತೆ ನಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಅದರ ಉತ್ತಮತೆ, ಉತ್ತಾನತೆ, ಅದರ ಸೀತ್ಕಾರ ಚೀತ್ಕಾರ, ನವ್ಯತೆ ಭವ್ಯತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಮೊನೆಯನ್ನು, ಮೆರುಗನ್ನು, ಮನೋಹಾರಿತ್ವವನ್ನು ತುಂಬುವ ಅಂತಃಸತ್ವ ಒಂದು ಮನೋವಿಜ್ಞಾನವೇ ಆಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಂತರ್ಮುಖವಾದಂತೆ ತಾತ್ವಿಕ ಆತ್ಮಾನ್ವೇಷಣೆ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿತ್ತು—ಅದು ಅಧ್ಯಾತ್ಮದ ಅನುಭವಾಮೃತವಾಗುತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಂತರ್ಮುಖವಾದಂತೆ ಸಾತ್ವಿಕ ಮನೋವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯ ಜಾಡು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದೆ. 'ಸ್ವಭಾವವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮ' ಎಂಬ ಗೀತೆಯ ವಚನದಂತೆ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದ ಒಳಕಟ್ಟು, ಒಳಗುಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಅದು ಪರಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ, ಆವಿಷ್ಕರಿಸುತ್ತದೆ.

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ

ಡಾ. ಸಂಧ್ಯಾರೆಡ್ಡಿ

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜನಪದರು ತಮ್ಮ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಒಗಟು ಅಥವಾ ಕಥೆ ಅಥವಾ ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾದರೆ ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾರುವುದು, ಸಮಾಜದ ಓರೆ ಕೋರೆಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದು ಹಾಗೂ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡುವುದು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥೆ ಹಾಗೂ ಒಗಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮನರಂಜನೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುವ ಕಥೆ, ಗಾದೆ ಒಗಟುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಗುಣಕ್ಕೆ ಎರಡನೇ ಸ್ಥಾನ. ಇಲ್ಲಿ ನಾವು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಗುಣವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸು ವುದು ಅನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ, ಆದರೂ ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೂ ಭಾಷೆಯೇ ಮಾಧ್ಯಮ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತನ್ನ ಉದ್ದೇಶದ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದರ ಮೇಲೆ ಅದರ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಅಳೆಯ ಬಹುದು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಾವು ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಗುಣವನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಜನಪದರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲಿನ ಜೀವನದ ಅನುಭವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕ ಇವುಗಳೇ ಸಕಲ ಭಾವನೆಗಳ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನದ ಆಕರ. ಇವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಸೂಸುವುದು ಇವರು ಅನುಭವಿಸಿದ ಜೀವನದ ಅಂತಃಸತ್ವವೇ. ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಅವರು ಬಳಸುವ ಭಾಷೆ, ಹೇಳುವ ಧಾಟಿ, ಕೊಡುವ ಅಲಂಕಾರಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸಹಜವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೃತಿಮತೆ ಎಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತಾವು ಆಡುವ ಭಾಷೆಯನ್ನೇ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿರುವ ಗಿಡ, ಮರ, ಹೂವು, ಹಣ್ಣು ವಸ್ತುಗಳನ್ನೇ ಹೋಲಿಕೆಗೆ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಕಾಣಬಹುದು, ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರ ಇಡೀ ಪರಿಸರದ ಚಿತ್ರವೇ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಸಹಜ ಪರಿಸರ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನೂ ವಾಸ್ತವತೆಯನ್ನೂ ತಂದು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆಡುಮಾತು, ತೀವ್ರ ಸಂವೇದನಾ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಹಾಗೂ ಸಮುಚಿತವಾದ ಹೋಲಿಕೆಗಳು ಇವುಗಳಿಂದಾಗಿ ಇದು ಉತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಜನಪದ ಗೀತೆಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಜನಪದರ ಅನುಭವ ಹೇಗೆ ಮೈತಳೆದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದು.

ಸಕ್ಕರಿ ಹೇರಿಕೊಂಡು ಸೊಲಗಕ್ಹೋಗೊ ಜಾಣ
ನಮ್ಮವ್ವಗ್ಹೇಳೊ ಮರಿಬ್ಯಾಡ, ಅತ್ತಿಮನಿ
ಬೆಳದಿಂಗಳು ನಮಗ ಬಿಸಿಲಾಯ್ತು.

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ತೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೊಂದ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು 'ಅತ್ತಿಮನಿ ಬೆಳದಿಂಗಳು ನಮಗೆ ಬಿಸಿಲಾಯ್ತು' ಎನ್ನುವ ಹೋಲಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನೂ, ಸಂಕಟಗಳನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ಪದ್ಯದ ಸಂಭಾಷಣಾ ಧಾಟಿ ಸಹಜವಾಗಿದೆ, ಆತ್ಮೀಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅದು ನಮಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ. ಶಿಷ್ಟಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರಹಿಗಳ ಪಾಲಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬಿಸಿಲಾಗಿ ಕಾಣುವ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಒಂದು ಕವಿಸಮಯವಾಗಿಬಿಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಬಿಸಿಲಾದ ಬೆಳದಿಂಗಳು ಈ ಹೆಣ್ಣಿನ ಬೇಗೆಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅನಿಸಿಕೆಗಳು ಮಾನವನ ತೀರ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಅನಿಸಿಕೆಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ನಮಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಬಾಲ ಹನುಮನ ಮುಂದ ಬಾಗಿ ಚಂಡಾಡ್ಯಾನ
ಬಾವೂಲಿ ಗಿಲಿಯು ನನ ಬಾಲನ ಕಂಡರ
ಬಾಲ್ಯರು ಬಸಿರು ಬಯಸ್ಯಾರ.

ಎಲ್ಲ ತಾಯಂದಿರಿಗೂ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಮುದ್ದಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರತಿರೂಪವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ಮಗು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಆನಂದವನ್ನೂ ಅದರ ಬಗೆಗಿನ ತಾಯಿಯ ಅಭಿಮಾನವನ್ನೂ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯ ಯಾವುದೇ ಅಲಂಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಹಾಡಾಗಿ ಮೂಡಿಸಿದ ಕವಿ ಅಥವಾ ಕವಯಿತ್ರಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿರಬಹುದಾದರೂ ಇವುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳೊಬ್ಬಳು ತನ್ನ ನೋವನ್ನೋ ಸುಖವನ್ನೊ ತೋಡಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೇ ಹೊರತು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಅದು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಂತೆ

ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಅನುಭವದೊಂದಿಗೆ ಹೋಲಿಕೆಗಳು, ಧಾಟಿ, ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅವಿನಾಭಾವದಿಂದ ಹೊಂದುಕೊಂಡು ಬಿಟ್ಟಿವೆ.

ಜನಪದ ಕಥೆಗೆ ಪರಂಪರೆಯೇ ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಇದು ಕಥೆಗೆ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಕಥೆಗಾರನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವ, ಹಾಗೂ ಅವನು ಬಳಸುವ ಆಡುಮಾತು ಕಥೆಗೆ ಜೀವಂತಿಕೆಯನ್ನೂ, ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನೂ ತಂದುಕೊಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಕಥೆಗಾರನೂ ತನ್ನದೇ ಅನುಭವದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಕಥೆಯ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಭೆಗಳಿಂದ ಜನಪದ ಕಥೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಾರಿ ನಿರೂಪಣೆಯಾಗುವಾಗಲೂ ಹೊಸರೂಪು ವೈವಿಧ್ಯಗಳನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಕಥೆಗಾರನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅನುಭವ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಅವನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕಥೆಯ ಹಂದರವನ್ನು ತುಂಬುಗೊಳಿಸಲು ಕಥೆಗಾರನ ಅನುಭವ ವಿಸ್ತಾರ, ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿ, ಕಥೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಆತನ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಿಕೆ ಎಲ್ಲವೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಜನಪದ ಕಥೆ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮನರಂಜಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮಗೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಎನ್ನಿಸುವುದು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಮಿಂಚಿರುವ ಶುದ್ಧ ಗ್ರಾಮೀಣ ಕಥೆಗಾರನ ಅನುಭವಗಳು.

ಜನಪದ ಕಥೆಗಳ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೂ ತನ್ನದೇ ಆದ ಸೌಂದರ್ಯ ವಿದೆ. ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ಅನುಭವದ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವಕಾಶವಿರುವ ರಮ್ಯ ಕಥೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರಸ್ಯ, ಸೌಂದರ್ಯ ಅಡಗಿರುವುದೇ ಈ ಅನುಭವದ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ.

ಒಂದು ಕಥಾ ಭಾಗವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸೋಣ :

ಗಂಡನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಅನಾದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರಳಾದ ಹೆಣ್ಣೊಬ್ಬಳು ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ತನ್ನ ಶಪಥವನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ಕಥೆಯ ವಸ್ತು, ಈ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಾರನ ದೃಷ್ಟಿ ಆಕೆಯ ಕಠಿಣ ಜೀವನ, ಅಸಹಾಯಕತೆ, ಒಳ್ಳೆಯತನ, ಮುಗ್ಧತೆಗಳತ್ತಲೇ ಕೇಂದ್ರಿಕೃತ. ಅವಳ ಹೀನಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಒಂದು ಸನ್ನಿವೇಶ ಹೀಗಿದೆ : "ಒಂದು ಸಂತರ್ಪ ಣೆಯ ದಿನ. ಅತ್ತಿಗೇರು ಎಲ್ಲ ಎಲ್ಲ ಮ್ಯಾಲೆ ಬಿದ್ದಿದ್ದ ಅನ್ನವ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲಿಗೆ ಹಾಕಿ ಮಡಿಕತ್ತರೆ. ಮಜ್ಜಿಗೆ ಕಡೆದು ಕೊಟ್ಟಿಗೇಲಿದ್ದ ಪಾನಿಗೆ ಹುಯ್ಸಿದಾಗ ಅದರ ಮೇಲೆ ತೇಲುತ್ತಿದ್ದ ಜಿಡ್ಡನ್ನೆಲ್ಲ ಗೋರಿ ದೀಪಕ್ಕೆಹಾಕಿ ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಬತ್ತಿಮಾಡಿ, ದೀಪ ಹತ್ತಿಸಿ, "ಇವತ್ತು ಊರಿನವರಿಗೆಲ್ಲ ಊಟ, ನಂಗೆ ಇವೊತ್ತು ಒಳ್ಳೆ ಅನ್ನ ಇಕ್ಕೋದು" ಅಂತ ನೋಡ್ತಿದ್ದಾಗ ಎಂಜಲನ್ನು ಹಾಕಿ ಹೊರಟೋಯ್ತಾರೆ, ಆಗ ಅವಳು "ಅಯ್ಯೋ ದಿನಾ ಭಾವ, ಅಕ್ಕ, ಗಂಡನ ಎಂಜಲ್ನ ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆ, ಇವೊತ್ತು

ಊರಿನವರ್ದ್ದೆಲ್ಲ ತಿನ್ಬೇಕಲ್ಲಾ ಅಂತ ಹಸುಗಳಿಗೆ ಹಾಕಿ ಅಳ್ತಾ ಕೂರ್ತ್ತಾಳೆ." ಈ ವಿವರಗಳು ಹಿರಿಯರ ಕ್ರೂರತನ, ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಗಳನ್ನೂ, ಕಿರಿಯುವಳ ಅತ್ಯಂತ ದಾರುಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೂ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿವೆ. ಮಜ್ಜಿಗೆಯ ಜಿಡ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಅವಳು ದೀಪ ಹತ್ತಿಸಿದ್ದು ಅವಳ ಹೀನಾಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ. ಕಥೆಗಾರ ಕೊಡುವ ಇಂತಹ ವಾಸ್ತವ ಅನುಭವದ ಚಿತ್ರಣ ಗಾಢವಾದ ಪರಿಣಾಮ ಬೀರುತ್ತದೆ. ಕಥಾನಾಯಕಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮರುಕ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ಆಯಾ ವಿಷಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಲ್ಲಿ ಕಥೆಗಾರನ ಅನುಭವ ಪ್ರಪಂಚವೇ ನೆರವಿಗೆ ಬರುವುದು. ಕಥೆಗಾರ ಅನುಭವಿಯಾದಷ್ಟು ಆಯಾ ಪ್ರಕಾರ ಸತ್ವಯುತವಾಗಿ ಮೈದಾಳುತ್ತದೆ. ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ ಸಾಧಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾದಂತಹ ಸತ್ವಭರಿತ ಹಾಗೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣ ಭಾಷೆ ಜನಪದ ಕಥೆಗಾರನಿಗೆ ಸಹಜವಾಗೇ ಕೈಗೂಡಿದೆ. ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲಭೂತ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳಾದ ಅನುಭವ, ಭಾಷೆ ಹಾಗೂ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಬೆಸೆಯುವ ಪ್ರತಿಭೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಜನಪದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಗಾದೆಗಳು ಜನಪದದ ಜೀವನಾನುಭವ ಹರಳುಗಟ್ಟಿದ ನುಡಿಕಟ್ಟುಗಳು. ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದಂತಹ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಯಾವುದಾದರೂ ಗಾದೆಯನ್ನು ಮೊದಲು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದಾತ ಅಪೂರ್ವ ಲೋಕನಿರೀಕ್ಷಣಾ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವನೂ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತನೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಗಾದೆ ಜನರ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನುಡಿಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹರಳುಗಟ್ಟಿದ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಂದರ್ಭಾನುಸಾರವಾಗಿ ಬಳಸಿ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವುದು, ನೀತಿ ಬೋಧಿಸುವುದು, ಲೋಕ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವುದು ಗಾದೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ನಿತ್ಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಇಲ್ಲಿ ಅನುಭವವೇ ಮುಖ್ಯ. ಹೀಗೆ ಅನುಭವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಗಾದೆಯ ಭಾಷೆ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿರಬಹುದು, ಅಲಂಕಾರಿಕವಾಗಿರಬಹುದು, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಸಂಪನ್ನವಾಗಿರಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ 'ಎಳಗರು ಎತ್ತಲ್ಲ ದಳವಾಯಿ ದೊರೆಯಲ್ಲ' ಎಂಬ ಗಾದೆ ವಾಸ್ತವ ಅನುಭವದ ನೇರ ಮಾತೂ ಆಗಿದೆ, ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಂತಹುದೇ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಮಾತೂ ಆಗಿದೆ. 'ಇಕ್ಕೊಂಡುಣ್ಣುವ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಕದ್ದುಕೊಂಡು ತಿಂದರು' ಎಂಬ ಗಾದೆ ಸಂಕುಚಿತ ಮನಸ್ಸಿನ, ನೇರ ನಡವಳಿಕೆಯಿಲ್ಲದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ವಭಾವ, ವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ಅಲಂಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅಚ್ಚರಿಪಡುವಷ್ಟು ತೀವ್ರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಗಾದೆ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಗಾದೆಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅನುಭವವೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿ ಮೈತಳೆದಿದೆ. ಅನುಭವ ಮತ್ತು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಇವೆರಡನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದೇ ಅಸಾಧ್ಯ ಎನಿಸುವಷ್ಟು ಅವಿನಾಭಾವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಒಗಟು ಒಂದು ಮನರಂಜನಾ ಆಟ. ಇಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಕಸರತ್ತು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟೋ ಒಗಟುಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿ ಜನಪದ ಜೀವನದ ಚಿತ್ರಣ ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಕ ತೌರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ
ಸರ್‍ರನೆ ಹೋಗ್ತಾಳೆ
ಗಂಡನ ಮನೆಗೆ ಬರುವಾಗ
ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಾ
ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ.

ಎಂಬ ಒಗಟು ಬಾವಿಯಿಂದ ನೀರು ಸೇದುವುದನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು. ಇದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲು ಒಗಟುಕಾರ ಬಳಸಿರುವ ವಿವರಗಳು ನಮ್ಮ ನಿತ್ಯ ಜೀವನದ ಅನುಭವವನ್ನೇ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಅನುಭವವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಂಥಾ ಒಗಟುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕಡಿಮೆ.

ಇದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನುಭವಗಳು ಅನಿಸಿಕೆಗಳು ಜನಪದ ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದರೆ, ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು ಆಯಾ ನಿರೂಪಣಾಕಾರನ ಅನುಭವ. ಗಾದೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೊನೆಯಾಗಿ ಬಂದ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಮಾತು ಜನರ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಚಲಾವಣೆಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅನುಭವ ಇಡೀ ಸಮುದಾಯದ ಅನುಭವವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಗಟುಗಳಲ್ಲಿ ಮಿಂಚುವ ಅನುಭವ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದದ್ದು.

ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆ

ಡಾ ಜಿ. ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ

ಮನುಷ್ಯರಾದ ನಮಗೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುವ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬೇರೆಯವರೆದುರು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಸುಖವಿದೆ. ಈ ಸುಖಕ್ಕೆ ನಮ್ಮೊಳಗಿನ ಅನುಭವಗಳ ಒತ್ತಡದ ವೇದನೆಗೆ ಒದಗುವ ಬಿಡುಗಡೆ ಒಂದು ಕಾರಣ ವಾದರೆ, ಅದನ್ನು ಹತ್ತು ಜನದ ಜತೆಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಬರುವ ಸಮಾಧಾನ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಸಮುಚಿತ ವಾದ ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು.

ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬಹುಶಃ ಯಾರೂ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಲೋಕಕ್ಕೂ ನಮಗೂ ಒದಗುವ ನಿರಂತರ ಸಂಪರ್ಕ ಹಾಗೂ ಸಂಘರ್ಷಗಳ ಪರಿಣಾಮ ಗಳೇ ಅನುಭವಗಳಾಗಿ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಂದು ಒದಗುವ ಎಷ್ಟೋ ಅನುಭವಗಳು, ನಮ್ಮ ಕ್ರಿಯೆ-ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದರೆ, ಇನ್ನೆಷ್ಟೋ ನಮ್ಮ ಅಂತರಂಗದ ತಲಾತಲದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಯಾರು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಸಂಚಯಗೊಂಡ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ತಂದು, ಉಚಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಕುಶಲತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳು ತ್ತಾನೆಯೋ ಅಂಥವನನ್ನು ಕವಿ, ಕಲೆಗಾರ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು. ಕಾವ್ಯ ಅಥವಾ ಕಲೆ ಎಂದರೆ, ತೀವ್ರವಾದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ, ರಮಣೀಯವಾದ ಒಂದು ಆಕಾರವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಪರಿಣಾಮ ಎಂದಂತಾ ಯಿತು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಮೂಲತಃ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಂಚಯನಗೊಳ್ಳುವ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದರ ಹಿಂದೊಂದು ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಬಂದು ಮನಸ್ಸಿನ ಉಗ್ರಾಣದಲ್ಲಿ ಜಮಾಯಿಸುವ ಅನುಭವಗಳು, ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವೂ, ಅಖಚಿತವೂ ಆದ ಸಮೂಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ತಾನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಬಹುದು, ಯಾವುದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬ

ಮೂಲಭೂತ ವಿವೇಚನೆಗೆ ಅಥವಾ ಆಯ್ಕೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವುದೇ ಕಲೆಗಾರನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಅನಂತರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕ ಅನುಭವಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಆಕಾರ ಕೊಡುವ ಕಸುಬಿನಲ್ಲಿ ಕವಿ, ಕಲಾವಿದ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಆಕಾರ ಕೊಡುವಾಗ, ಬಂದಂಥ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡುವ ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಕವಿ ; ಅದರ ಬದಲು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪುನರನುಭವಿಸುವ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಇದನ್ನೆ ಸೃಜನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು, ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ದ್ರವ್ಯ ಅನುಭವಗಳೇ ಆದರೂ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಎನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ಅನುಭವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅಲ್ಲ. ಇದು ಅನುಭವಗಳ ಪುನರನುಭವಗಳ ಪರಿಣಾಮ. ಹೀಗೆ ಲೋಕಾನುಭವಗಳನ್ನು ಕಾವ್ಯಾನುಭವವನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯದ ಹೊರತು ಅಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬುದು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾದರೆ, ಕವಿ ತನಗಾಗುವ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಯಾಕೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸದೆ ಸುಮ್ಮನಿರುವುದಿಲ್ಲ ; ತನ್ನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಆವರಿವರೊಡನೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವುದಷ್ಟೇ ಇದರ ಹಿಂದಿರುವ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ? ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೂಲಭೂತವಾದದ್ದು ಬೇರೆ ಏನಾದರೂ ಇದೆಯೇ ? –ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತದೆ.

ನಮಗೆ ತೋರುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಾಲವನ್ನು ಕುರಿತ ಭಯ ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೇ ಕಲಾನಿರ್ಮಿತಿಯ ಹಿಂದಿರುವ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾಲ ಎಂಬುದೊಂದು ನಿರಂತರ ಪ್ರವಾಹ. ನಾವು ಕಾಣುವ ಬದುಕು ನೋಡುನೋಡುತ್ತಲೇ ಈ ಕಾಲಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದೆ ; ಅದರ ನಿಷ್ಠುರ ಸೆಳೆತಕ್ಕೆ ಯಾವುದೂ ಹೊರತಲ್ಲ. ಕಾಲಗರ್ಭದ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಜೀರ್ಣಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಶತಶತಮಾನಗಳ ನಾಗರೀಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಕರಗಿಹೋಗಿವೆ. ಕ್ಷಣಕ್ಷಣವೂ ನಾವು ಹಳಬರಾಗುತ್ತಾ, ಗೋರಿಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಕಣ್ಣೆದುರು ಕಂಡದ್ದು, ಮನಸ್ಸು ಉಂಡದ್ದು ಎಲ್ಲವೂ ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಾಗ ನಾವು ಕಂಡದ್ದನ್ನು ನಮಗೆ ಅನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಒಂದಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನಾದರೂ ಈ ಕಾಲದ ಉಪಹತಿಯಿಂದ ಉಳಿಸಿ, ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆ ? ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಾದರೆ ದಾರಿ ಯಾವುದು ? ಈ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಸಾಹಸದ ಪರಿಣಾಮದ ಕನಸುಗಳೇ ನಿರ್ಮಿಸಿವೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ; ಕ್ಷೀರಸಾಗರ ಮಂಥನದಿಂದ ಅಮೃತವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಮರರಾದ ನಿರ್ಜರರ ಕತೆಯನ್ನು ; ಕಳೆದು ಹೋಗುವ ಯೌವನವನ್ನು. ತನ್ನ ಮಗನಿಂದ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಯಯಾತಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನವೇ ಸೃಜಿಸಿದೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಸಾಧನವನ್ನು. ಇಂದು ಇದ್ದು ನಾಳೆ ಕಾಲವಶವಾಗುವ ಕವಿ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಂತರಂಗದ

ಕ್ರಿಯೆ-ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು, ಭಾವ-ಭಾವನೆಗಳನ್ನು, ಅನಿಸಿಕೆ-ಆಲೋಚನೆಗಳನ್ನು, ಕಲಾತ್ಮಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ, ಕಾಲದ ಉಪಹತಿಯಿಂದ ಪಾರುಮಾಡಿ, ಅನಂತ ಕಾಲದ ಆಸ್ವಾದದ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಸ-ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳಾಗಲಿ, ಕಾಳಿದಾಸ-ಪಂಪರಾಗಲಿ ಇವತ್ತು ಇಲ್ಲ ; ಅವರು ಬಾಳಿಬದುಕಿದ ಪರಿಸರವಾಗಲಿ, ಅವರು ಚಿತ್ರಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಾಗಲಿ ಇವತ್ತು ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ, ಅಂದು ಅವರು ಕಂಡು ಉಂಡ ಬದುಕು, ಅವರ ಅನುಭವಗಳು ಎಲ್ಲ ಕಾಲದ ಓದುಗರ ಅನುಭವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಹೊಸಹೊಸದಾಗಿ ಮೂಡಿ ನಿಲ್ಲುವ ನಿರಂತರತೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಬೇರೊಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಕಾಲದ ಉಪಹತಿಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ, ಕಾಲಾತೀತದ ನೆಲೆಗೆ, ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಅವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾಲವನ್ನು ಗೆದ್ದು ನಿಲ್ಲುವ ಒಂದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ಅನುಬಂಧ ೧

ಡಾ. ಪುರಾಣಿಕರ ಬಾಳಿನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿ

೧೮-೮-೧೯೧೮	ಜನನ, ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಯಲಬುರಗಿ ತಾಲೂಕಿನ ದ್ಯಾಂಪುರದಲ್ಲಿ. ತಂದೆ ಕಲ್ಲಿನಾಥಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು, ತಾಯಿ ದಾನಮ್ಮನವರು.
೫-೧೨-೧೯೪೩	ವಿವಾಹ, ಗಿರಿಜಾದೇವಿಯವರೊಡನೆ
೨-೮-೧೯೪೪	ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಕಲೆಕ್ಟರ್, ನಾಂದೇಡ
೨೨-೮-೧೯೪೫	ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಕಲೆಕ್ಟರ್, ಲ್ಯಾಂಡ್ ರಿಕಾರ್ಡ್ಸ್ ವಿಭಾಗ ಗುಲ್ಬರ್ಗ
೧೪-೮-೧೯೪೮	ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಕಮೀಷನರ್, (ಜಾಗೀರಾತ್)
೨೫-೯-೧೯೫೧	ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ರೆವಿನ್ಯೂ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನ
೭-೨-೧೯೫೨	ಸ್ಥಾನಿಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಆಡಳಿತ ಸಚಿವರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ
೮-೧-೧೯೫೩	ಕೃಷಿ ಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ಪೂರೈಕೆ ಇಲಾಖೆಯ ಸಚಿವರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿ
೯-೧೯೫೫	ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್, ತಾಂಡೂರು
೫-೬-೧೯೫೭	ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಲೆಕ್ಟರ್, ಯಾದಗಿರಿ
೨೯-೩-೧೯೫೮	ಭಾರತೀಯ ನಾಗರಿಕ ಸೇವೆ (ಐ.ಎ.ಎಸ್)
೩೦-೩-೧೯೬೦	ವಿದ್ಯಾ ಇಲಾಖೆಯ ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ
೬-೭-೧೯೬೨	ವಾರ್ತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖೆ ನಿರ್ದೇಶಕರು
೧೮-೨-೧೯೬೪	ಅರ್ಥಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಸೆಕ್ರೆಟರಿ, ಚಿನ್ನ ನಿಯಂತ್ರಣಾಧಿಕಾರಿಗಳು
೩-೭-೧೯೬೫	ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಮೀಷನರ್, ಮಡಿಕೇರಿ
೫-೫-೧೯೬೭	ಸಾರಿಗೆ ಕಮೀಷನರ್, ಬೆಂಗಳೂರು
೨೮-೯-೧೯೭೦	ಡೆಪ್ಯೂಟಿ ಕಮೀಷನರ್, ಬೆಳಗಾವಿ
೧-೧೨-೧೯೭೨	ಲೇಬರ್ ಕಮೀಷನರ್, ಬೆಂಗಳೂರು
೧೯೭೬	ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ
೩೦-೬-೧೯೭೬	ನಿವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ವಿಶ್ರಾಂತ ಜೀವನ
೧೯೭೮	ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ
೧೯೮೦	ಭಿಲ್ವಾರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (ಭಾರತೀಯ ಭಾಷಾ ಪರಿಷತ್ತು, ಕಲ್ಕತ್ತಾ)
೧೯೮೧	ಮಾಳವಾಡ ಪ್ರಶಸ್ತಿ

ಅನುಬಂಧ ೨

ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಪದ

ಕ್ರ.ಸಂ.	ಪುಸ್ತಕದ ಹೆಸರು	ಸ್ವರೂಪ	ಪ್ರಕಟವಾದ ವರ್ಷ
೧.	ಸುಬೋಧಸಾರ	ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿ (ಹರ್ಡೇಕರ ಮಂಜಪ್ಪನವರೊಡನೆ)	೧೯೩೯
೨.	ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ	೩ ಅಂಕದ ರಂಗನಾಟಕ	೧೯೪೨
೩.	ಶ್ರೀಕಾರ ಹಾಗೂ ಪ್ರಬಂಧ ಮಾಲೆ	ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿ (ಶ್ರೀ ಇಟಗಿ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಅವರೊಡನೆ)	೧೯೫೨
೪.	ಜಲಪಾತ	ಕವನ ಸಂಕಲನ	೧೯೫೩ (ದ್ವಿ. ೧೯೬೪)
೫.	ಕರುಣಾಶ್ರಾವಣ	ಕವನ ಸಂಕಲನ	೧೯೫೫ (ದ್ವಿ. ೧೯೬೭)
೬.	ತುಷಾರ ಹಾರ	ಕಿರುಗತೆಗಳು	೧೯೫೬
೭.	ಪದ್ಯ ರತ್ನಾಕರ	ಸಂಪಾದನೆ (ನರಸಿಂಗರಾವ್ ಮಾನ್ವಿ ಮತ್ತು ಎಫ್.ಜಿ. ಮಠದ ಇವರೊಡನೆ)	೧೯೫೬
೮.	ಮಾನಸ ಸರೋವರ	ಕವನ ಸಂಕಲನ	೧೯೫೯
೯.	ಭಾರತವೀರ	೩ ಅಂಕದ ರಂಗನಾಟಕ	೧೯೬೩
೧೦.	ಶರಣ ಚರಿತಾಮೃತ	ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ	೧೯೬೪ (ದ್ವಿ. ೧೯೭೭)
೧೧.	ಮಹಾತ್ಮ ಕನಕದಾಸ ಪ್ರಶಸ್ತಿ	ಸಂಪಾದಕ ಸಮಿತಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ	೧೯೬೫
೧೨.	ರಜತ ರೇಖೆ	ಪ್ರಸಾರ ನಾಟಕಗಳು	೧೯೬೫
೧೩.	ಕಲ್ಲೋಲ ಮಾಲೆ	ಅನುಭಾವ ಗೀತಗಳು	೧೯೬೮
೧೪.	ಶರಣ ಪ್ರಸಾದ	ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿ (ಬಿ. ಎ. ಸನದಿಯವರೊಂದಿಗೆ)	೧೯೬೯
೧೫.	ಮೊದಲು ಮಾನವನಾಗು	ಕವನ ಸಂಗ್ರಹ	೧೯೬೯
೧೬.	ತುಪ್ಪಾರೊಟ್ಟಿ ಗೇ ಗೇ ಗೇ	ಮಕ್ಕಳ ಪದಗಳು	೧೯೭೩
೧೭.	ಸಿದ್ಧರಾಮ	ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ	೧೯೭೪
೧೮.	ನಿರ್ಬಂಧನ	೨ ಏಕಾಂಕ ನಾಟಕಗಳು	೧೯೭೪
೧೯.	ತ್ರಿಭುವನ ಮಲ್ಲ	ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿ	೧೯೭೪
೨೦.	ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಹಾಗೂ ಸಂದೇಶ	ಉಪನ್ಯಾಸ	೧೯೭೭
೨೧.	ವಚನೋದ್ಯಾನ	ವಚನಗಳು	೧೯೭೭
೨೨.	ನಜೀರ್ ಅಕಬರಾಬಾದಿ	ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ	೧೯೭೮
೨೩.	ಗಿಲ್ ಗಿಲ್ ಗಿಲಗಚ್ಚಿ	ಮಕ್ಕಳ ಪದಗಳು	೧೯೭೮
೨೪.	ಹರ್ಡೇಕರ್ ಮಂಜಪ್ಪನವರು	ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ	೧೯೭೮
೨೫.	ಮಿರ್ಜಾ ಗಾಲಿಬ್	ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ	೧೯೭೯

ಅನುಬಂಧ ೩

ಇವರು ನಮ್ಮ ಲೇಖಕರು

೧. ಶ್ರೀ ಕುವೆಂಪು,
'ಉದಯರವಿ', ವಾಣೀವಿಲಾಸಪುರಂ,
ಮೈಸೂರು–570 002

೨. ಡಾ. ಸಿದ್ಧಯ್ಯ ಪುರಾಣಿಕ
'ಶ್ರೀ ಗಿರಿ'
4–5 ಎ, ಆಲಿ ಆಸ್ಕರ್ ರಸ್ತೆ
ಬೆಂಗಳೂರು–560 052

೩. ಡಾ. ಎಸ್. ಜಿ. ಥಿವಾರಿ
ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು,
ಕೆ.ಎಲ್.ಇ. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಜೆ
ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ರಾಜಾಜಿನಗರ
ಬೆಂಗಳೂರು–560 010

೪. ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನವೀರ ಕಣವಿ
ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ,
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

೫. ಡಾ. ಎಂ. ಶಶಿಕಲಾ ಮೋಳದಿ
ಕನ್ನಡ ಪಾಧ್ಯಾಪಕಿ,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೬. ಶ್ರೀಮತಿ ನೀಲಮ್ಮ ಕತ್ನಳ್ಳಿ
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕಿ,
ಎಸ್.ಎಸ್. ಮರಗೋಳ ಕಾಲೇಜು,
ಶಹಾಬಾದ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆ

೭. ಶ್ರೀ ಬೈರಮಂಗಲ ರಾಮೇಗೌಡ
ಉಪಸಂಪಾದಕ,ಜಾನಪದ ವಸ್ತುಕೋಶ
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು,
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-18

೮. ಪ್ರೊ. ವಸಂತ ಕುಷ್ಟಗಿ
ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು,
ಎಂ.ಎಸ್.ಐ. ಡಿಗ್ರಿ ಕಾಲೇಜು,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೯. ಶ್ರೀ ಎಂ.ಆರ್. ಬುದ್ಧಿವಂತಶೆಟ್ಟಿ
ರಂಗಂಪೇಟೆ,
ಸುರಪುರ, ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ಜಿಲ್ಲೆ

೧೦. ಡಾ. ಶೈಲಜಾ ಉಡಚಣ
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು,
ಸರಕಾರಿ ಕಾಲೇಜು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೧೧. ವಿದ್ವಾನ್ ಎಂ.ಜಿ.
ನಂಜುಂಡಾರಾಧ್ಯ
ಪ್ರಬೋಧ ಮುದ್ರಣ ಮತ್ತು
ಪ್ರಕಟನಾಲಯ, ಬಸವೇಶ್ವರ ರಸ್ತೆ,
ಮೈಸೂರು–570004

೧೨. ಶ್ರೀ ಷಣ್ಮುಖಯ್ಯ ಅಕ್ಕೂರಮಠ
67. ದೇವಗಂಗೋತ್ರಿ,
ಶಂಕರಮಠದ ರಸ್ತೆ, ಶಂಕರಪುರಂ,
ಬೆಂಗಳೂರು-560 004

೧೩. ಡಾ. ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆ
'ಶ್ರೀ ಮಾತಾ'
ಸಾಧನಕೇರಿ, ಧಾರವಾಡ

೧೪. ಶ್ರೀ ಸಿಂಪಿ ಲಿಂಗಣ್ಣ
ಚಡಚಣ
ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆ

೧೫. ಡಾ. ಡಿ.ಎಸ್. ಕರ್ಕಿ
ಹೊಸೂರು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ

೧೬. ಡಾ. ಬಿ.ಸಿ. ಜವಳಿ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ,
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

೧೭. ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎ. ಸನದಿ
Extension Officer F.P.
All India Radio,
BOMBAY–20

೧೮. ಡಾ. ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಲಠ್ಠೆ
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೧೯. ಶ್ರೀ ಬಿ. ಪಾಂಡುರಂಗರಾವ್
825, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಕೃಪ,
2ನೇ ಸ್ಟೇಜ್, ರಾಜಾಜಿನಗರ,
ಬೆಂಗಳೂರು–560 010

೨೦. ಶ್ರೀ ಪಂಚಾಕ್ಷರಿ ಹಿರೇಮಠ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ,
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

೨೧. ಪ್ರೊ. ಶಾಂತರಸ,
ಪ್ರಾಂಶುಪಾಲರು,
ಜಿ.ಎಂ.ಎ. ಜ್ಯೂನಿಯರ್ ಕಾಲೇಜು,
ರಾಯಚೂರು

೨೨. ಪ್ರೊ. ಎಲ್.ಎಸ್.
ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್
'ಜ್ಯೋತಿ' 262, 3ನೇ ಬ್ಲಾಕ್,
ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು–560 011

೨೩. ಪ್ರೊ. ಕೊರಟಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರಾವ್
ಆನಂದ ನಿಲಯ,
ಸಮೀರಪುರಂ ಬಡಾವಣೆ,
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು–18

೨೪. ಡಾ. ಎಂ.ಜಿ. ಬಿರಾದಾರ
ಕನ್ನಡಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೨೫. ಡಾ. ಬಿ.ವ್ಹಿ. ಮಲ್ಲಾಪುರ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ,
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

೨೬. ಡಾ. ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು,
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

೨೭. ಡಾ. ಪಾ.ಶ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ
Madhurai Kamaraj
University.
(old Buildings)
Algan Koil Road,
MADHURAI–625 002

೨೮. ಪ್ರೊ. ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ
54, ಅರವಿಂದ, 3ನೆಯ ಬೀದಿ,
ಬೆಂಗಳೂರು–560 019

೨೯. ಪ್ರೊ. ಸೀತಾರಾಮ
ಜಾಗೀರ್‌ದಾರ್
9, 3ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,
ಸರಸ್ವತಿಪುರಂ, ಮೈಸೂರು–9

೩೦. ಪ್ರೊ. ಗುಂಡ್ಮಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಐತಾಳ
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ,
ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಮಂಗಳ ಗಂಗೋತ್ರಿ, ಕೊಣಾಜೆ,
ಮಂಗಳೂರು

೩೧. ಡಾ. ಸಿ.ಪಿ.ಕೆ.
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
2275–19, 'ಭಾರತಿ',
2ನೇ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ,
ಮೈಸೂರು–5700 12

೩೨. ಶ್ರೀ ಅ.ರಾ. ಮಿತ್ರ
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು,
ಸರಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು,
ಬೆಂಗಳೂರು–5600 01

೩೩. ಪ್ರೊ. ಗಿರಡ್ಡಿ ಗೋವಿಂದರಾಜು
ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗ,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೩೪. ಡಾ. ಎಂ. ಚಿದಾನಂದಮೂರ್ತಿ
ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು,
ಜ್ಞಾನಭಾರತಿ,
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಬೆಂಗಳೂರು–560 056

೩೫. ಡಾ. ಪು.ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್
78, 2ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,
ಜಯಲಕ್ಷ್ಮೀಪುರಂ, ಮೈಸೂರು–12

೩೬. ಡಾ. ದೇವೇಂದ್ರಕುಮಾರ ಹಕಾರಿ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನಪೀಠ,
ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಧಾರವಾಡ

೩೭. ಡಾ. ಕೆ. ಕುಶಾಲಪ್ಪ ಗೌಡ
Head of the Dept. of
Kannada, University of
Madras (Annexe)
Marina,
MADRAS–600 005

೩೮. ಡಾ. ಪಿ.ವಿ. ನಾರಾಯಣ
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು,
ವಿಜಯ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು

೩೯. ಪ್ರೊ. ಎಸ್.ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್
305–12, 6ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್,
1ನೆಯ ಬ್ಲಾಕ್, ಜಯನಗರ,
ಬೆಂಗಳೂರು-560 011

೪೦. ಪ್ರೊ. ಎನ್. ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ
1552, ವಾಣೀವಿಲಾಸ ರಸ್ತೆ,
ಮೈಸೂರು–570 004

೪೧. ಡಾ. ಶಾಂತಿನಾಥ ದೇಸಾಯಿ
Head of the Dept. of
English, Shivaji
University, KOLHAPUR

೪೨. ಡಾ. ಪಿ.ವ್ಹಿ. ಮಲ್ಲಾಪುರ
ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ,
ಎಸ್. ಬಿ. ಕಾಲೇಜು, ಗುಲ್ಬರ್ಗ

೪೩. ಶ್ರೀ ಬನ್ನಂಜೆ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯರ್
ಸಂಪಾದಕರು,
"ಉದಯವಾಣಿ"
ಉಡುಪಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ

೪೪. ಡಾ. ಕೋ. ಶಿವರಾಮಕಾರಂತ
ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ,
ಉಡುಪಿ ತಾಲೂಕು,
ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ

೪೫. ಡಾ. ಟಿ.ವಿ. ವೆಂಕಟಾಚಲಶಾಸ್ತ್ರೀ
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆ,
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ,
ಮೈಸೂರು-6

೪೬. ಡಾ. ಎಂ. ಬಸವಣ್ಣ
Reader in psychology,
Sri Venkateswara Unvty.
TIRUPATHI

೪೭. ಶ್ರೀ ಗೌರೀಶ ಕಾಯ್ಕಿಣಿ
ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮಿ,
ಗೋಕರ್ಣ, ದ.ಕ.ಜಿಲ್ಲೆ

೪೮. ಡಾ. ಸಂಧ್ಯಾರೆಡ್ಡಿ
ಉಪ ಸಂಪಾದಕಿ,
ಜಾನಪದ ವಿಶ್ವಕೋಶ,
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು,
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-18

೪೯. ಡಾ. ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ
ನಿರ್ದೇಶಕರು,
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠ,
ಜ್ಞಾನಭಾರತಿ,
ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ,
ಬೆಂಗಳೂರು-560056

೫೦. ಕುಮಾರಿ ಎಂ. ರಾಗಿಣಿ
60-1, 4ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-18

ನ, ಅಧಿಕಾರ, ವಿನಯ, ಸೌಜನ್ಯ, ಸೃಜನಶೀಲತೆ-
ವು ಏಕತ್ರ ಸಮಾವೇಶಗೊಳ್ಳುವುದು ತುಂಬ
ಪರೂಪ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬಂದ
ಷಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪರೂಪವಾಗಿ ನಿಂತ
ತಿಭಾಶೀಲ-ಸತ್ಪುರುಷರ ವಿರಳ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ
ತಿದ್ದಾರೆ ಶ್ರೀ ಪುರಾಣಿಕರು.

* ಕುವೆಂಪು